OPERA

JACOBI MARCHANTII

IV

THEOLOGICAL
LIBRARY
O. F. M.
SANTA BARBARA
NO. 19,739

PARIS. — IMPRIMERIE Vve P. LAROUSSE ET Cie
49, RUE NOTRE-DAME-DES-CHAMPS, 49

OPERA

JACOBI MARCHANTII

PASTORIS ET DECANI

HORTUS PASTORUM. — TUBA SACERDOTALIS. —
CANDELABRUM MYSTICUM. — VIRGA AARONIS FLORENS. —
RESOLUTIONES QUÆSTIONUM
PASTORALIUM.

TOMUS QUARTUS.

#7187

CANDELABRUM MYSTICUM (SEQUENTIA).
VIRGA AARONIS FLORENS.
RESOLUTIONES QUÆSTIONUM PASTORALIUM.

Property of
CBF
Please return to
Graduate Theological
Union Library

PARISIIS
APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM
VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 13

1878

TRACTATUS SEXTUS

DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS

PROŒMIUM.

Quinta lampas, sive lucerna mystica nostri candelabri, est sacramentum Extremæ-Unctionis Quæ quidem lampas luminosa est, per oleum a sacrorum hierarcha consecratum, et potens est præbere nobis lucem in extremo discrimine, in exitu caliginoso hujus vitæ; tunc enim opem lucidam præbet contra multiplices tenebras, a timore mortis, judicii, inferni exortas, quæ multipliciter animum tunc involvunt Protegit etiam suo fulgore a caligine proveniente, tunc a Satanæ principis tenebrarum dolosa immissione. Affulget opportune eo tempore hæc lucerna ardens ut non opprimatur animus angore aut desperatione, sed noverit respirare in miserationem Domini nunquam intermoritura luce, quæ nunquam deserit hominem, nisi deseratur ab ipso, sed parata est omni tempore nos suscipere, et pedes nostros e tenebris in viam æternitatis dirigere. Est igitur mystica hæc lampas nostra, sicut lampas illa Israelis quæ exeuntibus de tenebrosa Ægypto in nocte dux fuit, nec deseruit donec in terram promissionis introduxit.

Itaque de illius institutione, materia, forma, ministro, suscipiente, effectu et ritu in hoc tractatu disserendum nobis est.

LECTIO PRIMA.

DE INSTITUTIONE EXTREMÆ UNCTIONIS.

1. Explicat, cur Extrema Unctio vocetur.

2. Docet quando a Christo sit instituta.

PROPOSITIO PRIMA.

Extrema Unctio est sacramentum in oleo ab episcopo benedicto institutum, ut ægris applicetur ad salutem animæ et corporis.

Recte huic sacramento nomen Extremæ Unctionis competit, tum quia solet dari his qui in extremis, sive in periculo mortis agunt; tum quia inter varias unctiones quibus ungitur christianus ex instituto Christi vel Ecclesiæ, hæc postrema est.

Christianus (qui a Christo dicitur unctus, non solum quia regiæ dignitatis ejus consors esse debet, sed etiam quia luctator fit contra diabolum) in tribus sacramentis unctionem recipit: in Baptismo, per chrisma in vertice, et per oleum sacrum in scapulis et pectore; in Confirmatione, in fronte; in hoc sacramento, in quinque sensuum organis. Nempe in Baptismo initiatur ad luctam contra hostes salutis; in Confirmatione ampliori fortitudine roboratur, ut publice non vereatur contra fidei hostes decertare, in hoc sacramento ad ultimam et gravissimam luctam præparatur impendente jam corona.

Hujus triplicis unctionis quidam figuram præcessisse dicunt in persona David, quem etiam tertio unctum legimus.

Primo, in domo patris sui, Samuele ad eum misso, ante mortem Saül (I *Regum*, XVII). Et per illam designari potest unctio Baptismi, per quam initiamur ad regnum.

Secundo, unctus est in Hebron (II *Regum*, II), ut regnaret super domum Juda; post illam unctionem variis fuit probatus et agitatus adversis, variisque cum hostibus bellis colluctatus. Per hanc unctionem significari potest illa quæ datur in Confirmatione, ad bellandum toto vitæ nostræ tempore, quæ non est nisi militia super terram, unde et per illam speciaiiter tunc datur virtus Spiritus sancti.

Tertio, unctus fuit ut regnaret super totum Israel (II *Regum*, V), et paulo post cœpit regnare in pace, substratis inimicis. Et hæc designare potest unctionem extremam, qua devictis hostibus pertingimus ad regnum æternæ pacis. Quod ergo Deus de Davide dicit: *Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum, manus enim mea auxiliabitur ei, et filius iniquitatis non apponet nocere ei, nihil proficiet inimicus in eo*, hoc etiam de singulis christianis veritatem potest habere. Hi enim sunt servi Dei specialiter ad ejus obsequium destinati, hi sunt sacratissimo oleo ab eo uncti multoties, ut fortiter

bellent et luctentur contra hostes. Et propter hanc unctionem specialiter eis adest manus Domini protegens, et brachium ejus confortans; ut Satan filius ille iniquitatis, cujus superbia et iniquitas mater est, qui etiam nonnisi iniquitatem respirat, et odium irreconciliabile in hominem christianum gerit, non possit ei nocere, aut prævalere, nec eum a jure et possessione regni æterni deturbare. Et hujus unctionis vis maxime elucescit in extremo prælio, quod fortissimum est et acerrimum; in quo virtute postremæ unctionis fit superior omnibus hostibus, ita ut possit dicere cum Apostolo : *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi, in reliquo mihi reposita est corona justitiæ.* Imo cum David potest dicere, instante illo prælio : *Dominus eripuit me de ore leonis, et unxit me unctione misericordiæ suæ, ipse me eripiet de manibus inimicorum.*

Iterum, unctionis sacræ qua unguntur christiani, in Bethel typus olim videtur præcessisse. Etenim Jacob in Bethel lapides ungit oleo, ut domum ædificet Deo; quod et ad ejus imitationem Ecclesia facit, dum sacram domum Dei erigit. Sic nimirum Christus, ad quem tanquam lapides vivi accedimus, ut cœdificemur, non vult lapides illos ingredi in structuram templi æterni, antequam sæpius jam oleo sacro sint peruncti. Ergo cum te elegerit, o christiane, ut lapidem vivum, vult prius ut tonsionibus et pressuris expolitus sis, et sacrata unctione perfusus, antequam inter illos lapides recenseareis, qui per manus artificis disponuntur permansuri sacris ædificiis. Ideo te tali structuræ aptans et dignum efficiens, ungit in principio vitæ, et in fine, ut per primam unctionem ingrediaris, fiasque de ædificio Ecclesiæ militantis, quæ est domus Dei hic ab illo constructa; et per postremam egrediaris, fiasque de ædificio Ecclesiæ triumphantis, quæ est domus Dei æternum permansura.

Usu etiam fidelium hæc unctio solet vocari extremum sacramentum, quia, scilicet, usus Ecclesiæ modo habet, quod extremo loco post omnia sacramenta detur. Hoc vero non semper fuit in usu, nam veteres primo ungebant ægros sacra unctione, deinde reficiebant Christi corpore. Unde in Vita sancti Guillelmi, archiepiscopi Bituricensis, apud Surium, t. I, sic legimus : « Unctionis sacramentum humiliter ac devote suscepit, eo præcepto sanctam Eucharistiam sibi porrigi instantissime postulavit, ut tanti itineris duce munitus, posset securius hostium cuneos penetrare. » Vixit autem ipse tempore Innocenti III. In Vita quoque sancti Malachiæ a sancto Bernardo scripta habetur, quod Eucharistiæ Viaticum post Extremam Unctionem acceperit Præter hæc duo testimonia, quæ demonstrant ordinem inter Extremam Unctionem et Eucharistiam, possunt adferri alia duo, quæ docent Viaticum fuisse postremum, quamvis non fiat mentio Unctionis-Extremæ. In Vita sancti Ambrosii, quam scripsit Paulinus, habetur Viaticum datum fuisse sancto Ambrosio, morte jam imminente, ita ut sumpto Viatico statim spiritum emiserit. Idem omnino scribit Simeon Metaphrastes de sancto Joanne Chrysostomo in Vita ipsius. Itaque perspicuum est apud veteres ultimum sacramentum fuisse Viaticum corporis Domini.

Nos hoc tempore primum ægrotos munimus sacro Viatico, deinde post aliquot dies morbo crescente, inungimus oleo sancto. Uterque ritus habet suas rationes. Veteres considerabant olei sancti venerabile sacramentum institutum fuisse, tum ad bonam valetudinem recuperandam, tum ad peccata, sive peccatorum reliquias expellendas. Veteres igitur sperantes in hac sacra unctione sanitatem corporale ægroti, non differebant hoc sacramentum ad illud tempus in quo desperata est salus medicorum judicio, sed cum morbus incipiebat a medicis periculosus judicari, continuo ad sacram unctionem confugiebant.

Id quod etiam potest intelligi ex eo quod sanctus Bernardus scribit in Vita sancti Malachiæ episcopi, eumdem sanctum virum ægrotantem, ex cubiculo quod erat in parte superiore domus, descendisse pedibus suis ad ecclesiam, ut Unctionem Extremam primum, deinde Viaticum acciperet, et his sacramentis susceptis, redire etiam pedibus suis, nullo adjumento, cubiculum et lectum suum.

Nostro tempore ægroti, cum audiunt mentionem fieri Extremæ Unctionis, arbitrantur jam actum esse de vita sua eaque de causa cognati vel amici, ne ægrotos terreant, differunt hoc sacramentum quamdiu possunt.

Est etiam alia ratio quæ veteres movebat, ut primo loco inungerent ægrotos, deinde Viaticum eis præberent, quia, videlicet, in sacramento Unctionis remittuntur peccata, ut ex apostolo Jacobo constat, et ideo vocatur a nonnullis veterum Extrema Unctio pœnitentia infirmorum. Peccatorum autem remissio et pœnitentia rectissime præponitur tanquam præparatio

ad altissimum sacramentum Eucharistiæ, quod puritatem maximam requirit.

Denique sacramenta omnia concluduntur et quasi consignantur sacramento corporis Domini. Sic enim qui baptizantur adulti, ut Hebræi, vel Turcæ, post Baptismum continuo confirmantur, et admittuntur ad sacrificium Missæ, et sacram Eucharistiam percipiunt. Sic etiam qui pœnitentiam agebant, pœnitentia peracta, ad Eucharistiam, saltem more veteri, semper accedebant. Illi etiam qui ordines minores vel majores accipiunt, susceptis ordinibus, ad sacram communionem accedunt. Denique, qui matrimonio junguntur, sacramentum conjugii sacramento Eucharistiæ muniunt et confirmant.

Nostro tempore invertitur ordo non sine causa rationabili. Sæpe enim accidit ut Extrema Unctio, ne terreantur ægroti, differatur in longum tempus, et periculum est ne interim ægrotus vel usum rationis amittat, vel alia de causa reddatur inhabilis ad sacrosanctam Eucharistiam rite percipiendam. Ideo igitur Viaticum nostro tempore præmittitur. Melius enim est ut inverso ordine sacramenta illa ministrentur ægrotis, quam ut altero eoque saluberrimo careant. Unctio enim extrema conferri potest ægroto, etiam in agone posito, et non intelligenti vel sentienti quid circa se agatur.

Has rationes affert Bellarminus, libro *de Arte bene moriendi.*

PROPOSITIO II.

Hoc sacramentum a Christo est institutum et a beato Jacobo promulgatum.

Sic docet Tridentinum, sess. 14, ita ut antiquorum quorumdam opinio, qui docuere illud ab apostolis aut ab Ecclesia institutum, sine errore nunc defendi nequeat. Et cum sacramenta ad fundamenta primaria legis novæ pertineant, sintque gratiæ sanctificantis signa efficacia, nonnisi ab auctore gratiæ, et legis novæ institutore Christo esse primitus ordinata, certum et definitum esse debet.

Sed quæritur quando Christus illud instituerit. Quidam putant institutum fuisse, *Marci* VI, ubi legimus Christum duodecim ad se vocasse, eosdemque binos misisse, certa quadam legationis forma præscripta, potestate qua uterentur. Et statim sequitur: *Euntes prædicabant ut pœnitentiam agerent, et dæmonia multa ejiciebant, et ungebant oleo multos, et sanabantur.* Non est dubium quin illa unctio olei fuerit ex institutione et mandato Christi, et quod per hanc missionem discipulos Christus non ut medicos aut chirurgos destinarit, sed ut apostolos qui ungerent ægros sacramenti quadam et mystica unctione. Unde veteres hunc locum intelligunt de sacramento Unctionis infirmorum, a Christo ibi instituto, et per apostolos Ecclesiæ tradito, et de eadem unctione dicunt hic agi apud Marcum de qua apud Jacobum (cap. VI), sic enim Hieronymus *in Marc*, VI: « Quando ungunt oleo ægros, infirmitatem fidei virtute corroborant. Corroborant autem intercessione et oratione fidei, quam Dei clementia exaudiet, et se exorabilem præstabit, cujus sacramentum est oleum consecratum. »

Idem asserit Beda, Theophylactus et alii. Non est improbabile ob auctoritatem Patrum, non tamen certum. Unde Tridentinum de hac re agens non aliud dicit, quam sacramentum illud *Marci* VI, insinuatum esse; reliquens, ut apparet, disputationi doctorum an expresse ibi agatur de eo, an vero solum adumbratio quædam et signum prævium ibi proponatur. Nam difficultatem facit, quod tunc adhuc apostoli non fuerint sacerdotes, ad quos spectat ministerium hujus sacramenti, et quod non solum inuncti fuerint illi qui jam erant baptizati, quia Marcus dicit ægros multos unctos et sanatos fuisse, pauci autem tunc adhuc Baptismo erant initiati.

Quapropter aliorum est sententia, institutum non fuisse hoc sacramentum ante noctem cœnæ. Cur enim ante Eucharistiam aut Pœnitentiam institueret illud, quod postremum sacramentorum usu fidelium est, et minus quam alia necessarium? In nocte autem cœnæ, verisimile est inter alia mysteria Christum apostolos docuisse ritum observandum in hoc sacramento. Quia tamen tunc adhuc non fecit apostolos sacerdotes, nisi quoad potestatem consecrandi, non vero quoad potestatem remittendi peccata; sive (ut loquuntur theologi) quia tunc tantum dedit eis potestatem super corpus Christi verum, non vero in corpus Christi mysticum, sed eam acceperunt post resurrectionem (*Joan.*, XX). Ideo recte dixeris cum quibusdam theologis potestatem ministrandi hoc sacramentum apostolos accepisse (*Joan.*, X). Quia, sicut hoc sacramentum est quasi annexum sacramento Pœnitentiæ, ita potestas illud ministrandi supponit potestatem peccata remittendi. Vel breviter dici potest institutum esse hoc sacramentum intra illos quadraginta dies post resurrectionem, quo tempore conversatus cum

apostolis loquebatur de regno Dei, hoc est, non solum de regno æterno, sed et de Ecclesia, quæ regnum Dei in Scriptura dicitur; ordinando, scilicet, ea quæ postmodum observaturi erant apostoli, maxime circa sacramenta et Ecclesiæ ordinem hierarchicum; quia plene et perfecte Ecclesiam tunc fundabat, antequam ex hoc mundo discederet.

Quantum ad promulgationem, manifesta est apud Jacobum disertis verbis dicentem : *Infirmatur quis ex vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, remittentur ei.* Quibus verbis, inquit Tridentinum, ut ex apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, et effectum hujus salutis sacramenti a Christo instituti. Cujus institutionis rationem adfert concilium, quod clementissimus Redemptor noster, qui nobis quovis tempore de salutaribus remediis et subsidiis, in ingressu Ecclesiæ, et progressu vitæ nostræ providerat, per diversa sacramenta, quibus gratiam adipiscimur, vel illam conservamus, noluerit deesse divinam suam providentiam, in egressu ab hac vita. Quare providere nobis voluit de hoc extremo remedio et subsidio quo maxime tunc egemus; quia et hostis fortissime impugnat ut a fiducia divinæ misericordiæ dejiciat, et homo morbi magnitudine prægravatus, ad resistendum non est ita idoneus. Benedictus ergo Deus, et millies a nobis benedicendus, qui sic nos adjuvat et protegit in omnibus viis nostris. Dedit enim Baptismum, quo ingredimur in viam vitæ et nascimur filii Dei ad vitam novam. Dedit corpus et sanguinem, quo hanc vitam adoremus tanquam viatico in hac via nos confortaremus. Dedit et Confirmationem, tanquam scutum et protectricem contra hostes in hac via obsistentes, per quam et Spiritum sanctum suum dat vitæ ducem. Et quia contingit quandoque vulnus accipere, dedit et Pœnitentiam, tanquam vulnerum omnium etiam lethalium medelam. Sed quia parum erat in via hac progredi, nisi pertingeremus ad terminum, ideo quod sacramentum instituit hoc vocatur sacramentem exeuntium, quia superbi spiritus hostes nostri, in extremitate viæ absconderunt laqueum quem nobis aperit et diffringit sacramenti hujus subsidium.

Sed ministri Satanæ, spiritu ejus inducti, sicut invident nobis alia remedia, ita et hoc sacramento nos et Ecclesiam spoliare conantur. Et ut subvertant fundamentum illius, quod in testimonio Jacobi apostoli, tanquam publici ex parte Christi præconis et promulgatoris ponimus, inclamant non agi apud illum de unctione aliqua sacramentali quæ gratiam conferat, sed de alia quadam olim adhiberi solita ad curationem corporum per donum miraculorum; et ita cum nunc donum illud cessarit, etiam hanc unctionem cessare debere, ac superstitionem esse. Sic interpretantur illi ut simplices decipiant, erroneamque suam doctrinam obumbrent, sacramenta quæ sunt columnæ Ecclesiæ demolientem.

At e contra dicimus, non solum ex traditione Ecclesiæ, sed et ex circumstantiis Scripturæ citatæ, satis aperte contrarium colligi, et probamus.

Primo quidem, cum donum illud et ejus effectus non fuerint sine signo aliquo miraculoso, et signa non tam fidelium sint quam infidelium, cur universim vellet Apostolus ut fideles infirmi miracula quærerent.

Secundo, si de miraculosa corporis curatione ageret, jam non tantum infirmis id consuleret, sed etiam cæcis, surdis, claudis, aliisque qui egebant curatione, quæ per donum miraculorum fieri poterat.

Tertio, cur diceret: Inducat presbyteros, cum nec illi soli omnes donum istud habuerint? melius ergo diceret: Inducat eos qui donum curationum habent ?

Quarto, cur præscriberet certam materiam, cum ab illa non pendeat curationis donum ?

Quinto, per donum miraculorum non remittebantur peccata, hic autem eorum remissio promittitur.

Sexto, Apostoli promissio absoluta est et perpetua, ergo in Ecclesia debet ejus effectus permanere, quamdiu ægri sunt. Et tam ea quæ præcedunt, quam quæ sequuntur apud Jacobum, ad Ecclesiam etiam futuram pertinent; cur ergo hæc promissio restringeretur ad eos solos qui tunc erant.

Sed quoniam apostolus Jacobus singula quæ ad hujus sacramenti constitutionem concurrunt particulariter exprimit, illius verba ordine quo expressit, explanemus; quia ex illis sufficiens scientia, quoad quæ hoc sacramentum concernunt, elici potest.

LECTIO II.

EXPLICAT VERBA SANCTI JACOBI APOSTOLI.

Infirmatur quis ex vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, dimittentur ei.

DE PERSONA CAPACI EXTREMÆ-UNCTIONIS.

Primo igitur insinuat personas hujus sacramenti capaces sanctus Jacobus, dum dicit: *Infirmatur quis ex vobis.* Ubi satis indicat institutum esse solum pro fidelibus infirmis, et quidem, ut indicat verbum græcum, infirmitate gravi; quod etiam expressit Tridentinum et Florentinum, dicens non debere dari hoc sacramentum, nisi infirmo de cujus morte timetur, unde et sacramentum exeuntium dicitur. Sanis ergo nullo modo debet dari, et si illis detur, nullum est sacramentum, ut docent communiter Theologi. Non est tamen expectandus ultimus articulus, quando jam pene infirmus animam agit; sed ubi advertitur periculum, mature conferendum est hoc sacramentum, dum æger adhuc integris sensibus est. Ad uberiorem enim sacramenti gratiam suscipiendam plurimum valet, si in ægro mens adhuc et ratio integra vigeat, ut fidem ac religiosam animi voluntatem adferre possit ad hujus sacramenti susceptionem. Nec necesse est ut infirmus lecto decumbat; nam qui videt se peste infectum, vel venenum bibisse, vel viperæ morsu læsum, posset vel in ecclesia, vel in illo loco opportuno, sibi curare sacramentum hoc administrari. Unde divus Bernardus refert de sancto Malachia, quod ex cubiculo superiore ad ecclesiam descenderit, ut solemniter coram Fratribus oleo sacro ungeretur; et quod propriis postea pedibus ad cubiculum et lectum ingressus fuerit.

Admirabile vero est, nec imitandum, quod apud Surium legitur in Vita sanctæ Hedwigis, Poloniæ Ducissæ, 15 octobris. Hæc priusquam in morbum incideret, qui ei vitæ finem attulit, accito ad se F. Matthæo, confessario suo, ordinis Cisterciensis, extremum petiit sacramentum. Id ubi moniales compererunt, consternatæ sunt, inde colligentes appropinquare tempus mortis ejus, cum scirent illam non temere id petere, quæ spiritu prophetico polleret. Dolebant ergo se tali spoliandas matre, quæ sic filias in Christo foveret et diligeret. Accedit ad eam soror Adelhneldis ei familiaris, et ait: « O domina, cur unctionem petendo nostros affligis animos, cum sis incolumis, nec ulla te mortis signa visantur, et ea solum soleat administrari ægris, de quorum periculo metus est? » Cui illa: « Scito ita esse, et Ecclesiæ morem bene explicas; est tamen quod hic te advertere oporteat. Cum enim hoc sacramento homo moriturus quasi armis spiritualibus contra spirituales nequitias muniatur; summa devotione accipiendum est. Ego autem etsi incolumis adhuc sum, tamen mox aliter erit, vereorque ne crescente morbi dolore, tam salutare auxilium tanto devotionis fervore non possim percipere, quanto par est animam ad Deum præparantem. » Ita satisfactum est ejus desiderio, nec diu post in morbum incidit, nec denuo ungi voluit. Id tamen admirandum potius quam imitandum, cui spiritus Dei per revelationem tribuit efficaciam, et in quo, ut pie creditur, sancta devotio dispensavit. » Hæc ibi.

Nemini igitur, ut expresse docet *Catechismus ad parochos*, sacramentum hoc dare licet, qui morbo gravi affectus non sit, licet vitæ periculum adeat; vel quia periculosam navigationem paret; vel quia si prælium ineatur, a quo certa mors pendeat; vel etiam si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes etiam qui rationis usu carent, ut pueri, vel perpetuo amentes, non sunt hujus sacramenti capaces. Institutum est enim propter luctam et gravissimas tentationes in morte occurrentes, et ad reliquias peccatorum actualium extergendas; quæ omnia non habent locum in parvulis, aut perpetuo amentibus.

Adverte tamen illud, communi theologorum sententia, non esse necessarium ut actualiter usum habeat rationis qui inungitur; sed sufficere quod eum aliquando habuerit, quodque capax fuerit peccati actualis, devotionis, tentationis et resistentiæ ac fiduciæ in Deum. Unde non requiritur expressa voluntas recipiendi sacramenti, sed sufficit virtualis seu interpretativa, qua unusquisque fit fidelis pœnitens ac bene dispositus, optat frui sacramentis omnibus, et remediis a Christo institutis. Itaque inungi solet quilibet fidelis, nisi constet eum rationis usum in malo statu amisisse, ideoque ad effectum sacramenti indispositum esse, quia per nulla signa contritionis significationem dederit, vel coram sacerdote, vel coram aliis.

Ordinarie vero munus esse infirmi, ex

devotione hoc sacramentum petere, et ad id tempestive, dum rationis usus adhuc viget, sacerdotes advocare, aperte declarant verba Jacobi dicentis : *Infirmatur quis ex vobis? inducat presbyteros;* ergo infirmi est curam habere ut advocentur, et se ad id pie disponere. Quod quidam differunt, cum suo gravi plerumque detrimento, stulta opinione persuasi, se post sacramentum istud statim debere mori.

Audi quod refert Nicolaus de Nyse, ordinis Minorum theologus, in *Gemma prædicantium.* Quidam vir magni meriti in extremis laborans, cum interrogatus fuisset num sancto oleo perungi vellet, respondit : « Nolite, obsecro, de hoc mihi mentionem facere, quia omnes qui inunguntur statim moriuntur. » Atque his dictis, spiritum reddidit. Cum autem linteaminibus involvendus esset, spiritum resumpsit, et oculos aperiens, dixit : « Quia Extremæ Unctionis sacramentum salutare abhorrui, centum annis in purgatorio justo judicio torquebor. Si autem unctus fuissem, de ægritudine convaluissem. Sacra unctio non est mortis acceleratio, sed dilatatio. » Ita expiravit his dictis.

Audi et Niderum, libro IV *Fornicarii,* capite II, ubi ait : Fuit nostro tempore rex Romanorum Rupertus vere clemens, qui post multa sancta opera, in lethali quadam infirmitate prope a dæmone victus fuit. Nam sumpta Eucharistia, differebat semper Extremam Unctionem, superstitioso illo instinctu, quo aliqui sibi persuadent, post illam omnino oportere emigrare. Hortabantur ergo continuo viri docti et pii ne differret tam salubre animæ et corporis antidotum. Obtinuerunt tandem; at ille cum inungeretur, audiens orationes Ecclesiæ quæ tunc recitantur pro sanitate, tam corporis, quam animæ, mentem erigens et vocem, dixit : « Revera, si scivissem tantum valere hoc sacramentum pro utriusque hominis sanitate, ut nunc percipio et audio, jamdiu illud devotissime postulassem. » Convaluit igitur, et multis annis imperium sancte gubernavit, et in operibus bonis vita functus est. Hæc ille.

LECTIO III.

DE MINISTRO EXTREMÆ UNCTIONIS.

Secundo, cum dicit sanctus Jacobus, *Inducat presbyteros Ecclesiæ,* exprimit ministrum hujus sacramenti, qui est sacerdos. Hoc enim significat vox *presbyter,* quæ, licet aliquando seniorem ætate significet, hic tamen sumitur secundum usum Novi Testamenti et Ecclesiæ, ut non tam ætate quam dignitate seniorem designet. Sic appropriatur solis sacerdotibus, qui presbyteri dicuntur, quia prudentia et gravitate cæteris venerabiliores habentur. His ergo solis sacramentum hoc commissum est, quod pœnitentiæ consummativum dicitur, et ita definit Tridentinum. Si ergo aliter aliquando quam a sacerdotibus unctio talis peracta fuit, id ad extraordinariam Dei dispositionem referendum est. Hujus rei accipe aliquot exempla.

Reginaldus, unus ex beati Dominici discipulis, cum moneretur ut se extrema unctione, ut moris est, ad luctam cum dæmone præpararet : « Ego, inquit, hanc luctam minime reformido : quin potius illam expecto : jam enim dudum mater misericordiæ me inunxit, in qua plurimum confido, et ad quam cupide proficiscor. Quod autem se prius ab ea inunctum dicebat, id ita habuerat : cum ante annos multos gravissime ægrotaret, vigilanti de nocte apparuit Regina cœli, cum aliis duabus virginibus, ipsaque ad eum accedens, jacentis oculos, aures, os, manus, unguento quod attulerat, propriis suis manibus linivit, denique et pedes in præparationem Evangelii pacis, ut ipsamet quasi ex formula orans, adjunxit.

Sancta Lydwina in ultima agens ægritudine, cum sola esset, et summo mane ipso Paschatis die contemplationi vacaret, vidit ad se venientem Christum cum matre et duodecim apostolis, multisque sanctis ac angelis. Sedit Christus ad lecticuli dexteram, Maria ad sinistram, alii in orbem. Vidit et mensam ornatam vase sacri olei, et cruce elegantissima, cereoque totum cubiculum mire illustrante. Erat tunc corpus virginis innumeris angoribus, a vertice usque ad pedes afflictum; et ecce sentit ab ipso Salvatore sacerdotalibus induto vestibus loca corporis sui perungi, quæ morituris solent, sed nulla Salvatorem audit verba proferentem. Inde Christus ponit in manu ejus cereum, eumque tenet cum matre sua, cruce illic invisibiliter permanente, donec exhalaret spiritum. Cum autem inuncta esset, rogavit Dominum ut extremum vitæ ejus finem tot doloribus et afflictionibus cumularet, ut a corpore exiens anima, sine purgatorio mox ad illum possit evolare. Respondit Dominus : « Ita fiet, filia, ut petis, post biduum cantabis *Alleluia* cum virginibus in regno Patris. » His dictis, disparuit. Mansit autem apud eam angelus ejus, cum quo valde familiariter loquebatur.

Hæc aliquando visibiliter exhibere voluit Christus, ad consolationem et instructionem electorum, ut sciant quæ invisibiliter gerantur, dum sacramentum visibile a sacerdotibus administratur. Tunc enim assistit Christus et angeli ejus, adjuvant et ægrum sancti ejus; sacerdos enim Christi personam gerit, et Christus ipse est qui intrinsecus inungit, corroborat, illuminat, sacerdote externum ministerium adhibente.

Christus est Samaritanus ille evangelicus, qui homini vulnerato appropians, misericordia movetur; et totus intendit illius curationi, sacramentorum suorum alligamenta adhibens, quem alligatum, et in Ecclesiæ stabulum, sive hospitium ducit, commendat stabulario, sive illi qui curam gerit hospitii.

Hi autem sunt pastores qui Ecclesiæ curam gerunt, quibus præcipitur a Christo ut vice sui ægri curam habeant, sed utantur pharmaco ipso vero Samaritano, id est, Christo hominum custode, præscriptis præsertim vino et oleo suo mystico, quibus sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum.

Ex quibus etiam collige pastores teneri ex officio, sub pœna gravis peccati, subditis suis hoc sacramentum ministrare; quia ordinaria salutis remedia, etiam alioqui ex rigoroso præcepto non necessaria, tempore opportuno tenentur illis patientibus exhibere. Qualia sunt sacramenta omnibus relicta a Christo, et ordinario Ecclesiæ usu frequentata. Hæc obligatio illis imposita est a Jesu, supremo pastore et medico, sive cum in persona Petri illis dicitur : *Pasce oves meas, pasce agnos meos,* sive cum in persona stabularii ad illos dirigitur illud Samaritani : *Curam illius habe, et quidquid supererogaveris, reddam tibi.*

Hi vero mihi semper erogare videntur, qui etiam vitam suam exponunt, ut sacramentum hoc olei sacri morbo contagioso periclitantibus administrent. His certe manifestum est duos denarios a Christo Samaritano commissos esse; denarium, scilicet, amoris Dei, denarium dilectionis proximi; quibus freti negotium curæ sibi commissæ sic perfectæ obeunt, ut si etiam vitam suam oppignorare necesse sit pro ægri salute, illam parati sint supererogare; scientes quod is qui curam commisit, potens est tantæ dilectionis opus præmio longe eminentiori compensare.

Horum se inclytum ducem et exemplar prævium exhibuit sanctus pater Carolus Borromæus, qui in vehementissima contagione quæ Mediolanensem urbem depopulabatur anno 1576, auxilia, cum temporalia, tum spiritualia supererogavit. Temporalia quidem, argentea vasa, tapetes, vestes, proprium lectum, omnemque supellectilem contribuendo ad egenorum inopiam in ægritudine sublevandam, nec exinde lecti solatio usus, super paleas aut asseres decumbens. Spiritualia vero, infirmos cujuscumque ordinis die nocteque visitando, non pauperum valetudinaria, nec humiles casas dedignando, propriis manibus baptizando, confirmando, sacro oleo inungendo peste infectos, et Eucharistiæ sacramentum ministrando.

Sed quoniam tanti viri fecimus mentionem, dignum est hic audire quo zelo et flamma exæstuante charitatis adhortatus sit superiores Religionum cum suis religiosis convocatos, ut in illo contagio ad sacramentorum ministerium et ægrotorum morientium solatium, operam suam contribuerent. Ipsius igitur ad illos orationem compendio insinuare visum est quæ concernit omnes sacerdotes, pastores, religiosos; ut etiam cum vitæ periculo ad sacramenta cum Pœnitentiæ et Eucharistiæ, tum etiam Extremæ Unctionis, ministranda accendantur. Sic ait ipse :

« Non existimo necessarium esse de lamentabili hujus civitatis statu, multis apud vos verbis discere, cujus sors infelix et deploranda nimis, omnium oculis est exposita. Fratres nostri, concives, amici, parentes, eheu! ferali contagio pressi, acerrimis doloribus excruciati, mortis horrore perculsi, vitæ non solum corporeæ, sed et æternæ auxiliis destituti, opem nostram, sacramentorum medelam, consolationis spiritualis panem, vocibus signisque lamentabilibus implorant, ne salutis suæ incerti, e vita hac emigrare cogantur. Quid igitur, Patres reverendi? An non siccis oculis et cancellatis manibus eos intuebimur, duri et immobiles, immisericordes et pietatis christianæ exsortes? An hærebimus sine lacrymis, sine corde, sine compassione, opem denegantes, aut laborem detrectantes? Prorsus nunc convenit ut qui se religiosos nominant, operibus comprobent; nunc tempus est ut qui se veræ perfectionis sectatores profitentur, in heroicis pietatis et misericordiæ operibus eam elucescere faciant; quorum tanta seges exhibetur, fratribus opem poscentibus, undique periculo et necessitate eos coarctante

« O quam frequenter in fervore orationis resolvistis Deo animas vestras vitamque immolare, et vos ex integro

ejus obsequio mancipare ! Nunc patescat quam solida, quam efficax illa fuerit resolutio, oblata hac occasione, haudquaquam respiciendo retro, aut manum retrahendo ab opere adeo pio et sancto, adeo necessario, et divinæ Majestati accepto. Præcurrunt et vos animant multi pastorum, curam omnem impendentes, et nobiscum nulli labori, nulli diligentiæ parcentes. Sed nec nostra, nec eorum cura in tanta vastitate sufficit, in tanto numero afflictorum qui in agris per tuguria sparsi, ope necessaria languent destituti.

« Ad vos igitur recurro, qui in statu perfectionis positi, humana cuncta despicere profitemini, ut debitum reddatis obsequium divinæ Majestati, ad vos, inquam, qui gloriæ ducere debetis, pro amore Dei vitam posse exponere, cum de animarum agitur salute, ad imitationem nimirum Filii Dei, et sanctorum quorum vestigiis presso pede omnes religiosos convenit insistere

« Nec dicat quisquam rem adhuc necdum illuc progressam, ut aliter quam per vos non possit provideri, vel strictam obligationem necdum vobis posse hac in re imponi. Utique charitas non patitur hic disputationi, aut talibus dubiis discutiendis locum dari ; liberalis est, vult hic impendi quidquid operis in nobis est, nec extremæ necessitatis aut obligationis terminos expectari. Vult nobis satis esse ipsam legem christianæ dilectionis, exemplumque Filii Dei, ac sanctorum ejus, qui similes occasiones haud neglexerunt ; sed urgente dilectione, nec attenta obligatione stricta justitiæ, totos se impenderunt Eorum ergo exempla sint carbones ardentes congesti super caput nostrum, et quod reipsa præstitit Jesus Christus, voluntarie se Patri offerens pro animarum salute, sit nobis sermo vivus et efficax, penetrans usque ad intima cordis, ut etiam nos ipsos offeramus, dum opem implorant, qui pressi sunt et oppressi. Neque periculum mortis objiciendum est, quod multi huic ministerio hactenus dediti evasere, cui etiam quantum poterit humana industria, conabimur providere Sed quam gloriosum erit, et æterna dignum memoria, si mors eo in opere obtingat. Non tam mors dicenda est quam vita, mors pro gloria Dei et salute proximi obeunda, cum securum ad vitam præbeat gressum, ad æternitatem ingressum ideoque a martyribus tot votis fuit adoptata. Testanda igitur modo est gratitudo erga communem redemptorem, qui se obtulit pro nobis, et dicendum cum Apostolo : *Mihi vivere Christus, et mori lucrum.*

« Cambium amoris reciproci quod pacisc imur cum Jesu Christo Filio Dei, si vitam pro ipso ac membris suis exponamus sicut ipse pro nobis. Et cum ipse quotidie in Missæ sacrificio nobis sacerdotibus se totum donet, cur non prompti erimus etiam semel in hostiam viventem, nos ipsos totos, vitam etiam ipsam, si opus sit, immolare ? Cur nos mors exterreat, quam velimus nolimus semel necessum est obire ? Sed nec infrequenter in communi contagio contingit ut qui eam omnimode fugere nituntur, citius ab ea comprehendantur, justo judice ita decernente, charitatisque neglectum ac amorem nimium perituræ hujus vitæ sic plectente. Cum ergo a flagello communi nemo nisi ipso tutante liber esse possit, ejus præveniamus vindicem manum, illi nos offerentes pro ejus amore, vitam ponere prompti, christianæ charitati ex officio incumbentes. Sic in expiationem delictorum nostrorum id cedet, imo sic ei manus poterimus colligare, et flagellum extorquere. O Patres mei dilectissimi, vel ipsum sæcularium et laicorum exemplum vos promovere, et animos deberet suggerere ! Quid enim ? Nonne hi pro exigua mercede periculo vitam suam exponunt, dum pestiferis adeunt, medentur, contrectant, opitulantur ? An vero pro æterno præmio detrectabimus et negligemus, quod illi pro levi et temporali mercede subire parati sunt ? Sed nec desunt multi ex ipsis, qui puro Dei amore sine remunerationis expectatione, se nobis obtulere ad omne illud obsequium charitatis. Itane vero, sacerdotes Deo consecrati, vitam perfectam professi, ad zelum gloriæ Dei, et salutis proximi vocati, ab hominibus sæculi se sinent superari ? An amor Dei plus virium hominibus de plebe suggeret, quam qui divino sunt obsequio ex vocatione sua destinati ? An vero non igitur hic de lucro inæstimabili animarum, ac de gloriæ cœlestis præmio, huic operi certo certius constituto ? Hæc cogitate, hæc recogitate, Patres mei, ne sitis animo deficientes ob mortis timorem, cujus incertum est periculum, certum præmium Nolite permittere, pusillanimes effecti, ut surgant in judicio homines sæculi, suo fervore teporem vestrum, et ingratitudinem erga Christum Dominum, ac membra ejus egena, condemnantes. Nec vero quempiam remoretur, quod forte licentiam a suis superioribus non obtineat, mihi etenim a sanctissimo Domino nostro amplissima facultas facta est, omnes, qui se ad id operis sancti

obtulerint, ab omni prælatorum obedientia ea in re eximendi. Itaque quo possum affectu, quibus possum votis et precibus a vobis efflagito, ut imo infracto adeo eximium et heroicum opus amplectamini, opus dignum vocatione vestra, dignum Deo, qui omnes labores supra condignum est remuneraturus, pro momento æternitatem redditurus. Sed et ego id mihi beneficii præstitutum existimabo, et quoad in me erit non immemor, omni occasione sese offerente reddam gratiam, et in Domino congaudebo, dum vos intuitus fuero in salutem animarum fidei meæ concreditarum toto zelo incumbere, lapidem oneris, qui supra modum premit et affligit cor meum, sublevabitis vicaria opera et pietate; nec enim parum mihi angustiæ infligit, cum intueor animas, quas in corde et visceribus meis gero, in tanta versari spiritualis subsidii inopia, defectu ministrorum. Ecclesiæ. Spes itaque mihi non exigua affulget, aliquos vestrum hic præsentium in auxilium operas et animas suas mihi oblaturos, ut aliis viam sternant, et ad idem eos prævio suo exemplo suscitent, duplex præmium habituri. Nec quisquam vereatur se deserendum in periculo, ego enim ipse curam vestri geram, ego proprio ore solabor, propriis manibus sacramenta ministrabo; nulli parcam labori, nulli periculo, ut me vestrum pastorem, protectorem, fratrem exhibeam. »

Adeo cordatus sermo et scintillis amoris plenus animos multorum accendit. Etenim illa ipsa hora viginti octo sese obtulere, et ex illis non nisi duo peste interierunt, quorum uni Extremam Unctionem cum Eucharistia propriis manibus administravit, adjiciens animæ commendationes, et usque ad mortem ei assistens ferventissima charitate.

DE EXTREMA UNCTIONE, ET ALIIS SACRAMENTIS TEMPORE PESTIS MINISTRANDIS.

Sed quæritur an in rigore theologico loquendo, teneantur pastores peste infectis Extremam Unctionem administrare.

Respondeo primo, multas synodos diœcesanas in Belgio videri ita ordinare, Cameracensis, tom. v, cap. 10; Yprensis tom VIII, c. 1; Audomarensis, tit. 19, c. 1; Leodiensis, tom. IV, c. 8. Attamen in praxi id permultas involvit difficultates.

Primo, quia in parochiis ruralibus sæpe unicus est sacerdos, qui si domos infectas ad id ingrediatur, jam et ipse vitabitur ab iis qui sani sunt, nec sacramenta de ejus manu suscipere volent, nec conversationem cum ipso permittent, ne periculum afferat contagionis. Etenim ob illam etiam causam, sanctus Carolus religiosos in subsidium sacramentorum ministrandorum tempore pestis advocare coactus fuit, quod plerique fugerent proprios sacerdotes qui contagiosis adfuissent, prout ipse testatus fuit superioribus Religionum, et habetur c. 6, l. 4 Vitæ ejus.

Secundo, si contingat pastorem contagio infici et emori, multa confusio in grege solet subsequi, multa inordinatio circa divinorum ministerium. Nec enim facile statim raperiri potest qui subrogetur, ita ut experientia docuerit per plures hebdomadas quandoque gregi non fuisse provisum de ministro. Adde aliquos expresse docere, quod si parochus toti populo sit pernecessarius, adeo ut ejus mors magna sit populi desolatio et jactura, sufficere ut necessaria sacramenta ministret. Ita Sylvius, quæstione 32, articulo 3, supplem.

Tertio, episcopi hoc in synodo ordinantes (cum sint pastores pastorum) deberent sollicitam curam gerere, ut et ipsis pastoribus ruralibus subveniatur, nec periculum incurrant, vel ipsis deficientibus per mortem, ut statim substituatur idoneus minister. At ipsorum aliqui, vel ob distantiam, vel ob aliam causam, non eam quam a pastoribus ipsis requirunt, illis tunc in periculo existentibus, vel plebi desertæ curam impendunt. Sic forsan conqueri hic quis possit de aliquibus, quod « onera importabilia alligare velint, quæ ipsi digito nolunt movere. »

Quarto, Extrema Unctio non est de necessariis ad salutem, nec est de præcepto; ergo in contagiosis morbis, in quibus est periculum, non videtur tam gravis obligatio ministris imponenda.

Quinto, non obstante ordinatione illa synodorum, praxis videtur obtinere, urgente pestilentia, non administrandi hoc sacramentum, nisi forte in urbibus ubi religiosi ad id se exponunt, aut alii sacerdotes charitate magis impulsi quam rigore præcepti. Possemus testimonium reddere de variis locis ubi ab episcopis non fuere puniti aut reprehensi parochi qui tempore pestis ministrare Extremam Unctionem neglexerant. De Italia testatur Possevinus in plerisque locis non esse moris ut administretur a pastoribus. De Hispania et nonnullis aliis provinciis, idem mihi testatus est Leander de sanctis martyribus, sacræ theologiæ doctor in Academia Duacena, qui multas frequentavit provincias.

Respondeo itaque secundo, generaliter

loquendo, synodales constitutiones recte asserere inordinarie debere fieri ut facile pastores hic se non excusent, trepidantes ubi timor non est, aut ubi charitas foras debet timorem pellere. Supponunt ergo ordinarie non esse ita morale periculum, sed illud posse vitari, tum per medicamenta præservantia, tum providendo ut ægri restituantur in loco ad quem securior sit accessus, tum utendo aliqua oblongiore virgula ad ungendum, aliisque præcautionibus. Cum autem, his omnibus præsuppositis, vel medicorum, vel prudentum judicio adhuc morale periculum permanet, multorum theologorum sententia est non obligari parochos; magnæ vero perfectionis esse, si perituram vitam contemnentes, ad id se resolvant ex charitatis fervore. Huic sententiæ subscribit Suarez; hanc cathedræ primariæ professor eximius Joannes Clarius, in Academia Lovaniensi publicis scriptis docuit. Et Emmanuel Sa, in *Aphorismis* cum multis dicit, v° *Parochus* : « Tenetur tempore pestis ministrare saluti necessaria sacramenta, » indicans ea quæ non sunt necessaria, non teneri parochum ministrare sacramenta, extra tempus præcepti ad illa obligantis suscipientes, inter quos recensentur Richardus, IV, dist. 8; Joan. Med., q. 37, *de Conf.*; Sylvester, v°, *Conf.*, I, q. 37.

Invenio quoque sanctum Carolum misisse ad pontificem, ut resolutionem haberet an pastores Mediolani posset cogere ad sacramenta omnia ministranda, urgente gravissima pestilentia; sed cum omnium aliorum quæ simul poscebat responsum acceperit, illud dilatum fuit, nec resolutionem accepit. Forte ne conscientiis aliquorum grave nimium onus aut laqueus injiceretur, res doctorum opinioni est relicta. Invenio quoque eumdem, cum parochos coram se congregatos, sanctis ad id monitis extimularet, operis hujus perfectionem et sublimem remunerationem proponendo, addidisse se consultationem cum viris doctis et piis iniisse (quia Romana determinatio non adveniebat), per quam resolutum erat eos ad minus obligari ad sacramentum Pœnitentiæ et Eucharistiæ ministrandum; ergo nec de Extrema Unctione illi ausi sunt obligationem affirmare. Vide l. 4 Vitæ ejus, cap. 3. Attamen plerique, hujus viri sancti non solum sermone, sed exemplo prævio succensi, ad omnia promptos sese obtulere. Et absque dubio, si episcopi talibus occasionibus se Carolos exhiberent zelo et opere, reperirent et pastores non parcentes etiam suæ vitæ.

Quantum ad Eucharistiam, communis opinio est theologorum obligari ad eam ministrandam parochos, etiam cum periculo. Existimant enim jure divino obligari unumquemque ad eam sumendam in mortis periculo; ex quo consequitur ægro tunc petenti ministrandam esse. Nec excusationi facile locus admittitur, nisi forte paucis ante diebus (verbi gratia, ante octiduum) æger communicavit in communi periculo se disponens ad Dei beneplacitum. Unde ad Eucharistiam frequenter suscipiendam hortandi sunt tunc fideles, ut suum ac ministrorum periculum præveniant. Ac bona praxis est, statim ac in aliquam domum contagium serpserit, non solum infectam personam, sed et omnes illius habitationis ac vicinias communione sacra præmunire; quod si post aliquot dies morbo corripiantur, sicut non tenetur denuo communicare, sic nec minister administrare. Sic docent Paludanus, Soto, et quidam alii theologi, licet quis ignorans periculi mortis, octo vel decem dies ante communicarit, non teneri, illo postea superveniente, iterum communicare, sed satisfecisse præcepto divino. Sic enim revera paulo ante mortem dicetur communicasse, quod vis præcepti requirit, et finis ejus est, ad transitum ex hac vita præparatio. Unde licet quis ignorarit periculum, nec reflexionem expresse fecerit ad præceptum, censetur tamen quamlibet habere intentionem virtualem, seu implicitam adimplendi omnem obligationem, quam potest et debet. Sic ignorans esse festum, si audierit Missam, censetur satisfecisse præcepto. Liberius hac in materia et favorabilius pro ministris loqui videntur, qui asserunt eum qui in Pascha communicarit, si in articulo mortis non communicet ex negligentia sine contemptu, non peccare mortaliter. Cujus opinionis sunt Sylvester, *Eucharist.*, 3 n.; Cajet., v°. *Communio*; Sa, v° *Eucharistia*, et quidam alii.

Austeriores porro hac in materia videntur illi theologi qui volunt infundi a ministro ori illius qui contagio infectus est, Eucharistiam propriis manibus ministrari, nec alium admittunt modum ministrandi; quod tamen omnino periculosum est, ob halitum ægri contagiosum. Alii varios alios modos ministrandi permittunt et practicant, quos tamen ab episcopis examinari optarim, ne quidam illorum non satis reverentem sacramenti tractationem involvant. Quidam curant benedici particulas corporalium, in quibus sacrum corpus Domini deponant loco ali-

quo securo, ad quem ægro sit accessus, ut ipsemet sumere possit, aut per personam assistentem sibi in ægritudine ad id adjuvari, quæ pars corporalis igni postea traditur. Alii capsulis vel parvulis vitris utuntur, e quibus æger illud ore desumit. Alii aliis utuntur modis. Ego, licet consultius et securius non dubitem si propriis manibus ministrari possit, non video tamen cur in præsentissimo periculo, aliqui alii modi reprobari debeant adjuncta tali reverentia, quæ hic et nunc adhiberi potest sine periculo in tali rerum statu.

Ratio est, quia ritus sic administrandi, ut suscipientis ori infundatur Eucharistia, est solum de præcepto Ecclesiæ, quod præceptum non videtur obligare cum tanto periculo vitæ. Nec refert de jure divino et naturali esse ut reverenter administretur Eucharistia; non enim alii modi irreverentiam continent. Patet:

Primo, quia olim notum est propriis manibus suscipientis sumptam fuisse; gerebant enim fideles linteolum manu, quod *dominicale* vocabatur, et in illo deponebatur eucharistia a sacerdote.

Secundo, notum est sævientibus olim tyrannis fideles domum eucharistiam detulisse, vel quotidie, vel pro opportunitate sumendam.

Tertio, etiam nostro sæculo concessit pontifex Mariæ, reginæ Scotiæ, ut in carcere asservaret sibi Eucharistiam sumendam a se, eo quod accessus non pateret sacerdoti, ut alibi dixi. Non ergo per se est irreverentia quod laicus, ex aliquo loco secure et honeste apparato, vel ipsemet per se, vel ope alterius, sacramentum sumat in tali necessitate, advigilante ipso sacerdote ut reverenter et cum pietate fiat. Quamvis extra necessitatem hoc nolit fieri Ecclesia, ad majorem ipsius sacramenti dignissimi reverentiam et dignissimam tractationem.

Quantum ad sacramentum Pœnitentiæ, tenetur tunc pastor ministrare, etiam cum periculo vitæ. Nec exceptioni locus est, nisi ubi morali certitudine constat de bono statu ægri, verbi gratia, quod paulo ante ægritudinem confessus sit, et quod timoratæ et sollicitæ sit conscientiæ, nec nisi veniali culpæ obnoxius; ex altera vero parte evidens sit contagii periculum, nec facile futurum, ut si parochus inficiatur, de alio possit provideri. Tunc enim commune bonum multum ponderat. Hæc tamen non temere præsumenda sunt, ut subditus deseratur. Hoc porro adjicimus in evidenti periculo posse fieri confessionem materialiter non integram a pœnitente, et a sacerdote parte peccatorum audita absolutionem impendi, excitando pœnitentem ad omnium quantum in se est contritionem vel attritionem. Est enim talis confessio formaliter integra, et a theologis solet recenseri causa sufficiens faciendi confessionem, non integram materialiter, ob periculum vel spiritualis vel corporalis salutis alicui impendens. Ita Suarez et alii.

Quæritur postremo, quantum ad Extremam Unctionem, an in periculo contagii sufficiat unica unctio in aliqua corporis parte.

Respondeo hanc opinionem probabilem omnino esse, tum ob auctoritatem doctorum, tum ob multiplicem rationem, ideoque a multis hoc tempore in praxi usurpari.

Primo quidem auctoritatem illi dat Pastorale Gebennense sancti Francisci de Sales, episcopi, doctrina et sanctitate spectatissimi. In illo sic lego, in tit. *de Extrema Unctione*: « In morbis contagiosis, ut peculum vitetur, sufficit inungi organum sensus magis ad unctionem expositum, dicendo: « Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum, auditum, gustum, odoratum et tactum deliquisti. » Idem habet Pastorale Mechliniense anni 1580, quamvis id omissum sit in editione 1607, apud Moretum, suasu, ut apparet, quorumdam Lovaniensium doctorum contrariam opinionem sectantium. Idem habet etiam Pastorale Ruremundanum, impressum circa annum 1589. Item Pastorale Bartholomæi ab Aula, per theologos aliquot Lovanienses probatum anno 1574, idem docet. Et hujus opinionis sectatores fuere Joannes Hesselius, celebris Lovanii doctor, et Joannes Molanus, tract. 4 *Theol. pract.* Accedit auctoritas Octavii Tricaricensis episcopi, per Germaniam et Belgium nuntii apostolici, in *Directorio ecclesiasticæ disciplinæ*, ubi sic ait: « Et si ordinarie sint inungenda singula singulorum sensuum loca, nec nisi gravissima necessitas cogat aliter faciendum, constabit tamen sacramentum et ad evitandum contagium suffecerit, si inungatur sensus organum magis expositum dicendo: « Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum, auditum, gustum, odoratum et tactum deliquisti. » Idem sequuntur aliqui recentiores, inter quos Franciscus Sylvius in Supplemento divi Thomæ. Consulunt vero ut unctio fiat in capite, quia ibi maxime viget sensus.

Secundo, confirmatur ratione desumpta ex Tridentino dicente Ecclesiam Romanam non aliud observare in administranda unctione quantum ad ea quæ ad hujus sacramenti substantiam faciunt, quam quod beatus Jacobus præscripsit. At ille nude unctionem præscribit, non vero unctionem quinque sensuum; ergo illam observat Ecclesia ut essentialem, non illas, alioqui observaret aliquid quoad substantiam, quod apostolus non præscripsit.

Addi deinde potest, quod ex more Ecclesiæ ungantur non ipsa sensuum organa, sed partes vicinæ, ut patet in oculis, auribus et organo gustus; ut etiam magis constat in iis qui aliquo sensuum organo sunt orbati; ergo censet Ecclesia non esse de essentia ut sensuum loca ungantur, sed sufficere ad essentiam, partem aliquam corporis inungi, cum ubique sensus vigeant; quamvis organa, si possit fieri, ad expressiorem significationem debeant ungi.

Denique Florentinum et alia concilia enumerant septem unctiones, nec distinguunt, et ita ex illis nequit colligi quod quinque magis sint de essentia quam septem, et per consequens non repugnant assertioni quæ unicam dicit perficere essentialiter sacramentum.

LECTIO IV.

DE MATERIA EXTREMÆ UNCTIONIS.

Tertio, dum dicit, *ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini*, indicant materiam. Est enim materia hujus sacramenti oleum ab episcopo benedictum; quæ quidem unctio olei aptissime significat gratiam Spiritus sancti, qua invisibiliter anima ægrotantis inungitur. Unde Theophylactus : « Est, inquit, oleum et ad labores utile, et lucis fomentum, et hilaritatis effectivum, significatque misericordiam Dei, et gratiam Spiritus, per quam a labore liberamur, et lucem et gaudium, hilaritatemque accipimus. » Debet autem esse benedictum oleum ab episcopo, ut per hanc sacram benedictionem velut elevetur atque aptetur ad munus sacrum et supernaturale. Et quidem ab episcopo debet fieri, quia in ipso est plenitudo quædam potestatis circa sacramentorum administrationem, et ab illo ad inferiores sacerdotes potestas descendere debet. Hanc vero benedictionem insinuat Jacobus, dum dicit : *Ungentes oleo in nomine Domini*, id est, oleo consecrato in nomine Domini, interprete Beda.

Quapropter illam benedictionem ad essentiam pertinere materiæ, communis tenet theologorum opinio; ita ut nullum sit sacramentum, si inungatur æger oleo ab episcopo non benedicto. Quod si ita sit, miror tum a pastoribus, tum ab aliquibus episcopis, non majorem in distributione hujus sacri olei curam adhiberi, et non majorem quantitatem dari. Etenim duo vel tria cochlearia, exigua pro quadraginta pastoribus, decanis assignari alicubi solent, quæ exigua quantitas videntur. Monentur illi quidem aliquid addere olei non benedicti, guttatim infundendo, quia sic totum per mixtionem participat benedictionem, juxta capitulum : *Quid in dubiis; de Consecratione ecclesiæ vel altaris*. Id tamen satis incurie fieri scimus, et dolenter oculis nostris conspeximus; ita ut quandoque sit major quantitas superaddita, quam præexistens. Et licet non in majori quantitate superaddatur unica vice, tamen propter exiguam olei benedicti quantitatem, et magnum numerum participantium, tam frequenter debet repeti superinfusio, tum a decanis ut distribuant, tum a pastoribus post distributionem (pro toto enim anno sufficientem debent copiam habere), ut videatur mihi propter incuriam multorum, materia quandoque reddi dubia. Quocirca humiliter in Domino obsecratos velim episcopos, reverendissimos Dominos ac Patres meos, ut in majori quantitate oleum consecrent ac distribuant pastoribus, quia sic longe certius consulent incommodis quæ ex multiplici superinfusione oriri possunt. Etenim, in magno pastorum numero, fere non desunt qui præcipitanter, nec cum debito modo, mixtionem istam frequentem peragunt, et materia dubia utentes, valde sæpe spatio unius anni administrandum hoc sacramentum etiam dubio exponunt, sicque effectu expectato ægros fraudare possunt.

Cæterum oleum illud benedictum simplex est, neque balsamum illi admisceri solet; unde a sacro chrismate distinguitur, quamvis si quis chrismate uteretur, validum efficeret sacramentum. Et licet modo id non liceret ob Ecclesiæ præsentis usum, qui has distinxit materias, earumque benedictiones, tamen olim etiam chrismate administratum fuisse, indicare videntur verba Innocentii I, epistola I *ad Eugubinum* episcopum, cap. 8 : « Non est dubium, inquit, verba Jacobi de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus uti chri-

stianis licet, in sua aut suorum necessitate inungendo. » Quæ verba repetuntur in concilio Wormaciensi, can. 72, et in concilio Aquisgranensi, ubi quod dicit licere omnibus christianis uti in ungendo, intellige passive, nam ungere active solis licet presbyteris. Et quod dicit infra : « Pœnitentibus oleum istud infundi, » intelligit de his qui in publica agebant pœnitentia, quibus sacramentum hoc non solebat administrari. Neque vero hoc oleo utitur Ecclesia, nisi pro ægris sacramentaliter inungendis; quamvis insinuet Beda, olim energumenos unctos fuisse contra dæmonium. Nam in cap. VI *Marci*, tractans illa verba: *Dæmonia multa ejiciebant apostoli, et ungebant oleo multos ægros, et sanabantur*, sic ait : Patet ab ipsis apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, ut energumeni vel alii quilibet ægroti ungantur oleo pontificali benedictione consecrato. Et in cap VIII *Lucæ* hoc exemplum refert. Quidam vicinus mihi presbyter retulit se quamdam sanctimonialem a dæmonio curare cœpisse; sed quamdiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox et ipsum orationibus cæterisque quæ oportebat purificationum generibus effugasse; et ejusdem feminæ corpus ab ulceribus quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adjuncto sale benedicto curasse. Sed dum unum de ulceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus posset quin continuo panderetur, obducere, ab eadem ipsa quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si, inquit, oleum pro infirmis consecratum eidem medicamento adsperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum, in quadam longius posita civitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quamdam pari calamitate laborantem, taliter a sacerdote curatam. Fecit ut illa suggesserat, statimque ulcus remedium quod ante respuerat, accipere consensit.

Ex dictis patet distinctio unctionis quæ in Confirmatione, ab illa quæ in hoc fit sacramento. Sex allegat distinctiones Parochiale Leodiense.

Primo, in effectu seu efficacia, quia Confirmatio præparat ad melius pugnandum; Extrema Unctio ad expeditius e certamine emigrandum;

Secundo, in tempore, quia Confirmatio datur in sanitate; Extrema Unctio in extrema infirmitate;

Tertio, in loco, nam illa in fronte, hæc in aliis corporis partibus;

Quarto, in administratione, quia Confirmatio datur a solis episcopis, Extrema Unctio ab aliis sacerdotibus inferioribus;

Quinto, in materia, quia Confirmationis materia est chrisma, hoc est, oleum cum balsamo commixtum, Extremæ Unctionis oleum solum;

Sexto, in forma, quæ utrobique diversa est, ut patet.

LECTO V.

DE FORMA EXTREMÆ-UNCTIONIS.

Quarto, divus Jacobus insinuat formam dum dicit, ut presbyteri *ungentes orent super eum*. Et iterum : *Oratio fidei salvabit infirmum*. Quæ est oratio hæc tantæ virtutis, nisi forma sacramentalis, quæ per modum deprecationis est instituta, dum dicit sacerdos : « Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum deliquisti, etc. » Ratio vero cur hic deprecatoria forma adhibeatur, est, quia sacramentum hoc datur quasi complementum sacramenti Pœnitentiæ, et pœnitentia infirmorum vocatur, qui jam viribus destituti, opera pœnitentiæ non possunt facere; ideoque ex foro Ecclesiæ egredientes, in solius Dei manibus constituuntur, recteque orationibus sacerdotum juvantur, et Deo commendantur.

Sicque per modum deprecationis sacramentum istud administratur, ut etiam simul significetur dari hic remissionem peccatorum, non ex justitia, sed ex misericordia. Hoc tamen adverte deprecatoriam istam formam non habere vim ex devotione orantium, sicut aliæ orationes; sed ex opere operato, sive ex infallibili Christi promissione. Vide quod dicit sanctus Jacobus : *Oratio fidei salvabit infirmum;* intellige cum divo Bonaventura, orationem fidei, non tam ipsius inungentis, quam totius Ecclesiæ, in cujus fide administrantur sacramenta; imo omnis forma sacramentalis, a beato Augustino, *fidei verbum* vocatur, eo quod fide sola percipiatur. Quia vero unctiones in diversis sensibus solent fieri, qui sunt portæ per quas peccatum in animam ingreditur, hinc etiam diversæ formæ partiales reperiuntur in hoc sacramento, de quibus late Parochialia.

Sed licet effectum qui promittitur ægris in hoc sacramento aut pro quo postulat deprecatoria forma, devotioni ministrorum, aut adstantium primario non adscribamus, sed virtuti et efficaciæ sacramenti, quam habet ex institutione Christi, tamen

negari non potest plurimum hic valere, et auxilium periclitantibus ægris ferre, ferventem orationem sive ministrorum Dei, sive aliorum adstantium, præsertim si sint amici Dei.

Hoc pluribus exemplis demonstrari potest. Narrat sanctus Gregorius, l. 4 *Dial.*, c. 37, quod sequitur, et dicit in monasterio suo contigisse. « Quidam, inquit, Theodorus nomine, adolescens, in monasterium meum fratrem suum necessitate magis quam voluntate secutus est. Cui nimirum grave erat, si quis pro salute sua aliquid loqueretur, bona enim non solum facere, sed etiam audire non poterat. Nunquam se ad sanctæ conversationis habitum venire jurando, irascendo, deridendo testabatur. In hæc autem pestilentia quæ nuper hujus urbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine, est perductus ad mortem. Cumque extremum spiritum ageret, convenerunt Fratres ut egressum illius orando protegerent. Jam corpus ejus ab extrema parte fuerat præmortuum, in solo tantum pectore vitalis adhuc calor anhelabat.

Cuncti autem Fratres tanto cœperunt pro eo enixius orare, quanto eum jam videbant sub celeritate discedere. Tunc repente cœpit eisdem Fratribus assistentibus clamare, atque cum magnis vocibus orationes eorum interrumpere, dicens : « Recedite, recedite. Ecce draconi ad devorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam devorare me non potest. Caput meum jam suo ore absorbuit ; date locum, ut me non amplius cruciet, sed faciat quod facturus est. Si ei ad devorandum datus sum, quare propter vos moras patiar ? » Tunc Fratres cœperunt ei dicere : Quid est quod loqueris, Frater? Signum tibi sacræ crucis imprime. Respondet ille dicens : « Volo me signare, sed non possum, quia squamis hujus draconis premor. » Cumque hoc Fratres audirent ; prostrati in terram cum lacrymis, cœperunt pro ereptione illius vehementius orare. Et ecce æger subito cœpit clamare, dicens : « Gratias Deo, ecce draco ille, qui me ad devorandum accederat, fugit, orationibus vestris expulsus, pro peccatis meis modo intercedite, quia converti paratus sum, et sæcularem vitam funditus relinquere. » Homo ergo qui jam, sicut dictum est, ab extrema corporis parte fuerat præmortuus, reservatus ad vitam, toto corde ad Deum conversus est ; et postquam mutatus mente diu est flagellis adstrictus, tum ejus anima carne soluta est. Hæc sanctus Gregorius.

LECTIO VI.

DE EFFECTIBUS EXTREMÆ UNCTIONIS

Explicat tres effectus ex Apostolo.

Quinto, exprimitur a sancto Jacobo effectus hujus sacramenti, dum dicit : *Oratio fidei salvabit infirmum. et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Multiplex igitur effectus est sacramenti hujus.

Ac primus ad quem ordinatur, est ad adjuvandam et confortandam animam ægroti, contra difficultates in mortis articulo occurrentes. Et hoc insinuat divus Jacobus dicens : *Alleviabit eum Dominus*, ubi græca legunt, Excitabit seu confortabit. Multæ porro difficultates tunc occurrent.

Primo, quia homo naturaliter nihil ac mortem timet, angitur tunc mirum in modum.

Secundo, auget tunc timorem vitæ præteritæ memoria et conscientia accusans, ita ut verum sit illud *Sap.*, IV : *Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, et traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.*

Tertio, angit maxime cogitatio de appropinquante jam judicio ac tribunali Dei, ad quod citatur anima.

Quarto, pœnarum æternarum consideratio jam fortiter animum pervadit et tremefacit.

Quinto, dæmon, qui omni quidem tempore nos perdere conatur, tunc maxime infestat, *sciens quod modicum tempus habes.* De qua re vide quæ dixi tom. III, p. 249 et seq., ubi explicui quomodo beata Virgo contra hæc in hora mortis assistat. Item quæ dixi de custodia angelorum, tom. I, p. 194 et seqq.

Certe hæc omnia ita animam terrent, ut etiam viri sancti hic hæsitarint Patet de sancto Hilarione, de sancto Elzeario, de quodam Stephano anachoreta, de quibus alibi dixi.

Quidam religiosus deductus ad extremum vitæ horribiliter clamavit : « Maledicta hora in qua religiosus factus, » et siluit. Non multo post facie serena dixit : « Imo benedicta hora in qua intravi in Ordinem, et benedicta mater Christi, quam semper dilexi, » et iterum tacuit. Fratres qui in circuitu erant audientes, lacrymis orabant pro eo. Post duas horas, dixit Fratri adstanti : « Voca Fratres nostros, quoniam Dominus exaudivit orationes eorum. » Ingressis autem dixit : « Vos

ex primo verbo meo quod audistis, turbati fuistis, sed hæc est causa clamoris mei. Apparuerunt mihi duo dæmones terribiles, parati ad recipiendum animam meam, et præ timore extra me raptus maledixi diei meæ. Et dico vobis, si hic factus fuisset ignis ex ære mixtus cum sulphure, qui duraret ab hac hora usque ad finem mundi, et daretur mihi optio, utrum per illum ignem vellem transire, aut iterum dæmones in simili forma videre, eligerem potius per ignem transire. Postmodum autem venit illa Regina cœli, Mater misericordiæ, et fugavit dæmones, et ea visa concepi spem, et præ gaudio risi, et benedixi eam, quod liberaverit me de tam horribili visione. »

Contra hos omnes angores arma et vires suppeditat hoc sacramentum. Allevatur enim et erigitur ægri animus divinæ bonitatis spe, et confirmatur adversus omnia terriculamenta et trepidationes, sive a morte, sive a judicio Dei, sive a pœnis inferni, sive a dæmonis insidiis provenientes. Ita ut viva fide excitata, possit tunc æger adversus impetum tentationis constanti animo dicere : Christi membrum sum, Christi athleta sum, ejus sacro oleo inunctus sum. Quare tu, princeps mundi hujus, tu, immunde spiritus, discede, ille te foris ejecit, ut in me non habeas quidquam, nihilque mihi et tibi sit commune. Christo insitus sum, et inhærere illi volo in finem usque, tanquam membrum. Quæ autem conventio Christi cum Belial ? Consecratus sum tanquam ejus templum ; quis autem consensus templo Dei cum Satana ? Licet cum multis jam appareas in animæ meæ excidium conjurantibus, non te timeo, quia plures sunt mecum quam tecum. Tota enim Ecclesia sanctorum pro me curam agit, orat, meque in suam tutelam recipit, adversus quam non prævalebis. Habeo interim a Deo certissima fiduciæ meæ signa ac testimonia, nempe sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Unctionis Extremæ, quibus Deus me nequaquam fallet : sed promissioni suæ assistens, perficiet omnia quæ in eorumdem exhibitione mihi pollicitus est. His et similibus cogitationibus, quæ excitat viva fides, plurimum solatii et virium additur, estque in his titubantis animæ fulcimentum. Monent interim recte sancti Patres ut frequenter hæc recogitemus, dum tempus est, et sic ad illum exitum nos disponamus, ne impræparati inveniamur.

Audi Cyrillum Alexandrinum in oratione *de Exitu animæ :* « Metuo mortem, quoniam acerba et amara mihi est ; metuo gehennam, quoniam æterna est ; exhorreo tartarum, ut cui nimium insit caloris. Paveo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam perennis est. Metuo angelos judicio præficiendos, quoniam immisericordes sunt. Terreor mente concipiens illius diei rigidum judicium, horrendum tribunal, judicem severum. Metuo flumen ignis ante tribunal illud fluens, vehementissimaque flamma torrens. Metuo stridorem dentium, et fletum inconsolabilem. Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam, eheu, manet a corpore secedentem ! Illa est hora dolorosa, periculosa, luctuosa, inconsolabilis, donec et pateat exitus. » Hæc ille inter plura ibi videnda ad hanc rem.

Audi etiam Eusebium Emissenum, *hom.* 1, *ad Monachos.* Paratos nos inveniat extrema necessitas, quæ sæpe prævenit imparatos. Certam nobis imponat sollicitudinem incerta conditio, quotidianus sit illius periculi metus, cujus nescitur incursus. Quam tarde misera anima malorum pœnitebit, cum de ultimo separari se a corpore viderit, cum sibi in fine claudenti oculos nigrescere, et horrescere æterna nox cœperit, cum jacere ante se vacuum salutis et lucis infelicem commilitonem suum viderit, incentorem pariter et deceptorem cum quo de arena mundi hujus per flagitium suum victa discessit. Cum cœperit jam ab eo divulsa, immanes et inanes dare planctus, et dicere : « Ubi sunt cupiditates tuæ, quibus huc usque impatienter arsisti, et arsuræ jugiter congregasti ? Ecce transierunt ut umbra, abierunt oblectamenta, et sola in perpetuum opprobria, et crimina remanserunt. Væ mihi, o anima, ad tam perditum vas, velim, nolim, reditura sum, propter fugitivas voluptates nunquam effugiendis ardoribus cum eo concremanda. » Hæc Emissenus.

Audi denique divum Gregorium, ut in ore trium testium stet omne verbum. Cogitandum valde quantum terribilis hora resolutionis nostræ, quanta omnium malorum memoria, quæ oblivio transactæ felicitatis, formido judicis. Tunc maligni spiritus, anima egrediente, sua opera requirunt ; tunc mala quæ suaserunt, replicant, ut sociam ad tormenta trahant. Sed cur de perversa anima dicimus, cum ad electos etiam veniant, et suum in illis aliquid requirant ? Unus in hominibus extitit, qui ante passionem libera voce dixit : « Venit princeps mundi hujus, et in

menon habet quidquam. »Quia hunc mortalem hominem vidit, suum in illo aliquid reperire credidit Unde quotidie cum fletu cogitandum nobis est quam rabidus tunc sua in nobis requiret, qui etiam ad Deum carne morientem venit, et in illo aliquid quæsivit, in quo suum invenire nihil potuit. Quid nos miseri dicturi sumus, qui innumera mala commisimus, nisi solum quod nobis certum est refugium et solida spes, quia unum cum illo facti sumus, in quo princeps hujus mundi nihil invenire suum potuit? Nihil tamen prodest quod Redemptori per fidem jungimur, si moribus disjungamur. *Non enim omnis qui dicit, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.* Ita Gregorius, hom. 39, *in Evangelium*, qui etiam videri potest 24 *Moral.*, cap. 17 et 18.

Secundus effectus est remissio peccatorum, dicente Jacobo : *Si in peccatis sit, dimittentur ei.* Sed quia remissio originalis peccati proprie ad Baptismum spectat, remissio actualis ad sacramentum Pœnitentiæ ; ideo peccata quæ hic remittuntur sunt venialia, et ea quæ a theologis vocantur reliquiæ peccatorum.

Reliquiæ autem peccatorum etiam dici possunt mortalia, quæ post susceptum Pœnitentiæ sacramentum non sunt confessione specialiter manifestata, vel quia pœnitens nesciebat esse mortalia, vel quia oblivioni erant tradita. Has igitur peccatorum reliquias unctio sacra delet. Unde generaliter dicitur : *Si in peccati sit, dimittentur ei.* Reliquiæ etiam peccatorum sunt debilitas et languor animi ex peccatis prioribus relictus, quem expellendi vim habet hoc sacramentum. Denique, reliquiæ peccatorum sunt pœnæ peccatis debitæ quæ hic vel penitus tolluntur, vel multum minuuntur. Sic quantum est ex parte hujus sacramenti, infirmus ita præparatur, ut tanquam miles, cursu certaminis peracto, nihil relinquatur in exitu, quod a corona percipienda remoretur, aut a gloria et amplexu sponsi animam Sponsam retardet. Vestitur armis et fortitudine, vestitur gratia et decore, ita ut de ea possimus illud usurpare : *Fortitudo et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo*, ab Ecclesia militante ad triumphantem transiens, a regno gratiæ ad regnum gloriæ ; a gemitu mortis ad gaudium nuptiarum.

Propter hos effectus, neutiquam negligendum est hoc sacramentum, licet rigorose præceptum de illo non inveniantur. Et propter omnes illius fructus, adeo dolebat sanctus Malachias se distulisse per aliquot horas ministrare sacramentum hoc cuidam mulieri quæ interim e vita excesserat. Historiam sic refert Bernardus in Vita ejus. « Habitabat vir nobilis in vicinia Benchoriensis monasterii, cujus uxor cum infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias ut descenderet priusquam moreretur, infirmam uncturus oleo, descendit, et intravit ad eam. Quo viso, exultat illa, spe animata salutis. Et cum pararet ungere eam, visum est omnibus differendum potius usque ad mane. Erat enim vespera. Acquievit Malachias, et data benedictione super ægram, exivit cum his qui secum erant. At vero post modicum subito clamor factus est, planctus et strepitus multus per totam domum, siquidem insonuit quod mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito, et secuti sunt eum discipuli ejus. Et accedens ad lectum, ut certo comperit expirasse, consternatus est animo, sibi imputans quod fraudata gratia sacramenti obierit. Et elevatis in cœlum manibus : Obsecro, Domine, inquit, insipienter egi, ego peccavi qui distuli, non ista quæ voluit.

Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quam tulerat, liceret restituere gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo, et pro oleo sancto, largo imbre lacrymarum perfundens mortuam, vicem illi unctionis quam poterat, exhibebat ipse quidem sic. Ad suos autem : Vigilate, inquit, et orate. Itaque in Psalmis illi, ille in lacrymis noctem duxerunt pervigilem. Et mane facto, exaudivit Dominus sanctum suum, quia Spiritus Domini erat postulans pro eo qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, et ut solent qui de gravi somno evigilant, fricans sibi manibusfrontem et tempora, super lectum se erigit, et agnito Malachia, inclinans devote salutat eum. Et verso luctu in gaudium, stupor apprehendit omnes, et qui viderunt, et qui audierunt. Sed et Malachias, gratias agens, benedixit Dominum. Et unxit eam nihilominus, sciens in hoc sacramento remitti peccata, et quod oratio fidei salvet infirmum. Post hæc abiit ille, et illa convaluit, et vivens incolumis tempore aliquanto, ut gloria Domini manifestaretur in ea, peracta pœnitentia quam sibi Malachias injunxerat, in bona confessione iterum obdormivit, et migravit ad Dominum.

Dum præsente Maria Ogniacensi, Unc-

tionis Extremæ sacramentum ægroti perciperent, illa Christum cum sanctorum multitudine adesse sentiebat, ægrotumque illum misericorditer corroborantem, dæmones expellentem, animam purgantem, seque, dum membra ejus ungerentur, quasi in lumine per totum corpus ejus diffundentem. Sed et cum ipsamet, beata Virgine præmonente, Extremam Unctionem acciperet, apostoli omnes adfuere, et beatus Petrus, claves ostendens, pollicebatur se illi cœli januam patefacturum. Porro Christus signum crucis, vexillum victoriæ suæ, ad ejus pedes fixit. Cumque in diversis locis ungeretur, ipsa sacramenti ejus perceptione sancti Spiritus operationem cum ingenti singulorum locorum illustratione persensit. Quam operationem ut melius persentiant infirmi, diximus eos inungendos dum sensibus integris sunt, ut ipsi possint respondere, et intelligere quæ circa se aguntur.

Sanctus Elzearius, comes Arianus, in vitæ agone constitutus, gravissimos eosque perpetuos dolores patientissime spe futurorum tolerabat. Spiritus ejus jugiter conjunctus fuit cum Deo, volebatque nihilominus etiam bona audire, jubebatque Christi passionem sibi legi; nec lingua etiam a divinis cessabat laudibus, crebro repetens illum versum. *Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus, universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Sumpto autem dominico sacramento, cum sacro oleo ungeretur, et versum illum dicerent: « Per sanctam crucem et passionem tuam, libera eum, Domine, » ipse eumdem tertio repetivit, et addidit: « Hæc est spes mea, in hac volo mori. »

Sancta Aletha, mater sancti Bernardi, dum eadem verba a sacerdotibus Litanias recitantibus proferrentur, levans manum, signavit se signo crucis, ac verba illa pronuntians ex imo cordis, expiravit.

Tertius effectus est sanitas corporalis, ubi illa saluti animæ expedierit, ut Florentinum concilium explicat et Tridentinum. Insinuatur quoque a divo Jacobo, dum dicit: *Oratio fidei salvabit infirmum.* quod de salvatione non solum animæ, sed et corporis accipi potest. Et quidem hic effectus non est infallibilis simpliciter, quia non est semper homini conveniens in ordine ad bonum animæ; quando autem expedit ad spirituale animæ bonum, tunc semper eam inducere ~~asserit~~ communis sententia theologorum. Et conformius est dictis conciliorum, qui cum dicant sanitatem corporis esse effectum sacramenti sub conditione, infallibilis censentur, eo quod conditionata promissio transeat in absolutam. Debet autem non esse impedimentum ex parte recipientis.

Sed quæres: Cur ergo raro convalescant modo ægri Unctione suscepta? Respondeo duplicem rationem afferri posse. Una est, quia nostro tempore serius quam oporteret, hoc sacramentum exhibetur ægrotis. Neque enim per hoc sacramentum expectanda sunt miracula, quale miraculum esset, si is qui agit animam, continuo convalesceret. Unde si conferretur ægrotis qui periculose incipiunt ægrotare, sæpe videremus effectum sanitatis, quæ non quidem in momento, sed tempore suo succederet. Ita Bellarminus, l. 2, *de Arte bene moriendi*, c. 8. Alteram rationem affert Catechismus Pii V, sic dicens: Quod si ægri hoc tempore eam sanitatem minus consequantur, id quidem non sacramenti vitio, sed ob eam potius causam evenire credendum est, quod eorum magna pars qui sacro oleo perunguntur, vel a quibus administratur, fides infirmior est. Testatur enim Evangelista Dominum apud suos multas virtutes non fecisse, propter incredulitatem illorum.

Interim, quantum ad sanitatem et animæ et corporis, hanc unctionem multis prodesse, exemplis supra citatis potest declarari. Quibus et hoc recens adjicio, ex Annalibus Societatis, anno 1599. Quidam circa Lugdunum magno febris æstu conflictatus, inter confitendum urgente morbo, de potestate mentis exierat. Jam de sua salute actum esse, sempiternis se suppliciis apud inferos damnatum clamitabat, nullius orationem auribus admittebat. Sacerdos qui aures ei dabat, ubi furorem ejus animo obstrepere animadvertit, ad divina præsidia, ubi deessent humana, confugiendum existimavit. Itaque domesticos monet ut sacrum oleum, quod æger priusquam insaniret, postulaverat, celeriter adferendum curarent. Mira dictu visuque res, simul ac sacro rite inunctus est oleo, mentis sanitatem, paulo post etiam corporis valetudinem recuperavit. Ita in Extremæ Unctionis sacramento extremum salutis auxilium invenit.

Videat lector testamentum sancti Caroli Borromæi.

TRACTATUS SEPTIMUS.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

PROOEMIUM.

Sexta lampas, seu lucerna mystica nostri candelabri, est sacramentum Ordinis, lampas fulgidissima, ex qua potestas sacrata, luxque gratiæ specialis depromitur a ministris Dei ad eam accedentibus, per quam possint omnia sacra recte obire et cum fulgore interiori coram Domino in ministeriis digne stare. Ex illa etiam ignis ardens zeli gloriæ Dei ac salutis proximi desumitur, quo possint ipsi non solum lucere, sed et ardere, ac alios accendere igne illo cœlico, quem Dominus venit mittere in terram et vehementer optat accendi. Tolle ab Ecclesia eminentem illam lampadem Ordinis sacri, et sacerdotii a Christo instituti, quid nisi confusio et caligo? Quid nisi Babylon quædam, aut Ægyptus tenebrosa? Talis reperitur confusio apud novatores hæreticos, talis et caligo, dum pro libito suo ex sacerdotibus faciunt laicos, ex laicis sacerdotes, sine oleo, sine unctione, sine ordine, sine luce gratiæ. Unde in eorum ministeriis nihil sublime, nihil decorum, nihil fulgidum. Sed repit in terra omne ministerium eorum, nec de cœlo trahit originem aut lucem : vile est, populare est, quod e sutoribus, e plebe, et sartoribus, et viatoribus, aliisque infimæ fæcis committitur. Aperiant ergo et elevent oculos, qui ab eis fascinati sunt, et videant splendorem ordinum sacrorum, in Ecclesia vera effulgentem instar lampadis in candelabro sublimi positæ, ut lucem fundat omnibus qui in domo sunt. Hæc vero lampas septuplex est, septem ordinibus, quasi septem partialibus lucernis unam totalem conflantibus distincta. Ideo de singulis in particulari breviter in hoc tractatu agemus, materiam, formam, effectum explicantes.

LECTIO PRIMA.

DE DIVERSITATE ORDINUM.

1. Docet recte in Ecclesia diversos ordines institutos.

2. Ordinationem esse vere et proprie sacramentum.

PROPOSITIO PRIMA.

Convenienter in Ecclesia distinctio est ministrorum et graduum sacrorum, stabilita a Christo.

Ratio prima convenientiæ deducitur ex iis quæ in naturalibus cernimus. Nam inter res naturales ordo quidam conspicuus est, quo inferiora per superiora gubernantur, ut unumquodque finem suum assequatur; pari ergo ratione congruus est aliquis ordo in Ecclesiæ institutione, ut regulatus sit ejus processus ad esse gratiæ, et ad finem supernaturalem assequendum. Per hunc autem varium ordinem fit, ut alii aliis superiores sint officio et potestate, in eosque influant dispensando sacramenta gratiæ.

Itaque, sicut sapientia Dei et gloria elucet in pulchritudine totius universi, ex diversis perfectionibus creaturarum ordinata; ita eadem sapientia et gloria multo magis manifestatur in Ecclesia per graduum, functionum et ordinum distinctionem speciosam. Magnus utique Dominus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Magnus in Ecclesia sua instar civitatis sanctæ ordinatissima, quæ non solum civium numero affluit, sed et officiorum ac graduum speciosa distinctione effulget. *Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eam.* Legit Augustinus : « Deus in gradibus ejus cognoscetur, » hoc est, in terra graduum et disjunctionum diversitate laus ejus coruscabit. *Regina Saba, considerans sapientiam Salomonis, et domum quam ædificaverat, et cibos mensæ ejus, et habitacula servorum, et ordines ministrantium, vestesque eorum, et pincernas, et holocausta quæ offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum.*

Merito etiam in admirationem rapietur, qui penitus contemplari voluerit Christi sapientiam institutione Ecclesiæ rutilantem in diversis ordinibus et ministris, et in sacrificiis et sacrificantibus, in tot sacris functionibus ordinatissimis, in tot mysteriis et mystagogiis a se institutis.

Habet enim Ecclesiæ facies quiddam majestatis, habet ejus series et ordo hierarchicus divini quippiam numinis, si oculis mentis perlustretur sagacius; ita ut merito dicamus : « Deus in domibus ejus, sive in gradibus ejus cognoscetur, si, scilicet, oculo mentis purgato, templorum, ministrorum, cæremoniarum, sacramentorumque majestas mysteriis plena, introspiciatur.

Quamvis et hoc fateri debeamus, veteris Ecclesiæ faciem externam in functionibus, ordinem singulorum in splendore suo ac majestate illustrius promicasse. Etenim olim episcopus cum suis presbyteris, diaconis, subdiaconis, acolytis, exorcistis, lectoribus, ostiariis procedebat, et singuli suis officiis intenti incumbebant. Tunc laici ad dominicum (sic cathedralis ecclesia vocabatur quasi templum Domini, in quo propter Dominum convenitur; sic Germani etiam nunc episcopalia templa Domini vocant) catervatim confluebant, lectionum, concionum et sacri audiendi, participandique corporis et sanguinis Domini gratia.

Tunc episcopus personaliter dispensabat verbum Dei, et populus religiosa attentione illud non ut verbum hominis, sed ut verbum Christi excipiebat; et ad singula mysteria quæ peragebantur intentus, religiosissime venerabatur. Tunc catechumeni, energumeni, pœnitentes et cæteri de plebe sancta in suas quique classes distributi, clericorum sibi præfectorum monitis parebant. Clerici quoque singuli singula sua gerebant officia pulcherrimo ordine, ita ut pius ille conventus, et functionum sacrarum splendor, etiam profanos in admirationem sui raperet; sicut Paulus testatur, idiotam aut incredulum gressum in ecclesiam sanctorum, procidere in faciem suam et adorare Deum, profitendo quod vere Deus sit in medio eorum.

De Valente imperatore legimus, Epiphaniæ festo die cum splendida sua pompa in ecclesiam venisse, et munus suum ad sacram mensam attulisse. At cum ibi fixe considerasset quam miro omnia ordine gererentur, ad stuporem delapsus est, et totus mutatus in solum concidebat, nisi quidam ex primoribus jam ruentem retinuisset. Ubi vero sermonem quoque cum viro contulit, magis etiam sapientiam sacrisque obeundis, et concionibus atque conventibus peragendis dexteritatem, nec non ordinem rerum omnium pulcherrimum, est admiratus. Ita Niceph., l. 11, c. 18.

Succedente tempore, aliquid de hoc splendore imminutum est, quando ecclesiæ cathedrales (ut testatur concilium Coloniense in *Enchiridio*) primo in monachorum, deinde in canonicorum collegia commutatæ sunt, et minores parochiæ prope dominicum exædificatæ, et in singulis singuli parochi minores constituti sunt.

Tunc enim cœperunt hi parochi in suis quique parochiis ecclesiastica officia (quæ olim in dominico, distincti clericorum ordines gerebant) indiscriminatim obire ac peragere, factumque est ut vix umbra veteris Ecclesiæ in nostris cathedralibus ecclesiis (quæ nunc magis deambulationibus ac profanis colloquiis, perinde ac fora publica a plebe fœdantur, ac nulla pene pietate invisuntur) remanserit. Adde quod nemo fere nunc suo officio ad veterem morem fungatur; nomina tantum retinemus, munus nemo exequitur, sed in pueros seu conductitios passim relegatur. Lectorum enim officium etiam pueris committitur, sicut et acolyti munus adolescentulis, quos chorales vocamus, demandatur. Exorcistarum officium pene obsolevit, ostiariumque munus.

Secunda ratio convenientiæ diversorum graduum et ordinum est similitudo quædam ecclesiasticæ hierarchiæ cum cœlesti. Etenim cœlestis hierarchia a Deo ita instituta est, ut variis distincta gradibus, alii aliis superiores sint, alii in alios influant, alii alios illuminent; quod simili modo in Ecclesia stabiliri ab eodem utriusque auctore decuit. Quapropter, sicut in Ecclesia triumphante angeli sunt in ordine ac potestate differentes, qui injuncta sibi munia decenti dispositione obeunt, ac fideliter exequuntur; sic militans etiam Ecclesia quæ domus Dei, et velut castrorum acies quædam ordinata est, ministros habet sibi peculiares a reliquis christianis sejunctos, et pulchro ordine inter se dispositos, ad publica et communia Ecclesiæ ministeria in terra peragenda; nimirum ut pro christiano populo, in his quæ ad Deum salutemque animarum spectant, suas illi operas præstent. Et sicut inter angelos sunt supremi, medii, infimi, ita in Ecclesiæ ministris.

Ac primo sunt supremi, scilicet episcopi, archiepiscopi, patriarchæ, usque ad supremum Pontificem. Episcopi dicuntur qui principes sunt sacerdotum. Archiepiscopi, qui pluribus episcopis præsunt, qui etiam metropolitani vocantur, tanquam illarum urbium antistites, quæ matres habentur illius provinciæ. Patriarchæ, id est, primi supremique Patres. Olim in Ecclesia universa, præter summum Ro-

manum Pontificem, quatuor tantum patriarchæ numerabantur, neque tamen omnes dignitate pares; nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperii majestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cujus ecclesiam Marcus evangelista jussu principis apostolorum fundavit. Tertius, Antiochenus, ubi Petrus sedem primo locavit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam, Jacobus, frater Domini, rexit.

Secundo sunt medii, scilicet presbyteri, diaconi, subdiaconi, qui ad altaris ministerium specialiter sunt ordinati, et ad sacrarum rerum contactum jus habent, ac per continentiam perpetuam Deo sunt dicati; et propterea hi tres ordines sacri specialiter dicuntur.

Tertio, infimi sunt aliis in inferioribus ordinibus constituti, et ad inferiora ministeria deputati, quibus nec continentiæ votum impositum est, quales sunt acolyti, lectores, exorcistæ, ostiarii. De his vero omnibus dicit sanctus Gregorius, l. 4, *epist.* 52: « Ad hoc divinæ dispensationis provisio gradus diversos et ordines constituit distinctos, ut dum reverentiam minores potioribus et potiores minoribus dilectionem impenderent, una concordia fieret ex diversitate connexio, et recte officiorum generetur administratio singulorum. » Ideo etiam dicit Bernardus Ecclesiam in *Apocalypsi* describi descendentem de cœlo, eo quod ordines exemplar habeant in cœlo: « Ne vilem, inquit, reputes formam hanc, quia in terra est; Deum habet auctorem, et de cœlo ducit originem. » Ita ad Eugenium, l. 3, loquitur Bernardus.

PROPOSITIO II.

Fidei est Ordinem, sive sacram ordinationem, esse sacramentum, vere ac proprie dictum, a Christo institutum.

Ecclesiæ hostes in hoc potissimum incumbunt, ut ordinem ex Ecclesia tollant, ex sacerdotibus laicos facientes, et sacerdotalia munera laicis injungentes. Sic illi domum Dei bene ordinatam et speciosam, in Babylonem quamdam plenam confusionis et deformitatis transmutare conantur. Quia sublata legitima ministrorum potestate gratiam conjunctam habente, vilescere faciunt, tum sacramenta, tum alia omnia quæ in Ecclesia ministrorum opere peraguntur. Contra hos concilium Tridentinum, sess. 23, can. 3, et cap. 3, diserte agit, et decernit ex doctrina Ecclesiæ et Scripturæ auctoritate, ordinationem sacram vere esse sacramentum. Declaratur, quia in ordinatione per visibile signaculum gratia et potestas spiritualis traditur ordinato, ad munus ad quod in Ecclesia gerendum destinatur. Hinc Apostolus monet Timothæum: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Ubi significat gratiam ei collatam fuisse in ordinatione sacra, qua munere suo fungi possit; quam excitare debeat quasi quodam flabello, ut reardescat, quia gratia sensim languescit, et quodam cinere consopiri videtur, nisi suscitetur. Quod fit per orationem studiumque sacrum ac conatum quo homo se excitat, zelumque in se accendit, ut gratiæ et charitati infusæ cooperetur, ne elanguescat. Huc etiam pertinet illud: *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.*

Ubi per prophetiam intelligunt aliqui orationem sacram, sive verba mystica formam ordinationis continentia; ita ut Apostolus hic designet formam sacramenti Ordinis. Nec hoc absonum videtur, quia Apostolus, I *ad Corinth.*, XIV, et alibi, prophetiam vocat quamlibet orationem et sermonem sacrum, præcipue arcanum et mysticum, quales olim erant formæ sacramentorum. Quamvis alii per prophetiam hic intelligant revelationem qua jussit Deus ordinari Timothæum episcopum juxta illud, cap. I: *Hoc præceptum commendo tibi, fili Timothæe, secundum præcedentes in prophetias, ut milites bonam militiam.*

Cum vero Apostolus addit, *cum impositione manuum presbyterii*, materiam indicat sacramenti et signum visibile gratiæ. Solebant enim presbyteri cum episcopo manus ordinandis imponere; et ita presbyterium hic idem est quod cœtus presbyterorum, vel, juxta Anselmum, per impositionem manuum presbyterii, idem est ac si dicat, per ordinationem qua consecratus es presbyter et episcopus. Impositio ergo illa manuum efficax est gratiæ signum, et sub illa intelliguntur reliqua quæ ad materiam in ordinatione sacra spectant.

Denique gratiam per signum visibile in sacra ordinatione dari etiam satis probatur ex facto Christi, qui exterius sufflans in apostolos, dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, etc.* Ubi per sufflationis signaculum illud visibile, designavit po-

testatem in sacra ordinatione, et Spiritus sancti gratiam simul conferri, potestati illius muneri rite peragendo necessariam.

Quapropter exinde in Ecclesia presbyteris ordinandis dicitur: *Accipite Spiritum sanctum*, Christo, scilicet, per suum meritum et virtutem, idem quod olim per se, per ministros jam suos operante. Imo Scriptura ordinationem non tam apostolis aut episcopis, quam ipsi Spiritui sancto tribuit, qui principalis agens est per sacramentum. Hinc *Act.* xx, legimus: *Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* Et *Act.* xiii: *Dicit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum et Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes, et imponentes illis manus, dimiserunt illos*

Ex quibus omnibus collige contra hæreticos nostros, non ad magistratum politicum spectare ordinationem ministrorum Ecclesiæ, sed ad apostolorum successores, per Spiritum sanctum eis communicatum a Christo, cujus personam gerunt, cujus virtute ac meritis eumdem Spiritum sanctum tribuunt, per sacramentum ordinationis. Unde non habendi sunt tanquam Ecclesiæ ministri, verum fugiendi ut fures, latrones, canes, lupi et vulpes, qui per hoc ostium non ingrediuntur; sed vel propria temeritate, vel propter magistratus civilis aut turbæ popularis favorem, ecclesiastica munia sibi assumunt et absque legitima vocatione et ordinatione in sacra illa involant. Væ enim illis quos non Aaronis a Deo vocati exemplum, sed novandarum rerum studium, ac animi tumor ad instar Oziæ regis, ad sacerdotales functiones arripiendas præcipitat. De quibus verum est illud: *Non mittebam eos, et ipsi currebant: non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant.*

Sed dicunt hæretici se a Domino missos invisibiliter, quia convincuntur ab his qui in Ecclesia postestatem habent, nec ordinati esse, nec legitime missi. Verum id inaniter dici patet, quia quilibet hoc asseverare potest, et sub eo prætextu eroneæ doctrinæ pestifera semina spargere, omnemque sacrarum functionum ordinem perturbare. Quod et ipsi faciunt, non in ædificationem, sed in destructionem, contra apostoli Pauli doctrinam, qui dicit Deum in Ecclesia visibiliter ordinasse diversos ministrorum gradus: *Apostolos, doctores, pastores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi; ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum in astutia ad circumventionem erroris.* Ideo in Ecclesia videmus perpetuam, et nulla hactenus ætate interruptam, episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionem, quos Deus ad regni sui gubernationem collocavit, et ad doctrinæ veræ traditionem. Quam successionem, tum ordinationis, tum doctrinæ neutiquam possunt hæretici ostendere; et ideo furtive, injuste, perniciose, sacris se ingerunt ministeriis sine missione. Quod si extraordinariam et invisibilem velint missionem suam, debent per operationem miraculi, vel per Scripturæ evidens testimonium illam adstruere.

Unde, cum Dominus vellet mittere Moysen in Ægyptum ad filios Israel, ut crederent ei, dedit ei signum, quando dedit ei potestatem vertendi virgam in colubrum, et iterum colubrum in virgam, aliaque prodigiosa signa patrandi. Joannes quoque Baptista missionis suæ speciale testimonium protulit de Scriptura, dicens: *Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domini, sicut ait Isaias propheta.* Sed et ejus nativitas, prædicatio, vita, cibus, vestis, prodigiosa fuere, et satis miraculosa ad missionem ejus confirmandam. De his quoque qui a Domino missi leguntur, testatur Evangelista, quod *ubique prædicaverunt, Domino sermonem confirmante sequentibus signis.* Cum ergo hactenus calvinistæ aut lutherani, qui se ad Ecclesiam reformandam missos volunt, nullum suæ missionis signum ediderint, nec ordinationis legitimæ successionem prodere possint, tanquam injusti invasores sacri ministerii, et adulterini deformatores sponsæ Christi, propulsandi sunt et cavendi.

Cum nec vita sua moribusque spiritu Christi duci se ostendant, sed a spiritu immundo regi, libertati et carni frena laxantes, quam Evangelii auctoritate impie velant. Hinc Lutherus, interrogatus cur a raptu virginum et monialium defloratione incesta, et conjugio etiam sacerdotum, evangelium suum auspicaretur, respondisse fertur improbe et scurriliter, quia Evangelium incipit: *Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham. Abraham genuit Isaac, etc.* Hoc vero libenter eis concedimus hactenus ad reformationem Ecclesiæ ipsos aliquid contulisse, quia cum fuerint aliquando in Ecclesia ipsi tanquam paleæ inter triticum, lolia inter lilia, spinæ inter flores, postea

cum egressi sunt, a multis paleis, loliis, spinis Ecclesia exempta fuit. Et cum fuerint tanquam putridi humores deformitatem corpori mystico Ecclesiæ parientes, quando ejecti sunt vel egressi, jam sanior et formosior Ecclesia facta est. Denique dederunt occasionem Ecclesiæ tollendi abusus aliquos, pravosque mores corrigendi, et pietatis ac doctrinæ studio diligentius incumbendi. Hinc lucidior facta est doctrina fidei et pietas catholicis magis commendata ac stabilita in concilio Tridentino per tot canones, decreta, reformationes. Hinc tot eruditissimi libri doctrinam fidei lucidantes prodiere, et ordines diversi surrexere adversus hæreses pro veritate pugnantes vita, calamo, oratione.

Sed iterum objiciunt omnes christianos sacerdotes esse, ideoque sacris functionibus aptos, nec opus esse alio Ordinationis sacramento. Unde Petrus, omnes christianos alloquens, ait capite secundo : *Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.* Et *Apocalyps.* I dicitur: *Dilexit nos, et lavit a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri.*

Respondetur hanc objectionem plane inanem esse, et ignorantiæ adscribendam. Nam Scriptura solet distinguere duplex sacerdotium et regnum : aliud quidem spirituale et internum generaliter dictum, aliud speciale et externum proprie dictum.

Primum competit omnibus christianis, alterum non. Regnum enim et sacerdotium spirituale et internum omnibus piis est commune, quia Christi summi regis ac sacerdotis membra sunt per baptismum; et omnes quædam spiritualia sacrificia offerre possunt, orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem. Quia sicut Christus se obtulit hostiam Patri in odorem suavitatis, ita christiani debent exhibere corda ac corpora sua, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Et sicut Christus est rex ille qui devicit carnem, mundum et diabolum, ita christiani per Christum in se regnantem, tentationes, illecebras, insidias carnis, Satanæ, sæculi evincere debent, et animo excelso et regio passionibus pravisque effectibus dominari. Sed præter hoc sicut est aliud regnum externum, ita et sacerdotium proprie dictum, quod non omnibus convenit, sed legitima ordinatione quidam ad illud evehuntur; et speciali auctoritate deputantur ad consecrandum, offerendum, dispensandum sacramenta, verbumque Dei, et ad alias sacras functiones obeundas. An non et hæc etiam manifesta sunt in veteri lege ? Ad universum populum dixerat Dominus : *Si vocem meam audieritis, eritis mihi in peculium de cunctis populis et in regnum sacerdotale.* An ergo omnes Judæi fuere sacerdotes ? An non de vero et proprie dicto sacerdotio præcipit Moysi : *Aaron et filios ejus unges, et sanctificabis eos, ut sacerdotio fungantur mihi?* Nec cuiquam alteri licebat sumere hunc sibi honorem ; unde Dathan, Core et Abiron, propria auctoritate se ingerentes sacerdotio, vivi absorpti sunt. Item Oza subita morte a Domino percussus est, ob id quod manum arcæ Dei, ne caderet, submisisset, sui officii fines excedens. Itidem Ozias, cum functionem sacerdotalem usurpans, increpatusque ab Azaria et sacerdotibus Domini non desisteret, lepra in fronte perfusus est.

Cæterum, hic non definio an singuli inferiores ordines sacramenti rationem obtineant, an vero solum sacramentalia sint, quod inter theologos adhuc controversum est. Sufficit vero proposito nostro, quod ordinatio sacerdotalis, imo et ordinatio diaconorum, de quibus expresse fit in Scriptura mentio, proprie dicti sacramenti rationem habere dicatur. Unde sacerdos et diaconus per orationem et impositionem manuum ordinantur, per quam significatur plenitudo Spiritus sancti et gratiæ quæ datur ordinatis vi sacramenti, ejusque regimen, directio, et protectio quam apprecatur qui manus imponit, rogans, scilicet, ut Spiritus sanctus ordinandum quasi manu sua regat et dirigat.

Hinc divus Dionysius, *Ecclesiasticæ Hierarchiæ*, cap. 5 : « Manuum impositione, inquit, indicatur protectio principis ac perfectoris Dei, qua interne illi ipsi quibus manus imponitur, tanquam filii gubernantur, quæ virtutem ac robur ipsis largitur, et adversarias potestates repellit.» Et iterum ait idem Dionysius : Manus impositio docet eos, qui sacris ordinibus manciparunt sacras omnes actiones quasi sub Deo efficere, utpote quem habeant operationum suarum in omnibus ducem atque rectorem. Sic *Numer.*, XVII, Josue repletur spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas, quasi consecrans eum ducem populi. Et Christus ascendens in cœlum, elevatis manibus, benedixit discipulis, significans eis se plurima dona largiri de sua plenitudine. Adde hanc impositionem manuum significare, ordinandos quasi victimas Deo

consecrari et offerri. Sic victimæ olim imponebantur manus (*Exod.*, XXIX) cum Deo offerretur. Sciant ergo sacerdotes se hac ceremonia Deo sacratos esse, ut ei se totos dedicent, jam non sibi viventes, sed Deo; sciantque se saluti suæ ac aliorum procurandæ vitam totam debere impendere.

In ordinatione quoque sacerdotis unctio adhibetur ad significandam unctionem interiorem, vi sacramenti a Christi et Spiritus sancti efficacia procedentem. Et hæc cæremonia unctionis, a veteri lege trahit originem, in qua sacerdos mystico unguento perungebatur. Ad quam unctionem alludens Propheta, dicit: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus.* Ubi designatur mystice unctio spiritualis a Christo, capite et pontifice nostro, defluens in apostolos et prælatos Ecclesiæ, qui sunt velut genæ Christi; et per illos, in oram superiorem vestis, hoc est, in Ecclesiæ inferiores ministros. Unctione ergo inferiori imbuuntur sacerdotes, quam in plebem debent diffundere; et id significat oleum quod supernatat, imbuit, et se diffundit. Unguntur autem digiti sacerdotales, quia illi debent tangere pretiosum corpus Christi; quod ut dignius fiat, digiti hi consecrantur ut et manus semper habere puras, ab impiis operibus moneantur. « Debet enim innocens manibus ac mundo corde ascendere in montem Domini, et stare in loco sancto ejus, ad pure ei sacrificandum.

Audi quid de his digitis unctis et consecratis referatur in Vita sanctæ Mariæ Ogniacensis. « Tempore Innocenti III, Conradus quidam, primus abbas Villariensis, postea Cisterciensis, deinde cardinalis et legatus apostolicus in Germania, vir erat pietati maxime et contemplationi deditus; attamen negotiis etiam publicis cum summa dexteritate vacabat. Ejus vero pietatem hoc miraculo probavit Deus sibi gratam, quod digiti sacri quibus utebatur ad consecrationem corporis Christi, de nocte ita erant lucidi, ut his frequenter uteretur in tenebris loco candelæ, ad studia, et alia quæ ei ex munere incumbebant peragenda.

Illud etiam memoria dignum est, quod inter miracula beatæ Virginis Mariæ de Laude, quæ prope Dionoutum colitur, nostro tempore, anno 1619, contigit religioso monasterii sancti Gisseni, Ordinis Benedicti. Hic multo tempore impeditus usu brachiorum, manuum, digitorum, non poterat Missæ sacrificium offerre. Votoa facto, venit ad sanctam Mariam de Fide, hoc unum toto corde obsecrans, ut ejus meritis, membra morbo perclusa eatenus saltem ei libera restituerentur, ut illis ad sacrificii salutaris effectum posset uti, nec fraudaretur tanto salutis beneficio. Res mira! Ubi ad monasterium rediit, illi soli digiti quatuor quibus utimur ad sacrificium, liberi ei redditi sunt a paralysi et contractione, reliquis ut antea contractis contra palmam manus, et ad omnem motum ineptis. Et exinde potuit brachium utrumque sufficienter ad oblationem sacrificii elevare, quod antea nullatenus potuisset. Res nota est, et certissima per ipsius abbatis sigillum publicum attestata.

Audi et aliud. Referebat abbas Daniel de Sconavia, dum Parisiis studeret, accidisse horrendum spectaculum in ecclesia sanctæ Mariæ. Cum enim quidam non sacerdos præsumpsisset celebrare, ignis sacer ejus manum cœpit corripere et devorare. Cumque ei quidam secreto dixisset: Nunquam manus istæ sacro fuere chrismate unctæ, videns se spiritu prophetico deprehensum, culpam fassus est.

Diaconus quidam Steinweldensis, ordinis Prænonstratensis, apostatans circa Quatuor Tempora, fingens se ordinem sacerdotii suscepisse, Coloniæ in basilica sancti Michaelis primam missam celebravit. At quoties se vertebat ad populum, Crucifixi imaginem contra se stantem lacrymantem conspexit; quo permotus, postea culpam fassus est, et pœnitentia ductus Sedem apostolicam petiit, et in eadem via vitam finiit. Testis est Cæsarius, l. 9 *Miraculorum*, cap. 61.

LECTIO II.

DE NUMERO ORDINUM.

PROPOSITIO UNICA

Septem ordines proprie dictos in Ecclesia ab initio fuisse tenendum est.

His autem nominibus solent recenseri ostiariatus, lectoratus, exorcistatus, acolytatus, subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus. Hi tres per excellentiam dicuntur majores, quia impediunt matrimonium contrahendum, et dirimunt contractum: et habent votum castitatis solemne annexum, et proxime accedunt ad conficiendum sacramentum Eucharistiæ per aliquod ministerium.

Horum ordinum frequens fit mentio

apud sanctos Patres, quorum testimonia videre potes apud Canisium et Bellarminum. Prima tonsura non debet hic inter ordines numerari, quia est solum dispositio ad illos. Episcopatus etiam non numeratur specialiter, quia est gradus sacerdotii, et sub sacerdotio comprehenditur. Licet vero septem sint ordines, tamen unum efficiunt sacramentum, quia omnes referuntur ad unum finem, et omnes in sacerdotio consummantur.

Quod si septenarii hujus numeri rationem exposcis, ea desumi potest ex functionibus quæ ad Eucharistiam referuntur, ob quas hi ordines sunt instituti. Quatuor enim sunt quæ directe ad ipsum sacramentum pertinent: Eucharistiæ consecratio, ob quam est ordo presbyterii; Eucharistiæ administratio ac dispensatio, ob quam est ordo diaconatus; materiæ in vasis sacris præparatio, ob quam est subdiaconatus; ejusdem materiæ ad altare præsentatio, quæ est acolyti.

Tres aliæ deinde functiones sunt quæ pertinent ad dispositionem suscipientium immundorum. Est enim immundorum, ut eos distribuit Dionysius, ordo triplex.

Primus, infidelium credere nolentium, qui proinde totaliter a visione divinorum, et a cœtu fidelium arcendi sunt; id quod pertinet ad ostiarios, quibus claves cum cymbalo traduntur, ut sciant munus suum esse, populum fidelem ad divina convocare, fores aperire ac claudere; alios rejicere.

Secundus ordo immundorum, est eorum qui fidem suscipere annuunt, sed necdum sunt satis instructi ut catechumeni; ad quos proinde in rudimentis fidei instruendos ordiuntur lectores.

Tertius immundorum ordo, est eorum qui quamvis fidem susceperint, sunt tamen energumeni; id est, a dæmonibus obsessi, ad quos emendandos ordinantur exorcistæ, quibus traditur liber in quo scripti sunt exorcismi, sub hac forma: « Accipite et habete potestatem imponendi manum super energumenos. » Olim siquidem, quia frequentissime dæmones pellebantur de corporibus humanis, concurrebant plurimi energumeni ad ecclesiam, ita ut essent quasi greges energumenorum, ob quam causam iste ordo institutus fuit.

Sed de singulis ordinibus pauca nobis dicenda sunt, ut patescat quodnam sit eorum qui illis initiantur officium. Ac primum de clericali signo aliquid dicamus.

LECTIO III.

DE PRIMA TONSURA.

Clericatus et tonsura dispositio sunt ad ordines, et a populo communi separant hominem, ut sit de nobili illa parte reipublicæ christianæ quam Deus vocat suam sortem et hæreditatem, cur etiam Deus debeat sors esse et hæreditas. In cujus rei figura, olim cum populus ingressus fuit terram promissionis, quælibet tribus partem accepit, excepta sacerdotali, cui dicit Dominus: *Ego pars et hæreditas tua.* Et licet, generaliter loquendo, populus christianus dicatur quandoque hæreditas Dei, juxta illud *Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hæreditatem sibi.* Et iterum: *Laudabilis populus quem Dominus benedixit, dicens: Opus manuum mearum tu es, hæreditas mea, Israel.* Tamen speciali modo ecclesiastici sors Domini dicuntur, quasi domestici specialiter consecrati ad obsequium Dei, sacrasque functiones. Unde et eis quotidie hic versus recitandus proponitur: *Dominus pars hæreditatis meæ, et calicis mei, etc.* Quapropter si magna fuit promissio Dei ad Abraham: *Ego merces tua magna nimis;* quid de ea dicemus, quæ illis fit qui in clerum Domini recipiuntur? Et certe quanta sit eorum obligatio, ut vocationi sanctæ respondeant, cæremoniæ quæ in tonsuræ initiatione fiunt, satis declarant.

Primo, rasura crinium quid aliud significat, quam resecationem superfluorum, et terrenorum contemptum, ad vacandum Deo, qui vocavit eos in partem sortis sanctorum ad militandum Regi cœlesti (abjectis sæcularibus negotiis) sub vexillo crucis et corona ejus spinea? Unde in illius memoriam jam coronam gestant in capite, et signo crucis frequenter signati fuere, tanquam suæ signo militiæ. Adde quod illa corona indicet consortium regiæ dignitatis cum Christo, cui jam specialiter participant; et monentur regio et excelso animo infima hæc despicere, et ad æternum regnum aspirare. Unde ista ratione circuli, qui perfectam figuram continet, perfectionis symbolum est, quo profitentur se perfectioris vitæ sectatores esse, idque in perpetuum, quia circulus principium non habet aut finem.

Neque vero hæc species coronæ aliquid recens est, nam ab apostolis originem ducit. Testatur enim Beda, lib. 5 *Hist. Anglicorum*, sanctum Petrum hanc gestasse, et ejus imitatione apud ecclesiasti-

cos et religiosos perennasse. Meminit etiam illius divus Dionysius, c. 6. *Ecclesiasticæ Hierarchiæ*. Et Hieronymus ad Augustinum scribit: « Fratres tuos Alipium et Evodium, ut meo in nomine salutes, deprecor coronam tuam. » Augustinus quoque, epist. 147, *ad Proculianum* episcopum: « Per coronam nostram nos adjurant vestri; per coronam vestram vos adjurant nostri. » Tanto ergo in honore habebatur corona olim, ut per illam deprecarentur et adjurarent, et sic non posset eis quod petebant denegari. Cum ergo illa sit signum sortis et gradus, ac electionis nostræ, cur ita a multis negligitur etiam sacerdotibus? Sed acri reprehensione sunt digni maxime illi qui, ut liberiores sint in conversatione mundana, et minime agnoscantur ut Dei ministri, hoc negligunt sortis suæ symbolum, verecundantur de illo, ut pote cui vita non sit conformis, ne quidem ad altare eam deferunt, quia non tam facile eam exuere possent ac casulam et albam, dum ad mundi ineptias sacerdotibus indignas revertuntur. Videant hi ne graviter eis irascatur Dominus, et angelus ejus; qui graviter iratus fuit Moysi, quia signum circumcisionis in filio neglexerat, quod erat signum separationis populi sui ab aliis infidelibus.

Secundo, dum crines radit episcopus, etiam superpellicium in sinistra, et candelam in dextra tribuit clerico tonsurando, symbolum utique puritatis et luminis, quorum sectator esse debet qui initiatur. Unde sic orat episcopus: « Oremus, charissimi, Dominum pro his famulis, qui ad deponendas comas capitum suorum pro ejus amore festinant; ut donet eis Spiritum sanctum, qui habitum religionis in eis perpetuum conservet, et a mundi impedimento ac sæculari desiderio corda eorum defendat, ut sicut immutantur in vultibus, ita dextra manus virtutibus eis tribuat incrementa, et omni cæcitate spirituali et humana oculos eorum aperiat, et lumen æternæ gratiæ concedat. »

Tertio, ante benedictionem a choro legitur: « Hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo, quia hæc est generatio quærentium Dominum. » Deinde superpellicio vestitur, dicente episcopo: « Induat te Dominus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in sanctitate et justitia » Denique, et aliæ mysticæ orationes recitantur Spiritus sancti gratiam implorantes. Ut quid tot mysticæ preces, tot cæremoniæ sacræ, nisi ut significetur dignitas status ad quem initiantur, dignitatesque, coronæ et gradus quem sortiuntur? Ponderent ergo hæc qui ad illum aspirant, aut qui jam consecrati sunt, advertantque ne obicem ponant gratiæ aut effectui harum precationum. Et qui hactenus non considerarunt ista attentius, jam tandem studeant perfectius vocationi sanctæ respondere, et se emundare ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi in puritate; et segregare se a sæculi contagiosa conversatione, resecareque crines superfluos, hoc est, cogitationes et affectus nimis terrenos, inanes, luxuriantes. Cumque de ipsis dicatur: *Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob*, videant ut veritati id sit conforme, et ecclesiastico statui sese scribentes, id faciant pure quærendo Deum, hoc est, ejus honorem, suamque ac proximi salutem. Non quærant primo quæ sua sunt, opes, honores, commoditates. Non sint similes habitatoribus Sichem, de quibus Scriptura dicit, quod circumcisionem admiserunt sicut Israelitæ, ut de eorum bonis participarent: *Si circumcidamus*, inquiunt, *masculos nostros juxta ritum gentis, substantia eorum, et pecora et quæ possident nostra erunt.* Sic cogitant plerique, si circumciderimus nos, si statum ecclesiasticum susceperimus, ad beneficia pertingere poterimus, et honorifice statum nostrum fovere. Sic castrant se non propter regnum cœlorum, sed propter commodum terrenum. Hæc non est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob, sed quærentium se suaque.

LECTIO IV.

DE MINORIBUS ORDINIBUS.

Ut ab infimis ad summum gradum disserendo ascendamus, primo agemus de ostiario, secundo de lectore, tertio de exorcista, quarto de acolyto.

De ostiario.

Ostiarius ordinatur per traditionem clavium, quia ejus munus olim erat custodiam templi habere, indignos a limitibus sanctæ Ecclesiæ rejicere, dignos ad sacrorum conspectum admittere; idque discernendo inter infideles, hæreticos, excommunicatos, catechumenos, energumenos ac pœnitentes varii generis, quibus ingredi interdictum erat. Magnam autem i nantiqua Ecclesia hujus ordinis dignitatem fuisse ex eo colligitur, inquit Catechismus Romanus, quod his temporibus

in ecclesia servari animadvertimus, nm thesaurarii officium (qui erat idem sacrarii custos, quod ad ostiarios pertinebat) inter ecclesiæ honestiores functiones etiam nunc habetur. Ostiarium ergo ordinans episcopus dicit : « Sic age, quasi redditurus rationem de iis rebus Deo, quæ his clavibus recluduntur. »

Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curans ne quis propius accederet et sacerdotem impediret. Ipse Christus olim ostiarii officium portendisse et adimplevisse visus est, dum zelo pio ejecit ementes et vendentes, ne impedirent domum orationis et sacrificii. Imo advertit Marcus quod nec onera permitteret per templum deferri, ut domus orationis sine murmure foret.

De lectore.

Lectoris munus est in ecclesia libros Veteris et Novi Testamenti clara voce et distincte recitare, præsertim eos qui inter Horas matutinas legi solent. Hoc etiam ad imitationem Christi faciunt, qui intrans templum, inveniens librum *Isaiæ*, aperuit et legit, inciditque in illam prophetiam : *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me, ut mederer contritis corde.*

Gratia ergo illis communicatur ad legendum cum attentione et devotione, et ad eam in iis qui audiunt excitandam. Hanc gratiam in se suscitare deberent, dum officia divina publice et privatim ecclesiastici persolvunt ut, scilicet, cum spiritu legant et devotionem in se aliis suscitent. Unde lectores ordinans monet episcopus : « Quod ore legitis, videte ut corde credatis, et opere impleatis, quatenus auditores verbo, pariter et exemplo docere possitis ; ideoque dum legitis, in alto loco ecclesiæ stetis, ut ab omnibus videamini et audiamini, figurantes positione corporali vos in alto virtutum gradu debere conversari, quatenus cunctis a quibus audimini et videmini, cœlestis vitæ formam præbeatis. »

Lectoris etiam munus erat prima rudimenta fidei fidelibus tradere. Quapropter eum ordinans episcopus per traditionem libri, dicit : « Accipe, et esto lector verbi Dei, habiturus si fideliter et utiliter impleveris officium, partem cum eis qui verbum Domini bene ministrant ab initio. »

De exorcista.

Exorcistarum munus erat invocare nomen Domini super eos qui ab immundis spiritibus obsidentur. Unde ordinantur per traditionem libri exorcismorum, dicitque episcopus : « Accipe, et commenda memoriæ, et habe potestatem imponendi manus super energumenos, sive baptizatos, sive catechumenos. » Quapropter, sicut Deus curavit dæmoniacum, surdum et mutum cum saliva, dicens : « Ephphetha, quod est adaperire, » ita eamdem potestatem dat exorcistis, ut dæmonem ejiciant ab obsessis, et eis aurem aperiant ad audiendam veritatem, et linguam ad confitendum nomini Domini. Sed vide consilium Christi. Cum videatur res ardua et sublimis dæmoni imperare, illum subjugare, et e possessione sua depellere ; noluit tamen hanc potestatem superioribus solum ministris communicare, sed officium illud inferioribus ordinibus annexuit, ut confunderet superbiam diaboli, qui parere debet et subjici ministro etiam cuilibet inferiori ; sicut elisa est superbia Goliath funda et lapide per parvulum David. Noluit etiam ministros suos nimium in hac auctoritate gloriari, sed potius in sanctitate interiori conscientiæ ; ideoque inferioribus ministris id commisit, ne, superioribus id reservans, occasionem gloriandi eis præberet. Nam et discipulis de hoc gloriantibus dixit : *Nolite gaudere quod dæmonia subjiciantur vobis, sed in hoc gaudete, quod nomina vestra scripta sint in cœlis.*

Quasi dicat : Parum est dominari diabolo, nisi et humilitatem habeatis, ut superbia non dominetur vobis ; et nisi justitia vera regnet in vobis, ob quam cœlo inscribi mereamini. Itaque antiquitus per exorcistas etiam pueros, voce humana et potestate divina flagellabatur, urebatur et torquebatur diabolus, inquit Cyprianus, libro 4, epist. 77. Et testatur Lindanus, *Panopliæ* libro 4, pag. 73, in Hollandia per unum exorcistam tres mulieres possessas fuisse liberatas. Nunc tamen episcopi certis de causis hanc potestatem reservant designatis a se presbyteris, quamvis et in ecclesia Leodiensi vestigium adhuc hujusce potestatis pueris et inferioribus ministris communicatæ, ostendatur quotannis. Nam in die Sabbati sancti, pueri ad fontes deferuntur solemniter baptizandi, et exorcismi præeuntes Baptismum committuntur adolescentulis choralibus in minoribus ordinibus constitutis, ut ostendatur eorum potestas in qualitate exorcistarum.

Cæterum, exorcistas ordinans episcopus eos recte his verbis monet, ab iis quibus exorcismi commissi sunt, diligenter considerandis : « Studete ut sicut a corpori-

bus dæmones expellitis, ita a mentibus et corporibus vestris omnem immunditiam et nequitiam abjiciatis. Ne illi succumbatis, quem ab aliis vestro ministerio expellitis. Discite per officium vestrum vitiis imperare; nec in moribus vestris aliquid sui juris inimicus valeat vendicare. Tunc enim in aliis recte imperabitis dæmoniis, cum prius in vobis eorum multimodam nequitiam superaveritis. »

Hoc etiam hic rememorandum non abs re puto, nunquam hæreticos nostros, vel unum, dæmonia potuisse cum suis exorcismis liberare. Lepidum est quod de Luthero refert Fredericus Staphilus his verbis : « Possum redigere in memoriam anno 1545 dæmoniacam quamdam puellam e Misniæ ditione adductam Wittembergam ad Lutherum, ea spe quod Lutherus, seu tertius Elias eam liberaturus foret. Quamvis autem initio ad tantum opus non parum difficilem se ostenderet, tandem tamen jussit puellam duci in ecclesiæ Wittembergensis sacrarium, illicque coram multis eruditis (inter quos juvenis magister aderam), dæmonem cœpit exorcizare, more suo, non eo qui apud catholicos usitatus est.

Cum autem diu dæmonem conjurasset, noluit ille cedere, sed eas in angustias, sit venia verbo, Lutheri caligas redegit, ut is statim e sacrario se proripere vellet. At dæmon ita fores obstrinxerat, ut nec foris, nec intus aperiri possent. Quæ res Lutherum ita in angustias adduxit ut ad fenestram properaret, sperans exilire. At obstabant cancelli ferrei. Sic compulsus est inclusus hærere, donec per cancellos ab ædituo oblata esset securis, et mihi seu juveni tradita, ut fores effringerem, quod feci. Interea vero visu admirandum erat, ut Lutherus, angoribus correptus, sursum deorsum cursitaret, atque instar ovis parturientis huc illucque sese inverteret. Hæc ille.

Sed antiquius istud videri potest, recentius addamus exemplum, quo constat apud hæreticos hanc expellendi dæmonium non esse potestatem, ideoque nec veram Ecclesiam; esse autem utrumque apud catholicos. Testatur id quod accidit anno 1627 in Polonia, quasi publico theatro, irrefragabili testimonio comprobatum. In Ostroph civitate, quædam nobilis domicella, parentibus orta calvinianis, possidebatur a dæmone. Hæretici varie explorarunt an vere dæmoniaca foret, quod tandem fateri publice coacti sunt. Cum sat simplex foret, vixque legere nosset, jam pleraque idiomata noverat. Si latine interrogaretur, respondebat latine; si germanice, aut alio idiomate, eodem poterat respondere, et pleraque supra vires naturales peragebat. Consulebant inter se hæretici quid remedii, et suggestum ut ad Patres Societatis Jesu duceretur, si forte auxilio esse possent, tanquam hac in re periti. Accedit rectorem collegii famosus quidam hæreticus, propinquus hujus juvenculæ possessæ, rogatque ut afflictæ velit succurrere. Responsum accipit bene sperandum esse de Dei misericordia, si modo omnem incredulitatem deponant, sed mirum esse quod requirant auxilium a catholicis, quandoquidem eorum cæremonias subsannent et exorcismos superstitioni ducant. Respondet ipse : Si huic obsessæ sanitatem restituatis, credite nos aliud judicium de vestra religione facturos. Subjungit rector : « Advocate vos primum prædicantes vestros, ut in virtute sui evangelii dæmonium pellant; quod si res nos succedat, experietur sacerdos catholicus. » Excusat se ille, dicit ministros modo absentes esse, nec hujus rei praxim habere, urgetque ut dignetur secum venire, et visitare dæmoniacam, et probare num talis certo sit.

Advenit igitur rector cum altero sacerdote, et ubi intravit, statim dæmon ululans ejus præsentiam detestatur. Facto vero signo crucis cum aspersione aquæ benedictæ, occulte humeris obsessæ quasdam sancti Ignatii reliquias admovet, illa tremens cum ululatu exclamat : « Ignatii calvi ab osse opprimor et torqueor. » Tunc hæretici, rogati a sacerdote nostro, suum Evangelium pectori ejus apponunt. Ridet vero malignus spiritus, cum gaudio librum hæreticum amplectens. Iterum occulte huic libro imaginem sancti Ignatii inserit, et præsentat dæmoniacæ, urgetque dæmonem ut edicat quid ibi contineatur. Ille cum ululatu abjicit a se librum, fateturque ab imagine Ignatii libro inserta se torqueri. Quid dicerent hæretici ? Pars plena stupore tacet, pars insusurrat : « Isti papistæ pactum cum dæmonio habent. » Respondet sacerdos :« Quandoquidem adhuc incredulí estis, ecce pactum vobiscum facio. Si fides catholica falsa est, Deum precor ut per horam ab hoc dæmonio possidear et torquear; si vestra falsa, quisque vestrum per idem spatium ab eo torqueatur. » Cum vero obmutescerent, nec conditionem acceptarent, digressus est ab eis, et indicto per tres dies jejunio, ac oratione, piisque aliis operibus, dat spem bonam liberationis, si incredulitas non obsistat. Tandem decernitur dies Purifica-

tionis Mariæ, ut in templo Societatis publicis exorcismis adjuvetur. Quo die finita Missa adducitur ante altare beatæ Virginis et sancti Ignatii, ubi sacerdoti Societatis præcipit rector ut exorcismos peragat. Per duas jam horas mire torquebatur, et varia fatebatur dæmon cum ululatu, nec dum tamen egrediebatur. Monet itaque populum exorcista, quod si quis conscius sibi foret peccati mortalis, detestaretur illud cum contritione, et confessionis proposito, ne forte per peccatum alicujus occultum, Satanæ egressus impediretur. Ad quam vocem cœpit populus ingemiscere, adorare, pectus tundere cum contritionis voce. Perseverante populo in orationis fervore, et exorcista constanter conjurationes replicante, dæmoniaca in terram quasi mortua cadit. Paulo post exurgit, et se meritis beatæ Virginis ac Ignatii liberatam inclamavit. Quare ante tabernaculum sanctissimi Sacramenti deducta, fidei catholicæ professionem fecit, in cujus fine cum voce virginali canticum illius diei : *Nunc dimittis servum tuum, Domine,* » grato animo decantabat. Magnus autem applausus populi secutus est inclamantis : « Magnus Dominus et laudabilis nimis; magna Mater, magnus sanctus Ignatius, magna et unica fides catholica. » Hunc plausum excepit exhortatio ad populum super illud in Missa decantatum : « Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui, etc. » Deinde hymnus *Te Deum laudamus*, cum sono campanarum exhilaravit civitatem, ita ut multi hæretici conversi fuerint.

De acolyto.

Acolyti munus est diaconum et subdiaconum in ministerio altaris assectari, unde nomen acolytus, id est *assectator*. Item munus ejus est ampullas vini et aquæ præsentare, et ferre cereos ante sacerdotem, quando Evangelium legitur, in signum lætitiæ, quo excitantur fideles ad contemplandam Evangelii lucem, ad erigendamque mentem ad Christum, *qui est lux vera, illuminans omnem hominem.*

Hi ergo ordinantur per traditionem cerei, et per traditionem urceoli vacui, dicente episcopo : « Accipite urceolos ad suggerendum vinum et aquam in Eucharistiam, sanguinis Christi in nomine Domini. » Item : « Accipe ceroferarium cum cereo, et scias te ad accendenda luminaria ecclesiæ mancipari, in nomine Domini. »

Pulchra autem est admonitio quam tunc eis dat episcopus : « Studete susceptum officium digne implere ; non enim Deo placere poteritis, si lucem manibus offerendo operibus tenebrarum inserviatis, et per hoc aliis exempla perfidiæ præbeatis ; sed sicut Veritas dicit : Luceat lux vestra coram hominibus, etc. Et sicut Apostolus ait : In medio nationis pravæ lucete ut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris, fructus autem lucis est in omni bonitate et veritate, ut et vos et alios Ecclesiamque Dei illuminetis. Tunc vero in Dei sacrificio digne vinum suggeretis et aquam, si vos ipsi Deo sacrificium per castam vitam, et opera bona oblati fueritis, quod vobis Dominus per misericordiam suam concedat.

LECTIO V.

DE SUBDIACONO ET DIACONO.

Subdiaconi officium (qui et hypodiaconus apud veteres nominatur) est diacono proxime ad altare subservire, ut patet ex nomine. Ac primo ei olim incumbebat sacra lintea, sacra vasa, panem et vinum, ad sacrificii usum præparare; et consecrandas hostias (quæ nunc oblata vocamus) super altare ponere quot sufficiunt populo, quia olim populus frequentissime communicabat. Nunc etiam episcopo et sacerdoti aquam præbet, cum manus in sacrificio abluunt. Epistolam quoque, quæ olim a solo diacono recitabatur, subdiaconus legit, et tanquam testis ad sacrum assistit. Unde ordinatur subdiaconus per traditionem libri Epistolarum, et calicis vacui cum patena vacua, estque ei continentiæ perpetuæ lex imposita, quod olim non fuit. Nam a tempore Sylvestri hoc præceptum inchoasse quidam autumant.

De diacono.

Diaconi officium satis indicat exhortatio episcopi ad futuros diaconos, quæ sic habet : « Provehendi, filii dilectissimi, ad leviticum ordinem, cogitate ad quantum gradum Ecclesiæ ascenditis. Diaconum enim oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare. Sane in veteri lege, ex duodecim una tribus Levi electa est, quæ speciali devotione tabernaculo Dei, ejusque sacrificiis ritu perpetuo deserviret. Tantaque dignitas ipsi concessa est, quod nullus nisi ex ejus stirpe ad divinum illum cultum atque officium ministraturus assurgeret ; adeo ut grandi quodam privilegio, hæreditas et tribus Domini esse mererentur et dici. Horum

hodie, filii dilectissimi, et nomen et officium tenetis, quia ministerium tabernaculi testimonii, id est Ecclesiæ Dei, eligimini, quæ semper in procinctu posita, incessabili pugna contra inimicos dimicat. Unde ait Apostolus : *Non est nobis colluctandum adversus carnem et sanguinem, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spirituales nequitias in cœlestibus,* quoniam Ecclesiam Dei velut tabernaculum portare et munire debetis ornatu sancto, prædicatu divino. Levi quippe interpretatur, « additus, sive assumptus, » et vos, filii dilectissimi, qui ab hæreditate paterna nomen accipitis, « estote assumpti a carnalibus desideriis, a terrenis concupiscentiis, quæ militant adversus animam; estote mundi, puri, casti, sicut decet ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei; » ut digne addamini ad numerum ecclesiastici gradus, ut hæreditas et tribus amabilis Domini esse mereamini; et quia comministri et cooperatores estis corporis et sanguinis Domini, estote ab omni illecebra carnis alieni, sicut ait Scriptura: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Cogitate beatum Stephanum merito castitatis ab apostolis ad officium illud electum. Curate ut quibus Evangelium ore annuntiatis, vivis operibus exponatis, ut de vobis dicatur : *Beati pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona, habete pedes vestros calceatos sanctorum exemplis, in præparationem Evangelii pacis.* Quod vobis Dominus concedat per gratiam suam. »

Ut vero hæc plenius intelligantur, advertendum diaconos vocari levitas, quia suffecti levitis synagogæ, quorum officium explicatur in *Levitico* et in *Numeris.* Præcepit Dominus siquidem Moysi (*Numer.*, XIV) ut post ordinationem Aaron et filiorum ejus, tota tribus Levi ad divini cultus ministeria prorsus ordinaretur, et consecraretur Domino, serviretque pro Israël coram Aarone et filiis ejus in tabernaculo. Voluitque ut gestaret arcam, et tabernaculum, et omnia vasa ejus, et sic in circuitu tabernaculi excubaret, ac in transportando tabernaculo ipsi deponerent, rursumque componerent illud. Jubebantur autem a quindecim annis et supra, servire in tabernaculo. Quæ singula diaconis apte convenire, si perfecte officium eorum consideraveris, invenies. Nomen enim diaconus, quod est græcum, idem est quod minister; et sic specialiter vocantur, quia debent Aaroni et filiis ejus ministrare, hoc est, episcopo et presbyteris. Et quia olim pauperum magna agebatur cura, diaconi fuerunt constituti bonorum communium, quæ adferebantur ad pedes apostolorum, dispensatores, ut unicuique juxta necessitatem providerent, ut patet *Act.* VI, et de sancto Laurentio notum est. Item in ecclesiis in quibus sub utraque specie communio dabatur, diaconi calicem porrigebant sanguinis Domini. Unde sanctus Laurentius Sixto dicit : « Experire utrum ministrum idoneum elegeris, cui commisisti dominici sanguinis dispensationem. Tu sine ministro nunquam sacrificium offerre consuevisti. An vero huic consortium tui sanguinis negas, cui sanguinem Christi, et consummandorum consortium sacramentorum commisisti ? Vide ne periclitetur judicium tuum, dum fortitudo laudatur, abjecto discipuli detrimentum est Magistri. Quid quod ipsi illustres et præstantes viri, discipulorum certaminibus, magis quam suis vincant ? Denique Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum præmisit, et tu, pater, in filio ostende virtutem tuam, offer quem erudisti, ut securus judicii tui (quod degenerem non elegeris) comitatu nobili pervenias ad coronam. » Ita Ambrosius refert locutum levitam Laurentium. Officium etiam diaconi erat prædicare et Evangelium explicare ; non tamen ex cathedra, ut intelligatur hoc proprie ad sacerdotem et episcopum spectare, in absentia autem episcopi et sacerdotis ad diaconum, sicut et baptizare. Interim non parum æstimandum munus diaconi constat *Act.*, cap. *Ex electione primorum diaconorum.* Convocata enim multitudine discipulorum, dixere apostoli in celebri consessu : « Considerate, Fratres, viros ex vobis boni testimonii, plenos Spiritu sancto et sapientia, quos constituamus super hoc opus. » In quibus verbis, conditiones requisitæ ad bonam electionem quorumlibet ministrorum Ecclesiæ designantur.

Primo enim, licet apostoli, magna a Deo sapientia et lumine prædíti, potuissent dignos aliquos per se designare et nominare, nihilominus etiam considerantes se homines esse et decipi posse, quodque divina providentia, humana diligentia et exquisitione uti nos velit, exquirere voluerunt consilium aliorum fidelium, ut plurimorum testimonio et consensu ageretur. Sic etiam posteris dederunt exemplum, nominationem, aut electionem ministrorum Dei prævio multorum examine et suffragio peragendi.

Secundo, ne res præcipitanter tumultuarieque fieret, fideles gravibus his ver-

bis commonefaciunt : « Considerate, fratres, viros ex vobis boni testimonii. » Considerate, id est, bene perpendite, hoc negotium in pondere sanctuarii ponderate ; quia talis electio aut nominatio a vobis non debet fieri præcipitanter aut perfunctorie, aut affectu, aut passione, fortuito aut inconsiderate, non cæco gressu ad eam procedendum est, aut claudo pede, sed recte, oculate, prudenter, et magis consideratione personarum ac idoneitatis ad tale officium.

Tertio, compellat eos nomine fratrum, ut admoneat talem electionem aut nominationem debere fieri cum charitate fraterna, sine tumultu, sine discordia, et, quantum potest fieri, sine schismate et divisione obstinata. Ubi enim discordia est, turbatur mentis quies et serenitas, claritasque rationis. At ubi pax, amor et unio cordium regnat, felicior ad electionem fit progressus. Tunc enim magis publicum bonum consideratur quam proprium, et universalis Ecclesiæ commodum ponderatur potius quam privatum ; utique plurimum importat hæc fraternitas, unioque inter eos qui vocem habent in electione.

Quarto, conditiones eorum qui eligendi sunt, indicatur dum dicitur : « Viros boni testimonii. « Viros enim vult eligendos, hoc est, qui et ætate viri sint et prudentia, animique fortitudine et virtute, quia vir virtute appellationem sortitur. Debent etiam esse boni testimonii, hoc est, tales quorum vitæ et probitati a multis post serium examen, testimonium optimum præbeatur : ut tanto plus auctoritatis habeant, quanto magis in bona opinione apud homines sunt, et bonum famæ odorem sparserunt. Debet vero advigilari an testimonium quod de illis datur, favori non innitatur, aut invidiæ, quæ sunt pestes electionis bonæ. Et sicut olim electus est Aaron, eo quod virga ejus germinasset flores, frondes, fructus ; ita illi eligi debent, quorum vita floridam famam boni odoris, fructusque bonorum operum noscitur produxisse. Deinde vult eligi eos qui pleni sint Spiritu sancto, hoc est, abundantes gratia Spiritus sancti ad ministerium ad quod eliguntur sufficientissima, zelo amoris divini succensi, zeloque salutis suæ ac proximi, obsequio Dei ejusque Ecclesiæ ex integro destinati. Imo plenitudo Spiritus sancti in Scriptura gradum excellentem pietatis et sanctitatis solet designare. Denique requirit ut sint pleni sapientia, hoc est, prudentia et discretione, sciantque divina et humana, quantum necessarium est ad officii implet ionem. Quia ergo hæc omnia nemo facile debet præsumere se habere, ideo neque debet quispiam facile sublimia Ecclesiæ munia ambire. Quapropter etiam nemo legitur inter fideles ad officium diaconi tunc aspirasse, quia nemo præsumpsit se dotibus his præditum esse. Quid ergo dicemus de superioribus Ecclesiæ dignitatibus ?

Porro, cum proxime sacrificio corporis et sanguinis Christi diaconus debeat ministrare, gratiæ statum continuo in se debet alere, ne si in peccato mortali ministret, novo se obstringat scelere. Quod sic monet Apostolus, *ad Timoth.*, III : *Diaconos oportet esse pudicos, non bilingues, non vino multo deditos, habentes mysterium fidei in conscientia pura, et sic ministrent nullum crimen habentes.* Ad hoc datur eis gratia in ordinatione sua, ut digne sacrificio tanto ministrent. Et quantum importet in illis hic gratiæ status, ex eo colligitur, quod sæpe antiquitus Spiritus sancti visibilis descensus, ob diaconos improbos, in sacrificio fuerit impeditus.

Sic de sancto Joanne Chrysostomo legimus, quod cum inter divina mysteria panem consecratum extolleret, totus a Deo afflatus, quibusdam signis videbat Dei Spiritum ad dona proposita descendere. Cum autem unus ex ministris in quamdam mulierem oculos lubricos conjecisset, magno Joanni depulsa fuit visio Spiritus sancti. Ille autem non ignoravit, sed ministrum continuo e sua statione movit, et visione tunc pristina non est frustratus. Ita Surius, 17 januarii, ex Metaph.

Narrat Sophronius in *Prato spirituali*, cap. 150, de episcopo Rumellæ celebrante Missam coram Agapito papa. Hic episcopus, qui Spiritus sancti descensum, hoc est, ut ego reor, vim divinam transmutantem oblata in corpus et sanguinem Christi, signis visibilibus cognoscere solebat, tunc minime videbat, proinde consecrationem haud terminabat. Sciscitatur Agapitus ex episcopo moræ causam. Respondet ille diaconum, qui flabellum tenebat, esse removendum ab altari. Removetur. Eo remoto, solita signa apparuerunt, papa vidente ; et alia miracula secuta sunt, quæ episcopi sanctitatem declararunt, et diaconi peccatis atque improbitate fuisse retardata docuerunt.

Audi et aliud ; Epiphanius, Constantiæ Cypri episcopus, numquam sacra mysteria perficiebat, donec vidisset visionem,

quæ statim ei revelabatur post prolata quædam verba. Cum vero aliquando tertio protulisset verba illa, nulla sese obtulit visio. Cum autem lugens orasset ut ejus rei causa indicaretur, primus observat in fronte diaconi, qui a sinistris ventilabrum tenebat ministratorium, lepram apparere, quod nulli manifestum erat. Episcopus itaque, accepto de manu diaconi ventilabro, dixit : Vade, fili, domum, ne modo sumas divina mysteria. Ipse autem statim egressus ivit domum, dat Epiphanius alteri diacono ventilabrum, cumque verba consueta protulisset, mox apparuit visio. Accersito autem diacono dimisso, scisitatur ex eo lepræ causam ; qui respondit ea nocte propria fuisse usum uxore. Tunc monuit clerum Epiphanius, ut qui uxores haberent essent tanquam non habentes. Et ex eo tempore non ordinabat amplius eos qui habebant uxorem, sed viros sanctos qui vitam vivebant monasticam, et viduos viros probatos. Licebat tunc videre Ecclesiam tanquam pulchram sponsam ornatam sacerdotio.

LECTIO VI.

DE SACERDOTIO.

Sacerdotum ordo exordium sumpsit a filiis Aaron, qui in Veteri Testamento sacerdotes dicti sunt, ille summus sacerdos, hi autem inferiores. Unde dicit Dominus ad Moysen, *Exod.* XXIX : *Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Cumque laveris patrem cum filiis suis aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea tunica, et superhumerali, et rationali, quod constringes balteo, et pones tiaram in capite ejus et laminam sanctam super tiaram, et oleum unctionis fundes super caput ejus, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoque ejus applicabis, et indues tunicis lineis, et cinges balteo, et impones eis mitras, eruntque sacerdotes mihi religione perpetua, etc.* Hoc ergo fuit inter Aaronem et filios ejus discrimen, quod ille super tunicam accipiebat poderem, superhumerale, et rationale, et laminam sanctam super tiaram, et oleum unctionis super caput ; filii autem super tunicas lineas cincti tantum erant, et mitram in capite gerebant cum unctione manuum.

Itaque duplex sacerdotium nostrum insinuatur, summum sacerdotium nostrum episcopalis ordo dicitur, et inferius sacerdotium, qui presbyteratus dicitur. Utrumque etiam Christus specialiter designavit, quando et apostolos ordinavit summos sacerdotes, quos misit ut legatione fungerentur pro se, Evangelium ubique prædicando. Videntes autem apostoli *messem esse multam, et operarios paucos, rogarunt dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam,* et deinde electi sunt septuaginta duo discipuli tanquam adjutores, quorum locum tenent nunc presbyteri, sicut et episcopi apostolorum. Ad cujus rei confirmationem adfert divus Augustinus illud Psalmi : *Pro patribus tuis nati sunt tibi, etc. Constitues eos principes super omnem terram.* Quid est, inquit, pro patribus tuis nati sunt tibi filii ? « Patres missi sunt apostoli, genuerunt te, apostoli ipsi prædicaverunt, ipsi Patres sunt ; sed quia corporaliter nobiscum semper esse non potuerunt, pro apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt episcopi. Hodie enim episcopi qui sunt per totum mundum, unde nati sunt ? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, et ipsa illos constituit in sedibus Patrum. Non ergo te putes desertam quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es ; de prole tua tibi crevit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.

Distinguuntur ergo episcopi a presbyteris, licet primis Ecclesiæ temporibus (ut et apostolica scriptura testis est) utrique presbyteri, utrique vocarentur episcopi ; presbyteri, ob sapientiæ maturitatem ; episcopi sive superintendentes, ob curæ pastoralis vigilantiam. Unde illud *Actor.*, XX : *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei*, etiam ad presbyteros dirigitur. Et quæ Paulus de qualitate episcoporum ad Timothæum scribit, de presbyteris etiam vult intelligi. Et quod sanctus Petrus, I *Ep.*, V, ait : *Seniores qui in vobis sunt, obsecro ego consenior* (id est presbyter), *pascite qui in vobis est gregem Dei*, etiam ad episcopos dirigitur. Recte vero episcopos a presbyteris distinguit sanctus Epiphanius Hierosolymitanus, hær. 75, dicens : « Episcoporum ordo patrum generator est, patres enim generat Ecclesia ; presbyterorum vero ordo non potens generare patres, per lavacri regenerationem generat filios Ecclesiæ, non tamen patres aut doctores. Damasus papa, epist. 4 de chorepiscopis (quos aliqui putant fuisse instar decanorum nostrorum ruralium, inter cæteros presbyteros auctoritatem habentes), cum dixisset chorespiscopos septuaginta duorum discipulorum vice fungi, ad distinctionem inter eos et episcopos, subjungit, « quod non liceat eis

sacerdotes consecrare, nec diaconos aut subdiaconos, nec virgines, nec altaria erigere, nec ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare. » Et multa alia, quæ episcoporum erant propria, ibidem recenset.

Cæterum, ut sacerdotes quid muneris sui sit plenius intelligant, dignum est eos bene ponderare quæ episcopus ordinans in exhortatione ad ipsos solet pronuntiare. Verba ejus sunt : « Consecrandi filii dilectissimi in presbyteratus officium, illud digne suscipere, ac susceptum laudabiliter exequi studeatis ; sacerdotem etenim oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare et baptizare ; cum magno quippe timore ad tantum gradum ascendendum est, ac providendum ut cœlestis sapientia, probi mores et justitiæ observatio ad id electos commendent. Unde Dominus, præcipiens Moysi ut septuaginta viros de universo Israel in adjutorium suum eligeret, quibus Spiritus sanctus dona divideret, suggessit : *Quos tu nosti quod senes populi sunt*. Vos in septuaginta viris et senibus signati estis, si septuplicem spiritum et decalogum legis custodientes, probi et maturi in scientia simul et ætate fueritis. Sub eodem quoque mysterio et eadem figura, in Novo Testamento Dominus septuaginta duos elegit, ac binos ante se in prædicationem misit, ut doceret verbo simul et facto, ministros Ecclesiæ suæ, fide et opere debere esse perfectos ; seu geminæ dilectionis, Dei, scilicet, et proximi virtute fundatos. Tales itaque esse studeatis, ut in adjutorium Moysi, et duodecim apostolorum, et episcoporum, qui per Moysen et apostolos figurantur, digne per gratiam Dei eligi valeatis. Hac certe mira varietate Ecclesia circumdatur, ornatur et regitur, cum alii in ea pontifices, alii minoris ordinis sacerdotes, diaconi et subdiaconi, diversorum ordinum viri consecrantur, et ex multis, et alternæ dignitatis membris, unum corpus Christi efficitur. Itaque, filii dilectissimi, quos ad nostrum adjutorium fratrum nostrorum arbitrium consecrandos elegit, servate in moribus vestris castæ et sanctæ vitæ integritatem, agnoscite quod agitis, imitamini quod tractatis. Mortis dominicæ mysterium celebrantes, mortificate membra vestra a vitiis et concupiscentiis omnibus procuretis. Sit doctrina vestra spiritualis medicina populo Dei, sit odor vitæ, delectamentum Ecclesiæ Christi ; ut prædicatione atque exemplo ædificetis domum, id est familiam Dei, quatenus nec nos de vestra provectione, nec vos de tanti officii susceptione, damnari a Domino, sed remunerari potius mereamini. Quod ipse nobis concedat per gratiam suam. Amen. »

Sacerdotium olim in lege naturæ adnexum fuit primogenituræ in illustribus familiis, et ratione sacerdotii, multa præeminentia fuere primogeniti adornati. Quam præeminentiam in sex potissimum consistere dixere aliqui.

Primo, gaudebat vestimento aliquo speciali, quod sacerdotale erat, pro ministerio deputatum.

Secundo, ad eum spectabat ex officio sacrificiorum oblatio.

Tertio, specialis a patre in fine vitæ debebatur ei benedictio. Unde et tunc veste sacerdotali eam solitam suscipi existimant aliqui. Propterea enim Rebecca induit Jacob vestibus Esau optimis, hoc est sacerdotalibus, ut affirmat sanctus Isidorus et Eucherius, *in Genesim.*, l. II, c. XXXVIII. Eratque hæc vestis pretiosa in loco odorifero asservari solita. Quapropter ejus allectus Isaac odore, benedictionem impertiit magno cum affectu et suavitate.

Quarto, illius etiam erat in publicis et solemnibus actibus benedictionem impertiri. Hinc Melchisedech benedixit Abrahæ, quem multi existimant fuisse Sem, primogenitum Noe.

Quinto, in mensa majorem habebat cæteris portionem, primo loco sedens, et in divisione hæreditatis duplicem partem (*Deut.*, XXI).

Sexto, habebat dominium super omnes fratres : illi incurvabant se et submittebant, illum adorabant, illi benedicebant (*Gen.*, XXVII).

Hæc omnia sacerdotibus Novi Testamenti recte possunt applicari, qui primogeniti censentur inter fratres christianos, participantes de potestate Jesu Christi, qui a Patre constitutus est *primogenitus in multis fratribus*, et sacerdos supremus. Duplex autem potestas hujus sacerdotii principalis, ex qua omnis alia potestas derivatur, et longe supereminet omnem præcellentiam sacerdotii et primogenituræ legis naturæ. Una est super corpus Christi verum, per quam panem et vinum in carnem et sanguinem Jesu Filii Dei sermone suo convertere et transelementare potest, quoties voluerit. Et hanc Christus dedit in cœna dicens : *Hoc facite in meam commemorationem.* Altera est super corpus Christi mysticum, hoc est super fideles, peccata eis remittendo, et judicio suo eos subjiciendo. Et hanc dedit Christus post resurrectionem, dicens : *Acci-*

pite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, etc.

Mira porro Christi salvatoris et judicis nostri in hac utraque potestate homini concessa benignitas elucet. In prima quidem, quod voci hominis obedire paratus sit, ut quoties ille vocem istam virtutis: *Hoc est corpus meum*, pronuntiarit, sistat se cum corpore immortali, cum gloria et divinitate sua, sub speciebus panis et vini. In altera vero, quod cum Pater omne judicium dederit Filio, omnemque judicandi auctoritatem, ipse eam sibi noluerit reservare, sed pluribus communem facere, ostendens indicibilem liberalitatem; dum omnibus eam sacerdotibus communicat. Sicut ipse de Patre dixit: *Pater non judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio;* ita et nos dicere possumus: « Filius non judicat quemquam, sed omne judicium dedit sacerdotibus. » Nempe potestatem quam dedit Filio Pater, pro finali judicio reservat Filius; at pro decursu hujus vitæ, omnem voluit sacerdotibus communicare, ut quidquid judicant in terra, ratum sit ab eo in cœlo. Quænam est tua, o Jesu! benignitas, et quam prodiga! In te Pater transtulit omne judicium, quia filius es, quia polles sapientia infallibili, et justitia in quam error, passio, excessus aut defectus nequit cadere. Et tu itane faves hominibus, ut eam potestatem judicandi tibi ut filio debitam, et sapientiæ tuæ congruam, in homines fragiles, ignorantes, erroneos et peccatores volueris plene transferre? Quid facient tales judices? Reos nimia facilitate absolvent, quia et ipsi fragiles et peccatis iisdem obnoxii, similem sententiam facilem et favorabilem optant. An hæc putas est voluntas Patris, judicium tibi severum committentis? Sed quid facere Filius Dei, factus homo? Novit ipse figmentum hominum, novit quam lubrico vestigio labantur in peccatum; novit denique quam timidi essent, et quam facile animam desponderent post peccatum, timentes majestatem judicis. Volunt ergo justitiam et judicium sibi commissum misericordia temperare; et homini qui jam fugerat ab ipso ad solam vocem territus in paradiso, judicem hominem alium constituit, ad quem non vereretur accedere, et supplex culpam fateri; a quo etiam vice ipsius Judicis supremi, post quælibet facinora agnita, absolutus dimitteretur. Et hoc Patri haud displicuit, qui etiam miseretur timentibus se, et misit Filium in mundum, non tam ut judicet mundum quam ut salvetur mundus per ipsum. At hæc in spiritu considerans Propheta inclamat: *Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis. Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam. Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios pauperum, et humiliabit calumniatorem.* Quasi dicat: O Deus Pater! mitte quem missurus es, Filium scilicet tuum, regem nostrum, cui omne judicium committas, ut judicet mundum, judicatus a mundo. Ipsius est judicium, ipsius justitia, tanquam regis nostri, et filii Regis æterni. Attamen per illum illiusque commissionem, o Pater! etiam suscipiant illi qui sunt eminentes in populo, quasi montes et colles, pacem nomine ejus nuntiandam, et misericordiam cum justitia temperandam; et humiles corde, et pauperes spiritu salventur, ab accusatore et calumniatore diabolo liberati. Humilietur ipse, dum humiliantur ipsi; confundatur ipse, dum confunduntur et conteruntur ipsi in sacro tribunali, in quo judicantur per eos qui vicem Filii tui gerunt, et pacem absolutionemque ab ipsis referunt. Qui sunt ergo montes et colles per quos pax et justitia ad nos derivatur, nisi prælati et sacerdotes, per quos in tribunali vice Regis et Filii Regis, sive Judicis supremi, sedentes, peccatorum remissio datur, et pax conscientiæ redit, Satanæque nos calumniantis vincula et potestas in nos eliditur? Exultabat David in spiritu hæc prævidens, laudemus et nos Deum et Christum ejus, qui talem potestatem dedit hominibus in sacerdotio. Sed de utraque potestate tam super corpus Christi verum quam mysticum jam dictum est, cum de Eucharistiæ et Pœnitentiæ sacramento disseruimus.

LECTIO VII.

DE ALIIS IN ECCLESIA ORDINIBUS.

Ordo, more Ecclesiæ, dupliciter sumitur, proprie et communiter. Proprie Ordo dicitur, qui certo sacro ac solemni ritu ab episcopo confertur, ad certum ministerium sacrificio divino exhibendum refertur. Hoc modo septem solum sunt ordines proprie dicti, sub sacerdotio episcopatum comprehendendo, de quibus jam egimus. Communiter autem et extense, Ordo sumitur pro serie deputatorum ad quodlibet obsequium divinum, etiamsi ad sacrificium minime referatur. Hoc modo apud sanctos Patres plures ordines ultra supradictos commemorantur. Nam sic virgines dicuntur habere ordinem verum in Ecclesia. Item psalmistæ et cantores. Item illi qui

dicti sunt *laborantes*, id est, qui in sepeliendis mortuis operam impendebant. Item viduæ aliquibus ministeriis deputatæ, quæ aliquando vocantur diaconissæ, non quod ordinem aliquem, proprie loquendo, haberent (cum mulier incapax sit Ordinis), sed quia auxilium aliquod et ministerium exhibebant, præparando mulieres baptizandas ad Baptismum, eas instruendo, eas nudando dum Baptisma dabatur, vel dum unctio fiebat. Et cum episcopus in Confirmatione ungebat, solebant illæ in mulieribus unctionem abstergere. Deinde præerant illis foribus templi, per quas feminæ ingrediebantur; sicut enim habebant locum distinctum a viris feminæ in templo, ita et fores. Unde vocat eas sanctus Ignatius ad Antiochenos, « vestibulorum custodes. » Denique, tempore persecutionum, cum ob pericula, vel ob suspiciones infidelium, non posset mitti diaconus ad mulieres, emittebatur diaconissa, ut episcopi vel parochi mandata perferret, solaretur in ærumnis ac in fide roboraret. Præterea, cum mulieres moriebantur, lavabant et componebant corpora. Hæ diaconissæ igitur erant meræ laïcæ, nec consecrabantur; et diu fuere in Ecclesia græca, sed in latina paulatim abolitæ sunt, ut patet ex concilio Aurelian. II, can. 17. Vide de his Epiphanium (serm. 79), et Baronium, anno Christi 34, ubi etiam presbyterarum meminit et episcoparum, quod nomen aliquando retinebant illæ quarum viri ad sacerdotium aut episcopatum assumpti fuerant e conjugio, qui postea continentiam servabant sicut et illæ.

Invenies quoque apud sanctum Dionysium (*Ecclesiast. Hierar.*, cap. 6), monachos habere ordinem suum, vocem scilicet ordinis non stricte, sed generali quadam ratione sumendo. Qui modus loquendi in Ecclesia mansit, ut religiosos ordines passim nominemus, ad quos est accessus non per consecrationem aliquam imprimentem characterem, sed per professionem, et votorum emissionem; per quam quis Deo dicatur, et ad ejus obsequium destinatur. Et hi quidem religiosi cujuslibet ordinis approbati, constituunt cum sacerdotibus et clero seriem illam ob quam Ecclesia in *Cantico* vocatur *Terribilis ut castrorum acies ordinata;* hoc est spectabilis et admiratione digna, civibus Ecclesiæ, terrorem quoque incutiens sua ordinata serie hostibus. Atque utinam sive clerici et sacerdotes, sive monachi et religiosi, ordinis quisque sui decorem sartum tectum custodirent; absque dubio de illis verificaretur illud *Jud.*, v: *Stellæ manentes in ordine suo pugnaverunt adversus Sisaram.*

Quia autem plurimum non solum pulchritudinis, sed et fortitudinis afferunt sponsæ Christi hi ordines et Religiones, ideo ferventer orandus est Deus, et omni studio prælatis incumbendum, ut ad primævi instituti sui spiritum, fervorem, perfectionem revocentur. Et certe non exigua exultationis seges Ecclesiæ oritur, dum hoc sæculo cernit, multis in Religionibus spiritum illum vocationis sanctæ reviviscere. Sic plurimis in locis ordo Seraphici Francisci, sive per Capuccinos, sive per Recollectos, qui se strictiori observantiæ indigitant, plurimum decoris acquisivit, et multum maculosæ lituræ abstersit. Similiter ordo Carmelitarum, per eos qui sanctæ Theresiæ spiritum reformantem sunt sectati; ordo Præmonstratensis per sollicitam prælatorum curam et piam vigilantiam; ordo sancti Benedicti, tum per Benedictinos reformatos, primi instituti austeram abstinentiam reducentes; tum etiam per eos qui, licet pontificum in ea re indulto se conforment, tamen quæ ad perfectionem substantialem regulæ et instituti spectant, cum rigore et vigore observant. Inter quos in Belgio nominatissimi sunt Lætienses religiosi, qui Ludovici Blesii abbatis, tum doctrina, tum pietate excellentissimi, reformationem secuti, hactenus eam inviolabilem conservarunt.

In Helvetia memorabiles quoque sunt hoc nomine monachi sancti Galli, in medio nationis pravæ velut luminaria collucentes, qui undique hæresi et hæreticis cincti, velut lilia inter spinas, non desinunt pietatis florem et odorem emittere. Ex hoc monasterio novissime advocati sunt septem religiosi professi, et decem tyrones, ut fundamentum reformationis jacerent in antiquissimo et nobilissimo Germaniæ Fuldensi cœnobio, bellorum injuria et religiosorum incuria, quantum ad muros et mores non parum afflicto et desolato, cujus reformationis primordia invitatu Reverendissimi abbatis, et speciali commissione S. D. N. Urbani VIII, nuntius apostolicus, P. Aloysius Carafa, in sua visitatione stabilivit. Coram quo convocatis cœnobii antistite, et septem nobilibus præpositis, cum reliquo religiosorum cœtu in basilica Salvatoris, concionis mihi munus impositum fuit; et quia concio illa eos, qui ordinem religiosum profitentur, concernit, hoc loco adscribendam duxi, ut hunc de ordinibus ecclesiasticis tracta-

tum concluderem, et religionis cultores ad satisfaciendum vocationi suæ extimularem.

Obsecro vos ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis. *Ad Ephes.* 4.

In hoc nobili et religioso consessu, de illis mihi potissimum disserendum video quæ spectant ad inclytæ domus vestræ Fuldensis antiquam gloriam, ut ipsa, quæ infelicium temporum declivi gressu ad occasum vergere videtur, novo possit oriente renasci; et sicut de phœnice intermoriente dicitur etiam e suis cineribus suscitari. Proponam igitur ad hunc scopum non subtilia, sed utilia; non diserta et erudita, sed fortia et efficacia; non quæ aures mulceant aut ungant, sed quæ mentes excitent et pungant, manerisque sui commonefaciant. Et quidem non mea erunt quæ proferam, sed Spiritus sancti eloquia, quia ex Scripturis sacris ea depromam, ut sint efficaciora. Optarimque hodie ut Dominus exacuat et dirigat linguam meam, quasi *calamum scribæ velociter scribentis*, ut in tabulis cordis vestri dignum aliquid valeat exarare. Optarim ut ponat *os meum quasi gladium acutum, et sagittam electam*, cordis intima penetrantem; *sagittam electam*, quæ vulnerando sanet, ulcus pungat, virus expungat: *Gladium vivum et efficacem, ad divisionem animæ pertingentem*, ut omne amaritudinis germen amputet, et demetat omnem altitudinem extollentem se contra Deum.

Exordior igitur, et Apostoli verbis vos alloquor; at prius rogo ut aurem mentemque erigatis.

Obsecro vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.

Præclara sunt hæc Apostoli monita, seria consideratione expendenda: *Fidelis sermo et omni acceptione dignus.* Hi sunt igniti eloquii prunæ ardentes, quas congerit super caput vestrum. *Hæ sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis*, quibus cor durum transfigatur aut frigidum succendatur. Expendite mecum singula.

Obsecro vos ego vinctus in Domino. Sub hoc verborum brevi cortice latet copia medullæ. Idem enim est ac si dicat: Obtestor et obsecro vos, per ipsum Dominum, salutis vestræ auctorem; per vincula quæ pro Christo Jesu ejusque fide alligatus patior; *per catenam qua ob spem Israel sum circumdatus:* per sacratas quoque compedes charitatis, quibus Domino æternum devincior, vosque illi identidem devincire totis visceribus peropto. Obsecro ut ambuletis, non quomodolibet, non per quamlibet viam; non quovis erroneo gressu: *Est enim via quæ videtur homini recta, novissima autem ejus deducunt ad mortem;* sed ut ambuletis juxta vocationis vestræ tramitem directum; et quidem digne ac circumspecte, considerantes ubi ponatis pedem, ubi figatis vestigium. Quid ita? Quia latet anguis in herba, latet tortuosus *coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.* Obsecro iterum ut ambuletis, non secundum carnem, sed secundum spiritum: *Si enim secundum carnem vixeritis, morieminí; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Obsecro denique *ut ambuletis cum omni humilitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Si qui inter vos sunt nobiles, non despiciant ignobiles; si qui eminentes, non despiciant inferiores, quia membra estis ejusdem corporis: *Unum corpus, unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.* In eadem professione, sub eadem regula, eodem duce, sub eodem vexillo militantes, ad idem bravium supernæ vocationis destinati.

Hæc igitur est mens Apostoli, in isto verbo abbreviato compendio quodam insinuata, quæ plenius modo a me est explananda, ut facilius eam assequi uberiusque valeatis.

Ac imprimis hortans Apostolus unumquemque digne sua vocatione ambulare, insinuat in Ecclesia Dei diversas reperiri vocationes, status, ordines, gradus; et horum unicuique certa serie specialem obligationem aghatam esse. At sicut est diversitas vocationum, sic et gratiarum. Et sicut *multiformis sapientia Dei* elucet in institutorum variorum coordinatione, ita et in gratiæ multiplicis subministratione, ut quisque possit suæ satisfacere vocationi, et congenitæ obligationi. Verum, quia aliqui, arbitrii sui nativa libertate abutentes, huic gratiæ non cooperantur, a Deo deseruntur; et cum possent in statu sublimi vocationis sanctæ, ut sidera præfulgida promicare, sinunt se a cauda draconis (quæ tertiam partem stellarum spiris suis involvere olim visa est, et e cœlo detrahere) in vitiorumque præcipitia pertrahi, et in abyssum, æternamque

perniciem devolvi. Contempletur ergo unusquisque an non desit ipse gratiæ Dei, quia nemini deest ipsa gratia Dei. Nemo nimium præsumat, quia nullus est adeo sacer status in quo non aliqui pereant culpa sua. Quia dum vocat Oriens, ipsi, conversi retrorsum, attendunt ad Occidentem. Dum Auster irrorantis gratiæ calorem adspirat, frigidam Aquilonis plagam respiciunt, et adamant teporem. Respuunt vocem cœli, aurem erigunt ad vocem sæculi. Hujus rei testimonium ex sacris litteris possumus depromere. Ostendens enim Dominus quomodo in omni statu aliqui Deum deserentes, deserantur ab illo, sic loquitur : *Erunt duo in agro, unus assumetur, alter relinquetur. Erunt duæ molentes in mola, una assumetur, altera relinquetur. Erunt duo in lecto, unus assumetur, alter relinquetur.*

Interpretes sacri, inter quos sanctus Augustinus, tres hic status symbolice designari docent : sacerdotes in clero ; sæculares in conjugio ; religiosos in claustro ; etenim quinam per duos in agro laborantes designantur, nisi Ecclesiæ ministri et rectores, quibus Domini ager commissus est ? Eorum quidam strenue laborant, arando, occando, serendo, metendo ; ideo tanquam *servi fideles intrant in gaudium Domini*, et ab illo assumuntur. Alii desidiosam, imo et facinorosam vitam ducunt, agrumque sibi concreditum, ac propriæ conscientiæ vineam negligunt ; idcirco tanquam infidelitatis rei, ergastulo concluduntur, et pœnis mancipantur æternis.

Qui vero per molentes in mola, aptius indigitantur quam illi qui in conjugio agunt ? Hi enim per diversas curas et sollicitudines molam trahunt in circuitu, instabiles velut in versatili rota, velut in cæci Samsonis mola. Quia tamen horum aliqui, etiam inter sollicitudines, christianæ satisfaciunt vocationi, assumuntur a Deo ; alii qui cœlestia nihil pendunt, nullamque æternæ salutis curam gerunt, relinquuntur ab illo ; tandemque in tormentis æternitatis molam, nunquam finiendo circuitu, cum lamento circumducere coguntur.

Denique, quam apte per duos in lecto religiosus status insinuatur ! Cum enim locus quietus sit, in quo anima a strepitu sæculi semota sit, ac Deo vacare potest, et in contemplationis molli culcitra suaviter vigili somno indormire, recte ei lecti nomen adaptatur. Attamen, quia vocationem hanc sanctam quidam post emissa vota fastidiunt, et Babylonis quam reliquerant, iterum vitiis et turbidis negotiis implicantur ; non mirum si a Deo relinquantur, non mirum si, sæcularem potius quam religiosam vitam ducentes, reprobentur, et e statu qui debebat eis esse quietus, in stratum æterni doloris, irrequieto semper motu volvendi, devolvantur.

Verum enim quis non lugeat multorum cæcitatem, qui status in quo a Deo positi sunt immemores, sic se gerunt, quasi res exigui foret momenti, quando agitur de dispendio gratiæ, de animæ incolumitate, de æternitatis discrimine. Quis sanæ mentis eum judicet, qui salutem tam caro pretio a Filio Dei emptam, fortunæ et sorti volubili exponere nihil veretur, aut æternitatis incertam aleam jactare parat ? Ideo ita serio, ita paternis visceribus, nos Apostolus præmonet, obsecrat, obtestatur, ut solliciti simus nostra quisque vocatione ambulare, ne ignorantes nosmetipsos, abeamus *post vestigia gregum, post vestigia hædorum*, animali conversatione, quæ non sapit quæ Dei sunt, ne aberremus per latum iter mundi, per abrupta cupiditatum, per anfractus vitiorum de quibus non invenientes postea exitum, æternum tandem sortiamur exitium.

Quamvis vero hoc Apostoli monitum omnes cujuslibet vocationis concernat, potissimum tamen eos extimulare debet, qui professionis sunt religiosæ. Horum est renes succingere, calceamenta in pedibus habere, semper ad iter paratos esse ; imo nunquam gradum sistere, nunquam retrocedere, sed citato gressu semper progredi, semper digne ambulare, semper ascensiones in corde disponere, de perfectione in perfectionem, de virtute in virtutem procedere, *donec videatur Deus Deorum in Sion.* Sed quotusquisque est cui cordi sit vocatione sua digne ambulare ! Quam multos tædet itineris et laboris ! Quam multi retro aspiciunt, abeuntque per diverticula distorta sæculi, in diversas adversasque virtuti vias ! Diserte dixit Hugo cardinalis quod et nostro congruit proposito : « Aliqui ambulant cum Domino. » Hi sunt prælati et rectores. Aliqui ambulant ante Dominum ; hi sunt pii concionatores viam Domino præparantes. Aliqui ambulant post Dominum, animæ humiles et pœnitentes. Aliqui ambulant coram Domino, omnia opera ad eum referentes. Sed ex altera parte, alii ambulant a Domino, propriam voluntatem sectantes. Alii contra Dominum, hi sunt obstinati et rebelles. Merito ergo cum Apostolo iterum iterumque monemus, ut consideret unusquisque quomodo ambulet,

ut saltem cum Domino ambulet, vel post Dominum, aut coram illo. Nulli vero contingat ambulare ab illo, vel contra illum. Nemini de illorum numero censeri, qui omne jugum excutientes, tanquam *pullos onagri se liberos natos putant, et hi attrahentes ventum* mundanæ voluptatis inescantis et illectantis, abeunt post desideria cordis sui, nec quisquam eos potest avertere. Multo minus contingat de illis esse, qui *adversus Deum pingui cervice armantur, et currunt erecto collo.*

Interim dum vocationis vestræ vos admoneo, illam duplicem esse expendatis, peroptarim. Una est christianis omnibus communis, per quam omnes professi sumus Satanæ operibus et pompis nuntium remittere. Et utinam vel hinc, ut decet, consideremus, memores vestis candidæ in baptismo ritu solemni traditæ, in symbolum candoris et puritatis, quia induti sumus, relictis peccati exitialibus involucris; quamque illibatam, sartam, tectam ad extremum usque spiritum conservare spopondimus. Memores quoque cerei ardentis in manus nostras delati in signaculum mysticum illuminatæ conscientiæ, ad tribunal Domini nostri Jesu Christi deferendæ. Altera vocatio vestra est religiosa, primam perficiens, per quam priorem renuntiationem, voto solemni confirmatis, coram Domino et Christo ejus. Per hanc specialiter de tenebris vos eduxit in lucem, ut filii lucis sitis, vosque tulit *in partem sortis sanctorum in lumine.* Vocati igitur estis non ad vias sæculi sectandas, non ad libertatem animas captivantem in lege peccati, illasque perimentem; sed ad obedientiam et disciplinam, suavi et oleato jugo eas prementem. Vocati estis non ad prodigendum patrimonium Crucifixi, sed ad serviendum in spiritu Deo viventi. Vocatio vestra est in castris Jesu Christi imperatoris summi, sub vexillo ducis Benedicti, contra Satanam et inferni aciem, *contra principatus et potestates, rectores tenebrarum harum*, fortiter dimicare. Nos omnes Christi milites sumus, at vos sub talis ducis labaro in prima estis acie constituti; ideoque oportet cæteros fortitudinis exemplo antecedere et animare. Eia igitur, o milites Christi, induite arma lucis, galeam spem salutis, loricam justitiæ, baltheum castitatis, scutum orationis, et quidquid ad salutis panopliam spectat. Animant vos inclyti duces, Benedictus, Bonifacius, Sturmius, qui in hoc loco præclare et feliciter depugnarunt cum antiquo serpente; ipsi exemplo præierunt, nunc vobis facem et lampada tradunt. Vobis ergo navigantibus, ipsi modo in portu, manum lucemque tendunt, ne in syrtes, vada, vitiorumque saxa impingatis; et neglecta veræ disciplinæ via, in naufragium procurratis. Certe monent ipsi ut professionem, regulam, votum ponderetis; et id quidem non leviter, non perfunctorie, sed in veritatis bilance, in sanctuarii pondere. Etenim unumquemque appendet in statera, quæ nec falli potest, nec fallere, *spirituum ponderator Deus.* Væ, væ, tunc, si quis inveniatur minus habens. Minus utique ponderis et valoris, minus religionis et observantiæ quam professio deposcat; sic enim fiet ut instar nummi reprobi repudietur, ignique vel piaculari, vel vindici tradatur. Attendenda est manus illa calamusque scribens in pariete regio juxta candelabrum, pauca ista verba, sed stupore plena, *Mane, Thecel, Phares.* Licet enim regium caput impetant, ad regem directa, decretum tamen continent in probros omnes concernens, decretum quod eis terrorem incutere, errorem deberet excutere.

Hæc enim eos manet capitalis sententia: *Numeravit Deus annos tuos, menses, dies, horas, momenta. Appensus in statera, quam manus tenet divina, et inventus es minus habens ponderis et valoris quam a te exigebat. Divisum ideo est regnum tuum, anima a corpore quod regit disparata, ut fiat ultricibus esca flammis.* Durus est hic sermo, asperum plane verbum. Qui optat securus esse ab illo prius se in statera veritatis et incorrupti judicii appendat. Nec utatur statera fallace mundi, quæ nimium decipit ponderantem. Quæ est enim bilanx pondusque quo mundus sua ponderat? amor proprius, amor cæcus, erga se, erga suos, erga sua. Fallax utique pondus reproba trutina, dicente propheta: *Chanaan in manu ejus statera dolosa*, mundum Chanaam est, hoc est negotiator falso decipiens pondere, dum gravia apparere facit quæ sunt caduca et inania; levia vult æstimari, quæ sunt æterna. Plerique utuntur hac dolosa sæculi bilance, appendentes obligationem vocationis suæ. Afferunt enim prætextus multos, excusationes, consuetudines, aut potius corruptelas. Folia sunt omnia ista, nihil ponderis habent in bilance divina; ficus folia Adæ perizomata sunt, quibus velatur libertas, nuditas, turpitudo. Excute hæc inania involucra, quisque recte vis vocationis tuæ obligationem examinare; statue faciem tuam ante faciem tuam, te ante te, sine adblandimento mentis serenitatem obnubente, rectum judi-

cium obnubilante. Nihil proderunt vera omnia libertatis atque licentiæ, illo revelante qui novit quidquid latet in homine, pro diversa vocatione et professione.

Parcite mihi, si ut commisso muneri faciam satis, liberius loquendum est. Non vult apparere veritas fucata, sed nativo suo colore candida. Appendite in lance veritatis statum vestrum et Ecclesiæ vestræ, ut ad meliora vos impellat. Videte an Fulda, quæ olim fulgida fuit, jam non sit fuliginosa. Ubi pietatis antiquus vigor? Ubi disciplinæ sanctæ rigor? Ubi trecenti aut quadringenti religiosi, qui hic cœlestem duxisse vitam scribuntur? Ubi stricta clausura cum silentio, et familiaritas cum Deo? Ubi sibilus auræ tenuis et susurri divini loquentis ad cor? Ubi studium sapientiæ et scientiæ salutaris? Ubi mutua meliorum charismatum æmulatio, et ad perfectionem fervens contentio? Nonne ita evanuere omnia, ut solum præteritorum remanserit honorabilis memoria, et pauca admodum vestigia? Describens grandem ruinam propheta Isaias dicit: *Comminuetur sicut conteritur lagena figuli, in contritione pervalida, et non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea*

Ad eumdem modum dicere quis possit, tantam esse antiquæ Fuldæ spiritualem ruinam, ut difficile sit reperire fragmen testæ, in quo vel reservetur igniculus de magno illo divini amoris incendio, quo olim succensa cernebatur, vel quo hauriatur aliquid aquæ de puteo gratiæ, ubertim illa antiquitus inundante. Certe cum ego Fuldam cum Fulda confero, novam cum veteri, cujus fama apud omnes percrebuit, illam a seipsa, toto, ut aiunt, cœlo distare reperio. Et si dixero ut olim de ipsa: *Hæc est illa Noemi*, videtur mihi respondere cum gemitu: *Ne vocetis me Noemi, id est pulchram, sed vocate me Mara, id est amaram.* Hujus vero responsi causam ipsius ex ore audi: *Egressa sum, et vacuam me reduxit Dominus, cur ergo vocetis me Noemi, quam Dominus humiliavit, et afflixit?* Plane cum plenius ejus statum undequaque circumspicio, attentiusque mecum considero, videor mihi iterum audire vocem planctu plenam, per eadem verba quibus olim sapiens Job afflictus, sortem suam, haud ut antea felicem, deplorabat: *Quis mihi tribuat ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me?* Qui sunt illi dies ita fortunati pro quibus suspirat? Ipsemet ediscerat: *Quando lucebat lucedo ejus super caput meum, et ad lumen ejus ambulabam in tenebris; sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secreto Deus erat tabernaculo meo; quando erat Omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei; quando lavabam pedes meos butyro, et petra fundebat mihi rivos olei* (*Job*, XXIX, 2-6)? Utique Christus Jesus, mystica petra, Fuldensi congregationi; cum foret illa in primigenio suo flore in primæva ætate, fundebat abundans oleum gratiæ, copiosam fundebat unctionem charismatum spiritualium, quia ejus alumni perfundebantur, et lavabant ac ungebant spirituales affectuum pedes. In diebus adolescentiæ suæ, luce quoque divina omnimodis cinctam perfusamque fuisse testantur tot viri sapientia et sanctitate illustres, qui ex ipsa prodierunt. Speciali vero favore circumcincta: *Gaudens gaudebat in Domino qui loquebatur ad cor ejus in secreto tabernaculo;* et afflabat ei suavem spiritus sui auram in secreto silentio sonoram. Multi quoque ejus filii in circuitu agebant, in circuitu vicinis cœnobiis, seu præposituris Domino servientes et matri obedientes. Quid enim vicini illi montes et ascensoria, mons beatæ Mariæ, mons beati Petri, mons beati Andreæ, mons beati Michaelis, mons beati Joannis? Quid, inquam, nisi habitacula servorum Dei, castra pœnitentiæ, domicilia filiorum, matrum circumdantium et circumspicientium, velut lineæ quæ a centro ductæ respiciunt centrum? Merito igitur ipsa dicit: *Omnipotens erat mecum, et filii mei in circuitu meo.* Merito et nos ob sacras illas in collibus habitationes de illa dicimus: *Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui.*

Ad pristinos igitur felices illos dies moridaque tempora adspirat, *quibus germinans germinabat quasi lilium cum gloria Libani, cum decore Carmeli et Saron,* quæ prius solitudo deserta et invia fuerat. Neque desperandum est, poterit adhuc similes videre dies, si voluerint filii quos genuit, audire vocem matris plangentis. Mœrore enim confecta est quod sterilis sit, fœcunda olim mater filiorum timentium Dominum. Desolata est quod videat decorem suum temporum decursu sic immutatum et emarcidum. Equidem dum ejus statum, per varias sæculorum evolutiones, ad hanc usque ætatem, secundum Annales vestros perlustro, haud absimilis mihi videtur statuæ Nabuchodonosoris, cujus caput erat aureum, brachia argentea, pectus æreum, tibiæ ferreæ, pedum

pars ex ferro, pars ex luto. Per caput designo primordia, sive prima sæcula religionis hic institutæ, quæ omnino fuere aurea charitatis fervore, rutilo pietatis colore. Successere sæcula aliquot argentea, hoc est, ob doctrinam et sapientiam peritissimorum hic virorum, instar argenti splendida. Deinde, refrigescente charitate, neglectoque sapientiæ studio, ærea sæcula subrogata fuere; in tantum, scilicet, a primævo fulgore degenerantia in quantum æs degenerat ab argento vel auro; denique ferrea et lutea sæcula videre et pati est coacta.

An non ferreum sæculum, in quo filii et subditi abbatem et principem de reformanda disciplina cogitantem, conjunctis cum hæreticæ nobilitate viribus, propria sede exegerunt? Imo per annos quinque supra viginti, exulem agere coegerunt, donec tandem cæsarea potestate iterum inauctoratus est, et postliminio restitutus, ut ex Annalibus vestris pernotum est. An non luteum sæculum in quo multi hic religione et sacerdotio initiati, castitati libellum repudii dantes, infixi sunt in limo profundi, in concupiscentiæ luto immersi, et qui spiritu cœperant, carne sunt consummati? Eheu, qui debebant esse filii Sion inclyti: *Amicti auro primo, reputati sunt in vasa testea, et amplexati sunt stercora.* Quid igitur mirum, si Fulda luctum paret lugubremque vestem, instar matris amantis et lugentis; instar *Rachelis plorantis filios suos, et nolentis consolari quia non sunt?* Deplorare mihi cum ea liceat ruinosum ejus statum, et verbis Jeremiæ dicere: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?* Quomodo pietas illa antiqua, instar auri rutilans, ardor et zelus perfectionis religiosæ, instar ignis flammescens, obscuritatem contraxit et fuliginem? Quomodo color optimus innocentiæ et pietatis, color hyacinthinus conversationis cœlestis, viror disciplinæ et humilitatis ita emarcuit? Quomodo illa, quæ decore suo cœlestis Regis, spiritumque supernorum ad se intuitum illiciebat, fusca nunc est et decolorata? illi qui debebant esse lapides sanctuarii, lapides a Deo electi et dilecti, quomodo in plateis Babyloniæ inveniuntur dispersi in lato itinere mundi, corde et corpore vagi, jacentes in vitiis sæculi? Et quid mirum si forte a transeuntibus proteruntur, si religiosi status dignitas non agnoscitur, quando vita vocationi non respondet, quando in via lata et lutosa Religionem professi passim reperiuntur, et quasi sal infatuatum proculcantur?

Verumtamen non ita insolitum videri debet, si aurum et argentum, præ situ et senio, rubiginem quandoque contrahat et obscuritatem; si color speciosus antiquitate detritus, quandoque depereat; si ædificium bene structum vetustate collabescat. Sic nec adeo mirum si religio olim florens et rutilans sensim deficiat a pristino flore et splendore. Sed aurum obscurum et rubiginosum iterum depingitur, ut clarescat. Imago decolorata iterum depingitur, ut species ejus appareat. Domus collabescens fulcitur et renovatur, ne funditus concidat. Ita hæc sacra religio novo eget fervore, novo Spiritus sancti igne, scoriam omnem et rubiginem excoquente, novo colore, vetustæ maceriæ maculosas lituras obliterante; nova restauratione, ut ad primævum decorem possit innovata redire.

Ad hunc finem illustrissimi ac reverendissimi legati apostolica visitatio, qui totis visceribus charitatis ad vestram anhelat gloriam, ad vestram salutem, ad religiosæ nobilitatis vestræ decorem. Optat in domo ac religione vestra adimpleri illud Domini apud Isaiam: *O paupercula tempestate convulsa, ad tempus ego dereliqui te, et in miserationibus magnis ego congregabo te. Disponam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphyris, ponam jaspidem propugnacula tua, et omnes terminos tuos lapides desiderabiles.* An non id apte Ecclesiæ Fuldensi congruit? Videte id particularius: fuit illa dives non solum opibus terrenis, sed et donis ac charismatibus cœlestibus ædificata, tanquam sacræ religionis basilica, et arx principalis, cæteris norma. Habuit fundamenta speciosa et pretiosa, viros omni sanctitate conspicuos, viros cœlestes quasi sapphyros et jaspides, qui lucem viroremque sapientiæ et pietatis quaquaversum diffuderunt, religionis eximii propugnatores. Filii ejus erant quasi lapides pretiosi, a Domino electi et sculpti; quia digitus Dei in tabulis cordis eorum legem sanctam insculpserat. Verum, temporum varia tempestate Fulda et concussa est et convulsa. Terrenæ opes ex parte dilapsæ sunt, et in alienas manus censim furtimque transierunt, ut probe nostis. Et utinam quæ remanserunt, in alios usus non convertantur, quam in eos quos poscit patrimonium Benedicti et Bonifacii: hæreditas Crucifixi, mensque fundatorum, qui eas sunt impertiti. Opes etiam cœlestes, maxima ex parte temporum injuria cernuntur periisse. O igitur paupercula tempestate convulsa! Lutherana tempestas ab Aquilone

unde repanditur omne malum, originem trahens, plurimam tibi vastitatem attulit, et aliorum temporum clades, religioni sanctitatique tuæ damnum gravissimum inflixit, cujus vestigia remanent usque modo deploranda : *Sed nunc si volueris*, inquit Dominus, *et nisi domus exasperans fueris, iterum disponam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphyris, ponamque jaspidem propugnacula tua.* Hoc est, per ordinatam disciplinam, per cœlestem conversationem, per recentis pietatis virorem, si aurem manumque cooperans admovere volueris, iterum te potero innovare, et in pristinum splendorem revocare, necnon sanctis propugnaculis adornare. At quomodo istud fieri potuit? Attendite quid idem propheta dicat : *Vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum, et ædificabunt deserta a sæculo, ruinas antiquas et dissipatas erigent, fundamenta generationis et generationis.* Videtur suo penicillo delineare propheta, suisque his verbis diserte describere quæ modo geruntur in Ecclesia Fuldensi restituenda et renovanda. Vocavit enim reverendissimus abbas ad eam viros fortes, veræ justitiæ sectatores. Accersivit ex longinquis Helvetiæ oris, ex nobili sancti Galli monasterio, religiosæ disciplinæ constantes æmulatores et propugnatores. Advocavit simul tyrones, ut sint *novellæ plantationes in juventute sua*, ad renovandam nobilis hujus cœnobii senectam. Advocavit ad glorificandum Deum, ut sint *filii Sion, qui exultant in Rege suo, et laudant nomen ejus in choro.* Ipsi zelo et exemplo erigent antiquas regularis disciplinæ ruinas, monasticæ religionis deserta reædificabunt, erigent electos muros, probos mores, jacientque *fundamenta generationis et generationis* filiorum Dei, filiorum Benedicti. Ad id eos exhortor, ut infracto animo pergant, primordiis tam bene jactis ; una manu ædificent instar filiorum Israel, altera pugnent contra hostes invisibiles, qui semper novi spiritualis ædificii ruinas moliuntur. Pergant constanter Jerusalem, novam civitatem pacis et visionis, hic in terris construere ; donec tandem ipsi, *tunsionibus, pressuris, expoliti lapides, suis coaptentur locis per manus artificis, disponantur permansuri sacris ædificiis.*

Quis interim, nisi mentis sit exasperatæ et exasperantis, non debeat desiderare labefactati ædificii ruinas erigi? Quis potest juste conqueri, capiti aut membris auciatis capta plasma medelamque adhiberi? Quis invideat vineam Domini reparari, muro disciplinæ circumvallari, ne tota ab incursantibus animalibus devastetur, aut diligentius excoli, ne deserta sylvescat? In hoc incumbit Reverendissimus abbas, ut collabescenti Religioni manum supponat, aut collapsam e ruderibus suscitet et stabiliat. Hoc ei curæ et cordi est, ut capiti et membris infirmis opportuna medela provideat. Hoc agit ut vineam sibi commissam diligenti opera excolat, ne cogatur cum planctu tandem dicere : *Filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodivi.* Qui sunt filii matris suæ, nisi vos ejusdem Ecclesiæ hujus nobilis nobiles filii? Nonne vos elegistis eum, et posuistis custodem vineæ hujus sanctæ? Cur ergo velletis repugnare, aut impedire ne vineæ sibi concreditæ provideat et sedulam illius curam gerat? Cur velletis obsistere, ne sepem clausuræ sacræ circumdet vineæ, ne turrim disciplinæ exædificet, ne defluentis luxuriantisque libertatis infelicia germina resecet et succidat? Cum ad id obligetur, ne divino obnoxius fiat judicio, cur velletis ut omnem culpam in vos retorqueat, et divinum obtestari cogatur judicium, et dicere : « Domine, si vineam meam non custodivi, filiis matris meæ culpam adscribe; ipsi pugnaverunt contra me, qui in vineis custodem posuerunt me, ipsi culturam et custodiam vineæ meæ impediverunt, dura sua cervice et rebellione. Vere, non expedit vobis ut qui pervigilant rationem reddituri pro animabus vestris, gementes id faciant. »

Multi forte prætextus, privilegia, consuetudines, imo corruptelæ produci possunt a vobis, ad obsistendum reformationi sanctæ. Sed omnia hæc, *vulpes sunt parvulæ quæ demoliuntur vineas ;* capite nobis vulpes illas, enecate, suffocate, ut hæc vinea Domini iterum possit germinare, florescere, odorem dare. Multa consilia quæ contexitis, sunt velut vulpes Samsonis, caudis colligatæ ad incendendam messem hanc, vel spem messis. Vultis ut omnia verbo complectar et aperte eloquar. Non potestis sine crimine, sine conscientiæ discrimine, pio conatui reverendissimi præsulis obsistere. Quinimo tenemini ad sanctum adeo opus opitulatricem manum porrigere. Caput ipse est, vos membra ; an decet membra a capite dissidere? an non ab illo potius influxum recipere, illi cooperari, illi se conformare? Hoc est quod ex Apostolo dixi : *Unum corpus, unus spiritus : sicut vocati estis in una spe vocationis ves-*

træ. Itaque zelum domus Dei, zelum Ecclesiæ ac Religionis vestræ, cum eo induite, nec divino vos judicio reos obstringite.

Hoc exposcit a vobis S. D. N. Urbanus totis visceribus paternæ dilectionis; qui et expresse illustrissimum legatum suum ad id destinat, ut pontificiam personam, auctoritatem, dilectionem vobis repræsentet; et is, ut videtis, in hoc negotium totum se impendit. Quinimo, Ferdinandus, augustissimus imperator, ad vestram antiquam adspirans gloriam, idipsum suis litteris impense commendat. Durum certe foret vobis, « contra stimulum calcitrare, contra ictum fluvii conniti, resistere contra faciem Potentis, » tam Dei, quam hominis. Sed et supervacaneus conatus est, consilium quod ex Deo est, velle dissolvere. Conquerentem audio de quibusdam sapientem Job, et dicentem : *Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis, et sic in tenebris quasi in luco ambulant.*

Quidam enim, cum apud eos agitur de moribus corrigendis, de vita melius instituenda, de reformatione suscipienda, rebelles sunt huic lumini. Quasi umbram mortis reputant, cum sit aurora quæ eis exoritur ad dissipandam caliginem. Nolunt reverti per semitas lucis, nesciunt et repudiant vias ejus; et sic in tenebris quasi in luce ambulant, impingunt, et nesciunt ubi corruant, et tandem æterno præcipitio colliduntur. An vos de eorum numero censeri velletis? Imo vero aperite oculos ad auroram et lucem quæ jam affulget, et proponitur vobis, ut filii lucis sitis.

Hoc ipsum a vobis implorant tot viri jam beati, qui hoc in loco vos præcesserunt; quorum ossa tanquam sacra parentum pignora adhuc conservatis. Hi extimulant vos ad sua sectanda vestigia, et ad id imaginem vobis vitæ suæ reliquerunt tanquam sacram hæreditatem, et speculum quod frequenter mentis vestræ oculis deberet observari. Audire mihi videor beatum Bonifacium, sacrum familiæ vestræ parentem, auribus vestris insonantem illud Sapientis : *Nunc ergo, filii, audite me : Beati qui custodiunt vias meas. Nunc audite disciplinam, et estote sapientes, et nolite abjicere eam.* Quasi paterno affectu sic moneat : Nostis qua via ad metam pervenerim, quibus gradibus ad gloriam conscenderim, quam doctrinam et disciplinam vobis tradiderim. Si eam repudiatis vel abjiciatis, non est quod meum imploretis auxilium, usurpetis patrocinium, devoretis patrimonium. Etenim potius daturus sum contra vos acerbum testimonium. Clamabit coram divino tribunali sanguis meus pro fide Christi et religionis conservatione profusus. Dabunt vocem ossa mea sacra, quæ tanquam pignora patris asservatis; quæ modo deberent vobis esse non solum monumenta meæ pietatis, sed et stimuli virtutis. Quod si negligitis, jam non ego pater, nec vos filii, qui patris vocem non auditis.

Sed vereor onerosus vobis esse verborum meorum acrimonia, ac odium incurrere veritatis pronuntiatione. Nam et quandoque ægri insurgunt in eum qui ulcus tangit, etiam ad sanandum. Existimo tamen vos legisse apud Sapientem : *Meliora sunt vulnera diligentis amici, quam fraudulenta oscula blandientis inimici.*

Concludo igitur, et hoc unum breviter repeto. Quidquid a vobis illustrissimus legatus in hac visitatione postulat, id ipsum exigit regula, professio, votum, quod coram Domino et Christo ejus, in atrio Domini conscribentibus cœlestibus obtulistis. Videte ne illud vobis vertatur in laqueum, ruinam et scandalum. Idem requirit mens fundatorum et benefactorum, qui vobis adeo amplum legarunt patrimonium. Interim, si ea quæ ordinavit et ordinatus est illustrissimus legatus, negligere aut respuere decernitis, ut suam ipse exoneret conscientiam, cogetur forti voce et animo cum Apostolo Christi legato dicere : *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Cavete ne post discessionem meam intrent lupi rapaces in vos, et ex vobis ipsis exurgant viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se;* hoc est, qui illectent pravis consiliis aliquos de gremio vestro, ad evertendum quod ad Dei gloriam est ordinatum. Sed meliora ominor et ad precor.

Unde, sicut exorsus sum verbis beati Apostoli, sic beati Petri apostolorum principis, sacro monito coronidem impono, et obsecro : *Succincti lumbos mentis vestræ, perfecte sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam, quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis, sed secundum eum qui vocavit vos sanctos, et ipsi in omni conversatione sancti sitis.* Idem igitur quod beatus apostolus Petrus, ego hodie a vobis per vestram salutem efflagito; per Jesu Christi corpus et sanguinem, in cujus cons-

pectu sto, coram ejus sacra hierotheca et tabernaculo; per viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitavit nos oriens ex alto; per pignora sanctorum patrum vestrorum hoc in loco quiescentium; per omne quod in cœlo, aut in terra, pretiosum est et sanctum: *Odite eam, quæ carnalis est, maculatum tunicam, et nolite conformari huic sæculo, sed renovamini spiritu mentis vestræ, ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta.* Transit enim sæculum, et præterit figura hujus mundi: transeunt fluctus ejus, manet luctus, si his fueritis involuti. Et hæc sperans a vobis, *Commendo vos Deo, et gratiæ ipsus, qui potens est ædificare, et dare hæreditatem in sanctificatis omnibus.* Quam vobis impetret divus pater vester Benedictus, et donet ille qui est in sæcula benedictus.

Vide Epistolam sancti Cypriani, *de Singularita teclericorum*.

TRACTATUS OCTAVUS

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

PROŒMIUM.

Septima lampas, sive lucerna mystica eminentis nostri candelabri, est sacramentum Matrimonii. Jacebat in terra tempore legis veteris, erat enim matrimonium tantum contractus quidam civilis et terrenus; sed Christus Jesus veniens illud evexit in sublime, et in Ecclesiæ candelabro posuit; ex contractu civili efficiens sacramentum, addita speciali significatione conjunctionis suæ cum Ecclesia sponsa sua. Sic ergo huic lampadi addidit lucem, addidit et oleum, cujus participes esse possunt omnes qui, carnis infirmitati condescendentes, conjugio junguntur. Hi enim oleum gratiæ ex hoc depromunt sacramento, quo ungatur jugum conjugii, et mollius suaviusque fiat a facie hujus olei sacri. Desumunt quoque ab illo lucem ac ignem amoris sancti, quo se in Domino, et propter Dominum diligant; quo etiam sopire possint caliginosum fumum qui ex sulphureo igne concupiscentiæ oritur ad libidinem. Itaque in hoc tractatu ample disseremus de institutione Matrimonii, de ejus materia et forma, de ministro et cæremoniis, de ejus multiplicibus bonis, ad instructionem eorum qui hunc statum eligunt, ut recte vitam in eo instituere possint.

LECTIO PRIMA.

DE MATRIMONIO UT SACRAMENTO.

1. Docet Matrimonium a Deo institutum;

2. Esse sacramentum gratiam conferens;

3. Perfici consensu partium.

PROPOSITIO PRIMA.

Matrimonium institutum est à Deo in paradisum.

Hæc institutio colligitur ex *Genesi*, ubi refert Moyses quomodo Deus, consideratis omnibus jam divina sua potentia creatis, et sapientia ordinatissime dispositis, in hominem tanquam opus suum primarium oculos jecerit dixeritque: *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi.* Immisso igitur extatico sopore in Adam, unaque de costis ejus sublata, produxit ex ea mulierem, quam adduxit ad virum matrimonii vinculo indissolubili colligandum. Hæc autem omnia in illo sopore extatico prophetice considerans Adam, nec ignorans quæ circa se gesta erant, agnovit Deum et creatorem mulieris ac matrimonii auctorem. Unde pronuntiat: *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea; hæc vocabitur Virago, quia de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* His verbis, Adam, divinitus edoctus, promulgat matrimonii legem et societatem indissolubilem divino decreto firmatam. Nec tam ipse loquitur quam Deus, ejus ore sanciens et ordinans quod futuris temporibus in finem usque sæculi, in conjugio firmum et inconcussum debebat permanere. Etenim usque ad consummationem sæculorum verificabitur illud in conjugatis: *Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ.* Unde Christus (*Matth.*, XIX, 6) verba ista non Adæ, qui instrumentum erat, sed ipsi Deo quasi per os Adæ loquenti, adscribit et addit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Non ergo homo aliquis, non Adam, non Moyses, non angelus, non propheta, primus conjugii auctor est, sed Deus ipse, creans mulierem, de costa eam ædificans, adducens ad virum, proponens ei adjutorium simile, sanciens legem indissolubilis societatis. Per quam magno mysterio ordinavit ut conjuges, relicto illo qui genuit, qui principium est vitæ, qui etiam tantis laboribus et curis aluit, et in ætatem maturam perduxit; relicta etiam illa quæ tot ærumnis concepit, tanto dolore peperit, tanto amore de propria lactis substantia educavit, adhærescant sibi mutuo (cum vix prius se viderint) tanto glutino et tali fœdere, quod mors sola dissolvat, quod in qualibet etiam infelicitate perduret ad extremum usque spiritum. Neque parentes

offenduntur, licet filius, qui est caro et sanguis eorum, eos quoad habitationem et vitæ consortium deserat, et præferat extraneam, quia norunt quod Deus conjunxit, hominem non debere separare, neque ægre ferre quod divinæ ordinationi est conforme.

Porro, multæ sunt circumstantiæ notatu dignæ in matrimonio Adæ et Evæ. Etenim nobiles admodum fuere hæ primæ nuptiæ, illustre hoc conjugium, cæterorum origo et primævum exemplar, sive consideres personam sponsi et sponsæ, sive magnificentiam loci, sive excellentiam paranymphi, sive testium præsentium nobilitatem, sive ministerii significationem.

Primo, agnosce qualitates sponsi. Ipse est constitutus dominus et rex totius universi, gloria et honore coronatus, angelorum consors, imo vice deus orbis conditi, cui famulantur cætera, obediunt creata. Sapientia præcellit sapientes omnes, qui sunt, fuerunt, aut erunt. Potentia anteit monarchas, divitiis et nobilitatis gloria, inclytos terræ, omnium ipse parens.

Secundo, agnosce qualitates sponsæ correspondentes ; nomen gloriosum in fronte gerit, titulumque honoris, dum Eva appellatur, hoc est *mater viventium*, adornata est veste splendida, non exteriori (erat enim nuda, sed nuditas tunc non erat fœda), verum interiori veste innocentiæ. Corona nuptialis est justitia originalis, cæteraque dona eam comitantia, instar torquis aureæ radiantibus gemmis intertextæ, sponsam hanc speciosam reddens magis quam byssus, purpura, aut aurum. Omnis gloria hujus filiæ primæ Regis æterni ab intus est, quamvis nec desit ei species vultus exterioris, statura nobilis, loquela diserta, oris corporisque gratia, cui nulla reginarum aut matronarum possit adæquari, quia Dei opus erat, Dei autem perfecta sunt opera. Viro ergo similis est in natura, statura, sapientia, justitia, gratia, dotibusque supernaturalibus.

Tertio, agnosce loci magnificentiam. In loco voluptatis, in paradiso Dei manu plantato, creata est mulier, in quem vir a creatione translatus fuerat ; ibi matrimonium initum est, cujus finis ejus per prolium multiplicationem, cœlestem replere paradisum hominibus ad angelorum consortium provehendis. Erat vero ibidem consummandum sine illecebrosis et fœdi concupiscentiæ motibus, generatione casta; erat et fructus matrimonii in Eva et posteris sine ærumnis concipiendus, sine dolore pariendus, speciali Dei favore et providentia ; nisi serpentis invidia irrepente, et inobedientiam in generante ex eo loco deturbati fuissent, Deo angeloque vindice. Hæ itaque nuptiæ in paradiso celebratæ fuerunt primæ et ultimæ ; dum enim a justitia exciderunt, simul et a loco voluptatis floribus suavissimis adornato, devoluti sunt in spinas et tribulos, quibus nunc cingitur connubium, conceptus, partus.

Quarto, attendenda est illius auctoritas qui se gerit ut paranymphum et matrimonii hujus conciliatorem. Ipse Deus est, de quo testatur Scriptura quod mulierem de costa ædificatam adduxit ad Adam. Nimirum sublatam costam de latere in alium locum transtulit, et ibi miro artificio mulierem efformavit, sicut fecerat Adamum, eamque spiritus et flatus sui participem effecit, ratione, gratia, sapientia adimplens, ac verisimiliter ibidem cum ea est collocutus ; deinde ad Adamum expergefactum eam adduxit, ut sponsam ornatam monilibus, divino angelicoque conspectui speciosam, paratam viro suo, ut societate indissolubili eos connecteret. Quam primo aspectu agnoscens sponsus et vir futurus, tanti paranymphi concilio et benevolentiæ lætus assentitur, et ait : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea.* Quasi dicat : Hæc Eva facta ex uno ossium meorum, cui caro adhæsit, ut sit mihi sponsa charissima et conjunctissima ; illam ergo lubens amplector, et indivulso fœdere mihi adjungo, nihil in terris charius habiturus, cum et mihi simillima sit, particeps rationis et colloquii Adam ergo dormiebat dum quærit ei Deus sponsam, non dormit dum eam sponsare debet, sed sagaciter inspicit eam, lustrat, approbat, eximias ejus dotes agnoscit.

Quinto, attende non solum præsentiam Dei huic fœderi præsidentis, et benedicentis illud, fœcunditatemque impertientis, dum dicit : *Crescite et multiplicamini, et replete terram :* sed et agnosce angelorum spirituumque supernorum præsentiam, qui tanquam cœlites testes nuptiarum solemnitati adfuere. Ex quibus nuptiis gaudium in eo refusum est, eo quod per matrimonium procreandi erant, qui restaurare debebant sedes vacuas regni superni, et ruinam cœlestis Jerusalem, quam fecerat superbia depopulatrix, dum angelorum partem e cœlo detrahens, in abyssum devolverat, æternis vinculis reservandam.

Sexto, attende excellentiam connubialis hujus fœderis, ex mystica et sublimi illius significatione. Etenim significabat et futu-

ram admirabilem Christi cum Ecclesia conjunctionem per incarnationem et amorem. Hic amor tantus fuit, ut e cœlis descendens, videretur deserere Patrem suum cœlestem, et matrem suam Synagogam ad conjungendum se novæ sponsæ Ecclesiæ, quæ sicut altera Eva e latere sponsi in cruce soporati educta est, dum fluxere e vitali costa sanguis et aqua, mysteriorum Ecclesiæ novæ symbola. Correspondens vero fuit amor sponsæ novæ Ecclesiæ, qui deseruit patrem quem habuerat in gentilissimo, scilicet diabolum; et matrem, scilicet congregationem infidelium, ut adhæreret Christo sponso. Hæc vero Adamum cognovisse in suo sopore tradunt sancti Patres, ideoque primum vatem fuisse; licet enim occlusos habuerit sensus corporis, mente tamen vigilabat, in tempora longe postfutura prospiciens. Et certe quia admirabilis erat illis Christi conjunctio præordinata ante sæcula, voluit ab initio illius quædam signa prævia, oracula, vaticinia præmitti. Nam non solum nuptiæ Adæ, sed et patriarcharum cum electis a Deo mulieribus, illam præsignarunt; et prophetæ de ea vaticinati sunt manifeste, inter quos Oseas disertis verbis dicit: *Sponsabo te mihi in sempiternum in justitia et judicio, in misericordia et miserationibus, et sponsabo te mihi in fide.* Salomon quoque harum nuptiarum epithalamium, sive nuptiale carmen cecinit, intonans nomine Ecclesiæ: *Osculetur me osculo oris sui.* Sic et alii prophetæ missi sunt quasi servi qui invocarent invitatos ad nuptias. Tandem venit Baptista, electus hujus conjugii paranymphus, qui et digito sponsum designavit, et tempus nuptiarum advenisse indicavit: *Qui habet sponsum sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.*

PROPOSITIO II.

Christus in nova lege matrimonium approbavit, et ad sacramenti dignitatem evexit.

Nulla est hæresis adeo stolida, nullus error adeo insulsus, qui in alicujus stolido cerebro, amente mente, locum non invenerit, sectatoresque ac propugnatores postea habuerit. Id circa matrimonium cernimus, de quo prodigiosa figmenta prodiere. Aliqui nuptias illicitas asseruerunt, esseque inventum Satanæ. Inter hos princeps asseritur Tatianus, Justini martyris discipulus, qui post ejus mortem ambiens nomen doctoris, factus est magister erroris, et illius sectatores encratitæ dicti sunt, id est continentes. De quibus Irenæus, lib. I, cap. 30, dicit: « A Saturnino et Marcione exorti, abstinentiam a nuptiis annuntiaverunt, frustrantes antiquam plasmationem, et oblique accusantes eum qui masculum et feminam ad generationem hominum fecit. Hi quoque seipsos stulte condemnant, cum ex nuptiis sint; si enim illæ damnandæ, et ipsi. Hos prævideratApostolus, dicens: *Spiritus manifeste dicit, quod in novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris, et doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium. et prohibentium nubere.* In eodem errore fuere manichæi, et alii dicti archontici, sic nominati a principibus angelis, quibus mundi creationem adscribebant. De quibus Epiphanius: « Qui Matrimonium contrahunt, eos opus Satanæ explere dicunt, adduntque dimidiam hominis partem esse Dei, dimidiam diaboli; nam ab umbilico et supra dicunt esse formationem Dei, ab umbilico et infra esse malæ partis formationem. Quapropter dicunt omnia secundum voluptatem, et corporis stimulum ac concupiscentiam, ab umbilico et infra fieri. » Alii docuerunt, si Adam non peccasset, non fore nuptias; quare Adam in paradiso imitari volentes, fugiebant nuptias, dictique sunt Adamiani, eo quod nuditatem Adæ in paradiso æmulantes, nudi obambulabant. Mares cum feminis nudi orabant, et ideo suam ecclesiam sive congregationem vocabant paradisum. Horum reliquiæ aliquæ visæ sunt Antuerpiæ, initio tumultuum Belgicorum, ex Amstelodamo sive Hollandia prodeuntes. Verum Adæ matrimonium ante peccatum fuisse, satis constat ex dictis. Aliqui denique ex anabaptistis uxores voluerunt esse communes, unde in suis conventiunculis promiscuam commixtionem induxerant. Postremo lutherani et calvinistæ, licet matrimonium esse a Deo consentiant, negant tamen esse Ecclesiæ sacramentum.

Sed contra hos omnes errores definite pronuntiat Ecclesia: « Si quis dixerit Matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum; neque gratiam conferre, anathema sit. » Ita Tridentinum, sess. 24, can. 1.

Sed quæres quo tempore Christus illud ad dignitatem sacramenti elevarit. Respondeo Scripturam id non exprimere, probabiliter tamen quosdam dicere, id factum (*Joannis* II) quando nuptias sua

præsentia approbavit, et primitiis signorum suorum publicoque illo miraculo decoravit, aquam in vinum convertens, ut significaret aquam carnalis concupiscentiæ (quæ in matrimoniis invaluerat), per gratiam quam matrimonio superaddebat, vertendam esse in vinum perfectioris et purioris. Jam approbarat virginitatem de virgine nascens; approbarat viduitatem inter viduæ brachia in templo præsentatus, approbarat sua præsentia ac miraculo matrimonium, quod prius honorarat, matrem eligens non tantum virginem, sed et maritatam.

Vis plenius hæc intelligere? Accipe similitudinem matrimonii. Vitis erat quondam manu Dei in agro suo plantata, sed inculta facta est, luxurians in palmitibus, ideoque non producebat fructus maturos, sed tantum labruscas, fructus aqueos, immaturas et præcoces uvas. Hanc interim vitem non exscindit Christus cœlestis agricola, in hortum suum veniens, sed excolit et expurgat, novo rore gratiæ irrigat, novo Spiritus sancti calore fœcundat, ut jam felix reddatur, et fructum perfectiorem germinare possit in Ecclesia, tanquam novello domino agro. Felix utique exinde vitis hæc de cujus surculis procedent beata germina, tot scilicet martyres inclyti, tot confessores floridi, tot illibatæ virgines, tot angelorum cohæredes. Sed si quis velit cernere agricolam cœlestem, vitis hujus luxuriantes palmites resecantem, attendat quid egerit dixeritque Christus, *Matth.*, XXIX, 8. Ibi enim reduxit matrimonium ad statum primævum, rescindens polygamiam, resecans libellum repudii, quæ tanquam germina spuria et sylvestria excreverant, et matrimonium dedecorabant; nec enim erant plantatio Patris cœlestis.

Quapropter ibi : *Ab initio non fuit sic, sed masculum et feminam fecit eos.* Quasi dicat : Unum et unam conjunxit, procul ergo uxorum pluralitas; sic vero conjunxit, ut inseparabiliter ibi adhæreant, procul ergo libellus repudii : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hinc fit ut aliqui theologi censeant illo loco Christum ad rationem sacramenti matrimonium elevasse, cujus rei peragendæ, præludium quoddam vel præsignificationem dederit, in nuptiis aquam in vinum convertens. Itaque Christus, elevans matrimonium, quod erat primitus officium naturæ, ad rationem sacramenti addidit ei tria.

Primo, addidit firmitatem majorem quam habeant matrimonia veteris legis, quæ patiebantur solutionem per libellum repudii, et divisionem per pluralitatem uxorum; majorem quoque firmitatem quam infidelium matrimonia, quæ possunt dissolvi si convertatur ad fidem unus conjugum, ut alter nolit cohabitare sine injuria Creatoris, ut patet ex Apostolo.

Secundo, Christus matrimonio addidit perfectiorem significationem. Nam, si matrimonium Adæ significabat Christi et Ecclesiæ conjunctionem, futuram per incarnationem et per charitatem, multo perfectius, et melius significat matrimonium novæ legis, illam conjunctionem consummatam, non solum in incarnatione, sed et in cruce tanquam amoris thalamo. Unde de matrimonio novæ legis maxime intelligitur illud Apostoli : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Quasi dicat : Matrimonium jam in Christi Ecclesia magnum est sacramentum, quia significat perfectissime unionem Christi et Ecclesiæ jam factam; amorque conjugum purus et perfectus repræsentat amorem Christi et Ecclesiæ. Ideoque vos, o conjugati, excitate et fovete amorem mutuum et sincerum, exemplo Christi et Ecclesiæ, ut non sit inanis repræsentatio in vestro conjugio. Vir, ut caput, diligat uxorem tanquam corpus suum, sicut Christus corpus suum mysticum, Ecclesiam. Uxor diligat virum, sicut Ecclesia Christum. Hæc est est summarie intentio Apostoli in c. v *ad Ephes.*

Tertio, adjunxit conjugio gratiam specialem. Hoc his verbis asserit Tridentinum : « Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus sacramentorum institutor et perfector sua nobis passione promeruit. » Hæc igitur est gratia sacramentalis, quæ in sacramento Matrimonii recte dispositis applicatur, virtute passionis Christi. Nam, sicut in Baptismo datur gratia regenerans, per quam Christo specialiter gignimur, in Confirmatione gratia roborans, ad profitendam Christi fidem; in Eucharistiæ gratia nutriens et restaurans, quod innatus concupiscentiæ calor deperdit; in Pœnitentia gratia resuscitans à morte peccati, vel vulnera sanans; in Extrema-Unctione gratia consolidans contra languores animæ et vires inimici; in Ordine gratia specialiter sanctificans ad digne obeunda ministeria sacra; ita in Matrimonio datur gratia amorem naturalem perficiens, adjuvans ad matrimonii onera subeunda, concupiscentiam refrænans, nam ibi operatur *vox intercidentis flammam ignis*, sive libidinis ardorem consopiens.

Ut vero particularius et clarius hæc intelligantur, advertendum est Christum, quia advenit ut infirma confirmaret, disrupta consolidaret, depravata converteret, imperfectaque perficeret, considerasse naturæ depravatæ infirmitatem, et simul gravissima matrimonii onera, quibus sine auxilio gratiæ imbellis natura impar videbatur. Vis videre hæc onera? Imprimis conjux cum fastidio concipit, cum diuturnis molestiis fœtum portat, cum dolore asperrimo parit, cum continuis curis, laboribus, incommodis actare debet, alere, instituere prolem in fide, religione, bonisque moribus. Vidit porro Christus, qui nostræ salutis auctor est, amator, adjutor, cœlesti auxilio ad hæc omnia opus esse; quo juventur illi qui cooperantur ædificio cœlestis Jerusalem, et ruinæ angelorum reparandæ.

Cum ergo conjugati per generationem et institutionem sanctam filiorum, variis laboribus ad id cooperentur, filios suos quasi lapides ad illam structuram coaptantes, providit eis auxilium gratiæ, per Matrimonii sacramentum. Et cum prius tantum foret naturalis contractus, et in officium naturæ, voluit nunc esse signum causamque efficacem gratiæ et sanctificationis conjugibus conferendæ, ut sic ostenderet Novum Testamentum melioribus promissionibus sancitum quam Vetus. Quia Vetus onerare poterat, sublevare non noverat: Novum autem tanquam tempus gratiæ, oneri si quid relinquit, pares dat vires ad ferendum. Vis ergo scire quid sit illa gratia? Non est aliud quam oleum suave et efficax, quod jugum ponderosum conjugii emollit et alleviat, ita ut hic dicere possis illud Prophetæ: *Computrescet jugum a facie olei*, hoc est alleviabitur unctione spiritualis gratiæ, animum corroborante. Iterum, gratia ista mel quoddam est, multas ærumnas et tribulationes conjugii pedissequas, aut omnes inseparabiles, fellis instar amarulentas dulcorans. Si memineris ollæ colocynthidas et agrestes herbas continentis, quam famuli prophetæ Elisæi igni apposuerunt, vides figuram matrimonii. Illa tanta amaritudine inspersa erat, ut diceretur Prophetæ: *Mors in olla, vir Dei.* At ipse, pugillum farinæ immiscens, sustulit amaritudinem. Sic vita congugalis, amaritudine aspersa, mortis olla videretur, nisi Christus, prophetarum summus, immixta farinula gratiæ ejus amaritudinem dulcorasset, per quam fit ut multis non videatur insipida.

Ulterius gratiam adjungi matrimonio congruum fuit; quia in remedium concupiscentiæ conjugibus debet servire ut a fornicatione aliisque corruptelis esse possint liberi. At concupiscentia ex actu conjugali potius accenditur quam extinguitur, prout patet in Davide et Salomone, qui, licet plurimas haberent uxores, in illis tamen non tam extincta est libido quam accensa; ut ejus sapientiam, illius edisserit sanctitatem. Carnis quoque voluptas facile à licitis ad illicita diffluit, etiam in matrimonio circa propriam conjugem; nam multi ex conjugali lecto, non tantum ad scorta accedunt, sed et turpitudinibus in ipso conjugio dediti sunt.

Quapropter imperfectum foret remedium in matrimonio pro concupiscentia, nisi accedat et gratia, hanc sanans et refrænans. Adde quod multæ in lubrica hac vita occasiones sese offerunt in hominum carnalium conversatione; quæ non infrequenter castitatem conjugalem infestant, illique insidias struunt. Præterea, sæpe accidit ut ob morbum vel absentiam conjugis, alter diuturno tempore abstinere cogatur, quod voluptati carnis assuetis difficilius esse solet; opus ergo fuit conjugibus sacramentali gratia ad omnes illecebras forti animo superandas, ut juxta Apostolum *unusquisque vas suum possideat in sanctificatione et honore, non desideriis passionis, sicut gentes quæ Deum non noverunt.* Quocirca in benedictione sacerdotali hanc gratiam adprecamur mulieri, quia sexus magis lubricus est, sic orantes: « Respice propitius, Domine, super hanc famulam, quæ maritali juncta consortio, tua se expetit protectione muniri; sit in ea jugum dilectionis et pacis, et quæ fidelis et casta in Christo nupsit, imitatrix sanctarum permaneat feminarum, sit amabilis ut Rachel viro suo, sapiens ut Rebecca, longæva et fidelis ut Sara. Nihil in ea ex actibus suis ille auctor prævaricationis usurpet, nixa fidei mandatis permaneat uni thoro juncta, contactus illicitos fugiat, muniat infirmitatem suam robore disciplinæ, sit verecundia gravis, pudore venerabilis, doctrinis cœlestibus instituta. »

Denique Matrimonio gratiam adjungi oportuit, quandoquidem vinculum insolubile secum vehat, quod in qualibet vitæ conditione permanet, quamlibet adversa succedant, vel duri præfractique mores conjugis accedant. Cum ergo hæc vita alternantibus malis infausta sit et infesta, ut tolerabiliores forent, benedictionis gratiam infundi voluit Deus conjugibus; et ut pacifice se supportent adjuventque, non

solum amorem naturalem, sed et supernaturalem in charitate fundatum, adjunxit. Sic enim firmior fit amicitia, et societas quamlibet morosa tolerabilior, dum natura et gratia junctim trahunt hoc jugum, rotasque stridentes bigæ matrimonialis; ut conjugatos tandem pertrahant et perducant ad senectam et felicem vitæ finem, licet oporteat per ignem et aquam, per anfractuosas orbitas aut semitas paupertatis, diuturnæ ægritudinis alteriusve calamitatis pertransire. Hoc significat illa Ecclesiæ benedictio : « Respice, quæsumus, Domine, super hanc nuptiarum solemnitatem, et sicut mittere dignatus es angelum tuum ad Tobiam, ita mittere digneris gratiam tuam cœlestem super conjuges istos, ut in tua pace vivant, senescant, et multiplicentur in longitudinem dierum. »

Ex his concludo quam vere dixerit Apostolus : *Salvabitur mulier per filiorum generationem* (*hoc est in statu conjugii et generationis*), *si permanserit in fide, et dilectione et sanctificatione cum sobrietate.* Quibus verbis indicat ad hæc omnia jam accepisse gratiam in sacramento, ideoque in illis debere permanere. Enumerat enim quatuor bona, fidem, dilectionem, sanctificationem, sobrietatem, quæ opponuntur quatuor malis, quæ sine gratia Dei in matrimonio vitari non possunt. Primum malum est non servare conjugii fidem; secundum, odium et rixæ, qui subinde oriuntur inter conjuges; tertium, immunditia et turpitudo ex rebellione membrorum; quartum, intemperantia, quibus malis medetur gratia sacramento accepta, ut ex jam dictis constat.

PROPOSITIO III.

Matrimonium facit consensus partium, licet copula non accedat, nec ejus voluntas.

Adverte hoc sacramentum consistere in contractu, ideoque illius materiam, formam, ministrum, designari sicut in contractibus. Cum ergo ministri contractus sint contrahentes, ministri hujus sacramenti sunt conjuges. Verba vel signa consensum exprimentia, sunt materia et forma. Materia quidem, quatenus traditionem mutuam corporum significant; forma, quatenus acceptationem includunt. Et licet post Tridentinum oporteat consensum exprimi coram parocho et testibus, parochus tamen non est minister sacramenti, sed præsidet matrimonio nomine Ecclesiæ, tanquam primarius et auctoritativus testis. Unde nec verba ejus, *Ego vos conjungo*, sunt forma, sed tantum est cæremonia sacramento posterior, per quam nomine Dei et Ecclesiæ significat se confirmare quod est peractum, tanquam minister cæremoniarum ab Ecclesia adjectarum. Unde licet nulla verba pronuntiet, sacramentum perfici potest.

Copula vero conjugalis est usus matrimonii, ideoque quid posterius illud præsupponens. Quapropter licet copula non subsequatur, validum est ratumque sacramentum; quia matrimonium non in corporum contactu aut sensu, sed in mutuo contractu et consensu consistit : « Non defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Uterque ergo paciscens de præsenti, accipit jus in corpus alterius; sed uterque potest renuntiare usui, et mutuo consensu in castitate vivere, illamque vovere. Nec infrequens fuit id in Ecclesia, Deo spiritum gratiæ et castitatis conjugibus suggerente, antequam virginitatis dispendium paterentur. Et hanc aliqui thoro, non tamen cohabitatione, separati, integram conservarunt, quasi in igne illæsi, vere eunuchi evangelici, ob regnum cœlorum se castrantes.

De hac re interpretantur quidam prophetiam Isaiæ, ad Ecclesiam novam sub nomine Sion dicentis, cap. LXII, 4, 5 : *Non vocaberis ultra Derelicta aut Desolata, sed vocaberis, Voluntas mea in ea; habitabit enim juvenis cum virgine, et habitabunt filii tui in te.* Quomodo habitabit juvenis cum virgine? Habitabit sponsus incorruptus Joseph cum Maria, Valerianus cum Cæcilia, Elzearius cum Delphina, Henricus cum Cunegunde, Julianus cum Basilissa.

Cæcilia, in festivitate nuptiali, cantantibus organis, in corde suo decantabat : « Fiat, Domine, cor et corpus meum immaculatum. » Sicque meruit Valerianum sponsum, et ad fidem et ad castitatem traducere.

Elzearius et Delphina Dei consilio conjuncti fuere, et casti ad conjugium accedentes, virginitatis florem Jesu Nazareno consecrare voluerunt. Unde sacram ædem adeuntes, sumpto Christi corpore, oratione facta, flexis genibus, junctis manibus, erectis in cœlum animis, uterque hoc votum fecit : « Domine Jesu, a quo donum omne, ego peccator fragilis sine spirituali dono non possum caste vivere, sed in ope tua singulari confidens, voveo et promitto tibi, et sanctissimæ matri, omnibus sanctis, toto tempore vitæ meæ caste victurum, et virginitatem servaturum, quam huc

usque tua benignitate in me custodisti; et ut promissionem hanc exequar, paratus sum quaslibet pœnas, imo mortem pati. » Surius 27 septembris

Julianus urgebatur a parentibus ut uxorem duceret, tum ut familiam conservaret, tum ut adolescentiæ lapsus evaderet. At Deo se virginitatemque dum commendat, monetur ab angelo acquiescere parentum voluntati, nacturum autem se conjugem quæ virgo perseveret. Peragitur ergo festivitas nuptialis, in thalamum cum sponsa introducitur; at statim rosarum liliorumque odor locum perfundit, hyemis licet tempore. Miratur sponsa, inquiritque unde tanta fragrantia. Respondet esse odorem munditiæ virginalis, hortaturque ut florem hunc Deo acceptissimum velit secum servare illibatum. Illa, cœlesti hac suavitate capta, consentit. Cum ergo castitatem vovissent, lux cubiculum perfundit; hinc Christus cum sanctorum choro, hinc Maria cum virginibus. Ortus deinde cantus ex parte sanctorum : « Vicisti, Juliane, vicisti; » ex choro quoque virginum : « Beata es, Basilissa, salutaribus monitis consentiens. » Datusque est liber Juliano, in quo aureis litteris scriptum : « Julianus, qui pro amore meo mundum contempsit, deputetur in numero eorum qui cum mulieribus non sunt inquinati, Basilissa in numero virginum quarum Maria tenet principatum. » Responderuntque chori : « Amen, amen. » Tunc duo angeli, duas coronas afferentes, eis dextras junxerunt, et in proposito confirmarunt. Reliquum ergo noctis in laude transigentes, cœperunt spiritu, non carne sanctificare. Nec dinumerari possunt animæ quæ per Julianum præmittebantur ad Dominum, nec agmina virginum quæ per Basilissam præmittebantur in cœlum. Sic *multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum*, ut vaticinatus est Isaias.

Hi vero omnes secuti sunt Mariam et Joseph, qui primi vexillum virginitatis in conjugio erexerunt, nam inter illos matrimonium intercessisse non est ambigendum. Licet enim sancti Patres de illis loquentes, quandoque refugiant nomen mariti vel conjugis, solum volunt non fuisse matrimonium consummatum nec copulam conjugalem. Neque vero votum virginitatis perpetuum, quod primiceria virginum Maria prima fecisse creditur, ejus impedivit matrimonium; quia, sicut ex divino instinctu voverat, ita ex divina revelatione contrahebat. In omnibus enim a Spiritu sancto regebatur, multo certius in re ad totius vitæ statum spectante. Unde non habebat propositum consummandi matrimonium, quia sciebat Josephum in perpetuam virginitatem consensurum. De hac re hic Hugo Victorinus : « De incorrupta virginitate matris Domini, hoc fides pie et pietas fideliter confitetur, quod ei perfectionem nullo modo imminuit conjugalis consensus; sicut castitatem illius non violavit conceptus, nec integritatem abstulit partus. Ipsa namque eadem virgo perpetua et cum desponsaretur viro, non deseruit aut mutavit propositum continentia, et cum fœcundaretur non a viro, concepit sine libidine; et cum filium ederet, peperit sine dolore. »

LECTIO II.

DE MATRIMONII PERFECTIONE.

1. Docet continentiam præferendam matrimonio.
2. Multos salvari per matrimonium.
3. Plerosque ingerere se matrimonio non vocatos.

PROPOSITIO PRIMA.

Status continentiæ perfectior est et securior matrimoniali.

Primo, de perfectione notum est ex Apostolo : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; qui non jungit, melius facit.* Quasi diceres : Argentum non est reprobandum, aurum tamen est præferendum.

Ex Evangelio quoque discimus agrum Ecclesiæ tripliciter coli; triplici messe adornari, fructu trigesimo, sexagesimo, centesimo.

Prima pars agri colitur per conjugatos pie conversantes, et fructum affert trigesimum.

Secunda, per vidualem continentiam, et sexagesimum profert fructum.

Tertia, per castitatem virginalem, et centuplum infert in Domini horreum.

Matrimonium Susannæ, fidelitate et pietate excultum, non fuit sine fructu; castitas vidualis Judith aut Annæ in templo, longe ampliorem produxit; virginitas Mariæ supereminet sine comparatione. Etenim status castitatis imitatio est vitæ cœlestis, quia in cœlo non nubunt, neque nubentur; et sicut angelica vita Deo pure intendit, ita castitas corpus mentemque Deo dicat. Audi divum Cyprianum : « Domini vox est dicentis : Filii hujus sæculi generant et generantur; qui autem habuerint dignationem sæculi illius et resurrectionis a mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt, neque enim inci-

plent mori, æquales enim sunt angelis Dei, cum sint filii resurrectionis. Quod futuri sumus, jam vos esse cœpistis, vos resurrectionis gloriam in ipso sæculo tenetis, per sæculum sine sæculi contagione transitis. »

Idem Cyprianus vocat virgines, illustriorem portionem gregis Domini, decus et ornamentum grati spiritualis, florem ecclesiastici germinis. Quare flos dicitur ecclesiastici germinis? Id sanctus Martinus apta comparatione declaravit, teste Sulpitio. Contigit eum per pratum transire, cujus partem depaverant boves, secundam porci suffoderant, tertia illæsa erat floribus vernans. Hoc ille ad sublimiora assumens dicebat : « Prima pars speciem conjugii gerit, quia pecore depasta, licet gratiam herbarum non penitus amisit, nullam tamen florum retinet dignitatem. Secunda, quam porci immunda pecora suffoderunt, fornicationis fœdam exhibet imaginem. Tertia, quæ nullam sensit injuriam, gloriam virginitatis ostendit, unde herbis fœcunda est, floribusque decora. »

Sed non mihi hic immorandum ut eminentiam virginitatis supra conjugium ostendam, cum illa ex Scriptura et doctrina sanctorum nimis evidens sit; cum etiam tot exempla virginum quæ sæculum mortemque calcarunt, ut virginitatis lauream conservarent, nimis hanc rem probent. Videndum autem præclarum ad hanc rem exemplum sanctæ Victoriæ, de quo egi vol I, Horto Pastorum, p. 201.

Secundo, de securitate, etiam claret ex septimo *ad Corinthios*, ubi asserit Apostolus multa esse impedimenta in matrimonio, multa salutis adjumenta in cælibatu : *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo; qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est. Et mulier innupta cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu; nupta cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.* Summa moniti apostolici hæc est. Cum breve hoc tempus vitæ nostræ datum nobis sit ad placendum Deo æternorumque bonorum consecutionem, ad id consulo cælibatum, quia conjugati per onera conjugii varie distrahuntur, in cælibatu licet Deo ex integro se impendere. In conjugio oportet partiri animum in uxorem, prolem, familiam, in cogitationes de negotiis, de lucro, de opibus, de statu filiorum, de collocandis in matrimonio filiabus, de emendis fundis, de domibus exstruendis, de perpetuanda familia; hæc omnia animum cœlo avocant, terræ immergunt, et sic quandoque absorbent, ut multi per diem vix de Deo semel cogitent. Contra, cælibatus colligit animum in Deum et divina, et dat otium et gustum ad cœlestia, iter præparat ad æterna, dat facultatem sine impedimento serviendi Patri spirituum, obsecrandi illum, ejusque gratiam jejuniis et aliis operibus bonis promerendi. Hæc est prima ratio Apostoli.

Altera ratio est, quia cælibatus eximit a tribulationibus carnis, quibus scatet vita conjugalis. Etenim multa viro molestia incumbit. 1° Si in uxorem imprudentem incideris, superbam, dicacem, impatientem, morosam et rixosam, aut quæ non sit bona materfamilias; in talem autem non incidere difficile est. 2° Multa afflictio si liberi protervi sint, captiosi, prodigi; si ad mala consortia abrepti, si poculis aleisque dediti, si stupidi, aut defectuosi animo vel corpore. An non hæc parentibus etiam bonis contingunt? Cain, Cham, Ismael, Esau, Absalon, nonne parentibus crux fuerunt? 3° Uxori est tribulatio, non solum viri dominatus, cholera, ebrietas, prodigalitas, zelotypia, sed et paupertas, rerum damna, mors prolium, filiarum incontinentia, vel certe nimia libertas, consortiaque periculosa. 4° Licet omnia dicta removeas, tribulatio tamen carnis est, onus uteri, fastidia, vertigines, dolores partus, anxia cura prolis, dum mundanda, fascienda, vestienda, cunis agitanda ut dormiat, eximenda ut surgat, mulcenda ne ploret. Ad hæc enim omnia matres noctuque diuque circa infantes occupantur, ut vix aliud cogitare possint. An non hic multa orationis salutisque impedimenta? Recte dixit divus Gregorius : « Bonum est conjugium, sed mala sunt quæ circa illud ex hujus mundi cura succrescunt : dum ergo tenetur quod non nocet, ex rebus juxta positis committitur plerumque quod nocet. Sicut sæpe iter rectum et mundum pergimus, et tam exortis juxta viam vepribus, per vestimenta retinemur. In via quidem munda non offendimur, sed a latere nascitur quo pungamur. »

Hæc considerans Ammon sanctissimus, qui tempore sancti Antonii vixit, cum adolescens esset, a nuptiis abhorruit. Attamen propinquorum importunitate tandem morem gerens, uxorem duxit. At prima nuptiarum nocte, in conclave secretum cum sponsa ingressus, producens librum Epistolarum sancti Pauli, cœpit prælegere conjugi caput septimum *ad Corinthios* primæ, et illi exponere quæ ibi de nuptiarum incommodis tradit Apostо-

lus : onera conceptus, partus, educationis, diserto sermone recensere, impedimenta salutis exaggerare ; ac deinde de virginitatis commodis, et quam pura sit et læta cælebs vita, disserere. Quo sermone ita sponsa commota est, ut ultro castitatem amplecteretur, sine matrimonii consummatione. Itaque in solitudinem se conferentes, plures annos illibate simul egerunt ; tandem utriusque consensu separati, in monasticæ vitæ genere reliquum ætatis contriverunt, ut refert Nicephorus, libro 8 ; Palladius, Sozomenus, Theodoretus, et alii. Vide etiam ad hanc rem illustrem Historiam sanctæ Domitillæ apud Surium vel Ribadeneiram, 12 maii. Hæc cum se ad nuptias præpararet, a suis eunuchis Nereo et Achilleo, præpositis vitæ conjugalis incommodis, castitatisque perfectione, ita ad eam colendam exstimulata fuit, ut pro illa tuenda etiam martyrium subierit.

Porro sanctus Bernardus, ut ostendat in cælibatu securiorem salutem, dicit in Ecclesia esse ordines tres designatos per Noe, Danielem et Job. Prælatos vult designari in Noe, continentes in Daniele, conjugatos in Job ; omnesque dicit transire hoc sæculum quasi mare spatiosum, sed primos per navem, secundos per pontem, tertios per vadum, ideoque minus secure. Sed audienda sunt ejus verba : « Hoc mare magnum et spatiosum non aliud est quam præsens sæculum fluctibus amarum, quod tribus generibus hominum suo modo est pervium, ut transeant liberati. Tres enim sunt, Noe, Daniel, Job. Primus navi, secundus ponte, tertius vado transit, et tres ordines Ecclesiæ signant. Noe arcam erexit ne periret diluvio ; rectorum Ecclesiæ formam agnosco. Daniel, vir desideriorum, abstinentiæ et castimoniæ deditus, ipse est pœnitentium et continentium ordo soli Deo vacans. Job, substantiam mundi bene dispensans in conjugio, fidelem designat populum, terrena licite possidentem. Conjugatorum ergo ordo est, qui mare magnum vado pertransit laboriosum et periculosum et longum habens iter, nulla viæ captans compendia. Quod periculosum sit patet, cum tam multos in eo perire videmus, tam paucos sicut necesse est, pertransire. Valde est difficile, præsertim modo cum malitia invaluit inter undas hujus mundi, voraginem vitiorum et criminalium peccatorum foveas declinare. » Hæc Bernardus, sermone *de Tribus Ordinibus.*

PROPOSITIO II.

Licet perfectior sit cælibatus, multi tamen per matrimonium vocantur ad salutem.

Hoc indicat Apostolus, dum dicit : « Volo omnes sicut me ipsum esse, sed unusquisque proprium donum habet a Deo, unus sic, alius vero sic. » Quasi dicat : Cuperem omnes continentiam amplecti, sicut et ego ; et vitæ genus perfectum sequi, in quo liberi a sollicitudine et carnis tribulatione, in aula mentis divinæ possint vacare sapientiæ, inhiare dulcedini verbi, gustare donum Dei, virtutesque venturi sæculi, ac soli Deo placere, corpore puro et corde. Sed quia Deus, nolens castitatem concludere sub præcepto, diversa instituit vitæ genera, matrimonium, cælibatum, religionem, viduitatem, sic neminem adstringo. Aliquos enim vocat ad hunc statum, alios ad illum, et unicuique dat donum cœlestis auxilii gratiæ, ut si cooperari velit, in statu suo salutem possit invenire. Unusquisque igitur attendat quo vocetur a Deo, et cum statum ex divino instinctu elegerit, advocet Dei donum, invocet auxilium, illique strenue cooperentur ; nec enim Deus ei deerit, si Deo non desit ipse.

Et quia aliqui tantæ sunt infirmitatis ut se non contineant, sed ardore libidinis invalescente urantur, lædanturque succumbentes fornicationi, vel libidinosæ corruptioni, ideo his etiam consulo ut matrimonium ineant, infirmitatis remedium, *melius enim est nubere quam uri*, quam carnis desideriis continuo agi et angi, vinciri et vinci, cum salutis dispendio. Hæc est summa mens Apostoli eo loco.

Ex quo colligimus primo, quosdam vocari ad matrimonium, tanquam ad remedium et tabulam arripiendam, ne fluctibus carnis in speciem abripiantur ; vel ut in conjugio suppeditetur eis velut aquæ frigidæ remedium, quo cupiditatis ignis in illicitas libidines exæstuans, licito modo temperetur.

Secundo, quosdam etiam vocari ad matrimonium, ut perfectionem in eo assequantur, per patientiam inter tot onera et tribulationes, per sanctam prolis educationem, per alia virtutis opera, statui huic congrua, sicque cæteris exemplo præfloreant.

Ita in conjugio perfectus fuit Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Job. Nec tamen defuerunt eis variæ tribulationes et sollicitudines, a filiis, ab uxoribus, a servis et

ancillis, a propinquis, a domesticis negotiis.

Nam Noe a filio patitur irrisionem, illique infligit maledictionem ; ob diluvium quoque multam passus est anxietatem, dum arcam diuturno fabricat labore et sollicitudine, dum propinqui et amici fluctibus involvuntur, dum arca tanto tempore tristibus undis concutitur, dum egrediens, terram cadaveribus conspersam cernit.

Abraham vero et Sara ob ancillam Agar non parum torquentur, dum illa dominam pati non vult, nec sub ejus manu humiliari ; sed sterilem contemnit, fugit in solitudinem cum puero sibi ex Abraham progenito. Deinde quantam putas anxietatem Abraham pati debuit, dum timet vitæ suæ, dum timet et uxori ob pulchritudinem ? quibus cogitationibus æstuabat ei animus anxius, dum Abimelech dilectam sibi unice uxorem in suam tollit regiam ?

An non Isaac et Rebecca multa passi sunt ab Esaü ? dum adhuc utero concluditur, luctatur cum fratre Jacob, non sine gravissima materni uteri concussione, ita ut illa cogatur inclamare : *Si sic mihi futurum erat, quid necesse erat concipere ?* Prius affligitur quia sterilis, nunc multo magis, ob geminam prolem sese collidentem. Deinde illi et Isaaco multa tribulatio dum Esaü continua contra fratrem æmulatione consurgit, et ob benedictionem surreptam molitur ei necem : *Venient dies luctus patris mei*, inquit, *et occidam Jacob fratrem meum.* Ideo coactus est Jacob paternam domum deserere, et ad Laban avunculum profugere.

Sed quid de conjugio Jacob dicam, quanta et ipse perpessus est ob invidiam et contentionem inter Liam et Rachelem uxores ; quanta a prolibus anxietas, dum Dina filia rapitur et violatur, dum filii, propria auctoritate raptum ulciscentes, integram civitatem internecioni devovent ? Quanta ei afflictio, dum Ruben cubile paternum incestu polluit cum Bala uxore ? Hac de re morti vicinus adhuc conqueritur, et privat eum primogenitura, aitque : *Ruben, principium doloris mei, effusus es sicut aqua ne crescas, ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus.* Taceo contentiones varias inter domesticos patriarcharum, ob greges, ob curam rei familiaris : quæ omnia magnam molestiam patribusfamilias ingenerabant. His interim non obstantibus, assecuti sunt perfectionem, transeuntes per varias curas et molestias, sed his animum non imponentes, nec illum a Deo avocantes.

Verum, ne existimes antiquo tantum tempore conjugio perfectionem adhæsisse, considera tempore gratiæ Christi plura exempla nos posse recensere, illorum qui in conjugio sanctitate floruerunt, clariusque nunc patescere illud : *Mulier salvabitur per filiorum generationem, si permanserit in fide et dilectione.* Quis ambigat sanctam Felicitatem ad matrimonium vocatam ut per filiorum generationem, et piam institutionem, coronam gloriæ assequeretur ? Poterat dicere illa de filiis naturalibus quod Apostolus de spiritualibus : *Gaudium et corona mea, sic state in Domino, charissimi.* Septem filios sic post se timuit vivos relinquere, sicut carnales parentes solent metuere ne mortuos præmittant. In persecutionis enim labore deprehensa, filiorum corda in amore supernæ patriæ roborabat, et parturiebat spiritu quos carne pepererat. Optabat vero ipsa posterior mori, non enim amittebat filios, sed præmittebat ; nec intuebatur quam vitam finirent, sed quam inchoarent. Desinebant vivere ubi quandoque fuerant morituri, et incipiebant vivere sine fine victuri. Videnque certantes, in omnibus ipsa certabat, et in omnibus vincentibus ipsa vincebat.

An non et Symphorosa ad connubium a Deo vocata est, ut per septem filios cœlestis Jerusalem ruinas instauraret ? Hos Deo consecrans per martyrium, dux eis fuit, et verbo hortans, et exemplo præsens, prima victima Deo.

Quis non videat et sanctam Monicam per matrimonii tribulationes ad perfectionem a Deo vocatam ? Hæc cum mundo Augustinum peperisset, quantis angustiis egit ut et Deo iterum parturiret ? quanam patientia et humilitate se gessit, ut maritum infidelem converteret ?

Quid de Aletha matre Bernardi ? an non per sanctam generationem et institutionem filiorum salutem est assecuta ? Hæc septem proles genuit, non tam viro suo quam Deo, unam filiam, quæ sanctimonialis facta est, sex filios, qui religiosi. Quos Bernardus frater, aut potius spiritu et verbo vitæ pater, ad Religionis claustrum Clarevallem deduxit, excepto minimo adhuc puero. At cum huic in plateis ludenti occurrisset in discessu, Guido primogenitus eum compellans, dixit : « Eia frater Nivarde, ad te solum respicit terra possessionis nostræ. » Quid vero ille ? Puer quidem, at non pueriliter, respondit : « Vobis ergo cœlum, mihi terra. Non ex æquo divisio hæc facta est. » Quo dicto, abeuntibus illis, tunc quidem domi cum

patre remansit; sed modico post tempore, fratres secutus, nec a patre, nec ab amicis potuit retineri.

Potest his adnumerari sancta Regina, sancti Andelberti conjux, neptis Pipini regis, fundatrix Dononii juxta Valencenas, ubi ejus corpus quiescit. Hæc decem habuit filias, quæ omnes per cœlibem vitam Deo se consecrarunt.

Sic sanctæ mulieres plurimæ ad matrimonium a Deo fuerunt destinatæ, non tam ad orbis hujus quam ad cœli propagationem, sancto germine. Et modo speciali lætitia in cœlo exultant, dum filios suos vident in circuitu mensæ Domini, in festivo æternitatis epulo; dum et illis, quasi corona specialis gloriæ, circumcinguntur in sponsi cœlestis thalamo. Hæc ergo exempla virtutis (quæ plurima in sanctorum Gestis reperies) proponuntur conjugibus imitanda.

Nempe, sicut Jacob, ut diversi coloris agnos in grege haberet, virgas variegatas populeas in canalibus proponebat, et dum in illis canalibus biberent, illos colores varios imaginationi suæ imprimerent, et dum in fervore concipiunt, juxta imaginationi repræsentatas virgas fœtus ederent; ita Deus in Scripturis et sacris Historiis omnis generis exempla proponit, virginibus, viduis, conjugatis, ut quisque juxta statum suum similes virtutum fœtus edat, prius exempla menti cordique imprimens.

PROPOSITIO III.

Multi ingerunt se in matrimonialem statum, non vocati a Deo.

Deus, licet auctor sit matrimonii, non tamen quemlibet indifferenter ad illud vocat, sed providentia particulari illis inspirat quibus novit congruum esse ad salutem. Homines autem carnales et mundani id non attendentes, cæco gressu, sine deliberatione matura, sine consultatione cum Deo, quo passio eos turbulenta tulerit, matrimonia nectunt; sicque æternitatis aleam jactant.

O vere momentum ex quo pendet æternitas, quando de status electione decernitur! Quapropter ut agnosci possit voluntas Dei, dum status eligendus est, aliqua media præscribunt viri sancti.

Primo, ut serio cogitet homo finem ad quem creatus est; ut scilicet æternum Deo fruatur; ad hunc omnis ætatis suæ cursum debet ordinare, huc omnis intentio collimare.

Secundo, se coram Deo sistat purgata conscientia, et remota passione vel affectu inordinato ad terrena, intret in cor suum, coneturque cum indifferentia perfecte voluntatem offerre Deo, ut inspiret quod voluerit; nec inclinanda est voluntas ad hunc potius statum quam illum, sed animus debet esse paratus ad firmiter amplectendum, quod voluntatis est divinæ, licet propriæ contrarium. Lutum figulo resignetur, ut quam placuerit formam imprimat. Audiendus enim Dominus quid loquantur, etenim loquitur quæ ad pacem spectant et salutem, super eos qui convertuntur ad cor; illique respondendum est: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.*

Tertio, ne forte mundus oculos terrent, inspergat pulvere, bonum est tunc in horam mortis illos conjicere, et considerare quid tunc velles elegisse, quem statum, quamque viam iniisse, de qua putes melius reddere posse rationem.

Quarto, consideret talenta, inclinationes, complexionem, vires, rationes pro uno statu vel altero, et hæc omnia secundum Deum appendat. His vero omnibus bene perpensis si quamdam aversionem sibi videtur sentire ab aliquo statu, non censetur ad illum vocari; si ad alterum se moveri sentiat, cum pace interiori, cum fiducia magna in Deum, cum gaudio conscientiæ, hunc potest eligere, semper in illo sibi præscribens ut finem, majorem Dei gloriam salutemque suam.

Neque refert quod ille non sit perfectior, non enim status perfectior omnibus convenit. Non omnes qui voluerunt sequi Christum, statim ab eo in suam sequelam sunt adoptati, sed aliquos quos illorum in suam remisit, huic sequelæ perfectæ non doneos Non paucis convenit dicere cum Loth: *Non possum in monte salvari, est hic civitas parva, salvabor in ea.* Hoc interpretans moraliter sanctus Gregorius, dicit: « Ardentem Sodomam fugere, est illicita carnis incendia declinare, altitudo vero montium est munditia continentium: qui ergo ad montana scandere non possunt, civitatem parvam eligunt, in qua ab ignibus defendantur. Conjugium civitas parva est, non incolarum numero, sed comparata cum altitudine continentiæ et castitatis, quia conjugatis vita non quidem in virtutibus mira, sed tamen a suppliciis est secura, nec a mundo longe divisa est, nec tamen a gaudio salutis aliena. Vide Gregorium, tertia parte *Pastor.*, admonitione 28.

Ex his patet in electione status matrimonialis a multis errorem committi.

Primo enim aliqui eligunt statum et officium, quia parentes volunt imitari, qui illo fruiti sunt, imo ab illis illuc fere provehuntur inscii et inviti. Non considerant statum qui parenti congruebat, filio non semper convenire, nec qui uni fratri, etiam alteri congruere; cum non sit eadem complexio, talentum, inclinatio in parente et filio, in fratre et fratre, etiam in gemello, quod in Esaü et Jacob nimis claruit.

Secundo, aliqui primario respiciunt terrena, opes, honores, sic obiationem oblatam opulenti matrimonii arripiunt, ut hæc assequantur.

Tertio, aliqui se committunt aleæ, et dicunt: Si possum salvari in isto statu, satis est; ad perfectionem non obstringor. Nec cogitant nullum esse viatorem qui breviorem et securiorem viam non eligat, licet forte per aliam possit domum pertingere, sed sero lassus, lutosus, periculis obnoxius.

Quarto, alii consulunt cum Deo, cum jam prævenerunt ejus inspirationem et consilium prævio affectu, et pene firmata resolutione, non tam optantes se conformare divinæ voluntati, quam ut Deus se conformet illorum inclinationi et resolutioni. Attamen in matrimonio eligendo, voluntas divina prius exquirenda est quam nostra.

Neque solum ab illo exquirendum est an ineundum sit, sed etiam cum qua persona; quia contingit personam eligi quæ impedimenta salutis sit allatura, si alteram elegisses, securior tibi salus fuisset. Porro angelus in his invocandus, quia dirigit hominem in omnibus viis suis Hunc Abraham voluit comitem esse Eliezer famulo suo dum eum misit ad quærendum uxorem Isaac filio. Hic providit Tobiæ in sua peregrinatione. Vide dicta de custodia angelorum.

LECTIO III.

DE MATRIMONIIS INFAUSTIS.

1. Docet multiplicem originem infausti matrimonii.

2. Agit de remediis matrimonii infausti.

PROPOSITIO PRIMA.

Infausta matrimonia variam habent originem ex multiplici defectu hominum.

Quadruplicem hic latius describemus causam infaustorum matrimoniorum, ut clarius dicta elucescant, de quibus etiam apud plebem disserere convenit pastorem, ut in tanto negotio maturius juventus procedat.

Primam ergo causam infelicis matrimonii asserimus defectum prudentis examinis personæ cum qua ineundum est. Hæc in multis evidens est, qui præcipiti gressu matrimonio se involvunt, sola consideratione arridentis commoditatis terrenæ, quam a persona cui junguntur, expectant; aut ob spem promotionis ad aliquod officium, honoratumve gradum, non examinatis personæ moribus, genio, ingenio, quod postea reperitur morosum et difficile, superbum et iracundum, stultum leveque. Audi Hieronymum: « Plerisque nulla est uxoris electio, sed qualis obvenerit habenda. Si iracunda, si fatua, si ambitiosa, si fœtida, quodcumque vitii est, post nuptias discimus: equus, asinus, bos, mancipia, vestis, urceolus, probantur prius, et sic emuntur; sola uxor non ostenditur, ne ante displiceat quam ematur. »

Examinanda ergo est, sed non tam oculis quam mente, quia, ut monet divus Petrus, *Ep.* I, capite tertio, non attendenda est *extrinsecus capillatura, sed absconditus cordis homo*, quia pulchritudo morum magis quam exterior ponderanda. Satis pulchram invenit, qui bonam invenit, quia præcipua species uxoris in moribus est, dicente *Ecclesiastico*, XXVI: *Gratia super gratiam, mulier sancta et pudorata.* Quasi dicat: Quæ pudicitiæ probos mores copulare deprehenditur, multiplici specie et pulchritudine ornata censetur. Frequenter id repetit Sapiens: *Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum* (Proverbiorum decimo quinto). Utique qui invenit castam, sobriam, domus curam habentem, non vulgare bonum censetur reperire.

Dicimur autem invenire quod diligenter quæsivimus, et sic Sapiens judicat prudentem curam abhibendam in quærenda conjuge; et si occurrat bona, pro magno Dei beneficio id habendum. Quod de muliere dixi, idem de viro. Sed quia non sufficit ad quærendum, sola prudentia humana, quæ frequenter fallitur, jungenda est oratio, et cum Deo consultatio.

Secunda igitur causa infausti matrimonii est defectus debitæ orationis et consultationis cum Deo: *Etenim, domus et divitiæ a parentibus, a Domino autem uxor prudens*, inquit Sapiens. Hoc est, duo a majoribus filii hæreditario jure accipiunt, nobilitatem et opes; at uxorem prudentem, licet parentes filiis magno studio perquirant, sæpe falluntur, quia talem non tam parentes dant quam Deus sua prudentia et benevolentia, ideo rogandus est ut dignetur providere. Legunt Septuaginta: *Aptatur uxor viro a Domino*

Non quælibet cuilibet viro apta uxor, sed illa tantum quæ similes mores habet, morum enim similitudo facit fundamenta conjugalis amoris. At similem simili copulare, solius Dei est, qui cum omnium mores temperet, eorum concordiam aut discordiam solus perfecte novit. Sicut vero aptanda est uxor viro, sic etiam vir uxori aptari debet, tum in morum similitudine, tum etiam in conditionis quadam æqualitate.

Tertia ergo infausti matrimonii causa est inæqualitas viri et uxoris; unde frequenter a Deo punitur eorum temeritas, qui cum sint humiles aut inopes, cum nobilibus aut divitibus inire matrimonia contendunt, nec considerant illud poetæ:

Quam male inæquales veniunt ad aratra juvenci,
Tam premitur magno conjuge, nupta minor.
OVIDIUS.

Nec iterum considerant quod cum Adæ Deus uxorem dare voluit, similem effinxit, et dixit: *Faciamus ei adjutorium simile sibi;* simile non solum in natura, sed et in conditione, et morum conformitate illi quæsivit, ut aptum foret adjutorium, docens et hoc observandum illis qui connubium ambiunt; nam disparitas conditionis frequentes invehit dissensiones.

Ferrum non cum argento et auro, sed cum alio ferro cohæret et se commiscet, fœdere quodam in eamdem massam conveniens. Sic de viro et uxore discendum, non bene vilis cum nobili, nec dives cum paupere cohæret; sed sicut quando ferrum auro vel argento commiscetur, invicem dissiliunt, ita inæqualium conjugia dissidiis sunt plena. Alia similitudine disparitatem in matrimonio improbat Euripides apud Stobeum, *Sermone* 37: « Nauclerus gubernacula eligit pro magnitudine navis. » Qui ergo cum ignobiles sint cum sublimibus connubia ambiunt, perinde faciunt ac si magnæ navi exiguum gubernaculum apponant, vel e contra; quandoquidem vir pro gubernaculo sit, uxor vero navim imitatur. Ac sicut cum navis parva, gubernaculum vero magnum est, navis non regitur, sed immergitur; sic cum vir nobilis est, uxor tenuis, non adeo regitur quam opprimitur. Item cum navis est magna, et gubernaculum parvum, navis impelli et converti non potest, sic cum uxor illustris aut opulenta est, vir tenuis non potest uxorem regere, et ad nutum vertere. Hæc omnia considerans divus Chrysostomus, *de Virginitate*, c. 53, dehortatur gravi oratione pauperem ne divitem ducat, et ait: « Est superbia mulierum genus elatum, et perturbationibus expositum, et cum superbiæ occasiones habent, non possunt in officio continere. Sed sicut ubi sylva concepit ignem, flamma fertur in altum, sic elata ordinem pervertunt, summa faciunt infima, dominatum in virum occupant. Taceo vitia et contumelias, nihil illis intolerabilius. » Sed quia forte persuadet sibi vir se sua severitate hunc fastum excussurum et subjugaturum, audiat Sapientem: *Sicut ferrum ferro exacuitur, et homo exacuit faciem socii.* Maritus et uxor sociantur, sed sicut ferrei duo gladii, si invicem sint affricti, alter alterius acumen acuit; ita si vir et uxor duri sint, se mutuo acuunt ad iram, nec alter vult alteri cedere, unde que difficile est uxorem superbam et rigidam viri severitate domari. Addit sanctus Chrysostomus, etiamsi ita contingat, non parum adhuc detrimenti est: « Quod enim vi et timore in potestate viri mulier esse cogitur, id viro gravius est ac molestius, quam si ipsa imperandi haberet potestatem; quia omnem amorem mutuum et voluptatem ejicit ex animo ipsa vis; sublata autem amicitia, et metu ac necessitate illius locum occupante, quid tali conjugio ad dignitatem reliqui esse potest?

Denique hæc disparitas conjugii improbatur faceta fabula IV *Reg.*, XIV, ubi dicitur quod cum carduus Libani misisset nuntium ad cedrum, ut daret filiam suam in uxorem filio suo, factum esse in pœnam hujus superbiæ et æqualitatis prætensæ, ut ab animantibus illac transeuntibus acriter conculcaretur carduus. Huc etiam spectat Æsopi fictio dicentis, carbonarium rogasse fullonem ut in eadem domo secum habitaret, ac filiam suam filio suo traderet; sed prudenter respondisse illum: « Timeo ne quæ ego dealbo, tu fuligine repleas. » Sic indicavit quantum detrimenti et morum et conditionis dissimilitudo pariat.

Quarta causa infelicis matrimonii est mala vita præterita, quæ punitur electione in conjugio infausta. Hoc etenim contingit justa Dei providentia, sicut ob vitam bonam peractam meretur quis a Deo dirigi in hac electione. Ideo dicit *Eccles.*, c. XXVI: *Pars bona, mulier bona, dabitur viro pro factis bonis.*

Habes hujus rei exemplum in *Prato spirituali*, c. 201, ubi narrat quidam quomodo felix sibi conjugium contigisset, ob spem in Deo collocatam, et eleemosynas in pauperes. « Ego, inquit, filius fui viri clarissimi, et eleemosynis maxime dediti. Die quadam vocavit me pater, et ostendit

mihi omnes pecunias, dicens : Fili, quid tibi gratius est ut dimittam tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuum ? Ego, cum placerent mihi quæ faciebat, respondi me Christum malle. Ista enim omnia prætereunt, et hodie sunt et cras non erunt, Christus manet in æternum. Quod ille cum audivisset, omnia jam libere et larga manu pauperibus erogabat, ita ut moriens pauca admodum mihi relinqueret. Ego jam pauper effectus, humilis procedebam, spem meam habens in Christum, cui ille me reliquerat. Erat autem alius quidam dives valde et primarius, habens uxorem fidelem Christo, et timentem Dominum ; habebat autem filiam unicam. Dixit ergo illa viro suo : Hanc solam habemus filiam, tantaque bona nobis largitus est Deus, cujus ergo rei indiget ? Si quæsierimus illam dare alicui primario et diviti, qui non sit bonis moribus, affliget eam, quæramus illi virum timentem Deum, et humilem, qui illam diligat. Qui dixit illi : Recte dixisti. Perge ergo in ecclesiam, et orationi insiste ; qui primus ingressus fuerit, a Domino illi missus est sponsus. Fecit igitur ut jusserat vir ; cumque orasset et sederet, ingressus sum ego primus. Mittens illa servum accersivit me, interrogavit unde essem ; ego autem dixi : Ex civitate hac sum, filius talis. Dixit autem mihi : Illiusne eleemosynarii ? Tunc ait : Habes uxorem ? Dixi : Non. Et narravi quæ mihi pater dixerat. Illa vero glorificans Deum, ait : « Ecce bonus curator tuus misit tibi uxorem et pecunias, ut utaris utrisque cum timore Dei. Deditque mihi filiam suam, et ego oro ut patris mei viam usque in finem teneam. Hæc ibi.

Quomodo vero possunt felix conjugium sperare juvenes perditi dissolutionibus, impudicitiis, ebrietatibus dediti, salutis incurii ? Cur non potius timent ne Deus eos plectat infausta electione, ob detrimentum vitæ improbæ ? Quare volunt invenire uxorem castam, sobriam, piam, cum non sint casti, nec sobrii, nec pii ? Si aptatur a Domino uxor viro, in pœnam potius expectant incontinentem, levem, maledicam, rixosam, quales ipsi sunt. Aut certe discant hæc emendare in tempore opportuno, quando agitur de statu totius vitæ, de salute, de æternitate, quæ pendet ab hac electione.

Recte illos monet Augustinus : « Si ducturi estis uxores, servate vos uxoribus vestris ; quales vultis eas invenire, tales et ipsæ inveniant vos. Quis est qui non castam velit ducere ? Intactam quæris, intactus esto ; puram, purus esto. Non enim illa potest, et tu non potes. Idem alibi docet quomodo vir, tanquam caput, debet præcedere virtute et exemplo uxorem, inito jam matrimonio ; et si ab ea castitatem pietatemque requirit, oportet ut illam prius in se exprimat : « Cum tu caput, inquit, uxoris sis, præcedit te ad Deum ? et sic vis domum tuam capite deorsum pendere ; caput enim mulieris vir ubi est ; si autem melius vivit mulier quam vir, capite deorsum pendet domus. »

De remediis infausti matrimonii.

Quæritur quid remedii, si quis imprudenter matrimonio se ingessit, vel non vocatus, vel certe in delectu personæ errarit, odiosam, perversi moris et humoris conjugem sortitus.

Respondeo non ideo debere nimium cruciari, aut animum despondere, quia Deus in quolibet statu a se instituto non deserit hominem, sed dat gratiam sufficientem, statui congruam, ut in eo recte vivere possit, si velit. Hoc spectat ad ordinatam Dei providentiam, ut cum noluerit statum certum præscribere singulis, sed electionem hominis arbitrio reliquerit, cum non deserat ubi is elegerit ; quinimo gratiam illi statui necessariam tribuat. An Deus deerit in necessariis ? An non vult omnes homines in quovis statu salvos fieri ? Suppeditat ergo media et gratiam ad superandum omnia impedimenta. Id vero maxime oportuit fieri in statu cui perpetuitas et insolubilitas est annexa.

Dicit *Sapientia*, cap. 1 : *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. Creavit enim ut essent omnia, et sanabiles fecit nationes orbis terrarum, et non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terra.* Quasi dicat : Neminem vult perire, dat omnibus gratiam ut sanentur ; medicamento exterminante, hoc est, pharmaco pernicioso peccati, neminem optat interimere, aut ad inferos descendere. Certe videretur quoddam inferorum regnum in terra Deus reliquisse, si postquam homo infeliciter matrimonium elegit, non haberet gratiam sufficientem ut in illo recte vivere posset, ideoque animum despondere necesse foret. Itaque cum male elegit voluptate aut commodo terreno impellente, varia se potest solari consolatione.

Primo, consideret tribulationes et implexas difficultates quibus se comperit involutum, a Deo vel immitti vel permitti in pœnam transactæ imprudentiæ. Hæc est

pensio quam ob intentionem voluptuariam vel terrenam, a conjugali vita exigit Deus. Hoc est fel quod melli nostro, vel aqua quam vino admiscet, justa sua providentia, qua sortes hominum regit, et suo temperat arbitrio.

Secundo, approbet hanc justam providentiam, præteritam cæcitatem sic castigantem, offeratque se illi supplex, gratiam petens, ut patienter in satisfactionem peccatorum tolerare possit omnia incommoda.

Tertio, petat auxilium efficax quo inter tot spinas illæsus, quasi divina gratia calceatus, pertranseat. Potens est enim Deus de tribulis uvas, de spinis flores, de infelici lolio frugem producere, et mala nostra in bonum convertere. Potens est gratiam nobis impertiri, ut possimus *mel de petra, oleumque de saxo durissimo sugere*; quod fit dum matrimonialibus angustiis cor lancinantibus, patientiam et humilitatem aliqui discunt. Ad illum ergo cum fiducia recurrendum est, qui immisso ligno dulcoravit aquas amaras pro Hebræis, et aquas fœtentes sale salubres reddidit per Elisæum, aquamque in vinum in nuptiis transtulit per seipsum.

Quarto, consideret se quidem conjugis vitia moresque pravos pesse odio habere, at personam, quatenus sibi vinculo Christi conjuncta est, amare debere; omnique modo satagere ut possit eam Christo lucrifacere. Sic monet Chrysostomus, homil. 26 primæ *ad Corinthios:* « Si maritum diligis quia bonus est, benignus, facilis, quam speras mercedem? At si iracundus est, difficilis, turbulentus, et diligis, coronam in cœlo tibi comparas, quia nonnisi propter Deum diligis. Sic Christus onera et peccata Ecclesiæ sponsæ suæ patienter tulit, et sanguine suo expiavit. » Recte Varro : « Vitium conjugis aut tollendum est, aut ferendum. Qui tollit, commodiorem conjugem præstat. Qui fert, seipsum efficit meliorem. »

Lepide Socrates, qui cum rixosam uxorem Xantippem nactus foret, ita ut illo studente mensam everteret, et jurgia concitaret, cum interrogaretur quomodo illam perferret, respondit : « Qui ovis vesci vult, glocitantium gallinarum strepitu offendi non debet. » Et sapienter adjecit : « Equidem sic domi patientiam disco, ut foris melius exercere queam. »

Sic cogitet christianus se habere domesticum patientiæ exercitium, ut et alia ferre possit et superare; se habere domi crucem, quam foris quidam quærunt, hæc autem crux patientiam docere debet.

Quinto, consideret etiam in conjugiis sanctorum spinas varias, mores dissimiles et pravos alterius conjugis, aliaque infausta contigisse; et tantum abest ut hæc in salutis dispendium eis cesserint, quin potius ad segetem majoris perfectionis profecerint.

Job cum omni afflictione vallatus ingemisceret, filiis orbatus, et rebus omnibus, corpore totus ulceribus conspersus sola ei uxor relicta est; quæ cum solatio esse deberet, despiciebat eum, et ad blasphemandum Deum incitabat. Ad hoc verisimiliter intacta a Satana illi relicta, ut ad peccatum impelleret. At spiritus illius patientia fiducia in Deum magis enituit, dum eam sanctis verbis corripit.

Sancta Monica virum rigidum, moribusque sævum, Patricium nacta fuit, qui et infidelis erat. Conquerebantur apud eam aliæ christianæ mulieres, quod virorum contentionibus injuriisque afflictarentur; mirari autem se quomodo pacifice cum viro et infideli et feroce cohabitaret. Quibus illa respondit: Meæ sorores, vos forte maritos ad rixas impellitis, morositate et contumacia. Ego marito sæviente taceo et dissimulo et animum precibus ad Deum fundendis occupo, sicque iracundiam ejus frango, et ut stabilit fruamur concordia efficio; quin animum ejus sic inflexi, ut mecum Christum colere cœperit; ita et vos agite erga maritos.

Sancta Elisabeth, filia Petri regis Aragoniæ, et Constantiæ reginæ, data fuit in connubium Dionysio, regi Portugalliæ, carnis vitiis mire dedito. Interim ipsa tanta prudentia et sanctitate conversata est cum illo, ut omnes in admirationem raperet, qui dissolutissimam vitam mariti agnoscebant. Hoc solum eam angebat, quod adeo gravibus offensis toties Deus offenderetur. Unde continuas fundebat preces ut lucem pœnitentiamque Deus illi infunderet, qua e profunda et cæca abysso tandem emergeret. Ulterius præcipiebat ut illegitimi omnes filii illius sibi adducerentur, quos nutricibus tradebat, et commendabat, de omnibus providebat, nutricesque muneribus donabat. Hac tanta patientia, prudentia, charitate, sic tandem mariti animum evicit, ut fidem conjugalem postea conservarint.

LECTIO IV.

DE DISPOSITIONE AD MATRIMONIUM.

1. Docet oportere accedentem esse in gratiæ statu.

2. Oportere rectam esse ejus intentionem.

3. Operibus pietatis sese dedere.

PROPOSITIO PRIMA.

Accedens ad matrimonium debet esse in statu gratiæ.

Ratio est, quia Matrimonium est sacramentum ad augmentum sanctificationis pro conjugibus institutum; indigne igitur censetur accedere, qui in statu peccati mortalis existit, effectuique illius et benedictioni obicem ponens, novo se peccato obstringit. Præmittenda est igitur vel confessio, vel contritio, ne injuria fiat sanctitati sacramenti, conspurcata conscientia illud suscipiendo. Sed et ex eo capite peccatum aggravatur, quod conjuges non solum sint suscipientes, verum etiam ministri sacramenti; ideoque duplici ratione gratiæ statum non debent negligere, tum ut digne suscipiant, tum ut digne ministrent. Dixi aggravari peccatum ut digne ministrent. Dixi aggravari peccatum, nam doctores scholastici censent non esse novum mortale peccatum, ratione ministerii: quia ad illud non sunt specialiter conjuges consecrati, ideoque specialem obligationem ministrandi in gratia non habent, qualem sacerdotes et ministri aliorum sacramentorum in Ordinatione suscipiunt. Nemo tamen negat ex parte indignæ susceptionis illos mortale peccatum incurrere, sicut in aliis sacramentis.

Hinc collige originem tot malorum et scelerum in conjugiis, quia nimirum conjuges sacramenti sanctitatem gratiamque vel negligunt, vel ignorant, ideoque ad eam nullatenus se præparant. Quot irruunt passim, post impudicitates et fœditates inter sponsos et sponsas non infrequentes, quas pudor vetat in confessione expiare! Quot, post fraudulentas promissiones, et perniciosa mendacia in contractu matrimoniali ingesta, ut voto quaque via potirentur! Quot, post juramenta illicita, post ebrietates et comessationes etiam mortiferas, vel alia peccata! Pauci attendunt sanctitatem sacramenti, nec alia dispositione ad contractum nundinarum, ad convivia profanasque solemnitates proruerunt. Si muniti sunt de confessione et communione, illam pluribus diebus ante præmittunt, et quidem perfunctorie, ut reliquos dies non conscientiæ et Deo, sed negotiis et curis uxoris immergant, interim adrepentia gravia peccata negligunt. An mirum si aliqui infelicia nanciscantur conjugia, dum peccata peccatis adjiciunt, [illegible] [illegible], conscientiam et fidelitatem conjugalem profanant? An mirum si [illegible] in illis satanas potestate locum reperiunt, cum in gratia [illegible]? De his maleficiis, vide quæ dixi super primum præceptum Decalogi.

Noverat beata Cæcilia sanctitatem sacramenti; quæ cum a parentibus Valeriano desponderetur, tribus ante nuptias diebus jejunabat, sub byssina veste cilicium gerebat, orationi continuo vacabat, negotium istud Domino supplex commendans. Hæc erat ejus præparatio. Ac dum alii lætitiæ profanæ vacabant, ipsa musicos sonos organorumque dulcisonam melodiam ad Deum referebat, et in corde suo suavius melos Domino promebat, psallens spiritu, psallens et mente: « Fiat cor et corpus meum immaculatum, ut non confundar. » Sic meruit a Deo gratiam impetrare sponsum convertendi, et integritatem cum nuptiis conservandi.

PROPOSITIO II.

Accedens ad Matrimonium debet habere rectam intentionem finis ad quem illud institutum est.

Triplex autem finis potest intendi.

Primo, mutuum auxilium. Habet enim homo inclinationem naturalem ad vivendum socialiter, ut ex mutuo auxilio et ope facilius vitæ hujus incommoda possit tolerare, et labentis sæculi tumultuantes undas transvadere. Nam et ad hunc finem matrimonium institutum est, ut homini sit solatium, tum solitudinis, tum sollicitudinis: *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium.* Qua in re adjutorium? Ad prolis propagationem, ad familiæ gubernationem, ad curarum, laborum, dolorum levamen, cæterasque vitæ necessitates. Ad id mire juvat insolubilis associatio, quam nulla superveniens infelicitas, non morbus, non exilium, non paupertas, sed sola mors dissolvit. Sic etiam intellexere Gentiles, apud quos laudatur Theogena, uxor Agathoclis, regis Siciliæ, quæ ab ægro marito nullo modo se divelli passa est, dicebat enim: « Nubendo non solum prosperæ fortunæ, sed et adversæ societatem inivi, quare nec invita spiritus mei periculo emptura sum ut viri spiritus extremos excipiam. » Sed et sexus diversitas admodum utilis est ad mutuum solatium et opem, ob propria munia a natura sibi indita. Nam ex habitudine naturali ad aliud apta est mulier, ad aliud vir. Mulier domum regit, familiam alit, proles be-

nigne educat, digiti ejus apprehendunt fusum, ancillis partitur officia, multaque alia peragit viris incongrua. Vir vero negotia gravia peragit, ad negotiationes procedit, providet familiæ, eamque tuetur contra incursantes. Hinc ergo finem societatis et auxilii licite et meritorie potest quis intendere, ordinando omnia ad finem supernaturalem, ad quem maxime opem sibi debent ferre in idem jugum juncti, ut se perducant ad eamdem metam supernam. Hinc licitum est matrimonium, licet spes prolis non fuerit, ut patet in sterilibus et matrimonio senum.

Secundo, et principaliter matrimonium iniri potest ad procreationem prolis, inest enim homini naturale desiderium propagandæ speciei. Ut vero sit meritoria hæc intentio, debet intendi prolis generatio, ut instruatur in fide, pietate, timore Dei, sicque benedictionem divinam possit participare, non tantum temporalem, sed et æternam, ut per filiorum multiplicationem filii Dei multiplicentur, et electorum numerus adimpleatur. Hæc est enim prima ratio instituti matrimonii, et teste Augustino, lib. I. *de Nuptiis*, cap. 4, hoc est potissimum matrimonii bonum, ut parentes filios suos ex membris primi hominis transferant in membra Christi. Non ergo primaria intentio debet esse ut hæredem Domini relinquat (quo carens Abraham dolebat, dicens : *Vernaculus meus erit hæres meus*) ; sed ut æternorum bonorum hæredes sibi adquirat, proles a Deo dilectas et electas; ideo patriarchis promisit Deus proles multiplicandas ut stellas cœli, indicans parum esse quod filios producturi sint, terræ sæculoque labenti, nisi et illi in cœlum elevandi sint, ut fulgeant sicut stellæ in perpetuas æternitates, lucis cœlestis et æternæ consortes. Hanc etiam intentionem edocetur Tobias ab angelo, capite sexto: *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.* Unde postea orabat Tobias : *Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli et terra, et omnes creaturæ tuæ. Tu fecisti Adam de limo terræ , dedistique illi adjutorium Evam. Et nunc, Domine, tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.*

Tertio, iniri potest matrimonium in remedium concupiscentiæ. Cum enim homo privatus originali justitia, multos fluctus patiatur a carne, quibus aliqui valde difficulter possunt resistere, in remedium morbi hujus, matrimonium est ordinatum. Unde Apostolus dicit infirmis : *Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem suam.* Et *ad Timot.*, v : *Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem adversario dare maledicti gratia.* Nempe Apostolus offert illis nuptias in remedium incontinentiæ, quia aliquæ illarum jam incontinentia sua scandalum suscitarant. Quod indicat subjiciens : *Jam quædam conversæ sunt retrò Satanam*, ita ut non tam stantibus coronam, quam jacentibus manum porriga auxiliarem Apostolus.

Hæ igitur sunt principales rationes quas debent intendere, qui volunt matrimonium inire, et pie in illo vivere, omnesque sunt ex Christi institutione. Nam et de postrema dicit divus Gregorius (*Moral.*, XII): « Qui tentationum procellas cum difficultate tolerant, conjugii partum petant, sine culpa enim ad conjugium veniunt, si meliora non voverunt. » Possunt et accedere aliæ rationes, sed secundario, non principaliter; verbi gratia, honorabilitas conjugii, nobilitas, prudentia, gratia, modestia, indoles bona, morum parilitas, pulchritudo : propter quas rationes inducitur quis secundario ad matrimonium cum aliqua persona ineundum sine peccato. Hæc enim non sunt repugnantia fini matrimonii, ut patet in Jacob, qui Liæ prætulit Rachelem, ob pulchritudinem.

PROPOSITIO III.

Qui matrimonium init, debet insistere bonis operibus pietatisque exercitiis, ut gratiam Dei advocet, qui matrimonii et auspex et præses est.

Olim Gentiles in suis nuptiis laudibus et hymnis advocabant Hymenæum, ut conjugio benediceret. Existimabant enim eum esse deum nuptiarum præsidem. Depingebant vero tanquam juvenem speciosum, corona ex floribus odoriferis redimitum; et gerebat in una manu facem ardentem, in sinistra velum sericum pallidi coloris, ab antiquis *flammeum* vocatum, quia flaminum uxores illo caput ornabant. Pedes etiam habebat calceis calceatos pallidi coloris, quod genus calceorum proprium erat feminarum. Cur coronam ex floribus gerit, nisi in signum læti et festivi animi? Sed cum talis corona facile marcescat, penillam significabant conjugii corporisque voluptatem non diu perdurare. Dicunt et myrrhæ folia admixta fuisse, quia voluptati conjugali amaritudo sese solet

aspergere, quamvis et per myrrham incorruptionem corporibus impertientem, perpetuum matrimonii vinculum, quod incorruptum debet permanere, potuerit designari. Dicit vero Plutarchus, agens de præceptis connubialibus, in Bœotia moris fuisse asparagis sponsam coronari, ut significaretur ei, citius quam asparagi coquuntur, tristitiam, quam ex paternæ domus discessu conceperat, abolendam; est enim asparagus facillimæ concoctionis. Cur vero facem accensam gerit? Quia olim noctu sponsæ in sponsi domum traducebantur, ob verecundiam adhuc recentem. Imo in tenebris viri thalamum adibant, unde deceptus in tenebris fuit Jacob, putans Rachelem, cum Lia foret; dicit vere Plutarchus præfixum fuisse numerum famularum, nec potuisse plures esse quam quinque, varias illius numeri afferens rationes. Significabat porro fax ardens in manu Hymenæi, in nocte adversitatis affectum conjugalem nunquam extinguendum, et fidelitatem continuo ardere debere. Cur etiam in sinistra velum gerit, nisi ut subjectionem perpetuam, quam sponsa sponso se habiturum profitetur, denotet; denique cur pallidi calcei, nisi ad significandam clausuram a sponsa servandam. Calceis enim pallidis per calles vagari indecorum. Hunc itaque deum suum variis laudibus et hymnis sibi optabant propitium, unde *hymni* nomen derivatum est; hymnus enim quasi hymenæus cantus.

Sed procul figmenta Gentilium, procul fictitii, factitiique Dei, exclusi sunt veniente veritate, et velut vespertiliones tenebris immersi, veniente luce. Nuptiarum ergo deus et verus Hymenæus Christus est, qui primum divinitatis signum a nuptiis auspicatur, aquam in vinum convertens, in symbolum benedictionis christianorum nuptiis impertiendæ, per quam aqua carnalis concupiscentiæ in amorem supernaturalem verteretur, quo conjuges se amarent ut ipsam Ecclesiam sponsam suam, ut supra dictum est. Advocandus ergo est ille qui suum spirituale connubium et amorem quem sponsæ defert, voluit esse exemplar, speculum, prototypus omnium matrimoniorum; ut cætera illius significationem contineant, et imitationem præ se ferant. Ipse in finem usque sæculi sacrat connubia. Præses et auspes, ubi adest, omnia felicia; ubi abest, omnia infausta. Ubi adest, dæmonium nullam habet potestatem; ubi abest, Asmodæus accipit possessionem, ut luxuriantem ex sese naturam in fœda et indecora conjugia propellat. Ubi adest, thorus est immaculatus, et per omnia honorabile connubium; ubi abest, zelotypia, æmulatio, discordia, aliaque vitia vel irrepunt, vel irrumpunt. Ubi adest, vinum non deest, gratia et amor quo onera matrimonii leviter ferantur; ubi abest, fæces sclum manent, et amaritudo mixta cum aqua carnalis concupiscentiæ diffluente.

Denique, ubi adest, inter matrimonii spinas etiam flores producit, flores bonorum desideriorum, sanctorum operum ac meritorum, ex quibus æternæ gloriæ coronas licet contexere; ubi abest nonnisi coronas infelices pungentium spinarum, augmentum curarum, ingentium malorum, est repente. Vis uno verbo complectar? ubi adest, nuptiæ habent speciem et initium paradisi; ubi abest, inferni; veniat ergo Jesus, oratione et præviis operibus sanctis adductus, ut conjugio felicitatem et fœcunditatem impertiatur. Procul Venus et Cupido, procul et Juno, quam pronubam dixere Gentiles, felicisque connubii conciliatricem; loco illius adsit Maria, virgo et sponsa, virginum et sponsarum primiceria et tutelaris diva. Nonnisi per illam impetratur nuptiis vinum pro aqua, nonnisi ejus intercessione, conjugibus adest amor sanctus et gratia. Advocentur et discipuli, quos Dominus secum adduxit. Hi enim sunt optimi testes; hi sunt amici cœlestis Sponsi, qui gaudio gaudeant propter vocem ejus, favoremque ipsius nobis conciliant.

Advocetur et angelus tanquam paranymphus, qui Eliezer famulum Abrahæ est comitatus, ut Isaaco desponsaretur Rebecca; et Tobiam deduxit ut, relegato dæmonio in desertum, ab illo acciperetur uxor Sara incorrupta. Hos omnes invocat Ecclesia, cujus est oratio illa: « Domine Jesu Christe, Fili Dei et beatæ Virginis Mariæ, qui in paradiso matrimonium instituisti in officium, et pro nobis homo factus, etiam in sacramentum, tua præsentia, ac miraculorum primitiis dignanter illustrans; tu per merita et preces virginis Mariæ, et omnium sanctorum, hos quos sacro matrimonio conjunxisti, benedicere digneris, et liberare ab omni ligamento, fascinamento et maleficio Satanæ, et dare eis fœcunditatem, et gratiam qua libere possint uti matrimonio ad generandum, concipiendum, gestandum, pariendum, et fovendum prolem et gratiam Deo et hominibus. In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. »

LECTIO V.

DE CÆREMONIIS MATRIMONII.

1. Agit de præviis Matrimonio interrogationibus.

2. Agit de cæremoniis adhibitis in sacramento isto.

3. De benedictione matrimoniali.

4. De conviviis nuptialibus.

Primo interrogantur an castitatis votum non emiserint. Licet enim votum simplex non irritet matrimonium, facit tamen illicitum; ita ut post votum contrahens peccati mortalis reatum incurrat, nec debitum possit exigere a conjuge sine episcopi dispensatione. Merito vero hæc interrogatio præmittitur, quia experientia docet adolescentes, quodam pietatis et ætatis indiscreto fervore, ad castitatis vota prosilire, et postea, cum sit illis mobilis cum ætate animus, conjugii occasione arridente, sæculique illecebra illectante, vota negligere, fidem Deo fallere. Frustra vero excusationes quæruntur tunc ob ætatem immaturam, ob indiscretionem et imprudentiam, quod nexum tanti vinculi non ponderarint, nec difficultates secuturas præviderint, quia sacri doctores non plus exigunt ætatis et maturitatis ad obligandum se Deo per votum, quam dæmoni per mortale peccatum, vel Deo per actum meritorium. Unde eleganter Ambrosius: « Non mireris in adolescentulis castitatis professionem, cum legis in parvulis passionem; nam et scriptum est de his: *Adolescentulæ dilexerunt te nimis*. De nubentibus igitur post votum, audi Apostolum: *Habent damnationem, quia primam fidem irritum fecerunt*, quia, scilicet, per votum fecerunt cum Christo pactum, fidem illi dantes, nunc contra illam cum marito pacisci volunt, Christique fœdus dissolvere. Addit Apostolus: *Jam conversæ sunt retro Satanam*, quia, relicto illo cui se per continentiam desponderant, sequuntur dæmonem libidinis incentorem ad incestas nuptias invitantem. Et quidem aliquæ ut sibi ad illas viam sternant, prius luxuriantur cum sponsis quos ambiunt, et hoc vocat Apostolus, *luxuriari in Christo*, hoc est, in injuriam Christi. Consonat Apostolo Augustinus diserte pronuntians: « In illis qui voverunt castitatem, non solum capessere nuptias, sed et nubere velle, damnabile est.

Licet vero juvencularum vota in sæculo non reprobemus, si serio se probent (non ætas rejicitur florentior, ubi morum est senecta, Theclam non senectus, sed virtus probavit, inquit Ambrosius); multarum tamen inconstantia etiam post plures castitatis annos comperta indicat frequentius suadendum ut aut virum aut murum eligant, ut se claustris recludant aut nubant; quia ob sexus infirmitatem multis periculosum est inter consortia et illecebras mundi vovere castitatem.

Hinc illud consilium Apostoli ad adolescentiores viduas, quibus ob obitum conjugis difficilior est continentia: *Volo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia*. Quasi dicat: Consulo illis ob periculum otiandi, vagandi, impure vivendi, ut juvenilis inconstantia conjugii jugo adstringatur, et sic curis domesticis occupetur, ne cuipiam detur occasio scandali et maledicti contra eos qui ad castitatis votum sic inconstantes vellent adducere.

Ex his omnibus consulitur confessarius, ut juvenculas quæ domi debent degere inter suos non facile permittant edere vota perpetuæ castitatis, ne postea sint in laqueum; nihil tamen vetat ut de mense in mensem, aut de anno in annum, concedant ad probationem.

Secundo, interrogantur an alteri fidem non dederint, quia qui sciens volensque alteri spopondit, obligatus est vinculo oris sui, teneturque implere promissum, nec sine perfidia mortali potest recedere, nisi in casibus a jure permissis, de quibus vide *Navarrum*, cap. 22. Imo, si quis fidem matrimonii alicui dederit, non tamen juramento firmarit, si postea alteri fidem juret, tenetur priori, quia juramentum posterius cadit in materiam indebitam, et illicitum est, nec ligat. Interim parvipendunt cæci juvenes fidem, etiam juratam, sufficit promissione ad turpia puellas illectare et deflorare, postea deserunt et despiciunt, cum illarum dedecore lacrymisque parentum; sicut Ammon, cum violasset Thamar, despexit et exosam eam habuit.

Hoc vero Deus permittit in pœnam levitatis puellaris, ut discant serpenti per os eorum sibilanti non credere, ne instar Evæ decipiantur, fallaci promissione, et ut discant se matrimonio integras conservare. Sic exemplum aliis eas exhibet Deus, quomodo et Dinam violatam ob nimiam levitatem et curiositatem, quia voluit excurrere ut videret filios et filias regionis alienæ.

Sed et ex parte puellarum falsa hæc fides non deest, quæ illaqueant juvenes

ad suam sequelam, alliduntque ad graves expensas fallaci promissione; postea, si opulentior occurrerit conditio, eam captant nonobstante fide et juramento, sed non sine animæ periculo.

Audi exemplum memorabile. In Saxonia, virgo opulenta, formosa, juveni matrimonium spopondit, at qui tenuioris erat fortunæ, dirisque se devoverat, dicens : « Si alteri nupsero, dæmon me in illis nuptiis abripiat. » Post intervallum, animum mutans, alteri nubit, nonobstante quod prior eam promissi et imprecationis admoneret. Ipso nuptiali die, omnibus convivis ad hilaritatem se excitantibus, ipsa tristior fit solito, urgente conscientia. Tandem duo dæmones sub specie equitum adveniunt, et in ædes nuptiales mensamque adducuntur, deinde ad choreas. Uni ex illis honoris causa quasi extraneo sponsa ducenda jungitur, cum ea aliquoties tripudiat, deinde in sublimi effert, in conspectu parentum et amicorum, cum eorum ejulatu. Altero die, amici mœsti sponsam quærunt, ut forte delapsam sepeliant, et ecce iidem occurrunt, vestes et aurum referentes, dicentesque : Non in has res, sed in sponsam nobis a Deo potestas est concessa. Ita Delrio, lib. 3, 4, 7, lect. I.

Tertio, interrogantur an adsit parentum consensus. Ratio est, quia parentum est prolibus providere, et consulere in hoc gravi negotio. Nam et ratio naturalis docet debere parentes de statu prolis satagere, illisque obtemperandum esse, consilio eorum utendum hac in re.

Scriptura veteris et novæ legis hanc curam delegat parentibus. Apostolus : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, etc.* Ecclesiasticus vero : *Filiæ tibi sunt, serva corpus illarum, et non ostendas faciem hilarem ad illas. Trade filiam, et grande opus feceris, homini sensato da illam.* Hinc Abraham, *Gen.* XXIV, ubi nubilem Isaac attigit ætatem, mittit fidelem domus suæ œconomum Eliezer, ut illi despondeat uxorem. Et laudatur Isaac tanquam filius obediens, quod totam hanc curam patri defert; nihil disputat quod e longinquo adducatur, cum non deesset quam posset eligere e multis quas suis oculis lustrarat. Non etiam contendit ipse proficisci ut eligat, sed patris directioni, et illius qui mittebatur fidelitati se committit. Ideo ut obedientiæ exemplar illum proponit sanctus Ambrosius, laudans illud puellæ apud Euripidem responsum : « Sponsalium quidem meorum pater curam subibit, hoc enim non est meum.

Sic Catullus, in epithalamio alloquens puellam ut assentiatur voluntati parentum, dicit lepide :

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est.
Tertia pars matri data, pars data tertia patri.
Tertia sola tua est, noli pugnare duobus,
Qui genero sua jura simul cum dote dederunt.

Itaque invitis parentibus contrahere, ordinarie est grave peccatum, ob irreverentiam et injuriam patriæ potestatis. Graviter Esaü offendit et contristavit parentes, duas sine eorum assensu ducens uxores. Et infeliciter cedere solet filiis hac in re in pœnam peccati. Aliud est cum quis Religionem ingreditur, quia tunc non tam cum parentibus (qui solent obicem injicere) quam cum Deo consulendum. Si vocat oriens, non attendas ad occidentem, si vocat magni consilii angelus, noli aliena consilia præstolari : *Sine mortuos sepelire mortuos suos*, tu viam vitæ ingredere. Sufficit vero parentum consensus interpretativus. Sic Tobias absens ducit uxorem, et Jacob peregrinus apud Laban.

Si vero non adsit consensus, ratum tamen est matrimonium, ut definit Tridentinum, sessione 14, capite primo, quia illorum consensus etiam jure naturæ sufficit, quorum est onera matrimonii ferre ; hoc autem non parentum est, sed conjugum ; et licet peccent contra obedientiam, dum de matrimonio decernunt, de re tamen sua, non de aliena disponunt.

Gravissime vero monendi sunt parentes ne metu gravi, minis, verberibus, in electione status cum prolibus agant. Nec ad nuptias cogant quæ statum eligent castitatis, nisi Dei iram vindicem in se velint accersere, neque ad castitatem importune urgeant quæ nubere volunt. Exinde enim in Religione et claustris tot infausta, tot scandala et apostasiæ, quia plures irrepunt non a Deo vocati, sed a parentibus intrusi ut spem hæreditatis amplioris aliis prolibus parent, aut cæco alio affectu.

Denique, si connubia eligant, non ad placita sibi, prolibus autem ingrata, impellant, quia magna opus est libertate, cum de vinculo insolubili agitur, et ad tot onera ferenda opus spontaneo amore, nec tam uxor quam hostis dicenda est, quæ invita nuptui datur. Eheu, quot malorum origo est parentum importuna potestas, et malesuada voluptas colligans filias cum exosis maritis !

Mihi contigit in variis locis hac de re casus lacrymis dignos audire. Quædam fassæ sunt se per plures annos a maritis

ita fuisse aversas, ut nec se attingi paterentur ad matrimonium consummandum; exponebant interim eos certo turpitudinis periculo. Quædam cum parentum voluntati non possent refragari, resolvebant secum : Si opus sit huic viro mihi exoso jungi, cogitatione alio perfruar. Sicque in congressu maritali ad alium affectum cogitationemque convertebant. Cum quamdam urgerem an non interrogata fuisset a ministro assistente, num in illum virum consentiret, annon saltem tunc asseruerit se consentire, respondit se verbo quidem asseruisse, mentem tamen, quantum in se erat, alio divertendo. Nec defuit quæ tandem veneno maritum et infecisse et interfecisse fassa est. Denique, quam multæ hanc ob causam adulterio matrimonia polluerunt. Sic discite, o infausti parentes, non abuti patria potestate, liberos morose premendo, opprimendo, perimendo, vosque ipsos; dum tot periculis salutem eorum exponitis, quæ quidem in caput vestrum retorquentur.

Quarto, dextræ contrahentium junctæ sacra stola colligantur, in symbolum fidelitatis, et vinculi insolubilis, quo vi sacramenti in Christo copulantur. Est matrimonium insolubile ob unionem significatam Christi cum Ecclesia, per amorem et unionem hypostaticam in humanitate assumpta. Stola autem symbolum humanitatis Christi est, quam tanquam vestem et stolam sibi adstrinxit, et nos per illam; sic vero adstrinxit, ut nunquam dimiserit. Hanc significationem matrimonio christiano inserens, vult conjugum corpora animosque ita uniri, ut quamdiu spirant non dividantur, dicens in illius institutione : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hæc omnia stolæ collatio mystice repræsentat.

Unde sic colligati, mutuum consensum exprimunt, et juramento solemni, in præsentia Dei et angelorum, asserunt per fidem quam Deo debent, per Baptismum quo in Christo regenerati sunt, per partem quam cum electis expectant, se mutuam fidelitatem, tam cordis quam corporis, tota vita inviolabilem adservaturos quocumque in statu; simulque auxilium, bonorum communicationem, protectionem, sibi compromittunt; quæ olim per pallium quod vir supra conjugem extendebat, designabatur, ut colligitur ex libro *Ruth*, III. Utinam hujus jurisjurandi sæpius conjuges meminerint!

Utinam non se perjurii reos coram Deo sistant, et in caput suum damnationem accersant, dum opere vel corde mœchantur, vel desponsatas deserunt, repudiant, in desperationem et perditionem adigunt. Per hanc fidem datam fit ut mulier potestatem corporis sui non habeat, sed vir; et vir potestatem corporis sui non habeat, sed mulier, ut dixit Apostolus.

Hujus juramenti et potestatis sibi mutuo datæ per illud, memores fuere vir ille et mulier, de quo in *Prato spirituali*, c. 189. Mercator quidam naufragium passus omnium rerum suarum, divina providentia incolumis evaserat. Ubi domum appulit, a creditoribus carceri traditur, omniaque ad uxoris usque vestes divenduntur. Hæc, omni ope destituta, mœrebat quod nec viro panem suppeditare posset. Cum quadam die in carcere mariti sortem defleret, accessit dives quidam incarceratis eleemosynam largiturus, et mulieris specie captus est. Dicitque custodi ut adducatur ad se Venit illa eleemosynam sperans, narratque mariti infelicem sortem. At ille : Vis hac nocte mihi jungi? eximam te angustiis, et creditoribus satisfaciam. Cui mulier casta et fidelis : Domine, intellexi Apostolum dicere : *Mulier corporis sui potestatem non habet, sed vir;* remitte me ad maritum, quod jusserit peragam. Regressa narrat marito rem. At ille non se hac occasione abripi passus est. Ait ergo lacrymans dilectæ conjugi : Vade, o soror, dic ei nos spem figere in Jesum, qui suos non deserit, mortemque potius obire nos paratos quam eum offendere. Renuntiat illa mariti responsum, rubore perfundens virum castitati suæ insidiantem. Nec vero Christus defuit spei illorum. Nam per id temporis latro etiam carcere detentus, viri mulierisque colloquium audiens, compunctus in se dixit: Ecce hi pudicitiam Deumque pluris faciunt quam pecuniam vitamque. At ego quid faciam, qui de Deo numquam cogitavi, tot homicidiorum auctor? Vocat ergo eos, et dicit : Ego scio me ad mortem dari natum, audiensque pudicum vestrum consilium, compunctus sum; pergite ad talem locum, et fodite, pecuniam reperietis, ut debitum persolvatis, et orate ut ego inveniam misericordiam. Post paucos ergo dies latro neci datus est, et mulier pergens ad locum, pecuniam reperit, et paulatim satisfaciebat creditoribus, ut existimarent pecuniam ab ea mutuo accipi. Hæc ibi.

Quinto, non solum dextræ conjunctæ colligantur, sed etiam in sponsæ digito annulus inseritur, ut hoc pignore sacro dilectione mutua sic corda jungantur et obsignentur, ut nullus amori extraneo ac-

cessus detur, nullusque odio locus. Etenim et hujus rei symbolum est, quod quarto digito sinistræ manus annulus hic imponitur, qui et annularis, digitus fidei, digitus cordis, nuncupatur. Tradunt enim ab illo nervum quemdam tenuissimum, venamque sanguinis ad cor pertingere, Aulus Gellius, Macrobius, Plinius, Isidorus et alii Neque vero mos annulum exhibendi in nuptiis recens est, cum et apud Hebræos usitatus fuerit, Græcos ac Romanos, apud quos cives utebantur aureo, libertini argenteo, servi ferreo, teste Isidoro Neque solum in usu erat signatorius aut honorarius annulus; sed et maxime sponsalis ac pronubus. Apud Hebræos annuli usus colligitur ex multis Scripturis Nam Thamar dixit Judæ: *Patiar quodvis, si dederis mihi arrhabonem. Ait Judas: Quid pro arrhabone vis dari? Respondit: Annulum tuum* Iterum cum de fabrica tabernaculi agitur, ad quam monilia, aurum, argentum, et byssus, afferebantur, inter cætera annulos oblatos testatur Scriptura, *Exod.* xxxv, 11; et *Isaiæ* tertio, minatur Dominus se ablaturum a filiabus populi sui monilia, mitras, discriminalia, annulos. Inter christianos vero jam ab initio usitatos annulos, testatur Clemens Alexandrinus, docetque quo signo christianorum annuli forent sculpendi: « Sunt nobis signacula, columba, piscis, vel navis, quæ celeri cursu a vento fertur, vel lyra musica, qua usus est Polycrates; vel anchora, quam insculpebat Seleucus; et si sit piscans aliquis, memineris Apostoli et puerorum qui ex aqua extrahuntur Neque idolorum imprimendæ sunt facies quibus vel solum attendere prohibitum est; sed nec ensis vel arcus; iis qui pacem prosequuntur, nec loculi iis qui sunt ordinati et temperantes. Sed apud christianos, teste Baronio, usus olim fuit ut in annulo sponsali sculperetur signum mutui fœderis et concordiæ, hoc est, dextræ simul junctæ, quia porrectione dextræ, apud omnes fere nationes fides sponderi solita est, et conjunctione manuum (ex qua efficitur numerus denarius perfecta animorum consensio apte exprimitur. Plura ea de re vide apud Baronium, ad Christi annum 57.

Sed et annuli pronubi usus satis ex eo probatur, quod adhuc aliqui sacri in Ecclesia habeantur. Nam Coloniæ reservatur annulus sanctæ Ursulæ aureus opere simplici, quo eam sibi Conanus, Gallo Britanniæ præfectus, nondum a paternis abductam laribus desponsaret; sed illa, virginitatem amans, fugiensque sponsum, ex majori Britannia felici naufragio Coloniam appulit, cum virginum cohortibus, ubi Christo fidem datam, conjugiumque per castitatem cum illo initum, sanguine suo sanxit. Annulus quoque quo sanctus Joachim Annam Mariæ parentem sibi conjunxit, servatur Romæ apud sanctimoniales sanctæ Annæ; estque argenteus et rudis, cum cristallina gemmula, maculis circumcingentibus nigris, in medio pellicida, ex qua imago veluti e speculo resilit, quo hebetes et caligantes oculos, quibus admoneri solet in festo sanctæ Annæ, plurimum juvari tradunt.

Servatur et Perusii in Italia, in templo sancti Laurentii, summa cum veneratione et populorum concursu, annulus quo beatus Joseph Mariam desponsavit, estque miraculis clarus, a Clusinis ad Perusinos divina providentia delatus; historiam describit eleganter Joannes Baptista Laurus Perusinus. Hunc annulum sæpius se spectasse mihi asseruit clarissimus I. V. D. Joannes Baptista de Nivis, illustr. D. P. Aloysii Carafæ nuncii apostolici ad Germaniam, auditor generalis, sed non posse dignosci ex qua materia sit, non enim ex argento aut auro, sed ex lapilli alicujus genere est. Solent vero matronæ conflatos ex ebore annulos Perusium mittere, attactu illius consecrandos in partu profuturos, de quo sic Baptista Laurus: « Ego quoque Romæ abhinc quadriennio, principum aliquot feminarum rogatu, annulos ex ebore conflatos Perusium transmisi, curavique attactu nostri, quasi divinam ex eo hausturos indolem, consecrari; eo quod assererent partus propinquas mulieres difficili nixu se excruciantes, si hos annulos digito gestassent, sublevari. »

Annulus quoque iste sacratissimus Deiparæ reconciliandis conjugum dissidentibus animis, mire prodest; cujus rei gratia, plures voto adstricti se Perusium conferunt, et fructu domesticæ pacis fruuntur eliminata discordia. Denique multi a dæmonibus vexati et obsessi ad aram sacram, ubi hic annulus servatur, confugientes, liberati sunt.

Nec hoc silendum, quod cum nobilis et regii sanguinis femina nomine Waldrada præcipiti pietate, dum ei gemma spectanda exhiberetur, manu eam accepisset, et digito annulari inseruisset, illum protinus digitum exaruisse in pœnam temeritatis. Quæ res in populi concursu contigit dum adhuc Clusi existeret. Nec mirum tibi videatur tanta in veneratione illum haberi, quandoquidem annulus ille pronubus humanæ felicitati auspicium dederit; quo Maria, hortus conclusus, fons

signatus, porta cœli, soli æterno Principi pervia, fuit obsignata et tradita Josepho, virginitatis socio et consorti. De hoc annulo sic quondam lusisse fertur Urbanus VIII, qui modo in sede Petri agit, dum adhuc S. R. E. cardinalis foret :

Imbriferis arcus fulgens in nubibus, orbem,
Effera diluvii damna, timere vetat,
Sic Deus omnipotens voluit Deus annule, majus,
Est tibi, quem supplex urbs Perusina colit.
Is gemino constans arcu, felicior index,
Nam peragit virgo nupta salutis opus.
Virgineo terræ contingens fœdere cœlum :
Hac duce, non pelagi, non stygis unda nocet.

Cæterum, cum sponsus sponsæ annulum tradat in digito cordis (ex quo nervulus in cor derivari anatomia medicorum observavit), frequenter illum attendat sponsa; oculumque mentis non debet ab illo dimovere, sicut nec oculis corporis expositum, facile oblivioni tradit. Meminerit ergo amoris cordatissimi ad quem se obstrinxit, et illius aspectu ressuscitet gratiam in conjugio datam, nec obliviscatur benedictionis illi annulo datæ a sacerdote Christum repræsentante, quæ sic habet : « Benedic, Domine, hunc annulum, quem in tuo nomine benedicimus, ut quicumque eum portaverit, in tua pace consistat, et in tua voluntate permaneat; et in tuo amore vivat, crescat et senescat, et multiplicetur in longitudinem dierum. »

De benedictione sacerdotali.

Post interrogationes, stolæ colligationem, annuli traditionem, mutui consensus expressionem, conjugibus benedictionem impertitur sacerdos, in qua benedictione legi solet *Psalm.* CXXVII : *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus, etc.* Qui quidem Psalmus, quoniam bona matrimonii insinuat, paulo latius a nobis explicandus est.

Primo incipit : *Beati omnes qui timent Dominum*, quia initium omnis boni timor Domini est : *Timore tuo, Domine, concepimus, et parturivimus spiritum salutis*, inquit Propheta. Timor autem ille sanctus in hoc elucescit, si sollicite quis illi placere, illius se voluntati studeat conformare, et nihil ita vereatur quam in ejus offensam incurrere. Hoc nempe etiam est in viis ejus ambulare, ejus mandata, consilia, inspirationes sequi, nec declinare a via regia justitiæ. Qui ego timet Dominum, in viis ejus ambulat, et ideo beatus est initiali quadam beatitudine, nunc expectatione certa, postea possessione secura.

Secundo addit : *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit.* Ubi indicat hominem non ad otium creatum, sed laborem, sicut avis ad volatum, inquit Job. Nam prima sententia ad id eum condemnat : *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* At huic labori Deus benedicit, abundantiam tribuens timentibus se, vel certe sufficientiam pro se, et liberis alendis. Non ergo debent hoc ascribere patresfamilias soli suæ industriæ, aut labori, sed maxime divinæ providentiæ et benedictioni. Etenim quidquid laboris et industriæ adhibeatur, *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.* Quid est ædificare domum? prolem, familiamque felicem conquirere? Nec enim domus hic tam pro loco mansionis, quam pro familia accipienda est. Sic *Exod.* I Deus dicitur ædificasse domos obstetricibus, eo quod pepercissent masculis Hebræorum. David quoque promittit ædificare domum, hoc est, prosapiam amplam et felicem (I *Paral.* VII). Frustra ergo quis adlaborat ut prolem fœcundam habeat, opesque illi provideat, nisi Dominus collaborarit : *Vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.* Vanum est Deo non juvante surgere ad laborem, quo victum conquiratis; licet valde mane, postquam paululum sederitis, sive quieveritis, ad laborem redeatis, non vobis succederet, nisi Domino opitulante. Vos ergo, *qui manducatis panem doloris*, qui cibo ærumnoso vescimini, edentes in tristitia panem magnis laboribus partum, confidite magis in Domino, ut labori manuum vestrarum benedicat Hanc benedictionem promisit populo suo: *Si mandata mea custodieris, venient super te benedictiones istæ. Benedictus eris in civitate, et benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui, fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum.* Vide cætera, *Deut.* XXVIII. Quod si quandoque timentes Dominum has benedictiones non assequantur, sed, non obstante quod labori insudent, egestate torqueantur, compensat id Deus amplioribus donis spiritualibus et æternis. Unde si vix panem post laborem ad manducandum habent, certe præparat eis Deus panem qui non deficit in regno Dei, tumque colligunt ibi de opere manuum suarum, de fructu meritorum quæ hic seminarunt. Quapropter omnibus justis convenit illud in sensu spirituali : *Labores manuum tuarum quia manducabis*, et magis quod sequitur. *Beatus es, et bene tibi erit.* Beatus es in spe in præsenti, et

bene tibi erit in re in futuro, ampla illa operum tuorum remuneratione. Quo eodem sensu per Isaiam dicit Dominus : *Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet : Væ impio in malum, retributio manuum ejus fiet ei.* Consolatoria admodum monitio ista est, ex ore Domini procedens et paucis multa complectens. An non recte dicitur justo quod bene recteque impio væ nuntiatur ? Nihil enim justo, nisi bene ; nihil impio, nisi væ ; quia justo omnia etiam mala cooperantur in bonum ; impio bona quæ habet, vertuntur in malum, ceduntque ei in damnationem. Si enim opes habet, si honore fulget, si felicitate fruitur, his peccata accumulat, et væ sibi multiplicat ; nec illi bene esse unquam dici potest, quia hæc a miseria pœnæ et culpæ non valent eum liberare. Sic nec ægro bene esse dicimus, licet opibus affluat, licet famulorum turba circumstet, licet honores omnes, diademata, sceptra, infulæ, deferantur. Pessima autem ægritudo est ægritudo peccati, quæ non sinit homini bene esse, cum et conscientia semper inquieta pavorem, et affectus pravi turpidam mentem ei ingenerent. Justo autem sine limitatione vult Dominus nuntiari, quoniam bene, indicans omne genus boni humano cordi optabile ei dari, initialiter quidem in hac vita per spem et promissionem, consummative in altera per promissionis exhibitionem. Dicite ergo justo quoniam bene, quia benedicta hora in qua natus est, benedicta vita, benedicta mors, et quidquid illam sequitur. Dicite quod bene ei succedet, sive in quiete, sive in honoribus, sive in ignominia, sive in inopia : *Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Annuntiate ei omne bonum, sive ex parte animæ, sive ex parte corporis, sive ex parte Dei, sive ex parte hominum, sive ex parte hujus vitæ, sive ex parte futuræ. Licet enim per adversa ejus probetur patientia, tamen damna in lucrum, labores in meritum, certamina cedunt ei in coronam et præmium. Dicite ei quoniam bene, quia nomen ejus scriptum est in libro vitæ, illique præparatum est summum omnium bonorum, a mundi constitutione. Unde licet omnia in eum mundi mala incidant, licet omnia elementa conspirent, licet totus infernus obluctetur, nihil trepidare debet..... « Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ. » Etenim ruente sæculo dicitur justis : « Levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. » Et cuilibet illorum dici potest : *Beatus es, et bene tibi erit.* Est et hoc advertendum, quod dum in benedictione conjugatorum dicitur : *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es,* indicari illis verbis eos debere hanc vitam transire, non de laboribus alienis, sed de suis, non de hæreditate pauperis, aut pupilli ; non de pane viduæ, aut impotentis resistere ; sed de propria industria et cura. Felix qui quiete manducare potest panem suum sub ficu et vite sua, hæc est Dei benedictio, dum nihil injuste possidet, non per fraudes, non per dolos et circumventiones, non per lites et exactiones. Significatur etiam hanc esse a Deo benedictionem, si non molestetur, aut inquietetur dissidiis, litibus, processibus, exemptus ab illa maledictione : *Diripiant alieni labores illius, non sit illi adjutor, nec sit qui misereatur pupillis ejus.* Denique significatur quod non debeat esse inquietus nimia sollicitudine, avaritia, cupiditate, ob quam vix cibum necessariamque relaxationem audeat sibi et familiæ indulgere vel amicis frugaliter communicare. Etiam et hoc reprehensibile est dicente Ecclesiastico : *Quid proderit homini de universo labore et afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est ? Cuncti dies doloribus et ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit, et hoc nonne vanitas est ? Nonne melius est comedere et bibere, et ostendere animæ suæ bona de laboribus suis ? Et hoc de manu Dei est.* Itaque extrema hæc vitanda sunt, vel nimia sollicitudine, avaritiaque laborare, et terrenis bonis inhiare : vel otio etiam nimio marcescere, nec commoda ad vitam hanc transigendam quærere : *Stultus enim,* inquit, *complicat manus suas, et comedit carnes suas, dicens : Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore et animi afflictione.*

Tertio dicit : *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Hoc est, sicut vitis propagines suas diffundit per omnia latera domus, fructum suum proferens, ita et uxor tua filiis elegantibus et suavibus domum tuam replebit. Hæc enim benedictio Dei est, in matrimonio proles felices perducere. Ut sicut vinum reficit, colore, odore, sapore delectans, ita et filii bonæ conversationis odore et gustu, parentum ætatem et senectam solantur. Recte autem dicitur uxor in lateribus domus fructificare ; illius enim est quiete domum incolere, prolium curam habere, non otiari, sed adjutorium esse viro in domestica gubernatione ; et dum is externis negotiis se impendit, ut domui procuret necessaria, illius est fideliter

omnia dispensare, non prodige et inutiliter administrare : *Confidit enim in illa cor viri sui, reddet ei bonum, et non malum, omnibus diebus vitæ suæ; consideravit semitas* (sive statum domus suæ), *et panem otiosa non comedit. Unde surrexerunt filii ejus, et beatissimam prædicaverunt, vir ejus et laudavit eam.* Quomodo autem Deus sicut tribuit uvarum abundantiam, ita et timentibus se fœcunditatem filiorum ac nepotum, patet ex filiis Israel. Hi cum tantum septuaginta ingressi fuerint Ægyptum, post ducentos quindecim annos quibus in Ægypto vixerunt, ita numero aucti sunt, ut præter parvulos et uxores, sexies centena millia peditum in egressu numerata sint (*Exod.*, XII). Unde de illis dicitur *Exod.* c. I : *Erant igitur omnes, qui ingressi sunt, e femore Jacob septuaginta. Joseph autem in Ægypto erat, quo mortuo et universis fratribus ejus, omnique cognatione illa, filii Israel creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis impleverunt terram,* terram scilicet Gessen sibi attributam.

Sic manifeste adimpleta fuit multiplicatio seminis Abrahæ (*Genes.* XIII et XV) promissa. Et quidem hæc fœcunditas potuit esse naturalis, quia naturaliter fieri potuit ut omnes mulieres Hebrææ essent fœcundæ, et singulis annis parerent ; item ut mature inciperent parere, et sero desinerent ; et ut Hebræi tradunt, binas aliquando et ternas proles simul parerent, nam hoc in Ægypto non ita fuisse insolitum testis Aristoteles est, libro septimo *Animalium*, capite quarto. Tamen hæc propagatio etiam providentiæ spirituali Dei et benedictioni adscribenda est, quandoquidem Hebræi ita creverint, non obstante quod summis et continuis laboribus et afflictionibus tam animi quam corporis opprimerentur ; licet enim hæc oppressio fœcunditati contraria esset, tamen quanto magis opprimebantur, tanto magis crescebant ; unde dicit Augustinus, 18 *Civitatis*, capite septimo : « Creverunt Hebræi, divinitus fœcundata eorum multiplicatione. »

Mirabilis certe fœcunditas in genus humanum provenit, ex prima illa benedictione Domini : *Crescite et multiplicamini, etc.* Unde ex tribus Noë filiis ducenta quinquaginta annis in tantum propagati sunt homines, ut Diodorus Siculus doceat Ninum (qui regnare cœpit sub annum 250 a diluvio) eduxisse contra Bactrianos, peditum decies septies centena millia, et equitum ducenta millia.

Sed parum est filios producere, nisi bene moratos, ideo dicitur conjugii benedicti fructus fore instar uvarum suavium ; mali enim filii sunt una acerba dentibus patrum suorum, quibus obstupescunt et torquentur. De bonis autem filiis attende quod sequitur.

Quarto subdit : *Filii tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ.* Hoc donum Dei est circa se videre proles quasi novas plantulas olivarum, ductiles, delectabiles, virentes, et bonæ spei ; illasque alere, irrigare, et si quid curvum sit, erigere, manu ducere, ut frondes, flores, fructusque suaves parere tandem possint, olivas et oleum, hoc est probos, pacificos, frugiferosque mores, quibus parentes Deusque oblectetur. Cum autem dicit filios hos in circuitu mensæ conspici, indicat maritum qui benedictione matrimoniali frui vult, non debere frequentare symposia, popinas, tabernas, ibique sua prodigere ; sed potius panem suum cum pueris et uxore dividere, illas in circuitu mensæ alere, cum eis quandoque animum relaxare. Sic Job dicit : *Omnipotens erat mecum, et pueri mei in circuitu meo.*

Hæc quoque allegorice Christo competunt, cujus uxor Ecclesia fœcunda est : *Quasi vitis quæ extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines suos.* Filii ejus sunt quasi novellæ olivarum in circuitu mensæ, quam sponsus suus instruxit, virtute cujus irriganter, fœcundantur, ut abundans oleum bonorum operum, gratiæque pinguedinem per odoriferam conversationem possint producere.

Quinto denique, cum repetens benedictiones jam dictas dixisset : *Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum*, adjicit et hanc finalem : *Benedicat te Dominus ex Sion, ut videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ, et videas filios filiorum tuorum pacem super Israel.*

Quæ quidem benedictio, vel terrena, temporalis, vel cœlestis, spiritualis, et æterna intelligi potest. Temporalis quidem et terrena erit hoc sensu : Ex cœlesti Sion Deus sic te benedicat, ut non solum privatam familiæ felicitatem experiaris, sed et publicam civitatis tuæ ac patriæ, ut ejus statum videas tempore vitæ tuæ florentem et pacificum ; sine turbine bellorum, sine vastitate et procella afflictionum publicarum, bonis omnibus circumfluentem, ita ut quisque sub vite et ficu sua illis quæ Deus de cœlo dedit, compage gratias agens fruatur et comedat cum quiete. Spiritualis autem et æterna

hoc sensu erit. Benedictionem et hanc postremam post omnes temporales dictas impertiatur tibi Dominus, qui ex Sion, sive ex specula æternitatis omnia contemplatur ab æterno, usque in æternum providentiam et misericordiam extendens; ut, scilicet, perducat te ad bona illa cœlestis et supernæ Hierusalem, quæ piis et timentibus se sunt reservata, quibus fruaris omnibus diebus vitæ tuæ. Quæ cum futura sit post hoc sæculum immortalis, opto ut et æternum illis bonis perfruaris, et illa in Sion bona contempleris, quæ hic oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Et postquam ad bonam senectutem perduxerit te in hoc sæculo, ita ut filios et nepotes tuos felici jucunditate conspexeris, tandem ad pacem illam æternam Israelis sive populi electi videntis Deum, pertingere tibi donet, ad pacem, inquam, illam imperturbabilem, quam nomen Hierusalem importat, quod interpretatur *visio pacis*, nomen quoque Israel, quod idem est ac videns Deum.

Has itaque benedictiones juvat explicare conjugatis, ut non solum opibus et felicitati terrenæ et externæ inhient, sed et maxime felicitati ac paci internæ, ac bonis æternis, ad quorum participationem filios se debere generare agnoscant.

De conviviis nuptialibus.

Jam olim convivia in nuptiis celebrari solita, constat ex *Genes.* XXIX, ubi Laban, cum traderet in uxorem Rachelem filiam, *vocatis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias*. A piis autem hæc convivia exercebantur cum timore Dei, ut dicitur *Tob.* IX. Sed Athenæus, convivii nuptialis dans causam, dicit : « Moribus et legibus scitum est ut in nuptiis epulum fiat, tum nuptiales Deos ut veneremur, tum ut pro testimonio id sit conviviis, quod nuptis placeant suæ nuptiæ. » Verum hæc passim in luxum et abusus indignos christianis excreverunt. Tunc quidlibet licitum videtur. Quis enumeret gravissima mala quæ quotidie convivia nuptialia ultra omnes limites christianæ modestiæ exundantia, pariunt? Bacchus illis præsidet et Proserpina, furiæque infernales cum tædis suis ardentibus; non solum ebrietates, sed et rixæ, homicidia, sanguinis effusio, dissolutionesque gravissimæ passim ex illis oriri cernuntur. Vide Chrysostomum, *in Gen* c. XXIX.

Sed has dissolutiones quandoque ultio divina a tergo consequitur; paucis id exemplis comprobemus. Agebantur squalenses in Lubica nuptiæ, aderatque frequens utriusque sexus multitudo choreas ducens. Et ecce ignis ignota origine locum invadit, et centum octoginta utriusque sexus perempti sunt, soli sponsi nudi e lecto evasere. Unde et proverbio locus datus, *Nuptiæ squalenses*. Nempe sponsi rite suscepto sacramento in gratiæ statu existebant, unde eis divinus favor affulsit; alii in peccatis hærentes, divinamque irritantes clementiam dissolutionibus suis, ultioni fuere obnoxii. Testis est Albertus Crantizius et Zamolus, colloq. 4, articulo 144.

Alexander III, Scotorum rex, cum tertio sibi uxorem desponderet jam senex Druydam, comitis filiam, et noctu festum celebraretur, vidit cum aulica familia mortuum in fine choreæ carnibus exutum saltantem. Quod cum rex cæterique adverterent, attoniti primum substitere, deinde omen aversati, non solum nunc, sed et in posterum nuptiales jocos dimiserunt. Nec inaniter hoc visum est, nam eodem anno rex equo insidens excussus et occisus est. Inde etiam clades et seditiones ortæ, quæ florentissimum alioqui regnum everterunt. Contigere hæc anno 1250. Ita Hector Boëtius in *Scotiæ Annalibus*.

Audi et aliud infaustum. Celebrabantur in aula regis Galliæ Caroli VI, nobilis cujusdam nuptiæ. Rex, recreandi animi gratia (erat enim mente paulisper læsus), cum quinque aliis nocturno ludo in cœnaculum prodiit, vultu in leonini oris imaginem personato, reliquum vero corpus delibutum pice, et multo lino depexo, ac in villos confecto, ita contexto, ut hispidi portenti speciem gereret. Sic fit chorea et spectaculum ad quod tota regia concurrit. At Ludovicus Aurelianensis, frater regis, volens clarius rem inspicere, facem propius admovit, ex qua scintilla in regem incidens, in omnes effusa flamma, repentinum concitavit incendium. Rex fuit servatus, uxoris Biturigis veste caudata fluxaque, qua involutus est antequam flamma jam lambens ad vivum corpus pertigisset; quatuor misere ustulati perierunt; quintus in propinquam promicellam ruens, aqua et vino se perluens, salutem invenit.

Altera adjungi potest solemnitas matrimonii, traductio sponsæ in domum sponsi, quæ repræsentari solet in Ecclesia christiana quibusdam in locis, dum ad oblationem sacram inter officia divina procedunt sponsus et sponsa, et utriusque parentes. Deducitur autem sponsa a duobus juvenibus sibi proximis consanguineis;

deinde reducitur et suscipitur a duobus consanguineis vel propinquis sponsi quadam valedictione suis parentibus facta, per osculum datum significata. Et his cæremoniis significatur transire in potestatem viri, ut ei adhærescat, relicto etiam, si necesse fuerit, patre et matre, simulque traduci in ejus familiam nomen illius titulosque honoris, ac prærogativas familiæ illi communicatas, participando.

Neque nova est traductio solemnis sponsæ in domum sponsi, nam et quid simile indicatur *Genes.* XXIV, dum de Isaac dicitur quod Rebeccam sibi desponsatam, et adductam per Eliezer, *introduxit in tabernaculum Saræ matris suæ ;* ubi notant aliqui sponsam olim ductam fuisse in tabernaculum vel cubiculum socrus suæ, ut significaretur quod novella sponsa esset futura materfamillas, ex qua liberorum, successionis et familiæ filum produceretur et propagaretur ; quodque ipsa in pari honore et gradu futurus esset apud domesticos, quo fuerat sponsi mater. Et advertunt interpretes seorsum a viris habitasse uxores apud Hebræos. Unde dicitur in tabernaculum matris, non vero patris, introducta sponsa. Sic et Rebecca, cum apud parentem suum existens inaures aureas accepisset ab Eliezer, dicitur cucurrisse in domum matris suæ, ut nuntiaret quæ audierat. Ex quo colligitur alia habitacula virorum, alia mulierum fuisse : seorsim enim in gynecæo mater cum puellis degebat.

LECTIO VI.

DE MATRIMONIO SPIRITUALI.

1. Docet quale sit matrimonium animæ cum Christo.

2. Illud matrimonium perfici per votum castitatis.

PROPOSITIO PRIMA.

In Ecclesia et anima fideli reperitur conjugium spirituale cum Christo.

Colligitur id ex Apostolo dicente ad Corinthios : *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* Quæ verba veritatem desponsationis indicant cum Christo sponso, sive loquamur de Ecclesia in genere, sive de anima in particulari. Ut autem has nuptias intelligas, explico singula nuptiis carnis correspondentia.

Primo ergo adverte, hanc desponsationem fieri per fidem, spem et charitatem, dicente Augustino : « Virginitas mentis est integra fides, solida spes, sincera charitas. »

Secundo, paranymphi harum nuptiarum illi sunt, qui animarum saluti insudant. Agnoscit se Paulus paranymphum, dum dixit : *Despondi vos*, quasi dicat : Ego paranymphus sum harum nuptiarum spiritualium, non sponsus ; non ambio mihi sponsam, sed Christo et Deo, illius gloriæ incumbo, illi cupio vos exhibere et jungere, puro et casto matrimonio. Ipse enim sponsus est, ego tantum sponsi amicus, sponsæ custos et ductor, ideoque illi animas vestras mihi commissas adorno introducendas tandem ad futurum thalamum, tanquam sponsas virgines, hoc est integras in fide, spe, charitate, ideoque nuptiis æternis aptas.

Tertio, adverte differentiam : In nuptiis enim mundi sponsæ post nuptias non manent virgines, at Christi sponsæ quasi prius virgines non fuerunt, post nuptias cum Christo virgines fiunt, hoc est, fiunt in fide purissimæ, in spe et charitate integræ, in moribus incorruptæ, ob hæc enim Ecclesia et anima dicitur virgo. Et hoc vult Apostolus, dum Corinthiis etiam conjugatis dicit : *Despondi vos virginem castam exhibere Christo.* Audi Bernardum : « Propter Æthiopissam Filius Dei de longinquo venit, ut sibi illam desponsaret. Moyses quidem Æthyopissam duxit, sed non potuit ejus mutare colorem, Christus vero quam adamavit ignobilem adhuc et fœdam, gloriosam sibi exhibuit Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam ! Unde tibi, o humana anima, tam inæstimabilis gloria, ut illius sponsa merearis esse, in quem desiderant angeli prospicere ? »

Quarto cum desponsatio hæc fiat per fidem, spem et charitatem, et velut per hunc contractum : *Eris mihi in populum, et ero tibi in Deum* (sicut et in nuptiis dicitur : Accipio te in meum, accipio te in meam), merito vocatur anima meretrix et adultera, quando consentit infidelitati et peccatis, quando admittit suggestiones dæmonis, illiusque obsequitur voluntati. Audi Origenem : « Si susceperis, o homo, in cubili animæ tuæ adulterum diabolum ; si spiritus invidiæ, superbiæ, impudicitiæ, ingressus fuerit, et receperis eum, delectatusque fueris in his quæ suggerit, meretricatus es cum eo. » Consequenter dicendum esse lenones Satanæ, qui ad peccatum alios pertrahunt pravis consiliis et suggestionibus : quique ad hæresim pelliciuntur pravitate doctrinæ. Hi enim sponsam surripiunt Christo, et Satanæ constuprandam tradunt.

Quinto, in hoc matrimonio annulus da-

tur, ornamentaque sponsalia, de quibus *Ezech.* XVI : *Vestivi te discoloribus, et calceavi te hyacintho, et cinxi te bysso, et dedi armillas in manibus tuis, et torquem circa collum tuum. Et dedi inaurem super os tuum, et circulos auribus tuis, et coronam decoris in capite tuo.* Quo omni ornatu, virtutes variæ, donaque Spiritus sancti designari possunt, quibus anima a Christo decoratur, ut fiat sponsa. Additur vero : *Similam, et mel, et oleum comedisti, et decora facta es vehementer nimis, et profecisti in regnum.* Etenim desponsatio ista etiam facit communia utriusque conjugis bona, ideo sponsi Christi bona communicantur Ecclesiæ et animæ fideli. Nam quia sponsus est rex, sponsam animam facit reginam, licet serva sit vilis et pauper, fit socia mensæ, socia thalami, et bonorum omnium. An non audis ? *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato.* Quæ nunc pannoso vestitu ac servili habitu, vilis putatur, in regno cœlorum regina, et nobilis regi adstans reperitur, inquit Basilius.

Sexto, etiam in his nuptiis convivium reperitur, quod prandium vocatur, et a cœna ita distinguit Bernardus, animam alloquens : « Jam desponsata es illi, jam nuptiarum prandium celebratur, nam cœnæ quidem in sero paratur; sed ibi vinum non deficiet, inebriabimur enim ibi ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis ejus potabimur. Paratum est profecto illis nuptiis flumen vini lætificantis cor, si quidem fluminis impetus lætificat civitatem Dei. » Hæc ille *dominica* I. post Epiphaniam. Est ergo prandium in gaudio interiori animæ, quæ se tanto sponso desponsatam agnoscit; cœna erit in gloria, in gaudii illius consummatione. Quo vero magis crescit amor charitatis, eo magis perficitur desponsatio hæc et connubium. Tunc enim et major fit unio cum Deo, et nuptialibus bonis ac gaudiis divinis fruitur anima. Quid est enim aliud amor charitatis, nisi conspiratio et conformitas humanæ voluntatis cum divina, ex qua oritur communicatio et familiaritas et unitas cum Deo ? Orietur et gaudium internum, animæque quies in centro. Audi Bernardum *sermone* 38 *in Cant.* : « Talis conformitas maritat animam verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsa se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Quid conformitate hac jucundius? Quid optabilius charitate, qua fit ut humano magisterio non contenta per temet, o anima, fiducialiter accedens ad Verbum, Verbo inhærens, Verbum familiariter percunctaris, consultesque de omni re. Vere spiritualis sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, contractus; complexus est ubi idem velle et nolle unum facit spiritum de duobus. Quæ enim inter sponsos alia connexio præter amari et amare ? Quæ ergo amat, et aliud novit nihil, sponsa est. » Hæc Bernardus.

7. Ex illa desponsatione pulchræ concipiuntur proles. Has describens Origenes dicit : « Dum anima adhæret sponso, et addit verbum ejus, et ipsum complectitur, sine dubio ab ipso semen suscipit, sicut ille dixit : De timore tuo, Domine, in utero concepi, et parturivi spiritum salutis. Inde nascetur generosa progenies, inde pudicitia oritur, inde justitia, inde patientia, inde mansuetudo et charitas, et omnium virtutum proles veneranda. » Sic e contrario si sponsum anima deseruit, et Satanæ se adjunxerit per fornicationem spiritualem, semen pessimum suscipit, ex quo omne vitiorum genus concipitur et oritur.

PROPOSITIO II.

Est et alia desponsatio spiritualis specialior per statum castitatis.

De hac sic loquitur divus Augustinus, tractat. 9 *in Joann.* : « Quæ virginitatem Deo vovent, licet ampliorem honoris gradum in Ecclesia teneant, tamen sine nuptiis non sunt; nam et ipsæ pertinent ad nuptias, cum tota Ecclesia in quibus sponsus est Christus. Explicemus ergo particularis desponsationis illius circumstantias et cæremonias illarumque significationes, et comparationem ineamus cum nuptiis terrenis, nuptiarum harum spiritualium.

Primo igitur, sicut sponsa contrahens dicit : « Accipio te in meum, » et exinde totum amorem et seipsam tradit marito, ita et qui castitatem vovet, Christo totum amorem et seipsum consecrat illique obligationem habet vivendi secundum ejus voluntatem, sicut sponsa obligationem habet erga maritum.

Secundo, sicut sponsus in suam protectionem sponsam accipit, eique familiaritatem et communicationem exhibet; ita et Deus protectionem assumit sibi voventium, illisque communicationem ac familiaritatem non denegat; si voto et vocationi respondeant, illis sapientiæ suæ dona impertitur.

Hoc aliquando in visione ostensum fuit

beato Gregorio Nazianzeno. Cum ipse juvenis castissimus Athenis studiis vacaret, vidit per soporem sedenti sibi et legenti duas decoras feminas ad dextram et sinistram consedisse. At ipse, castitatis instinctu, inspiciens eas oculo torviore, quænam essent, quid vellent, percunctatur. Familiariter vero ipsum complectentes, aiunt : « Ne moleste accipias, juvenis, notæ tibi et familiares sumus : altera ex nobis Sapientia, altera Castitas dicitur, et missæ sumus a Domino tecum habitare, quia jucundum nobis in tuo corde habitaculum præparasti. » Simile habes de Laurentio Justiniano. Hic cum annum ageret undevigesimum, qui ætatis fluxus lubricus esse solet, apparuisse ei dicitur Dominus Jesus specie virginis, cujus splendor solis splendorem facile superaret, vultuque placidissimo hæc ei dixisse : « Cur, adolescens, cor tuum effundis, et pacem sectando teipsum per multas spargis? Quod quæris penes me est. Ergo si me sponsam accipere decreveris, pacem hanc certissime polliceor. » Ille tanta pulchritudine tamque magnifico promisso delectatus, quæ scivit quod ei nomen, quod genus esset? Tum illa : « Ego sum Dei Sapientia, quæ ad homines reformandos humanam formam indui. » Cum ergo adolescens respondisset se eam libentissime accipere, dato osculo læta abscessit. Ipse vero non multo post in monasterium ad oblatas se contulit nuptias.

Tertio, cæremoniæ exteriores quas Ecclesia adhibet dum virgines castitatis votum emittunt, hanc desponsationem recte indicant velum enim eis solet imponi, sicut et olim in nuptiis velum *flammeum* dictum gerebant puellæ, quo obtegebantur. Hinc verbum *Nuptiæ*, à verbo *nubere*, quod idem est ac *velare;* quia ergo Christo nubunt, ideo velantur. Sic Rebecca, cum ducta fuit in sponsi sui Isaac domum, velo se ornasse legitur, *Gen.*, XXIV. Et sponsa in *Canticis* inter injurias quas a custodibus noctis sibi illatas conqueritur, velum sibi ablatum commemorat. Nam, licet interpres noster pallium nominet, originale tamen Hebræorum utitur nomine etiam significante velum sericum. De hoc velo agit Tertullianus, lib. *de Vedanlis Virginibus :* « Pura virginitas, inquit, semper timide oculos fugit, confugit ad velamen capitis, quasi ad galeam contra ictus tentationum, contra jacula scandalorum, contra suspiciones et susurros. « Significare etiam potest istud velum debere operiri virginem tanquam imaginem Dei specialem, ejus sigillo insignitam, et ab eo ad perfectionis decorem, penicillo cœlesti perducendam, ut ergo imago ista a Christo sponso reformanda, terreno pulvere nequaquam aspergenda designetur, velo obvolvitur. Adde hoc esse servitutis perpetuæ symbolum, unde in illius susceptione solent virgines canere : « Suscipe me secundum eloquium tuum, et vivam, et non confundas me ab expectatione mea. » Velum vero illud solet benedici, in signum benedictionis quam Christus sponsus his nuptiis impertitur, qui etiam a se velum hoc imponi, miraculis quandoque demonstravit.

Illustre exemplum ejus rei habemus in Vita sanctæ Aldegundis. Hæc urgebatur a parentibus nobilissimis, ut nuberet principi Angliæ regis filio. Dies nuptiarum jam decreta erat, ipsa licet dissentiente. Ea nocte qua adventabat princeps, e domo paterna sese surripit, in sylvam Malbodium nuncupatam perrectura, ut ibi lateat. Quæritur puella a domesticis, quæritur et a sponso : præsidio noctis se tutam arbitrabatur; at illo insequente in angustiis deprehenditur, Sambra fluvio ulteriorem gressum prohibente. Quid ageret? Tumultum ad se adventantium equitum inaudit; nec tam sponsum existimat quam virginitatis hostem advenire. Rem igitur tacita oratione Deo commendat, et magna in Deum jactata fiducia, super liquidum et impermeabile elementum gradum figit solidum, opitulantibus duobus dextra lævaque angelis. Sic evadit incolumis, spectante ut dicitur sponso, qui divinum admiratus miraculum, plenus stupore, ab incepto desistens, retrogreditur. Quid deinde illa? Cum paucis exinde diebus audisset sanctos Aubertum et Amandum episcopos, in cœnobium Altimontense (Malbodio hora distans) advenisse, nudis pedibus illuc pergit, perfusa lacrymis eis advolvitur, obsecrat ut eorum ope cœlesti sponso per votum castitatis consecretur, sicque parentum importuno desiderio ad conjugium terrenum adspiranti, terminum imponat. Dum vero annuunt illi, et per preces sacras benedictum virginitatis velum solemni ritu imponere parant, ecce columba divinitus missa velum e terra pedibus rostroque in sublime elevat, et virginis voventis capiti imponit, cum omnium stupore. Hujus rei adhuc memoria est (quam licuit mihi cernere) in dicto monasterio, in sacello dicto sanctæ Aldegundis. Et velum istud maximo cum honore servatur apud Malbodienses nobiles canonissas, quæ patrimonio et patrocinio sanctæ Aldegundis fruuntur.

Quarto, dum virgines in Religione Christo desponsantur, crines eis abscinduntur. Sic adimpletur figura *Deuteronomii*, XXI, ubi decernitur ut femina gentilis bello capta, si velit nubere Hebræo, prius cæsa cæsarie et præcisis unguibus, vesteque in qua capta erat deposita, patrem, matremque lugeat. Si hujus rei rationem quæras, id fieri decretum fuit, ut his lustrationibus sancta et munda redderetur, ad populum sanctum adjungeretur, oblita generis et cognationis suæ. Vel ne forte Judæus ob crinium, unguium et vestium ornatum temere mulierem adamasset, sicque per horum spoliationem probarentur, an vanus esset amor et ad perpetuum vinculum minus idoneus. Deinde id fieri poterat ut puella lugubres sordes et funebrem corporis habitum suscipiens, triginta diebus parentes defleret, et amicos quos in bello perdiderat; et postea luctu satiata, ad epuli gaudia nuptiarum lætitiam converteretur Sed mystice significabatur :

1 Christum animas e captivitate sæculi ac Satanæ eductas, sibi in sponsas velle assumere, si et ipsæ velint vestem in qua captæ sunt mutare, hoc est, pristinos mores exuere, quos sub mundi captivitate tenebant. Hoc Apostolus vocat *exuere veterem hominem cum actibus suis, et induere novum, qui secundum Deum creatus est, in justitia et sanctitate.* Utique nova vestis gratiæ non est superaddenda vesti culpæ; sed deponenda est vetus, ut nova induatur.

2. Deinde adhibenda est novacula abnegationis propriæ, qua radantur crines, hoc est, terrenæ et superfluæ curæ et cogitationes, omnisque mundana ac vana pulchritudo et jactantia.

3. Debent et circumcidi ungues, hoc est, omnis effectus sævitiæ et rebellionis; quia simplicitas, mansuetudo, humilis obedientia requiritur.

4. Oportet denique sedere uno mense, hoc est, sufficienti tempore vitam præteritam recogitare cum quiete, considerando quem patrem habueris in mundi conversatione, Satanam nempe, quam vero matrem, malignantium congregationem; sicque culpas præteritas lacrymis oportet diluere. Vel etiam flere debet patrem, flere matrem, quasi mortui essent. et ita se gerere erga illos quasi non essent; imo eos sancto odio prosequi oportet, si Christo adversentur : « Qui non odit patrem et matrem, non potest meus esse discipulus. » Sic adimpletur illud : *Obliviscere populum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum.*

Solebant vestales virgines abrasam capillaturam suspendere ad arborem *Lotos* dictam, quæ fructus adeo suaves dicitur protulisse, ut semel ad eam allecti, non possent ab ea divelli Sponsæ Christi ad arborem crucis capillaturam suam debent suspendere, et ab ea nunquam divelli. Hæc enim arbor est vitæ, suavissimos fructus producens. Imo thronus est et thalamus sponsi, in quo primum animas desponsavit. In hoc thalamo poterunt sponsum invenire, hanc arborem conscendentes poterunt Christum cum Zachæo videre, ejusdem æternam benedictionem participare. Intueantur prævium reginæ Cunegundis exemplum, solemni ritu Christo nubentis, crucemque sponsi amplectentis. Sic habet ejus Vita.

Cunegundis, Henrici II imperatoris conjux, quæ virgo mansit, Conrado sibi in regnum succedente, curis sæcularibus, ut optarat, exonerata, ipso anniversario die obitus sancti Henrici, vocavit archiepiscopos ad dedicationem ecclesiæ Confugiensis, ubi inter Missæ solemnia, in imperiali ornatu ante primum altare processit, et obtulit ligni crucis partem quam uti thesaurum incomparabilem habebat. Recitato ergo Evangelio quod in ecclesiæ dedicatione solet legi (de Zachæo ascendente super sycomorum, ut Christum videre mereretur ejusque benedictionem impetraret), regalem purpuram exuit, et fusciorem tunicam, quam propriis operata erat manibus, ab episcopis benedictam, induit Religionis vestem. Deinde capillis abrasis (qui adhuc in eadem ecclesia pretiose servantur), multis flentibus pro se, pro illa gaudentibus, sæculo renuntiavit. Exinde imposito sibi velo, traditoque annulo, præcinuit : « Posuit signum in faciem meam, et annulo suo subharravit me Dominus. » Ita conscendit ipsa in crucem, ut Jesum mereretur videre, quia statura sibi pusilla videbatur; ita suspendit ad arborem illam capillaturam benedictam, regiam suam cæsariem, ut jam significaret omnes cogitationes Crucifixo dicatas; ita pro imperatoria veste cilicium assumpsit, cui jugiter indormire, imo immori voluit. Cum enim agonizans videret sibi parari regales exequias, et aurea feretro obtendi velamina, illa respuens, aiebat : « Amictus iste non est meus, auferte hunc, alienus est : his terreno sponso, istis cœlesti copulata sum, nuda de utero matris egressa, nuda regrediar illuc. His vilibus vilem miseræ carnis materiam involvi, et corpusculum meum juxta tumulum fratris mei, ac domini Henrici imperatoris, quam me jam

vocantem video, in proprio locello reponite. » Atque his dictis, spiritum Christo sponso reddidit.

Quinto, annulus tradi solet in virginum consecratione. Unde hac forma uti solet episcopus : « Desponso te Jesu Christo, Filio summi Patris, qui te illæsam custodiat. Accipe ergo annulum fidei, signaculum Spiritus sancti, ut sponsa Dei voceris, et postquam fideliter ei servieris, in perpetuum coroneris. » Tunc illa hunc annulum ostentans, nuptiale symbolum solita est decantare : « Annulo subarrhavit me Dominus Jesus, et quasi sponsam decoravit me corona, » ut jam diximus de sancta Cunegunde. Sic et episcopis, dum consecrantur et sponsantur nomine Ecclesiæ, sponsæ Christi, solet annulus dari, et dici : « Accipe annulum fidei signaculum, quatenus sponsam Dei sanctam Ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias. » Sed adverte differentiam, nam virgines et episcopus recipiunt annulum in quarto digito manus dextræ, conjuges in quarto manus sinistræ, ut distinguantur nuptiæ spirituales a corporalibus, nuptiæ hujus vitæ, a nuptiis futuri sæculi. Nam illæ incipiunt a gaudiis, et desinunt in luctum, ideoque per sinistram significantur ; hæ a luctu initiantur, sed in gaudio terminantur, vel certe initium habent a solido Spiritus sancti gaudio, et deinde in æternum gaudium transfunduntur, unde recte per dextram significantur.

Ut vero ostenderet Christus non esse inanem hanc annuli traditionem et significationem, quandoque sponsis ipsemet annulos exhibuisse legitur, qui adhuc in Ecclesia pignora sacra servantur. Coloniæ Agrippinæ apud Patres Augustinianos, inter sacras reliquias exhibitus mihi fuit annulus qui dicebatur esse sanctæ Agnetis a Christo ei traditus. Celebris est annulus beati Edmundi, quo virginitatem in ipso vernantis ætatis flore Deo vovit coram imagine beatæ Mariæ Virginis ; cui imagini annulum in digito inseruerat, insculptum gerentem *Ave, Maria,* quem quidem annulum voluit esse in signum conjunctionis indissolubilis quam paciscebatur cum Maria tanquam domina et sponsa, et Filio ejus Jesu Christo. Hic vero annulus post mortem ei divinitus redditus est, et digito ejus insertus, quem cum extrahere vellet religiosus sacrista Potiniacensis (ubi corpus adservabatur), nulla vi id potuit. Supplici tamen prece ad aures viri sancti facta, statim sine difficultate dimisit, et per illum multæ sanitates infirmis redditæ sunt.

Sed inter omnia dignissimum commemoratione est, quod circa Catharinam Senensem visibiliter a Christo sponso gestum est. Hæc ut posset sponso cœlesti inviolabili fidelitate manere subjecta, valde adspirabat ad perfectum fidei gradum, dicens cum apostolis : *Domine, adauge mihi fidem, eamque ita in me perfice, ut nulla vi unquam possit deficere.* Sæpe id orabat, sæpe respondebat Dominus : « Desponsabo te mihi in fide. » Tandem in Bacchanalibus, ventris festa aliis celebrantibus, inclusit se in cellula, non respiciens in vanitates et insanias falsas, sed ardentissime petens a Domino dictam fidei perfectionem. Adimpletum igitur est in ea illud Prophetæ : *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Etenim Christus ei apparens cum matre sua, et aliquibus sanctis, eam mirabili modo despondit, hortatus ut deinceps ageret viriliter quæ ex divina Providentia incumberent peragenda. Post illam desponsationem, cœpit eam sensim trahere ad hominum conversationem, quia volebat ejus opera uti ad multorum salutem.

Exinde etiam secuta est mira cum Christo familiaritas et unio, nam licet familiæ et ægris serviret, nihil ab æterni sponsi amplexibus recedebat, ineratque illi tanta promptitudo, mentem suam cum Christo quovis loco et tempore conjungendi, ut nullo actu externo impediretur, quominus tenderet ad cœlestia ; unde et frequentissime extra se rapiebatur. Porro causam desponsationis hanc dedit Christus : « Quia tu sprevisti vanitates mundi, amplectens crucem et pœnitentiam, quærens summum et æternum bonum, his diebus quibus mundani vacant gulæ et luxuriæ, et ideo ego te desponsabo. » Ritus fuit iste. Accipiens Maria dexteram Catharinæ digitumque annularem, petebat a filio hanc desponsationem. Matri annuens Christus, annulum sponsalitium digito ejus inseruit, dicens : « Ecce ego Creator et Salvator tuus, te mihi despondeo in fide, quæ perdurabit ex hac hora immutabilis, donec nuptiis æternis, et me facie ad faciem perfruaris. Superest ut viriliter decertes, et in robore fidei quam infixi tuo cordi, superes omnes illecebras et angustias mundi, omnes stimulos carnis, et tentationem inimici. Hæc Raymundus, ejus confessarius. Adhuc hodie Romæ servatur hic annulus in Magnanapoli, in monasterio Virginum Dominicanarum.

LECTIO VII.

DE AMORE CONJUGALI.

1. Docet qualis debeat esse amor conjugum.
2. Quibus effectibus possit probari.

PROPOSITIO PRIMA.

Inter conjuges debet esse amor perfectus secundum Deum.

Ratio est, qaia sine amore, non possunt onera matrimonii, ut decet, tolerari, per illum autem amorem onus fit leve, jugum suave. Cum ostium perstrepit in cardine, aut rota in horologio non facile volvitur; aliquid olei adjiciendum est, ita facilius quo volueris, vertetur. Sic in matrimonio multus strepitus et stridor, nisi amoris oleum molliens accesserit, quo fit ut tota major minorque debitam suam revolutionem teneat; hoc est, ut vir et uxor debitum officium cum suavitate exequantur. Quapropter Scriptura, tam nova quam antiqua, frequenter ad hanc dilectionem adhortatur. Audi Sapientem in lege veteri: *In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo et hominibus: Concordia fratrum, amor proximorum, et vir et mulier bene sibi consentientes.* Et iterum: *Sit ad uxor quas cerva charissima, et gratissima hinnulus lætare cum muliere adolescentiæ tuæ.* Comparatur amor conjugum amori cervi et cervæ, tum quia cerva amabilis homini est, in deliciis: tum quia inter cervum et cervam amor singularis est, et felle carere dicuntur. Sic olim (teste Plutarcho) sacrificantes Junoni Pronubæ, fel eximebant animalis immolati, significantes charitatem conjugum debere esse sine felle. Sunt etiam cervus et cerva veloces ad mutuo sibi opem ferendam, suntque cervæ maribus suis fidelissimæ, ut merito propter hæc omnia amor conjugum a Sapiente amori cervæ et hinnuli comparetur. Vide Bedam, *Prov.* 5.

Audi modo Apostolum in lege nova: *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam. Viri diligere debent uxores ut corpora sua. Qui uxorem diligit, seipsum diligit* (Ephes. IV). His omnibus triplicem indicare videtur rationem Apostolus dilectionis conjugalis.

Prima est, quia cum matrimonium repræsentet unionem et amorem Christi et Ecclesiæ, ne inanis sit hæc significatio, oportet ut opere exprimatur; et ita debet amare vir uxorem perfecta et pura dilectione, ut Christus Ecclesiam, et uxor virum, ut Ecclesia Christum.

Secunda est, quia cum vir et mulier sint una caro, et morali quadam ratione una persona et unus homo, quomodo seipsum quis diligit sibi omne bonum optans et quærens, seipsum fovens, excusans, supportans; ita circa uxorem vir se gerat, uxorque circa virum.

Tertia est, quia istud est præceptum Domini in institutione matrimonii, dum decernit ut etiam relicto patre et matre, vir adhæreat uxori perfecto amore. Ut vero hunc amorem in mulieris formatione designaret, formavit eam de latere et costa cordi proxima, ut cordate diligeretur tanquam collateralis et socia. Et advertunt sancti Patres non esse de pedibus formatam, ne conculcaretur ut inferior et serva; non de capite, ne dominium sibi usurparet ambitiosa; non de oculis, ne nimis foret curiosa; non de renibus, ne existeret carnalis nimis et lubrica: non de brachiis, ne audax nimis foret et factiosa. Costa vero ista de sub brachio viri detracta est, ut significetur sub manu et directione esse mariti; ideo non solum debere amare, sed et revereri. Unde cum dixisset Apostolus: Vir diligat uxorem sicut et Christus Ecclesiam, subdit: *Uxor timeat virum*, id est, revereatur, ut Ecclesia Christum, non obloquatur procaciter et inverecunde, et se gerat cum reverentiali amore.

Quarta ratio insinuatur *Malach.* II, quia mulier non solum est os de ossibus Adæ, et caro de carne, pars carnis, pars costæ, sed est et spiritus de spiritu, sive reliquiæ spiritus ejus, ideo eodem spiritu amoris debent ferri uxor et vir, particeps ejusdem spiritus divini et humani. *Nonne unus fecit, et residuum spiritus ejus est?* inquit Dominus; quasi dicat: Nonne unus Deus primitus fecit Evam et Adam, et ex se spiritum halitumque vitalem produxit, cujus unam quasi partem dedit Adæ, reliquam dedit Evæ? ergo cum non solum formati sint ex eodem corpore, sed ex eodem halitu vitali, debent eodem spiritu perpetuo sociari, eodem affectu sese diligere. Voluit enim Deus tali formatione, summum viri cum uxore amorem, ac conjunctionem non solum carnis, sed et spiritus insinuare et ingenerare. Procul ergo divortia, procul discordiæ et jurgia, per quæ dividitur unum corpus viri et feminæ, unusque spiritus a Deo eis adspirans. Unde addit Propheta: *Custodite ergo, o viri, spiritum vestrum*, hoc est, uxorem, quæ residuum et dimidium est spiritus vestri, et dimidium sive altera pars corporis et animæ vestræ, custodite amorem et affectum quem illi debetis.

PROPOSITIO II.

Hæc dilectio multis debet effectibus comprobari.

Explicemus id particularius.

Primo, quidquid alter alteri gratum novit, procurare debet et exequi, si licitum sit et statui congruum ; quidquid autem molestum vel tædiosum est, rescindere ; sic conari debent sibi mutuo complacere, ut in nulla re velint offendere. Ideo oculis comparantur, quo unus respicit illuc, et alius convertitur. Habent hac in re exemplar Christum et Ecclesiam, cui se monentur ab Apostolo conformare dilectione. Audiant Ecclesiam modo de Christo dicentem : *Dilectus meus mihi et ego illi ;* modo verba transferentem : *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi.* Quasi dicat : Ego illi ex integro complacere studeo, quia et ipse mihi totus incumbit, purum amorem puro amori refundo ; ipse sollicitus est de commodo, gloria et honore meo ; et ego illius honori me consecrans quantum in me est, illum honoro, illius gloriam quæro ; ipse quidquid mihi nocet tollere nititur, ego quidquid illi displicere potest, procul elimino. Hoc exemplar, hoc speculum intueantur et imitentur conjugati, ut defectus sibi mutuo displicentes, quoad fieri potest, corrigant ; et in familia cuncta sic ordinent, vir in famulis, mulier in ancillis, uterque in prolibus, ut omnis inquietudinis tollatur occasio, et pax perfecta reperiatur juncta amori solido.

Secundo, debent de se mutuo occasione occurrente loqui honorifice, defectus, si qui sint, excusando, et charitatis pallio illo operiendo ; habet iterum exemplar Christum et Ecclesiam. Christus in *Canticis* multa dicit in laudem Sponsæ, et quam noverat delictorum venialium pulvere aspersam, nihilominus vocat totam pulchram, quasi charitate defectus operiens, et illos oblivione voluntaria sepeliens. Si ergo conjuges de se loquantur, imperfectiones domesticas non eventilent. Nec prudentiæ est, nec amoris conjugalis, mulierem per domos discurrere, de marito conqueri, quod turbulentus sit, molestus familiæ, suspiciosus, zelotypus, ebriosus, prodigus, aut vitiosæ alterius complexionis. Nec similia viro de uxore evulgare convenit. Esto enim ita se res habeat, quid juvat illos id nosse, qui nec remedium nec consilium adhibituri sunt ? Quid, quod frequenter his hæc dicantur, qui etsi videantur audire cum compassione, postea improperant cum passione, aut fabulas in die nectunt cum irrisione ?

Tertio, cum vix in matrimonio non contingat aliquid turbidum ob diversitatem naturalem conditionum, vel alia accidentia discordiam ingenerare nata ; tunc maxime debet sese exercere virtus amoris conjugalis, si in charitate sit fundatus : *Charitas enim patiens est et benigna, non æmulatur, non agit perperam, non cogitat malum,* monet alterius onera portare, et sic legem Christi adimplere. Itaque tunc imponat conjux amans sibi impatientiæque suæ frænum ; neque debet existimare se immerito pati et offendi, sciens quia et ipse quandoque offensionis causam afferat graviorem, velitque supportari. Si alterius lingua in clamores et convicia solvitur, non debet clamor, sed amor apponi clamori : *Responsio mollis frangit iram, durus sermo suscitat furorem.* Ferrum ferro, contentio contentione acuitur ; sed silentio, aut prudenti responso (quod amor conjugalis potest suggerere) pax reducitur. Torrens de monte erumpens non ita nocet, si ejus impetus sinatur sine obice præterfluere ; quod si quis ei obstare velit, prata inundat, agros depascitur. Ita sæpe conjugis ira subito in verba et aerem diffluens, perit sine gravi damno, nisi altera contentiosa lingua verbis verba volens retundere, gravius damnum invehat. Sic enim agit, si quis oleum flammæ addat, aut ligna igni, non enim extinguit, sed accendit.

Quarto, in hoc etiam amor charitatis patescit, si se ad bonum mutuo exhortentur, ad opera pietatis et virtutis juxta statum suum peragenda. Habent exemplar iterum in Christo, toties monente et instigante sponsam suam ad sanctificationem. Sic et conjuges erudiant se, et instigent ad timorem Dei et amorem ; Christo enim gratum est si se de mutuis defectibus moneant, et corripiant ad emendationem. Quod quamvis viro magis congruat ob auctoritatem, quia caput est, cui debet ex amore mulier obedire, tamen et id convenit mulieri, suo loco et tempore amanter facere, secundum leges prudentiæ. Jacob monet præcipitque omnia idola e familia ejici, Rachel obedit statim cum reverentia. Abigail nacta erat virum stultum, durum, ebrietati deditum, sicque familiam perturbantem ; ipsa vero prudens erat, nec iracunda, tamen suo eum tempore corripiebat cum efficacia. Unde laudat Scriptura quod occurrerit Davidi, ultionem paranti ob Nabal virum suum, qui nuntios Davidis injuria affecerat, quod-

que prudenti sermone ipsum potuerit placare, et ultricem gladium jam domui suæ incumbentem, removere Sed non minoris fuit prudentiæ quod rediens et inveniens virum suum ebrium, non locuta est ei verbum ea de re. Sed diluculo cum vinum digessisset, ei omnia efficaci sermone indicavit, factumque est cor viri mortuum intrinsecus, ita ut rigesceret ipse quasi lapis Exemplum sumant feminæ loquendi et suaviter efficaciter quecorripiendi tempore opportuno; tacendi vero dum mariti animum ira succensum conspiciunt, omnia potius domui vertentem, quam verba quibus tunc moneretur, advertantem.

Quinto, debent sibi in adversis solatium, opem, protectionem. Est enim perfectissima amicitia in conjugio; omni vero tempore diligit qui vere amicus est. Dicunt olim noviter conjugatis solitum proponi ignem et aquam, ut hæc attingerent, et profiterentur se per adversa quælibet mutua ope pertransire debere; quæ quidem per elementa contrariarum qualitatum designabantur, secundum illud Psaltis: *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.* Idem significarunt antiqui (Plutarchus apud Stobæum), dum dixere felices illas nuptias a quibus Gratiæ et Charites non exulant. Tres Charites vocabant, tres Gratias, et quia nuptiarum felicitas in mutua gratia et amore consistit, ideo illæ felices a quibus Gratiæ sive Charites non absunt. Per has triplicis temporis gratia designatur, præteriti, præsentis, futuri, et significatur quædam constans gratia et amor in conjugio. Nam multi nubunt per amorem prævium nuptiis, sed vix conjuncti sunt, et amor tepescit; his nuptiis, una tantum ex Charitibus præfuit. In aliis aliquandiu amor perdurat, cursu tamen temporis perit. His nuptiis duæ Charites interfuere. At si amor ante nuptias, in nuptiis, ac tota inde vita constans est, trium Gratiarum favor adfuit. Ad hoc videri posset allusisse Sapiens (*Prov.*, XVIII): *Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum.* Septuaginta ibi legunt: Invenit Gratias. Itaque obligatio mutua amoris poscit a conjugibus ut alter alterius curam specialem habeat in adversis; curam, inquam, bonorum, honoris, sanitatis, vitæ tam corporis quam animæ. Ita ut teneantur sese exponere alicui periculo pro alterius salute. Neque hic deest exemplar in Christo et Ecclesia illustre. Nam ipse pro ea liberanda se tradidit, ipsa pro sponsi honore tuendo, tot mortes et martyria sanguinolenta non detrectavit.

Exempla conjugalis amoris in adversis, nec nova, nec antiqua desunt. Non exiguum amoris indicium exhibuit Michol erga Davidem, cum jussu Saülis quæreretur ad necem (I *Regum*, XIX). Dimisit enim eum per fenestram, et effigiem ligneam lecto imponens, finxit ægrotantem; nec verita est Saülis patris iram gravissimam, si modo marito subveniret.

Sed audiamus recentiora. Sanctia, comitis Castellæ uxor, cum maritus ejus a Legionensi rege per fraudem et invidiam in vincula conjectus foret, peregrinantis induta personam, Compostellam Religionis gratia se proficisci finxit, factoque per Legionem itinere, primum copiam videndi mariti sibi fieri postulavit; deinde petiit ut ea saltem nocte sine catenis esset. Rex, per omnia satisfaciendum voluntati tantæ matronæ duxit. At illa, postridie antelucano, mutatis cum marito vestibus, vicaria captivitate illum liberavit. Cumque comitem jam esse in tuto arbitraretur, regi nuntiat se in carcere teneri, rogare ut solveret, neque durius quidquam in feminam regiam et cognatam suam consuleret. Rex ubi dolum sensit, primo stomachari, mox admirari constantiam ac virtutem Sanctiæ; postremo laudata illius in maritum pietate, cum honorifico comitatu jussit ad comitem deduci.

Enituit etiam uxorum pietas in maritos, cum Conradus imperator obsedisset oppidum Winspergam, et armis fameque deditionem facere coegisset. Mandavit tum Cæsar omnes equestris ordinis viros capi; mulieribus abire permissum est cum tanta sarcina bonorum, quanta humeris suis gestare possent. Guelphi uxor, et cæteræ matronæ nobiles, neglecta supellectili, et relictis rebus omnibus, suos maritos humeris impositos, et liberos ex sinu pendentes asportare maluerunt, videntibus cunctis, et industriam mirantibus. Id vero cum calumniarentur quidam qui retinere captivos viros volebant (nam bonorum, non hominum beneficium propositum esse), adeo delectatus est Cæsar hac virtute feminarum nobilium, ut omnium etiam opum copiam fecerit, quas secum auferrent. Quin etiam, cum Fredericus, frater imperatoris, contradiceret, et de viris non esse cogitatum diceret, respondit Conradus: Non decet verbum regium immutari. Etsi enim ipsius concessio vafre eludi videretur, tamen tantopere imperator pietate et conjugum fide commotus est, ut et pœnam Guelpho hosti capto condonarit, et pacem et amicitiam cum eo fecerit.

Audi et aliud. Cum Eduardus, regis

Angliæ primogenitus, ad Domini sepulchrum transfretasset, a Mauro quodam proditorie gladio venenato est percussus. Cumque medicorum remediis non tam allevaretur quam alligaretur, tandem in Angliam sine salutis spe est reversus. Ejus vero uxor, regis Hispaniæ filia, novam et inauditam, sed amore et pietate plenam adhibuit medelam ; plagam enim quæ veneni vi claudi non poterat, lingua dietim lingebat, sugebatque humorem venenosum, sibi liquorem dulcissimum. Sic vero fidei uxoriæ virtute omnem veneni materiam attraxit, ut integratis vulnerum cicatricibus, ille plane curatus, ipsa incolumis evaserat.

Neque minus memorabile est quod Fulgosius, l. 4, c. 6, refert. Dominicus Catalusus, vir nobilis et magnus, tanto in uxorem fuit amore, ut cum illa in lepram incidisset, essetque magis illuvies quam vivum corpus, ille nec aspectus horrore, nec contagii discrimine, nec tetro odore ab ulceribus manante, unquam eam aut mensa aut lecto prohibuit. Conjugalis enim charitas, contagii timorem tetrumque aspectum et odorem in securitatem verterat et voluptatem : quod eam juxta Dei verbum eamdem secum esse carnem consideraret. Quid non potest conjugalis fides amori in charitate fundato conjuncta?

LECTIO VIII.

DE INORDINATO AMORE CONJUGUM.

1. Docet in amore posse peccari per excessum.

2. Amorem esse culpabilem, si in zelotypiam desinat.

3. Si ob illum violetur aliquod præceptum.

PROPOSITIO PRIMA.

In amore conjugum peccari potest, non solum per defectum, sed etiam per excessum.

Sicut virtus medio existens extremitates habet vitiosas, ita et dilectio; et qui viam regiam vult tenere, ad dexteram vel sinistram non debet nimium declinare ; ita et conjuges cavere debent ne dissidiis aut radice amaritudinis germinante, ad sinistram devient ; ne etiam ultra rationis divinæque legis limites, quasi ad dextram amor nimius exorbitet. Apud scriptores gentiles commendantur pleræque mulieres quæ, licet magno se animo gesserint erga maritos, neutiquam apud Deum gloriam consequi possunt ; quia et rationis et divinæ legis terminos excesserunt. Talis fuit Portia, M. Catonis filia, de quo Valerius Maximus. l. 4, sic ait : « Tuos quoque castissimos ignes, o Portia, cuncta sæcula admiratione prosequentur, quæ cum apud Philippos interemptum virum tuum Brutum cognosceres, quia ferrum non dabatur, ardentes carbones ore haurire non dubitasti ; muliebri spiritu virilem patris exitum imitata, sed nescia an hoc fortius, quod ille usitato, tu novo genere mortis es assumpta. »

Talis et altera, Tanthia nomine, quæ cum audisset mariti sui necem in prælio, in mediam aciem veniens, et inveniens eum totum sanguine conspersum, animam exhalantem, illius cruore se perfundens et abluens, in ejus amplexum ruit ; et ferro simul cordi infixo, mortem sibi conscivit, idem sortita sepulcrum.

Nec absimilis his Artemisia, Mausoli Cariæ regis uxor, quæ tanto affectu virum amasse perhibetur, ut ad ejus funus viros undique eloquentissimos accersiverit, ad laudes ejus decantandas. Quæ et sepulcrum a nomine regis *Mausoleum* dictum erexit, adeo splendidum, ut inter septem miracula mundi annumeretur, indeque magnifica sepulcra *mausolea* dicta sunt. Nec hic stetit amor, ossa enim viri in pulveres redigi jussit, et vino mixtos ebibit, ut sic quodammodo eum vitæ redderet, et a mortuis ejus pulveres excitaret, sepulcro vivente condens, et in se viventem tanquam alimentum transformans.

Denique his annumeranda Blanca Patavina Cum vir in deditione Bassiani municipii Patavini ab Acciolino tyranno obtruncatus fuisset, anno 1233, ipsa quoque armis induta fortiter dimicans captiva facta est. Tyrannus, ejus forma et magnanimitate delectatus primo blanditiis, deinde vi eam adortus est, ut corrumperet. Illa cum aliter non posset evadere, per fenestram se præcipitem dedit. Ex casu saucia, vix tandem curatur ; at curatam tyrannus iterum aggreditur, et ligatam a servis obluctantem constuprat. Illa dolorem dissimulans, impetrat ab amicis ut ad levandum mœrorem et desiderium, aperto sepulcro, possit iterum mariti cadaver respicere. Morem gerunt illi ; illa vero aperto sepulcro, emisso magno ejulatu, in illud se præcipitat; et tanto impetu lapidem impellit, ut una ruens, ei cervicem infringeret. Sic pudicitiam ulta, ex voto suo commune cum marito sepulcrum obtinuit. Ita Bernardus Scardeonius, l. III *Historiæ Patavinæ*.

PROPOSITIO II.

Amor culpabilis est, si in zelotypiam desinat.

Vermis ingenerari solet pomo etiam delicatissimo; sic et zelotypia oritur ex amore nimis tenero et excessivo. Et sicut vermis pomi corrumpit substantiam, ita illa amoris veritatem, inducitque dissidium et contentionem. Ubi amor verus, purus, perfectus, in charitate et virtute fundatus est, zelus ille non habet locum, supponit enim in amato amoris reciproci rectitudinem. Ubi ergo oritur, signum est amorem esse sensualem, crassum, diffidentem, impurum, imperfectum. Hunc amoris excessum a conjugio removendum sæpe monet Scriptura, illius describens incommoda (*Eccli.*, XXVI): *Dolor cordis et luctus, mulier zelotypa; in muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans.*

Utique talis mulier affligit virum dolore cordis, et sub jugo facit gementem; lingua ejus quasi flagellum, strepitum continuo edit, verbis molestis, querulis, injuriosis, virum lacessans; ejus gressus et gesta omnia suspecta habens, inquieta est, importuna. Unde ex illa oriuntur gravissima peccata: judicium temerarium, detractio, odium, contumelia, etc. Hæc autem zelotypia perniciosior est, si in viro locum fomitemque reperiat, quanto ille potentior est ut uxorem affligat. Hanc domo concludit quasi carcere, instar mancipii eam tractat, nullam indulget libertatem, verbis et verberibus enecat, nihil ei fidit, singula explorat dicta, facta, gressus, nutus, semper angustias corde gerit. Explodendum igitur est adeo grave malum, tot mala et infelicia pariens germina; exscindenda arbor infelicia et virulenta, tot fructus amaros, tot pira angustiæ producens; quia non habet originem et radicem suam, nisi ab illo qui matrimonii et hominis felicitati invidet ac insidiatur. Ideoque semen dissidii in quocumque statu et loco, ab initio cœpit serere in paradiso, in mundo, in religione, in cœlibatu, in matrimonio; gaudetque si semen hoc maledictum exurgat in germen, per quod possit suffocare semen Dei, pacem, gratiam, charitatem, et in animas sortiri possessionem.

Audiant ergo tales Ecclesiasticum: *Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.* Sensus est: Ne zelotypia prosequaris uxorem, quæ in sinu tuo recumbit, ostendens te male de illa suspicari; ne forte dilectionem avertat a te, et des illi occasionem peragendi quod prius nec illi in mentem venerat. Tu enim male suspicando, nec ei confidendo, quin potius affligendo, docere eam potes in caput tuum, vel certe ansam præbere aliis ut ei id suadeant, et instigent in vindictam. Certe non desunt exempla earum, quæ prius castæ, sed a viris zelotypis divexatæ, coarctatæ instar mancipiorum, tandem in vindictam matrimonia contaminarunt, et libertate usæ sunt: *Necessitas et coarctatio violenta non est castitatis secura custodia.* Quæ casta est amore detinetur pudicitiæ, frænoque timoris et amoris Dei, timoris et amoris mariti, ne utatur libertate, vel præpediatur oblata occasione. Patet in Susanna. Quæ lasciva est, frustra muris concluditur; vis et metus tollit amorem, multamque ingerit turbulentam cogitationem: deinde in alienum transfert mentem, suggeritque media evadendi (via qualibet etiam illicita) potestatem, et asserendi se in damnosam libertatem. Ingeniosior plerumque est timor quam amor, servitus quam libertas; sed ubi ingenii vis non suppetit, extrema quæruntur etiam per impietatem extremam; quia sicut *non est caput nequius super caput colubri, ita nec ira super illam mulieris.*

Ostendit id suo facto Rosimunda, Alboini regis Longobardorum uxor. Is quodam die vino superbiaque in convivio temulentus Veronæ, uxorem ea patera bibere compellebat, quam ex capite patris ipsius Chunimundi, quondam a se occisi, in poculum redigi fecerat, dicebatque conjugi ut læte biberet cum patre suo. Injuriam ulcisci mulier decernit. Erat quidem Helmechildus, forma præstans, armisque ferox, qui puellam in obsequio Rosimundæ agentem deperibat. Sciens regina, suadebat concubitum; recusante puella, hoc utitur impio stratagemate. Monet puellam ut saltem illum advocet clanculum, et discedat. Et ita factum est, induitque regina ancillæ vestes, et loco designato consedit. Venit ille, et voluntatem adimplevit. Volenti abire detegit se regina, causamque facinoris exponens, ait: Aut regi accusatus peribis, aut illo obtruncato, regno et conjugio meo frueris.

Sic arctatus aggreditur facinus, regem dormientem obtruncat. Conatur Rosimunda peracto funere eum declarare regem, armis repugnant Longobardi. Unde ut sibi consuleret, aurum, regiamque supellectilem navi imponit cum adultero, per Padum et Adriaticum mare Ravennam

appellit, et a Longino rerum ibidem potiente, cum honore recipitur. Longinus, auro formaque illius accensus, pertentat eam, ut Helmechildum de medio tollat, sibique jungatur, sic fore ut regnum Italiæ et Longobardorum obtineant. Assentitur inconstans et impudica, marito poculum virulentum porrigit. At ipse sentiens venenum, per capillos eam apprehensam, venenum quod remanserat, bibere cogit, et divino judicio ambo perierunt per venenum.

Sic comprehendit Deus impietatem in consiliis suis. Sic ad impia consilia traducit vel amor perversus vel maritorum severitas et tyrannis, ut merito moneat Ecclesiasticus : *Ne zeles uxorem, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.* Cujus quidem sententiæ aliqui hunc ulteriorem dant sensum : Ne prosequaris zelotypia uxorem, ne forte suggeras ei occasionem utendi pessima doctrina maleficarum, ut se liberet de manibus tuis. Quis nesciat ob maritorum tyrannidem eo deductas mulieres, ut etiam se maleficiis traderent et Satanæ potestati? Ponderent hæc zelotypi et insupportabiles mariti, audiantque Chrysostomum dicentem : « Qui zelotypia laborant, et bonum pacis amittunt, turbas et fluctus sibi mutuo excitant, nullam voluptatem habere possunt, interno bello omnia confundente, multamque eis amaritudinem invehente.

Concludo et ostendo quomodo inde homicidia quandoque contingant, exemplo funesto quod anno 1028 accidit Basileæ. Civis quidam dives, Christophorus Bongattenetus, uxorem de adulterio suspectam habuit. Suspicionem auxit quod in famuli caligis ligulas sericas invenit, quas esse suas noverat. Extorquet vi ab uxore ut fateatur, promittitque impunitatem; si neget, præsentem minatur mortem. Illa fatetur quod vere non fecerat, sed mox fugit ad sororem in quemdam pagum. Amicorum tandem interventu, redit conciliata marito. Ea nocte ducitur ad commune admissa cubile; altera die, ablegata famula et liberis ex priore conjuge, primo gravidam uxorem confodit, inde filiam vix quadrimam; mox epistolam scribit ad senatum, deinde ter invocato nomine Jesu, summa ex ædium parte se præcipitem dedit, fractis cervicibus. Epistola continebat quid et quo animo fecisset. At de eo mortuo grave sumptum est supplicium, corpus ejus, fractis ossibus, sublimi rotæ impositum. Certe unicum hoc exemplum a maledicto zelotypiæ semine conjuges deberet deterrere.

PROPOSITIO III.

Amor culpabilis est, si ad complacendum vir vel uxor Dei præceptum violet.

Sic Adamum nimius amor ad esum pomi traduxit, de quo Augustinus : « Noluit Adam uxorem contristare, non quidem carnis concupiscentia aut pulchritudine victus (non enim ante peccatum eam passus fuit), sed amicabili benevolentia, qua sæpe offenditur Deus, ne offendatur amicus. » Sic Salomon, uxorum cæcatus amore, etiam ad cultum idolorum defluit. Sic Samson, illecebris Dalilæ consentiens, abrasis capillis, spiritu Dei destituitur.

Legendus, *Esdras* l. III, c. IV, ubi ait : *Multi dementes facti sunt propter uxores, et servi, et multi perierunt, et jugulati sunt, et peccaverunt; in furta, fraudes, rapinas, homicidia delapsi sunt, ut earum voto satisfacerent.* Intelligant illi quod Dominus *Luc.*, XIV, dicit : *Qui non odit uxorem, non potest meus esse discipulus;* odisse uxorem (more Scripturæ loquendo), est minus eam amare quam Deum. Odit uxorem qui propter eam Dei legem non vult infringere, sed odium hoc bonum est, vere amor est, quamvis odium vocetur; quia hæ se odiri clamant, dum eorum perversæ voluntati maritus non obsequitur. Sic uxor Samsonis ei improperabat : *Odisti me, et non diligis, idcirco problema quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere.* Et iterum : *Quomodo dicis quod amas me, cum animus tuus non sit mecum, et non vis dicere in quo sit maxima tua fortitudo?* Tandem, et blanditiis et importunitate ejus victus, Samson aperuit veritatem, sed in caput suum.

Frequenter nimis verum est illud : *Uxor naufragium viri.* Jesabel, Achab viro suo ruinæ est occasio. Quam multi ad hæreses deducti ab uxoribus! Valens imperator, lenociniis conjugis suæ delinitus, erroris ariani laqueis irretitur, fitque catholicorum persecutor, sed postea misere periit. Sic Arcadius imperator importunitate uxoris Eudoxiæ. Arcadius sanctum Chrysostomum sede Constantinopolitana expulit (*Baron.*, tomo V, ann. 401). Multi similes illi (de quo in Evangelio) qui vocatus ad cœnam illam opiparam, æternæ mensæ delicias designantem, excusavit se, et dixit : *Uxorem duxi, non possum venire.* Inordinatus conjugis affectus eis compedes injicit ne veniant, et deliciis fruantur æternis. Sic, e contra, vir mulieri quandoque occasionem præbet ruinæ; et cum conjugium a Deo sit ordinatum in auxilium mu-

tuum (non solum ad domesticæ rei gubernationem, sed et ad spiritualem profectum felicisque et æternæ vitæ adjumentum) cedit utrique conjugi in laqueum et scandalum.

Interim, cum vir caput sit mulieris, illi maxime incumbit uxori auxilium dilectionemque præstare ad salutem; multo magis lenociniis ejus ad malum illectantibus obsistere. Hoc suo etiam exemplo viri fortes docuere. Audi de Saturo, domus Hunnerici regis Wandalorum procuratore. Urgebatur ut arianus fieret, primo opibus et honoribus, deinde minis et tormentis. Ille omnia contemnit pro confessione veritatis. Adductis uxor liberis, ad genua mariti advolvitur, et per omnia sacra obsecrat ut misereatur sui, et pendentis a lacte filiolæ aliorumque pignorum; nec committat ut quos generis nobilitas reddidit claros, servili conditioni subjiciantur, et ipsa turpi matrimonio copuletur camerarii servo, ad quod urgebatur; Deum haud dubie respecturum, quod invitus faciat. At id *Job* ei respondet: *Tanquam una ex insipientibus mulieribus locuta es. Formidarem, o mulier, si tantum hujus vitæ dulcedo foret amara, in earum rerum amissione. Imo, si vere maritum diligeres, non conareris eum insidiosis blanditiis in secundæ mortis exitium præcipitare. Age, distrahant liberos, auferant uxorem diripiant facultates, ego de Domini promissione securus fixum mente tenebo: Si quis non dimiserit uxorem, filios, agros, propter nomen meum, non potest meus esse discipulus.* Uxor discedit, et ipse, spoliatis omnibus, et suppliciis debilitatus, mendicus relinquitur. Victor Uticensis, l. I *de Persec. Wandulica.*

Eadem fortitudine se gessit erga maritum matrona cui nomen Victoria. Hæc dum continuato suspendio cruciaretur, a marito jam perdito, filiis præsentibus, ita rogabatur: « Quid pateris, conjux, si me despicis, vel horum quos genuisti miserere parvulorum? Quare oblivisceris uteri tui, et pro nihilo ducis quos cum gemitu peperisti? Ubi sunt fœdera conjugalis amoris? Ubi societatis vincula, et inter nos tabulæ conscriptæ? Respice filios et maritum, et regis imple præceptum, ut tormenta evadas, et mihi liberisque doneris. » Sed illa, nec filiorum fletus, nec serpentis blandimenta audiens, affectum elevans a terra, mundum cum suis desideriis contemnebat. Et jam continuatione suspendii vulsis humeris conspiciebatur mortua, sicque exanimis est deposita. At post retulit quamdam sibi virginem astitisse, singulaque membra tetigisse, et illico fuisse sanatam. Victor Uticensis.

Nec illius præterennda memoria, quæ videns mariti oculos ad fletum prosilire, ob filios ariana impietate a se separatos, illius lacrymas gravi auctoritate increpavit, et sic ait: « Eia, inquit, an ob filios animam es perditurus? Computa non fuisse natos, nam et Christus sibi eos vindicat, dum audis clamantes: Christiani sumus. » Cum vero ipsa et maritus carcere diverso tenerentur, veniunt impii, et dicunt mulieri: Solve duritiem, ecce vir tuus paruit regis imperio, et noster factus est. At illa: Videam illum, et faciam quod voluerit Christus. Educta invenit virum cum multitudine pro tribunali stantem, æstimansque verum esse quod dictum erat, apprehendit oram vestis supremam, suffocans eum et dicens: « Perdite et reprobe, gratia Dei indigne, quare vis ad modicum gloriari et æternum perire? Quid proderit tibi aurum, quid argentum? An liberabit te de camino gehennæ? » Dixit et alia multa. Cui maritus: « Quid pateris, mulier? Quid audisti de me? Ego in nomine Christi catholicus permaneo, nec amittere unquam potero quod teneo. » Sic detecta fuit hæreticorum fraus. Victor Uticensis supra.

Excellit in hoc genere exemplum sanctæ Nataliæ, uxoris sancti Adriani. Cum illa resciret Adrianum in vincula conjectum, gaudio exultans, accurrit ad carcerem, procidensque ad pedes ejus, vincula osculabatur, dicens: « Beatus es, domine mi Adriane, quia invenisti opes non a parentibus relictas; jam securus pergis ad Christum, recondens in ipso divitias pro tempore necessitatis, quando nemo liberabit, non pater filium, aut mater filiam, non opes, non amici, non servi. Perge intrepidus, non revocet te intuitus rerum ut umbra transeuntium, non gemitus parentum, non species tormentorum. Habes Christum cujus promissa percipies. Aspice illorum constantiam qui tecum sunt, his solis intende. » Deinde, singulorum martyrum vincula deosculans, dicebat: « Rogo vos, o servi Christi, confortate Adrianum beatis monitis, lucrifacite eum Christo, estote ei patres, nascatur per vos æternæ vitæ. » Tunc Adrianus. « Vade, soror, in domum; cum videro fieri quæstionem, accersam te, ut videas rei finem. » Post aliquot dies imminente quæstione, dato custodibus pretio et fidejussore, domum perrexit vocare Nataliam. Agnovit eum quidam, et præcurrens nuntiat. Suspicans illa quod martyrium refugisset, flebat amare, et claudens ostium clamabat: « Longe a

me, qui mentitus es Domino. Quis te coegit suscipere opus Christi, nec perficere; quis te seduxit, quis separavit a sanctis? » Adrianus autem : « Aperi, soror, non est sicut putas; ego veni, quia tormenta instant, ut promissis starem. » Iterum illa non credens : « En me seducit transgressor, recede, potius quam tibi socier, me interficiam. » Lætatur martyr de zelo, efficit tandem credentem verbis suis; ostium ergo aperiens, Adriani provolvitur pedibus, gratulans. Currunt simul ad locum tormenti. Dicit ei Adrianus : « Quomodo, o soror, ordinasti de substantia mea? » At illa : « Non, precor, memorare quæ mundi sunt, animum trahunt; illa solum respice quæ tibi in cœlo servantur. » Cum exhibitus fuisset coram tyranno, ignito charitatis eloquio iterum illum animabat, et dicebat : « Vide ut solum ad Deum fiat mens tua, nec trepidet cor tuum, dum videris tormenta. Labor nunc, sed in sæcula tibi quies. »

Itaque hic est verus amor conjugum, qui ad spiritum salutis sibi mutuo communicandum ordinatur, ut jam non tantum sint una caro, sed vere ejusdem spiritus participes in Christo. Ad hoc debent adspirare conjuges, hoc Deum obsecrare. De sancta Gorgonia sorore sua attestatur beatus Gregorius Nazianzenus quod adeo unum cum marito suo se fatebatur, ut ea propter ex parte tantum se baptizatam putaret, quod ejus maritus non esset baptizatus, quem dimidiam sui partem esse censebat. Ideo continuis precibus apud Deum efflagitabat ut sui spiritus eum redderet participem per Baptismum, quod et impetrare meruit. Verba Nazianzeni sunt : « Porro cum unum hoc ad omnia accedere cuperet, ut maritus quoque perficeretur (ut sic corpore consecraretur, et non dimidia tantum ex parte initiata discederet, ipsiusque imperfectum aliquid relinqueretur) hoc quoque impetravit

LECTIO IX.

DE CASTITATE CONJUGALI.

1. Docet illa excludere omnem de alio concupiscentiam.

2. Moderari tempora actus conjugalis.

PROPOSITIO PRIMA.

Castitas conjugalis non solum omnem alterius contactum, sed et concupiscentiam debet eliminare.

Non desunt conjugatis tentationes et illecebræ a concupiscentia et dæmone suggerente majorem voluptatem inesse alienis amplexibus. Videtur enim insusurrare auribus quorumdam illud : *Aquæ furtivæ dulciores sunt, et panis absconditus suavior.* Furto sublata videntur suaviora quia, sicut majori desiderio desiderantur, ita majori voluptate percipiuntur; et fere nostra nobis vilescunt, aliena optantur. Hac similitudine, mulier improba persuadet vecordi congressum cum non sua majorem afferre voluptatem. Idem multis Satan insinuat fallaci tentatione. Sic senes castam Susannam in abscondito pomarii, ad absconditam et furtivam libidinem proritare conantur. Sic uxor Putipharis, desiderio furtivæ voluptatis, castum Joseph sollicitat. Sed nec vecors Joseph fuit, nec Susanna, scientes illud : *Propter inopiam cordis adulter perdit animam suam.* Vere enim qui adulterium mente gerunt, inopia cordis laborant; nec advertunt quam amara sit aqua hæc furtiva, quam virulentus panis iste absconditus, et in decuplum solvendus : *Novissima enim ejus quasi absynthium, et quasi gladius biceps.* Animam et corpus transfigit libido illa, instar rompheæ bis acutæ : *Ignis est usque ad perditionem devorans, et eradicans omnia genimina.* Devorat substantiam, famam, honorem; eradicat omnem animæ tranquillitatem, domesticam pacem, amicorum concordiam, totius familiæ felicitatem. Filios qui sunt germina sancta matrimonii, uredine pessima infamiæ lædit et ustulat, arboremque ipsam conjugii vitiat. Ideo monet Sapiens : *Bibe de cisterna tua* (non de aliena), *et fluenta putei tui* (non alieni) *deriventur foras, fontes tui et rivuli, et in plateis aquas tuas divide.* Hoc est, filii tui in publico possint apparere sine pudore tanquam tui, non tanquam illegitimi et communes. Frustra aliis bonis operibus Deo placere, vel illum placare contendunt, qui in hoc vitio adulterii computrescunt, fœtorem enim suum etiam usque ad cœlum divinumque thronum exhalant. Sic aliquando fertur beata Virgo ostendisse Hugoni post Hetruriæ March. 6. Huic enim post venationem lassato, et nocte jam apparente ingresso tuguriolum, ut fame se pene enectum radicibus aut glande reficeret, apparuit Virgo, vas vile et luto sordidum, delicatis tamen cibis refertum, offerens. Ille cibum quidem appetebat, sed ob fœtidum et lutosum vas, gustare renuebat. Tunc Virgo, rei significationem ei exponens, dixit : « Huic vasculo, corpus tuum est simillimum, carnalium vitiorum fœtore conspurcatum : « impositæ epulæ adumbrant animum, qui ob vasis sive corporis graveolentiam,

etiam sui nauseam excitat aspicienti, et opem beatorum mentium cœtus quasi fastidiosos a se dimittit. Ego quoque abominor animum fœculentum, sicut tu cibum hunc sordidum. Atqui ego mater pulchræ dilectionis et sanctæ spei, meliore de te in posterum concepta spe, tibi me in obscuro sylvarum anfractu lucidam ostendo, ut mentem e turpis amoris veterno excites, et corpus ab adulterinis amplexibus dimoveas, agnoscensque errorem pœnitentiam agas. » Nec fuit sine fructu hæc reprehensio. Nam in melius vitam emendans, septem monasteria suis sumptibus ædificavit. Est sepulcrum ejus memorabile Florentiæ; habeturque codex vitæ ejus apud monachos sancti Salvatoris Ordinis Cisterciensis.

Sic amat Virgo castitatem conjugalem, amant et beatæ mentes, etenim et multi sancti adhuc viventes contra adulteros clamarunt adeo constanti voce, ut mortem oppetere parati fuerint pro castitatis defensione, fortius condemnantes adulterium apud Deum et homines, sanguinis sui voce.

Sic Joannes Baptista occisus ab Herode, quod adulterii et incestus intrepide eum argueret. Dicebat enim : *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Inclamabat id sæpius, ideo conjectus est in carcerem, tandemque adultera urgente perimitur, et a reis in judicem capitalis sceleris pœna convertitur ; sed ejus sanguis non desinit clamare, suosque peremptores ac luxuriosos homines coarguere. Unde Ambrosius : « Intuere, rex acerbissime, tuo spectacula digna convivio, porrige dexteram, ne quid sævitiæ tuæ desit, ut inter digitos tuos rivi defluant sacri cruoris. Et quia non saturari epulis fames, non restingui poculis potuit inauditæ sævitiæ sitis ; bibe sanguinem, scaturientibus adhuc venis exsecti capitis profluentem. Cerne oculos in ipsa morte sceleris tui testes, clauduntur non tam mortis necessitate, quam horrore luxuriæ. Os aureum istud exangue, cujus sententiam ferre non poteras, conticescit et adhuc timetur. » Sic Stanislaus, pro castitate contra Boleslaum Poloniæ regem depugnans, ab ipsomet rege cujus notam libidinem publice arguebat, obtruncatus est ad altare offerens sacrificium.

Similiter et sanctissimus patronus noster Lambertus et pro castitatis et veritatis defensione, velut alter Joannes, sanguinem fudit. Cum enim Pipini adulterium cum quadam Alpaide ferre non posset, non destitit principem arguere, et a flagitioso statu deterrere. Reverebatur enim Pipinus, sed Alpais, altera Herodias, odio furebat, timens repudiari. Fratris ergo sui Dodonis furorem in eum concitavit, qui orantem coram alari sanctorum Cosmæ et Damiani, brachiisque extensis in modum crucis, voventem se Christo crucifixo victimam, confodit. Sed nec destitit ipse etiam post mortem luxuriam miraculosis signis condemnare. Cum enim corpus ejus trajectum a discipulis translatum fuisset, illud mirabile fuit, quod omnibus ad illud honorandum concurrentibus nemo prohibebatur accedere, et corpus attingere ; speciali autem miraculo removebantur, nec accedere aut attingere poterant corpus castissimum pro castitatis honore tuendo interemptum, aulici impudici aut concubinarii, vel filiæ libidini prostitutæ. Sic voce sua vivens, voce sanguinis sui moriens, voce corporis exanguis post mortem, ostendit se odio habere et condemnare inpudicitiam, summus amator et propugnator castitatis.

Sed de adulterio ejusque pœnis fuse dixi super præceptum sextum. Videri potest *Job*, c. 24, et ibi interpretes. Item Sapientem, *Prov.*, v et ix, et *Eccl.*, c. xxii.

Quod si ex Scriptura puniti adulterii exempla requiris, intuere Davidem et Absalonem. Davidi dicit Natan (II) : *Ecce ego suscitabo super te malum de domo tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus. Tu enim fecisti abscondite, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, et conspectu solis.* Absalon autem, licet permissus sit justo Dei judicio violare uxores patris sui, tamen et ob id brevi ultorem sentit Deum ; propterea enim permisit Deus ut Joab cor ei transfigeret triplici lancea, quia triplici vitio abominabili infectus fuit, insatiabili ambitione, parricidali rebellione, adulterio incestuoso. Et quia decem violarat uxores, a decem armigeris, cum adhuc palpitaret, confossus est.

Porro castitas conjugalis non solum adulteria ablegare debet, sed et impudicitias quæ exerceri possunt extra usum conjugii ab altero conjugum circa se, vel circa conjugem. In his enim potest intervenire peccatum mortale ; sic conjux in absentia alterius per sui corruptionem, peccat mortaliter ; et omnes contactus pollutionis periculum extra vas naturale involventes, peccato mortali sunt obnoxii. Habes in Scriptura de vindicta Her et

Onan, qui semen fundebant in terram ne proles eis nascerentur. Hoc aliquando contingit aliquibus ne forte plures proles alere teneantur. Est tamen peccatum gravissimum, directe repugnans fini Matrimonii.

PROPOSITIO II.

Castitas conjugalis restringit etiam immoderatum usum conjugii, sola voluptatis causa factum.

Licet copulam carnis Matrimonium admittat, debet tamen fieri vel prolis desiderio, vel ad succurrendum carnis infirmitati, vel ad reddendum debitum conjugi. *Oportet*, inquit Apostolus, *vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut gentes, quæ Deum non noverunt.* Hoc non attendentes multi, putant sibi licitum quidlibet in conjugio cum conjuge sua, et ita fiunt, *sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.* Nec advertunt documenta angeli ad Tobiam, nec monita sanctorum. Inter hos divus Hieronymus ait: « Sapiens vir debet judicio amare conjugem, non affectum regat impetus voluptatis, ne præceps feratur ad coitum; nihil fœdius quam amare uxorem quasi adulteram. In aliena uxore omnis amor turpis est, in sua nimius.

Præclare beatus Ægidius, Francisci discipulus, cuidam glorianti se castum esse, ne fidem uxori servare, respondit: « An putas quod ex suo quis dolio ebrius fieri non possit? » Insinuabat non esse gloriandum de castitate, nisi etiam excessum voluptatis in conjugio posset temperare Nam sicut vinum moderate sumptum conducit sanitati, excessus autem eam pervertit, sic immoderatus voluptatis usus ruina est spiritualis sanitatis. Et sicut contingit aliquem inebriari non solum alieno vino, sed etiam suo, similiter species quædam ebrietatis est, in usu conjugii immoderato, qua ratio absorbetur, et contra perfectam rationem castitatis conjugalis peccatur. Sed et animalia quædam in hoc hominem condemnant. Cervus enim et cerva nonnisi caste et secrete congrediuntur, et post conceptum congressu abstinent; diciturque cervus mox a congressu in scrobem sese abdere, quasi libidinis pudeat, donec pluvia ablutus et quasi purificatus, in pascua redeat, ut propterea Sapiens etiam dicat: *Uxor sit tibi quasi cerva gratissima*, teste Beda in *Prov.* cap. v. Simile quid de elephante legimus Sint ergo hæc animalia conjugatis exemplum honestatis et conjugalis castitatis. Audiant et ipsi sanctum Fulgentium: « Justitia utendi conjugii hæc est, ut non explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu conjuges sibi misceantur congruo tempore. In illis namque bonis quæ fecit Deus invenitur justa copulatio uxoris et viri, in quibus Dei operibus libido non potest reperiri, quæ hominibus non ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ prævaricationis, accessit. Sed quia sine illa, in corpore mortis hujus, proles humana non seritur, non eam affectant conjugia casta, sed tolerant; eique imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergo quæri debet ex nuptiis fructus, ut cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus.» At ne forte quis existimaret statum esse peccatum mortale, in conjugio voluptatem quærere, eam opinionem removet Fulgentius, subjiciens: « Conjugatus si thori fidem non deserat, sed in uxore sua naturali dumtaxat usu aliquantum excedat, non solum generationem quærens, sed cordis libidini obediens, hoc equidem sine culpa non fecit. Talis autem culpa citius bene operanti atque oranti remittitur, quia ipse conjugi servat maritalis charitatis fidem in quod non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Et si nuptialis in uxore modestia non tenetur, a nuptiali tamen fide, nulla immoderatione disceditur.»

Cæterum, licet in conjugii usu carnis quædam impuritas reperiatur, cordis tamen etiam perfecta potest puritas reperiri; si solum prolis desiderium vel debitum conjugale ad id impellat. Hinc in Vitis Patrum legimus sanctum Macarium in deserto hanc e cœlo vocem audivisse: « Nondum, o Macari, attigisti perfectionem duarum mulierum conjugatarum in vicina civitate. » Desiderio autem inquirendæ viæ quam ad perfectionem assequendam tenerent, adit civitatem; et spiritus divini ductu, ingreditur domum in qua duæ mulieres duobus fratribus matrimonio copulatæ agebant, a quibus precibus importunis efflagitat ut enarrare velint quem teneant vitæ modum. Tandem ejus precibus acquiescentes, dicunt se annis undecim in eadem domo viris cohabitasse summa pace, et sæpius enixe postulasse ut vitam vellent cælibem agere, id vero cum impetrare nequirent, Deo puritatem cordis obtulisse. Insuper summo semper studio invigilasse ne verbo vel opere Deum offenderent. Hoc audiens vir sanctus exclamare cœpit: « Vere in quocumque statu puritas cordis Deo placet, ita ut quando-

que puritas conjugalorum puritatem virginum et monachorum excedat. »

Sed cum non possint conjugati puritatem corporis per abstinentiam a conjugii usu servare, nisi ex consensu mutuo, contingit quandoque ut qui cordis puritatem Deo offerunt illamque sectantur, impetrent postea a Deo utramque; ita ut animum refragrantis aut dissentientis inflectat Deus in favorem alterius puriorem vitam optantis. Habemus hujus rei præclarum exemplum in *Annalibus Franciscorum.*

Transeunti Francisco circa sylvam Cortonæ, occurrit matrona nobilis benedictionem poscens. Hac impertita, infelicem statum suum enarrat. Nempe quod cum Deo ex integro servire, jam diu inspiratione cœlesti impelleretur, maritum sortita sit ita infestum, ut in ejus potius perniciem conspirare videretur. Itaque obsecrat amore Dei opem Francisci. Cui vir sanctus: « Confide, filia, et si firmam fidem conceperis, aderit Deus piæ voluntati. Regredere domum, et alloquere virum in hæc verba: Ex parte Dei tibi annuntio tempus modo esse misericordiæ, postea justitiæ, ideoque per Christi vulnera te obsecro, ut in pace, timore et amore Dei modo vivamus. » Abit mulier, interim Franciscus orationi se addicit. Res mira, ingressa domum, rogante marito, unde veniat, omnia ordine recitat. Et cum verba a Francisco insinuata pronuntiasset, ita statim ille mutatus est, ut exinde resolverit vitam meliorem inire, uxorisque votis satisfacere. Cui uxor: Quidni, o marite, per castitatis votum nos Deo consecramus, cum nihil gratius, nec felicius sanctitatis fundamenta jacere possimus? Acquiescit ipse, novam et miram initians sanctitatis viam, in qua uterque perseveravit, cum omnium qui eum noverant admiratione. Et quidem id ita Deo gratum fuit, ut eodem die obierint, mulier mane, tanquam sacrificium matutinum; vir vesperi, tanquam sacrificium vespertinum. Sic voluit Deus ut qui concordes vixerant in pietate, simul unirentur per mortem in æterna beatitudine. Hujusque tanti miraculi æterna in loco mansit memoria.

Licet vero hæc vota non facile sint emittenda, ne vergant in laqueum, monet tamen conjugalis castitas tempore moderari, et abstinere, dum rebus spiritualibus incumbendum est. Sic Apostolus: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, et revertimini in idipsum ne tentet vos Satanas.* Hinc Nicolaus I, in Responsis ad quæstiones Bulgarorum, c. 5, scribit ut tota Quadragesima uxoribus abstineant. Et licet id sit consilii, pii tamen merito obsequantur, ut abstrahant animum a carne, et Deo serviant spiritu mentis suæ cum perfectiori cordis ac corporis puritate. Sic vere adimplent monitum Apostoli: *Qui uxores habent, tanquam non habentes sint.* Hoc enim congruit dum Deo, orationi, jejuniis vacandum est. Si aliis temporibus fiant una caro, quidni sacro tempore fiant unus spiritus, et communi zelo conspirent ad ea quæ Dei honorem propriamque concernunt salutem? Certe sic felicius fruentur matrimonii bonis, sic tolerabilius ejus onera ferent, sic protegentur contra infausta aut ingruentes perturbationes. Denique sic renovabunt et resuscitabunt gratiam in sacramento susceptam, si mutuo impulsu pietati vacent, Deumque conjugii auspicem et præsidem pro felicitate spiritus et animæ invocent. Maxime autem pro pane propositionis edendo interrogabatur David a sacerdote an casta essent puerorum vasa a mulieribus, quanto magis pro pane hoc cœlesti edendo id procurandum!

LECTIO X.

DE PROLE, PRIMO MATRIMONII BONO.

1. Docet parentes posse desiderare prolem.
2. Agit de cura prolis in utero.
3. Agit de cura prolis jam ab utero.

PROPOSITIO PRIMA.

Parentes possunt pro prole habenda Deum orare; si tamen careant, non debent nimio affligi desiderio.

Primum patet, quia fœcunditas est Matrimonii bonum a Deo veniens; et sicut sterilitas ab illo provenit, ita et per illum tolli potest. Ideo dixere Hebræi Deum sibi reservare quatuor claves naturæ.

Primo, clavem pluviarum, ut eas ad libitum emittat ex thesauris suis (*Deuteronom.*, XXVIII, 12).

Secundo, clavem vitæ, id est, generationis (*Gen.*, XXX): *Num pro Deo ego sum qui te privavi fructu ventris tui?*

Tertio, clavem alimoniæ ad famem pellendam (*Psal.* CXLIV, 16): *Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione.*

Quarto, clavem sepulcrorum, id est resurrectionis. Patet *Ezechiel.* XXXVII: *Aperiam tumulos vestros, etc.*

Cum ergo illi clavis generationis assignetur, non est fortunæ aut casui adscribenda fœcunditas; sed benedictioni Dei, quam sæpe promisit in compensam bonorum operum. Sic recte mater Machabæorum, proles dona Dei esse agnoscens, dicebat : *Nescio quomodo apparuistis in utero meo, nec ego enim spiritum donavi vobis et vitam, et singulorum membra non ego ipsa compegi; sed enim mundi Creator qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem; et spiritum vobis iterum cum misericordia reddet et vitam.*

Patet quoque fœcunditatem donum Dei esse in tot sterilibus, Sara, Rachele, Anna, quas postea Deus prole donavit, ostendens quomodo habet clavem generationis. Unde et dicere solet Scriptura, Deum claudere vulvam, vel aperire. Si autem quæras cur Deus olim tot steriles fœcundaverit, et prole electa donarit, respondeo : Quia cum Deus omnia disponeret in ordine ad Christum semel electum ex patriarchis oriundum, voluit per minora miracula viam sternere ad maximum miraculorum; ut, scilicet, steriles parentes in antiqua lege, et lex nova oriretur, dum non solum sterilis generat, sed et virgo Deum parit et hominem.

Quantum ad secundum, non debere nimium affligi parentes steriles declaratur, quia sic possent divinæ Providentiæ injuriam irrogare. Etenim illa justa est, et permittit sterilitatem in bonum variis de causis.

Primo, ob salutem parentum, quia si eis prolem dedisset, peccati occasio non defuisset, vel ob nimium affectum, vel ob rerum temporalium accumulationem, cui neglecta salute inhæsissent. Quis enim nescit multos parentes perire ob proles, quibus cum dispendio salutis, cum injustitia et ambitione, opes procurant et status honoratos ?

Secundo, ob bonum prolium, quia prævidet proles ex eis oriundas infelices fore et improbas; ita ut melius sit non nasci quam perire, et parentibus ignominiæ esse et tormento. Sic de Juda dicit Dominus : *Melius fuisset si natus non fuisset homo ille.* Et in persona impiorum dicit Job : *Pereat dies in quo natus sum, et nox in qua dictum est : Conceptus est homo. Quare non conclusit ostia ventris qui portavit me? Quare non in vulva mortuus sum? Cur exceptus genibus, lactatus uberibus?*

Tertio, ob damnum corporale, vel etiam dispendium vitæ, quod Deus novit parentibus a prole subventurum. Quam multæ matres vita periclitantur ob prolis nativitatem? Rebecca, cum diu sterilis fuisset, magnoque desiderio fructum optaret, tandem fœcunda reddita est ob preces Isaac, dicente Scriptura : *Deprecatus est Isaac Dominum pro uxore eo quod sterilis esset; qui exaudivit eum, et dedit conceptum Rebeccæ.* Sed quid deinde ? Collidebantur in utero ejus parvuli, luctam cum matris gravi periculo ineuntes, ita ut diceret : *Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere?* Infelicius Racheli contigit; hæc tanto desiderio liberorum angebatur, ut diceret viro suo : *Da mihi liberos, alioquin moriar.* Unde iratus Jacob respondit : *Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui?* Tandem fœcunda reddita, enixa secundum filium mortua est. Unde vocavit nomen ejus Benoni, hoc est filium doloris. Sic et alii gnati necem parentibus suis attulere. Inter hos Julius Cæsar, sic dictus a cæso matris utero. His quoque adnumeratur sanctus Drogo, natus prope Valencenas, qui miro modo calculosis et ruptis invocatus subvenit. Ex parentibus nobilibus ortus est, sed posthumus puer et cæsar. Cum enim nondum natus patrem amisisset, inter diros paturientis matris labores, consilio obstetricum per maternum latus est editus in lucem. Sic natus est utroque parente orbatus; quod cum decennis intelligeret, sæpius contristabatur, recogitans se maternæ necis esse occasionem. Idem refertur de sancto Lamberto, Vinciensi episcopo, qui floruit anno 1154, cujus mater in partu obiit doloribus victa, et de ventre illius inciso puer extractus est, ideo matris sæpius lugebat interitum.

Quarto, permittit Deus sterilitatem in peccati alicujus vindictam. Sic Michol, uxor David, filia Saül, quia despexerat Davidem coram arca ludentem sterilitatis opprobrium incurrit.

Quinto, quia vult Deus ut steriles corpore non sint animis steriles, sed virtutibus e bonis operibus fœcundæ; ut et temporalia bona quæ in filiorum luxum erant erogaturæ, in eleemosynas et pia opera convertant, membrisque Christi impendant Sic faciebant Joachim et Anna, quæ, teste divo Hieronymo, bonorum suorum unam partem templo Domini impertiebantur, alteram pauperibus, tertiam necessitati suæ adservabant. Igitur prole carentes orationi et jejunio pietatique vacabant, ita ut tandem post viginti annos fœcunditate donati, prolem illam electam Virginem Deiparam, orbis lucem, edere

meruerint. Sic Joannes Patritius Romanus, et uxor ejus paris nobilitatis, cum liberos non suscepissent quos bonorum hæredes relinquerent, suam hæreditatem Matri Dei voverunt, assiduis instantes precibus ut significaret in quod pium opus vellet eas opes impendi. Unde miraculo nivis æstivo tempore locum designantis et contegentis, basilicam sanctæ Mariæ Majoris erexerunt.

Possemus his adscribere plurimos conjuges qui ob sterilitatem se suaque omnia Deo voverunt. Nec desunt multi, qui cum piis operibus, eleemosynis, orationibus vacarent, post longos annos speciali Dei favore sanctorumque intercessione, proles sanctas genererunt quas Deo voverunt. Sic sanctus Nicolaus Tolentinas ex sterilibus intercessione sancti Nicolai orbi datus est. Item sanctus Lambertus precibus sancti Rumoldi ex Adonæ comite et Eliza jam senibus natus est Mechliniæ. Item sanctus Stanislaus ex nobilibus et piis parentibus post annos triginta sterilitatis ortus est. Sanctus Albertus Carmelita post annos viginti sex. Item sanctus Ludovicus rex impetratus fuit oratione sancti Dominici, et devotione matris Blanchæ ad Rosarium. Sic alii plures.

Sed non est prætereundum de sancto Remigio, cujus ortum prædixit anachoreta quidam, Montanus nomine, angelicis sæpius fruens alloquiis. Hic nocte quadam orabat pro pace Ecclesiæ afflictissimæ apud Gallos et Belgas. Tandem obdormiens, visus est sibi interesse angelorum et sanctorum choris hac de re agentibus; voxque cœlestis intonuit: *Dominus prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cœlo in terram respexit, ut audiret gemitus compeditorum, in conveniendo populos in unum, et reges ut serviant Domino.* Itaque monuit vir sanctus Æmilium et Ciliviam, genere nobiles, sed steriles et senes, de prole edenda, per quam Deus pacem Gallicanæ et Belgicæ Ecclesiæ esset allaturus. Cum vix crederent oraculo, ait ipse matri: « Ut scias me vera nuntiare, ablactato infante, oculos meos lacte tuo unges, et ego infantis meritis visum recipiam. » Remigio ergo nato, matris ille lacte visum recipit, qui utroque lumine orbatus erat.

Addenda est hic et memoria ejus miraculi quod Romæ extat, in templo sancti Salvatoris de Lauro. Anno 1474, Joannes Mares et Catharina Barcinonenses, cum annos octo egissent sine prole, pro ea obtinenda voto domi concepto, et in sancti Severi ecclesia renovato, sacrum solemne celebrandum curarunt in honorem duodecim apostolorum, accensis duodecim cereis, cum nomine unius Apostoli ad singulos cereos. Audierunt apostoli vota precantium; nam spatio tredecim annorum sequentium, duodecim proles habuere, octo masculos, et quatuor feminas; quorum singulis unius apostoli nomen indiderunt. Et licet diu supervixerint, nullam ultra prolem susceperunt Filii deinde, post parentum mortem, singuli circa festum sui apostoli cujus nomen gerebant, obierunt. Horum ultimus, Petrus Mares I. V. D. cubicularius apostolicus, hæc Romæ in marmore incidi curavit in sancto Salvatore. Quod marmor translatum est in claustrum, dum ecclesia conflagravit.

PROPOSITIO II.

Prolis curam tenetur habere mater jam a conceptu.

Explicemus id particularius cum brevitate qua convenit pastores, sæpius concione et catechismo ad instructionem parentum hac de re agere, et munia eorum explicare.

Primo igitur tenetur mater statim ubi concepit, abstinere ab his quæ fœtui possunt nocere. Quapropter cum animatus est fœtus in genere cujusdam homicidii censetur, si non advigilet, sed inordinate se gerens illi noceat, sive in cibis, appetitui pravo nimis indulgens, sive fatigatione nimia, aut oneribus ferendis quibus impar est; sive indiscretis afflictionibus, jejuniis, abstinentiis; sive passionibus violentis, ira, odio, impatientia, tristitia, aliisve modis. Debet et advigilare maritus ne uxori horum sit occasio, indiscreto mandato, objurgatione, gravi percussione, aliisve modis. De hac re fuse egi super præcepto quinto Decalogi.

Secundo, juvat ex tunc angelo fœtum frequentius commendare, quia sicut hic custodit matrem, ita prolem, dum adhuc pars matris est, donec specialis angelus ei deputetur a nativitate. Hic ergo est qui impedit ne dæmon noceat, ne procuret extinctionem, ut ad Baptismi gratiam non pertingat. Id ob peccata parentum aliquando permittit Deus, et indulget diabolo potestatem proles enecandi nec dum natas, vel per maleficia, vel per alia media quæ suscitat, utens hominum opera. Semper enim insidiatur dæmon vitæ spirituali prolis, et ita angelica custodia et protectio multum necessaria est. Sed et propter ipsam prolem specialiter quandoque Deus matres e periculis liberat, angelorum subsidio. Cum Sigridis Birgittam

materno adhuc gestaret utero, contigit eam naufragio periclitari in quodam maris sinu, ubi multi perierunt : at dux Sueciæ, Henricus, frater regis, videns eam periclitantem, omnibus modis ad littus perduxit. Eadem nocte adstitit ei angelus radianti specie, dicens : « Salva evasisti propter illud bonum quod gestas in utero ; nutri ergo illud pro Dei amore, sciens specialiter tibi donatum. » Visibiliter quoque aliquando angelos apparuisse legimus, ut benedictionem matribus impertirentur pro prole. Mater sancti Eucherii cum se quieti dedisset, ecce Angelus in veste fulgida apparet, dicitque se missum ut benedictionem proli impertiatur adhuc in utero ; et benedictione impertita, prædicit fore promovendum ad Aurelianensem episcopatum. Pium vero est ut a sacerdotibus, qui angelorum officium gerunt, benedictionem matres exposcant pro se ac fœtu suo, idque cum viva fide. De sancti Stephani junioris martyris matre, apud Surium legimus, 28 novembris, quod cum sanctus Germanus patriarcha in thronum patriarchalem ascensurus esset, circumfluente multitudine, ascendit illa scamnum ut virum Dei intueri posset. Cumque per ecclesiam transiret, mulier clamare cœpit : « Benedic, Domine, quod in utero meo est. » Ille autem perspicaci animæ oculo eum qui utero gestabatur intuens, respondit : « Benedicat hunc Dominus per intercessionem primi martyris Stephani. » Apud omnes vero affirmabat illa se ea hora qua hoc audisset, igneam flammam ex divino illo ore prosilientem vidisse. Sic mulieris fides et benedictio illius qui locum Dei gerebat, magnam habuit efficaciam in puero materno adhuc carcere concluso, qui a Stephano, primo martyre, nomen et sanctitatem est mutuatus.

Tertio, advigilet mater ut in gratiæ statu existat, similiter et pater ; tum ne propter peccata parentum proli aliquid contingat mali, tum ut juxta illis inhærentem gratiam Deus in prole affectiones dispositionesque bonas operetur. Quia non solum corpus mirabiliter format, sed et animam infundens, dotibus diversis jam in radice adornat, idque meritis parentum, dum sese per gratiæ statum, et bonorum operum exercitium, ad id disponunt, ut Deus initialem benedictionem in prole operetur. Similiter et eorum demeritis infelicia nonnunquam prodigia contingunt.

Audi quid contigerit in Baccharach oppido, inter Confluentiam et Mogunciam, ex vini præstantia celebri ; quod quidam a Bacchi ara sic nominatum putant. Illic, anno 1595, 14 martis, natum est monstrum horrendum, anteriore superioreque parte serpenti simile, caudam habens tribus ulnis longam, nec diutius vixit quam quoad munere ob quod missum fuerat, perfunctum fuit. Cum enim pater impius et ebriosus, contemptor Dei et hominum Dominica Quinquagesimæ in cauponam abiisset, ad potationes, aleas et impietatem more suo exercendam, uxor, partui vicina, secuta est ut moneret, et domum eum reduceret. Ille monentem non solum contemnit, sed et percutit, dicens ut cum suo vivo dæmone, quem utero gereret, domum abeat, alioqui se gladio eam transfossurum minatur. Illa vero : Itane ergo vivum gero dæmonem ? Esto igitur. Non plura locuta, domum revertitur, doloresque partus statim sensit et terribile hoc monstrum peperit. Ille cum jam potando et ludendo libidinem explevisset, domum revertitur. Ingressus ad locum ubi partus jacebat, monstrum illud in eum involat, et caudæ suæ implicatum venenosis ictibus ita pungit et transfigit, ut paulo post infelicem animam exhalarit. Marito mortuo, puerpera quoque extincta est, tandemque monstrum vivere desiit.

Quarto, devotio concipienda erga Christum in venerabili sacramento, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, erga Deiparam ac alios sanctos, quos puerperis opem frequentius attulisse, ex sacris notum est historiis. Vide quæ dixi in *Horto Pastorum*.

PROPOSITIO III.

Tenentur quoque parentes statim a partu specialem curam proli exhibere.

Primo, quidem solliciti sint per baptismum vitam spiritualem proli procurare. Nam christiani non solum carnis, sed et spiritus et animæ esse debent parentes, ut obsequantur æterno Patri spirituum. Provideant ergo filiis de regeneratione in viam æternam ex aqua et Spiritu sancto. Nec per multos dies, ne proli periculum ingeneretur, fragilis enim admodum vita infantis, et minimo incommodo perimi potest. Matres cum generent infantes per peccatum mortuos, matres sunt mortuorum ; proles statim offerendo per Baptismum, fiant matres viventium. Non patiantur ut nomen Evæ ipsis conveniat solum per antiphrasim aut ironice : fiat quælibet mater Eva, hoc est, « mater viventium, » per veritatem, procurando infanti vitam gratiæ in Salvatore promissam. Debent quo-

que simul cum Baptismo eligere tales patrinos, sive patres spirituales puerorum, ut si contingat parentes intermori, possint ipsi in fide et probitate vitæ illos instruere. Sed de patrinis et nomine imponendo fuse dixi tractatu de Baptismo.

Secundo, post partum, munus matris est ad ecclesiam reverenter procedere cum prole, tempore scilicet sufficienti ad restaurandam debilitatem ex partu relictam; nec hic ponenda est vis in numero dierum aut hebdomadarum, ne judaismo videantur accedere. Non alia autem intentione moneantur venire quam ut in gratiarum actione, accepta a divino favore sobolem, divinæ offerant majestati, ad instar Annæ Samuelem offerentis. Quapropter divinæ tunc majestati monetur non debere esse ingrata, quod e doloribus et periculis partus cum fructu evaserit libera. Novam igitur gratiam imploret sibi prolique, et ad hoc sacerdotis advocet benedictionem, quæ multum efficax est per Ecclesiæ preces et Spiritum, si accedentis dispositio reperiatur. Unde et in cæremoniis Ecclesiæ monetur cum lumine accenso venire, in symbolum vitæ proli datæ ac lucis gratiæ, cujus incrementum sibi illique optat. Ac simul indicatur quod sicut candela in honorem Dei consumitur; ita et ipsam debere vitam suam ac prolis, quoad in se est, in honorem Dei consumere. Capiti quoque superimposita stola indicat omnem benedictionem a Christo, mortalitatis nostræ stola induto, derivari, per quem immortalitatem in Adam perditam recuperare speramus. Unde et tunc legitur initium Evangelii Joannis, cujus fine significetur quomodo Verbum caro factum sit ut habitaret in nobis, ut ostenderet tandem gloriam suam, gloriam quasi Unigeniti a Patre.

Itaque longe alia ratio est purificationis antiquæ et novæ. Illa enim quadragesimo fiebat die ex præcepto cæremoniali, at illud jam cessavit, sicut et sacrificium quod tunc offerebatur, de quo *Lucæ* secundo, et *Levitici* XII. Remansit interim in Ecclesia consuetudo pia, qua mater se cum prole offert, non judaico errore aut superstitione, sed ad sacrificandam hostiam Deo viventi in Missæ mysterio, et seipsum cum illa. Et licet hæc generalis sit oblatio, quandoque tamen oblatio prolis speciali devotione facta multam efficaciam habuit, tam in antiqua quam in nova lege. Declaremus exemplo.

Lauduna comitissa, sancti Elzearii mater, ubi partum hunc primogenitum edidisset, statim ferventi devotione et gratiarum actione obtulit Deo, dicens: « Domine Deus, ad cujus imperium existunt creaturæ omnes, gratias ago pro hoc filio tua benignitate donato, teque humiliter oro ut eum tibi servum accipias, et tuæ benedictionis gratiam ei largiaris; quod si tu illum nosti fore divinæ voluntati tuæ rebellem, ubi sacro baptismate erit candidatus, illum sine mora tollas e medio. Satius enim est innocentem, et nullis propriis auctum meritis, tecum vivere, et mundo emori, quam in hac mortali vita tuam offendere majestatem. » Ut autem Deus ostenderet se hoc sacrificium accepisse in odorem suavitatis, tantam pietatem infantis illius animo in ipsis cunabulis instillavit, ut cum necdum triennii ætatem complevisset, erga Christi pauperes mirabili commiseratione afficeretur. Nam cum bajulorum brachiis portaretur, in castri Ausoisii porta sæpe pauperes humanissime intuens, nullo pacto ulterius progredi volebat, imo vero etiam sine intermissione acerbe plorabat, nisi illis præstita esset eleemosyna. Atque ea de causa nutrices ejus vel laturæ panem in castrum redibant, vel secum ferebant, ut illi infanti satisfacerent. Cumque pauperes accepissent eleemosynam, lætus et alacer transibat. Surius, in Vita sancti Elzearii.

Tertio, mater filio debet lactationes; natura enim hoc onus illis imposuit, ideo mamillas et ubera ipsis adaptavit. Calor nempe naturalis ex sanguine menstruo lac candidum et suave efficit; quem sanguinem vi attractiva per venas alliciunt ad se mamillæ, et facultate sibi innata candore et dulcedine, aliisque proprietatibus lactis imbuunt, ad alendum congruis. Et hæc certe providentia merito deberet impellere matres ad proprio lacte nutriendas proles. Nam jam in utero infans illi nutrimento assuevit, et quod tunc per umbilicum trahebat, optat jam sibi defœcatius propinari in mamillis per venas utero uberibusque communes. An non et Maria virgo Jesum propriis lactavit uberibus? « Parvoque lacte pastus est, per quem nec ales esurit. »

Hic tamen speciale miraculum intervenit: ille enim qui aquam eduxit de petra, lac virgineo potuit elicere ex pectore, lac purissimum, candidissimum, plane virgineum. Hæc decoctio non jam a vi naturali, sed a vi Spiritus sancti facta est; ab illo, scilicet, qui eam sanctificavit et fœcundavit. Unde canit Ecclesia: « Salvatorem sæculorum, ipsum regem angelorum, sola virgo lactabat ubere de cœlo.

pleno. » Quapropter non est dubium majoris fuisse puritatis, candoris et efficaciæ ad alendum quam lac ullius mulieris, utpote a cœlesti efficacia gratiæ, et a Spiritus sancti igne primitus originem habens.

Interim in Maria matribus ostenditur exemplum proles alendi, sicut et in antiqua lege in illustribus feminis. Nam Sara lactat Isaac, Rebecca Jacob, Anna Samuelem, et nobilis illa mater Machabæorum filios septem ; ut propterea laude dignum non sit, quin potius vituperabile, dum feminæ nobiles, absque justa causa et necessitate, filios alere dedignantur. Hoc aliqui dixerunt esse peccatum mortale. Navarrus tamen cum quibusdam existimat tantum esse veniale.

Plures interim gravesque rationes non desunt (ultra supradicta) quæ matres ad id officii impellant.

Prima est, quia sæpe contingit infantium corpora animosque corrumpi, dum alieno lacte educantur. Corpora quidem non ita vivida fiunt aut nobilia, quia lac alienum sugere compelluntur naturæ suæ non conforme ; est enim lac maternum naturæ prolis convenientissimum utilissimumque. Et sicut plurimum valet ad animi corporisque similitudinem communicandam vis seminis, ita lac ad ingenium et proprietatem lactantis assequendam. Sic in naturalibus, si hædi ovium lacte alantur, pilos tenelliores gignunt, et agni si caprarum lac sugant, lana existunt doriore. Similiter nutrix si sit iracunda, si crudelis, si temulenta, si improba et impudica, facile transmittit cum lacte hæc vitia ; infirmitatem quoque corporis, si illa laboret. De sancta Catharina Suedica legimus, speciali providentia Dei ab infantia refugisse ubera, si aliqua mulier incontinens admovisset ; abhorrebat enim cum lacrymis et vagitu, sed suæ matris, et aliarum pudicarum mulierum, sine difficultate sugebat. Idem dicitur de sancta Catharina, filia Brigittæ, et de Roberto. Vide Surium, 2 maii et 24 aprilis.

Secunda causa, quia ex eo quod filius non lactetur a matre, fit ut mater filium filiusque matrem minus amet ; matres enim solent plus amare filios quos propriis lactaverunt uberibus. Unde advertunt aliqui in communi plebe majorem esse amorem parentum et filiorum, quam in familiis nobilium. Solent enim nobiles per nutrices lactare, et aliquando vix vident proles suas per annum ; hinc fit ut major affectus inveniatur erga nutricem, quam erga matrem.

Addi tertia causa potest, quod aliquando possit contingere ut proles commutentur, dum nutricibus extra domum degentibus committuntur, nec de die in diem visuntur. Hujus rei fidem facit exemplum, quod Lutetiæ Parisiorum, quasi id publico orbis theatro notum factum fuit anno postremi jubilæi 1626. Quidam inter primarios urbis consiliarios prolem enutriendam et lactandam commiserat conjugi vinitoris cujusdam sui, extra urbem in agris et vinetis commoranti. Cum de sedulitate et fidelitate mulieris nihil ambigeretur, tota ei recenter natæ puellulæ cura ita concredita est, ut fere curam ipsius parentes viderentur ad tempus deponere et resignare. Contigit autem infantulam nutricis negligentia igni propius admotam, in facie ustulari, et gravem et deformemque maculam inuri. Quid faceret illa quæ parenti id nunquam ausa esset nuntiare ? Inito consilio cum conjuge, suam ipsa prolem nec ætate nec facie absimilem, loco alterius supponit ; et cum per plures hebdomadas, et forte menses, altera visa non foret, credunt parentes sine scrupulo suam esse. Itaque ætate crescens educatur in urbe more nobilium, quæ filia rustici erat ; quæ autem filia consiliarii, ignobiliter in agris versatur, et more rustico enutritur. Tandem et illa rustica, secundum nobile genus putatitium, alterius consiliarii filio nobiliter et opulente in matrimonium datur cum dote correspondente. Altera penes vinitorem commoratur ignobilis. Quid faceret mater, non mater ? Urgetur scrupulis conscientiæ ob fraudem, et ob damnum legitimæ proli inde ortum. Post multos tandem annos, jubilæo adveniente compuncta, suasu confessarii fraudem detegit illis quos res ista concernebat. Agnoscitur puella legitima, per notam quamdam secretam quam in ortu attulerat in parte aliqua corporis. Instatur tunc pro recuperanda dote extraneæ data, res apud judices decernenda defertur ; matrimonium illud prioris non sine perturbatione est, tanquam in quo error fuerit circa personam. Quid autem deciderint judices, plenius forsan *Mercurius Gallicus* proxime excudendus poterit aperire. Hoc solum enarro Lutetiæ et Galliæ notissimum, ut ostendam neglectam lactationem prolium et curam, damna non pauca generare.

LECTIO XI.

DE INSTITUTIONE PROLIS.

1. Tractat de obligatione parentum ad instruendum.
2. Affert exempla pravæ institutionis.

PROPOSITIO PRIMA.

Tenentur parentes prolem, ubi adolescit, in pietate instruere.

Ratio est, quia finis Matrimonii est non solum prolem generare huic sæculo, sed etiam instituere ut perfecte generetur Deo, dicente Lactantio: « Hac quidem conditione gignimur, ut generati Deo debita obsequia præstemus, hunc solum noverimus, hunc sequamur. » Sed quia post peccatum ab hoc fine facile deviat homo, ideo educatione et magisterio parentum ad rectam viam dirigi debet, et hoc quidem ab adolescentia, quia qualiter educatus fuerit, sic fere perseverat. Est enim ætas tenera, sicut charta candida, quæ primos characteres suscipit, non facile delendos; est velut tabula quæ primos colores ita imbuit, ut omni tempore reservet, nec facile expungat. Arbusculæ, si recte plantatæ fuerunt, et postea in rectitudine sollicite adminiculis quibusdam conservcntur, in illud perseverant. Sic adolescentum ingenia, si virtutis rectitudini assuescant, illam in ætatem ultimam transmittunt; e contra, si vitio imbuantur a teneris, illud etiam quasi adsciscunt. Testatur id Jeremias: *Ossa ejus implebuntur vitiis ab adolescentia, et cum eo in pulvere dormient.*

Quæ sunt illa ossa, nisi consuetudines graves et duræ, quæ usque ad mortem perdurant, semper cum ætate crescentes in duritia? Quod clarius ibidem expressit, dicens: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Lanæ albæ postquam semel alio colore sunt imbutæ, non redeunt ad candorem. Certe adolescentiæ vitia non tam ætati (quæ imbecillis est) adscribuntur, quam parentibus, quorum negligentia hæc in animos pueriles sunt illapsa. Unde divus Gregorius, epist. 70, dicit peccata puerorum ad annum usque septimum redundare in parentes.

Itaque convenit illos imitari aquilam, de qua dicitur: *Sicut aquila provocans ad volandum pullos, et super eos volitans;* ita parentes erga filios se gerant, doceant eos cœlum solemque respicere, et mentis aciem in radios fulguri entes divinæ gratiæ dirigere, ut aperiant oculos ad virtutem, relicto vitio et vanitate. Quid juvat hortum plantasse, nisi etiam irrigetur, excolatur, et germina infelicia diffluentiaque extirpentur? Quid juvat pueros in hunc mundum edidisse, si infructuosi sint, aut silvescere permittantur, sine cura et sollicitudine, sine instructione et directione? Pietatis ergo germen producant, et sint *sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ;* non sint infructuosæ plantationes abscindendæ et in ignem mittendæ. Sis, o homo, non solum pater carnis, sed et spiritus; non solum vitæ generans corpus, sed et immortalitati animum, non solum tempori, sed et æternitati; non solum sæculo, sed et cœlo. Hoc sit per institutionem a teneris annis datum. Audi *Eccli.*, XXX, de filiis dicens: *Ne despicias cogitatus illius, doce et operare in illo.* Non sat sibi videtur dixisse: Doce, sed addit, Operare; quia continua cura parentis debet in animo adolescentis quasi novello agro arare, monitaque salutis serere, et doctrina sancta instruere, ut hoc germen sacrum tandem in vitæ probitatem assurgat.

Sic prædicarunt viri sancti. Exemplum enim habent in Bethsabee, de qua Salomon: *Filius fuit tenellus, unigenitus coram matre, et docebat me dicens: Suscipiat verba mea cor tuum* (Prov., IV). Hæc Bethsabee filium suum vocabat Lamuel (*Prov.*, XXXI, 1, 4), quasi diceremus, *Deus cum ipso* (quod vernacule diceres, *Garde de Dieu*), ut doceret matres Deo proles dicare, et de Deo eas alloqui; non vero acerbis verbis uti, aut circa eas diabolum nominare, aliaque dissona pronuntiare. Sic vero blandiens adolescentulo, seria monita immiscebat: *Quid dilecto viscerum meorum?* Vocat sibi specialiter dilectum uteri, sive viscerum suorum, ut meminerit cruciatuum quos mater sustinuit, et sic magis devinciat ad audiendum et obediendum. Sicut mater Machabæorum: *Fili, miserere mei, quæ te novem mensibus portavi, lac triennio dedi, et ad ætatem istam perduxi.* Bethsabee vocat etiam filium suum dilectum votorum, quasi dicat quod omnia vota et desideria in illum unice intendant, de nulla alia re sollicita, præterquam de ejus salute et felicitate, pro qua vota et preces etiam Deo fundat. Sic eum attentum reddebat ad monita quæ dabat; et ideo forte ter repetit dilectum, quia triplex tunc dabat monitum.

Primum de libidine fugienda: *Ne dederis substantiam tuam et robur mulieribus.*

Secundum de ebrietate vitanda, regio animo indigna.

Tertium de non invadendo alieno, et justitia etiam pauperi servanda. Optime autem hic Chaldæa legunt : *Quale væ, fili mi? Quale væ, fili uteri mei? Quale væ, fili votorum meorum?* Quasi dicat : O fili, quem visceribus genitum, monitis et votis iterum parturio, qualis infelicitas mihi tibique si dederis te mulieribus, si ebrietati vaces, si injuste erga proximum te geras? Absit id a te, o fili mi, avertat Deus ab illo quem amo ut viscera ; quin potius audi vocem matris, cave eam contristare, quæ sic te amat, quæ te votis et animo iterum generat. Hæc ergo vere mater fuit, et matrum exemplar, tanta sollicitudine adolescentis filii animum imbuens, ejusque salutem respirans. Accipe inter christianos exempla non inferiora.

Primum sit sanctæ Monicæ, de qua dicit Augustinus filius : « Mater mea, præcepta vitæ, quæ in animo plantaverat verbo, rigabat lacrymis, alebat exemplis. » Cum is ætatem adolescentiæ, in lubrico carnis et hæresis contagio contereret, nullam non sollicitudinem mater adhibebat lacrymas apud Deum et homines instans, ut eum erueret e luto carnis et erroris. Nocte dieque, nec corpore, nec spiritu quiescebat, perditione filii maternum cor lancinante. Id agnoscit Augustinus, c. III, l. 2 *Confessionum* : « Misisti manum tuam ex alto, Domine, et de profunda caligine eruisti animam meam, cum pro me ploraret ad te mater mea, fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem fide et spiritu quem ex te habebat ; et exaudisti eam, Domine, nec despexisti lacrymas ejus, cum rigarent terram in omni loco orationis ejus.

Cum illa quodam die sanctum episcopum consuleret, obsecraretque ut ad viam veritatis reduceretur filius per ipsius monita et doctrinam, respondit ille necdum tempus esse, eo quod indocilis adhuc foret, inflatus novitate hæresis. Cumque illa magis instaret deprecando, et ubertim flendo, respondit ille : « Vade, fieri non potest ut filius tantarum lacrymarum pereat ; » sed nec ipsa quiescens secuta est eum ex Africa Mediolanum, majori sollicitudine filium generans spiritu, quam carne pepererat. Et nescio quod remedium ejus dolori potuisset afferri, si in eo statu vidisset eum morientem. Quod iterum agnoscit Augustinus : « De sanguine cordis matris meæ, per lacrymas ejus, diebus ac noctibus pro me sacrificatur tibi, et egisti mecum miris et occultis modis. Tu illud egisti, Deus meus, nam a Domino gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet. » Ulterius explicat Augustinus bona opera quæ ad filii salutem impetrandam mater Deo præsentabat : « Non aurum et argentum petebat a te, Domine, aut aliquod volubile donum, sed salutem animæ filii sui. An tu, Deus misericordiarum, sperneres cor contritum et humiliatum viduæ castæ ac sobriæ, frequentantis eleemosynas, servientis sanctis tuis, nullo die prætermittentis oblationem ad altare tuum, bis in die mane et vespere ad ecclesiam tuam sine intermissione venientis, ut te audiret in sermonibus tuis, et tu illam in suis orationibus. » Denique desiderium ejus erga salutem filii in hoc enituit, quod ubi is fidem suscepit, statim et illa mortem obire paratissima fuit ; quasi voto propter quod vitam desiderabat, jam adimpleto.

Secundum sit Blanchæ circa filium sanctum Ludovicum. Hunc a pueritia docuit non ambitiosa sequi, non equos calcaribus subigere, aut armis alienum sanguinem appetere ; sed tanquam fundamentum futuræ sanctitatis, timorem Domini in ejus corde construxit, ita ut soleret dicere, se licet sciret filium natum ad sceptrum et diadema regum, malle tamen oculis propriis ejus cernere necem, quam peccatum ; et ita ad pietatem eum informabat, ut nihil hac in re curæ præmitteret, ad omnem actionem cum seipsum signo crucis muniret, solitus erat dicere : « Ita me puerum mater instruxit. » In tantum igitur monitis matris profecit, ut speculum omnibus principibus merito exhibeatur pietatis et virtutis. Licet enim rex foret, tamen cum austeritate singulis feriis jejunabat, singulis hebdomadibus corpus Christi sumebat, vel saltem confessione peccata expiabat. Rex utique et in hoc admiratione dignus, quod pauperibus lavabat pedes, cibum ministrabat, quod mediis noctibus surgens, laudibus divinis vacabat ; unde hæc omnia, nisi a matris pia cum lacte institutione? Ergo matrem hanc matres imitentur piæ.

Tertium exemplum habes in matre sancti Edmundi. Cum hæc adolescentulum filium Parisios mitteret studiorum gratia timens ejus teneræ ætati, monebat sanctissimis verbis ut puritatem et castitatem pietatemque, quam cum lacte suxerat, conservaret. Monebat lascivam societatem tanquam pestem vitare. Monebat sacramentum Pœnitentiæ et Eucharistiæ pure et diligenter frequentare. Cum vero indusia et alia linea ei mitteret, cilicio-

lum interserebat, quo carnis petulantiam coerceret. Quantos vero matris monitis in virtute progressus fecerit, ejus vita satis eloquitur; per illam enim ita in timore Dei fuit eruditus, ut ordinarie in ore gereret illud ex Anselmo desumptum : « Si ex una parte peccatum viderem, ex altera infernum cum pœnis suis, lubentius inferni pœnis me immergerem, quam vel unum peccatum in Deum admitterem. »

Ex his satis elucescit vis educationis et institutionis, quæ certe tantam aliquando efficaciam sortita est, ut ad martyria pueros sufficienter obarmarit. Notissima est instructio matris Machabæorum, sanctæ Felicitatis, sanctæ Symphorosæ. Nota et vox illa matris ad Symphorianum adolescentem in tormentis : « Nate, nate, memento æternæ vitæ, cœlum suspice, et ibi regnantem intuere, tibi enim vita non eripitur, sed in melius mutatur. » De hac re aliqua dixi in *Hortu Pastorum*. Duas iterum ea de re historias memorabiles hic adnecto.

Sæviente Romæ imperatore Adriano, matrona nobilis, Sophia nomine, in eam curam incumbebat, ut filias non solum in pietate, sed etiam in fortitudine ad martyrium obeundum instrueret. Erant autem ei tres, nomina gerentes rebus mire consona. Fides, annorum duodecim; Spes, decem; Charitas, novem. Cum autem pietate excellerent, accusatæ sunt cum matre, quod multos a deorum cultu averterent. Sistuntur itaque ad imperatoris tribunal Ac primo mater, interrogata nomen, patriam religionem, libere respondit se ex nobili Italiæ prosapia ortam, a parentibus Sophiæ nomen accepisse, interim in alio non gloriari quam quod a Christo christiana dicatur. Libertate offensus, tyrannus cum filiabus eam in custodiam tradit. Tertio die ad quæstiones producuntur. Ac primum blanditiis promissisque filias a matris fide, quam suxerant ab uberibus, contendit separare. At illæ : « Nos nec tuas opes aut honores in hac vita expetimus, sed nec tormenta tua formidamus. Quid enim christianis jucundius quam pati pro Christo, qui et hanc vitam contulit nobis, et æternam sanguine suo promeruit? » Abjecta igitur spe tantam constantiam blanditiis superandi, tradit eas imperatoris judici torquendas.

Fides vestibus prima nudatur, virgisque crudelissime cæditur. At cum triumpharet de tortoribus, judicis præcepto mamillæ ei exscinduntur; divinum interim adfuit prodigium, dum pro sanguine lactis rivuli fluunt et eam dealbant mireque exornant. Stupet judex fremitque, et ideo in sartaginem pice et bitumine bullientem jubet præcipitari. Sed cum exultaret illa in flammis, capitis condemnatur. Condemnata matrem et sorores sic affatur : « Vide, o mater, qua me benignitate Christus prosecutus sit, reliquum est ut etiam hoc certamen ultimum, tuis precibus munire pergas. Vos, o sorores, nihil formidate, pro Christi nomine gloriosam mortem oppetere. Una mater nos genuit, eadem tres aluit; sic etiam unus tribus finis, sint sororibus sororiæ et germanæ voluntates. » His verbis confirmatæ lacrymantes præ gaudio, ultimum vale dixerunt sorores cum matre; et illa porrecta cervice, ad Christum migravit. Judex se victum non ferens, sperat victoriam de aliis duabus.

Secundam ergo aggreditur, ac primum blanditiis ad Dianæ sacrificium invitat. At illa : « Si me credis sororem illius, cujus jam fecisti periculum, scias fore ut constantia ejus etiam non inferior sim. » Jubetur ergo crudis boum nervis flagellari, post flagella in fornacem ardentem mittitur, et cum non læderetur, in ligno suspensa, ferreis dilaniatur unguibus, ita ut ossa carne denudata miserabile spectaculum forent. At illa, oculis in cœlum erectis, Deum precabatur ne quid indignum christiana sanctitate permitteret eam pati. Et tyranno insultans, dicebat : « Ego de Christi gratia et virtute confisa, de te cum sorore triumphum agam. » Accenditur iterum lebes pice et resina plenus, injicitur in eam; at instar vitri confracto lebete, liquore dissiliente, non pauci ex tortoribus nece sunt affecti. Nec potuit ei mortem afferre, nisi gladius cui gloriose cervicem subjicit, ut eamdem cum sorore palmam assequatur.

Tabescit furore judex, tertiam eisdem fere pœnis aggreditur, equuleo, fornace, flamma, tandemque corpusculum terebris transfigi jubet. Exultat et illa, insultatque eadem constantia. Et cum capitis damnaretur, exultans et mater inclamans : « O me beatam, quæ tribus filiabus sanctissimam Trinitatem honorare merui! O summum Dei in me beneficium, qui eas hodie martyrii gloria coronatas, in suum transtulit regnum! perge, o filia, angelos video cum lætitia consummationem tuam expectantes. Perge ad cœlestem thalamum Christi, quo sorores jam perfruuntur. » His verbis dum postremam filiam prosequitur, ipsa læte certamine glorioso, sponso se victimam præbet. Mater

deinde filiarum corpora honorifice tumulavit. Et post tertium diem ad locum accedens reliquiarum, fusis precibus, et ipsa Deo spiritum reddidit, filiabus fidelium opera in eodem tumulo adjuncta. Historiam fuse refert Metaphrastes et alii. Idque dicitur contigisse sub Alexandro Papa II, anno 122.

Adjungamus his nobilem adhortationem matris ad Melitonem filium, ex *Historia quadraginta martyrum*. Hunc cum tyrannica astutia adhuc viventem reperisset (aliis mortuis, postquam bacillis eorum crura confracta essent), noluit ad rogum ejus corpus efferre, si forte tandem resiliret a Christi confessione. At mater in humeros eum assumens, defert ad rogum martyribus præparatum, illique in itinere hæc verba insonabat : « O me beatam, fili, si perseveres pro Christo mortem obire ! O felicem uterum meum, qui te gestavit, felicia ubera quæ te lactarunt ! esto, fili, animo infracto ; licet hanc lucem perdas, brevi æterna fruiturus es. Quando ad prælium properabas pro imperatore terræ, prosequebar te cum lacrymis, cernens periculum quod subibas, exiguum nacturus præmium. At modo cum gaudio te sequor, sciens post breve certamen, vitam tibi fore et lauream immortalem. Angelus ille qui coronam in stagno gelido obtulit, expectat ut illius tibi perennem possessionem donet. Adhuc modicum te pati oportet, ut matrem lætifices, angelumque tutelarem. Aqua et ignis iter sunt ad refrigerium æternum, et angelorum consortium. Aquæ frigus passus es animo invicto, ego te ad ignem et rogum paratum defero, ut quem mihi Deus commodavit, repræsentem ei cum gaudio. Lugeant matres de filiorum salute incertæ ; ego secura iterum te pario æternitati cœloque, ut ibi me expectes. » Hæc illa commemorante, spiritum reddit Meliton inter amplexus maternos, et ab illa in vehiculum martyrum injicitur, nec ab eo recedit, donec vi ignis corpus ejus in cineres versum cernit.

Sic femineæ cogitationi masculinum cœlestemque animum inserens, docet matres filios instruere, et instigare ad cœlestia bona æternum participanda ; a perituris quibus filii hujus sæculi seducuntur, tenellos eorum animos abstrahendo.

PROPOSITIO II.

EXEMPLA PRAVÆ INSTITUTIONIS.

Maxima est efficacia pravæ educationis, ad ingenerandum et instillandam teneris animis malitiam.

Ratio est, quia cum naturæ a primævo originis vulnere insita sit pronitas in malum, si accedat prava institutio vel exemplum, ita malitiam imbuit, ut quodammodo naturalis videatur. Ideo dicebat propheta quibusdam : *Si potest Æthiops mutare pellem suam, sic et vos bene facere, cum didiceritis malum.* Multum vero confert exemplum pravum parentum ad impietatem filiorum. Etenim frequenter verum est illud Prophetæ : *Filii colligunt ligna, patres succendunt ignem, mulieres conspergunt adipem ut faciant placentas Reginæ cœli.* Quid his verbis vult Propheta ? Insinuat quod cum aliqui patresfamilias lunam tanquam cœli reginam adorarent, illique sacrificia offerrent, statim etiam filios eam rem edoctos fuisse ; et jam a puerili ætate solitos cooperari huic parentum sacrilegio, ligna colligendo apta huic sacrificio. Sane, si patres succendissent ignem ad sacrificium Dei veri, nonne et filii ad id etiam ligna collegissent, et sacrificii veri pietatem edoceri fuissent ? imo nonne et mulieres ad idem cooperatæ fuissent ? Tantum, scilicet, est virus in doctrina pravoque exemplo patrum, ut ita mox in familiam serpat, inficiatque ejus cuncta membra lue sua, ut vix sanitati locus relictus videatur.

Hæc porro adeo vera sunt, ut etiam parentum impietas ad nefanda cum dæmone pacta et horrenda maleficia, proles non infrequenter instituat a teneris annis, a quibus eas revocare pene sit impossibile. Audi quid acciderit Leodii, anno 1610. Tres erant maleficiis et lycanthropiæ dediti, viri duo, et puer unus duodennis. Hi sub forma adscititia magnam infantium carnificinam exercebant, potestate dæmonis transformati in lupos. Filium parens septimo ætatis anno Satanæ addixerat, et impiis sacris initiaverat ; quia vero vires ei deficiebant, diabolus eum in corvum transformabat, et cum pater in sylvam transportaret infantes more belluino vorandos, ipse in forma corvi advolabat ad has epulas. Postea, cum viribus et statura paulo firmior factus foret, etiam in lupum a dæmone transformabatur. Capti fuere hi speciali quadam Dei providentia. Cum enim lictores uni eorum nihil minus cogitantes occurrissent, statim ille

ob conscientiam trepidantem perturbatus cœpit pallere, genibus contremiscere, fugam velle arripere. Illi suspicantes alicui crimini virum obnoxium, appropinquant ei, ipse vero mox inclamat : Sinite me, et omnia aperiam vobis. Statim atrocissima facinora propalat, et deinde ad judicem tractus, etiam socios criminis revelat. Fatebatur autem se fere quadraginta annos dæmoni et veneficiis servivisse, antequam hac ab illo auctoritate lycanthropiæ, quæ suprema inter eos, donaretur. Itaque duo illi viri ignis supplicio perempti sunt; puer autem quem ætas excusabat, et qui non sua malitia, sed parentis flagitio ad tale scelus venerat, a supplicio liber dimittendus videbatur, et in secretiorem locum ablegandus, nisi vetitum fuisset ne ob pravam institutionem et consuetudinem, simulque ob infestationem quam patiebatur mali genii, ad eadem flagitia rediret. Quare pertusa una levi mortis genere interemptus est.

Neque vero exempla in Scripturis desunt quibus educationis pravæ aut bonæ vis agnoscatur. Considera vitam moresque Ismaelis, mores vitamque Isaaci. Undenam putas tanta illis differentia, cum eodem patre sint nati? Nempe Ismael cum Agar matre sua, in tenera ætate discedens a domo Abrahæ, in sylvis est educatus, et in infidelitate adolevit; unde crudelis factus est et impius, de quo *Genes.* XVI: *Erit homo ferus, manus ejus contra omnes, et manus omnium contra eum.* At vero Isaac sub institutione sancta patris sui Abrahæ et matris suæ Saræ domi adolevit; et sic in pietate, fide, mansuetudine profecit. Sic nimirum fratres moribus disjunxit, naturæ simili adjuncta dissimilis educatio.

Vide idem in Venceslao et Boleslao, ex *Historia Boemica.* Fratres erant, at hic impiissimus, ille sanctissimus; hic Cain, iste Abel; hic Ismael, ille Isaac; hic mitis, ille sanguinolentus. Orti erant iisdem parentibus, sed non habuerant eamdem educationem institutionemque teneræ ætatis. Nam Venceslaus, Bohemiæ princeps, a Ludmilla avia, muliere religiosissima, a puero in pietate fuerat educatus; Boleslaus a Drahomira, impia femina; ideo impius et crudelis, ad summum malitiæ gradum pertigit. Nam Drahomiræ vestigia secutus (quæ Ludmillam socrum, multosque Christi sacerdotes occiderat), Venceslaum fratrem interemit, divina humanaque jura violans. Et templi paries, cruore Venceslai aspersus, nunquam detergi potuit, ut cædis nefariæ testis foret æternus.

Lycurgus, diversam educationis vim volens Lacedæmoniis palam exhibere, duos catulos in theatrum produxisse legitur, quorum unus in culina inter tripodes, cacabos, ollas educatus fuerat; alter in sylva venationi assuetus. Cum ergo hinc ollam, et inde leporem in medium exhibuisset cum utroque catulo, unus in ollam insiluit, neglecto lepore; alter vero in leporem, neglecta olla et carne. Inde accepit Lycurgus occasionem disserendi ad populum, de proba filiorum a pueritia institutione neutiquam negligenda.

LECTIO XII.

DE CORRECTIONE PROLIUM.

1. Docet parentes obligari ad correctionem.

2. Correctionem debere esse discretam.

3. Oportere adjungere bonum exemplum.

PROPOSITIO PRIMA.

Debent parentes filiis non solum instructionem, sed et correctionem.

Hoc frequenter indicat Scriptura : *Stultitia alligata est collo pueri, sed virga disciplinæ fugabit illam.* Quasi dicat: Parvulis facile innascitur stultitia et indisciplinatio, crescitque cum ætate, nisi correctionis virga illa tempestive effugarit. Addit Sapiens : *Qui parcit virgæ, odit filium; qui autem diligit, instanter erudit.* Hebræa habent : *Maturat ei correctionem,* sive *Mane quærit ei castigationem.* Mane est, ante omnia tempestive, scilicet, dum malum necdum adolevit vel induruit; aut etiam mane, hoc est matutino tempore, ut, scilicet, id faciat sedato animo, non ex ira aut passione animum obnubilante, et ultra discretæ correctionis limites illum proripiente. Certe filios indisciplinatos non corrigere, quid aliud est quam eorum vitia alere, et velut ova aspidum fovere, quæ tandem adolescant et erumpant in prolium et parentum perniciem? Neque enim tantum segnes facit indulgentia gnatos; sed et superbos, audaces, indomitos, ad quælibet flagitia projectos. De quo iterum Sapiens : *Equus indomitus evadet durus, et filius remissus evadet præceps.*

Frænum igitur timoris illi injiciendum est, ut a præcipitio dimoveatur, idque tempestive, ne sero cogantur conqueri parentes de indomita indole ei dolorem gravissimum ingenerante, dum vix remedium adhiberi potest. Disciplinatam et generosam prolem, vel solus timor correc-

tionis ad debita munia compellere solet.

Sicut enim nobilis equus umbra virgæ regitur, cum tamen ignavus nec calcaribus concitari possit, sic generosa indoles vel unico verbo parentis ad quælibet excitatur; perversum vero ingenium, contra stimulum recalcitrans, frænum jugumque excutere nititur. Sed perversitas illa ab initio tolli debet, vel domari animadversione prudenti. Explorent diligenter parentes filiorum mores et inclinationes, ut eos dirigere possint vel corrigere : *Ex studiis puer cognoscitur, si recta sunt opera ejus,* inquit Sapiens. Vult dicere, conjici posse ad quam vitam puer declinaturus sit, ex illis ad quæ in sua puericia inclinatus reperitur. Quapropter observandæ sunt ejus actiones, nec, ut fere fit, pro joco et voluptate habendæ, conandumque ut bonis assuescat, et pravæ propensiones refrænentur.

Dicuntur Lacedæmonii puerum regii sanguinis interemisse, quod captas aviculas soleret cum voluptate necare, inde conjicientes futuram ejus crudelitatem.

Sanctus Gregorius Nazianzenus, cum Julianum adhuc adolescentem in ludum litterarium ingredientem conspexisset, ejus gressus, faciem, oculos ac mores turbulentos penitus contemplatus, suspirans dixit : « O quantum malum imperium Romanum in hoc alit adolescente ! » Sic ex moribus puerilibus non male conjecit ætatis maturioris studia turbulentiora in hoc adolescente. Verum ergo est : *Ex studiis puer cognoscitur,* si attentius spectetur, quia jam a tenera ætate quædam futuræ vitæ semina licet expectare. Si ex tunc munda sunt opera ejus, futurorum bonorum præsagium est, nec parvifaciendum bonæ indolis tunc exhibitum specimen. Si enim casti et pudici mores advertantur, si placidi ac dociles, quis non speret fructum ? Si autem rigidi et protervi, frugem vix pollicentur, et ideo sunt corrigendi. Si libido in adolescente jam appareat, virtutum semina et probitatis, radices adurit, et spem frugis futuræ facile exscindit. Tenera illa ætas in herba vel flore est; ut ergo maturos fructus in ulteriori reddat ætate, æstus libidinis et rigor morum indocilium debet abesse ; quia hæc, instar caloris aut frigoris nimii, florem illum adurunt, et sic perimunt spem fructus.

Pulchra autem est lectio Hebræa, *In studiis effoditur puer,* estque similitudo ducta a venis metallicis, quasi diceret : Sicut certa quædam indicia suadent auri et argenti vel aquæ venam alicubi latere, et sic oportere illam effodere; ita studia, affectus, propensiones puerorum, indices sunt in ipsis latentis venæ virtutis, quam scrutari, fodere, elaborare oportet. Sunt quædam in pueris scintillæ, velut ab igne sub cinere adhuc latente erumpentes, quæ indices sunt illius ignis. Ideoque videndum ne vitiorum accedentium pondere suffocentur, paulatimque statu juvandus est hic ignis ut accendatur. Hoc est, per correctionem debent advigilare parentes, ne nimiæ vanitatis, perversæ societatis, dissolutæ libertatis cinis, vel aqua concupiscentiæ diffluentis, extinguat bonam indolem.

Ex sanctorum Historiis declarare possumus, quanti facienda sit et quam diligenter excolenda puerilis indoles, quæ quandoque secum affert sanctitatis futuræ indicia non obscura.

Sanctus Carolus Borromæus jam a puericia sapientiæ et sanctitatis futuræ specimen exhibuit. Cum enim quodam die in occulto paterni castri cubiculo ageret, inventus est pomum in diversas partes secans, illasque in ordinem varium dirigens. Rogatus vero quid ageret, respondit : « Totus hic eram occupatus, in orbe varias in partes regionesque dividendo. » Ex quibus verbis magna aggressurus, et ex tunc præsagire judicatus est, quæ et explevit, cum Pii IV tempore ad Ecclesiæ gubernacula adjunctus est, ejusque consilio et diligentia concilium Tridentinum coronidem suam accepit. Cum etiam ipse puer altariolis erigendis et exornandis vacaret, et frequens ecclesiasticis interesset officiis, boni ominis signa dedit, ecclesiasticique zeli quo postea exardescere visus est. Unde R. P. Bonaventura Castilonensis, præpositus sancti Ambrosii Majoris apud Mediolanenses, vir gravis, eruditus, et zelosus, cum forte præteriret Carolus, adhuc puer, substitit illico, eumque obtutu defixo bene diu est intuitus, nec abiit donec ampla illi exhibita reverentia, intuentes in admirationem vocaret. Quibus respondit : « Mirari desineretis, nisi puer hic vos lateret, futurus est enim aliquando totius Ecclesiæ lumen et columna. »

Beata Theresia, ætatis anno octavo sanctorum Vitas legens, martyrii cupiditate incendebatur; et jam parvulo fratri suo persuadebat ut ad Mauros proficiscerentur eleemosynam petendo, sic fore ut ob fidem ab illis nece afficerentur. Cumque domum reducta esset a patruo haud procul ab urbe ei obviam facto, alio vertens consilia, quasdam eremiticas cellulas puerili amore, sed maturo sensu in paterno

horto construebat, jamque id præsagium erat cellularum quas constructura erat postmodum, et solitariorum locorum quæ ejus opera et institutione incolere debebant Religiosi ipsius reformationis sectatores.

Sanctus Vincentius necdum ætatis annum decimum attigerat, et jam prudentia natu majores longe superabat, pueris raro colludebat; si tamen id quandoque contingeret, post brevem et honestum lusum, terræ tumulum conscendebat, et socios convocans, dicebat : « Audite, pueri, quæ loquor, et judicate aptusne prædicator sim futurus. » Confidentibus ac silentibus illis, facto signo crucis, quæ Valentiæ a concionatoribus audiverat, pronuntiabat; idque tam feliciter, ut neminem unquam audierit, quem gestibus, dictis aut sententiis quibusdam non potuerit æmulari. Simile quid refertur de sancto Bernardo.

Sanctus Athanasius judicatus est ad Ecclesiæ ordines aggregandus ab episcopo Alexandro, dum in puerili ætate ab ipso visus est episcopum agere, catechumenos baptizare, ludo quidem puerili, attamen serio. Unde convocatis parentibus, sub Dei obtestatione ipsum tradidit Ecclesiæ nutriendum tanquam alterum Samuelem, ad portandum post se ephod sacerdotale.

Possem hic de Moyse ex Josepho referre, quomodo adhuc puer diadema regium conculcarit coram Pharaone, non sine infausto omine Ægyptiorum, qui regno suo nihil boni portendere id judicarunt, cui jam videbatur puer insultare (Vide Josephum in *Antiq.*, lib. II, cap. 5). Possem et de Alexandro adjungere, (?) virtutis suæ bellicæ in ætate tenera in hoc præsagium dedit, quod quoties audiret patrem suum Philippum urbem aliquam relici auspicio oppugnasse, suoque imperio adjunxisse, toties tristem vultum, et quandoque non sine lacrymis exhibebat. Causam interrogatus, respondit : « Quia pater meus nihil mihi relinquit, sed omnia subjicit. »

Debent ergo juvari a parentibus hæ virtutis scintillæ, in ætate tenera exsilientes : debent advigilare ne forte suffocentur spinis vitiorum succrescentibus inclinationes hæ bonæ, hæc semina vitæ. Sic enim fatetur Theresia, scintillantia pietatis desideria quodam tempore sopita in animo suo fuisse, eo quod exemplo matris suæ libros curiosos et vanos lectitaret, qui ei propinarent lac sæculi; quandoque studeret ornatui exteriori nimio affectu, quamvis non prava intentione. Maxime vero ex consortio quarumdam consanguinearum vanitati deditarum, a quibus pulveres mundanos contrahebat animæ puritatem maculantes. Quapropter hoc deplorat, monetque parentes ut solliciti sint quam proles ineant in ætate prima conversationem, et cum quibus; quia non parum ætati posteriori id importat, quod et de seipsa fatetur. Nam cum ad monasterium missa foret a patre, ut cum aliis puellulis educaretur in pietate, ibi iterum ob bonam societatem prodiderunt se primæ ætatis scintillæ, rerumque æternarum desideria; maxime ex conversatione cujusdam religiosæ, quæ eam frequenter de rebus divinis alloquebatur, de præmio illorum qui sæculum deserunt amore Christi; enarrabatque ei quomodo religiosum statum adsumpsisset, ex eo solum quod ex Evangelio audivisset : *Multi vocati, pauci verò electi.* Sic ergo et ex conversatione hac pia, et ex librorum sacrorum lectione, spiritum aluit quo æterna auspiceret, vana despiceret.

Sed sicut alendæ sunt in pueris hæ inclinationes bonæ, ita expungendæ sunt per correctionem inclinationes perversæ; non solum verbis, sed, si necesse sit, etiam verberibus. Nec dicant parentes fletum et lacrymas puerorum dilectorum sibi cor commovere, nec ideo posse adduci ut virgam adhibeant. Præstat enim filii plorent leviter fluentibus lacrymis, quam matres postea conficiantur gravissimis angoribus ob vitam indisciplinatam puerorum; ob eamque a Deo plectantur, et filii æternum fletum nanciscantur.

Heli, nimis indulgens, filiorum perditam vitam (quam certo rumore agnoverat) paterna indulgentia et levitate non coarguit, sed postea plorare coactus est eorum mortem infaustam eodem die : statim vero et ipse mortuus concidit; nurus ejus, subitis doloribus consternata nuntio de morte viri sui, pariens obiit. Sic multiplex luctus secutus est, quod filios suos corrigendo noluit contristare. De quo nec laudatur David, quod Ammon filium, cum violasset sororem suam, non reprehendit, timens ejus contristationem. Et quia Ammon et Absalon nimio amore enutrierat, in utroque punitus fuit, dum alter, lanceæ percussus, cor patris gravius percutit.

Nec dicant quoque parentes : Adhuc juvenculus est, non ita judicio præditus, dissimulandum videtur; in ætate maturiori sese agnoscet, emendabit, aut tunc a patre emendabitur, graviusque cum illo agetur. Non enim intelligunt illud Ecclesiastici : *Lude cum filio, et contristabit te.* Et iterum : *Filius qui dimittitur voluntati suæ confundet matrem suam.* Similes hi sunt medico qui initio morbi nihil dicit

vel præscribit; cum vero jam morbus insanabilis est, plurima ordinat remedia. Nam pueros suos nolunt corrigere cum pueri sunt; volunt corrigere cum adoleverunt, cumque inveteratam jam medelam non patitur. Ipsi enim ætate grandescentes, sui juris volunt esse, nolunt ligari aut objurgari, excutiunt jugum, gerunt ulcus quod dicitur, « Noli me tangere; » monita paterna aspernuntur, minantur militiam aut discessum e paterna domo, si sævior sit. Sic sero medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras, et cum ex parte ægri nulla sit dispositio.

Verumtamen attendant hic filii quam inique agant, dum paternam disciplinam respuunt, ad quam illi divino mandato tenentur. Advertant quanto se discrimini exponant: *Non amat pestilens eum qui se corripit*, inquit Sapiens; *qui autem increpationes odit, morietur.*

Plutarchus, in *Morali*, tria distinguit hominum genera.

Primum, eorum qui præceptores suos adeunt, ut ab his corripiantur.

Secundum, eorum quidem qui non quærunt, tamen cum in eos inciderint, non ægre ferunt correctiones.

Tertium, eorum qui nec quærunt, nec sustinent: « Qui dentibus, inquit, laborant, medicum ipsi adeunt, malum exponunt; qui febre tenentur, accersunt; at phreneticus nec accersit, nec admittit. » Ita his qui vitia sua celant, et admonitiones recusant, nulla spes salutis. Ut enim difficillime sanantur, qui sui sensu carent in morbo, sicut letargi; ita difficillime ab bonam mentem revocantur, qui vitia sua non agnoscunt, nec ab aliis sibi repræsentata agnoscere volunt.

Initium sanitatis est sensus morbi, ita et correctionis initium, agnoscere culpam. Qui ergo admoneri recusant, satis se peccatorum suorum gravitatem ignorare produnt. Audiant Augustinum, c. 5, *de Correct. et Grat.*: « Quicumque corripi non vis, ex eo sane corripiendus es, quia non vis corripi: non vis enim tua tibi vitia demonstrari, non vis ut feriantur, fiatque tibi utilis dolor, quo medicum quæras; non vis tibi tu ipse ostendi, ut cum te deformem vides, reformatorem desideres, eique supplices ne in illa maneas fœditate. »

Audiant et Chrysostomum, hom. 44, *ad Cor.*: « Qui arguitur, non ægre feret, quod enim fit medicina est, non odium et inimicitia, sic medici urunt et non reprehenduntur, vel in jus vocantur, etiamsi sæpe aberrent a fine, sed et qui dolent dum uruntur, beneficio se affici existimant; sic qui suscipit reprehensionem, pro medico habet corripientem, non pro inimico. Hoc attendant filii; et parentes suos considerent tanquam divino obstrictos judicio, ut de filiis rationem reddant, curamque gerant. Ergo cædentem eorum manum lubentes suscipiant, ne divinum ultricem sentiant: *Quod si extra disciplinam sunt, jam non sunt filii*, inquit Apostolus, sed adulteri. Parentes quoque non debent curare quod turbentur, quia infirmus delirat et renuit medicinam, nec medicus curat, attendens non quid velit, sed quomodo sanitatem recuperet.

PROPOSITIO II.

Correctio parentum erga proles debet esse discreta.

Ratio est, quia sicut nimia indulgentia eas perdit, ita et nimia crudelitas. Modus igitur servandus est in regenda adolescentia, et prudentia adhibenda ad ingenia discernenda. Sicut enim quædam ligna flexibilia et lenta sunt, quædam rigidiora, quæ si nimium flectas aut curves, diffringis; ita de ingeniis adolescentium judicandum est, ideoque diversis modis juxta leges prudentis regiminis sunt moderata. Sic et medici quandoque fomentis et ligaturis, quandoque incisione vel cauterio, medentur vulneribus, quandoque amaram potionem exhibent, quandoque suavem et lenientem propinant. Juvat autem plurimum si filii agnoscant severitati disciplinæ commixtam mansuetudinem paternæ benevolentiæ. Oportet ergo cum Samaritano vinum et oleum adhibere; vinum acre est et pungens, oleum suave est et ungens.

Idem significat antiquum illud proverbium: « Oportet oleum et salem emere. » Oleum lenit et humectat, sel mordet et siccat, sicque significant suavitatem benevolentiæ jungendam esse cum rigore disciplinæ. Idem significat illud Domini apud Zachariam: *Assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, alteram vocavi Funiculum, et pavi gregem.* Docet his verbis Dominus, illos qui alios debent regere, duplici regimine uti debere; primo quidem virga decoris, hoc est humanitate, amore, clementia, beneficentia, promissis, præmiis. Hoc nempe est regimen decorum et speciosum, quo etiam Deus suos regit, disponens omnia suaviter. Quod si aliqui duri et servilis ingenii amore regi nolint, secundo regimine utendum est, virga scilicet funiculi, quæ severitatem ac pœnam metumque incutit cervicosis et duris. In-

terim mixtum hoc regimen utrumque efficacius solet esse, dicente Apostolo : *Argue, obsecra, increpa*, cum rigore increpationis, miscendo benignitatem charitatis.

Quapropter attendant patres illud monitum Apostoli : *Nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate illos in disciplina et correptione Domini.* Hoc est ; Nolite vestra duritie et asperitate, continuis minis et verberibus, eos exasperare ; neque tamen ab eis omnem etiam disciplinam et correctionem avertite, sed extrema vitantes, moderationem adhibete. Certe pueri, qui nimio rigore tractantur, quandoque a fructu impediuntur, fiunt deteriores. Id eleganti similitudine declaravit sanctus Anselmus cuidam prælato conquerenti quod pueri quos in claustro instruebat, nocte dieque vapularent, nec libertatis quidquam eis indulgeretur, attamen deteriores deprehenderentur. Dic mihi, inquit, si plantam in horto haberes, et illam ex omni partu concluderes, ut ramos extendere non posset, qualis arbor prodiret ? Certe inutilis, incurva et perplexis ramis. Sic vos qui minis et verberibus undique coarctatis pueros sine ulla libertate, ita ut nihil amoris et pietatis circa se in vobis sentiant, quin imo putent omnia ex odio procedere ; tantum abest ut fructificent, quin proni potius et incurvi ad vitia remaneant ? Attendant hæc patres, qui auctoritate et severitate sua proles potius opprimunt quam instruunt, quasi servos eos tractantes, non ut filios, quasi mancipia, non pignora ; exhibentesque se eis ut dominos et tyrannos, non ut patres et genitores. Sunt enim instar leonum inter domesticos omnia evertentes, vix ullam aliquando benevolentiam exhibentes ; quin potius ob rem nihil imprecantes, jurantes, maledicentes, minantes, exsecrantes, percutientes. Quid mirum si tales parentes quandoque ad impatientiam et desperationem filios adigant, aut etiam ad jugum paternum excutiendum animo fractos propellant ? Quid mirum si quandoque tot maledictis divinam vindictam in se et filios accersant ? Notum est exemplum ex Augustino, de matre quæ Cæsareæ per iracundiam decem filiis maledixit.

Maternam vero imprecationem statim efficax vindicta secuta est. Nam omnes corporis tremore correpti fuere, et præ verecundia patriam relinquentes, vagi per orbem, exemplo suo omnibus ostenderunt quam perniciosus sit maternæ execrationis effectus. Mater vero filiorum miseriam et opprobrium conspiciens, etiam desperationis funesto laqueo luctuosam vitam conclusit. Post illius mortem, cum illi diversa quærerent remedia, quidam eorum liberati sunt ; et quidem duo in præsentia sancti Augustini, ad reliquias sancti Stephani, in ecclesia Hipponensi. Vide Augustinum, L. II de *Civit.*, cap. 2.

Plurima suppetunt similia exempla quæ passim occurrunt. Audi hoc unicum. Civis quidam Mediolanensis, cum filium rebus ludicris addictum, præter consuetudinem increpasset, et filius, indigne ferens insolita patris monita, obtemperare renuisset, pater his eum maledictis cœpit onerare : Egredere domo mea, nunquam te videant oculi mei, nisi fodiendum et terra tumulandum. Abit filius, furiis quibusdam instar Cain actus, fugiens paternam domum et consortium. Paulo post obvium habuit quemdam debitorem, a quo cum importune pecuniam exigeret, a verbis ventum est ad verbera, et gravi excitata rixa occisus est, et in domum patris illatus mortuus. Quid pater infelix ageret ? Meminit maledicti quo filium onerarat et exasperarat. Itaque dolore ac pœnitentia cor paternum lancinante, barbam sibi evellit, quibusdam se furiis flebiliter agitat, infelicitatem suam ita deplorat, ut vix remedio locus foret. Nempe hic fuit affectus paternæ execrationis, non solum in filium, sed et in patrem redundans.

Quam multi reperiuntur qui hæc non attendunt, qui ob rem nullius momenti statim filiis imprecantur : « Pestis te corripiat ! Auferat te dæmon ! » Quam multi injuriis eos gravibus lacessunt, instar Saülis, qui Jonatham filium, pro Davidis innocentia benigne se alloquentem, verbis injuriosis ipsi et sibi onerat, et ait : *Fili mulieris ultro virum rapientis.* Quasi dicat : Fili meretricis et adulteræ. Sic ignominiam aspergit filio, ac thoro suo maculam, præ impatientia et impotentia animi. Quem certe non pauci imitantur, statim ad convicia prosilientes, si vel uxorem vel filios volunt reprehendere. Hoc vero non est eos educare in disciplina et correptione Domini, sed ad iracundiam et ad deteriora provocare.

Itaque quandoque virgam debet pater gerere, sed talem qualem vidit Jeremias, cap. 1, *virgam vigilantem*, sive, ut alii legunt, *virgam oculatam*. Oculus significat vigilantiam et prudentiam, quæ debet inesse parenti, ut filios moderetur, et dirigat in virtutis semitam. Sit ergo in manu ejus virga directionis ; sit et virga correctionis, sed cum oculo, id est, cum pru-

dentia, ut videat quando et quomodo ferire debeat, ut, scilicet, id cum debita fiat discretione.

PROPOSITIO III.

Monitioni et correctioni parentum, ut efficax sit, debet prævium boni operis et vitæ exemplum jungi.

Parum prodest lex oris, si desit sermo operis, efficaciusque influit in prolis animum exemplum parentis pravum, quam bonum illius monitum exemplo destitutum. Quomodo potest efficaciter mater filias edocere castitatem, temperantiam, pietatem, quæ incontinenter vivit, quæ vanitatibus sæculi dedita est, neglecto Dei cultu? Quomodo probos mores monitis suis tenero prolis animo instillabit, et ad veritatem modestiamque erudiet, quæ mendaciis, detractionibus, maledictis, contumeliis, a familia scatere agnoscitur? Non illepide puer quidam interrogatus quod esset nomen matris suæ, respondisse fertur, se nescire aliud ejus nomen, nisi quod a patre ordinarie vocaretur *charogne, morue.* Similia verba imbibunt pueri a parentibus, potius quam bona monita; fructusque instructionis eliditur per prava exempla. An efficaciter poterit pater hortari filios ad sobrietatem, qui ebriosus est, qui popinas quotidie frequentat, qui temulentus domum repetens familiam totam perturbat? An fructuose ad frugalitatem et laborem eos existimulabit, si dum illi laborant et expensis parcunt, ipse otiosus, dissolutus, ludis vacans, omnia dissipet et prodigat? Quomodo in timore Dei eos instruere poterit, si sacramenta ipse negligat, Missæ sacrificium parvipendat; si juramentis et blasphemis contra divinum honorem levi de causa os aperiat? An non potius hæc vitia pravique mores in proles transmittentur imitatione prava, et irrita reddent omnia recta monita? Profecto non male dixit illa: « Quorum vita turpis est, illi ne servos quidem objurgandi potestatem habent. » Et fortius dicendum illos tot esse mortis dignos, quot prava exempla in filios transmittunt, sua improba vita illis mortem et perniciem generantes æternam.

Cum vero vitia hæc commemorata in patribusfamilias non infrequenter reperiantur, an mirum si familiæ multæ de generatione in generationem perversis moribus deprehendantur infectæ? An non mali corvi malum ovum? An non verum est aliud poetæ: « Et sequitur leviter filia matris iter? » Si ergo quæris cur tam multæ passim malæ proles, in prompta responsio est: quia multi mali parentes, sed non tam parentes quam serpentes et viperæ, quia genimina viperarum pariunt in suam illorumque perniciem. Conqueruntur plerique de filiis immulgeris, inobedientibus, contumacibus, dissolutis; et ipsis similes sunt, vel certe in juventute sua fuerunt. Non exiguum tormentum et contristationem tunc parentibus aluerunt, ideoque justo Dei judicio similiter in filiis plectuntur, ob præterita scilicet vel præsentia peccata.

Debent itaque conjugati se liberis suis velut speculum nitidum exhibere, in quo videre possint et corrigere mores suos perversos; ita ut in vitam eorum piam mentis oculos conjicientes, ab omni turpitudine absterreantur. Debent eis facem præferre bonis et lucidis operibus, viamque prænonstrare, et in virtutis stadio præcurrere; ut post cursum hujus vitæ felicem possint eis dicere: « Tibi lapidem trado. » Utinam in morte possint dicere, quod olim Seneca moriens amicis suis legitur dixisse: « Testamento vobis consigno imaginem vitæ meæ. » Quid aliud est pater in familia sua, quam centrum in circulo? Sicut a centro multæ ducuntur lineæ, et omnes illæ respiciunt centrum, ita a patre multæ proles derivantur, et illæ patrem patrisque mores respiciunt, ut imitentur. An non id indicasse videtur Job multis abundans prolibus, dum ait de tempore felicitatis suæ: *Omnipotens erat mecum et pueri mei in circuitu meo.* Quare in circuitu? nisi ut tanquam lineæ circuitu, in ipsum centrum, oculorum animique aciem intenderunt? Audi et aliam similitudinem.

Debet pater in familia esse instar solis, mater instar lunæ, filii instar stellarum. Indicatur id in visione patriarchæ Joseph: *Vidi,* i nquit, *solem, et lunam, et stellas undecim adorare me.* Quid aliud illis verbis significatur, quam patrem ac matrem cum undecim fratribus, adoraturos Joseph, dum in Ægypto exaltabitur? Ergo sol pater est, luna mater, et in unaquaque domo debent esse luminaria duo, unum majus, alterum minus, quæ per bonum exemplum influant lucem in stellas, hoc est gratiam conversationis sanctæ in proles, ut et ipsæ instar siderum effulgeant? Sed, heu, sol iste lunaque non infrequenter obscuritatem patiuntur et eclypsim: luna quidem per interpositionem terræ, hoc est mulier, terrenis affectibus et passionibus sese interponentibus inter eam et virum; sol vero per oppositionem

lunæ, hoc est vir, dum ei uxor opponitur et contradicit. Et sic fit ut lumen ad stellas non derivetur, hoc est lux boni exempli piæque conversationis, ad filios non transfundatur.

Qui potius tenebræ familiam obnubilant, dum domestica dissidia perstrepunt, dum perversi mores scandalum et caliginem generant, et filii facile vitiosam parentum vitam imitantur. Sicut qui in domo fumo turbida habitant, facile fuliginem contrahunt maculosam.

Cæterum grave manet judicium parentes illos qui pravo exemplo proles ad perversitatis latum tramitem traducunt; vel defectu instructionis et correctionis ab erronea eas via non revocarunt. Gemunt filii, quod propter parentes se sint opprobrium dati sempiternum; et planctus eorum in suos genitores redundat, a quibus vitæ improbæ exempla hauserunt. An non hic vel similis est illorum apud inferos lamentatio et planctus? O parentes, non parentes, sed peremptores! O patres, minime patres, sed parricidæ! An oportebat a vobis nos vitam fugacem et temporaneam haurire, ut morti destinaremur æternæ? An oportebat exiguum lucis mutuare, oriendo ex vobis, ut in inferno perennis luminis horridum occidentem reperiremus? Quid juvat, eheu, nos e vobis natos fuisse, ut suppliciis renasceremur æternis? Quid profuit christianismi sacramento initiatos fuisse, si nos non juxta gratiam Christi, sed juxta legem mundi et inferni educastis? Sic signaculum Christi et caracter Baptismi, ad pœnæ incrementum et damnationis nobis vertitur cumulum, vermem pariens non intermoriturum, et vivam tormentorum imaginem nobis repræsentans continuo exagitantem. O utinam in utero suffocati essemus, et abortivi in sterquilinium projecti, ne æternis flammis succenderemur, et colluctaremur cum ardoribus sempiternis! Aut cur genitos statim neci nos destinatis, ut criminis exortes mortem obiremus? Oportuitne nos nasci, et adeo infelicem sortem nancisci, noctis mortisque æternæ esse filios? Oportuitne conjugio vos sociari, ad propagandum animas æternum infelices? An ignorastis Deum ad hoc conjugium sanxisse, ut proles ex illo prognatæ, timorem sanctum, legem, obedientiam, virtutem a parentibus discerent? An vero potius in perniciem nostram conspirasse, aut certe consensisse videmini. Etenim in vanitate nos erudivistis, dissolutos mores tolerastis, insolentes animos quasi ingenii specimen approbastis: si uxor in juramenta proterv erumpebat, magnanimitati adscribebatis; si frandes dolosaque mendacia ad lucrum inveniebat animus, artificio ingenioso tribuebatis.

Nec defuit nobis exemplum vestrum ad drava illectans, sed defuit correctio et monitio ab erroneo gressu improbisque moribus revocans, quæ si adfuisset, ad meliora impulsi jam a suppliciis essemus liberi. Nihil vobis fuit cordi, pietatis exempla tanquam hæreditatem sacram nobis relinquere, sed hæreditatem terrenam magna sollicitudine nobis quæsivistis, ut hæreditatis æternæ exsortes fieremus; gloriam mundi nos ambire voluistis, ut cœli gloria privaremur. Maledicti igitur patres, maledictæ matres, maledicta hæreditas nobis relicta, maledicti sæculi honores, vestro nobis labore parti, maledicta viscera quæ nos gestarunt; maledicta ubera quæ aluerunt. Sic maledictio et justa Dei vindicta super vos, ut qui progenitores estis corporum, sed incentores vitiorum, sitis et consortes pœnarum.

Hic est lugubris cantus in vesperis illis æternæ noctis, in horridis tenebris delubri Plutonis apud inferos resonans sine fine, quia fumus tormentorum eorum ascendet cum blasphemia in sæcula sæculorum.

Concludendo adjicio, quandoquidem non infrequenter parentes ob varias sollicitudines ac negotia impediantur, nec possint diligenter advigilare instructioni prolium, eruditionique, cum in moribus, tum in doctrina; teneri eos tradere præceptoribus, magistris, pædagogis, a quibus in tenera ætate haurire possint documenta pietatis, virtutis, eruditionis. Hoc certe dolendum est quod multorum terrena adeo sit vita, et nihil cœleste sapiens, ut plus sollicitudinis impendant pecoribus suis, equis, vaccis, ovibus, quam filiis educandis. Ideo dicebat Diogenes: « Mallem Megarensis esse aries, quam filius, » insinuans majorem illis animalium curam esse, quam prolium. Alii quidem sat sollicitudinis pro filiis gerunt, sed non tam ad salutem, quam ad sæculi ambitiosam vanitatem. Unde solliciti sunt ut filiis et filiæ instructoribus tradantur ad artes sæculi moresque discendos; ut discant dextre arma tractare, ad numeros saltare, gestus ordinatos et aulicismum sæculi præ se ferre, in cæremoniis mundi eruditos esse; at negligunt scientiam Dei et sanctorum, et vanitas hæc sæculi suffocat in illis spiritum Christi, curamque salutis, arbor vanæ scientiæ exterminat germina piæ vitæ.

Quantum vero pia instructio præceptorum efficax sit, si a teneris imbibatur, multis posset exemplis declarari. Unicum

subjicio ex Chrysostomo et Metaphraste de sancto Babyla, qui cum tribus pueris quos in fide erudiverat, passus est Antiochiæ. Res sic habet.

Numerianus imperator, immolans dæmoniis apud Antiochiam, ingredi voluit ecclesiam Dei; prohibuit eum Babylas episcopus, ideoque in vincula conjectus fuit. Interrogatus ab imperatore facti sui rationem, respondit: « Placuit Deo me humilem servum plebis suæ constituere pastorem, ideo cum vidi te lupum venientem, timens ovibus, prohibui ab ingressu ovilis. » Cum autem de christianis interrogaretur, et de doctrina sua: « Si, inquit, vis scire quæ sit doctrina mea, habeo tres parvulos quos gratia Dei erudivi, jube adduci, et videbis in eis scientiam Dei » Adducuntur parvuli, adducta est mater, interrogatur nomen, et an isti filii ejus sint. Respondet: « Theodula vocor, eos genui, et Deo obtuli per pastorem bonum Babylam, qui erudivit eos in doctrina Dei. » Alapis cæditur illa, et jubetur tormentis filiorum assistere. Pueri ergo in sublime elevantur, uni duodecim plagæ infliguntur, alteri novem, tertio septem. Illis autem Deum benedicentibus, dicebat et mater: « Gratias tibi ago, Domine, quia singuli secundum numerum annorum cæsi sunt. » Cum vero a confessione per hoc nihil deterreretur, jussus est et Babylas suspendi cum eis, et gravissime cædi. At ipse exultans insonabat: « Ecce ego et pueri mei, quos dedit mihi Dominus in portentum. Ecce nihil tormentorum sentio, quia patitur pro me Christus. » Pueri autem inclamabant: « Crudelis tyranne, gloriam nobis accumulas, dum pœnam aggeras, tu autem non effugies judicium Dei. An non erubescis a pusillis vinci? Non sentimus tormenta, juvante Deo, tu vero magis cruciaris. » Cum nihil proficeret tyrannus, jussus est Babylas cum infantibus gladio percuti. Dicebat autem iterum: *Ecce ego et pueri mei mecum, quos dedit mihi Dominus in portentum.* Pueri autem ejus manus osculantes, respondebant: « O pater ac domine, magisterque bone, quale nobis erit gaudium, si tecum pariter consummemur? » At ipse: *Benedictus es, Domine, qui ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, ut destruas inimicum et ultorem.* Osculatusque singulos, tradidit eos tortoribus, ut sua præsentia percuterentur; postea tradidit et seipsum. Sic pariter educati, pariter coronati, ad cœlestia migraunt; et quatuor victimæ ad Deum missæ sunt. Aries dux cum tribus agnis.

LECTIO XIII.

BREVIS REPETITIO DE OFFICIO PARENTUM.

Breviter hic repetamus munus parentum erga proles jam ab infantia, quod catechistis eis frequentius insinuari convenit.

Primo igitur dicimus, oportere proles sæpe Deo offerri, tanquam depositum sacrum a Deo parentibus commendatum, cujus cura specialis eis incumbit.

Secundo, statim ac eloqui potest puer, prima vox cui debet assuescere, sit Salutatio Angelica, deinde Oratio Dominica, discatque cum lacte nomen Jesus et Maria, cum affectu et reverentia pronuntiare.

Tertio, cum paulatim adolescit, instruatur in rudimentis fidei et pietatis, ut confusa quadam ratione concipiat quid Deus, quid Christus, quomodo omne obsequium nostrum ei consecrandum.

Quarto, discat mandata Dei, ut tempestive agnoscere possit quid sit peccatum, quomodo Dei offensivum, qualiter illud oporteat abhorrere; et juxta ætatis capacitatem proponatur eis punitio malorum, præmium bonorum, inferni tormentum, cœli regnum. Audiendus est Dominus, dicens: *Sinite parvulos, et nolite prohibere eos ad me venire, talium est enim regnum cœlorum.* Ducendi ergo sunt ad Christum, docendo eos quæ sunt pietatis et regni cœlestis. Imitandi illi de quibus Evangelistæ testantur: *Afferebant ad illum infantes, ut tangeret illos, et manus eis imponeret, et oraret.*

Joannes Gerson, theologiæ doctor et cancellarius Parisiensis, plurimum temporis impendere delectabatur, informando parvulos in fidei christianæ rudimentis. Unde et libellum conscripsit: *De Parvulis ad Christum trahendis*, in quo sic ait: « Usquequo, parvuli, diligitis infantiam? ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium? Venite fidenter, nullæ viarum insidiæ, nullus latet anguis in herba; communicabimus mutue bona spiritualia, quia temporalia vestra nulla requiro; ego vobis doctrinam, vos mihi orationem impendetis, imo orabimus pro invicem, ut salvemur. Sic angelos nostros vicissim lætificabimus, in quorum solemnitate hæc scribo: sic forte, nec eam forte, sed certa spe misericordiam inveniemus apud Patrem nostrum, dum obediemus voci ejus in accessu nostro ad eum, ego provocando, vos exequendo. Nec deerunt piæ gratiæ et devotionis amplexus in præsenti miseria consolatorii. Postmodum gloriæ

consummatæ perpetua unitas subsequetur. Ad quam nos omnes qui spiritu parvuli esse debemus, invitat ipse Jesus spirituali collatione et afflatu jugiter inspirans, et dicens : *Sinite parvulos venire ad me.*

Retulerunt viri fide dignissimi dictum Joannem Gerson, ante obitus sui diem, in ea urbe in qua tum habitabat, multos collegisse puerulos, quorum tanquam præceptor erat ; quos quotidie ante summam missam in templum adduxit, clausisque undique ostiis, ipse in medio eorum stans jubebat ut verbis gallicis post se in hunc loquerentur tenorem : « Mon Dieu, mon Créateur, ayez pitié de votre pauvre serviteur Jean Gerson, » hoc est, « Deus meus, Creator meus, miserere miseri famuli tui Joannis Gerson. » Itaque post tam sanctos et utiles labores, post tam ferventem animarum zelum, tam exacta scripta, post tantam devotionem, novissime infantium et innocentium interpellationem tantus vir quæsivit.

Quinto, edoceantur quid sacrificium, quomodo illi cum reverentia et modestia sit assistendum, quid ibi adoretur et contineatur. Imo discant pueri statim ubi capaces sunt, illi ministrare cum humilitate et veneratione. Placet enim puerilis innocentia hic ministrans, angelorum ministerium imitans.

Audi hac de re quod refert Antonius Senensis in *Chronicis prædicatorum*. Circa annum 1240, pietate claruit F. Bernardus in Portugallia, qui in conventu Sanctarenensi ordinis prædicatorum agens sacristam, puerulos aliquot religionis habitum gestantes, peracto Missæ mysterio informabat litteris et moribus. Hos docuerat Missis inservire, et postea ex materna domo jentacula ferentes, soliti erant ad capellam quamdam divertere, et ibi jentaculum sumere. Erat vero in altari Virginis imago, et in sinu ejus puer Jesus, qui, parvulorum simplicitate delectatus, e sinu matris descendens, cum illis jentaculum sumebat. Postquam id aliquot vicibus fecit, parvi pueruli rem ad magistrum deferunt, narrantes quod ille parvulus ad eorum jentaculum semper descendebat, et nihil in symbolum apportabat.

Prudens ac religiosus pater, re ista ab ore innocentium percepta, eos instruxit ut si ille iterum more solito ad eos descenderet, cum sic alloquerentur : « En, Domine, tu semper nobiscum comedis, et nihil symboli ferre consuevisti ad jentaculum ; invita ergo nos et magistrum nostrum semel in domo Patris tui. » Et sic illi instructi faciunt, cum parvulus Jesus more solito ad eos descendit. Qui eorum petitioni annuens, diem certum designavit quo id præstaret, et erat dies Ascensionis Domini jamjam instans. Id mox illi referunt magistro, qui se præparans ut cœlesti interesset convivio, illa die mature se ad celebrandum disposuit, parvulis eisdem illi ministrantibus ; et sacrificio peracto, omnes tres ibi simul vivere desierunt, et omnes tres simul eodem fuere reconditi tumulo. Aliquanto tempore postmodum elapso, eorum corpora fuerunt ex humili loco ad altiorem translata, et reposita in sepulcro, in capella quæ Regum dici consuevit, et miraculosa hæc historia fuit super idem sepulcrum depicta ; et per traditionem quamdam ab antiquis acceptam, fama ad hæc nostra tempora pervenit. Tandem, anno Domini 1277, cum in eodem loco portam quamdam oporteret aperiri, inventæ sunt horum sacrorum corporum reliquiæ, et quidem parvulorum, uno supertectæ linteamine, prædicti vero patris eorum magistri, alio. Quod vero easdem omnes illorum trium reliquias simul cooperiebat linteamen, adeo candidum, integrum et incorruptum fuit repertum, quasi a paucis diebus ante fuisset ibi repositum. Hujus rei fama repente per civitatem spargitur, accurrit mox ad rem stupendam universus populus, et quæ erga hos beatos habebatur devotio et memoria augetur, et instrumento publico ad posterorum memoriam hæc omnia per testes prius sacramento adstrictos examinata scripto traduntur. Ita Senensis, ad annum 1240.

Sexto, oportet pueros Pœnitentiæ sacramento assuescere, modumque confessionis edoceri, et inculcari eis illius integritatem ; quia jam ætate pueruli impuritates sat graves serpere agnoscimur, de quibus conscientia cum rationis illucescentis judicio eos arguit ; verecundia tamen deterrente, in confessione eas reticent, et in multam ætatem vermem rodentem protrahunt, cum nullitate confessionum, et cum injuria sacramenti. De qua re graviter postea multi anguntur, et multiplicatis confessionibus generalibus, vix adhuc sibi satisfaciunt.

Septimo, puer instruatur de oratione mane et vespere facienda ad angelum suum, ad sanctos tutelares, ad Virginem, ad Christum ; exciteturque ejus affectus, ut in his exercitiis piis oblectetur. Habeat imagunculas et altariolum in quo sit imago Christi et Virginis, coram quo genuflexio fiat ; imo sabbato et festis beatæ Mariæ cereolum ibidem accendat, ut sic reve-

rentiæ et pietati majoris viam sternat. Plurimum enim juvat a teneris annis erga Deiparam devotionem imbibere, et gaudet Virgo ex ore infantium et lactentium perfici laudem suam. Vide exempla quæ attuli de sancto Thoma, de sancta Theresia, de sancta Catharina Senensi, de salutatione angelica (lectione II). Unum hic iterum adnecto de puero Salun, de quo sic legimus:

Tempore Urbani V, circa annum Domini 1350, florebat in innocentia, simplicitate et sanctitate vitæ admodum austeræ, pauper, rudis, et simplex mendicus nomine Salun, qui in annis puerilibus ad scholas missus, nihil aliud potuit discere, quam hæc verba latina, *Ave, Maria*. Cumque in Britannia Gallica ostiatim per pagos panem quæritaret, repetebat supradicta verba ter, quater, quinquies et sexies. Quamobrem illius provinciæ habitatores ipsius sanctam simplicitatem intuentes, porrigebant ei quod comedere ipsimet statuerant. Tunc Salun conferebat se ad quemdam fontem ab urbe Landovenec una ferme leuca dissitum, in cujus aquis suum panem macerare et condire solebat, nullo unquam alio potu cibove utens, quam pane madefacto in dicto fonte. Lectus ejus nuda erat humus, capitis cervical lapis, idque sub arbore tortuosa, et modicum a terra erecta juxta illum fontem. Hyberno tempore, cum præ frigore rigesceret, ascendebat illam arborem, et ramos flexibiles apprehendens, librabat corpus sursum deorsumque, et hac motoria agitatione temperabat algoris sævitiam, pleno decantans ore sexies : *O Maria*. Cumque aliquando increscceret hyemis asperitas, in aquas fontium (per antiperistasim et contrarietatem qualitatum fumantes) insiliebat; hinc factum est ut incolæ eum Fatuum vocitarent; sed Deus, admirabilis in sanctis suis, volens Matris suæ famulum excusatum habere ab innocentia, et nomen Virginis Mariæ celebratius reddere, miraculum quod sequitur edidit : nam cum defunctum hunc innocentem et simplicem Salun, vicini sub ardore sepelissent eodem loco ubi solebat sibi lectum sternere (qui erat nuda humus fonti adjacens), accidit ut pulcherrimum lilium miraculose super ipsius tumulum cresceret, cujus flores repræsentabant hæc verba, *Ave, Maria*, aureis litteris exarata.

Octavo, sexus uterque suo jungatur sexui, nec permittantur pueri cum pueris diversi sexus ludere, propter periculum impuritatis, quam, instigante etiam Satana, sibi mutuo facile pueri affricant, quod experientia nimis notum est. Unde etiam cavere debent parentes, ne proles teneræ ætatis diversi sexus in eodem lecto decumbant, ut alibi iterum monui, et quam periculosum sit, exemplo declaravi. Sed nec impudicum aut scurrile ullum verbum proferre permittantur, ne assuescant turpibus, discantque impuritatem, tum in verbis, tum in moribus ; imo et a mendaciis absterreantur, nihilque noverint nisi quod ad timorem Dei pertinet. Unde etiam cavere debent parentes ne ipsimet exemplum pravum exhibeant, aut ne in familiam admittant famulos vel ancillas, conversationem bonam prolium inficere natas.

Nono, ut jam ab infantia puer ad misericordiam inclinetur, non abs re erit, si per manus prolium eleemosynas erogent parentes ; sic enim imitari poterunt Job dicentem : *Ab infantia mecum crevit miseratio*. Incumbit quoque parentibus cura sollicita, ne pueri discant in otium diffluere ; ideoque alicui rei cujus per ætatem capaces sint, sunt applicandi, vel studiis litterarum, vel arti addiscendæ. Propterea Carolus Magnus (teste Eginhardo) filios suos mechanicam aliquam artem, et filias suas lanificium vel linificium discere voluit. Et Paulus, licet nobilis foret et sacris litteris eruditus, didicit scenefactoriam artem, qua etiam utebatur cum prædicatione Evangelii. Consuebat nimirum tabernacula ex pellibus quibus milites uterentur in castris. Unde Origenes dicit : « Paulus a faciendis tabernaculis terrenis ad cœlestia construenda translatus est. » Defectu curæ parentum hac in re, multi ad otiosam, imo et flagitiosam vitam transeunt.

Decimo, ubi adoleverint, moneantur ut Deum ferventer orent pro certo vitæ statu, ut in illo possint ipsi servire. In magna enim mundi familia, superni patrisfamilias est unicuique officium et statum suum distribuere, unde parentes qui volunt ex proprio de liberis disponere, Deo injurii sunt, quod Dei est, Deo eripientes. Si ergo vocatum viderint ad aliquem statum, non impediant, sed promoveant.

De inordinato amore parentum.

Undecimo, vitent inordinatum amorem erga filios, curamque præposteram, et non tam terræ genitos, quam cœlo agnoscant. Quod si quæras in quo hic inordinatus amor aut præpostera cura consistat, respondeo, in divitiis conquirendis, honorato statu, beneficiis ecclesiasticis quacumque via etiam præmaturæ filiorum ætati providendis. In his enim non infrequenter

reperitur dispendium salutis, tum filiorum, tum parentum.

Ac in primis si sollicitudinem parentum in congerendis opibus spectemus, videre licet plurimos ita se totos effundere, ut cæteris neglectis quæ animum concernunt, huic uni rei insudent; contristantur de filiis quod abjecti videantur et ignobiles; si autem improbi sint, et Deo exosi, negligunt. Propterea dicit divus Chrysostomus hanc esse primariam causam, cur tam multi filii parum probi reperiantur; quia nimirum patres opes terrenas ita respiciunt, ut æternas nihil suspiciant. Nec considerant illud: *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Pellicanus dicitur pectus suum dilacerare, et cruore conspergere, ut pullos enutriat. Sic illi ut opes filiis parent, totos se dilacerant, animo sunt corporeque saucii. Hinc dicebat Crates Thebanus: « Si liceret, in altissimam urbis partem conscenderem, et acclamarem: Quo ruitis, o stulti homines? Quid agitis, qui totum studium in opibus erogandis ponitis, filiorum vero vestrorum quibus illas relinquatis, eruditionem curam non suscipitis?

Hanc etiam vanitatem notans *Ecclesiastes* dicit: *Detestatus sum omnem industriam, qua sub sole studiosissime laboravi, habiturus hæredem post me, quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit, et dominabitur in laboribus meis quibus desudavi et sollicitus fui, et est quidquam tam vanum?* Taxat nimiam sollicitudinem parentum, duas afferens causas, quibus in illa vanitatem ostendat.

Prima est, ex mortis necessitate, per quam, velit nolit, in manus hæredis debet sua relinquere, nec secum potest quidquam efferre.

Secunda est, quod nesciat qualem hæredem habiturus sit. Licet enim habeat filios, illis tamen forte ab illis oppressis, hæreditas ad alienos ventura est. Deinde nescit qualis futurus sit filius, et an bene usurus, solent enim animum opes immutare, solent ad vitia transferre. Et licet vivente parente spem det bonam, forte tamen postea occasione oblata præceps ibit in vitia et delicias, et tanto labore quæsita brevi disperdet. Unde addit: *Homini otioso quæsita dimittit*, hoc est, nimio suo labore facit hæredem otiosum; vivens enim se habet ad sufficientiam, laborem refugit, et exercitium quo honeste occuparetur. Non ergo prolium prorsus immemores debent esse parentes, quia *si quis suorum, maxime domesticorum, curam non habet, infidelis est, et infideli deterior*, sed nec immodici in sollicitudine, quia *melius est modicum justo super divitias peccatorum multas.*

Unde sanctus Chrysostomus, hom. 9, in *Morali:* « Magnum, inquit, habemus pretiosumque depositum, scilicet filios, ingenti illos servemus cura, atque omnia faciamus ne fur id nobis astutus auferat; nulla nobis possessio, nullus fundus æque nobis gratus et charus esse debet: quippe hæc omnia filiis quæruntur. Si igitur major possessionum nobis est cura, quam eorum quorum illæ gratia comparantur, id profecto absurdissimum et stolidissimum est. Exerceamus ergo ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam siquidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere divitem? Bonum illum ac benignum esse doce, ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Filiis non rite institutis præstat pauperes esse quam divites, paupertas enim vel invitos coercet, atque intra virtutis limites continet; opes vero ne volentes quidem pudice temperanterque vivere sinunt, verum exorbitare faciunt atque pervertunt. »

Quod spectat ad honores, quanto labore et importunitate videmus parentes pro filiis inhiare, et nihil non intentatum relinquere. Mater filiorum Zebedæi hujus rei exemplum suppeditat, magna ambitione pro filiis obsecrans ut unus sedeat ad dexteram, alter ad sinistram: « Hæreditario mater delinquebat errore, inquit Ambrosius. Considerate Evæ illius primæ mulieris hæredem, transfusa in omnes immoderata cupiditate labentem, cui pro filiorum honore sollicita immoderatior quidem, sed ignoscenda mensura votorum. » Sic et de Rebecca: quid non agit ut filio Jacob dilecto ultra Esau primogenituræ dignitatem adoptet cum patris benedictione? Quo non astu utitur ut ei consulat, et Isaac fallat, repugnante licet filio, ne maledictionem sibi adsciscat? Illa vero maledictionis periculum in se suscipit amore filii, et certe illi sese exponit, nisi inspiratione divina rei eventum agnoscat. Sic quidem parentes periculum maledictionis æternæ parum curant, si modo filii promoveantur. Quam multi officia emunt, permutant, fraude acquirunt, nec attendunt an illorum capaces sint filii, an saluti hæc promotio congruat, an sinistrum successum non sint habituri empti hono-

rum status. Etenim quæ emuntur in grosso, minutatim solent vendi, et exinde corruptelæ sequuntur, violatio justitiæ, furta, fraudes. Oportebat olim per templum Virtutis ingredi ad templum Honoris; nunc per nummum tanquam numen summum honor venalis habetur.

Hæc porro inordinatio major est, si circa officia beneficiaque ecclesiastica versetur. Ex eo enim quod jam ab adolescentia filiis quacumque via parentes de illis provideant, gravissima sequuntur incommoda. Unde enim videmus in Ecclesia tot inundantia mala? Ex ecclesiasticorum prava vita, ex dissolutorum juvenum promotione immatura, qui nihil minus quærunt quam Dei honorem, et a parentibus quandoque inscii, quandoque et inviti promoventur, nec eorum est vocatio. Unde et ad præcipitium ducuntur, dum ad pinnaculum templi evehuntur, sera querela dicentes: *Quia elevans allisisti me.* Sic non cingulum honoris, sed funem aureum perditionis, parentes filiis nectere reperiuntur. Quis non videat parentum impulsu, ad sacerdotium vel Ecclesiæ gradum multos conscendere, sine tantæ rei examine, sine desiderio, sine devotione. Non alia sane ratione quam ut habeant ad commode vivendum; eadem plane intentione qua alii artem mercatoriam, vel mechanicam addiscunt. Quibus assimilabimus homines generationis hujus? Similes sunt civibus Sichem, qui libenter admiserunt Hebræorum circumcisionem, ut eorum bonis fruerentur, dicebant enim: *Si circumcidamus masculos nostros sicut et Hebræi, substantia eorum et pecora et quæ possident nostra erunt.*

Quid iterum dicemus de similibus Ecclesiæ ministris? Certe non ingrediuntur Ecclesiam per ostium, diceres potius quod per caminum. Quapropter videmus eos fuliginosos et fumigantes; in uno fumat ignis concupiscentiæ, in altero flamma turbida ambitionis exæstuant, in tertio ignis caliginosus avaritiæ animum obscurat. Reditus vero ecclesiastici sunt tanquam ligna ignis, quibus eorum aviditas et vitiosi affectus magis ac magis succenduntur.

Inordinatus quoque amor reperitur in parentibus, dum spoliant se possessionibus et rebus necessariis, ut de conjugio honorato, vel aliquo statu filiis provideant. Unde monet *Ecclesiasticus*, XXXIII: *Non des potestatem super te in vita tua filio et mulieri, fratri et amico; et non dederis alii possessionem tuam, ne forte pœniteat te, et depreceris pro illis. Dum adhuc superes et aspiras, non immutabit te omnis caro. Melius est enim ut filii tui te rogent, quam te respicere in manus filiorum tuorum.* Etenim sæpius accidit, cum totam spem collocarint parentes jam senescentes in filiis, in quorum gratiam bonis suis spoliarunt se, hac spe defraudari ob ingratitudinem illorum, deserique ab eis, nec debita statui sustentatione honorari.

Habes exemplum ex Thoma a Cantiprato, l. 2 *Apum*, c. 7. In Normanniæ partibus vir dives unicum filium habebat, quem nobilis quidam adiens proponit ei filiam suam in matrimonium filio dandam, si modo possessionem velit bonorum cedere in gratiam filii; ea tamen conditione, quod filius ei abundantissime providebit reliquo vitæ tempore; consulentibus idipsum amicis, nobilis conjugii illecebra allectus, consentit pater. Et primis quidem annis honoratur a filiis, postea autem ut onerosus eis non foret cohabitans, ædificant ei domunculam vicinam, insufficienter etiam necessaria ministrantes, ita ut non modicam egestatem pateretur senex pater cum uxore decrepita. Quadam die, cum vidisset mulier assandum anserem in domo filii, insinuavit viro ut illuc iret, ventremque esurientem pasceret de cibo præparato. Videns filius advenientem, curat ab igne abstrahi et abscondi dictum anserem, obviusque patri, quid quæreret, inquisivit. Ille dissimulans redit domum contristatus. Sic dum igni iterum apponere voluit cibum assandum, invenitur buso illi adhærens, quem cum excutere niteretur ingratus filius, insiliit in faciem ejus, nec ulla unquam arte dirimi potuit. Et hoc stupendum erat, quod si aliquando monstri aliqua pars tangebatur, ita sensibiliter homo lædebatur, ac si in corde percuteretur. Conterritus tandem ipse et contritus adiit episcopum, et ingratitudinem confessus, pro pœnitentia accepit, Normanniæ et Galliæ fines circuire facie aperta, et rei eventum populis enarrare, ingratis filiis exemplum. Tandem autem Dei misericordia per sanctas preces advocata, disparuit fœdum monstrum. Hæc ex Cantiprato asserente se id audivisse ab his qui Parisiis virum viderunt.

Neque vero tantum filios monet hoc exemplum vitandæ ingratitudinis, sed et parentes evitandi inordinati amoris, et audiendi monitum Ecclesiastici: *In die consummationis dierum vitæ tuæ, et in tempore exitus tui distribue hæreditatem tuam.* Sapienti hac in re fraude et stratagemate usus fuit quidam Joannes Conaxa, videns se deceptum nimis matura patrimonii distributione. Huic ditissimo duæ

filiæ erant, quas duobus nobilibus nuptui tradidit; et in tantum generos dilexit, ut omnia sua eis partiretur. Advertens tandem eorum ingratitudinem, adinvenit hoc consilium. Adiit quemdam mercatorem familiarem, et decem millia mutuo petiit ad tres dies. Instabat festum quoddam, generos et filias invitat ad opiparum convivium. Finito convivio, intrat conclave, et pecuniam mutuatam diligenter calculat, commovet cum sonitu quem facile percipiebant filiæ. Unde occulte ad januam accedentes, per rimas cernunt gravem pecuniæ summam, quam post calculum pater imponebat clanculum cistæ tribus clausuris obfirmatæ. Occasione cepta interrogant quanta foret pecunia in cista illa reposita. Fingit ille viginti quinque millia se reservasse in testamentum, ut impertiatur post mortem his qui majoribus beneficiis inter generos eum affecerint. Spe igitur remunerationis allecti, certam utrimque filiæ et generi patri obsequium, honorem, alimenta deferre. Cum tandem mors ei instaret, convocat eos et ait: Antequam moriar, nullum aliud instituo testamentum, quam quod cista obfirmata continet. Vidi charitatem vestram, volo ex æquo participetis de illis quæ relinquo. Et ut nemo præter vos quidquam illorum tangat, dum adhuc vivo, Fratribus Prædicatoribus Minoritis assignate quinquaginta libras; et ab his post mortem claves cistæ, quas apud se habent depositas, repetite, in qua invenietis sigillum meum. Curavit deinde cuilibet ecclesiæ civitatis aliquid pecuniæ donari. Cum ergo diem clausisset extremum, celebratis exequiis, redditæ sunt claves, et aperta cista, nihil repertum est (retulerat enim post triduumpecuniam ad negotiatorem) præter clavam magnam cujus manubrio inscriptum erat: « Ego Joannes Conaxa tale condo testamentum, ut feriatur hac clava, qui se neglecto alterius curam gerit.

Concludamus hactenus dicta de instructione filiorum, et curam parentum, sancta illa institutione, quam sanctus Ludovicus rex sub mortem dedit Philippo primogenito filio suo, tanquam testamentum legans ejus cordi firmiter imprimendum, omnibusque principibus merito imitandum.

INSTRUCTIO SANCTI LUDOVICI AD FILIUM PHILIPPUM.

Fili mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, ut diligas Deum; nemo enim potest esse salvus, nisi Deum amet.

Odium peccati.

2. Cave ne unquam admittas peccatum mortiferum, sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam.

Patientia.

3. Cum adversa accidunt, feras æquo animo, et cogites te commeruisse, atque ita lucrum inde tibi accedet.

Humilitas.

4. Cum rebus prosperis usus fueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo clarus, efficiaris deterior, unde te oportuit fieri meliorem.

Confessio.

5. Crebro confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere, et docere quid agere, quid vitare te oporteat; et coram illis ita te compares, ut audeant sincere te reprehendere, et vitia tua indicare tibi.

Precandi studium.

6. Officium divinum devote auscultes, facessant tibi fabulæ et nugæ, ne oculi huc atque illuc circumferantur; sed ores Deum ore, et etiam meditando corde, idque præcipue sub sacrificio post peractam consecrationem.

Misericordia.

7. Animo sis pio et humano erga pauperes et calamitosos homines, illisque pro viribus opituleris. Si quid angat animum, id mox explices confessario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet ut facilius id feras.

Qui adsciscendi, itemque vitandi.

8. Da operam ut quorum uteris consuetudine et familiaritate, ii sint homines probi et integri, sive religiosi illi sint, sive sæculares, et cum illis libenter misce colloquia; porro nequam et improborum virorum commercia devita.

Conciones, indulgentiæ.

9. Sermones qui fiunt de Deo publice et privatim, lubens audias, preces quoque et condonationes, sive indulgentias, studiose expetas. Amato bonum, odito malum omne.

Obtrectationes cavendæ.

10. Ubicumque fueris, nemo ausus sit quidquam ejusmodi te præsente eloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum,

aut alterius famæ deroget; nec tu unquam de ullo male loquaris obtrectandi animo. Non patiaris quemquam te audiente perverse de Deo et sanctis ejus loqui, nec id sinas impune abire.

Gratitudo.

11. Crebro gratias agas Deo pro bonis omnibus ab illo tibi collatis, ut dignus fias potioribus ejus beneficiis affici et augeri.

Justitia.

12. In administranda justitia sis rectus et severus, et ita ut leges præscribunt eam exerceas erga subditos, neque ad dextram, neque ad sinistram deflectens; pauperumque quærimonias non rejicias, donec veritas innotescat. Si quis habeat adversum te querelam aut controversiam, semper ab illo stes contra te ipsum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet ut consiliarii tui fidentius justam ferant sententiam.

Restitutio.

13. Si quid possideas rei alienæ, etiamsi id acceperis a majoribus tuis, incunctanter restituas justo possessori, ubi certo id tibi constiterit. Sin autem dubia res est, cura ut viri sapientes accurate et sine mora inquirant, id enim vel maxime studere debes, ut qui sunt in ditione tua, pace et justitia fruantur, in primis hominis religiosi, et qui in clero sunt; parentibus tuis debes amorem, reverentiam, et obedientiam.

Ecclesiastica beneficia dignis conferenda.

14. Beneficia ecclesiastica non conferas nisi bene dignis, et qui nulla ejusmodi beneficia habeant, idque ex consilio bonorum virorum.

Pax.

15. Bellum præsertim adversum quemlibet christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, ecclesias et insontes nullo patiaris damno affici. Si qua existat, vel tibi vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere et sedare conetis. Vide ut bonos habeas prætores et magistratus, et de illis solerter exquiras uti se gerant.

Reverentia erga Romanum Pontificem.

16. Semper sis addictus et devotus Romanæ Ecclesiæ et ejus Pontifici, haud secus atque spirituali patri te morigerum præbeas

Economia.

Da operam ut impensæ tuæ moderatæ sint, et rationi consentaneæ. Sub finem, hortor et adjuro te, fili mi, ut si me contigerit ante te migrare ex hac vita, ut toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces et Missæ sacrificia. Ad extremum, fili charissime, quidquid boni potest bonus et pius parens precari filio suo, id ego tibi precor Sacrosancta Trinitas et sancti omnes servent te ab omni malo, præstetque tibi Deus gratiam recte semper agendi, et ipsius faciendi voluntatem, ita ut ille per te honoretur, et nos possimus post hanc vitam pariter esse cum illo, eum contemplari, et laudare per infinita sæcula sæculorum. Amen.

LECTIO XIV.

DE INSOLUBILITATE MATRIMONII.

1. Docet olim solutum per libellum repudii.

2. Solvi matrimonium non consummatum per religionis professionem.

3. Multas affert causas dissolutionis quoad thorum.

PROPOSITIO PRIMA.

Matrimonium consummatum in nova lege non potest dissolvi, quod potuit olim in veteri.

Matrimonium antiquitus duo vulnera passum supra insinuavimus, *polygamiam*, et *libellum repudii*: polygamiam quidem, quia licitum fuit plures habere uxores, ex quadam indulgentia et dispositione divina. Nam et patriarchas plures duxisse constat, non quidem causa variandæ voluptatis, sed ratione multiplicandæ prolis, ut docet Augustinus, lib. 1 *de Nuptiis*, cap. 8. Cum enim essent pauci cultores veri Dei, indultum fuit ut numerositate prolium, Dei cultum et conservarent et propagarent; quod cum non possent consequi per steriles, adjunxerunt sibi divina permissione plures fœcundas; et sic successio non solum fuit numerosa, sed et religio sumpsit incrementa. Neque existimandum est ideo non fuisse proprie uxores, quod concubinæ vocentur, nam dictæ sunt concubinæ a principali actu conjugii, sed et quandoque etiam vocantur uxores, ut patet XXV *Genesis*, ubi dicitur: *Abrahum aliam duxit uxorem nomine Ceturam.*

Unde advertendum fuisse quasdam primarias uxores, quæ ducebantur solemni ritu cum dote, erantque matresfamilias,

et bonorum omnium cum marito consortes, domus gubernatrices, quarum filii erant hæredes patris. Concubinæ autem non habebant hanc auctoritatem, nec filii earum succedebant, sed erant ignobiliores, et pleræque manebant servilis conditionis, quamvis vero conjugio jungerentur.

Sed nec defuit in plurimis uxoribus patriarcharum mysterium. Nam cum Abraham ultra Saram accepit Agar concubinam, per eos qui nasci debebant ex Sara sub nomine Isaac designabantur veri filii Ecclesiæ; per eos qui ex Agar sub nomine Ismael, illi qui ejiciendi erant ex Ecclesia, hæretici et infideles. Nam Agar cum filio suo fugitiva est, sed per angelum jubetur redire; sic et illi a vera domo Dei Abrahæ fugitivi jubentur redire ad gremium sanctæ Matris Ecclesiæ. Adde quando unus plures duxit, significatum fuisse Christum Synagogam, et gentium multitudinem sibi conjuncturum, et in unam Ecclesiam redacturum. Una vero non permissa est nubere pluribus, ut significaretur Ecclesiam non posse nubere, nisi uni viro, hoc est Christo.

Quantum ad libellum repudii, usitatum etiam fuit in antiqua lege, unde de eo sic legimus *Deut.* XXIV, 1 : *Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua.* Ubi per fœditatem non solum fornicationis fœditas intelligenda est, sed etiam fœditas tum animi, tum corporis, verbi gratia, lepra, sterilitas, veneficium, rixæ perpetuæ, ebriositas, pravi mores incorrigibiles. Non ergo assentimur Tertulliano, et quibusdam aliis existimantibus ob solam fornicationem licitum fuisse repudium. Imo vix videtur locum habuisse ob fornicationem, si enim erat adultera, lapidabatur; si suspecta, aquis zelotypiæ prodebatur, ut patet *Num.*, V.

Hic autem libellus repudii scribebatur, traduntque ex Hebræis hanc fuisse formam : « Ego R. Simeon, filius R. Abraham, filii R. Salomonis, die prima mensis secundi, anno 1296 a creatione mundi, hic et in hac civitate, ex animi mei consensu, et sine ulla coactione, repudiavi Rachel, filiam R. Moysis, filii R. Joseph, filii R. Jacob; et dedi illi libellum repudii in manu, schedam abscissionis et signaculum divisionis, ut sic a me abjecta, et abeat quocumque velit, et nemo possit illi prohibere juxta constitutiones Moysis et Israel. »

Usitatissimum fuit repudium etiam apud Romanos ac alias gentes, Medos et Persas; nam Assuerus repudiat Vasthi (*Esth.*, I) apud Philistæos, patet *Judic.*, XV. Formula autem apud Romanos hæc erat : *Res tuas tibi habeto;* debebatque fieri repudium coram judice, forma judiciaria, ut patet ex jure civili, tit. *de Divor.*

Sed cur erat conscribendus libellus? Respondet Augustinus, 19 *contra Faust.*, c. 26, Deum interposuisse hanc moram, ut in dissidium animus præceps, libelli constitutione refractus absisteret, et quid mali esset dimittere uxorem cogitaret, præsertim quia scribæ, quorum erat litteras scribere, quasi viri prudentes, dissidii erant dissuasores. Deinde scriptura conveniens fuit ut legitime et juridice res fieret, ne repudians postea repudium negaret, et repudiatam contra legem reciperet, ut sic etiam repudiatæ consuleretur, ut per libellum demonstraret se novas nuptias inire posse.

Sed dices : Christus (*Matthæi*, XIX) solum dicit ob duritiem cordis Moysem permisisse repudium, ergo non solvebatur matrimonium, nec repudiata alteri nubere poterat. Respondeo hanc duritiem fuisse causam non solum permissionis, sed etiam cujusdam divinæ dispensationis in lege matrimonii, ne, scilicet, Judæi uxores quas repudiare non possent, occiderent, et ita nomine *permissionis* non solum intelligendum est quod non puniretur, sed dispensatio insinuatur, qua repudium fiebat licitum justa causa accedente solvebatque matrimonium.

Unde et de facto pleræque alteri nubebant, idque significatur *Deuter.* XXIV, dum dicitur : *Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, et dederit illi libellum repudii, vel mortuus fuerit, non poterit prior maritus eam recipere.* Ubi dum vetatur ad maritum repudiantem redire, significatur matrimonium solutum esse; et posse alteri nubere. Nec refert quod ideo dicitur prior maritus eam non posse recipere, quia polluta est, et abominabilis coram Deo facta est. Ideo enim vocat pollutam, non quod peccasset ineundo secundas nuptias (nam alioquin deberet etiam prohiberi ne alicui tertio nuberet), sed quod ab alio, puta secundo marito, cognita esset, ejusque semine polluta, ideoque ad priorem redire ei non liceret, quia respectu ejus abominabilis erat. Vel ut habent Hebræa : *Quia abominatio est coram Domino*, quia, scilicet, reditus ad maritum qui eam repudiavit, abominabilis est, et omnino vetitus a Domino : tum quia specimen præ se fert adulterini concubitus hic orbicularis nuptia-

lum regressus, videturque fucatum, et palliatum tantum fuisse divortium ; tum quia alioqui facilior datus fuisset aditus ad divortia et repudia, si post secundas nuptias licitum fuisset redire ad primas ; jam vero maritus ægrius repudiabat uxorem, sciens se eam nunquam recipere posse.

Ita Cajetanus et Oleaster. Itaque valde probabile manet, et gravissimorum sententia doctorum est, Deum infirmitati Judæorum subveniendo mitigasse legem de insolubili matrimonio, repudiumque concessisse ut licitum ; maxime cum hoc ordinaretur ad mysterium significandum, significabatur enim repudium quod Deus daturus erat Synagogæ Judæorum, ut Ecclesiam ex gentibus desponsaret. Adde quod alioqui foret durissimum in illa lege, si repudiata tota vita continere cogeretur, cum et vir aliam ducere posset, cujus tamen vitio sæpius separatio accideret. Sic Deo jubente Abraham repudiavit Agar, nec verisimile est eam deinceps perpetuo cælibem agere debuisse. Similiter *Exodi* VI constituitur, si Dominus servo suo Hebræo uxorem alienigenam, quæ vere serva esset, eaque filios peperisset, servus Hebræus evoluto septennio liber egrederetur, sed uxor et filii domino manerent. Nec videtur iterum ad perpetuam continentiam illa coacta fuisse, sed potius soluto matrimonio cum alio contrahere potuisse. Hoc vero jus repudii non habebant uxores, sed viri ; poterant tamen illæ ob justas causas facere thori divortium.

PROPOSITIO II.

Matrimonium fidelium non consummatum solvi potest per alterutrius religionis ingressum sive professionem.

Patet ex Tridentino, sessione decimaquarta, can. 6. Ratio congruentiæ esse potest, quia duplex in matrimonio vinculum reperitur, unum spirituale, quod ex solo consensu nascitur, alterum carnale, quod ex copula conjugali ; ergo cum carnale dirimatur per mortem corporalem, conveniens fuit ut spirituale dirimeretur per mortem spiritualem, sive per civilem. Atque talis mors est in professione monastica, qua homo toti mundo quodam modo moritur, quoad animum seu voluntatem, per votum obedientiæ ; quoad corpus, per votum castitatis ; quoad res exteriores, per votum paupertatis.

Idem declaratur exemplis sanctorum qui, ante matrimonii consummationem conjuges suas relinquentes, statum perfectionis sunt amplexi. Sic testatur Epiphanius, hæresi 78, Theclam a divo Paulo a nuptiis revocatam ante matrimonii consummationem, statum castitatis fuisse amplexam. Unde sponsi furore urgente, ad bestias damnata fuit ; sed leoni objecta, propriæ ille feritatis oblitus, pedes virginis exosculans, satis judicavit castum corpus se violare non posse. Idem refert divus Hieronymus de sancto Macario. Celebrato enim nuptiarum convivio, cum vespere thalamum esset ingressus, urbem egrediens, eremum petiit, ubi ad mortem usque permansit. Testatur idipsum Metaphrastes de beato Alexio, quod propter eximium Jesu Christi amorem, prima nuptiarum nocte divina gratia vocatus, sponsam intactam relinquens, nudus Christo famulari cœperit, peregrinationemque illustrium orbis ecclesiarum susceperit, ut ignotus vitam castam perpetuo duceret.

Denique de sancto Leonardo Arvernensi refert beatus Gregorius Turonensis, quod postquam parentum importunitate, dato annulo, osculo porrecto, exhibitoque calceamento, celebrasset sponsalium diem festum, nocte quadam divino excitatus Spiritu, cœperit intra se dicere : « Quid agis, anima ? Quid in ambiguo suspensa teneris ? Vanum est sæculum, vana concupiscentia ejus, vana gloria, et in eo omnia vanitas : melius est igitur illud deserere, et sequi Dominum, quam ad ejus opera præbere consensum. » His dictis, orientis diei luce, ad sancti Martini tumulum Spiritu ductus processit, ut per illius preces a Domino viam vitæ edoceretur. Oratione ergo ibi facta, in cellulam vicinam transiit, ubi agnovit verum esse quod Dominus inspirarat, illiusque obsequio se ibi in perpetuum consecravit. Vide simile apud Augustinum, lib. VIII *Conf.*, c. VI, de duobus aulicis juxta Treviros.

Si quandoque inveniantur sanctos Patres condemnare eos qui prætextu religionis conjugia solvunt, intelligendi sunt de conjugio consummato. Sic etiam intellige illud Domini : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Licet etiam recte dicatur non separare eos homo, sed potius Deus, quando divini amori intuitu conjuges separantur. Quapropter etiam si matrimonium jam consummatum quoad vinculum nunquam dissolvatur, tamen quoad thorum et habitationem utriusque consensu dissolvi potest, suscepto religionis statu, quod etiam sæpe aliquibus inspiravit Deus.

Sancta Amelberga, mater sancti Aldeberti, Cameracensis episcopi, et sanctarum Reinaldis, Pharaildis, Ermelendis et

Gudilæ, quæ sorores fuere quatuor Deo dicatæ in Belgio celebres, divinitus monita fuit sæculum relinquere. Cum enim Gudilam utero gestaret, et instar parturientium jam angeretur, angelico alloquio recreata est : « Ne timeas, Amelberga, lacrymæ, preces, eleemosynæ tuæ ascenderunt ad Deum, paries dilectam Deo filiam, castitate conspicuam, illique tota vita famulaturam. Deinceps nullam conceptura es prolem, sed in castitate cum marito, religionis sumpto habitu gratam Deo hostiam immolabis. Filiam autem Gudilam, Gertrudi offeres salutari lavacro suscipiendam, et in Christo lacte Dei enutriendam. » Cum igitur filias ab infantia castam ducere vitam docuisset, et non obstante importunitate procerum ad matrimonium eas postulantium, Christo sponso per castitatis votum conjunxisset, tandem mundo vale dixit, sacrum velum a sancto Auberto, Cameracensi episcopo, accipiens, virque ejus, Wirgerus princeps, monasticam vitam est professus (Surius, 10 julii).

Idem fecerunt sanctus Vincentius, comes Hannoniæ, cum Waldetrude uxore, de quibus sic Molanus : Cum beatus Vincentius totus inhians cœlestibus, in Alto-Monte monasticum habitum suscepisset, et relicto sæculi naufragio, monasterii portum expetivisset, jugalis ejus sancta Waldetrudis, quæ id ei annuerat, admonitione sancti Gasseni a beato Auberto velamen sacrum impetravit, et cellulam seu monasteriolum construxit, in monte qui Castri locum dicitur. Quæ cellula est hodie in primaria Hannoniæ urbe ecclesia S. Waldetrudis, conversa in canonicarum nobilium collegium. Cum autem illa ante conversionem secum luctaretur, dum esset in basilica villæ quam vulgus Buxutum, vel, ut hodie, Possutum vocat, apparuit ei sanctus Gangericus, episcopus, qui dixit: « Age quod agis » et calicem vino plenum per visionem ebibendum dedit. Quam visionem illa passim narravit, et mediatum opus perfecit, tolerans calumnias et opprobria quæ hinc consequebantur.

Memorabilis quoque est hac in re sanctus Eucherius, Lugduni episcopus anno 440. Hic cum esset senator, ingenio, opibus, eloquentia, dignitate nobilis conjugem habens illustrem, et liberos utriusque sexus, universis relictis, secessit in monasterium Lirinense; et postea in solitudinem. Ibi in spelunca totum se jejunio et orationi addixit, sese vocante angeli monitu designatus est Lugduni episcopus. Cum vero a clero et populo ad id requisitus omnino abnueret, e spelunca vi extractus, vinctusque in urbem ductus, in cathedra episcopali violenter est collocatus, quam mira sanctitate et doctrina administravit. Extant ejus docta scripta in *Genesim* et *libros Regum*, quæ filiis suis Veranio et Salonio dedicavit. Hos a puero in monasterio educari curavit, qui inde ob illustrem virtutem et sapientiam ad episcopatum sunt evocati. Uxor vero ejus nomine Galla, in speluncam mariti, cum ipse ad episcopatum raperetur, secessit, eique in vitæ et loci rigore successit, totam se pœnitentiæ et orationi consecrans; filiæ vero, Consortia et Tullia, patrem et matrem imitatæ, virginitatem vovertnu' et miraculorum gloria sicut et pater ac mater claruerunt. Ita Addo in *Martyrologio*, 16 novembris. Et Claudianus, lib. II *de Statu animæ*, sic de illo scribit : « Eucherius viridis ævi, maturi animi, terram despuens, cœlum oppetens, humilis spiritu, arduus merito, ingenio subtilissimus, scientia plenus, eloquii profluus, magnorum sui sæculi pontificum longe maximus, edidit in rem fidei multorum operum volumina. »

Advertendum vero ex communi sententia, bimestres inducias a jure concessas esse utrique conjugi, ad deliberandum de ingressu religionis ante matrimonium consummatum, intra quod tempus neuter alteri reddere debitum tenetur, illo vero transacto, tenetur consummare altero exigente vel statim ingredi; quod si lapsum sit jam tempus termini, non potest ingredi altero repugnante. De qua re latius doctores scholastici in tertiam partem divi Thomæ, agentes de Matrimonio.

PROPOSITIO III.

Sunt aliæ multæ causæ ob quas solvitur matrimonium quoad thorum.

Primaria est adulterium alterius partis, ob illud enim conjux innocens potest in perpetuum dimittere conjugem. Hæc causa exprimitur in Evangelio a Domino : *Qui dimiserit uxorem nisi ob fornicationem, mœchatur*, ubi solam fornicationem nominat, quia illa sola est causa matrimonio intrinseca, propter quam in perpetuum dimitti potest, ita ut emendatam non teneatur recipere. In aliis vero vitiis, accedente emendatione tenetur recipere. Dico non teneri recipere, loquendo de stricta obligatione, nam aliquando etiam decens est, et consulunt sancti Patres pœnitentem et emendantem se, recipi. Inter quos Augustinus sic ait, *ad Pollent.*, lib. II, c. VI;

« Quod autem durum tibi videtur, ut post adulterium reconcilietur conjugi conjux si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos pœnitentia credimus sanatos? Hæc crimina in veteri lege nullis sacrificiis mundabantur, quæ in Novo Testamento sanguine Christi procul dubio sanantur. Et ideo prohibitum fuit ab alio contaminatam recipere uxorem, quamvis David Saulis filiam, quam pater alteri dederat, receperit, Novi Testamenti præfigurator. Nunc autem postquam Christus adulteræ dixit: *Nec ego te condemnabo, vade, noli amplius peccare;* quis non videat debere ignoscere marito, qui videt ignovisse amborum Dominum; nec se debere adulteram dicere, cujus pœnitentis crimen divina creditur miseratione deletum? » Itaque quod in *Proverbiis* Sapiens dicit: *Qui tenet adulteram, stultus est et impius*, intelligendum est, si consentiat, aut inde quæstum faciat, aut certe non resipiscat ob tolerantiam mariti.

Porro non desunt exempla sanctorum qui uxores deseruere ob adulterium, et statum perfectiorem sunt amplexi. Uxor sancti Gangulphi, rupta conjugii fide, nefaria commixtione sese polluerat. Ille, rei indignitate permotus, debitas ab ea pœnas exigere statuebat. Sed veritus ne si illi causa fuisset necis, vitæ innocentiam alieni sceleris nævo obscuraret, tandem rem totam divino judicio commisit. Accidit interim ut die quodam cum sola conjuge ædii pr fines lustrando circuiret, et ad quemdam fontem veniret, ubi uxorem his verbis compellavit: « Multa quidem de te, conjux, passim feruntur fœda et indigna natalibus tuis, quæ verane an falsa sint mihi non constat; sed divina providentia, quam nihil fugit, ut se res habeat, jam certis declarabit indiciis. Et fons hic positus est, nec frigidus valde, nec immodice calidus; in hunc manum immitte, et e fundo lapillum extrahe, et si quidem a culpa es vacua, nihil mali patieris; sin autem polluta es, non sinet Deus latere scelus tuum. » Tum illa, cum intrepide jurando, falsos de se rumores spurios asseveret, et illos beati viri sermones contemneret, vecordiæque adscriberet, incunctanter in fontem manum injecit. Ecce autem simul atque lapillum ad se retrahere conata est, membris omnibus obriguit; abstractaque a digitis et brachio, quo usque aqua pertigerat, cute, nihil aliud misera nisi repentinum interitum expectabat. Tunc Gangulphus: « Optaram quidem, si fidem servasses, omnia tecum vitæ hujus discrimina perpeti; sed quia te scelere obstrinxisti, morte quidem digna es, sed meis manibus nolim tibi necem afferre, divino potius te judicio reinquo. Quod si dignos pœnitentiæ fructus egeris, veniam a Deo impetrabis; si malitiæ finem non imposueris, cum auctore ejus diabolo flammis æternis obnoxia eris. Meo sane deinceps contubernio nequaquam frueris; habeas autem tibi meam propter nuptias donationem, qua possis vitam sustentare. » His dictis, ascenso curru ad prædia procul in Avabensi territorio sita profectus est, pietatis illic et misericordiæ continuo vacans operibus (Surius, 11 maii).

Eadem ratione Paulus, simplex Antonii discipulus, ad monasticam disciplinam amplexandam permotus fuit. Cum enim rusticam vitam ageret cum conjuge, eamque in flagranti crimine deprehendisset, adhibito jurejurando, conjunctioni ejus renuntiavit, eaque statim dimissa, ad Antonium venit, sub quo in obedientia et religiosa disciplina maxime profecit.

Secunda divortii causa est, si alter cum altero secure vivere nequeat, vel propter enormem viri sævitiam, vel propter uxoris maleficia, quibus vitæ viri aut etiam liberorum insidietur.

Tertia causa est hæresis vel apostasia subversionis periculo conjuncta. Hæc tamen causa non est perpetua, quia si convertatur, conjux debet recipi.

Quarta causa generaliter a doctoribus adfertur, si alter conjugum alterum ad peccatum impellat, ita ut illi cohabitare nequeat sine injuria Creatoris, sive sine periculo Deum offendendi. Id vero colligunt doctores ex verbis Domini: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, et projice abs te.* Propter hæc omnia Tridentinum, sess. 24 can. 8, anathema dicit illi, « qui dixerit Ecclesiam errare, quando ob multas causas, separationem inter conjuges quoad thorum, seu cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit. »

LECTIO XV.

DE IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

Duplicia sunt matrimonii impedimenta. Quædam enim tantum prohibent, ne contrahatur; si tamen de facto contractum fuerit, validum est. Sic impedit votum simplex castitatis sponsalia prius contracta cum alio sponso, imo et quædam crimina, inter quæ numeratur incestus, occisio prioris uxoris raptus alienæ sponsæ, conjugium sacrilegium cum sanctimoniali, homicidium presbyteri, baptismus propri filii. Quorum tamen

criminum aliqua consuetudo videtur abrogasse; ita ut non censeantur multis in locis impedimenta, saltem in illis potest episcopus dispensare. Alia sunt impedimenta dirimentia, quæ nullum reddunt matrimonium, solentque his versibus comprehendi :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc jungenda vetant connubia, facta retractant

Non est autem instituti mei singula pertractare, et casus varios circa illa occurrentes decidere, de quibus passim videri possunt Toletus, Navarrus, Binsfeldius, et alii. Pauca attingemus communiora, ut quando contingit pastores apud plebem de his agere, possint impedimentorum illorum rationem exemplis adstruere.

Primo igitur inter impedimenta communiora, recensemus consanguinitatem et affinitatem. Hæc utraque dirimit matrimonium usque ad quartum gradum ; quod si affinitas oriatur ex illicita copula, dirimit solum usque ad secundum. Et de hac quidem affinitate ex illicita copula oriente, opus est quandoque pastores apud plebem disserere, quia non infrequenter contingit dissolutos juvenes conversari, ubi plures sunt sorores vel consanguineæ, et jam commercio carnali cum pluribus consanguineis habito, cum alterutra illarum matrimonium inire incestuosum et invalidum.

Ratio vero cur Ecclesia inter consanguineos et affines invalidet conjugium, est quia reverentia aliqua propinquitati debetur, ita ut incongrua judicetur valde propinquorum copula conjugalis. Unde *Lev.* XVIII dicitur : *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus.* Turpitudinem vocat membra inhonesta, quæ Hebraice vocantur nuditas, a contrario sensu, eo quod minime deceat illa nuda esse, turpitudinem ergo revelare, est illam cognoscere, sive in matrimonio, sive extra.

Secunda ratio est, quia dum abstinetur a sanguine junctis, latius se diffundit charitas et necessitudo humanæ societatis, quando hi qui sanguine sunt alieni, matrimonio fiunt propinqui.

Tertia ratio est sancti Gregorii in responsione ad Augustinum Anglorum episcopum, ubi ait : « Experimento discimus, quod ex conjugio adeo propinquorum soboles non soleant succrescere, » quia, scilicet, non tam facile ut ex conjugiis minus propinquorum ; etenim duplicatus ardor et carnis et sanguinis procreationem aliquo usque solet impedire.

Hic autem concubitus illegitimus, incestus nominatur, quasi dicas, non castus; quamvis aliqui deducant a cesto, id est, cingulo quo uxor cingebatur, cum maritalis illi fides dabatur a marito. Est ergo incestus concubitus reprobus, qui cingulum legitimarum nuptiarum insigne ob consanguinitatem adhiberi nequit.

Quapropter viri sancti, non solum oris, sed et sanguinis sui voce incestas nuptias damnarunt Sic fecit Baptista arguens Herodem : *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Tandemque pro castitatis defensione, capitis subiit detruncationem, et suum oppignoravit sanguinem. Simile Apostolus fortiter increpat Corinthios, quod sustinerent aliquem qui novercam, sive uxorem patris sui detineret.

Audi et de sancto Dunstano quam constanter incestis nuptiis obstiterit. Comes quidam potens consanguineam sibi copularat, nec post trinam monitionem, incestum divortio expiare volebat. Quare a liminibus ecclesiæ excommunicatione est sejunctus; et gladio spiritus a viro Dei percussus. Is superbia erectus regem Angliæ adit, sanctum Dunstanum impiæ severitatis accusat, regia sanctione ab ejus tyrannide liberari obsecrat. Preci rex acquiescens mandat Dunstano ut hominem in pace sinat, ecclesiæque restituat. Videns Dunstanus regem mendaci lingua circumventum, dolet iterumque adit reum ut increpet, et ad correctionem cor ejus emolliat. At ille contumaci spiritu furere, minarique, imc se totum ad id impendere cœpit, ut Dunstano excitaret scandalum et christianæ legis jugum, quo a sua libidine coercebatur, sibi faceret alienum. Legatos Romam destinat, et quorumdam Romanorum corda et ora in suam causam largo munere permutat. Mandat itaque Pontifex litteris ut comitem gremio Ecclesiæ restituat. Ad quæ Dunstanus: « Ubi hominem pœnitentiam agere videro, Sedis apostolicæ præcepto parebo; absit autem ut in peccato hærens, insultet nobis, ab Ecclesiæ disciplina immunis ! avertat Deus ut ego causa alicujus hominis mortalis, vel pro redemptione capitis mei postponam legem, quam servandam dedit in sua Ecclesia Dominus meus Jesus Christus. » Audiens ille Dunstanum inflexibilem, timore divinæ vindictæ constrictus, obstinationem deponit, et abdicato illicito conjugio pœnitentiam assumit. Celebrante enim Dunstano concilium generale totius regni, sui oblitus, nudis pedibus, laneis indumentis corpus amictus, virgam manu ferens, concilio sese medium ingessit ad pedes Dunstani

cundus. Sic moti sunt omnes qui aderant ad pietatem, et ipse Pater omnium, majori præ cæteris pietate lacrymans, culpam indulsit (Surius, in *Vita* ejus; et Baronius, anno 970, tom. 10).

Secundum impedimentum non infrequens est cognatio spiritualis, propinquitas, scilicet, orta ex Baptismo aut Confirmatione, inter baptizantem et baptizatum, ejusque patrem et matrem; inter susceptorem et baptizatum, ac utrumque ejus parentem, et de Confirmatione similiter dicendum (Vide Tridentinum, sess. 24, cap. 2). Neque in hoc impedimento dispensat episcopus, sed ad arbitrium Pontificis res est referenda.

Unde anno 998, cum Robertus, Francorum rex, cum sua commatre et affine conjugium iniisset, celebrata est in Gallia synodus, in qua adulatione episcoporum indultum ei fuit tale conjugium; sed, reclamante Gregorio V, dissolutum est, fueruntque episcopi pœnitentia castigati. Nec defuit judicium Dei. Nam ex illa uxore suscepit rex filium habentem anserinum per omnia collum et caput. Ac postea regem et uxorem omnes fere Galliarum episcopi, a summo Pontifice coerciti, communi simul excommunicavere sententia. Cujus sententiæ tantus omnes terror invasit, ut ab ejus societate recederent, nec ulli præter duos servulos ad necessarii victus obsequium illi remanerent; qui tamen et ipsi, omnia vasa in quibus rex edebat et bibebat, abominabilia judicantes, pabulum igni exhibebant. Sic coarctatus rex suasu Albonis Floriacensis abbatis, viri magni nominis, ad sanam mentem rediens, divortium fecit, iniitque legale connubium, et peccatum pœnitentia diluit. Baronius, tomo decimo, anno 998, ex P. Damiano et aliis.

Sic et Otho imperator conjugem Adelaidem, Italiæ reginam, commatrem suam; sed filius ejus Almincus, Morguntinus episcopus, publice conjugium istud condemnavit; quem pater comprehendi jubens, per annum carceri mancipavit. Cum vero circa Quadragesimæ tempus eductus fuisset, zelo accensus, excommunicationis sententiam in patrem intorsit; et in causa Dei, nec imperiale fastigium, nec parentelæ agnovit affectum. Dicebat autem parenti: « Tu arbitraris me insolenter agere contra te, sed scito quia die sancto Pentecostes adstabimus simul ante Deum, et ventilabimur causa ista, ibi apparebit quis Dei legi contradicat. » Et factum est in die solemnitatis illus, dum Augustus imperiali ornatu, pontificum et procerum vallatus agmine, Missæ interesset, repentino judicio concidit mortuus, episcopus autem jam in Domino quieverat. Sic qui de incestis inter homines contempserat judicari, ad tribunal æterni Judicis coactus est pertrahi; et qui noluit audire Pontificem, divinam non evasit Majestatem. P. Damiani tractatus *de Miraculis*, apud Surium, tomo VII.

Tertium impedimentum est cultus disparitas, quando matrimonium contrahitur cum infideli. Olim prohibebantur Hebræis (*Deuteron.* VII,) matrimonia cum Chananæis; et ratio legis indicatur, periculum seductionis a fide. Eadem ratio movit Ecclesiam ad constituendum impedimentum dirimens, quia ex tali disparitate gravissima oriuntur incommoda: periculum educationis prolium in infidelitate, periculum seductionis a fide, periculum dissidiorum ob ea quæ religionis sunt. Neque tamen solo jure naturali hæc conjugia irrita sunt, nam et olim in lege antiqua, et in initiis Ecclesiæ fuere frequentia, et certis circumstantiis licita. Jacob duxit filias Laban, Moyses Æthyopiam, David filiam regis Jessur. In nova lege, sancta Monica maritum habuit Patricium, quem in fine vitæ ad fidem adduxit, et hoc fuisse frequens testantur Augustinus et Hieronymus. Quapropter ignorantia, quæ ex contraria consuetudine ortum habuit, multos potuit excusare. Patriarchæ vero et aliqui alii per hoc excusantur, quod uxores acciperent infideles, ad fidem sua auctoritate transferendas.

Sic et Clotildis christiana contrahit cum Clodovæo rege, cum spe certa conversionis. Testatur quoque beatus Nazianzenus sororem suam Gorgoniam infideli nuptam fuisse; sed instantissimis precibus apud eum urgere solitam, ut vir baptismum reciperet ita ut se tantum ex parte baptizatam putaret, quod maritus nec dum baptismum accepisset, quem dimidiam sui partem esse censebat. Sic enim loquitur oratione II *de Laude Gorgoniæ*: « Porro cum unum hoc ad omnia accedere cuperet, ut maritus quoque perficeretur, ut sic corpore consecraretur, et non dimidia tantum ex parte initiata discederet, ipsiusque imperfectum aliquid relinqueretur, hoc quoque impetravit. »

Dicimus porro irritum matrimonium fidelis cum infideli non baptizato, post Ecclesiæ constitutionem; non est tamen irritum cum hæretico, quia illi ratione baptismi capaces sunt sacramentorum. Vetantur tamen talia connubia, ob periculum seductionis, et alia incommoda. Et certe monitum Apostoli dicentis: *Nolite jugum ducere cum infidelibus, quæ enim*

pars lucis ad tenebras. Quæ conventio Christi ad Belial? generale est; et præsertim intelligi videtur de jugo matrimonii, in quo est arctissima conjunctio et communicatio. Quæ ergo conventio inter partes, si una Christo se voveat, altera Satanæ per hæresim serviat? In conjugio debet esse harmonia et concentus duplex, religionis et morum; quam harmoniam efficit divina gratia aptans uxorem viro, virum uxori, sicut aptantur chordæ, ut harmoniam edant. Sed quænam consonantia, aut concentus oriri potest in nuptiis catholici cum hæretica, cum sit fidei et morum dissonantia? nec divina gratia utrimque regnet, ut eorum tanquam chordas possit aptare et conjungere corda? Ubi fides non est, Deus non est, nec charitas est, quia Deus charitas est; et ubi charitas non est, nihil nisi dissidium et discordantia reperiri potest.

Existimant tamen aliqui non esse peccatum mortale, contrahere matrimonium cum hæretico vel hæretica, in partibus valde infectis hæresi, verbi gratia in Germania et Gallia, ubi cum catholicis permixti vivunt hæretici. Hoc enim licere putant, si conjux catholica libera permittatur et absque perversionis periculo, in fide permanere, in eaque prolem educare. Ita docet Sanchez, disputat. 72, num. 3, tomo secundo. Quia tamen hoc difficile est, ideo passim talia connubia sunt dissuadenda.

Nec facile sibi persuadet vir catholicus aut mulier se uxorem hæreticam, vel virum ad fidem posse traducere. Hoc enim rarum est ob ingenium sive muliebre, sive virile, quod sæpe est contumax. *Unde scis, mulier, quod virum salvum facies?* inquit Apostolus. Si enim Cæcilia Valerianum, Theodora Sisinnium, Clotildis Clodovæum, Chrysanthus Dariam, ad fidem convertit, non omnibus ea gratia datur: « Non est volentis, neque currentis, sed est Dei miserentis et illuminantis. » Estque opus altiori illius providentia et misericordia, efficacique lumine, ad infidelitatis cæcitatem abstergendam.

Adde ex talibus matrimoniis sæpe orir Babylonicam quamdam in familia confusionem; dum proles divisæ et in varias sectas dissectæ dissentiunt; dum una patris errorem sectatur, altera maternæ fidei adhærescit; sicque fit ut sese mutuo non agnoscant, corporum quidem et sanguinis propagatione fratres, animis vero et mente extranei. Apparetque in illis quædam Ægypti facies, dum una pars in tenebris palpabilibus hæret: altera in luce versatur, sed non sine periculo tenebrarum.

Denique etiam quandoque tales nuptias Dei providentia puniuntur sterilitate. Jucundum mihi fuit hac de re audire sententiam consiliarii cujusdam nobilis et aulici principis et abbatis Fuldensis.

Mirabar ego adscitus in sequelam illustrissimi Patris Aloysii Carafa, nuntii apostolici, in visitatione Germanica, in famuliis et ministerio principum ecclesiasticorum Trevirensis, Moguntini, Fuldensis, agere quosdam vel calvinismo vel lutheranismo infectos. Respondit ille mihi rem non debere videri miram in perturbatissimo et exulceratissimo Germaniæ statu, ubi liberas nobilitati est indulta. Sic enim fieri, ut principes ecclesiastici pati cogerentur vasallos cujuslibet religionis sibi ad certa obsequia obstrictos. Et cum valde cordate mecum ageret: Ecce, inquit, ego catholicus sum, fidemque illam semper graviter sum professus. Attamen uxorem duxi calvinianam, ut paris nobilitatis consortem nanciscerer; confidens quod eam adhuc juvenculam, ingravescente ætate, maturioribus consiliis, blandis veritatis sermonibus, vel etiam conjugalis auctoritatis pondere, ad veram fidem inflecterem. At hactenus omnibus consiliis pertentatis, cum oleum et operam me perdere vidi, et auri surdæ verba dare, coactus sum ei libertatis fræna laxare. Interim, cum forsitan Deo displicuerit dispar hoc meum in religione connubium, non permisit ex illo proles nasci, ne forte adulterina in religione matris blanditiis educarentur, et ita divinæ providentia connubii nostri sterilitatem adscribo. Hæc ille mihi prudenter et vere.

Cum ergo in dispari cultu et conjugio non parum discriminis involvatur, laude dignæ sunt virgines illæ quæ nec parentum minis vel auctoritate, nec quorumlibet importuna ira vel prece adduci potuere, ut cum infidelibus vel hæreticis matrimonii fœdera jungerent. Vis harum exempla?

Sancta Eurosia, Bohemiæ regis filia, capta a Maurorum principe, mori maluit quam ei nubere. Cumque ferientis gladium patienter expectaret, audita est vox angelica: « Veni, electa mea, sponsa Christi, accipe coronam quam tibi Dominus præparavit, et donum, ut quoties pro pluvia vel contra tempestatem fueris invocata, fidelium oratio exaudiatur. » Cum hoc audiisset, brachiis pedibusque obtruncata, expiravit miraculis celebris. Marineus, l. v, *de Rebus Hisp.*

Cæsara regina, uxor Arnulphi, Persarum regis, tempore Mauricii imperatoris, Cons-

tantinopolim secreto fugit, ibique conversa et baptizata est. Cum autem maritus eam repeteret, ad eum redire noluit nisi christianus fieret. Quare Constantinopolim veniens, ibi baptizatus est, et ab Augusto de fonte levatur, acceptaque conjuge, lætus ad suos rediit. Id contigisse anno 593 testatur Baronius.

Quartum impedimentum est vis et raptus. Vis quidem irritat matrimonium, quia debet esse liber consensus. Hinc metus cadens in virum constantem, si ad extorquendum consensum injuste incussus fuerit, invalidum reddit matrimonium: imo et metus reverentialis, qui a patre vel parentibus incutitur (maxime cum verbera, aut graves minæ accedunt), irritum reddit matrimonium, etiamsi copula carnalis accedat. Habes exemplum in Theresia, Alphonsi regis Legionis sorore; hanc ipse in vitam Abdallæ regi Arabum, qui Toleti regnabat anno Domini 1010, voluit tradere in uxorem. Illa, utpote christiana, negavit se consensuram, nisi ejusdem religionis christianæ fieret. Simplex virgo, promissione decepta quod vir fieret christianus, se duci passa est; ubi autem tempus advenit, promissionem exigens, sero tandem se delusam agnovit; illa comminatur divinam ultionem, si quid præter fas invitam ac renitentem tentare præsumat. At ille deridens, libidinis æstu percitus, puellæ vim intulit; at mox offensi Numinis expertus est ultionem, affectus morbo gravissimo. Cujus salutem desperans, nisi causam protinus dimoveret, eamdem Theresiam cum amplis muneribus ad fratrem sponte remisit. Ita Rodericus Sanctius et Vazæus, et Baronius, tomo II, anno Christi 983.

Raptus est ablatio qua femina violenter, contra suam voluntatem, aut saltem parentum sub quorum potestate est, ex uno loco trahitur in alium, sive ad copulam carnalem, sive ad eam ducendam in uxorem. Statuit autem concilium Tridentinum ut inter raptorem et raptam non possit contrahi validum matrimonium, quamdiu rapta est in potestate raptoris, quantumvis ipsa libere et sponte velit in matrimonium consentire. Statuitque ut femina prius libera, dimittatur, atque in tuto loco consistens, possit si velit consentire. Attamen nespes conjugii nefarios ad raptum invitet, gravissimas pœnas decernit in raptores, in primis excommunicationem tam ab ipso quam ab adjutoribus de facto incurrendam, deinde perpetuam infamiam et incapacitatem omnium dignitatum, et ut raptam sive duxerit, sive non, dotare teneatur.

Quintum impedimentum est impotentia, si sit perpetua, hoc est defectus viri sive feminæ, quo impediatur actus conjugalis. Cum enim matrimonium involvat traditionem mutuam corporum in ordine ad actum conjugalem, merito constituit Ecclesia ut tale matrimonium sit invalidum, quod etiam conforme est juri naturali. Tales ergo separari possunt et debent, nisi velint ut frater et soror cohabitare sine amplexu conjugali. Et parum est unde proveniat illa impotentia, sive a natura, sive ab accidente, per maleficium, castrationem, vel aliam causam, si modo perpetua judicetur; et qui noscens hoc impedimentum, nihilominus contrahit, peccat, et in re gravi decipit.

Carolus Junior dictus, cognomento Crassus, Richardam habuit uxorem, regis Scotiæ filiam, feminam vitæ sanctitate et castitate insignem. Cui cum adulteri crimen objiceret, quod familiarius ageret cum Litualdo, Vercellensi episcopo, unico suo consiliario, cui rerum suarum omnem administrationem concesserat, factus zelotypus ac delirus, uxorem in concionem vocat, jurat a se integram hactenus relictam, nec ullo concubitu cum ea se commiscuisse. Casta femina, quæ impotentiam viri tot annos celaverat, gaudet hanc occasionem offerri, et ait: « Ecce quandoquidem mariti juramento virgo ab eo relicta sum, adsint obstetrices et matronæ quæ integritatem meam attestari possint, nec enim mihi mens est ulterius tali marito cohabitare. Quod si vultis, insuper parata sum ignitis vomeribus castitatem meam palam cunctis facere. » Itaque facto divortio, acceptis bonis suis, in Alsatia monasterium construxit virginum, quod hodie vocatur Andalanu, ubi Deo se dicavit, et sepulta jacet. Quæ res ut multis commiserationem, ita Augusto peperit extremam calamitatem. Joann. Cuspin, in *Carolo Crasso*; Platus, lib. II *de Statu religionis*, cap. 27, et alii.

LECTIO XVI.

DE VIDUIS.

1. Docet morte alterius dissolvi matrimonium.

2 Manere libertatem ad ulteriores nuptias.

3. Statum viduitatis amore continentiæ susceptum esse maxime meritorium

PROPOSITIO PRIMA.

Justa Dei providentia per mortem alterutrius conjugis vinculum Matrimonii dissolvi.

Hanc Dei providentiam debet attendere is qui viduatur aut relinquitur, ut divinæ voluntati ex integro se offerat et conformet, licet ob derelictionem gravissimis se affectum incommodis deprehendat. Hæc autem conformitas ad divinam voluntatem triplici potest niti ratione.

Prima est ex parte Dei, qui separationis hujus auctor est, sicut et conjunctionis fuerat. Ad eum spectat ex libera voluntatis suæ æternæ dispositione connubia quando vult et quomodo vult jungere, et prospera in prole, opibus, honore, reddere, aliisque cumulare bonis. Ad ejus quoque providentiam justam et sanctam spectat ea dirimere, licet successu felicissima. Unde non aliud habent dicere conjuges quam illud Job : *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.* Est ergo et in hoc adoranda Dei providentia ; licet asperior, tamen justa. Nemini enim injuriam facit repetendo quod commodavit ; imo debet gratias referre conjux quæ derelinquitur pro tempore quo conjuge uti potuit, ex bene placito Dei ; debetque divinam dispositionem propriæ consolationi anteferre.

Hujus rei exemplum voluit Dominus in persona Ezechielis nobis exhibere, c. XXIV : *Et factum est verbum Domini ad me dicens : Fili hominis, ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga ; et non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ. Ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies, corona tua circumligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. Locutus sum ergo ad populum mane, et mortua est uxor mea vespere ; fecique mane sicut præceperat mihi.* Nempe voluit Deus ut Propheta se conformaret voluntati suæ in casu licet illi acerbo et funesto, quandoquidem tollebatur id quo nihil illi charius et desiderabilius, uxor scilicet, dimidium cordis sui, et desiderium oculorum suorum.

Prohibet vero ne plangat aut ploret ; more et clamore ejulantium et lugentium. Et quia solebant lugere mortuos, aperto capite, et nudis pedibus, attonsis etiam crinibus, oreque velato per amictum, et certis cibis uti, certis abstinere tempore luctus, hæc omnia prohibet ei, ut agnoscat populus quam forti et erecto animo divino decreto, licet peraspero, sese conformet. Sufficit enim illi verbum istud divino ab ore procedens : *Fili hominis, ecce ego tollo.* Ego Pater tuus, ego Dominus, ego Deus tuus ; ego tollo qui dedi ; ego tollo quod magis meum est quam tuum, ego tollo juxta meum beneplacitum.

Tu cave refragari, nec interius curva aut rebelli voluntate, nec exterius luctus publici demonstratione. Quia tamen scio te ob amorem rei tibi charissimæ non posse omni sensu doloris carere (homo enim es, humani nihil a te alienum), hinc concedo ut humano affectui non nihil indulgeas. Poteris ergo ingemiscere et suspirare, sed tamen nolo ex ore tuo effluat vel verbum quo conqueraris, aut deplores miseram sortem tuam ; multo minus murmuris aut impatientiæ signum vel minimum ostentabis. Quod si os aperueris, ad glorificandum me id perages, et ad gratias agendum divino huic meo decreto, quo non tua voluntas, sed mea adimpletur. Hæc ad Ezechielem dirigens Dominus, in illo et per illum videtur alloqui omnes quos simili sorte plectit, charorum suorum scilicet morte. Nam quamvis eis luctus moderatus permittatur, adoranda tamen hac in re illis divina voluntas proponitur ; ne limites excedant doloris, aut impatientiæ jactentur fluctibus nimium amaris.

Secunda ratio esse potest ex parte ejus qui decedit. Divina enim sapientia sic disponit omnia sua ad salutem electorum, ut mors etiam accelerata illis in majus bonum ordinetur : *Scimus enim quod diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti.* Et, ut idem Apostolus ait electis : *Omnia vestra sunt, sive mundus, sive mors, sive vita, sive præsentia, sive futura.* Ordinat enim Deus eis vitam, ut colligant merita, ordinat mortem ut finiant exilium, ut ærumnas fugiant et peccata. Unde de multis verum est illud : *Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, et transvertit sensum sine malitia.* Item illud : *Justus, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit* (Sap. IV). Itaque conjugi relicto hoc sperandum est, et quoad fieri potest, ad hoc cooperandum, sacrificiis, orationibus, eleemosynis, ut refrigerii locum qui decessit quantocius assequatur ; ad quod nihil conferre luctus aut immoderata desolatio, quin potius moram injicere potest.

Tertia ratio est ex parte illius qui relinquitur. Hoc enim considerare debet, hoc sic a Deo ordinatum esse ad ipsius probationem, et melius bonum. Unde cum humilitate debet hic honorare divinum beneplacitum, tanquam salutis suæ procurativum. Et quoniam Dominus dixit neminem se de discipulatu suo agnoscere, *qui non odit patrem, aut matrem, aut uxorem propter nomen suum,* hoc est, nisi minus amet patrem aut uxorem quam Deum; ideo amore inordinato conjugi non debet adhærere, sed illum, cum Deo placuerit, libere debet deserere, ne censeatur plus amare conjugem quam Dei voluntatem.

Jacob, licet ardenter amaret Rachelem, illam tamen in partu morientem haud immoderato luctu est prosecutus Quinimo, cum puerum mater vocasset Benoni, hoc est filium doloris, ipse eam Benjamin nominavit, hoc est filium dexteræ; agnoscens hunc funestum casum a dextera Dei potente provenire, quæ quidem percutit, sed in bonum; a dextra enim bona proveniunt et felicitas, etiam inter aspera. Adoremus ergo ejus manum dextram etiam percutientem, refugiamus ad sinistram etiam blandientem. Dexteram adorabat Jacob, qui etiam noluit filium nominari Benoni, ne frequenter audito nomine, dolorem renovaret immoderatum.

Adde conjugem dum relinquitur, morte præmatura erepta sibi comparte, inde moneri quod etiam mortalis sit, et morti se debeat præparare; ita ut mors alterius sit quasi quædam vox Dei excitans mentem ad contemnenda hæc caduca, et ad mortis propriæ cogitationem, immortalitatisque futuræ considerationem instigans; in qua jam degit forte beatus qui præcessit, et promovet apud Deum salutem conjugis a quo recessit, ut in eumdem tandem adducat locum, ubi æterno copulentur amore.

Appendo hic epistolam hac de re tractantem, et tres rationes jam dictas nervose declarantem, quam ad fratrem jurisconsultum, dilectissima sibi conjuge recenter viduatum, et in luctu agentem, solatii gratia, destinavi :

« Fraternus affectus litteras a me prolixioris consolationis exigere videtur, nisi mihi persuaderem te non adeo animo repentem esse et dejectum, quin illum noveris erigere ad divinæ voluntatis beneplacitum, a quo omnis emanat afflictio, sapienter ordinata ad salutem illius cui infigitur. Novit enim Deus, ut medicus sapiens, suaviora amaritudine aspergere, et licet cum fastidio ægri, ad salutem tamen ægri. Sic alternantibus sæculi malis, inter casus asperos, per charorum mortem vult nos erudire, ut, scilicet, agnoscamus in manu ejus esse vitam et necem, dicente Propheta : *In manibus tuis sortes meæ, et tempora mea.*

Vult etiam docere nos nihil hic possidere, nec vitam, nec uxorem, nec filios, nec quidlibet eorum, nisi velut depositum, aut acceptum precario vel commodato, brevi repetendum, ne nimium inhæreamus, sed a perituris ad æterna ubi possessio nostra firma erit, retorqueamus animum et affectum. Unde monet Apostolus : *Reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui flent tanquam non flentes, et qui gaudent tanquam non gaudentes, et qui utuntur hoc mundo tanquam non utentes. Præterit enim figura hujus mundi.* Satis id clare intueri tibi datur, si oculos habes, et si hactenus non videris, jam tandem intuere, aperi illos, sciasque magis perspicaces esse debere, ex eo tempore quo felle illiti sunt, et afflictionis collyrio inuncti : *Fel valet ad ungendos oculos in quibus fuerit albugo, et sanabuntur,* inquit angelus Tobiæ.

Sic tibi deserviet hæc fellis amaritudo, ut clarius videas et perspicacius intuearis æterna ad quæ contendendum est, directo itinere, a latere respiciendo et despiciendo quæcumque in orbe sunt. His haud debet cor affligi aut immorari, sed erigi decet, et evolare ad illum qui fecit illud. Itaque age gratias Deo, etiam de hac tibi immissa afflictione, et dic cum Propheta : *Tribulationem et dolorem inveni, et nomen Domini invocavi.* Sit tibi stimulus et calcar excitans ad se, et absit a te ut ullatenus recalcitres : *Durum enim esset tibi contra stimulum calcitrare.* Nec id debet agere quisquis rectus est corde. « Rectus ille est, teste divo Gregorio, qui adversis non frangitur, qui ad temporalia non inclinatur, qui ad superiora totus erigitur, qui divinæ voluntati totus subjicitur. »

Age divinæ bonitati gratias, quod hactenus usus fueris conjuge, tanquam re ad ipsum spectante, et ab illo tibi commodata. Imitare vocem illam nobilem Job inter decem cadavera liberorum stantis, et libero ac constante animo dicentis : *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.* Sed et ad hoc nitere, ut cum qua tot annis pacifice demoratus es in terris, tandem possis æternum vivere et perennare in cœlis, quando perfectius cor unum et anima una. Noverisque te Dei dono ex illa per sacrum connubium

liberos suscepisse, ut Dei cooperator existeres, et animas multiplicares quibus cœlum impleatur, et angelicæ instaurentur ruinæ. Jam aliquas Deo præmisisti in tenera ætate defunctas proles, cura ut reliquæ Deo educentur, et non tam in sæculi vanitate, quam in Dei timore et vera pietate instituantur. Interim ego tui memor ero rem divinam faciens; et sacro appropinquans altari, ut Spiritus ille bonus qui deducit nos in terram rectam, inspiret tibi quod rectum est, et saluti tuæ proficuum. Tu etiam noli tibi hac in re deesse, in sacrificiis divinis frequentior quam soles esse, quia scriptum est : *Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei.*

PROPOSITIO II.

Per mortem conjugis manet libertas alteri aliarum nuptiarum.

Hæc est definitio Apostoli : *Mulier alligata est legi, quamdiu vir ejus vivit; si autem dormierit vir ejus, liberata est a lege viri. Cui vult nubat, tantum in Domino; beatior autem erit si sic permanserit, secundum consilium meum; puto autem quod et ego spiritum Dei habeam.*

Hinc sequitur primo, posse conjugem relictum transire non solum ad secundas, sed etiam ad tertias et quartas nuptias. Nec enim id prohibet Ecclesia, licet incontinentiæ notentur bigami et a sacris ministeriis arceantur, eo quod illis desit perfecta stgnificatio illius sacri matrimonii quod est inter Christum et Ecclesiam, quod est unicum, habens unionem perfectam unius cum una.

Sequitur secundo posse manere in statu viduitatis, vel libere, vel adjuncto voto simplici continentiæ. Talium plura sacris historiis occurrunt exempla.

Inter *Historias Leodiensis Ecclesiæ*, celebris est sancta Oda, quæ traditur fuisse amita sancti Huberti, ducis Aquitaniæ uxor; quæ cum Huberto ad sanctum Lambertum, Tongrensem episcopum, mortuo marito, christianæ perfectionis desiderio venit. Atque ita ejusdem monitis, divitiarum et sæculi fastu contempto, Hubertus arctioris vitæ statum iniit; Oda vero, ad consummandum sanctæ viduitatis cœptum certamen, viriliter accincta, possessiones suas amplissimas in usus pauperum abundanter erogare cœpit. Pietatis igitur et misericordiæ operibus totam se addicens, variis locis xenodochia et ecclesias construxit, Deoque ibi famulantibus, de vitæ necessariis sedulo providit; ac singulariter in suo prædio Amanii, prope Hunm, ubi in sancto viduitatis proposito perseveranter Deo, ejus sacerdotibus, et sacris Ecclesiæ ministris, pauperibus, peregrinis, cæterisque miserabilibus personis serviens, feliciter quiescit, ac honorifice sepulta est.

De qua et memoria proditur ipsam, semel deficiente prorsus domestica provisione, qua familiæ et peregrinis subveniret, ad orationem recurrisse, et ea peracta, Dominum ipsum cœlorum in specie pauperis adventantis excepisse, atque illico non solum cunctis superabundasse, sed ab eo se domum prodeunte, bonorum æternorum pro temporalibus repromissionem accepisse. Cujus corporis reliquias sanctus Floribertus, Leodiensis episcopus, ipsius miraculis permotus, ad altare sacrum sublimavit. Ita Breviarium Ecclesiæ Leodiensis, 24 octobris.

2. Celebris est etiam sancta Elisabeth, filia regis Hungariæ, quæ mortuo marito adhuc juvencula, castam et operibus misericordiæ eximiam viduitatem transegit, in pauperum et ægrorum cura. Vide Ribadeneiram et alios, 19 novembris. Vide et de sancta Monica, 4 maii.

3. Celebris quoque est apud sanctum Chrysostomum (*Epist.* 5) Olympias quæ, mortuo Nebridio marito, urbis Constantinopolitanæ præfecto, post secundum conjugii annum, respuit conjugium etiam nobilissimum, a quo urgebatur ab imperatore, illi sic respondens : « Imperator meus si voluisset me vitam transigere cum marito quopiam, utique non ademisset primum; nunc eum adimens, matrimonii molestiis me extricavit, et suave continentiæ jugum mihi imposuit, mentique meæ infudit. » Quare se totam addixit ministeriis templi, eleemosynis, et piis operibus.

4. Celebris etiam est apud sanctum Hieronymum sancta Marcella Romana, quæ septimo mense post nuptias viro nobilissimo est orbata. Cumque consul Romanus Cerealis, ob nobilitatem et decorem corporis ac morum, eam ambiret in uxorem, grandior jam ætate, et suas omnes in eam transfundere vellet divitias; Albina mater idipsum appetebat, tanquam viduatæ domus præclarum præsidium. At illa respondit : « Si vellem nubere, et non æternæ me cuperem pudicitiæ dedicare, utique maritum quærerem, non hæreditatem. » Cumque ille diceret posse et senes diu vivere, et juvenes cito mori, eleganter lusit et dicens : « Juvenis quidem potest cito mori, sed senex diu vivere non potest. »

Ita Hieronymus in Epitaphio Marcellæ; apud quem etiam celebrantur sancta Paula Romana, Blesilla, Melania, viduæ quarum vitam scripsit.

Sequitur tertio, conjugem relictam posse transire ad Religionem. Unde multæ sunt celebres viduæ, quæ post thorum maritalem in statu Religionis sancte vixerunt. Sic in Ordine Carmelitissarum celebris est quædam Soror Maria de Incarnatione, quæ post conjugium Religioni isti se addixit, ac in Gallia ejus initia jecit.

Celebris etiam est sancta Brigitta vidua, in regno Sueciæ Ordinis sancta Fundatrix; item et sancta Gunegundis, Henrici II imperatoris vidua, de qua egi supra. Hæ omnes imitatrices fuere Judith, in Veteri Testamento, quæ clausa morabatur in conclavi et oratorio secreto, agens in cilicio et jejunio: et Annæ viduæ in Novo Testamento (*Luc.*, II), *cujus diversorium erat in templo, colloquium in prece, vita in jejunio*, inquit Ambrosius.

Celebris etiam hac in re fuit sancta Galla, consulis Romani filia, de qua sanctus Gregorius, lib. 4 *Dialog.*, cap. 13; et Fulgentius, *Epist. ad Gallam.* Hæc primo anno orbata marito, ab omnibus urgebatur ad secundas nuptias, asserentibus medicis nisi nuberet, eam ob igneam complexionem barbam habituram, quod et factum est. Illa constans in viduitate permansit, nec hanc exterius deformitatem timuit, quæ interius cœlestis Sponsi speciem amavit. Mox ergo abjecto sæculari habitu, in monasterio juxta ecclesiam sancti Petri, Dei obsequio se mancipavit, multis annis simplicitati cordis et orationi dedita. Cumque Deus mercedem ejus laboribus reddere decrevisset, cancri ulcere in mamilla est percussa. Nocte autem ad lectum ejus duæ lampades lucere consueverant, quia amica lucis non solum spirituales, sed et corporales oderat tenebras. Apparuit vero ei beatus Petrus nocte inter lampades, quem agnoscens, cum fiducia interrogat: « Quid est, domine mi? Dimissane mihi sunt peccata mea? » Cui benigno vultu annuit, dicens: « Dimissa, Veni. » At illa quamdam sanctimonialem ibidem diligens subjunxit: « Rogo ut soror Benedicta mecum veniat. » Respondit ipse: « Non, sed talis veniat tecum; hæc vero quam petis, die trigesimo est secutura. » His expletis, accivit matrem congregationis, et cuncta ei indicat. Tertia ergo die, cum sorore altera est defuncta, et trigesimo post die soror Benedicta. Hæc ex sancto Gregorio.

Sequitur quarto virum posse transire ad sacerdotium, nisi sit bigamus. Si enim matrimonio manente, ex consensu utriusque partis vir potest sacerdotium assumere, et mulier religiosum statum, multo magis id potest fieri ab alterutra parte jam libera; idque sine dispensatione nisi, ut jam dixi, vir sit bigamus, tunc enim eget dispensatione ad sacerdotium. Atque antiquitus non fuit insolitum quosdam assumi ad sacerdotium de statu matrimoniali, imo et ad episcopatum. Sic sanctus Salvianus, de quo supra, sanctus Hilarius et alii (qui passim occurrere possunt legentibus sacras Historias) ad ordinem episcopalem de matrimonio sunt evecti.

Addo hic quandoque Deum ordinare mortem conjugis proliumque, ut ad sublimiorem statum quosdam vocet disruptis vinculis. Hinc cuidam sacræ amicitiæ fœdere mihi conjuncto, dum post thalamos conjugales, ad cælibatum et sacerdotium (erepta sibi conjuge ac prole per mortem præmaturam) pertransiret, congratulari mihi visum fuit, et aptare ei Psalmum XXII, per singulos versus, in hunc qui sequitur modum.

Non sine Numinis lumine factum reor, quod a thalamo ad sacrum tabernaculum, a thoro ad Dei thronum, a nuptiis ascenderes ad sacerdotium. Vellem in scypho nostri Joseph, scypho sapientiæ, augurari posse quid de te velit, talem mutationem faciens in te. Gratulor tibi animo calamoque, et dedico psalmum eucharisticum, sacræ pignus amicitiæ, quem per singulos versus tibi adaptatum poteris in pondere sanctuarii ponderare, tecumque sæpius considerare, nec hoc erit sine fruge. Sic orditur.

Dominus regit me, et nihil mihi deerit. In loco pascuæ ibi me collocavit.

Dominus regit te, qui *sortes hominum in urna sub providentia* suo temperat arbitrio. Quid ergo tibi poterit deesse? Ecce nunc tuam invertens sortem, *dignum fecit in partem sortis sanctorum in lumine.* Et de conjugio ad cælibem vocans vitam, quasi de loco sterili uberiorem transtulit, *in loco pascuæ ibi me collocavit*, ubi possis et pasci et pascere. Quid est enim cælibatus, nisi pascuæ locus? Ibi Sponsus *pascit in meridie.* Ibi Agnus pascitur tota die. Quid est cælibatus, nisi hortus conclusus Sponsi? Ibi flores rosarum, lilia convallium, areolæ aromatum. Quid est cælibatus, nisi ager fœcundus Dei? Ibi castæ mentis deliciæ. *Adeps frumenti, ubertas vini et olei.*

Super aquas refectionis educavit me, animam meam convertit.

Sacerdotii status quem eligis, habet *aquas refectionis, aquas fluentes cum silentio*, quibus reficitur animus. Rore cœli est circumfluus, habet rivos uberes, *aquas salientes in vitam æternam.* Habet fluenta plenissima, juxta quæ resident mentes candidæ, quasi *columbæ lacte lotæ.* Tu esto de illis.

Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

Sunt in cælibe vita viæ spatiosæ, semitæ speciosæ. *Viæ pulchræ, semitæ pacificæ*, per quas deducit Agnus *ad vitæ fontes aquarum.* Multa ergo tibi felicitas, multa amœnitas, sed tamen non omnis securitas. Quare non omnis securitas? Quia latet coluber in via, *cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro.* Vis clarius edisseram? Latet ibi Satan, anguis in herba, dolos struens castitati, insidians calcaneo, ut is qui feliciter graditur, retro cadat, et cum *spiritu cœperit, carne consummetur.* Sed id intrepidus dicas.

Nam et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala.

Quare non timebis? quia ipse tecum est, qui lux est in tenebris, dux in periculis, ignis fulgidus in nocte, nubes roscida de die. Numquid illo duce, *super aspidem et basiliscum ambulabis?* Numquid sub ejus gradiens luce, omnia caliginosæ vitæ crimina, omnia lubricæ hujus viæ discrimina evitabis?

Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Apte hoc tibi consonat. Mors enim præmatura et conjugis et prolis, quid aliud fuit quam virga castigans? Sed et ex illa didicisti solatium elicere, quasi *oleum de saxo, mel de petra.* Didicisti enim verum esse: *Tempus est ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utentes.* Virga ergo ista non tam castigans fuit quam erudiens te, non tam percutiens quam excitans te, ut ad sublimioris vitæ genus oculos erigeres, et ad perfectiorem Dei aspirares servitutem. Unde cœlestibus obtemperans monitis in sacerdotio totum te illi voves, in ipso sæculo calcans sæculum, in ipso mundo nuntium remittens mundo. Jam ergo lætus Domino:

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.

Quæ vincula? Proles vinculum, conjux vinculum. Utrumque a te non tam separans quam avellens Deus, tua non tam dissolvit vincula quam disrupit. Avulsit a te quidquid poterat cor tuum cum ipso dividere, ut totum illi dicare possis et dicere:

In toto corde meo exquisivi te.

Hunc versum anni quo primitias offers, pro sacro monili cordi tuo appendo, ut moneat te semper ad illum tendere qui centrum est cordis, cui sacris initiatus dixisti: *Dominus pars hæreditatis meæ.* Non agnoscis quod *funes ceciderunt tibi in præclaris!* Sed mundus id non agnoscet, nam cum divini luminis sequaris ductum, facile pronuntiabit te seductum. Arguet hanc mutationem quasi professioni et talento tuo incongruam, et eris scopus in quem jacula dirigent procaces linguæ. Attamen, *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito*, illius mensæ te ministrum memento quæ fortitudinem dat contra omnes nobis adversantes. Dic ergo:

Parasti in conspectu meo mensam adversus eos qui tribulant me.

Illa dabit tibi clypeum patientiæ, quo omnia lubricæ linguæ tela et elidas et eludas. Sic tandem, *iniquitas oppilabit os suum.* Sed inter omnia adversa gaudens, gaudebis in Domino, et dices cum sono epulantis:

Impinguasti in oleo caput meum, et calix meus inebrians quam præclarus est!

Tu enim unctionis es particeps, sacrorum mysteria inauguratus; particeps es olei odoriferi, a Christi capite, veri Aaronis, *ad oram vestimenti ejus defluentis.* Dispensator es calicis inebriantis, sed vino illo quod sapientia miscuit, quod generat prophetas, consecrat Nazaræos, germinat virgines. An non calix hic præclarus? Sed quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur, solus enim ille intrabit in domum et gaudium Domini. Ideo concludens cane:

Misericordia tua subsequitur me, ut inhabitem in domo Domini.

Misericordia ejus præveniens, *prævenit te in benedictionibus dulcedinis*, concomitans deducet te, subsequens perducet, coronans introducet, ut possis dicere: *Tenuisti manum dexteram meam, et vo-*

luntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Deus cordis mei, et pars mea, Deus in æternum. Sic opto. Sic voveo.

PROPOSITIO III.

Viduitas, quæ dicitur matrimonio perfectior, amore continentiæ et propter Deum suscipi debet.

De illa nempe loquuntur sancti Patres quando tot laudibus viduas extollunt et statum earum. Alioqui si propter rationes quasdam humanas, sive politicas, propter respectus quosdam sæculi, ab aliquibus vidualis status eligitur; tales habere possunt gloriam, sed non apud Deum. Exempla adducit divus Hieronymus de quibusdam Romanis matronis quæ ab antiquis his toricis laudantur ob repudiatas nuptias secundas.

Æmilia quædam nomine urgebatur a parentibus transire ad secundum connubium, quod adhuc juvenis foret, formosa, dives. Respondit se id facere non posse, quia bonum nacta fuerat maritum; ideoque si secundum acciperet, aut bonus ille foret, aut pravus. Si bonus, jam sibi semper timendum esse ne illum denuo perderet: si malus, in continuo agendum sibi fore mœrore, quod tam infeliciter post optimi mariti thalamum aspero viro et pravo se adjunxisset.

Martia, filia Catonis, interrogata quare non acciperet secundum virum, respondit « se non invenire virum qui velit eam propter se, sed propter sua; » nempe dives erat, sed deformis.

Altera quædam respondit mortuo viro se jam semimortuam, cum fuerint una caro, non convenire autem semimortuam nubere.

Valeria Romana ad eamdem quæstionem respondit se virum secundum accipere non posse, quod suus non foret mortuus. « Quamdiu enim ego vivo, vivit et vir meus in corde meo; aliis defunctus, apud me vivit, vivetque semper.

Sublimius respondit sancta Macrina, soror sancti Basilii. Hæc licet vovisset virginitatem, a patre tamen cuidam juveni nobili desponsata et promissa fuit, mire adamata ob pulchritudinem, quam nullus pictorum penicillo potuit perfecte exprimere. At illa precibus assiduis a Deo impetravit, ut juvenis ille sponsus suus paulo post dies suos finiret. Iterum vero sollicitata ab altero nuptias easdem ambiente, respondit non esse sibi licitum dissolvere matrimonium vel sponsalia nomine suo per patrem prius contracta; quia nec sponsus suus inter mortuos, sed inter vivos censendus foret; licet enim de hoc mundo exisset, accepisset tamen solum licentiam ab ipsa sua certa spe ac velut conditione simul se paulo post uniendi, et unitis cordibus perfectiori vita in Deo vivendi. Dicebat ergo illa: « Quandoquidem sponsus meus viator est et peregrinus ad tempus absens, et spem conceperim certam brevi eum intuendi, cur promissam illi fidem non servarem? cur tam cito ejus obliviscerer, et inter mortuos eum computarem? » Itaque inter viduas quædam veræ viduæ sunt; quædam exteriori tantum specie, ideo Apostolus Timothæo scribit, c. v: *Honora viduas quæ vere sunt;* sive quæ conformem perfectioris status sui vitam agunt.

Primo quidem, ut vere sit vidua, requiritur ut non solum sit corpore, sed et perfecto corde, resoluta ad conservandum inviolabiliter continentiam et castam viduitatem. Nam quæ iterum expectant occasionem mariti, corde non sunt viduæ, etsi corpore. Quapropter consulit sanctus Augustinus, ut mulier se confirmet in statu viduitatis per votum, quo corpus suum Deo offerat et castitatem, ut sic omnes matrimonii tanquam jam sibi illiciti cogitationes longe a se rejiciat, postremam ætatis suæ partem Deo consecrans. Id tamen si fiat, debet valde prudenter fieri et solide, idque præcedente examine sagaci constantiæ, auxilioque Spiritus sancti diuturnis precibus invocato. Est enim vita vidualis obnoxia ærumnis, cogitationibus ac tentationibus, ut facile retrocedat a continentiæ proposito, nisi animus in Deo obfirmetur. Quapropter divus Ambrosius, libro *de Viduis*, illas variis rationibus adhortatur ad resistendum fluctuantibus cogitationibus in diversa eas rapientibus.

1. O vidua! si dicis et quereris te esse solam, amat castitas solitudinem, sed et Christus in tua est societate.

2. Si allegas te carere adjutore, aut mediatore qui negotiorum tuorum curam gerat, aut apud judices interveniat, Deus judex tuus orat, advocatus et mediator, legis suæ zelosus observator, qua præcipit pupilli et viduæ causam protegi.

3. Si dicis te exiguum habere patrimonium, continentia bonum patrimonium est, et hæreditas copiosa multa benedictione cumulata, secum vehens opes ad sufficientiam.

4. Si excusas te ratione prolium, allegans tibi opus esse aliquo cooperante ut reducentur et instituantur. E contra, dum

iterum nubis, perdunt matrem, et quandoquidem hæredem habes ; cur novis nuptiis novos quæris hæredes ? Cur fraudas proles primi thori integro illo amore materno, quam eis debebas, divisura illum non sine discordia in futuri thalami futuras proles? Quid est enim generare novam sobolem, nisi spoliare jam ex altero thoro generatam, et orbare eam multis pietatis maternæ officiis et solatiis ?

5. Si dicis te non habere prolem, et ideo ambire nuptias, ne tibi desit semen et hæres, unde scis non idem fore in secundo connubio ac in primo, Deo tibi sobolem denegante per sterilitatem , aut postea natos eripiente, idque forte per asperiorem quam antea afflictionem ? His fere rationibus utitur sanctus Ambrosius, non quidem prohibens secundas nuptias, sed præferens viduitatis cœlestes opes.

Secundo, ut sit vere vidua, debet renuntiare secundis nuptiis pura et simplici intentione, ut possit perfectius divino obsequio se mancipare, et majori cum puritate affectus suos Christo dicare, et in Deum profundere, illique cor suum ex integro unire. Nam si viduitatis statum amplectitur ut liberior sit, quia jam marito subjici non oporteat, aut matrimonialis servitutis jugo premi, vel etiam ut relinquat filios suos divites, aut ob alios respectus humanos, talis apud Deum laudem veræ viduitatis non consequitur, quia non propter Deum pure illam amplectitur, nec spem solum figit Deo, sed et in sæculo. Intelligat ergo vere vidua, se in Deo ita pure amorem debere constituere sicut sponsa in sponso. Ipse est enim vir et maritus viduarum, protector et consolator earum, ipse speciali intuitu earum lacrymas respicit, nec despicit, dicente *Ecclesiastico,* capite LV : *Nonne lacrymæ viduæ ad maxillas descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas ? ascendunt usque ad cœlum, et Dominus exauditor delectabitur in illis.*

Tertio, quæ vere vidua est, orationibus et piis operibus sese ex professo addicit, dicente Apostolo, I *ad Timoth.*, V : *Quæ autem vere vidua est, et desolata, speret in Deum, et instet orationibus, et obsecrationibus nocte ac die.* Nempe Christus volens earum esse consolator, pater et maritus, orationem instituit tanquam medium, per quod vult familiariter cum eis conversari, tanquam remedium quo earum desolationi et infirmitati vult provisum. Quapropter Augustinus, scribens ad viduam nomine Probam, monet ut oret cum spe, ut oret cum fide et amore, ut oret cum instantia et compunctione, ut oret tanquam vidua Jesu Christi ; quia licet oratio ad omnia Christi membra spectet, potissimum tamen viduis commendatur, quæ aspirare debent ad faciem Jesu Christi, mariti sui et protectoris, quem necdum vident præsentem in specie, intuentur tamen in spe, et ejus opem experiuntur certa fide. Exemplum eis sit Judith in suo clausa oratorio cor effundens ad Dominum, et Anna in templo orationi instans, et expectans Christum redemptionem Israel, quem cum oculis fidei ac spei jam diu intuita fuisset, tandem meruit et oculis corporis cernere, et brachiis pietatis amplecti, et lacrymis devotionis faciem ejus rigare. Denique paulo post vinculis exsoluta corporeis, ac dimissa in pace, divinitatis ejus speciem limpide contueri potuit in Christi resurrectione, ab illo cum aliis sanctis educta de captivitate.

Quarto, ut vere sit vidua, debet, quantum fieri potest, a sæculi vanitatibus se substrahere, ut sit aliis exemplum modestiæ, et speculum virtutis omnigenæ. Debet enim sancta non solum spiritu et corpore, sed et exteriori conversatione exemplaris esse. Quapropter nitor et simplicitas tanquam duplex ornamentum eluceat in ejus veste, humilitas et charitas in conversatione, honestas et affabilitas in actione et voce, modestia et pudicitia in oculis, ac externa facie, et amor Jesu Christi crucifixi interius in corde. Unde etiam tria vitia his adversa debet fugere, otiositatem, curiositatem, loquacitatem.

De quibus Apostolus *ad Tim.* V : *Otiosæ discunt circuire domos, et non solum otiosæ, sed et verbosæ et curiosæ, loquentes quæ non oportet.* Nempe hæc sunt vitia viduarum quæ viduæ non sunt, vitia femineo sexui agnata. Non enim paucæ sunt in civitatibus, quæ otio assuetæ, et laboris inimicæ, fabulis solum vacant ac risu oblectantur. Et ut occasionem nanciscantur, pro titulo visitationis charitativæ de domo in domum discurrentes, maximam diei partem otio et fabulis conterunt ; imo vix adhuc orta luce, quas domos obire debeant visitando, mente revolvunt. Interim linguosæ sunt et loquaces, varia inutilia comminiscentes, et colloquiis quæ seria esse videntur, commiscentes. Sunt etiam et ipsæ curiosæ, quid in aliorum domibus fiat explorantes, et quæ rumore volatili feruntur investigantes.

Denique etiam loquuntur quæ non oportet, ex suspicione et judicio temerario, quæ in animo gerunt statim profundentes,

evomentes etiam, quæ famæ aut honori proximi maculam valent affricare. Interim volunt videri tanquam viduæ religiosæ et piæ, qui templa quandoque frequentant et sacramenta, aliaque exteriora opera in conspectu hominum speciosa exhibent. Sed non attendunt illud divi Jacobi, capite primo : *Si quis autem putat se religiosum esse, nec refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio. Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem, hæc est visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo* Non etiam attendunt Apostoli monita viduas concernentia, Timothæo insinuata, quod quinque dotes videtur in vidua requirere.

Prima est, filios et domum pie regere, ac in pietate imbuere, parentesque colere, et mutuam eis vicem reddere si adhuc vivant, eis ministrando, alendo, opitulando ; sicut enim ab illis a puero alita fuit et educata, ita imitari debet ciconiarum in parentes reciprocam pietatem. Si vero sint defuncti parentes, reddat eis vicem in filiis et nepotibus, et ipsis illam curam impendat quam parentibus impendisset.

Secunda est, mortuo marito sperare in Deum, et instare orationi, prout jam dixi.

Tertia est, fugere delicias, *nam quæ in deliciis est, vivens mortua est*, inquit Apostolus, hoc est, licet corpore vivat, spiritu non vivit : atque ita vivens non vivit, quia vitam corporis obruit animæ morte. Imo deliciis et gulositate ratio obruitur, et fit ut in corpore tanquam in aliquo sepulcro jaceat. Exemplum viduis de Judith, tantum facinus oratione et jejunio nobilis vidua perfecit ; obtruncavit tanti agminis ducem, et insperatam populo Dei reddidit libertatem. Tantum potuit humilis castitas, cujus mater fuit sobrietas.

Quarta est, ut sint irreprehensibiles, hoc enim expresse dicit Apostolus : *Præcipe ut irreprehensibiles sint*, in conversatione scilicet, in verbo, in incessu, in actione.

Quinta est, piis operibus se addicere, maxime hospitalitatis et misericordiæ.

Has omnes dotes in matre sua Monica agnoscit Augustinus, lib. IX *Confessionum*, cap. 9, ubi dicit : « Fuerat unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat, nutriebat filios, toties eos parturiens, quoties abs te deviare cernebat. Postremo, nobis, Domine, omnibus, qui ex munere tuo ante dormitionem ejus in te jam consociati vivebamus, percepta gratia Baptismi tui ita curam impendit, quasi omnes genuisset ; ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset. »

CORONIS

CANDELABRI MYSTICI

AD FILIOS LUCIS DE LAMPADE ACCENDENDA CORAM TABERNACULO DOMINI IN HONOREM OMNIUM SACRAMENTORUM, MAXIME EUCHARISTICI SACRAMENTI.

PRÆFATIO.

In ipso vita erat, et vita erat lux hominum.

JOAN., I, 4.

Libellum hunc in lucem emitto, ut testimonium perhibeat de luce; ideo ad vos dirigitur, o filii lucis, electi Dei, dilecti Ecclesiæ alumni, in sinum vestrum læto gressu procedit, sperans benigno a vobis vultu excipi. Quid enim? Num repulsam vereretur a filiis lucis libellus disserens de luce? Qui profitetur de Spiritu Christi vivificari, fide illuminari, charitate accendi, illum obviis ulnis complectatur, est necesse.

Scopus ejus est decretum Ecclesiæ, Christi sponsæ Matris vestræ, illustrare; quo sancit coram sacro tabernaculo lampadem jugiter fovendam esse. Notum facit omnibus qui oculos aperire volucrint, quam præclara sit hæc sanctio, quam sancta, et mysteriis fœcunda; sicque calcar subjiciet, sive pastoribus, sive subditis, qui socordia sua illam videntur parvi pendere. Optat enim obdormiscentibus aurem vellicare, et torpidos quorumdam christianorum animos exstimulare, qui in his quæ gloriam Dei spectant, parci sunt et avari; in his quæ vanitatem sapiunt, profusissimi. Inculcabit ipsis ut memores sint lucis gratiæ ac fidei quam in Baptismo acceperunt, a qua filii lucis nominantur, simulque luminis æterni ad quod adspirant; ut sic excitentur ad lucem continuo alendam in templo Dei, hilariter ad id de sua conferentes substantia, zelo pietatis ac divinæ gloriæ impulsi.

Accede igitur, quicumque vere christianus es et æternæ lucis filius optas esse; aurem hic mentemque erige, et intelliges quomodo Ecclesia quæ Sponsi sui sapientia eruditur, et spiritu dirigitur, non sine mysterio accendendi perpetuo luminis decretum ferat. Hoc agnoscens, et tu quoque ad id quod muneris tui est accenderis, nisi frigidus valde fueris, durus et indevotus.

CAPUT PRIMUM.

Prima significatio lampadis.

LAMPAS ARDENS; SYMBOLUM DIVINITATIS.

Primo, lampas illa emicans symbolum est Divinitatis, hic specialiter præsentis. Per lucem illa recte designatur, quia sacra Eloquia frequenter asserunt Deum lucem esse ac ignem. Audi Moysen in Veteri Testamento: *Ignis consumens Dominus Deus tuus.* Audi Joannem in Novo: *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ.* Qui societatem fœdusque cum Deo inire optat, lucem in se foveat necesse est. Si enim dixerimus societatem nos habere cum eo, et in tenebris ambulamus, mentimur: *Si autem in luce ambulamus sicut et ipse in luce est, societatem habemus ad invicem, et sanguis Filii ejus emundat nos ab omni peccato,* inquit idem dilectus discipulus, *Epistola prima*, cap. 1. Annon et beatus Jacobus ob idem Deum vocat Patrem luminum? *Omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.*

Sed ut apertius intelligas quomodo lampas ardens sit mystica nota Divinitatis nos illuminantis, attende Abrahæ sacrificium, *Gen.*, capite decimo quinto.

Abraham, jussu Dei, sumpsit vaccam triennem, capram trimam, arietem anno-

rum trium, et divisit ea per medium, et partes contra se altrinsecus posuit. Cum ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, et apparuit lampas ignis transiens inter divisiones. Tunc pepigit Deus fœdus cum Abraham, promittens semini ejus post Ægyptiacam servitutem, terra illa lacte et melle fluentem. Quid aliud repræsentabat lampas illa flammans, et transiens inter partes sacrificii, quam Dei personam? Abraham enim apud Deum gratiam promereri optat, offerens hoc sacrificium servitutis suæ, ac fidelitatis testimonium; Deus ne ex parte sua desit, comparet per lampadem fulgurientem vices suas gerentem, fœdusque complet.

Aperi oculos mentis, o fili lucis! et cum intueris in templo lampadem micantem, memineris hic Deum præsentem esse, multo illustrius quam in Abrahæ sacrificio. Ubique est per essentiam, præsentiam, potentiam; sed specialius in locis sacratis adest, ut ibi adorantes sua collustret luce, dicente Propheta: *Accedite et illuminamini, et facies vestræ non confundentur.*

Memineris iterum hic altissimi mysterii Trinitatis. Pater est lumen et origo totius luminis; Filius est lumen de lumine, Candor lucis æternæ, quasi radius rutilans a Patre; Spiritus sanctus ardor est procedens ab utroque, a radio scilicet, a luminis quoque fonte. Vide ulterius, quia Deus lux est, etiam angeli, primæva Dei creatura, lucis angeli dicuntur et flammæ ignis: *Qui fecit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis.*

Ideo et beatus Joannes vidit, *Apocalyp.* quarto, septem spiritus Dei throno assistentes, quasi septem lampades flammantes. Quid aliud sunt omnes Spiritus angelici, tanto numero a Deo originem ducentes, quam scintillæ luminosæ ab immensa Divinitatis flamma et lumine exilientes? Audi mellifluum Bernardum, serm. *de Virginis Lamentationibus*: «O immarcessibilis decor Dei excelsi, et purissima claritas lucis æternæ, vita omnem vitam vivificans, lux omne lumen illuminans, et conservans in æterno splendore! Mille millena lumina fulgurantia ante thronum divinitatis tuæ a primo diliculo.» Angelos intelligit, ab initio mundi creatos.

Horum ergo omnium memor sis, dum lampadem templi intueris.

CAPUT II.

Secunda significatio lampadis;

SYMBOLUM CHRISTI HUMANITATIS.

Transeo ad secundam mysticam significationem, et docere te volo lampadem accensam designare Christi non solum divinitatem, sed humanitatem. Isaias, LXII, suspirans ad illa tempora quibus Filius Dei nostra vestiri debebat mortali substantia, inclamat: *Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor Justus ejus, et Salvator ejus ut lampas accendatur.* Spiritu prophetico prævidebat et pervidebat Salvatorem ex Virgine nasciturum, non temerata ejus virginitate, sicut per vitrum splendor transit, sine læsione. Cernebat deinde totam Ecclesiam hoc splendore, quasi lampade in medio domus accensa, illustrandam. Dicit igitur se continuis vocibus, suspiriis, lacrymis, Deo cœloque fore importunum; donec Justus ille, ille Messias, ille Salvator, visitet nos oriens ex alto, donec Ecclesiam suam (Sion nomine designatam) suo illustret splendore. Idem Propheta, mysticæ hujus lampadis adventum propinquum conspiciens, obdormiscentes quodam tædio et expectatione animos suscitat: *Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est.*

Aperi iterum oculos, o fili lucis, et cum lampadem in templo lucescentem contueris, memineris Ecclesiam esse domum Dei viventis, quæ a Christi incarnatione luminis sui sumpsit primordium. Crevit autem in lumine per Verbi incarnati prædicationem, dum circuibat urbes, vicos et castella, lucem suæ spargens sapientiæ. Tandem in immensum excrevit per passionem, dum elevata est hæc lucerna fulgida in mystico illo crucis candelabro. Ibi quidem hostes moliti sunt orientem lucem acerbo funere penitus extinguere, et mortis occiduis tenebris abortivam sepelire. At in resurrectione novo inclarescens oriente, subito tanto refulsit splendore, ut ægros lividosque hostium oculos excæcaret, et in fines orbis terræ radiantem fulgorem inveheret.

Præclare hæc omnia sacris Ecclesiæ cæremoniis designantur, sub quarum cortice mysteriorum suavis latet medulla. Quid enim designant tot cerei illuminati, et eo die quo Christus in templo oblatus fuit adeo solemniter benedicti, nisi initium luminis divini, per Christi infantiam, caliginoso huic mundo exorti? Quid flo-

ridus ille paschalis cereus quinque granis thuris odoriferi instar clavorum compositis adornatus, novo igne succensus? Symbolum gerit Christi redivivi, gloriosi corporis novo lumine cincti, quinque vulneribus instar gemmarum rutilantibus decori. Ipse post amaram passionis suæ myrrham, suavem instar thuris odorem emittit, ut ad sui sequelam martyres, confessores, virgines alliciat.

Omnia hæc mysteria nostræ lampadi sunt consona, eamdem in frontispicio significationem gerunt, Christi scilicet viventis: « Ut nos de tenebris vocet in admirabile lumen suum, et dignos faciat in partem sortis sanctorum in lumine. » Esto memor hujus rei in lampadis consideratione, et Salvatori tuo gratias age.

CAPUT III.

Tertia significatio lampadis.

SYMBOLUM CHRISTI IN EUCHARISTIA.

Tertiam rationem assigno, et dico Christum in Eucharistia per hanc lampadem coram hierotheca accensam designari. Attende quid ipse Apostolus dicat: *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Adjunge quod alibi dicit: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Quod maxime verum est ratione hujus sacramenti, in quo Christus nobis præsens est, realiter, vere et substantialiter. Cum ergo nobiscum usque in finem sæculi commoretur, utique commoratur tanquam lux mundi, ad tenebrosa cordis nostri latibula splendorem suum diffundens; nec luminis quidquam in nobis est, nisi ab ipso. Jure igitur realem præsentiam illius qui est lux vera, semper nobiscum, semper *Emmanuel nobiscum Deus*, agnoscimus et profitemur per juge lumen coram divino hoc sacramento accensum.

Hoc vident Christi hostes, nec æquo animo ferunt qui, lumini rebelles, invidiæ livore tabescunt, et serpentino statu luminosum hoc sacramentum conantur extinguere. Torquentur ad luminis accensi cæremoniam, qua lucidam mysterii hujus veritatem exterius profitemur; ideo lingua venenata illam carpunt et discerpere moliuntur. At stulte id quidem, impio et irrito labore. Etenim feritatis indicium est non obscurum, rebellem esse lumini, contra solis radios dimicare, pedibus eos velle conterere, gladiis conscindere, sputo lutoque conspurcare.

Quam bene congruit his tenebrionibus illud: *Lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Christus in hoc sacramento lux est, sed circumvestita specie sacramentali, quasi nebula aut umbra tenebricante. Attamen radios lucis suæ jacit per hanc umbram, in corda filiorum hominum. *Sed tenebræ id non comprehendunt*, Judæi, Gentiles, hæretici, id non intelligunt, huic obluctantur veritati. Lux vero id recte comprehendit, hoc est fideles et christiani, veræ lucis filii, agnoscunt lucem hanc mysticis tenebris sacramenti rutilantem, eamque adorant. Meminerunt illius quod suis dicebat Salvator: *Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis.* Probe noverunt lucem Divinitatis secum morari in finem usque sæculi. licet velatam obscuritate sacramentali. Credunt igitur in hanc lucem velatam, donec revelatam sine nebula, sine obscuritate, sine sacramento cernant; quando in lumine videbimus lumen, et fides transibit in claram perfectamque visionem.

Heli, teste Scriptura (I *Reg.* III): *Non poterat videre lucernam Dei antequam extingueretur.* Quid ita? Quia jam ei præsenio oculi caligantes erant et cæcutientes. Samuel parvulus conspicue cernebat hanc lucernam, et in illius luce oblectabatur. Sic antiqua Synagoga et hæresis impia, caligantes habet oculos, senio malitiaque cæcatos; ideo fulgorem hujus sacramenti non sustinet, extinctum optaret. At Ecclesia oculos habet pellucidos, acie præstans est cum Samuele, ideoque hanc lampadem fixe intuetur, ejusque lucem sibi agnoscit necessariam. Scit sine ea se esse in tenebris et caliginosa nocte. Profitetur ergo hanc suam fidem symbolo materialis luminis ante sacrum tabernaculum emicantis. Tu itaque, fili lucis, sis semper hujus lucis amator, sis semper illius lucis nutritius, ne inter cæcutientes censearis. Cave ne unquam turbidis oculis aspicias hoc sacramentum, ne unquam titubes de ejus certissima veritate. Inunge oculos tuos fidei collyrio, et agnosce illuminationis mysterium, quo diriguntur pedes nostri in viam pacis et æternitatis Maledicas linguas perfidorum contemne, qui omnia quamlibet sacra in cœlo et in terra, convitiis proscindunt, oris virulentia conspurcant, dicente Propheta: *Ponunt in cœlum os suum, et lingua eorum transivit in terra.* Redde tu Deo coram tabernaculo admirabili honorem, cum interiorem, tum exteriorem, per signum luminis jugiter ardentis. Noctuas ululantes et obmurmurantes aspernare; ob has non debent inquietari lucis filii.

CAPUT IV.

Quarta lampadis significatio.

SYMBOLUM REGII HONORIS DEO DEBITI.

Progredior ulterius, et cum exposuerim quid ex parte Dei et Christi lampas designet, nunc disserendum est quid ex parte nostra significet. In primis recte dixeris designare regium honorem, quem supremo omnium Regi præsenti deferimus. Clarius eloquor. Certum est olim regibus et imperatoribus, in signum majestatis, faces ac lampades præferri solitas. Hujus rei fidem faciunt historici. Suetonius, de Julio Cæsare, cap. 37 *Vitæ*, ait : « Ascendit ad Capitolium, quadraginta elephantis dextera atque sinistra lychnos gestantibus. » Herodianus, lib. 1 *de Martia*, dicit : « Præter ignem, omnes honores velut Augustæ ei tribuebantur. » Et de Gordiano iterum ait : « Ignis de more ei præferebatur. » Nec solum apud Romanos, sed etiam apud Persas, Æthiopes, Chaldæos mos iste invaluit. Quod si sacris Historiis id etiam comprobari velis, audi quod in Actis sancti Sylvestri legimus de Constantino Magno, Romæ Christi fidem edicto publico sanciente, apud Baronium, anno 324 : « Revertente Augusto ad palatium, tota civitas cereis lampadibusque repleta, comitata est. » Confirmantur hæc ex libro *Judith*, cap. 3, ubi legimus : *Tantus metus provinciis incubuit, ut universarum urbium habitatores, principes et honorati simul cum populis exirent obviam Holoferni, excipientes eum cum coronis et lampadibus.* Sic nempe in ejus persona regium honorem deferre voluerunt Nabuchodonosori, cujus vices gerebat Holofernes, dux exercitus.

Quid vero aliud faces ac lampades regibus prælatæ designabant, quam regum splendorem, dignitatem, sapientiam, quæ instar ignis populis debet lucem afferre, vitalemque spiritum afflare? Quid igitur mirum si illi eumdem deferimus honorem qui habet scriptum in femore : *Rex regum, Dominus dominantium* ? Quid mirum si in ejus regia ac sacro domicilio cereos accendimus, lampades appendimus, faces præferimus, cui supremum honorem debemus?

CAPUT V.

Quinta lampadis significatio.

SYMBOLUM FIDEI, SPEI, ET CHARITATIS.

Alteram rationem affero, et lucernam dentem designa re fidem, spem, charitatem assero. Hæ sunt tres lucernæ quæ in tabernaculo nostro interiori igne Spiritus sancti semper debent accendi. De hoc igne beatus Augustinus : « Ignis sancte, quam dulciter ardes, quam secrete luces, quam desideranter aduris! Væ illis qui ex te non ardent! Væ caligantibus oculis, qui te videre non possunt! »

Primo quidem, fides lampas est nos illuminans ; ab illa enim denominamur filii lucis. Apostolus de fide sic loquitur : *Qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in facie Jesu Christi.* Quasi dicat : Ille Omnipotens qui in mundi exordio verbo suo de tenebris lumen eduxit, modo produxit in nobis lumen excellentius, lumen fidei, ut illuminemur scientia Jesu Christi, et tandem perducamur ad claritatem ejus faciei. Certe absque hac lampade fidei, mundus in tenebris jaceret et confusione. Etenim sine fidei lumine non cognoscimus Deum, a quo creati sumus ; ignoramus felicitatem æternam, cujus gratia creati sumus ; nescimus viam qua ad eam itur. Imo Christum ignoramus et redemptionem, aut redemptionis pretium, quo a morte translati sumus ad vitam.

Sic cæcitate involvimur, palpantes in nocte, impingentes in caligine : plane necessaria est nobis hæc lucerna in lubrica et implexa nostra via. Tu itaque, o fili lucis, sollicite advigila, ne fidei lumen extinguatur in te, imo vero sollicitus esto de alendo igne et lumine sacro ante altare Dei, ut beneficium hoc ampliori Deus compensans beneficio, continuo in altari cordis tui hanc fidei lucernam conservet et foveat.

Secundo, spes etiam lampas est, dicente Augustino in *Enchirid.* : « Spes nostra lucerna est animæ. » Semper lucet spes, sive tempore nubilo adversitatis, sive sereno prosperitatis, in nocte afflictionis dispellit caliginem, ad fortiter agendum extimulat, ad constanter patiendum corroborat. Claritas spei boni operis merito alitur, sicut et lampadis fulgor oleo superfuse fovetur : et quo magis in sanctorum operum exercitio verramur, eo magis illa ei augetur et firmatur. Licet contrariæ potestatis nebulosus turbo impetat, vivit spes ; nec ejus claritas aut minuitur aut suffocatur : *Non extinguetur in nocte lucerna ejus.*

Hæc est lampas quam manu gestabant evangelicæ virgines, sed quia oleo caruere, luce intermoriente, spe introeundi ad nuptias privatæ sunt. Hanc etiam lucernam servis suis Dominus commendat : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ arden-*

tes in manibus vestris. Hoc sacrum monitum, o fili lucis, tuo profunde imprime cordi, et dum tempus est, lampadem tuam adorna, oleique copiam provide, ut nunquam lux ejus deficiat. Hoc vero certo tibi persuadere potes, per oleum materiale quod lucernæ templi subministras, olei spiritualis te copiam promereri, et gratiam pro gratia accipere, lumen pro lumine.

Tertio, charitas lucerna est, aut, si mavis, ignis est, lucernam fidei et spei accendens ; sine charitate enim fides mortua est, spes nec vigorem habet, nec splendorem. Hic est ignis de quo Dominus, *Lucæ* XII : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat ?* Lampas igitur quæ jugiter in templo debet ardere, etiam indicat charitatis ignem in corde nostro nunquam debere intermori. Quod si aliquando videatur extingui, accendi debet de lampade principali, quæ est Christus ; et ali hoc sacramento luminis, quod virtutem suam sine diminutione toto communicat orbi ; sibi lampas accensa mille aliis lampadibus lumen suum sine detrimento impertitur.

Admoneo te igitur, o fili lucis, ut sedulo foveas hanc in te charitatis flammam. Et ne eam extingui contingat, frequenter accedas ad hoc eucharisticum mysterium, quasi ad rubum ardentem, quo Divinitatis flamma purissima continetur, lucis suæ vim et ardorem cunctis impertiri parata. Nunquam suffocabitur tuæ fulgor lucernæ, si eam renovet ille de quo Sponsus : *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum.*

Admoneo etiam te ut memineris quod, sicut oleum ac cereus in altari Dei consumuntur, ad ejus obsequium et honorem, ita debere totum quod in te est, in gloriam ipsius et impendi et consumi, velut perfectum holocaustum, cujus nihil tibi reserves. Incendatur ergo et adoleatur in conspectu Dei, cor, vita, lux nostra, instar cerei aut thymiamatis odoriferi ; quia est cordis vitæ lucisque totius quæ in nobis est, et auctor et incentor.

CAPUT VI.

Sexta lampadis significatio.

SYMBOLUM LÆTITIÆ NOSTRÆ SPIRITUALIS.

Postremam rationem subnecto, et dico lampadem ardentem spiritualis lætitiæ esse indicem. Hæc lætitia in eucharistico Sacramento excitatur, dum memoria recolitur tot beneficiorum ac gratiarum quæ a Christo redemptore benefico in nos profecta sunt. Propterea mysterium illud memoria mirabilium dicitur, et epitome omnium operum divinorum. Audi Prophetam : *Lux orta est justo, et rectis corde lætitia. Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriæ sanctificationis ejus.* Ubinam justi omnigenæ lucis beneficio donantur? Ubinam recti corde lætitia spirituali copiose perfunduntur, nisi in hoc divinæ suavitatis mysterio? Ideo eos novo calcari urget ad gratitudinem Psaltes, et subdit : *Confitemini memoriæ sanctificationis ejus,* quasi dicat : Benedicite eum novo semper gaudio in hoc memoriali, in quo tot dona, favores, charismata, in sanctificationem vestram impensa, collectim rememorantur.

Itaque nemo ignorat lucem semper schema gessisse lætitiæ, sicut et tenebræ luctus et tristitiæ. Merito ergo justi exultant in lumine hujus sacramenti, et lumina ei accendunt in signum lætitiæ cordis sui. In signum quoque adspirationis continuæ ad lumen illud æternum in templo gloriæ, quod expectant virtute Eucharistiæ, quia illa est arrha et pignus felicitatis æternæ. Illuc tua tendant suspiria, o fili lucis, ad Dominum illum et templum non manufactum, jaculatoriæ cordis tui aspirationes contendant, ubi non est opus appenso a nobis materiali lumine, quia, teste beato Joanne, in *Apocal., Lucerna ejus est Agnus.*

CONCLUSIO.

Itaque, ut concludam, benedicti sint in æternum, a Deo Patre et ab ejus Filio Jesu Christo, qui zelo pietatis impulsi, suam opem, opesque ad mystici hujus luminis jugem accensionem, lubentes conferunt. Olim Pater æternus per os Prophetæ dicebat : *Paravi lucernam Christo meo, inimicos ejus induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* Beatus Augustinus, hæc verba interpretans, dicit Patrem parasse Filio suo venienti in hunc mundum lampadem vivam, lampadem præcurrentem, Joannem scilicet præcursorem : « Ille enim erat lucerna lucens et ardens, » teste Scriptura. Et ideo hanc lampadem prænunciam lucis præparavit, ut omnibus nuntiaret ipsum esse Christum et sanctificatorem, omnis sanctitatis floridæ auctorem.

Benedicti igitur sint filii Dei, qui juxta vires suas Patri æterno cooperantes, parant Filio ejus lucernam materialem, lucernam jugiter ardentem, in symbolum et agnitionem splendoris et sanctificationis super ipsum efflorescentis, et in nos derivantis. Sic confusionem ingerunt ini-

micis Christi, dum non solum interno animi affectu, sed etiam externo splendore ei cultum supremum exhibent. Si in tabernaculo antiquo, ubi manna hujus sacramenti figura continebatur, in signum honoris alebatur lux continua ; quanto magis sacro veritatis et divinitatis domicilio hic honor debetur.

O christiani tepidi ac torpidi rebus in divinis, parumque illuminati, cur ita liberalitas vestra affulget, dum de rebus vanis ac superfluis agitur, inter ludos, pocula, aleas, symposia ? Cur manus vestra ita parca est et avara, dum de his agitur quæ Dei gloriam concernunt, ornatum Sponsæ Christi, et decorem domus ejus? Nescio cujus Spiritus sitis : *adhuc modicum lumen in vobis est.* Aperite oculos, accedite et illuminamini, et mihi credite, honor huic impensus sacramento signum est benevolentiæ divinæ, et prædestinationis æternæ. Nec ambigite quin multa sit compensaturus Deus benedictione, si quod a vobis libellus iste exposcit, valeat impetrare. Meminisse vos docet quod in die tenebrarum et caliginis eritis indigi lucis. In illo scilicet die quo cereus accensus, qui in Baptismatis sacramento vobis fuit exhibitus, in vitæ tendetur termino, signum conscientiæ illuminatæ, quam ad Jesu Christi tribunal oportet deferre. Tunc ille qui *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, omnemque egredientem ex hoc mundo,* vos deducet, vos proteget, vos sua luce collustrabit, si ejus fueritis luminis amatores lampadisque accensæ devoti æmulatores. Sic tandem efficiet ut princeps tenebrarum, maligno suggestionis suæ flatu, lampadem vestram non possit extinguere, aut jus ullum in vos habere. Et ita cum virginibus aut servis evangelicis lumbos præcingentes, et lucernam fulgidam tenentes, poteritis ad cœnam nuptiarum Agni introire, in domum lucis æternæ. Hoc toto animo vobis exopto, hoc vovet labor hic meus, et calami mei compendiosa hæc exaratio. Ita vivite felices, lucis semper filii, vivat Jesus in vobis, vita et lux spiritus nostri in hac vita mortali per gratiam, in altera æterna per gloriam.

CAPUT VII.

DECLARATUR SACRIS HISTORIIS LAMPADES ACCENDENDAS.

Ut spero, satis superque ex iis quæ disseruimus, o fili lucis, lampadis nostræ rationes mysticæ tibi elucent, omnibusque qui oculos habent. Nec mihi est animus prolixius disceptare cum illis qui oculos habent et non vident, aures et non audiunt, qui ut talpæ cæci, aut ut vespertiliones lumini sunt rebelles. Restat ut exemplis et historiis exploratum fiat, quomodo Deus cereos ac lampades variis etiam miraculis approbarit, sive in suum, sive in sanctorum suorum honorem accensas.

Ac in primis, si antiquæ legis oracula consulere volueris, typici altaris ignem miraculo celebri illustrem reperies II *Mach.*, c, I, ubi sic legimus : *Cum autem præteriissent anni multi, et placuit Deo ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum qui absconderant ignem, missi sunt ad illum requirendum. Nam cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus et siccus, et in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus. Cum vero nepotes illorum illum ignem requirerent, non invenerunt ignem, sed aquam crassam. Et jussit eos haurire et afferre sibi et sacrificia quæ imposita erant; jussit sacerdos Nehemias aspergi aqua ipsa, et ligna, et quæ erant superposita. Utque hoc factum est, et tempus affuit quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur*

Hoc nempe miraculo voluit Deus antiqui altaris ignem sibi gratum approbare. At quia ignis ille symbolum erat flammæ charitatis et amoris divini jugiter in nobis alendi, si quandoque hic ignis sopitus in te videatur, aut in aquam crassam tepore et torpore quodam degenerare, expone illum ardori solis. Si sol justitiæ Christus radios suos in cor tuum fuderit, aqua illa crassa, ille tepor, ille torpor, in ignem iterum vertetur, et divini flamma amoris iterum in te exardescet, eritque gratum cordis tui sacrificium.

Sed commemoremus miracula circa cereos aut lampades in Ecclesia Christi. Notum est ex historicis sacris, quotannis in Sabbato sancto lampades in ecclesia consecrata in loco sepulcri Christi, divinitus fuisse accensas, post baptismalis fontis consecrationem igne de cœlo descendente, et christiano populo illum summis votis expectante, et inclamante : *Agios, Kyrie eleison,* decantando Litanias. Si aliquando id Deus ob peccata plebis denegabat, totam noctem in luctu transigebant christiani. Audi hac de re Urspergensem ab-

batem ex relatione Hermanni presbyteri apud Gretserum, libro secundo *de Cruce:* « Anno, inquit, millesimo centesimo primo, die sacratissimi Sabbati quo, secundum antiquæ misericordiæ Domini paraclesin, Baptismate jam consecrato, lumen de cœlo devoti expectabamus, usque ad vesperam orationibus solitis institimus. At propter peccata nostra, dono cœlesti, quod ante nos etiam in conspectu gentium christiani semper suscipere solebant, frustrati, absque omni festivæ synaxis officio, noctem illam resurrectionis dominicæ lugendo transegimus. Sed summo mane cum Litaniis a sepulcro Domini nudipedes processimus, ingressique sumus ante templum Domini, in monte Moria, in eo loco et arca ubi David in tribulatione pestis exauditus fuit, ubi et eos qui devoto corde orarent Salomon, exaudiendos Dominus promisit. Mox ergo post preces et lacrymas vix inde egressi eramus, et ecce concrepantia signa et laudes altisonas in occursum nobis ab his qui remanserant reboantes, audivimus. Intrantes ergo ecclesiam Sepulcri, lampades duas cœlitus incensas summo gaudio conspeximus. Quid plura? A Baptismi officio quo pridie cessaveramus incipientes, totum servitutis nostræ pensum, usque ad Missæ complementum, læta devotione persolvimus. Nobis vero egressis in Missam Syrorum, qui post nos eodem choro psallere solent, lampades aliæ divinitus accenduntur. Sic contigit ut pauci intra Jerusalem, vel christiani, vel pagani tam evidentem Dei potentiam non cernerent. » Hæc abbas Urspergensis.

Audi et Rodolphum monachum, l. IV *Hist.*: « Die magni illius Sabbati quo ignis Dei potentia mirabili veniens ab universo populo expectatur, ibi cum cæteris incolis et peregrinis, Guillelmo comite Pictaviensi, et aliis peregrinis principibus, Odolricus Aurelianorum præsul adstabat. Jamque erat dies ipsa in vesperam transiens, repente penes horam qua sperabatur ignis adfuturus, unus Saracenorum scurra impudentissimus, ex plurima illorum multitudine quæ adesse solet, exclamavit, ut christianis mos est cum primum videtur : *Agios, Kyrie eleison,* et cavillanter cachinnum emisit; extensaque manu arripuit cereum de manu cujusdam christiani, aufugere tentans. At illico arreptus a dæmonio, turpiter nimium vexari cœpit; quem prosequens christianus, cereum abstulit, ille vero tortus acerrime, protinus inter Saracenorum manus expiravit. Quod factum omnibus terrorem immisit, christianis autem gaudium et exultationem. Statim vero, ut assolet, Dei virtute erumpens ignis ex una lampadarum quæ ibidem pendent cursim eructando, cæteras inflammavit. Quam lampadem cum suo oleo, dictus episcopus Aurelianensis, emens auri libra a Jordano, qui tunc erat patriarcha, secum detulit, atque in sede propria reposuit, ubi plurima infirmis contulit beneficia. » Hæc Rudolphus.

Similia plerumque contigerunt Sabbato illo sancto in quo etiam modo Ecclesia tanta celebritate novum ignem producit de silice, eumque benedicit, et ex illo lampades ac cereos ecclesiæ solemni ritu accendit, inclamans tertio altiori semper voce, *lumen Christi,* cum genuflexione, choro etiam tertio respondente, *Deo gratias.* An hæc omnia mysterio carent ? Neutiquam. Disce ergo mysterium latens, ex ipsa oratione a sacerdote prolata : *Deus, qui per Filium tuum angularem scilicet lapidem, claritatis tuæ ignem fidelibus contulisti, productum e silice novum hunc ignem sanctifica, nostris usibus profuturum, et concede nobis, ita per hæc festa paschalia cœlestibus desideriis inflammare, ut ad perpetuæ claritatis puris mentibus valeamus festa pertingere.*

Inter res admirabiles a Narcisso, episcopo Hierosolymitano, gestas, refertur et hoc miraculum apud Eusebium, lib. VI *Historiarum,* c. 8. In solemni Paschatis vigilia oleum diaconis et ministris deerat. Unde cum universam multitudinem gravis quædam ægritudo et demissio animi occuparet, præcipit Narcissus illis qui luminaria apparebant, ut aquam ex puteo quodam propinquo haurirent ; quo peracto super aqua illa oravit, deinde mandavit ut cum constanti in Deum fide, in luminarium vasa eam infunderent. Quod ubi factum est, divina virtute natura aquæ in olei naturam est commutata. Unde pro illius miraculi certo indicio, multi ex illo oleo reservarunt, ex quo etiam aliquid ad nostra usque tempora reservatum est, inquit Eusebius.

Sed ad ea quæ oculis nostris conspicere licet, sermonem converte. Non intellexisti quandoque, o fili lucis, de cereo illo miraculi illustris in nobili Atrebatensi urbe? De cœlo prodiit, Deipara Virgo illum detulit, ac inter manus Lamberti, episcopi loci, deposuit. Jam a quingentis circiter annis frequenter accenditur, ac stillæ in aquam ad ægrotorum sanitatem ex illo distillantur, nec tamen imminutus est, quin potius auctus videtur, ex defluentibus si quidem guttis tantum ceræ collec-

tum est, quantum pluribus aliis cereis efformandis sufficeret, qui varia in loca transmissi, ob parem vim et efficaciam pari in honore habentur. Etiam nunc in sacello ibidem videre est massam ceream quæ ex iisdem stillis in dies accrescit. Memoria dignum est miraculum quod anno 1233 contigit. Cum repente de cœlo fulgur templum sancti Gaugerici ibidem invasisset, nec flamma aqua e puteis copiose hausta extingui posset, venit in mentem aliquot piis civibus, sacras aliquot dicti cerei guttulas alteri ceræ commiscere, et in ignem injicere, nec frustra: præsentissimum enim fuit remedium ad flammam compescendam.

Sed singula prosequi non est mihi animus, Belgio satis nota, et ab aliis specialiter conscripta. Hæc solum dico, per hunc miraculosum cereum, Deum ritum Ecclesiæ de accendendis candelis ac lampadibus sat approbare. Ac mihi quidem videtur cereus iste optime symbolum hujus sacramenti Eucharistici præ se ferre, de quo quidem luminis sacramento participarunt fideles jam a primordio Ecclesiæ; quasi lucem vivam de cereo in medio Ecclesiæ illuminato; et in finem usque sæculi participabunt ac illuminabuntur, attamen integrum perseverabit, nec imminuetur.

Sed nec hic prætereundum est inter miracula sacrorum luminum, quod olim Joanni anachoretæ abbati contigisse refert Sophronius, *Prato spirituali*, cap. 180. Habebat in spelunca imaginem beatæ Mariæ ferentem in ulnis Christum Salvatorem. Quoties abibat peregrinaturus, vel Jerosolymam ad sanctam crucem, vel in montem Sinaï adorationem, vel ad sepulcra martyrum, reficiebat candelam et accendebat, et Virgini iter commendans, dicebat: « Sancta domina nostra, Dei Genitrix, quia longum iter peracturus sum, candelæ tuæ curam habe, et ne extinguatur, juxta propositum meum serva; ego enim adjutorio tuo comitante, iter arripio. » Sic egrediebatur, et peracto itinere regrediebatur aliquando post tres vel quatuor menses, et reperiebat integram candelam et accensam; et nunquam hanc vidit a seipsa extingui, neque de somno surgens, neque a peregrinatione rediens, neque ex eremo in speluncam pergens.

Neque alienum est a nostro proposito, annuum miraculum Valentiolæ prope Almagrum in Hispania, quo cerei plures divi Augustini festo die accensi, ponderis diminuti jacturam non sentiunt; ut indeficiens doctrinæ sibi e Patre luminum communicatæ lumen, in ipso, et per ipsum in Ecclesia affulgere intelligere possimus. Hujus rei testes sunt loci Annales et multiscriptores, inter quos Hieronymus Petri, prior Augustinianorum Mechliniæ in Vitæ sancti Augustini iconibus expressa.

Si Deus ita approbat lumen coram imaginibus, sive suis, sive sanctorum, quanto magis coram tabernaculo suo, ubi Sanctum sanctorum in veritate conditetur? Possem equidem, si prolixius agere vellem, recensere plurima miracula illustrantia cereos coram tumulis aut reliquiis sanctorum accensos, sed prolixitate nolo onerosus tibi esse. Unum tamen adhuc miraculum audi de candelis altari in sacrificio offerri solitis, ad apprecandum lumen tum defunctis, tum etiam viventibus, sciasque idipsum Deo acceptissimum esse.

Refert itaque Petrus, abbas Cluniacensis, libro *de Miraculis*, in Gratianopolitano episcopatu, cum eruerentur ab incolis rusticis venæ ferri pro fornacibus ferrariis, homine quodam fodiente in subterraneo specu, repente mole terræ aditum per quem ingressus fuerat, occlusum fuisse; ipso tamen incolumi permanente, et in illis amplius spatiis perfossis agente, sine spe tamen regressus. Uxor mortuum credens, ut ejus animam juvaret, per annum integrum missam ei celebrari curat, singulis septimanis offerens panem et candelam, more Ecclesiæ. Una tamen hebdomada, aliis intenta, id omisit. Anno elapso, fossores alii eodem loco fodientes paulatim pertingunt ad locum ubi is agebat. Ille, intelligens sonitum, cœpit toto conatu vociferari ut adjuvaretur. Illi vocem intelligentes pervenerunt ad eum, et agnoverunt illum esse, quem anno præterito putabant obrutum. Inquirunt quomodo illic vivere potuerit. At ipse respondet, singulis hebdomadis sibi aliquem panem cum lumine attulisse, quo et sustentabatur, et tetras fugabat tenebras; et quidem eo pane octiduo reficiebatur. Una vero hebdomada id beneficii præstitum non fuisse; se autem causam ignorare. At illi, scientes quid per uxorem actum fuisset, satis agnoverunt beneficio panis ac luminis ad altare oblati incolumem eum fuisse; et cum id una hebdomada omissum fuisset, ipsum etiam beneficio illo privatum fuisse.

Simile quid accidisse his in partibus (si non idem, nam in narratione Petri Cluniacensis error in loci circumstantia potuit contingere) notum est, et inter mi-

racula beatæ Mariæ Walcuriensis sequenti stylo relatum est, prout ad me reverendus pastor loci rescripsit novissime In ea villa quæ Julia dicitur, ubi fere singuli ferro igni conficiendo insudant materiam aptare, vir erat Deo et beatæ gloriosæ Virgini Mariæ singularitate devotus, qui cum quadam die causa extrahendi mineralia sub terram in sua concava descendisset, obtectus desuper dissolutis terris, ad unum annum creditus est expirasse, pro cujus anima, juxta loci ritum, devota ejus uxor continuavit offerre altari unum panem qualibet septimana, feria scilicet secunda, qua ex usu canitur pro defunctis. Ipso autem pane vir ipse meritis præcelsæ Dei genitricis Mariæ Walcuriensis, cujus auxilio fretus est, vivus et incolumis sub concavo ipso per annum vixit. Erat autem fluviolus parvus decurrens, medius inter domum mulieris et ecclesiam dicti loci, qui pluvialibus aquis quadam vice dictum panem offerre altari pararet, adeo intumuit, ut eum transgredi, et ad ecclesiam accedere mulier non valuerit Illa autem septimana vir ipse in concavis contectus, pro pane usus est in victum uno digitorum suorum. Redeunte autem anni circulo, disponente divina gratia et providentia, denuo fossum est in ipso loco ; ad ictum autem ligonis clamavit ipse vir pia voce, ut misericorditer sibi aperiretur terra, et extraheretur. Territi autem fossores, statim ad pastorem recurrentes, nuntiaverent ei, totique populo, de voce audita. Prudenti autem consilio tandem terra aperitur, et ipse sanus et vivus penitus extrahitur, qui confestim ecclesiam Walcuriensem adiit, beatæ et gloriosæ Virgini, supradictæque imagini gratias agens, cunctis quæ propter eum dignata est pia Dei Genitrix facere miracula prædicans et approbans Hæc notissima sunt apud nostrates, et in Rogationibus hodie adhuc incolæ loci de Julia in processione adeunt locum illum, et ibidem decantant antiphonam *Salve, Regina,* in memoriam dicti miraculi, et in gratiarum actionem.

Concludo tandem, si tamen adhuc monitum breve subjecero illos pastores concernens, qui quandoque alienari permittunt pia legata, quæ fideles ad lumen alendum testamento consignarunt : illos quoque hæredes, qui a parentibus legatos reditus, ut alia bona denegant, et injuste in proprios usus convertunt. Opto ut utrique audiant beatum Petrum Damianum sic loquentem in *Epistola ad Cadaloum antipapam :* « Quod mihi a senioribus intimatum est, refero. In Babyloniæ partibus possessionem apostolica sedes habebat, unde tantum balsami reditum per annos singulos capiebat, quod indeficiente fomite sufficeret lampadi; quæ videlicet ante altare beatorum Apostolorum principis rutilabat appensa. Quam possessionem, accepta pecunia, Papa distraxit, canonemque aromatis quem accipere solebat amisit. Aliquanto post, cum idem Papa prædicto sancto altari quasi devotus assisteret et oraret, ecce quidam terribilis et grandævus senex, in cujus etiam facie barbirasium videbatur, elato brachio, colaphum ipsi vehementer incussit, et ait : « Tu extinxisti lucernam meam ante me, et ego extinguam lucernam tuam ante Dominum, moxque disparuit. » Ille vero protinus corruit, et paulo post diem clausit extremum. Sic nimirum meretur corripi, qui illi se præbet adversum, qui cœli terræque primus pastor obtinet principatum. » Ita ille.

Hanc historiam juvabit te memoriæ firmiter imprimere, o fili lucis, ut eam possis aliis proponere, et terrere eos qui per injustitiam aut avaritiam simili culpæ sunt obnoxii, aut per incuriam non advigilant, ut lumen illud sacrum in locis piis continuetur, ubi domicilium figit is a quo omne lumen corporale, spirituale, æternum. Et perpende quam sit rationi consonum, ut qui honorem hunc Deo et sanctis per lumen et cereos ardentes debitum, vel per injuriam impediunt, vel per incuriam negligunt, priventur quandoque luce spirituali et æterna. » Hoc nimirum vult indicare decretum illud, ut errorem excutiat, terrorem incutiat : « Tu extinxisti lucernam meam, ego extinguam lucernam tuam ante Dominum. Hoc ad omnes dirigi potest hac in re divinam gloriam concernente, rebelles vel socordes. Quasi dicat : Quando quidem tua culpa est, quod lumen ad deferendum honorem non accendatur, et tantillum mihi denegas, unde ne de merito hoc tuo, lumen vitæ corporalis tibi auferatur, insuper et lumen gratiæ denegetur. Ex adverso igitur qui zelo ardenti huic lumini fovendo opem et substantiam suam conferunt, benedictionem a Deo promerentur, tam pro lumine corporalis vitæ, quam æternæ. Ac omni tempore majori cum fiducia potuerunt Domino dicere illud Prophetæ : *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, illumina tenebras meas, Deus meus.* »

O quam facile extinguitur lucerna animæ, lucem perdens divinæ gratiæ, tentationis vento flante ! illam sed reaccendit

Christus, auctor lucis, et parens luminis, his qui per pœnitentiam et pia obsequia ad eum revertuntur, idque aliquando ostendit per symbolum exterioris luminis. Dignum est commemoratione quod in antiquorum Patrum refertur Historiis. Cuidam illorum in deserto agenti hæc venit cogitatio : « Cur fratribus mihi servientibus onerosus sum? vadam ego ipse ei invitatem, et sportellas quas facio vendam, emamque quod opus est, sicque aliis desinam oneri esse. » Sic voluit eum Satan illaqueare. Descendens enim frequenter in civitatem, tandem mulieris occasione turpiter corruit in adulterium. At non deseruit eum dæmon. Cum enim jam redire in desertum confusus spiritu desperationis cœpit agitari, quod sic spiritum Dei contristasset, sanctos angelos, et venerabiles in deserto patres. Quocirca, appropinquans cuidam flumini, se in illud mergere parabat, nisi divina manus adfuisset. Hac manu in corde tactus, et in se reversus, tandem et ad cellam reverti resolvit in luctu pœnitentiæ Dominum deprecaturus. Cum rediisset, claudens ostium cellæ, super se flevit tanquam super mortuum, in jejuniis et vigiliis macerans corpus suum, neminemque ad se voluit admittere, sed accedentibus Fratribus respondebat : « Fratres, orate pro me, resolvi et juravi anno uno in silentio pœnitentiam agere. » Cum vero magnus sanctitate haberetur, scandalum id Fratribus ingenerabat. Itaque jejunavit, et pœnitentiam egit. Deinde lampadem inclusit in vasculo novo, et cooperiens eam sic oravit : « Misericors Deus, qui omnes vis salvari, miserere mei, quia te gravissime offendi, et inimicum exultare feci; sed apud te nihil est impossibile. Fac ergo cum figmento tuo misericordiam, et resuscita me, qui resuscitaturus es omnium hominum corpora. Sed et peccatum peccato adjeci, quia desperavi. Præcipe vero igne tuo hanc lucernam accendi, ut fiduciam ex hac habeam, quod dimiseris peccatum meum, et residuum tempus quod donaveris impendam obsequentissime mandatis tuis. » Hæc cum dixisset, multasque lacrymas fudisset, surrexit, ut detecto vasculo videret an lucerna accensa foret; sed lucem cum non reperiret, iterum in faciem cadit, sic orans : « Parce mihi, Domine, iterum bonitati tuæ turpitudinem meam confiteor coram angelis et sanctis, et nisi scandalum timerem, omnibus confiterer. Deus, miserere mei ut alios erudiam. » Tribus sic vicibus orans exauditus est, et inveniens lucernam ardentem, gratias egit divinæ bonitati tota illa nocte et subsequente die; idque cum tanta lætitia, ut cibi corporalis oblivisceretur. Toto autem tempore vitæ ignem lucernæ illius servavit diligentissime, oleum desuper fundens ne extingueretur. Sicque rursum Spiritus sanctus in eo habitavit, et apud omnes humilis habitus est, et sanctitate magnus. Ac illi postmodum mortis dies est revelatus.

VIRGA AARONIS FLORENS

TRACTATUS PRIMUS.

DE RECTITUDINE VIRGÆ AARONIS

SIVE

DE PERFECTIONIS VITÆ SACERDOTALIS

PROŒMIUM.

EXHORTATIO AD SACERDOTES.

Vos advoco, vos toto hoc libro alloqui gestit animus, o sacerdotes et ministri Domini ! adeste animis, et favete. Oculos vestros inungere paro sacri sermonis collyrio, siforte pulvere terreno, vel gravi quodam humore depressi caligent, ut perspicacius mecum contemplari valeatis, celsum quem conscendistis sacerdotii verticem, sacrique ministerii, quod sors vobis divina in ecclesiastica hierarchia tribuit, sublimem perfectionem. Atque ut cœlo et Deo auspice cuncta exordiar, dicere mihi liceat cum Apostolo : *Hujus rei gratia flecto genua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ virtute corroborari per Spiritum ejus in interiori homine, det etiam scire supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.*

Nonne ipse est qui suum vobis nomen et honorem communicavit, ut sicut Pater est unici sui Filii in æternitate, sic et vos sitis patres filiorum adoptionis in tempore? Nonne vim prolificam verbi, semenque cœlestis gratiæ suæ vobis commisit, ut novam progeniem, hoc est filios salutis, sibi Ecclesiæque suæ generetis? Ergo convenit ab eo postulare ut divina sua cognitione, suo amore, suo spiritu vos adimpleat, quem in alios refundere valeatis, et in cordibus fidelium parturire. Atque cum ad hunc amorem et spiritum attrahendum, fovendum, aliisque ingenerandum, plurimum conducat agnoscere statum sortemque in quam vos tulit Deus : « Etiam hujus rei gratia flecto genua ad Deum et patrem Domini nostri Jesu Christi, ut possitis viva fide apprehendere quæ sit sublimitas et profundum, quæ latitudo et longitudo vocationis vestræ sanctæ, donec in æternitatis gloria plenus idipsum cum omnibus sanctis valeatis comprehendere, et mysticas has dimensiones sacerdotis limpida contueri visione. »

Primo igitur ab illo exposcendum mihi decerno, ut det vobis notitiam non solum theoricam ac speculativam, sed maxime efficacem ac practicam qua agnoscere valeatis quæ sit sublimitas, quæ altitudo vocationis istius. Hæc porro in eo consistit, quod circa corpus Deificum Christi Jesu potestas vestra versetur, dum vestro sermone illud consecratur, dum præsens quoties volueritis sistitur, dum manibus vestris tractatur, sumitur, distribuiturque quotidie in fidelium salutem et alimentum. Neque corpus solum sed et sanguis, anima, divinitas, merita et thesauri gratiarum ejus, vestræ subsunt potestati per vos fidelibus communicanda et dispensanda. O sublimis potestas, angelicam et seraphicam potestatem supereminens, super Deum quadam se ratione extendens; *Deo obediente voci hominis*, ac super ipsum cœlum se porrigens, illud animabus fidelium aperiendo, infernumque claudendo. Hæc est ergo altitudo sacerdotii vestri, quam utinam sublimi notitia per intellectum, sublimi amore per affectum, sublimis vitæ perfectione per effectum dimetiri valeatis.

Utinam sic animum interius, sic mores exterius componatis, ut nemo non revereatur vos, ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei, in vertice montis celsissimi constitutos, in gradu Deo proxi-

mante. Vere enim estis ejus personam repræsentantes, ejus verbis supra naturam operantes, ejus spiritum participantes, illumque aliis communicantes, ejus Sponsæ curam gerentes. Si hoc alta consideratione p[illegible]nditis, si certa fide creditis, sic agite, ut [illegible]nis homo idipsum legat in fronte et vultu vestro prodeunte, qui semper sit in sale[illegible] ratiæ, sale conditus; idipsum credat ex q[illegible]ribus vestris, quæ sint tanquam charact[illegible]es vini, quales sitis edocentes. Sic in vob[illegible] imaginem vivam primi sacerdotis Jesu Christi per omnia agnoscant omnes, et vocationis vestræ tantum sublimitatem admirentur et revereantur.

Secundo, a Patre et a Domino Jesu Christo obnixe mihi postulandum existimo, ut possitis comprehendere non solum sublime, sed et profundum vocationis vestræ. Hoc est, quam profundum amorem a vobis exposcat ille qui prior vos sic dilexit, sic elegit, sic consignavit; et quam profunde vos coram ipso humiliare debeat tanta ejus dignatio, dum suscitat de pulvere egenos qui solio gloriæ suæ assistant, qui secum sedeant, suasque vices gerant, qui suo loco judicent, et sententiam ferant in terris, quam certo spondet ratam habere in cœlis.

Certe ex nobis plane viles sumus, impuri, ignorantes, imperfecti, cæci, ad malum proni; e contra, illa majestas coram qua stare, cujusque vices debemus gerere, tanta est ut o nnis ei perfectio ex natura et essentia conveniat, ita ut sit ipse ipsa sanctitas, sapientia, potentia, bonitas, gloria, immensitas. Hæc ergo omnia in conderationis nostræ bilance, et in sanctuarii pondere expensa, nos mirum in modum humiliare deberent, et in profundum mergere, cum illa Psaltis voce : *Exaltatus autem humiliatus sum, et conturbatus.* Merito sane talis consideratio e cordis nostri fundo, e nihilitatis nostræ profundo, voces illas sanctorum elicere deberet : Quis tu ? Quis ego? Noverim te, Noverim me, ut exaltem te et humiliem me? Igitur si per altitudinem potestatis nostræ ascendimus usque ad cœlos, per profundum vocationis nostræ quandoque etiam descendamus usque ad abyssos.

Hoc fiet si, sub abyssalibus judiciis Dei nos constituentes, cum timore et tremore salutem nostram operemur, ne tantæ gratiæ tantisque Dei in nos profusis donis inveniamur indigni; ac ne spiritui ejus per nos adeo sublimia operanti judicemur ingrati vel contumeliosi, majoribusque proinde suppliciis obnoxii. Nam non paucorum erit in futuro illa querela apud Psaltem expressa : *Quia elevans allisisti me.* Quæ eadem apud Job reperitur : *Elevasti me, et quasi super ventum ponens, elisisti me valide.* Juvat ergo sublimitatem sacerdotalis nostri ordinis intueri, sed non deserendo profundum humilitatis et timoris, ne supra nos unquam tollamur sine nobis.

Tertio, et hoc opto a Patre luminum, et hujus rei gratia cordis genua lubens flecto, ut possitis comprehendere quæ sit latitudo vocationis vestræ. Extendit nimirum se, suumque sinum ad omnes animas sanguine Christi emptas, cruore pretioso Agni immaculati redemptas; sacerdotium enim ad id institutum est, ut eas brachiis amoris complectens, sanguine isto efficaciter (quantum in te est) adspergat, spiritusque Christi participes efficiat, et illi reddat cujus pretio emptæ sunt, ut ipse finem suum assequatur, et in illis æternum Deus glorificetur. Nullam animam negligit sacerdotalis et pastoralis vocatio, hoc semper pro objecto et scopo sibi præfigit, Dei gloriam promovere, animarum salutem procurare, et in hoc gemino cardine jugiter volvi debet sacerdotum animus et vita, pastorum mens et sollicita cura.

Hæc ergo est vocatio eximia, latitudinem suam expandens ad omnia quæ divinæ gloriæ promovenda sunt congrua, et ad omnes ad quos potest electos, divinæ prædestinationi cooperando, Christi Jesu sanguinem, passionem et merita efficacia reddendo, gratiam ejus et spiritum vitæ quantum fieri potest communicando, nihil discernens inter inopem et divitem, inter nobilem et ignobilem, inter sapientem et idiotam, inter servum et dominum, inter masculum et feminam, inter senem et juvenem, omnes ad cognitionem veritatis et salutem convocando, omnes compellendo, monente Domino: *Compelle intrare, ut impleatur domus mea* (Luc., c. XIV).

Quarto et postremo, flecto genua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut possitis comprehendere, et frequenter pio mentis perpendiculo dimetiri quæ sit longitudo vocationis vestræ, hoc est, ordinis sacerdotalis ad quam vocati estis. Longitudinem ejus intelligo, ipsius in uno quoque vestrum durationem, quæ ad æternitatem usque se protendit. Nonne character sacerdotalis usque in æternum permanet inexpugnabilis? Quod ergo de Christo dictum est : *Tu es Sacerdos in æternum, etc.*, hoc de singulis merito dici potest, quando quidem in sacerdotio imprimatur signum indelebile in anima, quod non solum hujus vitæ et ævi brevis decursu perduret, sed etiam post hanc vitam perennet, vel

ad gloriæ incrementum in electis, vel ad confusionis augmentum in reprobis.

Hæc est doctrina theologorum, ex qua etiam deducitur talem fieri per characterem consecrationem, ut si contingeret sacerdotem quempiam a mortuis suscitari, neutiquam foret necessarium denuo eum consecrari aut ordinari, quia nec mors characterem priorem expungere potuerit, nec tollere consecrationem. Ex quo agnosci potest firmitas status sacerdotalis, supra statum vel religionis, vel matrimonii; in neutro enim illorum consecratio fit per inhærentem animæ qualitatem, sicut in sacerdotio; unde etiam aliquo casu quis solvi potest a Religionis vinculo, numquam a sacerdotio. Atque per mortem dissolvitur matrimonium, haud vero sacerdotium; sed illud manet in æternum.

Qualem porro confusionem reprobis sacerdotibus inducet permanens signaculum illud æternum : « Signaculum similitudinis Dei, quo Pater ipsos elegerat, conformes fieri imaginis Filii sui ; » quo ipse Filius eos sibi configurare voluerat, non solum tanquam membra capiti, aut milites duci, sed etiam ut ministros summo sacerdoti ? Manet enim illud, tanquam æterni dedecoris nota, cum verme conscientiæ acerbissime eos torquente conjuncta, quia cum ex institutione sua signum foret specialis quam sortiti erant in Ecclesia prærogativæ, singularisque potestatis et gratiæ, jam agnoscitur testimonium acerbum contra ipsos ferre, coram judice, coram angelis et beatis, coram toto orbe, censeturque deservire tanquam cumulationis damnationis, et acrioris cruciatus instrumentum in pœnarum æternitate.

Hæc est ejus longitudo, quam præmeditari et præmetiri vos convenit, o sacerdotes! o Christi ministri! quandoquidem tam sublimi et sacro signaculo a Domino signati estis, quandoquidem Spiritum sanctum in pignus salutis æternæ accepistis cum plenitudine, in manus impositione, nolite pati ullatenus morum vitæque improbitate et ingratitudine, illud quod vobis traditum est in auxilium et gloriæ incrementum, verti in dedecus et opprobrium sempiternum.

Quinimo omni cura satagite, ut ornamentum illud et decus characteris sacerdotalis vobis datum in hac vita, perficiatur in gloria. Et quoniam ille quamdam habet æternitatem sibi à Christo communicatam, ex tunc admonere censetur, omnia desideria vestra, affectus et vota, functiones et ministeria, a vobis æternitati vovenda esse; ut quandoquidem estis æternitati consecrati, æternitati vivatis, æternitati laboretis, æternitatem cogitetis, æternitati vivatis, æternitati laboretis, æternitatem cogitetis, æternitatem annuntietis et prædicetis, ad æternitatem respiretis, in qua supremi et æterni sacerdotis Jesu Christi aspectu digni fiatis, cum illo hostias laudis perpetuæ et perfectissimi amoris æternum holocaustum oblaturi. Hujus rei gratia finaliter flecto genua cordis mei, ad Patem Domini nostri Jesu Christi, totis animi mei votis idipsum ab eo contendens. Hujus etiam rei gratia liber iste in lucem modo emittitur, quem omnibus sacerdotibus offero, ac speciali titulo illis debeo, qui sub vexillo ac regulis S. P. N. Caroli Borromæi pietatem sectari desiderant, quorum hortatu, consilio, suasu hæc elucubravi. Et quoniam numerus eorum in Haspania, Arduena, Fania, Honnonia, accrevit, ipsi hic ducis ac patris quem sequi optant, vestigia relegere poterunt et imitari.

Cæterum, quia in hoc opere non parum laboris insumere mihi necesse fuit, hanc ab eis gratiam rependi opto, ut torpentem in via Domini gressum meum, precum ac sacrificiorum suorum spiritu valido promovere dignentur. Atque ita apostoli Pauli verbis exorsus, ejusdem quoque verbis concludo, et coronidem hanc adjicio : *Ei autem qui potens est omnia facere, superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum.* Amen (*Ephes.*, III).

LECTIO PRIMA.

DE NOMINE ET SIGNIFICATIONE MYSTICA VIRGÆ.

Statum sacerdotalem virgæ nomine recte designari, ut clarius declarare valeam, paulo altius repetenda est. Ex sacris igitur et profanis scriptoribus exploratum esse potest nomine *virgæ* potestatem aliquam solere designari.

Hinc 1. virgam gerunt reges, regiæ suæ potestatis symbolum, quam *sceptrum* vocamus. De Assuero rege refert Scriptura sacra : *Neminem vocatum regis atrium interius ausum ingredi, nisi forte nec auream virgam ad eum tetenderit, pro signo clementiæ.*

2. Etiam principes primos a rege, virgam et sceptrum, quasi suæ potentiæ indicium gessisse, colligi potest ex Apostolo, *ad Heb.*, II, ubi indicat Joseph in Ægypto

virgam in principatus sui testimonium gestasse, dum dicit : *Fide Jacob moriens, singulos filiorum Joseph benedixit, et adoravit fastigium virgæ ejus.*

3. Romani prætores virgam gerebant. Unde dum manu mittebant servos, eorum capita solebant virga attingere, quæ dicebatur *vindicta*, vel *vindicia*. Hinc Cicero in *Topicis* : « Si neque censu, neque vindicta, neque testamento liber factus est, non est liber. » Persius quoque, satyra v :

Vindicta postquam mens a prætore recessit :
Cur mihi non liceat, jussit quodcumque voluntas?

4. Judices in tribunalibus virga uti solent in symbolum potestatis vindicativæ et punitivæ, quæ eis ex officio competit erga improbos. Nempe advigilare debent ut potestas quam sortiuntur sit virga directionis, virga æquitatis, virga correctionis.

5. Pastores ovium virgam, sive baculum pastoralem ad oves dirigendas ab initio sæculi, sive artis pastoritiæ gestasse, ex antiquis scriptoribus et Scripturis deduci potest. Hinc illud :

Pastores baculo minas, lupus ore minatur.

Tradunt ab illis derivatum esse morem ut reges sceptra gerant, quasi baculos pastorales, cum ipsi non aliud sint quam pastores populorum, sic enim vocat Homerus regem Agamemnonem. Quapropter etiam Philo dixit pastoralem artem esse præludium ad regnum. Sic David et Moyses, aliique antiqui, ab ovibus ad regnum translati, a regendis ovibus didicerunt populos regere.

6. Denique ad potestatem spiritualem hæc translata sunt, ita ut ad eam significandam nomine virgæ sæpius utantur sacræ Litteræ. Sic enim loquitur Regius Propheta de potestate annuntiandi verbum Dei, et de ipsa prædicatione per apostolos initiata : *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum* (Psal. CIX). Quasi dicat : O Christe, Pater tuus æternus sceptrum regiæ et sacerdotalis tuæ potestatis agnosci et dominari faciet, per verbum prædicationis quod primo exibit de Sion, post Spiritus sancti adventum; virtute illius, quasi per virgam potentiæ tuæ ac fortitudinis, conteres eos qui tibi adversantur, et subjicies dominatui tuo ; ita ut amodo non resistant tibi, sed victas manus tradant, et exinde per fidem regnans, dilatabis imperium tuum ; non solum inter Judæos, sed etiam inter gentes infideles. Apud Zachariam quoque loquens Dominus de regimine populi sui, dicit : *Assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decoram, alteram vocavi Funiculum, et pavi gregem.* Virga decoris, hoc est, suavi speciosoque regimine reguntur pii, virga Funiculus nuncupata, hoc est, severo et pœnis regimine permixto, reguntur impii, et in hoc Deum imitari debent, qui ab illo regendi sortiuntur potestatem.

Ortus exinde mos est in Ecclesia in symbolum potestatis spiritualis in quibusdam specialibus officiis virgas gestare. Sic episcopi et abbates in signum eminentis suæ dignitatis virgam pastoralem gerunt, quam *pedum* vocamus. Sic decanis et aliis prælatis, vel viris in dignitate constitutis, argentea virga præfertur in solemnibus officiis ecclesiasticis. Sic et Romæ pœnitentiarii virgas gestant, quibus capita pœnitentium attingant, in symbolum specialis auctoritatis eos judicandi, absolvendi, in libertatem vindicandi, disruptis Satanæ et peccati laqueis. Sed et per virgam antiquitus inauguratum fuisse Moysen et Aaronem ad regendum populum, idque ex speciali Dei ordinatione, nemo est qui ignorat. Virgam enim tenebat Moyses in manu, qua gregem suum ad interiora deferri minabat, ut dicit Scriptura, et jussus est eam in terram projicere, cumque projecisset, versa est in colubrum ; sed cum iterum apprehendisset, reversa est in virgam, et per illam multa prodigia patrata sunt in Ægypto. Itaque per illam virgam inauguravit Dominus Moysen, et ducem populi constituit ; nam non aliud illa significabat, quam odtestatem sibi a Deo datam, qua Ægyptios percuteret et puniret, Hebræos vero regeret et duceret ; ita ut virga hæc Moysi fuerit instar sceptri quod Ægyptiis formidabile fuit, et exosum instar serpentis et colubri ; Hebræis vero amabile instar virgæ et baculi pastoralis.

Atque etiam cum Moyses non solum dux populi, sed et sacerdos fuerit, dicente Psalte : *Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus* (Psal. XXIX), virga hæc etiam sacerdotii symbolum ipsi fuit, qua fuit insignitus tanquam legatus vices Dei gerens, tanquam sacerdos, tanquam mediator inter Deum et populum, tanquam miraculorum operator, quibus ostenderet se Deum Pharaonis. Hinc et illa virga vocatur virga Dei. Nam sic loquitur Scriptura (*Exod.*, c. IV, 10) : *Reversus est Moyses in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua.* Ubi addunt Hebræi virgam istam fuisse quadratam, et in quatuor lateribus nomen Dei tetragrammaton, sive

quatuor litterarum, inscriptum fuisse, ita ut singulis virgæ lateribus vita nominis littera esset incisa, ideoque dici virgam Dei.

Sed de virga Aaronis potissimum nobis sermo, quæ specialissime per divinam ordinationem sacerdotalis potestatis fuit indicium producens divinitus frondes, flores, fructus, et per id Aaronis electionem ad sacerdotium designans. Nam cum ob seditionem Core cum suis contendentis cum Aarone de sacerdotio, grave murmur obortum fuisset, Deus, ut litem visibili signo dirimeret, jussit singulas tribus earumque principes virgam suam adferre, cui inscriptum esset nomen principis, seu primogeniti illius tribus, illasque poni in tabernaculo fœderis, coram arca testimonii in Sancto sanctorum, fueruntque virgæ duodecim, præter virgam Aaronis, quæ erat virga tribus Levi; nam tribus Joseph erat divisa in duas, Ephraim scilicet et Manasse.

Cum ergo posuisset Moyses virgas coram Domino, sequenti die regressus, invenit germinasse virgam Aaron, qui erat primogenitus de tribu Levi. *Et turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt:* hoc est, forma florum mutata et defluente, gemmæ eorum transformatæ sunt in fructus amygdalarum. Manifestum ergo fuit hoc miraculum et judicium electionis divinæ; nam hæ virgæ erant prorsus aridæ et siccæ, sicut scipiones vel baculi viatorum, nec naturaliter poterant revirescere. Deinde triplex quasi miraculum cernitur. Primum, in eo quod gemmas sive baccas germinarit; secundum, eo quod baccæ hæ subito conversæ sint in flores; tertium, eo quod flore eodem pene tempore in fructus sint conversi. Denique probabilis est opinio quam habet Tostatus, et alii, nunquam fuisse desiccatam, sed semper mansisse cum floribus, vel potius fructibus.

Ratio afferri potest, tum quia perfecta sunt Dei opera et miracula, tum quia virga hæc fuit perenne memoriale et testimonium apud posteros rei gestæ, quod per virgam florentem familiæ Aaronis esset consignatum sacerdotium; hoc autem posteris non ita probari poterat per virgam siccam. Sic manna semper fuit sui simile, et incorruptum in tabernaculo servatum, ut posteris fidem faceret illius quod populo pluerat in deserto. Ergo et de virga Aaronis idem dicendum, quam in arca fuisse cum tabulis legis servatam (hoc est circa arcam cum manna) tradit Apostolus, *Heb.*, IX, 4. Nunc autem ignotus est locus in quo arca delitescit, quia abscondit eam Jeremias, *et dixit ignotum fore locum, donec congreget Deus congregationem populi sui, et propitius fiat*, ut dicitur *Machab.*, II, quod de fine mundi intelligunt sanctus Epiphanius et Dorothæus martyr, et alii cum eis. Tunc autem manifestabitur, ut certius Judæi cognoscant se in Christum credendo veros esse filios Abrahæ, discipulosque Moysis et prophetarum, cum viderint Jeremiæ prophetiam impletam suo tempore, et se arcam habere, qua majores sui caruerant. Tunc ergo forsitan etiam apparebit virga Aaronis, quæ circa arcam servari solita erat. Quid vero virga Moysis devenerit, incertum est, maxime cum Apostolus, *ad Heb.*, IX, tantum meminerit virgæ Aaronis quæ frondaverat, quam aliam fuisse a virga Moysis plerique arbitrantur.

Nam virga Aaronis vocatur virga Levi, non virga Moysis, *Num.*, XVII. Et cæteri principes suspectum habuissent Aaronem et Moysen, si ipse fratri consignasset virgam illam quæ tot portentorum fuerat operatrix, cum alii communem virgam acciperent; consequenterque miraculum florentis virgæ non Aaroni, sed virgæ tribuissent. Fuit ergo Aaronis communis, sicut et aliorum, quas omnes ex amygdalo fuisse tradunt Hebræi, de morte ejus gentis quæ ex ea potissimum arbore scipionibus utebatur. Amygdalus enim excellit in surculis, sive ramis rectis et proceris, ita ut apta sit ad virgas et scipiones senum conficiendos. Virgæ porro Moysis partem inventam esse anno Christi 1008, ad eamque ex Gallia, Italia, aliisque provinciis multos confluxisse narrat ex Glabro Baronius, anno dicto.

LECTIO II.

EXPLICATIO VIRGÆ AARONICÆ.

Sed jam breviter explicemus quomodo hæc virga Aaronis sacerdotalis vitæ et perfectionis imaginem gesserit, quod potissimum ad scopum nostrum spectat.

Dicamus ergo primo, in eo quod virga illa recta fuerit, non curva aut nodosa, insinuari quomodo vita sacerdotalis a curvitate peccati et nodositate vitiorum libera esse debeat; alioqui reprobandam fore, ignisque æterni incendium operari debere. Sit ergo recta et procera, divinæ regulæ conformis, non sit ad terram incurvata, nec de ligno spinoso aut præfracto; ut erga alios possit esse virga directionis, virga correctionis erga Deum, virga electionis, virga dilectionis.

Dicamus secundo, in eo quod amygdalina fuit, significare vigilantiam sacerdotalem et pastoralem. Amygdalus enim est symbolum vigilantiæ apud veteres, eo quod prima evigilet post hyemem, primaque floreat. Unde quod Jeremias, c. I, dicit : *Virgam vigilantem ego video*, alii vertunt : *virgam amygdalinam ego video*. Recte itaque designat vigilantiam quam pastores et sacerdotes gerere debent, cum erga se, tum erga gregem. Erga se quidem, ne passionibus et vitiis in animum furtim irrepentibus locum dent in dormiendo et cum torpore se gerendo. Hinc Thomas a Kempis : « Vigila super teipsum, admone teipsum, et quidquid sit de aliis, non negligas teipsum. Tantum proficies, quantum tibi vim intuleris. « Erga gregem vero vigilare etiam tenentur, ne lupo ferarumque spiritualium occursibus et infestationi pateant, ne corrupti mores, et perniciosi errores gregatim irrumpant, ne fero laniatu ovile dominicum sibi concreditum discerpant. Imitari debent vigilem pastorem, fidumque Jacob, dicentem ad Laban (*Gen.*, XIII) : *Viginti annis fui tecum, oves tuæ et capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi, nec captum a bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam, quod furto peribat exigebas a me, die noctuque æstu urebar et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis.* Quapropter ipsos etiam monet Apostolus in persona Timothæi : *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple.* Nempe excubare debet pastoris cura pro singulorum salute, et sicut non dormit, neque dormitat qui impugnat et conturbat Israel, ita nec dormitare debet aut dormire qui custodit Israel.

Dicamus tertio, in hoc quod amygdalus inter arbores prima flores producit, designari perfectionem virtutis, qua aliis præflorere debent sacerdotes, et cæteras arbores in horto Dei mystico plantatas ad florendum, quodammodo exemplo suo invitare. Atque cum perpetuo (ut supra diximus) flores fructusve conservarit virga Aaronis in testimonium posteris, etiam hoc ipsum designat, teste sancto Ambrosio, lib. 10, epist. 82 : « Quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia, et in summa humilitate, habeat in suo munere commissæ sibi potestatis florem. Designat ergo id perseverantiam in flore et fructu perfectionis, quam in sacrata cordis sui arca diligenter debent adservare sacerdotes.

Dicamus quarto, in eo quod virga Aaronis subito gemmas, seu baccas, deinde flores, statimque fructus produxerit, significari quomodo sacerdotes expediti esse debeant, prompti et efficaces ad omne bonum, et omnem fructum cito producendum. Mox enim ut germinarint gemmas et baccas, hoc est, sancta intus desideria ; statim flores subsequi debent, hoc est, firma proposita et resolutiones ; exinde sine mora illas ad effectum deducendo, e floribus fructum efforment. Non sint de illis arboribus quæ multas frondes et germina, multosque flores producunt ; sed paucos fructus, quia statim flores decidunt inanes, hoc est, non sint de illis qui multa pia desideria, multa bona proposita germinant, sed omnia minimo vento defluunt, et pauca ipsi ad effectum deducunt. De quibus possumus dicere illud *Job*, c. XV : *Lædetur quasi vinea in primo flore.*

Dicamus quinto, in eo quod primo florens amygdalus debeat frigora multa, grandines, pluvias, ventos sustinere et superare, designari quod vita sacerdotalis pia et florida debeat esse cum patientia conjuncta, eo quod non sit libera a multis adversis, a contradictione linguarum, a statu malignantium, ab infestatione improborum, aliisque grandinibus et ventis ejus florem lædere conantibus : *Non est enim discipulus supra magistrum, nec servus major domino.* Si ergo tot passus est contradictiones, tot maledicta et adversa Jesus Nazarenus, potens in opere et sermone, ita ut et hypocritæ, et voracis, et seductoris nomen calumniose ei ingestum fuerit, quid aliud expectare debent ejus discipuli, et supremi hujus sacerdotis ministri, qui vestigiis ipsius volunt inhærere ? Certe non possunt esse liberi ab interiori vel exteriori afflictione, si in Christo pie volunt vivere, sed instar amygdali, inter pluvias et ventos debent fortes et floridi permanere.

Dicamus sexto, in eo quod amygdala exterius in cortice duritiem et amaritudinem habent, indicari austeritatem et mortificationem a sacerdotis vita non debere abesse, ut possit fructus amygdalinos proferre. Hoc his verbis explicat sanctus Gregorius Nyssenus, lib. de *Vita Moysis*, de hac virga sermonem faciens : « Aspera et continens, duraque debet esse exterius sacerdotis vita, intus autem in occulto suave quodpiam edulium continere ; quod tunc manifestatur, cum maturum fuerit, cumque corruptus fuerit stipticus et circumfusus cortex, et lignea nuclei testa defracta. » Cui consonat quod tradit Philo, dum dicit per amygdalum significari opus

esse aspero conatu et labore, ut quis dulcem virtutis fructum assequatur; ut quis enim fructu amygdali fruatur, debet prius durum perfringere nucleum quo fructus contegitur.

Dicamus postremo, hac virga percussam esse petram, *Num.* XX; nam ibi dicitur: *Tulit Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini,* hoc est, quæ reposita erat in tabernaculo. Constat autem virgam Aaronis repositam fuisse in tabernaculo, ex Apostolo, *ad Hebr.* IX. De virga autem Moysis ignoratur quo devenerit, et ita certius dicitur virgam Aaronis percussisse petram et aquas eduxisse. Itaque significatur sacerdotum esse divino verbo et potestate percutere dura corda, lacrymasque ab illis elicere; atque etiam ipsorum esse e Christo petra mystica, aquam gratiæ copiosam educere, in gratiam populi. Illis nempe dicitur: *Loquimini ad petram, et dabit vobis aquam.* Ad quam petram? Utique ad duplicem.

1. Loquimini ad cor petreum et impœnitens, ut contritionis aquas donet verbo compunctionis à vobis percussum.

2. Loquimini etiam, et maxime ad Christum, qui his quando volunt siccis et duris cordibus aquam gratiæ non denegat abundantem.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Concludo tandem, et dicta breviter recolligens, sermonem ad vos converto, o sacerdotes et ministri Domini, fratres, patresque mei! cum filiorum Aaron honore et nomine gaudeatis, et quod apud illos in typo gestum est, vos exhibere debeatis in veritate; vitam ad exemplar et imaginem illius mysticæ virgæ decet vos componere. Sit ergo vita vestra recta, et erecta cœlum versus, non nodosa aut curva, ne de vobis verum sit: « O curvæ in terras animæ, et cœlestium inanes! » Sit florida quoque, et vigilans instar amygdali, non tarde, sed tempestive flores producens. Sit in perfectionis exemplum posita, et aliis præflorens, et ad pietatis similem florem germenque producendum præinvitans. Nec solum frondes aut folia germinet, hoc est, desideria, proposita, aut verba pietatis; sed et ipsum fructum efficaciter producat. Sit quoque constans et patiens, nec a flore aut fructu retardetur ob ventos aut grandines, ob adversa exterius interiusque infestantia, sed perseveret florida, et nunquam marcescat, Dei protegente eam gratia. Sit denique austeritate et mortificatione quasi quodam asperiori cortice obtecta, et securius suavem suum fructum intus alat et conservet. Sic fiet ut directionis virga sit pro piis, virga correctionis pro impiis, ita ut exemplo vitæ vestræ, et verbo doctrinæ intus percussi, impietatem deserant, et per pietatis viam ad aquas gratiæ per contritionis lacrymas revertantur. Hoc satagite, huic rei advigilate, sic certam vestram electionem et vocationem facietis.

Habemus exemplar quod intueamur in nostro Aarone, in sancto Carolo Borromæo, qui posterioribus his sæculis, tanquam novus Aaron ad sacerdotium, et sacerdotalis perfectionis apicem supremum a Deo est vocatus, omnibusque sacerdotibus ut perfectionis archetypus propositus; cujus et virga in tabernaculo Domini conservatur, dum ejus vita tanquam sanctitatis norma in Ecclesia Dei in pretio habetur, et celebratur vita ejus, instar virgæ Aaronicæ, rectissima perstitit, nunquam peccato mortali incurvata vel præfracta. Florentissima fuit omnigenæ virtutis flore, ita ut illud ei conveniat: *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* Vigilantissima fuit in omni sacerdotali et pastorali munere, ita ut cum Apostolo dicere potuerit: *Præterea quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana sollicitudo Ecclesiarum* (II Corinth., XI). Constantissima fuit inter ventos et turbines, inter tot persecutiones, contradictiones, conspirationes. nihil unquam viroris, nihil floris, deperdidit. Cortice aspero fructus suavis interius obtegebatur, quia vitam duxit in contemplatione suavem, sed in cinere et cilicio, mortisque mortificatione absconditam. Denique, ita exemplo vitæ, et verbo doctrinæ cleri sui, et populi cor antea durum emollivit, ut myriades animarum ad meliorem mentem vitamque duxerit.

LECTIO III.

DE OBLIGATIONE SACERDOTUM AD PERFECTIONEM.

Error est communis satis et popularis, ad perfectionem tantum illos obligari, qui per religionis vota se Deo consecrarunt, et a populi consortio ad vivendum sibi et Deo segregarunt, ita ut religionis claustris putent hanc perfectionem concludi, nec in sæculo agentibus obligationem ad eam tendenti, imponi. Verumtamen ex sacris Litteris constat illam omnibus christianis a Christo proponi, omnesque ad eam invitari. Si antiquis in conjugio agentibus vitæ perfectio proposita fuit, ita ut dixerit Dominus Noe ac similibus inter curas liberorum et domesticorum negotiorum de-

gentibus : Ambula coram me, et esto perfectus ; an non multo magis hoc ipsum in lege perfectionis omnibus dictum censebimus ?

An non omnes Christus alloquitur dicens (*Matth.*, v): *Estote perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est ?* Sane perfectio sectanda hic insinuatur omnibus illis qui filios Dei se profitentur ; qui ergo eam negligunt, sciant se a numero filiorum excludendos. Interim, sicut Deus ab initio creationis voluit unamquamque arborem producere fructum juxta genus suum, ita idipsum decernit in horto suo mystico, volens unumquemque fidelem, tanquam plantam a se insitam et rigatam, perfectionis fructum producere, juxta vocationem suam. Et hinc certum est strictiorem obligationem tendendi ad perfectionem incumbere sacerdotibus quam laïcis et plebeis. Ac sicut virga Aaronis non quoslibet flores aut fructus dedit, sed amygdalinos et perfectos, electionis divinæ, et specialis vocationis indices ; ita Christus juxta vocationem sacerdotalem et electionem, a ministris suis frondes, florem, fructumque requirit perfectæ vitæ et sanctitatis. Id vero ut methodo theologica procedamus, primo ex Scriptura, deinde ex sanctorum Patrum doctrina ; denique ex rationibus ad hoc allatis, demonstrandum nobis est.

DECLARATIO EX SCRIPTURIS.

Primo quidem si Scripturæ oracula consulimus, manifesta est illa Domini sententia sacerdotes concernens : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, qui sanctifico vos.* Quod si sacerdotibus id antiquis dicitur, quanto magis sacerdotes novæ legis concernit ? Quandoquidem eis tradita est lex perfectionis et amoris, et sacerdotium longe perfectius quam vetus ; in quo non animalium, sed Agni immaculati caro et sanguis cum divinitate immolatur. Si ab eis perfectio et sanctitas requirebatur, qui ad arcam fœderis, aut vasa tabernaculi portanda erant destinati ; quidnam requireturab eis, qui divinitatis sanctuarium (Christi corpus) quotidie manibus sacratis debent tractare, et Sanctum sanctorum in medio sui collocare ? Si ab eis qui incensum et panes offerunt, quid ab illis qui deificum panem divinitati conjunctum tanquam angeli Dei conficiunt, offerunt, sumunt, ministrant ? Olim itaque separavit Deus tribum Levi, ad perpetuo serviendum sibi, sed hoc in typo ministrorum et sacerdotum novæ legis, quos sibi eligens Deus ad eminentius longe ministerium, segregari vult a communi plebe, non distantia locorum, sed disparitate morum ; ut sicut ab illis segregantur status eminentia et distinctione, sic et ab illis separentur eminentia vitæ et sanctiori conversatione. Docet nimirum eos nullis intendere popularibus negotiis et cogitationibus, nulli implexos esse cupiditatibus, nullis involvi impedimentis ; ut excellentiorem vitæ rationem ineant, divino cultu cœlestiumque rerum tractationi vacantes. Certe quantum distat cœlum a terra, in tantum sacerdos a plebe distat ; igitur et sacerdotalis vita non minus distare debet a conversatione sæculari et plebeia.

Illis maxime convenit dicere cum Apostolo : *Conversatio nostra in cœlis est.* Nam, licet in terris inter homines agant, tamen ad hunc solum scopum cum hominibus conversari debent, et cum terra commercium habere, ut hominibus benefaciant, ut in illos amorem et gratiam Jesu Christi influant, ut secum ad cœlestia pertrahant. Sicut ergo cœlum a terra distantissime elevatum, tamen cum terra quoddam habet commercium influendo, idque in ipsius terræ commodum, ita sacerdotibus convenit cum terrenis hominibus quandoque conversari, sed id in spirituale eorum emolumentum, ut de terrenis cœlestes efficiantur ; sint itaque sacerdotes velut cœli, elevati a terra per contemplationem, ampli per charitatem, splendidi per sapientiam, semper sereni per animi tranquillitatem : celerrime moti ab intelligentia per obedientiam, pluentes per instructionem, tonantes per objurgationem et reprehensionem, fulgurantes per bonorum operum vividam lucem, multa bona terris largientes, et nihil ab eis quærentes, per veram liberalitatem purissimi ab omni sorde per vitæ sanctitatem, Deique sint habitaculum, sicut et cœli per justitiam perfectam.

Secundo certum est ex Scripturis sacerdotibus sæpe tribui nomen angeli, sic enim loquitur Malachias, capite secundo : *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem de ore ejus requirent, quia Angelus Domini exercituum est* Sic loquitur et sanctus Paulus *ad Corinthios,* capite XI : *Velamen debet habere mulier super caput, propter angelos,* hoc est propter reverentiam sacerdotum, qui tanquam angeli Deo ministrant, convenit velari in loco sacro mulieres, ne forte vani alicujus aut lubrici aspectus occasionem suggerant. Sic etiam in *Apocalypsi* prælatis Ecclesiarum nomen angeli tribuitur, dum Joanni, *Apocalypsi* II, dicitur : *Angelo Ephesi scribe,*

angelo Philadelphiæ, angelo Thyatiræ, etc. Cur vero angeli nomen Dei ministris tribuitur, nisi ut indicetur ab eis requiri angelicam vitam, puritatem, sanctitatem, quandoquidem et illis in officio assimilentur? Sicut ergo angeli semper vident faciem Patris, sic convenit sacerdotes in præsentia Dei semper ambulare, illumque contemplari oculo mentis, illi ministrare assistendo, illi assistere ministrando. Et sicut angeli (hominum enim administratorii spiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis) simili fere modo sacerdotes hominibus præsunt, ut custodes, ut in viam salutis directores, ut inter Deum et ipsos mediatores, ut constituti a Patre tutores et actores. Itaque hæc omnia inclamant eminentiam status ac muneris eorum, cui fœdere inviolabili vitæ perfectio et puritas debet conjungi.

Tertio, idem deducitur ex Apostolo variis locis, sed potissimum *ad II Corint.*, c. VI, ubi specificans quamdam perfectionem, et quam vividum florem omnigenæ virtutis a suis sacerdotibus requirat Deus, inter cætera sic ait : *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in angustiis, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per ignominiam et bonam famam.* Ecce quot virtutum flores contexuit Apostolus, ex quibus sertum conficiat, quo sacerdotum et ministrorum Dei capite adornari est necesse. Quam multa consociat perfectionis munia, quæ ab illa exigi protestatur, si vere ministri Dei dici et esse desiderant. Si olim opere polymito contexta vestis sacerdotalis, auro, bysso, purpura, hyacintho, cocco retorto et bis tincto effulgere debebat ; typus erat polymitarum virtutum, quibus debet sacerdotalis vita promicare.

Quod ergo illi gestabant in vestibus, nos debemus imprimere in cordibus, exprimere in moribus, ut effulgeat in nobis et effloreat super nos sanctificatio illius cujus ministri constituti sumus. Nemo igitur conqueratur si, apostolicæ doctrinæ inhærentes, multa a ministris Dei requirimus, et plura quam communis eorum fert opinio, cogamur dicere et docere; nempe ipsis plus cœlitus a Deo creditum est quam ipsi videantur credere; ideoque plus ab illis exigetur quam ipsi a seipsis videantur exigere. Casula illa et poderis sacerdotalis majoris est ponderis quam communiter existimetur : pondus illius appendant in siclo sanctuarii, qui illa se vestire vel adornare gestiunt. Quidam vir sanctus cum inaudisset mortem cujusdam recenter sacerdotio initiati, qui dicebatur solum semel sacrum celebrasse, sacraque veste semel indutus fuisse, subjecisse fertur : « Multum ponderis secum desert ad Judicem. »

LECTIO IV.

DECLARATIO OBLIGATIONIS SACERDOTALIS EX SANCTIS PATRIBUS.

Conformis est jam dictis sanctorum Patrum doctrina, inter quos sic loquitur sanctus Ambrosius : « Audite me, beatissimi Patres, et si dignum ducitis, sanctissimi fratres ; audite me, stirps levitica, germen sacerdotale, propago sanctificata, duces et rectores gregis Christi ; audite me rogantem vos pariter et timentem, et honorem sacerdotalem demonstrare volentem, ut cum honoris vobis prærogativam monstramus, merita etiam congrua requiramus. Dignum est enim ut dignitas sacerdotalis prius noscatur a nobis, et deinde servetur a nobis, ut psalmographi sententia repelli queat a nobis : » *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* Ita ipse libro *de Dignitate sacerdotali.* Idem quoque, epist. 6 *ad Irenæum*, refricat Pythagoræ mandatum, quo discipulos suos communem et usitatam populo viam ingredi prohibuit, ac multo magis ad levitas et sacerdotes, quos Dominus a turbis separari præcepit, pertinere his verbis eleganter docet : « Vides nihil in sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum multitudine sobriam a turbis gravitatem, seriam vitam, singulare pondus dignitatis sibi vendicat dignitas sacerdotalis. Quomodo enim potest observari a populo, qui nihil habet secretum a populo, nihil dispar a multitudine ? Quid enim in te miretur, si sua in te recognoscat, si nihil in te aspicias quod ultra se inveniat, si quæ in se erubescit, in te etiam offendat. Supergrediamur igitur strata gregalis conversationis, sit nostra via angustior, virtus exuberantior, trames pressior, fides sublimior, callis arctior, vigor mentis exudans, sit gressus ad superiora. » Consonant et alii Patres, inter quos Isidorus Pelusiota, l. 2, ep. 2, sic dicit : « Sacerdos debet esse Christi alumnus, a peccatis segregatus, rector, non raptor;

speculator, non spiculator; dispensator, non dissipator, pius in judicio, justus in consilio, devotus in choro, stabilis in ecclesia, sobrius in mensa, prudens in lætitia, purus in conscientia, assiduus in oratione, patiens in adversitate, lenis in prosperitate, dives in virtutibus, expeditus in actibus, sapiens in sermone, verax in prædicatione. » Ita ille. Audiamus et beatum Laurentium Justinianum, serm. *de Corpore Christi:* « Accedat sacerdos ad altaris tribunal ut Christus, assistat ut angelus, ministret ut sanctus, populorum offerat vota ut Pontifex, interpellet pro pace ut mediator, pro se autem exoret ut homo; huic expedit ut divinæ laudis sit amator, religiosus in se, humilis corde, et erga proximorum errata compassione compunctus. » Hæc ipse.

Omitto sanctum Chrysostomum, aliosque, qui ex professo de sacerdotio libros edidere, ut illius perfectionem plenius declararent, et sacerdotum animis imprimerent; quo non communi, sed divina quadam et eminenti virtute ac sanctitate præditos esse debere inculcant, totosque Deo divinisque consecratos. Unde differentiam afferunt inter laicos et sacerdotes, quod laici sint velut sacrificium oblationis, quod partim Deo offerebatur, partim offerenti redibat; aliquando cor tantum et viscera animalis Deo offerebantur, cætera sacerdoti obtingebant in partem. Sic Deus cor quidem et animum eorum qui in conjugio agunt exposcere videtur, attamen corporis vires et membra permittit sæculi negotiis quandoque impendi. Sacerdotes vero holocausti rationem habere debent, cujus nulla pars erat quæ Deo non offerebatur, et cultui divino mancipabatur, ac igne comburebatur; ipsorum ergo tota vita, omnia desideria, opera, verba, igne divini amoris incendi debent in obsequium Dei. Hinc Hesychius, explicans illud *Lev.* VI: *Præcipe Aaron et filiis ejus: Hæc est lex holocausti, cremabitur in altari tota nocte usque mane*, sic ait: « Sacerdos juge et continuum debet esse perfectionis holocaustum, via perfectæ sapientiæ incipiens in mane ætatis et juventutis, in eadem vesperam senectutis et vitæ suæ finiat.

LECTIO V.

DECLARATUR IDEM RATIONIBUS ET EXEMPLIS.

Ex doctrina jam tradita, qua ex Scripturis, qua ex sanctis Patribus, multiplices rationes deduci possunt cur sacerdotes præ cæteris ad perfectionem teneantur, eamque eminentem. Nempe cum sint in statu perfectissimo et eminentissimo, necessario sequitur obligatio conformiter huic statui et vocationi vitam agendi; cui quidem obligationi nequit satisfieri, nisi per virtutem et perfectionem sublimem, per vitam deiformem. Hæc est doctrina sancti Ambrosii, lib. *de Dignitate sacerdotali*, ubi ait: « Nihil est in hoc sæculo excellentius sacerdotibus, si quod sumus professione, actione potius quam nomine demonstremus; ut nomen congruat actioni, actio correspondeat nomini; ne sit nomen inane, et crimen immane; ne sit honor sublimis, et vita deformis; ne sit deifica professio et illicita actio. »

Quam eminens autem sit sacerdotalis status, non est necesse multis probare, cum functiones sacerdotis id satis demonstrent. Cum enim versentur tum circa corpus Christi verum, illud consecrando, offerendo, distribuendo; tum circa corpus Christi mysticum, peccata remittendo, animas sanctificando, judicando, sanguinis ac spiritus Christi participes efficiendo; sicut hæ functiones omnem creatam potestatem transcendunt, ita sanctitatis gratia et perfectio correspondens omnem perfectionem debet supereminere. Et sicut potestas sacerdotalis est supremæ potestatis Christi participatio, ita gratia, perfectio spiritusque vitæ sacerdotalis debet esse participatio vitæ, spiritus, gratiæ Jesu Christi in gradu eminenti. Denique, cum eam in alios teneantur sacerdotes transfungere, debent ubertim pro se et aliis continere, tanquam secundarii fontes gratiæ, ipsi fontali origini proximi et conjunctissimi.

Ex his collige statum sacerdotii sublimiorem esse statu Religionis, majoremque obligationem ad perfectionem et sanctitatem includere; quod non parum a sacerdotibus ponderandum foret, et ab iis qui nimis facile, et sine prævio examine, divinoque consilio, ad sacerdotium convolant, illius haut satis notis sibi vinculis se irretiunt, animasque suas illaqueant. Hinc est quod multi, in Religione pietatis licet laude illustres, nunquam ausi fuere ad sacerdotium adspirare.

Sancto Francisco, cum post importunam Fratrum interpellationem de ea re meditabundus, et velut deliberans incederet, apparuisse ferunt angelum, in manu phialam crystallinam limpidissimam gestantem, hisque eum verbis allocutum: « Francisce, decet animum illius qui sacerdotio initiari desiderat, instar hujus cristalli effulgere, et ea puritate nitere. » Qua quidem apparitione et sermone, ab ulteriori de-

sacerdotio suscipiendo cogitatione deterritus, in diaconatus ordine permansit.

Beatus Theodorus abbas, de quo in Vitis Patrum, secunda parte, *de Humil.*, cum diaconus foret, nunquam ut ministerio suo fungeretur, adduci potuit. Cum ad id sollicitaretur instantissime, orationi se dedit, ut divinam ea de re agnosceret voluntatem; oranti vero apparuit columna ignis ad cœlum usque pertingens, et vox audita est: Si instar columnæ hujus igne flagras charitatis, ministerio fungere diaconatus. Ideo nunquam ei persuaderi potuit ut illud exerceret, nec ut calicem tangeret.

Sanctus Marcus anachoreta (errant qui de Evangelista id narrant) ita fulgorem sacerdotii illiusque perfectionem animo conceperat, ut sibi pollicem dextrum absciderit, non sine divino instinctu, ne ad sacerdotium promoveretur, quo se indignum judicabat. Denique sanctus Benedictus, amplissimi licet et sanctissimi Ordinis patriarcha, sacerdotalem ordinem non suscepit, nec unquam ausus fuit tantæ perfectionis verticem conscendere, utpote gradum Deo proximantem.

Similiter sanctus Antonius, Hilarion, Macharius, Anselmus, totque eremi Patres sanctitate illustres, qui progeniem sanctam et numerosam, tot millia monachorum Deo progenuerunt, sacerdotium detractarunt, illo se indignos censentes. Et hinc factum est ut in multis Ægypti cœnobiis vix unus monachus sacerdos reperiretur, ut patebit Vitas Patrum diligenter revolventi.

ADHORTATIO AD SACERDOTES.

Quid dicimus ad hæc, nos terreni et animales, infirmi et imperfecti, vitiis et tenebris sæculi pleni, qui ad tantum gradum, tantæ perfectionis culmen ausi fuimus conscendere? Cur locum sanctitatis tenemus, et illius expertes sumus, nec ad illam contendimus vel adspiramus? Cur terræ et rebus infirmis inhærentes, cœlestium parum sumus memores? Certe auribus nostris insonare, et oculis nostris continuo observari deberet illud : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Hoc libri sacri, hoc templa, aræ, vasa sacra, hoc sacrificia, omnesque aliæ functiones, in quibus quotidie versamur, nobis inclamant. Cordi nostro vivis litteris eam vocem exaratam gerere nos deceret, ut jugiter ad perfectionem sectandam animos nostros extimularet. Itaque, o ministri et sacerdotes Domini, non semel et iterum, sed et decies auribus vestris eam repetere libet, ut agnoscatis quot titulis ad sanctitatem, hoc est, ad puritatem et integritatem vitæ, obstricti sitis.

1. Sancti estote, quia ter sanctus est Dominus Deus exercituum, cui militatis. Sanctus Pater omnis sanctitatis principium sine principio. Sanctus Filius, qui cœleste semen sanctitatis in terras attulit. Sanctus spiritus, cui et nomen sanctitatis appropriatur, et opera sanctitatis specialiter attribuuntur.

2. Sancti estote, tanquam qui in officio similes estis angelis Dei, ideoque cum puritate assistere et ministrare obligati, sicut et illi.

3. Sancti estote, tanquam filii speciales matris sanctissimæ Mariæ, cui debetis esse cooperatores; ut cum ipsa in cordibus fidelium Jesum possitis parturire et sanctitatis filios gignere.

4. Sancti estote, quia sanctus est Pater, qui vos elegit; sanctus Filius, cujus personam geritis; sanctus Spiritus, quem accepistis, qui vos sibi signat, consecrat.

5. Sancti estote, oleo sanctificationis a Sancto sanctorum defluente (quasi a capite Aaronis) perfusi; ut per vos gratia unctionis in infima quælibet Christi membra, in oram usque vestimenti, derivetur.

6. Sancti estote, qui characterem sacratum in sacerdotio accepistis, non solum tanquam signaculum potestatis vobis traditæ, sed etiam tanquam signaculum sanctitatis et gratiæ vobis datæ et commendatæ.

7. Sancti estote, quandoquidem quotidie hostiam puram, sanctam et immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ debetis offerre.

8. Sancti estote, quoniam totius sanctitatis vasa, sanctissima sacramenta, vestræ dispensationi sunt commissa; e quibus tanquam fontibus sanctitatis, sanctificationem vobis aliisque derivetis.

9. Sancti estote, quibus animæ sanctæ commissæ sunt, Jesu Christi sanctissimo sanguine emptæ; quo etiam sanguine fideles aspergere debetis, et pretium sanctum pro eis expensum applicare, ut sint ipsi vobiscum, *Genus electum, regale sacerdotium, populus acquisitionis, gens sancta.*

10. Sancti estote, tanquam Nazaræi, hoc est, sancti, segregati, coronati; tanquam levitæ, hoc est assumpti, et specialiter electi; tanquam clerici, hoc est, de parte et hæreditate sancta Domini, ab illo in partem sortis sanctorum in lumine vocati; tanquam ecclesiastici, hoc est de congregatione sancta, ut filii sanctæ matris Ec-

clesiæ primogeniti; denique, tanquam mediatores inter Deum et homines, Aaronis, Moysis, Samuelis, Christi locum tenentes. En quot titulis ad sanctitatem et perfectionem vitæ obligati estis.

CONCLUSIO ET ORATIO AD CHRISTUM.

Sed quoniam tu, o Jesu, sacerdotii institutor, supreme sacerdotum, auctor es et fons sanctitatis, nec nostris meritis debetur, nec nostris viribus acquiritur, illam tu impertire, illam conserva, illam adauge. Hoc dico modo, quod unusquisque nostrum quotidie : *Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.* Merito omnis sacerdos pronuntiat quod sanctus sit, quandoquidem tuo sit sanguine emptus, et per illum in Baptismate accepta sanctitate regeneratus, per characteris signaculum consecratus, per Confirmationem iterum sanctitate adauctus et signatus, et tandem per sacram olei unctionem, et per novum characterem in sacerdotio sanctificatus. Custodi ergo, Domine, in nobis hanc sanctificationem, tuere et adauge sanctitatem; quia nec sine te illam participare, nec sine te conservare valemus. Te adoramus, te agnoscimus sacerdotii nostri et sacerdotalis gratiæ auctorem; a te habemus potestatem, tanquam milites a duce; a te vitam, tanquam membra a capite; a te spiritum, tanquam corpus ab anima vivificante; a te succum gratiæ, tanquam palmites a vite; a te rorem, tanquam terra arida a cœlo irrorante; a te lucem tanquam radii a sole; a te motum omnem, tanquam instrumenta ab artifice; a te unctionem, tanquam ab olei fonte. Tibi ergo omnia accepta referre cupimus; tibi adhærere, tibi nexu inseparabili uniri, ut semper participemus unctionem, lucem, gratiæ succum et rorem, ut semper sentiamus intus in nobis operantem, motum tuum, spiritum tuum, tuam vitam; ita fave, ut sis nobis omnia in omnibus.

LECTIO VI.

SACERDOTES POSSE IN SÆCULO PERFECTIONEM ASSEQUI.

Quid difficilius est sacerdotibus in sæculo agentibus, assequi perfectionem statui sacerdotali congruam! Hinc fit ut multi illum deserant, simulque pastorales curas, quibus jam erant obligati; suntque velut milites stationem suam deserentes ob periculum imminens ab hostibus, ut saluti suæ securius consulant. Et hoc quidem quandoque prudenter fieri, Deo alio vocante, non ignoramus; attamen quandoque etiam ex pusillanimitate fieri, nec satis consulto, et potius voluntatis esse summi imperatoris nostri Jesu Christi, ut in ea in qua jam positi erant statione fortiter dimicent et perseverent, possumus asserere, idque ex mente et doctrina sanctorum. Etenim sicut Deus multa prævidet pericula in statu sacerdotum et pastorum in sæculo agentium, ita et de gratiæ auxiliis ac speciali protectione illis contra discrimina providit, si ipsa jactent fiduciam suam in Domino, ad cujus gloriam propagandam huic se sorti et militiæ adscripserunt. Alioqui defuisset in necessariis Ecclesiæ suæ Deus, si abundantia gratiæ et specialibus auxiliis in periculis non subveniret, quandoquidem Ecclesia egeat operariis et pastoribus, qui in sæculo agentes sæcularium curam gerant, pro animarum illorum animas suas periculo exponentes. Præclara est hac de re epistola cardinalis Bellarmini, viri pietate et doctrina eminentissimi, ad Henricum a Lotharingia, episcopum Verdunensem, 8 idus novembris 1621, quam merito hic inserendam duxi, ad consolationem quorumdam infirmorum, qui semper in statu pastorali vacillant ob onus et pericula, ad religionis securiorem statum mentem convertentes. Sic ergo scribit ille :

« Quod ad pium desiderium tuum attinet adipiscendi pennas columbarum, et volandi ad locum quietis dulcissimæ, dicam quod subit animum meum. Non puto solidiorem quietem, et salutis veriorem securitatem in re alia posse inveniri, quam in Dei voluntate, animæ totis viribus exequenda. Illam ergo Domini vocem præter omnes amavi semper : *Pater, transfer a me calicem hunc; verumtamen non mea, sed tua voluntas fiat.* Empti pretio magno sumus, proinde tanquam servi obedientiam nostro hero debemus. Dum conscientia testis est, non quæsivisse nos, non optasse, non elegisse locum sublimiorem, et in præsentia honorem nihili ducere, quo et abdicare nos si liceret, luberet; sane est quod gaudeamus et acquiescamus voluntati Dei, quam Pontifex nobis manifestavit. Pastorale onus est sollicitudinis et periculi plenum, neque fortasse, ut exemplum in me statuam, minus grave est onus, dignitas cardinalis. Sed si opifici, si emptori nostro placuit, has in angustias, hæc in pericula nos vocare, ac quinam sumus ut possimus ei dicere: Cur ita fecisti? Qui nos dilexit, et animam suam pro nobis posuit, dicere dignatus est Petro, et in eo pastoribus omnibus : *Si me amas, pasce oves meas*

(Joan. XVII.) Ecquis erit qui respondere audeat Domino : Nolo pascere oves tuas, ne perdam animam meam, nisi sit aliquis qui non Deum, sed seipsum amet? Dei amator verus cum Apostolo ait : *Malo anathema esse a Christo pro fratribus meis*, quam non subire sarcinam quam mihi amor divinus imposuit. Quanquam discrimen nullum salutis esse potest, ubi charitas regnat. Nam esto imprudentes vel ex imbecillitate in multis labimur, nonne *operit charitas multitudinem peccatorum?* Amantissime præsul, quæ mihi frequens dico, tandem et scribere volui sanctæ animæ tuæ, quam ab onere pastorali admodum angi video. »

Hæc Bellarminus, et nos hic inseruimus, ut illa ponderent, qui sub onere pastorali gemunt, non enim facile excutere illud debent, et libertatem ab eo quærere, nisi de Dei voluntate certiores fiant.

Dicimus ergo intuitu majoris quietis aut securitatis, a pastorali cura ad religionis statum transire, quandoque esse seipsum quærere, crucem fugere; et nonnunquam fieri ut majorem crucem reperiant, qui minorem fugerunt; quia ubique crux nos expectat, quocumque transiverimus. Ergo eam quam humeris nostris impositam jam habemus, non facile deponamus; sed auxilium ejus qui cum cruce dat fortitudinem, et commiscet unctionem gratiæ allevantis, imploremus. Et hoc etiam insinuat Apostolus consilium, dum dicit : *Unusquisque in sua permaneat vocatione.* Hic vero maxime alloquimur eos quibus divina gratia impertitur dotes animi non ignobiles, quibus in Ecclesia et plebe commissa frugem facere possunt, quam jam inchoatam quandoque derelinquunt; quibus illud etiam Augustini, *Epistola* 81 *ad Eudoxium* abbatem, repetimus : « Si Ecclesiæ parturienti ministrare noluerint qui possunt, quomodo filii nascentur? »

Ad hanc rem confirmandam facit, quod de Alphonso a Rosa referunt Annales Franciscanorum. Cum Dei servus ille pro nominis Dei gloria laborasset ad conversionem Indorum, voluit secedere, ut majori otio sibi vacaret et securius se ad mortem disponeret. Rediit ergo in Hispanias, ubi se orationi et quieti dedit contemplationis. Verum toties quoties orationi volebat intendere, statim sibi videbatur videre Christum crucifixum amica quadam querela sibi dicentem : « Quare me reliquisti in hac cruce, tu interim solatium quæris? » Quæ visio adeo valide ejus cor permovit, ut statim ad copiosam illam messem pedem retulerit, animabus convertendis vitam suam et sanguinem, si necesse erat, profusurus.

Addere hic possumus, convenire potius e claustris et collegiis religiosis educi viros præclaros, in militia Domini exercitatos, qui populis præessent exemplo vitæ et verbo doctrinæ. Quod antiquitus solitum fuisse non ignoramus, et adhuc hodie in quibusdam institutis religiosis practicari vidimus. Hanc enim ob causam curæ pastorales quibusdam cœnobiis religiosis annexæ fuerunt, ut e gremio suo illis providerent. Et id quidem recte, ex religionis instituto et fundatorum pia mente. Sed utinam major delectus haberetur, utinam majori cura incumberent prælati, ut viros undequaque idoneos alerent huic rei impendendos, pastoralibus curis sufficiendos, suoque tempore emittendos, de quibus possemus dicere illud vaticinantis Jacob : *Nephthali cervus emissus, dans eloquia pulchritudinis.*

Tales enim viri intra religionis claustra diu sacræ doctrinæ pascuis saginati dum emittuntur, ad velociter aliis præcurrendum, ut viam perfectionis currendo et præeundo ostendant, et ut plebem instruant sacræ prædicationis specioso eloquio ; nonne vere sunt cervi emissi, veloces, speciosi, ad sublimia conscendere docentes et adjuvantes? Ergo prophetia illa recte in eos quadrat. Atque utinam (iterum repeto) multi tales sint, maxime in cœnobiis illis, quibus curæ pastorales ob eam causam primitus commendatæ fuerunt ut viros pietate et doctrina probatissimos populis præficerent, qui spiritum Dei, quem in religione hausissent, ad plebeium regimen translati in sibi subditos transfunderent. At experientia videmus e religioso statu ad pastoratus dimitti non paucos, quia difficilioris sunt in domo moris et humoris, cervicosi, elati, aut aliis imperfectionibus onerosi; et hi has secum efferentes turbidas passiones, regendæ plebi parum sunt idonei, parum frugiferi, et jam multis nocent, qui antea soli sibi, aut certe paucis in solitudine, et sub disciplina nocere poterant. Scimus etiam alios venire, qui non tam missi sunt a Deo; vel ab iis qui Dei vicem hac in re gerunt, quam dimissi propter improbam sollicitationem, qua per se, vel per alios amicos, prælatorum molles animos tandem evicerunt.

Atque cum plerique horum libertatis dulcedine allecti veniant, ut scilicet excutere possint vel fugere jugum arctæ obedientiæ, austeritatis religiosæ, solita-

riæ vitæ, hinc fit ut non exiguo cum salutis dispendio inveniantur deserere primitias spiritus, et delicias paternæ domus, ad siliquas porcorum, ad inania sæculi oblectamenta libertate damnosa conversi. De similibus ergo verum est illud lamentum Prophetæ: *Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.* Candidi erant quasi Nazareni, in religionis disciplina coarctati; modo denigrantur super carbones facies eorum, in conversatione plebeia. Lapides erant sanctuarii, lapides electi, dum adhuc sub manu polientis agebant intra claustra; at postea inveniuntur per plateas dispersi, et in luto conculcati. Quid ita? Quia ipsi currebant, et ego non mittebam eos, inquit Dominus; si enim propter importunam, vel suam, vel aliorum sollicitationem dimittuntur a prælatis, non censentur a Deo mitti. Quid ergo eis in hac dimissione contingit? Descendere de paradiso religionis sanctæ, ad sæculum quasi locum spinis et vepribus animam lædentibus obsitum, de portu in naufragium, de Jerusalem in Babylonem, de Segor in Sodomam, de cœlo in infernum, cum odore Babylonis, hoc est æternæ confusionis.

Itaque his advigilare ad præsules spectat, nec mens est eos carpere, sed ut patres obsecrare, quatenus spiritus probent, et vocationem illorum explorent, quos mittere parant ad hæc gravia onera; ne sub illis quandoque gemere inveniantur, et querelam in eos retorquere, qui ea imposuerunt. Præclarum certe est hac de re monitum, quod inter statuta ordinis Præmonstratorum, dist. 2, cap. 22, his verbis reperio: « Cum pro salute animarum ad pastorales curas cum speciali indulto Sedis apostolicæ, ordo noster emittat, adlaborent omnes prælati, ut in concredito sibi grege semper habeant, et vita et morum disciplina bene excultos, et doctrina præstantes, quos ad vineam Domini excolendam cum fructu, et sine animarum, cum propriarum, tum ipsis committendarum dispendio, emittere queant. Et quia regimen animarum ars est artium, et scientia scientiarum, prælati in suorum ad pastoralem curam promotione omnem privatum affectum exuentes, singulorum qualitates diligenter considerent, et eos provehant, de quorum pietate, sufficienti doctrina, et in virtute constanti, in supremo illo die respondere possint; scientes quod si indignos scienter promoverint, in promoventium caput refundendum sit, quidquid promoti deliquerint, et quod omne damnum domino gregi per illos illatum, sit ab eis repetendum. Cum autem nemo sibi honorem debeat assumere, prælati eos qui se imprudenter nituntur ingerere, et currere volunt, sed non ex Deo, reprimant. Quando vero ad tam gravem et periculosam functionem aliquis emitti debet, prælati ante oculos habentes Christi apostolos electuri, et in oratione pernoctantis exemplum, orationi sedulo vacent, oblatoque Missæ sacrificio, in eoque implorata Spiritus sancti gratia, omni favore et passione sepositis, Deum et Ecclesiæ utilitatem pure spectantes, eum promoveant quem dictante conscientia omnibus consideratis ad tale munus obeundum maxime aptum censuerint; nec hac in re tam ætatis, quam idoneitatis et virtutis ratio habeatur. Ita ibi.

Quæ sane omnia sapienter et pie sancita sunt, et si executioni mandentur, non potest non ordo ille candorem suum sartum tectum custodire, et Ecclesiæ Dei magnam frugem parere.

Cæterum, hic mihi potissimum sermo est de illis qui curam jam pastoralem nacti sunt, et in illa fructum faciunt, quos dicimus haud facile eam debere deserere, quin convenit eos potius spartam quam nacti sunt, adornare. Sed si quandoque vacillantes allegant in sæculo multas esse occasiones peccandi, periculum etiam esse in onere pastorali, ac vix in sæculo agentibus perfectionem possibilem esse; et sic formidolosi fiunt, et fratrum corda pavere faciunt; his respondemus id verum esse, pastoralem statum onus advehere grave, sæculi conversationem pulverem quandoque aspergere, inter multa pericula et impedimenta sacerdotem salutis suæ percupidum non esse sine conflictatione.

An tamen propterea hæc debent animum infringere? Absit. Sicut enim Deus novit onus esse grave in hac vocatione, sic et gratiam ad ferendum illud absque dubio vult suppeditare, novit et vult pericula temperare, et timoratis specialem protectionem impendere, ut illæ si pertranseant, et in sæculo, si velint, sæculum possint calcare, et in medio nationis perversæ perfecti esse, et lucere. Sic protexit Abraham in Chaldæa, Josephum in Ægypto, Loth in Sodomis, Job inter infideles in Oriente, Danielem in Babylone, hosque voluit perfectos esse in medio nationis pravæ, ut nemo debeat animum despondere in quacumque vocatione, si sibi velit advigilare, sub divinæ manus directione et protectione. Atque sicut rosæ perfecti coloris et odoris inter spinas et vepres

quandoque cernuntur crescere, ita et de perfectione inter spinas et dumeta hujus sæculi non oportet desperare; licet facile concedamus hanc perfectionem non esse inter hæc sine difficultate, quam difficultatem compensat Deus merito ampliore, et fructuum majori ubertate.

Ad hoc elucidandum servire potest illud Sapientis, *Prov.*, XIX : *Ubi non sunt boves, præsepe vacuum est; ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.* Quem locum allegorice sic possumus explicare, cum nonnullis interpretibus. Sicut qui caret bobus, habet præsepe, id est, stabulum mundum; qui autem boves habet, immundius habet stabulum, tamen habet multitudinem fructuum. Sic qui curam animarum non suscipit, nec in agro Domini laborat, sed totus sibi vacat, forte habet majorem munditiam conscientiæ. Sed qui boves suos jungit, id est, operas suas proximis navat, hic aliquando conscientiæ præsepe aut stabulum immundius habet; nam ex hominum consuetudine et negotiosa vita, aliquid sordium, saltem levium, contrahere potest, tamen uberiores fructus metit.

Concludamus denique, et exemplo ostendamus, propter aliquas tentationes non statim fugiendum et officium proximo utile deserendum. Presbyter quidam Alexandrinus, Conon nomine, ut testis est Sophronius, *Prati Spiritualis* cap. 3, ad Baptismi ministerium in monasterio a superioribus erat deputatus; at quoties mulierem baptizare aut inungere parabat, intus scandalum patiebatur, ideoque e monasterio abire volebat. Cum autem ea cogitatione agitaretur, assistebat ei sanctus Joannes Baptista dicens: « Tolera, et persevera, ego te de hoc bello liberabo. » Quadam die venit puella ex Perside, adeo speciosa, ut nunquam presbyter ille ausus fuerit eam baptizare, aut inungere, timens scandalum animæ suæ. Unde sumpto melote suo recessit, dicens: « Non amplius hoc in loco demorabor. » Cum autem recessisset ad colles, ecce sanctus Joannes Baptista ei obvius dicit : « Revertere ad monasterium, et hoc te certamine eximam. » At ille : « Quomodo revertar, jam toties mihi id pollicitus es, nec fecisti ? » Tunc Sanctus eum sedere fecit, et ter sub umbilico signavit, dicens: « Crede mihi, volebam te pro hac pugna mercede donari; sed quia non vis, ecce abstuli a te bellum hoc, mercede autem hujus operis carebis. » Reversus ille, puellam unxit et baptizavit, nec penitus animadverit eam esse mulierem. Implevit autem in ministerio baptizandi et alios duodecim annos, tanta animi tranquillitate, ut carnis nullum motum sentiret inspiciendo, vel tangendo mulieres: et sic in pace consummatus est. Ita ibi.

LECTIO VII.

DOCUMENTA AD PERFECTIONEM ASSEQUENDAM.

Quædam documenta generalia tradunt magistri spiritualis vitæ, ad perfectionem assequendam, quæ hic breviter insinuamus, sacerdotibus ad eam adspirantibus opportuna.

Primo, magnum et fervens desiderium illius concipere oportet; nam illud jam initium quoddam est ad illam obtinendam. Hinc beati dicuntur, qui esuriunt et sitiunt justitiam; hoc est, qui magno feruntur desiderio ad virtutem et perfectionem, per quam coram Deo justi esse possint, ita ut gratiæ divinæ ac perfectionis sint quasi famelici et sitibundi. Sane hæc ardens voluntas et affectio stimulus est et calcar ad currendum; nec Deus desiderio eorum deesse poterit, qui promittit (*Sap.* VI) quod sapientia (quæ non est aliud quam notitia et amor Dei) invenitur ab his qui quærunt illam, imo præoccupat eos qui se concupiscunt, ut prior se illis ostendat.

2. Hujus desiderii et propositi frequens debet esse renovatio, ut tanto firmius et profundius cordi imprimatur; et ut hac renovatione semper magis ac magis accendatur et flammescat.

3. Omnia opera debent fieri cum pura intentione, ut soli Deo placeamus. Atque etiam ideo debent fieri, quoad possibile est, perfecte et considerate; quandoquidem fiant ex affectu placendi Deo, et ex illius amore. Nam si propter homines fierent, parum est quod aliquis tepor aut negligentia irreperet; sed cum propter Deum fiant, timendum illud : *Maledictus qui opus Dei facit negligenter.*

4. Videndum ut semper omnia opera nostra exerceamus, quasi in præsentia Dei constituti, ne quid indignum committamus coram illo qui cor introspicit, et defectus nostros perfecte explorat. Hoc ergo nobis dictum persuadeamus, quod antiquis Patribus dicebat Dominus : *Ambula coram me, et esto perfectus.* Quidquid ergo loquimur, quidquid cogitamus, quidquid desideramus et volumus, coram Deo loquendum est, cogitandum, volendum, agendum; hoc erit coram illo am-

bulare in veritate et corde perfecto, sicut Ezechias, sicut Abraham, sicut Enoch, sicut Noe.

5. Juvat sic operi quod agendum est intendere, quasi nihil aliud deberemus agere. Sic orationi oportet vacare, sic missæ celebrandæ, sic examini conscientiæ, sic aliis exercitiis spiritualibus, ut aliorum omnium obliti, sic nos geramus quasi nullum aliud opus nobis curæ esset, attendentes illud antiquum monitum : Age quod agis. Nempe in oratione aut exercitio quod nunc peragendum est, non de studio, non de officio, non de negotio, quod postea peragendum veniet, cogitandum est, quantum fieri potest.

6. Consulunt magistri spirituales sic in particulari opus nostrum peragere, quasi esset ultimum vitæ nostræ. Unde illud Bernardi : « In omni opere suo dicat sibi: Si modo moriturus esses, faceres istud ? » O quanto fervore Missam celebrares ! quanta attentione ad orationem te componeres, quanta compunctione peccatorum veniam deposceres, si ultimum tibi diem diluxisse crederes. Igitur hoc serio considerandum est, perfectionem consistere in hoc, ut actiones ex officio et vocatione nobis incumbentes perfecte (quantum in nobis est) obeamus. Non ergo multa extraordinaria postulat a nobis Deus, ut perfecti dicamur; sed cum ex vocatione nobis conveniat orare, conscientiæ examini vacare, sacramenta ministrare, horas legere, sacrificium offerre; si hæc perfecte exequimur, perfecti sumus; si imperfecte, imperfecti, nisi forte illa imperfectio summe nobis displiceat, nos coram Deo humiliet, nos excitet ad pugnam contra nos ipsos, et illam.

7. Et hoc documentum accipiendum est et practicandum : quotidie interroget se sacerdos, quem ob finem statum illum assumpserit. Numquid ut Deo placeret, et certus salutem suam operaretur ? Ergo agat, quotidie teporem excutiat, quotidie impendat se ad victoriam passionum suarum, et appetituum inordinatorum refrænationem, attendens illud Bern., *Epist.* 254 : « Jugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. » Nec animo concidas si labaris, aut non tantum proficias sicut optas; nam et hoc signum esse potest ad perfectionem te tendere; sic enim divus ait Augustinus, serm., 50. *de Temp.* : « Ipsa est perfectio hominis, invenisse se non esse perfectum. »

8. Diligenter et sincere coram Deo usque ad animæ fundum perscrutari se juvabit, ad cognoscendum quid maxime a progressu remoretur, quæ sit origo vitiorum et imperfectionum; quia in quolibet fere reperitur vitium aliquod radicale, a quo cætera pullulant, cui eradicando oportet continuo animum defigere, curamque omnem impendere.

Hæc ergo sunt quæ breviter et summatim hic proponimus ad perfectionem media, quæ et postea latius explicabuntur. Diligenter vero considerata et practicata, et non parum fructus poterunt producere. Simili praxi ad insignem illam sanctimoniam pertigit S. P. N. Carolus Borromæus, cum enim delicate esset nutritus, cœpit se in parvis mortificare et vincere, facilesque pœnitentias suscipere, ac deinde ad sublimiora progredi.

Dicebat enim animi generosi et invicti esse semper majora aggredi, et in vita spirituali magnis passibus procedere. Quia sicut mercatores intenti lucro illi quotidie aliquid adjiciunt, et sicut hortulani quotidie hortum excolunt, pictores quotidie imaginem quam pingunt, poliunt, et perficiunt; eodem modo quotidie virtutis aliquid adjicere debet, qui ejus est studiosus. Ita fecit ipse donec eo perveniret, ut vix ulterius quid superesset.

Nam eo tandem pervenit, ut ultimis vitæ annis quotidie solo pane et aqua viveret, exceptis festis, quibus aliquid obsonii addebat, non tamen carnem nec piscem, nec ova, nec vinum. His enim semper abstinebat, tantumque ficubus et fabis vivebat. In hebdomada sancta nonnisi lupinis (genus est piscium amarorum) victitabat. Lectus ejus erat saccus stramineus, aut sedes; aiebat enim episcopum super gregem vigilare debere, ac proinde parce et sedentem dormire, uti faciunt strenui duces in bello. Cilicio duro utebatur, quod etiamnum servant Mediolanenses; rudi disciplina corpus castigabat, labores continuos et maximos jugiter capessebat. Ita auctor Vitæ ejus l. VIII, c. 21.

Sed quoniam non omnibus datum est ad hæc adeo sublimia assurgere, ne quispiam infirmior animum desponderet, cum quidam ex suis ab illo petiisset documentum, quod ad perfectionem posset pertingere, et Deo placere, hoc breve dedit : Qui quotidie in via Dei progredi cupit, oportet primo ut incipiat quotidie; hoc est, quotidie debet conari ut Deo serviat eo fervore ac si ea die primum inciperet; secundo, ambulet actualiter in præsentia Dei; tertio, solum Deum statuat sibi finem omnium et singularum actionum. His tribus breviter complexus est omnia, totamque

vitam spiritualem, et progressum interioris hominis. Ita idem auctor, l. VIII, c. 18.

Concludo igitur cum apostolo Paulo, obsecrans unumquemque sacerdotum ut digne vocatione sua ambulet. Sed quid est ambulare, nisi diligenter proficere, et in via Dei progredi? Audiant ergo Augustinum, ser. XV, *de Verbis Apostoli* : « Proficite, fratres mei, discutite vos sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis intus tecum, cui erubescas et jactes te. Est ibi, sed cui placet humilitas, ipse te probet. Proba et teipsum tu ipse. Semper tibi displiceas quod es, si vis pervenire ad id quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris: Sufficit, et peristi; semper adde, semper ambula, semper profice. Noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare, remanet qui non proficit; retro redit qui ad ea revolvitur unde jam abscesserat; deviat qui apostatat. Melius est claudus in via, quam cursor præter viam.

TRACTATUS SECUNDUS

DE VIRGA CURVA ET ARIDA SIVE DE PRAVIS SACERDOTIBUS.

LECTIO PRIMA.

DE MULTITUDINE SACERDOTUM PRAVORUM.

Recte comparantur mali sacerdotes lignis curvis et aridis, sive infructuosis, quæ non possunt nisi ignem operire. Conqueri porro hic licet cum sancto Chrysostomo : « Multi sacerdotes, pauci sacerdotes; multi nomine, pauci opere. » Multi externa veste, pauci interna perfectione; multi ordine, pauci ordinis sanctitate. Rari inveniuntur in messe Dei operatores, multi operis interturbatores. Imo cum gemitu addere licet, ex illis qui se ministros Christi dicunt, plerosque ministros esse Satanæ per superbiam, ministros Mammonæ per avaritiam, ministros Beelphegor aut Veneris per luxuriam, ministros Bacchi et Cereris per gulam, ministros Beelzebub per invidiam, ministros Martis et Vulcani per impatientiam et iram ardentem, ministros Dianæ per ignorantiam. Hic porro quæritur unde tam multi improbi sacerdotes, cum sacerdotium status sit sanctitatis ? Aliquot hujus rei rationes in sequentibus prosequemur.

RATIO PRIMA GRANDIS NUMERI SACERDOTUM INIDONEORUM.

Prima ratio est, quia multi ad sacerdotium accedunt non vocati a Deo. Quis tamen nesciat ad illum spectare vocationem et electionem eorum, quos in domo sua speciali ministerio vult destinare ? Quis nesciat ducis esse militum suorum delectum facere, et quo voluerit officio honorare ? Quis ignoret artificis esse seligere lapides ad ædificium suum erigendum, et quo voluerit loco disponere ? Licet olim sacerdotium certæ tribui Deus consignasset, tamen ut ostenderet nemini ad illud adspirandum, nisi specialiter vocetur, præcipit Moysi : *Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi Domini, elegi enim eum cum filiis suis de medio filiorum Israel, ut sacerdotio fungantur mihi.* Et iterum : *Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis, ut ministrent ei. Ego tuli levitas a filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvum in filiis Israel, eruntque Levitæ mei.* Itaque eorum vocationem ad ministerium notam vult fieri per Moysen, ut exemplum det. *Neminem hunc sibi debere sumere honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* Ne quis tamen existimet hanc vocationem debere fieri miraculo aliquo, aut ligno visibili sicut electione Aaronis per virgam florentem, advertendum est duplicem distingui posse vocationem. Una est extraordinaria, et fieri solet signis aliquibus miraculosis, vel certe miraculo proximis. Hujus multa exempla ex sacris historiis possemus proferre ; sed ad scopum nostrum pauca sufficiet delibare.

Sanctus Joannes Chrysostomus ordinatus fuit a Flaviano patriarcha, jubente angelo qui, ei apparens, dixit eum futurum novum vas electionis. Atque dum ordinaretur, columba candida ejus capiti insedit, signum Spiritus in eum descendentis (Surius, ex Metaph., 27 januarii). In ordinatione sancti Remigii apparuit radius novi luminis super ejus verticem, quia illuminandarum lux parabatur animarum ; et radio illo illustrante, sensit capiti suo unguenti sacri infusum liquorem, quo totum ejus delibutum est caput ; erat autem ipse solum viginti duo annorum (Surius, ex Hincmaro, in *Vita ejus*). Sanctus Amphilochius, ut Iconensi Ecclesiæ præficeretur, ab angelis legitur ordinatus, ita ut præsules ulteriori eum consecratione non fuerint ausi initiare (Nicephorus, l. II *Hist.*, c. 20.) Sanctus Gregorius fugiens pastoralem curam, indicio columnæ igneæ agnoscitur, et in templum beati Petri trahitur, pontifex inaugurandus. Similiter sanctus Fabianus Papa, signo columbæ divinitus super eum apparentis ad pontificatum eligitur, teste Eusebio, l. 6, c. 12. Quod de Pio IV referunt *Annales Italici.* Sancto Ambrosio puero, instinctu divino eum nominante, ad sacerdotium et epis-

copatum communibus populi procerumque votis adhuc catechumenus est postulatus, nec potuit publicæ voci divinæque resistere inspirationi (Paulinus, in ejus *Vita*). Sanctus Nicetius a primo suo ortu divinis quibusdam signis in sortem Domini electus esse videtur; nam cum partu effusus, aliorum infantium instar prodiret in lucem capillis nudus, in circuitu tamen capitis tenuis pilorum ordo apte distinctus apparuit, haud secus ac si clericali corona ex arte ornatus fuisset (Surius, 11 octobris).

Beatus Rupertus, abbas Tuitiensis, cum a superioribus suis urgeretur ad sacros Ordines, et constanter refugeret, indignitatis suæ conscientia permotus, nocturna quadam visione intellexit id Deo auctore fieri, ut ipsemet testis est l. 12 *in Matth.* Visus enim est sibi videre altare quoddam et in eo imaginem Salvatoris crucifixi viventis, et oculos in se defigentis, cujus aspectu totus incensus, cum amplexum ejus ardenter expecteret, sed ab altaris crepidine (quod magnum altumque erat) impediretur, sensit se tamen a Domino interno instinctu invitari. Quare cum accessisset, medio altari scisso, via ad Dominum patuit; quem ardenter amplexus et osculatus est, ipso etiam Domino divinum os suum aperiente, ut profundius oscula admitteret. Sic factum est ut, divino inflammatus amore, etiam sacerdotii quod fugiebat desiderium sibi inspirari senserit, quod cum abbati indicasset, illo annuente, ordinatus est. Sanctus Carolus Borromæus abdiderat se in occulto paterni castri cubiculo, ubi a famulo repertus est pomum in diversa secans. Rogatus quid ageret, respondit: « Orbem in varias partes et regiones dividendo occupabar. » Sic præsagium fuit eum ad magna vocari; et quidem apparuit id, dum Pii IV tempore totum pene orbem in Ecclesiam regere visus est.

Sicut Aaron virga florente, sic hi omnes extraordinariæ vocationis judicio, ad sacerdotium conscenderunt. Quantum ad ordinariam vocationem, non est necesse eam miraculo, aut visibili aliquo signo innotescere; sed, ut plurimum fit, a Deo interius et invisibiliter, illamque potest homo dignoscere, si Dei vocem intus loquentem in silentio animæ velit explorare. Vocare enim solet per inspirationes, per illuminationes, per motus interiores, et novit sufficienter suam indicare voluntatem, dum de statu vitæ eligendo cum ipso consultatio initur. Sed multi præcipiti et cæco consilio sese intrudunt, aut irrepunt, in ministerium Ecclesiæ non vocati; quia Deum consulere vel audire ea in re neglexerunt. A quo ergo vocati sunt? Nonne a carne et sanguine? Nonne plerique aurem præbent parentibus ecclesiasticum suadentibus, ad opes augendas, vel ad honores consequendos? Non adspirant ad ordines sacros, ut Dominus sit pars eorum, sed ut de parte Domini laute vivant, et de patrimonio Crucifixi honorate incedant. Qui tali fine ad sacerdotium ascendunt, funem sibi nectunt funestum et ruinam moliuntur; qui tali intentione beneficium ambiunt, et veneficium inveniunt. Et de his recte dixeris, quod a spiritu nequam in pinnaculum templi deferantur, ut æterno tandem præcipitio collisi pereant. Certe non possunt dici a Spiritu Dei ducti vel vocati; quia Dei Spiritus non inspirat aut movet ad aliquid sacrum et divinum, proposito fine aliquo terreno; sed concupiscentia et ambitio, quæ etiam sacra pervertere et conspurcare solet, similem eis præfigit scopum, qui postea in scopulum vertitur et naufragium.

Sacerdotalis ergo status non debet suscipi, nisi intentione omnino cœlesti, ad sese mancipandum divino obsequio, idque toto cordis affectu. Quam intentionem sagaci studio debent discutere, ponderare, et probe in se agnoscere, qui nosse volunt an ad sacri ministerii gradum vocentur a Deo. Debent et hi in interiori animæ conclavi sedentes computare an sumptus sibi competant ad turrim perfectionis in sublimitate montis, sive excelsi hujus status, inchoandam et perficiendam. Sumptuosa siquidem turris est, cœlibatum et ecclesiastici ordinis perfectionem profiteri; et verbum grande, quod non omnes possunt capere. Multis satius esset in humili statu vivere et salvari, quam in sublimitate cleri deterius agere, et districtius judicari. Meliusque non paucis fuisset nubere, et in christiana simplicitate recte se gerere, quam in sacerdotio uri, et non continere; et postea in inferno ardere, fierique filios iræ, de ministris gratiæ. Quia ergo plerique non examinant vocationem, non vires, non dotes et capacitatem, non intentionem ponderant suam, sed cæco gressu in Ecclesiæ ministerium ingrediuntur; hinc fit ut in illo se gerant injuriose et scandalose. Neque vero inidoneos et indignos vocari certum est, non enim virgam inutilem, aridam aut curvam elegit Deus; sed amygdalinam, floridam et fructuosam, dum sacerdotium Aaroni consignavit. Inidonei autem consentur, vel ob defectum

scientiæ et talenti, vel ob defectum conscientiæ et morum, vel ob defectum alicujus conditionis per canones requisitæ ad beneficium vel officium quod prætendunt. Olim, licet Deus elegisset filios Aaron ad sacerdotium, non quoslibet tamen indiscriminatim admitti voluit, sed proclamari jussit per Moysen : *Homo de semine Aaron qui habuerit maculam, non accedet ad ministerium; si cæcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede vel manu, si gibbosus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus.* Et hi quoque non vocantur a Christo ad altare novæ legis, sed repudiantur. Non vocantur cæci, hoc est ignorantes, et scientia carentes. Et tamen tales multi, non sine grandi periculo suo Ecclesiæ damno, non solum ad ordines et beneficia simplicia, sed etiam ad pastorales curas irrepunt : *Speculatores cæci, canes muti, non valentes latrare.* Et certe mirandum qua præsumptione speculatores fieri audeant, qui vix vident : præcones, qui nullam vocem habent; pugiles, qui manibus et arte carent; medici, qui morborum sunt ignari; agricolæ, qui nesciunt quid sit de aratro aut semine; architecti, qui vix viderunt exemplar domus, ut recte lapides aut ligna polire possint, et suis locis coaptare. An non Apostolus requirit *operarios inconfusibiles, recte tractantes verbum veritatis!* Au non tales qui sciant ædificare, serere, plantare, mederi, pugnare contra hostes, inflare tubam, eosque a longe prospicere et cavere? Non vocantur etiam claudi et manci ad altare Domini. Hi sunt qui nec bono pede, integro affectu incedunt, nec intentione omnino pura, sed distorta; et ideo claudicare dicuntur, vel fracto pede et manu esse, quia bonorum operum exortes vacant; aut certe non integre ad probas actiones gradiuntur, sed opus Dei faciunt imperfecte et negligenter. Sed nec hi judicantur idonei ad sacerdotium Christi, qui parvo, vel grandi, vel torto naso sunt. Parvo naso sunt, qui prudentia carent, parumque discretionis habent; grandi vel torto naso sunt, qui nimium prudestes, nimium sapientes videri volunt. Cuncta dijudicare solent hi, cuncta reprehendere; non verentur quæ in Ecclesia bene instituta sunt censura notare; quæ simpliciora videntur vilipendere, suæ discretionis immoderata subtilitate cuncta confundere; imo et in his quæ fidei sunt, suam philosophiam et argutiam periculose intermiscere. Nec attendunt illud Apostoli : *Non sublime sapere, sed sapere ad sobrietatem,* qui et alibi monet fideles, ad *Coloss.*, II : *Videte, ne quis vos seducat per inanem philosophiam, aut in sublimitate sermonum.* Et iterum I *ad Tim.* II : *Quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores.* Hæc nimirum fuit prima Ecclesiæ pernicies, et hæresum origo, quod quidam Ecclesiæ ministri grandi et torto naso scientiam suam, prudentiam, subtilitatem voluerunt propalare et venditare, et sic Scripturas pro libito suo interpretari, dicentes se Ecclesiæ reformatores, prophetas Videntes. Ecclesiæ unitatem sciderunt, illamque deformarunt. Tales Arius, Calvinus, Lutherus et similes, qui prius Ecclesiæ et Christi ministri, cum nimis grandi et torto naso essent, nolentes sapere ad sobrietatem, facti sunt ministri synagogæ Satanæ, et Antichristi metatores : et hi nimirum in Ecclesiæ sanctuarium irrepserant non vocati.

An vero illi vocantur, qui lippi, gibbosi, albuginosi, scabiosi, vel herniosi sunt? Absit : *Omnis qui habuerit maculam, non accedet.* Et ut breviter complectar singulos, gibbosus est quem terrena sollicitudo nimium deprimit, ne superna respiciat; lippus, cujus sensum et mentem natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit. Albuginem habet, qui candorem justitiæ vel sapientiæ sibi tribuens, a lucis supernæ cognitione se per arrogantiam excludit. Jugem habet scabiem, cui carnis petulantia dominatur; impetiginem, cui avaritia. Herniosus est qui in abditis, id est, in mente pondus turpitudinis gestat.

Interim cum hi merito repellantur a ministerio, nec vocentur a Domino, currunt tamen ipsi et reverenda etiam spiritibus angelicis ministeria apprehendunt, sine consideratione et reverentia. Nec signum regni occupare cœlestis, aut illius imperii timent gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperat, dominatur superbia, sedet iniquitas, luxuria etiam principatur, in quibus et pessima forte appareat abominatio, si juxta Ezechielis prophetiam fodiamus parietem, ut in domo Dei videamus horrendum. Sodomæ et Gomorrhæ tellurem luxuria exundante absumpsit ignis, sulphur et spiritus procellarum, et in lacum horribilem redacta est. Gehennalis flamma, moram non sustinens, execrabilem illam prænenit tollere rationem, ob peccata sua manifesta præcedentia ad judicium. Amputata sunt hydræ capita quinque, sed, heu! innumera supersunt. Reædificavit inimicus

urbes flagitii, et turpitudinis mœnia. Væ, væ, sulphurei illius incendii reliquias infelices circumquaque dispersit, execrabili illo cinere Ecclesiæ corpus adspersit; et nonnullos etiam ministrorum ejus sanie spurca respersit, qui deberent esse genus electum, gens sancta, populus acquisitionis. Et hic cum simili macula ingrediuntur Sanctuarium Dei. Hæc conqueritur Bernardus, sermone XXIX *ad Clericos*. Conqueritur et nos, ac licet universos non accusemus, universos etiam non excusemus.

Multa millia sibi reliquit Deus, tanquam semen sanctum, quorum justitia Ecclesia fulsitur et clerus, ne sicut Sodoma et Gomorrha depereant. Sed et multi de clero libertatem gratiæ et sacri status traducunt in occasionem carnis, in multa vitia proruentes. Si fodere possemus parietes conscientiarum, inundantia mala in clero videremus. Sed et multa manifesta sunt, ita etiam ut cum dedecore ordinis sacerdotalis inveniantur in triremibus cum ultima hominum fœce assidua fustigatione remos trahere. Dilatata igitur Ecclesia, etiam cleri sanctissimus ordo dilatatus est, numerus super numerum multiplicatus est, et conquerimur cum Propheta : *Multiplicasti, Domine, gentem, sed non manifestasti lætitiam*, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quam accessisse numeri. Verum non tam Dominus multiplicavit numerum, quam hi qui sine ejus voluntate aut vocatione irrumpunt in clerum vel irrepunt ; et hi sunt de numero super numerum, de numero indigno numerari.

LECTIO II.

EXPLICAT ALTERAM RATIONEM.

Secunda ratio numeri grandis malorum ministrorum, est incuria et negligentia prælatorum. Hi facile nimis quoslibet ad ordines admittunt, sine sufficienti scientiæ et conscientiæ examine; et ordinatos suæ libertati dimittunt, non fraterne corrigunt, non paterne dirigunt, nec forma gregis ipsi fiunt. Si quandoque corrigunt, id potius agunt quasi dominantes in cleris, et turpis lucri gratia, neque tam cordi illis est ut curent vitia, quam ut evacuent marsupia. Quantum vero valeat prælatorum pia et diligens cura in clero formando vel reformando, sancti episcopi Caroli vel unicum exemplar docere potes. Hic cum Mediolanensem non solum populum, sed et clerum, quasi agrum malitia temporum vepribus turpiter deformem reperisset, sua vigilantia hunc ita restituit et excoluit, ut clerum illum redderet præclarum exemplar ecclesiasticæ disciplinæ. Unde qui prius in illa diœcesi speciem quamdam Babylonis conspexerant, jam tanquam Jerusalem novam descendentem de cœlo a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo, admirarentur et collaudarent Hinc Gregorius XIII, vigilantissimi hujus episcopi mortem intelligens, non sine gravi doloris sensu in hæc verba prorupit : « Extincta est lucerna in Israel. » Cardinalis quoque Sirletus in ejus obdormitione hoc elogium scripsit : « Carolus homo specie, angelus gratia, christianæ pietatis exemplar, episcopalis auctoritatis speculum, cardinalitiæ dignitatis specimen, antemurale adversus impios firmissimum, decus Ecclesiæ Dei speciosissimum; fuit sal, lux, civitas supra montem Sion; fuit lucerna ardens evangelica, sal in vita et moribus, lux in doctrina et prædicationibus, civitas in præsidiis et defensionibus, lucerna in accensionibus. Effulsit in Ecclesia fide, sapientia, vita, regimine : fide, ut martyr; sapientia, ut doctor; vita, ut confessor; regimine, ut pastor.

Alius quidam episcopus hoc elogium priori adscripsit : « Carolus, angelus terrestris, qui prædicatione, humilitate, charitate, nobis repræsentat Basilios, Chrysostomos, Gregorios; mortificatione Hilariones et Antonios; constantia Athanasios et Hilarios, diligentia Cyrillos, Hieronymos, Paulinos; exemplar vivum prælatorum, norma episcoporum, regula ecclesiasticorum, frænum dissolutorum, vita ecclesiasticæ disciplinæ. »

Itaque vir hic sanctus, datus novissimo sæculo in exemplar prælatis, summa cura advigilabat his quos ordinabat, ut idonei forent. Incumbebat correctioni eorum qui effrænem sectantur libertatem, instruebat et dirigebat quoscumque pietatis et disciplinæ æmulatores comperisset; advertant igitur cum illo prælati illud Apostoli : *Nemini cito manum imposueris, nec communicaveris peccatis alienis*. Quid est manus cito imponere, inquit divus Leo, *epist.* 87, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis est qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote judicium ; ita semetipsum gravi afficit damno, qui indignum sublimat ad sacerdotum col-

legium. Si ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent quos probitatis documenta non adjuvant; quam diligens et quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum et cœlestium dignitatum.

Laude et imitatione dignos merito censemus episcopos qui ad ordines sacros officiave pastoralia, admittendum neminem decernunt, qui non prius testimonium secum ferat, se per plures hebdomadas sub directore rerum spiritualium perito exercitiis pietatis vacasse. Hæc maxime opportuna sunt, tum ad vocationem suam cognoscendam, tum ad conscientiam a totius vitæ peccatis expiandam, tum denique ad spiritum concipiendum sanctæ hujus vocationis sacerdotalis. Hoc in diœcesi Mechliniensi decerni lubenter audivimus, ac in aliis quoque episcopatibus introduci adeo sanctum decretum, totis animi votis optaremus. Certe impositio manuum, sive ordinatio, ostium est per quod intrant Ecclesiæ ministri; sed quia ostium istud ea qua deceret vigilantia non custoditur, fit ut multi irrepant inidonei, qui Ecclesiæ statum commaculant, et inde tanta mala animarum in Ecclesiam irrupisse sentimus. Ac quidem non parva temeritas est in Ecclesiam Dei ingredi cum macula, in sanctuarium ejus sese ingerere non vocatum, sine scientia, et cum non satis integra conscientia. Sed numquid ea culpa retorquebitur in eos qui ostium sanctuarii custodiunt, qui sine delectu ordinant, qui ordinatorum curam non gerunt, qui officia et beneficia indignis impertiuntur?

Consideratione dignum est, quod Leoni papæ hac de re revelatum scribit Sophronius, *Prat. spir.*, c. 149, ubi ait: « Cum descendisset abbas Amos Hierosolymam patriarcha ordinatus, venerunt omnes monasteriorum abbates ut adorarent eum, et ego cum abbate meo. Cœpit vero patriarcha dicere: « Orate pro me, Patres, magnum onus mihi injunctum est, quod me non modice terret. Petri et Pauli similium est regere animas, ego autem infelix et peccator sum; plus vero quam cætera timeo ordinationis sarcinam. Nam inveni scriptum quia beatissimus et angelis æqualis Leo papa quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum sancti Petri, vigiliis et orationibus insistens, petensque ut pro se apud Deum intercederet, ut sibi peccata dimitterentur. Impletis quadraginta diebus, apparuit ei Apostolus dicens: Oravi pro te, et dimissa sunt tibi peccata omnia præter impositionis manuum. Hoc solum abs te requiretur sive bene, sive fortasse male egeris. » Interpretatur his Baronius omnia quidem peccata sancto Leoni dimissa quoad culpam, nam sic ex parte dimitti non possunt. Potuisse tamen sanctum Leonem manere obligatum pœnis aliquibus, propter peccata illa quæ illi perpetrassent, qui ab illo indigni ordinati fuissent; tunc enim dicuntur præsules communicare peccatis alienis, ut ex Apostolo diximus. Interim si hæc in viridi ligno fiunt, in arido quid fiet? Leone quia sanctior et prudentior, ut tantum periculum liber transiliat?

Simile habes de sancto Udalrico episcopo Augustano. Hic annos natus octoginta unum, proxime moriturus ablegare cupiens omnia negotia, ut sibi Deoque soli vacaret in contemplatione, Ecclesiam suam resignavit Adalberoni nepoti, quem apud se in virtute, pietate et doctrina aluerat; ordinavitque eum in episcopum et successorem, putans idoneum. Interim, paucos post menses sat repentina morte obiit Adalbero; Udalricus vero jam morti appropinquans, cum omnia sua pauperibus distribui curasset, prolixæ orationi se dedit, petens a Deo omnium sibi peccatorum ante egressum fieri remissionem. At post eam quasi e gravi somno evigilans, cum lamento dicebat: « Eheu! eheu! utinam nunquam agnovissem Adalberonem nepotem, quia secundum desiderium suum consensi ei, nolunt me sancti impunitum in suum recipere consortium. » Raptus ergo fuit per visum ad divinum tribunal, et intellexit se pœnis purgatoriis condemnatum, quia quidam carnis affectus sese interserverat, nepotem ordinando successorem, illo petente, et per hoc indignum se exhibente, licet forte præclaris dotibus non careret. Et hic adverte non repugnare, quod quis sanctus sit et miracula patret, et tamen per purgatorium transeat; nam et hoc testatur de sancto Paschasio diacono sanctus Gregorius in *Dialog.*

Verum, non solum negligentia prælatorum in ordinandis ministris, sed et prava vita eorum sæpe ecclesiasticis occasio est dissolutionis vitæ. Nam dum pravi sunt, quomodo subditos ausi erunt corrigere, aut quomodo poterunt in viam disciplinæ eos dirigere? Oportet ut regula recta sit, nihil habens obliquum, deinde cætera sibi admota poterit exæquare. Similiter qui aliis præest postquam seipsum direxerit, vitamque suam composuerit, poterit coaptare eos quibus imperat. Nec enim cadentis est erigere, nec ignorantis do-

cere, nec incompositi componere, nec inordinati ordinare, nec imperare ejus est qui non paret imperio. Sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt lumen suum, inquit propheta Joel. Nempe, quando prælati in firmamento Ecclesiæ, tanquam sol et luna constituti, ut illuminent diem et noctem, desidiosa vita obtenebrantur, inferiores ministri quasi stellæ facile tenebras contrahunt, quia a superioribus illis luminaribus claritas et sanctitas debet derivari; qua deficiente, jam inter sidera errantia computatur, quibus caligo tenebrarum servata est in æternum.

Audi hac de re quid referat Thomas Cantipratensis, l. I. *de Apibus*, c. 20: « Clericus quidam in synodo episcoporum prædicare compulsus, angustiabatur non modicum quidnam digne posset coram tot prælatis proponere. At ubi accessurus in oratione jaceret, venit ad eum diabolus, et dixit ei: Quid angustiaris istis episcopis prædicare? Dicas eis istud, et non aliud. » « Principes infernalium tenebrarum principes Ecclesiæ salutant. Læti omnes nos gratias eisdem referimus, quia cum ipsis, eorum nobis afferuntur subditi, et per eorum negligentiam ad nos devolvitur totus pariter fere mundus. Invitus quidem tibi dico quod dico, sed Altissimi jussione coactus. » Respondit clericus: « Mihi quidem si hæc eis retulero, non credent. » Tunc diabolus, tangens maxillam ejus: « Ecce, ait, signum nigredo insolita faciei. Hanc antequam prædices, non contingas, quia frustra; post prædicationem vero aqua benedicta delebis. » Processit ergo clericus in synodo prædicaturus; et admirantibus cunctis in signo indito faciei, tantum illa quæ sibi jussa sunt recitavit, et ad horrorem maximum cunctorum corda permovit. Hæc anno ab incarnatione Domini MCCXLVIII fuerunt Parisiis coram omni clero et populo solemniter recitata. » Ita ille.

LECTIO III.

EXPLICAT TERTIAM RATIONEM.

Tertia ratio cur multi sint mali sacerdotes, est, non quod ad sacerdotium a Deo non sint vocati, sed quod vocationis suæ gratiam negligeant; quodque unctionis, consecrationis, dignitatis suæ reddantur immemores, sæculi vitiis post vocationem sanctam se implicantes. Certe Saül a Domino electus fuerat, et vocatus ad regnum, ab illo unctus. At postea, immemor divinæ vocationis et unctionis, inobediens fit Domino, et ejus beneficiis ingratus, ideoque reprobatur. Nadab quoque et Abiu designati fuere et vocati a Domino ad sacerdotium, sed, officii sui et præcepti immemores dum offerunt sacrificium, in igne alieno a Domino percussi intereunt. Et in Novo Testamento Judas ad apostolatum et sacerdotium a Christo vocatus est; sed tantæ dignitatis non satis memor, triplici laqueo, avaritiæ, parricidii, desperationis, sibi vitam æternam præfocat, et mortem perennem consciscit. Nicolaus quoque diaconus ad eum ordinem a Domino vocatus fuerat per electionem discipulorum et apostolorum, eratque plenus Spiritu sancto et sapientia; sed postea, vocationem et spiritum deserens, auctor fuit perniciosæ hæresis, et profligatissimæ vitæ in aliis incentor. Sic multi pietatis spiritu impulsi ad sacerdotium ascendunt; sed divinum hoc beneficium et gratiam paulatim negligentes, sæculo et vitiis ejus se involvunt.

Respiciunt retro, claudicant in duas partes, descendunt de tecto et culmine virtutum ad tunicam veterem repetendam, tunicam Adæ; fluntque ut sidera errantia, et ab impetu ferientis caudæ draconis e virtutis et gratiæ gradu, in vitia detracti, e cœlo in profundum abyssi demerguntur. Hi sunt instar statuæ Nabuchodonosor, cujus caput erat aureum, pedes lutei; incipiunt enim in auro, desinunt in luto, cum spiritu cœperint, carne consummantur. Quos luget Jeremias: *Filii Sion inclyti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea?* Qui erant vasa in honorem, apta servire mensæ et altari Domini, fiunt vasa in contumeliam, immunditiæ servientia.

Hos admonet Bernardus: « O Fratres, non tædeat incipere magna, et tenere inchoata; scientes quod perseverantia informat merita, coronat bona proposita, remunerat currentem, ducit ad bravium et portum. Hæc est tunica talaris Joseph usque ad finem pertingens. Hæc tunica sacerdotalis ad pedes perveniens. Hæc est cauda hostiæ quam tenemur Deo offerre. Hæc est calcaneum bonæ operationis, quod contra serpentis morsum debemus observare. Hæc est qua laureantur martyres, qua virgines coronantur, qua sacerdotes sublimantur. » Hæc ille, *Ep.* CXXIX. Propterea etiam adeo sollicite monet Apostolus ad Timothæum: *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.* Et iterum: *Admoneo te ut resuscites gratiam quæ est in te, impositionem manuum mearum.* Licet sciret Apos-

tolus Timothæum a Deo vocatum, et per revelationem divinam eum ordinasset, ut docet Chrysostomus, et alii Patres, ex capite I *ad Tim.*, tamen sedulo monet et replicat, ut memor sit gratiæ sibi collatæ in ordinatione, et in ipso omnes nos sacerdotes admonere censetur, quasi dicat: Memor esto, o sacerdos, consecrationis tuæ, unctionis, impositionis manuum, qua ordinatus es. Per hanc Spiritus sanctus in te descendit, tanquam protector et dux vitæ tuæ, qui manu sua te regeret et protegeret. Per hanc etiam tanquam victima specialis Deo consecratus es et oblatus, ut jam non tibi vivas, sed illi totam vitam impendas. Per hanc denique copiosam gratiam accepisti et benedictionem abundantem, non solum ut te regeres, sed et aliis rector et dux præluceres, exemplo vitæ et doctrinæ. Hæc ergo frequenter meditare, attendeque tibi; et gratiam hanc tanquam ignem sacrum animo tuo infusum conversatione mundana, pulvere terreno, cinere desidiæ, aut infirmitatis torpore, ne sinas obduci et tepescere. Aquam spiritualium desideriorum extingui ne permittas; sed excute pulverem et cinerem, excita te, excita zelum, excita gratiam et spiritum, ut semper ardeat in te ignis ille cœlestis gratiæ et charitatis, qui facile ex infirmitate naturæ torpescere posset aut sopiri. Ac sicut ignis et flabello eget ut suscitetur, ita et gratia cœlestis novis alitur desideriis, vigilantia animi, piis conatibus, ferventibus precibus renovatur ac suscitatur, incrementumque accipit ejus flamma. Et quoniam hostes plurimi illam suffocare conantur, Satan venenato suo afflatu, caro injecta unda crassiore concupiscentiæ, mundus aggesto terreno cespite et pulvere, ideo continua attentione opus est, vigilantia ac repugnantia contra hostes hos, ne spiritum gratiæ in te suffocent, o sacerdos, o Timothæe! Hæc est mens Apostoli.

Interim nec his monitis, nec sibi attendentes non pauci sacerdotes sæculi, dum conformant se huic nequam sæculo, suffocant gratiam et spiritum Dei flatu ambitionis et superbiæ, sordibus avaritiæ, ventris ingluvie, carnalibus desideriis, aliisque corruptis moribus sublimem hunc statum dedecorare noscuntur; ac deinde in conspectu Dei cum immunditia audent stare, sine timore consecrant, sine reverentia mysteria tractant, sine amore dispensant, sine pudore frequentant. Audent accedere ad Deificum Christi Corpus, manibus cruentis, labiis pollutis, visceribus venenatis, corde impuri, corpore fœtidi, spiritu mortui. De quibus Dominus per Prophetam conqueritur: *Ad vos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, et dicitis: In quo despeximus nomen tuum, offertis super altare meum panem pollutum. Et dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Mensa Domini despecta est.*

Quæ quidem querela, licet directa sit ad sacerdotes antiquos, tamen maxime novæ legis sacerdotes respicit. Hi licet non possint panem pollutum, aut victimam maculatam immolare (quia hostia nostri sacrificii nulla offerentis indignitate potest pollui), tamen quantum in ipsis est, censentur illam contaminare sacrilego usu et impura conscientia; sicque nomen Dei despiciunt, quasi non esset Sanctus sanctorum, simulque ut ab aliis despiciatur, occasionem suggerunt, dum per improborum vitam Christus ministris suis non honoratur.

LECTIO IV.

SACERDOTUM PECCATA GRAVIORA ESSE QUAM ALIORUM, ET MAGIS PUNIENDA.

Sacerdotes muneris sui immemores deberent attendere cœlestem illam manum quæ non solum in aula principum, sed et in templo sacerdotum decretum exarat contra improbos, juxta candelabrum. Deberent bilancem illam et stateram, in qua expendendi sunt, attente considerare, et prægogitare pondus quod ab ipsis exquiretur, ne tunc inveniantur minus habere; minus utique valoris et justitiæ, minus pietatis et religionis, quam sacer eorum status deposcit. Quid dicturi sunt quando veniet ille qui numerat annos, menses, dies, horas, momenta, ille ponderator spirituum, cujus judicia, pondus et statera; ille qui dividit regnum animæ a corpore, aufertque coronam et tiaram, ille qui veniens movet candelabrum; ille qui in tenebras mittit eos qui in aliis illuminandis dati erant, et dejicit in ergastulum, ligatis manibus et pedibus, illos qui prius aliorum vincula solvere poterant. Judicium gravissimum fiet his qui præsunt; timeant ergo ipsi qui non timent.

Certe sacerdotum peccata graviora esse et gravius ponderanda quam aliorum, non est ambiguum; æstimatur enim peccatum non tantum ex natura operis, sed etiam ex conditione et dignitate operantis. Atque cum sacerdotes toti sint Dei, specialiter illi consecrati, speciali sigillo et charactere signati, specialibus gratiæ donis edocti, mysteriorum omnium, et

corporis sanguinisque Christi dispensatores constituti; dum ipsi peccant, non parum auget peccatum ingratitudo: crescentibus donis, crescunt rationes eorum. Et cum peccatum sit sigillum Satanæ, quando superinducunt illud sigillo Christi, jam censetur contra eos clamare, acerbumque testimonium ferre, unctio et consecratio quam conspurcant, character et viva in seipsis imago Christi, quam polluunt, sanguis Jesu et spiritus ejus, cui contumeliam faciunt. Sed ut plenius eorum ingratitudo graviusque culpa innotescat, primo eam declarabimus ex Scripturæ auctoritate; secundo, ex doctrina sanctorum Patrum; tertio, exemplis, quibus olim sacerdotes punivit Deus.

DECLARATIO EX SCRIPTURIS.

Primo, si Dei vocem in Scripturis volunt audire, attendant illud Domini apud Jerem., II: *Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Olivam uberem, pulchram, fructiferam, vocavit Dominus nomen tuum; ad vocem loquela grandis exarsit in ea, et combusta sunt fruteta ejus. Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum.* Ad quos id melius dirigitur, quam ad sacerdotes? Hi præ cæteris electi, dilecti, beneficiisque divinis sunt adornati; dum in domo Dei constituuntur, non solum tanquam servi, sed tanquam speciales amici, tanquam domus administri, imo tanquam filii primogeniti. Ergone horum omnium obliti, electionem hanc, dilectionem, divinumque favorem contemnentes, in tantum benefactorem erunt injurii? Profecto dum sceleribus suis domum Dei conspurcant, dum sanctitatem cui consecrati sunt profanant, dum infideliter mysteria tanta tractant, non potest non esse gravisimum et indignissimum eorum peccatum; quandoquidem gratia et dignitas, ad quam evecti sunt, sublimis admodum sit et incomprehensibilis. Eheu, plantavit Dominus sacerdotium et sacerdotes, quasi olivam uberem, speciosam, frugiferam, sed nescio quis malignus cupiditatis ignis cernitur, olivæ hujus fruteta adurens et depascens; ita ut cogatur Dominus loqui super eam malum, ramis infrugiferis maledictionis fulmen immittendo, exscindendo, et in ignem perpetuum præcipites dando; ut tanto gravius puniantur, quanto magis iram merentur et indignationem, post tot beneficia vocationis, plantationis, rigationis, nullum fructum ferendo, nisi acerbum et funestum peccati.

Attendant ad id sacerdotes illi, qui cum sæpe recitent illud Psalmi LI: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum, et in sæculum sæculi;* tamen inveniuntur quasi rami aridi et sicci spiritus, et humoris gratiæ exortes; aut tanquam rami oleastri sylvestris, amarum liquorem peccati generantes. Curent igitur per peccati et vitæ propriæ abdicationem, per contritionis cultum et purgationem, per orationis studium, gratiæ rorem et succum recuperare. Curent olivæ radicali (quæ est Christus Jesus) per unionem spiritus, iterum se inseri, ut fiant *socii radicis et pinguedinis;* sicque fructum copiosum proferant in fœcundo Ecclesiæ solo plantati, fructum correspondentem suæ vocationi, tanquam filii olei. Alioqui si aridi persistunt, aut perversis moribus silvescentes, securis ad radicem posita est, ut exeindantur, et igni esca tradantur.

Altera vox Domini ad hanc rem spectans, quam etiam debent attendere sacerdotes, est illa quæ habetur *Mal.* II, ubi dicit Dominus se pactum fecisse cum Levi, id est cum levitica et sacerdotali tribu, sive cum Aarone et sacerdotibus: *Et pactum meum fuit cum eo vitæ et pacis, et dedi ei timorem, et timuit me, et a facie nominis mei pavebat. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus, in pace et æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate.* Hic indicatur quod pactum speciale Deus ineat cum sacerdotibus posteris Aaronis, promittens illis vitam et specialem gloriam ex parte sua; ex parte autem illorum primo requirit timorem, quo ab omni ejus offensa se custodiant. 2. Legem veritatis in ore eorum; hoc est, ut legem divinam vere et recte populum doceant. 3. Ut ambulent in pace et æquitate, hoc est, ut pacis et æquitatis amatores sint et tutores, sua conversatione pacifica illius amorem cordibus proximorum imprimentes. 4. Ut alios avertant ab iniquitate, hoc est, verbo et exemplo satagant omnes ab impia et iniqua via ad piam et sanctam traducere. Hæc omnia dicit Aaronem servasse, et Levitas veros. Nonne pacto quodam speciali quicumque sacerdotio initiantur eadem servaturos se addicunt? Interim subdit Dominus, exprobrans improbis sacerdotibus: *Vos autem recessistis de via, et plurimos scandalizastis in lege, irritum fecistis pactum.*

Habent hæc verba emphasim ad novæ legis ministros directa, et offensæ eorum gravitatem ostendunt. Quasi dicat: Vos,

qui mihi speciali pacto obligati estis; vos, qui tot obsequiis amoris mihi devincti; vos, quos specialiter elegi, et potestatis divinæ consortes feci; vos, quibus claves cœlorum commisi; vos, quibus Ecclesiam sponsam meam, et animas à me redemptas concredidi; vos, quos cæterorum duces constitui, ut eos in viam veritatis et æternitatis perducatis; vos, inquam, ipsi, de via recessistis, de via legis et scientiæ divinæ, de via pietatis et timoris, de via salutis, in via perditionis proruentes. Et quod peccatum vestrum tot titulis gravissimum et indignissimum magis adauget; vos scandalizastis plurimos de lege, improba vestra vita dedistis exemplum legis violandæ et condemnandæ. Vos, quibus lex concredita erat, quasi virgo quæ tutoribus et custodibus committitur, ut inviolata servetur, eam primi deflorastis, devirginastis, violastis; ac deinde cæteri exemplo vestro audaciam ad id ipsum assumpserunt. Vos, qui magistri probitatis cæteris esse debuistis, perversitatis duces facti estis, et flagitiorum facem præferentes, eos in ruinam et excidium pertraxistis. Exinde nimirum sacerdotum peccata graviora redduntur, Deoque infensissima, quod plebeii illorum perditos mores considerantes, æstimant peccata sua levia, dum similia aut majora in sacerdotibus conspicantur; et sic involuti similibus flagitiis in ruinam cum ipsis feruntur.

Hæc igitur considerent sacerdotes, servent pactum, legem custodiant tanquam sacrum depositum, vitent scandalum, caveant præbere pravum exemplum, ne in hoc incidant opprobrium.

Denique huc spectat illa visio Ezechielis de qua capite VIII. Cum in Babylone ageret, raptus fuit in spiritu et in Jerusalem delatus, ut peccata populi (quasi testis oculatus) intueretur. Ac primo templum ingressus, advertit multitudinem idololatrantium, qui picturis reptilium et animalium omnis generis offerebant incensum. Progressus vidit lacrymas mulierum deplorantium Adonidem, qui ut turpitudinis et luxuriæ idolum colebatur. Quid turpius ei ostendi poterat? tamen dicitur: *Fili hominis, vidisti abominationes maximas, ac conversus videbis majores.* Introductus igitur est in atrium interius, et ecce inter vestibulum et altare ostensi sunt ei viginti quinque viri, dorsum vertentes ad altare, adorantes ad ortum solis. Cur vero hæc abominatio dicitur gravior altera? Cur detestabilius altari tergum vertere, et ad Orientem adorare, quam serpentibus incensum adolere? Respondent interpretes cum divo Chrysostomo, peccata quæ committebantur in atrio exteriori, peccata sæcularium designare; quæ vero in atrio interiori, peccata ecclesiasticorum; quia locus ille locus erat sacerdotum. Ideoque hæc exaggerantur præ prioribus, qui, licet graviora non sint ratione operis, sunt tamen ratione status et qualitatis.

Dum sæculares idola picta adorant divitias, honores, voluptates, propter illa Deum relinquentes, absque dubio divino sunt numini injurii, graviterque ejus iram accendunt. Sed sacerdotes gravissimo, dum humeros altari obvertunt, dum sui immemores officii, suæ dignitatis obliti, dissolutiori vitæ et libertati perniciosæ fræna laxant, mundo, voluptati, vanitati dediti. Frustra tales gaudent nomine sacerdotum et ecclesiasticorum, in vanum gloriantur in beneficiis, officiis, præbendis, quandoquidem ob hæc majori sint vindictæ obnoxii. Idem illis inculcamus quod olim Dominus Israelitis per Jeremiam, VII: *Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est. Hæc dicit Dominus exercituum: Bonas facite vias vestras, et studia vestra, et habitabo vobiscum in loco isto. Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? Ego, ego sum, ego vidi, dicit Dominus.* O quam multi propter honorem sacerdotii, propter titulum et officium acquisitum in templo Domini, propter beneficium et præbendam, qua fuerint abusi, majori erunt obnoxii damnationi! Videt enim Dominus, et requirit.

LECTIO V.

DECLARATIO EJUSDEM REI EX SANCTIS PATRIBUS.

Secundo, audiendi sunt sancti Patres, gravitatem peccati in sacerdotibus verborum suorum gravitate declarantes. Inter hos sanctus Gregorius dilucide dicit: Nullum majus præjudicium quam a sacerdotibus tolerat Deus, quando eos quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit; quando ipsi peccamus, qui peccata compescere debuimus. Nulla animarum lucra quærimus, ad nostra studia vacamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente captamus. Eo ipso quo cæteris prælati sumus, ad quælibet agenda majorem licentiam sumimus, et susceptæ benedictionis ministerium, vertimus ad ambitionis argu-

mensum. Dei causas relinquimus, ad terrena negotia vacamus, locum sanctitatis accipimus, et terrenis actibus implicamur. Hæc ille (*Hom.* XVII *in Luc.*).

Præclara sane monitio, quæ utinam efficaciter sacerdotum corda penetret; utinam animos eorum ulcerosos sic intus fortiter pungat, ut vitiorum latentem saniem expungat et educat, sicque sanentur. Utinam hoc collyrio inungant oculos suos, ut clarius videant!

Audiendus est secundo loco hac de re sanctus Bernardus in sermone *Ecce nos reliquimus :* « Cœleste tenet officium sacerdos, angelus Domini exercituum est, tanquam Angelus aut eligitur, aut reprobatur. Inventa in angelo pravitas et districtius judicetur necesse est, et inexorabilius quam humana. » Atque ad id confirmandum adfert sanctus Bernardus illud Domini, apud *Isaiam*, XXVI : *In terra sanctorum iniqua gessit, non videbit gloriam Domini.* Quid est *in terra sanctorum*, nisi in Ecclesia, et in domo Dei quam decet sanctitudo ? De qua Apostolus, *ad Tim.* III: *Scias quomodo oporteat te conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei viventis, columna et firmamentum veritatis.* In clero ergo, tanquam in cœlo gerens iniqua, quidni gravius judicetur ? inventa est iniquitas ejus ad odium, qui in terra sanctorum gessit iniqua; non videbit gloriam Domini in cœlo, qui eam debuit, nec voluit in clero propagare ; sed potenter tormenta patietur cum angelis desertoribus, quibus non pepercit Deus.

Audiendus est tertio loco sanctus Augustinus, *epist.* 148, *ad Valerium*, ut sit in ore trium omne verbum. Sic autem : « Ante omnia peto ut cogitet religiosa tua prudentia, nihil esse maxime nunc facilius et latius hominibus, episcopi, presbyteri, diaconi officio, si adulatorie et perfunctorie res agatur; sed apud Deum nihil miserius, tristius et damnabilius. Et nihil esse in hac vita laboriosius, difficilius, periculosius ; apud Deum vero nihil beatius, si eo modo militetur quo imperator jubet. »

Itaque sacræ militiæ adscripti non adulemur nobis, non de gradu adblandiamur, non vanitati et vitiis dediti torpescamus, non perfunctorie quæ muneris nostri sunt obeamus ; quandoquidem nihil miserius, nihil damnabilius esse queat. Sed abjicientes opera tenebrarum, et induti arma lucis, eo modo militemus quo imperator noster Christus jubet; satagamus ut per bona opera certam nostram electionem et vocationem faciamus; sic enim abunde ministrabitur nobis introitus in æternum regnum Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, ut nos monet sanctus Petrus, sacerdotum et pastorum dux et antesignanus. Ardua est militia nostra et periculosa, nisi solerter advigilemus, sublimius est, et multa a nobis requirit : « Mediocre non putes quod tibi commissum est, inquit sanctus Ambrosius; primum, ut alta videas, quod est sapientiæ; deinde ut excubias pro populo deferas, quod est justitiæ; castra defendas, tabernaculum tuearis, quod est fortitudinis; teipsum continentem et sobrium præstes, quod est temperantiæ.

Quia ergo multam requirit perfectionem sacerdotum, et maxime pastorum vita, et quia exactius expendenda est, etiam sancti viri timuerunt illius reddere rationem. Audi quod de sancto Huberto refert scriptor Vitæ ejus apud Surium. Hubertus, ad extrema deductus, post varias salutis ad suos monitiones, dicebat : « Mihi non mediocris est angor, reminiscenti quanta perfectio debeat esse ministerii mihi injuncti; et e contra, quam contemptibilis vitæ meæ inofficiosa correctio. Ecce judicis mei jam considero a nuptiis reditum, cum mihi desint lampades bonorum operum perfectione repletæ, et charitatis luce irradiatæ, quibus ejus valeam occurrere adventui. En rationem positurus de talentis redit, mihique timeo dici quod servus negligens audivit : Redde rationem villicationis tuæ; serve piger, nonne oportuit te pecuniam meam committere nummulariis, ut ego veniens cum usuris recepissem eam ? Gregis mei te posui pastorem, et lactis eorum ubertate famem, lanarumque tegumine repellere consuevisti algorem. Ergo necesse est eorum præsentes salvationem quorum te præposui præsulem. » Hæc ipse. Quid dicet lignum aridum, si virga florens adhuc sibi timet ?

LECTIO VI.

DECLARATIO PER EXEMPLA.

Tertio confirmantur jam dicta, si expendamus pœnas graves quas immisit olim Deus in suos ministros, ob aliqua delicta, quæ non ita gravia judicarentur, nisi ipsa divina vindicta testis foret gravitatis.

In primis, Nadab et Abiu, quia in thuribulis suis ignem alienum imposuere, statim igne cœlitus descendente, absumpti sunt (*Levit.*, X). Quis existimaret hanc culpam tanta severitate plectendam? Sed hoc exemplo voluit Deus sacerdotibus omnibus notum esse, non communi

hominum pondere et æstimatione, sed in sanctuarii sui graviori siclo et pondere, sacerdotum culpam expendi apud se; ideoque ipsos magna religione munus suum obire debere, et ab omni culpa sibi præcavere. Nempe hoc verbum quod locutus est Dominus: *Sanctificabor in his qui appropinquant mihi.* Ergo, o sacerdotes evangelici, cum sanctuarium Dei ingredimini, videte ne ignis alienus, ignis concupiscentiæ, in cordis vestri thuribulo inveniatur, et divinam excitet vindictam; quandoquidem vobis præceptum sit, incensum purum suavis odoris, super igne divini amoris, supremo Numini adolere.

2. Oza, II *Reg.*, VI, cum levita foret, calcitrantibus bobus, manum extendit ad arcam, ut eam fulciret, et subito percussus est. Certe vel nullam, vel levem culpam hic judicaremus; sive enim dicatur peccasse, quia actu conjugali non abstinuerat, sive quia nude arcam tetigerat, quam nonnisi per vectes portare licebat; sive quia oporteret eam humeris portare, et non plaustro imponere; undecumque error acciderit, cum necessitas urgeret, excusabilis culpa videretur, nec tanto obnoxia supplicio. Quin etiam Philistæi nudam arcam tetigerunt, et plaustro vexerunt, nec simili vindicta absumpti sunt.

Quid ergo? Quid dicemus ad hæc, nisi quod ostendere voluerit Deus, se judicem deorum severum existere, judicem scilicet sacerdotum, in quorum medio stat tanquam deos dijudicans, et plectens eorum culpas, etiam quæ leves videntur. Graves enim sunt, quia sacerdotum culpæ sunt, sive eorum qui id quod ad Dei cultum spectat, nec debent ignorare, nec ullatenus omittere. Philistæi ergo laici erant, et gens profana, quæ præceptum Domini poterat ignorare; Oza levita erat, et præceptum Domini nosse debebat et stricte observare.

3. Moyses et Aaron sacerdotes Domini invocabant eum, et ipse exaudiebat; in columna nubis loquebatur ad eos, ulciscens tamen etiam erat in omnes adinventiones eorum (*Psalm.* XCVIII, 6-8). Dubitat Moyses percutiens petram propter duritiem et rebellionem populi (nec enim de potentia Dei ambigere poterat quam in simili expertus fuerat, et prodigiis aliis gravioribus manifestarat), interim irascitur Dominus Moysi, et ob id eum punit, denegans ei ingressum in terram promissionis. Simili pœna Aaronem plectit Moysis fratrem, et in sacerdotio consortem. An non ergo merito dicimus sacerdotum peccata gravia esse, licet in speciem levia videantur, quandoquidem adeo acri pœna castigantur?

4. Quantum ponderet Deus sacerdotum peccata, satis liquet ex punitione Heli et filiorum ejus (I *Regum*, III). Hi ingluviem et fornicationem sectantes, ceciderunt tandem divina vindicta perculsi. Heli, quia non satis severe eos correxerat, subita etiam morte interiit, et Dei manum vindicem non solum in se, sed et in sua sensit posteritate. Unde I *Regum*, III, sic ait Dominus: *Faciam verbum, quod qui audierit tinnient ambæ aures ejus: pars enim magna domus ejus morietur cum ad ætatem virilem venerit; nec expiabitur iniquitas domus ejus victimis et muneribus usque in sempiternum.* Ob idipsum arcam capi permisit Dominus, et transtulit sacerdotium a domo Heli in Samuelem. Ergo igitur quam gravia censeat Dominus peccata sacerdotum, dum divinis sunt sacrificiis injurii per improbam vitam; quandoquidem propter illa non solum ipsi, sed et plebs Dei gravissimis sæpe afflictetur malis. Sed id sequentia clarius et specialius poterunt declarare.

LECTIO VII.

DE MALIS ORIUNDIS EX VITA IMPROBA SACERDOTUM.

Ex improba sacerdotum vita plurima mala cum culpæ, tum pœnæ, in plebem derivari certum est. Et primo quidem quantum ad mala culpæ attinet, quis non videat ex malo exemplo sacerdotum plurima vitia oriri, illudque efficax admodum esse, ut plebis animos ad libertatem pelliciat, et ad vitiorum imitationem inflectat? quod enim quisque in sacerdotibus cernit invaluisse; nec reprehendi id sibi facile licitum putat: et cum nihil facilius quam vitia impuris mentibus affricentur, fit teste sancto Bernardo, « ut misera sacerdotum conversatio, plebis dominicæ sit miserabilis subversio. »

Similitudinibus id declarant sancti Patres. Sanctus Ambrosius capitis et membrorum similitudine utitur, sic dicens: « Sicut in corporalibus membris capite vitiato necesse est reliquum corpus inundatione superioris morbi lethaliter irrigari; ita et hi qui caput esse videntur Ecclesiæ, morbo suo fraternum vitiant corpus, ut nihil ex totius corporis compage insauciatum possit evadere, quod negligentium sacerdotum vitiositas non infecerit; unde populum videmus nugacem et indoctum, eo quod tales habeat sacerdotes. »

Sanctus Chrysostomus utitur similitu-

dinè radicis et ramorum. « Quemadmodum, inquit, cum videris arborem pallentibus foliis, intelligis quia aliquam culpam habet circa radicem ; ita cum videris populum indisciplinatum et irreligiosum, sine dubio cognosce quia in sacerdotibus culpa est. Sicut de templo omne bonum egreditur, sic et de templo omne malum procedit. »

Poetæ, ut ostenderent quantum nocumenti rectoris improbitas vel imperitia invehere possit in eos quos regit, finxere apologum Phaetontis. Hic, regendi avidus, poposcit a Sole patre suo habenas et regimen currus solaris. Et quamvis pater, id supra vires ejus sciens, difficilem se exhiberet, importunitate tamen victus, tandem cessit, et petita concessit. At cum regendi ignarus esset, accidit ut igneo illo curru et terram et se adusserit. Similes porro illi sunt qui sacerdotium et regimen animarum suscipiunt, vel imperiti, vel improbi. Currus solaris regimini admoventur, sed damno suo et aliorum ; nam sibi perniciem æternam, aliis quoque combustionem non infrequenter afferunt. Experientia certe quotidiana nos docet multos qui ad curas pastorales assumpti sunt, vel irrepserunt, sine scientia, sine digna statu vita, plurimum detrimenti gregi afferre, et multiplici se reatu obstringere, dum pereuntium animarum sanguis requiritur de manibus eorum. Sæpe enim fit, dum pastor per abrupta graditur, quod ad præcipitium grex sequatur.

Hinc de similibus conqueritur Ecclesia apud *Jerem.* x : *Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea, tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei disrupti sunt, filii mei exierunt a me, et non subsistunt. Non est qui me extendat ultra tentorium meum, et erigat pelles meas ; quia stulte egerant pastores, et Dominum non quæsierunt, propterea non intellexerunt, et omnis grex eorum dispersus est.* Certe merito Ecclesia conqueritur, quod propter improbam vel negligentem vitam pastorum et sacerdotum grex dispergatur, vel errando a via mandatorum, vel resiliendo a spe promissorum, vel dividendo se ab unitate fidei et sacramentorum. Juste conqueritur paucos esse qui perfectæ vitæ exemplo erigere curent quæ diruta sunt, zeloque pietatis et veritatis instaurare, quæ in moribus aut fide corrupta sunt. Istud est erigere tabernaculum Domini, tentorium et pelles ejus extendere, animas scilicet in Christo iterum ædificare, in quibus Dominus habitet et glorificetur, illasque ad veram fidem et pietatem formare, et a cœno vitiorum erigere.

Sed quam exiguus est numerus eorum qui huic rei totos se impendant ! Imo vero, quam magnus est numerus illorum qui bene ædificata pravo exemplo destruunt, et animas illaqueant ! *Audite hoc, sacerdotes,* inquit propheta Oseas, *facti estis laqueus speculationis, et velut rete expansum super Thabor ad capiendas animas.* Quasi dicat : Vos, o improbi sacerdotes, estis scandalo et offendiculo plebi, et illaqueatis animas malis vestris exemplis et vitiis in peccata illicientes, et in exitium perducentes ; quasi venatores qui super montes laqueos tensos habent, quibus illaqueantur aves. Estis ergo laqueus perditionis speculationi, hoc est, populo curæ et speculationi, sive vigilantiæ vestræ commisso ; quia quem speculari vos decebat, pro quo et excubare debebatis ad custodiam, pertrahitis in ruinam. Estis igitur non speculatores, sed spiculatores ; non directores gregis, sed direptores ; non tutores, sed tortores ; non pastores, sed impostores, simulque proditores et perditores. Estis rete super montem Thabor, super montem luminis et puritatis : hoc enim Thabor significat. Estis nimirum in sacerdotio, tanquam in statu perfectionis, ut puritatem et lumen cæteris communicetis ; et tamen prava vita vestra non puritatem, sed fœditatem ; non lumen, sed tenebras offunditis, et de celsitudine in profundum perditionis cum plebe ruitis exoculati.

Quantum ad mala pœnæ, gravissimas clades inflictas esse in plebem ob peccata sacerdotum, etiam ex sacris historiis exploratum est. Propter peccata Heli et filiorum ejus, victoria cessit Philistæis, Israelitæ profligati sunt, arca in hostium potestatem venit (I *Reg.*, II) Sanctus Cyprianus gravissimam calamitatem suo tempore Africam depopulantem sacerdotibus adscripsit his verbis : « Fecit Dominus voluntatem Patris sui, et non facimus voluntatem Domini, lucro studentes, superbiam sectantes, æmulationi ac dissentioni vacantes, fidem negligentes, sæculo verbis, et non factis renuntiantes, unusquisque sibi placentes. Vapulavimus itaque ut miremur ; cum nec illi qui exemplo cæteris ad bonos mores esse debuerant, teneant disciplinam. »

Sanctus Gregorius, *hom.* 17 *in Evang.*, sui temporis clades iisdem attribuit his verbis : « Quanto mundus gladio feriatur adspicitis, quibus quotidie percussionibus intereat populus videtis ; cuius hoc nisi

nostro sacerdotum peccato agitur? Nos perimuli populo auctores mortis existimus, qui esse debemus duces ad vitam; ex nostro peccato populi turba prostrata est, quia nostra negligentia ad vitam erudita non est. Non ergo miremur diuturnam Ecclesiæ persecutionem, et turbidam vastitatem catholico populo, gregi Domini, incumbentem. Non obmurmuremus de felici successu hæreticorum contra catholicos. Sed cum beato Hieronymo fateamur nos sacerdotes: nostris peccatis barbari et hæretici fortes fiunt, nostris vitiis catholicus superatur exercitus; infelices nos qui tantum displicemus Deo, ut per rabiem barbarorum et hæreticorum illius in nos ira desæviat. »

LECTIO VIII.

HÆRESES ORIRI EX IMPROBA VITA SACERDOTUM.

Sed hic malorum cumulus dici potest, quod ex improba sacerdotum vita, tanquam ex pessima radice, hæreses fuerint exortæ, et ob illam adhuc continentur. Occasio enim orta est aliquibus ab Ecclesiæ unitate, et fide recedendi, dum vivendi licentiam cernunt in sacris ministris redolentem antiquorum sacerdotum pietatem, disciplinam, splendorem. Atque etiam modo Ecclesiæ hostes, ecclesiasticorum, sacerdotum, prælatorum nobis mores exprobrant.

Hanc unam recensent ex primariis causis defectionis suæ a Romana Ecclesia, inclamantes eam ob causam in illa nonnisi abusum esse, corruptelam, confusionem, Egyptum tenebrosam et Babylonem. At vero fatendum quidem nobis est, multos in Ecclesia reperiri sacerdotes multos prælatos vitæ maculatæ et scandalosæ. Sed etsi plures adhuc forent et pejores, non ideo schismatis sui et defectionis sufficientem haberent rationem. Non enim est hac in re vitium status ecclesiastici aut sacerdotii, nec fidei aut doctrinæ, nec ipsius Ecclesiæ. Sed est vitium particularium personarum, de quibus cum lamento ingemiscimus, et ingemiscit Ecclesia columba gemebunda, detestaturque vitia omnia membrorum sibi per fidei solum vinculum, non per spiritus et charitatis perfectæ nexum, conjunctorum. Ac simul obtestatur eos qui regunt, ut impios coerceant et emendent, aut aliis pœnis et censuris, aliisque suppliciis, plectendos et abscindendos minatur. Dicant nobis hæretici: Nonne sancti prophetæ inclamabant olim contra impios synagogæ sacerdotes? An ideo defectionem a synagoga unquam meditati sunt? Clamat Isaias: *Omne caput languidum, omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem non est sanitas.*

Utique vitia regnabant a supremis rectoribus, usque ad eos qui sunt de fæce plebis. An propterea novam religionem, novum altare oportuit erigere? Certe et viri sancti omni ætate hæc vitia viderunt, et deplorarunt, sed non ideo ab Ecclesia desciverunt. Sciebant fraudem esse Satanæ, pretextu hædorum ab ovili velle recedere, prætextu paleæ nolle cum frumento in area esse, prætextu loliorum nolle cum liliis in agro patrisfamilias florescere. Dican iterum nobis: Si quis ex arca Noe egressus fuisset, eo quod ibi animalia immunda, imo essent et tigrides. Nonne id insipientiæ adscriptum fuisset, et talis fluctibus involutus certo periisset? Pari plane modo, qui ab Ecclesia Romana egrediuntur, sub prætextu vitiorum in ea regnantium, æternæ perditionis undis absorbentur; quia extra illam salus nequit reperiri, sicut nec extra arcam. Excusatio ergo eorum inanis est, sed ipsi corde et lingua venenati, ut doctrinam Ecclesiæ carpere possint et obscurare, quidquid de sacerdotibus, episcopis, religiosis, ecclesiasticis reperire possunt vel fingere, statim ubique decantant, scribunt, exaggerant. At sicut in immundis excrementis lætantur sues; sicut vitiosum sanguinem lubenter sanguisugæ attrahunt; sicut denique quidquid veneni est in domo, vel in horto, aranei et bufones attrahunt; ita quidquid in ecclesiasticorum moribus corruptum est et vitiosum, attrahunt illi ad se, et his quasi deliciis pascuntur. Ut quid vero sic se gerunt? Nonne ut simul fidem eorum ac doctrinam in odium vocent, sicque suam stabilire valeant?

Hunc eorum morem et fraudem jam olim advertit sanctus Augustinus, de hac re præmonens et præmuniens suos fideles. Unde, *Epist.* 137 *ad Hipponenses*, sic ait: « Quid aliud captant, nisi ut quisquis episcopus, vel clericus, vel monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credantur, sed non posse omnes manifestari? Et tamen etiam ipsi cum aliqua maritata invenitur adultera, non projiciunt uxores suas, non accusant matres suas. At cum non habeant quod in causa suæ divisionis defendant, et quia divinæ Scripturæ veritatem, qua Ecclesia Christi ubique diffusa commendatur, criminari et obscurare non possunt, homines per quos prædicatur in odium adducunt, de quibus

et fingere quidquid in mentem venerit, possunt. Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, et in illo edocti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit etiam de dispensatoribus malis mala sua facientibus, et bona ejus loquentibus, ubi ait: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, nolite facere, dicunt enim et non faciunt. » Hæc Augustinus de hæreticis sui temporis, quæ et nos reperimus de hæreticis nostris.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Vos interim, o sacerdotes et ministri Domini, state super custodiam vestram ; ponite corda super vias vestras, ut detis gloriam nomini Domini. Nemini date ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium vestrum ; nullam occasionem date adversariis maledicti gratia ; nec lætentur illi de casu et ruina vestra. Quin potius, ut Aarones, vitæ vestræ virga per sanctificationem efflorescentes, hos compescite qui sunt de contradictione Core, sacerdotio vestro jurati hostes. Integritate conversationis vestræ, observatur omne os loquentium iniqua, oppilet iniquitas os suum. Immaculatos vos custodire satagite, quia omnis quidem macula in membro quolibet turpis est, sed maxime turpis, deformisque in facie. Vos autem non de membro aliquo infirmo, sed de facie estis corporis Christi mystici. In vos oculi omnium conjecti sunt, illius ergo speciem sartam tectam conservantes, etiam hostibus reverendam exhibete. Omnis casus dolendus, sed maxime eorum qui sunt in sublimi ; audite ergo illud : *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, ne dimittas locum tuum.* Sic agite, ut possit Ecclesia hæresi insultanti dicere : *Ne lætetis inimica super me, quia cecidi, consurgam cum sedero in tenebris. Dominus lux mea est, iram Domini portabo, donec causam meam judicet ; educet me in lucem, videbo justitiam ejus.*

Si sacerdotum caliginosa vita tenebras Ecclesiæ attulit, vestra jam lux eas dissipet, et iram Domini placare contendat. *Dies est ut ædificentur maceriæ*, inquit Propheta, hoc est ut bonorum operum exemplis et doctrinæ veritate, quæ in Ecclesiæ ædificio sacro infirma sunt confirmetis, quæ disrupta consolidetis, quæ depravata convertatis ; ne sit tanquam paries inclinatus, aut maceria depulsa. Hoc muneris, hoc ordinis vestri est ; huic operi sedulo incumbentes, glorificabitis Patrem vestrum, qui est in cœlis, lætificabitis matrem vestram, quæ est in terris ; ædificabitis fratres vestros, et angelos gaudio afficietis, animas vestras salvabitis, et inimicos tandem confundetis.

LECTIO IX.

DE BONIS ORIUNDIS EX PIA SACERDOTUM VITA.

Sicut ex prava ecclesiasticorum vita plurima in Ecclesia minundare mala declaratum est, sic consequitur ex pia eorumdem conversatione omnis generis in ipsam plebem Christi redundare. Hoc vero his verbis præclare expressit Tridentina synodus : Nihil est quod magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus sæculi in altiorem sublati locum conspiciuntur, in eos tanquam speculum cæteri oculos conjiciunt, ex iisque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino clericos in sortem Domini vocatos vitam moresque componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus, nil nisi grave, moderatum, religione plenum præ se ferant ; levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent effugiant ; ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. » Hoc etiam semper intellexerunt et docuerunt antiqui Patres, nimirum a reformatione et correctione cleri et sacerdotum, reipublicæ mores et reformatione dependere. Quapropter sanctus Bernardus sic scribit ad Eugenium pontificem, l. III *de Considerat.* « Superest ut super Ecclesiæ statum intendat consideratio tua, si plebs clericis, si clerici sacerdotibus, si sacerdos Deo, in ea quæ oportet humilitate subjecti sunt, si censura ecclesiastica vigeat et disciplina. Etenim si Ecclesiæ vinea floreat honestate et sanctimonia sacerdotum, jam flores fructus parturiunt obedientia populorum. »

Sanctus Chrysostomus, eadem de re agens, dicit ideo Christum initio suæ prædicationis, sæpiusque alias sacerdotum vitia redarguisse ; comparatque illum medico qui originem mali vult extirpare ut sanet. Audi ejus verba : « Hoc erat boni medici, ut ingressus ad infirmam civitatem salvandam, primo ad originem morbi intenderet. Nam, sicut de templo omne bonum egreditur, sic et de templo omne malum procedit. Medicus ingrediens ad infirmum, statim de stomacho interrogat, et eum componere curat ; quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus validum est ; si dissipatus, totum corpus infirmum est. Ita si sacerdotium integrum fuerit,

tota Ecclesia foret; si corruptum, omnium fides marcida est; cor et stomachus sacerdotes intelliguntur, quia in rebus spiritualibus per eos totus populus gubernatur. Et sicut cor sapientiæ locus est, ita sacerdotes sunt receptacula sapientiæ spiritualis, Isaia dicente de regibus quidem: Omne caput in dolore; de sacerdotio autem: Omne cor in tristitia. « Hæc Chrysostomus in *Opere imperf.*, L et XXX, vel quis est auctor. »

Prosequitur et idem rationes cur stomacho comparantur sacerdotes, et illis munia stomachi applicat eleganter.

Primo quidem, quia sicut stomachus accipiens cibum, coquit eum in seipso, et per totum corpus dispergit; sic et sacerdotes accipiunt scientiam sermonis per Scripturas ex Deo, et excoquentes eam in se, id est, tractantes et meditantes apud se universo populo subministrant.

2. Sicut stomacho ministrante unumquodque membrum suscipit nutrimentum, et convertit ipsum in se secundum suam naturam; nam quod suscipit jecur, totum fit sanguis; quod suscipit fel, totum efficitur bilis; quod vero ascendit in pulmonem, fit phlegma; quod in mamillas, totum efficitur lac. Sic sacerdotibus in ecclesia loquentibus Dei verbum, unusquisque illud convertit secundum proprium cor; ita ut idem verbum in cordibus rectis procedat ad vitam, in cordibus perversis suscitet iracundiam, quasi bilis; in aliis autem operatur dilectionem dulcissimam, quasi lac; in aliis odia quasi phlegma nocivum et expuendum.

Tandem hujus similitudinis explicationem concludens, idem auctor, sic admonet sacerdotes: « Videte, o sacerdotes, quomodo vos componatis in verbo et opere. Quoniam sicut in corpore, si aliquod infirmatum fuerit membrum, non omnino languet et stomachus; si autem stomachus languerit, omnia membra inveniuntur infirma; sic si aliquis christianorum peccaverit, non omnino peccant et sacerdotes; si autem sacerdotes fuerint in peccatis, totus populus convertitur ad peccandum.

Sapientes antiqui hanc quam tradimus doctrinam insinuare volentes, et qualis debeat esse sacerdotum vita exprimere, depingebant venerabilem senem una manu solem tenentem, altera horologium. Ac primo quidem, per solem significabant sacerdotis vitam claram esse debere et luminosam, contra quam nemo merito loqui possit, de qua etiam verum sit illud Pythagoræ: Adversus solem ne loquaris; hoc est, ne sugilla eum cujus vita instar solis est illustris. Conforme est illud quod a Christo de sacerdotibus pronuntiatum: « Vos estis lux mundi. » Sicut enim nihil nitidius sole aut luce, sic nihil purius esse deberet sacerdote. Deinde, sicut sol non inficitur luto aut terrena corruptione, licet per terram transeat, sic et sacerdos, licet cum lutei hominibus habeat conversationem, debet tamen infectionem omnem vitare; at, sicut lux viantibus iter præmonstrat, ita debet ipse deviantibus. Denique, sicut sine luce omnia in tenebris et cæca jacent caligine, quodamque frigore constricta languent; ita sine pia et lucida sacerdotum vita, mundus vivit in tenebri errorum, ignorantiæ, flagitiorum, frigescente fide et charitate. Vide ergo quanta bona advehat lucis et solis ortus, ac scito longe majora et præstantiora, sacerdotum lucidam doctrinam et exemplum mundo parere.

2. Per horologium innuebant a regimine et vita sacerdotum dependere regimen et vitam totius populi, sicut ab horologii directione pendet civitatis directio et negotiorum ejus. Est enim hora quasi regula et mensura quædam rerum gerendarum, et causa ut omnia ordinate fiant, certo tempore operi cuilibet designato. Quod si in motu celerius aut tardius incedat, ingeritur quædam confusio. Ita ad sacerdotis vitam, quasi ad horologii motum, cæteri se conformant, ad illius pulsum excitantur et regulantur. Quod si confusio et inordinatio in illius motu intercurrat, statimetiam in aliis cernitur. Hinc recte dixit auctor politicus: « Quinque declarant rempublicam bene aut male habere: 1. Ædes precum; 2. curiæ; 3. scola; 4. forum; 5. horologium. » Prout bene aut male reguntur, sic et solet judicium formari de republica. Hinc et Carolus V urbes lustrans, dicitur solitus attendere ad horologium, ad templum et ad plateas, an omnia ibi recta et munda forent, sicque de civitatis directione solebat judicare. Idem tria inquirere solebat: « Quis in urbe prætor? Quis præceptor? Quis pastor? »

Est itaque pastor velut horologium alios suo motu dirigens, suo sonitu excitans; et ideo ad vestem antiqui sacerdotis, quasi ad horologium mysticum pendebant septuaginta duo campanulæ, intermixtæ malogranatis aureis. Quibus significabatur, ut advertit sanctus Hieronymus, Ep. 127 *ad Fabiolam*, quod sacerdotes boni odoris exemplis debeant oblectare et reficere appropinquantium ad se corda et animos; quodque instar horologii

alios debeant verbis sonoris, et igne pietatis examinatis et probatis, excitare ad omne bonum. Et quidem tintinnabula septuaginta duo discipulorum septuaginta duo cum figuram gerebant, quos Christus summus sacerdos in omnem locum misit ad annuntiandum verbum Dei. Et in his omnes alii sacerdotes repræsentari censentur, qui quidem esse debent vocales, et juncti malogranatis, quia verba eorum jungi debent operibus odoriferis : sic multos ad se tum voce doctrinæ, tum pietatis odore attrahent, sic ad Deum corda eorum convertent.

Ex dictis itaque satis colligi potest quanti facienda sit sacerdotum pia et exemplaris vita ; cum etiam per experientiam nobis compertum sit quantum vel unius sacerdotis, sive pastoris, pietas et zelus emolumenti afferat, quantum mutationis in plebe ac moribus corruptis. Videmus enim non infrequenter, sub aliquibus animarum rectoribus torpidis flaccescere pietatem, devotionem, cultumque Dei ; sub aliis zelo accensis revirescere, et odorem suavitatis afferre, per sacramentorum frequentationem, per morum conversionem, per pietatis amorem. Sanctus Gregorius Thaumaturgus, morti vicinus, cum annis plurimis laborasset pro Dei cultu propagando et extirpanda infidelitate, inquirebat a suis quot adhuc essent in civitate sua Neocesariensi infideles. Cumque responsum fuisset esse septemdecim : « Deo gratias, inquit ipse, totidem erant fideles cum cœpi episcopatum. » Vides quantum unius viri pietas in Dei cultu promovendo valuerit. Patuit in S. P. N. Carolo, quantum benedictionis ejus pia vita et vigilantia intulerit in clerum populumque Mediolanensem, quia ante ejus ad archiepiscopatum electionem vitiis et ignorantia scatebat. Sed et quam magnifaceret, vel unum pium sacerdotem, et verbo docuit, et facto monstravit. Sacerdotibus enim suis, quos in partem sollicitudinis advocarat, tali affectu deditus erat, ut ipsis etiam ægris propriis manibus inservire, et obsequium personaliter impendere, admirantibus omnibus tanti viri adeo humilem benevolentiam.

Quodam die decumbebat infirmitate lethali Joannes Stopano, in diœcesi curam gerens animarum. Hoc ubi rescivit sanctus cardinalis, statim ad eum profectus est, et illius curam nocte dieque sic egit, quasi ipsemet foret infirmarius, sive is cui ægrorum cura committitur. Dum vero ægritudo ingravesceret, illius confessionem excepit, et propriis manibus Eucharistiam ministravit. Tandem cum jam desperata sanitate extremum spiritum brevi redditurus videretur, ita afflictus fuit sanctus cardinalis, ut summo compassionis affectu orationi se addicens, enixissime obsecravit Deum pro gratia sanitatis ; quam et ille impetravit. Cum vero quidam admirarentur tantam viri tanti sollicitudinem, respondit ipse cum cordis singultu : « O vos, nescitis cujus sit pretii apud Deum, vel unius boni sacerdotis vita ! »

Porro, cum a pastorum pia vita prudenti regimine salus plebis dependeat, recte illustrissimus Antonius Albergatus, ad partes Germaniæ quondam nuncius apostolicus, inter decreta sua pro diœcesi Leodiensi, fol. 11, sic decernit : « Vacante per mortem pastoris, vel quomodolibet, ecclesia parochiali, erit cura populi pastore orbati, exponendam curare orationem quadraginta horarum, pro bona pastoris electione ab eo obtinenda, a quo bona cuncta procedunt. »

CONCLUSIO ET ORATIO AD CHRISTUM.

O Jesu Christe, sacerdotum et pastorum pastor et moderator, quandoquidem ab illis æterna populi salus et vita dependeat, de idoneis tua benignitate providere digneris, qui possint dicere : *Domini est assumptio nostra, et Sancti Israel Regis nostri* (Psalm. LXXXVIII). Tu Ecclesiæ tuæ sanctæ sponsus es, tuum est illi providere paranymphos, tutoresque qui ejus decorem adamant, colant, exornent ; qui æmulentur Dei æmulatione sponsam hanc exhibere ornatam viro suo ; ut tandem specie et pulchritudine sua sic prospere procedat, ut cum sponso suo æternum regnare valeat, tota triumphans et gloriosa, sine macula, sine ruga. « Obsecramus te, o Domine Deus spirituum universæ carnis, » qui nosti unumquemque cujus spiritus sit, ne permittas irrepere in sacrum tabernaculum tuum, et ad regimen animarum, vocatos a carne et sanguine, sed solum a te missos et electos, qui ponderatores spirituum, ut non conformentur huic sæculo, sed renoventur spiritu mentis suæ ; sicque super multiplicem gregem tuum constituti, possint ante illum ingredi et egredi, tandemque in locum a te præparatum introducere : hoc meum, hoc omnium piorum votum est, cui fave, et cœlitus adspira.

TRACTATUS TERTIUS

DE FLORIBUS VIRGÆ AARONICÆ

SEU VITÆ SACERDOTALIS.

Flores virgæ Aaronis varias designant virtutes, animique dotes, quæ in sacerdote requiruntur, utpote sacerdotio affines, vel illi congenitæ. Nam de quolibet sacerdote illud verificari debet : *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* Et iterum ad illos maxime dirigitur illud *Eccles.* XXXIX : *Obaudite me, divini fructus, et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate. Quasi Libanus odorem suavitatis habete. Florete, flores, quasi lilium, et date odorem, et frondete in gratiam, et collaudate canticum, et benedicite Domnum in operibus suis. Date nomini ejus magnificentiam, et confitemini illi in voce labiorum vestrorum.*

Duplices ergo sunt hi sacerdotii flores: quidam respiciunt Deum coram illo suavitatis odorem dantes ; alii respiciunt proximum, quia illorum bono odore proximus ad Deum attrahitur, dicente Apostolo : *Christi bonus odor sumus in omni loco.*

Agemus ergo hoc tractatu de floribus primi generis qui continentur in documentis floridis, quæ suis sacerdotibus præscripsit sanctus Carolus Borromæus, ad perfectionem sacerdotalem assequendam. Sequenti tractatu explicabimus flores secundi generis, quibus proximo suavitatis odor afflatur.

LECTIO PRIMA.

DE PRIMO FLORE, QUI EST PIETAS ERGA JESUM CHRISTUM SACERDOTEM PRIMUM.

Primo, hoc uniuscujusque sacerdotis menti fixum esse debet quidquid sacri ministerii ab ipso ex vocatione et consecratione peragitur, illud specialiter Christum æternum sacerdotem operari. Ipse enim in sacerdotibus baptizat, absolvit, consecrat, sacrificat, animas justificat, verbum vitæ ministrat, aliasque functiones peragit. Quapropter oportet ut sacerdotes et ministri ipsius, ipsum non solum in divinitate, sed et in humanitate uncta per divinitatem speciali pietate colant, adorent, adament, ac spiritum ejus attrahere conentur; quandoquidem ex ejus virtute afflatu et directione, omnis sacri functio dependeat. Nec enim nos illam obire debemus quasi ex nobis, sed in illo, et per illum, cujus vices gerimus, cujus personam repræsentamus, cujus verbis utimur, cujus munere fungimur. Hoc si viva fide apprehendat sacerdos, non potest non concipere magnam reverentiam, submissionem, devotionem erga Jesum Christum primum sacerdotem, adeo sublimia per hominis ministerium operantem, non potest non firma gratiæ et spiritus conjunctione velle illi continuo adhærere, cujus est vivens et electum intrumentum.

Secundo, considerandus est Jesus Christus ut omnium sacerdotum primum et absolutissimum exemplar, et sacerdotalis perfectionis unica regula, quam secuti sunt omnes qui in sacerdotio perfectionem sunt assecuti. Unde unusquisque illorum cum divo Paulo dicit : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Et recte cum eodem Apostolo adjicimus : *Quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, et super Israel Dei.* Non ergo Paulus, non Petrus, non Augustinus aut Ambrosius, non Carolus aut Philippus, primum exemplar, sed Jesus Christus, cui oportet omnes conformes fieri ex decreto Patris. Oportet ergo exemplar istud secundum omnia sua lineamenta perfecte intueri et cognoscere, deinde revereri et adorare, denique ad imitationem illius sese accendere.

Cognoscere quidem oportet illud non solum notitia speculativa, quam docti etiam improbi possunt habere, sed et scientia affectuosa, quæ ab intellectu transeat in affectum, scientia quoque practica, quæ ab effectu transeat in effectum, imitando exemplar cognitum. Hæc nempe est cognitio illa de qua sanctus Joannes dicit : *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te*

Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. Hæc est scientia de qua gloriatur sanctus Paulus: *Non me judicavi aliquid scire inter vos, nisi Jesum et hunc crucifixum.* Nuda ergo notitia Jesu Christi et virtutum ac perfectionum ejus, quæ sunt instar lineamentorum et colorum hujus exemplaris, exiguum fructum in anima parit; sed cum viva fide, cum adoratione in spiritu et veritate conjuncta, statim desiderium imitationis accendit, ut scilicet illa eadem lineamenta in nobis exprimamus, et illi conformes reddamur, qui tanquam imago Patris æterni proponitur, ut et nos fiamus imago imaginis. Certe omnis sacerdos sigillum est, et signaculum quoddam sacrum in quo debet reformari viva imago Jesu Christi, quam et ipse aliis possit imprimere; non autem compatiuntur se imago sæculi et Christi, spiritus sæculi et Christi, conformitas ad sæculum et ad Christum; oportet ergo eradere et expungere unum, ut perfecte in hoc sigillo imprimatur et insculpetur alterum. Eradatur mundus et imago ejus, imprimatur Christus, imago et spiritus ejus; sic assimiletur ei sacerdos in tempore, ut assimiletur et in æternitate.

Tertio, proponat sibi sacerdos continuo Jesum Christum, Deum et hominem, sacerdotem et sacerdotii institutorem, ut pondus cordis, ut centrum sui amoris, ut scopum totius suæ intentionis; omnia scilicet sua ad ejus amorem, ad ejus gloriam perfecte referat, totam vitam, totum affectum illi devoveat, a quo sacerdotalem unctionem et consecrationem participavit illius charactere signatus est, ut plene in ejus dominium speciale transitum se noverit, quoad omnia, sive opera, sive desideria et vota quæ habiturus est in tempore, vel in æternitate. Itaque ipse sit principium, medium, finis omnis nostræ devotionis et pietatis, qui est principium, medium, finis omnis gratiæ, potestatis, omnisque functionis sacerdotalis.

Attendant sacerdotes vocem illam Jesu Sacerdotis æterni loquentis sancto Thomæ, quem jam sacerdotio cum aliis apostolis initiarat: *Ego sum via, veritas et vita.* Quidem est sacerdotibus via, in hoc quod a peccato segregatus fuit et pontifex impollutus, qui nihil inordinatum, unquam vel cogitatione, vel verbo, vel opere commisit; sed omnia semper perfectissime ad Patris gloriam retulit. Ergo in hoc sequamur viam nostram. Ipse etiam est via in virtutum exemplis, in obedientia, castitate, humilitate, mansuetudine, dilectione. Ergo hæc iterum via sequenda. Ipse denique est via in afflictione et patientia, iter nobis præmonstrat, flagellis, clavis, spinis, felle, sanguine conspersum. Hæc est regia quam proponit via, hanc omnes vult sequi, et maxime eos qui dignitatis sibi gradu sunt proximi. 2° Ipse est veritas, cui adhærere oportet relicta vanitate, relicto mendacio et errore. Ipse est veritas, quam consectari decet, sæculi ignorantia mentis oculos obcæcante procul eliminata: *Beatus qui non respexit in vanitates et insanias falsas,* lucem Christi et veritatem secutus. 3° Ipse est vita, tum secundum divinitatem, quia vita in se, verbum vitæ, fons vitæ; tum secundum humanitatem, quia per illam est in nobis principium novæ et perfectæ vitæ, vita est in illo, vita est ab illo: *In ipso vita erat, et vita erat lux hominum.* In Eucharistia quoque admirabiliter est vita, donans panem vitæ. In verbis suis erat vita: *Domine, ad quem ibimus? habes verba vitæ æternæ,* inqui sanctus Petrus. Ergo ubique ipse est vitat et fonti huic vitæ toto cordis et pietatis affectu adhærere debent, qui eam primi debent participare, ac deinde in alios transfundere et influere.

Audite igitur, o sacerdotes et ministri Domini: quandoquidem Christus Dominus Via sit, absit ut hac via unquam devietis, vel oculos avertatis; quum extra eam non possit esse nisi casus et aberratio, offendiculum et impactio, præcipitium vel circuitus, quo non pertingitur ad terminum. Quandoquidem ipse sit Veritas, absit ut a vobis veritas hæc deseratur unquam, cum extra eam non possit esse nisi mendacium et falsitas, vanitas et insipientia, error et ignorantia. Filii hominum diligant vanitatem, et quærant mendacium; vos, qui primogeniti filii Dei estis, diligite, veritatem, quærite sapientiam, illa in doctrina Jesu Christi, in ejus imitatione reperitur. Quandoquidem ipse sit vita, absit ut hæc vita a vobis negligatur, extra quam non est nisi ægritudo et perditio, venenum et mors extra quam nulla unquam potest esse salus. Jugiter illum inspicite, quærite, diligite; inspicite tanquam Viam; quærite tanquam veritatem et sapientiam, diligite tanquam vitam; accedite ad illum, sed per illum tanquam viam, de illo fugite tanquam vena veritatis et sapientiæ, haurite aquam vitæ et salutis de ipsius inexhausto fonte, aliosque adducite, ut veniant, hauriant, bibant, et non moriantur in æternum, non devient in præcipitium, non decipiantur per mendacium, non pereunantur in exitium.

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

Obsecramus te, Domine Jesu, ut sis sacerdotibus tuis Via, Veritas, Vita, et notas illis facias vias vitæ. Non sis solum vita in te, sed et in illis, et per illos, in omnibus qui ministerio eorum debent vitam participare. Cum ipsi quotidie tractent panem vitæ, verbum vitæ, fontem et principium vitæ, fac ut non careant fructibus vitæ, sed da eis posse vivere vita divina, vita perfecta, vita, statu, et vocatione ipsorum digna. Non vivant sibi, sed tibi; non desideriis terrenis, non voluntati suæ, non voluptati, sed amori tuo, voluntati tuæ, cœlo et rebus cœlestibus; non sæculo, sed æternitati; non spiritu mundi ducti, sed spiritu quem afflare venisti. Vitam imitentur, quam eis proposuisti, et quotidie proponis tanquam ideam; gratiam impertire, ut illi plena similitudine conformentur, ut exuta veteris hominis vita illam induant novam, perfectam, divinam. Illis copiosam impende benedictionem, ut possint dicere: « Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. »

Hoc faciat spiritus tuus bonus, veniens in corda eorum et illa animans, possidens, dirigens ad omne bonum, spiritumque sæculi et carnis excutiens: ut jam noverint ipsi (et idipsum verbo et exemplo alias doceant) quid sit vivere, quid bene vivere, quid perfecte vivere, quid vivere in te, quid vivere de te, ut postea possint beate vivere, et in æternum vivere. Quid enim prodest vivere, si non detur semper vivere? Hoc dare potest spiritus tuus, qui non est spiritus imperfectæ, aut mortalis et corruptibilis vitæ, hoc est vitæ, non vitæ; sed est spiritus vitæ perfectæ, beatæ et æternæ, quam inchoamus jam vivere per gratiam in Patre, Filio, et Spiritu sancto, et postea perficietur in iisdem per consummatam gloriam. Ergo hanc vitam inspira, perfice, consumma in nobis, o Jesu, sacerdotum exemplar, spes, amor, vita, gloria.

PRAXIS AD ALENDAM PIETATEM ERGA CHRISTUM JESUM.

Ad excitandam devotionem erga Jesum Christum, servire potest quotidiana Litaniarum nominis ejus cum affectu interiori recitatio. Frequentes quoque amoris erga illum actus, item adorationes in spiritu, item oblationes perfectæ sui ipsius repeti poterunt. Juvat ad id in promptu habere aspirationes sacras sive orationes breves jaculatorias ex sacris Scripturis, aut aliunde excerptas, quibus mens erigi, et in Jesum possit dirigi. Ut autem modum eas formandi indicem, aliquot subjungo pro singulis diebus hebdomadæ.

Die Dominico. O Jesu, signaculum Patris, qui me sacro charactere tuo signasti, amorem tuum imprime cordi, imprime brachio meo; ut in omni cordis affectu te pure spectem, in omni operatione te Jesum sacerdotem magnum glorificem.

Feria 2. O Jesu, sacerdotum vera vita, et vitis vera, sim palmes in te vite, ferens fructum vitæ. Non ego te, sed tu me elegisti ut fructificem, fac ut fructus quem a me requiris, permaneat.

Feria 3. O Jesu, tu es Pontifex noster impollutus, et a peccatoribus segregatus, da ut sacerdotes tui a peccatis segregati induantur justitia, induantur salutari, et super ipsos effloreat sanctificatio tua.

Feria 4. O Jesu, custodi animam meam, quoniam sanctus sum, a te unctus, a te sanctitati consecratus. Lætifica animam servi tui oleo sanctificationis et lætitiæ, a te tanquam capite defluente.

Feria 5. O Jesu, sacerdos adorande, adoro te in sinu Patris cum angelis, in sinu matris cum magis, cum pastoribus in præsepio, cum Simeone sacerdote in templo. In unione omnium adorationum istarum adorare te cupio in spiritu et veritate quotidie in eucharistico mysterio.

Feria 6. O Jesu, Spiritus oris nostri, et Christus Domini, eheu, tu captus es in peccatis nostris! eheu, in sublimem crucis stipitem elevatus, ibi tanquam in altari munus imples sacerdotis; fac ut in umbra tua vivamus inter gentes!

Sabbato. O Domine Jesu, ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ, filius Ecclesiæ, filius Mariæ, ancillam se pronuntiantis; disrumpe vincula mea, ut tibi valeam dignam hostiam laudis sacrificare.

Similia e sacris Scripturis deducta, vel breviter ex arcu cordis intenso et intento ejaculari licet in cor Jesu Christi, vel etiam pressius ruminari et mandi possunt, quia non parum medullæ continent et unctionis, si attente expendantur.

Secundo, ad excitandam pietatem erga Dominum Jesum, qui debet esse objectum speciale pietatis sacerdotalis, serviet consideratio beneficiorum ab eo promanantium, consideratio item perfectionum ejus. Ad quam rem hic subjicio petitiones triginta tres, in honorem annorum ejus ex Scripturis concinnatas, per ternarios partitas, juxta beneficia nobis ab eo collata, et perfectiones correspondentes. Beneficia porro sequentibus verbis indicantur:

« Jesus Christus est Deus noster, creans, conservans, in carne veniens, docens, pascens, moriens, sanctificans, protegens, judicans, glorificans.

O quot titulis Christum colere tenemur! O quot titulis illius toti sumus!

Perfectiones vero ipsius his beneficiis correspondentes, sunt: nempe, cum a Patre per intellectum genitus sum, in eo elucet sapientia, in creatione potentia, in conversatione providentia, in incarnatione misericordia, in doctrina zelus, in eo quod pastor est bonitas; in morte charitas, in justificatione nostra ejus sanctitas, in protectione clementia, in judicio justitia, in glorificatione effulget ipsius munificentia. Hæc omnia stimulus sunt et objectum nostri amoris, nostræque considerationis. Et hæc consideratio iterum fieri potest, vel per meditationes longiores et profundas, vel per breves et ejaculatas adspirationes, quæ sint tanquam scintillæ animas inflammantes.

LECTIO II.

DE SECUNDO FLORE, QUI EST PIETAS SPECIALIS ERGA VIRGINEM DEIPARAM.

Merito monentur sacerdotes specialem pietatis affectum erga Virginem concipere; multis enim titulis eorum specialis mater esse dignoscitur.

Primo quidem, cum sint specialiter fratres Christi, primogenituræ illius participes, consequitur filios quoque esse speciales Mariæ. Fratres autem eos vocare Christus dignatus est illis verbis apud Psaltem: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Hoc de apostolis et eorum in sacerdotio successoribus pronuntiasse censetur Christus. De quibus etiam Magdalenam alloquitur: *Vade, dic fratribus meis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum.* Deinde recte dixeris sacerdotes Mariæ in filios esse datos ab ipsomet Christo in persona sancti Joannis, quando in celebri crucis testamento illi dixit: *Mulier, ecce filius tuus.* Denique discipulo: *Ecce mater tua.*

Exinde Maria eos in filios specialis dilectionis adoptavit; exinde tenentur speciale obsequium pietatis Mariæ exhibere, ut matri. Qua in re sanctus Joannes affectu et effectu eis præfuit, cujus anima agglutinata fuit Deiparæ, amore, puritate, imitationeque speciali. Quamvis vero de omnibus fidelibus verum sit, quod Mariæ in filios a Christo dati sunt in persona Joannis, per aliud testamentum crucis, tamen particulari ratione id de sacerdotibus ascribitur, quia sanctus Joannes sacerdos erat et discipulus. Ideoque sacerdotes, qui specialiter Christi discipuli sunt, particularius repræsentari censentur, et virgini matri in filios consignari, ut maternum illa ei exhibeat affectum in quodam gradu eximio, illi eis exhibeat affectum in quodam gradu eximio, illi rependant vere filialem, et eo ardentiorem, quo Christo filio Mariæ conjunctiores censentur munere et dignitate.

Hic juvat in memoriam revocare id quod olim beati Gertrudi Deipara Virgo legitur insinuasse. Cum enim in Missa de Christo beata Gertrudis audiret illud cani: « Primogenitus Virginis matris, » considerationi sacrorum horum verborum intendens, cogitabat congruentius dici: Unigenitus Virginis matris; quia intemerata Virgo nullum alium genuerit, præter illum quem de Spiritu sancto meruit concipere. Cum vero in hac cogitatione hæreret, adfuit ei beata Virgo, blanda serenitate respondens: « Nequaquam unigenitus, sed congruentissime primogenitus dulcissimus meus Jesus, quem primum clauso utero procreavi, et post ipsum, imo per ipsum, omnes ipsi in fratres, mihi in filios maternæ charitatis visceribus adoptando generavi. » Hoc si de omnibus verum est, de sacerdotibus specialissime, ob rationem dictam.

Secundo, mater est specialis sacerdotum, quia filium quem semel mundo edidit fructum vitæ ipsi quotidie reproducunt, ut sit usque ad consummationem sæculorum vere Emmanuel, vere nobiscum Deus. Quapropter Maria materno eis assistit affectu, ut cum animi puritate illum producant consectantes, illumque in visceribus suscipiant jam consecratum sumentes; ut sicut ipsa peperit illum summa puritate, ulnisque amoris castissimi est amplexata, ita idipsum eis liceat per mysticam consecrationem et sumptionem. Hinc legitur, non infrequenter in sacerdotibus sibi dilectis in sacrificio adstitisse, et ut sacris pie operarentur invitasse.

Sanctus Bonitus, præsul Arvernensis, cor totum suum voverat ad perfecte Jesum ejusque matrem diligendam. Quadam die in basilica sancti Michaelis, dum solitudinem eligens in angulo quodam observatis foribus corsuum effunderet coram Domino ecce cœlestis multitudo micantibus luminaribus ingreditur cum Deipara, laudes decantans in medio templi. Facta processione, inquisitum est quisnam Missam ce-

lebraturus foret. Tunc beata Virgo : Ecce adest Bonitus præsul, vere idoneus cui id officii committatur. Pavebat ille, et retrocedebat contra murum, ita ut in hujus rei testimonium grandis ei lapis cesserit, qui adhuc servat viri retrocedentis indicium et vestigium manifestum. Attamen adductus est ab angelis, et veste sacerdotali ornatus, ac altari admotus. Et postquam dedit finem celebratione sancti operis dicens : *Ite, missa est*, beata Virgo, valedicens dilecto suo, pro munere dedit ei cœlestem et sacerdotalem vestem, seu casulam. Res est nota et celebris apud Arvernenses, et in civitate quæ dicitur Monsclarus monstratur illa vestis, cujus materia et contexturæ modus a nullo hominum dignosci potest, estque eximii candoris et miræ levitatis et lenitatis.

Sanctus Andreas Ordinis Carmel., episcopus Fesulanus, cum jam sacerdotio initiatus, primitias Corsini esset celebraturus, urgebant omnes ut magno apparatu et pompa id fieret. Ille vero secreto, licentia a provinciali obtenta, secessit ab urbe in conventum sylvarum, sciens humilitatem magis placere Deo et beatæ Virgini, cui se ut matri devoverat, quam apparatum. Ibi ergo devotissime sacerdotii sui primitias offerenti, apparuit Maria virgo cum comitatu angelorum, et dixit : « Servus meus es tu, quin elegi te, et in te gloriabor. » Et hæc dicens disparuit. Andreas vero, stupore percussus, non vana elatione intumuit ; sed magis per humilitatem nitebatur se dignum Christi et Mariæ servum efficere, humanas laudes fugiens. Sensit ergo ipse ex illa promissione et prima benedictione Mariæ in primitiis suis sacerdotalibus data, auxilium sibi speciale adesse in omni munere et functione sacerdotii, idque semper cooperante Virgine.

Tertio, matrem se specialem exhibet sacerdotibus Maria, quia filium suum quotidie pariunt novo modo in cordibus fidelium, juxta illud Apostoli : *Filioli mei, quos parturio, donec formetur in vobis Christus*. Ipsa ergo eis ad sacram hanc partem cooperatur, ut sit mater Christi non solum carne, sed et spiritu, dum sacerdotibus specialem favorem impertit, ut per fideles qui sunt Christi sui membra, spiritualiter nascantur, et æternitati gignantur. Hinc ejus specialem opem expertos esse scimus, omnes illos qui animarum zelo ferventes, non aliud respirabant quam filios spirituales Christo generare, et suscitare generationem novam filiorum Deum timentium. Quales fuere Bernardus, Dominicus, Franciscus, Ignatius, Carolus, Philippus Nerius, et alii. Nam et Dominicum et Franciscum a beata Virgine tanquam matre Christo ad hunc effectum præsentatos fuisse, ex eorum historia sat notum est.

Enituit favor beatæ matris erga sanctum Hubertum, cujus ope speciali ad sacerdotium promotus fuit. Cum enim ipse ad limina apostolorum profectus foret, Sergio pontifici mors sancti Lamberti indicata est per angelum, delato pastorali pedo, ut inauguraretur Hubertus, tunc juxta apostolorum sepulcrum orans peregrinus, pontificalia quoque ornamenta subito a loco martyrii angelico ministerio sunt delata, ut indueretur consecrandus. At cum stola non inveniretur, quam Satan abdiderat, consecrationem istam sentiens sibi damnosam : Ecce stola serica alba, auro intertexta, transmissa est per angelum a beatissima Virgine, clienti suo munus perenne. Et ita cum Hubertus insufficientiam suam prætendens tantæ promotioni retineretur, per angelum et Mariam difficultas est dirempta. Rem sic narrant Vitæ ejus scriptores. Hubertus, cui humilitas corde tenus radicata erat, idoneitatem ad episcopatum prætendebat, « Justus enim in principio accusator est sui.» At dum summus Pontifex et sacer conventus pensili animo fluctuaret, angelus adveniens fulgore suo cuncta collustravit. Videnque cunctos attonitos, sic allocutus est : « Quorsum, o præsules, animos suspenditis, et in diversa rapitur sententia ? Huberte, quid cunctaris ? Deus, qui Gedeonem hostium congressum veritum per angelum suum roboravit, qui discipulorum corda et ora afflamine Spiritus sui edocuit, qui balbutienti Prophetæ Aaronem oratorem constituit, ille aderit tibi, ille dabit os et sapientiam ad regendam plebem tibi commissam. Et ut verbis fidem habeas, en Deipara mater Maria tibi hanc stolam angelicis manibus contextam, in singularem mittit prærogativam, qua consecreris sacerdos, et qua sicut petiisti a Domino, habeas scientiam tibi necessariam et perfectam. Datque tibi Deus hoc sacro munere virtutem imperiosam super dæmoniacos, energumenos, phreneticos, et super omnem inimici potestatem. Hæc stola, quasi virga Aaron, instrumentum erit virtutum et operationum, quas Deus orationibus tuis in salutem populi operabitur, et durabit in memoriam tui, in remedium his qui patrocinium tuum implorabunt.» Hæc est vita sancti Huberti notis illustrata ex antiquis codicibus.

Quarto, ideo sacerdotum specialis mater est Maria, quia nomen suum totum per orbem propagarunt, et quotidie propagare

non desinunt, dum scilicet ejus encomia decantant, dum illius castitatem sibi aliisque imitandam proponunt, dum maternitatem et virginitatem divino fœdere copulatam prædicant, dum infideles et hæreticos virginitatis Mariæ hostes coarguunt.

Numquid iterum hanc ob causam sacra veste seu casula donatus fuit sanctus Ildephonsus, archiepiscopus Toletanus, quia scilicet magno zelo virginitatem perpetuam Mariæ, contra quemdam Helladium veteris Helvidii errorem suscitantem scriptis et disputatione tutatus fuisset? Res sic narratur. Ad nocturnas preces, nocte festum Expectationis præcedente, procedebat; et ecce templum visum est majori fulgore micare, quam ut oculi mortales ferre possent. Tunc cæteris alio atque alio dilapsis præ terrore, ad aram ipse progressus, et flexis genibus preces fundens in cathedra, ex qua solebat concionari, adstantem Virginem matrem augusta specie conspicatur, hæc verba promentem; « En castitatis tuæ cum fidei ardore conjunctæ, et nostræ virginitatis defensæ præmium, ex cœlesti thesauro tibi illatum.

Inter hæc verba vestem illa suis manibus capiti ejus inseruit, dicens: « Hac veste, filii mei meaque totius anni festa celebrato.» Comites ejus resumptis animis advenientes eum fere exanimem reperiunt, toto spectaculo jam ex oculis sublato. Metus et admiratio vocem intercluserat, oculi tantum in lacrymas solvebantur, quod neque pares beneficio gratias agere posset, nec Virginem alloquio morari. Lapis ubi Virgo stetit in ipso templi Toletani aditu monstratur, clathris ferreis inclusus, rei tantæ monumentum. Et casula illa de cœlo allata Ovieti servatur in arca obserata, videndi omnibus facultate sublata, ideoque majori religione culta.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Ergo, o sacerdotes, affectum et pietatem continuam fovete erga tantam matrem, cujus estis filii inclyti, sive filii honoris, inter cæteros fratres honoratiorem locum tenentes, mensæ Jesu Christi semper assidentes, illiusque cibum aliis fratribus partientes. Filii primogeniti estis ob dignitatem et primatum, ideoque vobis convenit illud, quod olim Jacob dicebat de Ruben. « Primogenitus meus prior in donis, major in imperio. » Nam, sicut primogeniti in familia cæterorum curam habent, patrisque negotia administrant, sic et vobis convenit dicere: « In his quæ Patris mei sunt, oportet me esse. » Cura quoque fratrum vestræ est fidei concredita a Patre, ita ut haud liceat vobis cum Cain dicere: « Numquid custos fratris mei sum ego? » Ergo vere fratres Christi, vere filii estis Mariæ primogeniti, quandoquidem curam filiorum minorennium vobis commendat illa, committit et partitur ipse qui in medio fratrum vos unxit, olei sui eminentis dignitatis consortes, ministerii sibi a Patre commissi participes.

Itaque pio recurrite affectu ad matrem, recurrite ad fratrem et dominum vestrum, cui dictum est: Esto dominus fratrum tuorum et incurventur ante te filii matris tuæ. Dicite illi cum humili submissione: « Ω Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ. » Bis etenim servi illius estis, tum quia ejus charactere in Baptismo signati, tum quia in ordinatione specialius sigillati et consecrati; et tertio servi, tanquam Mariæ filii, quæ se etiam ancillam Domini pronuntiat. Obsequium ergo servitutis vestræ illi ex integro consecrate, et ut gratius sit, semper illud per matrem offerte, illam colite, illam adamate, illi cum filio servite.

PRAXES ALIQUOT PIETATIS ERGA DEIPARAM.

Prima praxis esse potest quotidie ei Litanias cum devotionis interioris affectu et pietatis sensu recitare, aliasque preces tanquam obsequium servitutis nostræ exhibere. Aliqui officium beatæ Virginis ad hunc finem quotidie persolvunt. Aliqui coronam ejus nullo die omittunt. Alii quinque Psalmos initialibus litteris nomen, Maria, exhibentes, ad imitationem beati Joscionis quotidie recitant, scilicet: *Magnificat, Ad Dominum cum tribularer, Retribue, In convertendo, Ad te levavi;* et singulis Psalmis Angelicam Salutationem præmittunt. Alii denique officium beati Bonaventuræ adjungunt in honorem Virginis. Unusquisque pro sua pietate id persolvat, quo magis excitari videtur, sed advertat ne multiplicitas pensi quotidiani, aut prolixitas, in causa sit, ut frequenter cursim potius et perfunctorie peragatur, vel idipsum officii, vel etiam Horarum recitatio ex obligatione incumbens. Id enim apud aliquos invaluit, ut quæ sunt Ecclesiæ præcepto tradita, neglectius peragantur, quæ voluntariæ pietatis, diligentius; quod est absonum, et a ratione alienum.

Secunda praxis, in frequenti usu habere jaculatorias orationes et aspirationes ad Virginem directas, quæ desumi possunt vel ex ejus sacris hymnis aut Litaniis, vel ex sanctorum scriptis et exemplis.

Sanctus Antonius de Padua frequenter in ore habebat illud : « O gloriosa domina, excelsa supra sidera, qui te creavit provide, lactasti sacro ubere. »

Sanctus Bernardus illud labiis oris et cordis impressum continuo gestabat : « Monstra te esse matrem, sumat per te preces, qui pro nobis natus tulit esse tuus. » In quibus verbis quondam lac cœleste ex uberibus Virginis sibi instillari senserat. Idem nos sic Virginem sæpe interpellare docet : « Domina nostra, advocata nostra, mediatrix nostra, tuo filio nos commenda, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos repræsenta. »

Item : « Fac, o benedicta Maria, per gratiam quam invenisti, per prærogativam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti, ut qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis et miseriæ nostræ, te quoque intercedente, particeps nos faciat gloriæ et beatitudinis suæ. »

Sanctus Anselmus sic nos orare docet : « Pie Domine, parce servo matris tuæ. Pia domina, parce servo filii tui. O tu, illa pie potens, et potens es, pia Maria, de qua fons est ortus misericordiæ, ne contineas, precor, tam veram misericordiam, ubi tam veram agnoscis miseriam. »

Sanctus Augustinus sic alloquitur : « Succurre miseris, juva pusillanimes, refove flebiles, ora pro populo, interveni pro clero, sentiant tuum juvamen, qui devote celebrant tuum nomen. Sit tibi compassio super afflictis, sit pius affectus super cœlorum peregrinis. »

Sanctus Casimirus semper gestabat secum hymnum a se compositum, qui incipit : « Omni die dic Mariæ, mea, laudes, anima. Dic felicem genitricem. Dic beatam Virginem, etc.; » qui hymnus symbolum devotionis ejus erga Deiparam, cum eo sepultus est ; et post aliquot sæculorum revolutiones integer repertus.

Tertia praxis erit, frequenter occasionem sumere Virginis laudes prædicandi, sive in exhortatione ad populum, sive in instructione puerorum et rudium.

Sic sanctus Vincentius, ordinis Prædicatorum, tanto amore et devotione ferebatur erga Virginem, ut nunquam concionaretur, quin aliquid in ejus laudem diceret. Cum in morbum gravem et longam melancholiam incidisset, sub finem vitæ visa beata Virgine spiritu, cœpit exultare et jubilare. Unde cum socio laudes persolvens, cum pervenisset ad verba illa ultimi Psalmi, *Omnis spiritus laudet Dominum ;* multoties iterando et jubilando reddidit spiritum.

Alphonsus Salmeron, unus ex primis Societatis Patribus Ignatio adjunctis, tanta erga Virginem charitate fuit, ut de ea singulis Quadragesimæ sabbatis, etiam si aliud feriæ illæ deposcerent, concionaretur ; et id quidem populo et optimatibus obstupescentibus, ac in sanctæ matris amore crescentibus.

Quarta praxis esse poterit festa beatæ Virginis jejunio prævenire, et speciali devotione colere, ad idemque alios excitare. Virtutes item ejus meditationis objectum sibi proponere, et semper aliquam earum imitationis exemplar coram oculis habere : sicque affectu ad eam recurrendo, gratiam postulare ad virtutis illius imitationem perfectam. De hac re sic monet sanctus Bonaventura : « Obsecro te, mi frater, ut gloriosam reginam Domini nostri matrem benedictam, in summo habeas venerationis affectu, et in cunctis necessitatibus, periculis, pressuris, ad eam quasi ad refugium tutissimum te convertas, secureque tuam ei causam committas : quia mater misericordiæ est, cui debes quotidie specialem reverentiam exhibere. Et ut devotio tua sit Deo accepta, ipsius puritatem mente et corpore illibate in te servando, toto conatu nitaris ei placere ; humilitate quoque et mansuetudine ejus vestigia sectare. »

Postrema praxis esse potest, offerendo sanctissimæ matri, in supplementum obsequii quandoque neglecti, cor amantissimum Jesu filii ejus. Hoc nos edocuit beata Gertrudis, divinitus ipsa prius edocta.

Sic enim legimus, lib. 4 *Insinuationum divinæ pietatis* : « Cum quodam die in processione circumferretur imago beatæ Virginis, pia Gertrudis cum mœrore volvebat in corde, quod infirmitate prædicta, et lecto detenta, nihil specialis obsequii diebus istis per orationes persolvisset Virgini matri. At illa statim prædulci unctione Spiritus edocta, obtulit intemeratæ matri nobilissimum ac dulcissimum cor Jesu Christi, pro suppletione totius neglectus sui. Quod benedicta Virgo maximo cum gaudio et gratitudine suscipiens, in aspectu illius, omnis obsequii et honoris sufficiens competit delectamentum, exhibebat matri Virgini omnium desiderabilium summam, quæ unquam ex alicujus devotione, vel orationum studio possent honori illius materno exhiberi. » Ita ibi.

LECTIO III.

De tertio flore, qui est devotio erga sanctos.

Qui sacerdotali et pastorali dignitate et sanctimonia eminuerunt.

Sanctorum omnium invocatio nobis cordi esse debet, ut eos apud Deum mediatores nanciscamur, qui quondam sicut nos infirmitate circumdati, noverunt figmentum nostrum, noverunt necessitatem. Et illi lubentes nobis succurrunt, tanquam fratres, qui e fluctibus erepti, fratribus aliis adhuc periclitantibus auxiliatricem manum gaudent porrigere, si invocentur.

Illorum vero sanctorum specialis debet esse cultus, et frequens invocatio, qui vel electi a populo, vel a Deo designati sunt loci in quo versamur speciales patroni et auxiliatores. Sic specialiter colendum hic dicimus patronum provinciæ in qua degimus, et Ecclesiæ particularis cui præficimur. Etenim hos specialiter assistere, et locorum istorum ac personarum curam gerere, exploratum est. Quapropter *divi tutelares* recte nominantur, quia scilicet instar tutorum, nostri curam gerunt, quasi pupillos nos protegunt, instruunt, et ad munus nostrum recte obeundum instigant.

Sic monemus pastores ac sacerdotes Leodiensis provinciæ, ut speciali cultu devoti sint sancto Lamberto, qui in hac provincia pastorali quondam præfulgens dignitate, illam etiam suo rigare voluit sanguine. Quid ita? Ut sic solum istud Legiam cum rore cruoris sui fœcundius redderet, ad germinandum fructum justitiæ et castitatis, pro qua ipse occumbebat. Deinde ad excitandos animos sacerdotum, qui temporum decursu ibidem animarum curam gerere debebant, ipsiusque vices sortiri; ut scilicet forti zelo animarum salutem promoverent, et pro justitia ac veritate semper decertarent, populis præcepta et exempla quæ tradiderat proponendo. Et certe in functionibus pastoralibus ejus opem frequenter poterunt experiri, si pia devotione illam velint invocare. Nam quod de Onia Pontifice defuncto olim pronuntiatum est, de ipso merito possumus dicere: *Hic est fratrum amator, et populi sui. Hic est qui multum orat pro populo, et universa sancta civitate.* Et quidem variis exemplis protectio et affectus specialis divi hujus in suam Ecclesiam posset demonstrari, sed non est loci hujus. Unicum subjungo.

Anno 1212, Hugone episcopo Leodiensi, Henricus, Lovani comes, Brabantiæ dux, conspiratione secreta Leodiensem civitatem ex insidiis diripuit; et atroci cujusvis ordinis sexus atque ætatis strage oppressit, ipsis enim templis profanatis, et rebus sacris deprædatis, episcopus vix fuga Hoyum elapsus, Henricum sibi in spiritualibus homagiique sacramento subditum anathemate ferit, et per sesquiannum (ipso obdurato, et spoliis insolente gravioraque comminante) anathema quotidie coram imagine Crucifixi, et sanctorum reliquiis solo inter spinas constratis, in eum constanter repetitum est. Quæ irridens Henricus, copioso iterum exercitu collecto, extremum intentat Leodiensibus exitium. Sed ei incendiis et rapinis omnia devastanti, episcopus, implorato beatæ Virginis et sancti Lamberti patrocinio, impari admodum manu occurrens, perterritum cœlitus ad Brabantiæ usque confinia repulit, ac in campis de Stirps commisso prælio, sancto martyre propugnante, memorabilem de hoste victoriam reportavit. Hanc victoriam, et in hostes ultionem divinam, multi ex superna revelatione prænuntiarant. Et tanta fuit ultio divina, ut Henricus, coactus paulo post satisfacere, ad ecclesiam cathedralem Leodiensem nudis a civitatis porta pedibus, supplex venerit; et inter alia defixis pavimento genibus, hærentes adhuc eo usque ibidem sanctorum reliquias publice relevarit; demumque absolutionem et pacem ab episcopo Hugone impetrarit. Videquæ leguntur in ecclesia Leodiensi 13 octobris, in festo triumphi sancti Lamberti.

Quod de sancto Lamberto declaramus, id de singulis provinciarum seu civitatum patronis veritatem obtinet. Et hoc variis exemplis pro locorum diversitate declarari potest, sed non est instituti hujus nostri.

Hoc interim hic advertendum est, non sufficere patroni ecclesiæ in qua præficimur implorare auxilium; nisi etiam imitemur exemplum. Divi enim tutelares nobis virtutum exempla et vitæ suæ piæ imaginem, tanquam sacram hæreditatem reliquerunt, et tanquam speculum morum, in quo profectum et defectum nostrum agnosceremus. Quod si jam in vitiorum præcipitia declinamus, prævia licet vitæ et virtutis eorum face colustrati qua in vita recta gressum figere poteramus; nam non eorum patrocinium, sed potius ultionem et judicium expectemus. Etenim ipsi judices nostri erunt et ultores, si scandalo fuerimus plebi ipsorum dilectæ, si

improba conversatione animas ipsis nobisque concreditas, in perditionis semitam pertraxerimus.

Habes exemplum de Udone, Magdeburgensi episcopo, ob impuram vitam scandaloso, qui urgente et accusante apud supremum Judicem sancto Mauritio, ecclesiæ istius patrono, in medio templi, circumcingente sanctorum cœtu, quorum ibi reliquiæ erant in choro, plexus est capite, cum prius a divinæ justitiæ ministris illuc adductus fuisset, et de latere concubinæ divulsus, ut hanc justam justi Judicis subiret sententiam.

Alterum exemplum, sed feliciorem habens exitum narrat Cantipratanus in libro *de Apibus*. « Quidam, inquit, per multos annos male regebat sibi subditos, nec respondebat vocationi suæ; tandem morbo correptus decubuit, et apparuit ei sanctus Petrus, qui pastorum curam agit pastorum primus; apparuit autem severo et minaci vultu, exhibens libellum in quo erat scriptum illud Ezech. XXXIV: *Mortificas animas quæ non moriuntur, et vivificas quæ non vivunt*. Cogebat autem eum legere, ipse vero et hærebat, et horrebat, et quia contra se decretum pronuntiare durum erat, aversatur conspectum, ut ulterius non legat. Sed cum jam id legisset, cogitur ulterius Apostoli præcepto glossam legere, quæ in margine sic habebat: « Quando reduces animas de inferno, quas tuo destitutas exemplo, æterno demersisti supplicio? » Cum vero is præ horrore et confusione respondere non posset, disparet visio; remanet interim ipse anxius, et multo sudore perfusus. Nec mora, consilio cujusdam viri sancti dissolvit omnia vincula; et sæculo vale dicens, Christi se vovet servituti in monasterio Cambronensi, ordinis Sancti Bernardi, ubi beatissimo fine quievit. »

DEVOTIO SPECIALIS ERGA SANCTUM CAROLUM.

A sacerdotibus et pastoribus speciali devotione colendi sunt sancti illi qui, pastorali zelo et spiritu eminentes, censentur a Deo propositi, tanquam viva specula perfectionis sacerdotalis et pastoralis. Hoc in numero primum recensendi sunt apostoli, et discipuli Jesu Christi, qui ab eo tanquam fonte primitias spiritus sacerdotalis hauserunt copiosissime. Fonti nimirum proxime semper assidentes fuerunt primi sacerdotes Jesu collegæ, vel asseclæ, ejus spiritu afflante ab ipsomet ordinati, et super plebem constituti; per quos etiam in finem usque sæculi Ecclesiam suam, spiritualibus charismatibus replet, regit, protegit. Unde sic canimus: « Vere dignum et justum est, te, Domine, supplici-ter exorare, ut gregem tuum, pastor æterne, non deseras: sed per beatos apostolos tuos continua protectione custodias, ut iisdem rectoribus gubernetur, quos operis tui vicarios eidem contulisti præesse pastores. » Cum vero sacerdotes sint horum successores, haud dubium quin suo patrocinio illis plurimum opitulentur, in propaganda Dei gloria, et populorum salute, si se frequenti ferventique oratione istis soleant commendare.

Sed et singulis sæculis viros apostolico spiritu plenos eligit Deus, ut sacerdotio fungantur sibi, et habeant laudem in nomine ipsius, et offerant incensum dignum in odorem suavitatis. Hos quoque proponit invocandos et imitandos, ut ob oculos mentis nostræ frequentius positi, vitæ suæ odore et fragrantia excitent et alliciant ad eorum premenda vestigia. Inter hos eminuerunt hoc sæculo sanctus Carolus Borromæus et sanctus Philippus Nerius, qui viventes in carne, in hoc toti incubuerunt, ut spiritum sacerdotalem et pastoralem in Christi Jesu ministris sopitum et pene emortuum verbis, exemplis, constitutionibus, exhortationibus, sacrisque precibus suscitarent; sicque carbones ignis congererent super caput nostrum frigidum, ad cor etiam inflammandum. De ipsis possumus dicere: *Isti sunt duæ olivæ, et duo candelabra lucentia ante Dominum, duo filii olei et splendoris*.

Ab illis in eos qui perfectionis sacerdotalis boni æmulatores fuerint, derivari potest copiosa devotionis et pinguedinis spiritualis gratia, luxque fugans animi caliginem, ut perfectius videant, et adimpleant quæ muneris sui sunt, sive quoad sacerdotium, sive quoad curam pastoralem. Sunt enim potentes apud Deum intercessores, et spiritum quem a Domino hauserunt, omnibus communicatum peroptant, si se eorum patrocinio ad eum finem, cum fiducia et sollicitudine eadem sectandi vestigia committant.

Et quidem de sancto Carolo legimus, hanc ei specialiter a Domino gratiam dum adhuc in terris degeret impertitam, ut his qui familiæ suæ adscribebantur, spiritum quemdam perfectionis afflare posset et communicare. Ideo cum fere centum personis quasi domesticis uteretur, inter illos tanta conformitas cernebatur, tanta colligatio spiritus et unio amoris, zelus quoque pietatis ac mundi contemptus, ut admirationi et exemplo omnibus forent,

maxime cum fere essent diversæ nationis, quod sicut humorum, ita et morum dissimilitudinem non mediocrem solet parere. Quia verò hos omnes quasi filios diligebat, ideo in ipsis Christum formare, et spiritum gratiæ parturire non cessavit. An vero putamus eum minorem nunc habere copiam spiritus, aut minorem potestatem illum afflandi, et communicandi sacerdotibus cultoribus suis ? Imo vero longe ampliorem habere certum est, in gratia consummata. Vult ergo Deus gloriam ejus accidentalem incrementum sumere, dum exemplis quæ reliquit, monitisque quotidie novos Christo filios, et perfectionis zelatores sacerdotes cernitur generare.

DEVOTIO ERGA SANCTOS ANGELOS.

Addimus hic, a sacerdotibus et pastoribus pio et speciali cultu colendos esse angelos. Ac primo quidem devotio specialis erga sanctos Michaelem et Gabrielem maxime commendabilis est, quia commissa est illis a Deo specialis cura Ecclesiæ et ministrorum ejus. Hos etiam primariorum mysteriorum fidei nostræ; et in opere redemptionis coadjutores elegit Deus.

De sancto Francisco sic testatur sanctus Bonaventura, c. 9, angelicis spiritibus ardentibus igne mirifico ad excedendum in Deum, et electorum animas inflammandas inseparabilis amoris erat vinculo colligatus, et ob devotionem erga ipsos, ab Assumptione beatæ Virginis quadraginta diebus jejunans, orationi insistebat. Beato autem Michaeli eo quod animarum repræsentandarum haberet officium, spirituali erat amore devotior, ob fervidum quem habebat zelum ad salutem omnium salvandorum.

Secundo, specialis devotio a pastoribus concipi debet erga angelos custodes suos, ecclesiæque suæ. Nam hi a Deo præficiuntur pastoribus, ut ab illis dirigantur, non solum ut privatæ personæ in privatis actionibus, sed etiam ut publicæ personæ in officiis publicis recte obeundis, et in aliorum salute procuranda. Unde pastori unicuique duplicem angelum ad custodiam a Deo deputatum multorum est opinio; unum quidem a die baptismatis seu nativitatis; alterum ex eo tempore quo aliorum ei cura incumbit. Et ita cum ex officio aliquid peragendum est, invocet pastor angelum suum, invocet et angelum sibi ut pastori specialius assistentem, ut illorum fretus auxilio, perfecte et efficaciter quæ muneris sui sunt, exequatur, in gloria Dei propaganda, in salute animarum promovenda.

Sanctus Ambrosius Auxentium episcopum arianum cum suis ejusdem sectæ provocarat, ut se disserentem in ecclesia convenirent. Accidit tunc quod quidam arianorum, acerrimus disputator, durus et inconvertibilis, ad ecclesiam se conferret. Is vero, ut postea testatus est, vidit angelum ad aures Ambrosii concionantis, suggerentem quæ populo proferre deberet. Quo uno conversus, fidem quam expugnabat, amplexus est et acriter tutatus.

Tertio, in publicis officiis, sive concio habenda sit, sive aliud quid pro salute animarum agendum, maxime fructuosum est angelos illorum cum quibus tractandum est, invocare, ut nobis ministris Dei, ipsi primarii ministri cooperentur in opere Dei.

Petrus Faber, sancti Ignatii socius, magnus præco verbi divini, cum in Germania saluti animarum et gloriæ Dei amplificandæ insudasset, venit in Genuensem diœcesim hæresi infectam. Fatebatur autem cum animi gaudio, sibi plurimum profuisse quod quamcumque permeans parochiam, tutelares angelos salutasset; sensisse enim illos propitios, tum ad declinandas insidias hæreticorum, tum ad animas reddendas doctrinæ capaces.

LECTIO IV.

DE QUARTO FLORE, QUI EST ARDOR ANIMI AD DIVINA.

In *Regulis sacerdotum* ex documentis sancti Caroli Borromæi desumptis, sic præscribitur: « Alant sacerdotes perpetuum animi quemdam ardorem erga divina zelumque gloriæ Dei, et salutis animarum, tanquam ignem sacrum ad sacras actiones necessariam. » De hoc ardore et igne paulo latius nobis modo disserendum est, ut illum in sacerdotum cordibus accendere et fovere valeamus.

Notum est quomodo in tabernaculo antiquo ignem perpetuum ali præceperat Dominus, quem extingui piaculum fuisset, Unde speciali sollicitudine provisum erat ne ligna deessent ad continuo ignem illum alendum, instituta festivitate quæ *Xylophoria*, id est lignorum comportatio, dicebatur; in qua magna copia vehebatur, ne pabulum igni deficeret. Quapropter *Levit.* VI, 12 dicitur: *Subjiciet Sacerdos ligna mane per singulos dies.* Hoc quidem in figura. Designabat vero ignem illum sacrum quem Dominus venit mittere in terram, et vehementer optat accendi,

nunquam in tabernaculo cordis nostri debere extingui, sed semper nova aggesta materia alendum esse, et sancta sollicitudine magis magisque succendendum. Quod si id verum est de singulis fidelibus, quanto magis de singulis sacerdotibus. Hi cum ad Deum (qui ignis consumens in Scriptura vocatur) quotidie debeant accedere per varias functiones, novo semper egent spiritu, novo spiritus fervore. Mens eorum debet esse instar rubi Moysis, sacro circumdata ardore, qui non consumit, sed perficit; non destruit, sed instruit; non in cineres, sed in Deum animas continuo transformat. Hic ergo ignis quem in sacerdote requirimus cœlestis est, zelus scilicet ardens divinæ gloriæ, fervor animi ad cœlestia illum elevans, torporemque frigescentis cordis excutiens, quo et verba et opera ejus debent succendi, ut et alios possint accendere. Hic zelus et fervor ad cœlestia est aurum illud ignitum, de quo Dominus monet quemdam episcopum in Apocalypsi : *Suadeo tibi emere aurum ignitum, ut locuples fias.* Ac sicut olim omnia quæ in templo erant, voluit Dominus auro vestiri et ornari, etiam usque ad ipsa emunctoria, ita vult omnes nostras actiones ab hoc aureo et ignito zelo procedere, ut devotæ sint et lucidæ, sibique acceptabiles.

Quapropter monet Apostolus ut simus *sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Deo servientes*, hoc est, impetu quodam animi succensi ad divinum obsequium, et ad ea quæ muneris nostri sunt recte peragenda. Ac sicut olla quæ fervet, in altum se erigit, ignitosque vapores sursum emittit, nec quiescit, sed ebullit; ita zelus et spiritus in nobis otiosus esse non debet, sed ad cœlestia semper tendere, et desideria nostra, gemitus, intentionem, ad superna dirigere, quasi vapores sacros ad Deum ascendentes. Item, sicut ad succensam ollam muscæ non appropinquant, si vero tepida fuerit, insident in ea, et faciunt vermes ; ita et succensum igne divini amoris fugiunt dæmones, tepidum vero illudunt et insequuntur, ut dicebat quidam senex in Vitis Patrum.

Divus Basilius, agens de hoc spiritus fervore ad omne opus bonum, dicit in tribus consistere. Primo, ut in ea re quam agimus, sit tota animi intentio; secundo, ut magna sit cupiditas bene operandi ; tertio, ut accedat continuatio, qua nihil prætermittatur, quod ad gloriam Dei, aut ad salutem proximi pertinere cernimus.

Huic fervori et ardori ad cœlestia tepor opponitur, de quo in Apocalypsi : *Quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo.* Sicut enim tepida aqua solet vomitum provocare, ita tepor spiritualis solet Deo nauseam generare, et sic fit ut tepidos a se abjiciat. Dicit vero, *Incipiam te evomere*, quia qui per teporem resolvitur, non subito a gratia deseritur, ut statim in mala præcipitur ; sed primum minora, deinde majora contemnens, gradatim a summis descendit, atque ad ima ruit. Sicut vero quod vomitu ejicitur horrorem parit, et in vomendo corpus conturbatur, ita cum Deus aliquem a se rejicit, cum sit ipse bonitas, dolere quodammodo dicitur et conturbari, quod tamen ejicit, execrabile redditur, et maxime displicens Sic cum aliqui magno ardore et spiritus alacritate Deo servire cœperunt, et sensim sua negligentia tepescunt, et a vigore gratiæ deficiunt culpa sua, paulatim tandem ruentes ejiciuntur, et fiunt Deo abominabiles.

Hujus generis non pauci reperiuntur in quolibet statu, etiam inter eos qui perfectionem deberent profiteri. Unde divus Bernardus, de religiosis congregationibus agens, cum multos ibi spiritu ferventes reperiri dixisset, insinuat etiam magnum numerum tepidorum reperiri, quos sic describit : « Invenire est homines pusillanimes et remissos, deficientes sub onere, virga et calcaribus indigentes ; quorum remissa lætitia, pusillanimis tristitia est ; quorum brevis et rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conversatio, obedientia sine devotione, sermo sine circumspectione ; quorum oratio sine cordis intentione, lectio sine sui ædificatione, quos vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix ratio frænat, vix disciplina coercet. » Sed et illi inter tepidos pessimo loco sunt, qui cum revera vocationi suæ non satisfaciant, tamen se inter bonos ac pios censent; sibi placent, et secure vivunt, quasi nullius egentes nihilque timentes. De quibus in *Apocalypsi* subjungitur : *Tu dicis : Quod dives sum et nullius egeo, et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus.* Ideoque *suadeo tibi emere aurum ignitum, probatum*, hoc est, ardentem zelum et charitatem. De his quoque præsertim verum est quod ibi dicitur, præstare eos esse frigidos, et gravioribus peccatis obnoxios, quam tepidos, quia tale hominum genus fere inemendabile est, ideoque non immerito tales tepidi frigidis pejores, sive minus emendabiles censentur ; frigidi enim suam miseriam agnoscentes, frequenter ad meliora aspirant.

Quam multi inter sacerdotes, quorum

status perfectionis studium exposcit, ventri indulgent, moribus sæcularium se conformant, compotantium contubernia sectantur, congerendis pecuniis student, inter muliercularum consortia rident, colloquiis inanibus, imo et detractoriis tempus conterunt, vanitati interius exteriusque dediti cernuntur, lectioni aut meditationi rerum sacrarum vix quidquam temporis insumunt! Vis uno verbo dicam? Mundani sunt, animales, terreni, libertatem sectantes, scioli et inani scientia sua tumidi, ac inter cæteros dominatum ambientes; et tamen nihil sibi timent, ad cor non ingrediuntur, ut miseriam suam et egestatem interiorem pervideant. Sicque in tepida sua conversatione se gerunt, quasi nullius egeant. Sufficit eis quod Horas canonicas non omittant, quod rogati sacramenta administrent, quod missas obligationis tempore celebrent, quod scandalum publicum non exhibeant, quod peccatis mortalibus conscientiam oneratam non sentiant. Dicunt se ad perfectionem non teneri majorem, nec ad venialia peccata vitanda, aut ad ea confitenda obligari, sine quibus vita hæc non transigitur. Altioris pietatis studium vel hypocrisis cujusdam insimulant, vel ad religiosos spectare proclamant, timoratamque conscientiam aliorum, scrupuli accusant. Sic in vitiis ordinariis totum vitæ tempus transigunt, nec statum suum in pondere sanctuarii ponderant; ideoque puritati cordis non student, et languide ac perfunctorie, sine spiritu, sine zelo, divina obeunt ministeria, cœlica tractant mysteria. Annon hi in periculoso statu versantur, qui caligine et pulvere mundano obtusos gerentes oculos, vulnera animæ suæ egestatemque cordis non perspiciunt? Annon timent nauseam vomitumque Deo tepore suo provocare? O utinam collyrio inungant oculos suos, ut videant confusionem suam! Verum animæ collyrium est propriæ fragilitatis cognitio, quo oculorum lippitudo et caligo detergitur. Duo porro sunt oculi animæ nostræ, unus sinister, quo supplicia impiorum considerantur, et sic excitatur timor justitiæ, et animus a peccatis deterretur; alter dexter, quo æterna bona considerantur, sicque amor Dei et studium perfectionis in cordibus nostris accenditur. Sic nunc utrumque oculum collyrio veritatis et humilitatis perungerent, jam clarius viderent nuditatem suam, et excitarentur ad emendum aurum ignitum, ab illo qui est in medio candelabrorum aureorum; hoc est, omne studium adhiberent ad comparandam sibi cœlestem sapientiam, amorem, gratiam, a Christo Jesu qui in medio sacræ Ecclesiæ et sacramentorum ejus, ministris vicem suam gerentibus, eam paratus est exhibere; solumque pro pretio poscit promptam nostram voluntatem, sive anhelans desiderium cum humili petitione conjunctum.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Itaque obsecro vos in Domino, fratres, ut ignem illum quem Christus accendi optat in cordibus vestris, numquam interminari aut sopiri permittatis. Vos enim elegit, non solum ut illum in vobis alatis, sed etiam ut hunc cum ipso *mittatis in terram*, hoc est, in terrena corda; ut illa prius viscosa, gravia, frigida et tenebrosa, excoquantur, purgentur, accendantur, illuminentur. Exposcit igitur vocatio vestra ut in nobis semper flammescat, lucida illius puritate, fervore, ardore, divinas functiones obeatis, ad cœlestia et superna cordis elevantes desideria, tanquam scintillas illius sacri ignis *Resuscitate*, juxta monitum Apostoli, *gratiam quæ est in vobis, per impositionem manuum presbyterii;* nec pulvere terreno, aut desidia, nimis obrui gratiæ sacerdotalis efficaciam spiritusque fervorem unquam sinatis. Sic verum sit de vobis illud Psaltis: *Qui facit ministros suos flammam ignis.* Nec deest remedium, si torpor quandoque obrepserit, qui videatur gratiam sopire, ita ut in aquam crassam, ignis sacer prius in vobis accensus, censeatur degenerasse. Attendite nunc quid in *II libro Machabæorum*, I, 18 gestum dicatur de igne sanctuarii. Hic cum diu absconditus in aqueum humorem conversus reperiretur, soli ferventi expositus fuit, sicque novam concepit flammam et ardorem, qui corripiens sacrificii victimam, Deo eam reddidit acceptabilem. Sic exponite cor vestrum radiis solis cœlestis, et torpor diffugiet, statimque aqua crassa in ignem novum converti poterit, quo cor frigidum accendatur, amoris divini odore renovatum.

PRAXIS AD ARDOREM ILLUM CONCIPIENDUM ET FOVENDUM.

Primo, consideret sacerdos se in ministeriis sacris angelicum obire officium, et ideo sicut angeli, cum promptitudinis fervore et divinæ gloriæ zelo, ministerium sibi a Deo commissum peragunt, eadem spiritus alacritate et ardore sacerdotes ad

divina sese accingere debere, et voluntati Domini, cujus sunt ministri, obtemperare illiusque gloriam respirare.

Secundo, consideret fervorem Christi Domini in opere redemptionis nostræ. Huic jam cooperator existit, imo et illius vices gerit. Ergo suscitet in se ejus spiritum, ejusque ardentem charitatem interius sibi imprimat, et exterius in opere exprimat. Cernatur in ipso Christus baptizans, Christus absolvens, Christus sacrificans, Christus prædicans et exhortans, sive verbum æternæ vitæ ministrans, Christus conversans. Ejus spiritu impulsus et animatus, hæc omnia vice ejus cum velo peragat, et debita tum exterius, tum interius reverentia. Attendat illud : *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.*

Tertio, ad se excitandum et torporem excutiendum, nunquam se sacris accingat functionibus, nisi prævia oratione et oblatione. Habeat quoque jaculatorias orationes frequentes, quibus animus elevetur, et ignis sacer sopitus quasi bello succendatur. Hæc ex sacris Scripturis, ex Ecclesiæ precibus, ex sancto Augustino et aliis Patribus desumi possunt. Vis aliquas suggeram? Frequens sit tibi in corde et in ore illa Ecclesiæ oratio : « Nunc, sancte, nobis, Spiritus, unum Patri cum Filio, dignare promptus ingeri nostro refusus pectori. Os, lingua, mens, sensus, vigor, confessionem personent, flammescat igne charitas, accendat ardor proximos. » Hac uti poteris, sive cum concio habenda, sive cum aliud ministerium sacrum obeundum. Memineris et illius ex Augustino : « O ignis sancte, quam suaviter ardes, quam secrete luces, quam desideranter aduris ! Væ iis qui ex te non ardent, qui per te non lucent. » Item illius ex eodem : « O charitas ! Deus meus, accende me. » Repete et illud ex Psalmo : *Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis.* Item illud servire potest ex *Cantico Canticorum,* ad devotionis spiritum postulandum : *Surge, Aquilo, et veni, Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius.* Aquilo frigidus ventus est, et acediæ frigidum spiritum designat, quo indurescit et glaciatur animus. Auster ventus suavis est et irrorans, ex arboribus aromaticis florem quemdam odoriferum educens, et Spiritus sancti gratiam suaviter afflantem designat, quo mens irroratur, et cœlesti odore adimpletur. Aperi ergo os per orationem brevem, et attrahe cordi spiritum vivificantem, sic enim dicit Propheta : *Os meum aperui, et attraxi spiritum.*

Quarto, attendat frequenter monita Christi, de quibus jam dixi. Nempe illud : *Ignem veni mittere in terram, quid volo, nisi ut ardeat?* Et illud : *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum.* Ac illud quod illi in ordinatione dictum est : *Accipe Spiritum sanctum.* Timeat quoque, si tepidum se reperiat ad obsequium divinum, ne indigne toties sacris participet mysteriis, quia cum ibi calculus ignitus de altari sumatur, mirum est quomodo frequenter accedens ad illum, et ore cordeque percipiens ignem cœlicum, non sentiat in se scintillas dissilientes, hoc est, ferventia desideria perfectionis et amoris. Annon de corde Jesu, tanquam fornace exæstuante, flammam ad frigus omne arcendum, in sacrificio Missæ unicuique datur depromere? Mirum ergo quod tam duri sumus, frigidi et indevoti. Et cum quotidie ignitum Domini eloquium, vel psallentes, vel legentes, in ore et aure habeamus, mirandum profecto quod cor nostrum ardens non sit in nobis, ut perfectius Deo serviamus, et ferventius vocationi nostræ satisfaciamus.

Quinto, intueatur sacerdos exempla sacerdotum et pastorum qui in Ecclesia Dei pietate et sanctitate effulserunt. Hi sunt carbones ardentes, qui alios obscuros et frigidos accendere potentes sunt, si propius voluerint accedere, et vitam eorum considerare. Ipsi tanquam vasa electionis, nonnisi ab hoc igne sacro conflata fuere in fornace divini amoris, ideoque zelo lætantes pro Domino Deo exercituum, vitam animamque pro ejus gloria impenderunt. Horum omni sæculo, ut diximus, aliqua exempla non deerunt, si sanctorum gesta revolvantur. Nam de sacerdotibus Novi Testamenti vaticinatur Malachias: *Sedebit Dominus quasi ignis conflans, et emundans argentum, et purgabit filios Levi, colabit eos quasi aurum et argentum, et erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.* Quasi dicat : Spiritus ardoris quem mittet Dominus in corda sacerdotum, emundabit eos ab omni peccati scoria et rubigine, et erunt aurum ignitum, probatum, purissimum ; ideoque pretiosi erunt in oculis Dei, eorumque sacrificia acceptissima.

Sanctus Martinus tanto ardore ministeriis, mysteriisque sacris operabatur, ut quandoque globus igneus caput ejus circumcingens visus sit; symbolum utique externum, cœlitus exhibitum, ut ardoris interioris in viro Dei delitescentis, mentemque ejus collustrantis, publicam foret indicium.

Sic et sanctus Carolus frequenter visus est a sancto Philippo Nerio, cœlesti luce circumdatus, dum de divinis rebus cum illo ageret : zelo scilicet et lumine interiori exterius promanante, facies ejus instar angeli promicabat, et fulgorem aliorum animis adoremque communicabat.

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

O Jesu, pastor pastorum, et summe sacerdotum, qui in rubo ardente crucis inter flammas exæstuantis amoris apparuisti, et ut sacerdotibus benedictionem impertireris, ibidem manus extendisti, fac ut hæc sit pars benedictionis eorum, lumen in mente, ardor in corde, verbum ignitum in ore, charitas flammescens in conversatione ; ut succenso ad cœlestia desiderio, eleventur a terrenis, aliosque secum elevent et accendant. Tu cujus juxta Prophetam, *Ignis est in Sion, et caminus in Jerusalem*, quippe apud Ezechielem designatus es per virum lineis indutum, cui dicitur : *Ingredere in medio rotarum quæ sunt subtus Cherubim, et imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter Cherubim, et effunde super civitatem*, hoc est, effunde super Ecclesiam tuam sanctam, super ministros tuos, ut sint ministri tui flamma ignis, et verbum eorum quasi facula ardens, ad ustulandos animos fidelium. Ad exterminandum e cordibus eorum caliginosum illum sæculi maligni ignem qui nimis, eheu, invaluit, et copiosum animarum numerum ad æternum ignem perducit, illo continuo sufflante, *cujus halitus prunas ardere facit*. Fac tandem ut sacerdotes tui, adimpleto perfecte ministerio, in medio lapidum ignitorum ambulent, locum accipientes illorum qui superbia elati ejecti sunt de monte sancto tuo, ad quorum primarium ducem loqueris per Prophetam : *Tu, Cherubim, extentus et protegens, posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te, et ejeci te de monte Dei, et perdidi te de medio lapidum ignitorum* O Jesu, in nobis signaculum similitudinis tuæ, da sapientiam, decorem, zelum, perfectionem in viis tuis, ut in eorum locum valeamus æternum surrogari, et te laudare in sæcula sæculorum.

LECTIO V.

DE QUINTO FLORE, QUI EST PURITAS INTENTIONIS.

Hanc sic exprimit *Regula sacerdotalis* : « Curent sacerdotes ut in omnibus functionibus actionibusque suis pura sit intentio, quia facile vanus aliquis finis subrepit, actiones etiam sacras inficiens. Unde diligenter agnoscant qua intentione ferantur. » Hanc regulam sequentia plenius explicabunt.

Animus hominis lubricus adeo est, ut facile a scopo quem sibi præfigere debet, et totam intentionem dirigere, contingat eum dilabi, distrahi, et exerrare. Dæmon quoque vanitati præsidens adeo subtilis est, ut furtim facile quocumque irrepat, et sacratis etiam actionibus sese interserat, fumo suo illas aspergens et inficiens. Hinc licet ad multa videamus ferri ex intentione et zelo honoris divini, ac salutis proximi ; sicut tamen vix ignis in sublime fertur, quin statim aliquid sumi admixtum habeat, et inde fuligo generatur, ita difficile est ut ignis etiam sacer sese exerat in functionibus præclaris, quin vanitatis fumum comitem ingerere conetur Satan, ut affricet caliginem, et detorqueat intentionem. Et ita huic rei studiose advigilare debent ministri Christi, rebus divinis intendentes. Est enim gloriæ vanitas velut ærugo interius optimos opimosque fructus depascens ; est vulpes parvula demoliens vineam florescentem ; est tinea latenter irrepens, et sublimes etiam quercus corrodens.

Et hoc quoque advertendum, dæmonem insidiari non solum actionum nostrarum principiis, sed et medio et fini, juxta illud Psalm. : *In via quam ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi.* In principio scilicet viæ, sive operis nostri, insidiatur intentionis puritati ; medium vanæ complacentiæ fumo nititur commaculare, finem fastidio bene operandi pervertere. Sic omnem gressum et progressum nostrum, a recto tramite et scopo solet detorquere ; ideoque nos super omnia opera nostra decet vigilare.

Itaque intentio est radix et fundamentum bonitatis et perfectionis nostrarum actionum, dicente Domino : *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Si intentio tua recta fuerit et munda, totum corpus actioni tuæ mundum erit et rectum. E contra, si oculus nequam fuerit et maculosus, totum corpus tenebrosum et maculosum erit, tota actio Deo displicebit. Nam per bonæ intentionis radium merita actionis illustrantur, ut dicit divus Gregorius ; at vero per vanæ intentionis nævum penitus commaculantur et obscurantur. Sicut ergo ad recte ambulandum duo oculi lucidi nobis necessarii sunt, ita sacerdos sacras suas actiones du-

plici oculo dirigat est necesse. Pro oculo dextro sit intentio pura honoris Dei; pro sinistro intentio salutis proximi, sic Deo poterit non displicere. Quod si alia intentione terrena munus exercet, lippos habet oculos ut Lia, aut caligantes ut Heli. Nempe gravi humore defluentes, aut pulvere respersi oculi, in operibus sanctis efficiunt, ut nihil sit lucidum, nihil Deo gratum. Quid vero sunt humores gravitantes, aut pulvis noxius aciem mentis sordidans, et turbidam officiens, nisi affectus ad lucrum et proprium commodum, appetitus laudis vanæque gloriæ, et complacentia inanis? Et quam facile similia obrepunt in sacris ministeriis, nisi studiosa et continua vigilantia arceantur? Audi sanctum Bonaventuram graviter multorum sacerdotum miseriam deplorantem : « Væ, væ, Domine Deus, quanti hodie infelices sacerdotes ad sacros ordines et divina mysteria accedunt, non cœlestem panem sed terrenum, non spiritum, sed lucrum quærentes, non Dei honorem, sed ambitionem, non animarum salutem, sed pecuniarum quæstum, non Christo servire mundo corde et corpore, sed deliciari, ditari, superbire, luxuriari de patrimonio Christi et eleemosynis populi. Ecclesiastica munia ambiendo multis litigiis et simoniis potius rapiunt quam assequuntur, non vocati a Deo, sed impulsi a diabolo. » Audi et Bernardum in eamdem sententiam : « Omnes fere quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi ipsa quoque ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quæstum et tenebrarum negotium transire; nec in iis salus animarum, sed luxus quæritur divitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant ecclesiam, missas celebrant, psalmos decantant. Pro beneficiis et dignitatibus impudenter hodie decertatur, ut ecclesiarum redditus in superfluitatis et vanitatis usus impendantur. »

Refert sanctus Vincentius Ferrerius, ordinis sancti Dominici, nobilem quemdam graves sumptus et labores suscepisse, ut episcopatu quodam opulento potiretur. Ad eum vero voti compotem cum venissent alii episcopi, munus consecrationis peracturi, interrogant an onus episcopale subire paratus sit, respondet se ad id paratum. Interrogant ulterius an Christo velit reddere rationem in extremo judicio, pro tot animabus ejus jam regimini et curæ committendis, hæret ipse, et interrogationem ponderans, negat se velle tanto discrimini exponere. At ipsi dignitati episcopali hoc onus necessario annexum adfirmant. Ille vero asserit se hac de re non cogitasse, sed opulentiam ac sublimem honoris gradum attendisse; malle vero tot sumptuum jacturam facere, quam tantæ rationis aleam subire. Sic renuntiat episcopatui.

De altero quodam legimus, varia amicorum potentium sollicitatione ad episcopatum pertigisse; in quo cum aliquot annos versatus fuisset, vacante episcopatu altero pinguiore, illius ambitione cœpit urgeri, et iterum amicis in aula potentibus importunus esse, asserens si contingat se voto potiri, numquam quidpiam aliud postulaturum a rege. Adipiscitur ergo postulatam dignitatem, ea quam posuit conditione. Quid deinde? Effluxis paucis ab inde annis, vacante archiepiscopatu, iterum aulicos et aulæ fores frequentat, importuna prece pulsans ut possit altius ascendere. Mirantur illi, et quærunt an immemor sit promissi sui. At meminisse fatetur quidem, sed excusat se dicens: « Nesciebam tunc, nec plene expertus adhuc eram quod in proverbio est, quantum appetitus crescat comedendo, sitis bibendo. » Nempe fames ambitionis et sitis avaritiæ non expletur fluxis bonis, quin potius excitatur et crescit. Et hæc est quæ multos urget ad ecclesiastica munia, non honor Dei, non salus proximi.

Hoc deplorat Ecclesia, quæ est columba gemebunda, de qua in *Canticis* Sponsus: *Unica est columba mea, formosa mea, perfecta mea.* Gemit quod cum pennæ ejus deargentatæ esse debeant, aut instar auri fulgidæ, radiis solis expositæ, et ad volandum pernici et sublimi volatu dispositæ, videre eas cogatur fuligine conspersas, pulvere sordentes, visco terreno coagulatas, ut perfecte volatum inire nequeant præpeditæ. Quæ sunt pennæ columbæ, nisi ministri Ecclesiæ? hi in altum debent se elevare, debent puri et candidi esse, ac solis justitiæ radiis præfulgentibus desideriorum plumas expandere; interim repunt in terra, rerum terrenarum visco præpediti volare nequeunt, fuligine et impuritate pleni : « Duabus alis anima volat in cœlum, et sublevatur a terra (inquit Thomas a Kempis) simplicitate scilicet et puritate. Simplicitas debet esse in intentione, puritas in affectione. Simplicitas intendit Deum, puritas apprehendit et gustat. Nulla bona actio te impediet, si liber intus ab inordinato affectu fueris. Si nihil aliud quam Dei beneplacitum, et proximi utilitatem intendis et quæris, interna libertate perfrueris. »

CONCLUSIO ET ORATIO AD CHRISTUM.

O Jesu, summe sacerdotum, pastor pastorum, audi gemitum columbæ tuæ. Emitte lucem et veritatem tuam super ministros tuos, ut in sacris functionibus semper sint eorum oculi lucidi et puri, nullo vanitatis fumo, nullo terræ pulvere turbidi. Fac semper eos portare ephod sacerdotale coram te ex lino candido et purissimo; fac candore et puritate cœlestis intentionis sint semper obsequio tuo accincti. Non ordiantur telam ex lino lanaque contextam, lana mundi non inficiat linum Dei. Sed sicut tu dixisti: *Non quæro gloriam meam, sed Patris mei*, ita ipsi non gloriam suam, non sæculi lucrum, sed tuam semper ambiant gloriam, tuumque beneplacitum. Tanquam filii æmulatores sint honoris paterni, tanquam servi lucrum et profectum attendant domini, domino suo semper acquirere studeant, ac ipsi toti illius, omnia sua in illius dominium transferant; patri suo soli filioli amore placere contendant. Pastores tuos, o pastorum Pastor, non pascat ventus, non aura popularis, nec umbra vanitatis; sed eos pascat solidus cibus veritatis tuæ, quo possint et oves suas pascere, non sibi, sed tibi; non tanquam suas, sed tanquam tuas; ad honorem tuum, non suum. Et cum semper in conspectu tuo stare debeant ministrantes, fac ut te solum respiciant, non homines, non terram, non sæculum; tuos solum oculos ambiant, a te solo remunerationem dignam expectant; sic complaceant eloquia oris eorum, et meditatio cordis eorum in conspectu tuo semper.

PRAXIS AD PURAM INTENTIONEM FOVENDAM.

Primo, dum expergiscimur, omnia diei verba, cogitationes, opera, in Deum dirigentes, rogemus ut in illius gloriam cedant, de alio vano fine, qui furtim irrepere posset, protestantes nolle nos consentire, ita ut si vana gloria advenerit, possimus respondere: « Sero nimium venis, omnia jam divinæ gloriæ sunt oblata, omnia in illius sunt possessione, nulla tibi pars remanet. »

Secundo, nec hoc sufficere debet, sed etiam in particulari, dum actualiter quodlibet opus exordimur, in Dei gloriam referendum est. Sic qui ædificat, cuilibet lapidi solet regulam et plumbum suum adhibere, ne quid in opere distortum reperiatur; imo frequenter adhibet et appendit operi suo funiculum mensorium, ne forte error contigerit. Regula nostra est voluntas Dei ejusque gloria, ad quam omne opus nostrum debet dirigi, ut nihil incurvum reperiatur; ergo frequenter considerandum est an singulæ nostræ actiones conformentur et exigantur ad regulam istam et amussim.

Tertio, non solum initio operis, sed et medio et fini advigilandum est. Nam dæmon dentem suum quandoque infigit radici, quandoque ramis, quandoque fructui arboris nostræ, ut eam vitiet; hoc est, insidiatur operis vel principio, vel progressui, vel termino, vanam injiciens postea complacentiam, cum primam vitiare non potuit intentionem. Contingit nobis, inquit sanctus Gregorius, sicut in cibi sumptione. Illum primo sumimus ad satisfaciendum naturæ; at dum pergimus comedere, furtim se gulæ delectatio ingerit, ita ut quod inchoavimus necessitate, prosequi jam videamur voluptate. Sic officium prædicandi, docendi, proximum juvandi desiderio inchoamus, sed vanitas serpit paulatim, cupimusque hominibus placere et ab illis æstimari. Quod si id non succedit ex animi sententia, facile deficimus et elanguescimus; instar organi quod non resonat, nisi flante vento e follibus.

De quodam in *Vitis Patrum* legimus, cum aggrediendum illi opus aliquod erat, solitum pauco antea tempore subsistere et hærere. Interrogatus cur sic se gereret, respondit: « Cum opera nostra bonitatem sortiantur a fine illis proposito, imitari contendo illos, qui ad scopum jaculantur; qui ut illum attingant, aliquantulum hærent, antequam jaculum emittant, figentes oculum ad signum; ita ego intentionem et oculum mentis in Deum dirigo, qui scopus est noster, antequam operi manum admoveam, et certius tunc illum attingo. » Imo, sicut qui jaculantur, oculum sinistrum claudunt, ut visus sit magis in dextro collectus, nec hinc inde dispersus, ita claudere nos oportet oculum sinistrum humanis et terrenis respectibus; sic firmus oculus dexter cœlestis intentionis nos diriget ad cor Dei. Nam et ipse Sponsæ suæ dixit: » *Vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum.*

Legimus de sancto Bernardo quod, quadam vice pro gloriæ Dei zelo concionem ad populum exorsus, videns frequentiam auditorum, et applausum eloquentiam viri admirantium, cœpit inani lætitia subsilire, vanaque cogitatione tentari, quasi quis diceret: « En quam nobiles confluxus, quam attenti omnes et attoniti ad verborum tuorum eloquentiam! » At ipse sta-

tim advertens hæsit, et dubitare cœpit an concionem vellet abrumpere, et sic serpenti, sive dæmoni vanitatis caput conterere. Sed illico divina adjutus gratia prosequitur inclamans : « Neque per te, maligne spiritus, prædicationem inchoavi, nec propter te desinam. »

Quarto, omnia nostra opera peragere debemus, quasi staremus in præsentia Dei: *Nam hujus oculi plus lucidiores super solem, circumspiciunt omnes vias hominum, corda eorum intuentes in absconditas partes*, ut dixit Sapiens, *Eccl.*, XXIII. Ergo coram illo ambulantes facilius ad illum opera et intentionem dirigemus, et perfectius operabimur, singulaque considerabimus, ne sint indigna oculis Dei. Quapropter sicut sancta animalia, de quibus *Apocal.* IV, coram throno Dei stabant plena oculis ante et retro, exterius et interius, sic convenit sacerdotes et ministros Domini coram ejus throno stantes, oculis plenos esse. Habeant oculos in pedibus, ut videant quomodo ambulent; habeant in manibus, ut videant quomodo operentur; habeant in labiis et ore, ut videant quæ et quomodo loquantur; habeant oculos in oculis, ut videant quomodo et ipsos oculos suos regere debeant; habeant oculos in corde, ut videant quæ cogitent, quibus afficiantur. Sic omnia opera sua pervidentes, perfecte illa peragent, et perfecta intentione in Deum referent.

Quinto, habeat sacerdos in promptu orationes jaculatorias animum elevantes, et cordis intentionem renovantes, aut interruptam resarcientes. Tales ex Psalmis plures occurrent. Huic rei servient subsequentes.

1. *Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.* Cor in Scripturis pro intentione accipitur; sic cor mundum postulare a Deo, puram est perfectamque in omnibus intentionem implorare, cum affectu illi placendi ex animi sinceritate.

2. *Regi sæculorum immortali et invisibili, soli Deo honor et gloria, in sæculorum sæcula. Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto.*

3. *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Tibi laus, tibi gloria, nobis autem non debetur nisi confusio et culpa, contemptus et pœna.*

4. *Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te levavi anima meam, doce me facere voluntatem tuam; quia Deus meus es tu.*

5. Frequens sit in ore et corde illud : « Sanctificetur nomen tuum ; Fiat voluntas tua » *Laudetur Dominus. Benedictus Deus;* et similia, quæ in omni opere intentionem possunt recta in Deum retorquere, aut ne effluat ab illo impedire.

Sanctus Ignatius et in ore et in corde frequenter volvebat illud : « Ad majorem Dei gloriam ; » sicque stimulabat se in omni opere ad intentionis puritatem illibate conservandam. Unde et ipsi pro symbolo sacro et elogio nobilitatis suæ adscriptum est : « Ad majorem Dei gloriam »; quam pro virili, in terris, amplificare omnibus suis præclare gestis, adlaboravit.

Hoc vero advertunt rerum spiritualium periti, dum qui opus aliquod aggreditur in proximi spirituale commodum, verbi gratia, dum concio habenda, confessiones audiendæ, rudes ducendi, consilium pro vitæ directione dandum, non esse figendum, principaliter oculum in finem specialem et proximum, in fructum scilicet, vel felicem successum operis istius in particulari. Sed generaliter opus istud est aggrediendum, ut Deo placeas, ut ejus gloriam procures, exequendo in hoc ejus beneplacitum, et ideo perfecte, quantum in te est, proponere debes illud adimplere. Sive ergo fructus sequatur conversionis proximi, emendationis, aut profectus in doctrina, sive non sequatur, id te proprie non concernit. Tuum est rigare et plantare, Dei est incrementum dare. Sufficiat quod feceris id, ut Deo placeres, ut voluntatem ejus faceres ; nihil diminuitur de operis valore et perfectione, si feceris sub hac intentione, sive res successerit, sive non. Quod si quando confessiones audis, concionaris, doces, hortaris, principaliter figas intentionem in fructum quem optas facere, et quem mente jam recenses ; si non successerit, facile continget te turbari tranquillitate animi, gaudioque interiori privari, imo et animum abjicere, ac pusillanimem fieri. Quod non accidet, si solum Dei beneplacitum intendis, semper enim habes intentum.

Sanctus apostolus Jacobus non minus meriti habuit quam cæteri apostoli, licet in Hispanias profectus, sex tantum aut septem converterit; nec minus opus ejus Deo fuit gratum, quia Dei beneplacitum, quod in missione sua habuit in mandatis non minori zelo est executus, et hæc fuit ejus intentio pro Christo legatione fungi, sive succederet, sive non.

Sic angeli, dum ex Dei commissione nostri curam gerunt, sufficit eis divinum in hoc beneplacitum, divinamque gloriam

quærere; sive nos eorum inspirationibus et monitis rebelles reperiant, sive non. Nec eis felicitatis et fruitionis, quam de Deo habent, quippiam decedit, si rebelles reperiamur; quia omne suum studium ad divinum beneplacitum retulerunt, et quantum in se fuit, perfecte muneri suo satisfecerunt. Imitemur eos in cura nobis a Deo demandata de proximo, semper proponamus ejus voluntatem ut finem, accingamur operi peragendo, cum omni ex parte nostra perfectione Quod si fructus non succedat, nihil turbemur aut inquietemur, nec animo deficiamus, sufficiat nobis Dei voluntatem adimplevisse; hæc fuit aut esse debuit nostra intentio.

Dictum nobis est a Christo idem quod stabulario dixit Samaritanus: *Curam illius habe.* Non vero mandatum est, « Cura illum. » Non est in medico ut semper elevetur æger.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Igitur concludens, obsecro vos, fratres, quandoquidem functiones nostræ sublimes, publicæ, eminentes sint, ideoque afflanti vanitati, ostentationi, laudi, adulationi, complacentiæ inani, facile obnoxiæ, sancta sollicitudine nobis circumspiciamus, ne jam recipientes ab hominibus mercedem, meritum sublimioris gloriæ evacuemus. Sic opus, ut proximis lucis exempla monstremus; et tamen per intentionem qua soli Deo placere intus contendimus, laudes exterius non quæramus, ne aurum fulgidum boni operis convertamus in lutum sordidum vanitatis. Væ nobis si de illis simus qui quæstum æstimant pietatem, si ad inanem gloriam transferamus, quod ad lucrum Domini accepimus erogandum; si de donis Dei, de auro ejus et argento nobis commisso formemus idola vanitatis; aut si vili pretio transitorii favoris venalem exhibeamus rem tanti pretii, qua regnum cœlorum nobis comparare poteramus. Væ si fuerimus de illis qui adulterant verbum Dei. Adulter non prolem, sed quærit voluptatem; ita vanæ gloriæ serviens prædicator, recte adulterare verbum Dei dicitur (inquit divus Gregorius) quia per sacrum eloquium non Deo filios gignere, sed suam scientiam desiderat ostentare. Væ iterum, si furti inveniamur rei, dum gloriam Deo debitam usurpamus, communicantes cum angelo reprobo, qui in cœlis eam sibi attribuens, in furto deprehensus, æternis est suppliciis mulctatus. Si quid laude aut gloria dignum opere in aliquo reperitur, an illud instrumento vili, an vero potius artifici adscribendum? Laus picturæ aut scripturæ, penicillone aut calamo, an vero peritiæ scriptoris vel pictoris attribuenda est? Quid sumus nos, nisi vilia instrumenta confusione digna? His tamen uti potest summus ille artifex Deus in gloriam suam, prout libuerit; si quid ergo per nos, in nobis, aut in aliorum cordibus operetur, non elevet se cor nostrum, totum illius est; nos autem lutum in manu figuli, aut securis in manu operantis, quam non oportet gloriari contra trahentem se, sicut nec lutum contra formantem se. Ponamus igitur corda super vias nostras, et semper dicamus: Magnificetur opus tuum, Domine, non meum: laudetur nomen tuum, non meum. Aut alias timeamus ne illud Aggæi de nobis verificetur: *Seminastis multum, intulistis parum; comedistis, et non estis satiati; operuistis vos, et non estis calefacti; et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum.* Hoc illis contingit qui semen verbi Dei seminant, sed gurgulo aut eruca vanæ complacentiæ omnia depopulat et depascit; sicque nonnisi paleam vanæ gloriæ aut ventum metunt. Hi etiam alia multa opera eminentia peraguntur; sed nullum fructum inde percipiunt; ideoque similes sunt his qui in saccum pertusum res pretiosas congerunt, aut vinum præstans in dolium perforatum.

LECTIO VI.

DE SEXTO FLORE, QUI EST STUDIUM SOLIDARUM VIRTUTUM.

De hac re sic monet regula: « Conentur ad solidas virtutes quibus debet vita sacerdotalis ornari, maxime ad humilitatem, mansuetudinem, castitatem, sobrietatem.

Inter res materiales, quædam veræ sunt solidæque, quædam apparentes tantum et inanes. Sic verum aurum, veræ quædam gemmæ reperiuntur, sed nec desunt apparentes et adulterinæ. Simili modo inter virtutes, quædam solidæ sunt et probatæ, quædam ventosæ, inanes, apparentes, imaginem tantum virtutis referentes. Ideo hic monemur solidas sectari virtutes, quia frequenter virtutis et pietatis cortice contenti sumus, et tanquam vasa vacua solo aere pleni, aut idolum quoddam inane pietatis in nobis gerimus. Sicut enim imagines illæ deorum, speciosæ exterius, intus aranearum telis scatere reperiuntur, ita et in nobis exterior quædam species virtutis est; si autem intima nostra pers-

piciamus, fructus inanes reperimus, et imperfectiones absconditas sine veritate virtutis, quas nobis abscondit amor proprius. Quid enim? An non recte et vere dixit ille? « Volumus esse humiles sine despectione; patientes sine tribulatione; obedientes sine coarctatione; pauperes sine defectu; pœnitentes sine afflictione aut dolore; virtuosi sine labore; gaudemus laudari sine virtute, amari sine bonitate, honorari sine sanctitate. » Sic tantum umbram habemus et apparentiam, quæ disparet, dum adversa irruunt ad probationem virtutis; quia vera et solida virtus nec prosperis extollitur, nec adversis supprimitur, sed probata erigitur.

An non verum est de nobis illud Domini ad apostolos adhuc infirmos et imperfectos: *Nescitis cujus spiritus estis.* Passione movemur, et zelum putamus; male quandoque agimus, nec agnoscimus, sed pejus excusamus. Castos nos existimamus, et minima occasio nostram enervat castitatem, et quales simus ostendit. Minimum verbum ab altero prolatum honorem nostrum nostra opinione imminuens, miram perturbationem injicit, et quam solida sit in nobis humilitas, declarat. Exigua tribulatio patientiam nostram evacuat, iram accendit. Occasione societatis aut convivii, sobrietas nostra statim perit. Laus contemnenda plebeii et vilis hominis, extollentiam in nobis parit. Levis aliqua suspicio de proximo charitatem nostram lædit. Sic quam inanes in nobis sint virtutes, quam infirma radice initiatæ, minima probatur occasione. An non frequenter in orationis fervore, plurima fortiter resolvimus, infractoque animo vitiis resistere proponimus? Sed omnia ista nonne pertranseunt quasi in imagine picta, aut ficta in aere? Minimus ventus ea reperitur dissolvere. Sic pascimur imaginaria virtute, fortitudo et virtus nostra dum exercenda est, concidit, quia inanis erat, sine solliditate. Ita verum agnoscitur in nobis illud Psalmistæ: *Psal. Ephraim intendentes et mittentes arcum, conversi sunt in die belli.* Similes enim sumus Israelitis, quos ibi arguit, qui ante bellum multa promittebant, mittentes jacula in scopum, quasi præludia et præsagia fortitudinis; at ut ubi prælii tempus venit, terga verterunt. Nos quoque magnos virtutis progressus exterius ostentantes, et virilem pugnam interius nobis promittentes, tentationis tempore recedimus pusillanimes, et virtutis inanes.

Procul vero a ministris Domini umbra, larva, fucus pietatis et virtutis. Sed ut digne ambulent vocatione sua, audiant illud Apostoli: *Renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis;* id est, in sanctitate vera et solida, non fucata, non larvata, non inani. Audiant et illud: *Veritatem facientes, crescamus in eo qui est caput, Christus.* In ipso qui est veritas, jacienda sunt solida fundamenta spiritualis nostri ædificii, solidæ perfectionis et virtutis; qui lapis angularis est, super quo firma consurgit structura virtutum, crescens in templum sanctum Domino; quod non nutat etiam concussum flatibus adversis aut fluctibus. Caput quoque ipse est, spiritum verum et vitalem subministrans suis ministris, tanquam præcipuis membris, ut adorent in spiritu et veritate, ut crescant quoque in spiritu et veritate perfectionis; nec sint arida membra, sed vegeta et fortia, non solum colore exterioris apparentiæ, sed et medulla et succo interioris devotionis et virtutis. Si in veritate solida cor stabilire curemus, et in sanctitate veritatis internum ædificium erigere, non nutabit aut elidetur humilitas nostra contemptu, aut laudibus; nec castitas succumbet illecebris, nec mansuetudo aut patientia nostra vincetur injuriis, nec lædetur charitas suspicionibus, nec in nobis fortitudo fatiscet in adversis, nec zelus noster extinguetur aut refrigescet, objectis Satanæ et sæculi impedimentis, velut aquis frigidis, nec pietas suffocabitur desidiæ pulvere, aut variis desideriis. Sed sicut arbos firmiorem jacit radicem agitata et probata ventis, et rupes allisos ad se recidens fluctus, in spumas abire sinit; aut sicut ignis sub cinere conservatur, et flante vento magis accenditur; ita crescet, et magis radicabitur adversis humilitas, castitas, fortitudo, patientia, zelus aliæque virtutes. Tunc enim majorem rationem habent vim suam exerendi, quam dum manent inconcussæ, quia videntur otiosæ, nisi adversis exerceantur.

Sanctus Carolus solidis et bene radicatis in Christo Jesu virtutibus præditus erat; ideo nunquam ita agnitæ sunt, nunquam tanta luce coruscarunt, quam eo tempore quo ut convellerentur, impetitæ fuerunt. Castitas maxime in ipso effulsit, dum in juvenilibus adhuc annis a familiaribus introducta est speciosa puella, quæ venustate et oris gratia ad libidinem eum pelliceret. Patientia et mansuetudo, dum scopeto ab impio conspiratore impetitus, nolait eum requiri, quamvis opitulabat ei parci. Fortitudo et constantia, dum pro

Ecclesiæ jurisdictione murum sese opposuit, non obstante potentia et minis eorum cum quibus res agebatur. Zelus et pietas grassante peste enituit, dum nec vitæ suæ parcit, ut sacramentis omnes præmuniantur. Et sic de aliis virtutibus judicandum est, quas non fuisse apparentes tantum, aut super labilem arenam initiatas, sed solidas, et in petra inconcussa firmatas; tot persecutiones et pericula objecta comprobarunt.

MONITUM SACERDOTES CONCERNENS.

Meminerint Ecclesiæ rectores et sacerdotes, litterarum quas Christus scribit in *Apocalypsi* angelo Ecclesiæ Sardis, hoc est, rectori et episcopo illius loci. Hæ etenim eos etiam concernunt, ad recte agendum in statu ad quem evecti sunt. Unde et Spiritus sanctus ibi dicit: « Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. » Quid igitur continent litteræ illæ a Domino dictatæ, per secretarium suum Joannem exaratæ, et ad nos transmissæ? « Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et mortuus es; esto vigilans, non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. » His verbis amica reprehensio continetur, quia insinuatur Ecclesiæ illius rectorem, nomini quod gerit non respondere operibus, nec professioni suæ, aut statui perfecte satisfacere; plusque exteriori specie exhibere, quam intus sit in veritate. Ideo dicit: « Nomen habes quod vivas, et mortuus es. » Quasi diceremus: Sacerdos es, pastor, episcopus; nomina ista omnia vitæ perfectæ et sanctitatis te admonent; interim, quasi mortuus intus es, nec spiritu Dei ducteris spiritu veritatis; sed potius spiritu sæculi, spiritu vanitatis. Ideo non invenio opera tua plena coram Deo meo, licet homines de illis bene judicent, qui non solum vident quæ exterius parent. Ego autem scio cor tuum, scio opera, et agnosco in te et in operibus tuis defectum, vacuitatem, imperfectionem. Arbor es frondosa et florida, sed perfectorum operum sterilis; poma si quæ profers, instar fructuum Sodomæ, sunt exterius speciosa, at bene considerata et attacta in pulverem resolvuntur; vel certe intus vanitatis verme corrosa vacua sunt, nec coram Deo plena. Virtutes quæ exterius in te videntur oculis hominum parere, solidæ non sunt, nec veræ. Ideo vigila super te, penetra intima, perfectius perage opera tua, soliditati virtutis et perfectionis studium omne impende. Hæc omnia eadem ratione nobis dici cogitemus ministris Christi, propter nos enim scripta sunt. Unde ad unumquemque nostrum spectat, quod ibidem sequitur: *In mente habe qualiter acceperis et audieris, et serva, et pœnitentiam age. Si non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, et nescies qua hora. Qui vicerit, vestietur vestimentis albis, et non delebo nomen ejus de libro vitæ, et confitebor nomen ejus coram Patre et angelis ejus.*

CONCLUSIO ET ORATIO AD JESUM CHRISTUM.

O Jesu, summe sacerdotum, Pastor pastorum, qui hæc ad instructionem sacerdotum, quos Ecclesiæ præficis, dixisti, et posteris scribi voluisti, imprime ea cordibus nostris, aperi aurem interiorem nobis, ut audiamus quid Spiritus dicat Ecclesiis, et prompte obediamus. Tu scis opera nostra qualia sint, et virtutes nostræ quam defectuosæ et inanes. Tu scis et cor nostrum, quod radix est omnium bonorum operum et virtutum. Quia autem ignoramus nos ipsos, opera nostra, cor nostrum, et defectus quos amor proprius abscondit, ideo tibi unusquisque nostrum inclamat: « Proba me, Deus, et scito cor meum; interroga me, et cognosce semitas meas. Et vide si via iniquitatis in me est, deduc me in via æterna. » Ita obsecro, fac ut opera nostra sint plena coram te, fac ut solidæ sint illæ virtutes in nobis, et omnis vanitas abigatur, quæ multipliciter animum nostrum circumvolvit, actionesque nostras inficit: *Sacerdotes tui induantur justitiam, et sancti tui exultent.* Induamur a te poderem omnium virtutum aggregatione perfectam, textam a Spiritu sancto, et illa ad pedes usque et talos, hoc est, ad finem usque vitæ nostræ se porrigat; ut postea vestiamur a te vestimentis albis promicantis gloriæ, et videamus nomen nostrum in libro vitæ, et confiteamur illud coram Patre tuo et angelis ejus.

LECTIO VII.

DE SEPTIMO FLORE, QUI EST HUMILITAS.

Quia radix aliarum virtutum est humilitas, fundamentumque spiritualis ædificii, ideo prima sacerdotibus commendatur, maxime quia cum ipsi in statu sublimi sint, facile contingit eos præsumptionis, ambitionis, superbiæ flatu agitari et superari, nisi profundas in humilitate radices figere studuerint. Quare dicit sanctus Gregorius: « Eo ipso quo aliis prælati sumus, ad quælibet agenda majorem licentiam sumimus, et susceptæ benedictionis ministerium vertimus ad ambitionis

argumentum. » Ideo etiam monet sanctus Petrus pastores sacerdotes: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, non ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Nempe superbia naturæ quasi cœlestis est, quæ primo in cœlo ortum habuit, et angelum, qui erat principium viarum, sive operum Dei, vicit; ideo eorum qui in sublimi statu a Deo sunt erecti, mentes facile invadit, nisi advigilent. Hinc et apostolos licet in sodalitio Salvatoris et schola humilitatis eruditos adoriri ausus est, dum facta est contentio quis eorum videretur esse major; dum Jacobus et Joannes matris sollicitatione dextram sinistramque Salvatoris ambiunt. Ergo nec tuti sunt ab illa successores apostolorum, ministri scilicet Jesu Christi; sed continuo adversus eam debent decertare, humilitatis contentione.

Habent autem capitis sui et summi sacerdotis instructionem et exemplum. Instructionem quidem, dum inculcat hanc scholæ suæ primam lectionem: *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde.* Discite non mundum fabricare, aut miracula facere, non sublimia quærere, alta sapere, sed humilibus consentire; et quæ mundus reputat alta conculcare; quæ infima, amare. Et iterum, cum statuisset parvulum in medio eorum, ait: *Nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* An vero solum id docuit verbo, et non etiam exemplo suo præivit, et viam præmonstravit? Nonne abjectus ad discipulorum pedes, eos lavat, ut exemplo doceat, quod qui major est, debeat fieri sicut minor, inferioribus ex vera humilitate ministrando. Sed et tota ejus vita non fuit nisi humilitas usque ad mortem, quia *proposito sibi gaudio, sustinuit crucem confusione contempta.* Recogitemus ergo Pontificem nostrum, qui talem sustinuit a peccatoribus contradictionem, et exinanivit se usque ad abyssalem abjectionem, sicque discamus ab eo veram cordis humilitatem; excusso spiritu præsumptionis et superbiæ, coram Deo, angelis, hominibus fœtente, quo similes reddimur diabolo, et difformes Christo, injuriique spiritui ejus. Spiritus enim Christi, qui debet habitare in nobis ejus ministris, cœlestis est et humilis, et excutere debet spiritum mundi, qui vanus est, terrenus et carnalis, spiritum quoque dæmonis, qui est superbiæ spiritus, invidiæ et arrogantiæ. Ipse enim diabolus *rex est super omnes filios superbiæ.* Jesus Christus e contra humilitatis magister et exemplar, qui ad hoc despectus venit, contumelias, ludibria, irrisiones toleravit, « ut superbum non debere esse hominem doceret humilis Deus, et quia perditioni nostræ originem superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. » Unde et divus Leo ait: « Tota sapientiæ Christianæ disciplina, non in abundantia verbi, non in astutia disputandi, sed in vera et voluntaria humilitate consistit, quam Dominus Jesus ab utero matris usque ad supplicium crucis omni fortitudine elegit et docuit. » Cui consonans addit Augustinus, *epist.* 56, dicens: « Si quæras quæ via sit ad obeundam veritatem, quidque primum sit in religione et disciplina Christi respondebo: Primum est humilitas. Quid secundum? Humilitas. Quid tertium? Humilitas; et quoties interrogabis, toties dicam: Humilitas. Quod Demosthenes in schola eloquentiæ pronuntiationi dedit, ego dabo humilitati in schola Christi. »

Itaque, cum in schola Christi sacerdotes primi esse debeant qui et alios docere debent, imprimant cordi hanc potissimam lectionem, et primum alphabetum, sive elementum exordii sermonum Dei, magistri sui, illudque semper et verbo doceant et exemplo, ut possint dicere cum Apostolo: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Habent vero imitandæ humilitatis quotidianum calcar, si considerent Filium Dei in manibus suis quotidie humiliantem se, nec recusantem tractari ab indignis etiam peccatoribus, qui renovant iterum despectum et injurias sibi quondam illatas: *Crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, et ostentui habentes, ac sanguinem testamenti pollutum ducentes*, impuraque vita conculcantes. O humilitas, ad quam abjectionem deducis Filium Dei! humilitas, in quantam oblivionem venisti apud filios hominum! Et tamen hoc ipsum quod sint filii hominum, ac proinde fragiles, imbelles, miseriis circumdati et peccatis, continuo eos deberet humilitatis admonere. Circumferentes enim mortalitatem suam, testimonium circumferunt, quod superbis resistit Deus, qui parentem primum, in se et in filiis, ob superbiam sic punivit.

Cæterum, pro praxi humilitatis exercendæ multi disserunt magistri spiritualis vitæ, tractantes gradus ejus, media illius acquirendæ, et signa illius jam acquisitæ. Videri potest Alphonsus Rodriguez, et alii. Pauca subjiciam quæ ad propositum nostrum, hoc est ad humilitatem sacerdotalem assequendam juvare poterunt. Humilitas enim omnia opera et functiones

nostras debet præcedere, comitari et subsequi; alioqui si his se animi elatio interserit, et meritum nostrum, fructus erga proximum deperit. Justo enim judicio fit ut sacrum ministerium quod exhibemus ex se proximis fructuosum, inefficax reddatur, dum nobis aliquam gloriam in illo arrogamus, nec Deo totum attribuimus; sic fit ut præclari concionatores, nimium gratiæ, eloquentiæ, sapientiæ suæ fidentes, et persuasibilibus plausibilibusque humanæ scientiæ verbis nimium se oblectantes, minores fructus faciant, quia, scilicet, nimis de suo afferre volunt, et de opere quod totum debet esse Dei aliquid sibi attribuere. Contingit ergo illis in pœnam illud Oseæ: *Da illis, Domine; quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia;* quasi diceret: Redde eos steriles, ut filios spirituales non gignant, nec nutriant, nec conversationis animarum efficaciam habeant. Prædicationes eorum sint infœcundæ, solum eis nomen patris prædicatoris maneat, aliud nihil. Hæc enim merentur, dum perfecte non agnoscunt quod tu solus sis qui generationem hanc tribuis, et dicis: *Gloriam meam alteri non dabo.* Itaque sive exhortatio habenda, sive confessiones audiendæ, sive quid aliud sacri muneris obeundum, post omne studium nostrum, industriam, aut dona impensa, dicendum: « Servi inutiles sumus.» Nulla inde animi elatio oriatur, sed ex corde inutiles nos pronuntiemus, ut utiles reddamur. Et quoties aliquem fructum parere optamus, documentum illud bene observemus: *Si quis loquitur, quasi sermones Dei; si quis ministrat, tanquam ex virtute quam ministrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum.* Hoc documentum nobis tradit apostolus Petrus, *Ep.*, cap. IV, sciens ipse quomodo in verbo Domini laxans rete, tantam piscium multitudinem traxerit; qui prius tota nocte totam industriam suam impendens, in vanum laboraverat. Unde et postea hominum piscator effectus, una prædicatione et exhortatione loquens quasi sermones Dei, tria millia convertit, et altera quinque millia, et nihil hæc sua virtute, sed ex virtute quam administrat Deus, unde totam ei gloriam refundebat, nihil sibi attribuens.

DE PRIMO GRADU HUMILITATIS PRAXIS.

Gradus humilitatis duo potissimi sunt. Horum primus est, nullam sui æstimationem habere, sed sibi vilescere verissima sui agnitione. Ex notitia enim sui tanquam fundamento oritur proprius contemptus. Multiplex porro habes tuæ utilitatis testimonium, si introspicias: *Humiliatio tua in medio tui*, inquit Michæas, c. VI. Non longe humilitatis magisterium et vilitatis præconium quærendum est, in te geris.

Primo, ex parte corporis si te inspicis, merito despicis: « Quid superbit terra et cinis?» Quid fuisti? Quid es? Quid eris? Sperma fœtidum, vas stercorum, esca vermium. Si bene consideres quid per os, nares, aliosque corporis meatus egrediatur, vilius sterquilinium non vidisti. Dic putredini: « Pater meus es; mater mea, et soror mea vermibus;» sicque humiliare in tua origine et fœditate, et misero tandem fine. Audi Thomam a Kempis: « Loquar ad Dominum Deum, cum sim pulvis et cinis? Si me amplius reputavero, ecce tu stas contra me: et dicunt testimonium iniquitates meæ, nec possum contradicere. Si autem me vilificavero, et ad nihilum redegero, et ab omni propria reputatione defecero, atque (sicut sum) pulverizavero, erit mihi propitia gratia tua, et vicina cordi meo lux tua; et omnis æstimatio, quantulacumque minima, in valle nihilitatis meæ submergetur. » Hoc refert sanctus Bonaventura mysterium cæci nati a Christo illuminati applicatione luti, per quod et se vidit, et Dominum agnovit, ac protinus adoravit. Sic Dominus eos cæcos natos, per nostri et Dei ignorantiam, illuminet. At quomodo? Luto unde nati sumus, oculos nostros liniendo, ut primum incipiamus eos agnoscere, deinde illuminatorem nostrum proni adorare.

Secundo, ex parte animi si sagacius explores, « Humiliatio in medio tui », occasioque multa, ut tibi ipsi vilescas. Quanta ignorantia et tenebræ in intellectu! quanta pronitas ad malum in voluntate! quanta obscuritas et oblivio in memoria! quam vitiata natura mentis nostræ! quanta ad bonum impotentia, quanta inconstantia! quam omnia miseriæ spirituali obnoxia et imperfectioni ac corruptioni, ita ut nonnisi tædium et nausea sit etiam bene agere volenti! Certe tot cupiditatibus rebellantibus est animus obnoxius, ut ad bonum contendens homo, cogatur sub onere gemere, et Domino inclamare: *Quare me posuisti contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi gravis?*

Tertio, non solum generalem naturæ corruptionem et ingenium morbum inspice: sed et particularia peccata summatim perpende, quibus scatet vita tua, ab

initio usus rationis. Hæc et multiplicia et gravia humilitatem et confusionem tibi parere deberent, cum ob illa et indignus sis aere quem respiras, pane quod vesceris, terra quam calcas. Et licet ea per pœnitentiam expiasse te putes, tamen recordatio transactæ fœditatis debet in te custos esse humilitatis; ut sicut hortulanus cum spinas extirpavit, ex illis sepem circumducit, ad horti custodiam; ita et tu de præteritis ac præsentibus animæ tuæ spinis, eas eradicans, sepians viam superbiæ, ne in animæ tuæ hortum ullus ei pateat ingressus. Quid, quod modo nesciat an peccata præterita ei dimissa sint, sciat vero se omnino infirmum facili impulsu in eadem posse corruere, nisi continua gratia sustentetur? Humiliet ergo se sub manu Dei, nam et ideo gratiam suam abscondit, et incertam nobis vult Deus, ut unam gratiam certam habeamus, scilicet humilitatem. Ergo et ex illa parte, « humiliatio tua in medio tui. »

Quarto, ob oculos pone etiam opera bona, et dona Dei quæ in te experiris; tantum abest ut illa aliquam debeant in te arrogantiam generare, quin imo humilitatem magnam. Si enim de operibus bonis loquamur, quanta confusio quod jam imperfecte ea peragamus, tot defectibus ea conspergamus, vindicat sanctus Gregorius: « Si remota pietate discutimur, opus nostrum pœna dignum est, quod remunerari præmiis præstolamur. » Cui consonat illud Isaiæ : *Facti sumus ut immundus omnes nos, et justitiæ nostræ quasi pannis menstruatæ.* Itaque, quantum ad operum et vitæ perfectionem, plurima tibi deesse noveris.

Quidam ex antiquis Patribus, teste Climaco, descripserat in cellæ pariete altissimarum virtutum appellationes, perfectæ charitatis, angelicæ puritatis, incorruptibilis castitatis, etc. Cum ergo cogitationes eum extollere cœpissent, dicebat: « Eamus ad argumentum. » Et veniens relegebat appellationes, et sibi clamabat: « Cum has omnes possederis, tunc scies quam adhuc longe sis a Deo; et cum possederis, servus eris inutilis, fecisti enim quod facere debuisti. »

Quod si de Dei donis loquamur, quanto majora in te sunt, tanto humilior esse debes, dicente sancto Gregorio: « Cum augentur dona, etiam ratione crescant donorum; tanto ergo esse humilior, et ad serviendum Deo promptior quisque debet esse ex munere, quanto se obligatiorem conspicit in reddenda ratione. » Multis gratiæ donis vel abutimur, vel non utimur; multa auxilia gratiæ et inspirationes negligimus, nec respondemus. Et inde iterum oriri deberet « humiliatio in medio nostri. »

DE SECUNDO GRADU HUMILITATIS PRAXIS.

Secundus humilitatis gradus est, quando non solum sibi ipsi quis vilescit, sed nec ullam quærit apud alios reputationem, quin vero vult potius ab ipsis despici. Etenim vere humilis libenter patitur se contemptibiliter tractari, quia sicut vilem reputat, ita gaudet suæ æstimationi aliorum etiam opinionem conformari. Hinc fit primo, quod vere humilis non loquatur de his quæ suam laudem concernunt, sed potius ea abscondat; et considerans se qualis est ex se, hoc est nihil, aut etiam qualem se fecit peccatis suis; hoc est infra nihil, talis etiam ab aliis vult reputari. Unde et indignitatem suam ex sincero corde coram aliis confitetur. Sic apostolus Paulus vocat se abortivum, et talis optat haberi ab aliis. Unde ad Corinthios sic loquitur: *Ego sum minimus apostolorum, et non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei, quia blasphemus et contumeliosus fui.*

Secundo, si ab aliis laudatur, non ideo complacet sibi, sed potius in se humiliatur. Cauta enim consideratione trepidat, inquit Gregorius, ne aut his in quibus laudatur, et non sunt, competens præmium perdat. Sic pius Job dicit: *Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et lætatum est in abscondito cor meum.* Respicere solem aut lunam fulgentem, est attendere ad famam honorificam, et bonam opinionem quam de nobis homines conceperunt, et sic eorum laudibus vane sibi complacere. Hoc a se removet Job, hoc refugiunt veri humiles, quin potius erubescunt in laudibus aliorum. Refert sanctus Hieronymus de sancto Hilarione, graviter ipsum contristari et conturbari solitum, eo quod videret magnam turbam continuo sequentem, ob miracula quæ Deus ejus opera patrabat. Quodam autem die a discipulis interrogatus cur ita sederet contristatus, respondit: « Quia vereor ne exiguum quod hactenus Deo impendi obsequium, ipse in hac vita remuneretur, dum ita me homines honorant et laude prosequuntur. » Qui porro in humilitate infirmi sunt, adblandiente hominum laude, statim evanescunt in cogitationibus suis, quia, licet facile sit laude carere dum denegatur, inquit divus Augustinus, *Epist.* 64, difficile est ea non delectari, cum offertur. Quare Sapiens recte dixit: *Quomodo pro-*

batur in conflatorio argentum, et in fornace aurum, sic homo probatur ore laudantis, quasi dicat: Aurum et argentum, si adulterinum sit autem falsum, consumitur in igne, ebullit in spumas; si vero bonum sit, purius redditur et inclarescit. Sic laus hominum habet se instar ignis hominem humilem probantis; si enim laude inflatur, ebullit interius et intumescit, non est aurum purum, at potius reprobum; si vero solidus manet potiusque humiliatur laude, aurum probatum censetur. Vide ergo quomodo te geras dum laudaris, et inde collige an aurum sis, spuma et scoria ebulliens, et solam auri speciem referens.

Tertio, humilis solet sectari officia vilia et inferiora exercitia, et in illis se exercere, in illis delectari, Christum lubenter imitans lavantem pedes discipulis, sublimiora vero lubens refugere si posset, quia honore non delectatur.

Quarto, non excusat defectus suos et vitia, sed fatetur et aperit, gaudet moneri et reprehendi, et semper se aliis inferiorem judicans, omnibus se submittit. Novit enim illud Bernardi: « Non est periculum quantumlibet te humilies, et reputes minorem quam sis, sicut non est periculum si quis per portam declivem transiens, valde se incurvet; sed est periculum si altius modicum quam porta admittit se elevet. Non nocet ergo si omnibus te postponas, potest autem nocere plurimum, si vel uni te præponas. »

Hanc humilitatis semitam mire coluerunt sancti, inter quos sanctus pater sacerdotum et pastorum Carolus, in cujus festivo die hæc scribo; toto corde eam adamavit, et licet in purpura ageret, fastigioque celsi honoris, illius nunquam corde oblitus, opere semper exhibuit. Avebat et gaudebat moneri personaliter; si quis in eo vel minimus defectus adverteretur, volebat singulas suas actiones circumspici et explorari. Unde ad hunc effectum duos constituerat presbyteros, domesticos actionum suarum censores, quibus præcipiebat ut nihil celarent imperfectionis statum suum concernentis, et cum id agerent, plurimum eos diligebat. Laudes quoque maxime aversabatur, tanquam puritati intentionis maculam aliquam adspergere solitas, unde quæ sublimi Dei favore in se experiebatur, abscondere satagebat. Abstinentias quoque exteriores et austeritates apud domesticos (quoad poterat) pallio quodam excusationis piæ obvelabat. Cum quidam prælatus coram ipso extolleret opera quæ Deus per eum operabatur, respondit non opera esse attendenda, sed defectus et imperfectiones; quia multis scatent defectibus, et multa illis desunt (inquit ipse), ideoque laude digna non esse. Cum quidam celebris concionator in ecclesia cathedrali publice, etiam in ejus præsentia, notasset eum imprudentiæ, et quædam quæ ad ejus aliquam confusionem urgebant diceret, nil immutatus est; sed magna pace et quiete cum spiritu humilitatis hæc tolerabat, licet populus in concionatorem non parum accenderetur, tanquam tanti viri gloriæ maculam affricare conantem. Nempe ita se servum inutilem existimabat, et confusione dignum, ut gauderet etiam ab aliis despici, licet heroicis operibus effulgeret. Non enim illa attendebat; sed suum nihilum, et in vilitatis suæ profundum se immergebat, cum omni humani honoris contemptu. Sic tota ejus vita humilitas fuit, exemplarque præclarum profundissimæ humilitatis omnibus conspicuum. Hanc usque ad extremum spiritum, imo etiam post mortem, colere voluit; voluit enim sepeliri loco maxime hominum pedibus conculcato, ad gradus quibus ad chorum ecclesiæ conscenditur. Hæc omnia attendentes urbis ecclesiæque Mediolanensis primores, in ejus exequiis procurarunt, ut numerosa pauperum multitudo cum pulla veste faces præferret ardentes, singulique hoc symbolum veste inscriptum gererent: *Humilitas.* Ac deinde et vocem istam, *Humilitas*, sepulcro ejus longis et intercisis characteribus insculpi voluerunt; cui voci supereminet cingens ducalis corona, ut significetur humilitas in ipso coronata, quandoque inter cæteras ejus virtutes principatum tenuerit; id vero maximæ admirationi esse debet, in tali sublimitate, nobilitate, dignitate, tantam humilitatem reperiri.

RESPONSIO AD OBJECTIONES.

Sed dicit aliquis: Cum functiones nostræ et opera proximis fructuosa esse debeant, fructum autem parere in eorum cordibus non possint, nisi ab illis magni fiamus, et æstimentur opera nostra, consequitur quod id optare et quærere possimus, sicque laudem non refugere, sed approbare, et de illa gaudere,

Secundo, si homo in vilitatem suam semper oculos figat, pusillanimis quodammodo reddetur, nec quidquam arduum aggredi audebit, aut laude dignum.

Respondendum ex doctrina sanctorum Patrum: Primo, licet quantum in nobis est, gloriam fugere debeamus et hominum æstimationem, desideramus potius

vilitatem nostram ab illis considerari; tamen, cum propagatio honoris divini, et majus obsequium ejus id poscit, posse nos honorem et æstimationem desiderare, apud eos apud quos agimus; et expedite eis occultari imperfectiones nostras et defectus, qui agniti possent minuere fructum quem intendimus. Tunc enim non amamus honorem nostrum propter se, nec in illo hæremus; sed amamus honorem Dei, et fructum proximi. Et cum æstimatio nostra sit medium ad illud, ideo illuc referimus eam, nec proprie de ipsa gaudemus, sed de fine illo bono quem per eam assequimur. Hoc his verbis exprimit divus Gregorius, *Moral.* XXII, c. 9 : « Nonnunquam sancti viri de bona sua opinione gaudent, sed cum per hanc ad meliora proficere audientes pensant; nec jam de opinione sua, sed de aliorum gaudent utilitate, quia aliud est favores quærere, aliud de profectibus exultare. » Qua in re necesse est ut, cum audientium utilitati non proficit, mentem nostram fama laudabilis non elevet, sed fatiget. Itaque honor et æstimatio hominum de se non est quid malum, sed est quid bonum et desiderabile; si modo tanquam medium desideretur, et in illo adhæreamus, sed ad finem suum pure et perfecte referatur. Quia tamen hominis animus lubricus est, et amor proprius facile se interserit, ideo facile fit ut vana in illo complacentia reperiatur, et impuritas aliqua, nec ad Deum ita pure referatur, cui rei caute et circumspecte oportet advigilare. Et ut quis plenius possit de sua intentione judicium ferre, advertat cum occasio humilitatis exercendæ se suggerit, verbi gratia, contemptus aliquis, an prompte illam amplectatur; imo de ea gaudeat, ob profectum quem inde potest elicere. Nec enim minus debet de suo quam de aliorum profectu exultare; et ideo si utrimque gaudeat, sive cum honor, sive cum contemptus exhibetur (de honore ob ædificationem proximi, de despectu ob occasionem meriti), signum est humilis et bene dispositi animi, seu bonæ mentis; tunc enim potest dicere : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.* Paratum ad ambulandum coram Deo, sive in prosperitate laudis, sive in adversitate despectionis. Paratum ad illi serviendum per ignominiam et bonam famam, ut loquitur Apostolus. Sic Apostolus ipse modo se commendat sublimi laude, quia necessarium id erat ad resistendum falsis apostolis et ad confirmandum veros fideles; at cum id necessarium non erat, humiliat se; *Nihil*, inquit, *sum, si insipiens sum, abortivus sum, infimus omnium, indignus nomine apostoli.*

Secundo, humilitas et consideratio vilitatis nostræ non officit magnanimitati, quin potius eam juvat Homo enim, suum nihilum considerans, jam non in se, sed in Deo fortitudinem suam ponit; et ideo ejus viribus fidens fortia audet et sublimia, sciens quod ille *vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt;* et quod eligat infima et vilia instrumenta, ut grandia operetur, *ut glorietur omnis caro coram illo, sed qui gloriatur, in Domino glorietur.* Sic cum excusaret se Moyses tanquam balbutiens, ne adiret Pharaonem, et Jeremias tanquam infans diceret : *A, A A, Domine Deus, puer ego sum;* ne prophetiæ onus ei incumberet incapaci, tantum abest ut Deus eorum excusationes acceptarit, quin vero eo magis idoneos censuit, quia sibi ipsis diffidebant, voluitque ut omnem jactarent cogitatum in illum qui juxta Prophetam : *Lasso dat virtutem, et his qui non sunt robur multiplicat.* Qui etiam per mandibulam asini Philistæos subruit, per os asinæ loquitur, et prophetam redarguit. Ergo cum agitur de functionibus sublimibus, de animarum conversione, ob vilitatem nostram non reddamur pusillanimes, sed ejus attendamus virtutem, qui operari vult in nobis, et per nos quæ commisit nobis Et ideo in illo solo gloriemur, in illo fortiter accingamur ad agenda et perficienda quæ injuncta sunt nobis ex munere nostro.

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

O Jesu ! summe sacerdotum, Pastor pastorum, tu sis omnis eorum gloria, laus, gaudium, virtus et fortitudo, in te solo glorientur, non in se ; tibi omnia sua opera et dona referant accepta, quia in illis docens, ministrans, prædicans, quidquid laude dignum est operaris. Effice igitur ut parvuli sint in oculis suis, et tibi ministrent in spiritu humilitatis.

Videant te magistrum et ducem humilem in præsepio, despectum in fœno, peccatoris characterem suscipientem in circumscisionis signaculo, et immundi symbolum in Baptismo. Videant fugitantem laudes et plausus populi, regem te volentis eligere et inauctorare ; præcipientemque infirmis ne sanitatem per te factam prædicent, et discipuli ne visionem gloriæ, quam in sublimi transfiguratione conspexerant, ante mortem cuiquam denuntient.

Videant denique incurvatum te ad pe-

des discipulorum, abluentem, abstergentem, exosculantem, humilitatisque exemplar testamento eis legantem. Sic discant a te primam illam lectionem, et ultimam scholæ tuæ, et familiæ tuæ, ut sint veri filii, Patris et Magistri sinceri imitatores. Hoc gratia tua in illis perficiat, Salvator Jesu, Pastor humilis, pastorum summe et humillime sacerdotum.

LECTIO VIII.

DE OCTAVO FLORE, QUI EST MANSUETUDO.

Mansuetudo affinis est humilitati, imo tanquam filia ex illa solet generari, ideoque secundo loco sacerdotibus commendatur. Etenim et Dominus se proponens exemplar virtutis, primo humilitatem, deinde mansuetudinem in se considerari optat : *Discite a me quia mitis sum, et humilis corde.* Hæc autem mansuetudo, quam desideretur in rectoribus animarum, ex eo colligi potest, quod Deus ideo elegerat Moysen populi sui ducem, quia mansuetudine omnes præcellebat, de quo sanctus Hieronymus, *epistola ad Theophilum:* « Dux ille Israelitici exercitus qui decem plagis afflixerat Ægyptum, et ad cujus imperium cœlum, et terra, et maria serviebant, inter cunctos homines quos terra tunc generavit, mansuetissimus prædicatur. Et ideo per annos quadraginta obtinuit principatum, quia potestatis superbiam mansuetudine et lenitate temperabat. Lapidabatur a populo, et pro lapidantibus orabat, quia ipse potius deleri vult de libro vitæ, ne commissus sibi grex pereat. Cupiebat enim illum imitari Pastorem quem sciebat etiam errantes oves humeris suis portaturum. » De eodem sic loquitur sanctus Ambrosius, II *de Offic.*, c. 7 : « Quantas Moyses a populo Dei illatas absorbebat contumelias ! Quam miti sermone post injurias appellabat populum, solabatur in laboribus, delinibat oraculis, fovebat operibus. Et cum Deo constanter loqueretur, homines tamen humili et grata appellatione affari solebat. Verissimum enim illud *Ecclesiastic.* VI,5 : *Verbum dulce multiplicat amicos et mitigat inimicos.* »

Hujus etiam virtutis admonet sanctus Paulus ministros Christi, dum dicit : *Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum ; sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in multa patientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, per arma justitiæ a dextris et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam.* Ex quibus Apostoli verbis deduci potest, quosnam affectus et effectus in ministris Christi debeat mansuetudo producere.

Primo, cum suavitate Spiritus et affabilitate erga omnes debent se gerere, non solum erga honoratos et divites, sed et erga pauperes et despectos ; ita ut sacerdotum et animi et aures eis pateant, sive cum consilium petunt, sive cum auxilium. Nec agresti aut odiosa severitate rejiciendi sunt, licet quandoque videantur aliquantum importune accedere, vel de sua paupertate, ægritudine, afflictione nimium conqueri, sed cum benignitate debent dimitti, si non potest eis auxilium quod petunt impendi. Est enim asperioris animi, statim importunitatem eis objicere, vel dicere quod nobis caput obtundant, vel verbo modoque agendi dedignari, et a se ablegare. Christus Jesus, qui se mansuetudinis exemplar proponit, venientes ad se non repellit, at benigne suscipit, et cum beneficio dimittit ; parvulos ad suum conspectum et alloquium admittit, turbas opportune importune irruentes docet, afflictos et pauperes consolatur, ægros visitat et sanat, quinimo proditoris osculum non recusat, et tanta affabilitate mulierculam Samaritanam alloquitur, ut animam ejus dignatione et verborum suavitate ad se converterit.

Sanctus Augustinus tanta suavitate et mansuetudine se gerebat cum populo curæ suæ commisso, ut magna submissione veniam petat, si vel verbum asperius ex ejus ore prodierit in quempiam. Sic enim ait ad plebem, *hom.* 24 *et* 50 : Diversarum curarum æstibus ac difficultatibus conturbatus, si quem forte non ut poscebat audivi ; si quem tristius quam opus erat aspexi ; si in quem verbum durius emisi ; si quem corde tribulatum et ope indigentem responso incongruo turbavi ; si quem pauperem mihi in aliud intento importunius insistentem, vel prætermisi, vel distuli, vel nutu aspero contristavi : si quis in sua conscientia non agnovit quod humanitus de illo suspicatus sum, vos quibus pro his offensis fateor me esse debitorem, simul me vestrum credite debitorem. Nam pullos quos fovet, sæpe in angustiis, sed non toto pedis pondere, calcat et mater ; nec ideo desini esse mater. Dimittite ut dimittatur vobis, et commendate Domino curam pro vobis meam. Hactenus Augustinus.

Secundo, mansuetudo etiam tollit cordis asperitatem et duritiam, redditque aptum divinæ impressioni suscipiendæ

doctrinæque sanctæ, et inspirationi cœlesti, juxta Prophetam dicentem : *Diriget mansuetos Dominus, et docebit mites vias suas.* Nempe illi nihil rebellionis aut asperitatis in corde alunt, quo Deo resistant aspiranti, docenti, dirigenti ; sed ductiles sunt quasi lutum molle in manu figuli formandum, ut sit vas honoris, vas gratiæ. De mansuetis ergo verum est illud : Erunt docibiles Dei, sive Theodidacti. Sic de Moyse dicitur : In levitate sanctum fecit illum Dominus. Quapropter etiam fit ut superioribus facilem obedientiam exhibeant suaviterque ab illis dirigantur. Hæc ergo virtus omnino sacerdotes et ministros Dei decet, qua dispositi sint ut Jesus Christus in corde eorum imprimatur, tanquam sigillum in cera molli, sicque conformes fiant imagini Filii Dei.

Tertio, mansuetudo frænat passiones et animi motus inordinatos, efficitque ut minister Christi neminem lædat, non sit turbulentus, non litigiosus et contentiosus, non percussor aut iracundus ; quas conditiones requirit Apostolus scribens ad Timotheum et Titum, et in ipsis eruditos omnes sacerdotes : *Servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum ad omnes, docibilem, patientem.* Et iterum : Noli contendere verbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. Rex in apibus dicitur aculeo carere ; sic sacerdotes a Deo constituti ut fideles regant, quasi apum sacrarum examina, non debent aculeum gerere, nec in cauda, nec in ore, nec in corde ; sed mellis suavitatem, hoc est, mansuetudinem et benignitatem semper præferre ; ut nec animo, nec verbo, nec opere quempiam lædant. Unde maxime eos concernit monitum illud Apostoli, ad Col. III : *Induite sicut electi Dei, sancti et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem, et donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam.* Docet porro sanctus Gregorius quomodo cum rigore mansuetudo erga peccantes commiscenda sit ab his qui regunt et corrigunt, utiturque his verbis : « Sunt nonnulli ita districti, ut omnem mansuetudinem benignitatis amittant ; et sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti jura regiminis. Unde cunctis rectoribus utraque sunt tenenda, ut nec in disciplinæ rigore mansuetudinem, nec in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ. Nec a compassione pietatis obdurescant cum contumacem corrigunt, nec disciplinæ rigorem molliant, cum infirmos animos consolantur. Regat ergo rigor disciplinæ mansuetudinem, et mansuetudo ornet sermone rigorem. Et sic alterum ex altero commendetur, ut nec rigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta. »

Quarto, maxime elucet effectus mansuetudinis, dum quis provocatus et læsus vincit in bono malum. Sunt enim quidam mites, sed quamdiu nihil dicitur, vel agitur, nisi pro eorum arbitrio. Patebit autem quam longe sint a vera mansuetudine, si levis oriatur occasio. Vere autem mansuetus aliorum iniquitates etiam in sui læsionem redundantes tolerat, et prunas ardentes charitatis congerit super capita eorum, quibus succendantur in cordibus, et sibi temperent a malis. Hanc mansuetudinem perfectam optat in ministris Dei sanctus Paulus, dum monet ut exhibeant se cum omni patientia et benignitate, per arma justitiæ a dextris et a sinistris, per infamiam et bonam famam ; hoc est, tam in adversis quam in prosperis, sive honorentur et laudentur, sive inhonorentur et vituperentur. Ergo injuriis et provocatione lædentis maxime probatur mansuetudo christiana.

Quapropter unus ex antiquis eremi Patribus, cum Christi fidem annuntians exagitaretur injuriis ab infidelibus Alexandrinis, et interrogaretur ab illis quæ Christus miracula fecisset, non aliud respondit : « Hoc miraculum fecit quod ego, conviciis et injuriis vestris lacessitus, ad indignationem nihil commovear. » Hoc requirit Christus a suis apostolis et ab eorum successoribus in regimine animarum. Quod enim dicit : Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum, omnes concernit pastores, qui missi a Domino monentur (licet ex officio pastores sint) instar ovium et agnorum per humilitatem et mansuetudinem se exhibere, cum in lupos inciderint, hoc est, in eos qui verbis mordent, et factis nocent aut serviunt. Ut, scilicet, humilitate et mansuetudine iram eorum superent, eosque vincant, et de lupis oves efficiant, quod non infrequenter accidit Domino cooperante. Etenim et hoc indicare voluit Dominus per Isaiam, loquens de grege futuro in Ecclesia nova Christi : *Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit, vitulus et leo et avis simul morabuntur.* Et statim adjicit : *Puer parvulus minabit eos, sive deducet ad pascua* (Isai., XI, 6).

Hoc pastores concernit, interprete divo Hieronymo, in quorum grege non desunt varii humoris et conditionis homines ; aliqui superbi sunt ut leones, ob potentiam

vel nobilitatem, ob scientiam vel opes; aliqui dolosi sunt et furiosi, cholerici, impatientes, ut pardi vel ursi, qui vix possunt domari. Aliqui ut lupi rapaces sunt et injusti, alios nati devorare. Alii vero ut oves, agni, hædi, vituli, faciles sunt et suaves moribus. Interim grex iste ex variis aggregatus naturali complexione dissonis gratia Christi ad concordiam debet reduci, ut simul morari possint et pasci, nec sibi mutuo nocere. Quomodo id poterit fieri? Vult id Dominus perfici per pastores, quos monet instar puerorum humiles esse et mansuetos ac innoxios, sine dolo et malitia; ut sic pascuis doctrinæ efficacius possint gregem pascere, et de lupis, leonibus, pardis ac ursis, sua humilitate et suavitate agnos facere, gratia Dei cooperante. Hoc est enim quod ait: *Puer parvulus minabit eos.* Si enim superbus sit ut leo is qui pastor est, variegatus et dolosus ut pardus, cholericus et impatiens ut ursus, mordens et dilanians ut lupus, nihil proficiet, sed contrariis virtutibus eos evincet. Sic apostoli facti parvuli et agnelli, ad pascua doctrinæ Christi deduxerunt reges, principes, barbaros et feros homines, eosque agnos e lupis effecerunt.

EXEMPLA MANSUETUDINIS.

Hanc mansuetudinem humilitati confœderatam, non solum Christus et apostoli, sed et illi qui in Ecclesia pastores eminuerunt, semper sectati sunt. Audi Severum Sulpitium de sancto Martino Turonensi, in cujus sacrato die hæc scribo, disserentem: « Nemo unquam Martinum vidit iratum, nemo mœrentem, nemo ridentem, unus idemque semper cœlestem lætitiam vultu præferens. Tantam vero adversus omnes injurias patientiam assumpserat, ut impune etiam ab infimis clericis læderetur, nec propter id, eos aut loco unquam moverit, aut a sua charitate repulerit. Nunquam in illius ore, nisi Christus; nunquam in illius corde, nisi pietas, nisi pax, nisi misericordia inerat. Plerumque etiam, pro eorum, qui obtrectatores illius videbantur, solebat flere peccatis. » Ita Sulpitius, *Dial.* 1.

Excelluit quoque virtus mansuetudinis in sancto pastorum patre Carolo Borromæo, cui cum pro reformatione Ecclesiæ suæ adlaboranti, tot oppositiones, contradictiones, conspirationes spiritus malignus per potentiam magnatum, per rebellionem ecclesiasticorum et religiosorum suscitarit, nunquam tamen in iram proruisse visus est, aut animi alterationem pati vel turbida commotione conqueri. Omnia cum mansuetudine et tranquillitate superans, ad optatum finem perduxit. Cum quodam die ad eum deferrentur litteræ, quibus certior reddebatur conspirationis in personam suam factæ, detectis illius auctoribus, accipiens litterarum fasciculum a nobili quodam misso ab episcopo de Savona, delatum nequidem reserandum putavit, sed coram latore igni tradidit, hoc soum addens: « Gratias tibi ago pro obsequio charitatis in me præstitæ, et rogo ut nomine meo reverendissimo episcopo idipsum præstes. Nolui autem videre quis auctor foret tam improbæ factionis, quia jam Missæ sacrificium oblaturus sum, nec ullum volo admittere aditum tentationi, aut pravæ in aliquem voluntati. » Quo quidem responso, in admirationem rapuit virum illum nobilem, qui ubique præco extitit tranquillitatis et lenitatis, quam in viro sancto deprehenderat. Similiter cum quidam domesticus publicum scriptum refertum injuriis et calumniis ejus personam lacessentibus reperisset affixum et ad ipsum detulisset, statim curavit flammis dari, nec animi tranquillitatem his voluit præpediri. Quid etiam ejus mansuetudine manifestius, quando impius ille inconspirator scopeto orantem appetiit? Cum enim globulus ad pedes defluxisset, haud ab oratione abstinuit, quin imo præcepit domesticis ut nemo se moveret, nec conspiratorem requireret, cui eo ipso tempore offensam se remittere protestatus est. Unde quantum potuit urbis Mediolanensis gubernatorem tunc se visitantem, ne inquisitionem in reum perageret, est dehortatus. Sic et verbo et exemplo inculcabat illud Sapientis: *Fili, mansuetudine perfice opera tua, et super gloriam hominum diligeris.*

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

O Jesu, summe sacerdotum, Pastor pastorum, effice per gratiam et spiritus tui communicationem, ut ministri altaris tui, tanquam electi Dei, sancti et dilecti induant viscera benignitatis, mansuetudinis, suavitatis, quam semper observent, sive gloria, sive ignominia affecti, sive honore, sive vituperio probati. Sint agni mansueti sine turbida voce clamoris. Sint columbæ sine felle amaritudinis; sint reges inter apes cum dulcore mellis, et sine aculeo ultionis. Neminem dispiciant, neminem offendant, nec læsi lædant, ut non vituperetur ministerium eorum; nec degenerent a te capite suo, qui cum maledicereris non maledicebas, sed benedictionem repende-

bas. Sic ipsi in injuriis tranquilli sint, mites et benefici, sint tanquam pueri sine veneno, puri, innoxii; ut sic gregem suum pascant, et leones, pardos, serpentes, benignitate, humilitate, suavitate, ad deponendam iram, superbiam, venenum, invitent, et ad te convertant pastorem animarum omnium.

De mansuetudine iterum infra recurret sermo, in tractatu IV, ubi etiam agemus de castitate ac sobrietate sacerdotum.

LECTIO IX.

DE NONO FLORE, QUI EST STUDIUM PIETATIS ET PURITATIS CONSCIENTIÆ.

De hac re regula : « Studeant semper pietati et puritati conscientiæ, quam ut conservent sacerdotes, bis in hebdomada confiteantur; et sic caveant a peccatis, ut fere quotidie apti sint ad sacrosanctum Missæ sacrificium offerendum. »

Pietas, in Scripturis, dicitur religionis Dei cultus, sincerusque erga eum affectus ; sive studium internæ devotionis excitans ad spem, timorem et amorem Dei. De hac dicit Apostolus, *ad Tim.*, IV : *Exerce te ipsum ad pietatem. Pietas enim ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ.* Quia nimirum studium internæ devotionis erga Deum vitam hic pacatam et quietam parit, et ad futuram in beatitudine æterna pacem nos initiat, tandemque introducit. Hæc ergo pietas, inquit Augustinus, *Epist.* 52, « est verax veri Dei cultus, unde omnia recte vivendi dicuntur officia ; » estque omnium virtutum fundamentum, fons et parens. Ideo vero ad omnia dicitur utilis, tum quia Dei gloriam promovere nata est, tum quia propriam animæ salutem procurat, et ad promerendum vitæ æternæ bravium valet, tum denique quia ad alios docendos, et ad salutem perducendos efficax est, Ideoque maxime commendatur sacerdotibus, ad quos spectat relictis externis hujus sæculi occupationibus, internæ devotionis animum addicere; aliisque fidelibus hac in re prælucere, et cum hac coram Deo in divinis ministeriis continuo stare. Quod ubi fit, cum magna divini Numinis reverentia, sanctoque timore et amore, ministerium sacerdotale odorem suavitatis afflat, Deo hominibusque pergratum. Nam ipsa vita sacerdotalis fit aliis odor vitæ in vitam, a pietate commendata; quod si hæc pietas desit, fit odor mortis in mortem. Ergo primum studium sacerdotis sit studium pietatis, ut vitæ præsentis fructu peccato in interna suavitate possit frui, et futuræ promissionem habens illius jam quoddam initium valeat degustare.

Prima autem pietatis pars est studium puritatis conscientiæ, quæ maxime illis cordi debet esse, qui coram Deo in justitia et sanctitate obligantur stare et ministrare : « Quis vero ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus, nisi innocens manibus et mundo corde? Hic accipies benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo. »

Cum ergo illi qui ad sacerdotium evecti sunt, censendi sint ad montem conscendisse; in vertice montium, hoc est, ad statum maxime sublimem, ad gradum Deo proximantem ; cumque in locum sanctum, imo Sancta sanctorum quotidie ingrediantur, debent portare ephod candidissimum coram Domino, hoc est, animi et conscientiæ perfectissimam puritatem; debent manus gerere innocuas, et cor immaculatum, opere et cogitatione puri et fulgidi. « Sic benedictionem accipient a Domino, pro se, qua de die in diem proficiant ; et « misericordiam a Deo salutari suo, » pro quo mediatores existunt. Et quia de illis verum est, quod sint de generatione quærentium faciem Dei Jacob, debent continuo ad illam beatitudinem contendere : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.*

Sed in via lutulenta agimus, in qua difficile est non aliquid adhærere pulveris, vel cordi, vel manibus, vel pedibus ; in Ægypto tenebrosa conversamur, sive in Sodoma, in qua a fuligine et scintillis dissilientibus facile infici contingit. Ideo monentur sacerdotes, diligenter sibi advigilare a pulvere volante, et scintillis etiam exiguis. Et tamen cum omnis etiam diligentia hac in parte vix sit sufficiens ad sibi præcavendum ab omni impuritate, ideo solliciti esse debent frequenter ad lavacrum et aquam pœnitentiæ accedere, ubi valeant omnem etiam labeculam abstergere.

ERROR QUORUMDAM.

Triplex ergo hic error a sacerdotum mente et corde relegandus est.

Primus est eorum qui nihil faciunt peccata venialia, ideoque nec se custodiunt ab illis, nec commissa plangere aut abstergere curant. Sufficit eis quod peccato mortali non se putent obnoxios, reliqua contemnunt. Sed non advertunt hi documentum Sapientis dicentis : *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Frequenter

enim in servis Dei contingit, dum negligentes sunt ad sui custodiam, et dum non vitant minora peccata, quod in graviora tandem prolabantur. Propterea divus Gregorius, *Epist. past.*, monit. 35, dixit ex aliqua parte culpas leves periculosiores esse gravibus, quia graves melius agnoscuntur; ideoque circumspecti sumus ad eas vitandas, et cito corriguntur si cecidimus; sed leves nec agnoscimus, nec cavemus, et dum in his hæremus, magnæ fiunt de parvis. Idem docet divus Chrysostomus, *hom.* LXXXVII *sup. Matth.*, his verbis: « Mirabile quidem et inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquam videri, non tanto studio magna esse peccata vitanda, quam parva et vilia. Illa enim ut aversemur, ipsa peccati natura efficit; hæc autem quia parva sunt, desides sumus, et dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosus insurgere. » Unde cito ex parvis maxima fiunt, negligentia nostra. Ita illo.

Hoc ipsum similitudinibus variis declarari potest. Hic enim contingit quod in morbo, qui initio levior contemnitur, et paulatim crescens necem adfert. Sicut enim infirmitates corporis paulatim ingenerantur, et disponunt ad ægritudinem mortalem, si negliguntur, ita et infirmitates spirituales, quæ per peccata venialia incurruntur, disponunt ad necem animæ. Contingit quoque idem quod in ædificiis, quæ ab exiguis stillicidiis paulatim dissolvuntur, et tandem corruunt dum illa negligunt, cum facili antea negotio ruinæ potuisset provideri. Si enim passiones nostræ et affectiones paulatim instar stillicidii penetrant, viresque animæ quasi muros dissolvuntur, dum molliunt, tandemque demoliuntur; tamen ab initio facilis foret reparatio, sed negligimus et spernimus. Contingit denique idem quod in navi quæ, aqua per rimulas paulatim ingrediente, tandem submergitur, cum facile fuisset initio eam subrepentem impedire vel evacuare. Unde Augustinus, *epist.* 108: « Quid interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam navim impleat, et submergat? » Itaque per examen et confessionem frequentem peccata etiam venialia evacuanda sunt, ne multiplicata ad mortale disponant; ita ut tandem animæ navicula ob incuriam periclitetur, vel naufragium patiatur.

Nemo porro dicat se non obligari nisi ad vitandum peccatum mortale, ut propterea neglectim se habet circa alia, quæ æstimat solum venialia, ne audiat Deum sibi respondentem, se etiam non teneri ad multiplices gratias et auxilia, quibus illum protegit et custodit, ideoque relicto quidem necessario et sufficiente auxilio, sublimiorem illam et efficacem gratiam merito subtractorum. Quod fiet ut in lubrico facile cadat, et inter hostes agens divinæ protectionis clypeo singulari orbatus, facile det vulneri locum. Hoc enim in ingratitudinis pœnam juste ordinatur, ut qui non vult facere aliud quam id ad quod stricte obligatur, non etiam accipiat a Deo nisi gratiam et auxilium ordinarium, subtracto speciali favore. Hunc electis suis, ut firmiter stent, solet impendere, et quasi gratiam pro gratia rependere, quia ad omne ejus obsequium gratissimo animo se impendunt, et omne peccatum solliciti sunt fugere et plangere.

Hoc est quod quondam sanctæ Catharinæ Senensi dixit Dominus: « O filia, esto mei sollicita, et ego ero tui. » In quibus verbis plurimum ipsa solatii et fiduciæ reperiebat. Nempe sicut nos gerimus erga Deum, sic ipse erga nos; si ejus advigilamus gloriæ et obsequio, ipse nostræ protectioni et gratiæ.

Nemo etiam dicat, vel opinetur, peccatum veniale leve quid esse, quandoquidem damna secum vehat, quæ haud levia dici possunt. Licet enim non spoliet gratia et charitate, imminuit tamen charitatis fervorem, devotionis alacritatem, et facilitatem illam tollit, qua via Domini et mandatorem ejus percurri posset. Et licet non deflectat omnino a via, ut aberrare faciat, retardat tamen, et per circuitus gressus nostros inflectit, torpentesque reddit. Licet non expellat Spiritum sanctum, attamen non parum contristat. Offendit Deum, licet plane non reddat infensum. Certe censetur lædere amorem, et pulvere gravi eum obscurare, licet non plane violet amicitiam; Spiritum quoque Christi licet non extinguat, consopire tamen censetur, et impedire ejus efficaciam. Deinde, licet gratiam jam acceptam non expellat, novæ tamen recipiendæ obstaculum quoddam ponit. Quia anima venialibus peccatis obscuratur, et voluntarie in illis delitescens, beneficiorum Dei obliviscitur, illisque ingrata redditur; ita ut gratiæ dona suo pretio ab anima sic negligente non ponderentur, pravæque dispositiones in ipsa generentur. Et hinc fit ut influxum abundantioris gratiæ cohibeat Deus tanquam quo anima indignum se reddiderit, priore non utens cum debito fervore et gratitudine. Qui ergo vult Dei

obsequio se perfecte mancipare, etiam veniale peccatum debet sollicite fugere, maxime illud quod ex deliberata fit scientia aut voluntate.

Sanctus Martinus, Turonensis episcopus, accesserat imperatorem nomine Maximum Treviris agentem, gravissimis de negotiis Ecclesiæ tractaturus. Aderant in aula episcopi aliquot excommunicati, quia faverant imperatori judicem agenti in causa ecclesiastica contra Priscillianum hæreticum, quem condemnarat et neci addixerat. Hos vero episcopos primo quidem vitare voluit sanctus Martinus; sed cum id ægerrime ferret imperator, cumque negotia ecclesiæ, pro quibus advenerat, non possent felicem exitum sortiri, nisi in hac re dissimularet, eorum alloquium tandem non est dedignatus. Hoc vero postea ita deflexit, ut necesse fuerit Deum ei angelum destinare ad solatium. Qui quidem angelus dixit viro sancto, merito ipsum eam ob rem mœrore affici (licet excusabilis foret, quia aliter expeditionem negotiorum Ecclesiæ sperare non potuerat), quia a prima constantia non debuerat dimoveri, ideoque correcta jam culpa ad constantiam illam redeundum sibi esse. Interim Martinus, licet angelica visitatione dignus, cum videret se postmodum non ita facile ut antea dæmones ejicere, vel ægros sanare, flens solebat dicere : « Heu mihi, quia exiguo tempore et quasi coactus cum excommunicatis sum conversatus ! castigat Deus, ut non ea sit mihi modo miraculorum gratia, quæ prius. » Exinde sexdecim annis quibus vixit, sedulo ab episcoporum conciliis se subtraxit, ne in similem culpam incidere posset. Quis vero hanc culpam putaverit mortalem, quandoquidem ex urgente causa etiam licitum sit cum excommunicatis agere ? Et tamen quia aliquid inconstantiæ in tanto viro intervenerat, venialem licet culpam diu deflere voluit. Voluit et Deus gratiam miraculorum ei diminuere, ut nemo existimet peccatum etiam veniale aliquid leve esse, vel contemnendum.

SECUNDUS ERROR.

Secundus error est eorum qui venialia quidem peccata frequenter confitentur, sed non cum debita contritione aut displicentia, nec concepto satis firmo proposito ea vitandi. Hinc fit ut frequenter a sacro pœnitentiæ tribunali redeant non mundati; imo quandoque magis maculati, quia nulla est confessio, si nullitas sit dispositionis pro absolutione. Quod tunc fit si venialia solum confessioni subjiciantur ex arida consuetudine, sine vera attritione, sine proposito firmo cum quadam solum emendationis velleitate. Hæc itaque non sufficit ad sacramentum Confessionis, nec ad custodiam mentis; sed oportet sedulam curam adhibere, ut vera sit displicentia, firmumque propositum, quibus tanquam excubitoribus janua mentis custodiatur a peccatis; quæ tanquam insidiatores occulte irrepere conantur, et quælibet pretiosa in anima diripere, aut etiam eam interimere. Unde divus Gregorius, I *Mor.*, c. XIX, quod de Isboseth refertur I *Reg.*, IV, nostro accommodans proposito, sic ait: « Nequaquam morte occubuisset, per insidiatores admissos dum dormiret, si non ad ingressum domus, mulierem, hoc est, mollem custodiam ad mentis aditum deputasset. Fortis namque virilisque sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiæ somnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Itaque, ut seriam, etiam venialium contritionem confitentes eliciamus, ponderanda sunt illa, non in statera mendace filiorum hominum, ubi parum ponderant, sed in siclo et bilance sanctuarii ubi multum gravantia inveniuntur. Hac bilance utuntur sacerdotes pii, et vere timentes Deum. Hac usi sunt et sancti, qui superne illuminati culpæ etiam venialis damna agnoverunt, et ideo illas amare deflebant. Quod quidem jam declaravimus exemplo sancti Martini, cui adjici potest exemplum Maurilii.

Sanctus Maurilius, Andegavensis episcopus, rogabatur ut puerum quemdam ad ecclesiam adductum baptizaret; dum vero expectat donec sacrificium Missæ obtulisset, puerum quem erat baptizaturus, vita defunctum comperit. Suæ vero id negligentiæ imputans, usque adeo doluit ut, relicta ecclesia, navim conscendens, clam effugeret. Forte sanctuarii claves secum tulerat; sed illis de manu casu fortuito in mare elapsis, existimavit eo indicio se prorsus episcopatu indignum; atque jam proposuit nunquam ad sedem suam redire, nisi inventas claves quis ad se retulisset; transmisso mari, veste sæculari indutus, cuidam principi viro operam servilem locavit, olitor ejus factus. Septennio sic peracto, a clericis inventus et cognitus, nolebat cum illis redire propter clavium illarum casum. Ipsi ergo quas episcopus requirebat claves, in medium proferunt; eas autem in itinere capto pisce et exenterato invenerant. Itaque jam manifestæ Dei voluntati contradicere non ausum, cum alacritate secum reducunt,

quem paulo ante earumdem clavium argumento in mari perisse suspicati fleverant. Maurilium igitur ex episcopo culpa servum fecerat, sed rursum ex servo episcopum fecit culpæ pœnitudo. Fama est, cum reductus esset, quamprimum ad pueri illius urnam prostratum orasse, atque ipsum a morte suscitatum Baptismo perfudisse. Ita habet Matthæus Typius in *Speculo episcoporum*. Attamen apud Surium, Ribadeneiram et alios, in Vita sancti Maurilii non invenio fieri mentionem Baptismi, sed sacramenti Confirmationis, sine quo cum puer ille expirasset, suæ id culpæ attribuens sanctus Maurilius, summe pœnituit et aufugit.

TERTIUS ERROR.

Tertius error est eorum qui propterea negligunt remedium per pœnitentiam et confessionem venialium quærere, quia statim eamdem infirmitatem et eadem peccata vident recurrere. Hi porro similes sunt illis qui lintea sua lavare negligunt, quia iterum usu novo sordidanda sunt. Et id quidem insipienter.

Si enim lintea nostra, manus, facies quotidie sordidantur, ideo frequentius abluenda sunt, quia etiam si redeant sordes, tamen tenacitate non cohærescunt. Nec ideo insoluta relinquere debemus debita, quia quotidie nova contrahenda sunt, sed ideo diligenter solvenda, ne nimis excrescant.

Nec ideo navem aut sententiam exhauriens, deserit opus, quia tantumdem redibit aquæ quantum expulerit, sed diligenter exonerat, ne periculo exponat. Licet igitur solliciti esse debeamus ut quantum in nobis est a peccatis etiam quotidianis abstineamus, et confitentes firmum cum auxilio Dei propositum eliciamus ad ea vitanda, non tamen propterea debemus pusillanimes effici, et animo concidere, aut nimia anxietate concuti et fluctuare; sed cum diligentiam adhibemus, et nihilominus perfectam puritatem non assequimur nec conservamus, considerare nos convenit quod vita nostra, ab eo tempore quo excidimus a statu illo innocentiæ perfectæ, corruptionem secum vehit, infirmitatem et instabilitatem. Et ideo vita nostra non est nisi perpetuus quidam casus et resurrectio, sordidatio et dealbatio, infirmitas et sanatio, et quasi domus cujusdam luteæ, quæ terrenum habet fundamentum, cum sensim ex ea aliquid collabescat, etiam continua reparatio.

Domus ab opificibus licet peritis bene structæ, tamen successu temporis semper aliquid patiuntur damni ; modo e tecto tegulæ aliquot decidunt vento flante, mox aliquid de pariete labitur, mox vitra fenestræ dissolvuntur, mox lapis aut lignum atteritur. Attamen qui inhabitat, non propterea statim turbatur aut domum deserit, sed latomum vocat, aut vitrarium, aut tegularium, et curat instaurari quod decidit; sicque quantum potest domum sartam tectam custodit; et quoties novum damnum patitur, novam curam adhibet.

Non absimili modo nobis agendum est cum animæ spirituali domo; non enim turbari oportet, aut desperare, desertam negligere, ex eo quod continuo a vento tentationis, et damno peccati venialis non possit immunis custodiri; sed continua sollicitudine, ait sanctus Chrysostomus.

Porro tanta est Dei benignitas, ut paratus sit supplere hos nostros defectus, si modo hanc miseriam, instabilitatem, infirmitatem, cum confusione agnoscamus; si cum humilitate de ea indoleamus, sublimi ejus misericordia nos continuo egere confitentes. Hinc recte Thomas a Kempis : « O quanta fragilitas humana, quæ semper prona est ad vitia ! Hodie confiteris peccata tua, et eras iterum perpetras commissa. Nunc proponis cavere, et post horam agis, quasi nihil proposuisses. Merito ergo nos ipsos humiliare possumus, nec unquam aliquid magni de nobis sentire, qui tam fragiles et instabiles sumus. Interim oportet nos tenere patientiam, et ei expectare misericordiam; donec transeat iniquitas hæc, et mortalitas absorbeatur a vita. Quia quamdiu istud fragile corpus gerimus, sine peccato esse non possumus, nec sine tædio et dolore vivere. » Ita ille.

Hoc docet exemplum quod refert Jacobus de Vitriaco, in Vita sanctæ Mariæ Ogniacæ. Quidam religiosus Cisterciensis, ob immoderatum puritatis zelum, quo conabatur ad innocentiam primævi status assurgere, pene ad desperationem adactus fuit. Suscepit ea de causa varias afflictiones, per inediam, vigilias, preces, sed frustra; ideoque incidit in tædium et acediam. Volebat cibo sumendo non sentire delectationem, conabatur primos sensualitatis motus reprimere, contendebatque venialibus puram vitam agere, et erat tentatio dæmonii meridiani, ad impossibile instigantis. Tandem illigatus est quadam desperatione, persuadens se in illo corruptionis statu salutem consequi non posse. Imo veniales culpas jam mortiferas putans, nolebat sumere corpus Christi,

etiam diebus ex regula præscriptis. Ad hanc miserandam ruinam sub specie boni ab hoste perductus est, ut infirmus respueret medelam, et propriæ voluntatis sectator iret contra obedientiam ! Hunc morbum cognoscens pius abbas, cum esset amicus ancillæ Christi, cujus etiam virtutem aliquando ex se expertus erat, jubet illum adduci ad eam. Et ecce orante cum lacrymis, ante Introitum Missæ, cum recitaret nonachus *Confiteor*, quasi atri lapilli ad singula confessionis verba ex ore decidere videbantur. Sic ipsa agnovit ab illo recessisse desperationis et tristitiæ nigredinem, de quo gratias Deo egit, qui amat conversionem peccatorum. Monachus vero peracto sacrificio, quasi ex longinqua regione ad se reversus, Christi corpus accepit, et hac salutis medicina perfecte curatus est.

Concludendum itaque hîc est cum divo Joanne : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est ; si confitemur peccata nostra, et fidelis est, et justus, ut remittat ea nobis, et emundet nos ab omni iniquitate.* Dicendum quoque cum Augustino *in Psal.* XCIX : « Semper confiteris, quia semper habes quod confitearis ; difficile enim est in hac vita ut sic homo mundetur, ut nihil inveniat in se quod confiteatur. » Dicendum denique sacerdotibus ut memores sint vasis ænei, quod jussus est ponere Moyses ad lavandum inter testimonii tabernaculum et altare (*Exod.*, XXX) : *Lavabunt*, inquit Dominus, *in ea Aaron et filii ejus manus suas, ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum, et quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino, ne forte moriantur.* Quid aliud est vas illud, nisi symbolum sacramenti Pœnitentiæ, in quo sacerdotes debent abluere affectus et cogitationes, opera et actiones impuras, antequam accedant oblaturi thymiama odoriferum ex divinitate et humanitate perfectum

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

O Jesu Christe ! tu es summus sacerdotum, et Deus eorum ; de te enim scriptum est : *Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Sacerdotes sunt dii tecum, in medio eorum stas, tanquam in Synagoga deorum. Ipsi offerunt sacrificium ut sacerdotes, intercedunt ut mediatores, ministrant ut dispensatores, sedent ut judices, mittuntur ut angeli, peccata remittunt ut dii. Sed licet dii sint, et filii Excelsi, tamen infirmi sunt ut homines, moriuntur ut homines, peccant ut homines. Quod si in primogenitis filiis, in angelis tuis reperisti pravitatem, nec fuerunt stabiles, quanto magis hi qui habitant domos luteas, et terrenum habent fundamentum, licet angelicum in terra munus obeant ! In carne enim lutea degunt, in lubrico, in terra et pulvere pedem ponunt. Nec eis contingit quod radiis solis, ut per lutum transeuntes ab omni se imperfectione eximant. Et ita fit ut qui alios mundant, quandoque sint immundi ; qui alios sanant, quandoque sint infirmi ; qui judices sunt constituti, quandoque inveniantur et rei. Tu interim melius eis providisti quam angelis, quorum culpa fuit sine remedio ; ac etiam pro sacerdotibus, qui christianorum duces sunt et angeli ; Pœnitentiæ sacramentum instituisti, in quo remedium reperirent pro infirmitate, et balneum pro pedum ablutione, tribunal pro culparum absolutione. Licet ergo moriantur ut homines, aut cadant ut angelici principes, si tamen huic se sistant tribunali, in quo ut Deus deorum ministerio hominum judicas, tu supponis manum ut erigantur ; imponis manum ut absolvantur ; extendis manum quam amplectantur, sicque gratiam pristinam denuo consequantur. Inspira ergo eis gratiam contritionis et humilitatis, ut libenter aliis se subjiciant, licet fidelium sint judices, et ipsi quoque alterutrum peccata sua confiteantur ; orantes pro invicem ut salventur. Spiritum eis impertire veritatis, ut sincere et cum confusione, non leviter et perfunctorie, culpas suas agnoscant, et confessione frequenti expient.

LECTIO X.

DE FLORE DECIMO, QUI EST DEVOTIO SACRIFICII QUOTIDIE OFFERENDI.

Cum oblatio sacrificii sit primaria functio sacerdotii, in eam prima sacerdotum cura debet incumbere. Unde monentur ita immunes se conservare a peccatis, ut quotidie apti sint sacrificio offerendo. Neque digni sunt nomine et honore sacerdotum, qui perraro divinum offerunt sacrificium. Quapropter Beda, et ex eo sanctus Bonaventura, sic eos arguunt : « Sacerdos non legitime impeditus celebrare omittens, quantum in se est privat sanctissimam Trinitatem laude et gloria, angelos lætitia, peccatores venia, justos subsidio et gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam spirituali Christi beneficio, et seipsum medicina ac remedio. » Singula breviter percurro et explico.

Primo quidem, privare censetur Trini-

tatem laude et gloria, quia Missa nihil aliud est nisi legatio quotidiana, cum munere incomparabili conjuncta in agnitione supremi Numinis. Ibi ergo divina laus celebratur, tum ab Ecclesia militante, tum ab Ecclesia triumphante, quarum vices gerit sacerdos sacrificans. Ibi extollitur divina potentia, sapientia, bonitas, charitas, sanctitas, aliæque infinitæ perfectiones. Ibi supremus honor trino et unico Numini impenditur ab omni creatura, quæ est in Christo Jesu recapitulata, simulque quodammodo in ipso oblata, dum offertur ipse *primogenitus omnis creaturæ*, in quo omnis creatura eminenter continetur. Hac ergo laude et gloria quodammodo privat Deum, qui sua socordia non se aptat sacrificio.

Secundo, censetur privare angelos lætitia, quia illi hic ascendunt et descendunt super Filium hominis, tanquam mystica scala Jacob. Et hi quoque exultant hac in laude divina, per sacrificium nostrum renovata. In illo enim renovatur de die in diem elevatio Agni, *stantis quasi occisi*, coram cujus throno inclamant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, qui est, qui erat, et qui venturus est.* Ad illius quoque pedes mittunt hic beati coronas suas, agnoscentes sibi ab illo qui ibi offertur fuisse impertitas. Unde censentur et ipsi hic inclamare quotidie: « Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et honorem, et gloriam, et benedictionem.» Atque etiam cum in hoc sacrificio, cum passione Jesu Christi martyrum capitis et ducis, commemoretur passio militum sive martyrum ejus, gaudent et ipsi in quotidiana hac oblatione. Et ita qui ex negligentia sacrificium raro offert, censetur privare quodam gaudio et gloria accidentali, non solum angelicos spiritus, sed et beatas mentes.

Tertio, peccatores privantur venia, quia quotiescumque in hoc sacrificio incruento mystice effunditur sanguis Christi, id fit in remissionem peccatorum, et multum proficit ad impetrandam gratiam contritionis et conversionis, his qui jacent infixi in limo profundi, in statu pernicioso. Nam intuitu hujus sacrificii, Deus multis immittit cogitationes sanctas et inspirationes ad conversionem efficaces. Ideo sacerdos quoties sacrificio se accingit, in veste sacerdotali crucem gestat, et pro delictis totius mundi exorat, pretiumque semel oblatum in remissionem iterum offert, ut prosit efficaciter in expiationem. Ergo hoc pietatis præsidio, hac efficaci salutis victima non sunt privandi qui in peccatis demorantur salutis periculo obnoxii; sed sollicite pro illis exorandus est Deus, immolata hostia hac salutari, ut eruantur, *et non absorbeat eos profundum, neque urgeat super eos puteus os suum*, sed spiritus contritionis illis immittatur, quo aperiant oculos excæcatos et cor durum, vitamque et lucem attrahant ad revertendum. Hoc porro præsidio et ope ab illis privari censetur, qui ubi possunt, sacrificium offerre renuunt.

Quarto, privantur justi gratia et subsidio, quia hic fit efficax applicatio meritorum Christi, et est apertio thesauri, ex quo cœlestis gratiæ dona copiose depromuntur, et in justos derivantur. Hic iterum Christus, ut mediator et intercessor, ut sacerdos et hostia, a Patre deposcit et impetrat quæ suis electis novit congruere dona. Ergo et hoc extimulare debet quemlibet sacerdotem, ad frequentissime offerendum hoc sacrificium, non solum pro peccatoribus et perditis, ut revocentur ad vitam; sed et pro justis, ut confirmentur et proficiant ad ampliorem gratiam, et pro perfectis, ut cœlestibus incrementis et auxiliis tandem pertingant ad gloriam.

Quinto, privantur defuncti refrigerio. Nam et pro ipsis etiam institutum est hoc sacrificium, ideoque sollicitam eorum gerere deberent curam sacerdotes, quod in magna degant inopia, gravissimisque affligantur pœnis, imponentes sibi ipsis succurrere, sacerdotes vero exigua et facili opera eis valent auxiliari, et mediante sacrificio e tormentis eripere. Nec exiguum istud beneficium existimandum est, quia cum omnes animæ purgatoriis pœnis detentæ, sint prædestinatæ, et in gratiæ statu confirmatæ, continuo suspirant ad præmium sibi debitum, cum jam se appropinquare probe norunt. Et quia sciunt quanti æstimanda sit illa gloria, illa divinitatis visio, licet nullis afflictarentur pœnis, gravissimum eis est tormentum, vel una hora ab ejus fruitione retardari. Quapropter nec ingratæ erunt opitulantibus, quia adepta beatitudine, reddent gratiam pro gratia, cum sint potentes apud Deum. Deinde non solum ipsis, sed et civibus cœlestibus gratissimum est has e carcere animas quantocius liberari; quandoquidem huic debeant inscribi civitati, ejusdem consortes gaudii. Expectant autem ipsi avide restaurari ruinas civitatis suæ, electorum numero sese complente. Adde quod hanc pietatem remunerare soleat Deus simili plane

compensatione, ut, scilicet, qui in defunctos fuere pii vita durante, ubi decesserint, viventium etiam fruantur pietate. Itaque sacerdotes hæc expendentes, frequentissima sacrificii oblatione et charitatis affectu ardente, eis opitulari conentur, gratiam multiplicem tum ab eisdem, tum a Deo, haud dubie recepturi. Cum enim eis bene fuerit, non obliviscentur sicut ille apud regem Pharaonem, succedentibus prosperis, oblitus est interpretis sui; sed suggerent æterno regi ut et ipsi educantur de carcere expiatorio, et de flammis piacularibus; si contingat illuc pro exolutione pœnarum detrudi.

Sexto, privatur Ecclesia spirituali Christi beneficio, quia missæ sacrificio non habet ipsa beneficium majus. Nihil enim est pretiosius humanitate Christi divinitate peruncta, quæ hic immolatur, hominibusque tum in cibum, tum in sanctificationem ordinatur. Estque oblatio ista origo omnium beneficiorum in Ecclesiam derivantium, cum sit holocaustum perfecti amoris, propitiatorium pro peccatis, expiatorium pro pœnis, impetratorium pro donis, eucharisticum pro beneficiis. Nam semper ascendit in Deum cum odore suavitatis, et secum refert ejus dona in profectum humanæ salutis, et in bonum Ecclesiæ militantis. Hoc igitur bonum urgere debet sacerdotes ad excutiendum somnolentiam et teporem, et ad concipiendum ardorem ad rite offerendum adeo sublime et salubre sacrificium; ne respuere videantur copiosa dona spiritualium charismatum ab hoc fonte scaturientium.

Septimo, privat seipsum sacerdos non celebrans medicina et remedio. Cum enim homo semper peccet, semper eget medela, quæ hic efficacissime præparatur. Cum ergo sacerdotes etiam infirmitati sint obnoxii, dum sacrificium negligunt, remedium certissimum aspernari videntur, privanturque bonis omnibus ex sumptione pharmaci hujus cœlici provenientibus, quæ sunt peccatorum remissio, fomitis mitigatio, mentis illuminatio, interior refectio Christi et corporis ejus mystici incorporatio, virtutum roboratio, contra diabolum armatio, fidei certitudo, elevatio spei, excitatio charitatis, augmentatio devotionis, et communicatio cum angelis. Atque cum sacerdotes magno debeant pietatis affectu ferri erga passionem Christi, et sanguinem pro se fusum, ac redemptionem requisitam, eorum vita non aliud debet esse quam continua ad sacrificium præparatio, in qua renovatur mystice et incruente Jesu Christi primi sacerdotis immolatio. Audiant ergo illud Christi sibi in ordinatione dictum : *Hoc facite in meam commemorationem.* Non semel, non aliquoties in anno, sed prout possibile est per impedimenta hujus mortalis vitæ, istud facite, istam mortem meam commemorate, istud pretium redemptionis immolate; alioqui beneficio mortis meæ, quam quotidie commemorari volui, an non sitis ingrati, perpendite.

Sacerdos ergo quotidie accedens ad sacrificium cum mortis Christi memoria sibi in ordinatione commendata, pie hanc orationem ex divo Bonaventura poterit ore, vel corde, Deo præsentare.

ORATIO EX DIVO BONAVENTURA DESUMPTA.

« Ecce, cœlestis Pater, recolens illam mortem Unigeniti tui, offero tibi hostiam hanc quam ipse tibi obtulit pro mea et totius mundi salute. Ecce ad altare tuæ majestatis transmitto oblationem vivam, quam tu in miseratione multa misisti ad altare crucis, pro nobis immolandam. Recordare illius sacrosancti sudoris, quasi guttæ sanguine decurrentis in terram. Respice illam virgineam carnem, verberibus crudeliter flagellatam, sanguine cruentatam, spinis perforatam, clavis confixam, lancea vulneratam. Illa ergo pietas quæ Filium tuum traxit et vicit ut statera crucis totius mundi peccata librares, ipsa te cogat, Pater, misereri nobis miseris. Respice, obsecro, non nostra peccata, sed in faciem Christi tui. Non enim in justificationibus nostris posternimus preces ante faciem tuam, sed in multitudine miserationum tuarum. »

CONFIRMATIO DICTORUM PER EXEMPLA.

Ob has rationes viri sancti nullo die sacrificium Deo offerre neglexerunt, et id quidem non ex arida consuetudine, sed ex amoris divini impulsu et diligenti præparatione.

Sic de sancto Ambrosio legimus, ad sacrificium celebrandum ita assiduum fuisse, ut ex ardenti animi affectu se præparans, illud quotidie offerret. Cui in diebus dominicis concionem semper jungebat ad populi instructionem. Testis est oratio prima ad Missam, et epistola *ad sororem.* Testis et Augustinus l. v *Conf.*, cap. 13.

Sanctus Carolus Borromæus, pallii et spiritus ejus hæres, ac ejusdem Mediolanensis cathedræ successor, singulis etiam diebus rem divinam faciebat; et id non perfunctorie, sed sæpe cum lacrymis, solebatque sacramentalem confessionem præmittere. Gaudebat quoque propriis

manibus populo sacram communionem ministrare, tanquam unus ex seraphinis. « Ignitum illum calculum, » sive carbunculum divinitatis flammam continentem, duplicis charitatis forcipe de altari sumens, ut confitentium et communicantium non solum labia, sed et corda, expurgaret et sacratissimo divini amoris igne inflammaret, ideoque plurima millia de sacris ejus manibus immolatam hostiam sumebant, sacrificio ejus participantes.

De sancto Gudulano apud Surium similiter legimus, solitum fuisse Missas assidue celebrare ; quanta autem puritate se tanto ministerio præpararet, divinitus revelatum est: jejuniis, vigiliis, precibus præmissis, cum sacro altari virginitatis bysso, et charitatis purpura, adstaret indutus, atque ad cœlestia suspensus, cœli aperti sunt, et visio mirabilis ei exhibita est. Descendunt ad eum sancti angeli, adstant consolationis gratia sacrificanti, tremendis intersunt mysteriis, una cum illo laudes depromunt Deo cum ingenti reverentia. Ille ceu splendida lucis columna stat; sancta sanctorum tractans, Agnum Dei immolans, junguntur cœlestia terrenis, terrena cœlestibus, mortalibus immortales, pro tanta gratia divinitus mortalibus collata immortales gratulantur. Ita Surius in Vita ejus (julii).

Audi et sanctum Gregorium, hom. XXXVII *in Evang.*, de sancto Cassio. Multi vestrum, fratres, Cassium Narniensis urbis episcopum noverunt, cui mos erat quotidianas Deo hostias offerre, ita ut pene nullus dies vitæ ejus abscederet, quo non Omnipotenti Deo hostiam placationis immolaret. Cum sacrificio valde etiam concordabat vita, nam cuncta quæ habebat in eleemosynis tribuens, cum ad horam efferendi sacrificii venisset, velut totus in lacrymis defluens, semetipsum cum magna cordis contritione mactabat. Cujus et vitam et exitum a quodam venerabilis vitæ diacono, qui fuerat ab eo nutritus, cognovi. Aiebat enim quod quadam nocte ejus presbytero per visum Dominus astitit, dicens : « Vade et dic episcopo : Age quod agis, operare quod operaris, non cesset pes tuus, non cesset manus tua; natali Apostolorum venies ad me, et retribuam tibi mercedem tuam. »

Quod quidem septimo post anno contigit ; in natali enim apostolorum, oblato sacrificio, ad lectum rediit, ibique sacerdotes ejus ac ministros circumstantes, quasi ultimum valedicens, de servando charitatis vinculo admonebat. At inter sanctæ exhortationis verba subito exclamavit : *Hora est.* Moxque assistentibus ipse suis manibus linteum dedit, quod ex more morientium sibi contra faciem tenderetur, quo tenso, spiritum emisit. Sicque sancta anima ad gaudia æterna perveniens, a carnis corruptione soluta est. Hæc ex divo Gregorio, qui addit ipsum meruisse ob pietatem in Missa quotidie offerenda. Sic enim dicit : « Quem, fratres charissimi, quem vir iste in morte sua imitatus est, nisi eum quem in vita sua fuerat contemplatus? Dicens enim, Hora est, de corpore exiit ; quia Jesus peractis omnibus, cum dixisset, Consummatum est, spiritum tradidit. Quod ergo Dominus ex potestate, hoc egit famulus ex vocatione. Ecce quotidianæ hostiæ, illa cum lacrymis missa legatio, quantam cum Rege gratiæ pacem fecit. »

Sanctus Thomas Aquinas in rerum divinarum contemplatione sic sæpe visus est mentem in Deum sublimiter excessisse, ut corpus pariter in aere suspensum videretur ; præcipue autem afficiebatur Eucharistiæ mysterio, solebatque quotidie Missæ offerre sacrificium, nisi ægritudine impediretur ; nec per hoc contentus, alterius etiam fratris missam auscultabat, et sæpe inserviebat. Sub ipso autem sacrificio tanti sacramenti, amore ebrius, non raro in Deum rapiebatur lacrymis totus perfusus.

Sanctus Laurentius Justinianus, patriarcha Venetus, ex quo die factus est sacerdos, non omisit celebrare, nisi ob valetudinem. Solebat vero dicere, quod qui cum posset Domino suo frui, non frueretur. facile se declararet Domini sui curam non habere.

Hos imitantur plerique viri pii, et imitari maxime debent, quoad fieri potest, pastores, quos convenit similes esse Job, quem dicit Scriptura pro peccatis filiorum quotidie hostias immolasse. Sic et ipsi cum patres sint, solliciti esse debent de filiis, eosque in visceribus gerere, in Christo diligere, ac pro eorum salute hostiam illam propitiationis quotidie immolare. Illorum est vota precesque æterno et vivo Deo offerre, pro redemptione animarum, pro spe salutis et incolumitatis suorum, miseriam orphanorum, inopiam debilium, desperationes languentium, defectus senum, suspiria juvenum, vota virginum, lamenta viduarum, Deo præsentare. Offerre debent et orare pro peccantibus, ut revocentur ; pro labentibus, ut non collidantur ; pro lapsis, ut erigantur ; pro stantibus, ut confirmentur ; pro justis, ut coronam adipiscantur. Convenit

illis idem agere et dicere quod olim Esther, c. VII, periclitante populo suo. Hæc enim accedens ad regem, et summitatem virgæ regiæ (quæ protendebatur in signum clementiæ) tangens et osculans, dicebat : *Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, et si tibi placet, dona mihi animam pro qua rogo, et populum meum pro quo obsecro.* Sic ad thronum gratiæ et divinæ misericordiæ Dei accedens pastor et sacerdos in sacrificio quotidiano, auream divinæ clementiæ virgam exosculans, pro se et populo sibi commisso, repetat illud : Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, dona mihi animam meam pro qua rogo, et populum meum pro quo obsecro.

Dolendum porro non paucos reperiri sacerdotes, qui fere quotidie celebrant ; at non tam propter Christum, quam propter nummum, animo potius mercenario quam spiritu divino ; aviditate lucri ad altare currunt, non pietate ducti, ut marsupium impleant, non ut animum, cibumque quærunt terrestrem, non ita cœlestem. Et ideo novit Deus qua dispositione, qua mentis præparatione accedant, quandoque enim adhuc cibos et crapulam præcedentis diei ructantes primo diluculo consurgunt, et altari se sistunt, vix lectis Matutinis horis sine prævia aliqua oratione ; sicque celeriter, cursim, perfunctorie omnia peragunt, ne distributione careant.

O Domine Jesu, ideo nominaris *sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, quia quotidie in finem usque sæculi per tuos offers ministros sacrificium, quod semel in cœna et cruce obtulisti, idque instar Melchisedech, sub panis et vini symbolis. Inspira igitur sacerdotibus tuis consignatis et configuratis charactere, ut sacrificium de die in diem accedant non ex arida consuetudine, non ex lucri aviditate, sed ut te adorent in spiritu et veritate. Fac ut semper memores sint cujus personam gerant, cujus verbis consecrent, qua potestate sacrificent ; ut sic conformentur tibi tanquam membra capiti, tanquam instrumenta electa principali operanti, tanquam ministri summo sacerdoti. Sanctificentur a te, sanctificeris ab eis, quoniam dixisti : *Sanctificabor in his qui appropinquant mihi.* Lavent inter innocentes manus suas, et circumdent altare tuum, ab omni inquinamento carnis et spiritus puri, ut sic audiant vocem laudis, et enarrent mirabilia tua donec in templo gloriæ tuæ, in stolis albis immolare valeant hostiam laudis perennantis.

DE PRÆPARATIONE AD SACRIFICIUM.

Cum, ut jam dictum est, primaria sacerdotum functio est sacrificii hujus divini quotidiana oblatio, hinc recte infertur primariam sacerdotis occupationem, imo et totam vitam non aliud esse debere quam jugem tanti sacrificii considerationem, sive præparando se ad illud, sive pro illo gratias agendo. Itaque de die in diem sacerdos hoc corde revolvat, huic rei sollicitudinem impendat, ut digne sacrificet, ut sacerdotium Christi indignis moribus non commaculet. Interim, quemlibet conatum et sollicitudinem animi ad piam præparationem contulerit, hoc semper cum humilitate agnoscat, nunquam illam correspondentem esse posse dignitati tanti sacrificii, licet pluribus annis in eam insudasset totus animus totusque cordis affectus. Unica enim tantum Missa digne, sive correspondenter ejus dignitati, semel oblata est : et hæc ipsa est quam Christus Homo Deus in cœna primo consecrans et sacrificans obtulit, quia tunc ex parte offerentis infinita dignitas aderat, sicut et ex parte rei oblatæ. Recte igitur Thomas a Kempis : « Si haberes angelicam puritatem et sancti Joannis Baptistæ sanctitatem (addo et virginis Mariæ dignitatem), non esses dignus hoc sacramentum accipere, nec tractare. Non enim hoc debetur meritis hominum quod homo consecret et tractet Christi sacramentum, et sumat in cibum panem angelorum. » Vult interim Dominus, quia sua benignitate supplet quod ex nobis deest, ut sincero cordis affectu et reverentia, non ex arida consuetudine aut necessitate, tantæ actioni mentem præparemus. Variæ autem præparationes a variis præscribuntur, sed quia diverso palato diversus sapit cibus, illud potest unusquisque seligere ad ruminandum, in quo majori afficitur sapore ; sive, quod efficacius sibi judicat, ad intellectum et affectum excitandum in tanti mysterii participatione. Multa præclara habet Thomas a Kempis, l. IV *Imitationis*, et occurrent alii passim libelli. Vide Bourgoineum, *de Ligno vitæ*.

EXERCITIUM PURGATORIUM IN QUINQUE VULNERIBUS CHRISTI, AD DIGNE SACRIFICANDUM VEL COMMUNICANDUM.

Ingemiscens de peccatis veniam a Deo enixe postula, et singula peccata divide, ac depone ad singula Jesu Christi vulnera.

Primo, ad vulnus dextri pedis, deponere potes superbiam et inanem gloriam, et his affinia peccata, superbiæ maledicta

germina, a quibus te commaculatum agnoscis : sicque collecto spiritu, et tota cordis conversione ac gemitu, dic : « O Jesu miserator et misericors, propitius esto mihi peccatori, et libera me ab omni superbiæ peste, et da imitationem humilitatis tuæ. » Optabis igitur desiderium fervens in hoc vulnere, quo valeas ab his peccatis expiari ; et similiter te excitabis pro aliis peccatis in singulis aliis Christi vulneribus, ut jam dicemus.

Secundo, ad vulnus sinistri pedis, depone iram et invidiam, et quidquid ex his peccatis in te enasci solet, et iterum cum gemitu ex intimo cordis affectu pronuntia, cum pectoris tunsione pia : « O Jesu, miserator et misericors, propitius esto mihi peccatori, et libera me ab omni ira et impatientia, ab omni vindictæ et invidiæ maledicto germine, et da imitationem charitatis tuæ. » Hic iterum excita fervens desiderium in hoc vulnere, ut ab illis expieris.

Tertio, ad vulnus dextræ manus, depone gulam et luxuriam, ac vitia inde germinantia, quæ te coinquinarunt; excitatoque desiderio ardenti ibidem te ab illis expiandi, ingemisce et dic : « O Jesu miserator et misericors, esto mihi propitius peccatori, libera me ob omni inquinamento gulæ et luxuriæ, et accende me ad imitationem sobrietatis et castitatis tuæ. »

Quarto, ad vulnus manus sinistræ, depone acediam et negligentiam in divino servitio et officio, cum omnibus delictis quæ inde ortum habent; atque ita in isto vulnere ab illis expiari ferventer desiderans, dic cum cordis et pectoris tunsione : « Jesu miserator et misericors, propitius esto mihi peccatori, et ab omni ariditate, torpore et sopore, ac tædio, ab omnibusque negligentiis expia me ; et da participationem fervoris quem exhibuisti in redemptionis nostræ opere. »

Quinto, in vulnere cordis piissimi Jesu depone omnem amorem proprium, amoremque sæculi, cum omnibus vitiis et concupiscentiis inde enatis, quibus neque proximum, neque Deum pura charitate, sed tuis desideriis satisfaciens, temetipsum quæsivisti. Itaque in hoc vulnere cordis, ab his omnibus impuris affectibus emaculari et expiari ferventissime optans, contriti cordis gemitum educ cum hac voce : « O Jesu miserator et misericors, propitius esto mihi misero peccatori, et libera me ab omni proprio vel impuro creaturarum amore, quo inquinatum est cor meum, et da amorem tuum purum, quo pure te possim quærere, et nihil amare nisi in te, et propter te. »

His peractis, poteris mentaliter Jesum Christum coram oculis cordis tui crucifixum alloqui, cum firma resolutione deinceps peccata vitandi, hoc aut simili modo : « O Jesu, Salvator benignissime, postquam omnia peccata, vitia, imperfectiones et negligentias in vulneribus tuis, et in corde tuo amantissimo et misericordissimo posui, indulge mihi, infunde contritionem perfectam, ut ex totis medullis hæc omnia lugeam. Da emendationem vitæ, ut deinceps ab omni peccato pro tui amore abstineam, et omnia tibi beneplacita perficiam. Cor meum tua charitate impleas, tui amore vulneres, in illud transformes, tibique inseparabiliter unias. »

LECTIO XI.

DE FLORE UNDECIMO, QUI EST STUDIUM ORATIONIS MENTALIS.

De hac re sic regula : « Ultra preces horarias, sacerdotes quotidie aliquid temporis destinent orationi mentali, et sincero conscientiæ examini. »

Oratio est quædam vita vitæ nostræ, et anima animæ nostræ ; est enim quædam respiratio, qua os aperimus et spiritum cœlestem attrahimus. Unde omni tempore commendabilis est, omnique negotio oportuna. Sicut omni momento Dei fruimur bonitate, ita omni momento congruum foret in Deum cor elevare. Atque maxime decet sacerdotes, in omni negotio quod aggrediuntur, ad orationem recurrere, et Dei voluntatem quærere. Cum enim negotia quæ tractant, Dei sint, ex illius directione peragi debent ; quæ directio impetratur frequenti oratione, cum sit quædam cum Deo consultatio. Hoc exemplo Moysis eos monet sanctus Gregorius in *Pastorali*, his verbis : « Moyses crebro tabernaculum intrat et exit, et qui intus in contemplationem rapitur, foris infirmantium negotiis urgetur, intus Dei arcana considerat, foris onera carnalium portat. Qui de rebus quoque dubiis semper ad tabernaculum recurrit, coram testamenti arca Dominum consulit ; exemplum procul dubio rectoribus præbens, ut cum foris ambigunt quid disponant, semper quasi ad tabernaculum redeant. »

Sanctus Carolus hoc ipsum requirit in sacerdotibus, frequens scilicet orationis studium ; familiaritas enim cum Deo, quotidiano et attento orationis ac divinarum rerum meditationis studio nutritur

et fovetur. Nec solum hoc aliis præcipiebat, sed multo magis faciebat ipse. Vix enim abibat dies, etsi in summis illis occupationibus, qui in ternas et quaternas horas, sæpe etiam plures orationi insumeret. Paulo ante mortem, cum ad eam se disponeret, ipsum octo horis in oratione mentali perseverasse testis est scriptor Vitæ ejus. Atque etiam noctes integras ea in re impendere solitum, testati sunt qui familiariter virum sanctum agnoverant. Imo tota fere ejus vita, excepto brevissimo somno, perpetua fuit oratio; quia inter agendum, inter eundum, inter vescendum semper aliquid mente volvebat.

Similiter sanctus Martinus invictam ab oratione spiritum non relaxerat, nec in vita, nec in morte. Unde cum jam corpore fatiscente animam agere videretur, labia adhuc movebat orans, et in cœlum oculos tollebat. Nec orare destitit donec, lumine subito circumfusus, spiritum reddidit perpetuo in cœlis laudaturum.

Admirabile est quod de Isaac Syro monacho refert Gregorius, l. III *Dialog.*, qui postquam Spoletum Piceni oppidum appulisset, presbyteros rogavit ut ibidem orandi quamdiu vellet, copiam sibi concederent, nec sinerent oranti quempiam impedimento esse. Ea re impetrata, dies tres continuos et totidem noctes genibus innixus oravit. Hoc quidam hypocrisi deputans, et verbis injuriosis ei insultans, etiam colaphum impegit, sed repente a maligno spiritu vexari cœpit. Isaac vero, pietatis memor, percussorem suum oratione liberavit.

Hæc vero exempla sublimia quidem sunt, nec omni ex parte imitabilia, attamen monent et stimulant Dei ministros, ut orationis studium, tanquam ipsorum maxime proprium, habeant commendatum. Ipsis enim cum apostolis convenit illud dicere: *Nos orationi et ministerio verbi instantes erimus.* Ipsorum est Christum Jesum primum exemplar sacerdotum imitari, qui de die his quæ plebis salutem concernebant, vacare solitus erat, de nocte orationi incumbebat, et apostolis commendabat sedulam et frequentem orationem: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem.* Imitentur et Franciscum, qui in omni re per orationem Dei explorabat voluntatem, frequenter hoc habens in corde et in ore: « Quid jubet Dominus meus? Da quod jubes, jube quod vis. »

Cæterum, duplex est oratio, vocalis scilicet et mentalis. Hac posteriore homo non tam voce quam animo sese cum Deo conjungit, et maxime commendabilis est, tanquam omni tempori et loco congrua. Omni enim tempore omnique loco fieri potest mentis in Deum elevatio, per actum oblationis, per actum amoris, per actum contritionis, humiliationis, adorationis et similes. Et ita Dei continuam foventes memoriam dicere possumus cum Psalmista: *Apud me oratio Deo vitæ meæ.* Apud nos illa debet adesse tanquam omnium functionum nostrarum socia et comes indivisa. De hac re religiosum instruens Thomas a Kempis sic ait: « Surgat tecum oratio nocte de lectulo, vigilet et cantet tecum Psalmos de Psalterio, quiescat tecum in dormitorio; præcedat et sequatur te in choro, sedeat tecum in refectorio, gratias agat cibo sobrie sumpto, transeat tecum in agrum in labore diurno, plantet tecum sepes in horto, tecum redeat, et adsit in cubiculo, mundet tecum pedes a luto verborum, lavet tecum manus a sorde operum, comitetur te in omni loco privato et aperto, habitet tecum in silentio. »

Hæc itaque oratio non est nisi quædam in Deum reflexio, et mentis in Deum respiratio, quæ non impedit opera alia aut functiones, sed dirigit illas, vel sola mente, vel quandoque etiam voce. Nam aspirationes breves et jaculatoriæ, solo cordis desiderio, vel oris etiam gemitu emissæ plurimum prosunt, et efficaciter in cœlum penetrant, nosque ac nostra in Deum dirigunt.

Sed de oratione mentali nunc potissimum agimus, dicimusque ad sacerdotum munus spectare, ultra preces horarias ex professo illi vacare, sive sacrarum rerum meditationi aliquid temporis quotidie destinare. Qua cum inter sublimia mysteria hi quotidie versentur, illa vix digne tractare queunt, neque muneri suo plene satisfacere, nisi per frequens sacræ meditationis exercitium. Unde congruit eos esse similes mysticis animalibus illis de quibus apud Ezechielem: *Facies eorum et pennæ eorum extensæ erant desuper.* Animalia illa mystica circa currum gloriæ Dei illorum figuram videntur gerere, quorum est divino throno astare, hoc est, sacerdotum et Dei ministrorum. Hi nempe sublimes debent habere facies per rerum divinarum contemplationem, pennasque extentas per affectum in cœlestia volantem. Facies enim, interprete sancto Gregorio, notitiam significat, alæ sunt desideria et affectus; et ita facies et alæ in sublime feruntur, quando per orationem mentalem, intellectus et voluntas ad Deum cognoscendum et amandum elevatur. His

duabus alis etiam volabant apud Isaiam contemplatione per intellectum, amore et fruitione per voluntatem.

DE ILLIS QUI DICUNT SE NON POSSE MEDITARI.

Non omnes idem possunt in hac mentali oratione, sed diversi diversis donantur a Deo hac in re donis. Quidam, speciali Dei beneficio, ad contemplationis etiam altissimæ verticem pertingunt. Nemo tamen est sincere sese addicens huic rei, quin aliquid prosit, aliquidque proficiat. Unde nemo dicere debet : Non possum orare mentaliter, non possum meditari. His respondet Thomas a Kempis : « Si non potes cum Joanne sublimia et divina contemplari, procide cum Magdalena ad pedes Jesu, et corde contrito, spiritu humiliato, pete tuorum veniam peccatorum, quibus multoties offendisti. Si non vales cum Paulo ad tertium cœlum evolare, mane cum eo apud Jesum crucifixum, non in carne gloriando, sed carnem cum vitiis et concupiscentiis crucifigendo. Si non potes montes excelsos contemplationis cum servis, id est, viris perfectis scandere, ingredere petram cum herinaciis, ut ibi spinas peccatorum relinquas. Si non habes alas aquilæ volantis ad sidera, habeas pennas simplicis columbæ nidificantis in maceria, meditando sacrosancta Jesu Christi vulnera. Plus sanctitatis reperit humilis Franciscus in passione Christi, quam omnes sapientes et philosophi in contemplatione cœli. »

Respondet 2° beatus Ægydius, sancti Francisci socius : « Si non potes nisi distractas orationes et medicationes peragere, tamen offer, quia Deus etiam in tabernaculo acceptabat pilos caprarum. Oportet ergo, non obstantibus distractionibus animum in diversa rapientibus, in præsentia Dei perseverare, et tempus orationi destinatum non interrumpere. Oportet hanc ipsam miseriam, quæ non sinit cor perfecte in Deum erigere, cum humilitate agnoscere et repræsentare, gemendo cum Propheta : *Cor meum dereliquit me, Domine, ad adjuvandum me respice.* Cogitationes meæ, quæ dividunt animum meum a me, *multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, complaceat tibi, Domine, ut eruas me.* Haud dubio oratio hæc fructuosa erit, Deoque placens in humili agnitione nihili nostri, et in conformitate voluntatis nostræ cum divina, quæ vult nos sic probare ; et juste ordinat in tali etiam miseria nos esse, in tali cordis inopia, quæ vix sinat illud in Deum aliquanto tempore erigere, aut erectum tenere. Atque cum sic affectus et afflictus animus, propter Deum pure, et nullo modo propter se, aut propter consolationem suam, hæret in oratione, tempus destinatum nolens interrumpere ; sed persevare quasi ad pedes Domini gemendo ; absque dubio plurimum meretur. Et cum hoc sit valde molestum tempore orationis sine ullo sapore esse, sed potius in quodam cordis exilio et desolatione stare, cum animus id acceptat tanquam a Deo, etiam rationem habet pœnalis satisfactionis in vindictam peccatorum ordinatæ. Hoc nimirum est servire Deo suis expensis, ut quondam dicebat Dominus Gertrudi sponsæ. Sic enim, teste Blosio, capite tertio, allocutus est eam Dominus : « Vellem electis meis persuasum esse, eorum exercitia mihi omnino placere, quando serviunt expensis suis. Sic autem serviunt illi, qui licet saporem devotionis minime sentiant, fideliter tamen, ut possunt, orationes et alia opera pia peragunt, fidentes pietati meæ, quod libenter ea suscipiam. Plerisque si sapor et consolatio daretur, non prodesset eis ad salutem, et meritum multum minueretur. »

Itaque in tali cordis sterilitate oportet se divinæ voluntati forti animo offerre, actus patientiæ, actus resignationis, actus humilitatis elicere, in nihilum suum descendere, et instar inopis et mendici ad Deum clamando ulcera ostentare. Unde M. Avila docet sic tunc orandum ad pedes Jesu Christi : « Domine, in quantum culpa mea intervenit, quod his forte distractionibus occasionem dederim summopere doleo ; in quantum vero a tua procedit voluntate, agnosco justam et peccatis meis debitam pœnam castigantem culpas meas, et præteritas ac præsentes negligentias. Unde lubenti animo accipio de manu tua hanc crucem, hanc aridilatem et ad solationem, hoc exilium miseri cordis mei. »

Addi hic debet, quando tempore meditationis cor nostrum ita fugit a nobis, ut illud in alicujus mysterii consideratione figere nequeamus, magnum saltem hujus rei desiderium a nobis eliciendum esse, quo suppleatur defectus. Quia hæc docet Blosius, c. 2 *Mon.* : « Deus non minus voluntate sanctoque desiderio lætatur, quam si tota anima amore liquefacta plene sibi jungeretur. » Hoc etiam insinuavit virgo Deipara sanctæ Brigittæ, sic eam quondam docens : « Diabolus, explorator invidus, quærit impedire bonos dum orant»

tu vero, filia, quæcumque tentatione pepuleris, persiste in desiderio et conatu sancto; quia desiderium et conatus pietatis reputabitur pro effectu orationis. Etiamsi cogitationes sordidas elicere non potueris, tamen pro illo conatu coronam recipies, et proderit illa molestia, si tentationi non consentias. »

Respondendum tertio his qui dicunt se non posse meditari, mentalem orationem et meditationem plurimum adjuvari, si quis piæ lectioni intendat, et inter legendum inhæreat singulis sententiis; ut et intellectum illuminet, et affectum moveat, volvens et revolvens quæ legit, non animo sciendi sive studio doctrinæ, sed studio animum devotione impinguandi, et divino amore succendendi. Quacumque ratione finis habeatur orationis, quid refert? Hac ratione multis contingit efficacius mentem elevari, quam sublimiori oratione, imo hæc est via ad sublimiorem contemplationem. De sancta Theresia accepimus, per quindecim et amplius annos vix potuisse meditationi animum addicere, nisi hac via libellum scilicet pietatis coram se gerendo, et post singula quæ legebat mentem in cœlum Deumque elevando, ac deinde deficiente intellectus consideratione et voluntatis motione, iterum ad librum se convertendo. Tandem Deus, ad sublimiora eam vocans, noluit ut libris amplius uteretur, sed dixit ei : « Exhibebo tibi librum vivum, in quo poteris plenius legere, et perfectius erudiri. » Necdum sciebat quem ob finem hoc ei diceret Dominus; sed paulo post intellexit, quia tanto eam favore prævenit Deus, ut multifariam multisque modis ipsam de rebus divinis erudiret. Etiam non egebat libris, sed ipse ei liber erat scriptus intus et foris, liber vitæ et sapientiæ, liber pietatis et devotionis omnis.

Itaque qui aliter nescit meditari, libellum de contemptu mundi aut similem in manus sumat, et singula quæ legit attendat, cum sapore gustet, masticet et comedat. Imitetur animalia munda, quæ in pascuis ruminant. Imitetur gallinam, quæ dum bibit, ad singulas aquæ stillas caput exaltat; imitetur columbam, quæ ad singula grana oculos in cœlum tollit.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Concludo igitur, et ad vos, o pastores et sacerdotes, sermonem convertens, verba regii Prophetæ vobis rememoro : *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Vos qui de clero estis, de sorte Domini, dormite inter medios cleros. Quid est dormire inter medios cleros? contemplari scilicet, et in tranquillitate considerare utramque æternitatis sortem, felicem pro piis, infelicem pro impiis, sortem prædestinationis, sortem reprobationis. Inter utramque sæpe vobis hærendum est : hanc detestando, ad illam adspirando, hanc vitando, illam per bona opera certam faciendo; sæpius de novissimis, de morte, de judicio, de inferno, de gloria meditando. Rursus quid est dormire inter medios cleros? versari scilicet inter duas sortes, cœlestem et terrenam, ad illam ascendendo per contemplationem rerum divinarum, ad hanc descendendo per charitatis obsequium erga proximum, sicque in medio contemplativæ et activæ vitæ cum tranquillitate animi esse gerere. Hæc vestri muneris est, o sacerdotes, o Ecclesiæ pastores, et quicumque de clero esse gloriamini. Hoc si peregeritis, erit Ecclesia columba formosissima, habens alas deargentatas, et dorsum deauratum. Erunt pennæ columbæ hujus (id est, Ecclesiæ fides et mores) quasi deargentatæ puritate cœlestis sapientiæ, et deauratæ charitatis ardentis fervore. Estote igitur pulli hujus columbæ, in altum pennas sublevate, ad foramina petræ, ad cavernam maceriæ volate, ibi gemite ob exilium vestrum, vel ob infelicem malorum sortem. Cadavera relinquite et fœtidos sæculi nidores, ad arcam cœlestem contemplationis alis sæpius animum vestrum provehere satagite, ut ibi valeatis aliquantum quiescere.

DE ORATIONE MATUTINA.

Licet omne tempus idoneum sit orationi, maxime tamen matutinum, multiplici ratione.

Primo, quia matutina oratio detersis tenebris fenestras animæ divinæ aperit lumini; deinde servit tanquam clypeus nos præmuniens et protegens, *a sagitta volante in die, ab incursu et dæmonio meridiano.*

Secundo, quia per illam persolvuntur Deo primitiæ cogitationum et actionum, ipsiusque diei, quæ debentur illi tanquam primæ causæ, tanquam omnium rerum principio, tanquam auctori naturæ et gratiæ, tanquam bonorum omnium largitori. Hoc ipsum agnovere gentiles, apud quos hoc inter præcepta recensetur : Adveniente aurora, cum diis est versandum. Et quia decet omnes actiones initium a Deo sumere, dicebant ipsi, « A Jove principium. »

Tertio, quia ad id invitant aliæ creaturæ, angeli divinas laudes canentes, sol, volucres, gallusque cantans. Hinc divus Ambrosius, *in Psal.* CXVIII., serm. 19 : « Grave est si te otiosum in fratris solis orientis radius inverecundo pudore inveniat, et lux clara feriat oculos somnolento adhuc tepore depressos. Occurre ergo ad solis ortus, ne lumina tua primus diei fulgor exagitet. » Et infra : « Si hunc solem (Christum) præveneris, antequam iste surgat, aspicies Christum illuminantem ; ipse prius in tui cordis illucescet arcano, iterumque dices ad eum : Exitus matutini et vespere delectabis. »

Quarto, quia hoc ipsum Scriptura commendat. Audi de hac re monitum Sapientis : *Oportet prævenire solem ad benedictionem tuam, et ad orientem lucis te adorare* (Sap. XVI). Loquitur ibi quidem de manna, quod speciali Dei benedictione quotidie descendebat, qui volebat colligere, debebat ante solis exortos radios, quia per illos liquefiebat. Significabat vero simul, illum qui voluerit participare de cœlesti orationis dulcedine, quæ est manna et refectio filiorum Dei, debere diluculo paratum esse, quia tunc defluxit ros cœlicus, ros lucis ad animam vigilem irrorandam et impinguandam. Huc etiam spectat illa monitio *Eccl.*, XXXII : *Hora surgendi non tetrices, præcurre autem prior in domum tuam, et illic avocare, illic lude et age conceptiones tuas.* Quasi dicat Sapiens : Ingredere in domum interiorem statim ac experrectus fueris, illic vaca, illic ambula, delectare cum sponso animæ tuæ, tunc opportunum est ut rerum divinarum considerationi vacando, sacros et conceptus et affectus illi exponas, in illum dirigas. Subdit ibidem : *Benedicito Dominum qui fecit te, et inebriantem te ab omnibus donis suis.* Quasi dicat : Opportunum est tunc gratias agere, et mature considerare quod ad imaginem suam te crearit, quod ad beatitudinis suæ participationem te ordinarit, quod ut eam assequaris, tot quotidie te cumulet bonis, et ubertim adimpleat benedictionibus.

Quinto, ratio etiam est evidens, quia tunc melius mens est disposita ad consideranda et percipienda divina, post aliquam quietem corporis ; et minus obnoxia est distractionibus, cum necdum se implicuit diurnis curis. Liberius in Deum volat, quia pennæ ejus occupationum variarum pulvere necdum sunt respersæ, vel depressæ. Itaque nihil est utilius quam tunc temporis assuescere sacro mentis exercitio, in meditatione aliqua de brevitate vitæ, de morte, de judicio, de æternitate, de proprii status obligatione, de vita aut Christi passione, de sanctorum gestis et exemplis, tanquam carbonibus ignitis super caput nostrum congerendis. Exinde efficacia oportet proposita concipere de mortificandis eo die passionibus nostris, ira, superbia, gula, desideriumque elicere exercendi se in virtutibus contrariis, humilitate, patientia, charitate ; ac dissolvendi quæcumque occasionem præbent vitiis quæ exoriuntur in nobis. Denique juvat hæc proposita subinde per diem recolere et renovare, ut efficaciora sint ; atque etiam per orationes jaculatorias et aspirationes sacras acuere et accendere.

Hoc vero si omnibus piis recte suadetur, quanto magis sacerdotibus. Illis olim præcipiebatur : *Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subjiciens ligna mane per singulos dies.* Hoc perfecte adimplent, qui sacræ meditationis objectum, quasi lignorum congeriem quotidie admovent, ut ignis pietatis in corde, tanquam in divino quodam altari, nunquam extinguatur. Quam felices dum possunt dicere : *Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis.* Audiant ergo sacerdotes qui spiritu Domini repleri volunt, et illum in alios refundere, et practicent illud quod de viro justo ait Sapiens : *Cor suum tradet ad vigilandum diluculo, ad Dominum qui fecit illum, et in conspectu Altissimi deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, et ipse tanquam imbres emittet eloquia sapientiæ suæ, et in oratione confitebitur Domino, et ipse diriget consilium ejus.* Singula hæc sacerdotibus conveniunt, et orationis modum edocent, ideoque ab illis bene ponderanda sunt.

Oportet primo ut solliciti sint ad mane evigilandum, hoc enim est cor suum tradere ad vigilandum diluculo. Ideo debet sacerdos jam nocte incumbente cogitare de matutino sequente, et tunc prælegere materiam de qua meditationem sumet.

Debet secundo primas cogitationes et affectiones ubi evigilaverit, Deo dicare, tanquam primogenita mentis et cordis quibus ipse delectatur, et hoc iterum est cor illi tradere.

Debet tertio omnem mentis somnolentiam in oratione excutere, lucemque et alacritatem induere, et hoc est diluculo vigilare.

Debet quarto præsentiam Dei sibi firmiter toto orationis decursu proponere,

et hoc est in conspectu Altissimi deprecari.

Debet quinto oratio initium sumere a spiritu contritionis et humilitatis, a confusione de ingratitudine nostra et firmo proposito peccata præterita expiandi, et neutiquam reiterandi; et hoc est aperire os suum in oratione, et pro delictis deprecari.

Debet sexto volvere animo cœlestia et pia pro captu suo, et tunc si Dominus voluerit, replebit illum spiritu amplioris intelligentiæ; quia solet illuminare intellectum, quando quis sincero corde se illi offert in oratione: *Accedite ad eum, et illuminamini*, dicit Psalmista. Accessus ad Deum sit in oratione, et radius illuminans diffunditur a spiritu sapientiæ et intelligentiæ, quem Deus communicat adorantibus se in spiritu et veritate. Et quia abundanter tribuitur hoc donum quibusdam speciali favore, ideo dicitur: Si Dominus magnus voluerit, replebit illum. Exinde oriuntur in mente colloquia intima et suavia cum Deo, dum jam illustrata est anima per meditationem, et irrorata per sapientiam cœlestem, et hoc est quod additur: *Et ipse tanquam imbres emittent eloquia sapientiæ suæ, et in oratione confitebitur Domino*, laudans, scilicet, et illum glorificans, benedicens, affectus in ipsum dirigens, ut ab ipso in omnibus dirigatur. Hic est ergo ordo, hic modus, hic scopus et finis sacræ meditationis; qui justis omnibus communis est, sed sacerdotibus et pastoribus maxime proprius, quia per orationem in omnibus debent dirigi, ut se et alios possint dirigere; ubertimque debent spiritu gratiæ et intelligentiæ impleri, ut aliis illum possint communicare.

ORATIO VESPERTINA.

Sicut oratio matutina animæ fenestras divino aperit lumini, sic vespertina claudit cordis fenestras, et illas munit contra stygias tenebras, mentemque protegit. *A negotio perambulante in tenebris;* ideoque debet illa maxime commendari sicut et matutina.

Primo igitur tunc agendæ sunt Deo gratiæ pro beneficiis quæ per singulos dies et momenta de manu ejus accepimus. Ejus enim nutu vitæ nostræ stadium decurrimus, in manibus ipsius sunt sortes et tempora nostra. Si non cadimus, ejus manu fit nos tenente. Si cadimus et non collidimur, fit ipso supponente; si cadimus et resurgimus, fit ipso sublevante, et manum porrigente. Sic tempora nostra ipse disponit; sic dies regit, ut licet frequenter promereamur vindictam, et damnationis præcipitium, ab illa nos nihilominus sua benignitate eripiat; ideoque de die in diem ei debemus gratias agere, eum benedicere, cum nec unum diem sine ejus benefica manu securi transigamus. Ad eam porro gratiarum actionem opportunum est tempus vespertinum, dicente Psalmista: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum.* Sic et nocturnæ aves canoro carmine occasura diei solent prosequi, ne immunes abeant gratiarum actiones, quibus Creatorem omnis creatura collaudat, inquit sanctus Ambrosius, lib. V *Hexam.*, cap. 25.

Secundo, nocturno tempore examen conscientiæ commendatur, ut quæ per diem carnis fragilitate commisimus, humili mente recenseamus, et cordis contritione eluamus, monente iterum Psalmista: *Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.* Quasi dicat: Quæ per diem, vel sola cogitatione in Deum aut proximum peccando commisistis, noctu cum soli estis in silentio et quiete recogitate, rationem et pœnas a conscientia exigite per veram cordis compunctionem, ut sic coram Deo vos continuo ad mortem judiciumque disponatis, quasi ea nocte a Domino evocandi. Multis enim contingit subita morte proveniri, cum sani cubiculum ingressi fuissent, et nocte illa ad inferos descendisse, quod peccato mortali obnoxii obdormivissent. Ergo hoc monitum Apostoli alte nostris hæreat fixum mentibus: *Sol non occidat super iracundiam vestram, nolite locum dare diabolo.* Sol non occidat super ullum peccatum nostrum, quod possit esse mortiferum, nec unquam per illud locum relinquamus diabolo. Cur enim obdormiat aut hæreat diu homo in statu in quo non audeat mori, si vitæ suæ agnoscit incertitudinem? Quis scit an somnus quem mortifero in statu suaviter capescit, æternæ non sit futurus mortis initium? Hoc igitur serio prius meditetur cum corde suo, excitetur in se, et per stricti examinis ac perfectæ contritionis exercitium scopet spiritum suum, emundet cordis sui cubiculum, et ejiciat quidquid Deo displicet. Præclarum est ea de re consilium Hugonis a sancto Victore, lib. III *de Anima*, ubi sic monet: Redi ad cor tuum, et subtiliter discute teipsum, considera unde venis, quo tendis, quomodo vivis, quid agis, quid amittis, quantum quotidie proficis vel deficis, quibus cogi-

tationibus magis incursaris, quibus affectibus tangeris, quibus tentationibus a maligno acrius impugnaris. Et cum totum exterioris et interioris hominis statum plene agnoveris, non solum qualis sis, sed etiam qualis esse debeas; de cognitione tui poteris sublevari ad cognitionem Dei. Opportune certe ista vespertino tempore, dum silent omnia, et a negotiorum tumultu vacuus est animus, a sacerdotibus veræ pietatis sectatoribus requiruntur, antequam quieti membra componant.

Tertio, vespertina oratione non solum renovanda est voluntas de cætero non peccandi, nequidem venialiter ex deliberatione: sed etiam debet fieri renovatio omnium desideriorum ferventium, circa Dei obsequium, et vocationem nostram, implorato simul auxilio, quoad effectum deduci et firmari possint omnia ista proposita et desideria pia. Multum profecto confert hæc renovatio ad vitæ directionem. Nempe, sicut horologii pondera ad terram semper trahentia matutino vel vespertino tempore solent erigi, et ab hoc pendet totius horologii motus et progressus, ita ad animæ horologium, ut recte incedat (cum carnis pondus continuo ad terram vergat, et animum secum deprimat), opportuna est vespertina matutinaque oratio, per quam mens a terrenis ad cœlestia elevetur, et congrua secundum Deum revolutione moveri possit et procedere, dirigi et dirigere.

Quarto, cum nocturno tempore ad quietem homo se componit, aut expergiscitur, juvat serio recogitare de tot servis et ancillis Dei, qui in religione et alibi tunc vigilant in conspectu Dei, etiam cum lacrymis cor offerentes, et fortasse sanguinem pro ejus amore elicientes. Hac cogitatione excitatus, saltem intentionem suam et spiritum conjungat cum illis, supplicando Patrem spirituum particeps fieri tot orationum, tot bonorum operum, quæ coram ipso pretiosa sunt et accepta, dum alii in frigore et nuditate, alii in cinere et cilicio tunc temporis pœnitentiam agunt, non solum pro se, sed et pro omnibus Ecclesiæ membris illa offerentes in expiationem peccatorum. Plurimum prodest his et aliis sanctis cogitationibus cor munire contra tenebras inferni, et phantasmata diaboli. Et certe pia cogitatio nocte in corde condita, est instar seminis sacri quod mane germinat, reflorescit et fructificat. At sicut is qui vespere carbones cineribus tegit, tanto facilius mane cum exurgit, focum potest exsuscitare; ita qui cum pia considerationc vespere incumbit, mane facilius fervorem in se potest accendere: reliquiæ enim cogitationis nocturnæ statim incipiunt agere diem festum Domino. De hac vespertina et matutina oratione fusius egi in *Horto Pastorali*, tract. II. Unde hæc ex parte resumpta sunt pro opportunitate.

ADSPIRATIONES NOCTURNÆ PRO SINGULIS HEBDOMADÆ DIEBUS.

Dominica. « O Jesu! lumen indeficiens, illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, nequando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum. »

Feria 2. « O Jesu! proba me, et scito cor meum, interroga me, et cognosce semitas meas Et vide si via iniquitatis in me est, et deduc me in via æterna. »

Feria 3. « O Jesu! tu singulariter in spe contituisti me; in pace in idipsum dormiam et requiescam. O in pace! o in idipsum! o quid dixit! Dormiam et requiescam. »

Feria 4. « O Jesu! quid erit de me, quando oportebit sternere in tenebris lectulum meum? Quando sternetur subter me tinea, et operimentum meum erunt vermes? »

Feria 5. « O Crux! corona spinea, quam durum lectulum præbes Jesu Salvatori meo! In hoc lectulo dormiam et requiescam, in cogitatione animæ meæ. »

Feria 6. « O Jesu sponse! fac nunquam exors sit luminis tui palma mentis meæ; sed jugiter ardeat et luceat ad illam noctis vocem prompta. Ecce sponsus venit, exite obviam ei. »

Sabbato. « O Domine! nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animæ meæ: anima mea desideravit te in nocte, sed et de mane ex præcordiis meis vigilabo ad te. »

ADSPIRATIONES MATUTINÆ.

Dominica. « O Jesu! sol æterne, per viscera misericordiæ, in quibus visitavit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. »

Feria 2. « O Jesu! lux de luce, fac exuamus opera tenebrarum, et induamur arma lucis, ut filii lucis ambulemus in omni bonitate, justitia, et veritate. »

Feria 3. « O Jesu! Rex meus et Deus meus, intende voci orationis meæ, mane orabo, mane adstabo tibi, et videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. »

Feria 4. « O Jesu! Deus meus, ad te de luce vigilo, sitivit in te anima mea, in matutinis meditabor in te, quia fuisti adjutor meus, adhæsit anima mea post te. »

Feria 5. « O Jesu ! præceptor meus, mane erige mihi aurem, ut audiam quasi magistrum, et retrorsum non abeam. »

Feria 6. « O Jesu ! alpha et omega, principium et finis te lingua primum concinat, te mentis ardor ambiat, ut actuum sequentium tu sancte sis exordium. »

Sabbato. « O Jesu ! veritas, et vera charitas, et chara æternitas, tu es Deus meus, ad te suspiro de die ac nocte. »

LECTIO XII.

DE FLORE DUODECIMO, QUI EST LECTIO LIBRORUM PIETATIS, VEL DOCTRINA NECESSARIA AD OFFICIUM.

Existimant quidam sacerdotes, satis esse matutino tempore breve aliquod tempus orationi impendere, et exinde Horas canonicas percurrere ; reliquum vero temporis impendunt, vel otio, vel vagationi, vel inutilibus occupationibus ; idque non sine gravi animæ detrimento, gravique obligatione erga Deum judicem et vindicem. Hi occasionem dederunt illi quorumdam dicto : Quid est sacerdotium, nisi otium ? Hi porro condemnationi sunt obnoxii, cum servis illis quos invenit dominus desides, et otio torpentes, aut talentum in sudario ligantes. Et certe cum otium radix sit non infœcunda multorum malorum, diabolique pulvillus, vitandum est maxime sacerdotibus, a quibus temporis ratio strictior exigetur. Occupatio igitur post orationem consistit in lectione librorum sacrorum, illorum scilicet qui vel ad pietatem erudire, vel de his quæ sacerdotale munus spectant, possunt instruere ; ad scientiam scilicet comparandam, abunde sufficientem, cum pro se, tum pro aliis adjuvandis.

Quantum ad lectionem librorum pietatis, e quibus ediscere possunt scientiam sanctorum, scientiam salutis, hanc eis commendat sanctus Ambrosius his verbis : « Cur non illa tempora quibus ab ecclesia vacas, lectioni impendas ? Christum audias ! Illum alloquimur cum oramus, illum audimus cum divina legimus oracula. Quid nobis cum fabulis ? Ministerium altari Christi non hominibus deferendum accepimus. » Hæc Ambrosius, l. I *Offic.*, c. 20. Modum autem et finem quo debet hæc lectio fieri, diserte insinuat sanctus Augustinus, *Epistol.* CXLIII : « Optime uteris lectione divina, si tibi eam adhibeas speculi vice, ut ibi velut ad imaginem suam anima respiciat, et vel fœdaque corrigat, vel pulchra plus ornet. » Addit sanctus Bernardus, *Epist. ad fratres de Monte Dei*, eos exhortans ad sacram lectionem, non tam ad quærendam scientiam, quam saporem : « De quotidiana lectione aliquid in ventrem memoriæ dimittendum est, quod fidelius dirigatur, et rursus revocatum crebrius examinetur, quod proposito conveniat, quod intentioni proficiat, quod animum detineat, ut altera cogitare non libeat. » Non itaque multa cursim, sed pauca animo collecto legenda sunt, ruminanda, masticanda, ut pascatur animus, et excitetur ad ea adimplenda.

Multum porro efficax est lectio ista recte peracta. Exploratum enim est plurimos per eam ad vitæ perfectionis institutum extimulatos. Testis est sanctus Ignatius, qui legendo sanctorum Vitas, accensus est ad religionem illam instituendam quæ in Ecclesia fructum parit amplissimum. Testis sanctus Columbanus, qui ex lectione Vitæ sanctæ Mariæ Ægyptiacæ, initium fecit conversionis suæ. Testes aulici illi de quibus Augustinus, lib. IX *Confessionum*, qui legendo Vitam sancti Antonii, ad ejus imitandum exemplum incitati, statim ibidem ubi librum invenerant, religioni nomina dederunt. Certe de libris sacris recte asserimus fructum eorum haud satis posse explicari. Etenim verum est quod de illis Thomas a Kempis alibi dicit : Docent ignaros, arguunt otiosos, excitant torpentes, extimulant dormientes, corrigunt errantes, erigunt corruentes, terrent ridentes, consolantur lugentes, laudant humiles, vituperant superbientes, confortant debiles, reprimunt præsumentes, mitigant turbatos, lætificant tristes, justificant pios, damnant perversos.

Quantum ad lectionem librorum illorum, qui ad scientiam statui sacerdotali congruam ordinantur, illa etiam debet esse cordi sacerdotibus, ne in illud Domini impingant : *Quia tu scientiam repulisti, et ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Nosse ergo debent illud : « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem de ore ejus requirent, quia angelus Domini exercituum est. » Quapropter monet Timotheum Apostolus, et in illo omnes sacerdotes : *Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ.* Notum est ob imperitiam sacerdotum multa mala in Ecclesia exorta esse. Inde enim hæresi initium factum, inde contemptus sacerdotum et sacerdotii, inde dicti sunt ipsi asini coronati. Neque excusant se quidam, quasi scientia non egeant, eo quod animarum curam non susceperint. Neque enim exigua egent scientia, ut officio suo perfecte fungantur, et ut quæ statum suum sacer-

dotalem concernunt callere possint. Et certe indignum est Scripturis sacris et Psalmis quotidie legendis adstrictos esse sacerdotes, et tamen nunquam vel interpretem aliquem saltem in Psalmos legisse, aut eloquiis divinis intelligendis aliquosque operam dedisse. Audiant Radulphum, decanum olim Tungrensem, lib. *de Observ.*, prop. 8 : « Omnes ecclesiastici ad librum Psalmorum per diligens studium merito se debent transferre, ut ea quæ tenentur quotidie orare et spallere, discant intelligere; et sic intelligendo gustent interiore gustu dulcedinem ipsius sapientiæ, salutaris scilicet libri laudis divinæ. » An non et hoc ipsum monet ipsemet Psaltes, dum dicit: *Psallite Deo nostro, psallite; Psallite Regi nostro, psallite sapienter?* Quid est sapienter psallere, nisi sapiendo et scienter? Sapor ergo sit in affectu, scientia in intellectu, ut digne Deo regique possis psallere. Sanctus Ambrosius sacram Scripturam vocat « librum sacerdotalem, » et sanctus Dionysius dicit esse « substantiam sacerdotii nostri; » ergo indignum est sacerdotes reperiri, qui nunquam eam vel a limine salutarint, cæci et duces cæcorum. Hoc certe sacræ Scripturæ studium ita sancti Patres commendarunt, ut omne vitæ sacerdotalis studium merito in illa legenda et relegenda; et sæpe sæpius decurrendum, dixerint merito consumendum. Quod et ipsemet prius perfecerunt, et ut aliis stimulo forent et exemplo.

Sanctus Paulus morti jam erat vicinus, et tamen libros sacros ad se afferri mandat (II *ad Tim.*, IV, 13). Absque dubio illis volvendis se impendebat, licet divinitus infusa scientia non careret, ut nos edoceret tamdiu discendum, quamdiu vivimus.

Sanctus Ambrosius usque ad ultimam ægritudinem non cessavit unquam scribere et commentari, sive exponere sacras Litteras; unde in commentatione *Psalmi* XLVII, *Magnus Dominus et laudabilis nimis*, mortuus est. Nec dedignabatur ipsemet scribere, nullo utens amanuensi, ut perfectius opus foret. Unde Epist. LXV, *ad Sab.*, sic ait : « Nobis curæ est, senilem sermonem familiari usu ad unguem distinguere, et lento quodam figere gradu; ideoque aptius nobis videtur propriam manum nostro affigere stylo, ut non tam deflare aliquid videamur, quam abscondere, neque alterum scribentem erubescamus.

Sanctus Thomas, in lecto ægritudinis, explicabat religiosis monasterii Fossæ Novæ *Cantica Canticorum*, et mortuus est cum ad illa verba pervenisset : *Veni, dilecte mi, veni, egrediamur in agrum.* Quæ verba summo suavitatis affectu repetens, cum illis spiritum reddidit.

Venerabilis Beda de se in *Historia Anglicana* sic scribit : « Ego septennis monasterio ingressus, ibi tota vita omnem meditandi, Scripturis operam dedi, atque inter observantiam disciplinæ regularis, et quotidianam cantandi in Ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere, dulce habui. » Scripsit pene ipse in omnes Scripturæ libros, nec morbo destitit. In ultima enim infirmitate in *Evangelio* sancti Joannis laboravit, et pene animam agens, scribam accersens, ut absolveret, dicebat : « Accipe calamum, et festinanter scribe ; » tandemque absolvens dixit : « Bene est, consummatum est, » et paulo post cygneam vocem hanc edens, « Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto, » placidissime spiritum emisit, anno 735.

Sanctus Bonifacius jugiter *Evangelii* codicem secum deferebat, adeo ut nec in martyrio eum dimiserit. Nam cum impii in eum ensem vibrarent, ipse codicem hunc quasi clypeum objecit, et illustri miraculo factum est, quod licet ense peracuto per medium sectus sit liber, nulla tamen littera ea sectione est abolita. Quem ego librum, in prænobili Fuldensi monasterio in Germania propriis oculis conspicere merui.

Hæc recensemus hic, ut noverint sacerdotes muneris sui potissimum esse legere, discere, scribere, et sacros libros versare. Sive eis animarum cura incumbat, sive non, eloquia divina non debent negligere, et post illa debent quæstiones morales) quas conscientiæ casus vocant) sæpe volvere, ne ex illorum ignorantia in graves impingant errores, in his etiam quæ proprium sacerdotii statum concernunt, et conscientiæ propriæ defectionem. Unde Thomas a Kempis sic ait in *Doctrinali juvenum*, c. 6 : « Ecclesiasticus sine libris, quasi miles est sine armis, equus sine frænis, navis sine remis, scriptor sine pennis, avis sine alis, sutor sine subulis, faber sine malleis, sartor sine acu et filis, sagittator sine jaculis, viator sine baculo, cæcus sine ductore.

DE OCCUPATIONE DIURNA ET FUGA NEGOTIORUM SÆCULARIUM.

Aliqui inter sacerdotes non quidem sunt otiosi, sed cum se occupationibus sacris deberent impendere, profanis et sæcularibus inveniuntur animum immer-

gere. Hos disertis verbis arguit Apostolus: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut placeat ei cui se probavit.* Et sane sancti Patres hoc a vocatione sacerdotali alienum semper judicarunt, inter homines sæculi versari, et maxima ex parte sæcularia tractare negotia, neglectis illis quæ proprium sacerdotis statum concernunt, et tamen videmus et dolemus sacerdotes, imo et religiosos non paucos id agere

Audiant illi sanctum Anselmum, qui olim abbas Becensis et archiepiscopus Cantuariensis fuit; ipse libro simili, c. 187, ita describit: « Sicut bubo dum in caverna sua cum pullis est, lætatur, et suo modo bene sibi est; dum vero inter corvos et corniculas seu alias aves est, incursatur ac dilaniatur, et omnino sibi male est: utpote quia hic rostro percutit, ille alis in eum irruit, alter vero unguibus discindit; ita et mihi. Quando enim cum monachis meis, scilicet filiolis, conversari queo, mihi bene est, et grata ac singularis vitæ meæ consolatio; quando vero remotus ab illis sæculares conversor, hinc inde me variarum rerum incursus dilacerant, et quæ non ante sæcularia negotia, vexant. Male itaque mihi est, quando sic sum, ac tremens pertimesco animæ meæ dispendium. »

Audiant et Synesium episcopum, qui cum urgeretur ad negotia aliqua civilia tractanda sic respondit: « Mea facultas non est duobus dominis servire; si vero sunt aliqui, qui neque a conscientia lædantur in his, poterunt sane et sacerdotio fungi, et civitatum esse præfecti. Radius solis etiamsi cum stercore conversabitur, purus manet, et non coinquinatur. Ego vero si idem hoc fecero, fontibus et mari opus habeo. » Recte ille. Nam sacerdotis munus est cœlestia tractare, et non in exteriora se diffundere, et pulvere terreno aciem mentis obtundere.

Audiant et Chrysostomum, sive auctorem *Operis imperfecti*, homil. 2, sic disserentem: « Videmus plane corporis oculos, cum in fumo morantur, lacrymas fundere; si vero potiantur aere purgato, et florentibus pratis, aut hortis virentibus, fontibusque inter amœna fluentibus, seniores esse, et multo majore aciei fulgore rutilare. Talis profecto est mentis oculus; si enim in pratis divini eloquii pascatur, erit totus sine dubio purus et lucidus, et acutius cuncta perlustrans. Si vero in fumum negotiorum sæcularium fuerit ingressus, ad innumera prorsus mala illacrymabitur. » Hæc [illegible]

Audiant denique Clementem Papam hoc decretum ferentem: « Sacerdotem oportet irreprehensibiliter vivere, et summo studio niti, ut omnes vitæ hujus occupationes abjiciat, ne fidejussor existat, ne advocatus litium fiat, neve in illa occupatione prorsus inveniatur mundani officii occasione perplexus. Neque enim cognitorem sæcularium negotiorum esse oportet; ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possit Dei verbo vacare. Nemo ergo eum occupet ab his studiis, per quæ salus hominibus datur. » Ita habetur can. *Te quidem*, II, q. I.

Conformiter loquuntur et alii Patres, inter quos Cyprianus dignum memoratu refert exemplum de quodam Victore Geminio gravissime punito, quod filiis suis presbyterum Faustinum nominasset per suum testamentum tutorem. « Nam hæc, inquit, nunc ratio et forma in clero tenetur, ut qui ordinatione promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis et negotiis sæcularibus alligentur; sed in honore sportulantium fratrum tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari et sacrificiis non recedant, sed nocte et die cœlestibus rebus ac spiritualibus exercitiis serviant. Quod episcopi antecessores nostri religiose considerantes, censuerunt ne quis decedens ad tutelam vel curam clericum nominaret. Si quis hoc fecisset, neo offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari, qui ab altari sacerdotes et ministros voluit a vocari. Et ideo cum Victor Geminius Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quod pro dormitione ejus apud nos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in ecclesia frequentetur, ut sacerdotum decretum religiose servetur, et cæteris fratribus detur exemplum, ne quis sacerdotes et ministros Domini, altari ejus Ecclesiæ vacantes, ad sæculares molestis devocet.

Attendite igitur, o sacerdotes, quanta cura fuerit olim provisum et decretum, ne quis occupationibus sæcularibus vos præpediret; quanta sollicitudine Ecclesia mater vestra voluerit ut omnibus sepositis impedimentis orationi, lectioni, spiritualibusque exercitiis toti insisteritis. Quod si negotia sæcularia a vobis relegenda sunt, ut sublimioribus intendatis, quanto magis ea quæ perniciosa amplius judicantur, statu vestro indigna. Alea scilicet, comessationes, lusus et pocula, quibus major pars diei a quibusdam teri-

tur dicentibus: « Oportet transigere tempus. » Itane vero (inquit Bernardus) transire debet tempus adeo pretiosum, qua divinam propitiare debueras pietatem, properare ad angelicam societatem, suspirare ad amissam hæreditatem, excitare remissam voluntatem, flere commissam iniquitatem. Certe si ab omnibus, multo strictior a sacerdotibus temporis ratio exigetur, et si in sæcularibus otiositas mater nugarum, noverca virtutum, a Domino condemnabitur, in ecclesiasticis et Christi ministris gravius certe punietur.

LECTIO XIII.

DE FLORE DECIMO TERTIO, QUI EST RECOLLECTIO ANNUA.

De hac re sic regula: « Singulis annis totius anni peccata confessione expient; ut defectus plenius agnoscere, et sibi ad profectum calcar adjicere possint.»

Consulunt magistri spiritualis vitæ, ultra recollectionem quotidianam, instituere et annuam, octo vel decem dierum, ad pervidendum animæ statum, ad exscindendas occasiones peccatorum, ad vitæ perfectioris propositum efficacius renovandum, et gratiæ spiritum cœlitus hauriendum. Sic jussit Dominus discipulos suos decem diebus sedere, et in tranquillitate animi agere, ut induerentur virtute ex alto. Consulunt et aliqui singulis trimestribus tres seligi dies, adimplendo illud: *Ibimus viam trium dierum in solitudine, et sacrificabimus Deo nostro.* Idipsum potest in honorem tridui mortis Christi fieri; ut scilicet perfectius commoriamur cum ipso vita veteri, et sepeliamus veterem Adam ad resurgendum et ambulandum in novitate vitæ. Consuli etiam potest menstrua unius diei specialis recollectio, qua renovetur animus; imo et hebdomadalis, qua totius hebdomadæ defectus ad mentis tribunal vocentur, investigenturque radice eorum, et contra occurrentes occasiones animus obfirmetur.

Cæterum, ad annuam hanc recollectionem, juvat eligere locum solitarium, et a turbis remotum, qui mentis etiam solitudinem generare possit, vel adjuvare ut Dominus ibi loquatur ad cor, et animus in silentio divini susurri venas possit percipere. Ad id porro necessarium est ab omnibus objectis mentem distrahere natis, a curis etiam licitis sese segregare, cum Domino Jesu in solitudinem ingredi, « Sileant, Domine, omnes creaturæ tuæ in conspectu tuo; tu solus loquere, qui soles loqui pacem super eos qui convertunt ad cor; audire enim cupio quod loquaris in me. » Quam fructuosa sit hæc mentis solitudo, aliquot dierum recollectio ad totius vitæ directionem, nonnisi experti satis intelligere valent. Unde merito ad eam instigantur quicumque perfectionis sunt cupidi, maxime sacerdotes et ecclesiastici. Nam ex conversatione sæculi frequenter pulvere terreno contingit etiam pia corda sordescere et spiritum sopiri; sed hac methodo et praxi perfectius possunt emundari, et de novo accendi. Sic etiam efficacius adimpletur monitum illud Apostoli: *Admoneo te ut resuscites gratiam quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Ibi enim flabello suppeditantur et folles, ad spiritum et gratiam impositionis manuum excitandum, oratio scilicet, lectio, meditatio, examen et investigatio inclinationum et passionum perversarum, quæ impediunt gratiam et spiritum. Ibi pugna specialis instituitur contra primarias aliquas inclinationes, quæ sunt origo et fons aliarum imperfectionum et vitiorum. Est enim in quolibet aliquod vitium speciale cæterorum radix, contra quod principaliter est decertandum. De qua concertatione sic monet Cassianus: « Adversus illud arripias, homo, speciale certamen, omnem curam mentis erga illius impugnationem observationemque defigens, adversus illud quotidiana jejuniorum dirigens spicula; contra illud cunctis momentis cordis suspiria crebraque gemitus tela contorquens; adversus illud vigiliarum labores, ac meditationes sui cordis impendens, indesinenter quoque orationum ad Deum fletus fundens, et impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter ac jugiter poscens. »

Eligite igitur, o sacerdotes et ministri Christi, hanc adeo fructuosam solitudinem, hanc adamate, quam Dominus frequenter elegit et adamavit, illius vobis exemplum tradens, sive in deserto per quadraginta dies commorans a spiritu illuc ductus, sive in montibus in oratione pernoctans. In hac solitudine angelum et angelorum Dominum divosque tutelares sufficiat conscios habere mentis nostræ, et duces vitæ, adjuncto illo qui vicem Dei teneat in directione. Ibi perfecta fiat oblatio totius vitæ, totius temporis et æternitatis nostræ, totos nos Domino Jesu exhibendo; omnibus ejus placitis, votis, intentis, consiliis per singula vitæ currentis momenta fidelissime cupientes respondere et ad id nos hoc ipso exercitii tempore disponentes integerrime.

DOCUMENTA ALIQUOT AD RECOLLECTIONEM ANNUAM.

Status animæ illa annua recollectione perspicaciter inquirendus est, et singula pervestiganda, sicut horologii director non solum mane et vesperi pondera depressa erigit, sed etiam in anno semel singulas partes singillatim inspicit, et e loco suo dimovet, ut rubiginem extergat, oleo ungat, reparet et componet singula quæ usu vel violentia attrita sunt, vel loco suo mota. Sic, qui conscientiæ suæ curam habet, non solum nocte et vesperi per examen, pondus ad terram devergens erigit, vel per orationis exercitium ei curam adhibet, sed etiam singulis annis singula sagaciter investigat, affectus, passiones, defectus, tanquam rotas horologii explorans, ut videat an congrua secundum Deum revolutione moveantur. Et sic ubi reperit rubiginem, oleo novo gratiæ inungere curat, et quæ detrita sunt, reparare. Sequentia porro documenta ad animæ statum cognoscendum subservire possunt.

Primo, inquirat quale sit cor suum contra peccatum mortale, an valida resolutione firmatum, ut nullam ob causam vellet in illud incidere ; et an hæc resolutio semper in ipso perdurarit ab altero examine, sive annua confessione. In hoc enim præcipuum fundamentum vitæ spiritualis consistit.

Secundo, quale sit cor suum erga peccata venialia, a quibus licet penitus non possit eximi, videndum tamen an inclinetur specialiter ad aliqua, aut illis inhæreat cum affectu. Hic enim affectus maxime expungendus est sarculo contritionis perfectæ, ne germinet pestiferum germen in mente.

Tertio, quale cor erga exercitia spiritualia, an ea diligat, an ea æstimet, an sapore et gustu illis afficiatur et reficiatur, an vero molesta sint, et illi tædium ingenerent.

Quarto, an libenter lectioni piorum librorum se impendat, verboque Dei lecto vel audito delectetur. Num frequenter cogitet de Deo, lubensque loquatur de illo, et desideriis sæpe renovatis aspiret ad illum. Quod si in his cum tædio languide se gerat, inquirat causam et originem, coneturque radicitus exscindere.

Quinto, qua devotione erga Christum Deum hominem, quo amore feratur erga redemptionis mysteria et ejus passionem, quomodo imitetur ejus virtutes, patientiam, humilitatem, charitatem. An sincere quærat ejus gloriam, ita ut se totum impendat ad eam promovendam. Quid pro illius amore faciat, aut relinquat. Quo item affectu erga Deiparam, erga sanctos tutelares, erga angelum custodem, quamque fiduciam in illorum patrocinio concipiat.

Sexto, quo affectu et spiritu feratur erga officia vocationi suæ annexa, circa celebrationem sacrificii, Horarum lectionem, sacramentorum tractationem ; an pura intentione, an torpida, an perfunctorie hæc obeat. Quo zelo erga animas feratur ad eas adjuvandas, sanctificandas, lucrandas, quo desiderio inardescat, ut in illis honorificetur Deus per Jesum Christum.

Septimo, quam inordinato amore erga seipsum feratur, annon plus curæ et diligentiæ corpori curando impendat, quam animo ; annon plus sollicitudinis, ut honorem terrestrem assequatur, quam cœlestem ; annon plura ob respectus humanos peragat, quam propter Deum. Item, quam æstimationem sui habeat ; annon facile præsumat, non libere se jactet.

Octavo, quomodo erga proximum se gerat ; an in charitatis sinceritate illi auxilietur, non solum in ordine ad necessitatem sublevandam. Qualiter se gerat erga illos, qui ipsum offendunt ; an directe vel indirecte vindictam non quærat, an de illis bene loquatur ; annon impatienter se habeat ; non temerarie judicet.

Postremo, his et similibus examinatis, si profecerit, gratias Deo immensas agat, cui omne bonum adscribendum est. Si potius defecerit, confundatur et erubescat, quod divinis inspirationibus gratiæque auxiliis non responderit ; et compungatur quod erga eum infideliter se gesserit, nec vocem aut manum attenderit invitantis ad meliora, deducere volentis ad perfectiora. Tunc integra sui oblatio in manus Dei fiat, ut dominetur cordi, illudque dirigat secundum suum beneplacitum ; ut omnes voluntates ejus, et omnia consilia super salute nostra ab æterno et in tempore habita, perfecte ipso operante adimpleantur ; et non simus rebelles ejus lumini, sanctissimæque voluntati, sed gratias et inspirationes, illustrationesque et motus spiritus sui divini perficiat in nobis. Et ad hoc invocentur sanctorum patrocinia, præsertim Mariæ, et angeli custodis.

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

O Jesu, dux sacerdotum et pastorum, inspira illis desiderium et amorem hujus sacræ solitudinis et recollectionis, in qua de anno in annum se valeant agnoscere et te, se humiliare et contemnere, te exaltare et glorificare. Ibi agnoscant quomodo ex se semper deficiunt, et ad nihilum tendant, quodque septem tempora mutentur super se, nisi tu qui idem semper ipse es, semper bonus, justus et sanctus, eos in te stabilias. Da igitur illis in solitudine, ut claudentes aurem ad vocem foris sonantem, audiant te veritatem intus docentem, et clausis oculis ad exteriora, cœlestia penetrent et interiora. Ibi renovent animum, et magis ac magis accendantur ad tuum obsequium. Ita, o Jesu, innocentiæ restitutor et amator, dirige ad te tuorum corda servorum, ut novo semper fervore concepto, et in fide inveniantur stabiles, et in opere efficaces.

ADSPIRATIONES SACRÆ PRO DIEBUS RECOLLECTIONIS.

1. « O Domine, ecce ego, quia vocasti me, loquere, quia audit servus tuus; et quia servus tuus sum, da mihi intellectum. »

2. « O magister bone, fac me de illis discipulis esse, de quibus dicis : Erunt docibiles Dei et theodidacti. Unctio tua de omnibus doceat me. »

3. « O Domine verba vitæ æternæ habes, ad quem ibimus? Loquere ergo, et dic animæ meæ: Salus tua ego sum, pax, vita, gloria tua. »

4. « O Domine, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Spiritus tuus bonus deducat me, et vivificet me. »

5. « O Domine, quid ego sum mihi sine te, nisi dux in præceps? Tu ergo deduc me in via æterna, et ingrediar in veritate tua. »

6. « O Domine Jesu, qui dixisti : Ego principium qui loquor vobis, sic loquere ut redeamus ad te, principium a quo profluximus. »

7. O Domine, ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo, ut placeant tibi eloquia oris mei et meditatio cordis mei. »

8. « O Domine Jesu, vias tuas demonstra mihi, et semitas tuas edoce me, quia tu es Deus salvator meus. »

9. « O Deus cordis mei, cor mundum crea in me, et spiritum rectum innova in visceribus meis; spiritu principali, quem sacerdotali characteri indidisti, confirma me. »

LECTIO XIV.

DE FLORE DECIMO QUARTO, QUI EST OFFICII DIVINI PIA RECITATIO.

De hac re sic monet regula : « In divinis Officiis diligenter curent sacerdotes pronuntiationem integram, attentionem et reverentiam, cum interiorem, tum exteriorem. »

Officium divinum unum est ex propriis et primariis muneribus sacerdotum, et ideo debet cum perfectione peragi; quod ipsum nomen insinuat, quandoquidem non quodlibet officium sit, sed divinum. Omnibus ergo exercitiis voluntariæ pietatis illud perferendum est, quandoquidem sit obligationis strictæ; ideoque præpostere aliqui animum collectum et locum opportunum in allis sollicite requirunt, officium autem divinum cursim et perfunctorie persolvunt.

Potissimum autem duo requiruntur ad rite illud persolvendum, attentio scilicet et affectus : attentio ex parte intellectus, affectus ex parte voluntatis. Hæ sunt duæ alæ quibus mens ad cœlestia volat, et ad Dei thronum pertingit; sine his oratio non ascendit, sed super terram repit, et sine fructu perit. Ideo dicit Apostolus : *Orabo spiritu, orabo et mente; psallam spiritu, psallam et mente.* Itaque non solum spiritu oris, sed et spiritu mentis et cordis oratio debet fieri, ne sit sine fructu, si fiat labiis sonantibus, corde et mente aliud volventibus. Ut vero attentio ista procuretur, necessarium est prævia aliqua consideratione frænum injicere imaginationi per varia vagari assuetæ. Et cor paulatim a terrenis ad cœlestia, ab exterioribus ad interiora, a fluctibus tumultuantium cogitationum ad quietem aliquam renovandum, ut in Deum erigi possit. Hoc monet Ecclesiasticus : *Ante orationem præpara animam tuam, et non sis quasi homo tentans Deum.* A turbidis enim cogitationibus ad orationem subito prosilire, Deum potius est tentare quam orare. Quid enim est tentare Deum, nisi desiderare ut aliquid faciat sine mediis ordinariis, quæ prærequirit? Cum ergo requirat præviam animi recollectionem, ut menti devotionem in oratione infundat, nolle sic se disponere, et velle orare, quodammodo est illum tentare et irritare. Nempe sicut instrumentum musicum aliud non potest edere quam strepitum et confusum sonum, nisi chordæ præviæ disponantur, ita

nisi cordis nostri chordæ prævia consideratione componantur, et animus attemperetur, oratio ingrata est in auribus divinis quasi sonus obstrepens.

Quapropter sancti ante orationem conabantur exuere se ab omni cogitatione rerum externarum, solliusque Dei memoriam corde gerere. Sic de sancto Francisco traditur, cum Ecclesiam oraturus ingrederetur, solitum dicere : « Manete hic, cogitationes meæ, donec egrediar, et ubi opus Dei implevero, si indigeam vobis, iterum vos assumam. » Eodem hortabatur se modo sanctus Bernardus ante orationem dicens : « Intentiones, cogitationes, voluntates, affectiones, et omnia interiora mea, venite, ascendamus ad montem, ubi Dominus videt et videtur. Curæ, sollicitudines, anxietates, pœnæ, servitutes, expectate me cum asino, corpore isto, donec ego cum puero, intelligentia scilicet et ratione, usque illuc properantes postquam adoraverimus, revertemur. »

Alludebat ad verba Abrahæ, in montem ad sacrificium ascendentis. Ad pedem enim montis asinum reliquit et famulos, cunctaque ad sacrificium importuna. Ita viri sancti ad montem sacrificii, ad montem myrrhæ et collem thuris, hoc est, ad locum orationis ascendentes, asinum cum famulis et oneribus hoc est, corpus torpidum cum cogitationibus et impedimentis, ad januam relinquere solent, solo velut animo ascendentes, occupationibus ad tempus valedicentes, et cum Abraham dicentes : *Cum adoraverimus, revertemur ad vos.* Hoc imitari debemus; nam et ideo ad ingressum templi vas aquæ benedictæ appendi solet, ut ad orandum ingredientes, cogitationum turbam nos interturbantem immergamus et sepeliamus ibidem, quasi Ægyptios in aquis; quia nos a sacrificio impedire nituntur, et ad lutum et paleas revocare, dum divino insistendum est operi.

CONSIDERATIONES PRO PIA RECITATIONE OFFICII DIVINI.

Considerationes piæ præparare possunt et fovere attentionem in decursu Officii; harum aliquot subjicimus.

Primo, Dei consideranda est præsentia, ad cujus laudes accingimur, illiusque majestatem revereri decet toto laudum decursu. Servi dum conspectu domini ea quæ sibi ex officio incumbunt, peragunt, solent perfecte peragere, quia ad oculum serviunt. Nos obsequium servitutis nostræ in conspectu supremi Domini peragimus, vereamur ergo oculum ejus ad fundum usque animi penetrantem, et quæ imperfecte fiunt ulciscentem, vereamur illud Prophetæ : *Maledictus qui opus Dei facit negligenter.* Et quidem cum supremo Numine de negotiis omnium gravissimis tunc agimus, de remissione peccatorum, de justificatione animæ, de gratia et salute, de gloria æterna. Annon ergo aliis tunc intendere indecorum ? Annon id in tantæ majestatis vergit contemptum ? Nonne coram rege terreno de negotio quolibet tractans, si animum interim et vultum ab eo averlat, regis majestatem aspernari videtur ? Quanto magis id hic verum est. Præsentia ergo divini Numinis viva et firma fide apprehendenda in oratione, et ad eam rememorandam, excitandamque attentionem servit adspiratio illa singulis *Psalmis* adjecta : « Gloria Patri, et Filio, et Spiritu sancto, etc. » Quæ toto animi sensu pronuntianda est, ut attentio et intentio inter psallendum facile diffluens, revocetur et renovetur, vel si perstiterit, accendatur et acuatur.

Secundo, consideret qui psallit, se officium angelorum obire, quorum in cœlo perpetuum est exercitium, Dei laudes celebrare; eorum ergo solertiam cum reverentia junctam debet æmulari. Audi Thomam a Kempis. Chorus est Dei, et sanctorum angelorum locus, sicut angeli in cœlo, sic ministri ordinati sunt in choro. Opus angelorum semper Deum laudare, opus religiosorum est intenta mente psallere et orare. Sint in choro et in cantu quasi in medio angelorum. Imo omnes fratres tui sint tibi tanquam angeli Dei, et cum quibus psallis in terris, spera te quandoque cantaturum et in cœlis. Meminerit ergo qui psallit versus illius : *In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo.* Sic animum erigat intentionemque foveat.

Exemplis multis demonstrari potest Officium divinum, angelorum esse officium, et in eorum consortio persolvi.

Sancta Magdalena triginta annis ab hominum consuetudine disjuncta, quotidie septies ab angelis elevabatur in altum, ad audiendas cœlestium spirituum laudes, et cum illis persolvendas.

Sanctus Ignatius, tertius a Petro apostolo Antiochiæ episcopus, visionem vidit angelorum sanctissimam Trinitatem hymnis alterna voce decantatis collaudantium, et formam canendi in ea visione expressam Antiochiæ Ecclesiæ tradidit. Testis est ex Socrate et aliis Baronius.

Tempore Diocletiani, trucidatis multis

sacerdotibus, circa illorum reliquias audita est cœlestis psalmodia, horis illis quibus sancti illi martyres et sacerdotes Deum laudare consueverant mane et vesperi, ac hora tertia, sexta, nona. Testis est hujus rei Ado in *Martyrologio*, qui ideo angelico ministerio Horarum canonicarum ordinem esse constitutum affirmat.

In monasterio Corbeiensi, ordinis Benedicti, in Westphalia, multis sæculis perdurante religiosi instituti sanctitate, quoties quis religiosus infirmitate detentus, chorum non poterat frequentare, supplebat angelus perceptibiliter ejus vicem, ejusque in choro vocem. Testantur *Annales* illius cœnobii illustrissimo nuntio apostolico P. Aloysio Carafa novissime in ejus visitatione exhibiti, ex cujus ore id percepi.

Sanctus Gudulanus archiepiscopus, ambulans aliquando per mare, cum preces in navi persoluturus inchoasset more Ecclesiæ, dicens : « Deus, in adjutorium meum intende, » angeli subjunxerunt : « Domine, ad adjuvandum me festina, » et ita totum Officium alternis vicibus cum viro Dei persolverunt (Surius, 16 junii).

Septem tubis ministerio sacerdotum clangentibus, olim muri Jericho cecidérunt. Sic ergo septies in die cum angelis laudes Dei psallant sacerdotes, ut his divinæ laudis buccinis ore sacerdotali clangentibus, diaboli machinæ diruantur.

Tertio, consideret qui psallere debet, se membrum Ecclesiæ militantis, quæ laudes divinas decantando, triumphantem imitari cupit, ubi non solum angeli, sed et omnia beatorum chorus ardenti amore decantat. Una vero est Ecclesia, sive militans, sive triumphans; sicut unus erat populus Israelis, licet una pars jam mare transisset in littore secura, altera per mare adhuc graderetur inter undas. Utraque autem ordinata est ad laudandum Deum, licet una secure et continuo laudet, altera pro modulo suo certis tantum temporibus, ad æternam interim illam laudem respirans. Porro sacerdotes hujus Ecclesiæ laudantis primaria sunt membra quibus commissum est, ut nomine totius Ecclesiæ laudes persolvant, ideoque illius spiritu eas debent persolvere cujus vices gerunt. Imo spiritum Ecclesiæ triumphantis, quantum in se est, attrahere debent, aut in spiritu sic elevari, ut illi interesse jam quodammodo possint, et cum illa decantare. Ideo enim in alba veste eas decantare jubentur in choro, ut meminerint se æternitatis candidatos esse, et ad eam laudem æternam aspirare, de qua dicitur : *Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Quomodo laudabunt? Altissime, devotissime, purissime, suavissime, ferventissime, securissime, felicissime Nec unquam cessabunt a laude, quia nunquam cessabunt ab amore. His vocem et spiritum jungant Ecclesiæ ministri, quorum professio est immolare Deo hostiam laudis, vice totius Ecclesiæ, et vice plebis ; quæ cum variis negotiis et curis detineatur, habet eos tanquam mediatores qui certis horis orent, laudent, intercedant apud Deum; impetrentque subsidia necessaria, cum temporalia, tum æterna. Nempe sicut respublica civilis habet suos milites, qui excubent et vigilent noctu diuque pro illa, ita christiana respublica habet suos, qui nocturnis et diurnis horis vigilent, et preces tanquam arma spiritualia contra hostium incursus opponant. De his intelligi potest illud Prophetæ : *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die et nocte laudabunt nomen Domini.* Hic iterum sunt filii Sion, qui exultant in rege suo, et laudant nomen ejus in choro.

Tanta antiquis Patribus divini hujus officii et laudis cura fuit, ut ad imitationem illius quæ perpetuo in cœlo persolvitur, in quibusdam monasteriis institutum fuerit, ut sine intermissione laus et cantus continuaretur.

Sic legimus in Luxoviensi monasterio, ex institutis sancti Columbani celeberrimo, tantam fuisse religiosorum multitudinem, ut continuo sibi invicem chori succederent, nullumque interstitium foret a divinis laudibus die nocteque vacuum.

Ecclesia Disnensis, per Albertum et Ernestum Saxoniæ principes, sic instituta fuit et dotata annuis fructibus, ut perpetuum diurno nocturnoque tempore chorum haberet, cœlestis concentus perpetuitatem imitantem. Testis est Joannes Bonifacius, l. III, *de Inst. pueri christiani.*

Quarto, ut attentio possit foveri in decursu officii divini, juvabit animum reflectere ad orationem Christi in terris, qui tunc oravit pro nobis, et jam oratur a nobis tanquam in membris suis ; et ideo nos oportet illi conjungere mentem et spiritum, et offerre fructum labiorum, in unione illius laudis et orationis quam Patri obtulit in terris. Ipsum etiam hymnos decantasse ad laudem Patris, satis deducitur ex evangelicis gestis. Cœna enim peracta, hymno dicto, cum discipulis gratias egit; quem hymnum quidem existimant fuisse Psalmum *In exitu Israel*

de Ægypto. In cruce etiam inchoavit Psalmum vigesimum primum, *Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Ibidem finivit Psalmo trigesimo, pronuntians : *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum;* consentque aliqui Psalmum integrum submissa voce persolvisse. Itaque Christi Domini consideratio nata est excitare attentionem nostram; sive consideremus eum olim orantem in terris, quia ejus devotionem debemus imitari; sive consideremus ut modo orantem in nobis, quia ejus spiritum reveremur dum oramus; sive consideremus ipsum esse qui oratur et adoratur in cœlis, quia nullo satis digno honore eum possumus prosequi. Ipse etenim est agnus ille in throno stans, in circuitu cujus mystica animalia cum angelis, et seniores cum omnibus creaturis quæ in cœlo sunt et in terra, inclamant : « Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et honorem, et gloriam, et benedictionem. » Atque sciant sacerdotes se vicem non solum populi, sed et omnium creaturarum gerere, in laude et honore ac gloria Agno reddenda; quia creaturæ quæ sine anima sunt et sine voce, illorum spirituum animam et linguam quodammodo mutuant, ut laudent Creatorem et illi homagium præstent et agnitionem. Quin imo, cum animæ reprobæ se voluntarie gratia et amore æternum privarint, et consequenter laude, in pœnis blasphemantes Creatorem et Redemptorem; ipsi tenentur supplere quibus laus est Dei commissa, non solum pro illis creaturis, quæ non possunt nisi muto eloquio laudare, sed etiam pro illis quæ, maledictioni æternæ obnoxiæ, indignæ sunt laudem Dei in ore aut mente habere. Et ideo quanto ipsi maledicti affectu maledicunt Deum vindicem, tanto nos affectu laudare debemus et benedicere justum Judicem; et ad eum etiam finem laudes divinæ in officio quotidiano animo devotissimo persolvendæ sunt et referendæ.

EXEMPLA SANCTORUM.

Eam ob causam viri sancti, ad extremum usque spiritum, divino officio et laudibus Dei persolvendis institerunt, ut eam quam in laude Creatoris vitam insumpserant, finire possent.

De sancto Joanne episcopo Neapolitano sic legimus : « Sabbato autem secunda hora diei lætus ad ecclesiam processit, e ascenso tribunali, ex more populum salutavit, resalutatusque a populo orationem dedit, et collecta oratione spiritum exhalavit. »

Quod dicitur ex tribunali populum salutasse, significabitur mos episcopi, ex altiori loco dicentis ad populum : «Pax vobis. » Eumque resalutasse dicitur populus, respondendo scilicet: « Et cum spiritu tuo. » Tunc orationem, quæ Collecta nominatur, subjunxit, et eam finiens, etiam vitam finivit.

Sanctus Oswaldus, Vigorniensis in Anglia episcopus, cum sciret vitæ suæ terminum adesse ex divina revelatione, convocatis sacerdotibus suis, hortatus est ut sibi impenderent sacramentum Extremæ Unctionis cum Viatico Domini. Interim, nocte sequente, quasi oblitus adversæ valetudinis, in templum se contulit, et officium divinum explevit, reliquaque noctis spatia in divinis laudibus explevit. Mane, solito more linteo præcinctus, pauperum pedes lavit, atque extergens, quindecim Psalmis, quos in illo ministerio dicere solebat, persolutis, subjunxit : « Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto; » sicque ad pauperum pedes in divina laude expiravit.

Sanctus Vincentius, ordinis Prædicatorum, cum non posset officium in ultima ægritudinis die persolvere, curabat apud lectum suum per socium recitari. Cumque socius, laudes persolvens, pervenisset ad versum ultimi Psalmi : *Omnis spiritus laudet Dominum*, ipse multoties id repetendo cum jubilo, spiritum reddidit. Item de sancto Petro Cælestino tradidit scriptor Vitæ ejus.

CONCLUSIO AD SACERDOTES.

Ergo agite, « benedicite, sacerdotes Domini, Domino; benedicite, servi Domini, Domino. » Vos qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri, benedicite, laudate, superexaltate, psallite cum attentione et reverentia, cum affectu et devotione. Memores estote, sive privatim, sive publice vobis psallendum sit, vos stare in conspectu angelorum, in conspectu majestatis divinæ, in conspectu Agni coram throno ejus : ut reddatis ei gloriam et honorem, ex parte cleri, ex parte populi, ex parte omnis creaturæ, quæ si vocem haberet, optaret ei laudem persolvere. Supplete toto animi conatu laudem quam ei denegant infideles, hæretici, reprobi; et maledictionis voces quas in eum intorquent, compensate frequentissima et ferventissima laude. Vos statis quasi inter cœlum et infernum medii, ad hunc effectum Deo consecrati, ut eum laudetis pro superiori-

bus et inferioribus creaturis, pro animatis et inanimatis, pro infidelibus et christianis, pro hæreticis et catholicis, pro electis et reprobis ; ut sic confiteantur per vos Deo omnia opera sua, dum vos sancti et consecrati benedicitis illi. Cur vero cursim, cur perfunctorie, cur præcipitanter, et oscitanter et torpide tantum munus obeatis, si Deum, si angelos, si Jesum Christum attenditis ? Jesum considerate tanquam eum quem debetis laudare, tanquam eum cum quo debetis laudare et orare; quia semper laudat et orat Patrem, semper illi se hostiam offert et holocaustum laudis per se in cœlis, per vos in terris.

Concludo obsecrans te, Domine Jesu, qui simul es sacerdos et hostia laudis, pro me et sacerdotibus fratribus meis, ut illis aperias ora, aperias corda, ad digne te laudandum et per te Patrem ac Spiritum sanctum, ad digne pronuntiandum psalmos, hymnos, cantica laudis quotidianæ. *Da eis labium electum,* quod Ecclesiæ filiis promittis per Prophetam, *ut invocent in nomine Domini, et serviant ei humero uno;* unanimi scilicet consensu in obsequio tuo, unanimi orationem domo sacra tua, puro corde, puris labiis tibi psallentes. Lætifica eos *in domo orationis tuæ, in monte sancto tuo,* sicut promisisti per Isaiam; fac ut sint de populo qui scit jubilationem : *Ambulent in lumine vultus tui, et in nomine tuo exultent tota die, quoniam gloria virtutis eorum tu es.* Spiritum tuum cordibus eorum infunde, ne opus Dei faciant negligenter, aut ne dum labiis te honorant, cor eorum longe sit a te.

LECTIO XV.

DE FLORE DECIMO QUINTO, QUI EST ELEVATIO MENTIS AD SENSUM, VEL AD MYSTERIA PASSIONIS.

Ecclesia, a Spiritu sancto instructa, ordinavit officium ex sacra Scriptura, ex sanctorum Patrum scripturis, ex sacrarum precationum medulla, ex martyrum et aliorum sanctorum gestis. Et hic liber officii divini, *Breviarium* vocatur, quasi compendiose et abbreviate continens quidquid præclarum est in sacris Scripturæ libris, in Patrum scriptis, in sanctorum gestis et historiis, in orationibus a summis Pontificibus editis, aut aliis libris piis. Distinxit vero hoc officium grata varietate, ad tædium tollendum, per psalmos, cantica, hymnos, antiphonas, lectiones, responsoria, versus, orationes. Et in his omnibus mens erigenda est, ut intelligat sensum ; et affectus excitandus ad saporem et gustum, quia sub cortice sacrorum verborum, quæ decantantur vel leguntur, non parum medullæ continetur, quæ potest reficere animum bene attentum. Hoc diximus velle Psaltem, dum monet :*Psallite Deo nostro, psallite, psallite Regi nostro, psallite sapienter.* Hoc est sapide et sapienter, ut sit intelligentia in mente, sapor in corde. Hoc etiam vult Apostolus : *In psalmis, hymnis et canticis spiritalibus cantantes in cordibus vestris Domino.* Cui consonat monitum sancti Bernardi : « Immolantes hostiam laudis, jungamus sensum verbis effectum sensui, exultationem affectui, modestiam exultationi. » Quoniam vero plerique non intelligunt quæ pronuntiant, saltem meminerint se Spiritus sancti verba proferre; et ideo in illis verbis spiritum Ecclesiæ orare, qui est spiritus columbæ, postulans pro nobis gemitibus inenarrabilibus ; et idem ille spiritus est qui hæc officia dictavit et ordinavit, qui etiam nobis non intelligentibus orat. Hac consideratione mentem in Deum elevent, qui sensum ignorant, et ita licet non pascantur sensu et intelligentia, habebunt tamen fructum devotionis erga Deum, fructumque reverentiæ erga preces sacras, et erga Spiritum Christi et Ecclesiæ, qui in illis orat. Hoc si magna humilitate et pietate fiat, non minus meriti conciliabit quam si verborum sensus perciperetur, nec minus efficaciæ ad impetrandum habebit.

Quapropter beatus Jordanes, rogatus an preces monialium non intelligentium placerent Deo, respondit : « Sicut gemma in manu rustici ignorantis pretium tantum valet ac in manu aurificis qui pretium novit, sic et preces tantum valent in ore indocti, quantum in ore docti qui intelligit. » Addi potest et hæc similitudo. Libellus supplex, licet porrigatur principi ab idiota, tantum impetrat quantum si a viro litterato. Audi et aliam similitudinem. In Vitis Patrum quidam conquerebatur : « Ecce oro, et non est compunctio in corde meo, quia nescio virtutem, sive significationem verbi. » Respondit ei abbas Pastor : « Tu tamen orare perge. Quia sicut incantator, licet virtutem verborum quæ dicit, nesciat, serpens tamen percipit, et subjicitur incantanti. Sic et nos, licet ignoremus virtutem eorum quæ loquimur, dæmones tamen intelligunt, et territi discedunt. »

Memorabile est quod de sanctæ Lugardæ legimus. Contulerat ei Deus donum curationis, ita ut tactu salivæ vel manus morbos curaret. Cum vero hominum fre-

quentia sæpe in oratione impediretur, dicebat : « Quorsum, Domine, hac gratia, impediens toties ne tibi vacare possim ? Meliori illam dono commuta. » Respondet Dominus : « Quid vero petis ? » Ait illa : « Cupio intelligere Psalterium pro majori devotione. » Concessit ei Dominus ; sed vidit ex ea gratia se non ita proficere, ut sperarat ; reverentia enim velati mysterii mater est devotionis, et avidius res celata quæritur, majorique veneratione concupiscitur. Iterum ergo Domino dicebat : « Quid ad me simplicem monialem Scripturæ arcana nosse ? Potius mihi, Domine, cor tuum tribue, et cordis tui amorem sic cordi meo attempera, ut in te cor meum possideam omni tempore, tua protectione securum » Dedit ei Dominus, et ex eo tempore facta est quædam commutatio cordium, sive unio spiritus creati et increati per gratiæ excellentiam. Et ita deinceps Christus cordi virginis inhæsit, ut nec tentatio carnis, nec cogitatio turpis eam infestarit vel momento (Surius, 16 januarii).

Sed quæritur cur in septem horas officium divinum Ecclesia distinxerit. Respondeo potissimum id fecisse ad memoriam passionis Jesu Christi, ut recolerentur ea quæ passus est diversis illis horis, laudis hujus obsequio quotidiano gratum animum exhibendo. Hinc illi versus :

Matutina ligat Christum, qui crimina solvit ;
Prima replet sputis ; causam dat *Tertia* mortis ;
Sexta cruci nectit, latus ejus *Nona* bipartit,
Vespera deponit ; tumulo *Completa* reponit.

Quocirca fructuosum et Deo pergratum exercitium est illis horis mente volvere ista, et adspicere in Jesum pro peccatis nostris ligatum, illum et conspultatum, flagellatum et coronatum, in cruce acerba elevatum, vulnere amoris circa cor transfixum, cum luctu tandem depositum, et cum mœrore tumulatum. An non hoc indicare voluit Dominus, per Zachariam dicens : *In die illa effundam super domum David, et super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ et precum, et aspicient ad me quem confixerunt.*

Quænam est domus David, nisi Ecclesia Christi et congregatio fidelium ? Quinam habitatores Jerusalem nisi filii Ecclesiæ, qui intra muros illius adhuc militant, demorantur, aspirantes interim (et animo jam conversantes) ad Jerusalem triumphantem ? In illa ergo die, hoc est tempore legis gratiæ, communicabo eis Spiritum gratiæ et precum, ut adspiciant in me quem confixerunt, rememorantes quomodo pro peccatis omnium confixus sim, ideoque necem meam, et peccata sua deplorantes. Hoc omnibus christianis qui de domo David et filii ejus sunt, commune est, qui omnem orationem auspicari et finire debent per merita Christi crucifixi, *aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Jesum ;* ideoque a signo Crucis inchoant, et ter in die orando, mane, meridie, vesperi, mortem Christi commemorant. Sed potissimum in his qui de clero sunt convenit, tanquam primariis habitatoribus et civibus Jerusalem ; qui ideo septies in die laudes decantant in honorem Crucifixi, et in memoriam omnium eorum quæ toto passionis tempore diversis horis est perpessus. Ergo ut hoc suo munere perfecte fungantur, debent meminisse crucis Christi, et ardentibus votis implorare Spiritum gratiæ et precum, aspiciendo continuo in eum quem peccata nostra confixerunt, tanquam objectum et scopum qui unice proponitur eis, toto officii divini decursu, in certas horas eam ob causam ab Ecclesia distributo.

Ad Matutinum igitur et Laudes recolentur angustiæ, tormenta, pœnæ et contumeliæ probrosæ quas Christus passus est pro nobis tota illa nocte, dum in horto, jam sudore sanguineo et angustiis intimis exhaustus, crudelissime vinculis et funibus attractus est in Jerusalem, totoque noctis tempore modo percussionibus attritus, modo opprobriis et blasphemiis innumeris affectus ; ita ut dixerit sanctus Hieronymus ea nocte tot ac tanta passum Christum, ut in diem usque judicii reservata sit eorum integra notitia.

Ad Primam recolitur quid ea hora passus sit, dum diluculo convenere cum rabie principes Judæorum, de quibus conqueritur per Prophetam : *Circumdederunt me canes multi, et consilium malignantium obsedit me.* O ! quot latratus, quot calumniæ mordaces, consputationes, illusiones affixerunt cor Domini Jesu, dum per plateas trahitur tanquam opprobrium hominum, et abjectio plebis ; dum mane sistitur tanquam omnium sceleratissimus coram principibus Judæorum, coram Pilato, coram Herode accusatus, illusus, augustiatus : *Aperuerunt os suum quasi leo rugiens et rapiens, et factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.*

Ad Tertiam recolitur post tot noctis et diei attritiones, acerbissima flagellatio, impiissima coronatio, ignominiosissima purpuræ et arundinis inauguratio in hu-

meris opprobriis conjuncta, dolorosissima exhibitio in illis verbis : *Ecce homo.*

Ad Sextam recolitur damnatio ejus ad mortem, crucisque bajulatio renovans tormenta jam inflicta, aceti cum felle mixti potus ; denique infamis iterum denudatio, pedum et manuum crudelissima transfixio, et in crucem elevatio : *Foderunt manus meas, et pedes meos, et dinumeraverunt omnia ossa mea.*

Ad Nonam recolitur trium horarum in cruce augustia, cum mysticis quæ protulit verbis, quasi testamentum condens, post quæ tandem expiravit, cœlo lugente, et elementis signum luctus edentibus. Simulque rememoratur quomodo sibi jam mortuo latus voluerit aperiri, extremi amoris extremum indicium.

Ad Vesperas ejus de cruce depositio recolitur quanto cum mœrore fuerit piorum, maxime Virginis Matris, discipuli Joannis, Magdalenæ, Josephi Arimathei, et Nicodemi, qui corpus undique cruentum et laceratum, in sinum Matris deposuerunt, dolorosum spectaculum.

Ad Completorium recolitur ejus funus et sepultura, cui cooperatæ sunt personæ hæ piæ cum mulieribus quæ secutæ erant eum a Galilæa, quæ non deseruerunt pium Dominum, et magistrum lacrymis, quæ amoris et doloris testes fuere, ad sepulcrum usque comitantes.

Itaque, ad fructuose recitandum officium, et recolendam Christi passionem, ad singulas horas poterit oratio aliqua brevis et ejaculatoria fieri, vel voce, vel mente, in hunc vel similem modum.

Ad Matutinum. « Domine Jesu, in unione illius orationis quam in horto angustiatus Patri obtulisti, et tormentorum omnium quæ passionis tuæ nocte pertulisti, offero tibi hoc matutinæ laudis obsequium, ut illud acceptare digneris, in compensam tot blasphemiarum. »

Ad Primam. « Domine Jesu, in memoriam sputorum, alaparum, convitiorum, illusionum quas initio diei pro nobis pertulisti, et Patri obtulisti, hoc oris et cordis nostri obsequium suscipere ne dedigneris, ut Patri æterno gratum sit in unione tui amoris. »

Ad Tertiam «Domine Jesu, in memoriam acerbissimæ flagellationis et ignominiosissimæ coronæ tuæ, te modo orare, te adorare cupio ; et hoc sit obsequium servitutis meæ, quo te regem in æternum profiteor et agnosco. »

Ad Sextam. « Domine Jesu, in memoriam crucis acerbæ quam bajulasti, in qua erectus es, et te Patri hostiam obtulisti, hoc laudis sacrificium a nobis digneris suscipere, et Patri offerre, ut sit acceptum in oblationis tuæ unione. »

Ad Nonam. « Domine Jesu, in memoriam cordis tribus horis in cruce angustiati, et post expirationem lancea aperti, offero tibi hoc precis et amoris obsequium, ut cor nostrum jungere digneris tuo cordi amore inseparabili. »

Ad Vesperas. « Domine Jesu, in memoriam capitis tui languidi, et corporis tui plagis undique affecti, e cruce in sinu matris depositi, hoc officium orationis suscipe, et tibi acceptum sit in unione dolorum benedictæ matris tuæ. »

Ad Completorium. « Domine Jesu, in memoriam unctionis et sacræ sepulturæ tuæ, accipe hoc extremum officium servitutis et devotionis nostræ diurnæ, et ut tibi gratum sit, conjunge cum lacrymis, quas tibi obtulerunt piæ animæ. »

Conclusio orationis pro supplemento negligenti, in Horarum recitatione, hæc esse poterit post expletum officium : « O bone Jesu, propitius esto mihi peccatori. Ego tepidum et distractum officium commendo mellifluo cordi tuo emendandum et perficiendum ; tibique offero ad salutem omnium, in unione illius perfectissimæ attentionis, qua Patrem orasti et laudasti in terris. Responde, quæso, satisfac et supple pro me plenissime. »

Beata Gertrudis hoc ipsum divinitus est edocta, quæ cum quodam die officium cum aliis perageret, attente singula pronuntiare studens, ex infirmitate tamen humana multas patiebatur distractiones. Unde mœsta dixit intra se : « Quis fructus provenire potest ex hoc studio, cui tanta instabilitas est conjuncta ? » At Dominus, volens eam consolari, præsentavit illi dignissimum illud totius boni gazophylacium, cor scilicet suum, et dixit : « Ecce cor meum oculis mentis tuæ prætendo, qui omnia quæ per te minus perficere potes fiducialiter per me perficienda commendabis, et ita coram oculis meis apparebunt perfecta. Certe cor meum, humanam fragilitatem, instabilitatemque cognoscens, semper cum desiderio expectat, ut si non verbis, saltem cogitatione committas pro te supplendum, emendandum, ac perficiendum quidquid minus per te vales.

LECTIO XVI.

DE FLORE DECIMO SEXTO, QUI EST OBSERVATIO PIA LOCI, TEMPORIS, MODI CONVENIENTIS, AD OFFICIUM PERSOLVENDUM.

De loco.

Quantum ad orationis locum, peropportunus est et peroptimus templum vel oratorium Deo consecratum. Hic enim proprie est locus orationis, in quo chorus et altare; hic locus sanctus, in quo Dominus specialiter habitat, et angeli ascendunt et descendunt, ut preces nostras offerant, et dona Dei referant. Et certe quidquid in templis cernitur aut reconditur, natum est ad devotionem excitare, si mens ad ea consideranda elevetur; et ideo in illis officia publica decantari præceptum est. Quid est enim Ecclesia, nisi summi imperatoris palatium sacrum, locusque non solum divino Numini gratus, et ab angelis frequentatus, sed et dæmonibus terribilis, devotis delectabilis et suavis? Quid aliud ecclesia, quam domus Dei ad adorandum, aula Dei ad laudandum, chorus Dei ad cantandum, altare Dei ad celebrandum, porta Dei ad cœlos intrandum, scala Dei ad ascendendum, cœnaculum et mensa Dei ad panem vitæ edendum, atrium Dei ad mortuos in Domino sepeliendum? Vere locus iste sanctus est, in quo omnia sancta, omnia ad sanctitatem christianos excitantia. Unde et sacerdotum animus illic frequens debet esse, illic vota eorum et preces coram Deo comparere, ubi exercitorum omnium sacrorum proprius est locus. In templis enim castra sunt christianorum, ut in eis vigilent et orent et pugnent contra diabolum. Ibi celebrantur festa Christi et sanctorum, quæ indicant nobis gaudia cœlorum, ubi nunc cum Christo regnant, qui mundum contempserunt. Ibi recitantur sanctorum gesta, quæ corda pusillorum confirmant, ut constantes sint, et per arctam viam eos sequantur. Ibi miracula eorum declarantur ut mali intelligant quomodo nequaquam bonos opprimere debeant, aut in malitiis suis inebriari, sed tantis signis ad veritatem reduci. Ibi conduntur ossa eorum, ut populorum fidem roborent, ne mori timeant, sed cum electis resurgere confidant. Ibi scripta sanctorum Patrum exhibentur et leguntur, quæ sunt velut lucernæ viatorum, ne in fide aut moribus errent. Ibi imagines et picturæ mentes excitant ad venerationem et amorem beatorum. Ibi denique psalmi et cantica resonant, ad excitanda corda arida et tepida, ut ipsi exultent in conspectu Dei et angelorum.

Non parum profecto quæ in divinis officiis pie decantantur, ad animos audientium excitandos valere, variis potest exemplis declarari. Ac in primis sanctus Augustinus de se sic fatetur post Baptismum: « Non satiabar illis diebus, dulcedine mirabili considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani. Quantum flevi in hymnis et canticis tuis suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter! voces illæ influebant auribus meis, et eliquabatur veritas tua in cor meum, et ex ea æstuabat affectus pietatis et currebant lacrymæ, et bene mihi erat eum eis. » Sancta Cæcilia cantantibus organis soli Domino decantabat in corde suo illud Psalmi: *Fiat, Domine, cor meum et corpus meum immaculatum, ut non confundar;* et ita animo per hæc sacra verba in Deum erecto, se in castitatis proposito, ac in fide Jesu Christi confirmabat. Ipsa quoque Evangelium Christi gerens in pectore, non diebus neque noctibus vacabat a colloquiis et laudibus divinis; dumque expansis manibus orabat ad Dominum, cor ejus in verborum sacrorum pronuntiatione cœlesti ardescebat igne. Denique dum jam convertisset Valerianum sponsum et Tiburtium fratrem nocturnis colloquiis; dum aurora finem daret, insonuit eorum auribus hoc ex Apostolo monitum: *Eia, milites Christi, abjicite opera tenebrarum, et induimini arma lucis.* Audi aliud ex Chronicis fratrum prædicatorum.

« Juvenis quidam in civitate Parisiensi jurisprudentiæ operam navans, cum quodam die officio defunctorum interesset in ecclesia, illud audivit decantari: « Heu mihi, Domine, quia peccavi nimis in vita mea, quid faciam miser, quo fugiam nisi ad te, Deus meus? » Ita vero interius illa voce commotus est, ut non potuerit eam continuo auribus insonantem a mente repellere, nec occupationibus aliis aut recreationibus quibuscumque eludere. Quapropter renuntians dissolutiori vitæ, et sæculo valedicens, de medio Babylonis fugit ad ordinem sancti Dominici adhuc pietate recentem, ibi reperturus Deum suum. » Ita Vitæ fratrum Prædicatorum, p. 4, c. 10.

Alius quidam frater Guerricus, vir eminens in ordine Prædicatorum, similem sui ingressus in Religionem causam afferebat. Cum quodam die officio divino interesset, audivit legi in ecclesia: « Factum est omne tempus quod vixit Adam nongenti triginta anni, et mortuus est.

Facti sunt dies Seth nongenti et duodecim anni, et mortuus est. Facti sunt dies Enoch nongenti quinque anni, et mortuus est. » His auditis eum invasit, et ad cor usque penetravit hæc cogitatio: Quid faciemus et nos, nonne cito moriemur ? Hacque sancta cogitatione vehementer compunctus, ordinem sancti Dominici est ingressus, ut morti se præpararet. Ita idem l., c. 10.

Sancta Theresia non poterat sine spiritus exultatione et jubilo audire decantari illud : *Misericordias Domini in æternum cantabo.* Similiter cum in Missa illud : Et regni ejus non erit finis, tota extra se rapiebatur.

Cæterum, quia his qui privatim divinum officium recitant, non est semper integrum in templis Deo sacratis illud peragere ; ideo omnis eis locus qui non impedit attentionem et devotionem, est permissus, Consulitur vero eis illud Matth. VI : *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et ora Patrem tuum in abscondito.* Quod licet maxime intelligatur de mentis solitudine et conclavi, etiam tamen intelligi litteraliter potest de loco solitario et secreto ad orandum et psallendum eligendo, tanquam magis congruo. Istud ubi fieri non potest, sanctæ Catharinæ Senensis exemplum est imitandum, quæ cum a parentibus impediretur separatum locum ad pietati et orationi vacandum, seligere, divina inspiratione est edocta cellulam sibi in interiori mentis domo fabricare. In illa deliciabatur cum Deo magna quiete, etiam inter ollas et lebetes, ac culinarum loca, ob præceptum matris existens. Audiendum igitur est monitum illud divi Augustini, tractat. 334 *in Joan.* : « Quisquis supplicaturus Deo locum aptum et sanctum requiris, interiora tua munda, et omni inde mala cupiditate depulsa, præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora ; et ita age semper ut Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit ubi habitat.

DE COMPOSITIONE CORPORIS.

Quantum ad compositionem exteriorem corporis, ea sola prohibetur quæ impedit attentionem ; et consulitur ea quæ devotionem et mentis elevationem magis juvat. Varia autem est juxta variorum orantium dispositionem; ideoque dum privatim Horæ recitantur, relinquitur id prudentiæ uniuscujusque et devotioni, quantum in choro oporteat se conformare, Ecclesiæ mori et cæremonarium præscripto.

Sanctus Franciscus, licet oculorum, stomachi, splenis et hepatis ægritudine laboraret, nolebat tamen muro vel parieti inhærere dum psalleret; sed horas semper erectus, et sine caputio, non gyrovagis oculis, nec cum aliqua syncopa persolvebat. Si quando esset in itinere, figebat tunc temporis gressum, hujusmodi consuetudinem reverentem et sacram propter pluviarum inundantiam non omittens Dicebat enim : « Si quiete comedit corpus cibum suum, quod futurum est vermium esca, cum quanta pace et tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ ? » Hinc adhuc sancti Francisci corpus mortuum stat quasi orans, nullis fulcris innixum.

Sanctus Carolus solebat flexis genibus totum Officium divinum recitare, idque propter reverentiam illius quem alloquebatur. Imo sacras Scripturas capite discooperto, et flexis etiam genibus, tanquam divina verba legebat.

Sanctus Paulus, primus eremita, etiam in oratione hunc modum servabat, genua flectendo, et manus oculosque in cœlum tollendo. Et id ex eo constat, quod tali corporis situ animam exhalarit. Unde sanctus Antonius cum sic invenisset eum, existimabat in oratione esse persistentem, quem non deceret interrumpere. At postea advertit corpus exanime esse, et tamen speciem quam in oratione toto vitæ suæ cursu observarat, etiam in morte non deseruisse, genibus complicatis, erecta cervice, extensisque in altum manibus.

De beato Isaac, Syro monacho, ex sancto Gregorio supra diximus, quod tres continuos dies et totidem noctes genibus innixis oraverit.

Ex his colligere licet, quandoque negligentiæ et irreverentiæ periculo obnoxium esse, Horas canonicas in lecto recitare. Quod exemplis aliquot comprobat beatus Petrus Damianus, epist. XIV, *ad Desiderum* : Abbatem in quodam cœnobio Burgundiæ refert accidisse, quod casu religiosus piæ conversionis obviaret cuidam speciem præferenti peregrini alicujus Jerosolymitani, palmamque in manu gerenti. Cum autem ille paululum pertransisset, dixit : « Completorium in lecto dicere nec salus est, nec profectus. » Id audiens religiosus miratus est ; at post tergum respiciens, eum videre non potuit, quia mox prolato verbo disparuit. Ille vero ad conscientiam mox reversus, invenit quod pridiano vespere lassus de via redierat, et fessa in lectulum membra projiciens, jacendo canonicas Horas compleverat. Utrum angelus vero fuerit, vel

homo, Dei ducimus relinquendum judicio. Ita ille.

Idem refert de altero religioso, priore cujusdam cœnobii, qui quia levi quadam infirmitate laborabat, sæpe jacens in lecto Completorium decurrebat, confisus in hac sui corporis imbecillitate. Accidit ut quemdam dæmoniacum exorcisare rogaretur. Cum hoc perageret : « Tune ille es (inquit dæmon per os energumeni) qui quotidie Completorium in lecto insusurras, et modo me quasi sanctus vis ejicere, et juris meis vacuum de meo vis dominio eripere? » Erubuit ipse quia rei veritatem etiam per mendacii cognovit auctorem.

Audiendum hic est quod ex Vitis fratrum eremitarum sancti Augustini, lib. II, c. 16, refertur. Cum duo fratres quadam nocte sedendo in lectis suis, et quasi cubando Matutinas horas persolverent, ecce pertransiens dæmon, et fœtorem intolerabilem spargens, dixit : Ad talem orationem tale debetur incensum.

Itaque sub divini timoris ac reverentiæ disciplina, divina sunt persolvenda Officia, ne dum psallimus, fructum spiritus cum carnis desidia misceamus; quia sæpe parum prodest hostiam Deo laudis offerre, et per torporem negligentiæ eam fœdis vel inutilibus cogitationibus inquinare.

DE TEMPORE OFFICII PERSOLVENDI.

Quantum ad tempus, olim etiam recitantibus secundum canones et antiqua jura opportunum tempus et certum destinatum fuit; ita ut juxta communiorem opinionem, Prima recitari deberet una hora ante vel post solis ortum; Tertia vero hora e solis ortu tertia; Sexta, hora meridiana; Nona, tertia post meridiem hora; Vespertina, hora duodecima a solis ortu; Completorium vero post solis abscessum, appetente jam nocte; nocturnæ Vigiliæ cum Laudibus, Matutinis, ad mediam noctem, aut quarta vigilia noctis, hoc est una, duabus tribusve horis ante solis ortum. Hæc sunt debita tempora, secundum canones et jura. At vero usu receptum est, ut singularum horarum officia persolvantur in choro, juxta consuetudinem provinciæ vel patriæ.

Quantum vero ad privatim Horas legentes, quoad fieri potest tenentur sese conformare horis ab Ecclesia solitis; ita ut veniale peccatum intercurrat, si notabiliter absque causa præveniantur vel postponantur. Ad hanc rem comprobandam facit exemplum quod in antiquis Patrum historiis refertur, et citat Innocentius, Hostiensis, Joannes Andreæ, et Abbas, in c. 1 *de Celebr. Missarum*. Angelus quemdam anachoretam solitus erat observare divina Officia persolventem; ille vero persolvebat modo citius, modo tardius, quandoque etiam hora debita. Ideo angelus aliquando ei deferebat uvas immaturas et acerbas, aliquando maturas et suavissimas, aliquando etiam siccas et marcescentes. Interrogatus est angelus, quid rerum id significaret. Respondit se uvas afferre ex parte tantum maturas, quando divini Officii tempus præveniebat; quia tunc et ipse immaturam quodammodo orationem Deo offerret, horam præoccupans. Tunc vero perfectas uvas se deferre, quando debito tempore Officium divinum persolvebat, ut insinuaret quanti sit apud Deum meriti, obsequium laudis divinæ suo tempore persolvere. Denique attulisse quandoque uvas siccas et marcidas, ut indicaret obsequium laudis divinæ serius quam par est præstitum, multo minus valere quam suo tempore oblatum, vel etiam anticipatum.

Alterum exemplum idem confirmans refert beatus Petrus Damianus, *Epist. ad abbatem Desiderium*, de sancto Severino, episcopo Coloniensi, in purgatorio punito, eo quod frequenter ob negotia aulæ Horarum tempus anticiparet. Sic autem habet. « Clericus Coloniensis vadum fluminis transibat, et ecce beatus Severinus, ibidem nuper episcopus, equi habenas apprehendit, eumque retinens sistit. Cumque ille in stuporem versus, cur illic tam celebris famæ vir moratus, inquireret : Da mihi, inquit, manuum tuam, et quæ circa me sunt, non auditu disce, sed tactu. Cumque datam manum fluctibus episcopus impressisset, tantus eam ardor absorbuit, ut undique carnes ejus diffluerent. Ad quem clericus ait : « Cum nomen tuum in tanta sit benedictione apud nos, et fama tua totius Ecclesiæ præconiis celebretur, cur te pestilens hæc vorago constringit, tantoque incendio cruciaris? » Respondit : « Nihil aliud in me mansit plectendum, præter hoc quod, dum in aula regia constitutus imperialibus me consiliis vehementer implicui, canonicæ synaxis officia per distincta horarum spatia non persolvi. Mane quippe simul omnia coacervans, tota die negotiis vacabam securus. »

Hæc Petrus Damianus. Advertit vero Baronius hic irrepsisse errorem in nomine, putatque non esse legendum *Severinus*, sed *Pelegrinus*, sive *Peregrinus*, qui creatus est episcopus Coloniensis anno

1021, et præfuit sexdecim annis. De quo Baronius, tom. X, anno millesimo sexagesimo secundo.

Sed, dices, videtur sequi ex dictis ob negotia et occupationes incidentes illicitum esse prævenire tempus Horarum; et tamen communiter doctores consulunt, tunc mane divinum Officium usque ad Vesperas persolvi, eo quod attentius, studiosius, religiosius recitari soleat. Unde et in cap. *Presb. de celebr. Miss.*, idem consilium datur clericis, qui variis occupati sunt negotiis. Quocirca etiam Hugo de Sancto Victore dicit: « Ante horam officium persolvere prudentiæ, post negligentiæ, debita hora obedientiæ est. »

Respondeo non sequi ex dictis exemplis, ob justas occupationes etiam communes, non licere prævenire Officium. Quantum enim ad anachoretam illum, quandoquidem solitariam vitam agebat, merito suis temporibus divinum Officium persolvere tenebatur, et de ea re monebatur. Quantum ad episcopum illum, ideo in purgatorii pœnis detentus videtur, quia vel aulam regiam frequentabat plus quam par erat; vel preces horarias, præcipue in ecclesiis cantandas, non curaverat, vel certe ipse privatim eas plus æquo et sine justa causa anteponebat. Ita Azor., L. X, c. IX.

LECTIO XVII.

DE FLORE DECIMO SEPTIMO, QUI EST STUDIUM INTELLIGENTIÆ PRINCIPALIUM PARTIUM OFFICII DIVINI.

Explicatio Officii divini.

Cur incipit Ecclesia preces canonicas per Orationem dominicalem?

Quia hæc est perfectissima omnium orationum, et singulæ ejus petitiones finem complectuntur, ob quem debemus orare, et omne id quod orando debemus petere. Cum enim dicimus: « Pater noster, qui es in cœlis, » elevatur mens ad illum æternæ majestatis Patrem, et conciliatur attentio, et animi ad cœlestia erectio.

Deinde in prima petitione designatur finis primus ob quem debemus orare scilicet ut honoretur et glorificetur Deus in omnibus, et ab omnibus, et per omnia. In secunda petitione secundus finis indicatur, nempe ut adveniat nobis regnum Dei æternum et internum. Internum quidem, quod consistit in justitia interiori, pace, et gaudio Spiritus sancti; æternum autem, quod erit in fruitione consummata, ad quam illa ducunt. In tertia petitione indicatur tertius finis, quia oramus ut impleatur voluntas in nobis, vel per nos, vel sine nobis, ut simus conformes divinæ et æternæ voluntati, eamque quantum in nobis est, possimus adimplere cum fervore, promptitudine, et perfectione. Et quia angeli et sancti eam implent in cœlis, rogamus ut det nobis orare in spiritu sicut et illis. In quarta dum petimus panem quotidianum, cum ille panis sit etiam refectio animæ, quæ datur in oratione, hanc nobis intendimus, et petimus in horarum et precum harum persolutione. In quinta indicatur et alter finis orationis nostræ, quia ad hoc fundimus preces Deo, ut peccatorum nostrorum remissionem et cordis contritionem impetremus. Denique in sexta et septima insinuatur et ille orationis scopus, qui est ut liberemur a periculis et occasionibus peccatorum, omnibusque corporis et animi malis. Et numquid omnia hæc in Psalmorum decursu variis versiculis continentur? Oratio ergo dominica recte præmittitur, tanquam breviter continens et rememorans nobis omnia ad quæ mentem erigere debemus dum divinum Officium persolvimus.

Adjicitur quoque Salutatio angelica, tum ut amorem et reverentiam erga Mariam testemur, tanquam matrem Domini et mediatricem nostram, tum ut nos adjuvet sua intercessione, in hoc sancto opere recte peragendo; tum denique ut ipsa in omnibus laudibus nostris participet cum filio, per illius laudes inchoamus, recitantes *Ave Maria*, et finimus dicentes *Salve, Regina*, vel aliam antiphonam.

Denique additur *Credo* in Matutinis et Prima; ac in fine Horarum, ut protestemur fidei virtutem ore et spiritu, per quam inchoamus, prosequimur, finimus omnem orationem; quia ipsa est radix et fundamentum omnis devotionis, omnisque illius quam Deo reddimus laudis.

2. Cur singulis horis præmittitur: *Deus, in adjutorium meum intende?*

Ut miseriam nostram agnoscamus, et gratiam divinam plane nobis necessariam, quandoquidem nec unum solum desiderium bonum, vel cogitationem Deo gratam, possit homo habere a se, tantum abest ut recte possit orare, nisi specialiter a Deo juvetur. Auxilium ergo poscimus ut in hac laude ei persolvenda intellectum illuminet, voluntatem accendat, memoriam foveat; sicque verba, cogitationes, affectus et desideria, toto tempore laudis hujus in eum transferuntur. In Vita sanctæ Lutgardis lego quod licet ea idioma latinum haud intelligeret, ad illum tamen

versum : *Deus, in adjutorium meum intende*, videbat fugientes dæmones, et agnoscebat quam efficacia sint divina verba, etiamsi qui pronuntiant, illa non intelligant.

3. Cur adjicitur *Gloria Patri ?*

Ut moneamur non habere aliam intentionem, quam sanctæ Trinitati gloriam reddendi, et ad id omnes creaturas, cœlum et terram, et quæ in eis sunt, invitandi. Censemur enim toto Officio jungere voces nostras cum angelis et choris cœlestibus, qui in æternum cantant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Illam eamdem gloriam pro modulo decantare conamur, dicentes : *Gloria Patri.* Unde id proponitur velut thema, et quæ in toto Officio peraguntur, non sunt nisi commentarius et plenior explanatio, glossaque hujus versiculi. Hæc est primaria nota ad quam omnes alii moduli, sicut in musica fieri solet, reducuntur ; hinc in fine cujuslibet Psalmi repetitur. Et idem est, *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto*, cum voce Apocalypsis: *Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, honor, virtus et fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.* Hic vero versus ex apostolorum instituto et usu ortum habet, ut docet Baronius, tom. III, anno Christi 325, ex sancto Basilio. Concilium autem Nyssenum addidit : *Sicut erat in principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen*, ut retunderet arianos dicentes : « Erat quando non erat, » hoc est, Erat tempus quando non erat Filius.

Unde olim catholici ab arianis per hunc versum, *Gloria Patri*, distinguebantur, tanquam per quoddam symbolum continens professionem fidei Trinitatis, et consubstantialitatis personarum. Per illum ergo initiamus psalmodiam sacram, per illum continuamus, per illum finire debemus, ubique tribuentes gloriam tribus in Divinitate personis ; illamque semper respicientes tanquam primarium objectum nostræ intentionis in omni oratione Hic vero versus ita quorumdam inhæsit animis, ut in extremo spiritu illum exprimere non solum corde, sed et voce conati sint. Sic supra dixi sanctum Osvaldum, episcopum Vigorniensem, et Venerabilem Bedam in illius pia pronuntiatione spiritum reddidisse. Atque etiam nonnulli pii et eruditi ex illo versu conficiunt rosarium sanctæ Trinitatis ; in quo, recitata Oratione dominica et Salutatione angelica, ad singulos minores hunc versum *Gloria Patri, etc.*, loco Salutationis angelicæ, quæ solet repeti in Rosario Virginis. Et hoc exercitium non est infructuosum, cum sit imitatio cœlestis chori angelorum illam gloriam continue decantantium.

De Invitatorio.

4. Cur subditur Invitatorium ?

Invitamus non solum plebem aut eos cum quibus Officium persolvimus, sed et omnes beatos e cœlis, imo omnem creaturam e terris, quasi eis insonantes : *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum.* Et quia septem sunt Horæ canonicæ, reduci possunt tunc in mentem septem ordines beatorum : primus, angelorum, in novem choris ; secundus, patriarcharum ; tertius, apostolorum, evangelistarum, et discipulorum Christi ; quartus, martyrum ; quintus, pontificum, confessorum, doctorum ; sextus, sacerdotum, levitarum, monachorum, eremitarum ; septimus, virginum, viduarum et conjugatorum. Et cum de martyribus, aut apostolis, aut confessoribus Officium peragimus, præcipue in medio eorum nos esse consideremus, dum dicimus : « Regem martyrum dominum, venite, adoremus. » Et sicut Saül inter Prophetas merito talis societatis prophetavit, ita et nos digni fiamus, qui cum illis Dominum adoremus. Deinde advocare debemus omnes animæ nostræ vires, omnia interiora nostra ut in Dei laudem conspirent.

Ita practicabat religiosus quidam, de quo in *Vitis Patrum*, qui initio orationis solitus erat dicere facultatibus animæ suæ : « Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro, adoremus et procidamus ante eum, nos enim populus ejus et oves pascuæ ejus. » Quasi diceret : O potentiæ animæ meæ, estote populus Dei, oves ovilis ejus ; venite, et simul intendite, ac prosternite vos ad plorandum peccata vestra ; et orate, ut possitis pasci in hac Dei laude sanctis affectibus et cogitationibus.

Sancta Gertrudis in Invitatorio, quod quinque constat versibus, ad singula vulnera Domini nostri Jesu Christi suaviter deosculanda solebat illute accedere, et sanguine inde fluente in Spiritu se aspergere ; finiensque in vulnere lateris et ejus corde ; ibi remissionem et supplectionem defectuum petebat, ac novam gratiam ad Officium recte inchoandum. Cum vero quintum versum ad vulnus lateris persolvisset, quasi intracta ipsi fonti totius boni, ibidem decantabat : *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto : Sicut erat in*

principio, et nunc, et semper, et in sæcula sæculorum, Amen. Omnia per cor Jesu terminabat, quod totius divini influxus est contentivum. Similiter practicabat in aliis versibus Psalmorum decantans illos, ad florida vulnera Christi, et in corde ejus finiens.

De Hymnis.

5. Cur Hymnus subjicitur?

Respondeo: Hymni isti vel continent historiam creationis mundi distributam per septem dies hebdomadæ, vel historiam festorum quæ celebrantur ad laudandum Deum de donis gratiæ communicatis; et ideo aliqui initio Horarum, alii in fine subjiciuntur, et sunt a sanctis Patribus compositi, et a sancta Ecclesia probati. Unde in concilio Toletano IV, c. 12, dicitur: « A multis hymni magno studio in laudem Dei, atque apostolorum et martyrum triumphum, compositi esse noscuntur; sicut sunt ii quos beatissimi doctores Hilarius atque Ambrosius ediderunt. » Porro canticum hymno est affine; solent vero cantica ex sacris Scripturis depromi. Attamen canticum *Te Deum*, a beatis Ambrosio et Augustino fuisse compositum testatur Dacius, episcopus Mediolanensis, in suo *Chron.*, l. I, c. 10, his verbis: «Ab Ambrosio cunctis fidelibus urbis stantibus et videntibus, in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Augustinus baptizatus et confirmatus est. In quibus fontibus, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis: *Te Deum laudamus* cantantes, cunctis qui aderant audientibus et videntibus, ediderunt; quod ab universa Ecclesia usque in hodiernum diem religiose decantatur. »

Hæc episcopus Dacius, cujus meminit sanctus Gregorius, l. IV, c. 4. Attamen quandoque miratus sum me id non reperire, nec apud sanctum Augustinum in *Confessionibus*, cum de baptismo suo agit, nec apud Baronium tractantem de hoc eodem baptismo Augustini. Hoc interim certum maneat, divino Spiritu compositum fuisse, et ab Ecclesia inter cantica recenseri, tanquam dignum quod canticis e Scriptura depromptis annumeretur. Cantica enim Ecclesia non solet appellare nisi illa quæ spiritu prophetico aut divino edita sunt, puta Moysis, Ezechiæ, Zachariæ, trium puerorum, Mariæ Virginis, et Simeonis. Unde adverte Ecclesiam in singulis hebdomadæ diebus aliquod canticum ad Matutinas laudes decantare. In diebus Dominicis ac festis canticum Ambrosii et Augustini et canticum trium Puerorum; feria 2, canticum Ezechiæ, *Isaiæ*, XXXVIII; Isaiæ (12), feria 3; feria 4, canticum Annæ, I *Regum*, II; feria 5, canticum Moysis et filiorum Israelis, *Exod.*, XV; feria 6, canticum Habacuc, capite tertio: sabbato, canticum Moysis, *Deuter.*, XXXII. Ad Vesperas, quotidie recitat canticum beatæ Virginis. Ad Completorium, canticum Simeonis, *Luc.*, II. Quotidie idem ad Matutinas, Laudes, canticum Zachariæ, *Luc*, I. Ita ut nullum fere canticum ex iis quæ in Scripturis continentur, prætermiserit Ecclesia.

De Psalmis.

6. Cur Psalmi adjiciantur hymnis? Respondeo, Psalmos esse principalem Officii divini partem, omnis generis voces et affectus in se complectentem. Modo enim exprimunt affectus et voces compunctionis pro peccatoribus, modo sublimis amoris pro justis. Modo voces edocent miseriam nostram repræsentantes, ut nosipsos agnoscamus; modo voces divinam misericordiam exaltantes, ut Deum collaudemus. Mox divina beneficia enarrant, ut gratias agamus; mox exhortationem continent, et perfectionis consilia suggerunt, ut ea adimpleamus. Denique multa continent, quæ omni tempori, omni loco, omni conditioni hominum congruunt, ut animus in Deum erigatur. Hinc antiquitus maxime fuit commendatum, his qui in pietate instituebantur a primæva ætate, Psalterio ediscendo incumbere.

Sancta Athanasia, septennis puellula, brevi edidicit tempore totum Psalterium, Testatur Surius, 14 januarii.

Sancta Beatrix, ordinis Cisterciensis abbatissa, quinto ætatis suæ anno absque errore totum Psalterium ordine memoriter tenebat, ut testantur *Annales Cisterc ienses.*

Sancta Margarita Hungarica, cum monasterium ingressa esset, annos tantum tres cum dimidio nata, dimidium post annum preces horarias beatæ Virginis perfecte callebat. Testis est Surius, 28 januarii.

Sanctus Theodorus, anno duodecimo ætatis, magno zelo cœpit Psalterium ediscere; gravi autem cum labore usque ad decimum sextum Psalmum edidicit; sed decimum septimum nullo modo percipere poterat. Quare Deum humi prostratus orabat, ut sibi donum Psalmos memoriæ commendandi impertiretur. Quod factum est: nam cum surrexisset ab oratione facta coram imagine Salvatoris, dulcedinem melle suaviorem in ore sensit, et deinceps totum Psalterium pau-

cis diebus memoriæ commendavit. Surius, 22 aprilis. Petrus de Natalibus, libro X, capite 44.

Sanctus Walericus a prima ætate oves patris ducebat ; sed discendi aviditate impulsus, sibi alphabetum pingi curavit, et ita inter pascendum de illo discendo sollicitus fuit, ut brevi non solum alphabetum, sed et totum disceret Psalterium. Surius, 7 aprilis.

His omnibus insinuamus, gratissimam esse Deo hanc Psalmorum recitationem, quandoquidem ad eos ediscendos multis inspiratione speciali auctor et adjutor fuerit. Hinc merito sacerdotes et ecclesiasticos exhortandos duximus, ut non solum illorum lectioni, sed etiam interpretationi operam navent. Quandoquidem hæc potissimum sit fructuosa oratio, si quis psalmos enuntians, quantum in se est eumdem affectum induat quem Psaltes, eumdemque spiritum excitare conetur, qui in versibus pronuntiatis insinuatur. Itaque si Psaltes indicat se Deum diligere, Dei amorem excita in te ; si timere, timorem ; si sperare, spem. Lauda dum laudat, compungere dum peccata deplorat, humilia te dum se humiliat, super cœlos eleva te dum se elevat. Admirare Christi sponsi pulchritudinem et Ecclesiæ decorem dum eum enarrat ; gratias age dum Dei beneficia commemorat ; time, dum vindictam rebellium notam facit, Deique lauda justitiam.

Atque etiam ex sacris Psalmis juvat memoriæ infigere versus pios, qui diversis occasionibus servire possint ad animum erigendum et excitandum, sive mane, sive vesperi, sive in tentatione, sive in tranquillitate, sive in prosperitate, sive in adversitate, sive in morbo, sive in sanitate, sive in vita, sive in morte. Continent enim, ut diximus, sacri versus omnis generis affectus omnique tempori et negotio congruentes Hinc martyres aliique sancti viri, in mediis tormentis, ac in extremo etiam spiritu, sacrorum versuum et Psalmorum modulatione animum confirmabant, et in Deum erigebant.

Martyres illi quadraginta de quibus 9 martis, in carcere conclusi, noctem transigebant decantando Psalmum XC : *Qui habitat in adjutorio Altissimi.* Et cum ora ipsorum lapidibus contusa fuissent, iterum carceri mancipati decantabant Psalmum CXXI : *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.* Denique cum bacillis eorum jam confractis cruribus animam pene exhalarent, repetebant illud Psalmi CXXVII : *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium ; laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Adjutorium nostrum in nomine Domini.* Subjicientes *Amen*, spiritum reddiderunt.

Sanctus Nicasius, Rhemis episcopus, Wandalis urbem occupantibus in templo orans est repertus : feriente autem eum carnifice, ut caput abscinderet, versum illum cœpit recitare : *Adhæsit pavimento anima mea ;* caputque jam longe a corpore separatum, adjecit : *Vivifica me secundum verbum tuum.*

Sanctus Theodorus in mediis tormentis resonabat : *Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo.* Sancti Processus et Martinianus similiter illud repetebant : *Sit nomen Domini benedictum ex hoc nunc et usque in sæculum.* Sancti Marcus et Marcellianus unanimi concentu Psalmum CXXXII intonabant : *Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.*

Sanctus Franciscus in mortis extremis angustiis recitabat Psalmum CXLI : *Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Dominum deprecatus sum ;* quem ubi complevit, statim expiravit, in illis nimirum verbis : *Educ de custodia animam ad confitendum nomini tuo, etc.* Eumdem versum ter repetens beatus Conradus, sancti Dominici discipulus, fixa et læta facie intuens Crucifixum, animam in istis verbis Christo reddidit.

Quidam frater Romæus, in ordine sancti Dominici sanctitate insignis, perpetuo in ore habebat illum Psalmi CXXVI versum : *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini,* et per illum se omni afflictione solari solebat. Cum esset in agone, frater quidam absens, ejusce rei nescius, audivit angelos eumdem versum canentes Unde ad Romæum accurrens reperit agonizantem, et sancte morientem.

Sanctus Petrus de Alcantara moriens inchoavit Psalmum CXXI : *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi : In domum Domini ibimus ;* et sic os, oculos vitamque clausit.

Quidam frater Munius, ordinis sancti Dominici, episcopus Palentinus, finiens Psalmum IV finivit vitam in his verbis : *In pace in idipsum dormiam et requiescam : Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.* Lege l. IX, c. 4 *Confess.*, quanto affectu hunc eumdem Psalmum Augustinus initio conversionis jubilans resonabat. Sic et alii in aliis occasionibus, ex Psalmorum pia et ruminata recitatione plurimum solatii repererunt.

DE DISPOSITIONE PSALMORUM.

Quantum ad dispositionem Psalmorum in Officio divino, sic per totam hebdomadam distribuuntur, ut centum quinquaginta in hebdomada persolvi possint, ut patebit advertenti. Et quidem sanctus Benedictus in regula, c. 18, licet aliter disponat Psalmos per hebdomadam quam in Romano Breviario, tandem ait: « Sive hoc, sive alio ordine Psalmi disponantur, hoc omnino attendatur, ut omni hebdomada Psalterium ex integro numero centum quinquaginta Psalmorum psallantur; quia nimis iners devotionis suæ servitium ostendunt monachi, qui nimis Psalterio cum canticis ordinariis per septimanæ circulum psallunt; cum legamus sanctos Patres nostros uno die hoc strenue implevisse quod nos tepidi, utinam per septimanam integram persolvamus. » Testis est Marcus Marullus, l. II, c. 1, B. Stephanum, presbyterum Constantinopolitanum, totum Psalterium singulis noctibus persolvere solitum. Cum vero quodam die citius quam consueverat consopitus Psalterium istud semilectum dimisisset, monitus est a beato Petro Apostolo in somnis ut surgeret, et cœptum opus intentius perficere curaret.

Quantum ad Nocturnum ordinarium, in quo duodecim Psalmi recitantur, ex monito angelico processit. Refert enim Cassianus, lib. II *de Institut. monach.*, cap. 4, per Ægyptum et Thebaidam, apud monachos olim diversum fuisse morem in numero Psalmorum concinendo, dum alii plures, alii pauciores cantarent. Sed angeli ministerio retentus est postea numerus duodecim Psalmorum, qua ad nocturnas vigilias quotidie recitantur. Nam coram monachis semel angelus apparens, duodecim Psalmos continenter cecinit; quibus finitis, *Alleluia* cantavit, ac siluit, non amplius visus nec auditus. Unde in concilio Turonico, capite 19, legimus: « Ad Matutinum saltem duodecim Psalmi expediantur; quia Patrum statuta præceperunt, ut duodecim Psalmi decantentur cum *Alleluia*, quod etiam angelo ostendente didicerunt. » In festis autem tria nocturna cum novem chororum angelorum, quibus etiam adscribuntur sancti; qui juxta opinionem theologorum assumuntur ad diversos choros angelorum, juxta merita diversa. Antiquitus vero etiam hæc nocturna dividebantur, et persolvebantur per certum tempus interpolatum, ut significaret Ecclesia se quodammodo semper orare, semper divinas laudes cantare, semper memoriam beneficiorum divinorum celebrare, semper gratias agere, et sic adimplere monitum Domini (Lucæ, XVIII): *Oportet semper orare, et nunquam deficere;* monitum quoque Apostoli (I *ad Thessal.*, V): *Sine intermissione orate.* Si autem vis intelligere quomodo semper oret, tam de die quam de nocte, adverte quod nox constet quatuor intervallis, quæ dicebantur vigiliæ, et dies similiter quatuor partibus, seu horis sacris, quarum celebris mentio est in Scripturis; singula vero intervalla suas preces habent; nam prima, secunda et tertia vigilia noctis sunt preces nocturnæ. Hæ vel tribus partibus constant, quæ Nocturnæ dicuntur, ut in festis (sicut enim quæque vigilia continet tres horas civiles, ita quodque nocturnum continet tres Psalmos, et tres lectiones; ut singulis horis singuli Psalmi et singulæ lectiones respondeant); vel uno tantum constat nocturno, sed duodecim Psalmorum, et trium lectionum; ita ut fere tribus nocturnis æquipolleat, ut in feriis et festis simplicibus. Pro quarta vigilia, sunt Laudes matutinæ. Pro prima hora diei, quæ durat ab ortu solis, usque ad tertiam exclusive, sunt preces primæ. Pro tertia, quæ durat a tertia usque ad sextam exclusive, sunt preces tertiæ. Pro sexta, quæ durat a sexta diei usque ad nonam, sunt preces sextæ. Pro nona, sunt preces nonæ. Pro vespera appetente, sunt preces vespertinæ. Pro initio noctis, est Completorium. Non tamen est necesse ut precise istis temporibus illæ preces dicantur. Sufficit haberi respectum ad illa, et officium publicum, quantum commode fieri potest, illis temporibus accommodare.

DE LECTIONIBUS.

7. Cur Lectiones interjiciuntur Psalmis? Respondeo Lectiones depromi vel ex sacra Scriptura, vel ex homiliis sanctorum, vel ex gestis et Vita eorum: desiguant nobis usum illum salubberrimum et fructuosissimum lectionis spiritualis, quem diximus frequentandum esse a sacerdotibus et ministris Christi. Horum enim vita maxima ex parte deberet consumi in lectione sacræ Scripturæ, præsertim Evangeliorum, et apostolicarum Epistolarum; deinde in libris sanctorum Patrum, qui ex spiritu Dei hæc interpretati sunt; denique in vita et gestis sanctorum, quorum exempla movere nos possunt ad imitandum. Unde dixi supra propter hæc omnia, hoc nomen *Breviarium* usitatum esse; quia scilicet est compendium breve om-

nium dictorum et gestorum quæ ad pietatem possunt excitare.

DE BENEDICTIONIBUS.

8. Cur Lectionibus Benedictiones præmittuntur?

Respondeo esse quasdam breves adspirationes, et velut jaculatorias preces quibus excitetur attentio; quarum prima ad Patrem, secunda ad Filium, tertia ad Spiritum sanctum dirigitur, ut indicetur nunquam lectionem debere nos auspicari, nisi in nomine sanctæ Trinitatis, neque fructum ex ea percipi, nisi prævia illius benedictione. Quapropter etiam hæc conclusio adjicitur: *Tu autem, Domine, miserere nobis*; ut scilicet sua misericordia inserat cordibus nostris semen hoc verbi divini lecti, quod germinare possit et crescere in salutem; ut condonet etiam culpam quam incurrimus, eo quod monita quæ leguntur, non adimpleverimus. Subjicitur, *Deo gratias*, et id refertur ad totam lectionem; agimus enim gratias Deo, quod doctrinæ verbum tanquam panem frangere dignetur. Quod autem lector recitaturus dicit: *Jube, Domne, benedicere*, indicat neminem usurpare debere munus annuntiandi verbum Dei, sine permissu et auctoritate majoris: *Quomodo prædicabunt nisi mittantur?* In horis diurnis etiam lectiones sunt, sed breviores; et ideo Capitula vocantur, quasi brevia quædam capita in quæ lectio ad Missæ sacrificium recitanda, quasi in breves partes dissecta, solet distribui. Sed cum capitula inchoamus, non solemus dicere: *Jube, Domne, benedicere*, quia lectiones cantor vel lector olim recitabat, capitula episcopus vel sacerdos.

DE RESPONSORIIS, ANTIPHONIS ET COLLECTIS.

9. Quid Responsaria, Antiphonæ, Collectæ?

Respondeo vocari Responsorium, illum cantum qui Lectiones sequitur, eo quod uno aliquid recitare desinente alius respondeat. Antiphona autem dicitur græce opposita vox, sive vox contrasonans. Inde Antiphonæ dictæ sunt, quod alternatim a duobus choris canerentur. Usu vero receptum est, ut sententia Psalmum antecedens, antiphona appelletur, ad cujus sonum totus Psalmus a duobus choris alternis versibus decantatur; ac deinde simul duo chori in Antiphonam conveniunt. Collecta vero dicitur oratio qua sacerdos omnium vota orationes et colligit quasi in unam, et per illam concludit, addens, *Per Dominum nostrum Jesum Christum*, quia nihil nisi per ejus merita impetramus, *quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius.*

Cæterum, Responsoria deduci solent ex illis quæ tempori conveniunt, aut ex Scripturis, ex quibus ipsæ Lectiones sunt. Et adverte quod olim ultima Lectio Dominicæ semper erat de Trinitate, et ideo Responsorium erat illud: *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum*, quod nunc etiam permansit, licet Lectio de Trinitate sit omissa.

Præclare vero in officio de Sacramento sanctus Thomas Responsoria sic concinnavit, ut initium sumatur ex Veteri Testamente, versus autem subsequens correspondeat ex Novo; vel, e contra, ut initium sit ex Novo Testamento, et versus correspondens ex Veteri. Sic elegantissime ostendit quomodo fœdere quodam speciali conspirent in veritatem hujus sacramenti paginæ utriusque Testamenti; ut merito confusione digni sint, qui hoc sacramentum ponunt tanquam contradictionis signum, et scopum ad quem virulentia linguæ suæ jaculentur.

10. Cur concluduntur Horæ per illud: *Fidelium animæ per misericordiam Dei requiescant in pace?* Ut in qualibet hora partem habeant animæ Purgatorii, et illarum non oblviscantur Ecclesiæ ministri quoties officium persolvunt. Monentur etiam per hoc mortis, in qua aliorum indigebunt precibus; et cum hora illius sit incerta, animum reflectunt ad singula debite peragenda. Denique concluditur officium per aliquam ad beatam Virginem antiphonam, quia hæc est mediatrix preces nostras filio porrigens, et per illum Patri æterno; ipsaque intercedit pro defectibus et negligentiis in decursu Officii intervenientibus.

LECTIO XVIII.

DE FLORE DECIMO OCTAVO, QUI EST CÆREMONIARUM PIA OBSERVATIO.

De hac re sic monet regula: «Sacerdotes in officiis publicis decentem cultum et reverentem cæremoniarum observationem semper adhibeant.»

Cæremonias Ecclesiæ a Spiritu sancto eam dirigente provenire, alibi diximus, triplicique de causa eas institutas esse. Primo, ad excitandam fidelium devotionem erga sacra mysteria; secundo, ad illorum instructionem, quia solent simplices erudiri per signa sensibilia, et rudiorum mens sic elevari ad sublimiora

percipienda. Unde dum solemnes illos ritus intuentur, vel erudiuntur, vel saltem extimulantur ad inquirendum quid per illos significetur. Denique solemnes illi ritus in Ecclesia Dei, sacræ processiones, hymni resonantes, ordo distinctus ministrorum, ornamenta eorum, et alia quædam extrinseca symbola Ecclesiæ militantis, adumbratio quædam sunt illius gloriæ quæ erit in triumphante, in distinctis angelorum ac beatorum choris laudes divinas resonantibus; ideoque monemur per hæc quæ celebri officio geruntur, ad perennem illam solemnitatem adspirare. Itaque tantum abest ut sit in his superstitio, quin vero mystica significatio in illis involvitur, omnibus veneranda, tam intelligentibus quam ignaris.

Exemplum porro Christi Domini cæremoniis utentis, obstruere debet omne os loquentium iniqua, omnem blasphemam vocem hæreticorum nostrorum, impiæ superstitionis Ecclesiam accusantium ob has cæremonias. Quid enim? An Christus superstitiosus, dum lutum imponit oculis cæci, digitum auribus surdi, salivam linguæ muti? An non ritu sacro utitur quando lavat pedes discipulorum, dum in horto tertio prosternitur, dum insufflat in apostolos, dum pueris benedicens manum imponit, dum Lazarum suscitans oculos elevat in cœlum, ingemiscit, et spiritum fremitu quodam excitat in se? Sic in eucharistico mysterio instituendo, nonne ritus multos adhibet? Lavantur pedes, grande cœnaculum eligitur, tapetibus adornatur, preces junguntur, gratiarum actiones miscentur, sermo amoris scintillis plenus adhibetur. Ut quid hæc omnia nisi ut exteriori ritu tale mysterium commendetur, et in discipulorum animis grandis reverentia tanti sacramenti, eximiæque pietatis sensus excitaretur?

Itaque sacerdotes dum vel sacramenta ministrant, vel divina officia celebrant, vel Missæ mysterium conficiunt, decentem cultum et reverentem cæremoniarum observationem (quas a Christo, apostolis ac sanctis Patribus Ecclesia est edocta) debent adhibere, ut se et alios excitent ad pietatem et tantorum mysteriorum dignam considerationem. Quia vero absonum est eas non intelligere (aliqua saltem ex parte) cæremonias, et sacrum ritum quem quotidie in Missæ adhibent sacrificio, ideo brevem ex sacris interpretibus illarum explicationem per interrogationes subnecto.

EXPLICATIO BREVIS CÆREMONIARUM MISSÆ.

De prima parte, usque ad Præfationem.

Quæritur primo quid significet descensus sacerdotis ad inferiores altaris gradus humiliantis se.

Respondeo significare Christum in horto incurvatum pro peccatis nostris, inchoantem passionis suæ sacrificium et mysterium.

2. Cur incurvatus confessionem facit?

Respondeo, ut plebem ad id exhortetur, et indicet in meritis Domini nostri Jesu Christi salutem reperiri, si corde contrito et humiliato requiratur.

3. Cur tundit pectus sacerdos confitens?

Respondeo, ut moneat redire ad cor nostrum, a quo omnis provenit malitia, cui etiam adscribi percussione significatur, non vero per excusationes in alias causas referri.

4. Cur ascendens osculatur altare?

Respondeo: altare significat Ecclesiam, ex diversis populis, quasi vivis lapidibus ædificatam, charitatis cœmento coagmentatam, quam Christus veniens osculatus est in medio; pacem donans utrique parti, sive utrique populo, ex Gentilibus et Judæis, utrumque reconcilians in seipso.

5. Quid Introitus significat?

Respondeo, sanctorum Patrum pro Christi adventu desiderium, quo suspirabant ad salvatorem et medicum, agnumque venturum, qui se debebat offerre in sacrificium.

6. Cur repetitur Introitus?

Respondeo, ut istius desiderii vehementia significetur, quo Patres eamdem repetebant æterno Patri supplicationem.

7. Cur *Gloria Patri* adjicitur?

Ut sanctissimæ Trinitati debitæ gratiæ agantur de redemptione, quam illi expectabant, jam peracta.

8. Quid significat *Kyrie, eleison*, novies repetitum?

Idem est ac dicamus: Domine, miserere, quod ter singulis Trinitatis personis repetimus, ut misericordia nos egere perfecta supplicatione ostendamus, votisque ardentibus illam nos expetere significemus.

9. Quid *Gloria in excelsis?*

Post imploratam misericordiam, Hymnum in ortu Salvatoris ab angelo pronuntiatum mox inchoat sacerdos, ut significet Christi mediatoris ortu misericordiam illam, quam poscimus, nobis allatam.

Ideoque chorus statim prosequitur glorificans Deum ob misericordiam quam nobiscum fecit, et quotidie reiterat.

10. Quid Collecta?

Oratio est sacerdotis pro populo; et Collecta vocatur, quia totius plebis petitiones in ea colliguntur, et omnium collectim vice offeruntur.

11. Quid *Dominus vobiscum?*

Salutatio est populi, quam sacerdos præmittit, ut audientium corda ac devotionem excitet, qui orationem communibus votis adjuvant: unde et chorus, vicem totius populi tenens, respondet *Amen*, innuens se petitioni vota conjungere.

12. Cur omnes orationes finiuntur: *Per Dominum nostrum Jesum Christum?*

Quia monuit nos, ut quidquid a Patre petierimus, in ejus nomine petamus, qui ab illo mediator est constitutus per quem nobis omnia donantur.

13. Quid Epistola?

Ad populi eruditionem servit, et designat officium legis Moysis, et doctrinam Baptistæ, viam Domino præparantis.

14. Cur Epistola præcedit Evangelium?

Quia lex præcessit Christum, nec auditores suos ad perfectum adducere potuit, ideo succedere debuit Evangelii doctrina.

15. Cur ad lectionem Epistolæ sedemus?

Ut imperfectionem legis infra Evangelii dignitatem designemus, ad quod quidem jam majori reverentia assurgimus.

16. Quid Graduale?

Lamentum indicat pœnitentiæ, quam Joannes prædicavit, et significat nos ad salutem Christi nonnisi per pœnitentiæ gradum posse conscendere.

17. Quid *Alleluia?*

Sicut *Graduale* vox est adhuc luctantium, ut ascendant; ita *Alleluia* vox aspirantium ad laudem æternam; ideoque longa vocis modulatione protrahitur, et paucis syllabis prolixitas cantus adaptatur

18 Cur tempore resurrectionis adeo frequenter repetitur?

Quia cum sit vox quædam beatorum, illo tempore resurrectio gloriosa remoratur.

19. Cur aliquando Tractus cantatur?

Respondeo: A Septuagesima usque ad Pascha cantus lætitiæ omittitur, quia illud tempus pœnitentiæ est destinatum. Sed Tractus tunc canitur multa vocis asperitate et multiplicatione verborum, significans piorum gemitus, quibus vitæ præsentis miseria, captivitas, exilium, suspirando deploratur.

20. Quid Evangelium?

Christi docentis est bonum nuntium.

21. Cur legitur facie versa ad Aquilonem?

Quia hæc mundi plaga in Scriptura malitiæ diabolicæ dedicata significatur. Dixit enim ille: *Ponam sedem meam in Aquilone; et ab Aquilone pandetur omne malum*, juxta Prophetam. Contra hanc ergo mundi plagam vox Evangelii personat, ut significetur subversum esse per illud diaboli principatum.

22. Cur salutatio præmittitur a sacerdote?

Ut ad auditum populus præparetur, et gratia a Domino optetur, qua idonei fiant auditores ad suscipiendum verbum quod potest salvere animas ipsorum.

23. Cur assurgunt omnes?

Ut significent se attentos esse, et nudatis capitibus cum reverentia suscipere, atque ad executionem eorum quæ audierint promptos esse.

24. Cur postquam sacerdos dixit: *Sequentia sancti Evangelii*, responsum accipit: *Gloria tibi, Domine?*

Sacerdos indicat de qua Evangelii parte velit depromere, et chorus, vice plebis, glorificat Deum, quod ex dignatione sua voluerit nos participes esse Evangelii Christi, quod est virtus ad salutem omni credenti.

25. Cur crucis imaginem imprimit libro?

Ut significet hanc doctrinam ad mysterium Redemptionis per crucem consummatæ pertinere.

26. Cur omnes crucis signum tribus locis sibi imprimunt?

In fronte id fit, ut non erubescant Evangelium crucis; in ore, ut significent se ore confiteri velle ad salutem; in pectore, ut designent se firmo cordis assensu semper velle credere.

27. Cur ad finem Evangelii iterum pectus signaculo munitur?

Ne veniens diabolus tollat salutare semen de cordibus, sed potius radices agat et fructificet in vitam æternam.

28. Quid Symbolum quod canitur?

Publica est fidei professio, salutarem evangelicæ prædicationis fructum indicans.

29. Cur a sacerdote inchoatur, et per chorum vice plebis continuatur?

Ut intelligamus fidei fundamenta nos ex ore Christi percipere, cui statim assentimur corde, deinde ore confitemur.

30. Cur oblatio sit panis et vini, cum mixtione aquæ in Offertorio?

Repræsentatur prompta voluntas, qua Christus se obtulit Patri ante passionem, magno ardens desiderio patiendi pro nostra salute : *Baptismo baptizari habeo, et quomodo coactor donec perficiatur ?* Mixtio vero aquæ significat unionem populi fidelis cum Christo.

31. Cur abluit sacerdos extremitatem digitorum ?

Commonet se et alios ut immundas cogitationes ex corde abstergant, quo tantis mysteriis apti esse queant ; et quidem extremitates solum abluit, significans se jam mundum esse, nisi quod forte pulvisculi extremis digitis adhærescant, hoc est, levia aliqua et venialia peccata.

DE ALTERA PARTE MISSÆ A PRÆFATIONE USQUE AD FINEM.

1. Cur Præfatio post silentium solemniter canitur ?

Significatur ingressus triumphalis Christi in Jerusalem, postquam aliquo tempore latuisset et siluisset. Unde et repetitur vox acclamantium : *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Et tunc signum crucis facit sacerdos ante se, significans hunc ingressum non ad regnum sæculi, sed ad passionem et mortem crucis initium esse.

2. Cur in Canone omnia sub silentio fiunt ?

Repræsentatur mœror dominicæ Passionis. Atque initio illius inclinato capite, osculum figit sacerdos in medio altaris, humilem Christi obedientiam demonstrans, qua se initio passionis Patri obtulit hostiam, ut nos reconciliaret. Unde altare ex lapidibus multis, populos significat, et impressio osculi reconciliationem illorum cum Deo per sanguinem Christi.

3. Cur trina fit crucis signatio super oblata ?

Significatur quod totius Trinitatis voluntate, redemptionis nostræ opus per crucem sit consummatum.

4. Cur iterum postea quinque cruces fiunt ?

Indicantur quinque dierum mysteria, qui ab ingressu Christi usque ad diem immolationis intercesserunt.

5. Cur post consecrationem fit elevatio hostiæ ?

Ut exhibeatur corpus jam consecratum et sanguis toti populo adorandus ; ut significetur quomodo pro salute nostra in sublimi patibulo pendere voluit, et sanguinem fundere, ut omnes eum possent conspicere Salvatorem.

6. Cur post elevationem quinque crucis signacula fiunt super oblata ?

Significatur corpus Domini quinque præcipuis vulneribus pro nobis confossum, quæ etiam tacite repræsentamus Patri pro nostra salute.

7. Cur iterum post, trina consignatio ?

Significantur tres hominum conditiones participantes fructum ab hoc mysterio : beati quibus hoc mysterium proficit ad gloriam ; defuncti, quibus proficit ad purgationem ; fideles viventes, quibus proficit ad omnem gratiam et benedictionem.

8. Cur post *Memento defunctorum* pectus tundit sacerdos, et vocem elevat pro vivis orans ?

Rememorat latronis pœnitentis obsecrationem ad Dominum in cruce pendentem. At sicut ille Domini miseratione, regni factus est particeps, sic et nos per eamdem, licet vacui meritorum, rogamus nobis partem et societatem dari in regno suo cum electis.

9. Cur postea iterum tres crucis consignationes super oblata cooperta ?

Significant tres horas, quibus vivens Dominus in cruce pependit, et sic renovatur memoria omnium cruciatuum quos tunc innocens toleravit.

10. Cur discooperto calice rursus quinque crucis consignationes ?

Significatur velum templi ablatum fuisse et disruptum in morte Salvatoris, ac illum post mortem tribus horis in cruce perdurasse Duæ vero cruces ad labra calicis designant e crucifixi latere aquam et sanguinem defluxisse. Postea sacerdos corpus Domini in corporali deponens, et calicem cooperiens, Christi indicat sepulturam.

11. Cur post Orationem dominicam iterum fit silentium ?

Indicat hoc Sabbati quietem, in quo Dominus in sepulcro quievit, postquam orationem alta voce ad Patrem in cruce emisisset. Similiter et mulieres tunc siluerunt juxta legem, quæ postea cum aromatibus venerunt.

12. Cur rursus elevat vocem dicens : *Pax Domini*, etc.

Indicat resurrectionis lætitiam, et resurgentis salutationem : *Pax vobis*, etc. ; quia resurgens Christus pacem nobis cum Deo reddidit.

13. Cur in tres partes hostia dividitur ?

Designantur tres hominum conditiones participantes de hoc mysterio, ut dixi supra ; quia hi qui in cœlo, qui in purgatorio, qui in terris agunt, de mysterio hoc participant. Hostiæ jam consecratæ frac-

tio illam panis fractionem subindicat, cujus judicio Dominum a mortuis suscitatum discipuli in Emmaüs cognoverunt.

14. Cur tertio fit signum crucis dicendo: *Pax Domini?*

Significatur triplex pax crucis merito nobis impetrata, externa, interna, æterna.

15 Cur commiscetur particula cum sanguine?

Illa designat nos viventes non posse gloriæ Christi esse consortes, nisi sanguinis et passionum ejus fuerimus participes. Significatur etiam in ea commixtione, sanguinis et corporis Domini cum anima reunio post mortem.

16. Cur *Agnus Dei* canitur?

Vox est rememorans gloriam ascensionis Domini, quia ipse est Agnus qui peccata nostra tulit, et pacem nobis attulit; et modo vultui Dei Patris, quasi agnus occisus (sive occisionis et mortis signa retinens) assistit, et pro nobis interpellat.

17. Cur osculum pacis datur ante Communionem?

Ad significandam unionem cordium, quæ inter eos debet esse, qui de eodem pane sacro participant, et in unum Christi corpus coalescunt, tanquam membra ejus mystica.

18. Quid designant Orationes post Communionem?

Adhibentur in gratiarum actionem pro participatione Eucharistiæ.

19. Quid designat *Ite, Missa est*, et ultima benedictio sacerdotis?

Designat benedictionem Christi in ascensione elevatis manibus factam. Ac illa verba, *Ite, Missa est*, repræsentant vocem angelorum ad apostolos dicentium: *Viri Galilæi, quid statis, etc.?* sicque eos dimittentium.

COROLLARIA.

Ex his patet quam impie Missam sugillent et execrentur hæretici cum cæremoniis illi adjectis, quandoquidem sacris plena sit mysteriis. Constat enim psalmodia quæ dicitur Introitus, doxologia, precatione, sacris canticis, recitatione verborum propheticorum aut apostolorum, quam vocant Epistolam, recitatione Evangelii, professione fidei catholicæ, gratiarum actione quam vocant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis dominicæ; rursus precationibus, inter quas est precatio dominica; deinde sequitur pacis christianæ symbolum, mox communio, rursus sacrum canticum et precatio. Postremo loco, sacerdos totum populum, velut in suam tutelam receptum, Deo benedictione tradit atque commendat, ut perseverent in affectu pietatis mutuaque charitate. Quid in his non pium ac venerandum?

Patet ex his, secundo, quanta reverentia et attentione sacerdotes his mysteriis debeant operari, et quanto cum silentio, cum exteriori, tum interiori, fideles teneantur assistere et attendere, illa vero quæ non intelligunt, revereri et suspicere. Unde etiam omnis inquietudo interturbans in populo, sive ab infantibus et pueris, sive a mendicantibus per ecclesiam, sive ab hominibus vane confabulantibus, eliminanda foret; de quo plebs frequenter est monenda. Hinc sanctus Ambrosius post Evangelium monere consueverat populum, ut a tussi et omni inquietudine se temperaret, maxime ne sacerdotem verba Canonis recitantem, et sacrificium offerentem impediret. Hanc consuetudinem adhuc retinere dicitur Ecclesia Mediolanensis tempore solemnioris Missæ, in qua archidiaconus, ad populum conversus, ante Evangelii lectionem ex ambone proclamat: *Silentium habete*; cui respondet alius e choro: *Habete silentium.* Hujus etiam moris meminit tanquam usitatæ rei sanctus Isidorus, l. I, *de Eccl. Offic.*, c. II.

Patet ex his, tertio, quanta cum devotione et alacritate mentis, quanta cum lætitia spirituali debeat aggredi, progredi et perficere hoc cœleste sacrificium; quandoquidem non sine causa tertio repetat illud: *Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat juventutem meam.* Ibi cor et caro exultare deberent in Deum vivum, qui novam gratiam, novas vires, novam alacritatem animæ tribuit, quasi renovans ipsius decorem et juventutem virtute hujus sacrificii, donec in immortalitatem perfectam nos restituat, in qua nihil antiquatur, nihil senescit. Monetur ergo sacerdos in sacrificio corporis et sanguinis Domini, expungere veteris hominis senectam et corruptionem, et in via novi hominis gressum ponere puriori conversatione. Ad id gratiam hic accipit et alacritatem, sive promptitudinem, ideoque mœstum pectus ac triste, quod prius peccatis angentibus premebatur, congruum est ut hic divinæ indulgentiæ lætitia resolvatur, et spe nova concepta excitetur, cum interiori suavitate illud pronuntiando: *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus.*

Patet ex his, quarto, cur Missa dicatur celebranda cum A, B, C, D, quia scilicet attente, bene et breviter, clare, devote.

Attente, ad verba, ad sensum, ad Jesum Christum, illum respiciendo ante consecrationem, ut supremum Dominum et Deum, cui ministrandum est, et cui sacrificium istud tanquam obsequium servitutis nostræ offerendum, illum respiciendo in consecrationem, et tanquam summum sacerdotem per nos consecrantem, cujus personam gerimus, cujus verbis utimur; illum aspiciendo post consecrationem tanquam agnum immolatum, tanquam hostiam vivam, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, cum qua nos quanto intimius valemus, offerre debemus, in animo contrito et spiritu humilitatis; in communione illum inspiciendo ut pastorem animarum, illas pascentem propria substantia sua, carne, sanguine, divinitate.

Bene, cum exacta observatione cæremoniarum et rituum, cum convenienti decentia incessus, oculorum et totius corporis.

Item *breviter*, non morose, non nimium indulgendo propriæ devotioni cum tædio adstantium, sed secundum communem morem piorum; non tamen præcipitanter se gerendo, aut festine.

Clare, pronuntiando verba, et distincte, non corrupte, non languide, non nimis alte aut submisse, sed ita ut quæ alia voce dicenda sunt, non clamorose enuntientur, possint tamen audiri a circumstantibus; quæ vero submisse dicendo præcipiuntur, audiri possint a seipso.

Devote interius, per erectionem mentis et affectum voluntatis elicientis actus adorationis, oblationis, amoris, humiliationis, contritionis.

Devote etiam exterius, ad ædificationem circumstantium, per modestam et piam, sed sinceram et non affectatam, corporis compositionem.

LECTIO XIX.

DE FLORE DECIMO NONO, QUI EST STUDIUM MUNDITIÆ CIRCA ALTARIA, ET ALIA DIVINA.

De hac re sic monet regula: « Ecclesiarum, altarium, et sacræ supellectilis ita sint studiosi sacerdotes, ut munditia digna mysteriis illis quæ in his celebratur, reperiatur. » Ex altarium sacræque supellectilis immunditia, splendor nostræ religionis non parum obscuratur, ardorque fidei quam de divinis mysteriis concipere debemus. Quodammodo enim vilipendi videtur sacra illa et divina, tremendaque actio, dum vilia sunt et sordida ista in quibus mysteria tanta tractari debent, calices, patenæ, corporalia, purificatoria, mappæ, et similia. Profecto, si mensa pauperis honestum hospitem excipientis candido solet tegi linteo, ne offendatur hospes; quanto major cura nitoris habenda est in mensa quæ Christum excipit, ne ipse despici videatur. Multæ porro rationes afferri possunt, cur altaris et omnium quæ illud concernunt specialis cura haberi debeat; est enim altare res valde sacra multis titulis.

Primo, quia est nobilior pars templi, non enim est altare propter templum, sed templum propter altare, sicut et altare propter sacrificium. Præpostera igitur cura est quibusdam in locis, dum magnæ impensæ fiunt pro muris et columnis templi, pro turribus, ut in sublime fastigium extollant, pro campanis, ut grandes et sonoræ, ac magno numero sint; interim altaria deseruntur, vel negliguntur in squalore et sorde. Vix necessaria eis providentur, ut quandoque renovari valeant, et nitore conservari; vix mappæ, vix albæ, aut corporalia, aliave ad sacrificium proxime spectantia. Ut quid vero templa, columnæ, muri erecti et turres sublimes, campanæ resonantes, nisi ut populus vocetur ad altare, in quo sacrificium offerri debet? Illius ergo prima cura animum subeat, ut decoris paramentis, et necessariis ad sacrificium vestibus multiplicibus non careat. Illius ornatus cordi sit sacerdotibus, quandoquidem res sacra sit, tot consecrationibus et benedictionibus ad divina primario destinata. Profecto si hujus sanctificationis vivam fidem conciperemus, illius nitorem cum suis vasis et linteis majori sollicitudine curaremus.

Secundo, cuilibet altari angelus est destinatus a die consecrationis, cooperans sacerdotibus ibidem offerentibus, ut alibi multis exemplis declaravi. Non ergo parum angelis displicet, si locus adeo sacer, custodiæ eorum specialiter destinatus, qui purissimis debet mysteriis subservire, ob sordes inveniatur vilescere, et nauseam potius excitare quam reverentiam.

Tertio, sub altari resident sanctorum reliquiæ pretiosæ, æternitatis pignora, resurrectionis gloriam expectantia; ergo et ex eo capite honorari debent et ornari. Altare illud quod vidit sanctus Joannes in *Apocalypsi*, super quo offerebatur incensum orationum sanctorum, erat totum aureum. Annon per id innuitur oportere

nos magnifacere altaria, quæ sunt velut sanctorum cubilia, in quibus eorum quiescunt pignora, dum ipsi exultant in gloria, et pro nobis offerunt orationes in odorem suavitatis?

Quarto, cum certa fide teneamus altaria esse thronum Regis æterni, ubi residet et adoratur, quis non videat magno esse honore veneranda, magno nitore conservanda? An forte thronus et sedes pontificum, episcoporum, regum, pretioso est amictu adornanda, thronus vero et sedes Jesu Christi, supremi regis et pontificis, negligenda est, et vilis habenda? Si sindone munda involvi voluit corpus suum jam mortuum, si in sepulcro novo in petra exciso honorifice condi; certe illud ipsum corpus in sacramento nobis exhibens, lineis bene mundis tractari præcipit, et in altari honorifico, quasi in sepulcro reponi. Si angelos in albis voluit apparere ad sepulcrum suum venerandum, vult et sacerdotes, instar angelorum, cum puritate interna et externa altare suum, quasi corporis sui purissimi sepulcrum, circumdare. An et hoc ipsimet profitentur, dum dicunt: *Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine; ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua: Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ.*

Meminerint ergo verborum quæ pronuntiant, et sint semper studiosi munditiæ; primo interioris, deinde exterioris, quæ in vestibus sacris ornatuque altaris consistit: nihil indignum mysteriis tantis hic reperiatur. Alioqui, si notabilis immunditia sit in his quæ immediate attingunt corpus Christi, gravi se noverint culpæ obnoxios. Hac de re agens cardinalis Bellarminus, in lib. II, c. 5, *de Gemitu columbæ*, variasque miserias congerens, quæ in Ecclesia reperiuntur, et merito piis (qui sunt membra hujus columbæ) gemitum excutiunt, hæc inter cætera habet. « Illud etiam lacrymis uberrimis dignum est, quod ob nonnullorum sacerdotum incuriam aut impietatem, sacrosancta mysteria tam indecore tractentur, ut qui illa tractant, videantur non credere majestatem Domini esse præsentem.

« Sic enim aliqui sine spiritu, sine affectu, sine tremore et timore, festinatione incredibili sacrum perficiunt, quasi fide Christum Dominum non viderent aut ab eo se videri non crederent. Omitto quod alicubi vasa sacra et vestes quibus mysteria celebrantur, vilia et sordida inveniantur, indigna prorsus quæ ad tremenda mysteria adhibeantur. At forte qui hæc adhibent pauperes sunt. Id quidem fieri potest, sed si pretiosa non possunt, saltem munda et nitida procurent. Ego tamen cum aliquando ex itinere apud episcopum nobilem et prædivitem hospitarer, vidi aulam vasis argenteis splendidam, et mensam omni ciborum genere refertam; mappas quoque et reliqua omnia nitida, et odorem suavem spirantia. Sed cum die sequente summo mane ad ecclesiam palatio contiguam descendissem, ut sacris operarer, inveni omnia contraria, id est, vilia et sordida, ut vix auderem in tali loco, et cum tali apparatu, divina celebrare mysteria. Fontibus ergo lacrymarum plangendi sunt non paucis qui exteriore turpitudine et sordibus, animi sui impuritatem sordesque testantur. » Hæc Bellarminus.

Cæterum quæ de altari, et de iis quæ ad sacrificium pertinent nitide conservandis dicimus, etiam de tabernaculo sanctissimi sacramenti intelligi volumus.

Quapropter pastoribus hic rememoramus decretum Petri Aloysii de Carafa, illustrissimi nuntii apostolici, anno 1628, in visitatione diœcesis Leodiensis: « Nos, auctoritate apostolica sancimus, ut tabernaculum venerabilis Eucharistiæ, quia est quasi thalamus, in quo cœlestis Sponsus adest sponsæ Ecclesiæ suæ, interius velo byssino purpureo undique convestiatur; ne intra nudos ligneos asseres, contineri videatur Rex gloriæ in terris, qui lucem in cœlis habitat inaccessibilem, et est amictus lumine sicut vestimento. » Idem decrevit illustrissimus Antonius Albergatus, itidem nuntius apostolicus in visitatione anno 1613.

TRACTATUS QUARTUS.

DE ALIIS FLORIBUS VIRGÆ AARONIS

SEU

VITÆ SACERDOTALIS, QUI RESPICIUNT PROXIMUM.

Hactenus dicta concernunt sacerdotes, maxime quantum ad interiorem hominem formandum erga Deum. Cum autem sacerdotium non solum Deum, sed et proximum respiciat, functiones varias habens annexas ad proximi salutem directe ordinatas, nunc nobis disserere restat de illius perfectionibus et virtutibus requisitis in sacerdote, ut fructum valeat in proximis efficaciter producere. Sunt porro hæ virtutes et perfectiones velut flores decori et suaveolentes, qui oculos et corda plebis ad sacerdotii venerationem, et ad Christi amorem valent pertrahere ipsius ministri.

LECTIO PRIMA.

DE FLORE PRIMO, QUI EST ZELUS SALUTIS ANIMARUM.

De hac re sic regula : « Sciant se ad animarum salutem juvandum vocari ; unde sæpe recogitent dignitatem illarum quas ipsemet Christus sanguinis sui pretio voluerit redimere et abluere. »

Quam sit sublimis vocatio eorum qui ad salutem animarum procurandam destinantur ex officio, quadantenus intelligi poterit, si perspicacibus mentis oculis consideraverimus quantum sit, et quam eximium bonum salus vel unius animæ. Quid est enim gratia Dei, in qua salus animæ hac in vita consistit, nisi divinæ naturæ participatio et consortium? Quid sempiterna felicitas, in qua post hanc vitam salus consummata sita est, nisi divinitatis perfecta et interminabilis fruitio? Quid vero ex alia parte offensa Dei et peccatum, quid pœna damni, et pœna sensus correspondens, quale quantumque malum hæc involvunt ? Nonne peccatum est aversio a summo et incommutabili bono? Nonne pœna damni est æterna a Deo separatio? Nonne pœnæ sensus est cum igne devorante et ardoribus sempiternis perpetua commoratio ? Ergone prohibere tantum malum ab anima, et oppositum illi malo eximium alterum bonum felicitatis procurare, exigui potest esse momenti ? Imo vero recte asseruit sanctus Dionysius, « omnium divinorum esse divinissimum, Deo cooperari in salute animarum. » Nempe, quia Deus bonitas est per essentiam, propriissimum est illi sui diffusivum esse, et ita omnes ad sui participationem, quæ in æterna felicitate consistit, convocare; qui ergo huic rei cooperantur, divinæ perfectionis sunt imitatores, divini operis executores. Unde dixit Richardus Victorinus: « Nescio an majus beneficium possit homini a Deo conferri, quam ut per ejus obsequium alii consequantur salutem, si tamen homo Deo cooperetur ex charitate. » Eodem modo loquitur Venerabilis Beda: « Quæ gratia et Dei gloriosior conversatio esse potest, quam illius qui quotidiano exercitio alios ad auctoris sui gloriam studet convertere, et crebra animarum acquisitione gaudium Patris cœlestis semper augere ? » Si quis Deo cooperari posset in cœli et terræ, stellarum vel elementorum compositione et dispositione, quis non id eximium plane arbitraretur ? At doctrina sanctorum Patrum diserte asseri istud longe majus esse. Inter eos sanctus Chrysostomus sic Deum sacris suis ministris loquentem introducit : « Feci ego cœlum et terram, eadem facultate te dono, ut terram facias cœlum. Accendi ego luminaria, accende, tu, illis clariora, nam potes his qui in errore sunt lumen veritatis accendere ; hominem facere non vales, at justum gratumque Deo potes ? Vide quam te diligam, qui majora tibi faciendi tribuo potestatem ! »

Ut autem scias quantum sit bonum cum salute nostra et alios lucrari, audi Prophetam ex persona Domini loquentem : *Si seperaravis pretiosum a vili, quasi os*

meum eris. Quasi dicat : Qui ab errore ad veritatem, vel a peccato ad virtutem proximum manu duxerit, me imitatur, et velut os meum censetur.

Secundo, considerandum est animarum salutem procurare, non aliud esse quam muneri angelico et apostolico communicare. Nam quantum ad angelos, de illis scriptum est : *Omnes sunt administratorii spiritus, nisi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.* Angelici ergo officii partem adimplent, qui se saluti animarum pie et sedulo impendunt ; neque parum per hoc angelorum patrocinium sibi demerentur. Hanc ob causam sancto Joanni in *Apocalypsi*, cap. XIX, angelus apparens non vult ab eo honorem accipere ; sed se illi parem reputat, non superiorem, vultque æquali gradu ipsum secum procedere, tanquam ad munus simile coaptatum : *Conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Jesu Christi, Deum adora.*.

Munus ergo angelicum et apostolicum non absimile est, utrumque autem implent qui electorum saluti cooperantur. Sanctus Paulus de se et suo apostolatu non aliud dicit : *Paulus servus Jesu Christi, segregatus in Evangelium Dei* (Roman., I). Hoc omnibus pastoribus etiam convenit, nam et ipsi debent esse servi Christi, non quomodocumque, sed omnino proprie, id est toti addicti obsequio Christi ; ut abjecta omni alia sollicitudine, unum sit eis negotium Christo famulari in lucro animarum. Servus enim quidquid est, domini sui est ; quidquid habet, domino suo habet ; quidquid potest, domino suo potest. Sunt etiam ipsi segregati in Evangelium Dei, hoc est, ad annuntiandum populo nuntium bonum æternæ salutis ; quod quidem continuo instillare debent cordibus servorum, nec in hoc unquam lassari, aut tædio affici. Hinc sancti pastores, tam antiqui quam novi, hanc in rem diligentissime incubuerunt.

Sanctus Carolus cum jurisprudentiæ operam dedisset, et usum concionandi non haberet, tamen ad pastoralem curam assumptus (cum etiam linguæ impedimentum pateretur) omnes difficultates Christi amore et officii sui implendi desiderio superavit, et assidue uberrimo cum fructu usque ad mortem Evangelium prædicavit.

Sanctus Chrysostomus de seipso dicit concione prima *de Lazaro :* Ego meo ipsius animo persuasi, speravero hoc implere ministerium, sive quis attendat, sive non attendat. Aquarum venæ, etiam si nemo veniat adaquatum, manent tamen, et fontes, quamvis nemo hauriat, scatebras emittunt.

Sanctus Cyprianus nihil charius habebat quam assiduo verbum Dei populo annuntiare, unde lib. *de Bono Pudicitiæ* sic ait : « Semper enitor, vel maxime quotidianis Evangelii librum tractatibus, aliquando vobis fidei et scientiæ incrementa præstare, ut possint credentes ad repromissum regnum pervenire. Hoc mei est operis, et muneris quotidianum votivum negotium est. » Et ideo cum ipse absens esset a plebe, per litteras hoc pensum persolvebat, et Dei verbo sic semper intentus erat, ut summo desiderio optaret inter concionandum extremum posse diem claudere, aut pro fide necari. Certe sic mortuus est sanctus Andræas, qui in patibulo tanquam in cathedra sublimi non cessavit concionari biduo, donec animam exhalavit. Similiter de beato Galdino, archiepiscopo Mediolanensi, viro sanctimonia et zelo eminenti, refertur, ita scilicet concionibus ad populum edocendum, et hæreses confutandas animum addixisse, ut quadam die concione finita, simul etiam animam Deo tradiderit. De sancto Dunstano, Cantuariensi episcopo, illud plane mirabile est, quod in ejus Vita refertur : in die Ascensionis sacro orabat ipse, et ecce in templo illi oranti adfuit multitudo angelorum, dicentium se venisse ad eum in cœlum deducendum, si tamen paratus esset. Quibus ille, quod ad ipsum attineret, quidem esse paratum, sed tamen moleste laturum si tam celebri die populus sacri verbi pabulo privaretur. Tum angeli, excusatione accepta, diem proximum ejus migrationi præfiniunt, quo deinde cum magno suo gaudio defunctus est.

Porro, sicut munus pastorum non est aliud quam apostolici muneris participatio, ideoque munus grande, ita ei meritum est correspondens ; nam qui illo officio cum zelo funguntur, participes efficiuntur omnium bonorum operum, quæ fideles illorum hortatu faciunt. Et si magnam illi mercedem percipiunt, qui operibus misericordiæ corporalis se impendunt, quanto magis hi qui admonendo et docendo in viam rectam alios perducunt. Quanto enim anima corpore præstantior est, tanto majoris meriti est auxilium quod animæ impenditur. Unde sic monet sanctus Gregorius, homil. 6 *in Evangel.* : « In quantum vos profecisse pensatis, vobiscum alios trahite, in via Domini socios habere desiderate. Si ad Deum tenditis,

curate ne soli veniatis. » In *Apocalypsi* dicitur: *Qui audit, dicat: Veni,* « ut qui jam in corda vocem superni amoris acceperit, foris etiam proximis vocem exhortationis reddat. Et forte panem ut indigenti porrigat, non habet, sed magis est quod tribuere valeat, qui linguam habet. Plus est enim verbi pabulo victurum in æternum animo reficere, quam ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. »

Tertio, considerandus hic maxime a sacerdotibus amor Jesu Christi erga animas, qui et cordi imprimendus est; omnique studio adlaborandum, ut spiritus ejus suscitetur in nobis, et excitet ac impellat nos ad animarum lucrum. Illi merito dicimus illud: *Domine, qui amas animas!* Amat enim eas multis titulis, et se amare ostendit multis signis amoris:

1. Quia eas creavit ad imaginem et similitudinem suam;

2. Quia ita desideravit earum salutem, ut pro illis venire voluerit in mundum;

3. Quia ex zelo ardentissimo amoris tanta in mundo pro illis peregit, docens, illuminans, sanctificans;

4. Quia sanguine suo emit, desponsavit, abluit, eas volens esse sine macula, sine ruga;

5. Quia dedit unicuique angelum, imo cœlum et terram, et omnia creata ad earum salutem ordinavit;

6. Quia unicum cordis ejus desiderium est, ut divinitatis suæ visionisque ac fruitionis æternæ faciat esse participes, et ideo in finem usque sæculi, per se, et per suos ministros eas docet, illuminat, pascit, sanctificat, ducit ut perducat, et tandem in æterni amoris thalamum introducat.

Itaque hic est titulus honoris, quem merito capiti frontique ejus inscriptum dicimus: *Domine, qui amas animus!* Imo in omnibus ejus membris, hoc ipsum insculptum legere possumus. Hoc vulnera tanquam characteres, hoc clavi tanquam calamus aut penicillus, hoc sanguis ejus instar atramenti aut colorum plane exprimit omnibus legere volentibus: *Domine, qui amas animas!* Ipse est liber extensus, intus et foris signatus, liber amoris non amplius clausus, sed cunctis apertus, per quem insipientes excitentur ad amandas animas. Cur igitur nos sacerdotes ejus personam repræsentantes torpescimus? Cur animas a Jesu sacerdote magno ita dilectas, omni studio amare non conamur? Cur non cooperamur totis viribus earum prædestinationi, quandoquidem Dei adjutores sumus? Cur non promoveamus omni sedulitate, ut æternum possint laudare et amare Jesum, qui ita eas amat et amavit? Cur non collaboremus angelis, quorum officium suscepimus, quorum exemplum et auxilium in procuranda animarum salute prævium habemus. Si amamus Jesum sincero cordis affectu, amare illum debemus in animalibus; non enim tantum vult amari in se, sed et in illis. Amemus ergo amorem illius erga animas, amemus animas in illo, et in amorosis ejus visceribus pretiosas.

Amemus pretium sanguinis quo emptæ sunt. Amando illas, vacemus illarum conversioni, ablutioni, sanctificationi, quandoquidem illo opere nihil sit nobilius, nihil majoris meriti, nihil Deo carius.

EXEMPLA SANCTORUM.

Quicumque Christi spiritum habuerunt, animas in Christo magna charitate dilexerunt. Unde de sancto Francisco sic loquitur sanctus Bonaventura, c. 8 *Vitæ:* « Cum Franciscus animarum salutem viscerosa pietate appeteret, et fervida æmulatione zelaret, suavissimis dicebat se repleri odoribus, et quasi unguento pretioso liniri. Cum sanctorum fratrum per orbem distantium odorifera fama multos audiret ad viam veritatis induci, ex talium auditu exultabat in spiritu, benedictionibus omni acceptione dignissime fratres illos accumulans, qui verbo et opere ad Christi amorem inducerent peccatores. »

Sancta Catharina Senensis sæpe osculabatur non solum pedes, sed et vestigia illorum qui conversioni animarum per verbum prædicationis operam dabant; causamque interrogata dicebat, Dominum ostendisse aliquando sibi animarum in gratia existentium pulchritudinem. Illius vero pulchritudinis amore sic se captam asserebat, ut continere se non posset quin terram oscularetur, quam eorum pedes calcant qui verbo Dei animas a peccatis ad pulchritudinem gratiæ divinæ reducunt.

Sancta Theresia ex zelo animarum sic loquebatur: « Quale mihi damnum, aut cur conqueri debeo, licet usque ad diem judicii pœnas purgatorii sustinere mihi oporteat, modo per illud consequar, quod anima una salvetur; quanto ergo magis si agatur de plurium animarum lucro, id vereri nequaquam deberem? »

Sancti anachoretæ quandoque etiam ob lucrum animarum solitudinem suam deserendam censuerunt. Quod fecit sanctus Antonius tempore imperatoris Constantii, dum hæresi ariana invalescente veni

Alexandriam, et totam illam circuibat provinciam, veritatis agens præconem. Celebris est hac in re inter cæteros quidam Aphraates, qui tempore Valentis imperatoris ariani Antiochiam venit zelo impulsus animarum. Cui cum occurrisset imperator, et interrogaret: « Quo te confers? Respondit: Pro regno tuo precaturus venio. Tum imperator: At domi tibi manendum, et intra cellam tuam orandum. Cui ille: Præclare, o imperator, ais, nam id mihi faciendum, et hactenus feci, dum oves Salvatoris pace fruerentur. Verum quia jam magnopere conturbantur, et periculum ei impendes, necesse est omnes vias persequi, non modo ne a feris capiantur, sed etiam ut incolumes conserventur. » Adjecit et ipse sapienter hanc appositam similitudinem. « Dic mihi, o imperator, si filia alicujus essem, et sederem in conclavi ut ædes curarem, et deinde cernerem flammam in ædes incidisse, et domum paternam conflagrare; an intus manere me oporteret, et ædes incensas negligere; an relicto conclavi sursum deorsumque cursitare, et aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certe te responsurum constat. Atque hoc ipsum nos agimus, o imperator! Nam cum tu in ædes Patris nostri flammam injeceris, nos circumcursitamus, quo eam mature possimus extinguere. » Hæc cum locutus esset ille, ei imperator interminatus conticuit.

Non absimili similitudine usi sunt galli theologi, dum hæresis initio serperet, sic scribentes: Quod injecto ædibus incendio, ac jam vel summa recta vel infima servitia occupante, facere solent qui prope sunt, ut opem ferant primi, excitentque clamore universos ut opem omnem ferant, id nos in magna domo quæ Ecclesia est, deflagrante ejus non vili parte, sed sponsi thalamo in quo totis mille ac ducentis annis placidissime quievit, et primogenitos sponsæ suæ constituit, quod regnum Galliæ est, ambusti ipsi, et vix e medio igne erepti tanto magis præstare debuimus, né propheticum illud in nos rueret: *Væ mihi quia tacui.* Et certe si id non faceremus, parum probe quod gallorum est, qui cæteros excitare solent, fecisse videremur, qui nos potius ab anseribus illis qui olim clangore suo Capitolium servarunt, vinci pateremur.

LECTIO II.

QUÆ EST DE SECUNDO FLORE, QUI EST DILIGENS INSTRUCTIO PUERORUM.

Diligentem instructioni puerorum operam navare debent sacerdotes et pastores, quia ab illa pendet omnis posterioris ætatis fructus, sicut messis a semine. Seminent ergo in cordibus tenellis semen pietatis et timoris divini, rigent illud exhortationis frequenti rore, absque dubio germinans germinabit, et fructus cernetur suo tempore. Adolescentum mollia sunt ingenia, et instar ceræ, sigillum quod primo eis imprimitur facile suscipiunt; ergo imaginem vitæ piæ et perfectæ juvat ex tunc eis proponere et imprimitur quam paulatim coloribus virtutum possint adornare.

Primo itaque edoceantur elementa sermonum Dei, prima fidei mysteria, ut juxta ætatem intelligere possint quid sit Deus, quomodo unus et trinus; quid Christus, quomodo carnem assumpserit Dei Filius, non Pater, aut Spiritus sanctus. Deinde quæ mandata Dei et Ecclesiæ, ut sciant distinguere vitium a virtute, peccatum a bono opere, vitium abhorrere, virtutem amare; simulque pœnæ improborum, præmia bonorum eis proponantur. Absterreantur maxime a vitiis ætati illi teneræ affinibus, a mendacio, inobedientia, furto, verbis obscœnis, cogitationibus, aut tactibus impuris. Ulterius edoceantur quid sacrificium, qua pietate oporteat assistere; quid Pœnitentia, quid Eucharistia, qui fructus frequentationis horum sacramentorum. Denique erudiantur de precibus fundendis ad Christum, et in hoc se vespertino matutinoque tempore exercere moneantur.

Quod de adolescentulis dicimus, de quibuslibet etiam rudioribus intelligimus, quos inter parvulos accensemus, quibus doctrinæ panis frangendus est, imo masticandus, imo in fauces inferendus: et cum incapaces sint solidi cibi, lacte alere eos oportet; hoc est, simplicissima instructione in rudimentis doctrinæ et pietatis christianæ. Erga tales nempe decet ut pastores se exhibeant non solum ut spiritu patres, sed etiam ut matres et nutrices, ubera eis exhibentes veritatis, pietatis, amoris plena. Oportet eos repuescere cum pueris, et balbutire cum illis, rudes esse cum rudibus; hoc est, oportet deprimere verba et conceptus mentis ad captum eorum; nam vulgaribus vocibus uti ad instructionem simplicium, non debet videri vile nimis et abjectum.

Elias et Elisæus, ut spiritum communicarent puero, non veriti sunt instar pueri membra contrahere, os super os, manus super manus, pedes super pedes coarctando se apponere; et ita se puero conformando, spiritum vitæ infuderunt. Hos imitantur pastores illi qui, scientia licet eminentes, omni modo ad puerorum et rudium captum se dimittunt; sic enim spiritum gratiæ illis possunt inspirare. Ad id omnes excitari debent, et merito magno laboris, et præviis majorum exemplis.

Primo quidem ipsius Christi, qui dum jubet parvulos ad se venire, dum illos amplectitur, benedicit, manus imponit, humilis ad parvulos, et parvulus factus cum illis, satis ostendit illos quibus doctrina et benedictio spiritualis committetur, non debere parvulos dedignari: « Et æternus Pater, ut Verbum suum æternum captui nostro coaptaret, et usibus hominum addiceret, adeo demisit ut carne et corpore se vestiret; cur pigeat doctorem et magistrum verba et conceptus mentis suæ deprimere, et abjectis vulgaribusque vocibus subjicere, ut auditorum rudium captum non superent? » inquit sanctus Augustinus.

Secundo, ad id invitat exemplum apostolorum. Eximia hi sapientia repleti, nihilominus cum rudibus agunt, cum vilibus conversantur illisque se adaptant, omnibus omnia facti, ut omnes lucrifacerent. Sanctus Petrus apud Simeonem Coriarium in Joppe commoratur. Sanctus Paulus, angelis sapientia æqualis, apud eos qui erant scenofactoriæ artis, hoc est tabernaculorum et pellium artifices. Et profecto apostoli orbem converterunt non sublimibus concionibus, sed simplici et catechistico sermone, cum spiritus virtute. Patet in sancto Petro, qui in die Pentecostes simplici exhortatione et catechismo tria hominum millia ad pœnitentiam convertit. Sequenti die similiter quinque millia ad priorem numerum adjecit: et numquid id sublimibus humanæ sapientiæ verbis? Absit! Factus est enim parvulus parvulis, qui vult omnes repuerascere, *ut quasi modo geniti infantes, lac sine dolo possint concupiscere, et crescere in salutem.* Similiter et apostolus Paulus: *Facti sumus parvuli in medio vestrum* (inquit ad Philippenses), *quasi nutrix foveat filios suos.*

Tertio, hoc ipsum imitati sunt, et ad id alios invitant, viri eminentes sanctitate et doctrina post Christum et apostolos, humilem rudium et puerorum instructionem lætissimo animo amplexi.

Sanctus Hieronymus jam senex, cum multa præcepta dedisset in epistola ad Lætam, pro recta filiæ institutione, sic concludit: « Si ad Paulam miseris, magistrum me et nutricium spondeo, gestabo humeris, balbutientia senex verba formabo, multo gloriosior mundi philosopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, sed ancillam et sponsam Christi erudiam regnis cœlestibus offerendam. »

Sanctus Vincentius, ordinis sancti Dominici eximius concionator, gaudebat cum parvulis doctorem agere. Unde sic habet ejus vita. Neque tantum ætate provectos sublimium rerum capaces erudiebat, sed etiam pueros certis ad se horis evocatos instituebat; docens quomodo se cruce signarent, quomodo Orationem dominicam, Salutationem angelicam, fidei Symbolum enuntiarent, quomodo Deum colerent, parentibus honorem deferrent, debita officia persolverent.

Cancellarius Gerson, qui et legatus fuit ad concilium Constantiense, hac quoque in re eminuit. His enim amplissimis honoribus non obstantibus, solebat parvulorum greges ad se in ecclesiam advocare et erudire, scriptisque et exemplo suo alios ad idem invitare. Sciebat ipse quantum emolumentum in Ecclesiam redundet ex parvulorum instructione. Quocirca scripsit libellum, *de Pueris ad Christum trahendis*, ubi inter cætera in facti sui defensionem sic dicit: « Adeo jam indignum videtur apud multos, si quis ex theologis, aut famosus in litteris vel ecclesiastica dignitate præditus, ad hoc se opus inclinarit, præsertim circa parvulos, quod mihi in fabulam et improperium cesserit. Convincit autem illos exemplum Christi, qui, *Sinite*, inquit, *parvulos venire ad me, talium enim est regnum cœlorum.* O piissime Jesu, quis ultra post te verecundabitur esse humilis ad parvulos, quando tu es Deus, usque ad castissimos puerorum amplexus brachia mansuetus inclinas, atque circumligas? Da mihi aliquem, qui spiritualis est, qui quærat non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, quem totum replevit charitas, humilitas et pietas, et nullum in eo locum inveniat vanitas et cupiditas, cujus conversatio in cœlis sit, qui tanquam unus est ex angelis Dei, nec benedictione, nec maledictione moveatur, qui nullis stimuletur aut alliciatur formis corporum, sed abstractus in sublimi arca rationis, in sola animarum perspicaci qualitate versetur, et hæc intelliget.

Sed dicunt occupationem meam in ma-

joribus esse debere. Nescio prorsus si quidquam majus esse potest quam animas ab ipsius inferni portis eripere, et parvulorum animas plantare aut rigare, tanquam partem non indignam horti ecclesiastici. Sed asserunt me in prædicationibus publicis ista magnificentius operaturum. Id quidem forte pompositius, sed meo judicio non efficacius, neque fructuosius; nam quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu. Venite ergo ad me, parvuli, ego vobis doctrinam, vos mihi orationem impendetis; sic angelos nostros vicissim lætificabimus.

LECTIO III.

DE TERTIO FLORE, QUI EST DILIGENS INSTRUCTIO RUDIUM ET PAUPERUM.

De hac re sic regula: « Invigilent diligenter puerorum et juventutis instructioni, rudiumque ac pauperum personarum, quarum curam lubenti animo subeant exemplo Christi Domini. »

Multum meriti sibi conciliant pastores et sacerdotes qui, charitate urgente, solliciti sunt ut pauperes et miserabiles personæ instruantur in doctrina et pietate; quas sæpe contingit in paupertatis sordibus et paupertati vitiis affinibus hærere, sine instructione. Videmus enim quotidie non paucos ignorantes, nec aliam afferre excusationem ignorantiæ suæ nisi paupertatem, quasi ea ipsis debeat patrocinari hac in re. Dicunt se ob inopiam in ecclesia ad instructionem non ausos comparere, nimioque pudore affici, dum sine veste decenti publicis ecclesiæ conventibus oportet interesse. Alii qui in agris commorantur, nimiam ab ecclesia distantiam in suæ ignorantiæ patrocinium allegant, quod ob eam tempore et loco ubi doctrina christiana traditur, adesse illis vix liceat. Alii ut plurimum pecoribus pascendis detinentur, etiam divinorum officiorum tempore, rudes plane et agrestes; ideoque doctrinæ fidei incurii delitescunt in tenebris, et ignorantiæ cæca nocte. In hoc igitur incumbere debent pastores, ut hi quacumque ratione et via instituantur in his quæ ad salutem sunt necessaria, nullamque animam debet negligere eorum piacula. Animarum enim omnium æqualis est nobilitas ex Christi sanguine, nec anima divitis charius empta est quam inopis; Christique sanguis æque fusus pro rustico et ignobili, quam pro nobili et urbano. Monet utrumque eadem æternitas, eadem pœna si pereant, eadem gloria si ad salutem emergant. Idem jus habent ad gloriam, eosdem fontes gratiæ; eamdem hæreditatem et patrimonium filiorum Dei, eumdem patrem in cœlis, eamdem matrem in terris, eamdem escam spiritualem in verbo Dei et sacramentis.

Itaque, qui curam animarum suscipiunt, imitentur pastorem illum evangelicum, qui ovem errantem quærit per desertum. Imitentur Christum de se dicentem: *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me.* Meminerint se de numero servorum esse qui mittuntur non solum per plateas, sed etiam per agros et sepes ac sylvas, ut omnes invitent ad cœnam domini sui pauperes et claudos, cæcos et surdos, detersa nimirum prius cæcitate, et gressus rectos eis faciendo in veritate. Hoc fecere apostoli et apostolici viri, qui per vicos, casas, mapalia agrestia, et deserta loca pertransierunt, doctrinæ veritatem, lucem gratiæ, pacis benedictionem omnibus impertiendo. Hoc fecit Christus Dominus, nullum quantumlibet vilem et abjectum, cujuscumque conditionis aut sexus a se rejiciens. Attende vel unicam Samaritanam, quam licet extraneam, licet conditione vilem, licet conversatione impuram ac salacem, occasione apud puteum quæsita, non dedignatur catechizare, exhortari et convertere, ita ut illa potuerit dicere: *Super aquam refectionis educavit me, animam meam convertit.* Simili ergo sollicitudine pastores occasionem quærant quamcumque oves suas ducendi vel deducendi per semitas justitiæ, ne aberrent per abrupta, et tandem æterno præcipitio collidantur. Ideo in principio nascentis Ecclesiæ, in calicibus, imo et in vestibus sacrificio deputandis solebat depingi imago pastoris ovem gestantis, ut sacerdotes quotidie monerentur imitationis. Ideo etiam pallium episcopale ex lana contextum est, ut testatur Isidorus his verbis: « Illud autem amiculum quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino, contextum est, ovis illius quam Dominus oberrantem quæsivit, et inventam humeris suis sustulit, pellem designat. » Episcopus enim Christi typum gerit, ipsius munere fungitur, atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit se boni illius ac magni pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit.

EXEMPLA SANCTORUM.

Hujus rei monet sanctus Carolus Borromæus: cum numerosam plebem haberet in sua diœcesi inter sylvas et montes demorantem, considerabat esse gregem et oves a supremo Pastore sibi concredi-

tas; et ideo sollicitudine pastorali eas requirebat, personaliter invisebat, ut instrueret, et lucem ac benedictionem eis impertiret. Unde visitans diœcesim, per Helvetianas partes aliaque loca prærupta et invia oberrabat, sæpius coactus potius reptare quam itinerari, coactus quoque sarcinas propriis vectare humeris, ut ad inaccessos illos populos pertingeret, ut sacerdotes ac plebem in montuosis locis demorantem proprio ore catechizaret, propriis monitis stimularet. Testis est auctor *Vitæ* ejus, l. VI, c. 4 et 5.

Hoc et alii eximii viri præstiterunt.

Sanctus Norbertus, Coloniensis et Xantensis quondam canonicus, postea ordinis candidi conditor, cum esset concionator celeberrimus (Bernardus enim vocat eum fistulam cœlestem divini verbi), neglectis tamen urbibus, malebat concionari in vicis et pagis; nec minus paucis quam multis, pauperibus quam divitibus, rusticis quam nobilibus paratus erat operam suam impendere, exhortando et instruendo.

Similiter sanctus Cutbertus, sanctitate et miraculis celebris, in villis montanis locisque solitariis et horridis, quo non eniebant concionatores, lubens ipse properabat, et multis diebus hærens verbum Dei annuntiabat.

De sancto Francisco idem refertur, quod lubentius se ad vilia et agrestia loca conferebat, ubi a paucis rudibus audiretur, quam ad civitates populosas.

Nostro sæculo, Josephus Anchieta magno zelo in Brasilia operam navavit, rudibus populis per agrestia ibidem loca dispersis instruendis et excolendis. Admiratione porro dignum est quod in ejus *Vita*, lib. II, refertur: « Quodam die a comitibus digressus, solus in sylvam intravit, et quasi alterius manu duceretur, in senem incidit humi abjectum, atque arbori incumbentem. Isque senex eum videns his vocibus compellebat: Perge huc venire, jamdiu enim te expecto. Quærit ex eo Josephus quisnam sit, ex qua patria, et unde illuc venerit. Respondit senex se ex remotioribus terris esse, patriamque suam mari imminere, et alia adjecit, ex quibus satis indicabatur ministerio plusquam humano illuc translatum, vel divino aliquo duce suis gressibus venisse, ex quo labore et ætate fructus jacebat. Quæsivit rursus Josephus cur venisset, et quid ibi quæreret. Respondit: Ut rectam viam percipiam. Hoc loquendi modo, divinam legem et iter ad salutem intelligunt Brasilii. Cum vero accurate omnem ejus vitam per omnes ætatis partes inquisivisset, cognovit ipsum nunquam nisi unam conjugem habuisse, nunquam arma nisi sui defendendi causa suscepisse, nunquam lethali culpa naturæ legem violasse; ut verissimum illud esse credamus, quod de talibus innocenter etiam in infidelitate viventibus tradunt theologi a Deo non deseri, quin illuminentur quacumque via. Comperit præterea hominem naturæ bono magno præditum cognitione rerum pertinentium ad animum, æqui præsertim et iniqui; tum etiam ipsius naturæ auctoris. Et cum multa de veræ religionis mysteriis illi pater exponeret, subjiciebat identidem se intra animum suum ita sensisse, sed expromere nescisse. Ergo satis instructum, labore, ærumnis itinerum, ætateque confectum, quoniam solutio instabat, aqua pluvia ex carduo collecta (nulla enim alia in arenis illis suppetebat), baptizavit, Adamumque illi nomen dedit. Qui tam divino affectus beneficio, operante intus virtute sacramenti, divinæ in se gratiæ sentiens charismata, oculis manibusque in cœlum sublatis, læto vultu divinæ bonitati primum, tum etiam patri Josepho gratias egit, et quasi expetiti voti compos, cum nihil jam deesset eorum, quorum illuc causa divino ductu venerat, omni solutus cura, animam sacro lavacro expiatam, in ipso primo suæ regenerationis vestigio Deo reddidit. Pater Josephus illum morientem statis precibus de more commendavit, et sabulo sepelivit. Hæc ipse rediens enarravit. »

Hoc porro hic recensendum censui, ut advertant pastores, se nullum debere laborem detrectare, ut divinæ prædestinationis sint cooperatores in animarum conversione et directione. Ipsi enim electi sunt tanquam instrumenta Deo cooperantia, ut adducant homines ad hunc suæ prædestinationis finem; et cum nesciant ipsi quinam ex sibi commissis ab hoc numero sint excludendi, omnibus operam suam graviter debent navare, et neminem quamlibet simplicem et vilem despicere; quia, licet sint inæqualia dona naturæ et fortunæ, omnibus tamen æquale jus competit ad dona gratiæ et gloriæ. Ideo iste sanctus ad senem per sylvas Dei spiritu et manu deductus est, ut eum catechizaret, baptizaret, morienti adesset, mortuum sepeliret, sicque prædestinato Dei consilio tanquam instrumentum electum subserviret.

LECTIO IV.

DE QUARTO FLORE, QUI EST PRÆDICATIO PIA VERBI DEI.

De hac re sic regula : « Pie prædicent verbum Dei, sed et illarum personarum diligentem curam habeant, quæ longe parochiis dissitæ non possunt commode audire verbum Dei aut erudiri, in sylvis et locis agrestibus agentes. » De hac re cum jam dictum sit, pauca de prædicatione verbi divini subjiciemus.

PRAXIS PIE ET FRUCTUOSE PRÆDICATIONEM PERAGENDI.

Primo, magnificiendum est legatione fungi pro Christo, ejus gratiam, spiritum, merita partiri, et velut per aquæ ductus in alios influere ; ipsam Domini passionem et sanguinem efficacem reddere, Dei verbum ore humano tradere, munusque exercere ad quod Apostoli Spiritus sancti charismatibus prius repleti assumpti fuerunt, quod et ipse Christus in terris exercuit.

Secundo, oportet Dominum Jesum sibi proponere ut principium influens, nihil optando dicere quod ipse non posuerit in ore ; ideoque eum obnoxie obsecrare ut inspiret et influat, et spiritum ejus sequi ut nihil dicatur, nisi quod ad ejus amorem, timorem, cultum imprimendum spectet ; et hoc est prædicare Jesum, ut loquitur Apostolus.

Tertio, præparatio adhiberi debet non tantum speculativa, sed maxime practica, quæ fiat ex animi in Christum elevatione ; ita ut primariæ veritates et capita, in oratione, vel considerationc velut escæ calore devotionis digerantur ; et in propriam substantiam convertantur, ut ex abundantia cordis os loquatur. Non sicut aves pullos ex aliunde quæsitis, sed ut matres, vel nutrices ex propria substantia nutrire decet, et cum Apostolo dicere : *Tanquam parvulis in Christo lac dedi.*

Quarto, purificanda est intentio, ut nullum verbum nisi ad gloriam Dei proxime, vel remote referatur, et animus respiciat semper Deum, et salutem animarum, non auram popularem, aut suam gloriam, ut possit coram Deo et angelis protestari : Non quæro gloriam meam. Oportet itaque prævia oratione offerre Domino Jesu ejusque spiritui omnia dicenda, omnia illi subjicere ut dirigat, animet, applicet juxta beneplacitum voluntatis suæ. Nam sæpe fit ut dicta ex occasione, ejus directione animos efficaciter tangant, imo longo post tempore fructificent in salutem.

Quinto, in ipso exercitio prædicationis juvat sibi sistere præsentem Christum, et revereri in terris prædicantem, ejusque loquentis spiritum, zelum, virtutem efficaciter in animabus intueri, et ex illo intuitu ac reverentia loqui. Nam sicut verum est, licet Petrus baptizet, Paulus baptizet, tamen Christus est qui proprie baptizat ; sic et ipse est non solum qui prædicat, sed et qui in nobis prædicat, et interius afficit animam, et prædicantis et audientis. Unde etiam ex hoc intuitu cum spiritu et efficacia loquendum est, tanquam in persona illius qui *loquebatur tanquam potestatem habens*, sicut et de apostolis dicitur : *Virtute magna testimonium reddebant resurrectionis Jesu Christi.* Hujus virtutis et spiritus aliqua stilla ex animi humilitate deposcenda, ut et possit fervor ac affectus auditoribus patescere, eosque simul afficere.

Sexto, cum post concionem pungi quis possit stimulis vanitatis, si recte successerit, aut confusionis, si non recte, aut non ita ex animi sententia ; ideo statim Domino Jesu et ejus spiritui quidquid boni fuerit, referendum est ; quidquid vero incongrui, cum humiliatione animi sibi tribuendum, rogando Deum ut suppleat sua benignitate, et fructum educat ex nostro qualicumque labore.

Audiendus est de hac re beatus Xaverius, epist. *ad Patrem Gasparem* : « In concionandi munere caput est, Deo bonorum omnium fonti, quidquid inde fiat boni acceptum referre. Sis memor quidquid in concione pii rectique expresseris, nequaquam esse tuum, sed ore tuo loquentis Dei. Nec quidquam tibi tribue præter delicta, socordiam, elationem ingratumque animum in Deum, in populum, in socios, quorum deprecatione, non tuo merito, talentum communicatum tibi est a Deo. Illud etiam te meminisse velim, ac sæpius animo repetere, multos concionatores apud inferos cruciari, qui plus habuerint vel copiæ, vel leporis in dicendo, quam tu ; pluresque ascelerata vita, ad piam honestamque traduxerunt ; et, quod monstri simile est, cum plurimis saluti fuerint, ipsi tamen miserrime periere. Cur ita ? Ob eam maxime causam, quia ab elatione et arrogantia insolentes divina bona non Deo retulerunt accepta, sed vindicarunt sibi ; quocirca humanæ avidos laudis, vanaque sui opinione inflatos, insanæ gloriæ cupidos præcipites in locum provexit : unde in exitium iverint sempiternum. » Hæc Xaverius.

Septimo, non debet animum despon-

dere concionator, licet exiguus fructus sequatur; sed debet attendere illud Augustini, l. I *contra Cresconium*, cap. 8: « Sicut malignus suasor peccati, etiamsi non persuaserit, merito pœnam deceptionis incurrit, ita fidelis justitiæ prædicator, etiamsi ab hominibus respuatur, absit ut apud Deum sui officii mercede fruatur. » Nihil ergo decidit de merito, sed (ut dicit Dominus, *Matth.*, x) pax quam indignis apprecamur, ad nos revertitur. Sunt etiam multæ rationes quas tangit sanctus Chrysostomus concione prima *de Lazaro*, ob quas non oportet facile animo dejici, vix contingit quin saltem aliquis ex auditoribus fructum faciat, nec parvi æstimandum est si vel unum lucremur. Deinde vix fieri potest ut sermo vacet omni fructu; quia et illi ipsi qui ad peccatum redeunt, cum aliquo timore, et non cum tanta libertate id faciunt. Ulterius si non prodest sermo malis, bonos tamen in bonis confirmat propositis. Denique si secunda vel tertia vice non persuades, forsitan quarta aut quinta facies. Piscator licet totum pene diem in vacuum laborarit, nihil per rete attrahens, quandoque sub noctem piscem quæsitum involvit; sic et venator diu perseverat, et tandem prædam capit quæ sæpius effugerat. Ideo monet Apostolus : *Argue, obsecra, increpa, in omni patientia et doctrina.* Id ergo agendum est, etiamsi difficiles et duri sint auditores; exemplo Domini, qui peccatores continuo monet, docet, hortatur, expectat in omni patientia et longanimitate. Exemplo etiam medici qui convitia et ineptias phrenetici tolerat, nec de ægritudine desperat. Et porro cum omnis fructus verbi divini ab ipso Deo pendeat, recte ait sanctus Bernardus, l. IV *de Consider.* : « Fac, tu, quod tuum est, nam Deus quod suum est curabit. Planta, riga, et tuas implevisti partes, sane incrementum ubi voluerit, dabit Deus; ubi forte noluerit, tibi deperit nihil. Medici est medicamenta adhibere, non est in medico semper ut relevetur æger. En plaga tibi incumbit, curam exigens, non curationem. »

Octavo, sollicitus sit ut opera verbis et sermonibus correspondeant, attendens illud apostoli Petri : *Pascite qui in vobis est gregem Dei ; forma facti gregi ex animo.* Quasi dicat: Pascite non solum verbo, sed et exemplo; ita vivite prout loquimini, estote forma bene vivendi, et grex Christi legat non solum in sermonibus, sed et in operibus vestris, quasi in libro originali, quid agere et quomodo conversari debeat. Pascite gregem Christi propriis pascuis et herbis, et non solum alienis, sive aliunde adjectis. Non enim sufficit alienæ virtutis exempla gregi proponere, nisi et eamdem in nobis possint cernere. Non est satis patientiam Job prædicare, nisi eam prædicans etiam in seipso eam conetur exhibere. Non est satis castitatem docere et in Joseph prælucentem indigitare ; sed oportet in seipso eam etiam posse designare. Non est satis obedientiam Isaac, humilitatem Francisci, aliasque sanctorum perfectiones imitandas proponere, sed oportet ut qui proponit, aliquid saltem earum possit in se exprimere; alioqui hoc est ad aliena solum prata gregem ducere, non autem propriis pascere. Qui ergo efficaciter vult verbum Dei annuntiare, videat ut cum Christo primo magistro incipiat prius facere quam docere, et ut cum Apostolo dicere possit : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Ambulate sicut habetis formam nostram.*

Hæc est etiam doctrina sanctorum Patrum, inter quos sic loquitur sanctus Hieronymus : « Non confundant, inquit, sermonem tuum opera tua, ne cum in ecclesia loqueris, tacitus quilibet respondeat. Cur ergo hæc quæ dicis, ipse non facis ? Sacerdotis Christi os, mens manusque concordent. »

Sanctus Gregorius Nazianzenus malos concionatores malis comparat pictoribus qui lingua pingunt, vita expungunt. Ideo, ait, purgari prius debent quam purgare, lux fieri, et alios illuminare; ad Deum appropinquare, et ita alios adducere, sanctificari, et ita alios sanctificare ; prius manibus ducere, id est, exemplo suarum actionum inde consilium dare.

Hanc etiam similitudinem abbas Pastor in *Vitis Patrum*, c. 10, adducit : « Si quis docet aliquid et non facit, similis est puteo qui omnes ad se venientes satiat, et sordes delet; seipsum autem purgare non potest, sed omnis spurcitia et immunditia in eo est. »

Audi et Isidorum, *de Summo Bono*, l. III : « Qui non vivit sicut decet, ipsam quam prædicat veritatem contemptibilem facit. Arcus perversus est lingua magistrorum bene docentium et male viventium; et ideo ex perverso arcu sagittam emittunt, dum suam pravam vitam linguæ propriæ ictu confodiunt. Quid est enim bene docere et male vivere, nisi se propria voce damnare ? »

O Jesu, doctor et magister æternæ veritatis, da pastoribus tuis et concionatori-

bus lumen in mente, ardorem in corde, verbum in ore, puritatem in intentione, efficaciam in opere, ut prædicent te, et prædices in eis; ut operentur in te, et opereris in eis, sicque possint vivis operibus et sermonibus persuadere, evangelizantes verbum virtute multa. Non sit in ipsis *vox Jacob, manus Esau;* vox bene docentis, sed male operantis. Aquam sacræ doctrinæ, quam a te fonte vivo purissimam possunt haurire, pravæ conversationis pedibus non turbent, ne sic turbatam oves tuæ sine sapore gustent; sed puram sic eis propinent, ut sit bibentibus aqua in vitam æternam saliens.

LECTIO V.

DE QUINTO FLORE, QUI EST BENIGNITAS ERGA PROXIMUM CHARITATI CONJUNCTA.

De hac re sic regula : « Erga omnes personas cum humilitate et mansuetudine ita se gerant, ut ex fraterno paternoque agendi more, satis agnoscant omnes desiderio salutis agi, quidquid erga eos agitur. »

Spiritus mansuetudinis et charitatis valde efficax est ad alliciendas et Christo devinciendas animas; solent enim trahi homines « in funiculis Adam, et vinculis charitatis. » Unde etiam qui rudes sunt, tardi vel duri, mansuetudine, humilitate, charitate ducuntur, vincuntur, et Christo devinciuntur, quando agnoscunt puro salutis suæ desiderio et paterno animo agi, quidquid erga ipsos agitur. Quantum putas commovebat Philippenses illud Apostoli : *Testis est mihi Deus quomodo omnes vos cupiam in visceribus Jesu Christi.* Quantum afficiebat Corinthios illud : *Os nostrum patet ad vos, cor nostrum dilatatum est, non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris, eamdem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico, dilatamini et vos.* Quantum corde Thessalonicenses penetrabat illud : *Facti sumus parvuli in medio vestrum tanquam si nutrix foveat filios suos; ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Evangelium, sed etiam animas nostras.* Hunc ergo spiritum paternum cum mansuetudine et humilitate exhibere erga fideles, prævio suo exemplo multis in locis docet Apostolus; fideles enim omnes quasi in visceribus gestans, dicebat : *Filioli, quos parturio donec formetur in vobis Christus;* ubi non solum se patrem, sed et matrem insinuat, quia, ut inquit sanctus Gregorius, l. III *in Job.*, c. 6, « illi vere doctores sunt, qui cum per rigorem disciplinæ patres sint, per pietatis viscera matres esse noverunt; qui labores sanctæ conceptionis tolerat, et proferendos Deo filios inter uterum charitatis portant, in edenda enim prole plus matres laborant. » Talem se exhibebat sanctus Bernardus in seipso erudiens eos qui curam aliorum gerunt, dum ex intimo cordis affectu, sic suos alloquitur : « Me putare matrem animarum vestrarum, et ideo vos velle sic componere, ut in vobis nec macula, nec ruga possit ante tribunal æterni Judicis apparere. Animabus autem vestris non solum ornamenta, sed etiam medicamenta providere desiderans, studeo dissuta consuere, conscissa sarcire, vulnerata curare, abluere sordida, repararе perdita, et ea quæ sunt integra, spiritualibus margaritis ornare. »

Spiritus quoque ille mansuetudinis et humilitatis cum charitate conjunctus, facilitatem inducit pastoribus ad subditorum omnia onera portanda, quod proprium eorum munus est. Si enim videt pastor sibi subditum gementem sub onere paupertatis, debet ejus onus charitatis humeris et eleemosynis sublevare, cum mansuetudine. Si alterum sub ægritudinis onere cernit conflictari et deprimi, oportet ut erigat auxilio, consilio, consolatione. Si tertium conspiciat sub peccati fasce jacentem, onus est Babylonis, onus confusionis, sollicitus sit ut onus illud possit excutere. Si videt pusillanimem, excitare debet et adjuvare stimulis monitionis sinceræ, cum humilitate et mansuetudine. Denique, si aliquem etiam patitur rebellem et durum, portare debet humeris charitatis, lenitatis et patientiæ. Si humilitas juncta sit mansuetudini, ne quidem nos conturbare valent, nostræ curæ subditi licet rebelles sint, et post monitionem injurii, quia nostræ humilitatis nobis conscii, interius animo nostro repræsentamus illud : « Conculcate pedes hominum, sal infatuatum. » *Debemus enim nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere*, inquit Apostolus, *ad Rom.*, xv. Debemus alter alterius onera portare. Quod explicans sanctus Bernardus ita ad prælatum quemdam scribit, ep. 73 : « Hoc onus animarum est, et infirmarum ; nam quæ sanæ sunt, portari non indigent, ac per hoc nec ejus sunt. Quoscumque igitur de tuis inveneris tristes vel pusillanimes, ipsorum te noveris patrem. Exhortando, consolando, increpando, agis opus tuum, portans onus tuum, et portando sanas quod sanando portas. Si quis vero ita sanus est ut ma-

gis juvet te quam juvetur a te, hujus te non patrem, sed fratrem et comitem jam agnoscas. » Item Bernardus, contra detractiones aut injurias rebellium se muniens, sic dicebat : « Ego plagis conscientiæ meæ nullum judico accomodatius medicamentum probris et contumeliis, non est proinde quod promovear, homuncio omni dignus dispectione et opprobrio. »

Hac ergo consideratione, cum patientia et lenitate contradictiones sunt ferendæ et evincendæ. Nec animum despondere oportet si seminemus triticum et metamus spinas, quandoquidem ipse Christus suo exemplo nos id æquo animo ferre docuerit magna fortitudine. Recte in quodam brevi apostolico ad Joannem Bernardum, abbatem Fuldensem, sic scribit Urbanus VIII : « Disciplinam monasticam apud tuos corrumpi diutius patiaris ; nullæ querelæ exterreant ; ægrotantes etiam invitos, etiam medico minitantes, curemus; qui tamen ubi convaluerunt, minarum voces vertunt in gratiarum actiones.

Humilitas quoque et mansuetudo docet nos ad tempus quædam vitia in aliis tolerare et dissimulare, ne imperiose nimium aut violante volentes illa exscindere, inveniamur potius animos exacerbare, et in malo obfirmare. Sunt enim quædam vitia quæ potius lente sunt dissuenda, quam impetu discindenda ; et animi quorumdam prius artificio pietatis tentandi, quam acerbæ sive acris correptionis stimulo pudore turbulento inutiliter suffundendi. Et ut quodam loco dicit Gelasius Papa : « Non omnes simul curat medicina languores, sed quos periculosius conspicit imminere ; ne aut materia corporis non sufficiat medecinæ, aut pro conditione mortali simul omnia non possit avertere.» Unde diversa noxia diverso sublata sunt tempore. Eam ob causam, cum sanctus Gregorius Augustinum, monachum sanctitate et doctrina clarum, ad Britanniam misisset, ut insulam illam christiana fide imbueret, eum infeliciter peractum fuisset, et nihilominus quasdam nequitias veteris nequitiæ et gentilismi in populis illis noviter Christo adjunctis permanere Augustinus animadvertisset, consulendum existimavit ea de re Gregorium pontificem. Rescripsit Gregorius ut quædam adhuc Britannorum imbecillitati permitteret, hanc rationem addens: « Quia sancta Ecclesia quædam per fervorem corrigit, quædam per mansuetudinem tolerat, quædam per considerationem dissimulat atque portat, ut sæpe malum quod adversatur, portando et dissimulando compescat. » Hoc etiam intellexere, et praxi sua nos docuere viri sancti, animabus convertendis a Deo destinati.

Sanctus Xaverius, inter præcepta quæ suis præscribebat, ut christianæ magis humilitatis quam potestatis memores, paternum in omnes imperium exercerent, amorem sibi conciliando potius quam timorem ; quia nulla re magis quam amore in omnes partes humanus animus flecti potest. Hinc, teste Turselino, l. II, c. 17, quorumdam animos adeo perditos, ut nec scelera sentirent, nec remedia ferrent, hac arte adjuvit. Comiter primo consueverat se in illorum familiaritatem insinuare, in peccatis convivere medendi voluntatem dissimulans, inde usu et comitate devinctis animis, sensim ad inveterati morbi curationem sibi viam faciebat, modo divinis legibus propositis flagitia ostendens, modo intentatis variis humanæ vitæ casibus, Dei terrorem incutiens. Sic mentibus præparatis manum admovebat, avaritiam resecans, illecebras removens ab eis, et recrudescentiæ vulnera divinæ misericordiæ oleo deliniens. Audi in particulari scelestum militem, qui jam duodevigesimum annum sacra confessione abstinuerat, sccium navigationis habere voluit ; comitate in eum utens maxima, etiam ludenti assidebat, omnibusque obsequiis demerebatur, ut illum ad confessionem induceret, et in viam salutis revocaret. Quod accidit. Militem, confessione peracta, semel *Pater* et *Ave* orare jussit, pollicitus se pro illo Deo satisfacturum, et ita aculeato flagello vir sanctus se pro illo usque ad sanguinem verberavit. Qua re ita mollitus flexusque militis animus est, ut studium pœnitentiæ amplexus, voluntariis se pœnis addiceret, ad eluendas anteactæ vitæ sordes.

LECTIO VI.

DE FLORE SEXTO, QUI EST ARDENS ZELUS AD REDUCENDOS EOS QUI IN PECCATIS AGUNT.

De hac re sic monet regula : « Personas quas sciverunt in statu peccati mortalis agere, quantum in eis est, per se et alios conentur educere, hortando, increpando, movendo, obsecrando. »

Sacerdotes et pastores sunt velut angeli custodes erga populum, ideoque hortando, increpando, obsecrando, docendo, debent eos in viam salutis dirigere, et e via peccati educere. Sicut angeli Loth et familiam ejus e Sodoma eduxerunt, ne incendio involverentur, similiter debent

et ipsi manum apprehendere illorum, qui perditionis iter sectantur aut peccatis involuti jacent. Debent opportune, importune eos e periculo eruere, ac velut compellere ut e Sodoma, e statu peccati egredianlur. Convenit ergo illis cum Chrysostomo, homil. *Ad populum*, dicere: « Sum communis pater, eoque necesse est curam agere non tantum eorum qui stant, sed eorum quoque qui collapsi sunt; non eorum modo qui secundis navigant ventis, sed et illorum qui tempestate jactantur; non eorum modo qui in tuto sunt, sed et illorum qui periclitantur. Unde et eos qui jam demergi cœperunt in portum tranquillum porrecta manu deducere studeo. » Quanta autem sollicitudine id ageret Chrysostomus, patet ex his quæ habet ipse *in Acta Apost.* hom. 14, ubi inter alia sic dicit: « Nonne per tres dies, sæpe etiam per septem exhortamur? Quid amplius assequimur quam quod reprehendimus, increpamus, lacrymas fundimus, dolemus, et si non foris, sed in corde? Nisi quis judicaret me supra modum honoris cupidum, vidissetis quotidie me fontes lacrymarum emittere, quarum conscia sunt domicilium et solitudo. Credite enim mihi, de salute quidem mea desperavi, hoc est, curam mei prætermisi, et res vestras deploravi. Non vacat mea mala deplorare, adeo totus deditus sum vobis. Et si sentio vos obtemperantes, præ gaudio non sentio mala mea. Si video vos minus obtemperantes, præ dolore iterum intermitto mala mea. » Idem Chrysostomus sic iterum suos alloquitur: « Vellem, si fieri posset, vestris oculis ostendere quam in vos habeo charitatem. Nihil est enim mihi vobis jucundius, et desiderabilius ne hæc ipse quidem lux. Millies enim optarem ipse esse cæcus, si per hoc liceret vestras animas convertere, ideo ipsa luce est mihi vestra salus jucundior. Quid enim me juvant solares radii, quando quæ propter vos accipitur animi ægritudo, oculis meis magnas effundit tenebras? Lux enim tunc est bona, quando apparet in lætitia. » Et paulo post: « Implete gaudium meum, liceat vobis salutem assequi, me autem propter vos reddere rationem; vobis dari salutem, me vero accusari, quod meum munus non impleverim. Non enim curo ut per me salvetis, sed ut salvi sitis, quacumque ratione. »

Sic imaginem veri patris ac pastoris in seipso exhibet sanctus Chrysostomus, quam merito debent pastores alii attentius inspicere et imitari, ut erga peccatores magno amore et compassione, magnaque sollicitudine ad eorum conversionem efficiantur. Unde iterum eos instruens sic alibi dicit: « Vis fratrem corrigere? lacrymare, ora Deum ex corde, apprehensum admone, consule, exhortare. Sic Paulus faciebat. Demonstra charitatem erga peccatorem, persuade ipsi quod consulens et juvans, non vero pervulgare volens, ipsum peccati commonefacis. Comprehende pedes, osculari ne erubescas, si modo mederi vis. Hæc et medici faciunt, sæpe difficiles ægros habentes, deosculantes et rogantes persuadent sumere medicinam. »

Itaque omnis occasio arripienda est, omnis modus tentandus, ut reducatur frater errans omni charitatis benignitate, vel etiam judicii divini proposito terrore, a suo revocandus est errore. Attendendumque est illud Jacob, v: *Fratres mei, si quis ex vobis erraverit a veritate, et converterit quis eum, scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.* Ideo sancti nullum prætermisere laborem, quo vel unam animam converterent.

EXEMPLA SANCTORUM.

Quid non fecit Abraham eremita ut neptem suam Mariam a turpi vita ad castitatem et pietatem reduceret? Mutavit habitum, ingressus est tanquam miles hospitium, incognitus petiit ejus alloquium, quasi rem nefariam cum ea commissurus. Ac tandem se detegens, pro ejus anima spopondit, peccatis ipsius sese onerare paratus fuit, si modo reverteretur, sicque ovem perditam humeris reportavit.

Quid non egit sanctus Joannes Evangelista, ut adolescentem quem cuidam episcopo commendarat, jam prædonum ducem factum, requireret et reduceret? Senex plane inter arma sicariorum, per montes et sylvas, inter lupos, ovem perditam requisivit et reduxit.

Quid non Vitalius monachus? Adibat ipse prostibula et lupanaria, et pretium offerebat ut saltem vel hoc obtineret ab aliqua ut vel una nocte abstineret ab impudicitia. Ipse vero in angulo procubans et orans, pervigilabat donec dies illucesceret. Et ita multæ ob id ab eo conversæ, vitam correxerunt; ipse vero, licet homines perversum de ea re judicium formarent, eo quod circa lupanaria frequens esset, patienter tolerabat, quia plus utilitatis ex correctione alieni delicti percipiebat, quam ex sua infamia damni.

Quid non fecit Paphnutius abbas ut Thaidem meretricem ab bonam mentem et frugem reduceret? Infamem etiam locum Ipse est ingressus, ut eam alloquendi et arguendi occasionem nancisceretur. Quam tandem ex summa peccatrice, maximam pœnitentem effecit.

Quid non agebat Serapion abbas ut infideles converteret? Venumdabat se in servum, ut saltem cum dominis privatim colloquendi potestatem haberet, sicque eos instruebat et convertebat.

Quid non sanctus Dominicus? Hic in pane et aqua Quadragesimam agere voluit, et super nuda humo decumbere, ut quasdam domus pellices in qua degebat, ad pœnitentiam adduceret.

Quid non sanctus Ignatius? Hic Parisiis agens, cum sciret quemdam extra oppidum frequenter ire ad turpidinem voluptuariam, in lacum frigidissimum viæ adjacentem sese conjecit, corporeque immerso, capite tantum exstante, ad illum jam appropinquantem clamabat: « Perge, miser, ad tuas fœdas voluptates, hic ego pro te tamdiu me macerabo, donec justum Dei furorem in te jam paratum avertam. » Sic hominem illum lucratus est.

Sciebant nimirum omnes hi, quantum vel peccatum unum Deo displicet, quantum vel anima una coram Deo existimetur; et hoc magno lucro ducebant, vel unicam secum ad Deum evehere, ideoque nullum laborem detractabant. Et certe non inutiliter operam locarit, qui vel unam animam lucratus fuerit. Sanctus Jacobus, licet apostolus a Christo missus, octo tantum animas in Hispaniis convertisse legitur. An tamen parvum sit lucrum? Absit. Nam hi quidem octo semen fuerunt electum, per quod amplior postea seges excrevit. Et si Noe non inutiliter operam impendit, per centum annos arcam fabricando ad octo animas salvandas, quia hæ cæteris semen exhibere debebant; si nec sanctus Jacobus, nec alii quilibet, qui paucos convertunt, nam et hi conversi cæteris exemplo esse possunt ad conversionem.

LECTIO VII.

DE FLORE SEPTIMO, QUI EST ORATIO ZELOSA PRO PECCATORIBUS.

De hac re sic monet regula: « Illas animas peccati mortalis vinculis constrictas, in precibus ac sacrificiis suis specialiter Deo commendent, ut a morte peccati eas suscitare dignetur. »

Licet pro omnibus fieri debeat obsecratio et postulatio, pro illis tamen maxime qui in statu pernicioso peccati hærere dignoscuntur. Nam et secreta Dei ordinatio sublimi suo consilio, sæpe disposuit per orationem unius, alterius conversionem operari. Sic prædestinarat per orationem Stephani, salutem Pauli adhuc persecutoris; per orationem beatæ Monicæ salutem Augustini. Et certum est frequenter ob preces piorum fusas pro illis qui in peccato existunt, plures e peccatis educi, et ad gloriam vocari. O beatam causam! Sanctus Dominicus singulis noctibus acerrime tertio se flagellabat: 1° quidem ob peccata propria; 2° pro animabus in peccato mortali existentibus, ut Deus eas dignaretur benigno suo vultu illustrare et educere; 3° pro animabus in purgatorio detentis, ut eis cederet id in satisfactionem. Optima etiam hujus rei praxis est in cœnobiis sancti Francisci in Hispania; nam hora nona vespertina, dum decumbunt fratres, unus ex eis singulorum solet circuire cellas, et ostium pulsando inclamare, ut recitent unum *Pater noster* pro animabus in peccato mortali agentibus.

Cum vero omnis oratio nostra ad impetrandam peccantium conversionem valeat, maxime tamen efficax est illa quæ in sacrificio fit, conjunctim cum sanguine Christi. Hic melius loquitur quam sanguis Abel, quandoquidem ille de terra clamans, e cœlo evocabat vindictam: hic vero invocet misericordiam: *Sanguis enim Jesu Christi qui per Spiritum sanctum obtulit semetipsum, emundat nos ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi.* Itaque sacerdotes et pastores toto compassionis affectu eorum in sacrificio memoriam debent habere, quos gravioribus peccatis sciunt in perniciem suam inhærere, ut felicem Deus det illis e peccato exitum. Hæc ergo sollicitudinis pastoralis non minima pars esse debet, pro subditis pereuntibus, pro ovibus errantibus; quas si voce monitionis reducere nequimus, voce orationis conjuncta cum sanguine primi pastoris, in sacrificio id impetremus.

Sanctus Yvo presbyter, tum miraculis, tum pietate clarus, dolens quemdam cum propria matre non levi odio dissidere, conabatur omni ratione reconciliationem inter ipsos inire. Cum vero nihil proficeret, nullum ad eam rem efficacius remedium se posse adhibere ratus est, quam pro illis sacrificium Missæ intima charitate offerre. Perfecit idipsum, et exinde nemine jam sollicitante, solo divino instinctu, ita animis resipuere, ut ille se fi-

lium obedientem exhiberet, illa matrem amantem.

LECTIO VIII.

DE OCTAVO FLORE, QUI EST CASTITATIS ODORIFERUM EXEMPLUM.

De hac re sic monet regula : « Sint omnibus tale castitatis exemplum, ut et ipsi, familia eorum ab omni sit suspicione libera. »

Dæmon omni hominum conditioni insidias parat, attamen majori sibi ducit victoriæ et honori, dum personas Deo sacratas peccato præcipitare valet. Propterea, cum Judam apostolum proditione et desperatione illaqueasset, expetivit et alios apostolos cribrare, et suæ potestati subjicere, tanquam triticum electum. *Escæ ejus sunt electæ*, inquit propheta Habacuc.

Cibus quo ab initio vescitur est peccatum, crescit autem peccatum ex dignitate peccantium, quando ingrati sunt post consecrationem; crescit inde injuria Dei, crescit Ecclesiæ damnum, crescit plebis scandalum, et hæ sunt deliciæ Satanæ, hoc ejus gaudium. Maxime autem tentat personas Deo sacras de vitiis castitati adversis, quia illud vitium in ipsis fœtidius est, gravius, et majoris scandali. Itaque specialiter monentur sacerdotes huic rei sedulo advigilare, quia in illis Christus adamat castitatem cujus illos vult reminisci per illam candidam vestem, quam palam gestant, et aliorum oculis ostentant, et nunquam obliviscantur castimoniæ et puritatis, cum in operibus, tum in animo et omni conversatione circumferendæ. Gerant semper coram Domino ephod lineum cum Samuele, quod castitatis erat symbolum : « Quid, inquit divus Gregorius, in ephod lineo, nisi continentiæ candor ostenditur ? Quo ephod accingimur, cum ad pudorem pudicitiæ omni ex parte retinemur, cum animæ et carnis nulla pars a districtionis lege absolvitur, per quam ad luxuriæ caliginem defluamus. Talis itaque minister in conspectu Domini est, quia de omnipotentis Dei sperata visione non fallitur, cui cum tanto accinctionis nitore famulatur. »

Ut vero constet quantum Deus castitatem coli voluerit a suis ministris, animadversione dignum est a se electos apostolos adhuc permisisse in aliqua labi peccata, puta in superbiam et ambitionem, in vindictam et iram, in abnegationem sui et desertionem, in avaritiam et murmurationem, nulla tamen voluisse eos notari luxuriæ macula, ut pote statui ecclesiastico nimis fœda, ab illoque plane eliminanda. Certe nihil ita detestari debent, qui Deo sunt consecrati, quia hominem maxime reddit indignum præsentia Dei, ejusque luminis et gratiæ influxu. Quandoquidem igitur sacerdotes purissimum Jesu Christi corpus ore conficere, manibus contrectare, et corde sumere debeant, quid magis curæ eis esse debet, quam puritatem cordis et corporis conservare ? Alioqui, si impuri sunt et impudici, injurii censentur unctioni et consecrationi suæ puritatique carnis Deificæ, quæ proxime dimanat a divina et essentiali puritate, nec non Spiritui sancto castitatis omnis auctori et amatori. Odit ergo maxime Christus spurcitiam carnalem, in ministris sibi specialiter unctis. Odit Pater in filiis sui primogenitis, quos Unigenito sicut in potestate, sic et in puritate vult assimilari. Odit Spiritus sanctus in his quos specialiter sacravit et unxit, ut sanctificationi deservirent. Odit Ecclesia in suis mystagogiis, et mysteriorum Dei dispensatoribus, quos decet similes esse filios hominis, hoc est, præcinctos zona aurea ad renes et mamillas, ut describitur in *Apocalypsi*. Castitatis recte zona dicitur, quia carnis lasciviam, libidinis ardorem, concupiscentiæ stimulum comprimit ; et quia sub jugo spiritus, sensus omnes et cogitationes, ac diffluentia desideria ordinat et constringit.

ADJUMENTA CASTITATIS.

Cæterum, ad tuendam castitatem opus est vigili cura, opus studio diligenti, ad cooperandum gratiæ Dei, quæ nulli deest, nisi eam repudianti.

Primo igitur opus est carnem domare, otiumque fugere. Et certe nihil mirum si quibusdam difficilior videatur, qui nihil adversus carnem volunt pugnare, sed potius fomitem illi suggerere. Sic enim vivunt aliqui, ut dæmonem arment, et carnem adversus castitatem, dum omnem refugiunt austeritatem, omnem sectantur corporis mollitiem et blandam commoditatem. Hos alloquitur Origenes, *Homil.* 9 *in Levit.* : « Nescitis quia si carnem solum nutriatis, et deliciarum luxu foveatis, insolescet adversus spiritum fortior illo ? quod fiet, sine dubio, cum in suam ditionem redactum suis coget legibus ac vitiis obedire. Nutrimenta igitur spiritus sunt, divina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ, his alitur cibis, his convalescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite conqueri de infirmitate carnis, no-

lite dicere : Volumus, sed non possumus. Tu das stimulos carni tuæ, tu eam adversus spiritum armas, et potentem facis, dum carnibus satias, dum vino nimio inundas, dum omni mollitie palpas, et ad illecebras nutris. » Hæc ille.

In eamdem sententiam scribit sanctus Borromæus ad Andræam Battoreum cardinalem, ubi cum dixisset statum cardinalium exigere castitatem singularem, adjungit : « Quam nunquam assequeris, nisi te carnis maceratione afflictaveris, sensus omnes compresseris, otium ut pestem fugeris. Denique, nisi in hujus divini doni pulcherrimi conservationem, quod Ille tibi custodiendum dedit, omnes animi ac mentis tuæ vires intenderis. Mirum est enim quam facile ab eis perdatur, qui in ejus conservationem non invigilant. Nec aliam ob causam sanctus Paulus Timotheum, quem ab infantia educaverat, sacrasque litteras edocuerat, qui corpore erat imbecilli et infirmo, qui jejunii et aquæ potu carnis petulantiam fregerat, tam serio monet ut seipsum castum custodiat. » Hæc sanctus Carolus.

Secundo, oportet diligenter resistere initiis tentationis aut malignæ suggestionis, ut sic nequitia dæmonis suffocetur in semine, ut conteratur caput serpentis in cornostrum illabi cupientis; ut consopiatur scintilla ignis infernalis, ne in aridam paleam nostræ carnis injecta, suscitet incendium. Similiter omnia verba et colloquia quæ aliquam turpitudinis speciem præ se ferunt, magna circumspectione sunt vitanda. Hæc quandoque parum æstimantur a sacerdotibus, puta in consortiis hominum impudica loquentium demorari, et cum illis risum miscere; vel etiam cum diverso sexu nugari, ridere, blandiri. Atque inter hæc, putant se cor mundum posse conservare, quo tamen nihil facilius inficitur, vel verbo, vel cogitatione. Est enim cogitatio immunda, vel verbum dissolutum instar guttæ olei, quæ in vestem aliquam cadens, statim se dilatat et diffundit.

Audi præclarum exemplum hanc rem concernens ex Sophronio (*Prat. spir.*, c. 194.)

Quidam ex antiquis Patribus venerat e solitudine Alexandriam, ut manuum suarum opus venderet. Advertit vero juvenculum monachum publicam ingredientem tabernam; ob eam rem non parum indignatus, zeloque accensus, quærebat foris occasionem eum alloquendi. Illum igitur egredientem manu a plebe in locum secretiorem ducens, sic affatus est: » Nescis, frater, quod angelicum gestes habitum? Ignorasne te juvenem esse? An te latet hostem nobis semper retia tendere? Interim tu tabernas ingredi audes, ubi multa audis quæ nec decet audire; multa cernis quæ nec cernere licet, sedesque ibi inter viros ac mulieres. Obsecro te in Christo, mi frater, desine his in locis commorari, sed redi ad locum tuum, ad cellam pœnitentiæ, ubi possis salvare animam. » Indignatus juvenis ille, respondit : « Vade, senex, in viam tuam, Deus non quærit nisi cor mundum et purum. » Tunc in cœlum manus tollens senex, inclamavit : « O Domine Deus ! laus tibi sit et gloria, ecce quinquaginta annis in solitudine dego, et cor mundum non habeo; hic vero juvenis in locis dissolutis frequenter agens, cor purum et mundum illibate conservat.» Ita senex efficaciter his verbis perstringens omnes qui nihil sibi caventes a consortiis dissolutorum hominum, putant interim cordis puritati hoc parum officere.

Istud vero maxime concernit sacerdotes, qui debent esse petra salis in populis, quorum sermo debet esse in gratia sale conditus, ut ex eorum verbis et sermonibus etiam privatis, audientes æternæ vitæ saporem concipiant, et ab insipidis turpiloquiis deterreantur. Ob quam putas causam, *Levit.* VIII, in consecratione sacerdotum, extremum auriculæ ejus sanguine victimæ tingebatur? Typus utique erat sanguinis Christi, quo empti sumus et sanctificati, ideoque glorificare debemus eum in corpore nostro, et omnibus membris ejus; et ita monetur per id sacerdos, aurem non debere aperire ad sæculi nugas, levitates et turpiloquia; sed ad audiendum verbum Dei, ad audiendum quid loquatur in se Dominus. Audi hac de re ultionem memorabilem. Sanctus Walericus quodam hiberno die suum repetebat monasterium; at propter frigoris acerbitatem, coactus fuit divertere ad cujusdam sacerdotis ædes. Aderat huic sacerdoti illius loci prætor, et cum ignem circumsederent, nihil viri sancti præsentiam reveriti, turpiloquia cum risu miscebant. Ille vero cum modestia cœpit eos arguere, addens quod si de verbo otioso rationem reddere oporteat, quanto magis de turpi sermone. At illi, nihil monitis deferentes, pergebant impudicis verbis connugari. Quid ageret vir Dei ? « Ob frigus, inquit, ad vos diverteram, sed oris vestri me ejicit turpitudo; » sicque excutiens pulverem discessit. Subito autem ulciscens Deus, sacerdotem oculorum lumine orbum reddidit; prætoris autem

consularis genitalia putredine correpta sunt, et non multo post expiravit (Surius, 1 aprilis).

Tertio, vitanda maxime mulierum consortia et cohabitationes periculosæ. Hujus rei hic specialiter monemur, quia non pauci in hunc lapidem impegere, et alii naufragium fecere. Viri enim et mulieris consortium velut fomentis et stupæ conjunctio est; ita ut cum lateat ignis, facile accendatur illo flante, *cujus halitus prunas ardere facit*; hoc est, Satana suggestiones immittente. De hac re frequentia sunt sanctorum Patrum monita; sufficiant modo trium consonantes voces, non parum efficaces.

Sanctus Hieronymus sic loquitur: « Hospitium tuum aut raro, aut nunquam, mulierum pedes terant. Omnes puellas ac virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites, nec in præterita castitate confidas. Nec Davide sanctior, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonum mulier e possessione sua ejecerit.» Hæc ille, instruens Nepotianum, ubi et plura in eamdem sententiam subjicit.

Sanctus Cyprianus præclara hac de re præscribit in libro *de Singularitate clericorum*, aut quisquis auctor libri illius, est dignus sane qui attente perlegatur. Inter cætera sic ait: « Quid illic geritur, ubi libertatis sumit mulier in contubernalitate constantiam? Quando in domesticis negotiis nunc lacertos et femora lanificis operibus nudat, nunc æstuans detegit membra, nunc fatigata jactatur, aut in suum aliquando dissolvitur, nunc blanditias exhibet, et, quod venenosius est, psallere delectatur, cujus cantu tolerabilius est audire basiliscum sibilantem. » Ita Cyprianus.

Sanctus Bernardus eodem modo concludit: « Cum femina semper esse, et feminam non cognoscere, nonne plus est quam mortuum suscitare? Quod minus est non potes, quod majus est vis credam tibi? Quotidie latus tuum ad latus juvenculæ est in mensa, lectus tuus ad lectum ejus in camera, oculi tui ad illius oculos in colloquio, manus tuæ ad manus ipsius in opere, et continens vis putari? Esto ut sis, sed ego suspicione non careo. Scandalo mihi es, tolle scandali causam. Si non vis scandalizare Ecclesiam, ejice feminam. » Hæc Bernardus.

Sanctus Augustinus ita hujus rei observator fuit, ut intra domum ejus nulla unquam feminarum fuerit conversata, ne quidem germana soror, nec fratris sui filia. Interrogatus cur illarum familiaritatem vitaret, respondit: « Quia licet de sorore aut nepte non sit suspicio, tamen illæ quæ ad eas veniunt, suspicionem possunt movere, et inde infirmioribus scandalum nasci. »

Ut vero firmius hæc Patrum monita sacerdotum menti inhæreant, et eos omni tempore providos reddant, ne feminea conversatione inficiantur; opere pretium est hic illis in memoriam reducere exemplum quod refert Thomas Cantiprato, lib. III *Apum*, c. 20: « Accidit, inquit ipse, moderno tempore, prope Cameracensem diœcesim, quod quidam a pueritia celebs et castus, post longum theologiæ studium, canonicatum sit adeptus, sed animarum zelo præbendam cum parochiali commutavit; in quo cum per septennium fructuose verbo et exemplo laborasset, accidit ut virgo sexagenaria, cilicium sacerdotis lavare solita, sine teste conclave ejus ingrederetur. Ad tam nefandum vero infortunium res devenit, ut uterque servato diu castitatis lilio privarentur. Ex qua re mulier ita doluit, ut amaro nimium planctu mortem sibi acceleraret; sacerdos vero in luxuria vili diu perseveravit. » Hæc ille. Quid mirum? Quantum locus altior, tanto casus gravior, et sicut angelorum, sic et sacerdotum quandoque casus irreparabilis est. Et certe, si fodere liceret parietem cum Propheta, et intra penetralia domuum aspectum inferre, non paucos similes casus liceret agnoscere, non parum abominationis in ecclesiasticorum domibus esset reperire; idque quia sibi præsidentes incauta sunt seducti conversatione. Nempe verum est illud cujusdam senis juvenem religiosum instruentis: « Charissime, attende quia sal ex aqua est, et si appropinquat aquæ, continuo solvitur et deficit. Et monachus similiter ex muliere est, et si appropinquat mulieri, solvitur et ipse. » Ita ille sibi acute. Unde nemo præsumat, nimium sibi fidat, etiam de præterita castitate, nam duo lapides frigidi si confricentur, ignem excutiunt. Sic vir et mulier familiariter nimium cohabitantes, licet casti videantur et frigidi, ignem tamen concupiscentiæ facile possunt excutere. Proinde merito dixit sanctus Cyprianus: « De carbonibus scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur, de vestimentis procedit tinea, de muliere peccati aculeus, sibilus concupiscentiæ, fomes pestilentiæ. » Quod si quis de hac re certior fieri velit, audiat Augustinum sic omnes terrentem: « Experto crede,

coram Deo non mentior, cedros Libani duces gregum sub hac peste cecidisse reperi; de quorum casu non magis suspicabar, quam Hieronymi aut Ambrosii. » O quanta igitur videbimus et admirabimur in illa die in qua revelabuntur abscondita tenebrarum.

DE FUGA NOXIÆ FAMILIARITATIS.

Ex his igitur monentur etiam sacerdotes non nimiam inire familiaritatem cum virginibus, sub titulo spiritualis instructionis. De qua re præclara monita dat sanctus Leander, episcopus Hispalensis, in quadam institutione ad virgines, ubi inter cætera, cap. 2, sic præcipit: « Quisquis vir, si sanctus est, nullam tecum quærat familiaritatem, ne videndi aviditate aut infametur utriusque sanctitas, aut pereat. Decidet enim a charitate Dei, quæ perpetrandi mali operis occasionem præbuerit. Decidet a charitate proximi, quæ etsi male non agit, opinione tamen pessimam famam nutrit. Dispar enim sexus in unum locatus, eo titillatur instinctu, quo nascitur, et naturali movetur flamma, si incomposita attigerit. Quis colligabit ignem in sinu, et non comburetur? Ignis et stuppa sibi utraque contraria, in unum redacta flammas nutriunt: viri sexus et feminæ diversus si conjungitur, quo lex naturæ provocat, commovetur. » Hæc ille.

Exemplum huic proposito congruum habemus in Vita sanctæ Mariæ Ogniacæ. Cum quidam illi familiaris, ex spiritualis affectus excessu, manum ejus aliquando stringeret, sensit aliquid in se motus, licet animo esset casto. Cum vero illa hoc ignoraret, audivit tamen vocem de excelso: « Noli me tangere. » Et cum non intelligeret significationem, inquirebat ab illo quid hoc sibi vellet; at ipse dissimulans, et diligentius sibi in posterum cavens, gratiasque Domino agens de ea monitione, recessit. » Consule quæ de sancto Arsenio, et de beato Ursino presbytero dixi lect. ult. sup. Decal.

Propterea etiam sancta Gertrudis in verbis maxime cavebat, ne cujuscumque hominis cor sibi attraheret, aut ne in ejus se amicitiam insinuaret, ne simili occasione a Deo retraheretur. Omnem enim amicitiam, cujus advertere poterat causam fundamentumque non esse Deum, ut virus lethale horrebat. Unde pro Dei ita zelabatur amore, ut ne verbum quidem unum tolerare posset, quod humanum vel sensualem amorem redoleret. Unde licet alicujus maxime eguisset obsequiis, vel beneficiis, malebat tamen carere illis, quam permittere ut humano secum favore cor alicujus foret occupatum. Ita II *Insinuat.*, c. 2.

Audi et exemplum mirabile quod refert Joseph a Costa, lib. II, cap. 11, *de Novissimis Temporibus;* et Delrio, lib. IV, c. 2, *de Magia.* Doctus quidam theologiæ professor, magni æstimatus mulierculæ, patrem spiritualem agebat, et illius familiaritate deceptus, credidit eam (ut eadem jactabat) ingentia mysteria ab angelo edoceri, se illi discipulum exhibuit prava mentis cæcitate, et inde in multas incidit hæreses. Credidit enim se regem et pontificem esse, angelis et apostolis sanctiorem se dixit, se oblatam sibi unionem hypostaticam recusasse, et se quoad efficaciam (ut aiebat) orbis esse redemptorem. Nullis disputationibus theologorum ad mentem potuit reduci; unde tandem judicis sententia igni traditus est.

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

Concludo igitur, et cum nemo possit esse continens nisi Deus det, ad ipsum intimi cordis mei votum converto, et pro omnibus sacerdotibus deprecans, inclamo: O Jesu! sacerdotum primum et purissimum exemplar, totius auctor puritatis et castitatis, illius zelum, amorem, sollicitam curam imprime cordibus eorum. Quandoquidem opus sit quotidie corpus tuum virgineum tractare, et vinum germinans virgines consecrare ac sumere; hanc eis gratiam impertire, ut sincere interius castitatem hanc adeo necessariam adament et colant, ac bonum illius odorem exterius effundant. Fac ut in omni opere, verbo, cogitatione, conversatione meminerint se unctos et consecratos Deo, tum animo, tum carne, ut sanctificent Christum in corde suo, et Deum glorificent in corpore suo, tanquam qui Sancta sanctorum digni sint intra se quotidie recipere; ita, Domine Jesu, tu qui omnis munditiæ auctor, omnia munda et virgines electi, mundam et virgineam matrem et nutritium mundum præcursorem, ac dilectum discipulum virginem, munda nova sindone involvi voluisti, mundo in tumulo, in quo nemo ante te deponi, qui ab his qui mundo sunt corde vis videri; ab his qui mundo sunt corpore possideri; da ut ministri tui omnes fugiant carnis animique immunditiam, nec diffluant desideriis, nec lenocinante voluptate corrumpantur; sed sint tanquam apes castitatem corporis præferentes, suave mel in cogitationibus et delectationibus sanctis

conficientes, cibum vitæ spiritualis cum puritate exhibentes, aculeum legis erga impuros exercentes. Sint puri ad sanctificationem, sint severi ad peccatorum ultionem. Sic tandem te sequi possint, tanquam examina apum suum regem, tanquam inferiores ministri summum sacerdotem in Sancta sanctorum ingredientem, et tanquam pedissequi te Agnum comitentur quocumque ieris, ut cantent canticum novum cum illis qui empti sunt de terra, nec cum mulieribus sunt coinquinati.

LECTIO IX.

DE FLORE NONO, QUI EST CONTEMPTUS OPUM ET FUGA AVARITIÆ.

De hac re sic regula : « Avaritiæ quoque notam, tanquam statui ecclesiastico noxiam et sordidam maculam inurentem, quantum possunt, fugiant, nec lucri cupidi habeantur.

Avaritia cupiditas pestis est exitialis, quam summopere fugere tenentur ecclesiastici, memores præclari moniti quod Apostolus suo præscribit Timotheo *Epist.* c. VI. Nam in ipso erudire cupit cæteros Ecclesiæ ministros, et ab hac pestilentiæ ægritudine animi eos deterrere.

Primo igitur de quibusdam dicit : *Quæstum æstimant pietatem.* At ipse hos corrigens subjungit : *Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.* Qui sunt qui æstimant quæstum pietatem ? Nonne illi qui ad sacerdotia et beneficia adspirant, ut opes adaugeant et temporalia congerant? Sed plane præpostere se gerunt, quia cum cœlestibus incumbendum illis foret, toto mentis annisu temporalibus lucris potissimum intendunt; et sic quæ ad pietatem ordinata sunt, ad quæstum ipsi ordinant. Hi porro scire debent quæstum magnum esse pietatem, si cum sufficientia sit conjuncta, hoc est, si insideat animo illius cui exigua et pauca sufficiunt, eo quod sua viva sorte contentus aspernans temporalia, illis nonnisi ad sufficientiam et necessitatem utens, nec multa animo inquieto, vel corrodens, vel exoptans. In tali nimirum pietas parit quæstum magnum, lucrum eximium; opes scilicet cœlestes, mentem pacatam et felicem animum sublimioribus intentum in cœlo thesaurizantem. Nec lucrum aliquod majus, nec quæstus amplior esse potest, quam talis pietas conjuncta cum sufficientia et animi quiete, caduca hæc despiciens, et æterna suspiciens. Talis pietas eluxit in sancto Paulino, Nolano episcopo, qui dum Barbari Nolam vastarent, sic in corde Deum precabatur : « Domine, non excrucier propter aurum et argentum, tu enim scis ubi sunt omnia mea. » Animus ejus orabat, in cœlum pietate sublevatus, ibidem etiam thesaurizabat, et omnia sua recondebat in peregrinorum manus, ubi eum thesaurizare Christus monuerat.

Secundo, ut a cupiditate et avaritia mortalium animos avertat, addit Apostolus : *Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quin nec auferre quid possumus.* Ubi rationem insinuat, cur sufficientia sit magnus quæstus, quomodo paucis necessariis contenti vivere debeamus, non vero congerendis opibus studere. Quia nempe hæ opes tantum datæ sunt ad usum præsentis vitæ, quæ brevis est, in qua nobis continue tendendum est ad alteram beatam et æternam. Temporalia igitur a latere respicienda sunt, tota intentione anhelante ad æterna. Et cum non plus opum dives efferat quam pauper, frustra in his studium figit et animum; quin potius in illis studium collocare deberet, quæ efferre poterit; in operibus scilicet, et lucris pietatis. Itaque habentes alimenta, et quibus tegamur, et his contenti simus. Hoc etiam suo exemplo docuerunt sancti pastores peregrinos se reputantes in hoc sæculo, et in pietate cum sufficientia viventes. Inter hos sanctus Basilius, qui cum ab episcopatu pelleretur in exilium, nihil aliud habebat præter libellos pauculos et pannosam vestem qua indutus erat: hæc erat sola ejus supellex. Quam cum præfecto imperatoris Valentis exilii sententiam pronuntianti obtulisset, dixit : « Exilium nihil ad me spectat, cum domus quam inhabito aliena sit. Nihil possidens, ab exilii metu liber sum, unam cognosco omnium patriam, paradisum ; terra commune exilium est, incola ego sum in terra, sicut omnes patres mei. » Ita Nazianzenus. *Orat. funebr. de sancto Basilio.* Idipsum agnovit sanctus Gregorius Thaumaturgus, qui, teste Nysseno in ejus Vita, moriens obtestatus est suos ne peculiarem et proprium sibi locum sepulturæ compararent. Rationem addebat hanc : « Si vivus non sustinui vocari alicujus loci dominus, sed inquilinus vixi in alienis, neque post mortem pudebit esse inquilinum, sed hoc narretur posteris, apud Gregorium neque unius loci alicujus possessor est nominatus ; et post mortem fuit inquilinus aliorum sepulcrorum, seipsum sejungens ab omni in terra possessione, adeo ut nec in proprio quidem loco voluerit sepeliri. Solam enim possessio-

nem illam judicavit pretiosam, quæ in se avaritiæ vestigium non admittit. » Hæc ipse.

Tertio, ut cupiditatem et avaritiam eliminet Apostolus, addit : *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum, et desideria multa nociva, quæ mergunt homines in interitum.* Propterea opes dictæ sunt ab antiquis, compedes Plutonis ; sive quia illis constrictus animus non est liber ; sive quia tali laqueo homo in regiam Plutonis, hoc est, in tartarum devolvitur, nec facile se expedire potest. Multa desideria nociva pariunt opes, vel ut congerantur, vel ut augeantur, vel ut extendantur ; animumque distrahunt in varias partes, et terrenis cogitationibus aggravant, ut non ita ad cœlestia erigere se possit, sed facile ad infima revolvatur. Unde pro conclusione subjicit Apostolus : *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes inseruerunt se doloribus multis.* Amorem pecuniæ (hoc enim significat græca vox *philargyria*) vocat radicem omnium malorum, quia ex illa omnis generis mala nasci possunt, et quandoque nata sunt. « Non quod census sit in crimine, sed affectus, » ut loquitur sanctus Gregorius, X *Moral.*, cap. 17 ; « cuncta enim quæ Deus condidit, bona sunt, sed qui bonis male utitur, id profecto agit, ut quasi per edacitatis ingluviem, illo quo vivere debuit, pane moriatur. »

Hæc porro Apostoli monita, licet ad omnes dirigantur, præsertim tamen concernunt ecclesiasticos et sacerdotes, quia, ut dixi, illos instruit in persona Timothei episcopi et pastoris ; avaritiæ ergo nota illis maxime fugienda tanquam noxiam maculam statui ecclesiastico inurentem. Sacerdos enim aut pastor qui pecuniæ studere agnoscitur, non solum sibi nocumentum, sed et aliis generat scandalum. Ac deinde vix muneri suo satisfacere potest, lanam potius et lac quam ovium salutem expectans, cogitationes in nummis ponens, animas negligens, et pauperum curam derelinquens Quando pro iis daturus est animam quibus externam denegat substantiam, quomodo etiam implere posset illud monitum Apostoli : *Præcipite divitibus non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed sperare in Deo vivo, bene agere, divites fieri in operibus bonis, facile tribuere et communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futuro, ut apprehendant vitam æternam;* quomodo, inquam, hæc omnia poterit præcipere pastor, si ipsemet in operibus spem aut affectum defigat, si illis accumulandis magis studeat quam bonorum operum meritis, si non facilis sit ad erogandum egenis, si fundamentum bonum et solidum cœlestium et æternarum opum negligat ?

Quapropter, ut ostendat Apostolus se omnia ante de cupiditate et avaritia dicta ad Christi ministros dirigere, sic concludit : *Tu autem, o homo Dei! hæc fuge, sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem.* Illa vox, *homo Dei,* vel *Vir Dei*, in Scriptura ad ministros Dei solet dirigi. Hoc enim titulo gaudent, quia Deo specialiter sunt consecrati, quia ejus ad plebem internuntii, quia rerum divinarum administri, quia vicarii per quos loquitur, operatur, regitque populum. Hinc in antiquis Scripturis hoc nomen tribuitur Prophetis quos Dei spiritus regebat : *Homo Dei, rex dicit : Descende,* dicebat quidam Eliæ, I *Reg.*, IV. Et de Samuele, I *Reg.*, IX, dicitur : *Vir Dei est in hac civitate.* Et *Jud*, XII, de angelo dicit Manue : *Vir Dei venit ad me.* Ergo, o sacerdos, memineris te esse Christi, vide cui servis, vide cui consecratus sis, vide quo spiritu duci te convenit. Utique non spiritu hujus mundi, ut periturus peritura secteris, et inhæreas his quæ sunt labentis sæculi, sed spiritu Dei, cujus es vir, cujus servus, qui ideo es consecratus, ut ad divina et cœlestia totam mentem, totum affectum erigas. Quid tibi cum Mammona, qui Dei es ? Quid tibi cum Plutonis compedibus et vinculis, qui Christo es obligatus ? An forte speras te duobus dominis posse servire, Deo et Mammonæ? An in eodem cordis tui templo et altari existimas te posse collocare Dagon et arcam Dei. Fuge avaritiam, quæ cultum Dagon et Mammonæ promovet, et ministerium tuum deturbat, sectare vero justitiam, pietatem et charitatem, in quibus Dei et Christi cultus consistit. Utere rebus hujus sæculi ad Dei gloriam, ad pauperum levamen, ad tuam necessitatem, et sectare in spiritu et affectu paupertatem tantopere a Christo, qui pretium ejus noverat, adamatam. Atque ut verbis Augustini concludam, « extirpa cupiditatem, et planta charitatem, sicut omnium malorum radix est cupiditas, ita et omnium bonorum radix est charitas. »

LECTIO X.

DE FLORE DECIMO, QUI EST FRUGALITAS, ET PIA BONORUM ECCLESIASTICORUM DISPENSATIO.

Duo extrema ecclesiasticis sedulo vitanda sunt. Primum quidem, nimia temporalium bonorum cura et coacervatio quæ affectum ad se trahit, et mentem non parum distrahit. Nam dum per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur. Propterea dum ad clerum quis assumitur, crines ei raduntur, seu detondentur, atque per eam detonsionem rerum temporalium cura superflua ab illis abjicienda designatur. Nam, sicut pili non sunt pars corporis, sed quædam superfluitas a corporis humore procedens, sic temporalia, non nobis naturalia, sed velut aliena sunt et superflua ; ideoque nimia eorum cura et cupiditas resecanda, et vertex capitis, id est animus, maneat liber, et cœlestium cogitationi idoneus. Sed et hujus rei monet ipsum nomen. Nam clerus *sors* appellatur, et clericus quis dicitur, quod de sorte sit Domini, vel quia ipse Dominus sors, sive pars et hæreditatis ejus sit. Ergo qui Ecclesiæ servit, hujus rei meminerit, et nitatur esse quod dicitur. Si ipse Dominus pars est, vel Dominum habet partem et hæreditatem, talem se exhibere debet, ut ipse possideat Dominum, et possideatur a Domino. Ergo de altaris obsequio victum et vestitum habens his contentus sit ; nec lucra, nec opera sæculi in Christi quærat militia, alioquin non Dominus pars ejus et funiculus hæreditatis ejus, qui extra Dominum partem quærit, et possesionem superfluam.

Sic solent hac in re ratiocinari sancti Patres, præsertim Hieronymus, *Epist. ad Nepotianum de vita clericorum ;* et Augustinus, lib. *de Contemptu sæculi*, tom. 9, clericos cupidos, tenaces et avaros hac ratione perstringentes. Et certe si in Evangelio Domini (inquit sanctus Ambrosius) etiam populus ipse ad despicientiam opum informatus atque institutus est, quanto magis nos levitas oportet terrenis non teneri cupiditatibus, quorum Deus portio est. In eamdem sententiam Sidonius, episcopus Arvernensis, lib. 9, epist. 2, sic scribit ad Faustum, Rugiensem episcopum : « Tuis precationibus obtine, ut portio nostra sit Dominus, atque ut adscripti turmæ Levitarum, ne remaneamus terreni, quibus terra non manet, inchoemusque sicut a sæculi lucris, sic quoque a culpis peregrinari. » Itaque si opes in clero affluant, non est illis cor apponendum, nec in illis gaudendum, non magni pendendæ sunt. Adhiberi quidem debent ad vitæ necessitates, sed ut terra, sine qua ne vivere quidem possumus, et tamen adeo non habetur in pretio ut etiam pedibus teratur, et si quid forte adhæserit, statim excutiatur. Terrena ergo sint quidem in usu, sed æterna in desiderio : sic Dominus erit nostra portio.

Alterum extremum omnino etiam vitandum, est bonorum ecclesiasticorum prodiga seu inutilis profusio. Hoc enim sibi certo persuadere debent qui ecclesiasticis bonis abundant, non ideo posse genio indulgere, vel illa ad luxum et vanitatem profundere, in epulas et convivia, in ædificia sumptuosa, aut in alios usus profanos ; sed sibi concredita esse ut moderate et frugaliter in ea quæ honestæ sustentationi sunt congrua expendant, ac reliquum in pios usus erogent. Certe strictior hic ratio exigenda est quam communiter Ecclesiæ ministri sibi persuadere, videantur. Ac in primis non pauci, illique valde eruditi, cum theologi, tum jurisperiti, opinantur ecclesiasticos non esse proprie dominos suorum redituum, sed tantum usumfructum habere ac dispensationem illorum ; ita ut ex justitia teneantur quod superest decentiæ status in pauperes vel pias causas erogare, alioqui obligationem restitutionis incurrere. Audi quomodo hac de re loquatur gravissimus theologus Petrus a Soto, *de Instructione sacerdotum*, part. 2, l. III : « Primo omnium constat ex decursu totius Ecclesiæ ab apostolis et ipso jure divino, bona omnium Ecclesiarum cum Christi sint, merito etiam pauperum esse, nec ulla ratione aut potestate humana fieri posse ut licite in alios usus quam ecclesiasticorum et pauperum expendi possint. Contrarium credimus esse errorem gravissimum, saltem contra bonos mores et justitiam, et quidni etiam contra Scripturam. » Atque huic opinioni non parum favent dicta sanctorum Patrum, et canones, de quibus statim ; ita ut sententia illa sit tutior, et in praxi beneficiariis consulenda.

Sed etsi alteram sententiam sectemur, nimirum illos esse vere dominos omnium suorum proventuum, tamen nec a theologis, nec a jurisperitis negari potest, eos stricte omnino obligari ad eleemosynas et pias elargitiones de superfluis statui suo, sive honestæ et decenti sustentationi ; et peccati mortalis reatum incurrere, si in profanos usus notabilem summam expendant, quamvis ad restitutionem non obli-

gentur. Id vero multiplici ratione potest declarari.

Primo quidem quia ecclesiastici in statu perfectiori degunt, et ideo strictius quam laici tenentur pauperum curam gerere, tanquam pauperum patres et tutores, ut insinuant sacri canones. Et hoc quidem de ecclesiasticis omnibus verum est, maxime tamen de illis qui curam gerunt animarum.

Hoc probe intelligens sanctus Joannes Eleemosynarius, cum primum factus esset episcopus, illis accersitis qui res ecclesiæ dispensabant, illis etiam præsentibus qui erant a secretis : « Non est (inquit) justum, o fratres et in ministerio socii, ullius rei curam gerere prius quam Christi. Euntes itaque per totam civitatem, singulatim describite meos dominos. » Cum autem illi dubitarent quinam essent hi domini, dixit ipse : « Quos vos pauperes et mendicos appellatis, ego dominos meos et adjutores nomino, illi soli mihi possunt opem ferre, ut a Christi regno non excidam. » Factum est quod jusserat, et omnes numerati efficiebant septem millia et quingentos, unicuique vero eorum dedit sumptum diurnum. Idem postea quæcumque habere poterat, etiam lectorum stragula, pauperibus distribuebat ; cumque pauperes adeo profusam liberalitatem mirarentur, respondere solebat : « Fratres, nondum sanguinem pro vobis fudi, sicut præcepit mihi Dominus Jesus Christus. »

Jucundum et memoratu dignum est ejus cum quodam divite certamen. Miserat dives ei dono culcitram mollem e plumis. At ubi primum in ea cubavit, noctem illam insomnem egit, ingemiscens mollius se jacere quam suos dominos ; cumque illuxisset, jussit culcitram vendi et pecuniam pauperibus dari. At dives ille ad emptores redemptam ei iterum misit, obsecrans ne iterum venderet, sed ea frui vellet. Verum non potuit precibus impetrare quin iterum venderet. Sic dives secundo redemptam eidem remisit, dicens : « Videbimus uter nostrum citius defatigabitur, tu vendendo, an ego redimendo. Ille hæc modesto risu excipiens, dixit : « Gratias Deo ago, quod inituri simus certamen diviti salubre, pauperi commodum, mihi jucundum » Et ita quoties missum est munus, ipse toties illo vendito pauperibus subveniebat.

Secundo, quia ecclesiasticorum bona, quæ ex beneficiis percipiuntur, ita sunt Christi, ut in jure vocentur patrimonium Crucifixi et res Dei, ideoque obligationem specialem secum volvunt ut in ejus honorem et cultum impendantur. Ita enim loquitur Urbanus Papa : « Ipsæ res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur ; non ergo debent in aliis usibus quam ecclesiasticis et christianorum fratrum indigentium converti, quia vota sunt fidelium et pretia peccatorum ac patrimonia pauperum, atque ad prædictum opus explendum a Domino traditæ ; si quis autem, quod absit ! secus egerit, videat ne damnationem Ananiæ et Saphiræ percipiat, et reus sacrilegii efficiatur, sicut qui pretia prædiorum fraudaverunt. »

Quapropter sanctus Basilius, in *Epist. ad Julianum Apostatam*, deposcentem a se talenta aliquot auri, sic scribit : « Reditus episcopatus mei sunt, unus ager, decem oleæ, decem alvei, una mola, domus una, oves quadraginta, octo palmæ, tres fici, parvus hortus. Quorum ego me dominum non censeo, sed dispensatorem, cum mihi eorum incumbat cura, ut inde pauperes alantur. Nam hic status noster adeo arctus est, ut si fors quispiam sacerdotum ea sibi reservet, aut in malos usus expendat, æqualem pœnam mereantur, et qui dilapidat, et qui altari furatur. » Ita Basilius.

Tertio, saltem ex præcepto ecclesiastico, tenentur portionem redundantem decentiæ status, non in profanos, sed in sacros usus, beneficiarii expendere. Colligitur manifeste præceptum istud ex concilio Tridentino, sess. 25, c. 1, *de Reform.*, ubi ait : « Interdicit sancta synodus episcopis ne ex reditibus Ecclesiæ consanguineos familiaresque suos augere studeant cum et apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent ; sed si pauperes sint, eis ut pauperibus distribuant. Quæ vere de episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque ecclesiastica beneficia, tam sæcularia quam regularia obtinentibus, gradusve conditionis observari, sed etiam ad S. E. R. cardinales pertinere decernit. »

Ad hujus porro præcepti elucidationem juvat observare, initio Ecclesiæ ante erecta beneficia, et antequam ministris singulis in particulari esset portio assignata, proventus fuisse communes ; quia et clerici vivebant in communi, et singulis dabatur ab episcopo, qui omnium erat administrator, quantum cuique opus erat, sumebatque quisque menstruam sportulam. Sic enim loquitur sanctus Cyprianus, *ep.* 66, vocans *clericos sportulantes* eos qui hæc victus stipendia ab Ecclesia capiebant.

Quod vero supererat, in pauperes et alios pios usus erogabatur. Processu vero temporis charitate refrigescente, multa exorta sunt incommoda, vel quod non possent pacifice ita inter se vivere, vel forte quod plerique majores poscerent commoditates et ecclesiastico statui se nollent dicare sub tanta disciplina et tenui portione. Sic sensim præbendæ sunt institutæ et beneficia, ac singulis dati annui proventus, quibus possent seorsim vivere et copiose se alere. Neque tamen ideo ablata est obligatio, qua præcipiebatur portio redundans honestæ sustentationi in pauperes erogari; sed voluit Ecclesia id quod fiebat per episcopum administratorem, id modo a singulis fieri pro cujusque facultate et prudenti administratione; quandoquidem illi loco episcoporum in administrationem succederent certæ portionis. Alioqui nisi esset hæc Ecclesiæ intentio, non satis prudenter Ecclesia affluentiam eis concessisset; quæ potius verteretur in occasionem luxus et superbiæ, et sic etiam frustrarentur pia fidelium vota reditus amplos constituentium in Ecclesia. Hanc igitur intentionem Ecclesiæ declarat Tridentinum, et obligationem præcepto rigoroso renovat.

CONFIRMATIO EX SANCTIS PATRIBUS.

Quarto, audiendi sunt hac de re sancti Patres. Et quidem jam ante audivimus sanctum Joannem, episcopum Alexandriæ, et sanctum Basilium : his porro subscribens sanctus Bernardus, multis in locis sublimi voce invehitur contra ecclesiasticos bona Ecclesiæ in usus profanos expendentes. In declamationibus super Evanlium *Ecce nos reliquimus omnia*, sic dicit : « Res pauperum non pauperibus dare, per sacrilegii crimen esse dignoscitur; sane patrimonia pauperum facultates ecclesiarum sunt, et sacrilege eis subtrahitur quidquid sibi ministri et dispensatores, non utique domini, ultra victum et vestitum accipiunt. » Quod quidem amplificans in epist. XLII *ad Henricum*, Senonensem archiepiscopum, sic prosequitur : « Clamant nudi, clamant famelici, et dicunt : Nobis fame et frigore laborantibus, quid conferunt tot mutatoria servata in domibus vestris? Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur quod inaniter expenditis. Duo mala de una prodeunt radice cupiditatis, dum vos vestiendo peritis, et nos spoliando perimitis. Hi omnes in futuro stabunt magna constantia adversus eos qu se angustiaverunt, stante pro eis patre orphanorum et judice viduarum, et dicente : *Quod non fecistis uni ex minimis meis, mihi nec fecistis.* » Idem, serm. 23 *in Cantica*, multis agit hac de re; inter cætera sic habet : « Serpit hodie putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, et quo latius eo desperatius, eoque periculosius quo interius. Nam si insurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras et aresceret; nunc vero quem ejiciet, aut quo abscondet se? Omnes amici, et omnes inimici, omnes necessarii, et omnes adversarii, omnes domestici, et nulli pacifici, omnes proximi et omnes quæ sua sunt quærunt. Ministri Christi sunt et serviunt antichristo; honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frænis, in sellis et calcaribus, et plus calcaria quam altaria fulgent. Inde comessationes et ebrietates, inde cithara, et lyra, et tibia, inde redundantia torcularia, et promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud; inde dolia pigmentaria; inde referta marsupia. Pro hujusmodi esse volunt ecclesiarum præpositi; decani, archidiaconi, episcopi et archiepiscopi. Olim prædictum est, et nunc tempus impletionis advenit : Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Amara prius in nece martyrum, amarior in conflictu hæreticorum. » Hæc sanctus Bernardus. Audi et Cyprianum. In sermone *de Lapsis* rationem reddere volens cur Deus permisisset persecutionem, ait : « Studebant augendo patrimonio singuli et obliti quid credentes, aut sub apostolis ante fecissent aut semper facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus incubabant. Non in sacerdotibus religio devota, non in ministris fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus disciplina; corrupta barba in viris, in feminis forma fucata. Adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati, ad decipienda corda simplicium, callidæ fraudes circumveniendis fratribus, subdolæ voluntates; non jurare tantum temere, sed adhuc etiam pejerare; præpositos superbo tumore contemnere; venenato sibi ore maledicere; odiis pertinacibus invicem dissidere. Episcopi plurimi, quos et hortamento esse oportet cæteris et exemplo, divina procuratione contempta, procuratores rerum sæcularium fieri, derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas provincias oberrantes, negotationis quæstuosæ nundinas, occupari, esurientibus in Ecclesia fratribus non subvenire;

habere argentum, largiter velle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. Quid non pœnæ tales pro peccatis ejusmodi mererentur ? » Hæc sanctus Cyprianus.

Hos sanctos Patres citans cardinalis Bellarminus hæc adjungit : « Perpendant nostræ ætatis homines, an ea quæ deplorant sanctissimi isti viri in moribus suorum temporum, non sint omnino similia peccatis temporum nostrorum, ob quæ nos quoque lugere assidue ac gemere debeamus. Adde quod quemadmodum veteres illi populi habuerunt suos Cyprianos, suos Bernardos, qui cæteris vita et exemplo prælucebant, et propterea inexcusabiles erant, qui ad illa lumina oculos claudebant, sic et nos habuimus diebus nostris, non paucos viros sanctissimos, quorum mores et vita reliquis omnibus regula bene vivendi esse potuerunt. Sed potissimum qui ecclesiastici sumus, habuimus sanctum Carolum, quasi lucernam lucentem in caliginoso loco, eamque non sub modio, sed super candelabrum excelsissimum, unde lucebat omnibus qui in domo Dei sunt.

« Qualis autem fuerit ex comparatione eorum quos sancti Patres Cyprianus et Bernardus reprehendunt facile cognosci poterit. Illi cathedram, id est munus concionandi, episcoporum proprium relinquebant ; iste cathedram non reliquit, nisi cum vita eum reliquit. Illi plebem deferentes ad temporales nundinas in aliis provinciis vagabantur ; iste plebem sibi a Deo creditam nunquam deseruit, nisi quando plebis suæ utilitas vel necessitas compulit. Illi fratribus pauperibus non providebant, sed argumentum largiter possidere gaudebant ; iste patrimonium suum, ut haberet unde pauperibus largiter subveniret, cum gaudio distribuebat. Illi non erubescebant usuris multiplicantibus fœnus augere ; iste miserabatur inopum, ut Domino soli fœneraretur, sciens scriptum esse : *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis*. Illi non multum laborabant, quod non esset in sacerdotibus religio devota, in ministris fides integra, in moribus disciplina ; iste dies ac noctes excubabat, ut restitueretur in Ecclesia sua pristina, cleri ac populi ecclesiastica disciplina. Inde tam multas habemus ab ipso posteris relictas constitutiones, ordinationes, admonitiones. Atque hæc ex Cypriano.

« Addamus pauca ex Bernardo. Episcopi, quos sanctus Bernardus corripit, honorati incidebant de bonis Domini, qui Domino non serviebant. Iste in publico utebatur vestitu quem dignitas exigebat, sed privatim viles et attritas vestes gerebat, Domino autem ita serviebat, ut verbo Dei et orationi semper intentus noctes insomnes non raro traduceret. Illi splendidas mensas et cibis et scyphis habere volebant, hic vulgarem mensam, et scyphis communibus, non aureis, vel argenteis utebatur. Illi comessationibus et ebrietati operam dabant ; hic sæpe jejunans, et pane et aqua ut plurimum contentus. Illi citharam, et lyram, et tibiam in conviviis adhibebant, istius ad mensam sola Scripturarum sanctarum verba sonabant. Illi redundantia torcularia, et promptuaria plena, et dolia pigmentaria, et præcipue referta marsupia habere gaudebant ; iste modestiam et paupertatem christianam ; cum dives esset, egenus factus, nec solum patrimonium in egenos consumpsit, sed etiam multa pinguia beneficia ecclesiastica, quibus a Pontifice maximo avunculo suo ditatus fuerat, novo exemplo sponte dimisit.

« O beatum Pontificem, ac vere Christi amantem, et imitantem discipulum ! O nos beatos, si imitari non pigeat quem laudare delectat ! O nos vere miseros, et omni lacrymarum fonte plangendos, si tanto proposito ante oculos nostros exemplo, et quasi lucidissimo vitæ perfectæ speculo, deformia nostra non viderimus, neque emendare diligentissime studuerimus. » Hæc Bellarminus.

DE PLURALITATE BENEFICIORUM PERICULOSA.

Ex dictis satis lucide deduci potest ex mente sanctorum Patrum, haud tutum esse beneficia beneficiis, pensiones pensionibus cumulare ; nec enim id sine gravi inordinatione, ut plurimum fit, et ex radice cupiditatis ortum habet, quantumvis multi prætextus et pallia (quasi folia et perizomata filiorum Adæ) ad velandam nuditatem et turpitudinem istam à plerisque afferantur. Interim ex omnium theologorum sententia exploratum manet et decisum, peccati mortalis reatum incurri, si dum unum honestæ sustentationi sufficit, alterum nihilominus retineatur. Nam si Propheta minatur hominibus hujus sæculi, et dicit : *Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis, numquid habitabitis vos soli in medio terræ* ? quanto magis væ inclamandum est his qui beneficia beneficiis, præbendas minores majoribus, pensiones pensionibus aggregant, ecclesiasque eccle-

stis? Certe multiplici ratione tales peccare comperiuntur.

Primo quidem in Deum et Christum, cujus patrimonium dila erant, et prave dividunt, de illo inveniuntur incrassati, impinguati, dilatati, onus vero et multiplex officium illis annexum, qualiter peragatur, parum sunt solliciti. Sic ipsi, ut loquitur sanctus Bernardus, serm. x *in Cant.*, « Christi opprobria, sputa, flagella, clavos, lanceam, crucem et mortem, hæc omnia in fornace avaritiæ constant et profligant in acquisitionem turpis quæstus, et pretium universitatis suis marsupiis includere festinant; » nam patrimonium quod sponsæ suæ Ecclesiæ Christus reliquit, flagellis, alapis, sanguinis effusione acquisitum, illi vertunt in occasionem avaritiæ et cupiditatis, luxus et carnis.

Secundo, peccant plerumque tales in Ecclesiam, quæ fraudatur pluribus ministris, qui divinum cultum et obsequium personaliter in pluribus beneficiis erant præstituri. Atque cum multi idonei pietate et eruditione reperiantur, quibus hæc plura stipendia unius sufficerent ad producendum in Ecclesia copiosum fructum, etiam illis quodammodo fit injuria iniqua ista distributione, vel occupatione plurium beneficiorum.

Tertio, peccant in fundatores, quorum pia intentio et ultima voluntas evertitur. Nec enim mens eorum fuit alia quam diversis fundationibus diversos Ecclesiæ ministros alere, qui per se officium obirent legationibus piis annexum; ideoque vox eorum et querela censetur detonare auribus istorum qui, beneficiorum lucra et commoda solum captantes, parum officii per se præstant, sed onus in alium transferunt, et exsugunt substantiam beneficii per pensionem, vel alia via, quæstuario potius more, quam spiritualis profectus intentione. Ad hoc illud Ezechielis dirigitur : *Lac comedebatis, et lanis operiebamini, et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis.*

Quarto, peccant et hi in populum, cum fidelem, tum infidelem. Quia fidelis populus scandalum patitur, dum videt in Ecclesia tot beneficiorum nundinationes; infideles autem et hæretici hæc subsannant et rident, traducuntque Ecclesiæ ministros; et exinde occasionem stabiliendi suas hæreses apud imperitam et pusillam multitudinem nanciscuntur, in avaritiam et alia vitia cleri debacchantes.

Quinto, denique, quodammodo juri naturali diversis ecclesiis, sicut quod unum membrum sit in diversis corporibus. Quod unus et idem sit caput vel oculus in uno corpore, sitque manus etiam et pes in altero, inordinatum est. Hoc vero fieri videtur, dum unus idemque existit pastor unius ecclesiæ, canonicus alterius, vel beneficiarius, maxime quando utrobique funtiones obire nequit. Neque sibi omnes Llandiantur de dispensatione, cum et illa sæpe impetretur tali quali narratione; ita ut non reddat possidentem tutum in foro conscientiæ, quamvis liberet eum ab externa desuper molestatione. Unde sanctus Bernardus ad Eugenium Pontificem de hac rescribit : « Non sum tam rudis ut ignorem vos positos dispensatores, sed in ædificationem, non in destructionem. Ubi necessitas urget, excusabilis est hæc dispensatio; ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est, utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.» Quapropter nonnullis posset responderi quod olim cuidam Coloniensi canonico e curia regredienti cum dispensatione ad plura beneficia, responsum fuit a viro magni zeli et scientiæ : « Poteras ire in infernum sine licentia, nunc ibis cum dispensatione. » Atque illud etiam timendum est, ne qui non unus, sed plures est in beneficiis, non unus, sed plures sit in tormentis.

Horum plura exempla refert Cantiprato, qui asserit circa annum 1238 fuisse Parisiis solemnem disputationem, ubi omnes theologi a Guillelmo episcopo Parisiensi, convocati, uniformiter determinaverint duo beneficia, dummodo unum valere quindecim libras Parisienses, retineri non posse cum salute animæ. Duo solum theologi huic assertioni tunc sunt refragati; Philippus, cancellarius Parisiensis, et quidam Arnoldus, postea episcopus Ambianensis. Sed quid de isto Philippo contigerit sic enarrat. Agonizantem in morte dictus Guillelmus episcopus, paterna sollicitudine visitavit, rogans ut singulari opinioni cederet de pluralitate beneficiorum, et omnia sua beneficia, excepto uno, in manus Ecclesiæ resignaret, ea conditione ut si convalesceret, ei suppleret ipse de proprio. Renuit vero æger, experiri se velle dicens an sit damnabile beneficia plura tenere. Sic ergo mortuus est. Post paucos dies, cum episcopus finitis Matutinis oraret, vidit inter se et lumen quasi umbram hominis tetram. Elevata ergo manu, consignat se, et si ex parte Dei sit, præcipit ut loquatur. Cui respondit is qui apparebat: « Alienus a Deo sum, sed tamen factura ejus : ego enim sum cancellarius ille mi-

serrimus. » Rursus episcopus : « Et quomodo tibi est sic dolenti? Damnatus, inquit, æterna morte, et tres fuere causæ damnationis meæ. Una est, quod crescentes fructus annuos contra pauperes timide reservavi. Secunda est, quod contra sententiam plurimorum de pluralitate beneficiorum opinionem propriam defensavi, et in hoc me periculo mortalis culpæ commisi. Tertia est, quod carnis vitio cum scandalo multo tempore laboravi. » Hæc ille.

Refert idem se cuidam alteri magnæ eruditionis viro cum extremo morbo conflictanti adfuisse. Reduxique ei, inquit ipse, solemnem illam disputationem et determinationem de pluralitate beneficiorum, cui ipse interfuerat doctor magnus, consulens ei cum magna lacrymarum instantia, ut unam præbendarum dimitteret, quia duas contra animam suam tenuerat, quarum una ad omnem vitæ copiam sufficere poterat. Tunc ille facie conversa dissimulans, hoc tantum respondit : Orate Dominum ut inspiret. Nec diu postea cum recessissem, et tenuissimo vix hærente spiritu, hoc idem quod consulueram ei quidam consobrinus cum lacrymis inclamaret, cum voce non posset, manu innuens expiravit, post cujus obitum, cum quidam ex nostris stupefactus cogitaret cur tantus homo, si mortale peccatum esset plura beneficia retinere, in tali statu obiisset, mox quasi semi vigilanti mortuus apparens dixit : Hæc sola præbendarum causa est, pro qua infelix ego æternaliter sum damnatus.

Addit etiam et alia exempla his verbis: « Ego in quadam civitate episcopali annis undecim adolevi, ubi sexaginta duo canonici sub præbendis pinguissimis ducentarum fere librarum Parisiensium in matrice ecclesia serviebant, quorum plures erant beneficiorum plurium detentores. Ego qualem vidi vindictam in ipsos, mihi testis et judex sit sancta Trinitas. Paucos enim vidi communi morte defungi, sed omnes subito et reprobe mori ; ita ut quidam eorum audito quod unus sociorum nocte sanus, mane mortuus inventus esset, complosis manibus dixerit : Quid vultis? Secundum usum et morem Ecclesiæ mortuus est, ut videtis. Vidi ego in ea Ecclesia quatuor archidiaconos sic defungi. Primus eorum de equo phalerato excidit, et fracta service expiravit. Secundus, mane in cathedra sedens, mortuus est repertus. Tertius, in choro stans, cum ad Missam elevatio corporis Christi fieret, cecidit resupinus, et subtracta loquela cum sensu, quasi brutum animal tertia die sine sacramentis est defunctus. Quartus, confessionem sacramentaque recusans, mortuus est, extra cœmeterium sepultus. » Hæc Thomas Cantipr., l. I *Apum*, c. 10, p. 5 et seq.

Possem et ego nostri temporis exempla plura recensere, quibus ostenderem subita et improvisa, vel dubia morte abreptos fuisse in florida ætate, beneficiorum multorum occupatores, in dispensatione taliter qualiter, sine sufficienti forte causa impetrata, vel in favorabili aliquorum sed periculosa opinione, nimis confidentes. Verum quia et in judiciis Dei occultis non debet præceps nostrum esse judicium, et recens adhuc memoria animos aliquorum illis fruentium exasperare posset, lubens prætereo. Hoc solum inculcatum velim his qui hæc legunt, istam beneficiorum accumulationem, vel bonorum ecclesiasticorum, non carere gravi periculo.

DE DONATIONE IN CONSANGUINEOS REPROBATA.

Deducitur item manifeste ex mente sanctorum Patrum, bona ecclesiastica in consanguineos haud licite profundi, ut illis ditentur. Quod expressit concilium Tridentinum, hortans et monens ecclesiasticos, « ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, penitus deponant. » Illis tamen, si pauperes sint, ex charitate, ut pauperibus subvenire, laudabile est, ut decernit etiam concilium ; « nam et illa probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas, » ut dicit sanctus Ambrosius, I *de Offic.*, cap. 30.

Verum multis viscus est et laqueus hic cognatorum affectus, a quo se vinci patiuntur, et in salutis periculum pertrahi, dum illi nimis indulgent, et e bonis Ecclesiæ suorum statum augent, stimulante cupiditate. Propterea monebat sanctus Basilius, in *Const.*, c. 2 : « Scientes itaque intolerabile detrimentum hujus erga cognatos affectus, fugiamus illorum curam, tanquam diabolicam ad nos impugnandam armaturam. » Deus nempe voluit sacerdotes cælibes esse et illiberes, ut a terrenis curis ad cœlestia animum traducerent ; verum Satan affectu cognatorum, fratrum, nepotum ita eos obligat, ut non minus terrenis curis implicet ipsos, quam si proprios liberos nacti essent, quibus providere deberent, aut in illius

familiam perpetuare, instar hominum hujus sæculi. Et hæ sunt insidiæ Satanæ, quibus etiam bonos illaqueat, ut verum esse illud agnoscamus.

Cum factor rerum privaret semine clerum,
Ad Satanæ votum succcssit turba nepotum.

His oportet statum aliquem sollicite procurare, vel beneficia conquerere aut resignare præmature, et providere ut in familia permaneant, sicque oportet hæreditate possidere sanctuarium Dei, et ædificare Sion ex sanguinibus. Et cum nemo carnem suam odio habeat, sed nutriat et foveat eam, cum nepotes et fratres os nostrum sint, et caro nostra, plus æquo illis indulgetur, in nostrum eorumque damnum. Exemplum ea de re supra dedimus in sancto Udalrico, Augustino episcopo, qui episcopatum resignans in Adalberonem nepotem, sapientia et virtute conspicuum, moriturus tamen ad Dei judicium raptus est, et per visum didicit se ob eam causam purgatorii pœnas subiturum. Unde ad se rediens dicebat : « Heu ! heu ! quod meum nepotem Adalberonem unquam vidi, quia pro eo quod ei secundum desiderium suum consentiebam, nolunt cœlites me impunitum in suum recipere consortium » Udalricus ergo post mortem per purgatorium transiit, et Adalbero anno sequenti repentina morte extinctus est. Sic verum esse patet quod de aliquibus scribit sanctus Gregorius, VII *Moral.*, c. 14, quod sæcularium et sæcularia deserere videantur : « Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscrete deserviunt, ad ea sæpe per affectum cognationis redeunt ; cumque plus quam necesse est carnis propinquos diligunt, retractari exterius, a cordis parente dividuntur. Quo itaque isti nisi in rete ambulant, quos a præsenti sæculo inchoata jam vitæ perfectio solverat, sed inordinatus amor terrenæ cognationis ligat ? » Verum contra horum propinquorum, sive fratrum, sive sororum, sive et nepotum importunitatem, aut aliorum parentum affectum nimium, eos qui pietatem sectantur armans Climacus, gradu 3, sic ait : « Melius est contristare parentes quam Dominum Jesum : hic enim nos creavit et salvavit, illi sæpe suos amando perdiderunt. Amor Dei ipsiusque sanctum desiderium extinguit in anima carnalem parentum amorem ; qui autem utrosque in uno corde claudi posse putat, is seipsum decipit. Ne te moveant tuorum lacrymæ, ne tu tibi æternas lacrymas parias. »

Neque vero desunt exempla eorum qui se hac in re fortiter gesserunt ; propinquorum importunitatem, preces, lacrymas, despicientes, ne in Ecclesiæ aut pauperum præjudicium eos bonis ecclesiasticis adaugerent.

Laurentius Justinianus, patriarcha Venetus, urgebatur a consanguineo quodam suo non ita paupere, ut pecunia eum juvaret in filiæ dotem ; ipse vero non minus pie quam sapienter respondit : « Considera, frater, quæso, si parum dedero, non est quo opus habes ; si multum, defraudavero multos, ut uni satisfaciam ; et præterea quidquid illud est, quod est ad cibos potius pauperum, quam ad intortos crines, aut margaritas, ab Ecclesia traditum est. »

Austerus fuit plane hac in re, ut præsulibus speculum exhiberet, Clemens IV, ante sacerdotium conjugatus, et Bononiæ juris doctor. Cum is anno 1285 evectus foret ad pontificatum, accesserunt duæ ejus filiæ, ex matrimonio susceptæ, sperantes ab illo dotem juxta pontificiam dignitatem. Respondit ipse Papam non habere filias, ideoque debere eis sufficere patrimonium eis relictum, nec licere quod suum non esset propinquis dare. Trecentas ergo libras Turonenses solum contribuit unicuique earum, vel ad matrimonium, vel ad Religionem. Quapropter post obitum ejus repertum est hoc breve in cœnobio dominicanorum Barcinonensi ad nepotem suum Petrum Grossum : « Multis de nostra promotione gaudentibus, nos soli sumus qui certius immensitatem oneris experimur. Et idcirco quod aliis gaudium, nobis fletum subministrat, et metum. Sane ut scias qualiter his auditis debeas te habere, scire te volumus, quod humilior solito debes esse. Neque enim quod nos vehementer humiliat, debet nos extollere, maxime cum honor hujus sæculi momentaneus sit, et sicut ros transeat matutinus. Neque vos, neque fratrem vestrum, vel ex aliis nostris aliquem venire volumus, sine nostro speciali mandato, qui spe sua frustratus, si secus venire præsumeret, oporteret ut rediret confusus. Sed nec in sororis tuæ nuptiis gradum quæras propter nos altiorem ; nec enim nos haberes propitios, nec in aliquo adjutores. Si tamen cam filio militis simplicis desponsaveris, centum libris Turonensibus tibi proponimus subvenire. Et si altiora quæsiveris, ne denarium speres unum. Et sic hoc ipsum secretissimum esse volumus, ac tibi et matri solummodo notum esse. Illud etiam scias quod nullum

nullamque de sanguine nostro sub nostræ sublimationis obtentu inflari volumus. » Hæc pontifex. Interim, nepoti cuidam suo cum nihil unquam dedisset, Galliæ antistites in gratiam pontificis tres contulerunt canonicatus; verum ipse compulit eum, ut ex tribus illis unum quod mallet, retineret, reliqua resignaret, nec voluit eum ulteriori dignitate cohonestare, licet a multis pro eo preces fierent. Quibus respondit ipse : « Ego Deo, non autem carni et sanguini acquiescam. Deus ita vult ut sua in pias causas erogentur : dignus Petri successor non est, qui plus cognationi quam pietati et Christo defert. »

Simili modo se gessere erga propinquos Celestinus V, Urbanus VII, Benedictus XI et XII, Nicolaus IV, Marcellus pontifex et Adrianus VI. Noluerunt hi ædificare Sion ex sanguinibus, noluerunt propinquos, vel ad opes, vel ad dignitates provehere, scientes has deferendas non sanguini, sed vitæ. Suo etiam exemplo docentes sacerdotes ac præsules debere esse instar Melchisedech, quasi sine patre, sine matre, sine genealogia. Introducitur enim talis ab Apostolo, ut indicetur sacerdotes debere parentum oblivisci, quasi cœlestes forent ac de cœlo lapsi, ut viscoso cognationis glutino expediti, cœlestia possint cogitare, et in Ecclesiæ communem utilitatem curam suam omnem impendere, illique prodesse.

Sanctus Cyprianus a conjugio assumptus ad episcopatum Carthaginensem, uxorem et liberos non ditavit aut evexit; sed bona sua in pauperes erogavit, curamque uxoris et filiorum plane a se abdicavit, eamque Cæcilio presbytero commisit, relinquens eis dotem, quæ tantum ad necessaria vitæ sufficeret. Ita habet Pontius diaconus in ejus Vita.

Sanctus Richardus, episcopus Cicestrensis, consanguineos nolebat ulla ratione ad beneficia promovere, dicens pastorum principem Dominum Jesum Christum, non beato Joanni Evangelistæ consanguineo, sed beato Petro sanguine minime conjuncto, claves regni cœlorum tradidisse Surius, 3 apr.) Christus Dominus cognatis suis Jacobo et Joanni non opes et delicias, vel primatus promisit, licet mater urgeret; sed solum calicem passionis suæ proposuit et propinavit.

DE TESTAMENTIS ECCLESIASTICORUM.

Denique ex dictis recte deducitur non posse beneficiarios testari de bonis acquisitis ex beneficio, nisi ad pias causas. Unde peccant relinquendo ea consanguineis divitibus, licet forte consuetudo alicubi invaluerit, efficiens ut talis dispositio et successio sit valida. Unde sive episcopus, sive pontifex beneficiatis concedat facultatem testandi, hoc solum est intelligendum ad pias causas, ut monent doctores. Et certe si peccent, et quidem mortifere, disponendo de his profane inter vivos, ut omnium theologorum sententia asseverat, multo magis disponendo per ultimam voluntatem. Nam semper minus concessum fuit beneficiariis condere testamentum, quam donare inter vivos, ut etiam ex canonibus colligi potest. Quapropter gravis quidam theologus hac de re sic loquitur : Mirum est in quibusdam ecclesiasticis tantam esse salutis suæ incuriam, et futurorum securitatem, ut etiam si mox ad tribunal Christi rapiendi sint, ea tamen negligant, quibus salutem facile consequi possent, et insuper rem adeo periculosam, ut amicos suos locupletent, audeant attentare. Verum hæc est sæculi hujus fascinatio, et principis hujus mundi, corda mortalium excæcantis potestas. Unde et his repetimus illud sancti Ambrosii, lib. I *de Offic., ad Clericos :* « Bonum est ut ipse tuis subvenias, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere; non tamen ut illi ditiores fieri velint ex eo quod tum conferre potest in opibus. Neque enim propterea te Deo dicasti ut illos divites facias, sed ut tibi vitam perpetuam fructu boni operis acquiras, et pretio miserationis peccata tua redimas. Putant se parum poscere, pretium quærunt bonum, vitæ tuæ fructum adimere contendunt, et accusant quod eos divites non feceris, cum te velint æternæ vitæ mercede fraudare. » Hæc Ambrosius.

Cæterum, sic se gerere deberent ecclesiastici in bonorum suorum distributione et patrimonii Christi dispositione in pias causas, dum sani sunt, ut adveniente morbi vel mortis tempore, ab omni forent inquietudine exempti, a sollicitudine nimia temporalium, ab inimicorum importunitate; qui quandoque ægris assistunt, sed instar vulturum cadaver expectantes, ut relicta substantia pascantur.

Parum congruum videtur clericali statui multa millia congerere grandi etiam parcimonia, et de illis haud disponere donec anima jam agenda est. Nam et quandoque ægre dimittuntur, licet in pias causas dispositio per testamentum fiat : quandoque et testamenta juxta mentem testatori non complentur, quandoque longe melius

et certius fuisset egenis, tanquam Christi membris et visceribus esurientibus, dum prospera est adhuc et vegeta valetudo, auxilio fuisse. Hinc communi proverbio illud circumferri solet : « Facula quæ præfertur, plus lucis affert per tenebras ambulantibus, quam si plures subsequantur. » Unde iterum illud : « Da tua, dum tua sunt, post mortem tunc tua non sunt. »

Præclare sancta Lucia virgo hac in re se gessisse legitur, urgens matrem ut patrimonium quod sibi debebatur in egenos erogaretur. Cum vero illa diceret, vitæ suæ finem ut expectaret, tunc libertatem sibi fore ea de re disponendi, hoc sapiens responsum ab ea accepit : « Non est admodum gratum Deo munus, o mater, quando ideo illud offertur, quia illius usum suprema intercidit dies. Da dum sana es, ne si moriens dederis, invita dedisse argueris, rem quam, velis nolis, relinquere cogeris, quam tecum ferre non potes, et quia ipsa frui nequis. »

Hæc attendentes viri sancti, ne quidem apud se in morte voluerunt invenire temporalem substantiam, de qua possent vel testamento disponere. Unde de sancto Augustino episcopo legimus : « Testamentum nullum fecit, quia unde faceret pauper Christi non habuit. » Testamentum sancti Gregorii Thaumaturgi supra retulimus, quo ordinavit ut in alieno sepulcro conderetur, ut nullius loci hæres esset aut dominus, sicut nec in vita, sic nec in morte. Sanctus Joannes Alexandrinus hoc scribi jussit testamentum : « Joannes, humilis quidem servus servorum Dei, propter autem mihi impositam pontificatus dignitatem, gratia Christi liber, ago tibi gratias, Domine Deus meus, quod me dignum censueris, qui tua tibi offerrem, et quod ex mundi bonis nihil aliud sit mihi reliquum, nisi tertia pars nummi, quam ipsam jubeo etiam dari pauperibus, qui sunt fratres mei in Christo. Quando enim Dei permissione creatus fui episcopus Alexandriæ, inveni in meo episcopatu circiter octo millia librarum auri, ex oblatione autem piorum collegi denis millibus plures his pecuniis. Quas cum cognoscerem esse Christi, Christo etiam dare volui, cui nunc quoque trado animam. » Cum hoc testamentum fecisset, deposuit spiritum in manu Dei viventis (Metaphrastes, in ejus Vita). Ac ut recentius exemplum subjiciamus, Joannes Fischerus, episcopus Roffensis, ita episcopatus sui reditus dispensavit, ut cum impii satellites vi domum ejus ingressi, arculas scrutarentur, pecuniæ et auri reperiendi cupiditate, non nummos repererint, sed cilicium, flagellumque asperrimum, quibus suum corpus solitus erat castigare. Poterat ergo et ipse dicere cum sancto Paulino : « Domine, non excrucier propter aurum et argentum, tu scis enim ubi omnia mea sint. » Et ideo non honorum nec opum amore potuit retardari, quominus primus e præsulibus sacris in Anglia, ob fidem et veritatem securi cervicem subjiceret, gloriose prius decantans, oculis in cœlum sublevatis, hymnum gloriæ Dei : *Te Deum laudamus*. Sæculo nostro, Gregorius XIII opes Ecclesiæ et patrimonium Christi sic in utilitatem et salutem animarum et membrorum Christi erogavit, ut durante vita legatur excitasse et dotasse collegia ad viginti, et tot millia pauperum extra et intra urbem aluisse, ut testetur Baronius ei a Romanis erectam statuam in Capitolio cum hac inscriptione : « Sestertium octingenties singulari beneficentia in egenos distributum, » id est, vicies centena aureorum millia.

Alexander V, ex ordine sancti Francisci, ad pontificatum evectus, adeo liberalis et profusus fuit in pauperes, ut diceret se divitem episcopum, fuisse pauperem cardinalem, mendicum pontificem.

Concludamus hæc omnia iisdem verbis, quibus vir quidam pereruditus et pius hac de re agens, concludit, ad Christum vota hæc dirigens. O æterna veritas ! vera sanctitas, sancta felicitas, illumina tenebras nostras, aperi oculos mentis nostræ, ut nulla nos seducat, nulla inquinet, nulla condemnet philargyriæ vanitas. Eia, aspiret dies et lux tua, ut inclinentur umbræ. Infunde cordi nostro justitiam, ut quæ Ecclesiæ sunt Ecclesiæ, quæ Dei sunt Deo reddamus. Infunde continentiam, ut modico, pro modica enim via hujus vitæ modico opus est viatico victu et amictu contenti, sobrie, juste et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei. Infunde religionem et pietatem, ut non Mammonæ iniquo, sed tibi Domino nostro « serviamus in sanctitate et justitia omnibus diebus nostris. » Infunde charitatem, ut animam magis diligamus quam arcam, ut pauperes et inopes magis amemus quam aurum et opes ; infunde sapientiam, ut veras divitias ambiamus et conservemus, quæ nobiscum perennent in cœlis, non vanas et nox perituras in terris. Da nobis sic transire per bona temporalia, ut non amittamus æterna. Da et domos, nomen et familiam construamus, non apud homi-

nes brevi morituros, sed apud te et sanctos angelos beatos et gloriosos, quæ in omnia sæcula durent et æternent. Da ut simus sal terræ et lux mundi, ut exemplo magis quam verbo omnes trahamus, ad eosque doceamus reipsa contemnere terrena, et amare cœlestia, ut in magno illo decretorio mundi die a te judice audire mereamur : *Euge, serve bone, quia in pauca fuisti fidelis, super multa te constituam ; intra in gaudium Domini tui.*

LECTIO XI.

DE FLORE UNDECIMO, QUI EST SOBRIETAS ET TEMPERANTIA.

De hac re sic monet regula : « Si quando conviviis sæcularium interesse oporteat, ita se gerant, ut modestiæ et temperantiæ limites non excedant, pravique exempli omnem occasionem fugiant. Nuptialibus conviviis non intersint, nisi de consensu superioris. »

Primo, quia Apostolus testatur scribens ad Timotheum in ordinatione, sive *in impositione manuum*, *dari nobis spiritum virtutis, dilectionis et sobrietatis.* Qui ergo intemperantiæ vacant et crapulæ, gratiam illam ordinationis repudiant et conculcant, quia conformiter statui cui adscribuntur, pie et sobrie vivere illis datur. Et inter cæteras dotes quas idem Apostolus, sive ad Titum scribens, sive ad Timotheum, requirit in episcopo (quo nomine etiam sacerdotes comprehendit), semper exprimit ut *sobrius sit, et non vinolentus ;* quia nempe virtus sobrietatis inter prima sacerdotii ornamenta merito censenda sit, sicut et temulentia inter illius dedecora.

Secundo, maxime incongruum est et crimini ac discrimini obnoxium, si illi quibus regendæ navis cura incumbit, ebrietate et somno sepulti inveniantur. Idem judicium esto de speculatoribus et vigilibus quibus civitatis custodia est commissa. At quis nesciat sacerdotes speculatores esse constitutos et vigiles in Ecclesia, excubent pro sua et aliorum salute, semper accincti ad laudes divinas et ad ipsum alios excitantes ? At quomodo potest vigilare, qui ventri se addicit aut crapulæ vacat ? quomodo suam aliorumque salutem curare ? quomodo navis sibi concreditæ curam agere ? Annon potius illi convenit illud *Proverb.*, XXIII : *Eris sicut dormiens in medio mari, et quasi sopitus gubernator amisso clavo, et dices : Verberaverunt me, et non dolui : traxerunt me, et non sensi. Quando evigilabo, et rursus vina reperiam ?* O quam indignum id sacerdote!

Tertio, si attendantur munia quæcumque ad quæ ecclesiastici, maxime sacerdotes et pastores obstringuntur, singula sobrium animum et corpus requirunt, mentemque perspicacem et vigilem, cui maxime adversantur comessationes et compotationes, quia ventris repletio mentis est obtusio. Et quænam sunt illorum qui ecclesiasticum gradum sortiti sunt munia, nisi frequens oratio divina, nocturnaque Horarum lectio, ac divini Officii persolutio, sacramentorum administratio, sacrificii quotidiana oblatio, denique divinarum rerum fere assidua tractatio ? An vero hæc omnia obire potest ut decet, qui cibo et potu frequenti sese ingurgitat, qui symposiis, temulentiæ et ventri indulget ? Quis ignorat ingluviei tanquam infelicis matris primam prolem esse mentis et corporis hebetudinem ? Hæc vero obscurat intellectum, opprimit pietatis affectum, generat torporem, parit acediam et tædium divinorum, et sic inidoneum reddit ad attentionem, ad mentis functiones, ad sacrarum rerum tractationem. Quam indecorum est ecclesiastica officia recitantem, et cum Deo loquentem, ob repletionem ventris gravi intemperantiæ conjunctam, mentem plane distractam gerere, cor et oculos pene adhuc in scyphis et patinis habere, lingua titubare, verba divina dimidiare, vel præcipitanter proferre aut absorbere, et cum ex spiritu divino proferri deberent, tumultuoso spiritu vini, perfunctorie et tumultuarie recitare ? Certe, si omnes illud monitum Dei concernit, *Attendite ne graventur corda vestra crapula, aut sæculi curis*, maxime id cavere debent ministri Christi, quorum corda nonnisi cœlestibus et sacris functionibus debent intendere, in timore et pietate. Quam turpe etiam est sacerdotes non paucos, qui de die in diem ad sacrificii oblationem obstringuntur ex officio vel beneficio, ad illud sese accingere, adhuc fere ructantes præcedentis diei intemperantiam habere, torpidos, distractos, corpore et mente graveolentes, sicque tanto mysterio tractando parum aptos ? Nonne his merito possemus dicere illud Apostoli : *Non potestis calicem Domini bibere, et calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, et mensæ dæmoniorum.* Calix crapulam inducens, nonne calix dæmoniorum recte nominatur ? Mensa cui admiscetur temulentia, nonne dæmoniorum mensa ? Quid ergo ? Fugite, o sacerdotes et ministri al-

taris et mensæ Christi, in qua vinum germinans virgines propinatur; fugite, inquam, intemperantiam, mensæ illi sacræ adversam, tot infelicia germina in corpore et animo germinantem. Non potestis servire Christo et Baccho, nec mensæ utriusque apti esse ministri. Si gulæ et intemperantiæ dediti sitis, jam non tam Dei quam Bacchi sacerdotes dici meremini, ac de illorum numero potestis censeri, de quibus Tertullianus, *de Jejuniis*, « quorum Deus venter est, et pulmo templum, et aqualiculus altare, et sacerdos cocus, et Spiritus sanctus nidor, et condimenta charismata, et ructus propheta; quibus agape in cacabis fervet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet. » Vetus lex prohibebat ne qui altari deservirent, vinum et siceram biberent, hinc illud *Levit.*, x, ad Aaronem: *Vinum et omne quod inebriare potest non bibetis, tu et filii tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ne moriamini, quia præceptum est in generationes vestras ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum.* Nempe vetatur sacerdoti sacris operaturo sub pœna mortis vinum et siceram, et omne quod inebriare potest, ut fugiat torporem, pigritiam, oblivionem, et ut inter ministrandum non erret, sed plene compos, sciat secernere sacrum a profano.

Hinc aliqui putant Nadab et Abiu, qui cœlesti igne absorpti fuere in ministerio, ideo punitos fuisse, quod non cavissent sibi a nimio potu; et ideo aliquantum turbati temulentia, pro igne sacro profanum accepissent. Erat enim in atrio tabernaculi, in altari holocaustorum, ignis face e cœlo lapsus, quem Deus jusserat foveri, ut eo solo uterentur ad sacrificia et thymiamata, de quo *Lev.* IX, 24. Erat et alius ignis communis quo utebantur ad coquendas carnes hostiæ pacificæ vel hostiæ pro peccato, quibus vescebantur in atrio partim sacerdotes, partim laici offerentes. De hoc igne acceperunt in thurificatione coram Domino, sive coram altari holocaustorum et ostio tabernaculi; et dicitur ignis alienus, hoc est, profanus et communis, qui debebat esse a sacro ministerio alienus. Hoc vero ex alia inconsideratione et perturbatione fecisse ob nimium potum, ex eo colligunt aliqui cum Hebræis doctoribus, quod ideo statim lex subjungitur post illorum punitionem, ut ministri vinum, et omne quod inebriari potest, non bibant. Et ratio adjungitur, ut possint discernere sanctum a profano, in quo errarant Nadab et Abiu. Huic opinioni subscribit beatus Petrus Chrysologus his verbis: « Vini odor odorem figurati incensi, et ebrietatis ignis flammam provocarat incensi. Unde quia alienati viron alienum portaverunt ignem, mox divino igne referuntur extincti. Ebrietas in alio crimen est, in sacerdote sacrilegium. » Atque utinam non reperiantur inter sacerdotes Christi, aliqui qui ad ministeria sacramentorum accedant ita potu perturbati, ut vix discernant inter sacrum et profanum, somnolentia vel oblivione animum prægravante. Hac de re quandoque plebeium audivi, non sine mœrore, de suis sacerdotibus, querelas: quod nimirum a compotatione meridiana audiendis confessionibus se exponentes, ex parte somno gravarentur, non sine pœnitentium scandalo; quod a popinis ad baptizandum vocati, in cæremoniis titubare vel errare, verbaque absorbere adverterentur, quidni et in forma sacramenti; quod ægros visitantes confessionis nonnunquam gratia, nimii potus afflatu et oris graveolentia nauseam ingenerarent; quod ad officia publica vesperorum prodeuntes, in facie tota rubea, in modo cantandi, in compositione vocis et corporis potu pleni et turbidi facile judicarentur.

Et revera hæc omnia conscientiæ gravem reatum, plebi pravum exemplum, infirmis scandalum, sacerdotio probrum conflare quis ambigit? Ideo ergo omni sunt sollicitudine a Christi ministris evitanda. Ideo sobrietas omni tempore ab eis colenda, quæ est nutrix omnis virtutis, mater sanctitatis, socia orationis, agnata sacerdotio, religioni et pietati affinis. Radix est castimoniæ germina proferens boni odoris, fructus pariens sanctæ ædificationis. Flos est nostri honoris, omnibus amabilis, cum et eam revereantur ejus hostes in sacerdotibus, tanquam præcipuum decus et ornamentum ecclesiastici ordinis. E contra vero, sicut fumus fugat apes, sic crapula dona Spiritus sancti, inquit sanctus Basilius; atque ita coram Deo et hominibus facit fœtere odorem nostrum, ipsum dedecorans ministerium.

DE FUGA CONVIVIORUM.

Merito propter omnia dicta dehortandi sunt ecclesiastici a conviviorum sæcularium frequentatione, ne scilicet facile contingat temperantiæ limites excedere, aut pravi exempli aliquam occasionem præbere. In illis enim magna suggeritur occasio sobrietatis violandæ, quia difficillimum est inter cyathos et epulas cohibere ventris ingluviem, inter irritamenta et illecebras illibatam colere sobrietatem, maxime cum

cedat frequens incitantium et propi-
ntium importunitas, et inter fercula
alesuada moræ prolixitas; atque limi-
m ipsum temperantiæ abscondit cibi
olusque voluptas, ita ut facile persua-
amus nobis, causam nos agere sanitatis
l honestæ recreationis, cum agamus
luptatis et ebrietatis. Adde quod in con-
viis vix datur locus ædificationi, sed
tius dissolutioni et ineptæ lætitiæ su-
rfluisque et noxiis jocis, item et ser-
onibus detractioni affinibus. Ita enim
odo depravatos cernimus sæculi mores,
vix contingat illud *Tob.* IX: *Cum ti-
ore Domini convivium exercebant;* aut
nd *Judith.* XVI: *Erat populus jucundus
cundum facies Sanctorum;* hoc est, sicut
opulo sancto Deumque verum colenti
ongruebat. Temulentia et lascivia tan-
am comites indivisi conviviis nostris
ta libertate se interserunt, aut tanquam
dissequi sub finem convivii subse-
nuntur. Olim populo Israelitico præcep-
m fuit, *Deuter.* XIV: *Comedes coram Do-
ino Deo tuo, et epulaberis tu et domus
a, et levita qui intra portas tuas est
ve ne derelinquas eum.* Et hoc quidem
iam hoc tempore plerisque in locis in
iore positum scimus, ut vix convivia
struant, nisi vocato loci pastore aut sa-
erdote, nec incongrue, si in epulis istis
e gererent tanquam comedentes coram
omino, ut sacer textus dicit ibi, et ite-
um alibi: *Justi epulentur, et exultent in
onspectu Dei*; sive, si ipsi epulantes re-
rimerentur a lascivia et intemperantia,
h præsentiam sacerdotis personam Do-
ini repræsentantis, se fere aliter con-
ngit. Nam vel sacerdos præsens eorum
ioribus accommodare se debet in scy-
his evacuandis, in locis dissolutis, in
ixu et aliis incongruis; aut scrupuli et
ypocrisis insimulatur morositatisque, ne
iid gravius dicam, videturque insulse
pedire totius epuli condimentum, hoc
t vanam lasciviam, sua nimis seria præ-
ntia. Quod si vero se accommodet mo-
bus convivantium, cyathis decertando,
quacitate et jocis dissolutius se gerendo,
on solum sobrietatis, sed et auctoritatis
imna patitur, quandoque etiam oblocu-
onis et scandali, sive pravi exempli.

Nam fere adsunt aliqui, qui sacerdotum
tiones explorant, nec ut decet interpre-
ntur, nec benevolentiæ pallio excusant,
iqui etiam pusilli scandalo passivo fa-
le sunt obnoxii. Prætereo quod homines
ertatis sectatores ex eo opinentur dis-
lutam libertatem etiam temulentiæ con-
nctam vel nullum vel leve esse pecca-
tum, quod eam quandoque in sacerdoti-
bus cernant, ideoque tanta infelicitate se
inebriant homines. De hac re agens san-
tus Augustinus, serm. 232 *de Tempore*,
asserit eam pravam vel ignorantiam vel
opinionem in caput sacerdotum in judicii
extremo die retorquendam, nisi commissis
sibi populis quæ et quanta mala de ebrie-
tate nascantur, assidue verbo et exemplo
prædicarint. Et serm. 231 sic habet: « Quia
aliqui etiam clerici, qui hoc deberent pro-
hibere, ipsi cogunt bibere aliquos plus quam
expedit, a modo incipiant et seipsos corrige-
re, et alios castigare; ut cum ante tribunal
venerint, nec de sua nec de aliorum ebrie-
tate incurrant supplicium, sed magis dum
et ipsi se emendant, e alios castigare non
cessant, pervenire ad æternum præmium
mereantur. » Porro hanc fuisse sanctorum
Patrum doctrinam, constanterque ab eis-
dem observatam, de vitandis scilicet con-
viviis, possemus multorum exemplis con-
firmare. Id enim, teste Possidonio, di-
ligenter observavit sanctus Ambrosius,
ut ad convivia non accederet, licet invi-
tatus.

Hujus mores et doctrinam imitatus Au-
gustinus hæc tria homini Dei servanda
monebat: « Primum, ut uxorem cuiquam
nunquam posceret; secundum, ut mili-
tare volentem ad hoc non commendaret;
tertium, ut in patria sua positus, ad convi-
vium non iret. » Causamque singulorum
dabat. Primi, ne dum inter se conjugati jur-
gantur, eum maledicant per quem conjuncti
sunt; secundi, ne militiæ commendatus
male agens, suam culpam suffragatori tribue-
ret; tertii, ne per frequentiam in pa-
triæ conviviis constitutus, temperantiæ
amitteretur modus.

Sanctus Hieronymus presbyter idem ob-
servabat, item presbyteros alios monebat.
Unde ad Nepotianum sic scribit: « Con-
vivia vitanda sunt sæcularium, maxime
eorum qui honoribus tument. Consola-
tores nos potius in mœroribus suis, quam
convivas in prosperis noverint. Facile con-
temnitur clericus qui sæpe vocatus ad
prandium ire non recusat. Nescio enim
quomodo etiam ipse qui deprecatur ut
tribuat, cum acceperis viliorem te judicat,
et mirum in modum si eum rogantem
contempseris, plus te postea veneratur. »

Sanctus Gregorius Nazianzenus licet ve-
nerationis gratia a Theodosio pio imperatore invitaretur, pene tamen invitus non tam ibat quam adducebatur. Unde postea carens hac importunitate, sibi congratulabatur his verbis: « Non jam imperatori ut prius contubernalis erit Gregorius, atque

Inter medios epulones non erit tristis et tacitus accumbens ægre anhelitum ducens et servilem in modum edens. » Ita ille, tractatu III, *de Vitæ differentia.*

Inter convivia presbyteris vitanda censentur maxime nuptialia. De quibus olim in concilio Agathensi hoc statutum emersit, c. 28, et reperitur in Can. *Presb.*, dist. 34 : « Presbyteri, diaconi, subdiaconi nuptiarum evitent convivia. Nec his cœtibus misceantur, ubi amatoria cantantur et turpia, aut obscœni motus corporum choreis et saltationibus exhibentur, ne auditus et visus suis ministeriis deputati, turpi speculorum, atque verborum contagione polluantur. » Hic rememorare oportet, sed non sine mœrore, funestos duos casus qui nuptialibus conviviis duobus pastoribus non multis abhinc annis in locis mihi probe notis contigere. Unus eorum tabulato in quo peragebatur epulum nuptiale dehiscente, sub ruina oppressus expiravit, scyphum adhuc in manu gerens. Erat autem is modicæ litteraturæ pastor, sed et confessarius multorum per vicina loca popularium, illis ideo gratus, quia de numero erat illorum confessariorum qui vix aliud interrogant quam conditionaliter : Si hoc vel illud feceris, a Deo veniam petis; si jurasti, si mentitus es, si detraxisti, etc., veniam petis, sicque grata interrogatione conditionali, sine alia confessione pœnitentes suos impœnitentes dimittunt. Et quia plures hac methodo cito expediebat is de quo agimus, ideo a pastoribus negligentibus aut tædio affectis in excipiendis confessionibus, in Paschate et aliis solemnitatibus in auxilium advocabatur. Sic ipse infeliciter extinctus, lætitiam nuptialem luctu commixtam et amaram effecit. Quo autem in statu fuerit, aut excesserit e vita, divino relinquo judicio.

Alter itidem pastor, nec perfectioris doctrinæ quam præcedens, nec vitæ, in altero convivio temulentus, dum descenderet ex altiori loco, per gradus corruit, et fracta cervice sat cito expiravit. Sic judicia terribilia sunt super filiis hominum. Et hæc duo exempla, quæ nec locis nec temporibus longe ab invicem dissitis contigere non sine plebium scandalo, monere debent, imo et terrere sacerdotes, ut tumultuosa et temulenta convivia fugiant; et sobrietatis statum sacerdotem decorantis semper meminerint, ne in Dei manus ebrii quandoque cadant.

LECTIO XII.

DE FLORE DUODECIMO, QUI EST DISCRETIO ET PRUDENTIA.

De hac re sic monet regula : « In conversatione prudentiam et discretionem servent, et caveant ne zelo indiscreto in actionibus aut verbis suis ferantur etiam in sibi subditorum correptione aut correctione. »

Merito prudentia et discretio Ecclesiæ ministris specialiter commendatur, quandoquidem, teste sancto Bernardo, « moderatrix sit et auriga omnium virtutum, affectuum, morum. Omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, et decorem et perpetuitatem. Tolle hanc, et virtus vitium erit. » Eamdem ob causam eam aliis virtutibus præferebat sanctus Antonius, teste Cassiano, *Conf.*, col. 2, tanquam scilicet cæterarum directricem, quæ non sinat eas a recto itinere ad dextram vel sinistram deflectere. Asserebatque illas si discretio absit necessario impingere, vel nimio fervore, vel torpore et remissione, hanc vero solam efficere, ut regia incedant via. Item hanc esse quæ in Evangelio vocetur : *Oculus et lucerna corporis nostri*, a qua totum virtutum veluti corpus sit illustrandum. Propterea igitur Apostolus inter primas episcopi dotes (sub quo sacerdotes comprehendi sæpe diximus) recenset *prudentiam.* De qua agens sanctus Ambrosius addit : « Requirit Paulus non prudentiam mundanam, de qua dicitur quod stultitia sit apud Deum, sed spiritualem ; quæ et opere sit circumspecta, et verbo perita, ut prudens sit sicut serpens, et simplex sicut columba. » Nempe et hoc requirit Dominus ab Apostolis, exigitque ut sit fidelis servus et prudens, quem constituit super familiam suam. Certe cum Deus tanto honore ecclesiasticos decorare voluerit, ut illis suam velut in fronte auctoritatem insculpserit, suum in ore verbum tradiderit, sponsam suam eis crediderit, sanguinem suum manibus eorum commiserit, claves cœli eorum arbitrio consignarit, animas a se redemptas eorum regimini reliquerit; magna plane illis opus prudentia ad hæc omnia, ut recte et fideliter tanto muneri satisfaciant, et ut noverint *quomodo oporteat conversari in domo Dei, in Ecclesia Dei viventis*, ut loquitur Apostolus. Nec enim ad ea solum sufficit vitæ bonitas aut puritas, sed et in singulis magna circumspectio exigitur et cautio, quæ est pars prudentiæ. Ideo dicebat sancta The-

resia : « Sanctitas sibi, prudentia aliis magis prodest. » Adeo ut si quæratur qui regat, prudentia magis spectanda sit quam sanctitas, quærendo potius quis prudentior, quam quis sanctior.

Primo igitur prudentia ordinat hominem erga seipsum, ut advigilans sibi culpam omnem a se eliminet. De quo sic ait Gregorius, *Moral.*, l. XXXI : « Sanctorum provida discretio, dum sollicite circumquaque conspicit, in altum posita, priusquam veniat, culpam deprehendit, eamque quo vigilanter prænotat, eo fortiter declinat. » Occasiones etiam quibus alii ceciderunt attente considerare et fugere prudentia monet, ut casus evitetur ; docens quod caute scopulus ille vitandus est, ubi alter offendit ; quandoquidem et pecora ipsa vitare norint, quæ læsisse cognoscunt, nec itinera illa repetunt, ubi in foveam corruerint ; quodque laqueos avis capta declinet, et in retia suspecta non facile incidat : *Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum*, hoc quia et oculos habet et pennas, ideoque retia circumspicit, et evolat ne capiatur. Prudentia ipsa oculus est perspicax, non solum præsentia respiciens, sed et præterita et futura ; docetque quomodo præsentia ordinanda sint, præterita recogitanda, futura providenda. Quapropter Romani, ut testatur Pierius, prudentiam cum triplici facie depingebant, tanquam respicientem tempus præteritum, præsens et futurum. Optima porro est illa prudentia, quæ in rebus salutis hæc circumspicit, ut animæ prospiciat et æternitati. Hæc maxime sacerdotes concernit, tanquam in sublimi specula positos, ut circumspectent, et sibi aliisque provideant. Utinam ergo ipsi saperent, et intelligerent, et novissima providerent : « Saperent quæ Dei sunt, intelligerent quæ mundi sunt, providerent quæ inferni sunt. Profecto inferna horrerent, superna appeterent, quæ ad malum sunt contemnerent, » inquit Bernardus, *Ep.* 292.

Secundo, prudentia ordinat hominem erga proximum, docens quomodo se gerere debeat circumspecte ut nemini det offensionem. Monetque illa rectores animarum, ne obliviscantur in conversatione sua illius sententiæ sancti Hieronymi : « In te oculi omnium diriguntur, domus tua et conversatio, quasi in specula constituta, magistra est publicæ disciplinæ. » Illud quoque sanctus Ambrosius, lib. I *de Offic.*, prudentiam alte eorum animis infigit : « Mediocre non putes quod tibi commissum est. Primum, ut alta videas, quod est sapientiæ et providentiæ ; deinde, ut excubias pro populo deferas, quod est justitiæ ; castra defendas, tabernacula tuearis, quod est fortitudinis ; teipsum sobrium et continentem præstes, quod est temperantiæ. »

Hæc nempe est quadriga virtutum qua vita sacerdotalis in omni actione ferri debet, ut possit procedere felici gressu, ne in hominum conversatione gregali luto inhæreat, aut commaculetur, et hanc non solum a malo, sed et ab omni specie mali immunem conservare docet prudentia, morum secura directrix.

Tertio, instruit quomodo oporteat cum pusillis et infirmis conversari, illis quoad fieri potest condescendere, rudes et duros emollire, omnibus omnia fieri, omnes lucrifacere, moribus hominum sese accommodare sine conscientiæ dispendio aut vulnere, pro artificio animos eorum pertentare, ut ad meliora impellantur. Est enim homo animal varium et multiplex, ideoque ad eum regendum vario prudentiæ genere est utendum ; et cum variis morbis animi sit obnoxius, vario medicationis genere opus est ut curetur ; quam varietatem, exploratio eorum cum quibus agendum est genio et ingenio, prudentia suggerit.

Quarto, suggerit illa quando et quomodo oporteat proferre sermonem, ne loco aut tempori sit importunus, *sed semper sit in gratia sale conditus*, hoc est, discretionis sale conspersus, quo omnis nostra actio, omne eloquium condiri debet, ut Deo sit gratum, hominibus proficuum. Juvat enim sermones disponere in judicio, ut sint accommodi et efficaces, ac personis cum quibus agimus congruentes. Quapropter monet sanctus Gregorius Nazianzenus alicui qui cum sæculo conversatur tribus non raro opus esse : « Velo super oculos, clave in aure, custodia in ore. » Velo, ut multa non videat, vel videnda dissimulare sciat ; clave, qua aures frequenter claudat, ne audiat detractiones, susurrationes, contumelias in se vel alios licenter jactas ; custodia seu claustro, ut linguam et spiritum cohibeat ne indiscrete loquatur, sed suos sermones ponderet, priusquam effundat. Ab hac loquendi prudentia, quædam mulieres in Scriptura commendantur. Mulier Thecuitis, quæ prudenti eloquio ita efficaciter animum Davidis permovit, ut profugum Absalonem revocaret. Abigail, quæ occurrit eidem Davidi contra Nabal ad ultionem se accingenti, eumque minas spirantem oris sui sapientia placavit et com-

pescuit. Ac deinde, ad virum suum Nabal reversa, cum temulentum reperisset, posuit custodiam ori suo, prudentia id suadente, nec ei tunc verbum locuta est, sed diluculo facto cum ad mentem rediisset, amentiam acri sermone eidem ob oculos posuit, ac discrimen cui sese objecerat exposuit, quando verbis durioribus servos David exceperat. Atque ita eum obstupefecit, ut cor ejus instar lapidis effectum fuisse testetur Scriptura.

Quinto, lumen prudentiæ pedes nostros sic dirigit, ut nihil temere vel inconsulte aggrediamur, aut cæco præcipitique gressu, maxime in negotiis alicujus momenti. Monet enim prius considerare quæ subsequi possint, et ne subito ad res agendas impulsi, facile impingamus aut aberremus; vult ut palpebræ præcedant gressus nostros perspicaci consideratione. Per tenebrosam domum pedetentim incedendum nemo ambigit, et quasi palpando. Tenebrosa autem domus est mundus, negotia illius cogitatione prius quasi manu palpanda sunt, antequam illa adoriamur; atque in illis est cum consilio et maturitate incedendum, maxime si salutem nostram vel aliorum concernant. Et sicut nautæ demissa bolide maris profunditatem explorant, aut qui flumen exundans pertransire debent, vadum illius prius tentant; et in negotiis sæculi peragendum est, duce prudentia, ne periculo obnoxii reddamur, aut obruamur, vel involvamur.

Sexto, prudentia zelum moderatur, qui facile potest metas transilire. Nam verum est illud Thomæ a Kempis : « Non debemus nobis ipsis credere, quia modicum lumen in nobis est, passione movemur, et zelum putamus. » Sic Petrus a Christo reprehenditur, quod nimis ferventer nimisque temere ad magistri sui defensionem prosiliret. Sic apostoli Jacobus et Joannes, cum Samaritani Christum non reciperent, ex zelo indiscreto in illa verba proruperunt : *Vis dicamus ut descendat ignis de cœlo, et consumat illos?* Sed reprehenduntur a Domino : *Nescitis cujus spiritus sitis.* Illi enim tanquam zelatores honoris Magistri volebant perdere eos ad similitudinem Eliæ in monte, qui zelans Dei honorem, fecit ignem de cœlo descendere, qui interemit duos principes quinquagenarios, cum militibus suis. Sed quia Dei honorem non secundum scientiam zelabant, poterat eis dici illud, quod Paulus Romanis ait : *Testimonium perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent non secundum scientiam.* Sic duo filii Jacob, Simon et Levi, zelo injuriæ toti familiæ inflictæ per constuprationem Dinæ sororis suæ, destruxerunt urbem Sichimorum, sed non prudentia duce, ideo vehementer objurgantur a patre. Memorabile est hac de re, quod sanctus Dionysius sancto Carpo refert accidisse. Indignatus plane fuerat Carpus cuidam infideli, qui alium a fide abduxerat, precaturque ut amborum vitam Deus fulmine extingueret. Hæc precatus, nocte quadam vidit quasi cœlum aperiri, et lumen inde descendens ad cubile usque suum. Et in cœlum oculos levans, vidit Christum innumeris humana specie angelis cinctum. Oculos deinde deflectens in terram profundam, vidit abyssum, et duos illos viros præcipitio jam proximos, trementes plane et miserandos; serpentes quoque teterrimos eorum pedibus colligatos cernebat, omnem vim adhibentes ut miseros in voraginem pertraherent, quos et adjuvabant viri aliquot impellentes eodem ut ruerent. Delectabatur interim Carpus, quasi voto potiturus, Deo gravissimam sibi injuriam vindicante, si ruerent. At ecce interim in superna oculos vertens, vidit Jesum commiseratione eorum descendentem, et manum porrigentem, angelosque opem ferentes. Sic autem ipsum Carpum allocutus est Jesus : « Jam percute adversum me, paratus sum etiam iterum pro salvandis hominibus pati; gratum mihi istud est, dum non alii homines peccent. Tu autem inspice an tibi utile sit istam cum serpentibus in profundo mansionem Dei et angelorum præferre consortio. » His verbis zelum indiscretum viri sancti correxit Dominus, et aliis exemplum dedit, ut zelo prudenter utantur.

Quam multi sacerdotes et rectores animarum, vel concionatores, quia prudentiam sibi ducem aut comitem non adsciscunt, zelo indiscreto populum perturbant, aut risui et ludibrio se exponunt! Invehuntur publice in ea, de quibus prius privatim agendum foret; quandoque etiam non satis explorata veritate personas sugillant et exasperant, quandoque in statum aliquem verborum multorum acrimonia feruntur, indiscrete et sine fructu. Privatim quoque si quis corripiendus sit, impetu reguntur, et zelo tumido ac imperioso ulcus exasperant, animos exacerbant. Alii suscipiunt nescio quas difficultates cum nobilibus et locorum dominis, quasi ex zelo, ex quibus odia et scandala duntaxat enascuntur et his prudentia duce facile poterant obviare. Istis ergo omnibus insinuamus illud Salustii : « Sese fatigando,

nonnisi odium vel ludibrium quærere, extremæ dementiæ est. »

Potest et indiscretus zelus contingere in confessionibus audiendis. Huc referri potest exemplum quod de se refert Cantipratus, l. I *Apum*, c. 30 : « Quidam, inquit, episcopatus Cameracensis, pollutionis carnalis vitio continuo laborans, venit ad me cum suo sacerdote, rogans ut absolverem recidivantem. Sed cum jam per annos plures absolvissem, volebam mittere eum ad episcopum gravius affligendum. Rogatus tamen sum ab eodem sacerdote, ut tali conditione absolverem, quod flexis genibus coram me rogaret Dominum, ut si recidivaret, ipsum mox divina vindicta puniret. Consensi conditioni, et heu mihi quod consensi ! Flexit enim genua, et vindictam illam sibi imprecatus est, sicque absolvi gaudentem. At feria IV post Pascha reincidens, mox horrifice clamavit : Vindicta Dei super me ; sicque amara morte mulctatus est. » Hæc ille.

Quapropter sanctus Bernardus, pastorem animarum sua adornans panoplia dicit quod gestare debeat peram, et panem in pera, baculum et canem latrantem, cornu cum oleo : « Panis in pera, est verbum Dei in memoria; canis latrans, est zelus clamans contra vitia; sed ille, inquit, quandoque debet esse in fune, qui zelus debet esse cum discretione. » Baculus et virga est verbum correctionis et increpationis, quo dura debet ferire corda ; sed virga debet esse *vigilans et oculata*, ut videat quo cadat, quando et quomodo feriat, ne importune et cum rigore feriens non jam corrigat, sed enecet aut interimat. Nec debet deesse oleum leniens, hoc est monitio suavis, quo scabiem et impetiginem fricare, quo liniri et lenire possit ulcera; commiscens prudenter cum severitate mansuetudinem, ne immoderata severitas a lapsu non revocet delinquentem, aut solutior lenitas etiam occasionem præbeat delinquendi.

His ergo omnibus nihil aliud indicatur quam quod apertis verbis supra expressum est, advigilare sibi debere Dei ministros, ut in conversatione prudentiam et discretionem semper observent, ne in actionibus aut verbis indiscreto zelo ferantur. Quapropter concludo verbis sancti Bonaventuræ, doctoris seraphici : « Altus gradus est prudentiæ, in omnibus cautum esse coram sæcularibus, ne scandalizentur; altior, coram religiosis et piis cautum esse, ut ædificentur; altissimus, coram Deo judicari cautum esse, ne offendatur.

Tu, Domine Jesu, sapientia es, quæ ex ore Altissimi prodiisti, attingens a fine usque ad finem fortiter, suaviterque disponens omnia ; tu venisti ut viam prudentiæ nos doceres. Illam igitur sacerdotibus et ministris tuis communicare digneris, quam et in pueritia in medio sacerdotum et doctorum exhibuisti, ita ut mirarentur super responsis et prudentia tua. Da igitur ut per illam laqueos peccati in via absconsos devitent; et coram te stent sine offensione, ut sapienter se gerant et populum suum regant sine errore, fortiter, suaviterque omnia disponant sine indiscretione. Da ut proximum ædificent prudenti et sancta conversatione, et omnibus omnia fieri possint sine conscientiæ discrimine et sine fictione, sicque valeant eos lucrifacere. Fac ut nihil temere aggrediantur sine circumspectione, et zelo in omnibus ferantur, sed cum discretionis sale et debito moderamine ; ut sic efficacem et maturum fructum in proximos possint producere, et felici prudentiæ ductu ad æternitatem ipsos secum perducere. Ita obsecro totis animi mei votis et imploro sedium tuarum assistricem sapientiam, ut nobiscum sit et nobiscum laboret, sicque sciamus et perficiamus quod acceptum sit coram te omni tempore, sine qua in caligine degimus, in errore et cæcitate, quasi palpantes, labilemque et erroneum gressum figentes, neque enim nisi illa duce possumus nos aliosve regere.

LECTIO XIII.

DE FLORE DECIMO TERTIO, QUI EST MODESTIA IN VESTE.

De hac re sic monet regula : « Vestitus sit decens et oblongus, sacerdotali statui congruus, nec vilitate nimia aut sorde contemptum sæcularibus inducens, nec notabili superfluitate vanitatem sapiens. »

Variorum ordinum varia est vestis in Ecclesia Dei, et tantum abest ut deformitatem pariat; quin potius splendorem auget et decorem. Sicut enim in imperatoris terreni militia, diversæ cohortes vestis exterioris symbolo agnoscuntur, et saga diverso colore promicantia decorem aciei ordinatæ conferunt, ita et in militia Regis cœlestis ex religiosis variorum ordinum tanquam militibus discoloribus conflata, decor aliquis ex varietate sancte ordinata resplendet. Si regina Saba in admirationem rapitur in aula Salomonis, ob diversos famulantium ordines et vestes eorum ; non minus admiratione digna

est in aula nostri Salomonis Jesu Christi, institutorum variorum coordinatio ad ipsius obsequium accincta, quæ exteriori etiam amictu dignoscitur. Non quod ille amictus splendidus sit externa specie, cum potius rudem et vilem institutores sacrarum religionum semper commodarint, et quidquid ultra mediocritatem vanitati accederet, detestati sint; sed quia hirsuta etiam et neglecta vestis, splendorem et gloriam quæ ab intus est in variis ordinibus, tegit et protegit; sicut pelles Salomonis et tabernacula Cedar, quæ forinsecus fuligine vel nigredine decolorata, intus speciosa erant et decora. Hanc ob significationem aliqui ordines austeriores, asperum plane indumentum elegerunt, ad imitationem antiquorum prophetarum, de quibus Apostolus: *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* De sancto Baptista testatur Scriptura, quod ex pilis camelorum contexta veste usus fuerit; erat hirsutum utique tegmen, et quasi cilicina vestis. Similiter Elias et Elisæus zona cilicina adstringebant et mortificabant lumbos. Testantur quoque sacræ Historiæ sanctum Paulum, primum eremitam, de palmæ foliis contextam gestasse vestem; quam sanctus Antonius cum defunctum sepelivisset ita in pretio habuit, ut nonnisi in festis solemnibus ea uteretur. Ac de illa sanctus Hieronymus sic loquitur: « Si mihi Dominus opinionem daret, multo magis eligerem tunicam Pauli, cum meritis suis, quam eligerem tunicam Pauli, cum suis regnis. » Denique in eremo olim melotæ usum fuisse communem ex Sophronio et Cassiano satis constat; sive melota fuerit vellis ex exuviis et pelle ovium (quod ipsum verbum significat, nam *melon* græce et latine ovem significat, et inde melotes vel melota), sive prout generaliter sumitur hæc vox, ad significandam vestem quamlibet pilosam et hirsutam. Asperiores ergo religiones, ut carnem magis mortificent, et luxum vestium vitandum doceant, habitum austerum assumunt, habitum pœnitentiæ, in cinere et cilicio vitam sibi agendam rememorantes, nihilque commune cum sæculo sibi quærendum insinuantes, cum et paupertatis austeræ sint sectatores.

Cæterum sacerdotibus aut ecclesiasticis qui in sæculo agunt, nec paupertatis aut religionis vota emisere, commendatur in vestitu mediocritas cum honestate conjuncta, quæ nihil vanitatis, novitatis aut superfluitatis redoleat. De quo sic loquitur Tridentinum, sess. 14, *in Decret. de Refor.*, c. 6: « Oportet clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant. » Cui conformiter loquuntur concilia antiqua, inter quæ synodus septima sic ait: « Omnis jactantia et ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est. » Addit sanctus Basilius: « A priscis temporibus omnis sacratus vir cum mediocri et vili veste conversabatur; sed neque ex sericis tenturis vestem quis variatam induebat. Audierant enim ex Deisona lingua: *Qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt* Conforme iterum est quod synodus Carthaginensis IV, cap. 45, ait: « Clericus professionem suam et habitu et incessu probet, et ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem quærat. »

Ecclesia tamen cardinalibus et aliis in dignitate suprema constitutis, splendorem aliquem, ornatum et majestatem etiam externam permittit, ne dignitas vilescat. Est enim hoc valde proprium humanæ naturæ, ut sensibus moveatur, et illis afficiatur, quæ per sensus, ac præsertim per oculos ingeruntur; ideoque ut populus moneatur dignitatis ecclesiasticæ qua adornati sunt, externum apparatum eis concedit in veste hyacinthina et purpurea. Neque refert quod apostoli tali externo apparatu usi non fuerint, sed potius in paupertate, in fame et siti, in frigore et nuditate dignitatem apostolicam excoluerint. Hæc enim fuit certa quædam ratio illorum temporum propria, quando Ecclesiæ fundamenta jacienda erant, ne humanæ potentiæ tribueretur orbis conversio. Accedebant miracula, quibus sibi venerationem conciliabant. Unde in *Actis* legimus: *Magnificabat eos populus, et cæterorum nemo se audebat conjungere illis.* Nunc autem cum et signa cessarint, et Ecclesia satis fundata et propagata sit, nisi aliquid esset quod hominum oculos caperet, minor foret reverentia et auctoritas præsulum; atque etiam ecclesiastica obedientia facile collabesceret, et contemptus sequeretur. Adde quod non ambitionis gratia, sed significationis sacræ hyacinthus vel purpura in sublimi dignitate constitutis concedatur.

Cum enim hyacinthus vestis sit regum sicut et purpura, significat eos animum regium et excelsum gerere; atque color ille cœlestis animum regium et excelsum fixum esse debere designat, ut omnia terrena pessumdet et proterat. Ideo enim et Ecclesiæ tanquam Sponsæ Christi *cal-*

ceus hyacinthinus assignatur apud prophetam *Ezechielem*, cap 16, quo in cœlestibus ambulet, et lunam mutabiliaque omnia et terrena conculcet. Simul etiam significatur, quod hi primarii senatores Ecclesiæ sint tanquam « regale sacerdotium, et regnum sacerdotale Christi, »quem sequi debent, ut nimirum sicut ipse in passione et cruce purpuram induit, et seipsum ac Ecclesiam sanguine suo purpuravit, ita et ipsi pro Christo et Ecclesia stent usque ad mortem, et si res poscat, sanguinem fundant. Ut ergo hujus constantiæ, et claritatis, ac martyrii admoneantur habitum suum intuentes, Paulus II, anno Domini 1464, cui Platina a secretis fuit, eis vestem rubeam sive purpuream primus attribuit; atque ante eum Innocentius IV, anno Domini 1245, creatis duodecim cardinalibus, primus eisdem galerum purpureum assignavit, ut illi usque ad sanguinem et mortem Friderico imperatori, hosti Ecclesiæ, sese una secum objicerent, eique caput suum quasi murum opponerent. Ita Martinus Polonus, Platina, Onuphr. et alii in horum pontificum Vita.

Sanctus Carolus Borromæus veste purpurea, cum in publicum procederet, lubens utebatur tanquam ecclesiasticæ dignitatis symbolo. At, quia nec dignitatis vestem splendescentem ambierat, ideo nec affectu immoderato his inhærebat; sed simplicitatis et paupertatis amore, interioribus vestibus utebatur simplici panno et tela confectis. Imo, vestis ejus cubicularis erat ex panno cinericio, rudi et crasso, quam quatuordecim totis annis non mutavit.

Sed quoniam de cleri ordinato amictu hic agimus, non de sublimibus in dignitate personis, hoc monemus ut quicumque de clero sunt, duo fugiant hac in re extrema. Nimirum, luxum, superfluitatem et excessum qui oriri solet ex animi elatione, illamque alere; fugiant etiam contemptibilitatem abjectamque nimis et sordidam rationem in victu et amictu, quo sacrum ministerium vituperari potest. Sic vero in medio ambulent, ut vestis modestiam et gravitatem sapiat, et humilitas personæ sit sine abjectione status, et gravitas vitæ sine animi elatione. Pro hac mediocritatis forma tenenda notatu digna est sancti Augustini sententia in l. III, *de Doctrina christiana :* « Quique rebus prætereuntibus restrictius utitur quam sese habent mores eorum cum quibus vivit, aut temperans, aut superstitiosus est. Quisquis vero sic eis utitur, ut metas consuetudinis bonorum inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. Fieri enim potest ut sine aliquo vitio cupidinis vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens autem fœdissima gulæ flamma in vilissimum olus inardescat.

Ambulant aliqui in brevi et curta veste, quæ vix genua attingit, et frequenter variis scissuris superflue et curiose est aptata ad sæculi morem. Collaria gerunt prominentia, ita ut cum ad sacrificandum accedunt, ne forte plicas contrahant, aut venustatem deperdant, ea deponere oporteat, et juxta altare, vel certe in sacristia indecenter collocare, ridiculum plane id, et sacerdotali statui indecorum. Hic non est usus patrum nostrorum, sive piorum et antiquorum sacerdotum, sed originem duxisse videtur a juvenibus quibusdam, qui in veste et moribus leviores, partim sæculo, partim Ecclesiæ servire et placere cupiunt. Ideoque a piorum id sacerdotum mente ablegandum, nemo non prudens judicare debet. Si enim collaria honestatis gratia gestent, sic curent aptari, ut sacrificantibus indecentiam nullam adferant. Quosdam hujusce moris risu excipiendi, ut illum emendarent, interrogabam, num hæc collariorum depositio secundum morem Romanum sit, an secundum Leodiensem. Si secundum ritum Romanum, mirari me cur in *Rubricis Romanis*, in quibus omnia valde exacte præscribuntur, non inveniatur aliqua, quæ ordinet de paxillis, sive bacillis muro affigendis, in quibus collaria suspendantur. Hoc enim foret valde opportunum, ne dispersa per mensas ornamentis substratas, hinc inde vagentur et commaculentur. Forsitan in editione nova Missalis expectanda erit similis rubrica, quia probus iste mos sacerdotum collaria deponentium invalescit, et ita magistris cæremoniarum plenius innotuisse potuerit. Hac faceta propositione, quorumdam pravorum ea in re usum correxi, et ad seriam indecentiæ hic annexæ considerationem induxi.

Addendum hic quod et alibi iterum monui, dignos esse reprehensione sacerdotes, qui coronam suam sacerdotalem negligunt, cum illa sit signum sortis et gradus, sive electionis ad sacrum ministerium. Certe mœrore dignum est reperiri quosdam sacerdotes qui, ut liberiores sint in conversatione mundana, et minime agnoscantur ut Dei ministri, hoc negligunt sortis suæ symbolum, verecundantur

de illo, utpote cui vita non sit conformis. Ne quidem ad altare eam deferunt, quia non tam facile eam exuere possent, ac casulam et albam, dum ad mundi ineptias, sacerdotibus indignas revertuntur Videant hi ne graviter eis irascatur Dominus, et angelus ejus, qui graviter iratus fuit Moysi, quia signum circumcisionis in filio neglexerat, quod erat signum separationis populi sui ab aliis infidelibus. Profecto cum illa corona indicet consortium regiæ dignitatis cum Christo, cujus per sacerdotium jam participatio donatur, nunquam illius decet oblivisci, quin potius illa continuo stimulus esse debet ut regio et excelso animo sacerdos quilibet infima hæc despiciat, et ad æternum regnum adspiret.

CONCLUSIO AD CHRISTUM.

Fac, o Domine Jesu, ut sacerdotes tui induantur interius veste justitiæ, exterius veste modestiæ, ut per hanc populos ædificent, per istam oculis tuis placeant. Rejiciant sicut mente, sic et a veste, omnem vanitatem, superfluitatem, elationem. Non conformentur huic sæculo nec in morum, nec in vestitus compositione; sed reformentur spiritu mentis suæ, ut potiora; eisque magis sit cura interioris hominis, ut illum veste sanctitatis et veritatis adornent quam exterioris, ut superfluo ornatu illum sæculi more componant.

Fac etiam ut eis pia cura sit resecandi crines, et cum crinibus superfluas cogitationes et curas, affectusque nimis terrenos, inanes, luxuriantes, ut in ipso sæculo agentes, calcent sæculum, mores sæculares circumcidant, et a se addicent fastumque aspernentur. animi male compositi indicium.

TRACTATUS QUINTUS.

DE MEDIIS QUIBUS FLORESCERE POTEST VIRGA AARONIS, SEU VITA SACERDOTALIS.

LECTIO PRIMA.

DE CONGREGATIONIBUS PIIS PER SACERDOTES INEUNDIS.

Haud ambigi potest congregationes pastorum seu sacerdotum, cum instructionis, tum exhortationis mutuæ gratia initas, frugem parere posse non mediocrem, pluresque rationes in hujus rei confirmationem et elucidationem afferre licet.

Primo, quia in omni arte, scientia vel professione, iniri solent societates- et congregationes, inter eos qui consimilis sunt professionis ad conferendum, consultandum, de his quæ eam artem, scientiam, vel professionem concernunt, et amovendum ea quæ illi nocumentum afferre valent. Hinc in civitatibus bene institutis cernere licet academias eruditorum, sodalitia cujusvis generis opificum, societates mercatorum, sub certis legibus et statutis ad promovendum commune et politicum bonum. Annon potiori ratione congruit sacras iniri societates, inter Ecclesiæ ministros ad bonum illius publicum?

Secundo, etiam ipse Satan, ut efficacius quaquaversum malitiam suam promoveat, habet synagogas malignantium, conventicula hæreticorum, quin etiam sagarum et magorum conciliabula. His congregationibus, ipse doctrinæ pessimæ ac nequitiæ suæ virus diffundit, fovetque et sic regnum suum, regnum peccati, adversus regnum Christi novit stabilire et dilatare, horribilem animarum edens stragem. Cum itaque Satanas pro perdendis animabus tantam impendat sollicitudinem, tot utatur ministris, tot malignis societatibus, in quibus ministri ipsius opus urgent, indefessi atque assidui, animis in malum obfirmatis; an non magis convenit ministro Christi inter se societatem inire, ac frequenter convenire, ut sese mutuo exhortentur et exstimulent ad promovendum regnum Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi, ad obsistendum adversus regnum peccati, et conatus diaboli, ad consulendum de mediis quibus animabus pereuntibus possit subveniri? An non turpe est et probrosum, si Jesu Christi Domini sui gratiam et voluntatem negligentes, a Satanæ ministris superari se sinant, patianturque ut illi majori studio ad se et alios perdendos, quam ipsi ad suam aliorumque salutem intuendam incumbant.

Tertio, ad hunc scopum jampridem in Ecclesia institutæ sunt synodales convocationes pastorum et ministrorum Ecclesiæ, non solum generales, aut quæ totius sunt provinciæ vel diœcesis, sed etiam particulares, quotannis aliquoties fiebant per singulos decanatus et districtus, ut in illis de rebus animarum curam concernentibus tractaretur. At quoniam plerisque in locis perfunctorie et exiguo cum fructu eas peragi cernimus, ac suppleri et longe efficacius ac fructuosius perfici posse, haud ambigi potest, si unanimi morum et animorum consensu, inter sacra societate devincti pastores, seu sacerdotes, non raro conveniant ad resuscitandam gratiam sacerdotalem, ad conspirandum indivisim, in hoc ut ignis ille quem Dominus voluit vehementer accendi, reflammescat, nec cinerulento corpore sopiatur, zelus scilicet gloriæ Dei, et salutis animarum, ad fovendam etiam mutua conferentia scientiam necessariam officiis et functionibus sacerdotalibus rite obeundis.

Quarto, huc spectat illud *Matth.*, XVIII. *Dico vobis, si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cœlis est. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Itaque, quando plures divina charitate inter se consentientes congregantur, efficax Dei in medio eorum præsentia solet adesse, adjuvans sanctos eorum conatus, et vota exaudiens, quibus ex illa divina charitate apud Deum obsecrant, recta recte postulantes.

Debent vero congregationes hæ fieri in nomine Christi, si hanc specialem gratiam, præsentiam, assistentiam velint promoveri; hoc est, debent fieri propter Chri-

stum, et propter causam aliquam mire ad ipsum spectantem ; debet adesse intentio gloriæ ejus, et dilectio concordiaque veræ charitatis in ipsum relata. Si enim mundana tantum dilectione aliqui inter se consenserint, si societatis amicæ gratia potissimum congregati fuerint ; si ut bonam sibi opinionem apud illos concilient ; si solatii aut symposii recreationisque causa, aut ob respectus humanos conventus agant, hanc Dei præsentiam, seu assistentiam specialem, non sibi promittant, quin vero contingat ut Deus illis resistat et gratiam deneget.

Hortamur ergo Christi ministrōs, ut congregationes sacras inter se ineant, sed in gloriam Patris æterni, sed in nomine Filii ejus Jesu Christi, sed in veritate et unione Spiritus sancti aggregentur tanquam lapides sanctuarii, « super lapide illo angulari, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum Domino. » Agglutinentur glutino Spiritus, cæmento sanguinis Christi, cæmento charitatis erga Deum et proximum, colligatione zeli, et desiderio salutis ; sic ædificare poterunt turrim perfectionis in vertice montis. Eliminent respectus vanos nimium et humanos, qui sunt instar labilis arenæ ; super his ædificatio constructa facile ruit, mox ut aura mutatur, aut aliquid venti affiat vel imber affluit. Talis structura cum sit instar materiæ depulsæ aut parietis inclinati sensim sese dissolventis, aut ruinam minantis, non potest diu perdurare. Eliminatis vero his respectibus initiatur solida compagine ædificium perfectionis, adversus ventos perstrepentes, vel imbres ruentes intemeratum ; « quia consilium quod ex Deo est, non dissolvitur ; » et ut loquitur Apostolus, *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc : Cognovit Dominus qui sunt ejus.*

Tu igitur, Domine Deus, qui dispersa congregas, congregata conservas, apud quem est sapientia omnium artifex, illam infunde, et fac ut ædificent, quicumque ædificare moliuntur, ne in vanum laborent. Da ut in idipsum conveniant, mente, linguis, zelo uniti, et non sint discordes labiis, vel corde ; elimina quidquid Babylonium potest se interjicere in multitudine : *Est enim in te spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, nobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, auctus, quem nihil vetat, benefaciens ; humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, et qui capiat omnes spiritus ; intelligibilis, mundus, subtilis.* Illum ergo communica mystico Ecclesiæ corpori, quo coadunetur, regatur, et vivificetur ; illum effunde super congregationes tibi commissas, tibi devotas, et dirige ad te tuorum corda servorum, ut in veritate tibi placeant et ab omnibus gradibus tuo Numini fideliter serviatur, fervoreque concepto in fide inveniamur stabiles, et in opere efficaces.

LECTIO II.

DE CONGREGATIONE STABILITA A SANCTO PHILIPPO NERIO.

Sæculo hoc nostro considerantes viri pietate et sapientia eminentes, quam conducant Ecclesiæ publico bono congregationes et societates sacerdotum, secundum jam dicta, Spiritu divino impulsi, sub certis regulis et constitutionibus aliquas erexerunt, quæ non mediocrem Ecclesiæ frugem hactenus pepererunt. Atque scopus eorum fuit, eos, qui clericali militiæ extra religionis claustra nomen dederunt, et ecclesiasticorum specioso titulo gaudent, ad perfectionem ecclesiasticam et clericalem exstimulare, gratiam manuum impositionis, spiritumque sacerdotalem, quasi ignem sub cineribus latentem et sopitum suscitare.

Inter hos primo loco numerari potest sanctus Philippus Nerius, qui Romæ societatem sacram presbyterorum instituit, congregationem Oratorii nominavit ; neque voluit eam ullis religionis votis obstringi, sed solo spiritus suavi vinculo colligari et dirigi. Ipse vero congregationi presbyterorum a se institutæ eam commonstravit viam, qua inflammati ad pietatem humana despicerent, et Christi amore ferventes progrederentur ad divina. Atque in hac congregatione instituenda, primos discipulos, et quasi cæterorum duces, nactus est cardinalem Taurusium, et cardinalem Baronium, notissimum ob *Annales ecclesiasticos*, propter quos inter scriptores ecclesiasticos merito Cæsaris nomen et omen habet. Et hos quidem *Annales* instigante sancto Philippo se suscepisse fatetur in octavo suo tomo. Hi primo inter privatos parietes illius doctrinam et spiritum hausere, per varia pietatis exercitia ab hoc magistro probati. Et hæc prima Oratorii fundamenta fuere, quod privato in cœnaculo sanctus Nerius pios quosdam et familiares discipulos maxima vi et amplexu ardoris cœlestis erudiens et exhortans, statim multos verbi et sapientiæ suæ efficacia nactus sit audi-

tores et sectatores. Et quidem tantus erat ejus ardor, ut lecto cogeretur decumbere, quin et supra lectum cubito uno et altero in altum elatus sæpius cernebatur. Cum vero ob frequentiam confluentium angustus locus foret, tandem in ecclesia sancti Hieronymi, ac deinde in ecclesia beatæ Mariæ de Vallicella, ubi nunc fixum est oratorium, exhortationes ad populum familiares habere cœpit; quas oratio mentalis sequebatur, et inde exortum est Oratorii nomen. Institutum vero istud Oratorii stabile permansurum, quamvis nullis votorum nexibus colligatum, divina revelatione sanctissimæque Genitricis Dei Mariæ admonitione intellexit; ex spiritu quoque prophetiæ, quo donatus fuit, idem dicit. Nam hic spiritus erat in eo emanens, quo et cordium intima penetrabat, et statum animarum interiorem pernoscebat; fœtoremque peccati mortalis a longe olfaciebat; obviantibus sibi animis perversis, hostiam consecratam a non consecrata interiori quodam sensu dignoscebat: mira denique spirituum discretione præditus erat. Hæc omnia agnoscet qui ejus Vitam perlegerit. Cæterum Oratorii a se Romæ instituti hæ fere sunt primariæ constitutiones, vel praxes.

1. In Ecclesia eorum quotidie, præter diem Sabbati, pia alicujus libri lectione præmissa, quatuor ex sacerdotibus ad dicendum delecti ordinaria successione semihora horologio arenario singulis præfinita, familiares et utiles de rebus divinis sermones habent. Festis quoque diebus, unus sermocinatur post Vesperas decantatas; et expletis sermonibus, semper fit concentus musicus ad pietatem fovendam.

2. Quotidie sub vesperum dato signo (ad quod etiam externi confluunt), post dimidiam horam orationis mentalis, recitantur Litaniæ cum precibus, alternis multitudinis congregatæ vocibus, sacerdote orationes, quæ post Litanias subsequuntur, persolvente. Cum vero ad pacis orationem venit, cujus est initium, *Deus, a quo sancta desideria*, etc., duo ex Oratorii ministris, ex altari sumentes duas Jesu imagunculas, sacerdoti genuflexo osculandas exhibent, ac deinde singulis in oratorio, cum salutatione, *Pax tecum*, orationibus absolutis, sacerdos monet omnes clara voce, ut a Deo jugem in ejus cultu et servitute perseverantiam precentur, quinquies secreto Orationem dominicam et Salutationem angelicam recitantes. Ac postea petit ut pro summo Pontifice, cardinalibus, aliisque sacerdotum primariis, pro christianorum principum concordia, fidei propagatione, hæresum extinctione, impiorum conversione, bis eam repetant, et semel pro defunctis Oratorii fratribus. Adjicitur deinde antiphona *Salve, Regina*, vel alia, pro tempore occurrente.

3. In feriis secunda, quarta et sexta, et tota majori hebdomada, ob memoriam flagellorum Christi, omnes se in oratorio flagellis cædunt. Absoluta enim mentali oratione dimidiæ horæ vesperi, oratorii custodes flagella ex funiculis cum nodis multis contexta distribuunt cuique, januis fenestrisque diligenter clausis; lucernula tantum accensa super altare, a qua Jesu Christi crucifixi imago sola resplendet, reliqua in tenebris sunt. Tunc sacerdos lugubri voce pronuntiat: « Jube, Domine, benedicere. » Respondetur: « Passio Domini nostri Jesu Christi sit semper in cordibus nostris. » Subdit: « Recordemini, fratres charissimi, quod Dominus noster Jesus Christus fuit pro nobis venditus osculo, traditus, ad Annam primum, deinde ad Caipham pontificem deductus, et postremo in prætorium ad Pilatum; ubi fuit ad columnam ligatus et flagellatus, spinea corona coronatus, veste purpurea circumdatus, alapis percussus atque consputus, et Judæis traditus ut eum crucifigerent; ad Calvariæ locum deductus et crucifixus, et cum eo crucifixi sunt duo latrones, unus a dextris, alter a sinistris, et cum dixisset: *Sitio*, porrexerunt ei acetum. Quod cum accepisset, dixit: *Consummatum est*, et inclinato capite, emisit spiritum. Deinde unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua; et de cruce depositus, fuit in monumento novo sepultus, tertia autem die resurrexit a mortuis. » Tu autem, etc.

Tunc subdit: « Servite Domino in timore, etc. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, etc. » Ad hæc verba, arreptis funiculis cædunt se dum recitatur Psalmus, *Miserere*, et *De profundis*, adjiciturque oratio *Fidelium*, et *Deus, qui culpa offenderis*, etc. Postea recitatur canticum *Nunc dimittis*. Parat interim se custos, ut cum illa verba audierit, *lumen ad revelationem gentium*, laternam aperiens lumina rursus accendat. Denique recitatur antiphona *Da pacem*, cum oratione *Deus, a quo sancta desideria*, et pax datur ut in aliis diebus, complenturque omnia per antiphonam *Salve, Regina*, vel aliam, et per quinque *Pater noster*, ut alias.

4. Ex confessariis quotidie aliquis moratur in ecclesia; festis autem diebus,

feria quarta et sexta, a mane usque ad horam prandii, omnes excubant.

5. Noluit sanctus Nerius ut sui aliquas congregationes, loca vel collegia gubernarent, aut aggregarent. Sed statuit ut quælibet congregationis domus, vel familia formam instituti Romani oratorii imitata, se per se regat et moderetur.

LECTIO III.

DE CONGREGATIONE ORATORII DOMINI JESU.

Oratorio Romano a sancto Nerio erecto non absimiles congregationes variis in locis institutæ fuerunt, ac potissimum in Gallia, sub hoc titulo : « Congregatio presbyterorum Oratorii Jesu Christi Domini nostri. » Hujus congregationis Parisiis anno Domini 1611, ipso die sancti Martini, in quo excelluit spiritus sacerdotalis, jacta sunt initia per reverendissimum patrem Petrum Berullum, virum spiritu Dei et scientia salutis eminentem, qui postea ob spectatam sapientiam et pietatem, in cardinalium numerum ab Urbano VIII, renitens licet, fuit cooptatus. Sed anno 1629 e vivis excessit, magno Ecclesiæ Gallicanæ damno, et omnium bonorum luctu. Hoc vero post mortem medicorum expertissimorum judicium constans de eo fuit, quatuordecim pene totis annis postremis non potuisse vivere, nisi quodam miraculo, ob pulmonis defectum. Magnus ipse fuit sacerdotalis dignitatis æstimator, præco, zelator; tantoque affectu erga divinissimum Sacrificium, sacerdotii primariam functionem accensus, ut sæpius optarit inter sacrificandum mortem obire, ac vitam suam summo sacerdoti Jesu Christo posse sacrificare, et in ipso sacrificio consummare. Nec frustratus est omnino votis, nam a Missæ sacrificio totus corpore deficiens, inter manus fratrum in lectulum deportatus, paucis exinde diebus mortem oppetiit Hic itaque octodecim ante obitum annis, spiritu fervens, et zelo zelatus pro domo Domini exercituum et sacerdotio ejus, instituit dictam congregationem, adjunctis sibi selectis presbyteris, divini quod moliebatur operis idoneis administris. Ac horum aliquos diu privatim omni exercitiorum genere in spiritu probatos, in varias Europæ partes, episcopis advocantibus, transmisit, ut pote qui existerent de semine virorum illorum, per quos salus contingere posset in Israel. Et ita eorum ope et opera erecta sunt oratoria in variis Galliæ provinciis. imo et in Burgundia, Lotharingia, Italia. Ac novissime (annuentibus episcopis, et advocantibus operarios hos novos in vineam suam) in Belgium transierunt, in diœcesi Cameracensi et Mechliniensi, in partem sollicitudinis episcopalis et sacerdotalis adsciti, suo fervore alios excitantes.

Primariæ porro eorum qui huic congregegationi adscribuntur functiones et praxes, hæ fere sunt.

1. Quotidie matutino tempore decantant Litanias sanctissimi nominis Jesu; vespertino autem tempore Litanias beatissimæ virginis Mariæ; vel id peragunt alternatim, adjunguntque Psalmum *Miserere*, vel quadragesimali tempore Psalmum Passionis, *Deus, Deus meus, respice in me.* Adjungunt et alias pias preces.

2. Magnam habent rationem orationis mentalis, scientes quod domus Jesu, domus orationis esse debeat. Huic mane certam horam designant. Vesperi autem examen conscientiæ simul in oratorio peragunt; quo peracto illud recitant ad Hebr. IV: *Habemus pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum Filium Dei. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus; ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* ℣. *Miserere nostri, Jesu.* ℟. *Miserere nostri.* Oremus. *Dirigat corda nostra, quæsumus, Domine, tuæ miserationis operatio, quia tibi sine te placere non possumus.*

3. Curam sollicitam gerunt exercitiorum spiritualium, quotannis per plures dies vel hebdomadas illis vacando. Et adventantes ad illas quoslibet extraneos lubenter amplectuntur, maxime sacerdotes et pastores.

4. Profitentur se episcoporum ac pastorum coadjutores, quolibet in ministerio sacro. Unde verbi Dei ministerio, catechismis, confessionibus parochos coadjuvant, sive in urbibus, sive in pagis et villis. Missionum enim instar discipulorum Christi, onus per varia loca lubentes obeunt.

5. In propriis oratoriis frequentes habent familiares sermones pro ratione confluentis plebis, illud enim apostolicum pro scopo habent : *Nos orationi, et ministerio verbi instantes erimus.*

6. Nullis votis obstringuntur, ne quidem obedientiæ, sed reguntur spiritus suavi regimine; Christi jugo leni humillime sunt subjecti mortificationi carnis, paupertati spiritus, passionibus moderandis serio animum addicentes.

7. Habent distributionem certam temporis, certis horis designatis cuilibet exer-

cilio. Nam lectiones et conferentias habent, pro doctrina et eruditione necessarias functionibus quas profitentur; spirituales etiam lectiones et conferentias pro spiritu pietatis hauriendo et fovendo.

8. Noluerunt eximi a jurisdictione ordinarii, sive episcopi, in locis in quibus degunt; quamvis oratoria eorum, sive congregationes habeant superiorem aliquem generalem.

9. Nihil ab oratorio alienum putant, quod a sacerdotio et sacerdotum ministerio non est alienum; puta evangelizare, baptizare, sacramenta ministrare, curam animarum habere; beneficia possidere, quæ residentiam in congregatione non impediant, officia decantare. Nam et cantum specialem habent, a Gregoriano diversum, a Sede apostolica approbatum. Atque a clericali militia ab apostolorum temporibus pie omnino instituta nihil recedere, sed ejus antiquum spiritum et pietatem renovare peroptant. Quapropter in locis in quibus oratoria erigunt, clero ecclesiæ ibidem primariæ se accensent; choroque et processionibus, cum advocantur, in superpelliciis et habitu ecclesiastico instar cæterorum sacerdotum intersunt.

Denique finis et spiritus oratorii Domini Jesu, est, intimo pietatis affectu et humilis servitutis vinculo ipsi Jesu Christo Domino nostro adhærere, vitæ ipsius ac spiritus participatione in terris animari, illum Deum hominem et summum sacerdotem, tanquam exemplar continuo intueri, revereri et imitari; illum semper in omnibus functionibus repræsentare in spiritu pietatis et fervoris, illum sacerdotibus omnibus, specialiter per manuum impositionem et characterem consecratis, proponere ad imitationem, tanquam sacerdotalis ordinis et gratiæ fontem et auctorem, sacerdotalis perfectionis archetypum absolutissimum. Hinc celebratur in congregatione festum Solemnitatis Domini Jesu cum octava, 28 die januarii, tanquam præcipuum et titulare oratorii Jesu Christi, habetque officium proprium et integrum a Sede apostolica approbatum.

LECTIO IV.

DE CONGREGATIONE OBLATORUM MEDIOLANI.

Huic congregationi oratorii plane similem in scopo et spiritu, jam pridem instituerat sanctus Carolus Borromæus, sacerdotum splendor, ecclesiastici ordinis et pastoralis muneris eximius instaurator, qui cœlesti sapientia et gratia, qua eminuit in terris, clerum ad apostolicam et avitam pietatem reducere est conatus. Hoc autem ut efficacius perficeret, instituit congregationes sacerdotum, quos Oblatos sancto Ambrosio nominavit, quia hic omnis in clero perfectionis exemplar fuerat, et Mediolanensis Ecclesiæ patronus tutelaris. Unde eos ad doctrinæ ac virtutum ejus sequelam his verbis adhortatur: «Meminerint se reverendissimo patri Ambrosio oblatos; quare librorum ejus studiosos esse decet, illorum in primis quos ad hujus ecclesiæ clerum de officiis conscripsit. Magnam etiam curam conferant, ad imitationem illarum virtutum, quas tanquam hæreditatem posteris reliquit; has ut obsequentes filii peculiari animi ardore et affectu complectantur. Ex his præcipuæ illæ sunt, ad Ecclesiæ gubernationem invitus ingressus, quotidiana abstinentia, diuturna et fere assidua in ecclesiis statio, frequentis orationis et meditationis studium, religiosa et laboriosa sacramentorum ministratio, diligens ecclesiasticarum functionum exercitatio; in sacris studiis instructionibusque christianis, quas et sermonibus et libris confecit, assidui magnique labores, constantia et fortitudo in omnibus quas a mundo et Satana illatas pertulit oppugnationibus; animi mansuetudo cum magnitudine conjuncta adversus hominum potentium impetum et furorem; prudentia in rebus gerendis, morum gravitas singularis, disciplinæ ecclesiasticæ diligentissimus cultus, mira erga Sedem apostolicam observantia, magna commiseratio erga pauperes et benignæ largitiones; charitatis illa digna memoria sempiterna, qua perfusus lacrymis peccata aliena deflevit, adeo ut animos in male agendo obfirmatos, ad pœnitentiæ lacrymas perduxerit. Has igitur et alias virtutes, quas et operum exemplis et scriptis sanctissimus Parens sacerdotibus cleroque reliquit, sibi quisque ob oculos ponat.» Hæc sanctus Carolus ad suos. Atque easdem omnes in ipsomet Carolo agnoscimus, et imitandas proponimus.

Varias autem congregationes sese offerentium sacerdotum constituit. Ac primo quidem, in domo sancti Sepulcri intra urbem Mediolanensem, constituit congregationem sacerdotum, aliorumque clericorum in societate viventium, quibus regulas certas præscripsit, quæ habentur in libris Institutionum, in opere quod intitulavit: *Acta Mediolanensis Ecclesiæ*. Voluitque in ecclesia sancti Sepulcri fieri oratorium toto anni decursu, ad instar oratorii Romani in sancta Maria de Val-

licella, cum eadem praxi exercitiorum ad fovendam pietatem in plebe. Et hæc congregatio adeo tunc felliciter successit, ut numerari potuerint ducenti quandoque sacerdotes, pereruditi et peritissimi, quorumopera utebatur archiepiscopus Mediolanensis ad salutem animarum procurandam, et suæ diœcesis spiritualem gubernationem.

Secundo, ultra hos residentes in domo sancti Sepulcri, qui beneficiorum aliam residentiam requirentium non erant capaces, collegit, et in congregationes coadunavit alios per civitatem et diœcesim residentes in suis speciatim beneficiis, vel officiis, ut spiritu convenirent, quasi in unum corpus, licet locis divisi ob ministeria; et ad eumdem gloriæ Dei et animarum zelum accenderentur, quandoque simul congregati sub uno præfecto spirituali. Divisit itaque nunc congregationem universalem in sex partiales: duæ erant in urbe, quatuor autem per diœcesim. Optavit vero ut singulis fere mensibus convenirent: hi quidem qui in urbe, ad domum sancti Sepulcri, præsidente archiepiscopo; hi vero qui in diœcesi, sub quo quisque præfecto, modo in unum, modo in alterum locum. Ibi et regulæ legendæ erant, et conferentia ineunda de modo eas observandi, de progressu spirituali, de modo promovendi, sermonem ad populum proferendi. Congregationes autem foraneas iisdem fere regulis dirigi voluit, quibus congregationem collegialiter viventem; exceptis his constitutionibus quæ convictum concernunt, et modum simul convivendi et simul agendi in eodem loco, cum officiis quibusdam et functionibus, domum sancti Sepulcri in speciali respicientibus.

Quantum porro regulas istas æstimarit tanquam impetratas, ut ipsemet fatetur, quantumque eos qui istis regulis observandis sese obtulerunt, animo affectuque paterno dilexerit, patet ex illa adhortatione, quam ad eos habuit, dum constitutiones illas in lucem editas eorum manibus tradidit. Atque dignum existimavi eam adhortationem hic subjicere, initio librorum quatuor Institutionum præfixam, ut quilibet agnoscere valeat quam ignitus fuerit ejus sermo, etiam animos frigidos, quasi carbones sopitos, valens succendere. Utique de sermone ab ejus ore prodeunte, dum suos congregaret, recte dixeris illud *Prov.* XXX: *Verba Congregantis, filii Vomentis. Sermo quem locutus est vir, cum quo est Deus, et qui Deo secum morante, confortatus est.*

EXHORTATIO SANCTI CAROLI AD SUOS OBLATOS.

Nunc tandem, filii, quas diu a nobis expectasse vos, et expetisse scimus congregationis nostræ institutiones, in manus vestras veniunt. Prodeunt illæ ex intimis animi nostri sensibus in lucem, et in sinum vestrum recta festinant. Vestra jam interest prompte eas excipere, diligenter observare, et in eo semper honore habere, quem et earum æquitas cum incredibili Ecclesiæ nostræ utilitate conjuncta, et nostra erga vos pietas, fidesque vestra et obediendi institutum efflagitare videtur. Nam labor noster et in his condendis studium adhibitum irritum plane esset, vosque præterea omni fructu careretis, si operæ sollicitudinique nostræ vestris animis studiisque non respondeatis, et has quas offerimus institutiones toto pectore non amplectamur. Quare ne id accidat unquam, magnopere cavere debetis. Nam, ut corporis humani constitutio absque nervis et compage vinculorumque adminiculo cohærere, et vim suam conservare non potest, sic societatis hujus corpus stare nequit sine certis institutionum quasi vinculis. Variæ quippe sunt animorum propensiones, diversa studia et mores. Quamobrem nisi quibusdam præceptorum functionibus collegia connectantur, et ad unum finem dirigantur, ne quam primum dissolvantur periculum est. Illis enim voluntatum varietas, studiorum diversa ratio, morum dissimilitudo temperatur, dispersa colliguntur, dissipata colligantur, multa demum unum efficiunt. Cum omnes autem qui se in aliquam societatem aggregarunt, magnam adhibere oporteat diligentiam ad ejus societatis leges cognoscendas et observandas, tum vos id maxime et diligentissime facere debetis. Magna enim principiorum est vis, ac latius emanans, seque in omnem partem innata quadam facultate diffundens. Atque ut a radice arbor, et a fonte effluunt rivi, ita suis principiis cætera quoque omnia respondent.

Cum igitur hujus congregationis vos primordia, et quasi primitiæ sitis, illud in animum inducere, et altius figere debetis, vestrum hoc in genere exemplum plurimum momenti non solum apud præsentes, sed et apud posteros habiturum; in eamque propterea toto pectore curam incumbendum, ut quam optimum et præstantissimum sit exemplum vestrum. Vos estis, o filii, tanquam civitas in altissimo monte sita, et omnium oculis exposita.

In vos hominum præsens ætas, in vos posteri animos mentesque convertent. Quare cavendum vobis ne quid indecorum, ne quid remissum, ne quid ab instituta vitæ ratione alienum in vobis animadverti ullo tempore possit. Vos estis lucernæ congregationis hujus in sublimi candelabro, unde in omnes partes splendor lumenque diffundatur. Vos estis sal quo cœtum hunc oblatorum in omnem ætatem condiri oportet. Maneat igitur præclaræ mentis vestræ, præstantiumque actionum splendor in omnem ætatem, vigeat virtutum vestrarum memoria in omnia sæcula. Nihil unquam de honesto studio, nihil de præstanti in omni virtutis genere contentione remittite. Non quantum profeceritis, sed quantum ab antiquis illis probis hujusce etiam civitatis sacerdotibus, quantum ab apostolis, quantum ab ipso Domino Jesu Christo absitis cogitate.

Hasce institutionis vestræ regulas in manibus semper, multo magis in animis, et in actionis usu habete. Nihil in his temere, nihil inconsiderate positum est, nihil supervacaneum, nihil inutile. Omnia a nobis diligenter expensa sunt, et cum lectissimis sapientibusque viris collata; et quod caput est, magnis ac diuturnis precibus, atque etiam lacrymis postulata, et ut speramus, impetrata. Quare neque quidquam est quod in his jure contemni aut parvi æstimari debeat. Omnia enim tum de animarum salutem procurandam, tum ad ipsam congregationem conservandam ita spectant, ut si quippiam eorum omittatur, vel vestrum officium cum aliquo animarum dispendio desiderari, vel statum ipsum congregationis damnum facere necesse sit. Sed de his satis.

Reliquum jam est, filii, ut congregationem illam quam nos totius Ecclesiæ Mediolanensis causa instituisse scitis, sic complectamini, ut illa et virtutum vestrarum exemplis foveri, et spirituali progressu ornari, et benefactis auctiorem splendidioremque reddi, in eaque amplificanda, neque piam voluntatem ardensque studium, neque promptam obedientiam officiumque perfectum in vobis desiderari, cognoscant omnes. Vobisque præterea persuadeatis, nos pro archiepiscopalis nostri muneris ratione, proque paterna charitate, qua vos unice in Christo diligimus, vestras in via Domini progressiones, quantum in nobis est, perpetuo esse adjuturos. Ac de vobis adeo sollicitos fore, ut sicuti pro Ecclesiæ hujus salute non vigilare solum, sed vitam etiam profundere, si opus sit, parati simus, ita nihil inexcogitatum, nihil intentatum in posterum relicturi sumus, quod ad vestras omnium, vestræque congregationis rationes pertinere arbitrabimur. At vero, ut immortalia denique præmia reportetis, abundantioremque in dies divinam gratiam consequamini, Deum obsecrabimus assidua prece. Mediolani, idibus septembris, 1581.

LECTIO V.

DE CONGREGATIONE SANCTI CAROLI BORROMÆI IN DIŒCESI LEODIENSI ET ALIBI STABILITA.

Prudenti admodum et divino consilio sanctus Carolus auxilium et directionem impendere voluit, non solum his qui in societate collegialiter vivere possunt, sed et illis qui in certis locis ob beneficia, vel officia residere coguntur. Considerabit nempe illam lamentantis Prophetæ vocem etiam præsentem Ecclesiæ statum concernere : *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus color optimus? Dispersi sunt lapides sanctuarii per plateas.* Quia, scilicet, pietas antiqua sacerdotalis, instar auri rutilans, ardor et zelus perfectionis olim flammescens, obscuritatem decursu temporum contraxit inter corruptelas et fuliginem sæcularis conversationis. Et multi sacerdotum qui debent esse lapides sanctuarii a Deo electi et dilecti, in plateis Babyloniæ inveniuntur dispersi, in lato itinere mundi, corde et corpore vagi, in sordibus et luto jacentes, in vitiis sæculi; ideoque conculcantur pedibus transeuntium, et vilipenduntur; nec dignitas sacerdotalis in ipsis eo quod par est honore habetur, sed quasi sal infatuatum proteri videtur. Hæc, inquam, considerans vir sanctus, zelo zelans pro domo Domini, et sanctuario ejus ædificando, non solum voce et exemplo, sed et constitutionibus præclaris e luto erigere hos lapides conatus est, et e plateis ac viis publicis revocare, sanctisque motibus instruere, ut ædificarent populum Ecclesiamque Dei in sua quisque officio. Et quos non potuit in societatem unius corporis eadem in domo colligare, voluit tamen spiritu et morum conformitate, ac consimili perfectionum studio et contentione, unitos esse, præscribens eis regulas et vivendi methodum, quia officio suo juxta vocationem sanctam possent satisfacere, et ab hoc sæculo immaculatos se custodire. Optavitque illud prophetæ Baruch, cap. III, in sacerdotibus illis impleri : *Stellæ dederunt lumen in custodiis suis, et vocatæ dixerunt : Adsu-*

mus, et luxerunt illi cum jucunditate qui fecit illas. Quid sunt probi ecclesiastici in clero, nisi quædam stellæ in cœlo? Et quandonam dant lumen in custodiis suis, nisi quando in diversis officiis vel beneficiis unusquisque eorum luce fulget doctrinæ et exemplo vitæ? Vocantur vero et dicunt: Adsumus, quando in congregationes veniunt, ab illo qui præest, convocati, parati officium suum cum hilaritate exequi, et ad omnia quæ eis incumbere possunt, ad nutum superiorum prompti, sic decorem sacerdotio et ordini sacro afferunt, sic in populum Dei lucem suam refundunt; denique, sic cum jucunditate lucent illi qui fecit illos. Quapropter in eamdem sententiam dicebat *Ecclesiasticus*, cap. XLIII: *Species cœli est gloria stellarum, mundum illuminans, in verbis sanctis stabunt ad judicium, et non deficient in vigiliis suis.* Renovare ergo voluit sanctus Carolus pulchritudinem et speciem cœli, hoc est, cleri et Ecclesiæ militantis; et gloriam stellarum, hoc est sacerdotum et ecclesiasticorum.

Idque fecit verbis suis et constitutionibus sanctis, quasi advocans ad tribunal et judicium, in quo Deus deorum deos dijudicat, Christus sacerdotes, quibus dixit: Dii estis, hosque monitos voluit ut sæpius considerent exactam quam redditurі sunt rationem, sicque excitentur, et nunquam deficiant in vigiliis seu custodiis suis, sed sibi semper gregique suo advigilantes, et in officio suo graviter excubantes, jugem hic lucem fundant, ut postquam ad justitiam se cum aliis multis erudierint, possint fulgere tanquam stellæ in perpetuas æternitates.

Cæterum, diu et mature considerarunt aliquot sacerdotes et pastores Leodiensis diœcesis, anno 1624 eodem spiritu congregati, quæ sanctus Carolus sancte instituerat circa sacerdotes et pastores Mediolanensis diœcesis. Censuerunt vero posse in aliis diœcesibus in praxim deduci, esseque adjumenta ad vitam sacerdotalem et pastoralem pie agendam, et ad fructum in proximis efficaciter pariendum. Quapropter resolverunt et ipsi, ejusdem spiritus pio impulsu, instituere congregationem sacram regulis sanctis communitam et adstrictam, quibus possent sese mutuo dirigere et excitare ad ea quæ sunt vocationis suæ; et hanc nominandam censuerunt, *Congregationem sancti Caroli*, utpote ejus prævio exemplo, sacrisque legibus stabilitam. Quia vero sine superiorum auctoritate et directione solide inіri non poterat, implorarunt illius candidati Stephani Strechei, reverendissimi suffraganei Leodiensis, viri rerum spiritualium peritissimi, directionem, necnon et reverendi admodum clarissimique viri Joannis a Chokier, vicarii generalis favorem, ut serenissimi principis ac episcopi Leodiensis Ferdinandi auctoritate et litteris confirmaretur. Hæc autem fuit summa litterarum quæ ad Reverendissimum suffraganeum primo destinatæ sunt.

Reverendissime pater ac domine, visum est nobis infra signatis has supplices ad reverendissimam dominationem vestram litteras destinare, ut dignetur piis nostris desideriis et votis opitulatricem et directricem manum porrigere. Convenimus una, pietatis impulsi spiritu, peroptantes sacrum sodalitium instituere, sub nomine *Congregationis sancti Caroli Borromæi*, conforme congregationi quam instituit Mediolani, vocans eam *Congregationem Oblatorum sancti Ambrosii*. Hic vero titulus, *Congregatio sancti Caroli*, visus est nobis huic tempori, et his locis ac personis magis congruere; et sub hoc titulo congregationem felicius propagandam esse, ob sancti viri primi institutoris suaveolentem et recentem adhuc odorem in animis cum sacerdotum, tum plebium. Supplicamus igitur Reverendissimæ Pietati vestræ, quatenus ejus directionem et protectionem, tanquam præfectus illius generalis dignetur suscipere, ut possit velut caput in membra influere, et spiritum Dei nobis ac per nos illis communicare, quodque zelo gloriæ Dei instituitur, plenissima potestate dirigere. Et quia scimus quod hæc initialis congregatio ordinarii auctoritate firmari debeat, supplicamus denuo ut apud Serenissimam Suam Celsitudinem supplicem nostrum libellum ea de re promovere, et adjunctis suis litteris commendare haud dedignetur. Nam qua possumus animi submissione obsecramus, media auctoritate vestra ut perficiatur, quod a nobis ad laudem divini Numinis, sed non ex nobis, initiatur. »

His porro litteris candidatorum reverendissimus suffraganeus per epistolam scriptam 25 aprilis 1624, hunc in modum responsum dedit:

« Dilectissimi in Christo fratres, recepi litteras vestras, et cognovi quæ Spiritus sanctus cordibus vestris inspiravit; quem rogo ut manifestet vobis in hoc, et similibus vocationis vestræ negotiis, quæ sit voluntas sua bona, beneplacens et perfecta, et corroboret in omni bono animas vestras in augmentum gloriæ suæ, et salutem quamplurimorum. Deo dante,

agam apud principem et episcopum nostrum quod expedire pro hoc negotio videbitur. Sane magni ponderis est hoc opus, aptum promovere regnum Christi, Domini et Salvatoris nostri, cui proinde Satan vehementer se opponet; si tamen credamus nos omnia posse in eo qui nos confortat, magnam sumemus confidentiam pertingendi ad ea quæ prudenter æstimavimus a Domino fuisse inspirata, nec incassum laborabimus, præsertim cum non tam secundum proventum quam secundum laborem præmia reddat Deus qui sit benedictus in sæcula, et vos omnes regat et custodiat in æternum. Valete. Leodii, 25 apris 1624.»

Itaque hoc institutum commendarunt apud principem et episcopum Leodiensem suis litteris illi quorum consilio solet uti in determinandis sacris negotiis suæ diœcesis. Inter quos obstetricantes manus huic sacro partui porrexerunt, non solum reverendissimus suffraganeus, sed et illustris et reverendus D. Arnoldus a Bocholtz, præpositus Leodiensis ac clarissimus D. Joannes a Chokier, generalis vicarius, nec non et consultissimus D. Gaspardus a Rupe, Sue Celsitudinis consiliarius, patritius et senator Leodiensis. Sed licet serenissimo principi et episcopo grata fuerit instituti hujus commendatio a tot tantisque viris, voluit nihilominus responsum differri, sed probandos sollicitantium animos. Et ne quid non satis mature decerneretur, iterum voluit hoc sacrum negotium in urbe sua Bononiensi illorum consiliariorum consessui proponi, quorum opera uti solet in sacris et spiritualibus decretis. Cum vero longa dilatione candidatorum suspensi manerent animi, admirantes quid remoræ injici potuisset huic rei determinandæ, preces et sacrificia multorum postularunt ut cœptis adspiraret Deus. Unde eorum rogatu mullæ congregationes religiosæ prece speciali negotium istud Deo commendabant, tanquam concernens non mediocriter gloriam Dei, salutemque animarum. Ipsi interim per libellos sæpe repetitos non desiterunt instare urgentissime ut votis potirentur. Hæ porro fuerunt postremæ litteræ quibus principis animum deviceruntt.

« Serenissime princeps, supplicibus iterum litteris Celsitudinis Vestræ pedibus advolvuntur congregationis sancti Caroli candidati, et quibus possunt precibus instant, ut piæ istius congregationis jactis fundamentis, auctoritas vestra, eam confirmans, dignetur coronidem et extremam manum apponere. Hoc jam diu tot votis et adeo ardenter a vobis expetierunt, et expetunt. Quod si forte importuni sunt, pia venia digna importunitas est, quæ ab illo spiritu procedit, qui nescit tarda molimina, qui novos operarios vineæ vestræ præparat et vocat; vocatos vero non vult cum tepore venire, aut cum torpore eo negotio sollicitando se gerere. Ideoque quibus possunt precibus cum Celsitudine Vestra colluctantur, sicut Jacob cum angelo, ægre dimissuri, nisi hanc benedictionem obtinuerint. Ipse qui de tenebris dixit lumen splendescere, illuxit in cordibus eorum, et urget eos ut hanc rem urgeant. Aurora est, dimitte illos cum petita benedictione. Hoc iterum atque iterum in visceribus Domini nostri Jesu Christi postulant, et obsecrant ne adeo pius fœtus, quem Ecclesia sponsa vestra parturit, in utero, aut initiis suis suffocetur, et velut abortivus embrio sepeliatur. Quin potius, auctoritate vestra committatur reverendissimo suffraganeo vestro, antistiti rerum Dei perito, quasi nutritio, sub cujus educatione, directione, tutela feliciter adolescat et crescat in Domino. Hoc a vobis supplex expectat congregatio ista, piam cupiens saluti animarum operam navare sub auspiciis Serenitatis Vestræ, quam in suis sacrificiis Deo Optimo, Maximo, continuo commendat.»

Tandem satisfactum fuit postulantium voto, et litteræ erectionis sive commissionis ad eam erigendam, directæ ad reverendissimum dominum suffraganeum et vicarium generalem Leodium, quarum hic tenor fuit:

« Ferdinandus, Dei gratia electus, confirmatus archiepiscopus Coloniensis, sancti Romani imperii per Italiam archicancellarius et princeps, elector, episcopus Leodiensis, etc, reverendis et venerabilibus sincere nobis dilectis, Stephano episcopo Dionysiensi, et Joanni a Chokier, vicario in spiritualibus generali, salutem in Domino. Cum per biennium et amplius fuerimus a nonnullis viris timoratis ecclesiasticis et laicis multoties instanter rogati, quatenus eis exercitia spiritualia, et alia munia ad instar oblatorum instituti sancti Caroli Borromæi in nostra diœcesi Leodiensi, sub speciali nostra obedientia, et tua R. suffraganeæ directione permittere, approbareque vellemus et dignaremur. Nosque institutum hujusmodi per rerum spiritualium peritos diligenter examinari fecerimus, nec quidquam comperimus, quod sacris canonibus adversetur, sed e contra pietatem et religionem ortho-

doxam idem institutum non parum promoturum speretur. Hinc est quod nos honoris divini et rerum spiritualium, quantum in Domino possumus, promotioni studentes, vobis committimus et demandamus per præsentes, quatenus auctoritate nostra, ordinaria jure cujuslibet salvo, institutum illud prout vobis magis expediens et opportunum videbitur, sub certis regulis a vobis præscribendis stabiliatis et approbetis; nec non quoslibet eidem inscribi cupientes recipiatis, et admittatis, de ulteriori ejusdem directione, postquam ut præfertur, stabilitum fuerit et approbatum, mentem nostram si opus fuerit, ulterius aperiemus. In quorum fidem præsentes litteras fieri, et sigillo nostro muniri jussimus. Datum ex arce nostra Brulæ, die 20 septembris, millesimo sexcentesimo vigesimo quinto. »

His litteris receptis, illi quibus res committebatur, adjunxere et suas, quibus dictam congregationem approbarunt et stabiliverunt hunc in modum.

« Stephanus, episcopus Dionysiensis, canonicus et suffraganeus Leodiensis; et Joannes a Chokier, etiam canonicus et vicarius in spiritualibus diœcesis Leodiensis; reverendissimi et serenissimi Ferdinandi, archiepiscopi Coloniensis, episcopi Leodiensis, etc., vigore litterarum ejusdem, quibus hæ nostræ transfixæ sunt specialiter deputati, vobis universis et singulis, præfecto, officiariis, et aliis personis congregationis sancti Caroli Borromæi salutem in Domino. Cum per ante mentionatas litteras idem reverendissimus episcopus nobis commiserit et demandarit quatenus auctoritate ejus ordinaria, ad instar oblatorum sancti Caroli institutum in diœcesi Leodiensi, prout nobis magis expediens et opportunum visum foret, sub certis regulis a nobis præscribendis stabiliremus, laudaremus et approbaremus; nec non quoscumque eidem inscribi cupientes reciperemus et admitteremus; ac postmodum venerabiles domini Jacobus Marchant, sacræ theologiæ licent. in oppido Convinensi pastor; et Lambertus Valois, presbyter et medicinæ doctor, a candidatis ejusdem congregationis per litteras destinati et deputati apud nos comparuerunt, suoque et confratrum nomine iterum instanter supplicantes, quatenus ad commissionis nobis demandatæ plenariam executionem procedere dignaremur; Nos votis et piis eorum supplicationibus inclinati, et præfati reverendissimi mandatis, ut par est morem gerentes. Congregationem vestram sub patrocinio sancti Caroli ad instar oblatorum suorum sub certis a nobis approbatis et subscriptis regulis auctoritate ordinaria nobis demandatas, stabilivimus, laudavimus, et approbavimus, prout præsentium tenore stabilimus, laudamus, approbamus ad gloriam Dei, et in nomine sanctæ Trinitatis. Vosque proinde et vestrum singulos in hujus congregationis corpus tanquam membra, mox ubi ad manus præfecti votum seu oblationem; juxta præscriptum in dictis regulis formam, ex tunc prout ex nunc recipimus et admittimus. Ac amodo pro prima vice ante fatum dominum Jacobum præfectum, dominum vero Lambertum vice præfectum ad triennium, nisi aliter postea visum fuerit, recepto prius ab eis hac die secundum præscriptam in regulis formam, voto, constituimus. Volentes hac etiam vice eorumdem arbitrio, adhibitis tamen prius et seorsum in consilium singulis dictæ congregationis personis, singulos officiatos ulterius nominari et deputari, locaque congregationum provisionaliter definiri.

« Insuper vos omnes et singulos per viscera Jesu Christi Salvatoris nostri monemus et obsecramus, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, ut quandoquidem peculiariter vocati estis in vineam Domini dilectam, strenue et constanter accincti, fortitudine lumbos animarum vestrarum, operemini, effodientes vitia eorumque radices, inserentes virtutes, redimentes tempus, idipsum unanimiter sapientes, forma facti gregis ex animo secundum portionem vobis a primo pastore divisam; hoc idem in vobis sentientes, quod et in Christo Jesu, omne gaudium existimantes, cum in varias tentationes pro ejus amore et gloria inciderit, expectantes beatam spem et adventum Domini, qui tandem fidelissime vocabit operarios suos portantes manipulos solidarum virtutum, ut intrent in gaudium Domini, ubi recipiant optatissimam mercedem, et pro momentaneo et levi tribulationis transitoriæ possideant æternum gloriæ pondus. »

LECTIO VI.

DE INDULGENTIIS DICTÆ CONGREGATIONIS.

Congregatio sancti Caroli Borromæi non solum est canonice instituta et approbata, sed etiam privilegiis et indulgentiis adornata, tum ab episcopo, tum a Sede apostolica. Quantum quidem ad episcopales indulgentias, illarum concessio in litteris erectionis jam recitatis inseritur, illarum

enim litterarum hoc erat complementum et coronis ad candidatos.

« Quo vero, dilectissimi, etiam ex parte nostra ad alacrius operandum, currendum et pugnandum in exercitiis spiritualibus excitemus pietatem vestram, de Omnipotentis Dei misericordia confisi, omnibus et singulis confratribus in gratiæ statu existentibus, ipso die admissionis suæ in dictam congregationem, aut in morte dulce nomen Jesu invocantibus, et pie ore vel corde proferentibus, vel quodcumque opus sibi ex voti vel oblationis vi ab episcopo, seu ejus præfecto injunctum fideliter et obedienter exercentibus, aut generalem peccatorum confessionem juxta regulas facientibus, quadraginta dierum culpas vero suas in congregatione humiliter accusantibus, ægrotis seu moribundis misericorditer adstantibus, catechismum vel exhortationem, privatim vel publice ad finem vel bonos mores, vel ad animorum reconciliationem directam, aut eleemosynam, vel legatum ad congregationis onera supportanda, vel alicui confratrum indigenti facientibus, triginta dierum. Quodcumque item aliud opus pium ex præscripto regularum dictæ congregationis, aut ad conversionem peccantium agentibus, viginti dierum indulgentias, toties quoties unum ex præmissis præstiterint, auctoritate ordinaria elargimur. Quas etiam indulgentias triginta dierum ad omnes et singulos Christi fideles, qui in aliquo actu solemni dictarum congregationum, vel alicujus ex confratribus, qui ex præscripto sæpe dictarum regularum factus fuerit, pie intererint extendimus. In quorum fidem præsentes litteras fieri, et propriis manibus subscriptas sigillis nostris muniri jussimus. Datum Leodii mensis februarii die decima septima, anno millesimo sexcentesimo vigesimo sexto. »

INDULGENTIÆ PONTIFICIÆ.

Ampliores postmodum eidem congregationi a Sede apostolica indulgentiæ concessæ fuerunt, favore et rescripto illustrissimi ac reverendissimi Patris Aloysii Carafa, episcopi Tricaricensis, legati et nuntii apostolici ad inferiores Germaniæ partes. Qui quidem primo ex auctoritate officii sui voluit sibi exhiberi regulas et exercitia dictæ congregationis, ut post diligens examen, de illa Romæ scripto suo indubitatum testimonium perhibere posset.

Perlegit ergo regulas omnes, laudavit, approbavit, et apud Sedem apostolicam probatum testimonium ferens in favorem congregationis novellæ (quam inde paterna benevolentia est complexus, palliogue apostolicæ suæ dignitatis fovet et protegit), indulgentias subsequentes impetravit, perpetuis temporibus valituras. Tenor bullæ est talis :

« Urbanus Papa VIII. Ad perpetuam rei memoriam. Cum sicut accepimus in diœcesi Leodiensi una pia Christi fidelium presbyterorum congregatio oblatorum nuncupata, sub invocatione sancti Caroli canonice instituta, existat, cujus confratres in diversis pietatis et charitatis operibus sese consueverunt exercere. Nos, ut congregatio hujusmodi majora in dies suscipiat incrementa, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri et Pauli apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus et singulis presbyteris qui dictam congregationem in posterum ingredientur, die primo eorum ingressus, si vere pœnitentes et confessi sanctissimæ Eucharistiæ sacramentum sumpserint plenariam. Ac tam ipsis pro tempore describendis, quam jam descriptis in dicta congregatione confratribus, in cujuslibet eorum mortis articulo, si pariter vere pœnitentes et confessi, ac sacra communione refecti, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti nomen Jesu ore si potuerint, sin autem corde invocaverint, etiam plenariam. Nec non ipsis nunc et pro tempore confratribus similiter vere pœnitentibus et confessis, ac sacra communione refectis, qui dictæ congregationis ecclesiam vel capellam, seu oratorium in Assumptione beatæ Mariæ virginis, nec non sancti Caroli festis diebus, a primis Vesperis usque ad occasum solis festorum hujusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi pro christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, ac sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione, Romanique Pontificis salute, pias ad Deum preces effuderint, quo die prædictorum id egerint, plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus. Quoties vero presbyteri prædicti sacramenta Ecclesiæ quæcumque administraverint, unum annum, ac cum ex missione seu jussu superiorum, et de licentia ordinarii loci prædicaverint, seu etiam catechizaverint tres annos, et totidem quadragenas. Ac eisdem etiam quoties pias exercitationes, ac alias functiones ad Dei cultum, et piorum salutem fecerint, sive ex congregationis hujusmodi instituto simul congregati collocutionibus, colloquiisve spiritualibus, aut sacris

lectionibus, hortationibus, aut aliis piis exercitationibus per semihoræ spatium vacaverint, seu Litanias beatæ Mariæ virginis, vel antiphonam *Salve, Regina*, aut aliam pro temporis ratione recitaverint, aut decantaverint, sive examen conscientiæ egerint, aut futuræ meditationis argumentum acceperint, seu meditationis hujusmodi rationem confessario aut præfecto spirituali reddiderint, seu rosarium beatæ Mariæ virginis recitaverint, vel pro aliquo confratre defuncto, ex instituto prædictæ congregationis oraverint, aut peccata sua confessi fuerint, aut missam celebraverint, toties pro quolibet prædictorum operum centum dies de injunctis, seu alias quomodolibet debitis pœnitentiis, in forma Ecclesiæ consueta relaxamus. Insuper omnibus et singulis Christi fidelibus, qui convenerint ad ecclesiam in qua prædicti confratres collegialiter ex instituto congregationis prædictæ populo verbum Dei eadem ordinarii licentia prædicaverint, seu exhortationem piam habuerint, et sacramenta Ecclesiæ administraverint, quoties hujusmodi prædicationi interfuerint etiam centum dies de injunctis eis, seu alias quomodolibet debitis pœnitentiis, in forma Ecclesiæ consueta pariter relaxamus; præsentibus, perpetuis, futuris temporibus valituris. Volumus autem ut si alias dictis confratribus præmissa peragentibus aliquam aliam indulgentiam perpetuo vel ad tempus nondum elapsum duraturam concesserimus, præsentes nullæ sint. Utque etiam si dicta congregatio alicui archiconfraternitati aggregata jam sit, vel in posterum aggregetur, seu quavis alia ratione uniatur, seu etiam quomodolibet instituatur, priores, seu quævis aliæ litteræ apostolicæ illis nullatenus suffragentur, sed ex tunc eo ipso prorsus nullæ sint. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die duodecima januarii, millesimo sexcentesimo vigesimo octavo, pontificatus nostri anno quinto. Signatum erat M. A. Maraldus. »

LECTIO VII.

DE PROGRESSU EJUSDEM CONGREGATIONIS.

Hi quibus a reverendissimo episcopo directio congregationis commissa erat, non destiterunt litteris pastoralibus ad congregatos directis, eos muneris sui paterne commonefacere, ut quod Deo auspice feliciter inchoatum fuerat, majores in dies progressus haberet, Dei gratia operante, hominum pia solicitudine cooperante. Hoc frequenter præstitit charissimus admodumque reverendus Joannes a Chokier, vicarius generalis, maxime post mortem piæ memoriæ reverendissimi Stephani, episcopi Dionysiensis, suffraganei Leodiensis, cujus speciali directione congregatio fovebatur. Quoniam vero tanti viri auctoritate, sapientia, pietate eminentis, non sine gravi Ecclesiæ Leodiensis luctu novissime vita functi, incidit hic mentio, dignum existimavi monita, quæ postremis suis litteris paulo ante obitum tradidit congregatis, hic inserere. Quandoquidem ea tanquam testamentum patris, et legatum pretiosum extremi amoris diligenter servet sancti Caroli congregatio. Sic autem scribit.

« Reverendi ac venerabiles domini in Christo dilectissimi. Recordatus appropinquare diem indictæ congregationis vestræ, nolui omittere quin omnes et singulos sancti Caroli filios humanissime et amantissime salutarem, uti per præsentes facio; et ad solidum constansque vestræ vocationis studium animos vestros, si necesse foret, excitarem. In quam rem optarem vehementer ut certe quisque vestrum apud se attente statuat, fundandam et perpetuo exercendam esse in congregatione vestra, et quolibet illius membro, veram cordis humilitatem; adeoque radicitus extirpandam et eliminandam superbiam, præsumptionem, ostentationem, et quamcumque vanitatem; alioquin fore ut Deus vobis resistat, et suam deneget gratiam, sine qua in vanum laborabitis, in vanum ædificabitis.

« Etiam amorem mutuum, purum et sanctum in sinceritate coram Deo et toto mundo, tanquam veri Christi discipuli, invicem exhibere, nescientes irasci, dissidere, disceptare, mordere, odisse, invidere; sed unanimes idem in Domino sentientes et sapientes, infirmis compatientes, omnia sustinentes, alter alterius onera portantes.

« Deinde videte quomodo pugnetis contra diabolum, qui initio tentat vos cribrare, et instrumenta gloriæ Christi ac salutis animarum solet cautissime et vigilantissime impugnare. Ideoque et vos vigilate, viriliter indefesseque decertate, arma quibus confidit diripite; hoc est, amorem proprium, proprium judicium, propriam voluntatem, gladio mortificationis universim detruncate; et aliorum confratrum judiciis potius et lubentius vos quam proprio singuli submittite. Unde nolite omni spiritui et fervori quantumvis bene apparenti credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint.

« Dehinc, satagite ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis, ut præcipua vestra doctrina, quam in ædificationem corporis Christi impendetis, magis constet exemplo virtutum, quam pronuntiatione verborum, ut cum aliis prædicaverimus, ipsi reprobi non efficiamur.

« Ne facile etiam admittatis in vestram societatem homines superbos, tenaces proprietatis, judicii et affectus, sensualitati, præsertim gulæ, addictos, nisi prius se emendarint. Ad cujus rei probationem, videte inter vos quænam possent postulantibus injungi priusquam admittantur.

« Hæc paucula modo sufficiant, quia magnam, si fideliter præstentur, efficient novi vestri ædificii firmitatem, et ingentem habebunt remunerationem. Rogo vos in Domino vehementer, dilectissimi, ut illa in optimam partem prout scribuntur, accipiatis, et cordate executioni mandetis, ac pro me oretis. Deus autem repleat vos omni gaudio et ardentissimo suo amore per Jesum Dominum nostrum, qui sit benedictus in sæcula. Amen. Valete. Leodii, 6 septembris 1626. » Signatum erat : « addictissimus in Domino servus Stephanus, suffraganeus Leodiensis. »

Litterarum porro quas postremo misit reverendissimus vicarius generalis ad congregatos, ut eorum animos ad ea quæ muneris pastoralis, solerter obeunda extimularet, summa hæc est :

« Venerabiles et dilectissimi in Christo fratres, cum nobis compertum sit et jam pridem intellexerimus (sed quam lætis et pronis auribus novit Deus) qua fide, qua integritate, zelo et charitate saluti animarum istic intendatis, visum est has ad vos destinare, ut omnibus etiam testatum faceremus quam gratæ nobis ac episcopo et principi nostro sint operæ vestræ in vinea Domini, quam in vestris partibus excolendam suscepistis. Quare si bene currentibus calcaria adhibeam, benigne, ut spero, omnes interpretabuntur, cum non tam ipsos quam me, qui pastoribus pastor licet immeritus præsideo, moneam et exhorter. Duorum porro sanctus Augustinus vult pastores semper meminisse, cum in persona pastorum sic plebem alloquitur : « Duo vobis ob oculos ponenda sunt ; unum, quod christiani sumus, alterum, quod præpositi sumus. Illud quod christiani sumus, propter nos ; quod præpositi, propter vos est. In eo quod christiani sumus, attenditur utilitas nostra ; in eo quod præpositi, nonnisi vestra. Sunt autem multi christiani, et non præpositi, qui perveniunt ad Deum faciliori fortasse itinere, et tanto expeditius ambulantes, quanto minorem sarcinam portant. Nos autem, excepto quod christiani sumus, unde rationem Deo reddimus de vita nostra, sumus etiam præpositi, unde rationem reddimus Deo dispensatione nostra. » Horum ergo verborum sancti patris Augustini meminerimus semper, et sic munus nobis creditum dispensemus, ut cum Deus nobiscum posturus erit rationem, cum fideli servo evangelico nos pro apportato lucro remuneret, et non cum malis pastoribus damnet. Hi nempe inter reprobos pastores censentur, qui honorem suum quærunt, et commoda sua sola respiciunt, ideoque se pascunt, non oves. Hos perstringit Dominus apud Ezechielem : *Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Lac comedebatis, et lanis cooperiebamini ; et quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum erat consolidastis, et quod ægrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, et quod objectum est non reduxistis, et quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia.* Sed hic locus ad malos pastores pertinet, non ad vos ; confidimus enim de vobis, dilectissimi, meliora et viciniora saluti, quos fideles et cordatos esse didicimus erga gregem Domini. Gaudemus ergo quod oves vestras, oves Dei, oves Christi esse agnoscitis, de quibus dixit Petro, et in illo vobis omnibus : *Pasce oves meas.* Et quidem cum Dei Filius eas sanguine suo redemerit, videte ut semper vobis sint curæ tanto pretio emptæ. Nec solum gregi vestro, sed vobis etiam attendere par est, estis enim et ipsi oves Christi, qui quotidie e pabulo Evangelii, cibum in lac convertitis, ut in os plebis ingeratis ; et lac istud e divina sapientia sic hauritis, ut in eo crescatis in salutem, si tamen gustatis vos qui pascitis Israel, quam dulcis est Dominus. Sed quoniam sub supremo Pastore pastores agitis, illum imitari decet ; aut certe illos sequi qui ipsum proximis vestigiis sunt imitati. Ideoque semper ob oculos mentis vestræ ponite exemplum beati patris vestri Caroli, sanctissimi viri, considerantes qua charitate pastorali se gesserit, dum suis ipse manibus pestiferis sacramenta ministrabat, medicinam ægris præbebat, sanos, si dissiderent, reconciliabat ; pastores sui officii admonebat, denique aliis prælucebat, non tam verbis quam exemplo utrumque ipse adimpleba!,

oves scilicet Christi et suas instruebat, exemploque præibat, ut vitam haberent et abundantius haberent; pauperes implebat, et se exinanibat. Exinanibat autem, imo replebat, quia semper habet unde det, cujus pectus plenum est charitatis. In quo finem facio brevis hujus adhortationis, rogans vos in Christo Jesu, ut illam æqui bonique consulatis; ac institutum quod sub ejusdem beati Caroli vexillo suscepistis, non solum arctissimo inter vos amoris vinculo firmiter teneatis ac foveatis; sed etiam aliis exemplum modestiæ, sobrietatis, continentiæ præbeatis, et doceatis alios deponere omnem malitiam et omnem dolum, simulationem et invidias, et omnes detractiones, ut quasi modo geniti infantes lac concupiscant; vos vero crescatis in salutem, quam Dominus Jesus, sanctissimæ suæ matris ope ac meritis nobis conferat, postquam in sanctitate et justitia omnibus diebus vitæ nostræ illi servierimus. Quod ut ipse pro infirmitate mea præstem, ut mei in sacrificiis vestris memores sitis, vos omnes rogo. Valete. Leodii, 24 octobris. » Signatum erat, addictissimus ad obsequia, Joannes a Chokier, vicarius Leodiensis.

Neque hic prætereundum est quod illustrissimus ac reverendissimus pater Aloysius Carafa, legatus et nuntius apostolicus, dignatus sit in visitatione provinciæ Leodiensis præsidere congregationi sancti Caroli, et publice in ecclesiæ Convinensis choro latino sermone congregatos adhortari, post Missæ a se celebratæ solemnia; ac deinde post meridiem ad conclave suum eos vocare, ac de rebus pastoralibus diu cum eis conferre familiari et paterno alloquio. Quia autem omnibus pergrata fuerat adhortatio ista adeo eminentis viri, et posteris commendenda, optavit congregatio etiam scripto sibi eam communicari; quod quidem me sollicitante tandem impetravit. Unde hæ fuerunt illustrissimi nuntii ad congregationem eam ob rem destinatæ litteræ.

« Venerabiles, ac admodum Reverendissimi domini, rogavit nos coram, non ita pridem Leodii reverendissimus dominus Jacobus Marchant, ut quam intra Convensem ecclesiam ejus superiori anno parænesim habueramus, in pio consessu sacerdotalis sodalitii vestri, eam quoque scripto communicaremus; quo ita nimirum posteris etiam posset esse stimulatio et incitamentum, ad susceptum consilium cum charitate alacriori, divino aspirante Numine, prosequendum. Annuimus, et illius exemplum transmittimus, quia nobis persuademus instituti vestri laudabilis tantam esse præstantiam, quæ vel sola sufficiat, ut singuli qui in ejus album digito Dei sunt transcripti, accendantur abunde, ad prompte obeundum quæcumque exigit ejusdem instituti ratio, plena perfectionis, et plena charitatis. Quocirca rati etiam sumus adhortatione nostra facilius subdi posse stimulos animis (qui alioqui sponte incitantur) ut perficiant in dies magis id quod in ipsis operatus est Deus a quo in hunc finem venerabili sodalitio vestro precamur cumulum uberem cœlestium gratiarum. Leodii, 22 octobris 1629. Signatum erat: « Ad omnia officia paratus. Petrus Aloysius, episcopus Tricaricensis. »

His porro litteris a congregatione huno in modum responsum fuit.

« Illustrissimo ac reverendissimo nuntio et legato apostolico.

« Eximium illustrissimæ Dominationis Vestræ affectum jampridem multoties experta est sancti Caroli congregatio; sive cum indulgentiis a Sede apostolica impetratis placuit eam adornare, sive cum præsentia sua eam dignata est illustrare, et ignito sacræ exhortationis eloquio accendere. Cum vero in nulla ratione se potuisse promoveri lubens agnoscat, nec obsequio aliquo digno gratiam valeat rependere, voluit tamen humilem affectum suum, ac observantiam erga illustrissimam Dominationem Vestram, hisce litteris consignatam et testatam esse. Accessit ad cumulum multiplicis obligationis, quod paucis ab hinc hebdomadis, eadem congregatione supplicante, parænesim sacram in ecclesia Convinensi pronuntiatam dignatus sit scripto communicare, ut quod ex ore disserentis plaudente ante congregatio acceperat, etiam legere eam peropportunum oculis et animis frequentibus liceret subjicere, tanquam ad perfecte munia obeunda acre incitamentum, et defluentis memoriæ adminiculum. Certe ut non solum tunc præsentibus, sed et posteris sit stimulo in acta sua eam referet; scietque posteritas quod fruticem novellum, quem in diœcesi Leodiensi suis meritis plantavit sanctus cardinalis Carolus, ore et rore suo mellifluo rigarit pater Aloysius legatus, ut et illi perfectionis incrementum daret Deus. Et hoc magni beneficii loco ducens, ac in meditullio cordis gerens congregatio, instabit sacrificiis apud Deum optimum maximum qui rigat montes de superioribus suis, ut donorum cœlestium affluentia illustrissimam Dominationem Vestram sic compleat, ut in in-

feriores ubertim valeant refluere. Humile interim obsequium suum cum sacratæ manus osculo, supplices deferunt congregationis alumni; paternæ vestræ gratiæ ac benevolentiæ jugiter se commendantes.

PARÆNESIS HABITA AD SACERDOTES ET PASTORES CONGREGATIONIS SANCTI CAROLI, PER ILLUSTRISSIMUM PATREM ALOYSIUM CARAFA LEGATUM APOSTOLICUM.

In partes vade sæculi sancti, cum vivis et dantibus confessionem Deo. *Eccl.*

Constitutus in hoc vestro consessu, ut pauca proloquar apostolicus visitator, posse mihi videor dicendo memorare hanc præ multis vocem Dei, quasi fuerit cœlitus missa, et auribus cordis proposita, quando unusquisque vestrum fuit ad cleri statum et ad munus pastoris animarum vocatus. Etenim in ea voce ostendam *Ecclesiasticum* e Spiritus sancti magisterio vos et vestrum munus expressisse mirifice, cum dixit: *In partes vade sæculi sancti, cum vivis et dantibus confessionem Deo.* In oraculi hujus et ejus litterarii sensus explicatione non hæreo, quia apud eos verba facio, quibus sonus et concentus verbi sacrarumque Scripturarum meditatio familiaria esse consueverunt. Quocirca potissimum adfero illa quæ indicare videantur quam apte parochi et pastoris animarum vocatio hic contineatur.

In partes vade sæculi sancti. Cœtus eos hominum intelligite, quibus christiana charitate præest e cœlo, ille « qui parvulus datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus, et vocatum est nomen ejus admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, princeps pacis.» Pastoribus dicitur: *Vade in partes hujus sæculi sancti.* Scitis enim a partitione curæ parochum nominari, quia episcopus est pater totius diœcesis, parochus est episcopi adjutor, particeps oneris, et qui partitam curam intra certos illius diœcesis limites gerit. In partes itaque sæculi hujus sancti vocati et missi a Deo estis, o pastores animarum, in quasdam quasi tribus vestræ charitati, vestræ fidei concreditas, commendatas. Hic versari vos, hic agere, hic instare opportune, importune, arguere, obsecrare, increpare, ministerium pastoris implere, piis laboribus ingemere, et animam ponere pro ovibus vestris, si oporteat, debetis. Sed in partes sæculi sancti, non cum hominibus deploratis, aut cum cadaveribus eorum futura est vestra conversatio, at potius cum vivis et dantibus confessionem Deo. Quinam potissimum illi sunt. Illi post Baptismum cum Apostolo dicere possunt: *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.* In hunc finem præcipit Christus parocho et pastori ut in partes eat sæculi sancti.

Ecce vestrum munus, vestra auctoritas, vestra dignitas: quotquot nascuntur filii sunt iræ, sunt filii mortis, deferuntur ad vitæ fontem, ad baptismi hostialem aquam. Vos illos abluendo, efficitis ut vivant jam non ipsi, sed vivat in eis Christus, quinimo ut vivant ipsi in perpetuas æternitates. Vos in fidei rudimentis decet parvulos imbuere, christianæ doctrinæ symbolis erudire, provectiores verbo Dei, pane cœlesti alere, ut procreent deinde proles quæ sint filii sanctorum. Vos oportet matrimonio jungere, jam viros repurgare et peccatis in omni vita, et a morte animæ rursus excitare, in senio ad senectutem bonam, et ad transitum piorum adhortari, denique in morte corporis extremo sacramentorum communire, ut a mortis sempiternæ faucibus liberentur. Quæ omnia conducunt ut patres sæculi, ad quas vocati et missi estis, vitam habeant, quo ita versari cum vivis et dantibus confessionem Deo unusquisque vestrum deprehendatur. Sed in hac quoque sacramentorum administratione oculus intentionis simplex in vobis esse debet, et vestrum *totum corpus lucidum erit;* absint sordes, absint proprii lucri cupiditates, eleemosynæ nimiæ non exigantur: caveaturque rei sacræ nundinatio, ne avaritia, quæ est idolorum servitus, in ministris Dei vivi et veri locum inveniat. Missæ sacrificia decenter, nitide ac juxta Ecclesiæ ritus cæremoniasque celebren tur. Non adulteretur verbum Dei, sed inter Missarum solemnia sacrosancti Evangelii documenta cœlestia proferantur exponanturque juxta sensum orthodoxum Ecclesiæ, scandala publica extinguantur, arceantur procul ab altari si qui fuerint censuris ecclesiasticis notati. Neque enim cum vivis et dantibus confessionem Deo, emortui, vel ii qui sunt contemptores religionis ac Dei, habere consuetudinem debent. Foveatur in omnibus pax et concordia, et mutua dilectio, neque scindi vestem Christi inconsutilem, qua corpus Ecclesiæ regitur, pastores patiantur. Ægros etiam lue infectos, vel cum vitæ periculo invisant, nec est quod multum ipsi metuant, si charitatis emuleto sese muniant, si hoc unum in desideriis habuerint, ut animas Christo lucrifaciant.

Hic optatis grande illud exemplum a me recenseri, sanctissimi archiepiscopi et cardinalis sancti Caroli Borromæi, cujus non magis cordi vobis est admiratio, quam imitatio. De ejus rebus præclare gestis nihil vos ignoratis, et ideo supervacaneum ferme sit a me jam ex eis aliqua commemorari. Vere vocatus ipse fuit in partem sæculi sancti, sed in partem amplam et latam, juxta spatia ejus immensæ charitatis. In archiepiscopatum Mediolanensem, quem implevit meritis et exemplis, quem virtutibus adeo illustravit ut earum lux omnibus qui in orbe christiano sunt, ac in cœlo, deinde lucere debeat nitore diutissimo et sempiterno. Vos vocati perinde in partes sæculi sancti, limites longe minores accepistis a Deo, idcirco facilius implere potestis mensuram ministerii vestri.

Hoc mihi pollicetur studium præclaræ illius institutionis sancti Caroli, qua non rudes animæ, sed populorum magistri erudiuntur. Vigeat hæc in vobis disciplina, et simul in partibus sæculi sancti, quibus vos præposuit Deus, vigebit pietas, vigebit sanctitas. Referent Ecclesiæ vestræ pulchritudinem cœli ac domus Dei, utique cum vivis et dantibus confessionem Deo, vestra in terris erit conversatio, donec item vestra in cœlis par tanto merito, sit cum eodem Carolo sancto institutore gloriæ remuneratio.

EPITOME CONSTITUTIONUM PRIMARIARUM CONGREGATIONIS SANCTI CAROLI BORROMÆI.

Constitutionum sancti Caroli Borromæi frequens hoc in libro facta fuit mentio. Licet vero eas sparsim in superioribus tractatibus explanaverimus, ut tamen unico intuitu conjunctim perviderí possint ab his qui earum notitiam et observantiam optarint, primariæ selectæ hic subjiciuntur, et ad aliquot capita summatim referuntur.

CAPUT PRIMUM.

Constitutiones spectantes personas ecclesiasticas, quæ congregationi sancti Caroli adscribuntur, quantum ad exercitia quæ ipsosmet respiciunt.

1. Devotionem concipiant particularem erga beatissimam Virginem Dei matrem, et beatum Lambertum, quorum patrocinio speciali Ecclesia hæc Leodiensis dirigitur; erga divum quoque Carolum, instituti hujus et congregationis auctorem. Unde in functionibus suis ad illorum patrocinium et subsidium fidenti animo recurrant, et virtutum exempla, quæ ipsi tanquam hæreditatem sacram Ecclesiæ reliquerunt, specialiter imitari, et spiritum ab eis haurire contendant.

2. Alant perpetuum quemdam animi ardorem erga divina zelumque gloriæ Dei tanquam ignem sacrum ad actiones sacras necessarium.

3. Curent ut in omnibus functionibus actionibusque suis pura sit intentio, quia facile vanus aliquis finis subrepit, actiones etiam sacras inficiens. Unde diligenter agnoscant qua intentione ferantur.

4. Conentur ad veras et solidas virtutes quibus debet vita sacerdotalis ornari, maxime ad humilitatem, mansuetudinem, castitatem, sobrietatem.

5. Studeant semper pietati et puritati conscientiæ, quam ut conservent sacerdotes, bis in hebdomada confiteantur, et sic caveant a peccatis, ut fere quotidie apti sint ad sacrosanctum Missæ sacrificium offerendum.

6. Ultra preces horarias quotidie aliquid orationis destinent orationi mentali, et sincero conscientiæ examini.

7. Singulis annis totius anni peccata confessione quadam generali expedient, quam alicui sacerdoti de congregatione faciant, ut defectus suos plenius agnoscere, et sibi ad profectum calcar adjicere possint.

8. In divinis officiis diligenter curent pronuntiationem integram, attentionem et reverentiam, cum interiorem, tum exteriorem. In officiis autem publicis decentem etiam cultum, et reverentem cæremoniarum observationem adhibeant.

9. Ecclesiarum, altarium, et sacræ supellectilis ita sint studiosi, ut munditia digna mysteriis quæ in ipsis celebrantur, reperiatur.

CAPUT II.

Constitutiones concernentes eos, ut fructum in aliis producere possint.

1. Sciant se ad animarum salutem juvandam vocari, unde sæpe recogitent dignitatem illarum, quas ipsemet Christus sanguinis sui pretio voluerit redimere et abluere.

2. Invigilent diligenter puerorum et juventutis instructioni, rudiumque ac pauperum personarum, quarum curam lubenti animo subeant exemplo Christi Domini.

3. Illarum personarum diligentem curam habeant, quæ longe a parochiis dis-

aliæ non possunt commode audire verbum Dei aut erudiri, in sylvis, et locis agrestibus agentes.

4. Erga omnes personas cum humilitate et mansuetudine ita se gerant, ut ex paterno fraternoque agendi more, satis agnoscant omnes desiderio salutis, quidquid erga eos agitur.

5. Personas quas sciverint in statu peccati mortalis agere, quantum in ipsis est, per se alios conentur educere, hortando, increpando, monendo, obsecrando.

6. Illas animas peccati mortalis vinculis constrictas, in precibus ac sacrificiis suis specialiter Deo commendent, ut a morte peccati eas suscitare dignetur.

7. Sint omnibus tale castitatis exemplum, ut et ipsi et familia eorum ab omni sit vel suspicione libera.

8. Avaritiæ quoque notam tanquam statui ecclesiastico noxiam et sordidam maculam inurentem, quantum possunt fugiant, nec lucri cupidi habeantur.

9. Si quando conviviis sæcularium interesse oporteat, ita se gerant, et modestiæ et temperantiæ limites non excedant, pravique exempli omnem occasionem fugiant.

10. Nuptialibus conviviis non intersint, nisi de consensu præfecti.

11. In conversatione, prudentiam et discretionem servent, et caveant ne zelo indiscreto in actionibus aut verbis suis ferantur, etiam in sibi subditorum correptione aut correctione.

12. Vestitus sit decens et oblongus, sacerdotali statui congruus, nec vilitate nimia aut sorde contemptum sæcularibus inducens, nec notabili superfluitate vanitatem sapiens.

13. Patrini et susceptores puerorum non fiant, cum ipsi baptizando patrini proprie existant.

14. In colloquiis familiaribus maxime inter se illi qui de hac congregatione sunt, frequenter agant de his quæ juvant ad profectum spiritualem animæ suæ, vel aliorum.

CAPUT III.

Constitutiones concernentes eos, quantum ad obedientiam respectu præfectorum, et quantum ad charitatem erga se mutuo.

1. Ament præfectum, et observent eum quasi locum Dei gerentem.

2. Obediant prompte, et interno animi affectu, illique mentem suam conforment. Ita ut non sint proprii judicii et voluntatis sectatores.

3. Murmurationes quibus præfecti auctoritas lædi, vel susurrationes quibus mutua charitas refrigerari posset, non aliter quam pestem congregationis et omnis disciplinæ fugiant.

4. Pro majori profectu, abnegatione, et humiliatione sui unusquisque debet grato animo suscipere, si ea quæ in ipso notantur, superiore manifestentur.

5. Debet etiam grato animo suscipere, si corrigatur et reprehendatur, et quantum in se est, debet etiam juvare aliorum correctionem. Imo, qui de congregatione erunt, debent parati esse cum debita charitate et amore sibi mutuo suas imperfectiones aperire, ut sese juvare possint in vera charitate, et cordis sinceritate.

6. Temeraria de fratribus judicia summe caveant, omnemque simulantem malevolentiam, amaritudinem, invidiam, quia necessaria est maxime ad scopum hujus congregationis, perfecta charitatis et animorum conjunctio, tum cum membris aliis, tum cum ipso capite.

7. Fiant congregationes frequentes juxta præscriptum præfecti spiritualis, in quibus et regulæ legantur, et de iis quæ ad earum observationem juvant, conferatur. Item de iis quæ ad animas juvandas, aut ad defectum propriorum correctionem, et virtutum plantationem spectant.

8. Sciant semper et sibi proponant scopum hujusce congregationis esse, mutuis se verbis et exemplis instruere et corrigere, ut digne ambulent vocatione sua, et ut alios possint secum salvare; quare Spiritum Dei ardentibus precibus implorent, nullumque laborem ut sibi et aliis proficere possint refugiant, sintque solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.

9. In congregationibus quoque culparum accusatio fiat, earum, scilicet, quæ sacram confessionem nihil attingant, sed negligentiam circa regulas aut officium sibi commissum.

10. Quæ autem in congregationibus agentur, stricto silentio ab unoquoque secreta teneantur, et cum pœnitentiæ aut humiliationes aliquibus imponentur, nulle modo in jocum, contemptum, aut improperium cujuspiam vertantur.

CAPUT IV.

De admittendis, vel dimittendis.

1. Quantum ad idoneitatem et conditiones requisitas ut quis admittatur, judicabunt superiores, et servabuntur conditiones quas præscribit sanctus Carolus, quantum fieri potest. Habentur autem hæ conditiones c. 2, lib. I *Institutionum* ejus.

2. Nemo admittatur, nisi duo ex tribus participibus congregationis votis suis suffragentur.

3. Cum quis admitti petit, serio moneatur non id debere facere respectu aliquo humano, sed ex Spiritus sancti instinctu, et perfectionis studio, ut vocationi suæ possit coram Deo satisfacere.

4. Nemo excludatur, nisi etiam duæ ex tribus partibus id judicarent; idque propter gravem iterum iteratamque pertinaciam vel delictum; aut etiam ob aliam justam causam, quam talem esse judicabunt episcopus, vicarius, vel ab episcopo delegatus.

5. Tempus modusque probationis non necessario erit uniformis; sed juxta conditionem personarum supplicantium pro admissione, illa præscribet præfectus et congregatio cum superiorum eorumdem assensu. Solent autem præscribi exercitia spiritualia octo vel decem dierum sub aliquo directore.

6. Quicumque vero admittuntur beneficium officiumque ecclesiasticum possidentes, cui residendi onus conjunctum est, licet episcopo obedientiæ vinculo subjiciantur, nullis tamen legibus aut institutis teneantur, quæ functiones beneficio officioque quod habent debitas impediunt.

7. Cum contigerit aliquem e congregatione periculose laborare, penes præfectum aut vicepræfectum sit cura, ut aliquis confratrum ei charitatem impendat, visitando et consolando, sacram entorumque ut opus fuerit, ministerio subveniendo. Cum autem e vita discesserit, singuli pro ejus animæ refrigerio sacrosanctum Missæ sacrificium offerent.

8. Quod autem ad harum præscriptionum constitutionumque usum tenendum ac servandum attinet, licet ad præclaram animi atque ad veræ religionis omniumque virtutum ecclesiasticarum consecutionem, progressumque spiritualem, perutiles atque pernecessariæ sint illæ; si quem tamen eas aliquando non servare contigerit, non plus illum tunc peccare declaratur, decerniturque quam prævaricationis ipsius, operisve in quo peccatum est, ratio alias postularet.

9. Hæc quidem sunt præcipua fundamenta instituti hujus; in his autem quæ hic expressa non sunt, recurritur ad constitutiones a divo Carolo præscriptas, illas quantum fieri potest, ad praxim usumque cujuslibet diœcesis accommodando, prout superiores et directores ab episcopo designati judicant expedire.

10. Solet eligi præfectus quolibet triennio, qui etiam potest continuari, atque cum ipso aliquot consultores, qui in rebus gravibus mutuo consilio decernant; unus etiam corrector solet designari, qui in spiritu charitatis et lenitatis unumquemque e congregatione secreto monere solet, ut defectus qui in ipsis notantur, emendent. Solet et præfecto subservire secretarius, qui acta et decreta congregationum notat.

11. Qui huic congregationi adscribuntur, vel simplex obedientiæ votum in manibus episcopi sive delegati emittunt, quo renovatur obedientia in ordinatione promissa; vel saltem oblationem specialem obedientiæ faciunt.

Votum obedientiæ his solet verbis concipi: « Ego (N.) omnipotenti Deo, beatissimæ virgini Mariæ, sanctoque patri nostro Lamberto, hujus diœcesis patrono speciali, nec non beato Carolo, instituti hujus auctori, coram tota cœlesti curia; ac tibi quoque locum sanctissimi patris nostri Lamberti hic obtinenti, Reverendissime domine pater episcope (*vel* tibi, Reverende domine præfecte ab eo delegate), cæterisque deinceps episcopis sanctæ Leodiensis Ecclesiæ successoribus, seu ab eis delegatis, promitto, spondeo, ac voveo perpetuam obedientiam, in his omnibus quæmihi præcipientur ad Dei gloriam, et salutem animarum ejusdem Ecclesiæ procurandam, adjuvandam et promovendam, ad præscriptum instituti hujus congregationis, illudque præterea spondeo ac voveo, me in hac congregatione et instituto perpetuo victurum. »

Forma vero oblationis est.« Ego (N.) in conspectu Dei omnipotentis, gloriosissimæque semper virginis Mariæ, nec non sancti patris nostri Lamberti, hujus diœcesis patroni, atque etiam sancti Caroli, hujus instituti auctoris, ac totius curiæ cœlestis, prostratus tibi, Reverendissime episcope, pater et domine mi (*vel* tibi, Reverendissime domine, præfecte ab eo delegate), cæterisque deinceps Ecclesiæ Leodiensis successoribus, perpetuam obedientiam offero, tam in iis quæ ad curam, salutem, spiritualemque progressum animæ meæ pertinent; quam in illis etiam quæ ex congregationis hujus institutis per me præstanda erunt in operibus officiisque charitatis in Deum et proximos. »

Hac porro oblatione solent contenti esse reverendissimi episcopi, qua sufficienter renovatur obedientia in ordinatione promissa, ne forte etiam aliqui per

votum præcedens laqueum sibi injici metuant.

Formula porro receptionis talis est : « Dominus noster Jesus Christus, pro cujus amore et gloriæ propagandæ studio hanc oblationem fecisti, tibi benedicat et gratia sua perpetuo te custodiat. Et sanctissimus pater noster Lambertus, quem præcipuum patronum elegisti, suis precibus et meritis gratiam tibi impetret, qua in hujus congregationis instituto uberes fructus ad Dei gloriam et animarum salutem proferas Leodiensi Ecclesiæ. Et ego tibi benedico, teque in numerum congregationis hujus recipio. »

Sunt et aliæ quædam cæremoniæ ac orationes quæ hic adjungi solent ad pietatem ac charitatem excitandam.

Tandem huic operi extremam manum impono, et quoniam in gratiam sacerdotum et pastorum hæc exaravi, præsertim eorum qui sancti Caroli congregationi sacræ, spiritu et digito Dei sunt adscripti, ideo ad te, o Christe Jesu ! tanquam ad sacerdotem summum et pastorum omnium pastorem, votum hoc extremum dirigo, et tuæ promissionis chyrographum in Litteris sacris consignatum tibi repræsento, quo promisisti in medio eorum esse, qui in nomine tuo sunt congregati.

1. Obsecro ut in medio eorum sis, tanquam sol lucem diffundens in medio stellarum, quæ Ecclesiam tuam sanctam tecum et per te debent illuminare, ut de illis dici possit illud Prophetæ : *Stellæ dederunt lumen in custodiis suis, et lætatæ sunt, vocatæ sunt, et dixerunt : Adsumus, luxerunt ei cum jucunditate qui fecit illas.*

2. Obsecro, esto in medio eorum tanquam paterfamiliias in medio puerorum, panem vitæ et cibum eis distribuens, ita abunde ut aliis ipsi sufficienter possint illum communicare ; atque de his utinam possis æterno Patri illos repræsentans tandem dicere : « Ecce ego, et pueri mei quos dedisti mihi. »

3. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam centrum in medio circumferentiæ ; ut omnes affectus et desideria ab ipsis prodeuntia, tanquam lineæ ad te tendant directæ.

4. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam cor in medio membrorum suorum, ut quandoquidem tanquam primaria membra, corpus tuum mysticum constituunt sacerdotes, eos vivifices, animes, impellas, spiritu tuo repleas, et vita perfectionis in te.

5. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam magister supremus in medio discipulorum, ut juxta promissum tuum ipsi sint theodidacti, hoc est, docibiles Dei, ad pedes tuos sedentes, et verba vitæ æternæ excipientes. Unctio tua doceat eos de omnibus, et Spiritus tuus, Spiritus veritatis, sapientiæ et scientiæ, quem in alios valeant refundere.

6. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam Deus in medio deorum, eos dijudicans, eis leges et regulas præscribens, eos spiritu divino potestati suæ correspondente adimplens, ut agnoscant se deos et Dei excelsi filios.

7. Obsecro ut sis in medio eorum, tanquam candelabrum effulgens in medio domus ; vel tanquam lampas primaria, a qua ipsi tanquam lucernæ inferiores liquoris et lucis influxum participent. Ipsi sint *filii olei, filii splendoris, assistentes Dominatori universæ terræ.*

8. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam pastor in medio ovium et in medio inferiorum pastorum ; ut ipsi a te discant pasci et pascere, agnos parere, agnos alere, errantesque humeris suis portare ; donec adducantur ad te, *et fiat unum ovile et unus pastor.*

9. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam dux exercitus in medio tribunorum, eos animans et exhortans, ut sub vexillo crucis fortiter dimicent contra Satanam, carnem, mundum, et exemplo aliis præeant.

10. Obsecro ut sis in medio eorum tanquam legislator ardens in medio rubi, ut ignis tui sacratissimi participes, et cor eorum ardeat sine læsione : quo succensi, ignitum eloquium tuum populis, ad quos eos destinas, valeant ministrare.

Postremo, obsecro ut sis in medio eorum tanquam fons irrigans in medio paradisi ; plantis et arboribus sacris rorem benedictionis abunde impertiens, ut fructum producere valeant in mystico Ecclesiæ tuæ horto ; donec tandem transferantur in paradisum cœlestem æterno flore et fructu fœcundum, juxta fluvium aquæ vivæ, procedentem de sede Dei et Agni, ubi te laudabunt in sæcula sæculorum.

Ita his animi mei votis fave, et cœlitus adspira, o Jesu, Summe sacerdotum, et Pastor pastorum, et illud Agni hujus signaculum in nobis comple : *Tristitia vestra convertetur in gaudium.*

FINIS VIRGÆ FLORENTIS AARONIS.

COLLATIONES SACRÆ

DE

OFFICIO PASTORALI

EX DIVERSIS LOCIS ISTIUS OPERIS EXCERPTÆ.

COLLATIO PRIMA

HABITA CIMACI CORAM ILLUSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO DOMINO CHRISTOPHORO A BLOQUERIE, ARCHIDIACONO FAMENNÆ, ET LEODIENSI CANCELLARIO, IN SYNODO PASTORUM.

Esto exemplum fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate et castitate. (I *ad Timoth.*, IV.)

Reverendi viri,

Quod initio creationis a plantis requirebat Deus, ut unaquæque produceret germen ac fructum, juxta genus suum, idipsum ab unoquoque fideli exigit. Sumus enim sacræ plantæ horti ejus mystici, sive Ecclesiæ. Et ita unusquisque, juxta statum et vocationem suam, debet in hoc horto fructum ferre. Si autem requiras quid a statu nostro sacerdotali requirat Deus, dixero : Idem germen et fructum quem olim virga sacerdotalis legitur produxisse.

De illa habetur Numerorum XVII : *Quod turgentibus gemmis, eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.* Produxit ergo folia, flores, fructus ; producat et vita sacerdotalis folia sapientiæ et doctrinæ, flores conversationis odoriferæ, fructum charitatis, omnigenæque virtutis. Annon hoc ipsum est quod Apostolus in præmissis verbis proponit ? *Esto,* inquit, *exemplum fidelium in verbo,* ecce folia ; *in conversatione,* ecce flores ; *in charitate et castitate,* ecce fructus.

In tres ergo partes distribuetur hæc exhortatio.

In prima, declarabo quomodo sacerdos exemplum debeat esse in verbo ;

In secunda, quomodo debeat esse exemplum in conversatione ;

In tertia, quomodo exemplum erit in charitate et castitate.

PARS PRIMA.

Primum quod exigit Apostolus ab illis quibus aliorum cura commissa est, illud est, ut verbum fidei, instructionis, salutis, sedulo ministrent, *Esto,* inquit, *exemplum fidelium in verbo.* Ab hoc utique ministerio pastores dicimur, quia cibum animæ, mentis pabulum, cœlicam alimoniam gregi Domini exhibemus. Unde et illos qui hoc munus negligunt, acriter arguit Dominus per Prophetam : *Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos : nonne greges a pastoribus pascuntur ? Lac comedebatis, lanis cooperiebamini, gregem autem meum non pascebatis,* ubi illud *Væ,* comminatio maledictionis, mortiferam culpam indicat, juxta regulam interpretationis Scripturarum.

Ad hos etiam cum vehementia clamat Zacharias : *O pastor et idolum !* Quis pastor est, qui simul et idolum est ? Nonne is qui velut idolum mutum, *Os habet, et non loquitur ; oculos habet, et non videt ; pedes, et non ambulat ; guttur, et non clamat ?* quis iterum ille, nisi is qui rudes non instruit, depravatos plebis mores non attendit, contra vitia non inclamat, et præter figuram exteriorem et nomen pastoris, reliquum inane est simulacrum ? *O ergo pastor et idolum !* Alia lectio habet : *O pastor nihil !* quasi diceretur : O pastor nullum fructum ferens gregi, et tamen propriam quærens gloriam, quasi idolum vis honorari. Hanc si velis effugere querelam et maledictionem, *esto exemplum in verbo, etc.* Si non foret unum ex primariis officiis nostris verbo Dei animas pascere, non cum tanta verborum acrimonia adjuraret suum Timotheum Apostolus : *Testificor coram Deo et Christo Jesu, per adventum ipsius et regnum ejus ; prædica verbum, etc.* Possetne acrioribus verbis,

aut majori cum emphasi, rem gravissimi momenti designare, commendare et inculcare ?

Sed nonne et ab hoc munere speculatores a Domino dicimur ? Ad nos dirigitur illud : *Fili hominis, speculatorem dedi te, audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis.* Quare speculatores ? Quia in sublimi constituti sumus, ut aliis invigilemus, et quaquaversum circumspicientes, quidquid ad salutem eorum spectat nuntiemus.

Velut in specula sumus, ut vocis nostræ clangore dormientes suscitemus, bene certantes animemus, incaute ad præcipitia ruentes moneamus, hostium spiritualium modo fraudulenta arte irrepentium, modo violento Marte irrumpentium insidias et insultus detegamus. Denique ut impiis judicium, mortem, vindicem Domini gladium jam eorum cervicibus incumbentem nuntiemus.

Speculatorem ergo dedi te, sed si non annuntiaris, *sanguinem animarum de manu tua requiram.* Ergone parvi periculi est animarum curam suscipere, quandoquidem de qualibet pereunte adeo strictam exigit rationem ? Vis scire quam strictam, attende verba Domini per Jeremiam : *Ubi est grex qui datus est tibi, pecus inclytum tuum ? Quid dices in die quando visitaberis ? Nonne dolores quasi parturientis apprehendent te ?* Utique tibi dicetur tunc : *Ubi est frater tuus ?* Sed non erit tibi dicere cum Cain : *Numquid custos fratris mei sum ego ?* Utraque enim tibi committitur, inquit Bernardus, et tua, et proximi conscientia : « Utriusque a te exigitur custodia, et in hoc pondus timoris quod neutra satis nota, utraque obscura, utraque inscrutabilis, utraque quasi nox est. Unde et illud Isaiæ dirigitur ad te : *Custos, quid de nocte ? custos, quid de nocte ?* »

Vis vero scire quomodo securum te reddas, dum fratre pereunte exegeris rationem ? Docebit te Augustinus : « Tota, inquit, ratio quæ nos securos faciet, erit : Tu scis, Domine, quia clamavi ; scis quia non tacui, scis quo animo dixi, scis quia flevi tibi, cum dicerem, et non audirer. » Si ergo vis securitatem, *esto exemplum fidelium in verbo*, arguens, obsecrans, increpans in omni patientia et doctrina. Neque tamen dicimus necessarium esse ut curam animarum habens, sciat tractare verbum Dei utraque manu, ut aiunt, sicut Aod gladium suum. Non requirimus ut sublimioribus concionibus incumbat, quæ sæpe ad plebis captum parum sunt accommodæ, sed tantum ut pro suo et aliorum captu annuntiet cum facilitate et brevitate sermonis, vitia et virtutes, pœnam et gloriam, fidei et pietatis rudimenta.

Notabilis est sententia hac de re Reverendissimi patris Emmanuelis Sa : « Negligentia magna parochi in docendo ad salutem necessaria, mortalis est, et passim magnus abusus eorum qui, contenti docuisse Symbolum latine, non explicant populo rudi mysteria fidei, præsertim Trinitatis et Incarnationis, tantopere ad salutem necessaria. Væ episcopis, væ parochis, væ prælatis. » Ita ille venerabilis parochus.

Multi certe ignorant, in his stupide errant, et utinam ob id non pereant. Unde et Apostolus, et Tridentinum (et synodus nostra Leodiensis sub interminatione censurarum) requirit ut parvulis panem frangamus, et lac demus infirmis in Christo. Simplex illa instructio et rudis doctrina catechistica cum facilitate proposita, longe fructuosior est involutis illis et altis sermonibus. Hoc indicatum existimo verbis illis Canticorum : *Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Quod ut intelligas, adverte ex uberibus lac exprimi ; Christi ergo *ubera*, lac illud dulce doctrinæ christianæ, et facilis doctrinæ continent et exprimunt. *Vinum* vero designat mysteria illa altiora, ad quæ quilibet non est capax, sicut nec ad vini usum, ob cerebri debilitatem ; illud ergo lac melius est et fragrantius (velut unguenta pretiosa) rudi populo, quam vinum ex cellariis Sponsi, id est, quam sublimia et alta ex Scripturis involute proposita.

Esto ergo, o Timothee ! o sacerdos ! o pastor ! exemplum fidelium in verbo instructionis, monitionis, et correctionis salutis.

PARS SECUNDA.

Prosequitur Apostolus, et dicit : *Esto exemplum in conversatione.* Debet ergo vita sacerdotalis, tanquam virga Aaronis, non tantum folia, sed et flores et fructus producere ; debet non tantum doctrinam, sed et conversationem odoriferam habere. Quid enim juvant verba doctrinæ sacræ et salutaris, si conversationis exemplo infructuosa reddantur ? De his qui bene docent et malum operantur dici potest : *Vox quidem, vox Jacob est, sed manus, manus sunt Esau.* Vox pii viri, sed opera ejus, opera sunt hominis impii. Qui sciunt et docent, sed non faciunt, ferunt secum litteras mortis, litteras Uriæ ; « Litteræ sunt

sine sigillo, scientia sine vita, et ideo non creditur eis, » inquit divus Thomas.

Conqueritur Dominus per Ezechielem : *Cum purissimam aquam biberitis, reliquam pedibus turbatis, et oves meæ quod pedes vestri turbaverant, hæc biberunt !*

Aliqui ex sacris fontibus Scripturæ puram aquam. hauriunt, sed gressu mali operis et pravæ conversationis, quasi pedibus illam turbant, inquit Gregorius, sicque turbatam ovibus proponunt : de his conqueritur ibi.

Esto ergo, o pastor, *Exemplum in conversatione*, ut sis velut primarium exemplar, cui alii se conforment, et velut speculum nitidum, in quo maculas suas et nævos conspiciant et corrigant ; denique velut regula et norma ad quam actiones suas exigant.

Apte mihi videntur sapientes Ægyptii vitam sacerdotis horologii similitudine expressisse. Horologium enim omnium actiones regulat, ejus causa ordinate vivunt, et operantur omnia cum ordine ; si in motu celerius sit, aut tardius, fit quædam confusio. Ita ad sacerdotis vitam, quasi ad horologii motum, cæteri se conformant et excitantur. Si confusio et inordinatio in ejus motu reperiatur, ita et statim in aliis.

Et ad hoc horologium *Exodi* XXVIII appendi jubentur quatuor tintinnabula, dum jubentur appendi ad vestem sacerdotis ; ut etiam incessu suo sonitum det, et alios moneat. Utique a capite ad calcem usque, circumspiciunt nos sæculi homines, actiones explorant, gressus considerant, dicta et facta dijudicant. Nosmetipsos igitur circumspiciamus, *nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum*, inquit Apostolus. Nullum enim majus præjudicium quam a sacerdotibus tolerat Deus, inquit divus Gregorius : « Quando eos quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit, quando ipsi peccamus, qui peccata compescere debuimus. Nulla animarum lucra quærimus, ad nostra studia vacamus, terrena concupiscimus, humanam gloriam intenta mente capimus ; et eo ipso quo cæteris prælati sumus, ad quælibet agenda majorem licentiam sumimus, et susceptæ benedictionis ministerium vertimus ad ambitionis argumentum. » Ita Gregorius.

Acris certe reprehensio, ferrum acutum, tangens ulcus, ut erumpat sanies. Gravis censura, quam ut evadamus, sequamur monitum apostoli Petri : *Pascite qui in vobis est gregem, forma facti gregis ex animo ;* forma, inquit divus Thomas explicans hunc locum, ad cujus aspectum informentur alii, et concipiant fœtus similes diversarum virtutum : sicut ad aspectum virgarum in canalibus, oves Jacob concipiebant agnos diversi coloris, juxta colores quos ante se in virgis illis conspiciebant.

Esto, ergo, o Timothee, o sacerdos, o pastor, exemplum fidelium non tantum in verbo, sed et in conversatione florida et odorifera, quia sæpe fit ut dum pastor per abrupta graditur, quod ad præcipitium grex sequatur.

PARS TERTIA.

Esto exemplum in charitate et castitate. In charitate quidem gemina Dei et proximi, debet enim sacerdos, quodlibet ministerium obeat, ad illud moveri zelo honoris divini et zelo salutis proximi ; quia nihil habet viriditatis ramus boni operis, nisi prodeat ex hac gemina radice charitatis. Nec valorem aut pretium habet apud Deum bona operatio, nisi in hoc gemino *pondere sanctuarii ;* cæteræ virtutes sine hac gemina charitate, nec animam habent, nec vitam, nec Deo placent, nec illum placant ; ita ut de castitate dixit Bernardus : « Castitas sine charitate, lampas est sine oleo ; tolle oleum, lampas non lucet ; tolle charitatem, castitas non placet. »

Hæc vero virtus maxime ab illis exigitur qui curam animarum suscipiunt, quia si ex dilectione illam suscipimus, fratri nostro defuncto Christo semen suscitamus, ejusque sponsæ Ecclesiæ filios spirituales gignimus, et tanquam Dei cooperatores, electorum numerum implemus.

Hinc dum primario pastori, in illo cæteros erudiens, gregem committit, tertio interrogat Christus de dilectione : « Quia is qui præest, inquit Chrysostomus, tantum debet excellere charitate, quantum Saül dum eligebatur, cæteros præcellebat corporis magnitudine, » ab humeris nempe et sursum. Ad hanc etiam trinam de dilectione interrogationem alludens Bernardus : « Diligis, inquit, me plus quam tua, plus quam tuos, plus quam te ? Pasce oves meas, et tertio pasce, exemplo pasce conversationis, pasce verbo prædicationis, pasce fructu orationis. » Pasce dicitur, non mulge vel tonde, non quærens quæ tua sunt, sed quæ Jesu Christi. Esto ergo exemplum in charitate, ut possis cum Apostolo dicere : *Superimpendam et superimpendar pro animabus vestris, licet plus diligens minus diligor.*

Esto denique *exemplum in castitate :* hæc est enim sacerdotii præcipuum ornamentum et decor ; hæc dilectum Deo et hominibus reddit sacerdotem, imo velut similem in gloria sanctorum, licet adhuc in regione dissimilitudinis agentem, quia de homine velut angelorum constituit. Vas fragile quod portamus, et in quo crebro periclitamur, tenet castitas in sanctificationem, ut monet Apostolus, et instar odoriferi balsami carnem et mentem tenet incorruptam, ne dissolvatur oculis, ne corrumpatur desideriis, ne voluptatibus computrescat, sicut de quibusdam dicit Scriptura : *Computruerunt jumenta in stercore suo.*

O quam necessarius est ministerio nostro hic decor castitatis ! Hæc vestis polymita Joseph, qua et mentis et ventris lumbos præcingamus.

Quod si antiqua lege clamabatur, teste Isaia : *Mundamini qui fertis vasa Domini*, quanto magis nobis, qui electissima vasa sanguinem Christi continentia (sacramenta scilicet) tractamus quo populus electus aspergitur, ut possit esse *sine macula, sine ruga in sanguine Agni !* Mundamini ergo qui fertis vasa illa Domini ; mundamini per castitatis sanctificationem. Utinam non reperiantur aliqui, qui hæc vasa indigne et immunde tractent ! Utinam non reperiantur eo prorumpentes audaciæ, ut non vereantur eodem ore contingere, iisdem manibus contrectare, de nocte filiam Veneris, de die filium Virginis. Hi sunt qui cum Nadab et Abiu accedunt ad sacrificium in igne alieno, cum concupiscentiæ libidinoso igne ; et ideo vereri debent ne sicut illi flamma a Domino egrediente absumantur.

Esto ergo, o Timothee, o sacerdos, o pastor, exemplum in castitate, cave incauta conversatione illam inficere, imo vel minima suspicionis labe eam periclitari ne permitte. Divus Cyprianus toto illo libello aureo, quem de singularitate clericorum inscripsit, gravissimis querelis acerrimisque verbis nos admonet alterius sexus consortium velut contagium devitare, ad hanc virtutem tuendam : « De carbonibus, inquit, scintillæ dissiliunt, de ferro rubigo nutritur, de vestimentis procedit tinea, de muliere peccati aculeus, sibilus concupiscentiæ, fomes pestilentiæ. »

Senex quidam instruens religiosum in *Prato spirituali :* « Charissime, inquit, attende quia sal ex aqua est, et si appropinquat aquæ, continuo solvitur et deficit. Et monachus similiter ex muliere est, et si appropinquat mulieri, solvitur et ipse. » Breve quidem, sed argutum et acutum documentum. Divus Augustinus vero, aliorum periculo nos terrere volens : « Experto, inquit, crede ; coram Deo non mentior, cedros Libani, duces gregum, sub hac peste cecidisse reperi, de quorum casu non magis suspicabar, quam aut Hieronymi, aut Ambrosii. » Labentium ergo subversio, et tantorum virorum exitium, moneat nos et a præcipitio dimoveat. Nimium præceps est, qui transire contendit ubi alium conspexerit cecidisse ; et vehementer effrænis, cui timor non incutitur altero pereunte.

Exemplum igitur esto in castitate. Si enim cœlestem illum Domini panem pene quotidie debes offerre, attende quid in lege scriptum sit : *Homo de semine Aaron, qui habuerit maculam, non offerat panes, nec si scabiem aut impetiginem habet in corpore.* Scabiem habet, inquit divus Gregorius, cui carnis petulantia, cui pruriens concupiscentia dominatur. Talis ergo sacratissimus illum panem non attingat. Talis ad puritatis totius auctorem non accedat.

Sed ut concludam, iterum in medium produco virgam illam Aaronis, schema et symbolum sacerdotalis dignitatis ; cum vero eam intueor, videor mihi posse dicere cum Jeremia : *Virgam vigilantem ego video ;* hoc est virgam excitantem nos ad vigilandum, et muneris nostri nos monentem. Virga illa rectitudine sua nos admonet, ut in moribus nostris nihil curvum sit, nihil præfractum, nihil nodosum. Virga illa virorem habet et gemmas, virore vero suo, et turgentium gemmarum suaveolentia, monet ut *Christi bonus odor simus in omni loco,* ut ait Apostolus. Virga illa fructum habet, et fructu suo amygdalino monet ut sicut ante cæteras arbores amygdalus floret, ita nos debere cæteris virtutum sacro germine præflorere. Attendamus ergo, viri fratres, statum nostrum, obligationem, dignitatem, celsitudinem, et jungamus sollicitudinem. Ponderemus illud Sapientis : *Fili, si spopondisti, defixisti manum tuam, ligatus es verbis oris tui, discurre, festina, ne dederis somnum oculis tuis, ne dormitent palpebræ tuæ.* Spopondimus nos pro grege, pro salute devincti sumus ; ergo curæ susceptæ fidem præstemus, urget enim nos periculum animarum nostrarum. Tanquam custodes constituti vigilemus, quia non debet *dormitare neque dormire qui custodit Israel,* non enim dormitabit neque dormiet qui impugnat

Israel. Sed quia, *nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam*, ad quem, Domine, nisi ad te recurremus? Tu ergo qui jussisti septuaginta seniores Israel a Moyse convocari ad ostium tabernaculi, ibique illis tuum spiritum largiri dignatus es; tu, inquam, hodie nobis qui eorum personam gerimus, congregatis coram tabernaculo sanctissimi Sacramenti, spiritum et zelum impertire, splendore illustra, sapientia rege; ut monitis salutis, conversationis et pietatis exemplis, numus nostrum sic exequamur sancte, ut cum apparuerit Princeps pastorum, immarcessibilem ab illo percipiamus gloriæ coronam.

DE OFFICIO PASTORALI COLLATIO SACRA, IN SYNODO PASTORUM PRONUNTIATA.

Vidi similem Filio hominis vestitum podere, præcinctum zona aurea ad mamillas, et oculi ejus flamma ignis. (*Apocalyps.*, I.)

Beatus Apostolus, ut nobis exhiberet perfecti christiani imaginem, descripsit illum tanquam militem a capite ad calcem armatura et panoplia spirituali adornatum. Ac primo ejus capiti imponit spem tanquam galeam salutis; secundo, justiam tanquam loricam; tertio, fidelitatem tanquam baltheum et cingulum militare. Deinde dat ei verbum Dei pro gladio; denique pro ocreis et calceis, dat ei præparationem et alacritatem ad currendam viam mandatorum et Evangelii pacis. Ego non solum militem, sed et ducem, sive sacerdotem christianum, in imagine cupio vobis hodie exhibere. Apte illum describere mihi visus est divus Joannes in *Apocalypsi*, dum dicit se vidisse similem Filio hominis, vestitum podere, præcinctum cingulo aureo ad mamillas, candidis capillis, oculis flammeis. De hac re dissererе mihi animus est in hac venerabili sacerdotum ac pastorum corona, et quanor declarare conabor compendioso sermone :

1. Quomodo sacerdos debeat esse similis Filio hominis;

2. Quomodo debeat esse vestitus podere et stola justitiæ;

3. Quomodo ubera præcinctus cingulo castitatis;

4. Quomodo ejus oculi debeant esse ut flamma ignis.

§ I.

Vidi similem Filio hominis.

Quod de electis dicit Apostolus, Deum eos elegisse *conformes fieri imaginis Filii sui*, hoc maxime de sacerdotibus verum est. Electi enim sunt ut vices Filii Dei agant, et personam ejus repræsentent in terris. Ideo per specialem consecrationis characterem eos sibi assimilavit, et æterni sui sacerdotii consortes efficit. Sunt igitur ei conformes sicut membra capiti, sicut milites duci, sicut ministri summo sacerdoti; imo, ut perfectius sibi assimilaret, quidquid muneris a Patre accepit, quidquid potestatis, quidquid honoris, illis commune esse voluit. Expendite mecum titulos honorificos Redemptoris, et id plenius clariusque perspicietis.

Primo. Ipse est *sponsus Ecclesiæ*, quam lavit et acquisivit sanguine suo, ut esset sine macula, sine ruga, Agni cruore abluta. Et nos quoque sponsi sumus, quia pro grege nostro spopondimus, vel certe amici sumus sponsi, sacrique ejus fœderis ac connubii paranymphi, et Sponsæ custodes. Etenim Sponsam suam nobis commisit, ut eam sartam, tectam custodiremus; et unusquisque nostrum de grege suo dicere potest: « Æmulor vos Dei æmulatione; despondeo enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Ob hæc igitur recte de sacerdote dicitur: *Vidi similem Filio hominis.*

Secundo. Ipse est *mediator Dei et hominum*, pacificans per sanguinem suum, sive quæ in cœlis, sive quæ in terris. Nos quoque constituit tanquam medios inter Deum et populum, ita ut unusquisque dicere possit quod Moyses : *Ego sequester et medius fui inter Dominum et vos.* Instar Aaronis, cum incenso et thuribulo medii sumus inter mortuos et viventes, ad placandam iram Dei sævientem. Ergo et ob id recte dicitur de sacerdote : *Vidi similem Filio hominis.*

Tertio. Ipse est *judex* a Patre constitutus. Sed numquid et nos judices constituit ut quodammodo ante diem judicemus, et ratum sit in cœlo quod nostro decretum fuerit arbitrio? Ipse habet claves vitæ et mortis. Sed numquid has nobis communicavit? Illis cœlum aperimus, his infernum claudimus, et animas e faucibus diaboli erutas cœlo inferimus. Rursus igitur de sacerdote hic verum est: *Vidi similem Filio hominis.*

Quarto. Ipse secundum naturam humanam « Christus est, » hoc est, a Patre

specialiter unctus ; secundum alteram, « Filius Dei et Deus. » Sed et nos olei sui consortes fecit, quia ab ipso tanquam capite, in nos tanquam oram vestimenti defluit, Et nos ergo etiam christi sumus, sacratæ unctionis ejus participes effecti. Quapropter de nobis dicit : *Nolite tangere christos meos.* Imo vero et deos nos esse recte asseritur, ipso dicente : *Ego dixi : Dii estis et filii Excelsi.* Quid ergo sibi reservavit? Numquid in omnibus et per omnia similes sumus Filio hominis ? Numquid consortes sumus muneris ejus, unctionis, potestatis, honoris, denique et divinitatis? O quam benignus est Dominus, qui talem potestatem impertitur hominibus, ut ope illorum salutem animarum usque in finem sæculi procuraret ! Fecit enim eos divini sui operis cooperatores, quod divinorum omnium divinissimum esse testatur Dionysius. Et hanc quidem potestatem super corpus Christi verum et mysticum stupet cœlum, mirantur angeli, horrent dæmones ; nos vero homines ingrati, ut oportet id non attendimus, nec æqua lance appendimus. Sicut enim magna est nostra celsitudo, ita major esse debet nostra sollicitudo. Sicut ei similes sumus potestate, ita exigit ut similes simus morum imitatione. Et si ejus personam agimus, vult ut vitam exprimamus, ut possit unusquisque nostrum dicere : *Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus.* Quapropter monet nos : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, qui sanctifico vos.* Monetur etiam hujusce rei sacerdos, quando ad sacrificium accedens, gerit ante se et post se crucem in veste. Ante se, ut moneatur Christi vestigia et inspicere et sectari ; post se, ut meminerit adversa pro ejus nomine tolerare ; ante se, ut propria peccata lugeat ; post se, ut aliena per compassionem portet et defleat, mediumque inter Deum et peccatorem se agnoscat. Vides igitur quam apte de sacerdote dicitur : *Vidi similem Filio hominis.*

§ II

Vestitum podere.

Poderis vestis erat sacerdotalis, inde poderis dicta quod ad pedes usque se porrigebat. Sicut ergo Græci agnoscebantur per pallium, Romani per togam, pueri per prætextam, milites per sagum, imperatores per purpureum paludamentum, victores per palmatam vestem ; ita sacerdotes per cidarim et poderem. Significat autem hæc poderis justitiam, qua verus Pastor ornatus esse debet. Ita interpretatus est Sapiens : *Si sequaris justitiam, apprehendes poderem honoris.* Justitia vero in Scripturis duo significat. Primo, particularem illam virtutem quæ reddit unicuique jus suum, superiori, inferiori, æquali. Hac vestitus erit sacerdos, si Deo exhibeat pietatem, superiori obedientiam, æquali honorem et charitatem, inferiori curam et sollicitudinem. Justitia ornatus erit, si infirmis exhibeat consolationem, afflictis compassionem, egentibus misericordiam ; si piis præstet auxilium, peccantibus correctionem, obstinatis severitatem, omnibus charitatem. Hac veste carent illi de quibus conqueritur beatus Ambrosius, quod despecto justo paupere injustos divites honorant, illis assurgunt, hunc alloquio vix dignantur. Hac veste carent, qui in infirmitatibus non visitant eos a quibus nihil expectant, nec considerant omnes animas æquales esse apud Deum, æquali pretio emptas, æqualiter ad æternam hæreditatem jus habentes. Secundo, justitia sumitur pro interiori gratia, qua coram Deo justificamur. Hac etiam debet esse vestitus sacerdos, quia *in medio septem candelabrorum aureorum* agit, hoc est, in medio sacramentorum Ecclesiæ, quorum ministerium in statu gratiæ debet obire. Hac vero veste gratiæ maxime indiget ad altare accedens : *Quis enim habitabit in tabernaculo Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus, nisi is qui operatur justitiam, innocens manibus et mundo corde?* In hujus rei typum in templo erat vas æneum, quod mare dicebatur, in quo se abluebant sacerdotes. Erant et specula, in quibus faciem inspiciebant, ne qua foret in eis macula. Quisquis ergo cum peccati mortalis macula accedit, novo se crimine inficit, novo scelere obstringit, quia quantum in se est, sancta contaminat et polluit sacramenta.

Idcirco inclamat Propheta : *Ad vos, o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, et dixistis : In quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum.* Ad vos, o ministri Novi Testamenti, etiam illa vox dirigitur, qui licet panem pollutum offerre non possitis, quia nulla offerentis malitia vivificus panis Christi contaminatur, tamen quantum in vobis est illum polluitis immundis manibus, hoc est operibus, et immundo corde, ad sacram Domini mensam accedentes. Considerate, obsecro, quam purum debet esse cor ad quod toties ingreditur auctor puritatis ; quam mundæ manus quæ corpus deifi-

cum debent contrectare; quam innocuum os quod Dominum majestatis verbis sacris debet benedicere et consecrare; quam immaculata lingua quæ tremendo nimis rubescit sanguine. Quoties ergo acceditis, videte an ornati sitis podere, vestimento candido puritatis et justitiæ. Væ nobis miseris, qui ministerium adeo celsum sortiti sumus, et vera tamen justitia non fulgemus: *Sed justitiæ nostræ velut pannus menstruatæ*, sanguinea sorde sunt infectæ. Hoc contingit dum conscientiæ nostræ variis peccatis fœdatæ sunt, odio, superbia, impudicitia, avaritia sanguinolenta. Timeamus illud Prophetæ: *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem et cibus ignis.* Vestis itaque nostra sit sine macula, sit et talaris instar poderis, sit usque ad pedes protensa, hoc est, usque ad finem vitæ perseverans, ut *serviamus coram illo in sanctitate et justitia omnibus diebus vitæ nostræ.* Sic erit vestis Jacobi, ex qua fragrantia procederet, propter quam æternam a Patre benedictionem merebitur impetrare

§ III.

Præcinctum ad mamillas.

Scriptura ubera tribuit et sponso et sponsæ. De sponsa dicitur: *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa, pulchriora sunt ubera tua vino.* Item de sponso dicit sponsa: *Osculetur me, quia meliora sunt ubera sua vino.* Cum ergo sacerdotes et pastores sponsi vices agant, cumque non solum patres sint spiritu, sed et matres et nutrices, recte eis ubera attribuuntur. Ideo dictum est de fidelibus: *Ad ubera portabimini, et super genua ablandientur vobis.* Quid ergo sunt ubera? Ubertas doctrinæ, ex qua lac elicitur ad alendas animas adhuc incapaces solidi cibi, hoc est imperfectas in doctrina, in fide, in pietate, egentes simplici instructione, in rudimentis doctrinæ christianæ. De hoc lacte loquebatur Apostolus Hebræis: *Rursus indigetis ut doceamini elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.* Hoc lacte ipse plenus erat, cujus cum gladius caput impeteret, non sanguinem dedit, sed lac fudit, symbolum sapientiæ cœlestis, in ipso abundantis quasi nutritio multorum filiorum spiritualium. De his etiam uberibus loquebatur sponsus: *Soror nostra parvula ubera non habet.* Loquitur de eo tempore quo Ecclesia in sui initio parvula erat, humilis et abjecta in medio persecutionum, et tunc videbatur ubera non habere, quia non habebat libertatem effundendi lac sacræ doctrinæ, nec convocandi fideles ad ubera sua. Non enim audebat publice ad prædicationem fidei, ad verbum Dei filios suos advocare, sed tantum in occulto docere, et sic ubera ejus erant velut abscondita. Postea vero, cessante persecutione, filii ejus per universum orbem ad ubera portabantur, tempore scilicet Constantini, quo fides cœpit felicissime propagari. Pro quo tempore scriptum erat per Prophetam: *Suges lac gentium, et mamilla regum lactaberis.* Et iterum: *Leva in circuitu oculos tuos et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi, filii tui de longe venient, et filiæ tuæ de latere surgent.* Divus Hieronymus et alii legunt: *De latere lac sugent*, qui hebræa habent: *Juxta latus nutrientur.* Ubi videtur insinuare, quod animæ piæ velut in Christo lactentes tunc sugent lac apostolorum et Ecclesiæ doctorum.

Vides ergo quam apte his quibus incumbit instruere animas parvulas, homines simplices et illitteratos, mamillæ attribuantur. Ad nos ergo diriguntur verba illa Sponsæ: *Egrediamur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus si floruerint, si flores fructus parturiunt, ibi dabo tibi ubera mea.* Nostra vocatio est in agris, in villis, in pagis commorari, ibique vineas colere, hoc est, animarum curam habere. Mane ergo surgamus, hoc est, diligenter id peragamus, ut possint flores et fructus producere, flores bonorum desideriorum, fructus bonorum operum. Ibi etiam convenit nos sugere lac de uberibus sponsæ, hoc est, teneram doctrinam de cœlesti sapientia Ecclesiæ, ut rudes et simplices illo alamus, ut sic possint in salutem crescere. Unico verbo dicam, omnibus his commendatur et inculcatur doctrina catechismi, quam subditis tenemur tradere, alioqui coram Deo de eorum imperitia responsuri.

§ IV.

Zona aurea.

Sed parum prodessent ubera spiritualia, sive doctrina sacerdotibus, nisi ornentur hac zona, quæ est castitas. Zona dicitur castitas, quia carnis lasciviam, libidinis ardorem, concupiscentiæ stimulum comprimit. Zona iterum dicitur, quia sub jugo spiritus sensus omnes et cogitationes ac diffluentia desideria ordinat ac constringit. Aurea vero dicitur ob fulgorem et pretium, quia sicut aurum inter metalla,

ita castitas inter virtutes emicat. Hinc beatus Ephrem inclamat: « O castitas, quæ homines similes angelis reddis ! O castitas, quæ cor possidentis te lætificas, et animæ ad cœlestia alas adjungis ! O castitas, quæ spirituale gaudium paris, mœrorem adimis, passiones minuis ! O castitas currus spiritualis, possessorem suum in sublime evehens ! O castitas, quæ rosæ instar in medio animæ et corporis flores, universamque domum odoris fragrantia reples ! O castitas præcursor et cohabitator Spiritus sancti ! » De eadem dixit Cyprianus : « Honor est corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, hostis immunditiæ, lorica pudoris, pronuba sanctitatis, repudium turpitudinis, abolitio scandalorum, pax virtutum, mater innocentiæ, dilectionis parens, quæ osli Deo placere cupit. » Quam necessaria ergo nobis hæc zona, quæ sacerdoti primum est ornamentum, et fascia pectoralis cujus nunquam debemus oblivisci ; præclarum cingulum dilectum Deo et hominibus faciens sacerdotem. Curandum ergo sollicite ne zona hæc fulgida tetro aliquo inficiatur odore, vel macula, aut scoria obtenebretur, hoc est, ne incauta conversatione, vel occasionis labe, castitas in nobis periclitetur. Quapropter monent sancti Patres, omne alterius sexus consortium vel occultum colloquium vitandum esse quasi contagium. Hic est lapis offensionis in quem impingitur, ad quem allisi viri, etiam magni, naufragium fecerunt. Et multi quotidie cadunt, non satis sibi in hoc caventes. Viri enim et mulieris consortium est velut fomitis et stuppæ conjunctio, ita ut cum lateat ignis, facile accendatur illo flante, *cujus halitus ardere prunas facit*, hoc est, Satana suggestiones immittente. Multi casti putantur exterius, sed quæ ab ipsis in occulto fiunt turpe esset dicere. Nemo tamen facile *judicet alienum servum, Domino suo stat aut cadit.* Si quis instar Ezechielis mandatum Domini haberet ad fodiendum parietem, multam reperiret abominationem ; quia in interiori domo et conscientia multorum, loco Dei idolum Veneris aut Adonidis adoratur. O quanta et qualia in illo die videbimus in quo revelabuntur abscondita tenebrarum. Multi tunc reperientur cecidisse ob occasiones in quas imprudenter ceciderunt. Hæc quandoque parum æstimantur etiam a sacerdotibus, puta in consortiis hominum impudica loquentium demorari, inter puellas et mulieres risum miscere, in tabernis et locis publicis per colloquia et blanditias cum diverso sexu nugari. Inter hæc omnia multi putant se posse cor mundum servare, quo tamen nil facilius inficitur, vel verbo, vel cogitatione. Est enim cogitatio immunda, vel verbum dissolutum instar guttæ olei in vestem cadentis, quæ statim se diffundit, et maculam dilatat.

§ V.

Oculi flamma ignis

Oculus in Scriptura intentionem significat : *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Juxta Augustinum et Gregorium, sensus est : Si intentio tua recta fuerit et munda, opera tua munda erunt et Deo placentia ; quia, ut ait Gregorius, « per bonæ intentionis radium merita actionis illustrantur. » Sicut ergo ut bene ambules duos debes habere lucidos oculos ; ita, ut munere tuo fungaris in actionibus tuis dirigendis, duplicem oculum habe. Pro dextro, sit intentio honoris Dei ; pro sinistro, intentio salutis proximi. Hi sunt duo oculi lucidi, *ut flamma ignis*, quibus omnia opera nostra dirigi debent, ut placeant in conspectu Dei. Sed quotus quisque est, qui in suis operibus semper hac intentione moveatur ? Quis est qui non aliquando impellatur ut hominibus placeat, vel proprium emolumentum, proprium honorem quærat, aut alium finem vanum habeat ? *Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi.* Hic dicere licet quod in simili Augustinus : Quis est, Domine, qui non aliquando rapiatur ultra metas ? Quisquis est magnus, magnificet nomen tuum ; ego autem non sum, quia homo peccator ego sum. Interim quisquis hac intentione munus aliquod exercet, lippis oculis est ut Lia, aut caligantibus ut Heli ; oculos habet, sed gravi humore defluentes, vel pulvere humano respersos ; et sic nihil lucidum est in operibus ejus, aut Deo gratum.

Recte ergo monet Gregorius : « Vigilanti cura intentio nostra nobis pensanda est, ut nihil temporale in his quæ agis appetat, sed totam se in æternitatis soliditate figat. Nam alioqui extra fundamentum suum actionis nostræ fabrica ponitur, et terra dehiscente solvitur ; quia, scilicet, opera nostra inaniter fiunt, si æternæ vitæ præmiis non intendunt. » Dolendum igitur est quod magna pars eorum qui curam pastoralem suscipiunt, non tam oves et earum salutem, quam lac et lanam attendant, aut proprium honorem ambiant, propriamque gloriam spectent. Hic est

parvus vanitatis fumus qui oculos nostros inficit, cum lucidi debeant esse ut flamma ignis : « Flammescat igne charitas ; accendat ardor proximos. » Sit in nobis animarum zelus, ut non simus remissi et tepidi, sed ardentes et accensi, tanquam divini operis cooperatores, illius gloriam pure et ferventer sectantes.

Ut ergo finem faciam, paucis fusius dicta repetens, speculum sacerdotibus exhibeo, in quo faciem suam possint intueri. Primo igitur meminerit sacerdos et pastor, quod sicut « *similis est Filio hominis potestate,* » ita debet esse vitæ et morum conformitate ac puritate. Secundo, curet ut sit *vestitus podere ;* quia in ipso debet bonorum operum splendor eminere, et justitia interior eam circumvestire. Debet et hæc vestis se usque ad pedes porrigere, quia debet in sanctis operibus ad finem usque vitæ perseverare. Tertio, debet *ubera et lactis ubertatem habere*, sive doctrinam abundantem pro commisso sibi grege. Quarto, *aurea zona* oportet cinctum esse, quia pudicitiæ cingulo, mentis et ventris debet lumbos restringere, et carnis recalcitrantem pruriginem coercere. Denique, *oculi flammei* debent esse, quia zelo charitatis decet accensum esse eum qui debet accendere.

Ecce ergo speculum sacerdotum, speculum pastorum, quo quotidie oculis nostris deberet observari, ut consideremus an hæc omnia in nobis reperiantur, et si quid maculosum sit, nitamur corrigere. Sic tandem possumus vivum Christi exemplar (cujus personam gerimus) in nobis exprimere. Ergo, fratres, « quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate, hæc agite, et Deus pacis ac dilectionis erit vobiscum. »

DE OFFICIO PASTORALI COLLATIO TERTIA HABITA COUVINII CORAM ILLUSTR. ET R. D. A. BLOCQUERIE ARCHIDIACONO FAMENNÆ, ET CANCELLARIO LEODIENSI, IN SYNODO PASTORUM.

Pascite qui in vobis est gregem Dei.
(I *Petr.*, v.)

Christus Petrum Ecclesiæ pastorem instituens, et in illo tanquam cæterorum coriphæo et principe omnes erudiens, postquam tertio interrogavit de amore, tertio etiam injungit ei *Pasce ;* ut significet, teste sancto Bernardo, triplici alimento debere uquemlibet pastorem gregem pascere : « Pasce, inquit, verbo, pasce oratione et spirituali subsidio, pasce conversationis exemplo. » Petrus ergo, cui cæteros erudiendi commissa erat cura, sollicite id adimplens, paterno spiritu et affectu hortatur nos : *Seniores qui in vobis sunt obsecro, consenior et testis Christi passionum, ac gloriæ communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei.* Fidelis sermo et omni acceptione dignus. Ideo hæc verba mihi ad dicendum assumpsi in hac venerabili seniorum, hoc est presbyterorum ac pastorum corona. Declarabo ergo in hac exhortatione potissimum tria. Primo, quomodo oporteat pascere doctrinæ verbo; secundo, quomodo orationis et sacramentorum subsidio ; tertio, quomodo conversationis exemplo.

PRIMA PARS.

Solebant prophetæ non solum verbis, sed etiam factis futura prænuntiare et vaticinari. Sic Isaias, de illustri licet stemmate propheta oriundus, incedit discalceatus, et totus ignominiose nudus per Jerusalem per triduum (vel, ut alii dicunt, per triennium), ut signum daret et portentum super Æthiopia et Ægypto, ubi juvenes et virgines nudatæ cum ignominia, per regem Assyriorum significabantur in captivitatem abripiendæ.

Sic Jeremias jubetur lagunculam figuli accipere, et convocatis senioribus Jerusalem, in oculis eorum eam allidere et conterere, ac dicere : *Hæc dicit Dominus : Sic conteram populum istum et civitatem, sicut vas figuli quod non potest ultra instaurari.*

Sic Ezechiel jubetur assumere gladium acutum radentem pilos, et ducere per caput et barbam, tresque partes facere : unam comburere igni, alteram concidere gladio, tertiam dispergere in ventum ; ut significaret partem civitatis peste et fame interituram, partem gladio, partem civitatem quasi in ventum dispergendam.

Denique sic Oseas jubetur accipere uxorem fornicariam, et unam prolem ex ea suscitatam vocare, *Absque misericordia ;* alteram, *Non populus meus ;* ad significandam fornicationem spiritualem plebis a Deo per idololatriam, propter quam repudiandus erat, tanquam non populus Dei, sed semen spurium vindictæ obnoxium.

Similem in modum ad Zachariam dicit Dominus : *Sume tibi vasa pastoris stulti, quia ego suscitabo pastorem, qui dispersum non quæret, contritum non sanabit, quod stat non enutriet.* Ut ergo id non tantum verbis, sed et exteriori facto populo si-

gnifices, *sume vasa pastoris*, hoc est, instrumenta quibus uti solet. Assume rudem aliquam et hirsutam vestem, peram, baculum, fistulam, sibilum, canem et cornu olearium et si quid aliud sit quod ad panopliam pastoralem spectet, sicque in publicum procede. Talia vero accipe vasa sive instrumenta, ut satis agnoscant te *pastoris stulti* et flagitiosi personam agere. Accipe, verbi gratia, pedum ferreum, quo si contingat te ferire ovem, pedem ei infringas, aut necem infligas. Accipe peram pertusam, ex qua omnia decidant, canem qui non latret contra feras, sed solum infestet oves, cornu vacuum oleo. Volo enim exteriori schemate repræsentare me tales permissurum pastores ob peccata populi mei, et ipsorum qui ovium nil curent salutem, nec pascant, sed potius noceant.

Attendamus, viri fratres, ne de numero illorum simus quos hoc portentum designat et indigitat, ne propter peccata nostra et plebis permiserit Deus nos præfici, ad majorem damnationis cumulum, ad reprobationem nostram. Ut autem non simus de illis, sollicite nos monet divus Petrus: *Seniores obsecro testis passionum Christi, et gloriæ quæ in futuro revelanda est communicator, pascite qui in vobis est gregem Dei;* quod dicitur: Obtestor vos et per sacra omnia adjuro, per ipsam passionem Christi cujus testis sum, per ipsum sanguinem quem pro grege fudit, per gloriam quam expectamus, et cujus ego in morte prælibavi suavitatem, pascite gregem verbo, oratione, exemplo.

Explicemus ergo distinctius quomodo oporteat pascere verbo. Hoc clarius intelligetur si contrario quodam schemate exhibuero vasa pastoris, sapientis, satagentis, solliciti. Pastor sapiens solet habere peram, et panem in pera, baculum quoque et canem latrantem, et cornu cum oleo curativo. Panis in pera, inquit Bernardus, « est verbum Dei in memoria. » Canis latrans est « zelus clamans contra vitia, qui aliquando tamen debet esse in fune, quia zelus debet esse cum discretione. » Baculus et virga est verbum correctionis et increpationis asperæ, quo rebellia ferit corda. Oleum leniens est monitio suavis quo scabiem et impetiginem fricat, quo linit et lenit ulcera. Hæc ergo sunt vasa necessaria pastori sapienti.

Hæc quoque omnia ipse Apostolus requirit scribens ad Timotheum: *Testificor coram Christo Jesu, per adventum ejus et regnum, prædica verbum, insta opportune, importune, argue obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. Prædica verbum,* ecce panis in pera; *insta et argue,* en canis sive zelus latrans contra vitia; *obsecra,* ecce oleum leniens; *increpa,* en baculus et virga percutiens. Obsecro ergo his omnibus instructi, pascite gregem Dei administrando eis doctrinam christianam, verbum salutis, panem frangendo, imo masticando; et in fauces inserendo parvulis et rudibus, hoc est, simplices instruendo, monendo, catechizando, in fidei et pietatis rudimentis docendo eos, ut loquitur Apostolus: *Elementa exordii sermonum Dei.* Hoc est enim quod a nobis tam sollicite requiritur, et quidem sub interminatione censurarum, quia plurimi simplices et errant et ignorant, gravi eorum qui præsunt negligentia. Experientia id docet. Nam interrogati facile tibi respondent plures Deos esse: Patrem esse Filio seniorem; Patrem hominem esse. Ignorant quæ persona carnem assumpserit; vinum quod datur communicantibus, putant Christi sanguinem; et circa Eucharistiam vix quidquam bene norunt. Suum *Credo* recitant, velut Psittacus suum χαῖρε. Nesciunt quid sit dolere de peccato; nesciunt quid sit Ecclesia, quid carnis resurrectio. Cogitationes esse confitendas ignorant, et pleraque similia ad salutem omnino necessaria. Incumbit ergo hæc nobis cura, nec quisquam dedignari debet hanc humilem instructionem, quia et eam Paulus et apostoli non sunt dedignati, et post eos viri insignes et Ecclesiæ doctores hoc munere magno fructu et Ecclesiæ bono perfuncti sunt. Hoc munus ipse obibat Joannes Gerson, licet cancellarius Parisiensis; cumque aliqui obtrectarent tanquam indignum foret cancellario: « Convincit, inquit, illos exemplum Christi, qui ait: Sinite parvulos ad me venire! O bone Jesu, quis ultra post te verecundabitur esse humilis ad parvulos, quando tu usque ad castissimos puerorum amplexus brachia inclinas et circumligas? Absit ergo ut indignum sit parvulorum animas plantare et rigare. Venite igitur, parvuli, ad me, ego vobis doctrinam, vos mihi orationem impendetis, sic angelos nostros vicissim lætificabimus. » Ita ille.

SECUNDA PARS.

Secundo, oportet pascere orationis et sacramentorum subsidio. Officium enim pastoris est intercedere pro populo, quia, velut medius et sequester constitutus est inter populum et Deum. Sic Aaron sumens orationem pro scuto, et ignem de

altari cum incenso, procedit ut leniat iram Dei. Sic Moyses velut luctans contra Deum, et ultrices ei ligans manus, urget dimitti noxam populo. Samuel quoque luget, et intercedit pro Saül; et Jeremias die ac nocte pro peccatis Jerusalem.

Hinc etiam est quod angeli nomen sortiatur sacerdos : *Angelo Ephesi, angelo Philadelphiæ scribe; Debent habere mulieres velamen propter angelos;* quia, sicut angeli officium est nos a trito tramite vitiorum ad æternitatis angustam semitam traducere, revocando a malo, instigando ad bonum, item preces et vota nostra Deo offerre, et dona Dei ad nos referre (ideo enim ascendunt ad Deum, et descendunt ad nos in scala Jacob); ita etiam pastorum est gregem suum per veram salutis viam manuducere, vota et preces æterno Deo, vivo et vero offerre, pro redemptione animarum, pro spe salutis et incolumitatis eorum; miserias orphanorum, inopiam debilium, desperationes languentium, afflictorum gemitus, defectus senum, suspiria juvenum, vota virginum, lamenta viduarum, Deo præsentare, orare pro pereuntibus, ut revocentur, pro labentibus, ut non collidantur, pro lapsis, ut erigantur; pro stantibus, ut confirmentur; pro justis, ut coronam adipiscantur. Sæpe ergo accedens ad thronum gratiæ, ad auream virgam clementiæ, osculans ejus summitatem, repetat illud : *Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex, dona mihi animam pro quo rogo, et populum meum pro quo obsecro.* Hinc sacerdos (*Exodi* XXVIII) jubetur portare super pectus in rationali, nomina filiorum Israel duodecim tribuum, *tanquam memoriale coram Domino*, inquit Scriptura, simulque etiam insuper humerali super utrumque humerum in duobus lapidibus onix, ut meminerit se eorum quos portat debere recordari, et curam gerere. Debet et pascere sacramentorum ministerio, præsertim pœnitentiæ. Ibi debet diligenter vultum pecoris agnoscere, statum interiorem conscientiæ; ut ei alimentum præbeat conveniens monitionis et doctrinæ, debet remedium adhibere, *oleum et vinum* vulneribus ejus infundendo, pungendo et ungendo, austeritatem cum mansuetudine miscendo. Utique exprimenda est gravitas peccatorum pœnitenti, ut timore Dei, et odio peccati configatur, nec facile relabatur; nec enim perfunctorie aut leviter res agenda, sæpe enim contingit nos alienis involvi peccatis, dum pœnitentes non reprehenduntur, ipsosque alto correptos somno obdormire; quosdam quidem « in cubilibus et impudicitiis, » alios « in comessationibus et ebrietatibus, » plerosque etiam « in contentione et æmulatione, » dum non satis acri voce a confessariis excitantur, sed cum blandimento dimittuntur. Ad hos dirigitur vox illa Domini : *Væ qui consuitis pulvillos sub omni cubito manus, et cervicalia sub capite omnis ætatis, dicentes : Pax, et non est pax;* dimittentes eos cum pace et absolutione, et sic in peccatis dormiunt cum securitate. *Væ qui linistis parietem absque temperatura, dico vobis quod casurus sit paries et dissipandus.*

Nemini facile manum imposueris, dicebat Apostolus; debes enim prius animæ statum pervidere, etiam usque ad intimas cogitationes penetrando. Debes lanceola ulcus, quod sæpe clausum est, ut erumpat sanies, perforare, quia frequenter verum est, *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices a facie insipientiæ*, et pœnitentis qui vulnus illud non satis declarat, et confessarii qui nescit urere et secare. Dominus ad Ezechielem : *Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes tuorum magnas.* Fode parietem templi, et videbis abominationem. Et cum fodissem, inquit, vidi universa idola depicta in pariete, similitudinem animalium et reptilium, etc. Ita dicit Dominus confessario : Fode parietem, penetra, secare, fode pœnitentium conscientias, et plurima reperies idola, multam abominationem. Imo sæpe reperies in aliquibus vix tota vita unam bonam confessionem. Obsecro ergo juxta Apostolum ibi, diligenter pascite qui in vobis est gregem Dei, utique diligenti sacramentorum ministerio incumbantes.

TERTIA PARS.

Pascere debet tertio conversationis exemplo : sic nos existimet homo ut ministros Christi, *Nemini ergo ullam dantes offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum.* Ad nos dirigitur illud : *Vos estis sal terræ, lux mundi.* Quid nitidius luce? Quid purius esse deberet sacerdote? Manum illam quæ Christi carnem tractat; os illud quod spirituali igne repletur; lingua quæ tremendo nimis sanguine rubescit, quo non solari radio puriorem esse oporteret? inquit Chrysostomus. Vos estis lux mundi. Lux non inficitur luto, nec terrena corruptione, licet per terram transeat; sic nec sacerdos infectionem debet contrahere, licet cum hominibus pravis et luteis debeat conversari. Lux viantibus iter præmon-

atrat, ita debet pastor deviantibus. Hinc presbyter quasi præbens iter. Sine luce omnia in tenebris et cæca caligine jacent, et quodam frigore constricta languent. Ita sine bona et lucida pastorum vita, mundus vivit in tenebris errorum, ignorantiæ, flagitiorum, frigescente fide et charitate. Vos quoque estis *sal terræ*, quia mentes subditorum sapore vestro salire et condire debetis, et a putredine vitiorum protegere. Sed si sal infatuatum fuerit, mittitur foras; si vita vestra corrumpatur, vel aqua carnalis concupiscentiæ, vel pravis humoribus superbiæ aut avaritiæ, vilipenditur, et velut sal infatuatum proteritur, quia nec honor sacerdotio debitus exhibetur. Sal ergo sumus, imo *Christi bonus odor* esse debemus *in omni loco*, ut aiebat Apostolus, quia fragrantia virtutum, castitatis, modestiæ, pietatis, omnes ad Christum debemus attrahere et ad glorificandum Deum. Omnia nostra opera, conversatio ac vita, cœlestem debent redolere gratiam, ait Hieronymus. Ita nimirum ut nihil sit in actu inverecundum, in gestu immodestum, in verbis procax, in incessu turgidum, in sermone obscœnum, *sed sit semper sermo gratiæ sale conditus*, ut ait Apostolus; *sit lingua eucharis*, ut loquitur Sapiens. *Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos*, inquit Christus. Hoc igitur vult divus Petrus: *Pascite qui in vobis est gregem, forma facti gregis ex animo*. Forma, inquit divus Thomas, ad cujus aspectum informentur alii et concipiant fœtus similes diversarum virtutum, sicut ad aspectum virgarum diversi coloris, oves Jacob concipiebant agnos juxta colores quos videbant. *Forma esto gregis*, hoc est, ita vive, ait Anselmus, ut sis omnibus forma bene vivendi, et qui te viderint, legant in operibus tuis velut in libro et exemplari quod agere debeant.

Nonne et hoc volebat insinuare Christus dum de vero pastore dicit, quod vocem ejus audiunt, et quod ante oves vadit? ubi Cyrillus: « Ante oves pastor vadit, quando ipsis proponit vitæ exemplum quod imitentur, et per bonorum operum gressus iter ostendit quo debeant incedere. Nam sæpe fit ut dum pastor per abrupta graditur, quod ad præcipitium grex sequatur.

Unde monebat divus Gregorius: Scire debent qui præsunt, quod tot mortibus digni sunt, quot ad subditos perditionis exempla transmittunt, quia pereuntium animarum sanguis requiretur de manibus eorum. Præclarum de hoc refert exemplum Cantipratus: « Quidam erat per multos annos male regens sibi subditos, nec respondens vocationi suæ. Tandem morbo correptus decubuit, et apparuit ei divus Petrus, qui pastorum curam agit Pastorum primus. Apparuit autem huic cum gravi ægritudine conflictanti, severo et minaci vultu, exhibens libellum in quo cogebat eum legere; scriptura autem quæ libro continebatur hæc erat, ex *Ezechiele* deprompta: *Mortificas animas quæ non moriuntur, et vivificas quæ non vivunt.* Hæret ipse et horret, contra se velut decretum pronuntians, aversatur conspectum ut ulterius non legat; sed urgetur et cogitur ab Apostolo glossam legere quæ in margine erat talis: « Quando reduces animas de inferno, quas tuo destitutas exemplo æterno supplicio demersisti? » Cum vero is præ horrore ex confusione respondere non posset, disparet visio; ad se rediens, anxium se et sudore perfusum reperit. Nec mora: consilio cujusdam viri sancti, dirumpit omnes compedes, solvit omnia vincula, sæculo valedicit, et Christi se vovens servituti in monasterio Camberonensi, ordinis divi Bernardi, beatissimo fine quievit. Jam scilicet agebatur cum illo, sed satis tempestive, examen et tribunal illud quod omnes pastores concernit apud Jeremiam: *Ubi est grex tuus, pecus inclytum tuum? Quid dices in die quando visitaberis? Numquid dolores quasi parturientis apprehendent te.* Non ergo parvi momenti est aliorum curam suscipere, ad quam tam facile aspiramus, et tam languide eam administramus, sed sæpe est periculose exponere, et æternitatis aleam jactare. Quia de quolibet subdito nobis dicitur: Custodi unum istum sollicite, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima illius.

Multo præstaret asinarum quam animarum esse pastores. Magnum est periculum de factis alienis rationem reddere illi qui pro suis non sufficit. Hoc est quod scribebat Bernardus: « Si ergo latens in caverna et velut sub modio non quidem lucens, sed fumigans, tamen impulsus ventorum et tentationum nec sic declinare sufficio, sed vento agitatus instar arundinis huc illuc circumferor, quid positus supra montem, positus supra candelabrum? Solus mihi servandus, solus mihi sum tædio, solus scandalo, oneri, periculo, ita ut propriæ gulæ, ventri, oculo scandalizanti, sæpe irasci oporteat. »

Quibus ergo molestiis angitur is cui si propria desint, nunquam de alienis desunt foris pugnæ, intus timores?

Hinc et Augustinus ad Valerium: « Ante omnia peto ut cogitet religiosa sua prudentia, nihil esse maxime nunc facilius et lætius hominibus, episcopi, presbyteri, diaconi officio, si perfunctorie res agatur, sed apud Deum nihil miserius, tristius et damnabilius. Et nihil esse in hac vita laboriosius, difficilius, periculosius; apud Deum vero nihil beatius, si eo modo militetur quo imperator jubet.» Hæc Augustinus.

Propterea ergo ad bene pascendum animat nos divus Petrus dum subjungit: *Et cum apparuerit Princeps pastorum, immarcessibilem coronam cum eo percipietis in gloria.* Tunc enim is qui fructum in grege fecerit, veniens veniet cum exultatione portans manipulos suos; et coronam accipiet non solum vitæ æternæ, sed et specialis gloriæ aureolam quæ debetur eis qui ad justitiam erudiunt multos. Hi tanquam stellæ illustrius cæteris *fulgebunt in perpetuas æternitates.* Cum ergo apparuerit Princeps pastorum, tunc apparebunt ipsi cum gregibus suis, qui instar coronæ eos cingent, dicente Apostolo: *Quæ est spes nostra et corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum in adventu ejus?* Ibi ergo Petrus trahens post se Judæam conversam apparebit, inquit Gregorius. Ibi Paulus conversum, ut ita dixerim, ducens secum mundum. Ibi Andræas Achaiam, Joannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectu Judicis ducet. Ibi omnes dominici gregis arietes cum animarum lucris: « Quid ergo nos miseri dicturi sumus, qui ad Dominum post negotium vacui redimus? qui pastorum nomen habuimus, et oves quas ex nutrimento nostro debebamus ostendere, non habemus? Ponamus, viri fratres, ob oculos illum districtionis diem, quo Princeps pastorum veniet, et rationem cum servis suis quibus talenta credidit, ponet, et hac consideratione excitemur et stimulemur ad solerter pascendum ejus gregem. Quare concludens apostolica voce, iterum repeto: Obsecro vos in Christo Jesu, et obtestor per ejus sacram passionem, per sanguinem quem pro grege fudit, per communem fidem et salutem, per gloriam quam expectamus, per quodlibet quod est sacrum in cœlo vel in terra, pascite qui in vobis est gregem, pascite doctrinæ verbo, pascite conversationis exemplo, pascite spirituali subsidio, ut sic immarcessibilem coronam percipiatis in gloria.

FINIS COLLATIONUM DE OFFICIO PASTORALI.

TIARA SACRA

MONILIBUS QUINQUE ADORNATA

E SACRÆ SCRIPTURÆ THESAURO

R. D. PRÆLATO LAURIENSIS CŒNOBII IN DIE INAUGURATIONIS SUÆ DEDICATA.

MONILE PRIMUM.

Domini est assumptio nostra. Et Sancti Israel regis nostri.

Non irrepis, ut olim Abiron; Sed [illegible] tus tanquam Aaron, Esto floridæ virgæ memor.

(Ex Psal. LXXXVIII; et Num., XVII.)

FELIX OMEN.

VOTUM SACRUM.

Fiat manus tua, Domine, super virum dexteræ tuæ.

Et super Filium hominis, quem confirmasti tibi. Psal. LXVII.

PARÆNESIS EXPLICANS VOTUM.

Agedum, *vir dextræ*, sit spiritus, et manus Domini tecum. Illa te regat, erigat; illa te protegat, benedicat. Cur a sacrorum hierarcha, Dei vices gerente, manus impositio tuo fit in vertice, in sacra inauguratione, nisi pro hac imploranda directione, protectione, benedictione? Olim Jacob benedixit Ephraim, cancellatis manibus, ut sacer textus commemorat. Nec id sine mysterio. Nempe Ephraim sinistræ adstabat ut junior, Manasses senior dextræ. Voluit vero Jacob potiorem partem in benedictione Ephraim impertiri, præ fratre Manasse; ideo commutat manus, ut dextera valeat eum benedicere, ut *virum dexteræ* valeat eum efficere; ideo et merito in ortu nomen *Ephraim* acceperat, id est *crescens et sanctificans*. Sic tibi primas in benedictione inter fratres attribuit Dominus, ut sis *vir dexteræ ejus*, ut sis *Ephraim*, crescens et fructificans præ cæteris. Sic ergo *vir dexteræ es*, quæ a sinistris sunt despice, infima et caduca; quæ a dextris sunt suspice, sublimia et æterna. Nec vero immemor sis, in sublimiori licet dignitatis apice constitutus, te *Filium hominis* imbellem, invalidum ideoque indigere robore ex alto. Infirmitatis agnitio, divinæ virtutis est impetratio. De prælatis Ecclesiæ dicit ipse: *Ego firmavi columnas ejus*. Ecce erigeris ut lapis ad fundamentum, ut columna ad sustentaculum; efflagitanda igitur fortitudo ac soliditas a divina virtute, ut confirmeris et aptus fias oneri sustinendo totius imponendæ molis sacri ædificii. Scire enim decet, ac sæpius mente repetere, te electum esse et erectum, ut infirma confirmes, disrupta consolides, depravata convertas. Idcirco et nos pro te ad Dominum clamantes repetimus: *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ. Et super filium hominis quem confirmasti tibi.*

PARÆNESIS EXPLICANS MONILE.

Pedum pastorale, quo inaugураris, memorem te reddere potest Aaronis. A Deo vocatus ille fuit, et virga portentosa electionis divinæ symbolum extitit. Vitam autem prælatorum et dotes eorum virga illa signabat. Vis audire qualis debeat esse prælatorum vita? Utique frondosa, florida, frugifera. Frondosa cœlestis gratiæ virore; florida boni nominis odore; frugifera sancti operis fœcunditate. Sic poterunt vere isti dicere: *Domini est assumptio nostra, et Sancti Israel regis nostri*. Sic poterunt cum fiducia sibi persuadere se non irrepsisse ad dignitates aut contendisse instar Abironis, sed vocatos esse instar Aaronis. Audi ergo, audiant et prælati cœleste monitum Sapientis: *Obaudite me, divini fructus, et quasi rosa juxta rivos aquarum fructificate; quasi thus Libani odorem suavitatis date. Florete, flores, quasi lilium et frondete in gratiam.* Audis frondes, flores, fructus ab his requiri qui in religione, aut in Ec-

clesia Dei tanquam in fertili solo Domini plantati, aquis divinæ gratiæ sunt irrigui. Hujus te rei commonefaciat pedum istud adornatum, prælaturæ tibi delatæ sacrum signaculum. Certe illud ipsum quod olim virga florens ab Aarone deposcebat, designat modo a te gerendum. Ideo monemus ut floridæ virgæ memor sis, et frondes, flores, fructus germines. Sed perpende ulterius Virga illa non absque mysterio amygdalina fuisse perhibetur. Quid enim? Nonne amygdalus inter cæteras arbores primigenia est et flores prima parturit? Nonne citissime excussa hybernali aura evigilat? Nonne ventos, tempestates, grandines fortiter novit perpeti? Ita noveris, te præ cæteris electum ut virtutis et gratiæ vernantibus gemmulis cæteris etiam præfloreas. Noveris quoque pervigilandum tibi in commisso munere, omni excusso frigore et tepore. Noveris denique non paucas tibi tempestates, ventos et grandines imminere, si perfecte tuo volueris fungi munere. Sed adversus hæc omnia infractus animus fructum debet patientiæ conservare, sub amaro licet cortice. Merito ergo virgam Aaronis, virgam amygdalinam, tibi pro monili offero, quod monitum sacrum contineat nobilissimæ et sublimissimæ dignitatis tuæ, quodque excitare te valeat, et in munere tuo fortem pervigilemque reddere. Ergo eam conspiciens, dicere poteris cum Jeremia: *Virgam vigilantem ego video. Mentem vigilantem gerere debeo.*

FELIX OMEN.

MONILI II.

Ut diligas justitiam et oderis iniquitatem. Propterea unxit te Deus oleo lætitiæ.

In vestis oram fluat unguentum a capite (ex Psal. XLIV et CXXXIV).

VOTUM SACRUM.

Det tibi Deus de rore cœli benedictionem, et pinguedine terræ abundantiam.

Esto dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuæ.

Qui tibi maledixerit, sit maledictus; qui tibi benedixerit, sit benedictus.

PARÆNESIS EXPLICANS MONILE.

Justitia et iniquitas adversantur sibi; tu illam tuere, hanc torvo oculo intuere. Tibi committuntur justitia et religio, utraque virgo incorrupta, pro cujus integritate oportet regio et excelso animo decertare. Ob eam rem defert diadema et sceptrum, tiaram et pedum, regiæ et sacerdotalis dignitatis indicium. Nec unctio interior deest, a Domino et Christo ejus defluens. Sit ergo virga directionis, virga regni tui, imbelles sustentans, rebelles domans, segnes stimulans et pungens, recalcitrantes feriens et expungens. Dilige justitiam, odi iniquitatem, et audi monitum Sapientis: *Noli fieri judex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates. Noli esse pusillanimus, et ne ponas in felicitate tua scandalum.* Unctio cœlestis gratiæ, qua christos suos ungit Christus, roborabit te et de omnibus docebit te, si modo aurem interiorem illi volueris inclinare. Quinimo illa per te in consortes poterit derivari, ut fiant theodidacti, sive docibiles Dei. Ac sicut ab Aaronis perfuso capite oleum sacratum in genas ac fuciem, deinde et in oram vestis defluebat, ita cum in caput electus sis, decet te divini ceromatis et unguinis florem præ cæteris participare, et in inferiora membra refundere. Dicam igitur cum nostro Ecclesiaste: *Omni tempore vestimenta tua sint candida. Et oleum de capite tuo non deficiat.*

PARÆNESIS EXPLICANS VOTUM.

Dedit Dominus sacro ordini sancti Benedicti benedictionem de rore cœli, dedit et benedictionem de pinguedine terræ; hoc providit ei copiose opes terrenas, providit et cœlestes. Et quidem ros cœli terræ pinguedinem generavit, quia religio et pietas peperit divitias. Sed, heu! filia devoravit matrem. Nam variis in locis copia opum abligurivit religionem Multi enim, affluentes divitiis, affluxere et vitiis, neglecto rore cœlestis gratiæ et ordine disciplinæ. Tu vero huic rei provide, satage, ut ager quem excolendum suscipis, tanquam hæreditas Domini primum roris cœlestis benedictione irrigetur, et disciplinæ sanctæ sarculo a vepribus expurgetur. Sic semen sacratum et benedictum germinabit De et Benedicto. Exinde advigilare ut hæreditas terrena r Petri, et possessio fidelium pietate ventur, juste dis Dominus, primc irriguum superi terræ irriguum renamque sub valeas dispens fratrum tuoru *filii matris tu* magis ambio ventur filii n

bent obedientiam, honorem, timorem. At cupio magis ut subdantur per filialem affectum, observantiam, amorem. Nomen prælati nomen est imperii et honoris; nomen abbatis, nomen est suavitatis et amoris. Utrumque junge, et suadente apostolo Petro, *non tam sis dominans in cleris, quam factus ex animo forma gregis.* Memor sis Domini pronuntiantis: *Reges gentium dominantur eorum: qui autem major vestrum est, fiat sicut minor.* Hæc si observes, a lingua malignantium et a verbo aspero securior eris. Et qui tibi benedixerit, erit benedictus. Tunc quoque de prænobili cœnobio tuo, et alumnis curæ tuæ commissis, poterit illud dici: *Quam pulchra tabernacula tua, et tentoria tua: Valles nemorosæ, et horti circa fluvios irrigui. Ut tabernacula quæ fixit Dominus quasi cedri prope aquas.*

FELIX OMEN.

MONILE III.

Imponitur vertici tuo corona de lapide pretioso.

Illa ornat, sed onerat, nisi onus benedicto tollat.

Prævenias ex imo oratione; prævenieris ex alto benedictione (ex Psal. II).

VOTUM SACRUM.

Benedictio illius qui apparuit in rubo sit super verticem tuum.

Quia Nazaræus es tu inter fratres.

Egressus es lapis, regressus pastor Israel (ex Deut., XXXIII et Gen., XLIX).

PARÆNESIS EXPLICANS MONILE.

Non omne quod rutilat aurum est, nec quidquid aureum aut speciosum, mox amblendum. Annon aurea reperiuntur vincula, aurei compedes, aurei laquei præfocantes? Absalon aureis suis capillis et coruscante cæsarie ad funestam arborem suspensus lugetur. Vitta aurea caput ni- ...inum stringens, vertici ornamento est, ...rmento. Galea auro splendescens ...h pondus onerosa fit et ...m ex gemmis con- ...uere gestantem, ...emiscens pronun- ...na, quas sub ru- ...tegis! Has qui- ...ad te dignaretur ...honorum faces, ...fasces, sub qui- ...gnitatum rosæ ...ngentes. Vidi ...bolum et em-blema pedum abbatiale depictum, quasi prostratum humi, et in pulvere neglectum, cum hac inscriptione: « Qui non novit me, tollat me. » Hoc igitur nec te lateat, cidarim et tiaram, monilibus licet promicantem grave pondus prælatis advolvere. Hoc te experientia plenius poterit erudire. Subtiliter et vere Urbanus VII, dum pontificali veste indueretur, cum vocis et cordis singultu dixisse fertur: « Quis credat tam subtili indumento tantum ponderis involvi? » Verum enim onus prælati non parum sublevat benedictio Dei. Illa vires subministrat ad portandum cum solatio, quod vix attingi poterat gravi sine tædio. Hoc igitur monile te admonet; divinam e cœlo opem fixis oculis suscipere, divinamque benedictionem ferventibus votis implorare, et dicere: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Monet quoque onus quod tuis incumbit humeris ponderare in maturitate, in sanctuarii siclo et pondere; ut cum agnoveris illud, et præveneris Dominum intima oratione, præveniaris ab illo superna benedictione. Tunc vero et illud e *Psalmis* poteris ore et corde sonoro decantare: *Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam et misericordiam suam a me.*

PARÆNESIS EXPLICANS VOTUM.

Christus in flammivomo crucis rubo, inter rubentes spinas, manus protendere cernitur. Si sciscitaris rationem, paucis edisseram. Quemadmodum olim Dominus Moysi e rubo ardente benedictionem est largitus, legatum tum eum inaugurans, sic et modo ex mystico crucis rubo benedictionem expansis manibus impertitur Nazaræis: hoc est, sacerdotibus et prælatis, legatione pro ipso fungentibus. Annon hi merito dicuntur nazaræi inter fratres, quandoquidem speciali ritu segregati sint, consecrati, coronati? Ergo benedictio super verticem eorum. A quo vero, nisi a nazaræorum principe, et summo Sacerdote? Quis ille, nisi Dominus Jesus Christus? Quicumque ipsius exposcit benedictionem, in rubum oculos mentis convertat. Inspiciat frequenter pietatis oculo, sacerdotii ipsius ac nazareatus insignia. Cordi illa imprimere, operibusque eadem in seipso, quoad fieri potest, conetur exprimere. Intueatur sacratissimam ipsius tiaram et infulas, e spinis et rubeto contextas. Intueatur sanguineas guttas, quasi gemmas in vertice rutilantes. Perspiciat manus et digitos transversis radiantes clavis, quasi pretiosis annulis. Contem-

pletur ejus pedum pastorale et pontificale, asperum illum crucis baculum, cui innititur ingrediens Sancta sanctorum. Attendat denique sacrificium et holocaustum quod in odorem suavitatis offert, cruoris purpurea veste, quasi podere sacerdotali adornatus. Hæc sunt summi sacerdotis, summique Pastoris et abbatis pontificalia, et abbatialia insignia.

Hæc sacrosancta sunt ejus stemmata, in quibus gloriatur, in quibus et optat ut nazaræi omnes ac religiosi, omnesque sacerdotes, abbates, pontifices glorientur. Ab illis omnis derivatur benedictio, quam ipsi suo exoptare possint in regimine. Hunc ergo pontificem tuum e rubo flammante manus protendentem, ut tuo illas imponat vertici, oculis fidei contemplare. Hodie sacrata benedictione præsulum ejus vertices gerentium, legatus inauguraris, consecraris. Illius porro vivum exemplar decet te jugiter menti proponere, ut sicut consors es unctionis, et benedictionis ab illo promanantis, sic et consors sis sanctæ imitationis. Nempe cum ejus personam geras sacro in regimine, ab illo ediscendum est quomodo perfecte tuo possis perfungi munere. Ac meminisse te convenit, quod quidem *egressus sis lapis*, dum e monasterio ad curam animarum multis ab hinc annis fuisti evocatus. Parochialis enim ecclesiæ directionem susceperas, ut super angulari lapide Christo Jesu ædificareris. At modo revocatus ad cœnobium, *regressus es pastor Israel*, electus pastor benedictinæ congregationis. Quæ quidem imitatione parentis sui Benedicti, recte Israel nominatur; hoc est videns Deum. Hæc est enim generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob. Quapropter de te, dum illi præses eligeris et consecraris, merito festivus chorus concinit : *Hic accipiet benedictionem a Domino : Et misericordiam a Deo salutari suo.*

FELIX OMEN.

MONILE IV.

Humilitas in honore, honor est ipsius honoris.

Humilitas sine honore, ipsa sibi sufficit ad honorem.

Noli extolli, illud time : elevans allisisti me (ex Psal. CI).

VOTUM SACRUM.

Provideat Dominus spirituum, ut digne sis per hanc multitudinem; Possisque ante eos exire, educere, introducere

(ex Num. XVII).

PARÆNESIS EXPLICANS MONILE.

Neutiquam tibi adblandiatur eminens celsitudo. Humiliare potius debet ejus pedissequa sollicitudo. Ab altiori gradu ruina periculosior; grave judicium his qui præsunt. Audi sanctum Cyprianum : « Fœnore quodam, quanto amplior fuerit forma dignitatum et honorum, tanto major exigitur pœnarum usura. » Annon et idipsum insinuat Rex et Propheta? *Exaltatus autem, humiliatus sum, et conturbatus.* Conformiter his Sapiens, in suo *Ecclesiastico*, te prælatosque omnes commonefacit, disertis istis verbis : *Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in his quasi unus ex ipsis, curam illorum habe, et sic confide, et omni cura tua explicita recumbe, ut læteris propter illos, et ornamentum gratiæ accipias coronam, et dignationem consequaris corrigationis.* Aurea sane sententia, inscribi digna prælatorum aulæ, vel conclavi; magis autem penitiori mentis eorum sacrario. Sed et plenius de his te erudire potest magnus Gregorius, magni patris Benedicti sectator eximius, ordinis ejus alumnus. Ille in opere suo *Pastorali* prælatos instruit quomodo in gradu sublimi se gerere debeant, ut ordinem suum illibatum tueantur, ac in illis sollicite requirit humilitatem talem, sed humilitatem quæ sit sine dispendio auctoritatis et disciplinæ. Audi ejus monitum propriis verbis expressum, quod tuo recondas pectori : « Humana mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur; quanto magis in altum se erigit, tanto ei potestas se adjungit. Hanc tamen potestatem dispensat qui noverit, et sumere ex illa quod adjuvat et expugnare quod tentat; æqualem se cæteris cum illa cernere, et tamen peccantibus zelo se ultionis anteferre. Summus itaque locus bene regitur, cum is qui præest, vitiis potius quam fratribus dominatur. » Quid elegantius, efficaciusque dici potest ad commendationem humilitatis, simulque ad custodiam auctoritatis et disciplinæ? dispendiosa est enim humilitas, et inanis, quæ ordinem pervertit vel perverti sinit disciplinæ. Tumida quoque est auctoritas, et cœlo terræque odiosa, quæ humilitati non est conjuncta. Inflatio est, non magnitudo. Audi iterum de utraque eumdem sanctum Gregorium sic disserentem : « Solerter intuendum est ne, dum immoderatius custoditur virtus humilitatis, jura solvantur regiminis; et dum prælatus quisque plus se quam decet dejicit, subditorum vitam distringere sub

disciplinæ vinculo non possit. Teneant ergo rectores exterius quod pro aliorum utilitate suscipiunt, servent interius quod de sua æstimatione pertimescunt. Sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus, eos apud se esse humiles etiam subjecti deprehendant; quatenus et in auctoritate eorum quod formident videant, et in humilitate quod imitentur agnoscant. » Ea fœdus auctoritatis et humilitatis, plane admirabile, plane amabile, quod prælatis omnibus cordi esse decet; ut humilitas qua intus apud se deprimuntur, sit honor ipsius honoris, quo foris afficiuntur et extolluntur.

PARÆNESIS EXPLICANS VOTUM.

Deus spiritus est, et sacris in litteris, *Dominus Deus spirituum, Pater spirituum, Ponderator spirituum*, est nomen ejus. Utique omnia corda et spiritus creat, ingenerat, ponderat. Is qui cuncta suo temperat arbitrio, spiritum ac multiformem gratiam afflat unicuique, secundum cujusque vocationem, ac secundum varia ad quæ destinat munia. Hoc ergo sacro voto obsecratum volumus Dominum Deum spirituum universæ carnis, patremque ac ponderatorem spirituum universi orbis; ut cum te ad regendum destinarit, providere dignetur, et communicare huic sublimi muneri spiritum congruum et efficacem. Spiritum utique benedictum Benedicti patris tui tibi adoptamus, ut eodem spiritu impulsus, illiusque exemplo præanimatus, ante gregem tuum egredi valeas et ingredi, educere et introducere. Pastor gregem suum modo præit, modo sequitur ut dirigat, ut pascat. Quod si per abrupta pastor graditur, facile contingit quod ad præcipitium grex sequatur. Tu pastor es electi gregis, cave præcipitia. Ut vero perfecte pastorali fungaris munere, opus est sibilo, opus est et virga. Sibilo, ut oves errantes revocentur; virga, ut dirigantur, et delinquentes feriantur. Et quidem duplex tibi virga convenit, ut possis dicere cum Propheta: *Assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi* decorem, *alteram vocavi* funiculum *et pavi gregem.* Quid binæ illæ virgæ? Duplex regimen designant, diversæ subditorum conditioni pernecessarium. Unum est suave, speciosum et decorum, quando regi possunt amore, clementia, suavitate. Alterum est severum, minax, pœnisque permixtum, quando duri sunt, cervicosi, elati. Hi cum constringi magis debeant quam duci, virga qua reguntur, Funis et Funiculus nuncupatur. Docebit te morum et humorum conditio, quando virga decoris utendum fuerit. Spiritus prudentiæ suggeret quando virga Funiculus nuncupata sit exerenda. Sed et regula patris tui Benedicti de his te erudire est nata. Interim, quidquid circa oves peragis, sive vocando, sive revocando, sive reducendo, sibilo, sive virga utendo; hunc semper scopum specta, et ad æternitatis virentia pascua eas ducere valeas et introducere. Tunc tibi erit merces a Domino oves et pastores recensente, quando erit unum ovile, et unus pastor; quando qui deducit velut ovem Joseph manifestabitur coram Ephraim, Benjamin et Manasse, hoc est, coram variis ordinibus electorum, limpida divinitatis suæ visione. Hæc erit remuneratio pastorum, principem pastorum claro intuitu cernere. Hæc erit remuneratio ovium Agnum cœlestem jugiter sequi deducentem ad vitæ fontes aquarum. Tu vero dum in Ecclesia Dei et pascis et pasceris, dic cum fiducia et gratitudine: *Dominus regit me, et nihil mihi deerit: In loco pascuæ ibi me collocavit.*

FELIX OMEN.

MONILE V.

Procul a luce tenebræ et caligo:
Procul ab igne fumus et fuligo.
Ardete et lucete.

VOTUM SACRUM.

Sic luceat lux vestra coram hominibus:
Ut videant opera vestra bona.
Et glorificent Patrem vestrem qui in cœlis est.

PARÆNESIS EXPLICANS MONILE.

Christus Dominus de se pronuntiat: *Ego sum lux mundi.* Id vero non solum quamdiu fuit in mundo, sed et perpetuo verum est, quamdiu stat mundus. Illuminat enim omnem hominem venientem in hunc mundum, illuminat omnem egredientem ex hoc mundo. Quicumque oculos aperit, hanc lucem cognoscit. Et licet militantis Ecclesia horizontem præsentia corporali reliquerit, supremum cœli verticem conscendens; radios tamen fulgurientes et coruscantes hactenus misit, et in finem usque sæculi promisit. Hi variis in orbis partibus serie ordinata dispertiti, lucem quoquoversum diffundunt. Quinam hi radii? Ecclesiæ sunt prælati, quorum fulgida vita, et fulguriens auctoritas tenebrosis frigidisque mentibus lucem et calorem valeat impertiri. Facem ipsi deviantibus in caliginosa umbra præferunt,

pedem erroneumque gressum in viam
itatis et æternitatis revocent.
u his radiis evidenter æternis solis
endor vigorque agnoscitur, quando er-
um fugant tenebras, et vitiorum eli-
nant catervas, quasi noctuas aut ves-
titiones lucis osores, qui ad ejus præ-
tiam antris se demergunt. Prælatorum
nus esse arguere opera tenebrarum, et
terminare tenebriones a filiis lucis, quis
ciari potest? Ergo, o prælati, merito
is inclamatur : *Vos estis lux mundi.*
strum est ab horizonte in quo consti-
i estis, omnem caliginem, auctoritatis
vitæ piæ corusco jubare, propulsare.
go agite, puram fundite lucem pietatis
sapientiæ. Hanc a solis æterni peren-
nte splendore, veluti totius luminis
ite, potestis cum volueritis in vos deri-
re. Vos ejus estis radii igniti et scintil-
ites. A vobis igitur dissiliant scintillæ
us ignis, de quo dixit : *Ignem veni mit-
e in terram, et quid volo nisi ut ar-
at?* Terrena et frigida corda calore cœ-
ti succendite. Algidæ aridæque telluris
cera vestro penetrate fervore, ut fru-
m ampliorem valeat producere. Vos es-
stellæ illæ de quibus Propheta : *Stellæ
derunt lumen in custodiis, et vocatæ
erunt : Adsumus. Et cum jucunditate
erunt illi qui fecit illas.* Quid illæ cus-
diæ stellarum, nisi cœnobia et prælа-
ræ in quibus positi estis, a Deo vocati,
lucem fundatis? Ergo ejus qui vos vo-
vit, et ibi constituit voto respondentes,
cete illi cum jucunditate. Tandem vero
custodia hac inferioris horizontis vos
nsferet, et cœlis sublimioribus figet,
fulgere possitis in perpetuas æterni-
tes.

PARÆNESIS EXPLICANS VOTUM.

Sic luceat lux vestra, o prælati, ut fumo
t nebuloso vapore non sit permixta.
uisquis fastus honori vel scientiæ se
rgidum ostentat, aliquam fuliginem ex-
icat propinquitati, aut velut titio fumi-
ns, non lucem, sed obscuritatem parit,
on discutit tenebras, sed excutit lacry-
as intuenti. Vos vero non sic quos ele-
t Dominus, et evexit latentes sub mo-
o, ac in sublimi Ecclesiæ candelabro
nstituit, ut luceatis omnibus qui in
mo sunt. Imo vult etiam ut luceatis his
i extra domum sunt; extra Ecclesiam
ei jacentes in tenebris et umbra mortis,
scilicet in domum veniant, et dirigant
des suos in viam lucis, de regione um-
æ mortis. Ardete igitur et lucete. Alio-
i veniens veniet is qui ambulat in me-
dio candelabrorum aureorum : *De cujus
ore gladius et romphæa bis acuta procedit.*
Veniet autem et movebit candelabrum
vestrum, ac in perpetuum lucernam ves-
tram extinguet. Imo vero gladio peracuto
oris sui succidet, flammis ultricibus æter-
num devovendos; ideo enim describuntur
pedes ejus veluti in camino ardenti, ad
reprobos ibidem proculcandos. Ardete
igitur et lucete : sed lux vestra sic lu-
cebit ut in gloriam Patris cœlestis radii
ejus jugiter tendant. Absit ut propriam
lucem aut gloriam ambiatis, vel adame-
tis. Vanitatis ventus, aut popularis aura
venenosum afflatum tetigit; veritatis lu-
cem perimit, vel inanem reddit Hunc af-
flatum præcavete. Lux vestra Deum glo-
rificet et in subditorum profectum re-
dundet. Illis præesse non est sine solli-
citudine; illis prodesse non est sine remune-
ratione. Videant et operibus sublimitatem.
Audiant verba vestra; sed prævia simul
intueantur exempla. Concipiant a luce ves-
tra lucem, a zelo ardente fervorem. Ver-
bis sacris Ecclesiæ concludo, et postre-
mum hoc cum ipsa monile et votum, hoc
est monitum sacrum, repræsento, et pec-
tori vestro appendo :

Os, lingua, mens, sensus, vigor
Confessionem personent.
Flammescat igne charitas,
Accendat ardor proximos.

APPLAUSUS CŒLI ET DONA.

Finxere olim poetæ Pandoram ita deorum
sibi gratiam conciliasse, ut concordi fa-
vore eam quisque suis certatim insigniis
adornarit. Jupiter ei fulmen, Neptunus
tridentem, Mars romphæam, Vulcanus
ignem, Mercurius caduceum, Apollo lau-
rum, Bacchus thyrsum, Pallas ægidem,
Cupido pharetram, Minerva librum, Ve-
nus myrtum concessit. Sed et his deorum
insigniis adjuncta fuere correspondentia
dona, potentia et fortitudo, sapientia et
eloquentia, divitiæ et voluptas, venustas
et gratia. Sic perfectionis apicem Pandora
dea omni ex parte est assecuta, et inde
Pandora dicta, quasi omni rerum genere
donata, vel cui omnes dona tribuerunt.

Sed procul hæc figmenta, procul fictitii
illi, fictitiique dii, cum suis insigniis et
donis. Neque tamen enarratio ista et fig-
mentum a nostro est proposito alienum.
Divorum nos favorem, et pietatis et auc-
toritatis eorum insignia his communicari
optamus, qui eorum locum tenent, eorum
vices in auctoritate gerunt, eorum patro-
cinio fulciuntur. Quapropter in die bene-
dictionis et solemnis inaugurationis tuæ

hæc animi mei postrema vota accipe, ex ima cordis provenientia.

I.

Tibi hodie sanctus Petrus, cœnobii tui tutelaris patronus, pastorum pastor, claves suas in potestatis consortium communicet.

II.

Tibi sanctus Paulus, ejus consors et collega, gladium spiritus, quo demetas omnem altitudinem extollentem se contra Deum concedat.

III

Tibi sanctus Benedictus, cujus in præfectura vices geris, pallium suum cum duplici spiritu, velut alter Elias Elisæo discipulo, ad feliciter regendum gregem suum testamento consignet.

IV.

Tibi sanctus Ursmarus, cujus es successor in regimine cum infulis prælaturæ, præroget partem ardentis zeli sui et sapientiæ.

V.

Tibi sanctus Erminus, Abel, Amoluinus, Ulgisus, Theodulphus, quorum hæres in abbatiali dignitate es, et non solum pedum pastorale, sed et virtutum suarum hæreditatem, piorum instar parentum, donent resignent.

VI.

Tibi sanctus Lambertus, ordinis sanc Benedicti quondam alumnus, in cujus fe tivo die auspicato benediceris, podere et ephod sacerdotale, symbolum purita et perseverantiæ, a Domino impetret p sacro munere.

VII.

Tibi Raphael archangelus, cujus nomi insigniris, in omnibus dux sit prævius, caduceum suum tibi consignet, ut sis cis legatus.

VIII.

Tibi Maria virgo, Maria sponsa, anu lum pronuntum tradat, quo Ecclesiæ h jus hodie fidus sponsus inauguraris.

IX.

Tibi Jesus, summus Sacerdotum, Sanctus sanctorum, unctionis suæ copo sam portionem infundat, ut sanct ceris.

X.

Tibi Pater Æternus, et sanctus Spiri cœlestis gloriæ cidarim præparent, æternum cum Christo coroneris.

Sic esto Pandorus, Dei et divorum nis omnigenis adornatus.

APPLAUSUS ET CONCLUSIO AD RAPHAELEM BACCART.

Vita quem religiosa commendat,
Quemque pastoralis sollicitudo probat,
Fratrum electio suffragiis comprobat.
Aloysius Caraffa legatus electionem initiat.
Urbanus VIII pontifex confirmat.
Franciscus archiepiscopus electum consecrat.
Abbas Alnensis, Lætiensis, Rhodien coadjuvat.
Lætus virorum illustrium cœtus circu tat.
Festivus monachorum chorus inclamat
Et dicit omnis populus : *Fiat, fiat !*
Ad multos annos, *fiat, fiat !*
Ad annos æternos, *fiat, fiat!*

FIAT !

SUMMARIUM

RESOLUTIONUM ET RESPONSIONUM

AD QUÆSTIONES PASTORALES FREQUENTIUS RECURRENTES CIRCA PRÆCEPTA DECALOGI VEL CAPITALIA VITIA.

PRÆFATIO.

Quæ de præceptis Decalogi tractavi, in ordine ad catechismos et conciones in gratiam pastorum tractata sunt; in gratiam autem eorumdem brevem tractatum hic damus in ordine ad resolutiones nox ad manum habendas, pro confessionibus audiendis. Summarie enim explicabimus quæstionespræcipuas et magis ordinarias, ut juvetur confessarius, dum vel debet interrogare, vel responsum dare super peccatis Decalogi aliquod præceptum concernentibus. Adjiciemus et pauca de peccatis capitalibus, quia illa fere ad præceptum aliquod reducuntur. Visum est autem expediens has resolutiones ideo seoaratim dare, ut uno intuitu eas pastoe inspicere possint, ut parcant labori et confusiori requisitioni quæ necessaria videbatur, si eas doctrinæ morali pro catechismis et concionibus datæ intermisciussemus, dum de præceptis Decalogi fusius egimus. Quapropter ut hunc laborem nostrum boni consulant rogamus. Quod si his responsis per aliquot capita digestis conjunxerint, resolutiones quas post singula sacramenta in nostro *Candelabro mystico* separatim dedimus, et attentius perlegant et relegant, invenient magnam partem casuum moralium conscientiæ compendiose tractatam et resolutam secundum opinionem celebriorum doctorum, quorum etiam opinioni nonnulla ex praxi a nobis adjecta esse, non sine utilitate, ut speramus, deprehendent.

PARS PRIMA

RESOLUTIONES CIRCA PRÆCEPTA.

CAPUT PRIMUM.

RESOLUTIONES QUÆSTIONUM PASTORALIUM CIRCA PRIMUM PRÆCEPTUM DECALOGI.

Quæro primo de quibus sint interrogandi pœnitentes circa hoc præceptum.

Respondeo : 1. annon crediderint vel deliberato consensu dubitarint de aliquo puncto fidei; 2. annon legerint libros hæreticos vel prohibitos; 3. an Biblia vulgari lingua legant sine licentia si sint laici; 4. annon sint usi superstitionibus; 5. an verbis sacris non sint usi ad turpia, ad amatoria, vel profana, gravi cum irreverentia. Item de irreverentia erga loca sacra, vel res sacras; de odio Dei, de desperatione, de præsumptione. Omnia enim quæ sunt contra fidem, religionem, spem, vel charitatem erga Deum, huic præcepto adversantur. Sed specialiter horum aliqua hic explicanda nobis sunt. Unde

Quæro secundo quid agendum cum rudibus qui ignorant fidei articulos primarios, maxime de Deo trino in personis, in essentia uno, ac de Filii Dei incarnatione.

Respondeo plerosque theologos sentire fidem et scientiam explicitam articulorum et mysteriorum Trinitatis et Incarnationis ita necessariam esse ad salutem necessitate medii, ut sine illa quis nec justificari possit, nec salvari; etiam si ignorans non foret in culpa, quia numquam fuerit instructus. Vide quæ hac de re dixi in resolutionibus de sacramento Pœnitentiæ, cap. II, quæst. 7; et in *Horto Pastorum*, tract. I, lect. 9, in fine. Reliquorum articulorum scientiam aut fidem explicitam dicunt non esse necessariam nisi necessitate præcepti; ita ut si quis sine sua culpa ignoret, quia instructus non fuerit, excusetur, et salvari possit. Et quidem præceptum est sub peccato gravi, ut sciant saltem substantiam articulorum solemnium in Ecclesia Dei : puta, « Christum esse natum de virgine, esse crucifixum, mortuum, sepultum, resurrexisse, judicemque venturum. » Quæ omnia vi ignorant rudes, licet Symbolum non sciant ordinate, aut quid sub quoque articulo contineatur. Sed ad id non tenentur, nisi forte sub veniali. Quod advertere debent pastores nimis anxii.

Quæro tertio quid agendum cum illi qui putant in sua fide quemlibet salvari posse.

Respondeo hunc errorem esse satis frequentem, non solum inter rudes, sed et inter eos qui sapere videntur et se catholicos putant. Eliminandus porro error iste tanquam gravis, et repugnans illi articulo, quo credimus *sanctam Ecclesiam catholicam*, extra quam non est salus, sicut extra arcam Noe a diluvio nemo fuit liberatus. Et qui id ignorat certe ignorat substantiam illius articuli.

Quæro quarto an sit peccatum mortale Biblia vernaculi idiomatis sine licentia legere et retinere.

Respondeo hoc difficulter persuadere laicis quibusdam; est tamen res gravis, et rigorosum præceptum; et ubi contumacia interveniret, excommunicationi daret locum. Nec video quomodo id possit excusari, nisi dicatur quibusdam in locis illud præceptum contraria consuetudine esse enervatum; quo modo aliqui asserunt præceptum datum laicis de non disputando in fide, ut habetur cap. *Quicumque, de Hæreticis*, in 6, contraria consuetudine esse enervatum, in locis maxime ubi passim vigent hæretici Sed quidquid sit de hoc posteriori, de priori præcepto Biblia in vernacula lingua non legendi, ignorantia aut excusatio valida non videtur posse afferri in nostra diœcesi Leodiensi, cum illud renovatum et per parochias publicatum fuerit anno 1619, jussu Ferdinandi, episcopi Leodiensis, a quo emanavit hocce decretum :

« Cum hisce turbulentis et seditiosis reipublicæ temporibus a piis et doctis viris animadversum sit diversas opiniones erroneas irrepsisse, eo quod tam facile omnes sæculares sacra Biblia in idioma vernaculum traductæ in suis domibus,

officinis, tabernis terant. Hinc est quod nos huic malo obviam ire cupientes, mandamus omnibus et singulis civitatis et diœcesis nostræ Leodiensis pastoribus, quatenus proxima post præsentium receptionem Dominica, subditis suis e suggestis publicent, nemini deinceps licere hujusmodi Biblia in linguam vernaculam translata legere, nec domi retinere, nisi de expressa vicarii nostri generalis, aut illius deputatorum, licentia in scriptis obtenta. Et si qui hujusmodi Biblia habeant, et illa legendi facultatem obtinuerint, nihilominus illa suis parochis intra octiduum examinanda reproducant, alioqui absolutionem peccatorum suorum non obtineant. Datum in civitate nostra Leodiensi, sub signatura vicarii nostri generalis, ac sigillo nostro, anno Domini 1619, mensis februarii die secunda. »

Sed excusant se aliqui, dicentes se non habere Biblia, sed solum Evangelia, aut Epistolas Pauli, aut Novum Testamentum; et se illa legere non ad disputandum, aut dubitandum, sed potius ad solatium et confirmationem fidei, vel ad sciendum Evangelia quæ in concione proponuntur.

Respondeo prætextus istos non esse sufficientes, quia lex generaliter prohibet, nisi adsit licentia, propter certas causas et pericula. Deinde cum prohibet Biblia, etiam prohibet partes illorum, sive Evangelia, sive Epistolas Pauli, sive alios libros Novi Testamenti; quia eadem in omnibus ratio.

Adverto tamen passim librum *Judith*, *Esther*, *Tobiæ*, etiam pueris legere discentibus permitti; et in his forte potuit consuetudo prævaluisse, quia libri isti historici sunt et morales, vix periculo obnoxii erroris inde captandi.

Adverte etiam novissime declaratione congregationis interpretum concili Tridentini prohibitam esse omnibus lectionem Tridentini concilii in vernaculo idiomate, quæ declaratio in Leodiensi diœcesi decanis insinuata fuit auctoritate episcopi, ut ea per ipsos pastoribus innotesceret. Actum in anno millesimo sexcentesimo trigesimo primo.

De hæreticorum libris non legendis, dixi in tractatu *de Pœnitentia*, ubi de casibus reservatis egi, ibique advertendum dixi in bulla Cœnæ prohiberi lectionem librorum hæreticorum sub excommunicatione, non tamen in illa excommunicatione contineri audientes conciones eorum. Vide ibi dicta.

Quæro quinto quomodo agnoscet parochus Biblia aliqua esse hæretica.

Hoc cum parochos concernat, quædam hic loca subjiciemus, ex quibus maxime Biblia aliqua gallica agnoscuntur esse hæretica :

1. Ex *Genes.*, XXXVII, XLII, XLIV : *Descendam lugens in infernum.* Nam habent *en la fosse*, ne sinum Patrum admittant, sive purgatorium.

2. Ex Psalmo VI : *In inferno quis confitebitur tibi*, vertunt *au sepulcre.*

3. In Psalmo XV. *Ne derelinquas animam meam in inferno*, vertunt *au sépulcre*, ne Christi ad inferos descensum cogantur admittere.

4. Item *Malac.*, I, V, II : *In omni loco sacrificatur oblatio munda*, vertunt *en tout lieu est l'encensement offert*, ne admittant Missæ sacrificium.

5. In libro secundo *Machabæorum*, capite duodecimo, duo ultimi versus sunt sublati, ne nimis evidenter orationem pro defunctis cogantur admittere.

6. In *Matthæi Evangelio*, capite sexto, non habentur verba illa in Bibliis catholicis : *Quia tuum est regnum, et potentia, et gloria in sæcula;* hæc autem habentur in Bibliis hæreticis.

7. In capite XV *Actorum*, omittuntur illa : *Præcipiens custodire præcepta apostolorum et seniorum*, quibus ecclesiæ præcepta servanda docentur.

8. Secunda, II *Petr.* I, 10, illa verba non habentur, *per bona opera*, quæ in catholicis leguntur.

9. In *Apoc.*, c. 14, *Opera illorum sequuntur illos* legunt hæretica, et omittunt particulam *enim*, quæ habetur in catholicis.

12. *Apocalypsis* adscribitur in plerisque illorum *Joanni theologo*, non apostolo.

Quæro sexto quid aget parochus cum illis qui agitantur variis cogitationibus contra fidem et religionem, et quibusdam quasi blasphemis imaginationibus contra Christum, contra Virginem vel sanctos, contra Eucharistiam infestantur.

Respondeo : Cum hæ illis sint involuntariæ, non debent multum angi. Nec ita hæ superari possunt positive resistendo, sed potius contemnendo. Quapropter prudens confessarius monere poterit pœnitentem nimis anxium, ut ne quidem illas confiteatur, cum certum est non fuisse consensum deliberatum. Sola enim via contemptus dæmon hac in re infestus solet vinci, et abscedere confusus.

Quæro septimo an non censeatur tacite et in facto negare fidem, qui inter hæreticos existens, carnem comedit diebus in Ecclesia prohibitis.

Respondeo comedere carnes ad vitandum periculum vitæ, vel injustæ persecutionis, licere catholicis inter infideles, sive hæreticos; nam lex Ecclesiæ non obligat cum vitæ periculo, aut gravissimo incommodo. Neque comedere carnes proprie est negare fidem, vel profiteri hæresim, quocumque die fiat, quia potest sæpe fieri etiam in die prohibito justa alia de causa, verbi gratia, ob infirmitatem. Atque hic et nunc non negatur fides a catholico in die Veneris cum hæreticis comedente; sed dissimulatur, et celatur justa de causa; nec tunc instat tempus obligans ad confitendam fidem. Aliud foret si publica auctoritate juberetur a judice comedere carnes in signum catholicismi abnegati; quia tunc contemptus fidei urgeret ad non comedendum, et ad fidem firmiter profitendam. Sicut patet in exemplo Eleazari, lib. II *Machab.*, c. VI, qui maluit mortem pati, quam comedere contra legem carnes prohibitas, ad quod urgebatur a judice in contemptum legis; nec etiam voluit simulare se comedisse, ne scandalum daret. In simili causa ad idem teneretur catholicus.

Quæro octavo an non sit tacite negare fidem adire templa hæreticorum, interesse eorum concionibus et congregationibus, aut quale peccatum sit.

Respondeo, hic per se non esse professionem fidei hæreticæ, aut negationem fidei catholicæ; potest enim id fieri ad eorum errores notandos et redarguendos, potest et fieri alias ob causas justas. Exempli gratia: famulus catholicus illuc procedere potest cum domino aut hero suo hæretico ad obsequium impendendum. Sicut Naaman, IV *Reg.*, V, petiit ab Eliseo ut sibi liceret regi obsequium præstare adeunti templum Remmon, et ibi genua flectenti; solebat enim inniti adorans brachio Naaman. Hoc vero concessisse videtur Eliseus, dum ait: *Vade in pace.* Quapropter adire templa hæreticorum, eorum congregationi, vel concioni interesse, si scandalum hæreticorum absit, et periculum propriæ perversionis, non videtur peccatum, si quis justam causam habeat aliunde; puta quod per hoc notabile damnum evadat, aut periculum vitæ, sive persecutionis injustæ.

Adverte tamen Paulum V, motu proprio, occasione cujusdam edicti regis Angliæ, declarasse catholicis in Anglia agentibus, non licere templa et congregationes hæreticorum adire. Hæc vero declaratio super hoc innititur, quod regis edictum præcipiebat aditum templorum in symbolum religionis, et ad dignoscendos catholicos ab hæreticis. Quapropter virtualiter censebantur a judice interrogari tunc de fide, et tanquam signum abnegationis fidei erat adire congregationes et templa Anglicana; eratque catholicorum scandalum grave, cum quispiam catholicus ea adiret. Censebatur ergo nunc urgere obligatio confitendæ fidei, nec obediendi præcepto, quod in contemptum religionis catholicæ vergebat, simulque occasio scandali erat tollenda. Videre potes quæ dixi de signis quibus olim censebatur fides abnegari, *Hort. pastorum*, tractatu II, lect. II.

Quæro nono an omnis superstitio sit mortale peccatum.

Respondeo negative; nam quædam superstitio quæ est tantum superflui cultus, quædam etiam quæ vocatur observantia vana, potest esse venialis. Pro qua re adverte resolutiones casuum sequentium, qui sat frequentes sunt inter plebeios, maxime inter rusticos.

Casus primus. Quandoque præter morem Ecclesiæ ponitur religio in quibusdam circumstantiis, vel rebus in quibus non est ponenda, verbi gratia, in numero, colore, situ, ut tot sint candelæ, non plures, tot orationes dicantur, ad singulas orationes candela extinguatur, ut cera sit alba, non flava. In his et similibus non videtur plus quam veniale peccatum, ut notat Navarrus, cap. XI, n. 23; Cajetanus, v° *Superstitio;* Toletus, lib. IV, cap. 14; Lessius, et alii.

Casus secundus. Observatio somniorum potest esse venialis, ratione simplicitatis personæ. Item qui licet fidem adhibere videatur somniis, putans ob illa sibi aliquid prosperum, vel adversum fore, tamen non firmiter, sed tenuiter credit. Nec propterea aliquid facit aut omittit quod sit contra præceptum aliquod Dei vel Ecclesiæ.

Casus tertius. Si quis ita deditus esset observationi somniorum, ut passim illa in rebus agendis uteretur, non posset facile a peccato mortali excusari. Nam *Levit.* XXV, expresse Deus prohibet: *Non augurabimini, nec observabitis somnia.* Dæmoni quoque occasio sese illis intermiscendi suggeritur.

Casus quartus. Qui observant dies, credentes hunc esse felicem, hunc infelicem, et tenent tales observationes tanquam regulas vitæ, non excusantur a peccato mortali, saltem post monitionem. Qui hæc solum observant quandoque, sed cum tenui fide, non videntur nisi venialiter peccare.

Casus quintus. Qui observant eventus fortuitos, ex quibus conjectant aliquid alicui feliciter vel infeliciter eventurum, peccant vana superstitione, sed ordinarie non videtur plus quam veniale; tum quia fides omnino certa non adhibetur, tum quia a majoribus se ita accepisse dicunt, nec apprehendunt id ut grave malum; tum quia hæc ad causas sibi ignotas referunt. Sic ex occursu quorumdam animalium, canis, felis, vulpis, corvi, solent judicare aliquid felix vel infelix obventurum; sed sæpe vanissime et stultissime.

Casus sextus. Est observatio sanitatum, quando adhibentur verba vel signa ad curandos morbos, sive hominum, sive animalium; quæ naturaliter, vel ex divino aut ecclesiastico instituto nullam ad id vim habent. Licet vero quidam ratione bonæ fidei vel ignorantiæ excusentur, non video tamen quomodo hi excusari possint a mortali, qui post monitionem parochorum, vel privatim, vel publice factam, non desistunt. Cum in his tacitum quoddam pactum cum dæmone intervenire soleat, res gravis censeri debet. Sed de his fuse dixi in *Horto pastorum*, super præcepto primo Decalogi.

Quæro decimo an liceat amovere signa maleficii, ut dæmon non noceat.

Respondeo primo : Non licet illa signa tollere novo maleficio, imo nec maleficium ad id rogare, vel paratum et sese offerentem ad id acceptare. Hoc enim est vel inducere, vel consentire peccato. Respondeo secundo : Licet illa signa tollere et destruere absque maleficio. Est communis sententia doctorum. Imo licet illa ponere, quibus positis expirat vel destruitur pactum prius; et diabolus desinit nocere, vel certe priora signa vim suam amittunt. Ita Lessius, lib. II, c. 44, dub. ult. Ratio est quia licitum est aliquid facere non ex pacto novo cum dæmone, aut expectando beneficium ab illo, sed ob inimicitiam evertendo pacta ejus et impedimenta quæ posuit. Hinc resolvuntur hi casus quotidiani:

Casus primus. Si saga te tangit ut inficiaris, repercutiendo impediatur nocumentum, id tibi licitum erit; sive quia dæmon statuerit tunc non nocere, sive quia tunc signum veneficæ non est tale quale ipse requirit.

Casus secundus. Dum quis est infectus a saga, dicitur cessare nocumentum, vel reddi inefficax, si infectus det illi panem et salem, vel ab illa panem accipiat; id si verum est, licitum erit; quia cum forte statuerit diabolus his positis non nocere, mihi licitum est aliquid facere, quod sit indifferens, ut ejus pactum expiret. Vide Lessium supra latius in genere ista explicantem, et in particulari hos duos casus super modum exempli ponentem. Experientia vel confessione maleficarum potuit agnosci dæmonem desinere nocere his casibus.

CAPUT II.

RESOLUTIONES CONCERNENTES PRÆCEPTUM SECUNDUM DECALOGI.

Quæro primo de quibus interrogandus sit pœnitens circa secundum præceptum. Respondeo : 1. an juraverit assertive scienter falsum, vel saltem dubitans an esset falsum ? Utrobique autem est peccatum mortale. Similiter si induxit alterum ad jurandum falsum, vel incertum.

2. Annon juravit promittendo alicui aliquid, et postea non adimplevit illud cum posset, tunc etiam peccatum est mortale, si res sit notabilis. Similiter si juravit non intendens adimplere, tum quia decipit in re gravi, tum quia gravis irreverentia est erga Deum, eum in testem invocare sine animo exequendi.

3. Annon juravit aliquid facere quod esset illicitum facere, verbi gratia, vindicare se de aliquo, percutere eum, et similia ? Tunc si malum quod jurat est mortale peccatum, jurando peccat mortaliter; si veniale, venialiter; et si adimplet, peccatum peccato adjungit.

4. Annon juraverit aliquid, quod quidem esset verum, sed nulla erat necessitas jurandi ? Tunc est solum peccatum veniale.

Quæro secundo an hæc sint juramenta, « Per fidem meam; fide boni viri; fide boni christiani; fide boni sacerdotis aut religiosi ?

Respondeo, ut ordinarie accipiuntur, non esse juramenta. Nam qui sic loquuntur non intendunt jurare, sed solum significare se loqui ex virtute fidei, seu veritatis, quam vir probus, aut christianus, aut sacerdos, vel religiosus in dictis suis adhibere debet; ita ut si fallat, jam non habeatur verax aut fidelis. Aliud foret si quis juraret : « Per fidem Dei; per fidem catholicam; per suum sacerdotium, aut religionem; » quia tunc censetur invocare Deum quasi fidei catholicæ, vel sui sacerdotii et religionis auctorem. Similiter non est juramentum dicere : « Per meam conscientiam, vel in conscientia, in veritate. » Significant enim tantum tales, se loqui ex

conscientia et veritatis notitia. Et sive dicas, « In conscientia, et per conscientiam, » idem videtur. Videtur autem esse juramentum, si quis dicat : « Super animam meam, vel per animam meam. » Idem enim videtur id significare, ac si quis dicat : « Pereat anima mea nisi ita sit. » Atque olim in Veteri Testamento quoddam juramentum erat : « Vivit anima mea. » Sic et apud Apostolum juramentum est, II *ad Cor.*, I : *Testem invoco Deum in animum meam.*

Quæro tertio quid dicendum de more rusticorum confitentium se jurasse et blasphemasse. At interrogati quomodo jurarint, dicunt se hæc aut similia pronuntiasse, *Bougre*, *Charogne*, *Diable*, *etc.*, et id quidem ut plurimum circa sua pecora.

Respondeo : Instruendi hi sunt hæc non esse proprie juramenta, sed verba impatientiæ, maxime si dicantur circa animalia ; nec ordinarie excedunt peccatum veniale. Si autem circa humanam personam versentur, quandoque cum impatientia, simul injuriam et scandalum similia verba involvunt, non sine gravi culpa. Hoc autem pendet tum ex animo quo similia pronuntiant, tum ex qualitate personæ in quam talia verba intorquentur, tum ex aliis circumstantiis de quibus prudentis confessarii est judicare, ut dignoscatur an culpa sit mortalis, et injuria gravis, vel ex animo et intentione dicentis, vel ex modo, vel ex personis. Nam inter personas viles hæc vix reputantur mortalia, et vix æstimantur, nisi aliud ex alia circumstantia judicetur.

Quæro quarto quid dicendum de more nobilium quorumdam, qui ad singula fere quæ pronuntiant, solent verbum « Juro » intermiscere. Sic galli nobiles sæpissime habent in ore : *Je vous jure*, dum aliquid volunt asserere : item illud frequenter, *par Dieu.*

Respondeo hæc plerumque sine juramento pronuntiari, quia, licet verba juramentum præ se ferant, non tamen intendunt illi jurare. Juramento autem non tam ponderanda verba, quam intentio. Sicut ergo communi sermone dicimus : « Ego promitto hoc me facturum, » solum significantes animi nostri propositum, sine voluntate strictioris obligationis, sic hi plerumque verbis istis, « Ego juro, » non intendunt Deum in testem vocare : sed juro ipsis solum significare idem quod firmiter assero. Est tamen mos iste reprehensione dignus, ob periculum quod involvit. Similiter et illud ad singula fere usurpare, « Per Deum, » ut Gallis est commune, licet cum intentione jurandi non conjunctum, pravæ tamen est consuetudinis, et a christiano ore ablegandum.

Quæro quinto an possint excusari a peccato mortali illi nobiles vel aulici, qui dum simul ambulaturi procedunt, jurant se non ituros ad dexteram, se primo loco non assessuros, se primo non introituros, etc. At postmodum victi aulicismo et invitatione, assident primi, ingrediuntur primi, etc.

Respondeo videri hos posse excusari, tum quia quandoque non intendunt jurare, et fiunt hæc sine consideratione juramenti ; tum quia licet jurent, suum tamen juramentum intelligere sic censentur : « Quantum in me est, non procedam primus, non sedebo primum ; nisi scilicet cogar tua voluntate, aut comitate. »

Quæro sexto quale peccatum sit jurare per mortem Dei, per sanguinem Dei, per caput Dei, etc.

Respondeo, jurare aliquid illicitum cum his sacris adjurationibus, gravissmum esse peccatum, prout solet fieri in rixis et contentionibus, dum ibi jurant se vindicaturos, se occisuros alterum ; aut alia injusta communicantur cum istis verbis : « Per sanguinem Dei, per caput, per mortem id faciam. » Si autem similia verba usurpent ex impatientia, aut passione, non tamen jurando falsum quippiam aut illicitum, non ausim condemnare peccati mortalis. Est tamen gravis irreverentia, tempore iræ et impatientiæ sacra hæc ore temerario usurpare, quibus nostra redemptio est peracta.

Quæro septimo quale peccatum sit dicere : Hoc est tam verum quam Deus ; vel quam quod sit unus, vel quam quod Christus sit in Missa.

Respondeo, in rigore loquendo, sive verum sit quod affirmatur, sive non, non posse istas comparationes veritatem habere ; nam veritas dicti nostri non potest esse tanta qualis est divina, vel veritas alicujus articuli fidei. Unde alibi dixi hæc plane a christiano ore esse penitus eliminanda. Quia tamen plebeii et rudes, dum similes comparationes faciunt, non intendunt aliud dicere quam omnino verissimum esse quod asseruut, non statim asserere oportet eos in hac re peccare, mortaliter, si veritas certa eorum dictis inest.

Quæro octavo quid dicendum de consuetudine blasphemandi, qualis reperitur inter milites, et alios homines dissolutos, maxime in ludis et rixis.

Respondeo : Si desit advertentia plena etiamsi consuetudo adsit blasphemandi, non committitur peccatum mortale Quia advertentia ad peccatum omnino requiritur, ut sit plene voluntarium ; et undecumque defectus illius sit, excusat a peccato. Sicut quando adest advertentia plena, etiamsi qui blasphemet ex subita passione, et statim pœniteat, non desinit esse peccatum mortale. Consuetudo autem blasphemandi tunc inducit culpam, quando est conjuncta cum voluntate blasphemiæ directa vel indirecta, seu interpretativa. Censetur autem interpretativa, cum quis non aufert occasiones. Exempli gratia, si quis ex ludo habeat occasionem blasphemandi, quando id advertens voluntarie ludit, censetur dare causam blasphemiæ, et sic interpretative eam velle. Quod si vero quis nitatur se corrigere, et occasiones auferre, licet ob consuetudinem reincidat ex non plena advertentia, cum hoc ei non sit deliberatum, et plene voluntarium, non potest esse nisi veniale peccatum.

Quæro nono quid dicendum de juramentis comminatoriis parentum erga filios, vel herorum erga famulos : verbi gratia, jurant se illos castigaturos, et postmodum non faciunt.

Respondeo similia juramenta ex communi interpretatione et recepta consuetudine continere tacitam quamdam conditionem, vel restrictionem hanc aut similem : « Nisi nascatur inde gravius incommodum, nisi veniam deprecando impetraverint, nisi aliud expediens visum fuerit, etc. »

Imo adverte generaliter, quando promissio aut propositum de re bona habet tacitam aliquam conditionem, vel ex dispositione juris, ex mente loquentis, vel ex recepta consuetudine, etiam juramentum illi appositum censetur habere illam conditionem. Exempla aliquot subjicio, ex quibus alia poterunt agnosci.

Casus primus. Tu jurasti puellam ducere in uxorem. Si ipsa postmodum fornicetur, aut morbum incurabilem, aut paupertatem, aut infamiam incurrat, non teneris. Quia sic tacite intelligitur juramentum tuum, etiam ex dispositione juris.

Casus secundus. Jurasti servare promissum alicui, et ipse etiam tibi aliqua promissa fecit quæ postmodum non servat, tunc nec tu teneris juramento, quia tacite hæc involvitur conditio : Juro ei servare promissum, nisi et ipse suum violet.

Casus tertius. Inita pace cum inimico, juras te non nociturum. Intelligitur, nisi per novam offensam occasionem dederit.

Casus quartus. Jurasti servare statuta capituli : Intelligitur quæ sunt in vigore, et quæ sunt alicujus momenti, atque ex vi juramenti in usu. Nec enim quis intendit tam graviter se astringere ad ea quæ non servantur, vel quæ sunt minima.

Casus quintus. Inquisitus ab illis qui locum tenent judicis, jurasti dicere quidquid nosti in ea causa : intelligitur, si secundum ordinem juris interrogeris. Nam quæ sunt occulta, de quibus nec præcessit semiprobatio aut infamia, detegere non teneris.

Postremo, sicut promissio rebus notabiliter mutatis non obligat, sic nec juramentum additum.

Quæro decimo an obliget juramentum, cui dolus vel error causam dedit.

Respondent plerique theologi et jurisperiti non obligare. Ratio esse potest, tum quia ubi dolus est, excluditur voluntas, tum quia juramentum non obligat extra mentem et intentionem jurantis ; jurantis autem intentio non videtur esse se in tali casu obligare, nam mens ejus tacite repugnat. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Casus primus. Si puella dolo inducta est a fratribus ut renuntiet cum juramento hæreditati paternæ pro certa dote ; si postmodum hæreditas multo pluris valere agnoscitur, non tenetur juramento.

Casus secundus. Juramento quis promisit emere domum Petri, quia persuadebatur ei esse bona ; postmodum deprehendit in fundamentis notabile vitium, non tenetur stare juramento.

Casus tertius. Vendidit quis domum suam, et juramento promisit stare contractui. Sed postmodum deprehendit se graviter læsum : potest agere ad supplectionem pretii, quia juramento non intendit cedere jure suo, si deceptus esset in pretio. Sic de similibus.

Casus quartus. Jurasti celare secretum quod tibi vult quis committere ; intelligitur nisi alteri noceat ; unde si postmodum deprehendis graviter alteri nocere, non teneris celare.

Quæro undecimo quid sit juramentum calumniæ quod a litigantibus solet requiri.

De hac re vide quæ dixi in *Candelabro mystico*, tractatu V, ubi explicui quid perjurium, et quando sit casus reservatus, in casu decimo octavo inter reservatos.

Quæro duodecimo an possit quis jurare secundum mentem suam verum, secundum autem mentem poscentis falsum, ita ut ambigue loquatur, et amphi-

bologice, ut vocant; item an possit jurando uti restrictione mentali.

Respondeo prius posse quam uti locutione ambigua, et secundum sensum suum vera, licet aliter is cui juratur intelligat, quando injuste cogitur ad jurandum, et habet justam causam celandi mentem suam; puta ad vitandum aliquod damnum. An vero tunc possit restrictione mentali uti, duplex est sententia theologorum et canonistarum. Alii enim negant, inter quos Sotus, Cajetanus, Arragonius, Sylvius; alii affirmant, inter quos Navarrus, Toletus, Valentia, Lessius. De hac re doctissimum opusculum consule reverendissimi Joannis Malderi, episcopi Antuerpiensis, quondam in theologia professoris mei, cui titulum dedit *de Restrictione mentali*. Respondeo secundo: Quando quis se offert ad jurandum, vel legitime a judice compellitur et interrogatur servato ordine juris, peccat mortifere, si alieno sensu juret, fallens interrogantem; quia pervertit justum judicium, et justam obedientiam in re gravi non adimplet.

Quæro decimo tertio quale peccatum committant mercatores qui jurant sibi mercem tanti constare; sed alio sensu quam emptor intelligat. Solent se excusare tales, dicendo se aliter justum pretium non posse obtinere?

Respondeo tunc non videri peccatum mortale, at censendum esse mortale, si hac ratione intendunt decipere et extorquere supra justum pretium; aut si hoc modo extorqueant pretium summum, quod alioqui emptor non daret; vel si alia ratione sint causa gravis damni.

Quæro decimo quarto quid de juramento eorum qui adhibiti sunt custodes sylvarum, jurantque deferre ad dominos, vel officiarios, si quos invenerint damnum sylvis inferentes, ut mulctentur pœnis constitutis; quæro, inquam, an hi teneantur quemlibet deferre. Ratio dubitandi est, quia quandoque exiguum omnino et fere nullum reperitur damnum, mulctæ autem exiguntur gravissimæ, verbi gratia, decem aureorum. Sic quandoque reperiunt pauperculum duo vel tria ligna colligentem; quandoque aurigam qui ob difficultatem præfracti itineris aliquantulum currum ad latus deflexerit, exiguo et fere nullo cum damno. Et tamen hi deferuntur, mulctisque gravibus opprimuntur; dicunt vero isti custodes se debuisse satisfacere juramento.

Respondeo: Non videtur obligatio tales accusandi, quando est periculum gravis mulctæ; nam licet juramentum eorum sit generale quoslibet deferendi et mulctandi, intelligi tamen debet secundum rationabilem mentem et voluntatem domini vel principis. Rationabilis autem voluntas non videtur esse ut gravissimo damno afficiatur, qui nullum vel levissimum detrimentum attulit, idque semel, aut iterum, aut quasi ex accidenti, nam ob consuetudinem, aut frequentiam actuum, justum esset deferre, et eos graviter mulctare; tum quia paulatim increscit damnum, tum quia via aperitur aliis ad simile quid audendum contra justam et rationabilem voluntatem Domini. Ideo, ut alii terreantur, juste potest mulcta exigi ab eo qui videtur parvipendere edictum pœnale, et aliis similem ansam dare, licet graviter non offenderit. At experientia compertum est quod hi quidem custodes quandoque culicem colant, camelum vero glutiant, dum insciis dominis compositionem ineunt sibi lucrosam, cum iis qui graviter damnosi, et oculos claudunt quasi nescii, nec inquirunt in eos, alios vero leviter et fortuito transgredientes opprimunt.

Quæres an tales teneantur ad restitutionem damni quod infertur dominis.

Respondeo teneri quando res est magni momenti, et dominus justa ratione invitus, ut jam diximus: si enim pauperi aliquid exiguum quis permittat, non tenebitur. Cur autem in gravi damno teneatur, ratio est, quia ob custodiam stipendium accipit, et sic lege justitiæ tenetur impedire damnum.

Quæres iterum si mulcta imposita sit, et non accusent, tenenturne ad illam mulctam.

Respondeo non teneri. Vide Lessium, libro secundo, capite decimo tertio, dubit. 10; Navarr., cap. XXV, num. 34. Idem dicendum de his qui habent curam ne merces exportentur sine vectigali soluto. Tales si non accusent eos qui exportant, tenentur de damno, sed non de mulcta.

Quæro decimo quinto quomodo posset relaxari juramentum.

Respondeo: 1° Juramentum factum in alicujus favorem potest ab ipso relaxari.

Respondeo: 2° Juramentum factum in Dei gloriam potest quisque commutare in rem aperte meliorem.

Respondeo: 3° Juramentum quod de re indifferenti est, vel quod vanum est, aut quod postea non decet facere, non obligat.

Respondeo: 4° episcopum in juramentis posse dispensare, sicut et in votis; si tamen factum est in favorem tertii, debet adesse justa et legitima causa. Imo ge-

neraliter quidam putant confessarios qui ex privilegio et potestate delegata, possunt commutare vota, vel dispensare, posse etiam commutare vel dispensare in juramentis de eadem materia. Vide Lessium, libro secundo, capite 42, dubitatione 12.

DE VOTIS.

Quæro decimo sexto quænam vota obligent.

Respondeo primo : Ad obligationem voti, primo requiritur ut sit deliberatum. Deliberatum dicitur, non quod sit opus longa mora aut longa mentis agitatione, sed quia requiritur perfecta ejus quod agis animadversio. Unde ad obligationem voti sufficit talis animadversio, qualis sufficeret ad peccandum mortaliter; quod enim sufficit ad obligandum nos diabolo, etiam judicandum est sufficere ad obligandum nos Deo. Si quis vero ex subito animi motu, vel consuetudine lingua mentem præcurrente voveat, non obligatur; sicut qui simili impetu malum alteri imprecatur, non peccat mortifere. Similiter si sit solum imperfecta consideratio, dum solum confuse et tenuiter advertis quid agas, non invehitur vinculum voti.

Respondeo secundo : Debet esse votum spontaneum, ut obliget Unde si metu vel dolo extorqueatur cum injustitia, censent doctores esse irritum; si vero metus est justus, non irritat, ut latius tradunt doctores. Exempli gratia : si judex minatur alicui mortem propter homicidium, nisi ingrediatur religionem, cum metus ille juste incutiatur, professio ex tali metu facta non censetur irrita.

Respondeo tertio requiri ad votum ut fiat cum intentione se obligandi; omnis enim promissio cum sit lex quædam quam quis sibi imponit, vim solum habet juxta intentionem promittentis, nec amplius, nec aliter, nec diutius quam intendebat. Cum [illegible] volens vovet, implicite censetur se velle obligare, etiamsi formaliter hoc non intendat. Qui vero voveret, cum expressa intentione se non obligandi, revera non intendit vovere; sed potius simulare votum, licet extremis verbis dicat : *Voveo;* aut certe talis non intelligit quid significetur nomine voti. Unde nec talis actus induceret obligationem, tum quia procedit ex errore circa substantiam actus, tum quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum. Ex dictis resolve casus sequentes.

Casus primus. Si quis in naufragio, vel prælio, mortis metu voveat ingredi religionem si evadat, tenetur implere votum, quia metus non fuit injuste incussus ab aliquo ad extorquendum votum.

Casus secundus. Si a parente proli incutiatur gravis metus nisi ingrediatur religionem, professio ex tali metu secuta invalida est, quia injuste metus illi incutitur.

Casus tertius. Si quis aliquid vovit, et post votum aliquid se aperiat quod ante latebat, vel aliquid superveniat quod ille suo voto prudentum judicio non videtur voluisse comprehendere, non tenetur, verbi gratia, vovit quis peregrinationem ad locum longinquum, et postea viæ sunt redditæ infestæ propter latrones aut bella; item, vovit quis ingressum duræ religionis, et intervenit morbus, qui medicorum judicio non sinet eum perferre austeritates. In his casibus vel tollitur, vel saltem suspenditur obligatio voti, quia nunquam fuit intentio in his eventis se obligandi.

Casus quartus. Si quis vovit ingredi certum monasterium, falso persuasus esse bene reformatum, non tenetur, si postea reperit esse dissolutum, quia ex errore vovit, nec mens ejus fuit in eo casu se obligare : votum autem non obligat ultra expressam vel tacitam intentionem voventis.

Casus quintus. Qui professus est in religione ubi non servabantur nisi essentialia, et non intendit se ultra receptam consuetudinem astringere, non obligatur ad arctiora, nisi forte illa sint necessaria ad servanda substantialia. Ita Navarrus, capite duodecimo, num. 50; Fumus, verbo *religio*, num. 19; Sylvester, verbo *religio;* Lopez, capite quadragesimo quinto.

Quæro decimo septimo de qua re possit votum fieri.

Respondeo : Debet fieri de re nobis possibili. Defectu hujus primæ conditionis, nullum est votum quod quis faceret de nunquam committendo peccato veniali in genere; quia cum ordinario Dei auxilio non possumus omne vitare. De peccatis tamen certis venialibus, potest votum emitti valide, puta de nunquam mentiendo voluntarie. Potest etiam votum emitti de nunquam peccando mortifere.

In Vita sanctæ Theresiæ legimus ipsam emisisse votum non solum in omnibus agendi quidquid gratum esset Deo, sed etiam quidquid illi gratius, et quidquid magis ad ejus esset honorem majorisque perfectionis. Sed hoc votum cum sit extraordinariæ perfectionis, magis admiratione quam imitatione dignum est. Quia et in aliis personis Dei voluntatem aperte non agnoscentibus, nec ita illuminatis,

scrupulos varios posset ingenerare tale votum.

Respondeo 2° votum debere esse de re bona. Hinc sequitur nullum esse si quis voveat opus malum ; imo esse peccatum ob irreverentiam quæ per tale votum Deo irrogatur. Quidam doctores existimant semper esse peccatum mortale, etiam si quis voveat opus quod solum sit peccatum veniale, et hoc ratione gravis injuriæ et irreverentiæ quæ infertur, quasi ipse approbaret aliquid quod malum sit.

Alii tamen dicunt esse peccatum mortale quando opus malum quod vovetur est mortale; esse vero tantum veniale, si opus malum quod vovetur sit veniale. Ita Sylvester, Sotus, Navarrus. Quia materiæ parvitas videtur excusare; nec id vovetur tanquam gratum Deo, sed solum ut quis se confirmet in intentione sua, opus non ita considerans in ratione suæ malitiæ.

Respondeo 3° votum debere esse ita de re bona, ut melior sit quam ejus oppositum. Nam si ejus oppositum est melius, jam erit Deo gratius; et ideo cum promittamus ut Deo gratificemur, id quod gratius est servandum est, et non alterum.

Ex his dissolvuntur casus sequentes.

Casus primus. Si quis vovit nunquam se ingressurum domum Petri, et ex quadam passione et vindicta ; voto non tenetur, imo peccavit sic vovendo.

Casus secundus. Si quis vovit nunquam ingredi domum aliquam , quia ibi occasiones sunt peccandi, verbi gratia, ob ludos et potationes, ob occasiones luxuriæ, et similia; tenetur servare tale votum quamdiu similes occasiones permanent. Quod si auferantur tales occasiones, jam res fit indifferens, et ideo cessat obligatio voti.

Casus tertius, Si quis vovit non mutuare unquam alteri, votum nullum est; quia melius est mutuare, cum sit opus charitatis.

Casus quartus. Si quis vovit non amplius vovere, non tenetur tali voto, quia melius est vovere quam non vovere. Adverte tamen illum, qui facilis nimis foret ad vovendum, posse valide hoc votum emittere : « Voveo non amplius vota aliqua emittere, nisi re prius cum prudente confessario communicata. » Ratio est, quia melius est huic homini vovere adhibita deliberatione cum viro prudente, quam vovere absque hujusmodi deliberatione.

Sed quæritur : Si quis post tale votum voveat sine confessarii consilio, tenebitne votum ? Respondet Lessius valere, si deliberate fiat; peccare tamen talem sic vovendo, quia violat prius illud votum quo promiserat non amplius sic vovere. Sed forte, inquit, hæc violatio non esset mortifera, quia sæpe contingit ut adhibere vel prætermittere illam maturam deliberationem, non censeatur res magni momenti, præsertim quando res quæ vovetur est facilis. Ita ille. Alii quidam existimant in dicto casu tale votum sine consilio confessarii factum, non obligare, et peccare illum qui sic sine illius consilio vovet postquam aliter voto promisit. Ita Surius.

Quæro decimo octavo quid dicendum de illo qui vovet se nunquam sponsorem fore pro alio, quia spondendo gravia damna passus est.

Respondeo tale votum posse esse validum, quia licet sponsorem agere, in genere loquendo, possit esse charitatis, tamen huic homini nolle amplius sponsorem agere, videtur prudentiæ et virtutis.

Quæro decimo nono quid dicendum de votis adolescentulorum, vel adolescentularum, dum vovent castitatem perpetuam, aut religionis ingressum in ætate, verbi gratia, decem vel undecim annorum.

Respondeo hæc vota quidem valere si judicium sufficiens habeant ad vovendum; quale censeri debet in ætate in qua possunt mortifere peccare ; in qua etiam aliquo modo intelligere possunt obligationem voti quod emittunt. Hæc tamen vota ante pubertatem facta (hoc est, in maribus ante annum decimum quartum, in femellis ante duodecimum) irritari possunt a patre, vel a tutore, qui pupilli loco patris est ; sic enim jura statuerunt : et hoc locum habet in quibuslibet votis illorum.

Quæres vero an possint etiam irritari post tempus pubertatis.

Respondeo posse, quia simile votum ex interpretatione juris est conditionatum, hanc, scilicet, conditionem involvens : « Si parens vel tutor non contradixerit ; » quam conditionem per tractum temporis non amisit. Nec obstat quod filius habuerit intentionem servandi, aut postea forte illud renovaverit ; quia hæc omnia ex errore provenerunt, quo putavit votum suum ab initio firmum absolute fuisse ; unde non sufficiunt ad ratificandum.

Ut enim quis censeatur aliquid ratificare, necesse est ut sciens esse invalidum, velit esse validum ; vel si nihil de ea re sciat, ut saltem intendat illud confirmare, etiam eo eventu quo invalidum fuisset.

Quæres etiam an vota puberum, hoc est,

post annum decimum quartum, vel duodecimum in femina, non possint a parentibus irritari.

Respondeo illa vota posse irritari quæ obsunt disciplinæ in familia, et potestati paternæ; alia vero vota non posse irritari. Hinc sequitur, si filiusfamilias multas voveat peregrinationes, illa vota posse a parente irrita reddi. Item, si voveat multa jejunia. Item, si voveat gestare habitum insuetum in familia, et his similia. Quia cum ista ad domesticam gubernationem pertineant, subsunt paternæ potestati.

Quæro vigesimo quid possit maritus circa vota uxoris sine consensu suo facta.

Respondeo quorumdam probabilem esse sententiam, maritum posse omnia vota uxoris sine consensu suo facta dissolvere, sicut potest parens vota puellæ impuberis, aut prælatus vota religiosi sui. Habet hoc quoddam fundamentum in Scriptura, ex c. III *Num.*, quia ibi eodem modo loquitur de voto uxoris et puellæ quæ est in domo parentum. Ideo hanc sententiam sequitur ibidem Abulensis; favent Sotus, Lopez et alii. Alia sententia est illa tantum a marito irritari posse quæ ad familiæ administrationem spectant, in quibus ipse est caput mulieris. Exempli gratia: potest irritare votum jejunii frequentis, quo posset ineptior ad usum matrimonii reddi; votum peregrinationis, humi cubatio, habitus simplicioris, et similia. Si autem votum emiserit non peccandi mortaliter, item votum recitandi certas preces, et similia conjugio nil incommodantia, secundum hanc sententiam non potest dissolvere maritus.

Quantum ad uxorem, illa etiam dissolvere potest vota mariti, juri suo incommodum afferentia; exempli gratia: si vovit maritus gestare habitum religiosum, si vovit humi cubare ad longum tempus. Imo, ut docet Navarrus (num. 60), ex divo Thoma et Paludano, potest irritare votum mariti, quo vovisset non petere debitum, eo quod ipsi non parum sit onerosum ac verecundum semper exigere. Alii tamen non pauci hic contradicunt.

Quæres quid si uterque pari consensu voverit continentiam.

Respondeo tunc neutrum posse alterius votum irritum reddere, ut expresse docet sanctus Augustinus, epist. 199. Unde neuter potest tunc petere, aut petenti reddere, quia uterque censetur juri suo cessisse.

Quæro vigesimo primo an episcopus possit dispensare in voto castitatis.

Respondeo primo posse in voto castitatis non perpetuæ, puta unius anni, quinque, decem, viginti.

Secundo, id potest in voto non fornicandi, quia non votum castitatis integræ, quod Pontifici reservatur.

Tertio, potest in voto non nubendi, quia differt a voto castitatis, quandoquidem per fornicationem non violetur.

Quarto, potest in voto non petendi debitum. Unde si aliquis habens votum simplex castitatis, contraxit matrimonium et consummavit, episcopus, ob periculum incontinentiæ, potest dispensare ut petat debitum. Mortua tamen conjuge, tenetur servare castitatem; unde hæc dispensatio non fuit integra, sed partialis tantum, et ad tempus. Imo, si conjuges post contractum matrimonium voverunt continentiam, et postea periculum utrique vel alteri eorum immineat, multi docent episcopum posse dispensare, quia non relaxat absolute et simpliciter illud votum, sed solum secundum quid, ut ejus executio ad tempus differatur; mortua enim conjuge redit vis voti, et tenetur quis servare castitatem. Denique, quidam generaliter docent, quandocunque est magnum periculum incontinentiæ, posse episcopum dispensare, maxime cum non est facilis ad summum Pontificem aut ejus delegatum accessus.

CAPUT III.

RESOLUTIONES CONCERNENTES TERTIUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

Quæro primo de quibus interrogand sint pœnitentes circa hoc præceptum.

Respondeo primo, an opus aliquod servile exercuerint in die festo.

Secundo, an Missam audierint a principio usque ad finem, vel an partem notabilem omiserint.

Tertio, annon majore parte Missæ divagati sint mente, et quidem voluntarie.

Quarto, annon magnam partem fabulis impenderint, aut hinc inde spectantes libidinose.

De quibus pauca in speciali nobis explicanda sunt. Itaque

Quæro 2 quandonam possit quis excusari opus servile exercens in die festo.

Respondeo excusare varias causas:

Primo, si exiguum sit opus et leve. Sic excusantur famuli et ancillæ opera ordinaria exigui temporis exercentes, puta vertere cubiculum, purgare vestes, et his similia. In his saltem nonnisi veniale intervenit, etiamsi nulla justa adsit causa, quin ad alium diem possint differri.

Quæres quantum temporis requiratur ut quis dicatur notabili tempore in die festo opus servile exercuisse.

Respondeo : Alii dicunt quatuor horas, alii vero duas ; ego ut minimum requirerem tres ad peccatum mortale, quia censeri debet pars notabilis diei. Unde aliqui tertiam vel quartam diei partem requirunt.

Secundo, excusat necessitas. Sic qui ratione paupertatis non potest familiam alere, et ideo cogitur diebus festis operari, facile potest excusari ; maxime si fiat sine scandalo in loco privato.

Similiter, ob quamdam necessitatem, sive ad vitandum detrimentum, excusantur qui grana colligunt vel serunt, qui uvas ex vinea, aut fructus transferunt ex pomario, tempore illo quo imbres timentur vel pluviæ ; sed in his solet saltem a loci parochis licentia peti. Et hi ubi episcopus non residet, vel ejus vicarius sive quando ad hos non est facilis recursus, possunt eam dare, ut mox dicemus.

Sic etiam excusantur qui diebus festis excoquunt vitrum, ollas, calcem, minerala ferri, carbones et similia, quando opus illud non possunt intermittere.

Tertio, excusat consuetudo. Sic aliquibus in locis, consuetudo a prælatis scita, nec præcepto speciali abrogata, facit licitam aliquarum rerum venditionem, etiam publicam, in die festo. Tali ex consuetudine actiones bonorum ad ecclesiam vel ad communitatem spectantium in pagis et urbeculis permittuntur, quia aliis diebus emptores non concurrerent.

Simili ex consuetudine excusari videntur quidem extranei mercatores, quos vulgo *porte-paniers* vocamus, aut *sabaudos*, qui suas merces humeris suis transvehentes, de loco in locum continuo transire solent, maxime per pagos, quia hi aliis diebus emptores non reperiunt. Huc etiam referri possent molendina, ex consuetudine a prælatis tolerata, festis molere solita.

Quarto, excusat necessitas quædam spiritualis. Sic excusatur a plerisque puella, quæ ut vitet otium, vel alias occasiones vagandi et peccandi, domi acu pingit, vel aliud quippiam privatim operis peragit.

Excusantur etiam qui ex pietate laborant in gratiam templi, vel loci pii, maxime consensu parochorum.

Quinto, excusat obedientia. Sic excusatur famulus aut ancilla, aut filius familias, qui jubente hero vel patre, aliquid operis agit in die festo.

Excusatur etiam a præcepto Missæ, si non potest detentus ab hero illam audire. Si tamen herus non habeat justam causam liberos vel famulos sic detinendi peccat ipse.

Item, si in contemptum Ecclesiæ, ve festi, aut Missæ id præciperet, tunc non potest filius aut famulus obedire ; quia tunc non esset solum contra jus humanum, quo festa præcipiuntur (a quibus excusatio facile datur), sed esset contra divinum et naturale, quo Christus et Ecclesia contemnitur, quod nequidem licet, etiam mortis proposito periculo

Quæro tertio quodnam opus dicatur servile.

Respondeo opus servile proprie esse illud ad cujus exercitium servos sive famulos servientes habemus deputatos, et in quo artes mechanicæ versari solent. Quod autem opus sit mercenarium, sive quod fiat propter mercedem et lucrum, non facit ipsum servile, si ex se tale non sit Quapropter docere, scribere, consulere, etiam ad instructionem alicujus litis propter lucrum, non censetur servile, nec prohibitum hoc præcepto. Venatio autem, piscatio, et similia, si fiant recreationis gratia, quodammodo ad liberum opus spectant ; si vero ex officio conveniunt servis et famulis, et quodammodo servilia videntur. Hæc nihilominus licita in festo consuetudo facit, si modo Missæ auditionem non impediunt.

Similiter consuetudine quadam inter rusticos inolita excusari possunt, saltem a mortali, qui audita Missa ad fructus aliquos silvestres carpendos currunt, et magnam diei partem in hoc impendunt : puta, colligendo fraga, vaccinia, nuces, licet id ob lucrum faciant. Vidimus hoc anno 1631 passim Missam parochialem et Vesperas relinqui, et audita mane aliqua Missa concursum ex pagis maximum, tum virorum, tum mulierum fieri ad colligendas nuces in sylvis, quæ in maxima fuere copia ; et ad id quidem vidimus totos pene dies festos impendi, spe lucri ad vendendum hasce decerptas nuces. Cum autem id ex se non minus servile sit, nec magis licitum quam metere segetes, aut alios quoscumque fructus toto festo die carpere ; non video quomodo excusentur, nisi per consuetudinem toleratam. Quamvis horum etiam pars quædam excusabilis sit ob paupertatem.

Quæro quarto quid dicendum de illis qui varios sub se habent operarios mercede conductos, et diebus festis vel Dominicis eos ad computandum convocant, et promeritam mercedem solvunt. Sic frequenter videmus practicari per illos qui

multos habent operarios in fodinis, in officinis ferrariis, in lapicidinis, in sylvis cædendis, et similibus.

Respondeo: Tales se solent excusare, dicentes id fieri in gratiam operariorum, qui alio die cogerentur perdere diurnum laborem ad familiam alendam necessarium. Quod si verum est, jam id ad pietatem, tanquam ad causam excusantem referri poterit. Puto tamen magis consuetudine id introductum quibusdam locis; nam qui magis pii et timorati sunt, diem Sabbati eis designant, in quo certo mercedem post computum recepturi compareant.

Quibusdam etiam locis, mercatores oppidani non faciunt magnum scrupulum rusticis vendere pannum, vestes, et alia necessaria ad familiam, intra tamen parietes domesticos; excusationemque afferunt eamdem quam alii supra, quod ipsi tota hebdomada operibus suis distenti non soleant comparare nisi diebus festis. Partim ergo pietas, partim consuetudo tolerata poterit hos excusare, maxime quando multum temporis non impenditur. Similiter ob exiguitatem operis et temporis excusari possunt sartores, qui diebus istis pannum scindunt ad aptandam vestem his rusticis, et mensuram corporis capiunt.

Quæro quinto an parochi habeant auctoritatem dispensandi in festis.

Respondeo habere in locis ubi non residet episcopus, et distans est. Patet ex praxi, et ex ratione; quia ad regimen animarum ob crebros et quotidianos casus hæc potestas moraliter est necessaria. Communisque sententia doctorum notat illam ipsis concessam, tam in hoc præcepto Ecclesiæ, quam in præcepto de jejunio. Neque solum dixeris esse interpretationem, nam omnis doctus potest interpretari cessare legem quibusdam in casibus, sive quempiam eximi a lege certis de causis. Plus vero parochis concessum est quam doctis quibuslibet, ergo non solum interpretatio est, sed et vera dispensatio auctoritatem requirens. Et licet requiratur causa rationabilis ut ipsi dispensent, non tamen requiritur evidenter justa; sed auctoritas eorum causæ insufficientiam aut inevidentiam supplet, ideoque non interpretatio solum legis est, sed et dispensatio potestativa.

Quæro sexto an civis absens teneatur servare festa propria domicilii, si sit in loco ubi non est festum.

Respondeo non teneri, quia cum præceptum istud de servandis quibusdam festis in suo oppido vel pago, quæ alibi non servantur, sit quodammodo loco affixum, obligat solum ratione existentiæ in loco; et sic non obligat extra territorium. Sic Leodiensis in festo sanctorum Lamberti, Huberti, Dionysii, existens in diœcesi Cameracensi, non tenetur ibi audire Sacrum, potestque ibidem operari.

Quæres: Si quis discedat mane a proprio loco ubi est festum, teneturne audire Sacrum quod ibidem mane celebratur?

Respondeo consulendum omnino, et pietati consonum esse. In rigore tamen non tenetur. Ratio est, quia cum in loco proprio posset differre auditionem usque ad ultimum sacrum; si ante illud tempus inveniatur in loco ubi non est festum, tollitur obligatio.

Aliud est de illo qui propter impedimentum non potest audire Sacrum ultimum; ille enim tenetur audire aliud, si possit, quia cum toto tempore maneat obligatio, si putet impedimentum superventurum pro ultimo Sacro, tenetur prævenire.

Similiter dicendum de eo qui discedit ad locum ubi non est jejunium. Non enim tenetur, in rigore loquendo, jejunare illic, licet in proprio teneretur; unde ibi potest comedere carnes. Et hoc verum est, licet eodem die domum sit reversurus. Tunc tamen reversus non potest vesci carnibus, sed si semel jejunium est violatum, non tenetur a cœna abstinere.

Quæres iterum an quando est festum in una parochia oppidi, in altera non, possit subditus parochiæ, in qua est festum, abire ad alteram parochiam, ut ibi laboret.

Respondeo posse.

Dices: Si solum in eum locum se confert ad operandum, alias non iturus, videtur facere in fraudem legis. Respondeo non esse propriam fraudem legis, sed talis, utitur jure suo, nec dicitur violator legis, cum non faciat contra eam in loco ubi obligat.

Quæro septimo an quis teneatur servare festum et audire Sacrum existens in loco ubi non habet domicilium; si ibi sit festum quod in loco domicilii sui non servetur.

Respondeo, secundum probabiliorem sententiam teneri, si ibidem aliquandiu hæreat, sive si ibi moram executioni præcepti proportionatam trahat, verbi gratia, si sit festum in loco ubi quis hospitatus est, et ipse usque ad meridiem ibi hæreat, censetur obligari ad audiendum Sacrum; si autem quis tantum transeat festo

illo die per pagum, aut civitatem, vel parum ibidem hæreat mox transiturus, non tenetur. Ratio est, quia si a mane usque ad meridiem, vel circiter, hæreat in illo loco, statutum illud locale jam illum videtur obligare. Similia enim statuta localia, sive de festis, sive de jejuniis, ad bonam gubernationem loci conducentia, censentur obligare omnes qui ibi inveniuntur, et qui moraliter præceptum implere possunt.

Imo, consuetudo legum inter interpretes ita recepta est, etiam inter doctos, ut aliquamdiu hæreant in loco ubi festum vel jejunium observatur, obligari se putent, licet externi sint. Et huc spectat versus ille :

Si fueris Romæ, Romano vivito more,
Et si sis alibi, vivito sicut ibi.

Quod si quis autem transiens vix moram trahat, non censetur statuto locali obligari, quia, moraliter loquendo, vix in eo loco censetur esse, et brevis præsentia non videtur adeo strictam obligationem inducere.

Imo adverte illam quorumdam sententiam, qui dicunt externum hærentem uno die festo particulari alicujus loci, vel uno die jejunii, non teneri ad festum nec ad jejunium, esse probabilem, et judicari ab aliquibus doctoribus securam. Ideo, seposito scandalo, talis posset operari privatim in festo tali, posset et comedere carnes in jejunio illo particulari.

Ratio horum est, quia ad obligandum legibus localibus jurisdictio requiritur quam negant sese extendere ad externos uno vel altero die tantum ibi hærentes. Hoc dixerim, ne confessarius facile condemnet juxta hanc sententiam agentes. Altera tamen sententia, quam explicuimus, pietati et consuetudini receptæ est conformior, et ideo tenenda.

Quæro octavo quinam excusentur a Missa audienda in die festo; quænam pars omissa censeatur notabilis, et inducere peccatum mortale; quænam attentio sit requisita.

Sed de his omnibus, et aliis quæstionibus ad Missam spectantibus, sufficienter tractavi in *Candelabro mytico* post tractatum de Eucharistia; ideo illuc lectorem remitto.

Quæro nono quid dicendum de juvenibus, juvenculis, tempore Sacri libidinose hinc inde spectantibus, dum hæ quidem ad procos, illi autem ad amasias suas cor et oculos habent.

Respondeo sæpe ultra id quod tales Sacrum audire non censentur, nec præcepto satisfacere; novum peccatum libidinis mente conceptæ adjici.

Sed quæritur an si tales in templo existentes libidini dent consensum interiorem, si talis circumstantia in confessione specialiter explicanda, quod scilicet in Sacro consensus ille aut voluntas carnalis adfuerit. Hoc nimirum ad sacrilegium spectare videtur, ideoque circumstantia illa loci sacri judicari possit mutare speciem peccati.

Respondeo non mutari hic speciem peccati, nec censeri sacrilegium, nisi voluntas consentientis eo usque feratur, ut paratus etiam esset complere actum carnalem in loco sacro, quantum in se est. Alias, voluntas carnalis quæ concipitur ex occasione in loco sacro quam tamen nollet quis intra locum sacrum complere, sed extra illum, jam non facit sacrilegium. Non nego tamen aggravari peccatum ex eo quod quis existens in loco sacrato, consensum dat interiori voluptati carnali, sed cum circumstantias aggravantes plerique doctores non censeant necessario confitendas, dicto casu quis non videtur obligandus.

Quæro decimo an alia opera præter servilia prohibita sint in die festo.

Respondeo prohiberi etiam judicia sive processus. Unde in die festo non possunt examinari testes aut exigi ab illis juramentum juridicum. Quod autem nostri notarii et alii juris practici in die præcedenti solent juramentum exigere, ac deinde festo sequenti testes examinari, etiam contra intentum præcepti est; quia prohibet strepitum judicialem ob quietem et vacationem quæ rebus divinis debet dari; interrogatio autem et responsoria testium ad strepitum judicialem spectant. Imo tenet Suarez, cum Antonio, nullam esse testium examinationem in die festo, licet pridie juramentum expetitum fuerit, quia debet repeti juramentum, ut sit juridica examinatio : prohibitum autem est juramentum sive petitum, sive repetitum in festo die. Quidam tamen canonistæ aliter sentiunt.

CAPUT IV.

RESOLUTIONES QUÆSTIONUM OCCURRENTIUM CIRCA QUARTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

Quæro primo de quibus examinandi sint pœnitentes circa hoc præceptum.

Respondeo filiosfamilias hic interrogandos de obedientia, de honore, de subventione erga parentes. Item e contra

parentes hic interrogandos de officio suo et cura erga proles, an instruxerint, aut neglexerint corrigere, an malum exemplum dederint. Item uxor erga maritum, quomodo se gesserit in subjectione debita. Denique quicumque subditi, quomodo se habuerint erga superiores, qui hic nomine parentum accipiuntur; exempli gratia, discipuli erga magistros, subditi erga principes, cives erga magistratus, oves erga suos pastores.

Quæro secundo quando peccent mortaliter filii erga parentes, contra istud præceptum.

Respondeo primo: Peccant mortaliter quando eos habent odio, vel quotiescumque eis notabile malum desiderant, vel imprecantur, ex deliberata voluntate. Et tunc non est satis dicere in confessione se aliquem odio persecutum, vel notabile malum alicui apprecatum esse, sed debet circumstantia illa exprimi, quod pater sit, aut alius proxime junctus sanguine, cui obedientiam et reverentiam debet. Similiter dicendum, si pater spiritualis sit, verbi gratia, patrinus, pastor, prælatus.

Secundo, peccant mortaliter filii, qui nullum exteriorem amorem vel benevolentiam parentibus ostendunt. Et licet forte necessaria eis subministrent, tamen fere eos semper dure et aspere alloquuntur, eosque torve inspiciunt, sicque vel contemnunt, vel multa tristitia afficiunt.

Tertio, peccant mortaliter si percutiant; et licet levis esset percussio in ratione nocumenti, censetur tamen hic gravis injuria, contra venerationem parentibus debitam. Imo aliqui putant etiamsi solum manus attolleretur quasi ad percutiendum, licet percussio non sequatur, esse gravem et mortalem injuriam. Excipiendus tamen hic est casus, quo id filius ageret ad defendendum se legitime.

Quarto, peccant mortaliter filii qui in his quæ pertinent ad gubernationem domus, non obediunt in re notabili, maxime quando jungitur huic inobedientiæ pertinacia, et quasi quidam contemptus.

Quinto, quando non obediunt in his quæ notabiliter spectant ad bonos mores. Exempli gratia: præcipitur a patre filio ut fugiat alicujus conversationem plane sibi noxiam, ut fugiat ludum aliquem prohibitum, non egrediatur domo noctu ad grassandum cum dissolutis juvenibus, et similia. Tunc si non obediat, adsitque pertinacia quædam, censetur mortaliter peccare. Dico, si adsit pertinacia; nam hanc pertinaciam vel contemptum aliquem requirunt hic plerique doctores ad peccatum mortale, unde si quis ex infirmitate non obediat, excusabitur a peccato mortali.

Sexto, si non adimpleant testamentum parentum, solvendo debita vel legata. Imo diu sine justa causa differre, peccatum mortale indicat Navarrus, numero decimo sexto, cap. 24; et sanctus Antoninus ab eo citatus.

Quæres an renuntiando mobilibus bonis, filiifamilias adeuntes hæreditatem, excusentur in conscientia a solutione debitorum personalium, quibus obligantur parentes.

Respondeo, secundum constitutiones quorumdam locorum, in dicto casu non posse in eos in judicio agi, aut ad solvendum cogi. Ita habent consuetudines patriæ Leodiensis. In foro tamen conscientiæ, existimo hæredes amplam adeuntes hæreditatem teneri ad debita, si mobilia quibus renuntiant ad id non sufficiant. Dico, *Si ampla sit hæreditas;* nam si excedunt debita hæreditatis facultates, non cogitur filius in foro conscientiæ ad debita solvenda; potestque se conformare legi exterioris fori, ut vitet gravem inopiam, licet creditoribus inde damnum accedat.

Quæro tertio quando censeantur proles mortaliter peccare, dando occasionem iræ parentibus.

Respondeo: Si filius contumeliosis, vel valde asperis et rebellibus verbis parentibus respondet, unde fit illi in iram gravem prorumpant, absque dubio peccati mortalis reatum incurrit. Si autem paululum obmurmurat, et levem dat occasionem, sed illi ex vitiosa natura et morositate supra modum in iram se effundunt, excusatur a peccato mortali. Nec enim id tam ei adscribendum est, quam vitio parentum.

Quæro quarto quando teneantur subvenire parentibus sub peccato mortali.

Respondeo, quando sunt in gravi necessitate, verbi gratia, si in infirmitate gravi detineantur, nec habent propria quibus uti possint; si carcere detineantur, et se redimere nequeant. Idem dicendum de necessitate spirituali: debet enim curare ut sacramenta eis ministrentur, si in infirmitate egeant. Legata quoque pia, quæ pro salute animæ facere volunt, aut eleemosynas non debere impedire; qua in re eos peccare mortaliter tradit Navarrus, capite 14, num. 14.

Quæri etiam hic potest, quando filiifamilias peccent in administratione bonorum ad parentes spectantium. Sed de ea

re dixi in resolutionibus de matrimonio, in *Candelabro mystico*, cap. ult., tract. VIII. Vide ibi.

Quæro quinto quando peccent parentes mortaliter erga filios.

Respondeo primo, quando eis non ministrant necessaria ad sustentationem, cum tamen id possint. Sic reperiuntur aliqui qui eos ita divexant, ut tandem domo paterna excedere cogantur, et mendicare, vel militiam non sine dispendio salutis sequi.

Secundo, peccant mortaliter, quando eos supine omnino negligunt instruere de necessariis scitu ad salutem; vel eos impediunt sine necessitate, ita ut præceptis Ecclesiæ satisfacere non possint, puta præcepto de audienda Missa.

Tertio, peccant mortaliter si eos verbo aut verbere corrigere negligunt de peccatis mortalibus, de blasphemia, de conversatione cum meretricibus, de grassationibus nocturnis, de furtis, etc.

Quarto, peccant mortaliter si eis sint causa peccati per malum consilium vel factum. Non enim pauci reperiuntur qui causa sint corruptionis quæ in filiis cernitur, idque malo exemplo vel suasu.

Quinto, si sine justa causa proles retrahunt a statu religionis. Item et maxime si invitos compellunt ad monasteria vel matrimonia.

Quæro sexto an parentes etiam filiis teneantur ad alimenta.

Respondeo affirmative. Ita enim jure canonico decernitur. Et licet jus civile videatur contrariari, intelligendum est de alimentis non teneri patrem, si aliunde possit filius ali.

Quæres an clerici prolibus suis spuriis providere alimenta possint de fructibus beneficiorum.

Respondeo posse, si aliunde non habeant bona patrimonialia. Est enim de jure naturæ obligatio alimentorum necessariorum erga proles Nec refert quod constitutiones Pii V videantur adversari. Intelligendæ enim sunt non prohibere alimenta necessaria, sed testamenta, donationes, hæreditates, ultra alimenta. Adde illas constitutiones vix usu receptas.

Quæro septimo an possint parentes exponere filios suos illegitimos in loco aliquo publico, ut inventi alantur in hospitalibus.

Respondeo id iis licere, si pauperes sint, et non habeant ad prolem alendam sufficientia media. Pro talibus enim hospitalia puerorum in civitatibus sunt instituta. Quod si parentes divites sint, saltem secreto tenentur tali hospitali expensas solvere, et curare ut proles illa postmodum suo tempore, et loco, talibusque circumstantiis exponatur, ut saluti infantis nocumentum non afferatur.

Quæro octavo quando peccet mortaliter uxor per inobedientiam erga virum.

Respondeo primo, quando ex contemptu quodam vel pertinacia, præcipienti rem notabilem, ad gubernationem domus vel probos mores spectantem, non vult obedire.

Secundo, quando sciens, vel scire debens maritum ad gravem iram, juramenta, vel blasphemiam excitandum fore si aliquid dicat vel faciat, puta si obmurmurando respondeat, aut verba verbis reddat, nihilominus ipsa non desistit istud facere, et verbositate aut murmuratione eum magis provocare. Ratio est, quia videtur salutem viri contemnere, ei præbens occasionem peccati mortalis, cum facile possit eam vitare, verbi gratia, tacendo et patienter ferendo potest ejus iram compescere, ad idque tenetur, quia ipsa inferior est.

Quæro nono quando peccat vir mortaliter erga uxorem. Respondeo primo, si graviter eam percutiat aut lædat; licet enim habeat jus eam corripiendi et castigandi, tamen intelligitur cum discretione et moderatione; non enim ei licet eam crudeliter tractare ut servam et mancipium. Tanto gravius erit peccatum, si graviter percutiat gravidam, et ad iram notabilem provocet, quia in his quandoque periculum abortus est, aut gravis damni in prole.

Secundo, peccat mortaliter, si contumeliosis verbis quæ graviter honori ejus aut existimationi officere possint, eam exasperet; nam, licet ipse, quia caput uxoris est, possit eam verbis increpare, hoc tamen etiam intelligendum est moderate, non vero cum atroci aut gravi contumelia.

Adverte vero inter personas viles in matrimonio non æstimari contumeliosa quædam verba, quæ inter honoratas gravis essent ponderis. Unde secundum conditiones personarum potest hic ponderare injuriam confessarius. Nam quandoque mox conjuges rixosi sunt; et invicem clamorosi, mox pacati fiunt; et potius ex animi levitate et prava consuetudine, quædam effutiunt quæ ex se gravia quidem videntur, inter ipsos tamen parum æstimantur, sed subitæ passioni adscribuntur, et fiunt sine intentione honorem alterutrius graviter lædendi. Sic uxori dicit vir: Tu mentiris; respondet idem viro mulier, nec se multum lædi in honore alteruter

existimat; inter honoratos autem hoc gravi injuriæ duceretur.

Quæro decimo quomodo peccet uxor in debito conjugali, aut in administratione rerum familiæ.

Sed de hac re sufficienter tractavi in *Candelabro mystico*, de Matrimonio, in fine. Illuc lectorem remitto.

Quæro undecimo quale peccatum sit zelotypia mariti erga uxorem, vel e contra.

Respondeo zelotypiam esse quemdam amorem intensum, qui non patitur consortium in re amata; ideoque excessum in amore significat; qui quidem ex se non est mortale, frequenter tamen causa est peccatorum mortalium. Nempe ex hac zelotypia oriri posunt suspiciones et judicia temeraria in marito de uxore, vel in uxore de marito, et hæc cum sunt deliberata et voluntaria, mortale peccatum involvunt. Ex his etiam judiciis temerariis de infidelitate conjugis oriuntur rixæ domesticæ, improperia, contumeliæ quæ graves sæpe sunt et mortales. Item dura propter zelotypiam tractatio uxoris in viro grave peccatum facit. Unde similia ponderanda sunt a confessario, ut judicare possit de hoc peccato. Alioqui zelotypia sive amor conjugis nimis incensus, licet aliquando suspiciones adducat, sed vel leves, vel involuntarias, aut non deliberatas, solum venialis est. Vide quæ dixi in *Candelabro mystico* de zelotypia, tract. 8.

Quæro duodecimo ad quid teneantur famuli vel ancillæ erga heros.

Respondeo teneri eis exhibere obedientiam, honorem, et fidelitatem in obsequio pro quo conducuntur.

Quæres an famulus, casu quo res domini furto surripiantur, et ipse non accuset, aut dissimulet, teneatur ad restitutionem.

Respondeo teneri, quando ei domus vel rerum custodia a domino est demandata, alias non. Neque enim ex hoc quod sit famulus, tenetur ex justitia res domini custodire, saltem contra domesticos. Unde si alium famulum videat aliquid surripientem, non tenetur lege justitiæ impedire, et per consequens nec restituere. Ille tamen cui inter famulos speciatim cura commissa est custodiendi res domini, puta vinum, bladum, fœnum, tenetur ex officio etiam contra domesticos custodire, et damnum impedire; ideo quoque si dissimulat, obnoxium se facit restitutioni, si illi non restituant.

Contra externos videtur quilibet famulus obligari ad res domini tuendas, ita enim habet communis sensus, inquit Lessius, lib. II, cap. 13, dub. 10.

Quæres iterum an sint peccata mortalia contra fidelitatem vel justitiam, si famuli clam a domino surripiant quædam ad comedendum et bibendum.

Respondeo ordinarie furta famulorum vel ancillarum circa esculenta et poculenta, in rebus ordinariis quas ipsi consumunt, quæ non solent accurate concludi, non censeri mortalia. Ratio est, quia hæc fere sciuntur fieri, et domini patiuntur, ac licet id sibi displicere significent, magis tamen displicet modus quam substantia rei. Et idem notandum generaliter circa furta filiorum a parentibus, amicorum, vel familiarium, qui per verecundiam aut timorem non audent petere ea; de quibus tamen opinantur probabiliter dominum in rei substantia non esse invitum. Cæterum vendere aut donare esculenta, poculenta, sine consensu heri, famulis aut ancillis non est licitum, cum dominus rationabiliter sit invitus etiam circa substantiam, nisi donatio foret rei omnino levis momenti. Idem dicendum si abuteretur famulus aut ancilla ad compotationes et comessationes, nam merito id displicet graviter heris.

Quæro decimo tertio ad quid teneatur herus erga famulos.

Respondeo teneri herum famulis prospicere in his etiam quæ sunt animæ et salutis. Unde tenetur illos qui sunt corruptis moribus, objurgationibus et moderata etiam castigatione emendare; quod si hac via non possit, tenetur expellere, si probabiliter existimet meliores evasuros. Quod si pejores timeat reddendos, vel tandem si retineantur, redituros ad meliorem vitam, tunc non tenetur. Ita passim summistæ, verbo *Familia*.

Secundo, tenetur herus ad alimenta famulatui congruentia.

Tertio, tenetur ad justum stipendium persolvendum.

Quæro quodnam justum stipendium censeatur.

Respondeo, illud quod passim in istis locis talibus famulis tali ministerio occupatis dari solet. Cum autem istud non consistat in divisibili, sed sicut in rerum pretiis possit esse summum, medium, infimum, ut si justum, non debet esse minus infimo. Atque hinc infertur, si nulla facta sit conventio de certo stipendio, sed res sit domini arbitrio relicta, dominus pro more patriæ debet dare stipendium quod non sit saltem infra infimum.

Quæro decimo quarto an famulo qui ad annum locat operas suas, et anni medie-

tate completa vult recedere, teneatur herus ad medietatem stipendii.

Respondeo non teneri, sed solum juxta arbitrium boni viri. Cum enim incommodum domino possit sequi ex eo quod recedat ante tempus per pactum constitutum, illud incommodum potest dominus æstimare et compensare, defalcando aliquid de stipendio. Sic et ægrotanti famulo ad aliquod notabile tempus, aliquid mercedis potest subtrahi, quia forte per alium oportuit operas supplere, vel incommodum dominus accepit, quod juste compensat; licet enim sua culpa non defecerit, tamen de facto operas non præstitit domino necessarias, vel utiles.

Quæro decimo quinto an famulus, vel alius locans operas, cui herus dat stipendium minus justo, possit uti compensatione subtrahendo de rebus domini ut augeat stipendium suum. Hic casus est satis frequens inter famulos et operarios, qui sæpe queruntur stipendia esse justo minora, ideoque hoc titulo id alia via compensant

Respondeo hoc non esse licitum, nisi revera judicio prudentis stipendium non sit justum, nec solum lege gratitudinis, sed etiam justitiæ plus debeatur. Duos hac in re casus indicant doctores theologi.

Primus casus est, si parvo quidem pretio conventum sit, ea tamen mente ut dominus servitio diligenter præstito esset suppleturus, et hanc mentem famuli satis adverterit dominus; tunc enim ex justitia tenetur supplere, eo quod tacite id in pacto contineatur.

Secundus casus est, si pressus necessitate exiguo convenit, quia dominus amplius dare noluit. Tunc enim quod operam suam multo pluris valentem tam parvo locet, non sponte facit, sed necessitate compulsus. Tenetur ergo dominus supplere ad æquivalentiam. Ita Lessius, l. II, cap. 12, dub. 10.

Hæc tamen intellige, si dominus tali servitio egebat, vel si magnum inde capit emolumentum. Quod si non egebat, sed solum ad preces alterius nullo maximo suo commodo admisit, merito potest minus offerre et dare, quia merces ultroneæ vilescunt. Videri potest cum Lessio, Navarro, c. 17, n. 109, et sequentibus.

Generaliter porro advertendum est non posse uti compensatione famulum, vel operarium, quando dubium est an herus plus debeat ex lege justitiæ. Et tunc non plus debere judicandum est, quando multi alii facile reperirentur, qui tale servitium, vel talem operam essent præstituri tali stipendio.

Hinc non facile excuso sartores qui aliquid detinent ex materia in qua operantur, dicentes ob multitudinem sartorum non sibi solvi justum pretium, et sic opus esse aliqua industria ad aliquid exiguum detinendum, quæ compenset inæqualitatem. Nam hoc ipsum quod multi eodem pretio parati sunt opus facere, facit quodammodo esse justum pretium; nam multitudo locantium operas non parum facit ad diminuendum pretium pro tali opere dandum, pro quo multi paratos se exhibent.

Quæro decimo sexto utrum famulus cui aliquid est traditum ab hero vendendum certo pretio, possit retinere aliquid, si pluris vendiderit quam erat præscriptum.

Respondeo ordinarie non posse, sed totum illud debere domino cedere. Nam quod dominus pretium determinasse dicitur, id fecit ne venderetur infra, non autem ne venderetur supra, occasione oblata. Adde quod talis famulus non habet legitimum titulum quo aliquid ex eo pretio sibi sumat; non enim ratione rei venditæ, nam illa domini est; nec ratione industriæ vel ministerii, quia habet stipendium suum. Idem dicendum de alio dominu cui smerces suas vendendas tradidisset, solvens ei pro labore et ministerio. Notant tamen hic aliqui, si famulus rem illam pretio a domino constituto sibi compararet, et pluris postea suo nomine venderet, non facturum contra justitiam, quia justo pretio a domino emit, potestque nomine suo justo pretio vendere. Hoc nempe verum est, si dominus ei non mandarit ut intra latitudinem justi pretii vendat quantum potest.

Quæro decimo septimo an famuli quibus commissa est cura animalium, puta ovium, jumentorum, equorum, certa portione illis distributa in alimento illorum, possint inscio hero surripere, ultra eam portionem, fœnum, avenam, et his similia, in alimentum pinguius illorum animalium. Quotidiana hæc est quæstio, nam hæc fere consuetudo inter famulos viget et excusant se aliter vegeta animalia vix posse conservare, vel apta reddere ad laborem ad quam a domino destinantur. Asseruntque dominos in hac portione danda nimis parcos esse, et graves labores supra vires ab animalibus exigere; ideoque necessarium pene esse quaqua via aliquid corradere, hoc autem esse in profectum ipsius heri seu domini, nihilque inde lucri sibi accedere.

Respondeo primo, cum sit domini administrare res suas, et dispensare pro sua prudentia, ordinarie debent famuli con-

tenti esse portione sibi assignata pro pecoribus, quando judicat dominus esse sufficientem. Nec enim ipsorum est domini res dispensare contra ejus voluntatem, idque faciendo peccant, quamvis quantitatem valde notabilem requiri existimem, ut pertingat ad peccatum mortale in casu hujus nostræ quæstionis.

Respondeo secundo quantum ad restitutionem eos excusari, tum quia nihil inde lucri acceperint; tum quia fructus cessit domino in animalibus suis; tum quia domini non solent requirere restitutionem in similibus, licet eis id displiceat. Adverte tamen tantum posse inde damnum accedere domino, ob dissipationem prodigam alimentorum in pecora factam per famulum, ut merito posset dominus requirere et servus teneri; quia contra rationabilem omnino voluntatem domini non solum conducentia alimenta, sed et superflua dederit. Adverte deinde pastores ovium, qui ordinarie alunt aliquem numerum sibi proprium in grege domini, verbi gratia, decem vel viginti oves proprias habent, cum ultra rationabilem portionem ab hero destinatam surripiunt, teneri saltem ad partem redundantem in oves proprias, quia inde lucrum et fructus eis accedit, qui in dominum non refluit. Quod si (ut etiam contingit) suis solum ovibus aut vervecibus surripiendo provideant de ampliore portione, neglectis ovibus heri, tanto certius obligantur integrum restituere.

Respondeo tertio, si dominus imperitus sit agriculturæ vel rei pastoritiæ, et ideo non det, nonobstante petitione famuli periti, portionem rationabilem pro pecoribus; et ita facile fiet ut deficiant præ labore, verbi gratia, cum arandum erit, si agatur de jumentis et equis; vel in hyeme ob auram frigidam et humidam intermorientur, si agatur de ovibus; tunc, inquam, et similibus casibus, non peccat rei peritus famulus clam supplendo, multo minus tenetur ad restitutionem. Ratio est, tum quia agit negotium heri, tum quia ipse herus irrationabiliter est invitus. Debet tamen prudenter in his judicare famulus, ac in bona conscientia, nec excedere rationabilem portionem.

Quæro decimo octavo ad quid teneantur subditi erga principes.

Respondeo: Tenentur leges justas acceptare, et illis obedire. Tenentur etiam justum stipendium, et subsidium necessarium ad conservationem Reipublicæ eis persolvere.

Quæro decimo nono an teneantur subditi gabellas et vectigalia solvere sub peccato mortali; item an defraudantes vel non solventes teneantur restituere.

Respondeo duplicem hic reperiri sententiam. Prima teneri asserit, ob rationem dictam, quia jus habet princeps petendi subsidia necessaria ad manutentionem tranquillitatis publicæ, inter quæ sunt gabellæ legitime et juste impositæ mercibus vel rebus aliis. Alia sententia asserit fraudantes non peccare mortifere, nec teneri ad restitutionem, eo quod lex de solvendo aliquo vectigali, pœnalis sit; adjicitur enim pœna confiscationis mercium, si quis inveniatur fraudasse; unde non videtur nisi obligare ad pœnam, casu quo quis deprehensus fuerit. Prima sententia certior est et securior; secunda tamen non caret probabilitate. Vide eam explicatam latius apud Lessium, l. II, c. XXXIII, dub. 8. Certe multi ejus rei sibi non formant conscientiam, si possint evadere sine solutione vectigalis. Et mulctæ ac confiscationes quas incurrunt illi qui deprehenduntur, facile compensant damna quæ princeps vel vectigalium redemptores possent incurrere ex non solutione aliquorum. Et quia hi sciunt multos non solvere, sed occultare merces, minoris solent conducere.

Sic in praxi quotidiana videmus quod cum hi qui e vicino nobis regno Galliæ transferunt vinum vel frumentum in nostram ditionem Leodiensem, vel Belgicam provinciam, certum vectigal teneantur solvere regi Galliæ super qualibet mensura frumenti et super qualibet dolio vini, verbi gratia, scutum aureum; judicio tamen communi non censent se peccasse, si noctu transvexerint sine solutione, vel alia via evaserint; nec puto eos solere a confessariis condemnari ad restitutionem.

Neque hic majorem difficultatem faciunt transeundi sine solutione, quam efferendi aurum vel argentum e finibus regni, quod ipsum prohibitum est edictis regiis sub pœna commissi, sive sub pœna amissionis rei, sicut et prius. Putant ergo utrobique se non obligari nisi ad pœnam, casu quo fuerint deprehensi, non vero ad culpam. Huic sententiæ favet Navarrus, capite 23, Angelus, v° *Pedagium;* Beda, in libello *Casuum conscientiæ;* Henricus a Gandavo, et alii.

Quæro vigesimo quodnam censeatur justum vectigal vel gabella?

Respondeo, ut sit justum vectigal, non requiri solum ut imponatur ab habente auctoritatem; sed etiam debere imponi ob

justam causam, puta ob publicam necessitatem aut utilitatem. Item convenienti forma seu proportione imponendum est, ut sit justum. Hinc ubi pauperes magis gravantur, justum non judicatur. Tale fuit vectigal, quod paucis ab hinc annis in ditione Leodiensi impositum fuit, vocaturque *oculus molendini* Quisque ferens mensuram grani ad molendinum, assem unum super illa mensura debebat pendere. Quod quidem non parum in gravamen pauperum prolibus oneratorum redundabat, qui solo fere pane vescuntur, et plus panis domi consumunt quam divites plerique.

Quæro vigesimo primo an leges principis vel pontificis obligent, si non sint promulgatæ in loco.

Respondeo multorum sententiam probabilem esse non obligare legem, nisi promulgetur in provincia, quod ipsum de legibus pontificiis ordinarie verum esse asserunt. Dico *ordinarie*, nam potest pontifex aliter in ipsamet lege exprimere. Certe ad ordinatam et suavem dispositionem et gubernationem pertinet, ut lex ad subditos derivetur ut obliget; cum ergo populus christianus per episcopos et pastores gubernetur, pontificia ad eos debet lex derivari, ut promulgetur; et si defectu promulgationis non servetur, excusantur subditi. Adde nonnisi post duos menses a publicatione obligare, secundum multorum sententiam. Vide Navarrum, c. XXIII, n° 44. Sa, v° *Lex*.

Quæres vigesimo secundo an lex non obliget in conscientia si non sit communiter recepta, sive a majore parte; item si consuetudine contraria censeatur abrogata.

Respondeo non solum jurisperitos, sed et theologos plerosque asserere in dictis casibus legem etiam in conscientia tunc non obligare. Vide Navarrum, capite XXIII, num. 41.

Nota tamen superiores posse peccare quando absque justa causa non curant servari leges principum aut pontificum, et tamen inferiores tunc posse excusari, quia legislatoris tacita voluntas fuisse videtur, ut non obligentur singuli privatim, nisi lex per superiores communitatis in praxim deducatur. Potest quoque fieri quod aliqui initio peccent legem transgredientes, aliis postea non peccantibus, quia quando major pars non servat, connivet princeps qui initio non connivebat, vel non ita poterat præsumi connivere. Denique per majorem partem intelligenda est major pars provinciæ vel diœcesis, quæ cum occasio legis implendæ se offert, eam non implet; tunc enim vel non recipi lex, vel consuetudine abrogari censetur.

Ex dictis infero multas constitutiones pontificum, vel etiam concilii Tridentini, quæ in locis non fuerunt promulgatæ, vel nunquam fuerunt usu receptæ, vel contraria consuetudine fuerunt abrogatæ, posse censeri in praxi in illis locis non obligare, nec facile conscientias hic illaqueandas esse, si constet de non usu et contraria consuetudine.

Quæro vigesimo tertio quæ ignorantia excuset a mortali in transgressione legis humanæ.

Respondet Navarrus, cap. XXII, n. 52, Sylvester, v° *Inobedientia*, non committi peccatum mortale in transgressione legis humanæ, quando adest ignorantia, nisi sit ignorantia crassa, aut supina, sive affectata. Videri etiam potest Cajetanus in *Summa*. Vide præceptum in fine. Hæc sententia est probabilis.

CAPUT V.

RESOLUTIONES CIRCA QUINTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

Quæro primo de quibus sint interrogandi pœnitentes circa præceptum quintum.

Respondeo: 1° an pugnaverint, vel alios ad pugnam excitarint;

2° An occiderint, vel voluntatem occidendi habuerint; quanto tempore duravit, an frequenter renovata fuerit;

3° An familiam percutiendo crudeliter quis tractarit;

4° An grave malum corporis vel animæ ex vindicta desiderarit, vel imprecatus sit.

Denique de odio, ira, inimicitia interrogandi sunt.

Quæro secundo quando homicidium excusetur a peccato.

Respondeo varios casus recenseri; aliquot frequentiores hic rememorabimus, ex quibus de cæteris judicandum.

Casus primus. Licet occidere alterum in vitæ suæ defensionem, si fiat cum moderatione inculpatæ tutelæ; hoc est, cum ea moderatione sine qua injuria arceri non potest. Exempli gratia: Tu me aggrederis, nec vitam possum defendere nisi te occidendo; tunc mihi id licitum. Si autem non percussisti, et fugis, nec mihi jam periculum vitæ est, non possum te insequi et occidere, quia excedo moderamen inculpatæ tutelæ, nec tunc tam defensio censetur quam ultio.

Casus secundus. Si accedis ad me feriendum, nec possim evadere nisi fugam aut te præveniam, non teneor fugere, si mihi sit inde periculum ignominiæ ; sed possum te prævenire, nec teneor expectare donec percutias. Idem dicendum licet necdum accedas, sed tamen instructus sis ad me invadendum, nec possim evadere nisi præveniam. Exemplum dari solet de marito qui pugionem condidit sub cervicali, et omnia ostia concludit ut uxorem interficiat; illa potest prævenire, si aliter nequit evadere.

Casus tertius. Si per famulum vel sicarium statueris me occidere, nec spes sit evadendi nisi te occidam, possum id peragere; quia parum est quod per te vel per alium me invadere pares. Imo, si conjuraveris in necem meam, et continuo insidieris vitæ meæ, nec alia via supersit mihi evadendi, possum te prævenire, quia non teneor continuo me concludere domi, aut in exteram regionem abire. Unde tunc censetur potius defensio quam aggressio, maxime si monitus fuit is qui conjurabat aut insidiabatur, ut desisteret. Nam et in foro externo, si occisus minatus erat mortem occidenti, et erat consuetus minas suas exequi, excusabitur occidens, ut tradit Navarrus, cap. 1, num. 3.

Casus quartus. Si falsis criminationibus per testes subornatos vitam meam impetis in judicio, nec aliter valeam evadere tuum falsum testimonium, periculum vitæ meæ inducens, multi putant posse tibi a me mortem inferri ; est enim non tam invasio quam defensio. Pro hac sententia citatur Bannez, Petrus Navarra, Cajetanus, et alii.

Quæro tertio an propter defensionem honoris sui possit quis alium licite interficere.

Respondeo quibusdam casibus id licitum esse.

Casus primus est certus, pro defensione pudicitiæ et honoris licere mulieri, adolescenti, virgini, invasorem occidere, si aliter evadere nequit.

Casus secundus. Viro honorato licet occidere invasorem qui fustem vel alapam nititur impingere, ut ignominiam inferat; posito quod aliter hæc ignominia vitari nequit. Ita Lessius cum multis, l. II, c. IX, dub. 11.

Hoc verum esse potest quandoque in nobilibus, in militibus, maxime officiatis, et similibus ; quia apud illos pluris longe æstimatur honor quam damnum grave in bonis temporalibus ; unde si licet defendere sua bona temporalia etiam occidendo furem, ut mox dicemus, quidni etiam ad defendendum honorem pluris æstimatum.

Casus tertius. Ob eamdem rationem, multi putant virum nobilem, vel honoratum, contumelia atroci affectum, vel injuria, puta alapa percussum, etiamsi qui percussit fugiat, posse insequi, et tantum verberum vel vulnerum infligere, quantum necessarium putatur ad honorem recuperandum. Navarrus, c. XV, n. 4 ; Henriquez, et alii.

Nota hæc vix habere locum in ecclesiasticis aut religiosis, quia illis potius laudi est quam ignominiæ, non repercutere, sed pati. Imo hi tenentur ex charitate fugere, quando ab aliis immineret ipsis periculum vitæ, si fuga possint periculum evadere ; alii vero non tenentur quibus ignominiæ verteretur. Nec refert quod vita alterius et salus præferenda ab omnibus videatur honori, vel bonis aliis ; quia id non est necesse quando quis eam ex malitia periculo exponit, sicut fit ab injuste alium invadente.

Casus quartus. Si quis criminationibus falsis apud principem, judicem, vel viros honoratos famam alterius auferre nititur, nec alia ratione quis possit damnum illud famæ avertere, existimat D. Bannez cum quibusdam, morte alterius id posse. Sed in praxi id improbari solet, et vix locum habere potest. Nam vel fama jam est ablata, et sic per mortem infamantis non restituetur ; vel non est ablata; et tunc vere contingit alia via posse impediri ejus ablationem. Per hæc etiam cædibus occultis via aperiretur in Republica. Ita Lessius, lib. II, cap, 9, dub. 12, et alii.

Quære quarto an quando quis provocatur ad duellum, et nisi acceptet ignavus reputabitur, nec ullam promotionem militarem sperare potest. imo si sit capitaneus, vel in militia officiarius, milites tanquam ignavo et vili nollent obedire, denique coram nobilibus ignominia notabitur, nec audebit coram illis comparere sine decoris nota ; an, inquam, his positis possit acceptare ?

Videtur quibusdam probabilis sententia affirmans, ob rationes sequentes.

Prima ratio est quia talis provocans est invasor honoris alterius, et moraliter loquendo, non potest aliter suum conservare honorem nisi acceptando.

Secunda, quia quando quis injuste invaditur, non tenetur fugere, si fuga sit ignominiosa. At non minus est ignominiosum in casibus dictis respuere duellum cum revera passim dedecus gravissimum sit apud nobiles, æstimeturque magis

quam bonorum fortunæ amissio, imo quam ipsa mors; ergo tale dedecus ei licet repellere.

Tertia, quia saltem licebit acceptare non animo provocantem interficiendi, sed comparandi in loco, ne famam strenui viri, æque charam nobilibus ac ipsa vita, amittat. Quod si provocans invaserit, provocatus statuit se defendere cum debito moderamine.

Quarta, quia acceptare et comparere in tali loco non videtur intrinsece malum, sed indifferens, cum possit bene et male fieri; ergo cum justa causa subest, nempe conservatio honoris, poterit licitum esse.

Quinta, quia quando est necesse ad vitæ defensionem, licet acceptare vel offerre duellum. Exempli gratia: Si te inimicus armatus inermem reperiens permittat tibi arma, ut militariter te occidat; vel si roges ut arma tibi permittat, id licet tibi, quia est defensio; quidam et hic cum sit defensio honoris tui, nec aliter possis.

Hæ rationes ex Lessio et Filiucio deducuntur, et his rationibus (testis et Filiucius, et Bannez, 2, quæst. 64, art. 7, dub. 3; et Sanchez, *de Præceptis*, lib. I, c. 39). Aliqui eam tenent ut probabilem.

Sed quoniam Ecclesia universim duella gravissimis sub censuris prohibet, sententia ista non judicatur secura, nec facile sequenda, quamvis nobiles multum soleant has rationes amplificare et ponderare. Atque utinam pondus istud foret in statera et siclo sanctuarii, et non in statera et siclo fallacis sæculi. Itaque honor videtur conservari in tali provocatione, si dicat provocatus se ad id paratum, si decreta Ecclesiæ et principum id permitterent, seque ostensurum quid possit, si non proditorie, sed palam aggrediatur, quocumque loco vel opportunitate.

Sed de duello fuse egi in *Candelabro mystico*, tract. in *Resolutionibus de Pœnitent.*, cap. 5. Item invenies bullam Clementis VIII contra duellantes, in *Horto pastorali*, in quinto præcepto Decalogi.

Quæro quinto an liceat furem occidere ad defendendum res suas.

Respondeo ex communi sententia id licere, si res sit magni momenti, nec spes sit aliter recuperandi. Si enim est parvi momenti, non videtur concessum jus defensionis cum tanto alterius malo. Si etiam re sublata fur fugiat, et per judicem vel alio modo possit res facile recuperari, esset contra charitatem pro rei defensione occidere. Ex his resolvuntur casus frequentes.

Casus primus. Si nitatur quis furari et ego furtum impedire, tali possum vi uti quali necesse est ut res salva mihi sit licet per judicem possem recuperare. Quia ratio dictat ut non patiar res meas in mea præsentia abripi, et dictat ut tantæ improbitati resistam, vim vi repellendo.

Casus secundus. Si fugiat cum re mea, possum insequi et ferire, imo bombarda illum petere. Exempli gratia, si fugit cum equo.

Casus tertius. Si res mea certo loco posita est, et quis injuste et vi me impediat volentem ingredi, possum vim vi repellere, si judex non adsit cujus ope id possim.

Casus quartus. Si conjuraveris in mea damna, vel inique impedias meos creditores ne mihi satisfaciant, vel falsa accusatione et testimonio falso me conaris fortunis evertere, nec alia ratio impediendi suppetat, possum nece tua (Lessius, lib. II, c. 9, dub. 11). In praxi autem vix casus videtur occurrere, ut alia via non possit huic malo occurri.

Casus quintus. Si malefica vel saga positis certis signis per dæmonem continuo noceat, vel bonis meis, vel animalibus meis, vel sanitati meæ aut meorum; si aliud remedium non suppetat, possum cogere verberibus, ut ab injuria cesset; si certo constet illam esse mali auctorem, quia est hic quoddam jus defensionis.

Quæro sexto utrum pro defensione alterius vel rerum ejus liceat invasorem occidere.

Respondeo primo, nos posse vitam proximi, si injuste impetitur a privato, tueri etiam cum illius interfectione, si aliter fieri nequit. Idem dicendum de honore, pudicitia et fortunis, si sit sanguine junctus, vel nostram opem exposcat. Injuria enim quæ fit personæ nobis conjunctæ, in nos redundat.

Respondeo secundo. Nemo tenetur tueri vitam hominis privati cum probabili periculo vitæ suæ. Imo nemo tenetur quando non potest sine occisione invasoris, quia nec propriam vitam tenetur tueri per mortem alterius. Qui vero non defendit vitam alterius, vel ejus facultates, cum commode possit, mortaliter peccat contra charitatem. Illi vero etiam peccant contra justitiam qui ex officio tenentur, ut judices, magistratus, principes, et hi tenentur ad restitutionem, si commode defendere possint, et non faciant. Non tamen tenentur vitam privati defendere cum periculo vitæ, sed pro bono publico illam tenentur exponere. Exempli gratia: tenentur hostes reipublicæ et latrones e medio tollere;

causam autem particularis alicujus non tenentur cum tali discrimine tueri. Proprie enim et directe sunt custodes boni publici, et officium publicum ad id eos obligat.

Quæro septimo, an homicidium casuale sit peccatum.

Respondeo illud quod omnino casu fit non esse peccatum, posse tamen esse casuale; taliter quod in se non sit voluntarium, in causa tamen censeatur volitum. Debet autem causa esse quodammodo efficax, ita ut ex illa soleat talis effectus sequi, ut censeatur quid in causa volitum; si enim conjungatur per accidens, tunc non censebitur volitum in tali causa. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Casus primus. Si alicui inflixisti vulnus non lethale, sed mors secuta est, vel malitia, vel gravi negligentia medici, aut ipsius temeritate læsi, non censeris homicida, nec ut talis teneris ad restitutiones, sed ut vulnerans teneris compensare damnum, secundum qualitatem vulneris.

Casus secundus. Reparans domum tuam, lapides et ligna dejicis in plateam, et casu transeuntem hominem occidis; censeris homicidii reus, si non præcavisti et præmonuisti, nullamque diligentiam feceris. Ratio est, quia actio ista periculosa erat, et tenebaris diligentiam adhibere, alioqui vulnus vel mors inde secuta tibi in causa censetur voluntaria.

Casus tertius. Jacularis ad scopum, vel etiam ad feras, circa locum ubi transitus est communis, nec adhibes omnimodam diligentiam et cautionem; certe si quis transiens lædatur, tibi imputatur, et illa læsio a te volita indirecte sive in causa censetur; quia actio illa erat periculosa, ex qua similes effectus sequi nati sunt.

Casus quartus. Si sufficientem adhibuisti cautionem ne ex actione tua quis incommodum acciperet, tunc etiam si forte secuta sit mors alicujus, non tibi censetur voluntaria; quia, licet actio fuerit periculosa, periculum tamen censetur abstersisse diligentia. Exempli gratia: tu das operam venationi, et advigilas ne quis forte lædatur; casu autem crepuit bombarda, aut homo ferina pelle tectus te decepit, non erit tibi mors illius imputanda. Et id verum est, sive licita sit venatio, sive illicita, puta si sacerdoti vel religioso id contigerit; quia, licet peccet venando, non tamen peccasse censetur homicidii peccato.

Casus quintus. Sacerdos peritus chirurgiæ incidit apostema, et monet ægrum ne se committat aeri, ille vero confert se ad messem, hinc corripitur febri et moritur. Illa mors non imputatur sacerdoti, nec fit irregularis; quia forte licet peccaret sese miscendo in chirurgia, si tamen secutus est artis præscriptum, mors ex alterius negligentia subsequens non censetur ei voluntaria, non plusquam laico alteri qui idem fecisset.

Quæro octavo an liceat quandoque seipsum interficere.

Respondeo non licere directe et ex intentione: indirecte tamen et per accidens, quando justa causa subest, licet aliquid facere vel omittere, unde certo scitur mors secutura. Ratio est, quia non est prohibitum homini ne vitam suam unquam periculo exponat, sed tantum ne absque causa exponat et velut ex intentione illam quasi exosam auferat. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Casus primus. Potest quis servire infectis peste, etiamsi putet interficiendum, mortem obiturum.

Casus secundus. Potest miles, imo tenetur non deserere stationem, licet certus sit se occidendum.

Casus tertius. Potest quis injicere ignem in pulverem tormentarium ad evertendam turrim hostilem, etiamsi certus sit se quoque mox dissipandum.

Casus quartus. Possunt milites navales, ne ipsi et navis in potestatem veniant hostium, in mare se dejicere; ignemque in navem injicere, licet certissimæ mortis periculo se exponant. Similes casus sunt quotidiani in bellis.

Quæro nono an quandoque licitum sit se mutilare.

Respondeo id licitum esse, quando id judicatur necessarium ad corporis necessitatem, verbi gratia, si cancer membrum occupat, si vipera momorderit, nec aliud sit remedium. Imo adverte quod homo teneatur permittere sibi membrum secari, si medici judicent necessarium, nec magni dolores perferendi sint; quia tenetur vitæ suæ periclitanti mediis ordinariis non admodum difficilibus opitulari. Ingentes tamen cruciatus non tenetur permittere, nec ad hoc potest cogi; non enim quis tenetur tanto cum cruciatu vitam conservare, incerto maxime eventu.

Quæro decimo an optare sibi mortem sit peccatum mortale?

Respondeo, voluntarie sibi optare ex desperatione, vel impatientia gravi tanquam malum, sine dubio esse peccatum mortale. Optare autem sibi mortem ad finiendas ærumnas ex tædio aliquo vitæ

miserabilis, non est mortale, maxime si id quis committat voluntati divinæ; imo non est quandoque peccatum. Sic sæpe miserabiles personæ vel ægritudine afflictæ optant ut Deus eos ex hoc mundo eripiat sine peccato. Sic et aliis mortem optare quandoque licet ex causa aliqua, non ex vindicta, aut odio, rem tamen committendo divino beneplacito. Sicut enim gaudere possumus de morte alterius, non tanquam de ejus malo, sed quia per illa a variis afflictionibus est liberatus; et sic ob eamdem causam optare licet, ut tamen obveniat inculpate. Sic matres quandoque aut parentes prolibus onerati, optant aliquas ex illis defectuosas, mancas, claudas, aut aliter afflictas, morte sibi eripi, tum ut hæ his eripiantur ærumnis, et pauperie secutura; tum ut ipsi exonerentur ab eis tanta cum difficultate alendis.

Quæro undecimo alicui minas intentare quale peccatum sit.

Respondeo, si malum comminatum est grave et injustum, et proveniat ex voluntate ultionis, peccatum est mortale. Si vero justum est, licet quis comminando nimis ira accendatur, ordinarie est veniale. Si denique peccatur ex fictione, verbi gratia, si quis minatur solo verbo, animo non exequendi, sed ad terrendum delinquentem, peccatum est etiam veniale mendacii officiosi; nec erit mortale, nisi aliunde grave aliquod incommodum ex minis intentatis proveniret.

Quæro duodecimo quale peccatum sit procurare abortum.

Respondeo, ex proposito id facere peccatum esse mortale, et si fœtus sit animatus, esse verum homicidium; si autem inanimatus, esse simile peccatum quale esset procuratio pollutionis voluntaria. Est autem fœtus animatus, secundum aliquos, die quadragesimo a conceptu si sit mas, si femina die octogesimo; sed alii verius putant fœtum animari statim ac formatus est; formationem autem absolvi docet Hippocrates, libro *de Natura fœtus*, masculi quidem aliquando die trigesimo, aliquando trigesimo quinto, aliquando quadragesimo, aliquando quadragesimo quinto. Femina vero nunc trigesimo quinto, nunc quadragesimo quinto, nunc quinquagesimo.

Respondeo secundo: Si absque proposito abortus fit aliquid a muliere, vel ab alio quo tali periculo probabiliter exponitur, etiam peccatum mortale incurritur, exempli gratia: potest esse peccatum mortale, gravi nimium oneri humeros supponere, immoderatis laboribus sese divexare, imo, ut aliqui addunt, immoderatis tripudiis et saltationibus se defatigare. De abortu dixi in *Mystico Candelabro*, agens de casibus reservatis, tractatu quinto.

Quæro decimo tertio, an si mater sit in periculo, liceat præbere pharmacum quo proles putatur moritura.

Respondeo primo non licere ei eo animo præbere, ut faciat prolis abortum, sive ante, sive post animationem; quia nunquam licet directe intendere, vel procurare abortum, non plus quam liceret procurare et intendere pollutionem ob sanitatem. Si tamen non supersit aliud remedium periculose laboranti, potest præberi pharmacum directe tendens in curationem, etiamsi putetur abortio secutura, modo proles nondum sit animata. Quia tunc censetur solum permissa abortio non procurata; supervenit enim præter intentionem, matre jure suo utente, cum habeat jus ad utendum remediis vitæ suæ necessariis. Simile est si quis ob sanitatem uti deberet quibusdam medicamentis, vel cibis ex quibus pollutio putaretur secutura, quam tamen non intenderet; censetur solum tunc permissa, et per accidens superveniens.

Respondeo secundo: Si proles sit animata, non licet præbere matri medicamentum cum notabili periculo prolis, si certum erat vel valde probabile prolem alias vivam edendam. Ita Navarrus, Lessius, et alii contra Cordubam et Lopez. Ratio est, quia quilibet tenetur præferre salutem æternam proximi vitæ suæ corporali, et hanc pro illa exponere; ergo ad hoc tenetur mater, abstinendo a medicamento ut possit proles ad baptismum servari. Si tamen esset valde probabile non adhibito remedio utrumque moriturum, et illo adhibito matrem servari posse, tunc licet.

Quæro decimo quarto qualiter peccet mater infantulum in lecto secum collocatum dormiendo opprimens.

Respondeo de hac re fuse a nobis resolutum esse, tract. 5, *de Pœnitentia*, in *Candelabro mystico*. Vide ibi dicta casu decimo reservato.

Quæro decimo quinto ad quam restitutionem teneatur homicida.

Respondeo teneri ad expensas factas in curationem vulnerati. Teneri etiam ad lucrum quod facturus erat, sive quantum lucri spes valebat, si quæstum aliquo officio vel artificio faciebat; illa tamen detrahi possunt quæ ipse consumere solebat; hæc autem æstimatio lucri, cum ignoretur quamdiu victurus foret, secundum prudentum judicium facienda est.

Quæres si homicida moriatur, an teneantur hæredes ex ejus bonis.

Respondeo teneri, quia cum succedant in locum ejus et in bona et jura, etiam in obligationes ad quas tenebatur ex justitia; et licet lis in foro exteriori super hoc non esset contestata (quod aliqui videntur requirere), id tamen nihil refert ad obligationem coram Deo in conscientia.

Quæro decimo sexto an occisor teneatur creditoribus, qui per id sunt impediti ne solutionem accipiant.

Respondeo ex communiori sententia et praxi non teneri, nam quandoquidem satisfaciat hæredibus pro spe lucri quod facturus erat, jam in hæredes translata censetur obligatio ut ab eis solutionem petant.

Quæres an aliquid restituere teneatur pro expensis funeris.

Respondeo non teneri, quia etiamsi morte naturali obiisset, nihilominus hæ expensæ fieri debuissent. Unde per occisionem nil damni est ex hac parte illatum, nisi forte ex acceleratione, eo quod citius sumptus isti fieri debuerunt; sed hoc exigui est momenti. Quod si forte in loco occisus sit ubi majores sumptus quam domi fieri debuerunt, poterit hoc inter damna emergentia æstimari.

Quæres iterum utrum animæ occisi aliquid sit restituendum.

Respondeo ex justitia nihil illi deberi, ex æquitate tamen et salubri consilio homicidæ imponi orationes, missas, eleemosynas pro anima defuncti.

Quæro decimo septimo quando rixa sit peccatum mortale.

Respondeo rixam vocari quando aliqui se invicem percutiunt auctoritate privata; et hæc etiam hoc præcepto prohibetur.

Est autem illa ordinarie peccatum mortale in invadente, quia contra charitatem proximo nata est nocumentum inferre. In defendente autem postest esse nullum, si se defendit animo repellendi illatam injuriam, cum debito moderamine; erit autem veniale si paululum excedit moderamen. Quod si vero obfirmato animo insurgit quis adversus impugnantem, ut ei inferat gravem læsionem et notabile nocumentum, tunc vindicta est et mortale peccatum.

Quæro decimo octavo, quid dicendum de rixis puerorum, vel adolescentulorum facile se invicem percutientium.

Respondeo hos ordinarie non peccare nisi venialiter, qui leviter faciunt et ex parvo odio. Ita Binsfeldius, parte 2, cap II. Nec displicet opinio Soti, quam approbat Emmanuel Sa, v° *Excommunicatio*, clericos pueros se invicem percutientes usque ad sanguinis e naribus effusionem, etiam in ecclesia, non esse excommunicatos. Certe, inquit Sa, tales non absolutione, sed castigatione sunt purgandi. Imo quidam existimant ante annos pubertatis censuras non obligare. Sotus, in 4, dub. 12, q. 1, art. 11, dicit generaliter pueros Ecclesiæ legibus non obligari ante annum duodecimum. Conformiter loqui videtur Valentia, cap. 4, d. 7, quæst. 9, part. 4.

Quæro decimo nono utrum qui mandat, vel consulit aliquem percuti vel vulnerari, teneatur de damno inde secuto.

Respondeo teneri, si efficax fuit mandatum aut consilium, ita ut ex vi illius alter ad malefaciendum inductus fuerit.

Sed quid si ante executionem mandatum vel consilium revocarit?

Respondeo: Communis sententia tenet, si revocatio mandati innotescat illi cui mandabatur, jam mandantem non teneri de damno, licet alter progrediatur, quia tollit causam. Quantum autem ad consilium, plerique opinantur non esse eamdem rationem atque mandati; unde si machinanti malum occultam nocendi rationem aperuisti, ostendes id esse ex honore ejus, vel utilitate, ut se hac ratione vindicet, etc., dicunt non sufficere quod revoces ostendendo rem esse illicitam, et contra suadeas, sed necessarium esse ut persuadeas; quia quamdiu ratio et via consilii quod dedisti eum movet, censeris influere moraliter ad actum damnosum qui inde alteri obvenit. Altera tamen sententia non est improbabilis, sufficere scilicet, quod consilium quantum in te est revoces, et contrarium suadeas, licet non persuadeas; nec ponit distinctionem inter mandantem et consulentem. Ratio esse potest, quia quando quis fecit quod potest, ut consilium quod dedit evertat, et ostendit esse iniquum, et non sequendum, non videtur alter tam ejus consilio moveri, quam sua malitia. Ita tenet Petrus Navarrus, lib, III, cap. IV, num. 27, citans Joannem Medinam. Idem docet Solonius, quæst. 62, art. 7.

CAPUT VI.

RESOLUTIONES CIRCA SEXTUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

Quæro primo de quibus sunt interrogandi pœnitentes circa hoc præceptum.

Respondeo præter perfectas species luxuriæ, fornicationem, stuprum, adulterium, raptum, incestum, sacrilegium, pol-

lutiones voluntarias, sodomiam, etc., hic prohiberi etiam omnia quæ ad similia tendunt. Ideo hic interrogandi sunt

1° Annon habuerint cogitationes venereas quibus voluntas efficax juncta fuerit.

2° Annon saltem delectationes internas habuerint, cogitando de rebus venereis; et licet illas opere complere noluerint, an tamen in illis non sibi complacuerint.

3° Annon permiserint tactus inhonestos, vel exercuerint tales tactus erga alios, vel erga se.

4° Interrogandi de osculis ex quibus motus libidinosi exurgere potuerint;

5° De visu libidinoso, de verbis inhonestis, de cantionibus et libris impudicis, choreis, et similibus.

Quæro secundo an oscula sint peccata mortalia.

Respondeo primo: Certum est illa quandoque non esse peccata, si ex amicitia et benevolentia honesta, juxta patriæ consuetudinem fiant. Certum etiam est esse mortalia, si fiant causa delectationis, concubitus extra matrimonium, ita ut quis sibi in osculo tanquam signo repræsentet copulam, et in ea delectetur, vel per illa allicere intendat ad concubitum.

Respondeo secundo: Oscula etiam judicantur mortalia, licet quis non intendat copulam, nec in ea delectetur, sed solum illam voluptatem carnalem et sensibilem quæ ex osculo oritur, quærat, non intendendo ulteriorem. Hæc est communior sententia, et tutior. Altera tamen, quæ dicit solum esse veniale si absit periculum consensus ulterioris, et periculum pollutionis, non videtur improbabilis. Hanc tenet Martinus de Magistris et aliqui recentiores, in eamque inclinat Navarrus, *de Pœnit.*, d. 1. c. *Si cui*, in fine. Atque rationes hujus sententiæ prosequitur fuse Lessius, l. IV, c. III, dub. 8. Certe difficile plane est confessariis peccati mortalis mox condemnare juvenes nubiles et procos, quos passim reperies aliquibus osculis uti erga procos, aut puellas quas visitant; nec sibi vel hæ formant gravis peccati conscientiam, licet aliquam inde voluptatem perceperint, vel quæsierint, si modo nulla intervenerit voluntas alicujus attractus impudici, vel periculum actus aut consensus ulterioris. Difficile etiam est denegare eis absolutionem sacramentalem si a similibus osculis abstinere noluerint, cum asserant impossibile moraliter esse ut non intercurrant quandoque oscula cum aliqua voluptate, eo quod deceat ipsos conversari inter puellas ad ambiendum matrimonia, et honestas recreationes et familiaria colloquia eis exhibere. Ratio igitur cur non videantur statim peccati mortalis condemnandi, est quia voluptas illa ex osculo captata videtur spectare ad parvitatem materiæ in hoc genere peccati, et solum remote disponere ad voluptatem mortalem, quæ in concubitu carnali est; sic ergo voluptas illa venialis censeri potest, sicut quæ remote disponunt ad alia peccata mortalia solum in genere peccati venialia censentur; verbi gratia, litigium disponit ad homicidium, haustus immoderatus ad ebrietatem; non tamen mox sunt mortalia peccata. Quapropter etiam illa voluptas inter sponsos et sponsas non censetur peccatum, si sit sine periculo pollutionis, quia nimirum remote solum disponit ad actum principalem conjugii: ratione vero sponsalium jus eis ad illa competit, quæ sunt solum dispositio et præparatio ad matrimonium. Itaque in aliis quam sponsis judicabitur voluptas illa exigua, sicque venialis, nisi sit cum libidinis magno ardore conjuncta. Unde adverto multos qui peccati mortalis condemnant, sic loqui: « Qui osculis vacant libidinose. » Ita loquitur Cajetanus, Armilla, et alii, ideoque videntur loqui de replicatis osculis, et cum mora et ardore libidinis datis; ob periculum enim consensus ulterioris vel pollutionis, mortales sunt.

Respondeo tertio: Amplexus, oscula e tactus qui non sunt turpes et impudici, si solum habeantur ex joco, vanitate et levitate, absque delectatione venerea intenta, et si insurgat ea repressa, non excedunt culpam venialem; censetur enim ea materia exigua, si delectatio venerea absit.

Quæro tertio an tactus impudicus, sive partium inhonestarum, sit mortalis, si non aliquid ulterius intendatur.

Respondeo talem contactum si fiat causa voluptatis esse mortalem; si autem causa medicandi, vel alia quæ justa censeatur, potest non esse peccatum. Addunt aliqui, si talis contactus non fiat causa voluptatis carnalis, sed solius curiositatis, sine periculo pollutionis, per se non esse peccatum mortiferum, eo quod sub alia quadam ratione apprehenditur, quæ tantam vim ad naturam concitandam non habet, et affectus non quærit in eo voluptatem carnalem, sed curiosæ cognitionis. Vide Lessium, l. IV, c. II, dub. 8. Porro quando tactus est inhonestus et mortalis, etiam

illum permittere est mortale. Si autem tactus sit honestus, potest permittere mulier se tangi, licet motus exurgat aliquis, modo absit periculum consensus. Qui tamen adverteret in alio animum libidinosum, non deberet permittere, nisi justa ratio excuset, alias censeretur alterius peccato consentire.

Quæro quarto an quærere ex visu aliquam delectationem sensibilem sit peccatum mortale.

Respondeo, si sistatur in sola delectatione quæ ex visu oritur, non esse mortale, modo absit periculum pollutionis et ulterioris consensus. Differentia enim est inter tactum et visum, quod tactus suapte natura ordinetur ad libidinem excitandam, non ita visus; nec habet is ita sensibilem voluptatem, nec ita corpus commovet. Unde videtur quod voluptas inde percepta ad parvitatem materiæ in delectatione venerea spectare dicenda sit. Si tamen aspectus esset omnino turpis, puta partium obscœnarum, fieretve cum mora, periculosus omnino esset, et stimulus urgentissimus ad luxuriam. Sic David rex cecidisse memoratur. Ob periculum igitur posset quis mortaliter peccare immorando tali aspectui, nec se avertendo.

Quæro quinto an turpiloquium vel ejus auditio sit peccatum mortale.

Respondeo non esse, si quis turpia narret vel audiat, ob delectationem tantum quæ ex ipsa narratione percipitur, absque ulteriore intentione. Item si hæc narrentur vel audiantur solum ex levitate, et vanitate ad vanum solatium. Si quis vero faciat id animo excitandi se vel alios ad turpia, aut cum periculo consentiendi in illa, mortale est peccatum.

Quæro sexto quando motus venerei censeantur esse mortales.

Respondeo primo : Si a voluntate excitentur, vel etiam illis aliunde excitatis voluntas consensum præbeat, mortale peccatum committitur.

Respondeo secundo : Si hos motus nec voluntate homo excitet, nec sua actione intendat, non sunt mortales ratione causæ quam homo posuit, si illa tantum sit venialis ex se. Exempli gratia : per hæc verba jocosa, aspectum immoderatum, lectionem rei curiosæ, et similia, aliquis se exponit periculo turpis motus, non tamen illum intendens, imo vellet non exurgere; tales actiones nec ex se, nec ex periculo similis motus censentur mortales. Ita Vasquez asserens ea de re hactenus non fuisse controversiam. Certe consonum videtur fragilitati humanæ ut homo non teneatur sub peccato mortali vitare omnem actionem levem, ex qua est periculum ne exurgat aliquis motus naturalis dissonus rectæ rationi, alioqui vix possemus quidpiam vel loqui, vel audire, vel videre sine periculo peccati mortalis. Et cum hi motus facillime exurgant, ut censeantur mortales, videtur requiri majus voluntarium quam id quod solum est voluntarium aliquo modo in causa quæ sit tantum venialis. Sic etiam tactus, si non sint impudici, non videntur peccata mortalia, licet sint occasio alicujus motus, si absit consensus periculum. Alioqui omnem pene conversationem juvenum cum puellis in choreis, in levibus recreationibus, in colloquiis aliquantum familiaribus, oporteret condemnare peccati mortalis, cum facile aspectus nimis fixus, manuum aut faciei attactus, blanditiæ in verbis, et similia quæ sunt venialia intercurrant, quibus nonnulli motus non infrequenter sese interserunt, sed sine deliberato censensu voluntatis. Et hos igitur censemus veniales, quia causa venialis.

COROLLARIUM.

Ex jam dictis solvi possunt varii casus in speciali hanc materiam concernentes.

Primus casus. Qui pueros osculantur ex amore tenero infantilis ætatis, licet forsitan aliqua quandoque delectatio et sensualitatis motus exurgat ex mollitie carnis infantilis, non peccant, si in his motibus non sibi complaceant.

Secundus casus. Ancillæ quæ puellulos vestiunt, lavant, et ideo quandoque genitalia puerorum attingere et adspicere contingit, non peccant, licet motus aliquis sensualitatis sese interserat, si ipsis ille motus non placet. Ratio est, quia officium debitæ servitutis hæc ab ipsis quandoque postulat. Si vero ex curiositate adspiciant, vel attingant sine necessitate, non erit plus quam veniale, nisi periculum propinquum morosæ delectationis, vel libidinis consensus inde illis eveniat : quod facile posset evenire, si moram aliquam in simili visu vel attactu trahant.

Tertius casus. Famuli circa equos, jumenta, aut alia pecora versantes, si contrectent genitalia pecorum ex quadam libidine, non solum peccant mortaliter, sed et istud referendum est ad speciem bestialitatis; est enim actus quidam inchoatus. Nec videntur facile excusandi, si id faciant ex curiositate, quia ille attactus omnino periculosus est, nisi sit valde leviter factus.

Quartus casus. Qui aspicit ex curiositate bruta coeuntia non videtur peccare mor-

taliter, si absit morale periculum delectationis libidinosæ, in qua aliquando transit curiositas nimia, maxime quando in similibus trahitur mora. Est vero differentia inter actum et aspectum, quod efficacius moveat tactus ad libidinem, quam aspectus; ideoque magis periculosus est Aspectus tamen viri cum muliere concumbentis natura sua efficaciter movet ad libidinem; ideo omnino vitandus foret sub gravi peccato, ob periculum. Hinc quandoque graviter peccare possunt parentes vel conjuges, qui in eodem cubiculo ubi pueri vel ancillæ decumbunt conjugio ita indiscrete vacant, ut qui in eo cubiculo sunt, facile advertant quando commiscentur, et ex inde aliquod periculum libidinosæ commotionis subeunt.

Quintus casus. Personas ejusdem sexus simul in flumine natantes, si casu aut ex curiositate contingat sese aspicere etiam in partibus inhonestis, non condemnarim peccati mortalis, si absit libidinosus animus. Aliud est de personis diversi sexus, si se nudas adspicerent, quia tunc morale periculum est libidinis.

Sextus casus. Qui seipsum aspicit nudum, etiam in partibus inhonestis, ordinarie non peccat, nisi venialiter, licet id fiat sine causa et ex curiositate, quia minus movent propria pudenda quam aliena, minorque est indecentia; quod si fiat ex causa aliqua, non est veniale. Sic sine peccato is qui sentit pruritum in his partibus, potest illas ut pruritum sedet refricare, vel abstergere ab immunditia. Similiter attactus qui fiunt ab aliquo erga se, rationabili etiam sine causa (non tamen animo excitandæ libidinis), culpam venialem non excedunt.

Septimus casus. Qui componunt cantiones omnino impuras et lascivas ordinarie mortaliter peccant, quia vix contingit quod aliquis inde mortalis libidinis occasionem non accipiat. Qui autem illas cantant, secundum intentionem qua id faciunt, judicandi sunt gravius vel levius peccasse, aut juxta periculum quod sibi vel aliis per hoc creant. Imo generalis hæc regula advertenda est de tactibus, aspectibus, cantu, turpiloquio, vel auditu turpium rerum, quod venialia esse possint ex vanitate, levitate, curiositate; tamen semper æstimandum est periculum morale libidinis, cui aliquis se vel alium exponit. Qua in re quisque debet suæ satisfacere conscientiæ, quia periculum illud diversum est pro ratione personarum. Nam quod uni periculosum est, alteri non est, et quod respectu unius propinquum peccandi periculum ingenerat, respectu alterius nonnisi remotum periculum generat, vel etiam nullum.

Octavus casus est de osculis inter juvenculos et juvenculas, ex quibus aliqua sensualis delectatio impura oritur. Atque de his jam dictum est, si fiant cum ardore et mora, puta replicatis diu in ore osculis, ob periculum mortale, mortalem ordinarie culpam afferre. Si vero in transitu fiat osculum, cui vix inhæretur, licet voluptas seu delectatio aliqua captetur, posse secundum opinionem multorum veniale id judicari ob parvitatem materiæ. Imo quidam hæc negant vocari libidinosa oscula, quæ passim a summistis condemnantur peccati mortalis; illa enim solum inter libidinosa recensent, quæ fiunt ex intentione delectationis concubitus, sive pollutionis, aut similis actus luxuriosi. Videri potest Filiucius, tract. 30. in sexto præcepto, cap. 9.

Nonus casus est de osculis partium pudendarum, nam et hæc etiam contingunt inter personas impuras, tam conjugatas quam non conjugatas, ut ex confessione cognovimus. De his certum est gravia mortalia esse inter non conjugatos; inter conjugatos autem non censet esse mortalia Vincentius Filiucius, loco jam citato, c. 10, n. 105, quamvis indicent similia hominem valde esse libidini deditum, ideoque graviter reprehendenda. Hinc resolve quæstionem a quodam pœnitente mihi propositam: An qui per similia oscula peccarit cum illa cum qua jam fornicatus erat, tenetur explicare in confessione. An etiam irrita fuisset confessio in qua ex pudore illa circumstantia explicata non fuisset.

Respondeo: Cum similia vel præcedunt, vel subsequuntur actum fornicarium, in principali confesso videntur contineri. Sicut ergo actus præambuli, vel consequentes immediate actum fornicationis, non debent speciatim exprimi, sunt enim vel tendentes ad illum principalem actum, vel significantes complacentiam in illo, sic et de hoc actu judicari potest, quia non mutat speciem peccati, sed videtur solum indicare complacentiam inordinatam libidinis jam peractæ, vel peragendæ. In opinione tamen eorum qui circumstantias aggravantes volunt ex obligatione confessioni subjiciendas, hæc videretur explicanda. Quod si vero quis non explicuerit eam ob pudorem, existimans tamen necessario confitendam, tunc censetur fecisse confessionem nullam, ob erroneam quam sibi formavit conscientiam; quod si dubi-

tavit dum omittere illius confessionem voluit, probabilo ratione dubium deposuisse, alias etiam censetur irritam fecisse confessionem, exponendo se periculo dimidiandi confessionem.

Decimus casus est de verbis quibusdam valde scurrilibus et impudicis, quæ ex ira et impatientia in ore aliquorum versantur. Sic Galli irati in quempiam, quandoque hæc infamia verba pronuntiant : « Va-t'en faire ta mère; » quasi dicerent : « Vade fornicatum cum matre. » Certe hæc et similia non possunt excusari a gravi peccato si ex advertentia pronuntientur, et non ex sola surreptione. Ratio est, quia licet non intendant plerumque id quod illis verbis significatur, tamen continent gravem contemptum personæ in quam similia verba interquentur. Dixi : Si ex advertentia et deliberate quis similibus utatur; nam inter viles personas, ob malam educationem et perversam consuetudinem, etiam ore solent ex ore in subita passione, plena advertentia, vel ex levitate quadam pronuntiari.

Undecimus casus est de choreis. De his nimis scrupulosi vel anxii confessarii et pastores audiant quod scriptum est a Vincentio Filiucio, pœnitentiario S. N. D. ad S. Petrum : « Rustici in diebus festis non sunt prohibendi a choreis, modo fiant post missam; tum quia otio aliter vacarent, quod pejus esset; tum quia fiunt pro more regionis, et coram aliis publice, ideoque magna ex parte aufertur libidinis occasio; tum denique quia videntur conciliatrices omnis benevolentiæ inter adolescentes et puellas, unde sæpius contrahuntur matrimonia inter illos. Tollendi tamen sunt abusus si qui misceantur, et modestia procuranda quoad ejus fieri potest. Hæc ille tract. 33, in sexto præcepto, c. 10, n. 224. Similiter loquitur Cajetanus, v° *Chorea*.

Duodecimus casus est de missione litterarum aut munerum. De hac re dicendum, si litteræ ad amorem pravum incitent, esse peccatum mortale eas scribere vel destinare; similiter et de muneribus ex pravo fine amoris illiciti missis dicendum.

Quæro septimo an possit dari ignorantia invincibilis de fornicatione aut aliis speciebus consummatis luxuriæ, ita ut quis non peccarit mortaliter fornicando, quia ignorabat esse peccatum mortale.

Respondeo apud christianos vix posse talem ignorantiam invincibilem esse, ob instructionem quæ solet dari. Dico vix, nam forte aliquis vulgaris et rudis homo, quia videt in urbibus publice meretrices permitti, et quia nescit distinguere inter licitum et permissum, putans esse licitum quidquid est permissum, posset ignorare ad meretricem accedere esse peccatum grave, si ea de re nunquam instructionem habuerit, maxime quia quibusdam in regionibus illud est adeo commune, ut vix pro peccato reputetur, ut quidam de Italia tradunt Quantum ad peccatum mollitiei, sive pollutionis voluntariæ, existimo posse ignorantiam invincibilem illius frequentius in hominibus rudibus reperiri. Nam frequenter ex confessionibus reperi, plerosque rusticos nunquam in juventute hæc confessos fuisse; asserebant se nunquam ea de re sibi conscientiam formasse, nec fuisse instructos. Imo inter conjugatos adhuc reperiuntur qui, absente conjuge, existimant sibi illos contactus quibus se polluunt, licitos esse. Itaque munus est confessariorum, concionatorum, catechistarum, de his plebem rudem pro occasionis opportunitate erudire; quod si nihil unquam audierint, non video cur ignorantia invincibilis quandoque his dari non possit; quia licet deducantur ista ex principiis quibusdam lumine naturali notis, non ita tamen evidenter sunt nota, ut in nullum possit cadere ignorantia. Ob hanc ignorantiam tales rustici non tenentur iterare confessiones in quibus peccatum mollitiei non fuit expressum; securius tamen est eos ad id deducere ut iterent, quia difficile est judicare an talis ignorantia fuerit omnino invincibilis. Adverte etiam ignorantiam satis communem in juvenibus confitentibus quidem se fornicatos cum aliqua puella, sed non adjicientibus se ut generationem impedirent extra vas femineum seminasse. Hoc enim est alterius speciei peccatum, ad peccatum contra naturam spectans, et specialiter exprimendum, vel interrogandum a confessario; non enim id infrequenter contingit.

Quæro octavo de stupro, an censeatur stuprum quando virgo consentiens cognoscitur, nec ulla vis ei infertur.

Respondeo multorum esse sententiam non esse stuprum, nec speciale peccatum, sive non esse peccatum a fornicatione specie diversum, nisi per vim tollatur integritas carnis. Ratio est, quia neque in ratione luxuriæ specialis hic deformitas concurrit in concubitu cum virgine, si fiat in vase naturali, neque in ratione injuriæ, cum ipsa consentiat; volenti autem et consentienti non fit injuria. Nec refert quod sit in potestate parentum, quia habet jus in corpus suum, et illius est domina, ita ut nemini proprie faciat

injuriam corpore suo utens, licet sit sub potestate parentum. Ipsa autem prævidens, vel qui jam carnaliter cognoscit, magnum inde mœrorem aut infamiam parentibus et familiæ oriundam, aut lites et inimicitias, potest contra charitatem erga proximos, sive contra reverentiam erga parentes, gravem ideo culpam committere ultra culpam fornicationis. Sed cum hæc eadem oriri possint ex fornicatione cum filia corrupta sub potestate parentum existente, non sunt specialiter referenda ad culpam concubitus cum virgine, ut inde specialis malitia et propria stupri species exurgere dicatur. Nam et hæc contingunt ratione evulgationis, potius quam ratione defloralionis, quæ potest manere occulta, unde talia exinde non essent secutura. Vide Lessium, libro secundo, capite decimo, dubit. prima.

Ex dictis inferunt hujus sententiæ auctores, cogitationes morosas in virgine, vel in adolescente circa virginem, licet sint peccata mortalia, non habere tamen specialem malitiam mortiferam supra delectationes morosas de fornicatione, nisi sint conjunctæ cum voluntate inferendæ violentiæ. Quod ponderandum puto a confessariis, quibus non parum molestum est interrogare adolescentulas tales cogitationes confitentes, an sint virgines; sic enim peccatum corruptionis jam forte alias confessum tenerentur aperire. Nec etiam minus molestum interrogare adolescentes an cogitarent de virgine, cum frequenter rudes respondeant se nescire an ea de qua cogitarint sit virgo, vel non, nec de se reflexionem fecisse, putantque tum adolescentulæ, tum adolescentes has interrogationes ex curiositate et nimio sciendi desiderio a confessariis provenire. Per hanc itaque opinionem dictam a multis anxiis interrogationibus eximuntur confessarii, habetque graves auctores, inter quos Sotus, Lessius, Vasquez, Suarez, Sanchez, Petrus Navarrus et alii.

Quæres an puella quæ violenter constupratur, vel impudice per vim attingitur, debeat clamare, ut censeatur exempta a peccato, sive a consensu.

Respondeo: Ut non peccet coram Deo mortaliter, sufficit obniti, et interiorem consensum non dare, licet aliquam delectationem perciperet. Quoad forum autem exterius, illa præsumeretur consensisse, quæ intra civitatem existens non clamavit, nec opem petiit; sed id non est necessarium in foro interiori, ut expresse docet ex Soto Navarrus, cap. XVI, num. 1. Imo Sotus dicit non teneri etiam propriis membris resistere, eo quod satis sit non se componere, aut præparare ad obscœnum actum; quod verum erit, si ex timore non audet resistere. Aptare autem ad id membra, tibias aperire, vestem elevare, aut simile quid agere, existimat Navarrus esse quodammodo cooperari et non solum pati, licet consensus interior non adesset pro fornicatione vel delectatione.

Quæro nono ad quid tenetur corruptor virginis.

Respondeo: Si libere consensit, ad nihil tenetur, quia volenti non fit injuria. Item si puella remisit damni compensationem, corruptor ad nihil tenetur, quia illa potest cedere jure suo. Si vero fraude usuram corporis extorsit, vel violenter, etsi nil promiserit, tenetur vel matrimonio eam sibi jungere, vel damnum compensare. Potestque pater puellæ vel ipsa recusare matrimonium, et exigere quanti pluris eget ad alteri libere pro sua conditione nubendum. Corruptor autem si velit damni compensationem præstare, non cogitur in foro conscientiæ eam in uxorem accipere, nisi expresse vel tacite promiserit, aut nisi a judice ad id condemnatus fuerit. Quod si adolescens solum precibus importunis usuram corporis impetrarit, non tenetur ad dicta in rigore, quia preces violentiam non inferunt. Quod si puella fraude vel vi corrupta æque commodis potita fuerit nuptiis, ita ut nihil detrimenti acceperit, nulla restitutio est necessaria, cum nullum damnum sit secutum; defloratio autem pudicitiæ est irreparabilis, nec pretio æstimanda venit.

Difficultas est si promissum fuerit matrimonium ficte.

Respondeo nihilominus teneri ducere, quia promissio facta est in modum contractus; unde cum ipsa ex parte sua compleverit contractum, tenetur etiam ipse complere ex parte sua, prout exterius judicio prudentum sonat. Nec sufficit dotare, nisi ipsa consentiat. Excipiunt tamen hic doctores aliquos casus.

Primus casus. Si ipse sit longe nobilior, vel ditior, et maxime si ipsa resciverit. Item, si ex conjecturis facile poterat conjici ipsum non sincere promittere, quia ambigue, quia inconstanter, quia apertis exaggerationibus loquebatur. Quia tunc non præsumitur decepta, sed deceptionem fingere. Imo aliqui putant non teneri deceptorem, quando ipsa potuit advertere deceptionem.

Secundus casus. Si grave damnum vel scandalum ex tali matrimonio sequeretur,

Tertius casus. Si illam contingat postea cum alio fornicari.

Quartus casus. Si putabat illam esse virginem, et in conjectione deprehendit esse corruptam. Tunc enim deceptus fuit. Et tunc aliqui, inter quos Sanchez, l. 1 *de Matrim*., disp. 10, putant non teneri quidem dotare. Quod si scivit corruptam,, et promisit ficte matrimonium, idem Sanchez cum quibusdam putat quod non tenetur ducere, sed sufficere pecunia compensare. Rationem afferunt, quia corrupta exigendo tale matrimonium pro corporis usura, nimium exigit. Non enim tanti æstimatur copula cum corrupta, ut matrimonio ejus debeat compensari. Si tamen esset vidua honesta, cui alias gravis imponderet infamia nisi ducatur, videtur ille teneri qui etiam ficte promisit.

Sed petes: Qui vovit religionem, si postea sub promissione ficta vel vera decipit puellam, potestne ingredi?

Respondeo non posse, sed tenetur ducere si ipsa votum ignoravit, nec velit aliam compensationem. Factus est enim ei illicitus ingressus cum tam gravi damno puellæ. Si vero illa scivit, non potest urgere nuptias, quia non bona fide contraxit, cum sciret ipsum non posse promittere. Idem dic si ipsa sciebat ipsum vovisse castitatem. Imo in eis casibus non tenetur aliter compensare, quia illa ab ipso non fuit decepta.

Quæro decimo de adulterio, ad quid tenetur adulter, si partus est secutus.

Respondeo teneri pro alimentis a tertio prolis anno, si certum ei sit moraliter esse suam prolem. Non videtur autem certum quamdiu habet rationem probabilem dubitandi, et quamdiu illam habet, ad nihil tenetur. Cum enim melior sit conditio possidentis, non tenetur solvere, nisi constet ei se debere. Quod si consulerit, sive auctor fuerit mulieri, ut prolem illam supponat quasi legitimam, et illa succedat in hæreditatem, tenetur etiam de damno legitimis inde secuto. Dico, si auctor fuerit suppositionis, quia si nec consulu erit, nec hujus suppositionis auctor fuerit, quidam, cum Soto, Henriquez, Penna et aliis, probabile putant quod non teneatur. Quia vere non est causa damni, nec illud intendit, sed ex aliena actione provenit. Nec refert quod matrem in quamdam videatur necessitatem conjecisse, ut supponeret filium istum tanquam legitimum, ne si prodat se, grave periculum incurrat, quia non conjecit in eam necessitatem nolentem et invitam, sed volentem, unde ipsa sibi debet imputare. Contraria tamen sententia est communior, quia enim ex adulterio iniquo et injurioso facta, fit quod credatur esse mariti, et ex illa credulitate, cujus ipse causa est, sequuntur illa damna, ipse cum adultera videtur obligari illa resarcire.

Quæro undecimo an mulier quæ damnum sarcire nequit, quod orietur ex successione illegitimi in hæreditatem, teneatur suum factum prodere.

Respondeo non teneri cum periculo vitæ vel famæ, quia hæc sunt bona superioris ordinis, quæ non sunt exponenda necessario pro rebus inferioris ordinis. Deinde non tenetur se prodere, nisi certa sit damnum avertendum, hoc tamen vix contingit, quia filius non tenetur credere matri dicenti se illegitimum, unde mulier potest fere semper timere tumultus, lites et pericula ex sua revelatione.

Petes ergo quid consilii dabit confessarius mulieri.

Respondeo: Moneat, si habeat particularia bona, ut illis compenset legitimos. Item ut quantum potest diligentia sua et industria lucrum faciat in eorum gratiam; item ut quoad potest parcat sumptibus quos juxta statum posset facere. Denique si idonea est proles ad religionem, inducat eam suo consilio.

Quæro duodecimo de peccato pollutionis, an et quando sit mortalis pollutio, quia voluntaria in causa.

Respondeo hoc declarari posse aliquot conclusionibus.

Conclusio prima est, si quis det operam rei honestæ, licet inde sequatur pollutio, modo absit periculum consensus in voluntate, non est peccatum. Declaratur in confessario et studioso medico, qui non tenentur officium suum relinquere, licet inde sequatur pollutio. Sic qui ex certo situ in lecto patitur pollutionem, nec potest sine dispendio sanitatis aliter jacere, non peccat, quia causam licitam non tenetur cum sanitatis detrimento vitare, si non intendat illum effectum, nec periculum sit consensus. Sic quis ex equitatione celeri patitur pollutionem, et habet causam equitandi, non peccat, si absit intentio pollutionis et periculum consensus.

Conclusio secunda. Si quis det operam rei illicitæ, ex qua solum remote sequitur pollutio, nec directe intenditur, non est nisi veniale peccatum. Sic qui edit edulia nimis calida ex aliqua gula, licet sciat quandoque sibi inde evenire pollutionem, si tamen eam non intendat, non est condemnandus peccati mortalis. Similiter qui ex nimio potu prævidet sibi id fre-

quenter accidere, non propterea peccat mortaliter, si non abstineat, modo absit intentio directa et periculum consensus. Ratio est, quia obligatio vitandi causam est satis tenuis, et effectus ex illa sequens non censetur nisi imperfecte volitus, quandoquidem nec directe intendatur, nec illa causa tanquam dispositione omnino propinqua oriatur, sed potius ex quadam conditione naturæ absque voluntatis operatione.

Conclusio tertia. Si quis aet operam rei illicitæ, ex qua propinque nata est oriri pollutio, etiamsi eam non intendat, censetur peccare mortaliter, et eam velle in causa. Sic qui contactus turpes erga se vel alium exercet, vel qui imaginationi rerum turpium ex delectatione inhæret, si sequatur pollutio, censetur ei mortalis et volita in causa, licet directe eam non intenderet.

Quæro decimo tertio an liceat ullo casu desiderare pollutionem, vel de illa præterita gaudere.

Respondeo numquam id licere causa libidinis ; ob causam tamen honestam, puta ob causam sanitatis, vel quia sic tentationes sedatæ sunt, multi probabiliter putant id non esse illicitum ; nam quod desideratur, tunc non est peccatum, sed indifferens, quandoquidem desideretur ut inculpate obveniat per causas a natura constitutas sine alia operatione ; et cum finis ob quem desideratus sit bonus, non videtur culpa incurri. Si autem licet desiderare, licet etiam gaudere.

Nolent confessarii quandoque aliquos confiteri se passos pollutionem, cum revera non fuerit perfecta pollutio, sive seminis aut spermatis effusio ; ex genitalibus enim ultra urinam et sperma, sive semen, humor quidam tertius exoriri quandoque solet, qui aliquid immunditiæ generat, et ex commotione partis genitalis in vitio facile stillat, sine impetu delectationis, ut fieri solet in seminis decisione ; ideoque humor ille fluens non intelligitur hic sub nomine perfectæ pollutionis, nec illius solius periculo se exponere, est mortale ; quia ex levi commotione oriri potest in juvenibus, puta ex osculo leviter dato, vel attactu etiam levi faciei aut manus personæ alterius sexus. Interim adverto quod in confessionibus dicant aliqui se passos pollutionem, cum solum passi fuerint aliquid levis hujus immunditiæ, sive serosi humoris, sine delectatione.

Quæro decimo quarto quid de pollutione in semi-experrectis.

Respondeo non esse mortalem, quia non est plenum aut perfectum judicium, Imo cœptam in somno pollutionem non tenetur evigilans reprimere, sed sufficit non placere. Ita Emmanuel Sa, v° *Luxuria.*

Quæro decimo quinto de delectatione morosa, an sit peccatum mortale.

Respondeo esse peccatum mortale delectari de peccato carnali cogitato, si quis plene advertat hanc cogitationem et delectationem, et in illam consentiat, licet opus nollet, nec adsit voluntas efficax illius. Si autem sit solum confusa et semiadvertentia, non erit nisi peccatum veniale.

Advertat vero confessarius nas delectationes et cogitationes morosas a plerisque, maxime feminei sexus, non explicari in confessione ; ideoque prudenter de his interroget, et discernat. Nam et rudes nihili illas æstimant si voluntas efficax operis non adfuerit, licet immorati sint cogitationi, solentque dicere : « Hoc leviter transiit, quia postea noluissem ; » illud autem potius significat, in ipsa morula temporis præcedente consensum et voluntatem fuisse saltem delectationis.

Quæro decimo sexto an delectatio quæ sumitur ex cogitatione actus carnalis sortiatur diversam speciem ex conditione personæ cogitatæ. Exempli causa, si quis cogitet de virgine, de conjugata, de consanguinea, de religiosa, nollet tamen actum complere, sed tamen delectatur.

Respondeo : Quidam ex recentioribus doctoribus putant probabiliter, quando repræsentata certa persona per imaginationem, animus delectatur non ex motivo conditionis personæ, sed tantum ex actu prout delectabilis est, delectationem non contrahere speciem novam ex conditione personæ, quia quamvis conditiones personarum differant specie, delectationes tamen possunt esse ejusdem speciei.

Itaque secundum hanc sententiam, si quis, cogitans de virgine Deo sacra, aut de conjugata, aut consanguinea, delectetur de ea etiam ut virgo est, vel ut conjugata est, vel ut consanguinea, actus habet malitiam duplicem, nempe fornicationis et simul sacrilegii, vel adulterii, aut incestus ; si autem non feratur ex motivo conditionis personæ, sed solum delectetur cogitatione conjugis alienæ, quia pulchra est mulier, non contrahetur malitia nisi contra castitatem, non vero contra justitiam, quia in tali delectatione non vellet injuriam in maritum, quandoquidem nollet opus externum illi injuriosum explere. Similiter, si persona sit reli-

giosa, vel consanguinea, præscinditur ab hac circumstantia, cum illa non conferat ad delectationem.

Ex hac sententia sequeretur non esse necessarium explicare in confessione personæ cogitatæ circumstantiam, si abfuerit desiderium efficax sive voluntas operis, sed tantum si adfuerit delectatio. In praxi tamen securius est confiteri eam circumstantiam, tum quia contraria sententia est communior, tum quia difficile est agnoscere an animus steterit in illa simplici delectatione et affectu; nam quandoque non deest etiam voluntas operis, si infamia aut alia incommoda abessent, et nisi respectus humani prohiberent.

Quæro decimo septimo quid incestus, et quomodo confitendus.

Respondeo: Est carnalis inter consanguineos vel affines abusus, et terminatur in quarto gradu, si sit affinitas ex illicita copula orta; hæc enim terminatur in secundo gradu Hinc sequitur quod juvenis qui cum pluribus fornicatur, si fornicari eum contingat cum consanguinea germana illius puellæ seu mulieris quam ante cognoverat, teneatur dicere non solum se fornicatum esse, sed incestum commisisse. Item multo magis, si cum duabus sororibus fornicatur. Adverte tamen, ut affinitas hæc ex illicita copula oriatur, necesse esse ut fuerit perfecta copula carnalis, quæ ad generationem sufficiat prolis, qualis non est, nisi per quam virile semen recipitur in vas mulieris, quare neque per solum copulæ nexum, neque per quamvis aliam pollutionem qua semen intra vas non recipitur, potest oriri affinitas ista.

Quæro decimo octavo an gradus consanguinitatis et affinitatis necessario sint specificandi in confessione.

Respondeo duplicem esse hic opinionem. Prima negat, quia dicit non differre specie hos gradus. Videri potest Cajetanus in *Summa*, v° *Incestus*. Altera asserit, et hæc est communior et probabilior. Vide Navarrum, capite septimo, numero quarto.

Quæro decimo nono quando sit sacrilegium confitendum in materia luxuriæ.

Respondeo: Si peccetur cum persona Deo consecrata, sive sit religiosus, aut religiosa; sive sacerdos, aut in ordinibus sacris qui peccat, aut cum quo peccatur. Item si in loco sacro, in ecclesia vel in cœmeterio peccatum luxuriæ committatur; vel si voluntarie in illud consentitur, licet opus non sequatur. Debet tamen voluntas, ut supra dixi, ferri etiam in circumstantiam loci sacri; hoc est, non sufficit quod pravam voluntatem concipias existens in loco sacro, sed opus est (ut sit sacrilegium) quod paratus sis voluntatem eam exequi etiam in loco sacro. Adverte vero monasterium et dormitorium non esse loca sacra quæ peccatum carnis ibidem commissum efficiunt sacrilegium. Vide Navarrum, c. XVI, n. 13.

Quæro vigesimo an religiosus sese oblectans carnaliter, si sit sacerdos, committat duplex sacrilegium.

Respondeo quosdam affirmare quod sic, eo quod etiam seposito voto, in honorem Ordinis sacri sit annexum impedimentum matrimonii, unde seposito voto peccaret sacrilegio. Alii non admittunt hic duplex sacrilegium, quia existimant obligationem servandi castitatem in Ordine sacro oriri ex voto, itaque tantum contra votum peccat, et proinde unico peccato. Et hoc satis probabile est.

De peccatis conjugum dictum est quando egimus de matrimonio; ideo hic non repeto.

CAPUT VII.

RESOLUTIONES CIRCA SEPTIMUM PRÆCEPTUM DECALOGI.

Quæro primo de quibus interrogandi sunt pœnitentes circa septimum præceptum.

Respondeo 1: Annon scienter acceperint, vel detineant alienum.

2. Annon vendiderint vel emerint cum fraude circa pretium, circa rem, circa mensuram, aut numerum.

3. An aliorum agris, hortis, domibus, vel bonis damnum intulerint.

4. An debita creditoribus, mercedem operariis detraxerint aut distulerint eorum damno, cum possent solvere.

5. An ministerium pro quo merces eis persolvitur fideliter præstiterint.

6. Denique quidquid ad injustitiam erga proximum esse potest, ad hoc præceptum spectat.

Quæro secundo quænam quantitas in furto peccatum mortale constituat.

Respondeo 1° vix posse id universim taxari; solum in genere dici potest quod requiratur quantitas notabilis; talis autem judicari debet arbitrio prudentum, pro varia tum locorum, tum personarum conditione, quia quod respectu unius censetur notabile, respectu alterius exiguum est. Respectu mediocriter divitum aliqui requirunt quatuor regales, respectu mechanicorum duos, respectu pauperis unum

vel etiam dimidium, quia hæc summa his proportionaliter sufficit ad vivendum uno die; victum autem unius diei surripere alicui, videtur notabile. Aliqui etiam absolute statuunt quantitatem esse notabilem duos regales, inter quos Toletus, Medina, Lessius.

Respondeo 2°: Furtum rei exiguæ potest esse mortale ratione damni conjuncti, si prævisum est, aut prævideri debuit. Exemplum afferunt de furto acus, si sartor propter id tota die nequit operari. Si ferrum aratri rustico quis furetur, propterea solere jurare, imprecari, blasphemare, peccabit mortaliter; sed id non tam ratione damni, quam ratione occasionis peccati quam alteri dat, ejus quodammodo salutem contemnens, et sic hoc spectat ad rationem cujusdam scandali.

Respondeo 3°: Qui aliquid exiguum surripit, sed cum animo plura surripiendi si posset, peccat mortaliter, et de hoc sunt interrogandi qui furtis sunt involuti, quia sæpe animus eis non deest majora surripiendi, licet pauca surripuisse se fateantur, quia facultas et occasio non se dedit. Et contra non facile peccati mortalis sunt condemnandi, qui modica accipiunt non animo furtivo, vel certe non animo surripiendi aliquid notabile. Sic supra a mortali excusavimus famulos aut ancillas esculenta aut poculenta ordinaria surripientes.

Quæro tertio quid dicendum de furtis quæ facere possunt pauperes, et tenuioris fortunæ mulierculæ, aliquas spicas in diversis agris clam surripientes, cum ipsi quantitatem notabilem nollent surripere, aut notabile damnum alicui inferre.

Sed dices: Licet quantitatem notabilem uni vel alteri non surripiant, nec eis notabile damnum inferant, tamen in fine messis, si velint bene considerare, invenient se quantitatem notabilem de alieno habere; ergo tunc velle eam retinere, nec velle restituere, erit peccatum mortale.

Respondeo 1° magnam requiri quantitatem in similibus furtis, quæ divisim fiunt et paulatim a diversis, vel etiam ab eodem (per fortuita scilicet furta cum intervallo facta aliquid corradendo), ut judicetur furtum mortale.

Respondeo 2° vix ab illis æstimari esse hæc furta, si hinc inde paucas spicas colligant de messe, etiam ultra illas quæ manent post terga metentium; nam ratione paupertatis putant quodammodo sibi hæc deberi a ditioribus. Atque etiam ipsi ditiores sciunt vix aliter contingere quin hinc inde aliquid tunc surripiatur, nec ita graviter accipiunt, si exigua quantitas, licet de die in diem sensim crescat; nec videntur velle ideo obligare tenuiores ad restitutionem. Unde cum in fine messis petitur venia generalis ab illis de omni quæ intervenire potuit injusta acceptione, facile condonant. Non tamen hic excuso eos qui modo partem manipuli detruncant, modo erectam adhuc segetem manibus plenis vellicant; mox enim grave paucis diebus damnum possunt ea ratione inferre, et id merito graviter displicet dominis. Hi certe ad restitutionem si commode fieri posset obligandi forent, sed fere ad confessionem accedunt, dum omnia ista corrasa consumpserunt, et sic injuste corradendo evadere pauperiores solent, in pœnam injustitiæ, vixque aliquid ad restituendum habent.

Quæro quarto quid de furtis lignorum in sylva ad communitatem spectante.

Respondeo: Cum illa quæ bono publico conducibilia sunt, spectet ad cujuslibet loci rempublicam ordinare, jure potest prohibere ultra certum modum et mensuram ligna exportari e sylva communi. Si autem civis illius communitatis ultra id aliquid exportet, solum censetur venialiter peccare, nec ad restitutionem teneri, nisi magnum omnino detrimentum communitati inferatur, puta stirpes notabiles incidendo, grandiores arbores sternendo. Nisi enim tale damnum sit enorme, vix æstimari solet notabilis injuria committi per eos qui alias jus habent. Sic excusari possunt a gravi peccato pauperiores, qui portionem suam ad calefaciendum destinatam vendunt, et postea dietim fasciculos hinc inde sibi comparant; nec enim censetur grave damnum.

Sed quid si civis alterius communitatis sic ligna exportet.

Respondeo quando sunt incolæ locorum vicinorum habentque sylvas cæduas sibi vicinas, cum passim sciantur hinc inde exigua damna ab utraque parte fieri, censentur communitates vicissim condonare quod ereptum est, contenti mulcta, si qui in furto deprehendantur. Ita Lessius, l. II, c. v, dub. 14.

Quod si vero quispiam ligna exportet e loco alicujus privati, vel in loco communi jam vendito vel elocato alteri, peccat pro ratione rei ablatæ, vel damni illati.

Quæro quinto quid dicendum de his qui pascunt in locis prohibitis.

Respondeo eodem modo proportionaliter dicendum quo de lignis; nam si sint membra communitatis qui pascunt, non

censentur graviter peccare, nisi sit omnino grave damnum, quale potest esse si pascant boves et vaccas, et similia animalia in sylvis prohibitis, propter novellas stirpes germinantes quæ exeduntur ab illis animalibus cum notabili damno.

Quæro sexto an inventa sint restituenda.

Respondeo : Si post diligentem inquisitionem dominus non invenitur, probabilis est sententia aliquorum doctorum posse retineri ab inveniente, quia tunc quadam ratione censentur derelicta, et sic fiunt occupantis, cum tacita obligatione, si dominus compareat, illi restituendi. Æquitati tamen et pietati magis consonum videtur ut in pauperes vel pias causas impendantur. Quantum ad feras aut aves in alieno laqueo inventas, etiam juri est conforme ut fiant invenientis et accipientis, ut habet Navarrus, cap. XVII, num. 176; Covar. et alii. Est tamen quorumdam sententia adjudicans illas illi qui posuit laqueum ea in suam redegisse potestatem; et hoc communi hominum sensui videtur conforme. Lessius, libro secundo, capite quinto, dub. 11.

Quæro septimo quid agendum cum his qui in officio constituti exigunt stipendium amplius quam eis sit constitutum.

Respondeo hos obligandos esse ad restitutionem, cum talis exactio vel extorsio sit contra justitiam. Potest autem illa fieri, vel expresse, vel tacite. Expresse quidem, ut dum quis mendaciter asserit sibi plus deberi pro stipendio quam debeatur. Tacite, dum differt, vel recusat officii sui actum, nisi ultra stipendium assignatum aliquid ei detur.

Sed quid si detur ab aliquo ultra stipendium.

Respondeo : Si ille ignorat taxam, nihilque ultra daret si veritatem sciret, tunc is qui accipit non potest in conscientia retinere, quia non est datum liberali donatione, sed ex errore et deceptione. Si vero non ignorat, et dat, censetur liberaliter datum.

Adverte etiam quorumdam excusationem, asserentium taxæ quantitatem adeo exiguam esse in quibusdam officiis, ut ne quidem justi pretii infimi rationem habere censeatur. Quod si hæc excusatio veritate nitatur, excusabit a restitutione, si solum quod justum est petant. Item, quandoque labor extraordinarius, ad quem quis ex officio non tenebatur, excusabit si quid ultra stipendium ordinarium expetatur.

Quæro octavo quid agendum confessario cum illis qui ære alieno onerantur, nec solvunt vel solutionem nimis differunt.

Respondeo : Certum est eos invito creditore non posse in conscientia diu debitum differre, quod pauci advertunt. Quod si inde damnum creditori obveniet, etiam tenentur ad illud resarciendum vel compensandum.

Sunt tamen aliquæ causæ excusantes a debiti solutione statim facienda.

Primo, impotentia excusat a toto, si contingat in toto; si contingat tantum ex parte, excusat ex parte.

Secundo, magnum damnum quod sequeretur in rebus non debitis.

Tertio, notabilis jactura decentiæ status. Ratio est, quia his casibus creditor secundum rectam rationem tenetur consentire, et ideo irrationabiliter est invitus ut differat solutionem. Intelligenda tamen hæc, nisi creditor per damnum vel paremjacturam status pati deberet propter suam dilationem. In causa enim paris damni potior est conditio creditoris, habetque ille plus juris.

Ex his resolvi possunt casus frequentes in gratiam debitorum.

Primus casus. Si nobilis non potest solvere, nisi se privet omni obsequio famulorum et equorum, cogaturque abstinere a consortio sui similium, excusari potest si differat restitutionem.

Secundus casus. Si civis aliquis primarius non potest solvere, nisi artem mechanicam exercere cogatur, sibi et statui suo insuetam, similiter excusari poterit.

Casus tertius. Si quis debet centum aureos, nec potest statim solvere nisi domum, vel prædium aliquod vendat multo minoris quam valeat, non tenetur statim, sed potest differre.

Casus quartus. Si quis debita non potest solvere sine periculo salutis suæ vel suorum, potest differre. Exempli gratia : periculum est ne uxor vel filiolæ præ inopia se prostituant, ne filii ad furta et latrocinia abeant; ne ipsemet debitor præ impatientia in desperationem incidat. Nempe saluti suæ vel suorum quisque potius tenetur consulere, si periculum istud sit notabile.

Casus quintus. Non excusantur illi, qui ut solvant ne quidem mobilia aliqua eis haud necessaria volunt alienare; nec qui nolunt sibi quippiam detrahere de domesticis expensis sæpe superfluis, ut sensim reddantur potentes restituere. Cum enim decentia status non consistat in indivisibili, tenentur quantum possunt sibi

detrahere, ut possint debita dissolvere, vel aliena restituere.

Casus sextus. Non etiam excusantur illi qui injuste statum aliquem obtinent, puta quia furtis, fraudibus, rapinis, usuris illum pertigerunt, quin teneantur restituere etiam cum dimissione status. Intellige, quando jam ex parte notum est eum sic divitem factum, aut pertigisse ad eum statum. Alioqui si vix habeatur probus et honestus, non tenetur se infamare, sed sensim prout potest, debet restituere.

Quæro nono, quando quis non potest omnibus simul solvere, quem teneatur in solvendo ordinem servare.

Respondeo multa de hoc ordine præscribi, tum a jurisperitis, tum a theologis hac de re tractantibus; quia diversis locis diversæ leges vel consuetudines reperiuntur hanc rem concernentes. Atque has quidem ordinarie servandas putavimus. Illos tamen excusandos existimavimus qui creditori prius petenti et urgenti solverunt, aut magis indigenti. Hos excusat Emmanuel Sa, v° *Restitutio*. Imo Gabriel Biel, in 4, d. 15, q. 2, dicit ea quæ canonistæ disputant, quinam jure potiores sint in restitutione, potius ad judicii quam ad conscientiæ forum spectare. Et licet hoc alii refellant, tamen quando non ex fraude, sed bona fide debitor solvit aliquibus etiam in jure posterioribus, illi retinere possunt, et hic solvendo potest excusari, quia non tenetur scire omnes istas leges et ordinem quem statuunt. Imo multi passim putant se in conscientia ad talem ordinem non obligari, conformiter opinioni Gabrielis, nisi judice decernente.

Quæro decimo. Quid dicendum de his qui cedunt bonis, an ultra ad aliquid teneantur.

Respondeo : Cessio bonorum in foro conscientiæ non aliter excusat quam necessitas sine cessione excusaret. In hac enim cessione ex quadam misericordia conceduntur alimenta ob necessitatem, quia non tenetur se spoliare debitor necessariis alimentis, ita ut cogatur mendicare. Itaque sicut quis in necessitate constitutus potest retinere ea quæ, spectata personæ suæ conditione, et eorum quos alere tenetur, censentur necessaria; similiter qui absque culpa cogitur cedere bonis, potest abscondere quantum necessarium erit, ut tenuiter vivat secundum statum suum. Ita Lessius, citans Petrum Navarrum, et Sylvestrum. Si tamen postquam cessit quis bonis ad lautiorem fortunam pertigerit, tenetur integre satisfacere.

Quæro undecimo utrum liceat carius vendere dilata solutione, sive credito, quam vendi solet præsenti pecunia.

Respondeo 1° licere vendere carius dilata solutione, intra limites justi pretii. Unde si præsenti pecunia vendebas infimo pretio, potes ob dilatam solutionem vendere summo. Item si res quæ nunc valet viginti argenteis tempore solutionis valitura traginta aurei circiter, potes illam tali pretio vendere, si servare decreveras; et hoc ratione lucri cessantis. Item aliquid licite exigitur ultra pretium justum, ratione periculi sortis cui mercator credito vendens se exponit, vel ratione expensarum et molestiarum quas timet in recuperanda sorte et solutione.

Sed difficultas est in quibusdam modis vendendi ad creditum in auctione publica introductis, ut hac ratione augeatur pretium concurrente emptorum copia. Sic quibusdam in locis domini temporales grana a receptoribus suis collecta ex censu annuo, circa junium curant exponi ad creditum, dantes terminum solutionis post messem futuram, puta in decembri, et propterea concurrentibus emptoribus, multum augescit pretium, ultra illud quod tunc præsenti pecunia valeret, et quidem ultra rigorosum, et summum illius temporis. Hic casus a quodam receptore timorato paucis abhinc annis mihi propositus fuit, quia ei scrupulus ea de re a religioso pio et docto ingestus fuerat.

Respondeo 2° non videri absolute condemnandum hunc modum tanquam injustum, quamvis dissuadere non absre foret his qui non habent interesse, ex solutionis dilatione. Ratio esse potest, quia non venumdantur pluris præcise ob dilationem solutionis, sed quia iste modus vendendi, per accidens faciat pretium crescere, alliciendo copiam emptorum. Et illud censeri potest pretium quodammodo justum, quod in tali modo vendendi spectatis circumstantiis lubenter a plerisque penditur. Maxime si libertas sit in tali modo vendendi, etiam infra pretium quod nunc præsenti pecunia curreret, offerre, quamvis moraliter non contingat infimo pretio obtineri in tali foro, et talibus circumstantiis, ob raritatem mercis, et concurrentiam emptorum.

Quæro duodecimo quid dicendum de tutoribus pecuniam pupillorum apud mercatores deponentibus, ut quinque vel sex pro centum recipiant, cum securitate sui capitalis.

Respondeo a multis id condemnari, nec securum esse. Cui resolutioni consentiunt quæ decreta sunt in synodis provincialibus Cameracensi, anno 1586, tit. 23, capite quarto; Mechliniensi, anno 1570; atque etiam in diœcesanis Audomarensi, anno 1583, tit. undecimo, capite primo; Iprensi, anno 1577, tit. trigesimo, capite quarto. Ne quis tutor aut curator pupillorum aut pupillarum sub prætextu augmentandi patrimonii ipsorum, pecunias eorum, sub certo lucro singulis annis ultra sortem recipiendo det mutuo, retenta facultate recipiendæ sortis, quando ad majorem ætatem pervenerint, aut matrimonium contraxerint, aut alias ad illorum voluntatem et arbitrium. Simul autem declarant istæ synodi omnes hujusmodi contractus esse usurarios, et contra sic mutuantes, tanquam contra usurarios, procedendum. Philippus quoque II, rex, in diplomate super executione dictæ synodi provinciæ Cameracensis, art. 21, declarat tales contractus esse nullos. Et similiter Octavius, episcopus Tricaricensis, directorio Coloniensibus scripto, tit. *de Usuris*. Ita Franciscus Salvius, *in Additionibus* ad Binsfeldii compendium, cap. 22, parte tertia.

Quæro decimo tertio quid dicendum de viduis, ancillis, famulis, et horum similibus mercaturam non exercentibus, qui tamen pecuniam apud se alias quiescentem deponunt inter manus mercatorum, ut sex lucrentur super centum, et capitalem summam securam sibi volunt repetendam ubi egerint.

Respondeo eamdem rationem hic esse quæ in priori casu, eamdemque resolutionem.

Attamen praxis hac in re sic invaluit, ut passim id etiam timoratæ conscientiæ agere videantur sine scrupulo injustitiæ, nec parum difficultatis patiuntur confessarii aut parochi. Vulgo vocant id vernacule, *mettre son argent a monte*, quod quibuslibet concessum putant, quia et ad id quandoque importune a mercatoribus sollicitantur, qui rem sibi gratissimam passim ab his præstari fatentur, et lucrum quod inde hi pecuniam deponentes faciunt, libenter solvunt, ob majus lucrum quod ex pecunia deposita eis cedit.

Ideo quidam recentiores theologi et canonistæ hanc praxim excusant et justificant per tres virtuales seu implicitos contractus, nempe per contractum societatis, per contractum assecurandi capitale, et per venditionem lucri incerti majoris pro minore certo. Nec est necessarium ut contrahentes expresse hos contractus ineant, sed sufficit quod implicite illos intendant per unicum contractum expressum. Unde sufficere videtur quod suis intendat conferre centum cum mercatore, ut quotannis solvat quinque, salva sorte, eo modo quo licitum est. Vide Lessium, libro II, capite vigesimo quinto, lib. III. Nec est necessarium ut hi qui sic pecunias bona fide conferunt, omnia ista perfecte intelligant, sed implicite censentur intendere justum titulum, quia cupiunt justo modo lucrari, et non aliter. Interim etsi de facto usurarius esset contractus, si tamen bona fide processerint, et alias facturi erant justum, probabilis est opinio multorum, posse retinere lucrum quod justo tunc contractu facturi erant De quo videre potes latius Lessium, lib. 2, capite 20, dub. 12.

Hinc infero, licet securius sit supradictam consuetudinem tollere ab his qui pecunia sua negotiaturi non erant, ne videatur mutuum implicitum cum usura, attamen qui bona fide fecerint, et lucrum perceperint, non puto facile esse condemnandos ad restitutionem, ob dicta. Vide Navarrum, c. 17, num 257.

Sed dices: Quid si hi repetant sortem capitalem, ut securiori modo suam applicent pecuniam ad lucrum, et mercatores refundere differant?

Respondeo hoc non infrequens esse, scioque contigisse quibusdam viduis quas ab hac lucrandi ratione parum tuta divertere optabam. Tunc autem cum illi sint in mora, ratione illius moræ possunt tuto lucrum justum accipere; quia pecuniam suam, vel in annuum reditum, vel per aliam justam viam poterant lucrose impendere.

Videri etiam potest alius modus excusandi tutores vel viduas sic pecuniam deponentes, apud Lessium, libro secundo, capite XXII, dub. 10, circa finem. Nempe putat posse excusari per censum utrimque redimibilem. Hæc paulo latius dixerim, quia quæstio quotidiana est pastores concernentes, quibus licet suadeam, quoad fieri potest, consuetudinem supradictam corrigere, non tamen approbo quod aliqui nimis vehementer in publico invehantur in eam, sine sufficienti discretione; nam experientia constat quandoque inde non sequi fructum, sed potius tumultum et conscientiarum involucrum. Unde addo, cum aliqui bona fide id practicant, nec ex monitione speratur fructus (quod certe non est infrequens) potius hos in sua fide et opinione favorabili quamvis minus se-

cura relinquendos, quia saltem ratione bonæ fidei sunt solum in statu materialis peccati et injustitiæ. Quod si vero interrogent confessarium vel parochum, tunc illis veritatem aperire tenentur, ut alibi diximus generaliter.

Quæro decimo quarto, quid dicendum de illis venditoribus qui, quia emptoribus non placet merces nisi infimo pretio, cum pretio medio vel rigoroso optent vendere, compensant id occulta diminutione mercis, puta in mensura vel pondere. Exempli gratia, conantur mensurando pannum occulte medium vel unam ulnam lucrari, ut perveniant tali modo ad pretium intentum.

Respondeo hic esse injustitiam, et proinde obligationem restitutionis, maxime cum est quantitas notabilis. Ratio est, quia licet possent vendere pretio medio, vel rigoroso, hoc tamen post ad mentionem de pretio non licet; sed tenentur stare conventioni quæ est justa, licet sit de pretio infimo. Aliud foret si cogeretur vendere mercator infra justum pretium, etiam infimum, ex necessitate compulsus. Tunc enim si occulte diminuendo solum pertingere ad pretium justum infimum, non videretur peccare contra justitiam.

Similiter peccant contra justitiam, et in re notabili tenentur ad restitutionem, qui computando cum mercatore, aliqua retinent quæ certo sciunt se ex officina habuisse, sed non esse scripta a mercatore. Solentque hi insufficienter se excusare, dicendo se odio illa reticere, quia caro nimis vendiderit eis alias merces. Nam si non vendiderint ultra pretium rigoroso justum, tenentur in conscientia stare convento pretio.

Quæro decimo quinto an venditor teneatur aperire defectum mercis suæ.

Respondeo primo: Si emptor roget venditorem de bonitate, aut vitio rei, vel si petat ad certum usum, tenetur venditor aperire rei vitia quæ sunt occulta, quia ex officio tenetur explicare conditionem rei suæ, si rogetur. Quod si asserat rem vitio carere, et eam multum laudet, sciens occultum vitium, facit injuriam emptori; quod si hac ratione alliciat emptorem qui alioqui emere noluisset, contractus est invalidus, quia dolus ei dedit causam. Si voluisset emere, sed non tanti, habet actionem quanti minoris. Si petenti ad certum usum det rem inutilem, tenetur ad damna. Vide Lessium fuse libro secundo, capite vigesimo primo.

Respondeo secundo: Si venditor laudet rem supra meritum, vel celet vitium quod illam non reddat notabilius minus utilem ad usum pro quo petitur, non tenetur ad restitutionem; tum quia fere scitur hæc consuetudo mercatorum ab ementibus; tum quia non incurrit emptor notabilem læsionem.

Quæro decimo sexto an monopolium obligat mercatoris ad restitutionem.

Respondeo generaliter a doctoribus monopolium accipi pro omni machinatione qua mercatores efficiunt ut ipsi soli aliquid vendant, vel certo pretio vendant. Itaque si conspirent in pretium quod non sit supra legitimum, sive supra rigorosum, non peccant contra justitiam, licet peccare possint contra charitatem. Sic nec emptores conspirantes inter se, ut non emant nisi infimo, sed tamen justo, quod contingit quandoque in auctionibus publicis. Si vero conspirent in pretium supra legitimum, peccant contra justitiam, et tenentur ad restitutionem excessus pretii. Sic si emptores conspirent ut pretio vili emant quod sit infra infimum justum, obligantur venditori de damno.

Respondeo 2°: Quando mercatores coemunt omnes merces certi generis, puta frumentum tempore messis, vel ante aut post, ut postmodum inducant caritatem, et suo arbitratu vendant, quidam doctores asserunt eos peccare contra justitiam, et obligari ad restitutionem, quia injuriam faciunt reipublicæ et fraude quadam sunt causa cujusdam pretii injusti. Alii tamen putant eos solum peccare contra justitiam legalem, et ideo non teneri ad restitutionem. Ita Molina et Lessius cum quibusdam. Ratio est, quia non peccarunt emendo, si pretio currente emerint; nec servando, quia non tenebantur ex justitia vendere; poterant enim servare, vel aliò ferre, vel vastare, etc. Itaque cum non vendant secundum æstimationem communem a qua pretium pendet rerum, nec injusta actio illius pretii causa fuisse probetur, non videntur obligari ad restitutionem, quamvis puniri possint a republica, eo quod contra justitiam legalem et bonum publicum se gesserint, inducendo caritatem.

Respondeo 3°: Si aut fraude impediant aliqui mercatores, ne copia alicujus rei quam vendere volunt, aliunde importetur ut sic caritatem inducant, tenentur ad restitutionem, tum mercatoribus quos impediunt et probabili lucro privant, tum reipublicæ, quia per injustam actionem causa sunt majoris pretii.

Quæro decimo septimo an fraudes, quæ varie in emptione et venditione so-

lent concurrere, obligent ad restitutionem.

Respondeo ordinarie obligare, cum per illas causa damni datur, sive sint ex parte emptorum, sive venditorum; sed hæ tamen parum æstimantur ab illis, ideoque sine fronte his passim suam involvunt conscientiam. Aliquas recenseamus.

Prima est ex parte vendentium, qui non solum non detegunt vitia occulta rei, sed et mire rem extollunt, emptori sæpius inutilem, vel parum utilem.

Secunda est ex parte eorumdem, dum subornant personas quæ rem faciant carius vendere quam justum sit, quod fit plerumque in auctionibus; hi enim semper augent donec rei dominus ad pretium pertingat intentum; quod si ad illud pretium alii non augeant, redit horum qui ad hoc subornati sunt fraude res ad dominum.

Tertia est ex parte ementium, qui alios deterrent quandoque a licitatione, fraude, vel minis, vel pecunia, ut ipsi obtineant infra justum pretium.

Quarta est, eorumdem falso rem vendendam deprimentium, falsoque asserentium esse inutilem, infrugiferam, vitiosam, litigiosam, ut talibus mendaciis avertant emptores.

Quinta est eorum qui persistunt in auctione pretii, non ut rem obtineant, sed solum ut alteri noceant, et carius emant, scientes ei rem quodammodo necessariam.

Sexta esse potest ex parte eorum quibus res commissa est, ut exponatur venditioni; et hi exponunt eam tempore et loco incommodo, ut aliqui consanguinei eam obtineant, vel ipsimet per aliam personam. Hoc quandoque tutoribus contingit et judicibus, vel similibus, qui et pecunia sinunt se abripi, ad similia incommoda.

Quæro decimo octavo ad quam restitutionem hi teneantur.

Respondeo: Si notabile damnum per hoc non aliis creetur, nam si propter hæc non vendatur res supra pretium rigorosum talis fori, vel infra infimum, crediderim non obligandos ad restitutionem.

Quæro decimo nono quid dicendum de fraude illorum qui bonis mercibus alias defectuosas, vel minoris valoris commiscent. Exempli gratia: frumento commiscent secale, aut alia semina, vel quisquilias, vino aquam miscent, tenue vinum cum præstantiori; lanas in locis humentibus constituunt, ut tanto magis ponderent; et sic de similibus, ubi in qualitate vel quantitate fraus aliqua intervenit.

Respondeo: Si simili admixtione facta mercator non plus rem vendat quam valeat ut sic (quia res non fit propterea deterior quam quæ passim ab aliis venditur), non videtur obligari ad restitutionem. Ratio est, quia hoc emptoribus nullum vel exiguum damnum facit. Supponimus enim rem sic mixtam non ultra pretium vendi quod meretur etiam cum illa mixtione. Aliud foret si damnum inde grave patiatur emptor: puta, quia res ei redditur postmodum inutilis, vel dispendiosa. Exempli gratia: emit vinum ad conservandum, et ob mixtionem aquæ si cito non evacuatur, totum elanguescit, vel acescit cum ejus damno; emit fructus in quantitate, et quia commixti sunt per industriam vel fraudem mercatoris aliqui ad putredinem vergentes, paulo post magna pars inficitur. In his et similibus si non monuit emptorem, saltem post contractum, censetur causa damni per fraudem.

Quæro vigesimo utrum liceat quandoque emere rem furtivam.

Respondeo non licere, nisi quando emeretur in gratiam domini ut illi reddatur, et tunc teneretur dominus pretium refundere; quia talis emptor censetur ejus negotium egisse. Alioqui qui emit rem furtivam, domino comparente, tenetur eam reddere, etiamsi nolit pretium reddere.

Respondeo 2°: Qui bona fide emit nesciens esse furtivam, si postmodum deprehendat esse talem, potest reddere illi qui vendidit, repetito pretio, ut se servet indemnem. Hæc est sententia multorum theologorum et canonistarum; imo aliqui eorum etiam tenent, si mala fide emisti, sciens vel dubitans esse furtivam, posse te idipsum facere. Vide Lessium, libro II, cap. XIV, dub. 3, in fine.

Sed quæres: Quid si rem furtivam bona fide emptam alteri vendiderim?

Respondeo: Si tunc dominus compareat, teneris solum restituere id in quo factus es inde locupletior. Unde si eodem pretio vendideris, ad nihil teneris, si pluris, teneris auctarium illud dare; si dono eam accepisti et vendidisti, teneris dare pretium, nisi forte illud in largitiones liberales insumpseris, quas alias non eras facturus. Si eam donaveris, etiam ad nihil teneris, nisi similem ex tuis eras donaturus, tunc enim perpercisti rei tuæ.

CAPUT VIII.

RESOLUTIONES CIRCA OCTAVUM DECALOGI PRÆCEPTUM.

Quæro primo de quibus interrogandus est pœnitens circa hoc præceptum.

Respondeo : 1° an aliquod falsum testimonium contra aliquem in judicio dederit ;

2. An superiori de proximi peccato roganti mentitus falso fuerit, accusando vel excusando ;

3. An famam alicujus læserit falsum spargendo, vel occultum detegendo ;

4. An discordias inter amicos non seminarit ;

5. An in malam partem facta alterius interpretatus non fuerit ;

6. An temeraria judicia de proximo non habuerit ;

7. An per adulationem alicui peccati causam non dederit ;

8. An mendacio perniciosa non protulerit.

Sed de his paucas quæstiones in particulari proponemus, ac in primis de detractionibus.

Itaque quæritur de detractione, quando peccatum sit mortale.

Respondeo esse peccatum mortale, si sit detractio formalis in re gravi. Dicitur autem formalis, si quis directe intendat famam alterius lædere. Quod si ex quadam loquacitate narret quispiam peccata, vel defectus alterius, est detractio materialis ; quæ tamen aliquando potest esse peccatum mortiferum, si quod narratur graviter proximum lædit in fama, quia, licet non intendas expresse lædere, tamen id censeris implicite intendere, dum causam ponis læsionis.

Respondeo secundo : Si id quod narratur parum lædit, detractio est tantum venialis. Hinc narrare defectus veniales non censetur nisi veniale, eo quod ordinarie hi notabiliter non lædunt famam, cum ab his vix homines sint liberi. Posset tamen talis esse conditio personæ, ut defectus similis censeatur magni momenti. Exempli gratia : Si de prælato aliquo gravi dicas esse mendacem, id est, crebro mentiri, nam dicere illum semel et iterum mentitum, non videtur mortale.

Similiter e contra quædam peccata etiam mortifera non censentur notabiliter lædere famam ratione conditionis personæ. Exempli gratia : de juvene dicis esse prodigum, vel amoribus deditum ; de milite dicis decepisse aliquam puellam, vel frequentare aliquam concubinam.

Quæro secundo quale peccatum sit generali nomine aliquem infamare, verbi gratia, dicendo esse superbum, esse avarum, esse iracundum.

Respondeo ordinarie non esse peccatum mortale, quia hæc non ita solent accipi, ut sonent peccata mortalia, sed ut denotent naturalem inclinationem, vel etiam veniales defectus. Ratione tamen dignitatis personæ de qua dicuntur, vel quia putantur accipienda quandoque pro gravibus vitiis, posset in his peccatum mortiferum committi, ut notat Navarrus, capite decimo octavo, numero 24.

Quæro tertio an sit peccatum mortale revelare defectus naturales, ut si dicas aliquem esse ignarum, parvi judicii, parvi ingenii.

Respondeo non esse, nisi inde aliquod notabile damnum sequatur. Idem dicendum de defectu natalium, ut si quis dicat esse filium clerici, aut natum ex adulterio, et similia. Ratio est, quia ob hæc non censetur quis infamiam sive læsionem in fama propria contrahere. Videndum tamen an hoc ex nimio contemptu non dicatur, et an etiam ab aliis valde contemnendus non censeatur ; nam ob circumstantias similes posset peccatum esse grave. Navarrus supra, et alii

Quæro quarto an sit mortale revelare crimen alterius uni vel duobus qui rem omnino silebunt.

Respondeo : Multi putant non esse, Cajetanus, quæst. 73, art. 7 ; Petrus Navarrus, libro secundo, capite quarto ; Corduba, tractatu *de Detractione*, conclusione quinta. Ratio esse potest, quia illud censetur esse leve detrimentum in fama, si uni vel duobus dicas, quibus dicere perinde sit ac si nulli dicas, cum periculum non sit evulgationis, aut alterius incommodi gravioris.

Quæro quinto utrum qui injuriam sibi factam ab aliquo amico refert, peccatum detractionis incurrat, vel quale peccatum committat.

Respondeo : Si faciat intentione detrahendi, et ut se vindicet, potest esse quandoque peccatum mortale ; si autem ut consolationem accipiat, sive ut querela exposita dolor mitigetur, non est peccatum, saltem mortiferum, quia jure suo uti videtur. Ita Lessius ex Petro Navarro, libro secundo, capite quarto. Rationem subdit, quia nimis grave est, et præter humanam consuetudinem, ut quis cogatur injurias acceptas solus in silentio conco-

quere, nec possit eas cum amico communicare; cum hac ratione magna pars earum veluti pondere quodam levetur. Unde si inde aliqua infamia auctori injuriæ provenit, ipsi imputandum.

Quæro sexto utrum manifestare possit crimen alterius occultum, ad impediendum damnum proximo impendens.

Respondeo si aliter non potest averti, id licere. Ratio est, quia nemo habet jus tuendæ famæ cum damno gravi alterius. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Casus primus. Ego novi aliquem famulum furem esse, possum monere eos cum quibus habitat, ut ei advigilent.

Casus 2. Si homicidium, vel aliud crimen imponitur innocenti, qui ob id erit plectendus, possum aperire auctorem, imo teneor.

Casus 3. Si agatur de officio vel beneficio conferendo, de matrimonio contrahendo, de religione suscipienda; si ego sciam justum impedimentum unde notabile incommodum timeri debeat, possum ejus occulta pandere.

Casus 4. Si quis simulet se peritum medicum, vel advocatum, vel pharmacopolam cum periculo damni alterius, et sciam non esse talem, possum aperire ejus fictionem.

Casus 5. Si quis simulat pietatem et paupertatem, ut eleemosynas conquirat cum damno aliorum pauperum, possum ejus hypocrisim vel fictionem aperire, occulta peccata manifestare. Cum enim fama ejus tota in errore versetur, non habet ad eam jus cum aliorum periculo vel incommodo.

Quæro septimo utrum qui uno aut altero crimine est infamis et notus, ut talis possit etiam de aliis ignotis infamari.

Respondeo non posse, quia qui est infamis in uno genere vitii, non propterea amisit jus ad famam quam habet in aliis virtutibus. Nam, verbi gratia, potest quis haberi tanquam adulter, non tamen tanquam fur, aut tanquam hæreticus; et ideo si id est occultum, non possum detegere.

Aliud foret si tantum referantur crimina aliqua minora, affinia, et ordinarie conjuncta crimini illi quod jam publicum est. Exempli gratia: infamatus est quis de furto aliquo grandi, et tu apud illos qui norunt principale, refers alia minora. Aliquis infamatus est tanquam adulter, et tu aliquas conversationes vel actus ad ipsum spectantes narras. In his non intercurrit grave peccatum, si non censeatur notabiliter infamia augeri.

Quæro octavo utrum crimen proximi publicum in aliqua civitate, liceat alibi patefacere ubi ignoratur.

Respondeo id non esse contra justitiam, quando crimen est publicum et notorium, quia talis amisit jus ad famam, unde non fit ei injuria Imo, si fama communis brevi illud perlatura erat ad locum illum, ne quidem est contra charitatem, vel saltem non est peccatum mortale. Id ipsum asserunt Navarrus et Cajetanus, scilicet non esse mortale, licet fama illuc non erat perventura; quia quando semel infamatus est quis publica infamia, cum jam non habeat jus ad famam, non videtur grave, si de publico facto alibi fiat mentio. Et quidem non solent hoc grave æstimare referentes, si publica scandala alibi facta alio in loco enarrent.

Quæro nono utrum quis audita referens absque asseveratione et dubitanter, peccet mortaliter, et teneatur ad restitutionem.

Respondeo negative, si ita referat, ut probabile non sit infamiam inde orituram, eo quod alii non sint credituri. Si tamen audita referat coram illis quos probabile est ex sua levitate credituros, licet sufficientem occasionem ad id minime dederit, potest peccare mortifere contra charitatem, quamvis non contra justitiam, nec tenetur ad restitutionem; eo quod non sit causa efficax damni per se, cum narratio non sit talis, ut fidem idonea sit facere, sed potius id eorum levitati et malitiæ sit tribuendum. Attamen quia ex charitate tenebatur abstinere, advertens ex suis dictis alterum graviter lædendum, ideo mortale peccatum potest incurrere.

Hinc infero illum qui narrat audita ab hominibus parum fide dignis, indicans suos auctores, non teneri ad restitutionem, quamvis aliqui audientes credant. Nec refert quod malo animo id faciat, quia intentio nocendi non obligat ad restitutionem si opus ex se non sit damnosum. Qui vero refert audita tali modo, et talibus auctoribus nominatis, ut audientes merito possint induci ad opinandum malum, tenetur ad restitutionem, quia dat sufficientem causam damni.

Quæro decimo quomodo peccet qui audit detrahentem.

Respondeo primo: Qui ita audit ut inducat, vel excitet ad detrahendum, vel ad prosequendum inchoatam detractionem, non minus peccat quam detrahens, quia ei est causa peccati, et ita tenetur ad restitutionem, nisi detractor restituat. Si vero audiendo detractorem lætatur qui-

dem, non tamen inducit aut animat ad continuandum, non tenetur ad restitutionem, quia non est causa damni; potest tamen peccare venialiter, si quis solum delectetur eloquia detractoria, vel curiosa cogitatione factorum proximi, non tamen desideret ut ille detrahat; tunc enim non est peccatum mortale.

Respondeo secundo: Quia nec inducit, nec lætatur; tamen audit, nec resistit detractioni, aliquando peccat venialiter. Mortaliter, si infamia sit gravis et facile possit eam impedire, nec putet alia ratione avertendam, vel brevi recuperandam famam; charitas enim obligat ad grave damnum proximi avertendum, quando commode possumus. Venialiter peccat, si detractio non est gravis, vel si nimia verecundia aut animi pusillanimitate non audeat resistere, quia tunc valde difficile est efficaciter impedire; unde tunc non tenetur sub mortali, nisi infamia esset valde atrox, et gravia incommoda mox paritura. Tunc enim debet sibi vim facere excussa verecundia, et modeste contradicere. Item solum venialiter peccat, si putet auditores non credere. Potest autem quis excusari a peccato, si putet monitionem non profuturam, vel si metuat aliquod grave damnum, puta contumelias vel verbera; vel si rationabilis verecundia obstet, si sis inferior, vel nullius auctoritatis. Ita Lessius et alii.

Quæro undecimo quomodo fama sit restituenda.

Respondeo: Qui falsum crimen disseminavit, debet adhibere omnem industriam ut falsa illa opinio animis hominum eximatur. Unde tenetur illis significare se deceptum fuisse, aut falsum dixisse, etiam cum juramento, ubi opus erit. Quod si id fecerit, jam amplius ad nihil tenetur, et si auditores non credant, quia illorum perversitas jam est causa pravæ opinionis.

Respondeo secundo: Qui crimen occultum manifestavit, dicat se deprehendisse deceptionem, et se errasse ac deceptum fuisse; laudet infamatum, et honorifice de eo loquatur ubi datur occasio, aut simili alio modo expresse vel implicite, quantum in se est, eximat opinionem quam impressit.

Quæro duodecimo quænam excusent a famæ restitutione.

Respondeo 1° excusare, si fama alia ratione jam sit recuperata.

2° Si infamia jam abiit in oblivionem.

3° Si revera infamia efficaciter non fuit secuta, eo quod infamator esset nullius fidei, quod sæpe contingit. Item si illi apud quos infamavit sciebant similia, ita ut infamia non fuerit notabiliter aucta.

4° Si non posset fieri sine amissione famæ quæ sit longe majoris momenti, ut si prælatus vel vir illustris infamavit plebeium, non tenetur cum jactura sui nominis revocare. Ratio est, quia ille plebeius non potest cum ratione exigere ut ille famam tanti momenti amittat; sed debet esse contentus laude, si eum laudet in eo genere virtutis ubi infamavit, vel honorifica appellatione, aut salutatione, aut certe pecunia ex arbitrio prudentium, ut passim tenent doctores.

Quæro decimo tertio utrum in fama possit fieri compensatio.

Respondeo affirmative. Si tu alium infamasti, qui te antea infamarat, non teneris ei ad restitutionem, si ipse tibi restituere nolit, sed potes uti compensatione; maxime si infamia gravior non sit a te ei illata. Imo quidam putant posse fieri compensationem infamiæ cum damno infortunii tibi illato. Exempli gratia: intulisti Petro damnum, et ille te graviter infamavit, tu potes illi denegare restitutionem, si nolit tibi restituere famam. Imo advertendum, si quis te infamet, nec possis infamiam alia ratione avertere, tu potes illus occultos defectus aperire, ne fides ei adhibeatur; verbi gratia, dicere quod alias in mendacio et perjurio sit deprehensus, si ita sit. Vide latius libro secundo, cap. 11, dub. vigesimo quinto.

Quæro decimo quarto quale peccatum sit judicium temerarium de proximo.

Respondeo: Judicium temerarium (sive ex levibus aut insufficientibus indiciis) quod concipitur de gravi malo proximi, cum plena animadversione, ordinarii est peccatum mortale. Ratio est qui à fit injuria proximo et in despectum ejus gravem vergit quod in corde tuo judices eum sine causa improbum; et ex malevolentia pravoque affectu provenit quod advertens signa non esse sufficientia, nihilominus pergis judicare.

Respondeo secundo: Si indicia non sint omnino sufficientia ad certum judicium, magnam tamen habeant probabilitatem, ut rem faciant omnino credibilem, non censetur mortale, etsi rem judices moraliter certam; quia non est tanta distantia inter valde probabile et moraliter certum, ut censeatur gravis injuria inferri, si quod valde probabile est, judicetur esse certum.

Respondeo tertio: Non est nisi veniale, defectibus levibus et venialibus judicium temerarium, quia non est gravis per hoc injuria. Item non est nisi veniale si fuit grave

malum, sed non perfecte advertisti te male judicare; vel non advertisti signa esse insufficientia, licet adverteres te male judicare.

Quæro decimo quinto quale sit peccatum suspicio temeraria.

Respondeo suspicionem qua ex levibus indiciis malam de propinquo opinionem habemus, ordinarie non esse nisi veniale peccatum; qui cum semper maneat intra latitudinem ambiguitatis sine judicio et definitiva determinatione, non involvit complete contemptum proximi. Si enim proximum complete despiceret, prorumperet in definitivam sententiam, et diceret in seipso, verbi gratia : Joannes est perversæ mentis. Vide Cajetanum, in *Summa*, v° *Suspicio*. Quidam tamen putant suspicionem de gravi malo pertinacem, provenientem non ex humano errore, sed ex contemptu et malevolentia, esse mortale peccatum. Ita Lessius, libro secundo, capite XXIX; dub. 3.

Petes quomodo sciri potest an tantum sit suspicio, an vero judicium firmum; in his enim discernendis hærent nonnunquam pœnitentes, hærent et confessarii.

Respondeo : Dum quis ita judicat ut, rogatus an habeat pro certo, responsurus sibi certum, aut fere certum videri, tunc censetur judicium firmum. Si vero ita judicet, ut responsurus sit se non esse moraliter certum, sed se posse ea in re falli, tunc solum est suspicio. Hæc est regula Cajetani et aliorum theologorum.

Quæro decimo sexto an susurratio sit peccatum mortale.

Respondeo susurrationem vocari obloculionem ad amicitiam tollendam inter aliquos, et in genere suo esse peccatum mortale, cum tendat ad nocendum proximo, tollendo ei magnum bonum, amicum scilicet. Unde qui seminant discordias inter consanguineos vel amicos graviter peccant. Potest vero susurratio esse venialis propter imperfectionem actus, quia non intendit contra amicitiam, licet materialiter dicat aliquid provocativum contra amicum. Videndum tamen ex gravitate nocumenti an non redeat actus in naturam suæ speciei, quia tenebatur advertere ex suo dicto tale nocumentum oriturum. Potest etiam esse venialis ex parte ejus quod dicitur, quia leve est; vel ex parte modi, quia jocose et non serio dicitur. Ita Cajetanus, in *Summa*, v° *Susurratio*.

Petes an is qui ad dissolvendam amicitiam alicui damnosam occultum alterius peccatum aperit, censeatur susurro, et peccatum mortale incurrere.

Respondeo non peccare, sed opus charitatis agere, quia talis non est vera amicitia, quæ non in virtute, sed in vitio est fundata; atque etiam alter non habet jus ad tuendam famam suam cum damno proximi, ut supra dixi.

Sed quid si ad dissolvendam amicitiam damnosam confingat grave peccatum de altero, ut amicum ab illo avertat?

Respondeo : Si sit peccatum cum infamia conjunctum, peccat mortaliter, quia non sunt facienda mala ut eveniant bona. Quod si peccato non sit infamia adjuncta, non censetur nisi veniale peccatum. Sayrus, lib. XII, capite V.

Quæro decimo septimo utrum sub peccato mortali teneatur quis testari, vel denuntiare, judice præcipiente, vel juramentum deferente.

Respondeo : Subditus tenetur, si auctor laboret infamia delicti, vel si de illo jam semiplene probatum est. Item, licet nulla laboret infamia, si tamen ab eo impendet grave damnum bono publico, vel etiam privato, quod aliter nequit averti, tenetur quis denuntiare et testari. Item si procedatur via accusationis, et delictum probari plene possit, testis citatus tenetur testari.

Respondeo secundo : Multis casibus non tenetur quis denuntiare vel testari : 1° si sub secreto tibi patefactum est, consilii, vel auxilii causa, ad salutem animæ vel corporis : exempli gratia, si sis medicus, advocatus, obstetrix; non enim debet misero obesse quod consilii vel auxilii petendi causa se alteri bona fide patefecerit, et hoc etiam verum est, licet infamia vel semiplena probatio de auctore præcesserit. Si tamen denuntiatio vel testificatio ad aliquod damnum publicum vel privatum foret necessaria, promissio secreti etiam jurata non obligat, quia juramentum promissorium cedens in damnum tertii non potest obligare; 2° si auctor non laborat infamia, nec timetur damnum in futurum, quia poterit alia via emendari, puta monitis privatis, non teneris etiam tunc denuntiare vel testificari, licet cum duobus et tribus scias, et licet procedatur per viam inquisitionis; 3° quando proceditur per viam accusationis; si testis videt rem probari non posse, eo quod ipse solus et accusator sciant, non tenetur testari, quia et accusator tunc non potest accusare; 4° si ex denuntiatione vel testificatione notabile damnum tibi vel tuis impendeat, non teneris, nisi forte publicum bonum necessario id posculet; 5° si cognoveris ab iis qui fide non

sunt digni ; hoc enim perinde est ac si nescires. Neque tunc expedit revelare eos, si fide digni non sunt Porro, in casibus in quibus non tenetur quis revelare, etiamsi juret dicere veritatem, non tenetur, quia potest juramentum suum convenienti modo intelligere cum hac restrictione : *Quatenus teneor juro.*

Quæro decimo octavo : Teneturne testis ad damni secùti restitutionem, si nolit testari quando obligatur, vel si tunc veritatem occultet ?

Respondeo quosdam doctores ita sentire teneri, scilicet, ad restitutionem damnorum quæ inde oriuntur, quod noluerit testari vel veritatem patefacere ; quia tunc ex justitia tenetur testimonium dare citatus a judice. Alii negant, si enim fugit vel se occulta antequam judicis citatio denuntietur ei legitime, non tenetur ad restitutionem damni defectu testificationis secuti, quia nec dum obligatus erat præcepto judicis, cum necdum ei debito modo erat impositum. Si vero ei jam insinuata est citatio per ministrum justitiæ, licet obligetur præcepto et obligatione obedientiæ, non tamen obligatione justitiæ, antequam acceptarit Cum vero acceptavit, tunc tenetur ex justitia veritatem dicere. legitime interrogatus.

Quæro decimo nono utrum testis, ratione falsi testimonii, teneatur ad restitutionem damni secuti.

Respondeo 1° teneri sciens, vel ex crassa ignorantia falsum testari, nisi forte jam damnum erat datum sufficienter per alios testes, ita ut ejus testimonium nihil effecerit ; tunc enim non censetur causa efficax damni. Adde quod, si quis per falsum testimonium alium in periculum mortis induxit, tenetur retractare, etiamsi simile periculum illi crearetur. Tenetur enim avertere quisque damnum quod alteri inique paravit, etiam cum pari damno suo. Et hoc verum est in omni restitutione, sive famæ, sive pecuniæ, sive honoris, quia in pari damno melior est conditio innocentis. Item si alios ad falsum testimonium induxit, tenetur judici machinationem aperire, ut innocens liberetur. Hæc autem intellige, si spes sit revocationem et detectionem profuturam.

Respondeo 2° : Qui falsum testimonium dixit ex inadvertentia, vel oblivione, vel ignorantia non mortifera, nec graviter culpabili, non tenetur ad restitutionem ; solum enim tenetur de dolo et culpa lata, non levi aut levissima ; et censetur tunc tale damnum quasi fortuito illatum. Ita multi cum Cajetano, q. 70, art. 4.

Quæro vigesimo utrum testis possit pecuniam accipere ut dicat veritatem, et si accipiat, an teneatur restituere.

Respondeo posse accipere expensas, et dietam quam impendit ut audiatur in testem, etiam potest accipere aliquid pro damno et periculo quod incurrit testem se exhibendo. Si autem accepit pecuniam solum hoc titulo ut verum testimonium dicat, tenetur restituere, nisi liberaliter ei datum sit. Ratio est, quia si testari velit, tenetur veritatem dicere ex justitia, et ideo pro ea re nihil potest accipere. Imo, tenetur restituere, qui censetur extorsum et coacte datum ex metu injuriæ, ne forte injustitiam committat.

Sed quid si testis pecuniam accipiat ut falsum testimonium dicat, teneturne ad restitutionem ?

Respondeo quorumdam sententiam esse non teneri, quia putant acceptum ob turpem causam generaliter non esse restituendum. Unde nec judex si acceperit pecuniam pro sententia injusta, teneretur. Alii volunt non posse recipi nec retineri acceptum pro opere pravo quod legibus punitur, eo quod leges videantur impedire ejus acquisitionem et dominium, dum similia pacta irrita reddunt. Sed prior sententia omnino probabilis est. Et licet leges velint talia pacta invalida esse, ita ut obligatio civilis ex illis non nascatur, non tamen incapacem reddunt acquisitionis rei in foro conscientiæ eum qui accipit et retinet opere jam completo. Saltem talis ante sententiam judicis non tenetur restituere.

Quæro vigesimo primo an reus a judice interrogatus teneatur fateri veritatem.

Respondeo 1° : Certum est non teneri, si judex non interroget servato juris ordine. Puta, quia interrogat de crimine occulto de quo nec est fama sufficiens, nec sufficientia judicia, nec probatio semiplena.

Respondeo 2° : Si judex interroget juridice, multorum etiam probabilis est sententia, si agatur de pœna gravi, maxime capitali, non teneri reum se prodere, nec peccare mortaliter, negando crimen quamdiu est spes evadendi. Vide Silvestrum, v° *Confessio delicti;* Emmanuelem Sa, v° *Reus.* Unde sequitur non teneri reum jurare ad mentem judicis, sed posse uti artificio, seu æquivocatione, vel restrictione mentali. Nec tenetur de juramento calumniæ, hoc est, non tenetur jurare se in omni parte litis dicturum veritatem, maxime si dubitet se juridice interrogandum.

Petes an reus accusatus de crimine quod juridice probari nequit, peccet, si negando crimen dicat accusatorem mentiri et calumniari.

Respondeo posse peccare contra charitatem, si simpliciter negando possit se defendere, sine simili verborum asperitate, quia non est proximo malum majus inferendum, quam ad tui defensionem sit necessarium. Non peccat tamen contra justitiam, quia reus se potest tueri quavis via, modo non dicat mendacium. Non censetur autem dicere mendacium, quia qui accusat de eo quod probare non potest, calumniator præsumitur in jure, et mentiri; tum quia contra dictamen conscientiæ loquitur, tum quia falsum præsumitur in judicio quod probari nequit.

Idem dicendum de eo qui extra judicium negat se dixisse aut fecisse quidpiam, quod alius illicite aperuit; ut si secreto, vel tanquam amico ex confidentia tibi patefeci, et tu id alteri referas cum mea infamia, vel cum offensione gravi illius. Si enim ille mecum ea de re expostulet, possum negare me dixisse, convenienti modo intelligendo, ut mendacium vitetur. Negando enim utor jure meo; quisque enim habet jus sua occulta, dicta vel facta celandi quantum potest, si inde infamia sibi vel offensio alteri nascatur. Quod si delatori inde incommodum obveniat, sibi imputet. Ita Lessius, libro secundo, capite 8, dubitat. 2, Petrus Navarra, capite quarto, numero 248. Aliud esset si alter licite id patefecisset, tunc enim ei fieret injuria, si sine sua culpa infametur ut mendax.

Adverte quoque reum ut se defendat, cum aliter non potest, posse detegere occulta crimina testium, ad labefactandum eorum testimonium: verbi gratia, crimen falsi, vel perjurium. Is enim qui se offert ad testandum, sibi imputet quia tali se periculo exponit.

Quæro vigesimo secundo an reus possit fugere e carcere, et vincula ac carceres perfringere, si pœnam mortis timeat.

Respondeo id posse, nisi jurarit se permansurum. Etenim ei tale jus ad viæ suæ conservationem, ut humana potestas eum obligare non valeat ad eam non conservandam si ejus spes aliqua affulgeat. Neque effringendo vincula et carcerem inferre censetur vim potestati publicæ, quia hæc non est in vinculis aut lapidibus, sed judice et ministris, quibus vim non licet inferre, quando est justa condemnatio. Hinc sequitur quod si reo licitum est fugere, etiam aliis licitum esse id consulere, et auxilium ferre suppeditando instrumenta et media ad fugam. Si enim licet finem consulere, cur non et media porrigere. Neque id est violare publicam custodiam, quia non juvo effringere, neque porrigo instrumenta ei qui injuste sit usurus. Itaque non licet juvare effringendo aut rumpendo carceres vel vincula, quia solus reus ad id habet jus ob maximum incommodum quod ei imminet. Alioqui nihil posset judicibus esse firmum et tutum.

Adverte etiam quod ministris justitiæ non licet consulere reo, vel suppeditare instrumenta, quia ex officio prohibentur; tenentur enim quantum in se est reum curare detineri: unde ipsi suadentes vel cooperantes ad fugam, injuriam reipublicæ faciunt.

Quæro vigesimo tertio utrum quis possit sibi falso crimen imponere ad vitanda tormenta, si extremo supplicio inde sit afficiendus

Hic casus non est infrequens in illis qui non valent torturas sustinere et mortem præeligunt, ideoque fatentur crimen quod non fecerunt, puta maleficium, vel homicidium.

Respondeo probabilem esse recentiorum doctorum opinionem, non esse id peccatum mortiferum, nec postea teneri revocare, si in tormenta iterum sint rapiendi. Quæ opinio favet multis miseris, qui alioqui non solum corpore, sed et anima perirent confitendo ea quæ non audent revocare metu tormentorum. Quam sententiam late explicat Lessius, lib. II, cap. XI, dub. 7.

Non licet tamen metu tormentorum alterum accusare falsi criminis, si ei mors inde impenderet aut grave malum, quia non habet eam potestatem in famam alterius quam habet in suam. Tunc tamen potes occultum alterius peccatum aperire, vel secretum, quia non teneris cum tanto tuo incommodo alterius famam servare. Quod verum est, nisi inde gravissima incommoda timeantur, verbi gratia, si esset secretum principis, vel reipublicæ, vel exercitus.

Petes quomodo peccent litigantes qui appellant a sententia justa ad differendam executionem.

Respondeo teneri alteri parti de damnis et interesse, si injusta est appellatio, esseque peccatum mortale quando satis patet sententiæ justitia. Quod si illa obscura est, potest sine peccato appellari.

Quæro vigesimo quarto quale peccatum committit qui aperit litteras alienas et eas legit, vel scripturas quæ in secreto observabantur.

Respondeo : Si advertit vel advertere debet notabile damnum alteri posse inde obvenire, peccat mortaliter, nisi id auctoritate legitima faciat, quo modo faciunt tempore belli locorum gubernatores, item et prælati in monasteriis.

Qui autem aperit imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem quæ non judicatur periculum involvere alicujus nocumenti, non peccat mortaliter, sed venialiter. Qui autem aperit ex tacito consensu ejus a quo vel ad quem mittuntur, non peccat.

Similiter dicendum de secreto commisso. Si enim quis illud revelat, advertens aut advertere debens inde secuturum alteri notabile damnum, aut notabilem discordiam, peccat mortaliter. Detectio autem peccati quam constat nemini notabiliter nocituram, solum est venialis.

Quæro vigesimo quinto quale peccatum sit irrisio proximi.

Respondeo, si absit contemptus personæ, esse ex suo genere peccatum veniale, eo quod sedulo contemptu leve damnum nata sit inferre, puta erubescentiam. Si quis tamen putet ex defectu etiam levi objecto quempiam graviter commovendum, potest mortaliter peccare. Item, ratione status et conditionis personæ, potest esse hic gravior culpa, si in risum traducatur.

DE PRÆCEPTO NONO.

Quæ hoc præceptum concernunt ex licata sunt in præcepto sexto.

DE PRÆCEPTO DECIMO.

Quæstiones hoc præceptum concernentes explicatæ sunt in præcepto septimo. Unica quæstio hic explicanda de his qui lucrum captant ex ludis.

Quæro primo quando quis teneatur ad restitutionem ex acquisitis per ludum.

Respondeo teneri variis casibus.

Casus primus sit. Si lucratus est quis ab eo qui non poterat in ludo deponere, quia non habebat dispositionem rei quam exponebat. Tales sunt religiosi respectu rei notabilis, nisi accedat consensus prælati. Tales et pupilli ac minores, juxta multorum sententiam; item et filiifamilias, nisi habeant propria bona castrensia, aut quasi castrensia. Possunt tamen hi perdere secundum morem personarum suæ conditionis, id quod honestæ recreationi congruit, nam hic est tacitus parentum consensus.

Casus secundus. Si per injuriam, puta minis, fraude, conviciis, ad ludum pertraxisti quempiam et vicisti, secundum multorum sententiam teneris restituere.

Casus tertius. Si simules te parum peritum ut ad ludendum allicias, cum tamen moraliter certus sis te lucraturum, tunc etiam teneris ad restitutionem, quia tunc dolus dat causam contractui. Idem dicendum cum quis sponsionem facit cum altero, ita ut certus sit de re super qua fit sponsio, et amen dissimulat ut alliciat alterum.

Casus quartus. Si cum incipis ludere, habebas animum non solvendi, vel solutum repetendi, tunc etiam non poteras in conscientia lucrari. Tum quia decipis alterum, et si sciret tuam deceptionem, nollet ludere; tum quia debet par esse conditio ludentium, ut uterque eorum eodem modo paratus sit rem depositam perdere.

Casus quintus. Si utaris fraudibus contra leges ludi, teneris ad restitutionem ejus quod sic lucraris, imo et ad restitutionem ejus quod alter juste lucraturus erat, nisi fraude impeditus fuisset, quia damnum per injustitiam ei infers. Leges autem ludi sunt, quæ vel eo loco receptæ sunt, vel quas ludentes communi consensu statuunt. Fraudes autem vel astutiæ communi consuetudine receptæ, vel in quas tacite ludentes consentiunt, sunt licitæ, nec obligant ad restitutionem. Exempli gratia, si quis, advertens se lucraturum, roget adversarium an velit deponere duplum; aut si videat errantem in numerandis signis, et non moneat; quia cum unusquisque suas agat partes, non tenetur alterius agere, et ludenti non censetur prodesse quod per negligentiam advertit, nisi aliter consuetudo habeat.

Injusta autem foret deceptio, et ad restitutionem obligans (exempli gratia, in lusu chartarum), si quis suffuretur chartam, unde eum contingit vincere.

Si chartas signis notet ut agnoscat quando sibi vel collusori pars pejor vel melior contingat. Item, si ita artificiose chartas cum fraude componat, ut melior ludi pars sibi contingat.

Quæro secundo an qui lucratus est ludo vetito, teneatur restituere.

Respondeo, ex communi sententia retineri posse, nisi per sententiam judicis quis condemnetur ad restituendum. Ratio est, quia ex eo quod ludus sit prohibitus,

non propterea impeditur translatio dominii. Potest autem per judicem repetere is qui perdidit; imo potest non solvere, quia jura sic disponunt.

Quæro tertio quinam ludi censeantur prohibiti.

Respondeo jure civili prohibitos esse etiam laïcis, ludos qui fortuna magis quam arte reguntur, et hi communiter nomine alearum significantur in jure. Patet lege 1 et 2, cap. *de Aleatoribus*. Clericis etiam ludus prohibetur alearum et taxillorum (canone 41, *Apost.*, et c. *Clerici, de Vita et honestate clericorum*). Et repetitur prohibitio in Trident., sess. XXII, cap. 21, *de Reform.* Unde censetur peccatum mortale, si his ludis vacent, id est, crebro, et per longum tempus ludant. Si ad breve tempus, recreationis causa, licet crebro ludant, non videtur peccatum mortiferum, si absit scandalum. Nam hi canones non videntur recepti modo, nisi quatenus id prohibent fieri cum periculo scandali, cum nec per superiores curentur executioni mandari. Ita Lessius, l. II, c. XXVI, dubit. 1.

Quæro quarto quid si victus ob decoris non debeat repetere in judicio; poteritne uti occulta compensatione.

Respondeo negare id plerosque doctores. Ratio est, quia non habet jus ad recuperandum amissum, nisi per judicis sententiam, nec aliud ei leges permittunt.

Quæro quinto quid si uterque renuntiarit beneficio legis, et cesserit jure suo.

Respondeo: Si solum renuntiarit simplici verbo absque juramento, poterit non solvere, et solutum repetere; quia simplex cessio non privat hominem jure quod ei lex tribuit in favorem boni communis. Si vero juravit se non usurum beneficio legis, tenetur solvere; nec potest repetere, nisi forte jurarit quidem se soluturum, sed non jurarit se non repetiturum, nec hoc intenderit. Debet quoque ea de re potuisse disponere, alioqui juramentum foret de re illicita.

PARS SECUNDA

RESOLUTIONES QUÆSTIONUM PASTORALIUM ET CASUUM CONSCIENTIÆ CIRCA SACRAMENTA.

Post singulos tractatus, brevem collectionem subjiciam principalium dubiorum occurrentium, in gratiam confessariorum et pastorum; ut practice possint resolvi quæ conscientiam concernunt in ministerio sacramentorum; nec citationibus auctorum inhærebo, sed resolutionis ratione aliqua ponderanda firmabo.

CAPUT PRIMUM.

DE MATERIA SACRAMENTORUM.

Quæro primo quomodo peccetur circa materiam sacramentorum.

Respondeo: Si materia substantialiter sit diversa ab ea quam Christus instituit, non solum est peccatum mortale, sed etiam nullum sacramentum. Exemplis declaro.

1. Si quis aqua artificiali e floribus aut herbis expressa baptizet;

2. Si quis aceto utatur in consecratione;

3. Si sicera aut alio liquore vinum imitante, qui ex uvis non sit;

4. Si oleum quod non sit ex olivis, sed ex nucibus, amygdalis, aut ex aliis fructibus, adhibeatur in Confirmatione aut Extrema-Unctione.

Quæro secundo quid si materia substantialiter non sit diversa, sed tamen multum corrupta.

Respondeo licet validum tunc fiat sacramentum, peccari tamen mortaliter. Declaro exemplis: Si quis scienter pane mucido et vetustate corrupto utatur ad consecrandum;

2. Si vino acescente notabiliter, aut aqua, aliave mixtione, notabili ex parte corrupto.

3. Sacerdos potest graviter peccare, qui infirmorum oleo benedicto addit oleum non benedictum, non guttatim, sed simul in majori quantitate, et postea utitur pro sacramento Extremæ-Unctionis.

Quæro tertio an nunquam liceat uti materia probabili tantum.

Respondeo: Nunquam licet uti materia probabili et incerta, omissa certa, nisi necessitate, quando certa haberi nequit. Ratio est, quia qui se exponit periculo nihil agendi sine necessitate, censetur graviter peccare. Ubi vero moralis quædam necessitas occurrit, tunc non tam censetur periculo se exponere, quam illud pati et permittere, cum aliter non possit, et melius sit hic et nunc in tali casu sacramentum probabile conficere, quam sacramento carere. Declaro exemplis.

1. Si quis non habeat ad baptizandum puerum morientem, nisi aquam fœtidam et lutosam, aut lixivium, aut aquam in qua aliquid carnis coctum fuerit, in tali necessitate potest tali materia baptizare.

2. Si in Dominica die, quando populus debet audire Missam, non possit haberi nisi aliquid vini acescentis (quod tamen substantialiter putetur vinum, non acetum), potest in illo tunc celebrari.

3. Similiter, si non habeatur nisi panis aliquantum mucidus / corruptus, putetur tamen non mutasse substantiam panis, etsi aliqua levis formido de opposito rem non ita certam faciat, in casu jam dicto potest consecrari.

4. Si quis in articulo mortis nonnisi in genere signa doloris ostenderit coram astantibus, aut vocarit sacerdotem, non peccat sacerdos absolvendo, licet hæc sit materia absolutionis satis incerta, quia tamen aliquibus censetur probabilis, illa opinione tunc potest uti.

CAPUT II.

DE FORMA SACRAMENTORUM.

Quæro primo quomodo peccetur circa formam sacramenti.

Respondeo: Si mutatio sit substantialis, nullum est sacramentum; est autem talis, quando mutatur aut pervertitur sensus formæ sacramentalis.

Respondeo 2°: Si sit accidentalis mutatio, et maneat idem sensus, valet sacramentum; est tamen ex genere suo peccatum mortale, nisi levitas materiæ excuset.

Quæro 2° qualiter fiat ista mutatio.

Respondeo posse multipliciter:

1. Per mutationem idiomatis, mutando latinum in vernaculum idioma, aut partim vernacule proferendo.

2. Per transpositionem verborum, aut utendo verbis aliis ejusdem idiomatis, sed idem significantibus.

3. Per interpolationem verborum, cum spatium interponitur inter verba priora et posteriora.

4. Per additionem alicujus verbi aut substractionem.

5. Per corruptionem, committendo barbarismum in quacumque lingua, aut certe corrupte pronuntiando ob impedimentum linguæ. De quibus sequentes casus sunt resolvendi.

Primus est. Quid sit dicendum si quis utatur idiomate valde corrupto aut barbaro? Exempli gratia: Carbonaria Leodiensis sic puerum baptizavit: *I'et batese a no do Per, et do Fy, et do Saint Esper.* Altera mulier sic invenitur baptizasse: *Enfan, i'et batise a no des Pere, et des Fils, et des Saints Esprits.*

Respondeo valere baptismum illum, quia idem sensus utrobique relinquitur in forma: licet enim multa corruptio in pronuntiatione intercurrat, a vulgari tamen idiomate non est ita aliena, ut sensum mutet; nec ex intentione pronuntiantis, nec ex significatione verborum alicujus populi usu illis adnexa. Addo ordinarie expedire ut obstetrices vernacula lingua baptizent quam intelligunt; latinam enim non intelligentes, facilius possunt etiam substantialiter violare. Porro, si corrupte tantum idioma latinum pronuntietur, valere sacramentum, definit Zacharias pontifex, afferens exemplum de quo multis poterat esse grave dubium. Baptizarat enim quidam hac forma: *Ego te baptizo in nomine Patria, et Filia, et Spiritua sancta.* Asserit vero pontifex valuisse baptismum, quia ille non intendebat errorem inducere, aut mutare sensum, sed solum latinæ locutionis ex ignorantia infringens linguam, volebat facere quod christiani faciunt dum baptizant.

Secundus casus. Quid dicendum de eo qui ob linguæ impedimentum balbutiens et lingua titubans, syllabas vel absorbet, vel multiplicat? Sic aliqui balbi lingua præcipitante, pro *Baptizo*, dicerent *Ba-baptizo;* pro in nomine *Patris*, in nomine *Papatris.* Alii sic absorbent, ut medietatem verborum non pronuntient.

Respondeo si exigua sit balbuties, parum esse Si magna, certe tales ad sacerdotium non debebunt admitti, ob multa incongrua, tum in celebratione Missæ, tum in officiis et ministeriis divinis. Novi ego aliquos sacerdotes ita lingua impeditos, ut si pronuntiando velint festinare, singuli syncopent; si morose et modeste velint syllabas edicere, non possint sine multiplicatione. Et non infrequenter admiratus sum quomodo se in Canone gerant et in forma consecrationis: scio enim quod nonnisi corrupte enuntient, cui rei etiam episcoporum cura advigilare deberet, ob indecentiam et incongruitatem notabilem. Existimo tamen (ordinarie loquendo) eos valide consecrare, quia hic et nunc idem exurgit sensus ex verbis sacramentalibus (ab eis corrupte licet prolatis), eademque significatio generatur in mente audientium; quod moraliter indicari potest ab illis qui soliti sunt eos audire, et cum eis conversari, ideoque facilius eos intelligere, et quod dicant percipere possunt. Similiter dicendum de illis qui ob linguæ impedimentum nequeunt pronuntiare litteram *r*, et sic consecrantes videntur dicere: *Hoc est copus*, vel *colpus meum*, quia ex tali pronuntiatione hic et nunc ab illa persona prodeunte, natus est in nobis idem sensus generari.

Tertius casus. Quid dicendum si quis interrumpat verba formæ? Exempli gratia: sacerdos baptizans dum dixit, *Ego te baptizo*, dicit pueris tumultuantibus: Recedite inde, et nolite ibi garrire, postea addit: *In nomine Patris*, etc. Aut forte dum baptizando dixit: *Ego te baptizo* retrahente se puero dicit: Admovete propius fonti puerum, postea addit: *In nomine Patris*, etc.

Respondeo: Licet in his irreverentia intervenire possit, alienis verbis interpolando verba formæ, tamen valere sacramentum, quia moraliter judicatur ex antecedentibus et subsequentibus verbis una fieri oratio. Si autem notabilis sit mora, idem non judicatur, et ideo nullum foret sacramentum. Exempli gratia: si quis nunc dicat: *Ego te baptizo*, et post quadrantem horæ adjiciat: *In nomine Patris, etc.*

Quartus casus. Quid dicendum, cum aliquod verbum formæ additur, vel aliquod detrahitur?

Respondeo conformiter dictis, si additio vel detractio mutet sensum, nihil effici; si maneat idem sensus, licet peccetur, validum tamen esse sacramentum. Exempla prioris modi: si quis dicat solum: *Ego te baptizo*, non addens, *In nomine Patris, etc.;* aut obstetrix quæ dixit: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus*

sancti, aquam projiciendo, sed non addit : *Ego te baptizo*, utrobique nullum est sacramentum, quia desunt substantialia aliqua verba. Similiter, si addendo formæ dicat arianus aliquis : *Ego te baptizo, in nomine Patris, et Filii minoris, et Spiritus sancti procedentis ab utroque*, nihil efficit, quia verum formæ sensum corrumpit. Exempla posterioris modi, ubi validum est sacramentum, nonobstante quod detrahatur vel addatur aliquod verbum, hæc esse possunt.

1. Mulier quædam baptizans dixit : *Ego baptizo te in nomine Patris, et in nomine Filii, et in nomine Spiritus sancti*, talis baptismus validus fuit, quia non immutatur substantialis sensus formæ, nec ex intentione baptizantis, nec ex vi verborum.

2. Alia sic baptizavit : *Baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et benedictæ virginis Mariæ, ac omnium sanctorum.* Talis baptismus validus fuit, quia non censetur mulier catholica (ex ignorantia aut devotione indiscreta hoc adjiciens) voluisse mutare sensum formæ, aut errorem introducere profitendo æqualitatem beatæ Virginis cum personis divinis, sed tantum voluisse invocare beatam Virginem et sanctos, eo sensu quo solet Ecclesia eos invocare, et jungere cum personis sanctæ Trinitatis, ut orent pro baptizandis, aut eos in suam protectionem suscipiant.

3. Si quis dicat : *Baptizo te in nomine Patris, Filii, Spiritus sancti*, relinquendo vocem *ego*, vocalam *et*, et vocem *Amen*, validum est sacramentum, quia illæ voces non sunt essentiales. Postremo, addendum hic ordinarie non vitiari formam per verborum transpositionem, verbi gratia : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ego te baptiza.* Similiter, si verba synonyma ejusdem vel diversi idiomatis adhibeantur, censetur mutatio accidentalis. Exempli gratia, si quis dixerit pro *baptiza, absolvo ;* aut si quis partim gallice, partim latine dicat : *Je te baptise, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.*

CAPUT III.

DE MINISTRO SACRAMENTORUM.

Quæro primo quomodo peccet qui in statu peccati mortalis ministrat sacramentum.

Respondeo : Dupliciter. 1° Si ad ministerium sit ex officio consecratus, et ex officio etiam ministret, peccat mortaliter. 2° Si non sit consecratus ad ministerium, aut certe non ministret ex officio, non censetur peccare mortaliter. Exemplis declaro.

Mulier baptizans in peccato mortali non peccat mortaliter, quia ad id muneris non accepit consecrationem, aut gratiam qua obligetur tale ministerium in statu gratiæ exhibere, sicut sacerdos eam accepit in ordinatione. Similiter sacerdos privatim sine solemnitate baptizans, non peccat mortaliter, etsi in peccato existat, juxta communiorem doctrinam theologorum. Quia sic baptizans non censetur se exhibere ut ministrum ex officio, sed potius subvenire necessitatem patienti, sicut faceret quilibet vir aut mulier tunc baptizans. Ex his casus sequentes resolvi possunt.

Primus casus. Quid dicendum de sacerdote qui assistit et benedicit matrimonio in statu peccati mortalis ?

Respondeo non peccare mortaliter, quia non est minister sacramenti, sed solum benedictionem adhibet, tanquam cæremoniam accidentalem, non tanquam formam essentialem, quamvis ejus præsentia necessaria sit post Tridentinum, tanquam testis principalis et auctoritativi, nomine Ecclesiæ præsidentis tali contractui per Ecclesiam approbando.

Secundus casus. Quid de contrahentibus cum ipsi dicantur ministri sacramenti matrimonii, an peccent mortaliter, si sint extra gratiam ?

Respondeo peccare quatenus suscipientes sunt, quia tenentur in gratiæ statu sacramentum suscipere. Non tamen peccant mortaliter quatenus ministri sunt, quia non sunt ministri ad illud munus consecrati, nec specialem ad id gratiam acceperunt.

Tertius casus. Quid dicendum de sacerdote qui puero domi baptizato, postea in templo solemniter adhibet cæremonias, in peccato mortali existens ?

Respondeo non peccare mortaliter, quia non est administratio sacramenti, nec actio ex opere operato gratiam sanctificantem conferens. Idem respondent theologi de episcopo conferente primam tonsuram, conficiente chrisma, benedicente oleum ; de sacerdote etiam benedicente aquam.

Quartus casus. Quid dicendum de diacono cantante Evangelium et sacerdoti ministrante ?

Respondeo si in mortali peccato id facit, multos theologos eum condemnare peccati mortalis. In quam sententiam non parum inclinor, rationibus sequentibus impulsus,

Prima, quod ad digne ministrandum gratiam acceperit in ordinatione, idque per solemnem manuum impositionem, per quam inducatur ejus ministerium esse grave, utpote proxime accedens ad ministerium Eucharistiæ. Unde cum offertur calix, diaconus contingens brachium sacerdotis, tanquam proxime cooperans sacrificio, et sacratissimo mysterio, solet dicere cum sacerdote : *Offerimus tibi, Domine, calicem*, etc., prout præscribitur in Missali Romano.

Secunda ratio ex Apostolo desumitur I *Tim.*, III, ubi de diaconis agens dicit : *Ministrent nullum crimen habentes;* ubi licet Apostolus insinuare velit non esse ordinandos nisi qui irreprehensibiles inventi fuerint, et per examen probati; tamen etiam recte ad futurum refertur, ut insinuet eos teneri irreprehensibiles se gerere in vita et officio, nec criminis alicujus conscios ad ministerium ordinis sui debere accedere. De quo iterum præcessit : *Habentes mysterium fidei in conscientia pura,* id est, tractantes Eucharistiæ mysterium, cui debent cooperari, puta, mente et manibus, ut aliqui interpretantur. Nam Eucharistia antonomastice « fidei mysterium » solet vocari, et olim diaconi illam etiam populo administrabant. Summatim ex his omnibus quæ de diaconis et eorum qualitatibus scribit sanctus Paulus, recte saltem colligitur et infertur grave esse eorum ministerium, et magnipendendum, ut non mirum sit si etiam dicatur illi annexa gravis obligatio illud in gratiæ statu obeundi.

Tertia ratio quæ me non parum movet, est quod in sacris Historiis reperiam pluries contigisse ut Spiritus sanctus super tremendis mysteriis non descenderit, prout tunc solebat, idque ea solum ex causa, quod diaconus assistens sacerdoti sacrificanti cum conscientia impura adsisteret. Cujus rei exemplum habes *Prati spiritualis* capite centesimo quinquagesimo, ex Sophronio. Item in Vita sancti Epiphanii apud Surium 12 maii; ita ut ibi referatur quidam diaconus lepra percussus quod indigne ministraret. Hoc autem non videtur fore nisi ministrando mortaliter peccaret. Ita in Vita sancti Chrysostomi, 27 januarii, apud Surium iterum lego impeditum Spiritus sancti descensum visibilem, ob diaconum in peccato assistentem; quod rursus non videtur fore, nisi ministerium tale foret grave peccatum. Has Historias sacras plenius referam, cum de sacramento Ordinis et de diaconatu agam, tractatu septimo.

Quæro secundo an sacerdos peccet mortaliter, non solum dum in peccato mortali consecrat, sed etiam dum communionem administrat, idque toties quot sunt personæ communicantes.

Respondeo ex communiori sententia theologorum, eum peccare mortaliter ministrando communionem, quia est grave ministerium, ad quod tenetur se per gratiam disponere. An vero toties quot personis distribuit, non uniformiter loquuntur theologi. Aliqui asserunt toties peccare, quia tot sunt actus ministrandi; sicut quot personas absolvit in peccato, toties peccat, quia toties Pœnitentiæ sacramentum administrat. Ego rem moraliter considerandam opinor; unde dum multis simul concurrentibus administratur Eucharistia, licet plures ministrandi actus physice interveniant, moraliter tamen loquendo, censetur unum ministerium, in quod una etiam voluntate fertur sacerdos, per quam vult communionem dare plebi hic et nunc se præsentanti. Recte ergo dicitur esse unum peccatum dum continuat, et quamdiu notabilis mora aut interruptio non intervenit. Nam si, postquam populi pars communicavit, applicet se sacerdos aliis actionibus aut functionibus, et postea iterum ministret aliis, censebitur pluries peccare ob interruptionem. Itaque quod plures personæ simul concurrant, videtur quodammodo moraliter considerandum. Sic quod centum hostias simul in peccato mortali existens sacerdos consecret, aut jam præconsecratas sumat, non inducit plura peccata; similiter, licet sumptio calicis et corporis diversæ actiones sint physicæ, tamen non constituunt diversa peccata in sacerdote indigne sumente, quia sunt una moralis sumptio et participatio ejusdem sacrificii. Sic dicas esse in casu nostro unam (moraliter loquendo) distributionem, ut plebs participet de sacrificio et sacramento, et sic unum peccatum, licet ob continuationem aggravari non negem, sicut et meritum augetur, dum multis simul pie administratur.

Neque vero similiter judicandum puto de sacramento Pœnitentiæ, quia quot pœnitentes absolvit in peccato mortali, toties censetur peccare mortaliter. Ratio diversitatis afferri potest, quia quot personæ accedunt, toties variatur judicium, novumque conficitur sacramentum, et toties forma sacramentalis repetitur, animam sanctificans. Quod si plures in necessitate, verbi gratia, in naufragio, aut in domo contagiosa jacentes, simul absolverét, di-

cens : *Ego vos absolvo*, jam solum unum peccatum censeretur committere.

Quæro tertio an sacerdos in peccato mortali transferens Eucharistiam de altari in alium locum peccet mortaliter, aut forte de pixide extrahens, ut exponat in die solemni.

Respondeo non videri hoc adeo grave, ut peccato mortali involvat, quia non est actio ad animæ sanctificationem ordinata Sic nec peccat mortaliter clericus, vel etiam laicus tangens in mortali calicem, corporalia, etc., licet ab aliqua irreverentia non excusetur.

CAPUT IV.

DE DISPOSITIONE MINISTRI.

Quæro primo an teneatur præmittere confessionem, si peccati mortalis sit conscius.

Respondeo non teneri, sufficit enim quod contritionem eliciat, per quam se sufficienter ad gratiam disponit Unde confessio est consilii, non stricti præcepti. De qua re in Rituali Romano, jussu Pauli V edito, sic legitur : « Sacerdos si fuerit sibi peccati mortalis conscius, ad sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat ; sed si habet copiam confessarii, et temporis locique ratio ferat, convenit confiteri. » Nempe hoc consulitur quia difficilis est contritionis actus, et perfectus ille dolor ex toto corde et ex Dei amore proveniens. Est vero necessaria confessio, nec sufficit contritio, si quis sacerdos debet celebrare aut communicare, ex speciali præcepto de quo agemus cum de Eucharistia tractabitur.

Quæro secundo annon sufficiat attritio, ut quis digne ministret.

Respondeo non sufficere, quia tenetur quantum in se est, ita se disponere, ut gratiæ statum recuperet, quod non fit sufficienter per attritionem. Unde si solum putet se habere attritionem, tenetur præmittere confessionem, ut ex attrito fiat contritus, vel majori conatu ad contritionem perfectam se erigere.

Quod si accedat cum attritione, putans se vere habere contritionem, jam excusatur a nova culpa per ignorantiam. Ex his resolve casus sequentes.

Primus casus. Quid faciendum dum duo pastores vicini ad se mutuo accedunt ut confiteantur, et uterque est in peccato mortali ?

Respondeo necessario illum qui prior audit et absolvit, debere elicere contritionem ; is autem qui confitetur, non tenetur nisi ad attritionem.

Secundus casus. Quid faciendum dum subito pastor vocatur ad ægrum morientem et petentem confessionem, aut in plateis vulneratum, ad quem festinandum est ne moriatur sine confessione.

Respondeo : Si pastor sic subito vocatus extra statum gratiæ est, ob accelerationem t men non se reflectat super peccato suo, xcusatur a novo peccato, absolvendo talem moribundum sine contritione. Quod si vero meminerit peccati sui, non excusatur ab elicienda contritione ob festinationem aut angustiam temporis, quia sufficit brevissimum tempus ad eliciendam contritionem, ideoque tenetur ad eam eliciendam omnem conatum exerere, ita ut sine peccato novo non possit ministrare nisi se eam bona fide putet habere.

Tertius casus. Quid dicendum de sacerdote qui conscius peccati mortalis incipit audire confessiones, sed prius quam absolvat, conteritur ? Similiter accipit venerabile sacramentum, et defert ad ægrum, nec curat conteri nisi immediate antequam ægro porrigat ?

Respondeo 1° : Si talis speravit et intendit se disponere per contritionem ante consummatum actum sui ministerii, puta ante absolutionem, in qua consummatur sacramentum Pœnitentiæ, aut ante Eucharistiæ in os communicantis porrectionem, in qua consummatur et perficitur ministerium Eucharistiæ, non censetur peccasse mortaliter ; quia sufficit esse in gratia ante illam consummationem et perfectionem actus principalis ministrandi.

Respondeo 2° quod si talis peccati sui memor, negligens statum gratiæ, non curabat administrare in peccato, ideoque accingebat se ministerio sine voluntate contritionis, etiamsi mutet in progressu voluntatem, jam peccavit, ideoque tenetur non solum de aliis peccatis, sed et de hac ipsa voluntate indigne administrandi, aut de periculo idipsum faciendi, cui se proxime exposuit, conteri, ac suo etiam tempore idipsum confiteri.

Quæro quarto an liceat recipere sacramenta ab eo qui indigne est ministraturus.

Respondeo : Nunquam facile existimandum est quempiam indigne ministraturum, etiamsi sciatur esse in peccato, quia potest se per contritionem ad gratiam disponere.

Respondeo 2 : Licet sim moraliter certus eum cum peccato ministraturum, si tamen sit rationabilis causa petendi sacra-

mentum, nec facile ab alio possim recipere, non pecco. Ratio est, quia bonum est quod petitur, et ille potest si velit licite dare, et ego justam petendi causam habeo. Si vero mihi fuerit copia ulterius, teneor ex charitate ejus impedire peccatum, nec inducere ad ministrandum; quia etiamsi jus habeam petendi, tunc tamen justa etiam causa occurrit eo jure non utendi, et nihil me urget ut ab eo petam, cum ab alio possim; et maxime si non sit paratus ad ministrandum, videor ei peccati occasionem suggerere, a quo nullo meo incommodo possem abstinere. Ex his deducitur resolutio casuum sequentium.

Primus est. Quid faciendum si parochus sit concubinarius, aut in notorio peccato, et in illius occasione hærens?

Respondeo: Potest subditus petere ab eo sacramenta; non solum in Paschate aut ægritudine, quando urgetur præcepto communionis aut confessionis, sed etiam dum judicat animæ suæ utile, verbi gratia, Eucharistiæ sacramentum percipere, nec ei opportunitas est alterius confessarii aut ministri. Et id verum est non solum si ad ministrandum se paratum exhibet, puta sedens in confessionali, ut excipiat confessiones venientium, aut in altare disponens se administrandam accedere volentibus Eucharistiam; sed etiam quando ad id paratus non esset, nec libenter faceret, possum inducere et petere si alius mihi non suppetit, et rationabilis causa me impellit ad sacramenti perceptionem, verbi gratia, quia est solemnitas aliqua principalis, in qua soleo ex pietate communicare; aut a longo tempore non sum confessus, et opto confiteri ut consulam puritati conscientiæ, et saluti animæ meæ. In tali enim casu, cum sit bonum quod peto, et ille per contritionem bene possit dare, quamvis id ex malitia sua non sit facturus, non teneor ejus peccatum cum tali incommodo meo vitare.

Secundus casus. Quid faciendum si parochus sit excommunicatus?

Respondeo: Si non sit denuntiatus, aut manifestus clerici percussor, possum ab eo petere et recipere sacramenta, sicut in priori casu; hoc est, si rationabilis mihi adest causa, nec alium ministrum facile habeam. Quod si sit denuntiatus vel notorius percussor clerici, jam non possum nisi in extrema necessitate, ob præceptum Ecclesiæ, quæ præcipit tales esse vitandos, in Extravagant. *Ad evitanda*, prohibetque participationem in divinis cum talibus. In articulo vero necessitatis, possum petere ab eo baptismum et pœnitentiam, et, ut aliqui docent, etiam communionem. Atque ille licite etiam potest ministrare, concipiendo contritionem, si non possit facile curare absolutionem. Quod etiam dicendum de illo qui non est denuntiatus, a quo sacramenta peterem secundum jam dicta extra necessitatem: potest enim dare concipiendo contritionem, si tunc non possit curare absolutionem; quia si ille non posset dare, ego non possem petere; nec enim ab aliquo possum petere quod sine peccato non potest exercere.

Tertius casus. Quid faciendum si sit aliquis parochus qui sine superioris auctoritate se in beneficium intrusit, vel si contingat parochum ipso jure, aut per sententiam judicis aut crimen suo titulo privari, et nihilominus sese manuteneat vi in possessione beneficii?

Respondeo: Tali non licet petere sacramenta, quia non potest licite dare, carens jurisdictione, imo aliqua non dat valide, non enim valide absolvit, aut matrimonio conjungit, si notorie sit intrusus aut notorie privatus titulo per sententiam; si autem communi existimatione habetur legitimus parochus, licet ob occultum impedimentum canonice non fuerit institutus, aut occulte sit privatus a jure, vel per sententiam quæ passim ignoratur, asserunt doctores suppleri ab Ecclesia jurisdictionem.

CAPUT V.

DE INTENTIONE MINISTRI.

Quæro primo quæ intentio requiratur in ministro.

Respondeo requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia, vel quod Christus fecit, vel quod christiani faciunt. Unde cum hæretici hanc habeant intentionem, ex ea parte sacramentum Baptismi ab illis datum non reputatur dubium. Dico ex ea parte, nam forte aliunde dubium reddi posset; nam cum dicant non esse necessarium sese alligare verbis aut formis in sacramentorum ministerio, possent verbum aliquod essentiale in formam mutare, et sic nihil efficere. Ipsi putant solum requiri verbum concionatorium et non consecratorium, ideoque circa formam etiam Baptismi, error aliquis essentialis posset contingere. Addo, juxta relationem quorumdam qui apud calvinistas conversati sunt, quandoque contingere quod prædicans e sua cathedra, peracta concione, pronuntiet verba ad baptizandum; infe-

riori vero loco alius quispiam aspergat aqua puerum, qui baptismus vel nullus vel dubius foret. Hinc non mirum si ob has et alias rationes aliqui episcopi curent sub conditione rebaptizari ab hæreticis baptizatos.

Quæro secundo an requiratur intentio actualis.

Respondeo sufficere virtualem, quam habet is qui ex virtute actualis intentionis quæ præcessit procedit ad opus. In processu ergo operis censetur manere virtute, quia non est revocata per aliquam contrariam intentionem. Sic qui se intentione actuali parat ad Sacrum, et hostias ad consecrandum disponit, licet postea distrahatur in consecratione, nec cogitet actualiter de hostiis ibidem præsentibus, nihilominus censetur consecrare, et habere intentionem virtualem, quia virtute permanet prior intentio, ex qua se applicavit ad sacrificium et sacramentum conficiendum. Consulendum vero ut quisque quantum in se est, actualem intentionem renovet circa consecrationem, aut in aliis sacramentis, dum formam pronuntiat et materiam applicat, quia illa perfectior est. Reprobamus tamen hic modum agendi quorumdam scrupulosorum, tunc repetentium : « Volo consecrare ; intendo baptizare ; volo hoc vel illud in hac actione agere. » Hoc enim non est necessarium corde vel ore dicere, sed est vere actualis intentio, dum tu tibi actualiter es præsens, et animo attendis ad id quod peragis. Hæc vocatur actualis intentio in actu exercito, illa autem prior dicendo : « Volo, Intendo, » est actualis in actu signato ; sed non est necessaria quando prior illa adest, estque superflua et impertinens, si sit cum anxietate conjuncta, ut aliquibus contingit.

Quæro tertio quam intentionem debeat habere minister circa personam aut materiam.

Respondeo 1° : Quantum ad personam suscipientem, debet intendere administrare sacramentum huic personæ præsenti. Unde, licet error materialiter contingeret circa illam personam valet sacramentum; verbi gratia, putat esse filium Pauli, et est filius Petri ; putat esse marem, et est femina. In matrimonio tamen contrahentes, qui sunt ministri, recte determinant suam intentionem ad determinatam personam, ita ut si esset alia, nullum esset matrimonium, quia est contractus onerosus, in quo justa de causa limitatur consensus pro hac persona, et non pro alia.

Respondeo 2° quantum ad materiam, in Eucharistia debere illam determinari per intentionem ministri. Quare si quis ante se haberet decem hostias, et non intenderet consecrare nisi quinque in confuso, nihil faceret, quia cur potius hæ quam illæ essent consecratæ, si non determinarit intentionem ad has specialiter præ illis? Non est tamen opus, cum vult plures consecrare, ut numerum determinet, sed recta intentio erit velle consecrare quas ibi ante se præsentes habet et præparatas. Unde hæc intentio consulenda est sacerdoti. Et cum supponamus illam communiter ab illis haberi, ex illa resolvendi sunt casus sequentes.

Primus casus. Quid dicendum si sacerdos putet se habere unam tantum hostiam, et revera inveniat se habere duas, quia una alteri cohærebat ?

Respondeo utramque esse consecratam, quia ejus intentio est, quod præsens est, et ut consecretur appositum, consecrare ; quam intentionem non destruit privata deceptio. Dices: Ille non voluit consecrare nisi hostiam quam videt, unde si latebat altera sub illa, ejus intentio ad eam non pertingit.

Respondeo : Si ita præcise habuisset intentionem, ut dicitur, concedo quod opponitur ; sed dicimus hoc ordinarie non fieri nec debere fieri.

Secundus casus. Apponit clericus ministrans aliquot hostias in parte extrema corporalis, ut consecrentur pro aliquot communicantibus ; sed non monet hujus rei sacerdotem ; aut, si monuit, sacerdos non intellexit quid vellet, unde nec advertit illas præsentes ; quæritur an censeantur consecratæ post verba consecrationis.

Respondeo non esse consecratas, quia non habuit intentionem unquam actualem circa illas, quapropter nec virtualem nunc censetur habere ; sed quod præsens præ manibus habet, solum censetur velle consecrare, cum de aliis ibidem existentibus ne suspicetur quidem, nec tunc cum consecrat, nec antea. Aliud foret si, postquam ipse aliquot ibi consecrandas apposuit, alius quispiam, etiam ipso non admonito, aliquot superaddat ; intentio enim fertur ad cumulum hostiarum ibi præsentium, non limitate ad eas quas apposuit.

Tertius casus. Accidit cuidam parocho in die Assumptionis beatæ Mariæ, in quo magnus populus ad communionem se parabat, quod post Offertorium procedens ad concionem, dixerit matriculario ut notabilem numerum hostiarum in altari collocaret ad consecrandum pro communicantibus ; ille præparat, et in fine altaris collocat, ut sacerdos rediens, eas videns,

super corporali possit illas disponere. Sacerdos regressus non advertit donec post consecrationem, et post *Memento defunctorum* eas ibi relictas conspicit. Quid ageret anxius est, plebis meminit quæ vult communicare, illas hostias non putat consecratas; quod si communio non detur, scandalum timet. Ipse igitur apponens occulte illas hostias corporali, iterum pronuntiat formam consecrationis.

Quæritur hic primo an illæ hostiæ non erant consecratæ.

Quæritur secundo an poterat iterum formam pronuntiare et consecrare.

Ad primum respondeo non censeri consecratas, quia ejus intentio non censetur se porrigere ad eas in tali loco consecrandas, cum non censeatur voluisse peccare; peccaret autem, consecrando sic super nudam mappam appositas.

Ad secundum respondeo etiam posse excusari a peccato iterum consecrando, tum quia sic putavit remedium adhibendum scandalo; tum quia non existimanti quidem consecratas formido aliqua levis de opposito occurrens anxium reddebat, quid de illis hostiis foret agendum; tum denique quia in tali subito casu inops consilii, nec hærere valens ad plenius rem examinandam, egit quod prudentia hic et nunc ei suggerebat. Interim difficultas manet quid simili casu iterum occurrente peragendum foret; an relinquendæ ibi illæ hostiæ tanquam non consecratæ, et relinquendus populus sine communione; an vero bis pronuntianda forma, durante eadem Missa, cum hoc sit bis consecrare, et per consequens bis sacrificare. Qua de re mihi satis dubia, lubens peritiores theologos resolventes audirem.

CAPUT VI.

DE SUSCIPIENTE SACRAMENTUM.

Quæro primo quæ dispositio requiratur in suscipiente.

Respondeo: In Baptismo et Pœnitentia sufficit attritio. Ad Eucharistiam requiritur confessio cum contritione vel attritione, nisi ubi non est copia confessarii, et adest necessitas urgens communicandi, tunc enim sufficit contritio etiam sine confessione, puta in Confirmatione, Ordine, Matrimonio, Extrema-Unctione; nec attritio sufficeret, nisi putetur contritio.

Quæro secundo an ignorantia non possit simplices excusare.

Respondeo posse, si non sit crassa et supina, sed invincibilis; exempli gratia, in sacramento Confirmationis. Vidi ego novissime in Germania Fuldæ, dum Illustrissimus nuntius Carafa ministraret ibi sacramentum Confirmationis, statim accurrisse multa millia virorum et mulierum e pagis, quorum multi, absque dubio, vix instructi erant de dispositione ad sacramentum, quia nec solitum a multis retro annis in istis partibus hæresi infestis ministrari. Unde nec confessione se præparabant, nec, ut apparebat, contritione, donec in primo die advertentes, monuimus Illustrissimum ut sequenti die per concionatorem publice eos curaret præmoneri, et instrui de dispositione necessaria. Horum itaque multos puto a peccato excusatos, licet forte in statu peccati mortalis essent, quia ignorabant excusabiliter dispositionem necessariam, de qua nunquam fuerant instructi. Non tamen excusarim pastores, quod supina sæpius negligentia plebem suam de his non instruxerint.

Quæro tertio an suscipiens sacramenta in statu peccati mortalis sine dispositione sufficienti, possit repelli.

Respondeo: Si occulte petit, possunt ei denegari sacramenta; si publice, non possunt, ob jus quod habet ad famam suam, nisi etiam publicum sit peccatum, de qua re agemus cum de Eucharistia.

PARS TERTIA

RESOLUTIONES QUÆSTIONUM ALIQUOT PASTORALIUM CIRCA BAPTISMUM ET CONFIRMATIONEM.

CAPUT PRIMUM.

DE MATERIA BAPTISMI.

Quæro primo quæ aqua essentialiter requiratur ad Baptismum.

Respondeo sufficere et requiri veram aquam, et naturalem, quæ retineat substantiam elementi aquæ. Hinc deducitur resolutio casuum sequentium.

Casus primus. Si quis baptizarit in lixivio, aut in aqua multum permixta pulveri aut terræ, valet Baptismus. Ratio est, quia censetur in his tantum alteratio, non vero immutatio substantialis aquæ.

Casus secundus. Si quis baptizarit in aqua qua carnes coctæ fuerint, distinguendum est; nam potest esse talis decoctio, ut immutet essentiam aquæ, et faciat mixtum aliquod aliud ex pinguedine, aut succo carnis; aliquando est levis decoctio, ita ut licet aquam bullientem pro pinguedine aspergat et alteret, censeatur tamen essentia aquæ non immutata; et communis tunc opinio tenet valere Baptismum.

Casus tertius. Si quis baptizarit in cerevisia, censetur nullum sacramentum. Ratio est, quia ordinarie est alia species aquæ, ob injectionem aquæ et grani incorporationem. Dico *ordinarie*, nam tam parva videtur esse posse cerevisia, tam exigua coctio et mixtio grani, ut aquam extra speciem suam videatur non trahere.

Casus quartus. Si quis baptizarit in aqua rosacea, aut aqua ex floribus, nullum est sacramentum; sunt enim hæc quædam mixta, ab aqua elementari diversa.

Casus quintus. Si quis baptizarit in aqua quæ resoluta fuit sale, tunc satis communis opinio censet valere sacramentum, nec talem aquam ab elementari essentialiter differre.

Casus sextus. Si quis baptizarit in urina, lacrymis, sudore, sputo, nullum est sacramentum.

Adverte generaliter, si quis istis quæ diximus probabiliter esse materiam, puta lixivio, carnium jure, aqua ex sale, et similibus, baptizarit in necessitate; si postea alia aqua habeatur, opus esse iterum sub conditione baptizare; quod si non possit haberi, et moriatur puer, potest sepeliri in loco sacro ob probabilem Baptismum.

Quæro secundo quæ ablutio aut cujus partis contactus requiratur ad valorem Baptismi.

Respondeo requiri talem ablutionem, talemque in aliqua parte corporis aquæ attactum, ut homo possit dici ablutus. Ex hac generali responsione deducenda est resolutio casuum particularium.

Primus casus. Puer solum emittit ex utero matris partem aliquam manus, an sit baptizatus si illa pars aqua attingatur?

Respondent multi theologi, cum in qualibet corporis parte sit tota anima, per contactum cujusvis, etiam minimæ, illam ab originali posse purgari. Itaque in periculo quælibet pars baptizanda, dum non possunt principales partes attingi. Si postea perfectius enascatur, repetatur Baptismus sub conditione.

Casus secundus. Quædam obstetrix retulit mihi se, cum non posset extra uterum habere aliam partem quam umbilicum, per quem infans sugit alimentum a matre, et illi conjungitur, baptizasse infantem in umbilico; an sit validus Baptismus?

Existimo quod non; quia umbilicus non censetur pars hominis ideoque præscinditur. Sed quærebatur an talis infans deberet privari ecclesiastica sepultura.

Consequenter respondendo, videtur quod sic. Tamen contrariam opinionem posset quis cum aliqua forte probabilitate tueri, dicendo umbilicum non minus censeri aliquid infantis in tali statu, quam capilli censeantur aliquid hominis, licet sint quædam excrementa, sicut et umbilicus; et ita sicut per capillos censetur homo ablutus (ut multi docent), similiter videtur per umbilicum dici posse infantem ablui, tanquam per aliquid sui, quia

etiam per illum aqua ad corpus infantis censeri posset pertingere.

Ob has et similes rationes, quæ afferri possent in favorem pueri, et baptismi dati, non plane condemnarim si talis sepeliatur in loco sacro, quia saltem apparens aliquod jus ei possit adscribi, ratione talis baptismi disputabilis. Et quamvis longe infirmior sit pars favens, cur tamen debeat privari jure loci sacri, nisi manifeste et irrefragabiliter constet privandum, sive illi tale jus non competere?

Casus tertius. Contingit infantem aliquam patrem extra uterum protendere, sed pelle secundina seu pellicula suæ generationis involutam; ita ut non possit attingi per aquam, nisi illa pellicula infantile corpus involvens; an sic valide possit dari Baptismus?

Respondeo non posse, quia non censetur proprie tunc infans ablutus, cum illa pellicula sit ei quid extrinsecum. Sic si aqua vestes tantum alicujus attingeret, non censeretur baptismus. Unde non existimandum sanctum Petrum, dum in diebus Pentecostes plura millia baptizavit, simili modo baptizasse quo nos populum nunc aqua aspergimus benedicta. Illa enim sufficit vestes attingere, quia ex opere operantis, sive ex devotione suscipientis vim habet, quocirca morali quadam ratione operatur, licet corpus non attingat. In baptismo autem requiritur realis quidam corporis attactus, quia ex opere operato vim habet; unde si tali aspersione multitudinis usus fuisset sanctus Petrus quali nos, potuisset nullitas contingere sacramenti respectu aliquorum, quos vel aqua non attingeret, vel certe solas vestes tangeret. Ergo dicendum est quod singulos baptizarit singillatim, vel paucos simul; dicere enim quod Deus dispensaret circa illos quos aqua non attingeret, solido caret fundamento, maxime cum initio legis non congrueret in tali sacramento legem initiante, dispensatio.

Casus quartus. Contingit infantem cerni vel tangi ab obstetrice, sed intra uterum, nulla sui parte protensa extra uterum; foretne validus baptismus si aqua illum attingat?

Respondeo negative, quia nequit regenerari, qui nec dum est generatus, saltem secundum aliquam sui partem. In his tamen duobus ultimis casibus, existimarunt aliqui theologi sub conditione baptizandum: « Si tu es capax, ego te baptizo, etc.; » quia de nullitate baptismi in his casibus non est ita definitum, ut contrariæ sententiæ sint erroneæ, quamvis parum probabilitatis censeatur habere.

CAPUT II.

DE FORMA BAPTISMI.

Quæro primo annon sit sufficiens forma si quis dicat: *Ego te baptizo in nomine sanctæ Trinitatis.*

Respondeo non esse, quia necessaria est explicita Trinitatis invocatio ad baptismum; sicut et in adultis requiritur ad salutem explicita illius fides. Cum ergo hic mutetur explicita invocatio in implicitam, eatenus etiam formæ significatio censetur immutari, et sic nullum reddi sacramentum.

Similiter, certum est nullum esse sacramentum, si quis dicat: *Ego te baptizo in nomine Jesu Christi*, licet disputabile sit an apostoli non baptizarint sub hac forma ex dispensatione. De variis modis quibus forma potest alterari vel corrumpi, vide dicta supra in resolutione casuum de sacramentis in genere.

Quæro secundo an formæ possit adjici aliqua conditio.

Respondeo duplicem esse conditionem quæ potest usu Ecclesiæ apponi in casibus dubiis. Primo, cum dubitatur an vivat proles, aut an sit capax baptismi, recte dicitur: *Si tu vivis, ego te baptizo*, etc. *Si tu es capax, ego te baptizo*, etc. In rigore autem sufficit mente concipere conditionem. Secundo, dum dubitatur an fuerit baptizatus, solet addi: *Si non es baptizatus, ego te baptizo*, etc. Non est autem necesse dicere: *Si es baptizatus, ego non te baptizo*, licet id in aliquibus pastoralibus exprimatur. Imo, ut jam dixi, etiam mente hanc conditionem sufficit concipere.

Adverte vero illum qui temere, nulla adhibita diligentia, etiam sub conditione rebaptizat, peccatum mortale incurrere. Tamen talis non incurrit irregularitatem. Ratio est, quia non est rebaptizatio simpliciter, cum non sit actio procedens ex intentione dandi baptismum homini baptizato. Irregularitas autem cum imponitur ob rebaptizationem, debet intelligi de rebaptizatione simpliciter, sive de peccato in illa specie consummato; non est autem rebaptizatio simpliciter, nec peccatum in ea specie consummatum. Unde, licet conditio moraliter tunc quasi non adjecta habeatur, quantum ad hoc quod non excuset a gravi peccato; magni tamen ponderis est, quantum ad hoc quod intentionem rebaptizandi, et formalem rebaptizationem impendat.

An rebaptizandi sint ab obstetrice baptizati, dixi supra, et de illarum instructione.

De baptismo monstri, vide *Parochiale Leodiense*, f. 5, et passim doctores.

Quæro tertio an valeat Baptismus uno pronuntiante formam, altero adhibente materiam. Exempli gratia : Contingit in parochia mea quod obstetrix utraque manu impedita ad tenendum brachium infantis extra uterum protensum, formam pronuntiarit, dum interim altera mulier aquam projiciebat, et puerum abluebat.

Respondeo non valere, quia quæ dicit, *Ego te abluo*, falsum dixit, si aquam non adhibeat ; ergo similiter si dicat, *Ego te baptizo*, quia idem est quod abluo. Saltem sub conditione deberet repeti baptismus.

Quæro quarto an sub conditione repeti debeat baptismus super pueris qui reperiuntur apud portas ecclesiæ vel hospitalis, ut passim fit in urbibus, ubi multi expositi infantes sunt ex fornicatione nati.

Respondeo 1°, si nullum testimonium de baptismo eorum possit haberi, baptizandos esse, saltem sub conditione.

Respondeo 2° : Si scriptum habeant collo appensum quo indicentur esse baptizati, res magis videtur dubia, multi enim tunc putant ne quidem sub conditione baptizandum. Attamen synodus Cameracensis (si res aliter non possit constare) statuit sub conditione posse baptizari. Ratio esse potest, quia tale testimonium non est ita certum, ut fidem indubiam faciat. Ergo, cum in casu dubio semper inclinandum sit in favorem baptizandi, ne periculo exponatur ejus salus ob carentiam baptismi ; et altera ex parte, examine diligenti præmisso et conditione apposita, non videtur periculum reiterationis baptismi ; nulli videtur fieri tunc injuria sacramento. Hic igitur locum videtur habere illud Leonis, epist. 92 : « Conferendum esse videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis ; nec intelligitur esse iteratum, quod ambigitur esse datum. »

Favent et aliqua juris capitula *de Consec.*, dist. 6, cap. *Placuit*, cum sequentibus. Addo ego quod, licet illud scriptum aliquam faceret fidem quod sit baptizatus talis infans, cum tamen ignoretur a quo, et quomodo, sive an debita forma, et a persona quæ sciret baptismi ritum essentialem ; imo contingat talibus casibus quæri tenebras, et ab idiotis mulierculis, rem occulte, et cum defectu quandoque essentiali peragi ; non mirum si dicatur hic aliquid ambiguitatis remanere, quæ sufficiat ad reiterationem sub conditione, cum non possint sciri et examinari personæ quæ baptismo adfuerint, vel illud administrarint, ut sciatur an rite collatus fuerit baptismus. Si enim quando obstetrix baptizavit, volumus ut stricte et diligenter examinetur, ne error aliquis contigerit, quanto magis timeri potest ne in similibus casibus mulierecula magis ignorans baptizarit ?

CAPUT III.

DE CÆREMONIIS BAPTISMI.

Quæro primo an circa necessitatem liceat baptizare sine cæremoniis, ut assecuretur puer, et postea tempore parentibus aut patrinis opportuno adhibeantur cæremoniæ ?

Respondeo hanc passim invalescere praxim, ita ut pastores, in pagis ubi aliquis est domicellus, vel ubi auctoritatis alicujus vir id poscit, statim baptizent puerum a nativitate, sed cæremonias differant ad libitum parentum expectantium patrinos. Quo autem jure id faciant, non video. Tum quia est Clementina expressa prohibens baptizare extra ecclesiam, nisi in necessitate, aut principis filium (vide Clementem I, *de Baptismo*) ; tum quia invertere ordinem cæremoniarum, ut postponantur baptismo cæremoniæ quæ debent præcedere ex instituto ipsius Ecclesiæ, censetur gravis materia. Unde Navarrus inter peccata mortalia quæ circa baptismum committuntur, istud recenset, dicens : « Sexto, peccat qui cum non sit presbyter, baptizat absque necessitate, imo et presbyter qui baptizat citra necessitatem, sine exorcismis, et aliis solemnitatibus, vel cum illis extra ecclesiam, præter filios principum. » Ita ille, *Man.*, c. XXII, n. 7. Adverte etiam quod is qui advocatur patrinus ad cæremonias solum, non fit vere patrinus, nec spiritualem affinitatem contrahit, quia talis affinitas oritur ex tenentia in baptismo, sive in administratione ipsius sacramenti, non vero ex assistentia ad solas cæremonias.

Cæterum, cum aliquando contingat pastores urgeri importunitate in casu posito, imo et molestari pro infantibus quorumlibet nobilium privatim sic baptizandis, operæ pretium foret ut episcopi publico decreto pastoribus suam mentem ea de re indicarent ; tum ad importunitatem quæ eis solet invehi, propulsandam ;

tunc etiam ne ipsi pastores, aut alii id petentes ab eis, existiment hoc communiter licitum ob consuetudinis præscriptum; quæ tamen errori videtur adscribenda aut adulationi.

Quæro secundo quid si parochus baptizet præmissis exorcismis et aliis cæremoniis baptismum præcedentibus, sed eas quæ sequuntur differat ad aliquot dies, donec patrinus advocatus advenerit.

Respondeo: Hoc non tam facile condemnandum putarim quam prius, quia inversio ordinis qua cæremoniæ baptismum præcedentes postponuntur et differuntur, gravior est quam dilatio aliquot cæremoniarum, quæ natura sua et institutione baptismum sequuntur; et ideo occurrente causa indicari possit istud licitum. Hoc tamen facile in praxim deduci etiam non probarim, quia Ecclesiæ consuetudo non admittit discontinuationem cæremoniarum, nisi gravibus de causis.

Casus. Si puer occurrat baptizandus in die Veneris sancto, cum sacrum chrisma novum non recipiant plerique pastores a metropoli distantes ante festa paschalia, possunt interim baptizare adhibitis exorcismis, et aliis cæremoniis baptismum præcedentibus; chrismationem vero et subsequentes cæremonias possunt differre, quia præceptum est non uti chrismate anni præcedentis, nisi in necessitate. Similiter dic de oleo catechumenorum.

CAPUT IV.

DE PATRINIS.

Quæro primo quinam excludantur ab hoc munere.

Respondeo 1° excludi eum qui non est baptizatus, et si de facto suscipiat, non contrahit affinitatem spiritualem.

Respondeo 2° excludi abbatem vel monachum (c. *Non licet. de Consec.*, dist; 4) Si tamen de facto suscipiant, contrahunt affinitatem. Miror vero cum tam claro jure id eis prohibeatur, quod passim contrarium practicent abbates vel monachi, nisi quod putent consuetudine jus istud enervatum. Sed apud pios et eruditos religiosos hæc consuetudo viget, ideoque potius corruptela dicenda est, et cum Cypriano dicimus: « Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est, propter quod relicto errore, sequamur veritatem. »

Respondeo 3° recte etiam quibusdam in locis decerni, vel saltem moneri sacerdotes, maxime pastores, per statuta synodalia, ut patrinorum officium non suscipiant. Ita decernit quædam constitutio in diœcesi Auxensi, tit. *de Bapt.*, c. v, ubi statuitur ut sine episcopi licentia id non fiat. Idem ordinat synodus Mediolanensis secunda, decr. 17. Idipsum continetur in decretis editis pro Leodiensi diœcesi per Antonium Albergatum, nuntium apostolicum, f. 23. Ratio horum decretorum est, quia eadem causa quæ militat in religiosis, ob quam arcentur ab hoc munere per canones, etiam locum habet in sacerdotibus, maxime pastoribus, ut expendit synodus Mediolanensis citata, et insinuat Catechismus Romanus agens de patrinis; cum enim, inquit, pastores publicæ parochiarum curationi præpositi sint, sufficere illis debet hoc onus, nec opus est quod patrinorum particulari oneri se immisceant; nam et generaliter patres sunt omnium, et maxime eorum quos baptizant. Addo quod ex more communi patrini videantur sortiri etiam aliquas obligationes temporales, cum erga eos quos suscipiunt, tum erga compatres et commatres; ita ut inde frequentes importunitates parum eorum statui congruæ pastoribus advehantur. Denique id jure statuitur, ut omnis suspicio tollatur, et omnis occasio conversationis cum mulieribus; oriri enim solet quædam familiaritas ex compaternitate, quæ nonnunquam in fumum caliginosum libidinis potest exardescere, aut certe suspicionem aliis movere. Hinc populari proverbio solet dicare: « De compère et de commère, les noms sont toutes entrées de maisons. » Quare cum canon prohibet id religiosis, sic dicit: « Non licet abbati vel monacho habere compatres vel commatres, nec osculari feminas. Ubi insinuat ex compaternitate oriri quandoque libertatis etiam carnalis occasionem.

Adverte porro sacerdotem qui baptizat contrahere etiam affinitatem cum patre et matre, et cum baptizato. Quapropter notent hic parochi quod si inciderent in tactum libidinosum vel cogitationem voluntariam, aut delectationem morosam circa puellam a se baptizatam, vel circa feminam cujus aliquam prolem baptizarint, non sufficere in confessione explicare quod attigerint vel consenserint in puellam aliquam, vel mulierem conjugatam, aut viduam; sed etiam addendum est talem a se baptizatam, vel aliquam prolem illius mulierculæ se baptizasse. Cum enim sit hic affinitas spiritualis, talis actus vel consensus ad incestum reducitur. Et hunc quidem casum puto non infrequentem ubi pastores lubrici degunt, quia facile est cogitatione labi; hanc tamen circums-

tantiam vix existimo in confessionem venire ex ignorantia. Sed non est excusabilis in parocho, quia tenetur hæc scire.

Quæro secundo quam ætatem debeant habere qui suscipiunt.

Respondeo : Si puer sit doli capax, et habeat sufficiens judicium ad peccandum mortaliter, potest suscipere, et contrahit cognationem ; sufficit enim quod aliquo modo percipere possit quid agat, et quænam obligatio imponatur.

Quod si infra ætatem octo vel septem annorum admittatur puer ad suscipiendum, non contrahit cognationem. Sed ordinarie non debent admitti, nisi qui eam ætatem superant, puta circa duodecimum annum, aut undecimum, cum solent pueri communicare ; quia tunc censentur capaces ad obligationem illam plenius intelligendam, si instituantur. Imo in aliquibus diœcesibus requirunt pubertatem, hoc est, annos duodecim in puellis, quatuordecim in masculis ; et absurdum ducunt eos fieri patres spirituales, qui per ætatem non possunt esse carnales.

Neque tamen magno scrupulo ducendum puto, si quandoque contingat admitti etiam inferiores septennio (sic aliquando sollicitantur nobiles, ut permittant filios suos necdum septennes nomen dare, et levare de fonte), nam non admittuntur proprie ut patrini, nec ut contrahant affinitatem, sed potius honoris parentibus debiti gratia assistunt ; sufficit autem, juxta concilium Tridentinum, quod unus vel una suscipiat. Sic satis erit quod unus adultus susceptor sit, licet adjungatur ex altera parte puellula, necdum ætatis sufficientis ; aut contra, quod mulier aliqua matrina adhibeatur, licet ex altera parte puer septennio inferior assistat. Cavendum tamen ne hac nimis facile in praxim deducantur, consuetum Ecclesiæ morem temerando.

Quæro tertio an maritus et uxor eumdem de sacro fonte levare possint.

Respondeo hoc non esse prohibitum ; et certum est inter susceptores nullam oriri cognationem aut impedimentum matrimonii. Unde anile commentum est quarumdam vetularum, necesse esse dum juvenculus et juvencula eumdem suscipiunt, ut obstetrix inter utrumque se interponat, alioqui inter ipsos oriri impedimentum ad matrimonium. Advigilent pastores ne obstetrices aliquæ antiquæ adhuc redoleant hanc superstitionem ; nam vidi alicubi practicari, sed acri reprehensione remedium attuli. Examinentur etiam num circa puerperam pro faciliori partu superstitionem aliquam adhibeant, vel observationem vanam ; est enim anile ingenium in hæc satis proclive, et valde tenax. Examinans quamdam ea de re, dixit se invocare Christi et beatæ Virginis opem, et versum illum pio affectu recitare : *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis ;* seque didicisse hoc habere vim ne partus mulieris aliquo maleficio impediatur. Cum autem nullam vanam circumstantiam huic orationi ab ea annexam potuerim deprehendere, non putavi id reprobandum, quia absque dubio pius affectus ad incarnationem et nativitatem Filii Dei, et ad Virginem patientem, plurimum prodesse potest, sive contra maleficium, sive ad faciliorem partum impetrandum ; sed quia cautus est dæmon, et per mulieres piis etiam actibus circumstantiam aliquam erroneam solet immiscere, sicque de pietate superstitionem efficere, ideo debent suspecta etiam nobis esse quæ pia apparent, donec examine serio tanquam lydio lapide probentur, et aurum verum ab adulterino discernatur. Sic superstitiose solent diem observare quo post puerperium ad templum redeunt ; nam diebus Lunæ, Mercurii, Veneris, non solent accedere, nescio qua observantia et vanitate, de qua re aliquando in catechismo agere non supervacaneum erit, quærendo an dies sanguine Jesu Christi consecratus, et redemptionis nostræ consummatione obsignatus, dies scilicet Veneris, inidoneus censeri debeat, in quo mater puerum Deo offerat sanctificandum et benedicendum, ac seipsam quoque ; annon et universim omnes dies a Deo creati sint et benedicti, dum ea quæ in eis fecit, dixit valde bona ; sicque diem aliquem ex se infaustum recensere, numquid creatori illius est injuriam facere ? His interrogationibus et earum elucidatione, e multarum mulierum mente eam suspicionem eliminavi.

Examinet etiam parochus obstetrices circa aliquas superstitiones ab eis adhiberi solitas tertio die a baptismo, dum puero albulam auferunt et abluunt (hoc vernacule vocant *desauber*), utuntur enim aliquibus cæremoniis quæ paganismum sapiunt aut superstitionem, ovum ei in manus tradendo, panem, salem, partem pecuniæ, et similia, omnem ei prosperitatem et copiam rerum cum solemnitate quorumdam verborum apprecantes.

Quæro quarto an quis possit plures proles parentum eorumdem suscipere.

Respondeo id nullo jure prohiberi. Similiter quicumque de parentela etiam in

gradu ascendente potest suscipere, excepto patre et matre. Sic avus vel avia neptem vel nepotem potest suscipere, licet in usu non sit. Adverte etiam cum maritus est patrinus alicujus, non propterea uxorem contrahere cognationem ; nec e contra cum uxor est susceptrix, non ideo vir ejus contrahit cognationem aut proprie est patrinus ; quamvis populari usu baptizati utrosque conjuges (licet alter tantum susceperit) soleant patrini aut matrinæ nomine honorare.

Quæro quinto : Quando quis designatur ut nomine alterius puerum suscipiat, quis contrahit affinitatem, an is qui vice sui aliquem designat, an is qui loco alterius est susceptor?

Respondeo quod procuratorio nomine tenens non contrahit, sed mandans. Ita habet probabiliter sententia, et fertur esse de ea re declaratio aliqua congregationis cardinalium interpretum concilii Tridentini.

Quæro sexto an diu differri possit baptismus infantium.

Respondeo parentes et pastores debere curare ut parvuli mature baptizentur, ob tenellam ætatem periculis multis obnoxiam. Quando tamen censenda sit dilatio nimia, prudenti judicio est expendendum. Post aliquot dies differant parentes, tunc sunt monendi ut diligentem curam suscipiant, tam die quam nocte ; debetque pastor se exonerare si quid ei contigerit. Non tamen existimarim peccatum mortale si diligentem omnino curam adhibeant, et ad octo vel septem dies differant. Hoc quidem dixerim secundum jus commune, quia præceptum ecclesiasticum hac de re in jure non reperitur, ut possit determinari quæ dilatio mortale peccatum involvat. In diversis autem episcopatibus constitutiones possunt esse magis vel minus rigorosæ : et hæ sequendæ sunt.

In Parochiali Leodiensi sic habemus : « Viderint pastores ne nobiles, aut cujuscumque sortis subditi, quovis excluso prætextu vel colore, prolium suarum baptismum ultra diei unius naturalis spatium differant, nisi obtenta ob causas sufficientes ab ordinario licentia, de qua apud pastorem fidem habeant facere competentem. » Hoc autem intelligo pro parochiis non longe distantibus a residentia ordinarii ; nam in locis distantibus, parochus prudenti suo judicio ob causam videtur posse indulgere unum aut alterum diem, supposito quod cura diligens habeatur circa puerum.

Quæro septimo an plura nomina recte imponantur in baptismo.

Respondeo, licet id prohibitum non reperiatur, magis tamen congruere ut unum imponatur, ut sicut unicus angelus inter beatos spiritus nobis deputatur a Deo ad custodiam a nativitate et baptismo, ita inter beatas animas una eligatur ad specialem protectionem, directionem, cultum, imitationem, intercessionem apud Deum.

Et hæc certe multiplicitas nominum a vanitate aliqua inter magnates ortum habuisse videtur, ut sic a plebeiis distinguerentur ; nunc autem passim etiam plebei volunt imitari, sub titulis aliquibus devotionis erga sanctos, quæ quidem devotio et zelus forte non est secundum scientiam, saltem non est secundum communem Ecclesiæ morem antiquum. Moneant etiam parochi parentes, non nomina in baptismo posita patiantur corrumpi, et alterari a domesticis aut popularibus, ob quod frequenter contingit nomina sanctorum fieri ridicula. Similiter ethnica et profana nomina non facile admittat parochus.

Quæro octavo an possit parochus admittere duos patrinos, quando nulla adhiberetur matrina, vel contra duas matrinas quando nullus adhiberetur patrinus.

Respondeo non posse, quia concilium Tridentinum expresse dicit ut tantum admittatur unus vel una, vel ad summum unus et una ; ergo nec duo viri nec duæ feminæ admitti possunt, quia cum hic sit jus positivum specialiter expressum, rigore verbis concilii standum est. Sic etiam declaravit sacra congregatio interpretum concilii, addens episcopum non posse concedere licentiam, ut duo viri et mulieres aliquem baptizandum suscipiant.

Corrigendum ergo hic Parochiale Leodiense, f. 6, agens de patrinis, ubi insinuat duos susceptores ubi nulla susceptrix, vel duas susceptrices ubi nullus susceptor posset admitti.

Sed quid si plures de facto sic admissi fuerint? contrahuntne cognationem?

Respondet congregatio, si plures suscipiant, omnes contrahere cognationem, si non constat qui primo tetigerit, et plures fuerint electi, et æque principaliter admissi et designati. Si enim unum tantum designat parochus, et nihilominus plures tangant, illi non contrahunt, sed is solus qui designatur a parocho.

DE PATRINO CONFIRMATIONIS.

Quæro an debeat esse alius a patrino baptismi.

Respondeo affirmative; tamen in necessitate idem esse potest. Debet vero esse confirmatus, alioqui non contrahit cognationem, et graviter peccaret. Item debet esse unus vel una, et quidem in Belgicis ecclesiis consuetudo optima obtinet, ut in confirmatione viri non teneant feminas, nec feminæ mares. Unde non approbavi, nec approbo, quod quidam sacerdos, cui ex regulis patrinum esse non conveniebat, novissime in confirmatione tenuerit puellam contra morem harum Ecclesiarum, licet dicat se a nuntio apostolico tunc confirmante licentiam petiisse. Quia nec hanc petere debuit, nec ansam aliis dare infringendi morem Ecclesiæ, similem licentiam insuetam alias petendo, ob respectus quosdam nimis humanos.

Casus. Erravit magis mulier quædam tunc temporis, quæ viri sui filiam ex fornicatione cum altera ante matrimonium natam suscepit in confirmatione; nam per hoc cum viro cognationem contrahit, quæ a petendo debito conjugali eam posset impedire, nisi quod ex ignorantia talis impedimenti excusanda veniat; ignorantia enim juris vel facti in similibus excusat. Quapropter re longe postea detecta, non putavi monendam, cum bona fide id fecerit, nihil suspicans ibi erroneum vel illicitum, et in bona conscientia perseveret.

PARS QUARTA

RESOLUTIONES CASUUM QUÆSTIONUM PASTORALIUM CIRCA EUCHARISTIÆ SACRAMENTUM.

CAPUT PRIMUM.

DE MATERIA ET FORMA EUCHARISTIÆ.

Quæro primo quomodo materia debeat esse præsens.

Respondeo debere esse præsentem sensibiliter. Hoc enim significat illa vox *hoc*, vel *hic*, in verbis formæ, designans rem sensibus præsentem. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Primus casus. An necesse sit ut materia in manibus habeatur, aut saltem a ministro tangi possit. Item, an necesse sit ut sonus perveniat ad materiam ?

Respondeo negative. Ratio est, quia potest censeri materia præsens sufficienter, licet in manibus non sit, aut paulo amplius distet quam ut manibus tangi possit : et potest tam submisse sacerdos consecrare, ut sonus ad materiam super altari positam non pertingat. Sufficit ergo quod digito demonstrari possit et aliis sensibus pateat, puta oculis, sicque moraliter præsens sit, nec nimis distans.

Secundus casus. An necesse sit ut videatur materia, oculisque præsens sit ?

Respondeo negative. Nam etiamsi formulæ sint in pixide clausæ, aut velo coopertæ, valida est consecratio, si pixis super altare sit posita, aut juxta illud loco apto sensibiliter præsens. Dico : Si pixis sit in altari, vel juxta illud præsens ; nam si paries intercederet, aut esset clausa intra tabernaculum, non censeretur sufficienter præsens materia.

Quæro secundo an quælibet parva vel magna quantitas materiæ valide consecretur.

Respondeo quemlibet cumulum materiæ posse consecrari, qui potest esse præsens secundum omnes sui partes moraliter.

Casus accedit in triremibus non multis ab annis, ubi quidam apostata dominicanus, cum inferrentur multi sacci panis ad provisionem, ille omnes præsentes advocans dixit : « Ego volo hos omnes panes consecrare, » sicque elata voce protulit consecrationis verba. Cum igitur inde magna orta foret confusio, tandem resolutum fuit ut panis ille pueris daretur, et reliquum igne absumeretur. Cum autem alias id iterum attentasset, mortem præeligens servituti, suspendio enecatus est. Ita mihi retulit P. Sylvester a Petra sancta, societatis sacerdos, illustrissimo nuncio apostolico P. Aloysio Carafa a confessionibus, eo tempore accidisse quo confessionibus excipiendis in triremibus erat et ipse designatus.

Respondeo secundo minimam quantitatem posse consecrari, si modo sit sensibilis. Unde minima particula, in qua conservatur panis substantia, apta est materia consecrationis, sicut et minima vini gutta.

Hinc patet responsio ad quæstionem qua quæritur an vini guttulæ in calice separatæ a toto, vel minimæ particulæ dissilientes in corporali, a formulis consecrandis separatæ debeant censeri consecratæ.

Respondeo hoc pendere ab intentione consecrantis. Videtur autem recta esse intentio velle consecrare solum quod est per modum continui intra calicem. Unde verisimile est guttas separatas a toto vino non esse consecratas ; similiter nec minimas particulas dissilientes a formulis ante consecrationem ; quia recta intentio sacerdotis non videtur ad minimas illas particulas separatas, et vix sensibiles ferri, nisi aliter determinarit.

Quæro tertio de forma, an possit a pluribus simul pronuntiari, et ita simul consecrari.

Respondeo posse, ut patet ex usu Ecclesiæ Romanæ, in qua novi sacerdotes simul cum episcopo verba consecrationis super eamdem materiam proferunt. Ubi tamen adverte, quod omnes simul verba consecrationis finire debent, si simul consecrare velint, alioqui qui prius absolvit, solus consecrabit. Quia ergo periculum est ne multi verba formæ inaniter proferant, imo ne ipse episcopus principalis consecrans nihil efficiat, si alius absolvat.

Quæritur quomodo hæc consuetudo in-

telligenda sit, et qualis intentio debeat esse in novis sacerdotibus.

Respondent aliqui solum episcopum proferre verba formaliter, et cum intentione consecrandi, alios vero materialiter in signum potestatis sibi concessæ, et in memoriam cœnæ, in qua Christus cum apostolis cœnavit, et illis eamdem potestatem concessit. Attamen cum in Pontificali episcopus moneatur alte et paulatim dicere, ut possint simul alii pronuntiare, qui etiam monentur diligentiam adhibere, ut simul absolvant, per hæc indicatur eos proferre verba formaliter ad consecrandum. Respondeo igitur practice recte consuli ut sacerdotes tunc intendant proferre verba tali modo et intentione quam Ecclesia voluit illos hic habere; ita ut habeant conditionatam, vel potius disjunctam intentionem, scilicet, an consecrandi cum episcopo possint; sin minus, materialiter tantum verba proferendi, ita ut nullo modo velint ante episcopum consecrare.

De materia et forma, plura supra in hoc tractatu, et in resolutionibus casuum de sacramentis in genere.

CAPUT II.

DE SUSCIPIENTIBUS EUCHARISTIAM.

Quæro primo quæ dispositio requiratur ad digne suscipiendum.

Respondeo primo : Qui conscius est sibi peccati mortalis vel dubius, et practice non deponit dubium, tenetur præmittere confessionem, quantumvis sibi contritus videatur. Ita Tridentinum.

Respondeo secundo : Duabus circumstantiis concurrentibus, sufficit contritio, cum scilicet urget necessitas communicandi, et deest copia confessoris. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Primus. Quando sacerdos ex officio tenetur celebrare, nec habet alium sacerdotem nisi longe distantem, quem non potest accedere, potest contritus celebrare. Quænam autem distantia requiratur ut censeatur non adesse copia confessarii, moraliter venit prudenti judicio æstimandum. Nam unius vel duarum leucarum distantiam puto frequenter sufficere, si quis præcedenti nocte in peccatum mortale cecidit, et matutino tempore oporteat celebrare. Adde quod hic multæ circumstantiæ veniant considerandæ, inclementia aeris, infirmitas nonnulla, vel senium sacerdotis, periculum itineris, scandalum et murmuratio populi si ultra consuetum tempus Missa differatur, confessiones excipiendæ matutino tempore, si sit dies solemnis, et similia. Ex quibus omnibus debet formari, juxta conscientiam timoratam, prudens judicium.

Secundus casus. Quando etiamsi non teneamur celebrare vel communicare, id tamen sine scandalo aut infamiæ nota omittere nequimus. Sed hic videndum an probabilem aliquam rationem afferendo, hanc infamiam vitare possimus, tunc enim cessabit necessitas communicandi.

Tertius. Necessitas absolvendi inchoatam Missam, si non facile, nec sine incommodo possit ad altare vocari confessarius.

Quartus. Si quis altari admotus ut communicet, recordetur peccati mortalis, et non possit retrocedere sine scandalo, vel nota.

Quintus. Quando pœnitens unicum peccatum mortale habet, quod si confiteatur confessario qui præsens est, gravem sibi ab illo injuriam metuit, puta sollicitationem ad malum, odium vel inimicitiam, revelationem peccati, et similia. Tunc enim non censetur habere copiam confessarii. Si autem habet mortalia alia ex quibus non metuit, tenetur illa confiteri. illo tacito.

Sextus. Quando pœnitens non habealiud mortale, nisi reservatum superiori quem adire non potest, tunc necessitate urgente, potest sine confessione prævia communicare contritus.

Quæro secundo an qui in dictis casibus sine confessione communicarunt, teneantur statim post confiteri.

Respondeo : Si sint laici communicantes, non tenentur; si vero sint sacerdotes celebrantes, tenentur. Ratio est, quia concilium Tridentinum hoc præceptum imponit sacerdotibus celebrantibus, non vero laicis communicantibus; in expositione autem legis onus imponentis, standum est illius verbis. Verba autem Tridentini sunt : « Quod, necessitate urgente, sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur. » Unde nulla fit mentio laicorum, censeturque solum præceptum ecclesiasticum pro sacerdotibus consecrantibus, et ut publicos ministros sese exhibentibus in confectione hujus sacramenti. Unde casus sequentes resolvuntur.

Primus. Si sacerdos communicet more laicorum, urgente necessitate, non tenetur hoc præcepto.

Secundus. Si quis præmittendo confessionem ex oblivione peccatum aliquod non fuerit confessus, non tenetur statim confiteri, nisi iterum debeat celebrare.

Tertius. Si quis non præmiserit confes-

sionem, qui non putavit se esse in peccato quod prius advertit post celebrationem, etiam non tenetur statim confiteri, nisi iterum urgeatur celebrare, et habeat copiam confessarii.

Quartus. Qui ex malitia omisit confiteri, et celebravit, etiam non tenetur statim post confiteri. Ratio diversitatis est, quia indigne celebrans peccavit quidem, sed nullo speciali præcepto ad confessionem statim obligatur. Sufficit enim quod suo tempore eam faciat, sicut et quivis alius peccator; quia cum solum præciperetur confessio, ut dispositio ratione Eucharistiæ, jam transit illa obligatio. At vero qui digne celebrat, et non confitetur, urgente necessitate, ex eo non peccat, sed tantum remanet obstrictus id postea facere quod ante non potuit. Quare transfertur tunc in ipso obligatio. In illo vero qui indigne celebrat, videtur manere eadem ratio quæ de aliis peccatis, ut sicut et alia non teneatur nisi suo tempore confiteri. Hæc est probabilis aliquorum sententia, cujus contrarium videtur convinci ex verbis Tridentini.

Quæro tertio quomodo requiratur ut communicans sit jejunus.

Respondeo: Debet esse jejunus jejunio naturali, hoc est, sine omni cibo et potu a media nocte usque ad communionem, ut nequidem per modum medicinæ quidquam sumpserit. Per modum tamen salivæ si quid deglutiatur, non impedit. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Primus. Si abluendo os incaute parum aquæ deglutiatur, non impedit, quia id per modum salivæ factum censetur, non per modum cibi aut potus.

Secundus. Qui degustat aliquid jurulenti sive liquidi, solum ut percipiat saporem, et expuit, non impeditur, etiamsi quid relinqui censeatur in palato, quod per modum salivæ deglutiatur.

Tertius. Qui casu trajicit aliquid reliquiarum in dentibus ex cibo cœnæ præcedentis relictarum, non censetur etiam jejunium frangere, ob dictam rationem. Aliud foret si quis saccharum in ore posuerit paulatim liquefaciendum, et ante mediam noctem necdum totum trajecerit; est enim successiva quædam manducatio et cibi sumptio. Unde si quis indormitet cum saccharo in ore, de quo dubitet an ante mediam noctem totum deglutierit, teneat se non jejunum.

Quartus casus. An sacerdos qui deglutit sanguinem aut alium humorem a capite in os defluentem, censeatur jejunus.

Respondeo censeri, quia non est per modum cibi aut potus, nec est aliquid trajectum per os in stomachum ab extrinseco, quod videtur ad manducationem aut potum requiri.

Quintus. An oportuerit dormivisse post cibum, vel digessisse. Ratio dubitandi est, quia in *Jure*, c. *Si constiterit, de Accusat.*, punitur sacerdos qui noctem insomnem duxerat.

Respondeo id non esse necessarium; sacerdos autem qui punitur ibi fuerat tota nocte in taberna, et inde processerat ad celebrandum; propter scandalum ergo, necnon irreverentiam et præsumptionem cibi et potus sumpti post mediam noctem, jure punitus est.

Quapropter in synodo Namurcensi, huic rei conforme decretum extat: « Si quis sacerdotum cum pridie temulentus notabile scandalum dederit, sacrosanctum Missæ sacrificium celebrare præsumpserit, ad integrum mensem ab ejusdem sacrificii celebratione suspendatur. » Ita t. IV, c. 11.

Quæro quarto quo casu possit sumi a non jejuno Eucharistia.

Respondeo vel id fieri posse ob necessitatem suscipientis, vel ob integritatem sacrificii, vel ob sacramenti ipsius vitandam irreverentiam. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Primus casus. Si quis sit periculose infirmus, et sit periculum si sequens dies expectetur, potest non jejunus communicare. Unde advertant pastores, in morbo periculoso non esse scrupulose differendam communionem propter jejunium.

Adde quod non solum semel, sed et pluries communicare possit infirmus non jejunus, si periculum perseverat, et pluries id requisierit, maxime si interstitium notabile sit, puta unius hebdomadæ, aut circa.

Secundus casus. Si in hæreticorum manus alias incidere posset sacramentum, aut alia irreverentia tractari, nunc etiam a non jejuno potest sumi, imo et bis in die recipi. Hoc enim licitum foret ad impediendam irreverentiam sacramenti.

Tertius casus. Si pro vino consecraverit quis aquam et sumpserit, tunc denuo potest consecrare vinum et sumere. Ratio est, quia integritas sacrificii est de jure divino, jejunium de jure ecclesiastico. Unde et sacerdos non jejunus, si alter celebrans deficeret post consecrationem, debet perficere sacrificium.

Quartus casus. Si necesse sit sumere reliquias post ablutionem, est enim totum illud per modum unius actionis moralis, et complementum sumptionis præceden-

tis. Unde non hic scrupulose agendum est, sed intra tempus quo adhuc moraliter persistit ministerium Missæ, licet contingat multo tempore morari ad ministrandam Eucharistiam, sumi possunt reliquiæ ad illud sacrificium pertinentes.

Quintus casus. Ob Viaticum dandum existenti in periculo mortis, sacerdos non jejunus posset celebrare, secundum aliquos theologos. Ratio esse potest, quia communio tunc est de jure divino, jejunium de ecclesiastico. Sed probabilior sententia id non concedit. Ratio est, quia major habenda est tunc ratio reverentiæ sacramenti, quam necessitas aliqualis proximi, qui etiam excusatur a præcepto, cum non adest qui rite possit ministrare. Et hoc videtur approbare Ecclesiæ consuetudo, optima legum interpres.

Nec refert quod communio sit de jure tunc divino, jejunium de ecclesiastico; nam etiam celebrare sine sacris vestibus sacris est juris ecclesiastici, et tamen non admitterent theologi licere tunc celebrare sine sacris vestibus. Potest ergo præceptum Ecclesiæ quandoque esse universalius quam divinum, quod ex ipsiusmet Ecclesiæ interpretatione colligi quandoque potest.

CAPUT III.

DE PRÆCEPTO COMMUNIONIS.

Quæro primo an sit præceptum communicandi in articulo mortis.

Respondeo affirmative, adultos tale præceptum sub peccato mortali obligare, si capaces sint, quamvis disputent doctores an tale præceptum sit de jure divino vel humano. Quidam enim putant non esse de jure divino præceptum, nisi semel in vita communicare, quod impleri potest extra articulum mortis. Alii non solum semel in vita, sed quoties periculum probabile mortis occurrit, et asserunt communionem esse præcepti divini, et hæc est communior sententia. Hinc resolvuntur casus sequentes.

Primus casus. Non debere tunc negari amentibus qui aliquando usum rationis habuerint, cum id potest fieri sine irreverentiæ periculo, puta sine periculo vomitus, vel expulsionis. Ratio est, quia cum aliquando hi devotionem habuerint, ea virtute perdurare censetur; et si non constet fuisse in peccato mortali, cum in amentiam inciderint, præsumendi sunt boni et dispositi, maxime si antequam in phrenesim aut amentiam inciderint, signa animi pii dederint. Perpetuo autem amentibus non solet etiam nunc ministrari, quia nulla unquam in eis fuit ad istud sacramentum devotio.

Secundus casus. Damnatis ad mortem etiam danda est communio. Unde consuetudo Hispanorum negantium reis interficiendis Eucharistiam, sublata est motu proprio Pii V, cui lex regia accessit. Dicitur tamen adhuc in partibus his consuetudo vigere, ut maleficis et sagis communio non detur, licet pœniteant. Quæ etiam consuetudo non videtur bene fundata, cum omnis vere pœnitens jus habeat ad Eucharistiam, maxime in articulo mortis.

Tertius casus. Energumenis, si absque irreverentiæ periculo possunt communicare, non est Eucharistia neganda. Est communis.

Quartus casus est difficilior, cujus resolutionem apud nullum reperio: an adultus a nativitate surdus et mutus sit communicandus, saltem in articulo mortis.

Ratio dubitandi est, quia tales non videntur posse habere actualem devotionem, cum nunquam fuerint instructi de hoc mysterio, ideoque fidem actualem illius non videantur habere. Quomodo enim credent nisi audierint? Quomodo audient sine prædicante? Ex altera parte, ut illis administretur ratio militat, quia tales sunt baptizati, ideoque fidem habitualem habent per baptismum infusam; et cum alios vident cum magna reverentia et devotione ad Sacramentum hoc accedentes et adorantes, concipiunt ibi esse aliquod mysterium, et devotionem aliquam erga illud exterioribus demonstrant signis, imo et adorationem in hujus Sacramenti elevatione exhibent.

Experientia id didici, in quadam surda et muta, jurisdictioni meæ subdita, quæ in Missæ sacrificio elevatione manuum, pectoris tunsione, aliisque signis dum Sacramentum exhibetur, adorationem exhibet, et devotionem quam solent fideles, et cum usu rationis perfecto polleat, absque dubio confuse mysterium ibi aliquod latere percipit. Imo signis aliquibus quandoque licentiam petiit cum aliis ad hoc Sacramentum accedendi, quæ tamen ei indulta non fuit a parochis ante me, ideoque nec hactenus id resolvi, cum difficile sit judicare de dispositione, et sufficienti reverentia sacramenti, nec ipsa ecclesiastico præcepto communionis comprehendatur.

Dubium tamen mihi est an si existeret in periculo mortis, ob divinum præceptum communicandi semel in vita, non

foret fides ejus, quantum potest fieri signis excitanda, ut sic ei administretur tunc ut Viaticum Eucharistia. Etenim cum Deus in necessariis non desit, videtur speciali illustratione interiori, et specialis gratiæ auxilio adjuvare tales ad actum fidei exercendum. Alioqui cum theologorum sententia definiat neminem ex adultis sine fide explicita mysterii Trinitatis et Incarnationis salvari posse, sequeretur tales surdos et mutos excludi a salute, cum non possint de illis mysteriis sufficienter institui, et per consequens nec explicitam fidem elicere; nisi dicamus Deum speciali gratia et lumine ad id concurrere, et intellectum voluntatemque elevare, ut tales pro affectu fidei sufficienter assentiantur, maxime illis articulis qui dicuntur esse necessarii non solum necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii ad salutem.

Hinc etiam aliqui theologi dixere quod, si quis inter infideles faceret quod in se est, nec haberet quempiam pro instructione ad fidem, Deum non ei defuturum, sed extraordinario potius modo eum illustraturum, sive per homines, sive etiam per angelos. Itaque surdus et mutus a nativitate videtur, saltem in periculo mortis, posse communione muniri, si aliquam judicetur reverentiam concipere; nec idem de illo est ac de pueris, cum discretionis lux in eo fulgeat, juvarique possit lumen naturale, et perfici lumine et gratia supernaturali ad dispositionem sufficientem speciali benignitate Dei.

Quæro secundo an qui alia occasione communicavit, si postea incidat articulus mortis, teneatur iterum.

Respondeo negative, si non interponatur notabile spatium dierum, quod quidem prudentis arbitrio relinquendum est; unde multi asserunt sufficere, si quis ante octiduum communicarit, licet ignoraret sibi imminere periculum mortis. Sic enim sufficienter censetur implevisse præceptum de communicando paulo ante mortem; quia unusquisque censetur habere intentionem, saltem implicitam, adimplendi omnem obligationem quam potest et debet, licet eam forte ignoret, nisi contrarium explicet. Sic satisfacit præcepto Ecclesiæ, quia festum ignorans, missam audit.

Quæro tertio de præcepto communionis in Paschate, sub qua pœna obliget, et qua ætate obligare incipiat.

Quoad primum, adverto quosdam simpliciores parochos existimare sub pœna excommunicationis obligare, sed errant. Nam canon *Omnis utriusque sexus*, hanc solum pœnam adjicit, ut qui transgreditur, « vivens ab ecclesiæ ingressu arceatur, et moriens ecclesiastica careat sepultura; » quæ pœna ab excommunicatione differt, ut doctis notum est.

Tempus vero paschale continet quindecim dies, a dominica Palmarum usque ad dominicam in Albis; et ubi est consuetudo istud tempus extendendi, id servare sufficit, sicut Mediolani, et alibi, ab initio Quadragesimæ dicitur inchoari. Istud etiam tempus a parocho certis de causis potest extendi, vel anticipari.

Quantum ad secundum, quo ætatis anno obligatio oriatur, non potest indivisibiliter designari; sed in eo sequendum est parentum et confessariorum judicium. Dici tamen potest, moraliter loquendo, nec ante decennium facile incipere, nec ultra annum decimum quartum differri. Non statim vero ac pueri attingunt ætatem in qua licite possunt communicare, ad id obligantur, ut notant doctores, sed post aliquod tempus, verbi gratia, post unum vel alterum annum. Ratio est, quia congruit ut Ecclesia non obliget hic quamprimum potest, tam pro majori reverentia sacramenti, quam pro securitate communicantis, et hoc ipsum usus Ecclesiæ approbat.

Quæro quarto an per indignam communionem hoc præceptum impleatur.

Respondeo affirmative. Sicut et præceptum Baptismi aut Confirmationis impleretur etiam indigne suscipiendo. Ratio est, quia dum præcipitur actus aliquis, substantia ipsius actus ordinarie solet præcipi, non autem modus; et ita cum præcipimur suscipere Baptismum, aut Confirmationem, aut Eucharistiam, licet intentio et finis præcipientis sit ut digne fiat; tamen cum finis non cadat sub præceptum, et digne sumere sit solum modus quidam, etiam sub præceptum cadere non censetur. Dico ordinarie, nam modus potest esse essentialis ipsi actui, et tunc censetur cadere sub præceptum. Sic cum præcipitur oratio, censetur præcipi attentio; quia est modus essentialis orationis, et cum præcipitur confessio, censetur præcipi ejus formalis integritas, quia est de essentia confessionis; at dispositio digna non est essentialis, vel baptismo, vel communioni, vel confirmationi.

Quæro quanto an qui in Paschate transgressus est hoc præceptum, maneat liber usque ad Pascha sequens.

Respondeo primo, multorum esse probabilem affirmativam sententiam, quia

etiam in aliis præceptis hoc reperitur. Nam qui non audivit Missam in dominica, non tenetur usque ad alteram dominicam. Item, qui non jejunavit in Quadragesima, non tenetur usque ad alteram Quadragesimam.

Respondeo secundo contrarium probabilius videri, et in praxi securius esse. Ratio est, quia lex de communione paschali duas partes principales includit: una, ut communio non differatur ultra annum; altera, ut fiat saltem tempore Paschatis, et utraque est principaliter intenta. Idipsum exemplis similibus declaro. Si quis teneatur ad aliquid solvendum in Paschate, non ideo liberatur ab obligatione, si Pascha transierit. Item, si confessarius præceperit jejunare feriâ sexta, non ideo liberatur pœnitens a jejunio, si eo die non impleverit, quia confessarii intentio principalis est ut semel jejunet, dies autem Veneris ob congruentiam adjicitur. Sic ergo principalis Ecclesiæ intentio est, ut communio annua fiat, dies autem Paschæ ob congruentiam designatus est, quo tempore si non impleatur, manet obligatio implendi postea.

Quæro sexto an parochus teneatur ministrare Eucharistiam quoties subditus petierit.

Respondeo teneri quoties rationabiliter petit; quod enim dixerunt aliqui non teneri, nisi quando ex præcepto tenetur communicare, parum probabile est, quia parochus non solum alitur a subditis ut ministret necessaria, sed etiam multum utilia saluti. In hac re ergo videndum est an juxta statum suum, et sacramenti reverentiam, non nimium frequenter aut importune petant. Atque etiam ex parte parochi excusatio rationabilis et impedimentum potest occurrere quandoque, ita ut non peccet; maxime si coadjutores habet sacellanos vel religiosos, ad quos facilis est recursus. Caveat tamen in confessionibus audiendis aut communione danda morosus esse, quia hæc sunt pascua in quæ oves tenetur manu ducere; tantum abest ut ab eorum frequentatione, morositate sua eas deceat abstrahere.

Quæro septimo an parochus, tempore pestis, teneatur infectis Eucharistiam ministrare, cum periculo vitæ.

Respondeo duplicem hic esse opinionem. Quidam enim ab hac obligatione parochum tunc liberant, inter quos Rodriguez, capite septuagesimo septimo, Tabiena et alii. Cui opinioni favere videntur omnes illi qui docent eum qui communicavit in Paschate, si sine contemptu non communicet in periculo mortis, non peccare mortaliter. Inter quos est Cajetanus, Sylvester, Fumus et alii, v° *Communio*. Atque omnes illi docent nonnisi de præcepto ecclesiastico tunc communicandum esse. Huic opinioni facile subscriberem, quia præcepta ecclesiastica cum periculo vitæ non solent obligare, maxime cum Eucharistia non sit de salutis necessitate. Sed contrarium probabilius et tutius censet communior opinio. De qua re plura dicam in tractatu de Extrema-Unctione.

Quæro octavo an parochus celebrans partem suæ hostiæ possit dare communicato.

Respondeo hoc ordinarie fieri non debere. Ex rationabili tamen causa, si non sit alia hostia, et urgeatur quis communicare, potest dari. Ita Sylvester et alii.

CAPUT IV.

DE CELEBRATIONE MISSÆ.

Quæro primo an sacerdos censura aliqua occulta implicatus, puta excommunicatione, possit celebrare.

Respondeo: Si timet infamiam vel scandalum ex omissione Sacri, potest, modo doleat de peccato, et proponat prima opportunitate petere absolutionem. Ratio est, quia non videtur Ecclesia cum tam gravi onere obligare ad censuræ observationem; nec tum ergo fiet irregularis.

Quæro secundo an sit mortale peccatum celebrare ante Matutinum recitatum.

Respondeo negative, quia nec tale præceptum rigorosum obligans ad mortale reperitur, nec est ordo per se divini Officii cum sacrificio, sicut est inter partes ipsas Officii divini. Et licet talis ordo foret, tamen illius interruptio non est mortalis. Nam etiam ordinem Horarum invertere, non censetur peccatum mortale. Est tamen quædam congruentia ut præmittatur Matutinum sacrificio, quia unum officium est quasi nocturnum, alterum diurnum. Quod ut facilius fiat, etiam permittit pontifex, et Ecclesiæ apud pios etiam usitata consuetudo, ut pridie vesperi Officium possit recitari. Quod si quæras qua hora, respondeo nihil me de hac re determinatum reperire. Existimo tamen absoluto Officio illius diei, licere etiam tempestive, hoc est, circa quartam pomeridianam, quia Ecclesia, ultimis diebus hebdomadæ sanctæ, circa eam horam officium matutinum sequentis diei solet inchoare.

Quæro tertio quoties teneatur quis ex

vi sacerdotalis ordinis in anno celebrare.

Respondeo hoc esse incertum, unde dissentiunt doctores. Quidam enim dicunt nequidem teneri sacerdotem in vita sub mortali sacrificare, cum de ea re non inveniatur præceptum de jure divino aut positivo.

Alii, et probabilius, dicunt præceptum contineri in illis verbis : *Hoc facite in meam commemorationem* Unde Tridentinum, sessione secunda, canone primo, dicit « Christum illis verbis sacerdotibus præcepisse ut offerrent, uti semper Ecclesia catholica intellexit et docuit. » Idem, canone secundo, et sessione vigesima tertia, capite decimo quarto, *de Reformatione*, præcepit episcopis, « Curent ut sacerdotes, saltem Dominicis et festis solemnibus, si autem curam habuerint animarum, tam frequenter ut suo muneri satisfaciant, missas celebrent. » Incertum tamen manet quoties sub mortali teneantur; quia, licet Tridentinum moneat episcopos, et præcipiat ut huic rei advigilent, non specificat præceptum rigorosum de obligatione sub mortali ; quamvis mens Ecclesiæ satis colligatur esse, ut sæpius celebrent. Unde cap. *Dolentes, de Celebrat. Missarum*, pro delicto numeratur, quod sacerdotes quidam vix quater in anno celebrarent.

Quæro tertio an sæpius in die liceat celebrare.

Respondeo multos hic casus referri a casuistis, sed duos tantum scias in usu esse : scilicet in die Nativitatis Domini, et quando quis plures ecclesias habet. Addi forte posset casus cujusdam necessitatis, quando in aliqua ecclesia æger esset parochus, nec alius sacerdos posset haberi, ut in die solemni populus missam audiret. In quibusdam locis Hispaniæ etiam datur privilegium sacerdotibus plures missas celebrandi in die Animarum. Atque antiquitus, dum tantus erat populi concursus, ut templum omnes non caperet, pluries celebrari ab eodem poterat. Ob istam causam, dicit Strabo, *de Rebus ecclesiasticis*, cap. 21, sanctum Leonem in uno die septies missam celebrasse. Lego etiam in Vita sancti Alberti, apud Molanum, 2 maii, quotidie solitum duas celebrare missas, unam pro vivis, aliam pro defunctis.

Quæro quarto an sint aliqui dies in quibus non liceat celebrare.

Respondeo permissum esse omni die celebrare, excepta feria sexta hebdomadæ sanctæ, quo etiam die consuetudo non est communionem dandi, nisi ægris in periculo mortis. Quantum ad diem Jovis sanctum, licet quibusdam in ecclesiis non soleat nisi una Missa celebrari, in memoriam Christi, qui ea die primam missam celebravit, et manu propria apostolis Eucharistiam præbuit, non invenitur tamen rigorosum præceptum quo singuli sacerdotes prohibeantur celebrare. Unde et a multis solitum est tunc celebrari. Quantum ad sabbatum sanctum, etiam consuetudo obtinet ut nonnisi una missa solemnis tunc temporis celebretur. Quapropter et ea die non habetur Introitus, qui solet legi in missis privatis. Atque etiam id prohibetur cap. *Sabbato, de Consecratione*, distinctione tertia.

Adverte tamen illud præceptum ex eo originem duxisse, quod antiquitus sabbato sancto non recitabatur Officium matutinum, nec legebatur missa de resurrectione ante mediam noctem, quæ erat principium dominicæ resurrectionis. Patet ex Collecta *Deus, qui sacratissimam noctem*, etc. Unde totam illam diem Ecclesia transigebat in mœstitia, Christi in sepulchro memoriam repræsentans, et resurrectionem ejus expectans. Postea cœpit Ecclesia missam illam resurrectionis, media nocte legi solitam, celebrare die sabbati tempore matutino, qui mos nunc toto orbe invaluit.

Hinc aliqui existimant præceptum illud antiquum abrogatum esse, quod missam in die celebrare prohibeat; ita ut privatim missam tunc legere non existiment prohibitum. Quapropter in re consule consuetudinem loci in quo degis; in praxi tamen tutius et magis ad mentem Ecclesiæ videtur abstinere.

Quæro quinto qua hora licitum sit celebrare.

Respondeo rubricas Missalis determinare ab aurora usque ad meridiem. Solet autem aurora inchoari una hora et media circiter ante solis ortum.

Interim scimus quibusdam in locis solitum esse etiam ante auroram celebrare, tum ut famuli, filiifamilias, operarii eam audiant; tum ut iter facientes, ea non careant, de quo in multis Belgii locis scrupulus non fit. Et cum talis consuetudo ab episcopis sciatur et toleretur, non videtur peccatum involvere. Imo Navarus, capite vigesimo quinto, Manualis, Angelus, Rosella, et quidam alii, putant jure communi id non prohiberi. Vide latius Navarrum, capite vigesimo quinto, qui putat privilegia missæ ante auroram vel post meridiem celebrandæ, continere jus commune, et tantum prodesse ad se-

dandos animos scrupulosorum. Tu in praxi consule consuetudinem timoratorum in episcopatu in quo degis.

Nam hoc strictius observatur in quibusdam locis quam in aliis. Tridentinum, sessione vigesima secunda, ordinat ut sacerdotes ultra horas illis statutas non celebrent, et hoc de statutis intelligi potest cujuslibet episcopatus aut de consuetudine vim statuti habenti.

Quantum ad noctem Nativitatis, licet celebrare etiam tres missas sacerdoti privato ante ortum solis, ex privilegio Telesphori papæ. Atque generaliter, ex communi doctorum, sufficit quod finis Missæ in initium auroræ incidat, aut quod Missæ initium circa meridiem inchoetur. Sed et olim in jejuniis Quatuor Temporum, ut patet *de Consecratione*, distinctione prima, etiam post Nonam celebrari poterat, ea hora qua Christus illud obtulit; quæ etiam tunc erat hora refectionis in diebus jejunii, ut testatur divus Thomas.

CAPUT V.

DE REQUISITIS AD CELEBRANDUM, ET STIPENDIO CELEBRANTIS.

Quæro primo an necessariæ sint vestes sacræ, et quæ.

Respondeo necessarias esse: nimirum amictum et albam, cingulum, manipulum, stolam, planetam, ita ut nullo casu liceat celebrare sine vestitu illo sacro. S tamen in casu necessitatis una ex minoribus deesset, puta cingulum, vel manipulus, vel stola, multi existimant non fore mortale sine ea celebrare: multominus si quis per inadvertentiam aliquam earum omittat.

Quæro secundo an omnes hæ vestes debeant esse benedictæ.

Respondent doctores communiter, omnes debere esse benedictas, alioqui cingulum, cujus benedictionem non esse necessariam probabilis sententia asserit. Et testatur Scotus ad Richardum, in 4, distinct. decima quarta, in aliquibus religionibus morem esse ut benedicatur.

Passim videmus, licet quandoque sit benedictum, si tamen frangatur, solere utramque partem connecti sine alia benedictione; quod licitum esse docent Emmanuel Sa, Soto, et alii. Adde cum aliquibus, licitum esse uti stola pro cingulo, atque manipulo loco stolæ, si sufficientis longitudinis sit. Durant vero benedictiones, quamdiu istæ vestes manent integræ ac formam suam retinent. Unde si avellatur plane manica ab alba, benedictionem amittit, et licet denuo assuatur, iterum benedicenda est; secus paulatim reficiatur. Quantum ad stolam et planetam, si sint duplices, alium intus, alium foris, colorem habentes, et separentur, utramque partem benedictionem retinere asserit Suarez, cum utraque illarum tota planeta sit et stola, et una benedictione benedicantur, tanquam essent duæ planetæ ac stolæ.

Quæro tertio quænam, præter vestes, sint necessaria ad celebrationem.

Respondeo requiri, præter altare fixum vel portatile, mappas, corporale, pallam, calicem, patenam, candelam, Missale, panem et vinum, de quibus sequentia sunt notanda.

Primo, duas mappas requiri, aut unam duplicem. Quidam etiam docent unam sufficere, quod ob necessitatem, secluso contemptu, admitti potest; ordinarie autem nonnisi super duplici mappa, seu tobalea, celebrandum est. Neque vero mappas benedici est necessarium. Ultra id requiritur corporale lineum benedictum, cujus potest esse extremitas serica. Et durat benedictio quamdiu manet integrum, per ruptionem autem notabilem perit. Deinde palla requiritur, qua calix cooperitur, et ex parte inferiori convenit esse lineam, exteriori autem parte potest esse serica vel aurea.

Olim unum erat tantum corporale oblongum, quo etiam tegebatur calix; et tunc non erat necessaria alia palla, quod etiam nunc apud carthusianos observatur. Cum autem pallæ non contingant hostiam consecratam, non videtur necessaria benedictio, quæ in corporali omnino sub peccato mortali requiritur.

Secundo, requiritur munditia ornamentorum et vestium, maxime corporalis. Quod si quæras quale peccatum sit si immundities reperiatur,

Respondent doctores: Si sint enormiter immunda, aut si fiat cum scandalo vel contemptu, erit mortale; si non sint enormiter immunda, nec scandalum sit aut contemptus, veniale.

Tertio, requiritur ut calix sit consecratus et patena, debentque esse aurea, vel argentea, vel stannea. Si deauratio amittatur, non ideo perit consecratio, quia totus calix et tota ejus materia per modum unius consecratur. Quod si deauretur postea calix vel patena ex parte qua corpus et sanguinem contingit, iterum consecranda sunt, quia id in quo fit proxime contactus corporis et sanguinis jam non erat consecratum. Perditur porro consecratio si notabiliter frangantur, ita ut formam et

quantitatem amittant, et quæ ad eorum convenientem usum est necessaria.

Quæres an pixis in qua servatur Eucharistia debeat esse benedicta.

Respondent multi doctores id jure non inveniri præceptum; ordinarie tamen solet benedici, et hoc tutius, quia ordinatur ad tangendum immediate corpus Domini. Unde adverte in nuda pixide, maxime si sit argentea, rectius collocari particulas consecratas, quam in parte corporalis in pixide posita; quia cum particulæ renovantur, difficilius est id perfecte peragere, et non fit sine periculo purgatio corporalis intro positi; solent enim particulæ facile dissilire. Quod etiam advertit Possevinus, et apud patres societatis video in usu esse, quamvis aliqua Pastoralia insinuent substernendam intus corporalis partem. Cæterum, contactum calicis, patenæ, pixidis, corporalis, sine contemptu a laïcis factum, non existimo nisi veniale.

Quarto. Lumen sub peccato mortali requiritur, in rigore tamen sufficit una candela, quamvis duæ ordinarie ex decentia adhibendæ sint. Sufficit etiam in necessitate lumen seu cereum. Quærere vero hic potest quis an sit etiam præceptum ut ante Eucharistiam in templis semper lumen ardeat.

Respondent aliqui, licet expressum in jure non reperiatur, consuetudinem tamen universalem Ecclesiæ habere vim præcepti. Ita Victorellus, Emmanuël Sa, et quidam alii. Sed hanc consuetudinem non esse ita universalem, patet ex multis ecclesiis parochialibus, maxime ruralibus, ubi propter paupertatem hactenus non fuit solitum lumen continuum accendi. Et licet episcopi eam consuetudinem introducere conentur variis decretis, videmus vix observari a subditis ob paupertatem.

Disceptant enim illi de expensis, quorum sit eas sustinere, an ecclesiæ, an decimas percipientium, an communis populi, sicque decretorum executio vel differtur, vel non fit. Extat porro præceptum de lumine, quando defertur sacramentum foras, capitulo *Sane, de Celebrat. Missarum.* Ex causa tamen illud etiam omitti posset, ut cum ad ægrum longe distantem defertur, nec commode cum lumine fieri potest.

Quinto. Requiritur Missale in quo saltem sit, integer canon, cum enim memoria labilis sit, non licet in actione adeo sacra et publica periculo se exponere. Adjici solet et crux ex rubricis Missalis, sed hanc non puto requiri de præcepto rigoroso, saltem sub mortali.

Sexto. Quantum ad materiam, vinum non debet esse corruptum, sic nec panis; et hic debet esse azymus, nec notabiliter fractus, et magnitudinis decentis: si haberi major hostia non possit, an ex minoribus liceat adhibere?

Respondeo in Missa privata et secreta id fieri posse, cum non inveniatur præceptum in contrarium; gratiusque videri Deo sic celebrare quam non celebrare, licet non sit festus dies, maxime si non sit periculum de scandalo, tunc enim id etiam, urgente causa, publice fieri nihil vetaret.

Casus. Quidam parochus nullam habens majorem hostiam, veritus populi scandalum aliquod aut murmur, dum minorem hostiam consecrasset, in elevatione sacramenti ostentavit alteram quamdam majorem hostiam, quæ asservabatur in pixide, ut exponeretur in die solemni populo. Quæritur an ille prudenter hoc fecerit.

Respondeo, cum in Missa debeat exhiberi populo adoranda hostia in illo sacrificio consecrata et oblata, talem cautelam non esse approbandam; melius tamen, meo judicio, fecisset, si et majori illi hostiæ alteram parvam consecratam per illud sacrificium simul adjunxisset, quod facile fieri poterat exhibendo utramque adorandam. Sic enim satisfaceret cæremoniæ huic sacræ, qua hostia sacrificii hujus populo ad adorandum reverenter exhibenda præcipitur.

Quæro septimo an aliquas cæremonias omittere inter celebrandum, vel addere, semper sit peccatum mortale.

Respondeo primo, in his etiam excusare posse rationabilem causam, vel levitatem materiæ. Exempli gratia, omittere *Credo*, vel *Gloria*, vel Commemorationem aliquam, facile excusatur a mortali; quia non sunt partes simpliciter necessariæ ad Missam, nec quid notabile ad integritatem Missæ spectans constituunt. Nec si paulo post quis recordetur, debet repetere, quia moraliter non contingit id fieri sine aliqua interturbatione et incommoditate. Similiter dic non esse nisi veniale, et quandoque nullum peccatum, cæremonias aliquas, quæ inter principales non adnumerantur, sine contemptu prætermittere: verbi gratia, omittere crucem aliquam, manuum elevationem, pectoris tunsionem, etc.

Illa vero quæ notabilia censentur inter partes integrantes Missæ, vel cæremonias

principales omittere, potest esse mortale, nisi inadvertentia vel oblivio naturalis excuset. Exempli gratia : voluntarie vel gravi negligentia omittere Epistolam vel Evangelium, aut oblationem panis seu vini; item mixtionem aquæ cum vino, fractionem hostiæ, et mixtionem panis cum sanguine, et similia. Quia hæ partes et cæremoniæ gravioris momenti censentur, eo quod contineant specialem significationem, et soleant ad integritatem sacrificii requiri.

Similiter dic non licere addere novas precationes ex devotione; unde et hic indiscretio et peccatum intercurrit contra prohibitionem Pii V, in Missali, præsertim si publice dicantur. Si ut privata persona secrete aliquid recitet quis, licet non videatur directe contra hoc præceptum, indiscretio tamen est sacrum ministerium privatis precibus interrumpere.

Aliud est si quispiam jaculatoria oratione mentali animum in Deum elevet.

Adverte etiam hic quosdam dixisse unum verbum Canonis per negligentiam culpabilem omittere, esse mortale; sed id nimis durum, quia et levitas materiæ hic videtur excusare. Quis enim unius sancti nomen in Canone omissum, statim asserat materiam esse peccati mortalis? Dicamus ergo et hic negligentiam venialem censendam esse in uno aut altero verbo omisso, ne animas illaqueamus.

Quæro octavo an sacerdos ob stipendium aut institutionem capellaniæ, obligatur dicere Missam determinatam, puta Missam mortuorum, aut beatæ Mariæ, peccet aliam missam dicendo.

Respondeo, si id fiat ad servandum ordinem Missalis, aut quia festum sit, non peccare. Si vero nulla legitima causa subsit, obligationi debet satisfacere. Ubi tamen prudenter advertendum est vitandum esse, quantum potest fieri, murmur populi in similibus; sed nec sine legitima causa ordo Missalis facile debet interrumpi.

Quod si etiam fundatio habeat in certo altari celebrandum, non satisfit sine justo impedimento et debita causa, alibi celebrando; quia defraudatur mens fundatoris, qui hunc locum specialiter voluit coli.

Quæro nono an sacerdos pauper possit accipere pro una Missa duplex stipendium.

Respondeo non posse, sive id fiat ab una et eadem persona sive a pluribus, quia dum ei datum est stipendium, a superiore vel approbata consuetudine declaratum justum, alium stipendium iterum accipiendo, bona sumit alterius invito domino; quod non licet nisi in extrema vel gravi necessitate, non vero in ordinaria paupertate. Sicut ergo operarius ob paupertatem non potest plus accipere justa mercede, ita nec sacerdos justo stipendio. Quod stipendia non sint integra, potest vel a diversis, vel eodem tantum accipere, quantum sufficit ad justum stipendum; alioqui enim fit ei aliqua injuria, et potest se indemnem servare.

Hinc infero, quod si sacerdos semel justo stipendio contentus fuerit, non poterit illud ad majus reducere, minuendo missarum numerum; secus de injusto stipendio, si involuntarie omnino contentus fuerit, fit enim ei injuria, cum ob paupertatem cogitur inæquale stipendium acceptare, unde potest, non obstante pacto, convenienti modo se indemnem servare.

Quæro decimo an sacerdos qui hodie a nemine stipendium accepit, Missam quam celebrat applicare possit illi qui primus dabit illi stipendium.

Respondent quidam theologi (inter quos Navarrus, Aragonius, Henriquez, Rodriguez) posse, quia Deus, apud quem nulla est distinctio inter præteritum et futurum, sed omnia habet pro præsentibus, applicat fructum secundum intentionem sacerdotis.

Negant vero alii hac ratione, quia sacrificium Missæ consistit in actione transeunte, cujus fructus, si a sacerdote alicui particulari personæ non applicetur, in ecclesiæ thesaurum reponitur, in quo ulterius nihil habet juris sacerdos, sed solus pontifex.

Quidquid sit de hoc, hic modus non est approbandus, quia communis etiam mens fidelium, est stipendium dare non pro missa jam dicta, sed pro dicenda; nec facile videntur persoluturi si hunc modum scirent, unde saltem hic modus non est tutus.

Quæro undecimo an is cui datur certa summa pro missis, possit alios minori pretio conducere?

Respondeo, si det justum stipendium, non videri hic injustitiam committi; quia nihil deperdit ille cui Missa integre applicatur, et sanctificanti etiam non fit injuria si istud stipendium illi persolvatur, ideoque cum ipse hanc summam accipiens, illius dominium sit assecutus, potest implere illam obligationem annexam per se, vel per alium. Hic tamen modus cum frequenter contineat speciem alicujus turpis lucri, haud est consulendus.

Quæro duodecimo quale peccatum committat qui diu differt per magnam negligentiam missas dicere, ad quas obligatur stipendio.

Respondeo aliquos judicare hoc esse peccatum mortale, ob grave damnum quod potest consequi is pro quo celebrandum est. Forte enim anima aliqua a purgatorio liberata fuisset. Item is pro quo celebrandum erat, notabile bonum spirituale vel corporale consecutus fuisset; itaque a gravi, saltem veniali, vel periculo mortalis, supine negligentem non excusarim. Sed, dices, fraudatio unius regalis, qui solet dari pro una missa, non est materia peccati mortalis; ergo aliquem defraudare missa, non videtur peccatum mortale. Respondeo ex ea parte præcise ita videri, attamen cum fructus missæ inestimabiles sint, et ad hos applicandos ex pacto teneatur sacerdos, defraudatio videtur in re notabili.

Quæro decimo tertio an mulier possit ministrare.

Respondeo, ex communi non posse, ob capitulum *de Cohabit. clericorum et mulierum.* Ratio est, quia per se indecens est, et nonnullum periculum continet contra puritatem et munditiam tanti sacramenti. Addit Soto, et probat Suarez, necessitate potius celebrandum sine ministro, quam femina ministrante, quia hoc sit expressius jure prohibitum, et videtur indecentius. Quibusdam tamen in locis jam consuetudine receptum est, ut apud moniales puellæ decem aut duodecim annorum ad id instructæ, ministrare permittantur ibi celebrantibus, quod quidam sine scrupulo, etiam timorati, ob consuetudinem usurpant in provinciis Belgicis, episcopis id etiam scientibus, nec severius prohibentibus. Unde non ausim condemnare id gravioris peccati, ubi consuetudo præscripsit, nec periculum putatur. Hac de re tamen Hispani aut Itali doctores severius videntur loqui, quia in illis nationibus majus periculum aut inordinatio judicatur in similibus.

CAPUT VII.

DE CAUSIS A MISSA AUDIENDA EXCUSANTIBUS.

Quæro primo quænam causæ a Missa audienda excusent.

Respondeo, ex communi doctorum interpretatione, accedente etiam consuetudine hanc interpretationem confirmante, non esse necessariam causam admodum gravem ut quis excusetur. Hinc communiter tradunt theologi jacturam alicujus boni mediocris existimationis excusare, vel etiam cum audiri nequit Missa sine gravi difficultate et labore. Ratio esse potest, quia cum hoc præceptum sit humanum, videtur latum cum tali moderatione dicta, ut labor aut difficultas prudenti judicio existimata rationabilis, aut jactura mediocris, censeatur excusare. Unde plurimum hic facit bona fides existimantis se habere justam causam; per illam enim fit ut a mortali peccato excusentur aliqui in casibus alioqui dubitationi aut disputationi obnoxiis. Ex hac generali resolutione deducuntur casus hi particulares, a theologis expressi.

Primus casus. Si aliquis infirmus sine alicujus momenti incommodo nequeat surgere, aut domo exire; vel si periculum sit reincidentiæ, aut retardationis convalescentiæ, excusatur.

Secundus casus. Si quis ministret gravi infirmitate laboranti, et una tantum missa celebretur, cui non possit interesse nisi relicto infirmo, cum aliqua illius incommoditate. Nec enim opus est ut ministerium plane sit necessarium, ita ut non possit deseri: sed sufficit quod prudenter hic et nunc bona fide putet non relinquendum infirmum, aut timeat ei aliquod incommodum, et ob quod putet se excusari. Similiter dic de aliis operibus misericordiæ, tum corporalis, tum spiritualis.

Tertius casus. Si quis timet jacturam honoris, ut si vir honoratus aut mulier, nequit sine decenti veste in publicum prodire, puta sine pallio quod modo ei deest; aut si nobilis, sine comitatu, deberet progredi foras cum dedecore.

Hic porro habenda est ratio consuetudinis loci, et qualitatis personarum, ne hæc licentia nimis extendatur. Simul etiam videndum an mane secreto tales Missam nequeant audire.

Hinc non facile excusarim rusticas quasdam personas notæ inferioris quæ dicunt se mansisse domi tempore Sacri, quod non haberent nisi calceos laceros, aut inferiores caligas dissutas; vel collaria denigrata, et partim dilacera; maxime si in illis locis agant ubi prima Missa mane celebratur; ad quam non est dedecus venire sine veste decenter apta, cum excusentur ex eo quod adhuc matutino tempore soleant vacare ministeriis sordidis, circa porcos, equos, vaccas, aut culinaria officia et similia.

Quartus casus. Si femina quæ honesta habetur uterum gestet, et ne lapsum prodat, oportet eam domi manere, nec possit

occulte Missam audire. Quantum ad conjugatam gravidam, ordinarie non excusatur a Missa, sicut nec ea quæ menstrua patitur; potest tamen in his quandoque excusatio esse, cum ægritudo aliqua aut debilitas simul jungitur.

Quintus casus. Si maritus uxori præcipiat non exire domo, forte ob zelotypiam vel aliam ob causam, etiam injustam, illa graves rixas timet. Similiter excusatur et fœmina quæ se domi continet, ne sit occasio peccandi alicui a quo scit se perdite amari, quamvis ad id non teneatur, est enim occasio accepta, non data.

Sextus casus. Si timeat quis furtum, domum suam relinquens solam, aut iter facturus, comites itineris deserens ad Missam audiendam, timeat prædones, vel timeat aberrare, quia solus iter ignorat, vel a societate cui se debet jungere, expensas itineris expectet, sitque ei grave incommodum talis jactura. Similes ob causas excusantur pastores pecorum, milites custodientes castrum, vectores mercium, cursores, et similes, qui sine incommodo gravi Missam non possunt audire, vel tempus quo celebrabitur expectare.

Septimus casus. Si oportet multum itineris cum gravi labore conficere. Ut si quis pedes debeat ire ad duas horas tempore turbido et pluvio, vel etiam ad unam tempore ventis et tempestatibus pleno, aut si torrentibus vel aquis multum incommodetur, ut ecclesiam adeat. Hæ causæ sunt frequentes degentibus in agris aut sylvis, loco dissito ab ecclesia, personarum autem, loci, temporis, hic habenda est prudens consideratio, ad judicium de excusatione ferendum.

Octavus casus. Si tempore contagionis timeatur infectio, plebe passim occurrente ad ecclesiam, ad quam non desinunt venire et illi de quibus aliquod periculum timetur. Similiter si transeundum sit per illum locum aut plateam ubi aer pestilens judicatur.

Nonus casus. Excusantur nutrices et matres quæ non possunt relinquere parvulos quos lactant; ad ecclesiam autem eos afferendo, videmus ordinarie quod non solum suam, sed et aliorum debitam attentionem impediant; dum vel ejulantes placant, vel ridentibus arrident, vel aliis modis circa eos occupantur; unde si aliter Missam audire nequeunt, frequenter præstat non audire.

Sed quid de famulis aut filiis-familias qui impediuntur a dominis aut parentibus tempore Missæ?

Respondeo : Si ministerium sit necessarium juxta communem vivendi modum, nec dominus peccat præcipiendo, nec famulus parendo. Si possit differri in alium diem, aut aliam horam, peccat dominus famulum et filium impediendo; ipsi tamen non peccant parendo, si rixam aut detrimentum timeant a domino, quia non videtur Ecclesia cum tali incommodo eos velle obligare. Si tamen id frequenter accideret, suadendum est ut alibi famulatum quærant.

Quid iterum de illis qui operas suas locant ad apparandum nuptiale, aut aliud convivium in die festo, et ita impediuntur illo die, ut non possint vacare Sacro audiendo?

Respondeo idem posse hic censeri quod in priori casu, cum ministerium istud sine incommodo differri non potest, nec præveniri, Missam audiendo. Unde ob hos et similes casus advertenda est generalis regula Cajetani : « Sine rationabili causa omittere Missam in festo, reputatur peccatum mortale. Et hic esto prudens, admittendo pro rationabili causa omnem motivum rationi humanæ consentaneum, etiamsi non fuerit urgens; quoniam deficiente et subsistente ratione, quæ illius conditionis personas libenter ad Missam euntes inducere videtur ad omissionem Missæ in tali casu non incurritur peccatum mortale, quamvis si minus sufficiens est ratio, peccetur venialiter. Et universaliter sic est, quando quis bona fide putat se excusari, et ideo omittit Missam. » Hæc ille.

Hinc etiam resolvo non esse statim condemnandas peccati mortalis puellas, aut adolescentes, qui eo die quo banna matrimonii eorum proclamantur, non intersunt Missæ, si aliam Missam audire nequeant, ut in ruralibus ecclesiis contingit non infrequenter. Tum quod populus tunc si præsentes sint, circumspicere soleat cum risu, et verecundiam aliquam eis afferre; tum quod consuetudo tunc absentandi se videatur eos excusare, adjuncta bona fide.

Quæro secundo qua ætate obliget præceptum Missæ.

Respondent communiter doctores obligare post septennium, quia tunc incipit discretio. Sed, licet verum sit quod ex tunc, ac etiam antea, pueri assuefaciendi sint ad audiendam Missam, illos tamen statim ac usus discretionis incipit dicere obligatos sub peccato mortali videtur mihi rigidum. Tum quia Ecclesia pia mater non videtur velle obligare tam rigide statim ac potest; tum quod practice vi-

deamus majorem partem puerorum, etiam decimum annum attingentium, in ecclesia stare tempore Missæ, huc, illuc circumspiciendo, sine attentione requisita; etiam sociis corridere, colloqui, nugari, nec vim præcepti talis apprehendere. Quis vero eos statim peccati mortalis velit condemnare? Non quod velim dicere eos non esse capaces peccati mortalis ob ætatem, nam sibo c sit, non est difficultas. Sed quod licet, in rigore loquendo, sufficientem ætatem et discretionem haberent ad aliquod peccatum mortale committendum, non videatur tamen Ecclesia tanta sub obligatione seu vinculo tam arcto eos velle statim obstringere, donec perfectiorem rationis usum assequantur, quia divina mysteria plenius apprehendant, et obligationem ac attentionem qualis interesse oportet, plenius intelligant. Quod fere ordinarie circa tempus idoneum, quo idoneitatem incipiunt habere, ad Eucharistiæ sacramentum putarim contingere; quod ipsum confessarii et parochorum prudenti judicio venit expendendum. Alias antea solum venialiter existimarim peccare, ob apprehensionem imperfectam, tum mysteriorum, tum præcepti, ex imperfecto adhuc rationis usu provenientem; per quam fit ut facile negligant attentionem requisitam, et magis præsentes ibi sint corpore, quam mente.

Quæro tertio quænam attentio requiratur ad Missam.

Respondeo debere esse attentionem religiosam ex objecto, sive attendendo ad ea quæ facit sacerdos, tanquam ad res sacras in genere; sive attendendo ad Deum, illum orando et honorando, ac intentionem cum sacerdote orante conjungendo.

Hinc resolvo licere tunc officium persolvere debitum ex obligatione aut pœnitentia, quia non impedit attentionem ad Missam. Voluntarie vero animum rebus non sacris, sed alienis applicare notabili parte Missæ, aut confabulari; peccato non caret mortali.

Quæro quarto quænam pars Missæ notabilis censeatur, ita ut illius omissio mortalis censeatur.

Respondeo, si quis ab initio Evangelii audiat usque ad finem, non peccare mortaliter; imo, secundum aliquos, etiamsi Evangelium non audiat, si tamen usque ad finem persistat, etiam sancti Joannis Evangelium audiendo. Exire ante communionem, et reliquam partem voluntarie omittere, materiam peccati mortalis multi putant, quia communio fit inter partes principales. Similiter dic, si quis voluntarie et sine necessitate exeat ante consecrationem, et utraque facta redeat, censeri omissam partem notabilem, quia essentialis est sacrificio.

Quæro quinto quid dicendum de illis qui confitentur tempore Missæ.

Respondeo id improbandum ordinarie, si confessio sit diuturna, sive partem notabilem occupans Missæ; unde si alia Missa audiri potest, audienda est. Frequenter tamen contingit in parochiis ruralibus ut non facile adsit occasio confitendi, nisi arripiatur tempore Sacri, puta adveniente aliquo ex ordine mendicantium ut concionetur, quia etiam recessurus est statim. Ac tunc non improbo arripi hanc occasionem, etiam tempore Sacri, cum commode aliter fieri nequit. Ratio est, quia finis Missæ est sanctificatio nostra; quem finem cum certius assequamur per confessionem, si nequit separatim Missa audiri et confessio fieri, ob majus bonum expurgandi se a peccato mortali quod confitens prætendit, excusatur ab attentione speciali ad Missam. Quamvis et in disputationem venire possit, an vacare confessioni excludat attentionem necessariam, quandoquidem sufficiat moraliter præsentem esse, rei alicui sacræ vacando, ac intentionem suam cum sacerdote conjungendo.

CAPUT VIII.

DE MISSA PAROCHIALI AUDIENDA.

Missam in parochia propria audiendam decernunt antiqua jura. Unde Sixtus IV, *de Treuga et Pace*, ubi concordiam init inter mendicantes et parochos, præcipit ne mendicantes prædicent populum non teneri audire Missam in propriis parochiis diebus festis, cum jure sit cautum illis diebus parochianos teneri audire Missam in parochiali ecclesia, nisi forte ob honestam causam ab ecclesia ipsi se absentarent. Ita ille in *Extravagantibus communibus*, indicans ex vi juris communis obligationem quamdam fuisse, quam etiam sententiam secuti sunt multi canonistæ. Interim, cum usus et consuetudo fidelium jam aliud insinuet, non censentur peccato obnoxii qui alibi audierint. Recte tamen concilium Tridentin. sess. 22, monendum censet populum a concionatoribus et parochis ut frequenter ad suas parochias, saltem festis majoribus et Dominicis, accedant. Missa enim pastoralis, quæ in parochiis solemniter celebratur, non exiguos fructus et prærogativas habet.

Primo enim ab illo celebratur qui ex justitia tenetur sacrificii sui fructum po-

pulo sibi subdito applicare ; ita ut populus jus habet speciale in illud, sive in fructus ex illo provenientes. Hinc olim Sacrum illud pastorale dominicum vocabatur, ut testatur Baronius ; et ad illud non solum convenit populus, sed et specialiter angeli custodes parochiæ ; nam non solum singulis personis angelos custodes deputatos, sed et toti parochiæ unum vel plures, et ipsi pastorali ultra angelum particularem a nativitate etiam aliquem destinatum esse ut pastori, omnino probabile est. Hinc Petrus Faber inter primos patres societatis Jesu, Ignatio solebat dicere, cum per Germaniam et Genevenses partes hæresi infectas pertransisset, se plurimum auxilii sensisse, sive ad declinandas hæreticorum insidias, sive ad convertendas animas, ex eo quod solitus erat speciali devotione angelos tutelares parochiarum per quas transibat, salutare. Hi ergo specialiter etiam coluntur in communi conventu populi ad Sacrum dominicum, et eorum auxilium imploratur. Patet in oratione quæ post aspersionem aquæ benedictæ decantatur.

Secundo, tunc fit omnium orationum et piorum operum tacita quædam inter omnes communicatio in concursu precum et unione cordium : ita gratia Dei illiusque beneficia, et peccatorum remissio citius et efficacius impetratur ob communicationem, conjunctionem specialem totius fraternitatis, et Ecclesiæ congregatæ in spiritu Christi et gemitu columbæ. Unde hic locum habet quod dicit Chrysostomus, orationem multum proficere quæ cum fratribus fit : » Est enim, inquit, ibi concordiæ conspiratio, copula amoris et charitatis, sacerdotum clamores, qui præsunt ut populi orationes, quæ per se sunt infirmiores, validiores illic complexæ, simul in cœlum evehantur. »

Tertio, in illo conventu Missæ parochialis, censentur oves cum pastore in ovile suum convenire, ubi vocem pastoris audiant et sequantur. Ideo tunc verbum Dei ex officio ab illis prædicatur ; Dei et Ecclesiæ mandata annuntiantur, monetur populus festorum, vigiliarum, jejuniorum et aliorum in hebdomada occurrentium. Unde Tridentinum, sess. 24, c. 4, iterum sic habet : « Moneat episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest ad audiendum verbum Dei. »

Quarto, ibi censentur filii cum patre ad cubiculum genitricis suæ, sive ad sinum matris convenire, ut ejus præceptis aurem præbeant obedientem, juxta illud Ecclesiastici : *Audi, fili mi, disciplinam patris tui, et ne dimittas legem matris tuæ.* Ecclesia enim parochialis matris titulo et honore gaudet, quæ per lavacrum regenerationis in Christo filios gignit ; pastores proprie patres nominari debent, quia parochianos ut viscera sua diligere tenentur, quos in Christo generare, verbi et sacramenti ministerio pascere ex justitia obligantur ; ac in viam salutis dirigere, quasi a Patre æterno et Jesu Christo commissos sibi filios.

Quinto. In Missa parochiali aqua benedicta populus solemniter aspergitur, ut adversus malignos spiritus præmuniatur. Item pro avertendis a parochia malis, et Dei flagellis, atque etiam pro bonis spiritualibus, sed et temporalibus impetrandis ; pro frugibus terræ et aliis supplicationes instituuntur. Unde pastoris est ex officio specialiter mediatorem et intercessorem agere apud Christum et Deum Patrem pro grege, et pro illius salute spirituali, temporali et æterna, Deum placatum ac propitium reddere.

Sexto. In Missa parochiali infirmi parochiæ, præsertim agonizantes, ac alii diversis in necessitatibus sive periculis constituti, communis populi precibus commendantur. Item, pro defunctorum parochianorum animabus (præcipue qui recenter e vita migraverint) precationes fiunt. Denique pro indigentibus et necessitatibus ecclesiæ collectæ instituuntur ad quas parochiani tenentur. Ob hæc igitur et plura alia, ad parochiam suam debet populus frequens convenire, et ad id etiam serio ac crebro monendus est.

Sed quæritur an episcopus possit cogere ut diebus dominicis aut solemnioribus festis populus ad propriam parochiam conveniat.

Respondent communiter fratres ordinum mendicantium, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, et dilatent phylacteria sua, episcopum id non posse. Rationem afferunt, quia episcopus non possit restringere jus commune, quod habetur ex universali consuetudine. Ita Filiucius et alii. Item quia concilium Tridentinum solum dicit ut episcopus moneat populum diebus dominicis aut festis solemnioribus ad propriam parochiam convenire.

Sed in contrarium est praxis quorumdam episcoporum, tum in antiquo jure, tum in jure etiam novo concilii Tridentini fundata, nec non in ratione. Tridentinum enim, sess. 22, in decreto *de Observandis in celebratione Missæ*, cum multa

insinuasset, ac hoc etiam quod jam dictum est, scilicet monendum esse populum ut frequenter ad parochias conveniat, immediate subjungit : « Hæc igitur omnia, quæ summatim enumerata sunt, omnibus locorum ordinariis ita proponuntur, ut non solum ea ipsa, sed quæcumque alia huc pertinere visa fuerint, ipsi pro data sibi a sacrosancta synodo potestate, ac etiam ut delegati Sedis apostolicæ prohibeant, emendent, corrigant, statuant; atque ad ea inviolate servanda censuris ecclesiasticis, aliisque pœnis quæ illorum arbitrio constituentur, fidelem populum compellant; non obstantibus privilegiis ac consuetudinibus quibuscumque. » Ergo ubi populus ad hanc monitionem de frequentanda parochia negligens cerneretur, opportunis remediis potest episcopus providere etiam sub pœnis præcipiendo. Adde quod idem concilium, sessione vigesima quarta, declaret « teneri unumquemque parochiæ suæ interesse ad audiendum verbum Dei; » imo dominicis et festivis diebus præcipit pueros in parochiis erudiri, in rudimentis fidei, et obedientia erga Deum et parentes. Cum autem verbum Dei, aut etiam instructio rudium tempore parochialis Missæ plerisque in locis ruralibus fiat, ad eam parochiani compelli possunt ab episcopis.

Hinc in diœcesi nostra Leodiensi tale exiat decretum : « Parochianos omnes monemus, et eis mandamus ut in suis parochialibus ecclesiis diligentes sint ad verbum Dei aliaque divina audienda, alioquin si eos ad tres continuas septimanas diebus dominicis et festivis abesse absque legitima causa, vel sui pastoris licentia contigerit, volumus contra eos ad pœnas canonicas et statutarias antiquas hujus diœcesis, aliasque arbitrarias procedi. » Ita habetur in synodo, tit. x, c. 4.

Simile decretum habetur in synodo Namurcensi, tit. iv, capite 14. Quis vero hæc audeat condemnare, et patres synodi, inter quos multi docti theologi ?

Quæri etiam potest cur in quibusdam provinciis panis benedictus, et in partes concisus, cunctis præsentibus diebus dominicis datur. Sic in Gallicanis ecclesiis communiter practicatur.

Respondeo panem illum esse cujusdam pacis et unionis christianæ symbolum. At cum olim singulis dominicis fideles communicarent (juxta illud Actorum : *Erant perseverantes in oratione et communicatione fractionis panis*, panis scilicet cœlestis, qui corpus Christi est), successit illa panis benedicti, sed non consecrati sive substantiati participatio. Hinc sanctus Pius, pontifex et martyr, qui vixit anno centesimo quadragesimo septimo, in decretis suis sic ait : « Ut de oblationibus quæ offeruntur a populo, vel de panibus quos deferunt fideles ad ecclesiam, presbyter partes concisas habeat, ut post missarum solemnia, qui communicare non fuerint parati, eulogias omni die dominico exinde accipiant. »

CAPUT VIII.

EXEMPLA DE MISSA AUDIENDA.

Concludo hunc tractatum allatis quibusdam exemplis fructum Missæ audire declarantibus, fructum quoque quem referunt qui illi pie ministrant. Quæ quidem exempla deservire poterunt catechismis.

Ab Ænea Sylvio, qui postmodum papa factus, Pius II dictus est, ad hanc rem exemplum de nobili quodam Illyrico refertur. Hic enim cum assidua et valida admodum tentatione ad suspendium agitaretur, adeo ut cum Job dicere posset : *Elegit suspendium anima mea*, post varios conflictus, et mille attentatos modos, tandem pium quemdam religiosum pro efficaci remedio consuluit. Qui ubi narrantem suam miseriam audivit, statim fraudem et artem diaboli agnovit, ac memor quod quidam discipulus sancti Augustini, ad instantiam cujusdam nomine Hesperii Missam celebrans, dæmones e domo quam insederant fugasset, nobili illi consuluit ut singulis diebus Missam audiret. Placuit ei consilium, et electo aliquo sacellano, prompte idem executus est; ergo a molesta illa tentatione liberatum se sensit. Contingit autem postea sacellanum in viciniam evocari, et hac occasione Missam domini sui negligere, qui licet eam audire optaret, non potuit tamen alibi facile invenire, ideoque ad locum illum vicinum contendit. Sed tarde intercedenti, passionibus et cogitationibus æqualiter onerato, rusticus quidam occurrit, qui cum eum cogitabundum ac timidum advertisset, rogavit quo tenderet. Eo autem respondente se Missam quærere, subjunxit alter : Frustra itaque progrederis, jam enim dicta est. Quod responsum adeo melancoliam nobilis illius concitavit, ut prostrato vultu se ad pedes rustici abjecerit, qui attonitus ac ridens ei dixit : « Tu mihi sagum tuum da, et ego omne meum meritum, quod audiendo Sacrum adeptus sum, transferam. » Placuit nobili

conditio, et permutatione facta, plenus gaudio et devotione, ad ecclesiam abiit. Rusticus, novo lucro lætus, simul cum sago tentationem illam diabolicam induit, quæ nobilem illum exagitare solebat; adeoque in eo vehemens et efficax fuit, ut eodem mane cum laqueo vitam suam finire coegerit, quem reversus ab ecclesia nobilis in via suspensum reperit, et divina voluntate suspendii causam intellexit. Ideoque consilium illud religiosum approbans, in solita sua devotione progressum fecit, ac obtentam jam animæ serenitatem et pacem eodem modo conservare conatus est.

Ad hanc devotionem Missam audiendi etiam referri potest, quod in Vita Elisabeth II reginæ Lusitaniæ, scribitur. Habebat hæc regina puerum omnibus virtutibus ornatum, et præsertim fidelitate, per quem eleemosynas faciebat; alium quoque perditis moribus habebat, qui de hoc studioso puero talia ad regem detulit, quod ipse rex eum interficere decreverit. Quapropter jussit cuidam calcis artifici, ut cum tali die et hora ad eum misisset quemdam puerum, eum in calcariæ fornacis medium projiceret. Puerum igitur rex die et hora dicta illuc misit. At cum solitus esset in ecclesiam ingredi cum campanæ sonitum audiebat, qua significabatur Hostiæ ad populum ostensio, et ibi permanere usque ad finem; tantum spatium in nonnullis ecclesiis consumpsit, ita Deo disponente, ut hora data præterierit. Tunc rex exitum cum scire vehementer desideraret, alterum puerum calumniatorem ad calcis artificem misit, ut sciscitaretur num perfecisset quod a rege sibi impositum fuerat. Ille autem hunc puerum esse existimans, de quo rex locutus erat, eum in fornacem projecit. Hoc modo summus ille judex innocentis causam tutatus est, et reum debito supplicio affecit, in eum illud malum convertens, quod ipse alteri moliebatur. Hoc casu rex veritatem agnovit, et pœna hujus tam inopinati exitus alterius pueri innocentiam, et alterius improbitatem cognovit. Ac multum eum postea rex dilexit, tum ob virtutem, tum ob devotionem ad Missam.

Audi et aliud pietatis in Missa audienda exemplum. Thomas Morus, martyr, regni Angliæ cancellarius, quod ad Dei cultum attinet, religiosam pene vitam ducebat, singulis diebus ante alia negotia quæcumque (studiis interdum valde matutinis exceptis) Sacrum audiebat. Quod quidem quotidianum pensum ita defixum habebat, stricteque observabat, ut a rege ipso forte accersitus cum Sacro audiendo intenderet, ad regem iterum et tertio vocatus venire noluerit, donec totum absolutum fuisset, vocantibus et urgentibus eum, ut relicto Sacro regem accederet, respondens « se meliori domino obsequium præstare, et perficere prius oportere. Quod memorabile factum plane simile est ei quod Carolo Magno imperatori exhibuit sanctus Ludgerus, episcopus primus Monasteriensis. De quo alibi dixi.

De eodem Thoma Moro refertur, quasi licet jam foret cancellarius, nihilominus non detrectabat Missæ cantandæ instar inferioris clerici, cum superpellicio in parochia assistere, et cum allis in choro cantare, imo et in processione quandoque crucem, ut solent inferiores ministri, anteferre. Ac cum hoc quidam reprehenderint tanquam nimis humile, respondebat ipse magno se honori ducere, quod supremo Regi obsequium hac in re ac ministerium posset exhibere, magis quam regi terreno in officiis et muneribus publicis impendere. Nempe suo exemplo condemnabat quorumdam adhuc vigentem arrogantiam, qui putant indecorum sibi assistere psallentium choro, aut etiam celebranti sacerdoti ministrare, quo nihil honorabilius, cum id sit officium exercere angelorum psallentium Deo, et sacrificio assistentium.

Audienda est autem Missa integre, quod sequenti exemplo declaratur.

Refert Hieronymus Mengus duos simul socios ad venationem profectos, quorum unus ea die Missam audierat. Cumque jam essent in aperto campo, subito ecce horrenda commovetur tempestas, fulgurum vis et incursus pluviarum. Verum nihil æque terruit eos, ac tremenda quædam vox in aere audita. quæ dum sonat: « Occide, occide, » ille qui Missam non audiverat, fulmine ictus repente concidit. Quo spectaculo concussus alter, modo huc, modo illuc discursans, denuo vocem audit: « Occide, occide istum: » cumque miser iste nihil præter fulminis ictum expectaret, aliam audivit vocem dicentem: *Non possum*, quia hodie audivit, *Verbum caro factum est.*

Refert quoque Pinellus, ex discipulo et aliis, de duobus sartoribus quorum uni, quia quotidie Missam audiebat, omnia cedebant ex animi sententia, abundeque suppetebant quæcumque ad uxorem ac liberos alendos erant necessaria. Alteri vero, etsi nullos haberet liberos, nullique labori parceret, adeo ut ne festis quidem

diebus cum uxore sua vacaret a laboribus, nihilominus tamen continua in paupertate ac miseriis erat vivendum. Quæsivit hic ab altero unde tanta illi prosperitas; qui respondens illi : Cras, inquit, mecum veni, et ostendam tibi. Venientem sequenti die secum duxit ad Missam, qua finita redire jussit ad labores. Postera die idem facit, et cum tertia quoque die idem repetere cogitaret, respondens illi pauper : « Viam, inquit, amice, quæ ducit ad templum et Missam non ignoro; hoc ex te quæro, unde tanta tibi prosperitas? » Tum alter : « Ex Missa, inquit, ut opinor, secundum illud Christi : *Primum quærite regnum Dei, et reliqua omnia adjicientur vobis.* » Pauper hoc dictum Christi accuratius considerans, apud animum suum constituit, deinceps singulis diebus Missam audire; ex quo tempore omnia illi prospere successerunt.

Maxime vero Deo placet, dum Missæ non solum quis præsens est, sed et ministrat.

De divo Thoma Aquinate legimus, quod speciali erga Eucharistiæ sacramentum devotione afficeretur, soleretque quotidie Missæ offerre sacrificium; nec de hoc contentus, etiam alterius fratris Missam auscultabat, cui etiam ut plurimum inserviebat. In ipsa vero sacramenti elevatione legere solitus traditur illud ex cantico Augustini et Ambrosii : *Tu Rex gloriæ, Christe; Tu Patris sempiternus es Filius*, etc., usque ad finem (Surius, in Vita ejus).

Sancta Mechtildis virgo vidit animam cujusdam conversi in magna claritate, eo quod speciali devotione et diligenti studio ubicumque poterat, ad altare serviebat.

In Chronicis quoque fratrum eremitarum sancti Augustini, narratur de Joanne Ratione, insignis virtutis juvene, qui sacerdotibus omnibus indifferenter ad Missam summa cum diligentia libentissime ministrabat. Per aliquot autem ante obitum dies ad eum veniens philomela, quotidie ante fenestram suaviter canebat; et interrogatus quid sibi ea vellet, respondebat jocose sponsam esse suam invitantem se ad paradisum. Hic die quadam ad Missam ministrans, vidit super altare lucem divinam et eadem die cœpit decumbere, et magna cum devotione spiritum reddidit Creatori. Hæc meruit pium ejus obsequium in Missæ sacrificio.

Vide et aliud exemplum in tractatu de Matrimonio, ubi agemus de instructione puerorum, quod a pueritia a parentibus sunt assuefaciendi ad audiendam Missam, et illi inserviendum.

DE CONTEMPTORIBUS MISSÆ PUNITIS.

Sicut Deus remuneratur pios Missæ veneratores, ita in contemptores ultionem exercere solet. In Gauda civitate Hollandiæ, contigit catholicum quemdam civem graviter decumbere, ridebant eum quidam calvinistæ sectæ, dicentes cum ludibrio, facilius eum defungi posse, si Missam prius audivisset. Sic quidam ex illis vestes sacras in medium profert, et illis induitur. Paratur mensa, adest subornatus diaconus et subdiaconus; canitur Introitus, et quædam alia juxta cæremonias Ecclesiæ. Ubi perventum est ad *Agnus Dei*, ecce festinus accurrit famulus sacrificantis, dicens uxorem ejus coarctari doloribus partus. Ille protinus, exuto habitu, festinus domum sese proripuit. Inter eundum nuntiatur ei uxorem duos gemellos enixam. Sed mox hoc nuntium convertitur in luctum, quia uterque extinctus est. Uxoris deinde cubiculum ingressus, eam cum morte conflictari, et jam mori videt. Postridie et ipse peste corripitur, cum omnibus qui ministerio vel cantu, præsentiaque sua huic sacrificio adstiterant. Catholicus vero ex infirmitate convaluit. Contigit id anno 1574.

Non absimile contigit prope civitatem Harderwikum. Catholicus quidam in die Cinerum agebat ibi in diversorio inter hæreticos; qui cum jentaculum sumerent, et catholicum ad id invitarent, renuit ipse ob jejunium. Illi hominem contumeliis afficiunt, dicentes, si Sacrum audivisset, jam faciliorem fore ad jentandum. Mox quidam ex illis prosiliens : Ego, inquit, ejus votis satisfaciam; arripiensque orbem mensæ, elevavit in despectum Sacrificii. Sed mox elevata brachia obriguere ut ad se reducere non posset; et paulo post ibi expiravit.

In Africa, pueri pascentes pecora dixere invicem ludentes : Venite, celebremus Missam, ut fit in ecclesia. Ordinarunt ergo unum qui ageret presbyterum, alios qui agerent ministros, et in saxo quodam altaris instar erecto, panem apponentes, juxta Ecclesiæ morem pronuntiabat verba consecrationis, quæ aliquando assistentes Missæ audierant. At ignis cœlitus consumpsit omnia, ita ut nihil nec saxi, nec eorum quæ apposita erant, relinqueretur. Illi vero corruentes semimortui, nec loqui, nec surgere valebant. Cum domum hora solita non redirent, advenere parentes, et humi jacentes invenerunt, nec

ignîti sunt ab illis, nec vocem elicere potuerunt. Referunt ergo eos domum servi vivos cum stupore, diesque tota et nox præteriit; et licet crebro eos interrogarent, causam dicere nequiverunt. Sequenti tamen die ad se reversi, retulere quæ contigerant, deductis parentibus ad locum ubi ignis vestigia remanserant. Illi ergo rem stupentes admonent episcopum civitatis. Qui perculsus magnitudine et novitate miraculi, cum omni clero festinus accurrit, videnque pueros, et rursus ab eis quæ evenerant audiens, cœlestisque ignis vestigia intuens, pueros quidem omnes continuo in monasterium immisit, locum vero monasterii fecit latissimum; supra locum autem ignis ecclesiam construxit, et sanctum erexit altare.

PARS QUINTA

RESOLUTIONES QUÆSTIONUM ALIQUOT PASTORALIUM DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

CAPUT PRIMUM.

DE APPROBATIONE CONFESSARIORUM.

Quæro primo an habens beneficium parochiale in una diœcesi, possit audire confessiones ex consensu parochorum illius diœcesis.

Respondeo « ex vi juris communis posse,» quia beneficium parochiale (actualiter scilicet, et quod jam non dimiserit) reputatur idoneum simpliciter, etiam pro buocumque loco; ita ubique sit proxime capax jurisdictionis, ideoque eam possunt parochi etiam alterius diœcesis delegare alterius parocho, tanquam idoneo et approbato. Quare cum dicit Tridentinum, sess. 23, cap. 15, eum qui habet beneficium parochiale idoneum esse ad audiendas confessiones, non restringit ad unam diœcesim; quinimo æquiparat eum illi qui ab episcopis est approbatus, sive cujuslibet diœcesis episcopo. Et hanc fuisse sententiam theologorum omnium, ac jurisperitorum Salmanticensium, attestatur Suarez; et est satis communis opinio. Hinc sequitur parochos in confinio duorum episcopatuum agentes, sese mutuo posse advocare in auxilium confessionum audiendarum suorum subditorum, communicata sibi mutuo jurisdictione.

Dixi, «id posse ex vi juris communis,» nam posset episcopus hanc delegationem impedire, et statutum facere ut nemo in suo episcopatu possit confessiones audire, nisi a se approbatus, et præcipere ut nullus parochus possit jurisdictionem suam concedere, nisi taliter approbato. Id vero tunc observandum foret, atque hanc esse praxim aliquorum episcoporum asseritur, cui omnino standum est, maxime ubi per decretum publicum constat.

Quæro secundo an approbatus ab uno episcopo simpliciter et absolute, hoc est, non restrictive ad hunc vel illum locum, censeatur approbatus pro tota Ecclesia; ita ut possit audire confessiones ubique terrarum, si modo ei licentia datur a parochis.

Respondeo 1° probabilem esse affirmativam partem quam cum Suarez tenent multi theologi. Iterum tamen hic advertendum an diœcesanum statutum aliquod non sit, prohibens licentiam dari nisi approbatis a se, ut jam dixi.

Respondeo 2° negativam partem securiorem esse, ac multis etiam theologis placere. Illam docent Emmanuel Sa, Rodriguez, Miranda, Vasquez et alii. Et videtur fundamentum habere in concilio Tridentino dicente sacerdotem, ut confessiones audiat, debere approbari ab episcopis; ubi dum dicit,« ab episcopis,» et non« ab episcopo,» videtur singulorum episcoporum approbationem requirere pro quolibet episcopatu. Unde et pontifices communiter dum religiosis concedunt potestatem audiendi confessiones, adjiciunt conditionem, si nimirum sint approbati ab ordinario loci; atque hoc non intelligitur de quolibet episcopo confuse, sed de episcopo loci ubi audiunt confessiones. Ergo similiter dicendum debere approbari sacerdotem ab episcopo diœcesis in qua audire vult confessiones. Neque eadem est ratio de habente parochiale beneficium. Ratio enim diversitatis esse potest, quia approbatio annexa curæ pastorali est antiqui juris, et est derivata in parochos ab Ecclesia universali; modus autem approbationis simplicium sacerdotum est a jure novo concilii Tridentini, qui eam committit episcopis.

Refertur quoque ad hanc rem, congregationem cardinalium consultam per archiepiscopum Valentinum, an approbatus per alium quam per episcopum Valentinum censeatur approbatus in diœcesi Valentina, respondisse negative. Cujus rei mentionem facit Rodriguez in explicatione bullæ *Cruciatæ*. Sed, ut verum fatear, multæ resolutiones congregationis referuntur hinc inde ab auctoribus diversæ opinionis hac in materia, quæ parum authenticæ videntur, aut non ita firmæ fidei. Quod si super jam dictis novissimam aliquam resolutionem datam constet, illi standum; nulla certa hactenus mihi innotuit.

Quæro tertio quid de sacellanis, sive de coadjutoribus pastorum, qui tantum approbantur pro hoc loco ab episcopo determinato.

Occasione ipsorum motæ fuerunt quæstiones subsequentes in diœcesi nostra Leodiensi, anno 1624, et præsentatæ Clarissimo et admodum Reverendo Domino Joanni a Chokier, vicario generali. Responsionesque subjectæ ab eo signatæ sunt, me præsente.

QUÆSTIONES QUOTIDIANÆ PASTORES ET SACELLANOS CONCERNENTES.

Quæritur 1° utrum sacellanus alicujus pastoris possit audire confessiones parochianorum alterius pastoris in aliena parochia.

Respondeo : Non potest, si non sit approbatus pro illa.

Quæritur 2° utrum sacellanus possit audire confessiones alienorum adventantium ad parochiam in qua deservit.

Respondeo : Potest, si cum licentia pastorum suorum, saltem interpretativa accedant; quam tamen facile non præsupponant, nisi ex fere certis indiciis.

Quæritur 3° utrum sacellanus transiens ad ministerium alterius parochi, debeat denuo approbari pro ista nova parochia.

Respondeo : Debet approbari de novo pro illa, si nunquam pro illa fuerit approbatus.

Quæritur 4° utrum sacellanus qui aliquando deservivit alicui parochiæ, propter vel mortem, vel absentiam pastoris, omnis pastoris munia exercens, postea transiens ad alium pagum, ut officium sacellani tantummodo agat, debeat pro illo approbari, quandoquidem majus officium exercuerit.

Respondeo : Debet pro illo pago approbari.

Quæritur 5° utrum pastor habens erectam confraternitatem in sua parochia, possit audire confessiones alienorum adventantium ad se, indulgentiarum lucrandarum gratia titulo rectoris confraternitatis, et an possit similiter tunc ejus sacellanus.

Respondeo : Potest id pastor, non titulo rectoris confraternitatis, sed virtute licentiæ, saltem interpretativæ, datæ a propriis pastoribus. Potest et sacellanus approbatus.

Quæritur 6° utrum alii pastores non possint in isto loco confraternitatis confessiones alienorum audire, similiter et eorum sacellani.

Respondeo : Possunt, cum licentia illius qui habet ibi jurisdictionem. Sacellani autem ipsorum non possunt, nisi sint approbati pro illo etiam loco, aut nisi suos ibi audiant.

Quæritur 7° utrum etiam pastor in propria parochia possit audire confessiones alienorum, etiam alterius diœcesis, adventantium ad se; similiter an et ejus sacellanus.

Respondeo posse si ex fraude non accedant, sed occasione, vel indulgentiæ, vel peregrinationis, vel rationabili alia causa, ibi existentes volunt confiteri.

Si autem suspicio sit venire ad fugiendam auctoritatem propriorum pastorum, non possunt audire.

Signatum erat. *Jo. a Chokier, canonicus et vicarius Leodiensis.*

Ex quibus adverte 1° gravem esse errorem quorumdam sacellanorum, qui pro certa parochia approbati, immiscent se audiendis confessionibus quorumcumque, etiam extra parochiam pro qua sunt approbati.

Adverte 2° multo magis tales errare, si in aliena diœcesi audiant, errare quoque pastores qui eos advocant ad sibi auxiliandum. Quod videmus practicari erronee in parochia de Fagnolle, subdita Namurcensibus, ubi solitus erat advocari pro auxilio pastoris ad confessiones excipiendas, sacellanus aliquis in Matania (qui est locus diœcesis Leodiensis), approbatus ac pro illo solum pago admissus.

Adverte 3° errasse quoque gravissime pastores aliquos, qui titulo confraternitatis rosarii in parochia sua erectæ, putarunt sibi licentiam per hoc factam, absolvendi a quibuslibet casibus reservatis, eo quod in aliquibus bullis pontificum ea de re fiat mentio. Sed non adverterunt eam auctoritatem concedi confessariis ordinis fratrum prædicatorum, non vero quibuslibet confessariis. Nec fratres prædicatores hanc auctoritatem aliis possunt communicare, etiam pro illis qui confraternitati adscribuntur absolvendis.

Adverte 4° errare etiam eos qui, relicta cura pastorali, putant sibi licere virtute prioris pastoratus, sive approbationis per illum, audire confessiones in tota diœcesi; non obstante quod aliam curam pastoralem non suscipiant. Concilium enim Tridentinum expresse dicit, quod illi censeantur approbati, « qui parochiale beneficium habent, » quod intelligitur de actualiter habentibus, unde illis dimissis cessat non solum jurisdictio, sed et approbatio, nisi ab episcopo iterum petatur. In quo ad-

verti olim errorem contingere in oppido Thudinensi, ubi annuatim fere ad administrationem curæ (quæ capitulo incumbit) admittebantur novi sacerdotes, et ad hujus effectum procurabat capitulum eos ab episcopo approbari : illi autem non obstante quod post annum unum vel alterum illam administrationem dimitterent, ingerebant se audiendis confessionibus quorumcumque in diœcesi, sine nova admissione sive approbatione, virtute prioris approbationis, qua ad curam administrandam dicebant approbatos fuisse.

Adverte quinto. Quantum ad septimum attinet, responsio ista conformis est resolutioni generali quam dant communiter theologi de iter agentibus, aut peregrinantibus. Dicunt enim quod licet olim peterent facultatem a proprio parocho ut aliis in itinere possent confiteri, nunc tamen ex consuetudine, sive tacita licentia pastorum aut episcoporum, posse confiteri parocho loci ad quem perveniunt, vel sacerdotibus ibi delegatis. Referturque Eugenius IV declarasse id etiam habere locum in annua confessione et communione. Dicunt tamen esse necessariam bonam fidem et veram causam ; nam, si quis tantum ageret iter ut fugiat auctoritatem proprii pastoris, non foret absolvendus. Videri potest Suarez, allique ab eo citati. Et certe, moraliter loquendo, necessarium videtur hanc concedere licentiam, vel expressam vel tacitam, ut hi quos a parochiis certis de causis abesse contingit ad tempus, confessariis quos pro opportunitate repererint, possint confiteri, tum qui timentes Deum statim ubi peccato mortali verentur se obnoxios, confessariis occasione oblata solent uti; tum quia pii festa beatæ Virginis et alia principalia haud solent præterire sine confessione, et cum tunc contingat abesse a proprio parocho, grave eis foret sine sacramentis remanere. Unde non puto morosius hinc agendum a pastoribus, sive propriis, quasi debeant improbare similem tacitam licentiam ; sive extraneis, dum bona fide requiruntur ad excipiendas talium confessiones, quibus ad parochos non est facilis recursus. Contigit alicubi quemdam ad sua negotia iter agentem, divertere in itinere ad parochiam aliquam Missæ audiendæ gratia, ac ibidem obsecrare parochum ut exciperet confessionem suam, ut tutius iter suum perficeret, peccato aliquo, cujus conscius sibi erat, expurgato. Parochus hac in re scrupulosior renuit, tanquam non habens facultatem absolvendi non subditum sibi. Eodem die contigit eum in nemore quodam propinquo a prædonibus spoliari et interimi. Re ad parochum delata, non potuit non graviter contristari, et seipsum coarguere, quod huic animæ opem non attulerit, rejectis scrupulis excipiendo in confessionem, cum etiam divina inspiratione ad id petendum tunc impulsus videretur. Similes multæ causæ faciunt ut prudenter tacitam illam licentiam in favorem pœnitentium datam interpretemur. Imo quidam a jure datam dicunt, cujus consuetudo testis existit, et id fundari potest in declaratione Eugenii IV, de qua Cajetanus, v° *Absolutio*.

Quæritur vero iterum hic an iter agens per diœcesim alterius episcopi, ibi confitens possit absolvi a casu episcopo suo reservato, si ibi non est reservatus. Respondeo : Affirmativa probabilis est, et eam multi theologi sequuntur. Ratio est, quia eo ipso quod iter agit per aliam diœcesim, et ibi confiteri potest, absolvi etiam potest more incolarum illius loci, quandoquidem confessarii illius diœcesis non teneantur scire casus reservatos, absolvi potest a quolibet confessario. Si etiam ibi est reservatus, potest absolvi ab illis qui ibi habent potestatem super reservatis. Consuli potest Navarrus, cap. XXVII, n. 27; Suarez, disp. XXX, sect. 1; Filiucius, tract. VII, cap. X.

CAPUT II.

DE OFFICIO CONFESSARII.

Quæro primo quid faciendum confessario qui videt pœnitentem esse in occasione peccati.

Respondeo : Si sit occasio proxime peccandi mortaliter, tenetur confessarius exigere a pœnitente propositum firmum eam tollendi. Ut autem proxima judicetur, duo debent concurrere. Primo, ut sit voluntaria ; si enim vitari non possit moraliter loquendo, et ab alio potius censeatur illata quam assumpta, non reddit indignum absolutione. Secundo, debet esse talis ex suo genere, ut statim vel quasi statim illa data homo in mortale cadat, sive ut nata sit, frequentissime homines similis conditionis ad talia peccata inducere ; vel experientia doceat talem effectum habere in hoc pœnitente. Hic vero ad judicandum multa prudentia debet uti confessarius. Nam uni occasio proxima est, quæ eadem in alio talis non judicatur. Exempli gratia : frequentatio popinæ uni est proxima occasio ebrietatis et aliorum peccatorum mortalium, quæ alteri talis non censetur, licet aliquando etiam inde peccare eum contigerit. Item frequentatio cum hæreti-

cis uni est occasio hæresis, aut dubietatis in fide; alteri firmiori non est. Item conversatio cum puellis alicui adolescenti est causa luxuriæ, vel in actu, vel in cogitatione; similis occasio non censetur proxima alteri, qui aliquando, aut raro, propter hoc peccat. Item lectio librorum de amore tractantium uni potest esse præcipitium, alteri nonnisi veniale censeri. Cum ergo occasio censetur proxima alicui, talis non potest absolvi, nisi proponat tollere; si autem non sit proxima, potest absolvi.

Sed quid si pœnitens dicat se non posse sine scandalo, vel infamia, vel gravi incommodo, tollere?

Hujusmodi casus sunt quotidiani, et multum timoratos confessarios torquent. Exemplum sit. Famulus et ancilla in eadem domo conversantes, sibi mutuo carnalium cogitationum et tactuum occasio sunt, et allegant se eam domum non posse deserere sine gravi incommodo, quia alibi ministerium non sunt reperturi. Item filiusfamilias male conversatur cum ancilla aut consanguinea cohabitante, vel etiam sorore, et dicit se non posse deserere paternam domum, nec idipsum fieri posse ab altera. Item adolescens in matrimonium optat aliquam puellam, nec potest eam alloqui sine motibus carnis in quibus solet delectari, et sic est in frequenti statu peccati, sed hanc familiaritatem ob matrimonium prætensum negat se posse deserere.

Respondeo, in his et similibus casibus, videndum esse an sit aliquod remedium quod, susceptum a pœnitente, credatur posse ipsum cum Dei gratia præservare a lapsu. Atque ita pœnitens si admittat tale remedium, cum proposito non consentiendi ulterius peccato, posset absolvi. 1° Moneatur, resoluto animo personæ cum qua male versatur, repræsentare periculum in quo sunt, et quod ob illud sibi denegetur absolutio; ideoque obsecrare eam debet in Domino, ut meliorem jam ineat rationem vitandi peccati et periculi. 2° Eliciat propositum efficax non conversandi in tenebris cum illa, aut in loco remotiori et solitario efficacius ad peccatum inducente. 3° Paratus sit non solum loca, sed et occasiones quas judicat maxime proximas sibi, sive ordinarie initium peccato dantes, evitare: puta aspectus nimis fixos illius personæ, aut manuum facieique attactus, blanditias et illecebras omnes. 4° Ordinetur ei brevis oratio aliqua jaculatoria, qua quotidie propositum renovet non cadendi, idque matutino tempore, vel etiam ter in die, mane, meridie, vesperi. Item salutatio ad Christum, beatam Virginem, angelum custodem, et ad hunc effectum precatiuncula per *Ave, Maria*, vel genuflexio cum reflexione mentis. Item quoties cogitatio prava inciderit, cruce signet pectus, cor elevando in Deum, et similia. Si hæc observare se omnino paratum offerat, atque alia quæ confessarius ex Spiritus instinctu suggerere potuerit (inter quæ esse poterit frequens confessio et communio, frequens Missæ auditio), poterit talis absolvi.

Sed quid si adhuc reincidat, et absolutionem iterum iterumque reincidens petat?

Respondeo non ideo negandam, si propositum firmius quam antea repetat; præsertim si aliquantum se contineat, et diminuat numerum peccatorum, ita ut aliqua inchoatio aut spes emendationis possit adverti. Quod si nulla est tandem apparentia aut spes emendationis, sed potius ruina in pejus, dicendum ei, et rememorandum illud Christi: *Si oculus tuus, aut pes, aut manus, scandalizat te, projice eum.* Hoc est, licet aliquis tibi tam commodus aut necessarius videtur, quam est oculus, aut pes, aut manus, et tamen propter illum tibi ruina est salutis, melius tamen est ut ejus emolumentis careas, quam ad illum pertraharis in gehennam; ideoque separa te ab illo, quamvis conjunctissimus tibi sit et utilissimus. Sicut enim præstat ut cum uno oculo, pede, manu, ingrediaris regnum cœlorum, quam cum duobus mittaris in gehennam, ita et hic. Hic est discursus Jesu Christi, de quo supra iterum dixi, sæpe repetendus, et pœnitentibus in periculo agentibus fortiter inculcandus; ut « solvant vincula colli sui, et colligationes impietatis, ac fasciculos deprimentes, » sive occasiones illas pertrahentes in gehennam, imploret vero confessarius auxilium Spiritus pro illis ac pro se, ut juxta prudentiam spiritus illis possit consulere et opem ferre.

Quæro secundo quid faciendum confessario qui videt pœnitentem versari per ignorantiam in statu de se malo. Exempli gratia: Possidet quis fundum alienum putans suum. Item habet contractum usurarium, bona fide putans non esse talem. Item conjunctus est matrimonio cum ea cum qua impedimentum dirimens intercedebat, sed id ignorat.

Respondeo: Si ignorantia est crassa vel supina, tenetur eum monere et instruere. Si est invincibilis, non tenetur, nisi speret

fructum, et sine scandalo ac gravi incommodo locum putat monitioni cum efficacia. Quod si timet non profuturam, sed potius graves perturbationes, debet tacere. Ratio est, quia tunc solum permittit in pœnitente statum materialis peccati, cum ille excusetur ob ignorantiam invincibilem.

Sed quid si circa illa interrogetur a pœnitente, vel ob aliquam dubitationem, vel ob aliam causam?

Respondeo quod tunc debeat respondere secundum veritatem, quantum satis est pro interrogatione; quia juste interrogatus tenetur ex officio respondere, nec potest pœnitentem in errore confirmare suo silentio.

Quæro tertio an confessarius possit excipere confessionem mulieris cum qua peccavit.

Respondeo non esse jus positivum, nec divinum aut naturale, quo id vetetur, quia potest esse emendatus sacerdos, et rite conferre sacramentum, et ex altera parte potest adesse vera contritio. Ita Suarez et Filiucius, tract. VII, *de Confess.*, cap. IX. Constitutione tamen particulari alicujus diœcesis id potest prohiberi, ex eo quod quandoque per hoc tollatur erubescentia, quæ est pars pœnitentiæ, et quod non ita decens judicetur. Sic in statutis antiquis Leodiensis diœcesis, capite IV, ordinabatur sub pœna excommunicationis, ut sacerdotes non audirent eas feminas cum quibus peccassent, de peccatis quæ patrassent cum eis; quod maxime videtur fuisse ordinatum ob concubinarios qui suas concubinas audiebant. Additur tamen in illis statutis, ut presbyteri consocios et fautores peccati sui ut mediatores, non audiant, sed mittant eos ad honestos confessores, nisi necessitas hoc, ut in casu præcedenti, exegerit. Sed cum hæc non repetantur in postrema synodo, non puto obligare nisi quatenus juri divino sunt conformia.

Petes quid si sacerdos peccaverit cum filia confessionis, vel actu, vel voluntate, teneturne eam circumstantiam exprimere.

Respondeo non teneri, quia id non mutat speciem peccati, nec est incestus, quamvis non negem inde aggravari peccatum. Tenetur vero exprimere an illa mulier de qua cogitavit et consensit, fuerit ab eo baptizata, vel an illius aliquam prolem baptizarit; quæ tunc ob cognationem spiritualem est species quædam incestus; hocque advertere debent parochi quibus id posset contingere.

Quæro quarto quid faciet sacerdos si male pœnitentem absolverit, et defectus sit circa substantiam.

Respondeo debere monere pœnitentem admissi defectus, quando sine gravi nocumento ipsius confessarii, et sine scandalo fieri potest. Exempli gratia: Si absolvit eum quem non poterat defectu jurisdictionis; item si absolvit a reservatis, cum non haberet potestatem; item si absolvit eum qui non proponebat abstinere a peccato mortali, nec habebat quidem attritionem; item si error in forma contigerit, aut dormiens non intellexerit pœnitentem. Quod si grave incommodum aut scandalum ex monitione oriundum prævidet, dolere debet de peccato commisso, et relinquere pœnitentem in bona fide, quia per sequentes confessiones poterit justificari.

Sed quid si sacerdos in causa fuit quod pœnitens alienum non restituat?

Respondeo: Si non imposuit ei restitutionis onus, cum pœnitens ad id teneretur, peccavit contra religionem, suum ministerium negligenter et indebite exercendo. Non tenetur tamen ad restitutionem ipsemet, quia non peccavit contra justitiam respectu damnum patientis. Si vero positive consuluit, aut induxit ad non restituendum, tunc tenetur monere pœnitentem de male consilio dato; si vero non fecerit, aut jam pœnitens ob illius moram factus sit impotens, tenetur de damno.

Quæro quinto quid faciet confessarius erga pœnitentem qui nullum fecerit examen, vel insufficiens.

Respondeo: Si confessarius existimet se posse defectum supplere interrogando, et is paratus sit examinari, potest audiri et absolvi; nam magnam supplet diligentiæ partem (maxime idiotis), voluntas qua desiderant interrogari et respondere. Et ita ordinarie practicandum circa rudes; nam experientia comperimus inutiliter remitti, quia vel non redeunt, vel æque imparati redeunt. Quod si pœnitens aliquantum peritus sit, et a longo tempore non confessus, involutusque variis generibus peccatorum, suaviter quoad fieri potest, ei persuadeatur ut prævie per aliquid temporis se disponat.

Quæro sexto an confessarius, si videat pœnitentem omittere vel oblivisci alicujus peccati, teneatur illum de eo interrogare.

Respondeo ordinarie teneri, quia cum agat partes judicis, munus ejus est curare integritatem sacramentalis hujus judicii. Dico ordinarie, nam quandoque contingit

quod pœnitentes non existiment esse peccata mortalia, quæ talia judicat confessarius, ex bona fide vel ignorantia non putent se teneri ad ea confitenda, nec fructus speretur interrogando et monendo; tunc potest non interrogare, ut supra dixi.

Sed quid si interroget confessarius, et neget pœnitens se fecisse, cum tamen sciat confessarius tale peccatum ab eo commissum?

Respondeo: Si sciat viam aliquam extra confessionem, potest ea uti ad eum convincendum; quod si nihilominus neget, regulariter tenetur ei credere, aut existimare illum esse confessum, aut alia ex causa posse excusari ad non aperiendum peccatum. Nam ordinarie in hoc foro standum est pœnitenti, tam pro se quam contra se. Quod si via confessionis alterius complicis novit, non potest eum convincere; prudenter tamen potest interrogare, ita ut non advertat pœnitens ex alterius confessione venire. Et tamen si neget, non potest absolutionem negare, quia non magis tenetur uni quam alteri credere. Frequenter contingit in confessione quod uxor asserat aliquid et illud maritus neget; sic et in aliis pœnitentibus complicibus peccati, unus suo modo, alter plane diverso factum enarrat. Quid faceret confessarius? Licet pro una parte magis quam pro altera veritatem stare moraliter colligat, tamen non potest aliud dicere, quam :« Judicet Dominus inter me et te.» Posset tamen fieri ut propriis oculis peccatum viderit, vel peccatum blasphemis et injuriosis verbis audierit, sciatque certo personam non esse de ea confessam, sed perniciose mentiri, nec ullo modo posse excusari. Tunc non debet absolvere, cum certus sit de indispositione.

Quæro septimo quid agendum sit confessario cum illo qui ignorat necessaria scitu ad salutem, puta mysterium Trinitatis et Incarnationis, et alios fidei articulos?

Respondeo: Antequam absolvat, debet eum docere saltem ea mysteria, quæ esse necessaria necessitate medii docent theologi: nempe Deum unum esse, tres personas, Patrem, Filium, et Spiritum sanctum; atque Filium pro nobis carnem sumpsisse, et per mortem suam nos redemisse, non Patrem, non Spiritum sanctum; denique in sacramento Eucharistiæ nobis dari corpus et sanguinem Filii Dei conjunctum divinitati. Mirum profecto est quanta passim in pagis ignorantia circa hæc, ita ut nihil distincte, vel explicite norint istorum, eo quod a confessariis non interrogentur de his. Nam regulares confessarii, dum ad eos accedunt rustici, præsupponunt hæc edoceri a pastoribus; pastores cum aliquoties hæc in catechismis dixerint, supponunt suos ista non ignorare. Sed falsa est suppositio, quia frequentissime quæ publice in genere dicuntur, contingit non apprehendi a multis rudioribus in particulari. Unde necessarium est tales sigillatim interrogari, imo et repeti, ac eis morose inculcari. Obsecratos igitur in Domino velim confessarios ac pastores rudium ut hic diligentem operam navent, cum suavitate et patientia, et per experientiam reperient se non infructuose laborare. Variis in locis confessiones rusticorum excepi, et eos interrogans de Trinitate, pro responso accepi, tres esse Deos, unam personam; vel unum esse Deum, sed tria corpora. Item dum interrogarem quæ persona carnem assumpserit, respondebant satis ordinarie, esse Patrem; an pater esset homo, an etiam Spiritus sanctus esset homo, respondebant affirmative. Et maxime errorem universalem plerisque in locis deprehendi, quod putarent vinum, quod aliquando communicantibus datur, esse Christi sanguinem. Hæc vero difficulter edoceri possunt, maxime senes, nisi a confessariis interrogentur et erudiantur. Quod breviter potest fieri de his quæ sunt necessaria necessitate medii. Si ignorent forte decem Præcepta aut Symbolum, sufficit quod firmiter proponant illa successu temporis se conaturos ediscere. Substantia autem præcipuorum articulorum debet eis hic et nunc ante absolutionem proponi, ut fidem explicitam illorum concipiant; nempe Jesum Christum esse Filium Dei, et verum hominem, natum ex Virgine, pro redemptione nostra mortuum, postea resurrexisse, deinde ascendisse in cœlum, denique venturum judicem.

Sed petes annon sint repetendæ confessiones priores ab illis ignorantibus mysteria Trinitatis et Incarnationis, quandoquidem scitu necessaria sint ad salutem, et non potuerint justificari sine fide explicita illorum mysteriorum, ut docent multi theologi.

Respondeo: Secundum mentem illorum theologorum, hoc videtur sequi; quia tamen non improbabilis est sententia, docent sufficere implicitam fidem; ideo non sunt ad hoc condemnandi, cum crediderint Deum esse nostræ salutis auctorem, ac nos redemisse; quæ fides implicite continet mysteria credenda nostræ salutis. Adde quod non sit improbabilis aliquorum opinio, quod confessio quandoque possit esse valida, sed informis; hoc est, gratia justi-

ficante non informata. Sic priores confessiones talium bona fide factæ, possent in hac opinione dici validæ, si forte fuerunt informes defectu fidei explicitæ de mysteriis necessariis.

Quæro octavo quid aget confessarius circa pueros quibus dubium est an habeant sufficientem usum rationis.

Respondeo opus esse confessario prudenti, nam multi pueri etiam post septem, octo, et amplius annos, licet peccata aliqua adferant ad confessionem (forte ex aliqua instructione parentum eos ad confessionem mittentium), tamen sacramentum Pœnitentiæ non apprehendunt; unde aliqua dicentes per modum confessionis, nugantur circa rosarium suum, vel galerum, vel digitos, vel socios circumspiciunt; nec ita serio se gerunt, ut videantur intelligere sacramenti rationem. Quapropter puto hos non esse sacramentaliter absolvendos; sed cum instructione et monitione aliqua (de obedientia parentum, de fugiendo mendacio, et verbis inhonestis, de non garriendo in templo, de non se mutuo percutiendo, et similibus), dimittendos esse cum aliqua benedictione. Licet enim peccata aliqua confitentes videantur dare materiam absolutionis, non est tamen sufficiens materia, nisi accedat saltem attritio supernaturalis; de qua vix est apparentia in dictis pueris, etiam post monitionem serio rem non apprehendentibus. Si tamen probabilitatem aliquam habeat confessarius alicujus dispositionis, absolvat sub conditione saltem mente concepta: « Si tu es capax, ego te absolvo, etc. »

Sed petes quando teneantur pueri annuo præcepto confessionis.

Respondeo Dominicum Soto existimare non obligari ante duodecimum vel decimum quartum annum, cum etiam incipiunt capaces esse communionis. Communior opinio tenet eos obligari cum incipiunt peccare mortaliter, quod communius fieri putant post septem vel octo annos. Ego quidem existimo laudabile tunc eos advocare, et monere parentes ut mittant, quia ex tunc assuefaciendi sunt hnic sacramento. Adverto tamen paucos, maxime inter rusticos, ea ætate esse capaces hujus sacramenti. Unde judicium de eorum obligatione, qua ætate incipiat pendet a prudentia confessarii. Et hoc etiam hic advertendum, licet obligari possint ad confessionem annuam post dictam ætatem, tamen ante pubertatem non videri Ecclesiam velle eos obligare ad pœnam non confitentibus impositam, ut etiam advertit Navarrus, Suarez, Sa, et alii. Addo quod si quis, dum puer esset, putavit aliquod peccatum tantum esse veniale, et ideo omisit confiteri, non tenetur repetere confessiones, sed tantum illud peccatum exprimere. Imo forte ne quidem illud tenetur exprimere, quia ex imperfecto usu rationis non fuit nisi veniale licet ex natura sua foret mortale. Quod adverte ob aliquas puellas matronas, quæ torquentur ob impudicos aliquos tactus in ætate quinque aut sex annorum, præ verecundia non audent confiteri, nam ob imperfectum judicium, plerumque hæc non fuere nisi venialia, et ideo non necessario confessioni subjicienda, nisi quia erronea conscientia aliter judicet.

CAPUT III.

DE INTEGRITATE CONFESSIONIS.

Quæro primo an pœnitens teneatur aperire circumstantias notabiliter aggravantes, seu peccati speciem non mutantes.

Respondeo duplicem hic esse opinionem, et utramque probabilem: illa quæ negat fundatur in eo quod concilium Tridentinum solum significet tanquam necessario confitendas eas quæ mutant speciem, et cum confessionis onus ex natura sua satis grave sit, pluribus dubiis res pateret, cum frequenter ambigi possit quænam circumstantiæ notabiliter aggravent. Sunt tamen aliqui casus in quibus consentiunt theologi passim confitendam circumstantiam, licet solum aggravans dicatur, et speciem non mutans, quia ea de re aliquibus potest esse dubium.

Primus est, si quis furatus sit furtum magnæ quantitatis, puta centum aureos, non sufficit dicendo: Furatus sum quantitatem sufficientem ad peccatum mortale, sed exprimenda est quantitas.

Secundus, si comedit carnes die jejunii, non sufficit dicere: Fregi jejunium.

Tertius est in incestu; licet gradus specie non differant, putant tamen multi gradum confitendum, præsertim si primus est, puta cum matre aut sorore.

Quartus, in detractione, ubi oportet dicere an infamaverit falsum dicendo et mentiendo, an occultum verum revelando.

Quintus. Si percusserit personam aliquam, dicere debet an consanguinitate foret proxime conjuncta, puta pater, frater, consanguineus, avunculus, etc.; similiter dic de odio.

Sextus. Si reservatio sit annexa ob enormitatem, aperienda est enormitas.

Septimus generalis est, quando quis nimis excessit modum ordinarium peccandi. Nam, interrogante confessario, tenetur aperire veritatem; ergo etiamsi non interroget, tenetur; nam interrogatio non addit novam obligationem, sed supponit.

Quæro secundo an numerus debeat exprimi in confessione.

Respondeo affirmative, Tridentino dicente, « oportere omnia singula peccata confiteri. » Si numerus peccatorum aperiri non potest, aperienda est consuetudo, quanta et quam diuturna fuerit; ut quantum fieri potest, status pœnitentis intelligatur, dum tempus et frequentia aliquo modo indicatur, ut toties in hebdomada, vel mense, vel anno. Qui autem non potest hæc etiam specificare, dicat se valde sæpe hæc fecisse, aut quasi quotidie, aut frequenter in septimana; hoc etiam sufficiet ad aliquo modo statum aperiendum, prout potest. Nam velle rudes ad specialiorem numeri specificationem urgere, potius est velle eos divinare, quam verisimilia confiteri. Ex experientia nobis constat, quod cum urgemus eos verisimilem numerum dicere in specie, si aliquem exprimant numerum, nonnisi conjecturam parum verisimilem facere; tum quia in diversis peccatis fere eumdem numerum exprimunt, licet unum præ altero longe illis frequentius fuerit; tum quia postea specialius interrogati, quoties in die, hebdomada, vel mense, invenitur ex ipsorummet declaratione, non fuisse prius vel tertiam partem numeri expressam, videnturque solum importunitatem confessarii urgentis voluisse fugere, conjecturalis alicujus numeri expressione. Unde aliquando dicunt se commisisse id centies, id est, sæpissime. Ex his resolutio patet casuum sequentium.

Primus est, si accedat concubinarius, sufficienter statum suum declaret et numerum, dicendo se uno vel duobus annis concubina tanquam uxore usum fuisse, continue cum ea cohabitatione et carnali consuetudine.

Secundus, similiter, si meretrix dicat se tot annis expositam fuisse et omni occasione oblata peccasse fornicando, et inducendo. Si tamen specialiter exprimere possit actus specie differentes a simplici fornicatione, ut puta quia cum conjugatis, aut consanguineis, aut sacerdotibus, aut religiosis carnale commercium habuerit, tenetur id exprimere. Alioqui si non possit, dicat se cujuslibet qualitatis viris expositam fuisse.

Tertius, qui in odio proximi hæsit per annum, sufficit id exprimere, quia in tali mora temporis, status declaratur et confuse in ea explicatur numerus humano modo possibilis, dicendo se quasi continuo aut totiesquoties persona illa menti occurrebat, quod frequentissime factum fuisse agnoscit, odium renovasse, vel malum voluisse, illique maledixisse aut mortem optasse.

Quartus. Si miles accesserit, dicat se per sex aut septem annos juramentis, blasphemiis, concussionibus deditum fuisse, sic et alia vitia militiæ ordinaria exprimere poterit. Putantque aliqui sufficienter exprimi statum tali modo. Si tamen concussiones et violentiæ sunt quandoque enormes, vellem specificari. Quidquid sit, recte notant aliqui, confessariis majorem debere esse curam de excitanda contritione, et firmo proposito non peccandi amplius, quam de numero peccatorum nimis anxie inquirendo, dum aliquo modo status pœnitentis agnosci potest.

Quintus. Si usurarius accedat et dicat se decem annis usuras cum omnibus accedentibus exercuisse, satis aperit statum.

Sextus. Nummularius qui multis annis vacavit cudendis quibuscumque adulterinis monetis, aureis, argenteis, et circumcidendis monetis probis, satisfacit dicendo se talem statum tot annis exercuisse. Confessarius tamen advertat quæ restitutio sit facienda vel principi, vel principis nummulario, vel aliis damnum passis, vel piis causis. Id etiam notet in prioribus casibus.

Quæro tertio quid agendum sit confessario cum pœnitente qui, interrogatus de numero, dicit se non esse solitum in præcedentibus confessionibus illum exprimere, nec de hoc interrogari; an talis debeat repetere confessiones præcedentes?

Respondeo, si ignoravit hoc esse necessarium exprimere ad integritatem et validitatem confessionis, non esse compellendum ad repetitionem, sicut nec quando omisit aliquod peccatum mortale, quod non putabat nisi veniale. Tenetur tamen tunc, quantum potest, supplere defectum, verisimilem numerum explicando. Adverte vero quando pœnitens de numero omisso in prioribus confessionibus tacet ignorans obligationem illum exprimendi, confessarium non teneri eumdem de hac re interrogare, sed posse in bona fide

eum reliaquere, maxime si potius perturbationem timet quam fructum speret. Imo rustici qui bona fide putant se bene confessos, non sunt multum inquietandi, interrogando de aliquo præteritæ confessionis, nisi aliquid essentiale defuisse manifestum sit. Nam etiam si quandoque confessiones fecerint materialiter non integras, propter bonam tamen fidem censentur formaliter integræ, et sic sufficientes.

Quæro quarto an qui ex oblivione, ignorantia, impræparatione culpabili, omisit aliquod peccatum, teneatur repetere confessionem tanquam invalidam.

Respondeo quosdam theologos distinguere ignorantiam sive negligentiam culpabilem, si una sit exigua, sive venialis; certum est illam non irritare confessionem. Altera est adeo gravis, ut vel homo directe eam velit, vel moraliter reputetur nullam voluisse diligentiam adhibere, et hæc dicitur affectata vel supina, redditque confessionem nullam; quia æquiparatur voluntariæ scientiæ aliquid omittendi. Tertio, est quædam ignorantia media, quæ quidem est culpabilis graviter et mortaliter, sed tamen non est per se intenta. Atque de hac est quorumdam sententia non improbabilis, quod illa confessionem informem quidem faciat, sed non invalidam, aut repetendam. Pro qua citatur apud Filiucium Sotus, Canus, Victoria, Gerson, Adrianus, Henriquez. Et probari potest ratione, tum quia talis confessio est ex intentione dicentis integra, nihil enim omisit scienter, et habet voluntatem dicendi omnia quæ commisit; adhibet etiam aliquam diligentiam, etsi non omnem quam deberet; ergo est formaliter integra. Quia tamen est culpabilis mortaliter, ut supponimus, non erit sufficiens ad gratiam, et ideo informis, tum quia alioqui innumeræ confessiones repetendæ essent. Constat enim experientia apud eos qui annuas confessiones excipiunt, non raro omitti multa peccata, et non adhiberi omnem eam diligentiam qua opus esset, et sæpe esse negligentiam culpabilem mortaliter; sed quia non agnoscitur ejusmodi negligentia, tales confessiones reputantur validæ, et satis est se accusare de negligentia. Quare si contraria sententia practicanda esset, redderetur onus confessionis valde grave. Ita Filiucius asserens hanc sententiam esse probabilem, quamvis securior sit. Quod notatum volui, propter anxietates quæ quandoque ob similia contingunt confessariis, circa pœnitentes rudes et negligentes quos difficile foret ad repetendas confessiones inducere, quia ingenii durioris. Circa quos potest uti confessarius sententia favorabili doctorum, quæ probabilis habetur.

Quæro quinto an qui præ verecundia aliquid omittit, sciens quidem se male agere, sed nesciens confessionem non valere, teneatur omnia repetere, vel sola relicta.

Respondeo, si talis ignorantia sit inculpabilis (qualis forte potest esse in aliquibus rusticis), probabiliter dici posse ab aliquibus, talem non teneri ad repetitionem confessionum, sed solum suppletionem omissorum, supposito quod talis si vere scivisset invalidam reddi confessionem suam, voluisset integram facere. Vide Possevinum, *de Pœnit.*, cap. VII., num. 28. Ordinarie autem cum talis ignorantia non videatur inculpabilis, repeti debet confessio.

Hoc saltem hic notari debet, quod qui volenter reliquit peccatum mortale, et ideo tenetur confessionem repetere; si postea, hujus rei oblitus, confitetur bona fide peccata quæ fecit, validas esse illas confessiones, nec ad earum repetitionem teneri; sed sufficere illam priorem repetere et supplere. Ita Emmanuel Sa cum multis aliis. Adde, cum confessio apud eumdem confessarium iteratur, non esse opus repetere peccata specialiter jam ei dicta, sed id solum quod confessioni defuit, si modo confessarius notitiam aliquam adhuc habeat status ex præcedente confessione, etiam in confuso. Sic communiter tradunt theologi.

Quæro sexto an quandoque voluntarie possit aliquod peccatum omitti in confessione.

Respondeo posse, si juste et probabiliter timeatur, ob alicujus peccati confessionem, revelatio illius, vel odium et inimicitia, vel pudicitiæ sollicitatio, vel aliud temporale damnum. Confessio enim tunc censetur formaliter integra, quamvis materialiter aliquid ei desit ob justam causam tacitam, opportunitate alterius confessarii supplendum.

Quæro septimo an possit dimidiari confessio ob magnum concursum prementium se pro confessione.

Respondeo non posse, nec confessarius est liberum confitentes ita urgere ad expediendum, ut non sinat eos detegere integre suam conscientiam, vel ut omittat juvare interrogationibus necessariis. Ratio est, quia integritas confessionis est de præcepto Christi, ut exprimit Tridentinum; a quo præcepto concursus pœniten-

tium non excusat, nisi sit conjunctus cum gravi necessitate, qualis contingit in conflictu belli, aut in simili periculo. In concursu tamen multorum, sit confessarius solum sollicitus de mortalibus, aut gravioribus venialibus, reliqua curet dici verbo generali.

Quæro octavo an æger debeat absolvi, qui unum tantum peccatum exprimit, vel tantum signa dat attritionis, vel vocavit sacerdotem pro confessione, postea nequit vel signo confiteri.

Respondeo debere absolvi, ita enim habet Rituale Romanum jussu Pauli V editum, in titulo: *de Ordine ministrandi sacramentum Pœnitentiæ*. Verba sunt ista: « Si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox et loquela ægrum deficiat, nutibus et signis, quoad ejus fieri poterit peccata pœnitentis conetur cognoscere. Quibus utcumque, vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiamsi confitendi desiderium, sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est. » Hæc ibi. Ex quibus patet resolutio ad quæstionem propositam, quod si adhuc alicui dubio locus sit apud confessarium, non obstantibus his satis claris verbis Ritualis Romani, saltem absolvat sub conditione: « Si tu es capax, ego te absolvo. »

CAPUT IV.

DE COMPLICE ET DE SIGILLO CONFESSIONIS.

Quæro primo an liceat in confessione detegere complicem, sive socium criminis.

Respondeo ordinarie non licere, et id facere sine justa causa, ex suo genere esse peccatum mortale, communiter censent theologi. Ratio est, quia licet maneat hoc sub sigillo, tamen potest generare opinionem sinistram in sacerdote, unde se detegi, etiam coram discreto sacerdote, grave sibi existimat peccati socius, et est rationabiliter invitus, cum id nulla urgente causa fit, aliterque confessio facile fieri potest. Dixi « ex genere suo esse mortale; » nam ob levitatem materiæ, vel ob inadvertentiam, vel ob confitentis simplicitatem, exigua sæpe est culpa.

Sic in mulierculis contingit, quæ putantes se bene confiteri, maritorum, famulorum, filiorum, vel aliorum domesticorum defectus enarrant, jurgia, lites, convicia. Dixi etiam « sine justa causa. » quia cum est legitima, et sit sine intentione infamandi, ob aliquod bonum, potest esse licitum, nec censetur esse detractio formalis, nec alter rationabiliter invitus. Unde generaliter non video cur non liceat aperire in confessione quod extra liceret. Atqui frequenter licet peccantes, vel ad peccatum inducentes, parocho deferre, in ordine ad monitionem et correctionem, vel ut de similibus interrogentur in confessione ad emendationem; ergo etiam licet in ipsa confessione. Tunc enim majori obligatione secreti tenetur confessarius; et si de his agat cum illa persona, eam vel interrogando, vel monendo, debet ita se gerere, ut non colligat ex confessione alterius procedere.

Quæro secundo an si non possit aliter pœnitens explicare peccatum quam dando notitiam personæ confessario, possit dimidiare confessionem. Exempli gratia, commisit quis incestum cum sorore, nec potest id aperire parocho, quia novit sororem. Item, cognovit præpostere uxorem, itaque alia peccata confitebitur; sed istud reservare cupit, donec ignotum confessario habeat. Commisit sodomiam cum fratre, et similia.

Respondeo primo probabile esse posse tunc reticere, ut parcat famæ proximi, imo teneri censent aliqui theologi et canonistæ, inter quos Navarrus.

Respondeo secundo non teneri, nisi aliud grave damnum personæ illi timeat, puta, quod impedietur a confessario ad officium, vel beneficium aliquod consequendum, aut a matrimonio quod sperat, aut cum persona sit affinis confessario, male ab eo tractabitur, et similia. Ratio vero cur ordinarie non teneatur est, quia cum aliter peccatum exprimi nequit, nisi cum personæ complicis notitia, censetur ille jure suo cessisse illud committendo, quapropter sibi imputet. Deinde integritas confessionis videtur præponderare erubescentiæ alicui quam inde potest complexe habere, quod ejus peccatum sciatur confessario sibi noto, quia notitia non potest uti confessarius in damnum.

Nota vero cum persona non est socia criminis, sed tantum objectum, non licere ejus occultum peccatum detegere. Unde filius vel frater qui voluit occidere matrem vel sororem ob adulterium, vel ei optavit mortem ob crimen aliquod, non potest id aperire; sed solum dicat id se fecisse ob aliquid quod sibi in ea graviter displicebat. Similiter maritus qui percussit graviter uxorem ob suspicionem violentam quam habebat de ejus malversatione, aut aliquo crimine, puta quia invenit eam ebriam, non debet illud aperire; sufficit si dicat se gravem aliquam

causam habuisse, et tamen modum excessisse vulnerando aut lædendo. Et sic de similibus.

Quæro tertio, quantum ad sigillum confessionis, an alius præter confessarium teneatur ad sigillum.

Respondeo teneri omnes qui ex confessione peccati notitiam habent. Sic tenetur qui prope confessarium existens, audit alterius confessionem, eadem obligatione qua confessarius.

Item is cui sacerdos sacrilegus revelasset, teneretur etiam sigillo. Unde hanc regulam generalem dant theologi : « Omnis notitia habita ex confessione, sive mediate, sive immediate, transit ad quemcumque sub eodem onere, et manet sub sigillo. »

Quæro quarto an violet sigillum, qui legit alterius peccatum in schedula quam scripsit pro confessione, et de illis loquitur.

Respondeo non violare, quia tale scriptum non est confessio sacramentalis, gravissime tamen peccat talis contra naturale secretum.

Sed dices : Quid si quis per chartam in qua legit, confiteatur, et alter præsens chartamque respiciens legat aliqua peccata ?

Respondeo tunc teneri sigillo, quia tunc scriptura est proximum instrumentum quo utitur pœnitens ad confessionem suam faciendam ; idem videtur ac si quis peccata audiret, dum per interpretem sacerdoti exponitur ; nam etiam ille ut instrumentum se habet.

Quæro quinto quomodo violetur sigillum.

Respondeo violari posse vel directe, vel indirecte.

Directe quidem, quando explicatur peccatum alicujus in particulari etiam veniale, vel circumstantiæ aliquæ aperiuntur quæ concernunt peccatum, et ad illud declarandum a pœnitente sunt propositæ. Imo, omne id cujus explicatio onerosam aut odiosam confessionem reddere potest, censetur ad sigillum spectare. Indirecte vero violatur sigillum, quando aliquid aperitur, ex quo potest colligi, vel suspicio esse aliquem peccasse, vel veniaiiter in specie, vel mortaliter in genere.

Hinc deducuntur resolutiones sequentes.

1. Peccat contra sigillum qui dicit aliquem esse illegitimum, et non novit nisi ex confessione, quia ei aperuit pœnitens dd explicandum suum peccatum.

2. Peccat contra sigillum, qui dicit se pœnitentem talem noluisse absolvere, quia inde solet colligi peccato mortali fuisse obnoxium, nisi aliud impedimentum afferat sacerdos quod non concernat peccatum, puta quia agnovit in progressu confessionis non esse subditum.

3. Violat sigillum qui dicit : « Iste habebat casum reservatum. » Vel ex notitia confessionis, dicens : « Iste malæ vitæ, perversæ est conscientiæ. »

4. Qui negat alicui Eucharistiam, vel non vult assistere matrimonio, ex scientia solum habita in confessione.

5. Si sacerdos postquam in aliqua parochia excepit confessiones, dicat plerosque pœnitentes se ibi invenisse adulteros. Hoc enim et suspicionem sæpe daliquarum personarum in particulari, et communitati etiam aliquam infamiam aspergit, unde reddit confessionem onerosam.

Quare adverte consultum esse coram sæcularibus nunquam de auditis in confessione sermones miscere, etiam in genere, quia statim putant confessarios semper memoria retinere sua peccata, et propter hæc se respici et despici. Nec etiam approbo quod aliqui in concione statim prædicent auditis in confessione peccatis maxime dum nimis specialiter fit; nam pœnitentes tacite sibi peccata sua objici putant, potestque inde onerosa, vel odiosa confessio reddi. Sed et de auditis in confessione non potest cum pœnitente loqui confessarius, nisi de ejus licentia ; nec notitia uti in ejus gravamen, de qua re latius theologi passim in hac materia.

6. Indirecte censetur violari sigillum, si ex multis qui idem confitentur, unus præ aliis laudetur, dicendo : « Quantum ad hunc, sola venialia confitetur ; » comparationem enim faciendo cum aliis, datur intelligi quod alii graviora confiteantur. Dixi : Si comparatio fiat cum aliis, nam si alicujus absolute incidat mentio, eum laudare nihil vetat.

7. Omnis violatio sigilli, etiam de solo peccato veniali, censetur mortalis. Ex defectu tamen deliberationis, potest esse venialis, ut docet Dominicus Soto, et alii.

8. Non est violatio sigilli dicere : « Iste suis scrupulis quotidie est mihi importunus. » Ratio est, quia tali modo loquendi, significatur potius quod pœnitens non habeat peccata.

CAPUT V.

DE PECCATIS RESERVATIS.

Quæro primo an sint aliqui casus reservati pontifici.

Respondeo nullos esse, nisi quibus adjuncta est excommunicatio, vel censura reservata. Tales sunt excommunicationes quæ in bulla Cœnæ exprimuntur. Extra illam autem bullam multæ ab auctoribus enumerantur, sed tantum tres aut quatuor usui confessariis his in partibus esse solent. Prima, de percussoribus clericorum (cap. *Si quis suadente*); secunda, de simoniacis realibus vel confidentialibus (extravagant. *Cum detestabile;* Pius V, *Intolerabilis*); tertia. de committentibus duellum, vel ad illud favorem dantibus (Clemens VIII, *Illius vices*); quarta, de ingredientibus monasteria monialium, vel monachorum (Gregor. XIII, constitutione *Ubi gratia*, 36), de qua in praxi consulenda sunt instituta particularia cujusque Religionis, et quænam clausura ibi servetur.

Quæro secundo quænam possint excusare ab his excommunicationibus reservatis.

Respondeo 1° non incurri nisi ob peccatum mortale adjuncta contumacia, id est, inobedientia contra Ecclesiam. Respondeo 2° excusare ab illis ignorantiam probabilem, scilicet, quod talis actio cui adjuncta est censura, esset peccatum grave, vel quod foret prohibita ab Ecclesia sub tali censura.

Hinc infero, cum passim multæ decretales excommunicationes continentes ignotæ sint, plerosque eas non incurrere, licet peccata quibus excommunicatio annectitur committant, quia nec eas tenentur scire, cum jurisperiti aut theologi esse non obligentur, nec aliunde de excommunicationibus illis audierint.

Quoniam vero excommunicatio duellantes concernens ignota esse nequit, maxime in nostra diœcesi Leodiensi, ubi singuli pastores jussi sunt Clementis VIII bullam publicare in ecclesia, eamque explicare; et quia nihilominus frequentes difficultates ob eam incurrunt, pauca hic pro confessariis subjiciemus. Bullam vero Clementis VIII invenient in tractatu nostro super præcepto quinto Decalogi.

Quæro igitur tertio quænam personæ illam excommunicationem reservatam incurrant.

Respondeo primo ultra ipsos duellantes, etiam incurrere in eam locorum dominos, magistratus et alios officiarios permittentes vel non prohibentes illud quoad in ipsis est, vel post admissum concedentes veniam et impunitatem. Secundo, dictantes et manifesta componentes, sive suo, sive nomine alieno, scribentes, mittentes, deferentes, divulgantes, affigentes, exemplantes, imprimentes, typis subscribentes, intimantes, vel etiam verbo denuntiantes, seu attestantes. Tertio, consilium, operam, vel favorem præstantes ad hæc scribenda, dictanda, deferenda, divulganda, vel quoquo modo sese immiscentes; etiamsi pugna, nec accessus ad eam, nec provocatio expressa secuta fuerit, nec manifesta prodierint in publicum, si per eos non steterit quominus publicatio vel denuntiatio fieret. Quarto, consilium vel favorem ad duellum, equos, arma, commeatus præbentes, aut comitantes, aut ex industria spectatores.

Quæro quarto quid sit proprie duellum.

Respondetur esse pugnam duorum ex condicto, sive singulare certamen ab utraque parte, ex conventione spontanea susceptum. Hinc non vocatur duellum, pugna illa quæ concitatur ex subita ira, vel saltem non ex mutua conventione, interposito aliquo tempore inter contentionem et pugnam, sed vocatur rixa. Neque etiam comprehenditur sub duello pugna illa quæ fieret ob necessariam sui defensionem. Debet quoque fieri pugna instrumentis periculum occisionis vel mutilationis involventibus; quapropter concertatio quæ fit inter juvenes pugnis, vel inter mulieres capillorum evulsione, non solet vocari duellum. Licet vero propriissime duellum (sive græce monomachia) sit pugna unius cum altero, sive singulare certamen, si tamen sint plures, puta duo vel tres hinc inde, etiam duellum censetur, et excommunicatio incurritur expressa in bulla Clementis VIII. Ex his resolvuntur casus sequentes.

Casus primus. Si quis occurrenti sibi et provocanti ad pugnam, eductoque gladio mortem minitanti, alter acceptet, et pugnet statim, et sine interposito tempore, non incurrit excommunicationem; tum quia non censetur duellum, sive certamen ex condicto, cum mora non intercesserit inter pugnam et contentionem, tum quia cum alter sit in actu agressionis, censetur potius defensio quam duellum. Idem dicendum si quis cogatur per alterum metu mortis certo imminentis, ad suscipiendum cum aliquo alio duellum; quia tunc etiam illa pugna censeretur quædam defensio necessaria propriæ vitæ.

Casus secundus. Si duo, exorta in domo rixa, ex conventione in vlam vel forum vicinum exeant, e vestigio prosequentes inchoatam rixam, et quasi continuata actione egressi illam perficientes, censebitur rixa, et quæstio potius exorta quam duellum sive certamen ex condicto, et

censebitur magis ex impetu quodam perdurante suscepta, quam hinc inde perfecte deliberata : quod videtur requiri ut in hac materia odiosa et pœnali dicatur ex condicto sive ex conventione spontanea.

Hinc communi usu non videntur vocare duellum, nisi pugnam quæ fit (ut gallice dicimus) *à sang-froid;* sive quæ initur deliberate frigido jam et temperato sanguine, sive cholera.

Casus tertius est priori non absimilis, si duo invicem contendant, quorum alter quia non habet ensem, in domum propriam properat : « Expecta me donec arma, ut tu, habuero, » sicque redeat et pugnet, dubium esse potest annon sit duellum, quandoquidem videatur esse conventio, dicente ipso : « Expecta me, » vel altero dicente : « Vade, et fer gladium tuum, nolo te aggredi proditorie et inarmatum. » Videtur quoque tempus intervenire inter primam contentionem et pugnam jam conventam, per recessum alterius et reditum. Ita quidam sentiunt, sed hoc mihi satis durum videtur ; sic enim omnes fere rixæ et pugnæ rusticorum nostrorum (quæ frequentes sunt inter juvenes dissolutos) duella censebuntur excommunicationi obnoxia. Solent enim bi, modo inter choreas, modo inter pocula, modo inter lusus chartarum, a verbis injuriosis incipere, vel pugnis sese mutuo percutere, sive poculis et vitris ; ac deinde quia impediuntur, provocant se mutuo, ut uterque ferat gladium, ex illoque primo impetu proruunt ad pugnam, ad gladios currunt, et statim redeunt. Licet igitur quædam hic conventio et provocatio videatur intervenire, ac etiam tempus aliquod inter conventionem et pugnam intercedere, moraliter tamen re considerata, videtur prioris rixæ prosecutio, et continuata quædam actio præcedentis quæstionis exortæ, cujus impetus perseverat. Sicque videtur posse excusari a ratione duelli illius rigorosi, in quod fulminatur gravissima illa excommunicationis pœna. Favere posset Gregorius XIII in bulla sua, quam extendit Clemens VIII. Licet enim ipse pœnas extendat adversus omnes non solum qui publice et solemniter duella ineunt, provocatoriis litteris præcedentibus, patrinis sive sociis et spectatoribus vocatis, sed etiam adversus eos qui privatim duella ineunt, tamen addit : « Si ex condicto, statuto tempore et in loco convento monomachiam commiserint. » Hic autem non videtur statui tempus aut particulariter locus, sed cum ferveat adhuc inchoatæ rixæ furor, nonnisi instrumenta quæruntur ad persequendam rixam ; et adeo in ipso eodem tempore, ubi sibi occurrunt etiam locum fere solent arripere quemlibet hic et nunc opportunum.

Casus quartus. Aliud judicandum est si inter tales conventum sit, quod intra tot horas comparere debeant, tali loco, etc., sicque convenientes pugnarint, aut locum accesserint, licet nullæ aliæ solemnitates aut cæremoniæ adhibitæ sint. Non enim est solum prohibitum sub excommunicatione solemne duellum publicum, sed et privatum, sine patrinis, sine sociis, sine litteris provocatoriis, ut jam dixi ex Gregorio XIII.

Casus quintus. Si quis casu in loco ubi duellum committitur, præsens sit, illudque spectet, non censetur excommunicatus, quia requirit bulla ut sit spectator ex industria, sive illuc procedens et comitans ad spectandum. Gregorius XIII dicit, « ex composito spectatores excommunicari, » sive ex condicto comitantes ad spectandum.

Casus sextus. Novissime rogatus est a nobili ad duellum abeunte juvenis quidam, quatenus ferret litteras ad amicum, sed in illis simul charta provocatoria inserebatur, mittenda ulterius ad alterum, qui provocabatur. Juvenis, non ignorans de illa chartula, quærit excusationem, dicens se vereri excommunicationem. Nobilis hunc timorem excutit, addens nihil ea de re timendum, quandoquidem ipse provocator non sit insinuaturus, sed solum delaturus litteras ad amicum. Viderit autem ille amicus, aut alius qui insinuaturus est, an id debeat timere, hoc autem ipsum litteras amico deferentem non concernere. Sic nihil sibi dubiæ conscientiæ ulterius formans, litteras defert; imo in ea urbe ad quam profectus erat, occasionem confessarii nactus, apud patrem societatis de peccatis suis ordinariis confitetur, hujus rei autem nullam mentionem facit, quia nullam sibi ea de re conscientiæ reprehensionem habet. Postea audiens multos involvi excommunicationibus ob negotium duellantium, consulit me. Quæritur ergo an talis excommunicatus sit, et a quo possit absolvi.

Respondeo 1° ex vi bullæ Clementis talem excommunicari, quia ibi excommunicantur non solum litteras deferentes provocatorias, sed et quomodolibet sese immiscentes, aut operam et favorem ad illas deferendas exhibentes.

Respondeo 2° potuisse tamen excusari ob ignorantiam, quia, licet excommunica-

tio duellantium non possit ignorari post publicationem jam factam, particularitates tamen hæ, de litteras aliquas deferentibus, maxime si non deferantur ad eum qui provocatur, possunt ignorari, et iste, bona fide, aliquid solum lucri captans, pro nuda delatione litterarum, non putavit hoc esse de duello intermiscere; cujus bonam fidem probat, quod nec in confessione hoc putavit explicandum, nec conscientiæ de eo remorsum tunc habuerit.

Respondeo 3°, licet ille dicatur non satis excusatus ob ignorantiam, aut ob bonam fidem, quia non debebat credere nobili dicenti sibi non timendum ab excommunicatione; tamen potuit confessarius secundus eum absolvere, puta pastor suus, licet non haberet auctoritatem a reservatis Papæ. Quia jam per priorem confessarium, qui habebat auctoritatem, censetur sublata reservatio et excommunicatio; quia absolvit ab excommunicatione, quantum potuit, et hic indigebat, antequam absolveret a peccatis.

CAPUT VI.

DE CASIBUS EPISCOPO RESERVATIS.

Particulariter tractabo hic de casibus episcopo nostro reservatis, quia fere complectuntur eos qui in diœcesibus aliis reservari solent. De his copiose et erudite librum edidit reverendissimus Dominus Joannes Chapeavilla, Leodii quondam generalis vicarius. Ego, brevitati consulens, quæ magis necessaria ad eorum intellectum videntur, paucis edisseram; et aliqua addam ab illis quæ tradidit dissentiens, non carpens ejus doctrinam; sed quia doctrinæ et opinioni nunc receptæ theologorum videntur magis consona.

Primus casus, qui episcopo reservatus numeratur, est hæresis, sed solet reservari pontifici in bulla Cœnæ in prima excommunicatione. Ideoque, sine speciali pontificis indulto, non licet absolvere ab hæresi, sicut nec eos qui hæreticorum libros legunt. Hæc porro specialis licentia impetrata est pastoribus diœcesis Leodiensis per generalem illius vicarium, et data pro quatuor annis ab anno 1626, in octobri numerandis; ut quisque suos possit absolvere etiam hæreticos, si modo non relapsos, aut inquestis involutos.

Quantum ad legentes libros hæreticos aut eos retinentes, illi etiam excommunicati sunt per bullam Cœnæ, non tamen audientes legi, aut audientes conciones eorum, quod aliqui non advertunt. Stricte enim verba bullæ intelligenda sunt. Vide Navarrum, Filiucium, et alios hanc excommunicationem et personas in ea comprehensas latius explicantes. Continetur enim in ea, non solum legentes libros hæreticos, sed et hæreticorum receptatores, fautores, defensores, atque etiam libros hæreticos penes se retinentes. Quod intelligendum est de iis qui eos etiam retinent; nec legere volunt, nec aliis accommodare ad legendum, imo etiamsi ipsi illitterati sint. Tenentur enim ad eos comburendos, vel deferendos inquisitoribus, vel tradendo iis qui habent facultatem eos legendi, vel retinendi. Ratio est, quia secundum proprietatem verborum, illos retinent, nec lex distinguit de intelligentibus aut non intelligentibus. Et confirmatur, quia etsi ex eorum lectione ipsi infici non possunt, quia non intelligunt, attamen alii possunt, et per accidens est si inciderint in eorum manus. Ita Filiucius.

Secundus casus reservatus dicitur *apostasia*. Est autem illa triplex, a fide, a religione, ab Ordine. Prima reservatur Pontifici, sicut et hæresis, a qua distinguitur, quod sit defectio ex toto a fide, ipsum etiam Christum, auctorem fidei et omnium credendorum, denegando.

Secunda, cum quis deserit religionem approbatam, ut in sæculo vivat, et suæ libertati indulgeat, reservatur Pontifici vel superioribus Religionum.

Tertia ab Ordine dicitur, cum clericus in sacris, vel beneficiatus in minoribus constitutus, deserit habitum clericalem cum animo vivendi laicaliter. Vide Summistas, v° *Apostasia*.

Tertius casus est *homicidium voluntarium*. Ut quis incurrat hunc casum, debet peccasse mortaliter. Unde furiosus, mente captus, ebrius, licet occidant, non incurrunt. Similiter, qui occidit ut vitam suam aut proximi tueatur, aut honorem suum, aut res etiam temporales, servato moderamine inculpatæ tutelæ. Imo, licet aliquantum illud excedat, si excessus non sit mortalis. De hac re late theologiam 2. 2. q. 64. Incurrit autem maritus qui uxorem in adulterio deprehensam occidit, qui in foro poli homicida est, licet non ita censeatur in foro fori.

Quæritur vero an qui mandat et qui consulit homicidium, etiam casum reservatum incurrat, maxime si mandatum aut consilium non revocarit. Imo generaliter, an in sequentibus casibus reservatis mandantes et consulentes, comprehendantur.

Affirmat Chapeavilla, rationem addens, quia statutum quo maleficium punitur, ligat etiam mandantes, ut probat Bartholus in cap. *Mulieres*. Sed hoc generatim verum esse negant multi theologi. Videri potest Sanchez, *de Matrimonio*, disp. 49. Unde cum hæc materia sit pœnalis et odiosa, non debet extendi ad illos, nisi ex verbis reservatis, aut aliunde constet. Quod etiam observant communiter interpretes in casibus bullæ Cœnæ. Confirmatur, quia statuta pœnalia condentes, cum tales volunt comprehendi, solent indicare: « Qui consilium, auxilium, favorem impenderit, etc. » Item : « Qui per se vel per alium id fecerit, etc. » Dices : Licet in capitulo *Si quis suadente* solum excommunicetur percutiens clericum, tamen consulens aut mandans etiam censetur comprehendi. Respondeo aliquos negare, inter quos Emmanuel Sa. Id tamen conceditur a plerisque, sed non tam ex vi illius capituli, quam quia alia jura sive canones eam extensionem ei adjungunt. Colligitur enim id ex capitulo *Mulieres*, *de Sent. excommunic.*; et ex capit. *Cum quis*, eodem tit., in 6, ubi etiam ampliatur ad eum qui ratam habet percussionem nomine suo factam. Non ergo inde generaliter oportet argumentari; quod notandum est ob hunc casum et sequentes.

Quartus casus est *injectio manuum in parentes*. Ubi nota, nomine *manus*, etiam pedes, brachia, et alias corporis partes intelligi, non enim exprimitur manus ut excludantur reliqua membra, sed quia est instrumentum aptius ad percutiendum.

Nota secundo. Nomine injectionis non tantum intelligitur percussio quæ fiat manu aut pede immediate, vel per baculum, lapidem, aliudve instrumentum; sed etiam quæcumque realis injuria gravis in corpus redundans, puta detentio injuriosa per vestem, aspersio aquæ, pulveris, sputi, etc., ut explicant doctores interpretantes capitulum *Si quis, suadente diabolo*, ubi agitur de violenta injectione manuum in clericos.

Nota tertio, nomine parentum intelligi patrem et matrem, avum et aviam, et superiores ascendentes, l. *de Appellatione parentum*, §. *de Verborum significationibus*. Quæritur vero an nomine patris et matris, avi et aviæ, hic non solum mei, sed et uxoris meæ, intelligantur. Ita sentit Joannes Chapeavilla. Imo nomine patris vitricum, et nomine matris novercam comprehendit, quia hi eorum tenent munus, et officio funguntur. Sed hoc in dubium revocari potest, quia casus reservati stricte sunt interpretandi, atque ita in dubio non præsumitur reservatio; licet ergo percussio horum gravis sit, et in confessione explicanda, sicut etiam fratris aut sororis percussio, avunculi aut materteræ specificanda venit, non censetur tamen adjuncta reservatio, quamvis quandoque lato vocabulo parentum accipiantur. Probabile etiam est, eum qui mandat aut consulit parentem suum percuti, non incurrere, ob rationem dictam paulo supra de homicidio, quod est iterum contra Chapeavillam. Non incurrit etiam ille qui verbis injuriosis, maledictis, minis, metu incusso, parentem affligit, quia reservatio intelligitur de injuria reali in corpus redundante. Non etiam is qui injicit manu in patrem sævientem, et sibi mortem intentantem, si adhibeat moderamen inculpatæ tutelæ; hoc est, si nihil agat nisi quod necessarium est ad evadendum.

Quintus casus, machinatio in mortem conjugis. Ubi per machinationem non intelligitur sola voluntas moliens et volvens aliqua in alterius necem, sed debet in externum opus prodire, ita ut machinari hic proprie sit per dolum et astutiam aut artem, sive ingenium malitiosum aliquod facere, quo mors conjugis sequatur. Hic sequitur illum qui uxorem verberat graviter, aut etiam vulnerat, non proprie hunc casum incurrere; quia non censetur machinari, qui aperte, et ut loquuntur jurisperiti, de plano cum conjuge agit. Si quis tamen cultrum aut pugionem sub cervicali abscondit, quo illam dormientem jugulet, etiamsi postea non faciat, censetur machinari in ejus mortem. Item similiter si ducat eam secum ad castra, vel loca hostium periculosa, eo animo ut occidatur. Item si quis uxorem valetudinariam continuo variis divexit modis, ut mortem ejus acceleret. Est vero hic idem de uxore et marito judicium. Cæterum advertendum est, si maritus aut uxor machinetur in mortem uxoris, ut cum alia persona contrahat, quæ etiam huic machinationi cooperetur ad eumdem finem, tunc oriri impedimentum dirimens, respectu talis matrimonii; quod si maritus solus vel uxor, inscia persona cum qua cupiunt jungi, id faciunt, jam nascitur impedimentum impediens contrahendum, sed non dirimens contractum, cap. *Admonere*, XXXIII, quæst. 2.

Sextus casus est *veneficium*. Sumitur veneficium aliquando generaliter, ut significet idem quod maleficium, estque superstitionis species qua quis alteri nocet;

unde sagas, veneficas vocamus; aliquando specialius, pro crimine quo quis veneno alium necat, aut ejus valetudinem offendit. Hoc posteriori modo hic accipitur, quia distinguitur contra maleficium et ligaturam. Hunc ergo casum incurrunt, qui herbis venenatis, aut pharmacis, alterius necem aut valetudinis læsionem procurant. Videtur autem de facto sequi debere læsio, ut peccatum sit reservatum, quia reservatio solet intelligi de actu perfecte consummato.

Septimus casus est *maleficium*. Est autem maleficium hic, superstitio qua quis alteri nocet, quod commune est sagis et magis; ac juvenibus etiam quibusdam, qui pacto quodam diabolico matrimonii actum impediunt in noviter conjugatis, de qua re vide quæ dixi super primo præcepto. Hunc ergo casum incurrunt non solum sagæ quæ sub lecto aut sublime domorum aut stabulorum, aliqua abscondunt ad nocendum, vel dum grandines, fulgura, tonitrua procurant, ut segetes lædant, sed etiam illi juvenes qui philtrum vel poculum amatorium propinant, ut amorem inordinatum alicujus personæ attrahant. Atque etiam puellæ quæ quandoque cibum vel potum menstruis suis commixtum juvenibus exhibent, ad hunc effectum, vel hunc, vel saltem præcedentem casum incurrunt, si de facto læsio sequatur. Si iterum quæras hic an qui hæc efficaciter consulunt, incurrant, respondebo ut supra, in aliis casibus, probabile esse quod non. Quæ autem observanda sint circa maleficiorum absolutionem, vide apud Joannem Chapeavillam, utiliter pro his qui sagas quæ ad mortem ducuntur, debent audire in confessione, hæc docentem.

Octavus casus est *incantatio*. Dicitur autem incantatio, cum quis verbis aliquid supra naturam agit. Fitque duobus modis: primo, verbis profanis expressam vel tacitam dæmonis invocationem continentibus; secundo, verbis sacris, quibus superstitiosa miscentur. Hoc autem multipliciter potest deprehendi: 1. si adhibeantur dictiones nihil significantes, aut certe nihil ad propositum, aut nomina ignota, præsertim angelorum; 2. si misceantur falsa, ut quod Christus spasmum habuerit, vel febres, vel alia apocrypha et incerta; 3. si addantur certæ figuræ, circuli, characteres, præter signum crucis; 4. item circumstantiæ nihil ad rem, verbi gratia, debere esse scripta manu sinistra, vel in tali charta, aut tali die et hora; 5. si ex verbis sacris expectetur aliquis effectus vanus, nam Deus non operatur ad vana, sed potius dæmon gaudens se rebus sacris honorari; 6. si verbis clare recitandis addantur alia, ad aurem hominis ægri vel bruti suggerenda.

Excusari autem quis posset, tum a reservatione, tum a mortali, si nesciens esse dæmonis invocationem, putabat se dare operam rei licitæ. Quod locum habet frequenter in idiotis, quamdiu non sunt moniti. Non incurrit etiam qui adhibet medicamenta naturalia, puta herbas virtutem habentes ad sanitatem pecoris vel hominis, licet aliquas orationes certo numero recitet, cum aliqua superstitione sive vana observantia, puta diminuendo numerum de die in diem. Non quidem vi præcise harum orationum operari volunt tales, sed vi naturali herbarum, seu medicamentorum; orationes vero adjungunt tanquam rem Deo commendantes, sed cum vana observantia. Tunc autem non censetur proprie incantatio, quamvis sit superstitio, sed non omnis superstitio est reservata. Observandum vero cum absolvitur aliquis his incantationibus deditus, annon habeat libros magicos incantationes continentes, quia illis retentis absolvi non debet. Observandum etiam an has incantationes vel maleficia non docuerit alios, quia debet hoc specificare, et si possit eos a similibus avertere, tenetur; imo si malefici sint aut magi, superioribus accusare. Observandum denique an in pactis his cum dæmone, non habuerit errorem in mente, puta, credendo quod dæmon divinitatem habeat, quod sacramenta nullius sint efficaciæ, quod dæmonem oporteat adorare, quod res sacræ vel verba vim habeant ad maleficia perficienda. Nam his posset hæresis reservata pontifici immisceri, maxime si sit pertinacia adjuncta. Neque tamen statim omnes magi aut sagæ quæ pactum habent cum dæmone, aut abutuntur sacramentis, aut dæmonem adorant, hæresim incurrere judicantur, quia id frequenter fit ex passione, et ut dæmoni placeant, vel alia ex causa, non autem ex errore intellectus in fide.

Nonus casus est *procuratio abortus*. Est autem procurare abortum, studiose hoc agere, sive per se, sive per alium, ut fœtus ex utero præmature ejiciatur, quod fit variis modis, potionibus, medicamentis, venenis, percussionibus, saltationibus, magnis itineribus, oneribus, vel laboribus gravibus mulieri prægnanti impositis, et aliis modis nobis incognitis. Incurritur

vero hic casus, sive fœtus sit formatus, sive informis, sive animatus, sive inanimatus. Si tamen animatus fuerit fœtus, homicidium est, et incurritur irregularitas. Incurritur quoque ab omnibus illis qui huic rei cooperantur, mandando, consulendo, inducendo, potionem conficiendo, confectam proponendo, etc., ita ut plures personæ huic rei sese immiscentes non solum peccent mortaliter, sed et involvantur casu hoc reservato. Sic si contingat quod mater procuret hoc per ancillam, ancilla per medicum et pharmacopolam, omnes incurrunt. Debet autem de facto sequi abortus, quia reservatur actus exterior cum effectu. Incurrit etiam hunc casum mulier quæ experta est ex oneris alicujus impositione se solitam abortum pati, et vir qui ex gravi percussione uxoris prægnantis prævidere potest id secuturum, quia censentur hi causa abortus; ponentes enim actionem ex qua sequi solet, licet non directe, tamen indirecte illum abortum voluisse censentur. Adverte etiam olim per Sixtum V hunc casum cum excommunicatione annexa summo Pontifici fuisse reservatum, adjunctis gravissimis pœnis; sed per successorem ejus Gregorium IV, in bulla *Sedes apostolica*, dicitur quod quilibet confessor ab ea possit absolvere, modo sit deputatus specialiter per loci ordinarium. Unde hanc excommunicationem papa episcopo reservat.

Decimus casus est *oppressio prolis*. Additur in quibusdam diœcesibus *etiam ignoranter facta*. Sic enim habet synodus Namurcensis. Pro qua re nota ignorantiam dividi in eam quæ invincibilis est, et eam quæ vincibilis dicitur. Invincibilis dicitur quando quis adhibet diligentiam omnem, quam prudentes, spectata conditione personarum, locorum, et aliis circumstantiis, adhibere solent, et hæc facit involuntarium. Alia dicitur vincibilis, quando quis non adhibet diligentiam quam potest et debet; et hæc licet aliquando minuat rationem peccati, quando non est affectata, non tamen tollit totaliter rationem voluntarii. Censetur enim indirecte volita, quatenus homo negligit adhibere diligentiam quam potest et debet, et per consequens effectus etiam est indirecte volitus. Nota 2, in actionibus quæ ex natura non sunt periculosæ, sufficere adhibere diligentiam, quæ regulariter ab omnibus adhiberi solet, verbi gratia, qui modo consueto pulsat campanam, non censetur reus negligentiæ, si illa cadente mors alicujus sequatur. In actionibus autem quæ ex sua natura periculum afferunt, non censetur quis adhibere sufficientem diligentiam, nisi pro ratione periculi, personarum, locorum multam et variam adferat circumspectionem. Sic in casu nostro, in eodem lecto secum collocare tenerum infantem, opus est natura sua periculum oppressionis continens, quia cum dormientes non simus domini actionum nostrarum, facile fieri potest ex agitatione brachiorum, pedum, et corporis volutatione, ut infans suffocetur, cum sibi cavere non possit. Item facile ex lecto decidere potest, si angustus sit et altus. Hinc in tali casu multam diligentiam adhibere opus est et circumspectionem, ut sufficientem quis dicatur adhibuisse. Debet enim prævidere num soleat agitari, num cubile sit angustum, et alia quæ causam suffocationis possunt præbere. Unde secum collocare infantem, nisi omnes istæ circumstantiæ adsint, videtur mortale contra curam quam tenentur jure divino et naturali de prolibus parentes habere. Ex his ergo satis intelligitur, recte in aliquibus diœcesibus reservari oppressionem etiam ignoranter factam, quia facile contingit ignorantiam illam esse valde culpabilem, ob multam circumspectionem adhibendam. Alias si constat illam oppressionem esse tantum venialem ob ignorantiam, etiam sequitur non esse reservatam.

Porro hunc casum videntur incurrere qui proles ex fornicatione natas in sylvis, agris, aut locis publicis exponunt; si contingat eas a feris, porcis, canibus aut frigore enecari, quia poterant et debebant hoc periculum prævidere. Aliud foret si hospitali puerorum eas deponant, aut tuto loco. Imo Cajetanus et Armilla, v° *Adulterium*, et Navarrus, c. XVII, existimant eos in hoc non peccare, quia talia hospitalia ad hoc sunt instituta. Tenentur tamen parentes, si divites sint, saltem secreto, expensas solvere, et curare prolem suo tempore instrui.

Quod si quæras an tales expositi infantes habendi sint pro illegitimis, respondebo probabile esse quod non, quodque tales possint se gerere pro legitimis, etiam ad suscipiendos ordines sine dispensatione, quia in dubio nemo jure suo privandus venit. Fieri autem potest ut puer exponatur propter paupertatem parentum, qui a legitimis sit conjugibus. Et hæc est sententia multorum, quos refert et sequitur Suarez, agens de irregularitate illegitimorum.

Quod autem Joannes Chapeavilla insinuat, hunc casum incurrere nutrices pue-

ros sibi commissos culpa vel negligentia mortali opprimentes, non est certum, et negari potest, quamvis alterum casum, quo reservatur homicidium, possint incurrere. Ratio est, quia oppressio prolis proprie videtur dici quæ a parente fit, hoc est, propriæ prolis enecatio seu suffocatio. Unde in aliquibus diœcesibus (ut in Namurcensi) explicationis gratia adjicitur hæc particula, « oppressio prolis a parentibus facta. »

Undecimus casus est *stuprum, violenta virginis defloratio.* Unde adverte hic stuprum non large sumi, sed stricte, ut speciem constituit luxuriæ a reliquis distinctam; est autem sic proprie stuprum, quando fit violatio virginis, ipsa omnino invita, ita ut dicat supra fornicationem injuriam in puellam, qua per vim integritas corporis ei adimitur. Differt à raptu, quod raptus vim includat, qua puella abripitur a domo sua vel paterna, et locum potest habere incorrupta; stuprum autem tantum integra, potestque fieri sine omni raptu, sicut et raptus potest fieri sine violatione.

Ex his patet non incurrere hunc casum, si virgo consentit, licet multis blanditiis precibusque importune sollicitata, atque etiam promissis allecta. Quod est contra id quod tradit Chapeavilla, explicans hunc casum. Ratio est, quia non dicitur proprie et stricte defloratio violenta, quando solum preces, aut illecebræ, aut promissa interveniunt, quia tunc non est, stricte loquendo, vis, sive violentia vera. Aliud foret si conjunctæ fuerint minæ, aut metus reverentialis, quia forte agebat is minaciter, cui ipsa subdita est tanquam domino, aut superiori qui potest graviter nocere, tunc enim moraliter vis censetur. Vide de hac re Lessium, *de Jure et Just.*, lib. II, cap. x, dist. 1 et 2, ubi etiam docet, cum Soto et aliis, cogitationes seu delectationes morosas in virgine, et adolescente circa virginem, etsi sint peccata mortifera, non habere tamen specialem malitiam mortiferam supra alias delectationes morosas, nisi conjunctæ sint cum voluntate inferendæ violentiæ. Unde juvenes in confessione non tenentur dicere: Cogitavi de virgine, dum delectarer in me carnaliter; et sic nec confessarius tenetur id interrogare. Multo minus tenetur puella delectationem passa aperire quod non sit virgo, quia sic teneretur peccatum præcedens iterum aperire, quod tamen jam clavibus subjecit; hoc vero nimis onerosum foret.

Incurrere vero videtur hunc casum ille qui sponsam de futura ante matrimonium ad copulam induxit, timore illi incusso per minas, quod nisi consentiret, aliam de facto duceret; quia tunc in jure censetur violentia, ob metum incussum et minas.

Quæres ad quid teneatur deflorator.

Respondeo: Si virgo libere consensit, ad nihil tenetur, quia volenti non fit injuria, nec tunc est proprie stuprum. Si vi, fraude aut fallaci promissione sit inducta, tenetur primo ad conjugium quod promisit; secundo, ad reparationem damni ex stupro, quantum æstimabitur arbitrio boni viri; tertio, ad dotem, si judex ad id eum condemnarit. Vide latius Lessium, loco citato.

Duodecimus casus est *raptus.* Dicitur autem raptus, ablatio qua femina violenter, contra suam voluntatem aut illorum sub quorum potestate erat (verbi gratia, parentum, curatoris, sponsi), de uno loco trahitur ad alium, sive ad copulam tantum carnalem, sive etiam ad ducendum in uxorem. Hinc sequitur primo, si puella sine vi, pretio, aut blanditiis inducta, sequitur sollicitantem nescientibus parentibus, non esse proprie raptum. Si tamen vis adhibeatur, licet ipsa non sit invita, sed tantum parentes quibus subest, tunc est vere raptus, et incurritur hic casus.

Sequitur secundo, si vim virgini intulit, sed a loco non abducit, non est raptus, sed stuprum, ut supra dixi. Quod est iterum contra tradita a Chapeavilla; sed communior sententia et verior distinctio ita tradit.

Sequitur tertio non incurrere illum qui virginem sibi per verba de futuro desponsavit, per vim abduxit e domo paterna, et rem cum ea habuit, si aliter non poterat eam habere, quia licet peccarit deflorando, hoc tamen in jure non vocatur raptus, eo quod ex desponsatione aliquid juris ei competebat, ut notant divus Thomas et theologi; sed de hac re plura in tractatu *de Matrimonio.* Hoc solum adverte, quod per Tridentinum raptor incurrat excommunicationem, sed nulli est reservata.

Decimus tertius casus est *matrimonium contractum post votum castitatis, aut in gradu prohibito, scienter, vel priore uxore adhuc vivente.* Tres autem casus hic reservari censentur, sive tria peccata illicite contrahentium matrimonium.

Primo quidem, si quis contrahat post votum castitatis, idque intelligendum, sive simplex sit, sive solemne, est enim

utrobique grave peccatum. Quod si quis post votum simplex castitatis contrahat, valet quidem matrimonium, talis tamen non potest petere debitum, nisi episcopus dispenset. Deinde mortua uxore non potest aliam ducere sine dispensatione, quia votum non fuit sublatum per matrimonium, sed solum ejus executio ex aliqua parte impedita, quia tenebatur debitum reddere. Adde quod qui contrahit cum illa persona quam scit emisisse votum castitatis, etiam peccat mortaliter, quia participat peccato, non tamen privatur jure debitum exigendi.

Porro non incurrit hunc casum, qui contraxit post votum non nubendi, aut post votum ingrediendi Religionem, vel Ordines sacros suscipiendi. In his enim omnibus licet peccatum interveniat mortale, non est tamen effractio voti castitatis; quia qui vovet Religionem ingredi, aut Ordinem sacrum, non statim obligat se ad castitatem, aut alia onera talis status. Quod si quis emiserit votum castitatis ante annos pubertatis, et dubitet an sufficientem habuerit usum rationis quando vovit, in tali casu judicandum esse pro parte voventis multi tenent cum Soto, atque ita talis contrahens non incurreret hunc casum, sequendo opinionem probabilem.

Secundo, hic reservatur si quis contrahat matrimonium in gradu prohibito scienter; estque annexa excommunicatio, si contrahatur in gradibus prohibitis consanguinitatis vel affinitatis (Clem. I, *de Consang.*), sed non est reservata. Quinam autem sint gradus prohibiti, explicatur in tractatu *de Matrimonio*.

Tertio, reservatur hic, si quis priore uxore vivente contrahat, scienter nimirum, quia contrahere ignoranter, etiamsi ignorantia non sit omnino invincibilis, excusat saltem ad hunc effectum, ut quis non subjaceat reservationi. Debet vero conjux, ut tuta conscientia possit contrahere, sibi persuadere mortem conjugis, non ex levibus conjecturis, sed ex certis moraliter argumentis, qualia esse solent in hac materia. Primum, si afferatur certum nuncium mortis; secundum, si fama est publica et communis; tertium, si subsint vehementia omnino indicia quæ faciant omnino probabilem fidem. Nec erit semper expectandum post septem annos, ut videtur insinuare cap. *in Præsentia, de Sponsalibus*. Hoc enim postea mitigatum est per Innocentium III, cap. finali, ubi dicit; « Tamdiu alteruter conjugum expectetur, donec de ejus obitu verisimiliter præsumatur. » Itaque sufficiunt indicia verisimilem fidem facientia, et in hac re stari potest prudentium arbitrio, pastoris, confessarii, et similium.

Quæres, cum hic expressa mentio fiat de viro aliam uxorem ducente, an reservetur peccatum si uxor alium virum ducat; et videri potest quod non, quia odia et pœnæ restringi debent, nec extendi ultra suum casum. Probabilius tamen est quod sic, quia, teste Navarro, capite XXII, num. 74, et Soto, in 4, dist. 37, in correlativis in quibus est eadem ratio, et idem jus suadet, exceptionem patitur illa regula juris. Eadem autem, imo major ratio suadet idem hic dicendum de uxore quod de marito, quia longe turpius est unam mulierem habere duos viros, quam unum virum duas mulieres.

Decimus quartus casus est *incestus cum consanguineis, aut virgine sacra, seu moniali professa*. Incestus est carnalis commixtio cum consanguinea vel affine usque ad quartum gradum. Ad proprie autem dictum incestum requirunt doctores, ut sit perfecta et naturalis, hoc est, in vase debito facta commixtio. Unde per tactus impudicos, aut per effusionem seminis extra vas, aut per veneream seminationem contra naturam, non proprie dicitur incestus; ideoque nec hic esset reservatus. Deinde nota non reservari hic omnem incestum, sed solum illum qui cum consanguineis impletur, et id intellige ad quartum gradum inclusive.

In diœcesi Namurcensi reservatur tantum cum consanguineo, in primo aut secundo gradu; sed et adjicitur reservatio incestus cum affine in primo etiam et secundo gradu. Hæc autem oriri etiam potest ex fornicaria copula. Unde qui cognoscit sororem aut cognatam germanam illius quam ante carnaliter cognoverat, incurrit casum illic reservatum. In hac autem diœcesi cum expresse fiat mentio de consanguineis, stricte intelligendum est, ita ut copula cum affinibus non censeatur reservata. Adverte tamen, licet incestus cum consanguinea sit gravior quam incestus alicujus cum affine sua, sive uxoris suæ consanguinea, tamen hic posterior incestus peculiarem habet effectum a jure: primo, quod impediat petitionem debiti; secundo, quod non possit ducere aliam sine dispensatione, quia est impedimentum non quidem dirimens, sed tamen impediens contrahendum matrimonium, ut habetur cap. *De eo qui cognovit consanguineam uxoris*. Verum cum hæc pœna passim ignoretur ab occultis istis

incestuosis, et cum ad pœnitentiæ forum sacramentale accedunt, frequenter non sit spes fructus si moneantur de non petendo debito, expedit plerumque eos in bona fide relinquere, cum per ignorantiam possint excusari.

Reservatur hic etiam incestus cum sanctimonialibus, quod intellige cum sanctimoniali in ordine aliquo approbato professa, quod peccatum dicitur incestus reductive. Nota vero quod si admittatur hic incestus intra septa monasterii, incurri excommunicationem papæ reservatam per Gregorium XIII, anno 1575, idibus julii.

Decimus quintus casus, concubitus contra naturam, puta sodomia et ejus generis graviora crimina. Pro explicatione certum est primo non incurrere illum qui procurat pollutionem, etiam opera alterius adhibita, per tactus, vel alio modo. Licet enim gravius peccet participando alterius peccato, non est tamen proprie concubitus contra naturam. Certum est secundo incurri hunc casum, si duo ejusdem sexus commiscentur, masculus cum masculo, aut femina cum femina. Sed quæritur an si mulier a viro præpostere cognoscatur, puta uxor a marito extra vas debitum, incurratur hic casus. Respondet Chapeavilla non incurri, quia, licet sit, inquit, concubitus contra naturam, non est tamen, proprie loquendo, sodomia, aut peccatum illa gravius. Requiritur enim ad sodomiam ut non sit diversitas sexus, ut scilicet, vir cum viro, vel mulier cum muliere carnaliter commisceatur. Hæc responsio probabilis est, et fundata in divo Thoma, atque certum est majorem deformitatem contineri ratione circumstantiæ ejusdem sexus, quam quando fit carnalis commixtio contra naturam cum diverso sexu. Passim tamen doctores hunc concubitum contra naturam præpostere, et extra vas cum diverso sexu, vocant etiam sodomiam, ut videre est apud Cajetanum, in *Summula*, v° *Sodomia ;* Sa, v° *Luxuria ;* Lessium, lib. IV, cap. III, dub. 13 ; Covar., *de Sponsal.*, p. II, cap. VII. Unde existimarunt hi sic peccando incurri hunc casum. Certum est tertio incurri hunc casum per peccatum bestialitatis, ad quod reducitur concubitus cum dæmone in assumpto corpore, sive sit succubus, sive incubus, sive corpus humanum assumat, sive belluinum; et hic præter deformitatem luxuriæ involvitur scelus societatis cum dæmone. Certum est quarto non incurri hunc casum, si non sit tanta perversio in modo concubitus, ut impediatur conceptus. Licet enim aliqui modi monstruosi reperiantur, etiam inter conjuges, tamen si semen in matrice effundatur, non dicitur concubitus contra, sed præter naturam. Imo inter conjuges non censentur peccata mortalia. De pœnis clerici sodomitæ, vide Navarrum, cap. XXVII, num. 249 ; et Chapeavillam hic.

Decimus sextus casus est *falsitas circa monetam.* Intelligitur vero falsitas hic, immutatio veritatis cum dolo et detrimento alicujus; et ita ut quis falsarius monetæ dicatur, requiritur ut immutet ejus substantiam, vel pondus, vel formam, idque dolose, et in damnum vergat alicujus. Vide Sylvestrem, v° *Falsarius.* Est ergo hoc peccatum injuriosum vergens in injuriam principis, proximi, ac reipublicæ, ideoque merito reservatur. Peccant itaque et incurrunt hunc casum, qui ob lucrum unum metallum substituunt pro alio, aut justum metallo pondus subtrahunt, au, monetam sine jussu principis cudunt, et charactere principis signant, licet illa in pondere et substantia justa sit. Character enim talis est falsus, significans auctoritate principis monetam cusam, quod falsum est. Illi tamen qui monetas exuberantis ponderis circumcidunt, si justum pondus relinquant, non incurrunt, quia non censentur materiam, aut pondus, aut formam falsificare. Peccant tamen quia usurpant sibi privatam auctoritatem quæ ad principem aut monetarium ejus spectat, ideoque illi ad restitutionem possent obligari, si res esset notabilis. Principes vero qui reprobant monetam justam, ut vili pretio emant et inde aliam fabricent, licet hunc casum proprie non incurrant, tamen quandoque a fraude non excusantur. Vide de hac re Chapeavillam, hic.

Non incurrunt etiam hunc casum qui, recipientes falsam monetam pro vera, illam postea scienter obtrudunt aliis. Cum enim nihil mutent de veritate materiæ, aut formæ, aut ponderis, non dicuntur falsarii, quamvis peccent mortaliter, si summa sit notabilis. Nec excusantur quod talem acceperint, quia illorum error alteri nocere non debet.

Decimus septimus casus est *falsitas circa litteras alicujus prælati inferioris papæ.* Dicitur vero crimen falsitatis circa eas committere, qui dolose veritatem illarum immutat; quod potest fieri vel addendo, vel demendo, vel novas effingendo, vel sigillum adulterando. Prælatus autem hic dicitur episcopus, archidiaconus, decanus cathedralis ecclesiæ, et similes, qui

habent jurisdictionem coercendi per pœnas et censuras. Incurrunt ergo hunc casum, qui litteras episcopi aut archidiaconi, commendatitias, aut dimissoriales, aut provisionales beneficii, vel similes alicui ex dictis variant cum dolo, aut sigillum effringunt, si illis litteris utantur. Si enim non utantur, sed caveant ne cuiquam damnum aut interesse per illas inferatur, non censetur falsitas stricte accepta committi, quæ solet describi a canonistis, « immutatio veritatis cum dolo, et injuria tertii. » Non incurrunt vero hunc casum qui obtinent litteras falsas narrando, aut alieno nomine quod falso sibi imponunt, licet eas impetrent ab episcopo vel aliis prælatis, quia etsi mendaces sint, et falsi, non tamen dicuntur « falsarii litterarum episcopi vel prælati. » Item si quis utatur litteris falsis, si eas ipse non falsarit, non incurrit. Item qui punctum inordinate appositum radit aut dictionem male scriptam corrigit, aut punctum omissum pro claritate majori adjicit, non censetur falsare. Si tamen immutetur sensus verborum, quod fieri potest etiam solius puncti adjectione, vel detractione, incurritur falsitas. Addit Chapeavilla illum qui mutatis litteris quæ prius erant in sua supplicatione expressæ, si per errorem notarii vel scriptoris fuerint variatæ, non incurrere falsitatem. Exemplum ponit. Porrexit aliquis supplicationem episcopo, quia petebat sibi dare licentiam excipiendi confessiones, et simul absolvendi a reservatis in foro conscientiæ; utrumque concedit episcopus, non exprimitur autem in litteris ejus, nisi facultas excipiendi confessiones; non incurrit hunc casum si ascribat, *et absolvendi a reservatis*, prout continebatur in sua supplicatione signata. Hoc verum videtur in foro conscientiæ, nam in foro exteriori est et præsumptio contra. Cæterum, adeo reservatur falsitas circa litteras prælatorum inferiorum, quia circa litteras papæ est excommunicatio in bulla Cœnæ. Quod vero iterum hic comprehendi vult consulentes et mandantes Joannes Chapeavilla, non assentior, quia hæc non exprimit casus. Unde cum in bulla Cœnæ etiam illi non exprimantur, docent theologi eos etiam non comprehendi qui consulunt aut mandant falsitatem fieri circa litteras papæ; stricte enim sunt intelligenda statuta pœnalia. Non nego tamen eos incurrere excommunicationem, sed nemini reservatam, propter capit. *Ad falsariorum, De crimine falsi*, ubi expresse dicitur, « qui per se, vel per alium, vitium falsitatis exercens. »

Decimus octavus casus est *perjurium solemne*. Perjurium dicitur juramentum carens veritate, quando Deus invocatur ut testis falsitatis. Est vero solemne, quod fit super re sacra, ut tactis Evangeliis, aut cruce, aut tangendo pectus sacerdotale; item quod fit coram notario aut testibus digitorum elevatione. Hic incurrit hunc casum qui in judicio in testem vocatus, solemni juramento affirmat esse verum quod scit aut dubitat esse falsum. Item qui a judice, servato juris ordine, interrogatus, medio solemni juramento, non fatetur verum, vel non accusat quos tenetur, et similia. Hinc patet valde frequenter hunc casum incurri, propter tribunalia nostra, in quibus frequentissime juramentum solemne defertur, et a parum timoratis litigantibus violatur. Sic ordinarie juramentum calumniæ defertur, quod juxta glossam, in cap. I, *de Juram. calumniæ*, hæc quinque continet: Primo, putare se bonam causam tueri; secundo, se interrogatum a judice, veritatem non celaturum; tertio, scienter falsas probationes se non adhibiturum; quarto, se litem fraudulenter non prorogaturum; quinto, se nihil promisisse, vel deinceps promissurum alicui causa litis, nisi quod jura permittunt. Hæc glossa. Si hæc sunt omnia semper servanda dum defertur calumniæ juramentum, quotusquisque est litigantium qui omnia ista præstet? passim levant digitos coram notariis solemne juramentum calumniæ exigentibus ante litem, et nesciunt an verum jurent, an falsum, nec satis intelligunt suum juramentum. Videndum tamen, juxta praxim tribunalium, an omnia illa requirant, an solum eorum aliqua, in eo juramento quod liti prærequirunt, aut in lite exigunt.

Quæro hic an omne perjurium solemne reservetur, an etiam promissorium.

Respondet Chapeavilla omne perjurium reservari. Hic tamen gravis difficultas moveri potest, quia sic adulterium etiam esset reservatum, quod est contra communem praxim, et sensum pastorum hujus diœcesis. Adulter tamen violat juramentum promissorium, quo solemniter promisit fidelitatem conjugi, idque cum juramento super baptismo suo, et super jure quod prætendit ad regnum Dei, etc., prout habet forma solemnis in Parochiali nostro præscripta. Atque proprie etiam perjurus dicitur, qui fidem juramento firmatam violat. Hæc difficultas quomodo solvatur, non video, nisi dicendo non reservari omne perjurium, sed solum juramentum illud cui deest veritas præsens,

sive quo quis sciens et volens falsum confirmat; atque conjux dum jurat, testem adhibet Deum quod animum habeat integre servandi fidelitatem, ideoque sciens et volens non confirmat falsum, nec illi deest veritas præsens. Deest tamen veritas futura, si postea fidem violat, ad quam servandam se obligat. Inter perjuria autem primum locum obtinet illud quo quis sciens et volens falsum confirmat; deinde illud quo quis fidem juramento firmatam frangit. Ideoque posset primum reservari tanquam gravius, et non secundum. De qua re tamen non determino, sed lubens audirem de hac difficultate, quam de adulterio moneo, RR. DD. examinatores synodales, quorum est hæc clarius explicare et interpretari.

Decimus nonus casus est *blasphemia publica et enormis in Deum et sanctos.* Publica dicitur blasphemia, quæ fit coram tota vel majori parte viciniæ, vel congregationis alicujus, sive collegii in quo saltem decem reperiantur, inquit Panormitanus, et alii ex eo. Enormis vero blasphemia quæ sit dicenda, non ita præcise definiri potest, sed arbitrio prudentis viri debet judicari, considerato objecto blasphemiæ, modoque blasphemandi, quia quandoque fit cum affectu detestandi vel irridendi Deum, vel sanctos; aliquando autem ex passione aliqua subitanea, vel consuetudine prava. Considerari etiam debet qualitas personæ, loci, temporis, occasionis, et reliquæ circumstantiæ. Hunc casum incurreret, qui coram multis beatam Virginem meretricem vocaret, aut apostolos vel prophetas impostores, mendaces, magos vocaret. Dicunt et aliqui talem blasphemiam hic reservatam, etiamsi solum quis coram duobus hoc protulerit, si illi plurimis manifestarint, ita ut sit fama publica. Sed de hoc videtur mihi posse dubium esse, quia cum reservatur publica blasphemia, videtur intelligi quæ ex modo, aut loco et tempore quo fit, multitudini alicui sive majori parti alicujus viciniæ manifesta existit. Stricte enim accipi debet in pœnalibus vox hæc *publica*, vel *publicum*, pro eo quod ex se est manifestum, et publice fit. Nam blasphemia intra domesticos parietes coram duobus facta, ac postea per eorum relationem ventilata, non tam publica dicitur quam publicata, cum fuerit ex se privatim commissa.

Vigesimus casus est *insignis contumelia Eucharistiæ iliata, aut sanctorum reliquiis.* Contumelia dicitur cum verbis aut signis æquipollentibus læditur et violatur coram persona aliqua, honor aut reverentia illi debita. Insignis autem contumelia dicitur, quæ atrociter notabilis est exterioribus etiam signis ostentata. Ad quod judicandum, multum attendenda est intentio contumeliam proferentis aut inferentis, qualitas personæ, loci, temporis, occasionis, et cæteræ circumstantiæ. Unde fit ut catholicus bene affectus Eucharistiæ et reliquiis, raro censeri debeat incurrere hunc casum. Hæreticus autem frequentissime. Hinc confessarius hæretici pœnitentis non debet esse contentus generali confessione, quod in hæresi aut errore tot annis aut mensibus perseverasse fateatur, sed etiam interroget an in Christum, aut Virginem, aut sanctos non fuerit gravibus contumeliis injuriosus; item an in sacramenta, aut imagines, aut reliquias graves et reales, aut verbales injurias non profuderit, tractando indigne, irridendo impie, confringendo, etc. Item de calumniis in pontificem, in episcopos et sacerdotes, etc. Hæc enim sunt eorum peccata ordinaria.

Hunc tamen etiam casum incurrere possunt catholici, non ex intellectus errore, sed ex impia passione. Sic milites quandoque nostri, nec sacris templis parcunt, nec sacris vasis, quibus Eucharistia aut reliquiæ continentur, sed ea asportant, indigne reliquias et Eucharistiam tractantes.

Vigesimus primus casus est *abusus Eucharistiæ aut reliquiarum, vel etiam sacræ Scripturæ ad exercitium artium magicarum.* Hic casus satis est apertus, nec apud magos aut sagas infrequens, quibus persuadet dæmon perniciosissime has res sacras valere ad hæc nefanda. Unde quosdam inducit ad comminuendam et pulverisandam Eucharistiam cum nefandis aliquibus verbis, ut serviat ad philtra et pocula amatoria. Imo olim sacerdotes quidam, sumpta veste lugubri, Missas mortuorum celebrabant pro viventibus, ut illi pro quibus sacrificium offerebant citius morerentur, ut insinuatur c. *Quicumque sacerdotum*, XXVI, q. 6. Similes hunc casum incurrerent, sed et degradationi obnoxii forent.

Vigesimus secundus casus comprehendit *omnes casus occultos Sedi apostolicæ reservatos, cum censuris ex illis provenientibus.* Fundatur casus in verbis concilii Tridentini, sess. XXIV, *de Reform.*, cap. VI, quæ sic habent: « Liceat episcopis in irregularitatibus et suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario (et exceptis aliis deductis ad forum

contentiosum) dispensare, et in quibuscumque casibus occultis, etiam apostolicæ Sedi reservatis, delinquentes quoscumque subditos, in diœcesi sua, per seipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere. Idem et in hæresis crimine, in eodem foro conscientiæ, eis tantum, et non eorum vicariis sit permissum. »

Incurrunt ergo hunc casum illi qui incidunt in peccata Sedi apostolicæ reservata, si sint occulta; ut fere sunt simoniæ, ecclesiarum effractiones, et earumdem spoliationes, falsificationes litterarum apostolicarum, et similia; quia talia jurisdictioni episcoporum, et deputatorum ad hoc specialiter per ipsos, permittuntur concilium Tridentinum supra.

APPENDIX

DE USURPANTIBUS BONA ECCLESIASTICA.

Inter casus reservatos etiam annumerari potest illum quem habet synodus nostra Leodiensis, tit. IV, cap. 10, his verbis: « Pastores singulis diebus dominicis excommunicatos denuntient eos qui usurpant jurisdictionem ecclesiasticam, aut convertunt in proprios usus decimas, bona, census, aut jura ecclesiarum, beneficiorum aut officiorum ecclesiasticorum, piorumve locorum, et qui impediunt ne ab iis ad quos pertinent, percipiantur; nec non eos qui impediunt visitationem ecclesiarum, piorumque locorum, et citationes, mandata aut sententias judicum ecclesiasticorum executioni mandari, prout omnes et singulos prædictos excommunicamus, et excommunicatos declaramus. » Quæ omnia conformia sunt illis quæ habet Tridentinum, sess. XXV, cap. 12, et sess. XII, cap. 11, ex quibus capitulis hæc verba desumpta sunt. Vide textum ibi. Conformia etiam sunt hæc illis quæ habet bulla Cœnæ in excommunicatione decima septima, quæ fertur contra usurpantes jurisdictionem, aut fructus ad personas ecclesiasticas ratione ecclesiarum, monasteriorum, et aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes, vel eos quavis occasione vel causa, sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium, expressa licentia sequestrantes. Idem decretum pro bonis ecclesiasticis habet Namurcensis synodus, t. XI, c. 11.

Quæstio vero quotidiana est inter pastores, an vi hujus decreti excommunicationem incurrant, qui furantur decimas, aut alia bona ecclesiastica clam surripiunt.

Respondeo negative, quia talis censura videtur lata contra eos qui proventus ecclesiasticos, quasi ad se pertinerent, usurpant, et non tanquam bona aliena rapiunt. Insinuat hæc vox *usurpare*, tunc enim dicitur aliquis usurpare proventus, quando veluti potestate dominandi, et quasi proprio jure utens illos occupat. Ita interpretantur Cajetanus, Navarrus, Suarez, et plerique recentiores theologi bullam Cœnæ explicantes. Atque etiam de illis agere Tridentinum, sess. XXII, c. 11, ex ejus verbis bene ponderatis invenietur. Cum ergo hæc verba decreti synodalis ex illo capite sint desumpta, non aliud videntur intendere, quam quod in Tridentino est expressum. Unde nisi aliunde constet tales fures incurrere excommunicationem, ex vi hujus decreti non liquet. Antiquitus audio solitos fuisse aliquos pastores, falsos decimatores et decimatrices diebus dominicis excommunicare, sed ex vi hujus decreti non mihi constat. Sicut id quod habetur in Parochiali, fol. 106, de Eucharistiæ sacramento, non video quo fundamento pronuntietur, aut pronuntiari curetur. Ibi enim in exhortatione Paschatis sic habet: « S'il y a ici aucuns qui soient interdits ou excommuniés, tels que sont tous les hérétiques, simoniaques, larrons, larronnesses, usuriers, sorciers, concubinaires, concubines, fornicateurs, adultères publics et notoires, je leur enjoins de se retirer d'ici. » Ubi videntur insinuari omnes fures, fornicatores, concubinarios, adulteros, esse excommunicatos, de quorum tamen singulis non constat. Aut certe satis improprie hoc positum fuerit, si solum velit his verbis insinuari, talibus peccatoribus interdictam esse Eucharistiam, sive excommunicati sint, sive non, nisi satisfecerint per pœnitentiam, aut etiam scandalum repararint, maxime si sint notorii; et ita ante id habentur quasi excommunicati, et quasi interdicti, hoc est, a divinis arcendi.

Quæstio secunda esse potest, an hæredes usurpantium bona, reditus, proventus, aut decimas ecclesiarum, cum sciant, vel scire debeant se detinere res prædictas usurpatas contra ecclesiasticas personas, comprehendantur excommunicatione supra dicta.

Respondeo affirmative. Ratio est, quia ex eo quod semel fuerunt usurpatæ, transeunt cum eodem vitio ad quoscumque alios; parum autem refert esse primos, vel secundos usurpatores. Confirmatur ex cap. *Indigni*, XII, quæst. 2, in quo æquiparantur usurpatores rerum eccle-

siasticarum, et detentores illarum ab aliis usurpatarum, ex Clemente I, *de Decim.*, in qua excommunicantur non solum usurpatores decimarum, sed etiam qui detinent easdem usurpatas ab aliis, ut docent doctores ibidem.

DE INCENDIARIIS.

« In multis diœcesibus reservatur crimen istud. Unde in Namurcensi et aliis, sic exprimitur: « Incendium voluntate deliberata procuratum. » Aliqui putant jure communi episcopis esse reservatum; sed cum in nostra diœcesi illius non fiat mentio, non puto reservari. Tamen reperio in Parochiali nostro, inter casus papales, « crimen incendiarii, postquam est denuntiatus; » quod habetur ex cap. *Tua nos, de Sentent. excommun.*; ubi decernitur quod incendiarius, postquam fuerit per episcopum excommunicatus aut denuntiatus, a solo papa absolvitur; de jure tamen excommunicatus non est, et licet soleant episcopi illum casum reservare, non tamen tenentur. Qui vero effringit, et simul spoliat locum pium, incurrit excommunicationem, et cum fuerit denuntiatus, non absolvitur nisi a papa, cap. *Conquestus, de Sent. excom.* Cæterum, ubi hic casus incendii reservatur, non intelligitur de eo qui incendit auctoritate potentis in tempore belli; nec qui ex negligentia etiam crassa, licet teneatur ad interesse. Atque qui mandat, consulit, auxiliatur ad incendendam domum, segetem, sylvam alterius, incurrit, quando sic exprimitur: « Incendium voluntate deliberata procuratum.

QUÆSTIO POSTREMA.

Quid agendum cum confessarius habet pœnitentem cum casu reservato a quo non potest absolvere?

Respondeo remittendum eum ad habentem auctoritatem, nisi forte occurrat necessitas implendi præcepti et communicandi, ut potest fieri in Paschate, si etiam simul contingat non posse prætermitti communionem sine scandalo aut infamia pœnitentis. Tunc enim posse absolvi tenet communior opinio, si superior adiri non possit; manet tamen obligatus ad se præsentandum superiori, sive alteri potestatem habenti, ut directe absolvatur, nam indirecte tantum a reservatis fuit absolutus. Idem dicendum de excommunicatione reservata. In casu enim necessitatis, in quo vitari debet scandalum vel infamia, cum hoc sit juris cujusdam naturalis, præponderat præceptis ex humano jure sive constitutione ecclesiastica vim habentibus; et censetur rationabilis causa, ut absolvi possit ab omnibus, a non reservatis quidem directe, a reservatis indirecte. Item passim theologi.

Quæres an etiam absolutus in articulo mortis a reservatis, teneatur iterum petere absolutionem ab habente potestatem, quando periculum illud evasit.

Respondeo: Quantum ad casum reservatum non tenetur, quia directe et simpliciter tunc ab illo potest absolvi. Quantum ad excommunicationem, non debet absolvi, nisi sub conditione ut pareat mandato superioris, maxime si excommunicatio sit ab homine; imo et tunc debet injuriam passo satisfacere, aut de satisfaciendo cautionem præstare, si ad alicujus instantiam, cui injuriam fecit, excommunicatus fuit.

Vide Parochiale Leodiense, p. octogesima octava.

PARS SEXTA

RESOLUTIONES CASUUM PASTORALIUM DE MORIBUNDIS ET MORTUIS.

CAPUT PRIMUM.

DE EXTREMAM-UNCTIONEM SUSCIPIENTIBUS ET MINISTRANTIBUS.

Quæro primo an pueris habentibus usum rationis danda sit Extrema-Unctio.

Respondeo non solere dari, nisi postquam ad sacramentum Communionis admissi sunt. Non video tamen cur eis non possit administrari, cum jam capaces peccati mortalis judicantur, et cum per sensus qui inungi solet certum est deliquisse. Neque enim est ordo necessarius inter Eucharistiam et Extremam-Unctionem, tum quia olim dabatur alicubi ante Eucharistiam, seu Viaticum; tum quia major requiritur reverentia ad Eucharistiam quam ad Extremam-Unctionem, et ideo posset hujus capax esse puer, qui necdum foret capax Eucharistiæ. Potest tamen pastor hac in re consuetudini suæ diœcesis sese accommodare.

Quæro an mulieribus in partu periclitantibus danda sit Extrema-Unctio.

Respondeo id vetari in synodo Mediolanensi IV, p. 2. In his tamen provinciis solet dari. Nec appareat ratio sufficiens cur privarentur hoc fructu. Quantum ad phreneticos, furiosos, aut amentes, eis etiam administranda est, nisi perpetuo fuerint tales, aut nisi in excommunicatione, vel notorio peccato in amentiam inciderint sine signis pœnitentiæ.

Quæro tertio an pastor teneatur post Unctionem et alia sacramenta adesse infirmo moribundo.

Respondeo stricta obligatione non teneri, nisi forte ad talem statum redactus sit, ut illius præsentia moraliter judicetur necessaria; puta, quia variis agitatur tentationibus, quibus præsentia pastoris opem debet ferre. Tenetur enim pastor salutem ovium suarum curare, quamdiu illis superest halitus; et quando hic et nunc judicatur esse periculum, tanto strictius obligatur, quandoquidem damnum foret irreparabile.

Quæro quarto an teneatur pastor monere ægrum de testamento condendo.

Respondeo ordinarie debere fieri, atque etiam præscribi in Pastorali Leodiensi, ut post Eucharistiam administratam a pastore, fiat. Putat vero Navarrus cum quibusdam, esse obligationem sub mortali; sed existimo id solum verum esse, quando pastor prævidet vel prævidere debet damna gravia secutura post mortem, si æger non testetur. Exhortandus vero est infirmus ad testandum, dum est in gratia; et si testamentum condidit dum non erat in gratia, hortandus ad illud Deo offerendum, dum in gratia jam existit.

Quæro quinto, si infirmus velit testari, an parochus teneatur ejus testamentum tanquam notarius conficere et scribere.

Respondeo si nullus sit alius qui id possit, teneri. Unde parochi omnes in nostra diœcesi Leodiensi censentur ad hoc in judicio competentes notarii, adjunctis duobus testibus, sicut in causis matrimonialibus. Verumtamen velim curatos sese quantum possunt ab hoc onere eximere, et illis committere qui juris et praxis sint periti. Etenim a jurisconsultis peritissimis audivi, maximam partem processuum et litium quas tractant originem habere ex imperitia, vel notariorum, vel parochorum qui, testamenta aut matrimonialia scripta condentes, non expresserunt clare, vel satis perite, mentem testantis aut contrahentis; ideoque sine sufficienti capacitate scripturis similibus conficiendis se immiscendo, gravium damnorum causæ existunt.

Quæro sexto an quando quis absolvitur in periculo mortis, debeat alia forma quam ordinaria absolvi.

Respondeo sufficere ordinaria: *Ego te absolvo a vinculo excommunicationis in quantum possum et tu indiges, deinde ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis*, etc. Recte tamen additur, *a vinculo excommunicationis et omnibus censuris*, ut etiam docet Parochiale Leodiense, fol. 141, agens de Extrema-Unctione. Ubi tamen cave errorem quorumdam qui, ministrantes Unctionem, jubent recitari *Confiteor* per ægrum vel assistentes, deinde formam jam dictam pronuntiant, quia eam in Paro-

chiali ibi reperiunt; nec advertunt esse formam sacramentalem, quæ non est danda nisi cum æger peccatum aliquod confitetur. Error autem iste gravis est, nec tamen infrequens.

CAPUT II.

DE MODO ADJUVANDI MORIBUNDUM.

Quæro quis optimus modus moribundum adjuvandi.

Respondeo 1. Hortandus est ut Symbolum apostolorum plena fide recitet vernaculo sermone; vel si non potest ore, mente id faciat cum sacerdote, et annuat se intelligere, et protestari se in ea fide velle mori et perseverare. Juvat enim plurimum ut, sicut in ingressu vitæ per Baptismum, Symbolum per se, vel per susceptorem quisque recitat; ita in egressu ex hac vita idem repetat. Sic sanctus Petrus martyr in ultimo spiritu digito suo proprio cruore asperso scribebat in terra: *Credo in Deum Patrem omnipotentem.*

2. Hortandus est ut spem vivam et firmam concipiat vitæ æternæ, non tam suis innixus meritis, quam meritis Domini nostri Jesu Christi. Quod si diffidentia, torpore, pusillanimitate anxius aut turbidus appareat, bonum est illi insinuare illud ex Psalmis: *In te, Domine, speravi, non confundar in æternum.* Item illud: *Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus.* Ut hæc et similia frequenter ore et corde repetat, adjuvandus est.

3. Excitandus est in illo actus frequens contritionis et amoris Dei super omnia, detestando omnia peccata vitæ præteritæ, propter Deum summum bonum, summo amore amandum.

4. Excitandus est in eo actus perfectæ resignationis et oblationis sui, secundum animam, et corpus, statumque præsentis morbi, cum omnibus doloribus et incommoditatibus. Quatenus concipiat fervens desiderium ac votum, per quod optet omnes voluntates Dei, omnia consilia et desideria erga se animæ Jesu Christi, perfectissime adimpleri se, usque ad ultimum momentum.

5. Monendus est ut omnia sua desideria, suspiria, languores et dolores uniat cum doloribus et languoribus Jesu Christi in cruce patientis, et ad mortem usque ex obedientia Patris se humiliantis, ut ex unione illa, accepta etiam fiant Patri æterno.

6. Moneatur concipere specialem devotionem et attentionem, tum ad agoniam Christi in horto Patrem orantis, tum ad tres illas horas quibus languens in summis cruciatibus pependit in cruce, valido cordis clamore cum lacrymis et suspiriis, orans pro omnibus afflictis, ipse derelictus est afflictissimus, vir dolorum, novissimus virorum.

7. Proponenda est ei specialis devotio ad cor Jesu amorosum lancea apertum, in quo fons omnis consolationis et gratiæ reperitur, et omne bonum, atque per illam portam pietatis patet ingressus ad misericordiam, ad vitam et gloriam. Jungat ergo sæpius cor suum, et uniat illud cordi amoroso Domini nostri Jesu Christi, a quo omne bonum et meritum. Unde si aliquando diffidentia aliqua obrepta a Satana sit immissa, confidenter dicat cum divo Bernardo: « Ego quidquid mihi deest usurpo ex vulneribus Domini nostri Jesu Christi, quia misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluunt. »

8. Moneatur rogare Deum: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, neque projicias me, Deus, ne elongeris a me, Deus meus, in auxilium meum respice.* Ad hoc autem juvabit ei proponere ut specialiter deprecetur Dominum, quatenus in extremis, cum amplius loqui non dabitur ac intelligere, velit ipse acceptare omnia suspiria ad extremum halitum usque, quæ quidem ex hinc illi offerat, optans ut toties quoties respirabit, tot sint resignationes et oblationes cordis sui palpitantis ad cor Jesu, et ad voluntatem ejus perfecte semper adimplendam respirantis.

Denique, edocendus est jaculatorias aliquot orationes breves, sive ex *Psalmis*, sive ex Litaniis, aut precibus Ecclesiæ, quibus frequenter et ferventer affectum cordis possit revocare. Et his etiam utatur sacerdos coram ægro, breviter insinuando, potius quam prolixo discursu, aut exhortatione, quæ quandoque non solum inutilis est, sed molesta illi qui capite et auditu debilis est.

Hæ autem breves oratiunculæ, modo ad Patrem, modo ad Christum, modo ad Spiritum sanctum dirigi possunt, modo ad Virginem, aut angelum custodem, vel sanctos, cujus particulari protectioni se æger commiserit. Apud illos qui rudes sunt et illitterati, sufficiet eas depromere ex Oratione Dominica, Symbolo, aut Salutatione angelica. Unaquæque enim petitio Orationis Dominicæ cum affectu elevata et ruminata, efficaciter potest ani-

mum ægri afficere. Quid enim melius potest æger in ore habere, quam illud : *Pater, sanctificetur nomen tuum;* aut illud : *Pater, fiat voluntas tua;* aut illud: *Adveniat regnum tuum;* aut denique illud : *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo* ? Quid ad Virginem efficacius dici potest, quam illud : *Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc et in hora mortis;* aut illud : *Maria, Mater gratiæ, Mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, et hora mortis suscipe?*

Hæc modo sufficiant de hac re breviter insinuata, de quibus forsan fusius potero alibi ex professo disserere, tractatu de hac re speciali.

CAPUT III.

DE SEPULTURA MORTUORUM.

Quæro primo an omni die possit sepeliri mortuus.

Respondeo affirmative, etiamsi dies sit Paschæ. Apud aliquos visum est in dubium revocari, an in die Parasceves sepeliendus sit mortuus. Respondeo etiam tunc posse sepeliri, sed tamen tunc non sunt pulsandæ campanæ. Quantum autem temporis interesse debeat inter mortem et sepulturam, ex locorum diversa consuetudine pendet resolutio. Nobis ordinantur in Leodiensi diœcesi viginti quatuor horæ. Quod intellige, nisi causa subsit, ut facile fit in nimio æstu, dum corpora corruptioni sunt obnoxia, aut tempore morborum, etc.

Quæro secundo an Missa de *Requiem* possit celebrari omni die.

Respondeo posse, excepto die Parasceves, in quo non potest celebrari ulla Missa. Excipiunt et aliqui diem sabbati sancti, atque etiam Paschæ. Excipi etiam possent solemnitates aliæ celebriores in Ecclesia, in quibus non est congruum saltem officium publicum et solemne exequiarum celebrare. Imo in nostra diœcesi juste ordinatum est, ut exequiæ et publica mortuorum officia diebus dominicis aliisve festis non peragantur, sed in diem non impeditam rejiciantur. Ita synodus Leodiensis, tit. X, cap. VIII. Privatim autem celebrare de defuncto diebus dictis licet, et ex causa laudabile esse potest.

Sic lego in Vita Josephi Anchietæ, sacerdotis e societate, in Brasilia miraculis clari. Ipso die festo sancti Joannis Evangelistæ, qui tertius est a natali Christi, celebratam Missam *Requiem*, certo nomini applicavit. Id vero absurdum multis visum est. Quapropter et superior quasi reprehendens coram aliis, quæsivit ab eo cur in tantæ solemnitatis die ita ab Ecclesiæ ritu exerraret. Respondit illa nocte in Lauretano collegio sacerdotem societatis obiisse, suum quondam Conimbricæ condiscipulum, seque pro anima illius sacrificium obtulisse. Rogatus est iterum an aliquid nosset de animæ illius statu. Respondit cœlum ingressam, cum ad eum sacrificii locum venisset : *Omnis honor et gloria*, Hæc ibi.

Quæro tertio an, si mulier in partu moriatur, debeant legi orationes quæ solent recitari ad introducendam puerperam in ecclesiam, idque super corpore jam mortuo, antequam ad ecclesiam deferatur pro sepultura.

Respondeo : Licet antiquitus ab aliquibus sacerdotibus hoc videatur practicatum, ut etiam testantur seniores aliæ matronæ, non video cur fieri debeat; tum quia tales orationes sunt pro viva, et non pro defuncta; tum quia hoc in Rituali non reperitur, tum denique quia sapere videtur aliquam superstitionem anilem, qua existimant puerperas ante id haberi quasi paganas et ethnicas; per illas autem orationes reddi quasi noviter christianas. Sic enim loquuntur vernacule de puerperis : *Elle gît païenne.* Edocendæ igitur sunt, hanc introductionem in ecclesia non ad aliud fieri, nisi ut redeant post sufficientem naturæ ex partus debilitate restaurationem, reddituræ Deo gratias, et se prolemque illi oblaturæ, implorata sacerdotis per preces Ecclesiæ benedictione. Ex quo etiam consequitur, quando periclitantibus post partum domi eis sacramenta ministrantur, non esse necesse has orationes prævie recitare, quasi per illas ab aliqua irregularitate, sive impedimento sacramentorum liberantur, quod sapit judaismum.

Quæro quarto quinam priventur sacra sepultura.

Primo, qui non est baptizatus. Unde puer moriens ante baptismum non debet sepeliri in loco sacro, nisi forte mortuus sit in utero, nec extractus; tunc enim censetur pars matris; si autem extrahatur et separetur fœtus a matre, in loco profano est tumulandus. Si vero est baptizatus, licet sit baptismus dubius, sepultura sacra ei non denegatur, sive sit dubius ex parte materiæ per quam baptizatus fuit, sive ex eo quod dubitabatur vivere, judicandum enim est in favorem infantis, quandiu durat dubium.

Secundo, excommunicatus nominatim

denuntiatus, vel notorius percussor clericorum. Dico nominatim excommunicatus, etc., quia hos solos tenemur vitare dum vivunt, sic etiam dum mortui sunt. Nam cui communicavimus vivo, possumus et communicare mortuo.

Dices : Ergo hæretici passim poterunt sepeliri in loco sacro, si nominatim non denuntientur excommunicati.

Respondeo negando consequentiam. Nam licet ex eo capite quod excommunicati censeantur, sed non vitandi ante denuntiationem, possit excusatio esse ; tamen si manifesti sint, et decesserint in hæresi sine signis pœnitentiæ, privandi veniunt sepultura, quia in statu notorio peccati mortalis moriuntur, quales omnes non sunt sepeliendi in loco sacro, ut statim dicemus.

Adverte vero in locis quæ occuparunt hæretici sive in ecclesiis et cœmeteriis, in quibus corpora sepelierunt, cum prius catholicorum corporibus sepeliendis illa loca deservirent, non esse necesse exhumari ista corpora, tum quia non possunt ossa eorum distingui ab ossibus catholicorum, tum quia ut plurimum hæretici isti non fuerunt nominatim excommunicati. Sufficit ergo, dum iterum redeunt in usum catholicorum, aspersione aquæ solemniter ab episcopo benedictæ reconciliari. Qui casus mihi propositus fuit novissime in oppido Gelhausen, in Germania, ab illustrissimo domino Caraffa, legato et nuncio apostolico, eo quod per eam urbem dum transiremus religiosi franciscani templum suum recuperarant auxilio militum Hispanorum, ibidem præsidiariorum, rogabantque auctoritate Illustrissimi locum iterum reddi sacris usibus ; difficultas vero movebatur propter corpora Lutheranorum ibi sepulta, an prius exhumenda forent. Et ob rationes dictas, respondi quod non esset necesse, cum nunc etiam tunc temporis, licet discerni potuissent aliqua sepulcra hæreticorum, conveniens fuisset ea disjici, ne novi tumultus suscitarentur in civitate plena hæreticorum, et occasio eis daretur inclamandi pacta Cæsarea effringi.

Quod vero si contingat in loco sacro emerarie sepeliri aliquem nominatim excommunicatum, sepelientes excommunicationem incurrunt, ut habetur in Clement. I, *de Sepult.* Nec divina officia ibi celebrari debent, nec fideles sepeliri, donec extrahatur corpus et reconcilietur locus. Si vero signa pœnitentiæ edidit excommunicatus talis, poterit absolvi post mortem ab illo ad quem spectabat auctoritas absolvendi. Vide Navarrum, II, c. VI ; et Tol., l. I, c. XXVI.

Tertio, privantur sepultura duellantes, si in conflictu decesserint. Item occidentes se ex desperatione vel ira, si nullum contritionis signum ostenderint. Qui autem seipsum occidit, cum mentis compos non esset, non privatur. Imo cadaver hominis fidelis, si inveniatur in puteo, in loco sacro est humandum. Conjicitur enim probabiliter vel casu decidisse, vel violenter ab aliquo dejectum. Ita Rodriguez, p. II, c. LVI.

Quarto, privantur blasphemi, nisi signa contritionis dent. Si autem in morbo quis blasphemet, et possit conjici quod ex phrenesi, prout contingit quandoque febricitantibus, etiamsi moriatur sic, propterea non privatur loco sacro. Prudenter autem judicandum est ex qua causa et ex qua dispositione blasphemet. Sunt et alia peccata quæ specialiter enumerantur a summistis, ob quæ denegatur sacra sepultura. Vide late Sylvestrum et alios, v° *Sepultura*. Inter illa enumerant raptores bonorum alienorum ; item usurpatores decimarum, si in fine vitæ non restituant, aut non dent cautionem de restituendo.

Postremo, privandi sunt sepultura non solum qui non sunt confessi, aut qui non communicarunt in Paschate ; sed et omnes qui moriuntur in peccato mortali notorio, seu manifesto, sine signis pœnitentiæ ; ut meretrices, concubinarii, usurarii, et qui in flagranti delicto occiduntur. Sufficit autem unus testis fide dignus, qui attestetur dedisse signa contritionis, ut possint sepeliri.

Quæro quinto an debeant permitti aperiri corpora defunctorum.

Respondeo ex justa causa id posse fieri ex consensu propinquorum, maxime cum grassantur morbi aliqui ignoti, ideoque aperiunt medici, ut illis provideant.

PARS SEPTIMA

RESOLUTIONES QÆSTIONUM ET CASUUM PASTORALIUM DE ORDINANDIS VEL ORDINATIS.

CAPUT PRIMUM.

DE IMPEDIMENTIS ORDINUM.

Quæro primo quinam incurrant suspensionem ab Ordine?

Respondeo: 1° Qui absque examine, et episcopi consensu furtim injecisset se multitudini examinatorum, et simul cum eis Ordinem suscepisset. 2° Qui sine titulo beneficii aut patrimonii sufficientis promotus esset. 3° Similiter suspensum existimant Navarrus, Suarez et alii, eum qui promovetur cum titulo patrimonii aut beneficii sufficientis, sed obligavit se ad renuntiandum ei statim ac ordinatus fuerit; nam tali ratione ordinari, perinde est ac ordinari sine titulo, et est potius ementitus titulus quam verus; quandoquidem ex pacto aut juramento ei sit renuntiandum. Secus erit si renuntiatio fiat post ordinationem, nullo pacto præcedente. Vide Navarrum, c. XXVII, num. 158. Si vero aliunde non habet unde se sustentet, talem renuntiationem facere prohibetur sine episcopi licentia per Tridentinum, sess. XXI, cap. 2, *de Reformat.* 4° Qui promovetur ante legitimam ætatem scienter. Nam qui bona fide existimat se habere ætatem legitimam, sicut excusatur a culpa, ita et a suspensione. Neque vero cessat suspensio, quando ordinatus scienter ante ætatem legitimam, postea ætatem attingit, sed debet prius requirere absolutionem a suspensione. 5° Qui ordinatur ab alieno episcopo, sine consensu proprii; hic tamen iterum bona fides ordinati excusaret, quia requiritur præsumptio.

Quæro secundo quid si tales ministrent in Ordine suscepto.

Respondeo incurrere irregularitatem, maxime si exercet solemniter actum Ordinis sacri. Atque cum suspensio possit tolli ab episcopo (nisi in canone exprimatur papæ reservatum), tamen irregularitas tantum tollitur a pontifice, nisi ex delicto occulto proveniant. Notant vero theologi, eum qui ex delicto occulto irregularis fuerit, non teneri se prodere abstinendo ab officio, si evidens fuerit periculum infamiæ; imo si non possit prius habere dispensationem, prævia contritione potest officium exercere, quamdiu tale periculum durarit.

Quæro tertio quinam ob irregularitatem arceantur a susceptione Ordinum.

Respondeo primo: Omnis infamis tam juris quam facti infamia contrahit irregularitatem, susceptionem Ordinum impedientem. Dupliciter autem incurritur.

Primo, per sententiam definitivam qua quis a judice de crimine condemnatur.

Secundo, per alia crimina quibus ex juris dispositione irregularitas est annexa, ut sunt simonia, duellum, crimen læsæ majestatis, hæresis; atque etiam eam incurrunt hæreticorum fautores, hæreticorum et fautorum filii (cap. *Statuimus*, II, *de Hær.*, in 6). Si pater est hæreticus, filius et nepos sunt irregulares. Si mater, filius tantum. Quod intellige, si moriantur ut tales. Ita pontifex. Sed adverte quod filius debeat nasci patre jam hæretico, et debet fuisse probatus talis.

Respondetur secundo esse aliquas irregularitates quæ sunt impedimenta ad Ordines, quæ tamen non proveniunt ex crimine, qualis est defectus corporis. Omnis enim defectio membri reddens hominem inhabilem ad celebrandum, vel saltem efficiens ut sine notabili deformitate ac scandalo celebrare nequeat, inducit irregularitatem, et hoc in dubio judicio episcopi relinquitur. Sic irregularis judicatur, qui caret visu oculi sinistri, ita ut cogatur deformiter ad librum se vertere. Gibbus non inducit irregularitatem, nisi sit notabilis nimis deformitas; nec claudicatio, si non sit tanta, ut scipionem, vel pedem ligneum in altari requirat. Qui morbum caducum patiuntur nunquam possunt ordinari, et post ordinationem non possunt celebrare, quandiu periculum fuerit; idem dic de obsessis et arreptitiis. Irregularitatem etiam et impedimentum ad Ordines incurrunt bigami et illegitimi. Bigami dicuntur, qui bis matrimonio fuerunt juncti, vel qui contraxerunt cum vidua aut corrupta, vel etiam quando quis cognoscit uxorem post adulterium, sive sciat, sive

non. Illegitimus autem dicitur qui ex copula fornicaria seu illegitima natus. Per matrimonium tamen subsequens, filii fornicarii fiunt legitimi, si sint filii naturales, hoc est, qui geniti sint ex parentibus inter quos tempore conceptionis vel nativitatis talium filiorum, nullum erat impedimentum quod redderet matrimonium nullum inter illos. Spurii enim, hoc est orti ex parentibus qui tempore conceptionis et nativitatis impedimentum dirimens habebant, manent illegitimi. In hac irregularitate solus papa dispensat ad Ordinem sacrum et beneficium curatum. Ad minores Ordines et beneficium simplex dispensat episcopus.

Quæro quarto quid de irregularitate proveniente ex homicidio, quando incurratur, ita ut impediat ordinationem.

Respondeo primo : Ex homicidio voluntario, hoc est, directe et per se intento, incurritur irregularitas, quæ extenditur ad mutilationem, dum membrum aliquod abscinditur. Atque etiam incurrunt mandantes, aut consulentes talem mutilationem.

Respondeo secundo : Non incurrit qui non valens aliter evadere, mutilat invasorem. Si tamen possit fugere, incurrit, nisi fuga sit periculosa, vel ignominiosa; quia tunc censetur moraliter mors inevitabilis, et non est culpa. Idem sentiunt multi, si occidas ad rerum tuarum necessariam defensionem. Item si ad licitam proximi defensionem, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Quantum ad eos qui militant, nemo ex bello justo ad vitæ defensionem necessario, irregularis est, licet in eo occidat. Militantes vero in bello justo aggressivo fiunt irregulares, si propriis manibus mutilarint, alias non, ut ex communi docet Molina. Clerici tamen in aggressivo bello etiam justo militare non possunt, maxime si sint clerici in Sacris (Capitul., caus. XXIII, quæst. 8). Possunt tamen ex pia causa et superioris licentia illi interesse, et sine periculo alios exhortari ad strenue pugnandum.

Respondeo : Quantum ad homicidium casuale (quale dicitur, quod præter intentionem, et absque necessaria defensione contingit), si quis det operam rei etiam licitæ, si non adhibet debitam circumspectionem ne noceat, et sequatur ex opere homicidium, fit irregularis, quia censetur tunc homicidium in causa voluntarium. Si debitam diligentiam quis adhibuerit, non incurrit, etiamsi det operam rei illicitæ, nisi in casibus a jure expressis. Ratio est, quia tunc censetur involuntarium, et per diligentiam abstergitur periculum, ratione cujus actus talis posse tendere ad homicidium. Adverte vero cum multi concurrunt ad actum periculosum, si quis occiditur, omnes censeri irregulares. Sic si multi consulto eumdem hominem sunt aggressi, licet ex unico vulnere moriatur, omnes de homicidio ex irregularitate tenentur, quia censetur una moralis causa homicidii. Item cum multi jaciunt lapides et nescitur quis occiderit, omnes censendi sunt irregulares.

Quæro quinto quid de illis qui in judicio concurrunt ad causam sanguinis, accusator, testis, notarius, judex, etc.

Respondeo primo : Si ex accusatione alicujus sequatur mors, accusator fit irregularis. Si tamen clericus protestetur se non intendere judicium sanguinis, non fit irregularis, c. II, *de Homicidio*. Et hoc verum est secundum multos, licet haberet animum protestationi contrarium, quia jus pontificium non videtur requirere nisi externam protestationem, disponens de actibus externis. Accusans de crimine quod mortem non meretur, si judex morte puniat, non fit irregularis.

Respondeo secundo idem dicendum de teste, quod jam dixi de accusatore. Hoc tamen adverte, quod testis clericus nullo jure excipitur, etiam facta protestatione, sicut accusator.

Respondeo tertio judicem et cæteros inferiores ministros in causa sanguinis, puta tabelliones, procuratores, sollicitatores, fieri irregulares. Potest tamen episcopus, abbas, vel alius jurisdictionem habens, sine irregularitatis metu causæ criminalis alteri actionem injungere, quia voluntas committentis jurisdictionem non fertur ad homicidium, sed ad justam gubernationem. Adverte vero, juxta capit. *Sententiam sanguinis*, non posse clericos in hoc loco supplicii assistere. Quod restringit communis sententia ad clericos in sacris, et beneficiarios. Atque Suarez et alii id etiam solum putant in illis veniale. Hæc satis ad nostrum propositum de his irregularitatibus, de quibus videri possunt Sayrus, Suarez, Filliucius, et alii ex professo tractantes.

CAPUT II.

DE LECTIONE HORARUM RATIONE ORDINIS.

Quæro primo an teneantur in Sacris constituti sub peccato mortali legere Horas canonicas.

Respondeo teneri, et quidem mortifere peccare etiam semel omittendo. Est com-

munis sententia, contra Angelum et Richardum, qui dixere non esse peccatum mortale, nisi qui consuetudinem omittendi habeat vel ex contemptu faciat. Imo plerique docent esse mortale vel unam Horam negligere, puta Tertiam, vel Sextam, vel Completorium. Non assentior tamen Navarro docenti omissionem tertiæ partis, verbi gratia, unius Psalmi cum hymno, in Sexta, vel Tertia, aut Nona, esse peccatum mortale; nec enim adeo materia gravis videtur, ut sub peccato mortali prohibeatur. Quinimo videri etiam possit alicui probabile, unius Horæ brevioris, puta Tertiæ, aut Sextæ, omissionem ex negligentia, non esse mortalem, quia cum opinio communior asserat esse unicum præceptum quo præcipitur totum divinum Officium recitari, dici posset respectu hujus totius, unius Horæ omissionem non esse notabilem partem. Sic si præcipitur alicui ex pœnitentia, vel aliter, unam horam et mediam impendere orationi, vel simul, vel divisim, si medium quadrantem horæ omittat, non censetur peccare mortaliter. Item, si cui præciperetur aliquo die recitare quadraginta Psalmos, et tres aut quatuor breves illo die contingat eum negligere, an censetur notabilis adeo materia, ut peccati mortalis reatum incurreret? Hæc afferri possunt pro hac sententia, nam in Officio divino fere quadraginta Psalmi intercurrunt, cum lectionibus, capitulis, antiphonis, orationibus; dum autem omittitur Tertia, vel Sexta, tres Psalmi omittuntur cum paucis adjectis; ita ut in omnibus recitandis, non impendatur nisi horæ semiquadrans. Debet autem esse valde grave quod mortale esse censetur, nam leve punire morte æterna alienum est a divina bonitate, cum in foro civili talem punire morte temporali censeretur tyrannicum, ut recte advertit Reginaldus, *Praxis* suæ part. I, quæst. 6. Sic laici, in ordine sancti Francisci, pro Sexta aut Tertia dicere tenentur septem *Pater noster*. Cur pro omissione negligenti septem *Pater* condemnaremus eos peccati mortalis, cum videatur non esse satis gravis materia? An qui vovisset septies in die dicere septem *Pater*, peccaret mortaliter omittendo septem? Cum ad octoginta *Pater* obligentur dietim, septem vix est notabilis pars. Confirmatur. Quia qui mutat officium, puta de Dominica, et ut brevius sit, dicit de festo duplici ad libitum, non censetur peccare mortaliter et tamen longe omittit quam qui Tertiam solam. Dices : Ille implet præceptum quoad substantiam septem Horas persolvens, alter autem unam ex septem omittens, aliquid omittit quod spectat ad substantiam. Respondeo id quidem verum esse, sed tamen illa substantia omissa non videtur satis notabilis propeccato mortali. Nec sequitur : Una hora omittitur, ergo peccatum mortale committitur. Nam qui sabbato sancto omitteret Vesperas, quæ constant Psalmo *Laudate*, cum *Magnificat*, et oratione, videtur quid leve omittere; est tamen una Hora. Item, qui obligaretur ad Officium beatæ Virginis, omittens unam Horam parvam, videtur non peccare mortaliter.

Quæro secundo quænam sit justa causa excusans a lectione Horarum.

Respondeo primo : Excusat morbus, verbi gratia, si absque notabili dolore capitis vel oculorum, aut simili molestia, recitare nequeas.

Secundo, si periculum grave mortis incurreret, sicut potest fieri inter hæreticos.

Tertio, si concio, vel alia functio publica omitti deberet, vel convenienti modo fieri nequiret, nisi Horæ omittantur. Quod si quis vel ob debilitatem, vel aliam ob causam, saltem majorem partem dicere nequit, ad nihil tenetur; si majorem partem potest, tenetur illam recitare, ut docet Navarrus et alii. Recte tamen advertit Binsfeldius hic non oportere angi nimis scrupulis, quia non requiritur ut homo in moralibus extremum potentiæ exerat; dicimur enim posse, quod commode, et sine probabili corporis periculo possumus, quod medicus aut æger prudenter judicabit. Adde si ob infirmitatem non potes recitare, nisi ope loci, nec consueveris eo uti, non teneris; secus si consueveris, inquit Lessius.

Quarto, non excusatur quis eo quod in studiis versetur, aut quod iter faciat, ut communis habet opinio. Qui ergo iter faciunt, et suum Breviarium non deferunt, non excusantur a peccato, qui in culpa sunt sibi impedimentum ponentes voluntarie. Qui autem caret Breviario sine culpa, nec pro tali tempore potest habere, excusatur.

Quæro tertio utrum tonsurati teneantur ad Psalmum *Miserere*.

Respondeo : Etiamsi sit consuetudo recitandi, non videtur tamen obligare per modum præcepti, sed per modum consilii, et ex decoro. Ita Lessius.

Quæro quarto quale peccatum sit syncopare dictiones, vel absorbere syllabas.

Respondeo 1°: Est syncopa cum intercurrit verborum quædam omissio, ut fit dum

priora verba junguntur ultimis, absorptis mediis; vel dum ita celeriter expediuntur Horæ, ut articulatæ voces non percipiantur, vel dum inchoantur versus antequam alii, qui simul legunt, finiant. In his ergo, cum est gravis excessus, peccatum mortale incurri potest, et obligatio repetendi. Unde in capitulo *Dolentes*, quod desumptum est ex concilio generali Lateranensi sub Innocentio III, dicitur: « Districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum Officium studiose celebrent pariter et devote. » Ubi illud *studiose* opponitur illi quod est cursim et syncopando recitare, ut explicat glossa. Vultque concilium tollere abusus qui erant in quibusdam ecclesiis, maxime collegiatis, ubi ob celeritatem non persolvebantur ut decet officia divina. Estque præceptum grave, quandoquidem stricte et virtute sanctæ obedientiæ præcipitur; neque solum concernit in choro cantantes, sed etiam legentes, quamvis facilius in officio publico peccato gravi reatus incurratur, quam in privato. Adverte tamen, si quis involuntarie quædam absorbeat, verbi gratia, ex linguæ præcipitantia, balbutie, vel inolita consuetudine quæ corrigi nequeat, non censebitur peccatum.

Respondeo 2° absorbere syllabas non esse ordinarie nisi veniale, quia manet integra precum substantia, ita ut intelligi tiam possit; et quando id fit involuntarie, nullum censetur peccatum.

Quæro quinto quale peccatum sit Horarum interruptio.

Respondeo: In privato officio, si fiat absque causa, solum est veniale; manet enim substantia precum, licet in medio cursu fiat aliqua intermissio. Unde etiamsi duret per unam aut duas horas, non est obligatio repetendi quod ante recitatum est, quia singuli Psalmi, imo et versiculi, suam habent significationem. Ita Lessius cum multis aliis.

Quæro sexto utrum si quis interrumpat officium animo repetendi jam lecta, satisfaciat si postea non repetat, sed solum sequentia adjungat.

Respondeo non teneri repetere, sufficit enim quod mutet propositum. Sic, qui die festo audivit Sacrum animo non satisfaciendi præcepto, sed audiendi aliud, potest mutare animum, et non audire. Ratio est, quia simpliciter præcipitur audire Sacrum attente et devote, non autem præcipitur ut animo implendi præceptum audiat. Potest enim nihil cogitare de præcepto, aut de festo, et tamen audire Sacrum, et adimplere præceptum. Satisfactum ergo tunc est intentioni Ecclesiæ quoad rem præceptam. Ne tamen quis censeatur præceptum contemnere in animo, explicite vel implicite, debet censeri velle obedire, vel per hoc opus, vel per aliud. Unde si expresse intendat non satisfacere per hoc opus, debet animum habere satisfaciendi per aliud, alioquin peccat contra præceptum, non quidem omissione operis externi, sed interno contemptu, quia non vult obedire præcepto, quamvis reipsa obediat faciendo opus. Illum autem animum debet habere quamdiu manet in priore proposito, quo vult non esse satisfactum præcepto, opere præcedenti. Itaque si mutet hoc propositum, non est necesse ut permaneat in voluntate operis iterandi, nec tenetur reiterare, quia non amplius censebitur præceptum contemnere. Idem dicendum de precum repetitione. Hæc Lessius, lib. II, 27, dub. 10.

Quæro septimo quale peccatum sit mutatio officii.

Respondeo etiamsi fiat voluntarie, non esse mortale, verbi gratia, si loco officii de feria, dicas de venerabili Sacramento, aut aliud officium. Ratio est, quia substantia præcepti servatur. Ecclesia enim primario præcipit septem Horas; quod autem fiat de hoc vel de illo festo officium, pertinet ad modum et circumstantiam secundariam, quæ non censetur tanti momenti. Ita communior sententia.

Quæro octavo quale peccatum sit mutatio ordinis inter Horas, ut si Prima recitetur ante Matutinum, vel Sexta ante Tertiam.

Respondeo non esse peccatum mortiferum, quia ordo Horarum non est sub præcepto nisi secundario, nec censetur tanti momenti. Unde facile datur justa causa mutandi. Sic justam causam existimo in parocho qui in diebus solemnibus mane debet cantare Matutinum cum Laudibus in choro, et propter confessiones audiendas et Missam celebrandam non est rediturus ante meridiem; justam, inquam, causam habet si recitet Primam, et alias Horas minores ante Matutinum, quod aliquando practicavi. Nam et communiter tradunt posse aliquem in choro persolvere Horas quæ canuntur, etiamsi contingat illum necdum peraolvisse aliquam ex Horis præcedentibus. Imo cum quis accedit chorum, et jam pars inchoata est, potest prosequi cum aliis, et postea supplere partem omissam. Addit Toletus si a viro gravi inviteris ad recitandas, verbi gratia, Vesperas, et necdum recitaveris Nonam, esse justam causam.

Quæro nono de tempore lectionis Horarum.

Respondeo ad vitandum peccatum mortale sufficere ut recitentur ante medium noctis sequentis; est vero veniale si absque causa tempus nimis præveniatur, vel nimis differatur. Ex consuetudine autem licitum est recitare Matutinum et Laudes pridie, etiam ante solis occasum, sive ante cœnam, sive post cœnam; post tempus scilicet Veaperarum et Completorii, puta circa quartum aut circiter. Laudes adjungi possunt, vel sejungi, et in alterum diem differri. Parvæ Horæ non possunt dici pridie, sed solum post mediam noctem, possunt tamen omnes usque ad Vesperas exclusive, ob aliquam honestam causam recitari mane, teste Navarro; imo, si causa adsit, etiam Vesperæ adjungi possunt, teste Cajetano, quod aperte habetur cap. I, *de Celebratione Missarum*, ut si instaret profectio, vel alia longa occupatio, vel amicorum interpellatio; imo major quies et devotio posset legitima causa censeri, ut notat Cajetanus.

Quæro decimo utrum peccet mortaliter qui sponte distrahitur, modo integre omnia pronuntiet.

Respondeo hic esse duplicem sententiam: unam, quæ affirmat, et est probabilior; alteram, quæ negat, et absolute probabilis etiam censetur, habetque multos recentiores theologos faventes. In hac sententia sufficit quod integre persolvat officium et exterius non faciat ea quæ incompatibilia sunt cum interna attentione, ut puta fabulari, pingere, scribere, jocari. Qui Horas persolvit dum se induit, vel exuit, vel faciem lavat, potest ne quidem venialiter peccare; quia hæc non necessario impediunt animi attentionem. Unde et præscribuntur aliquæ orationes dum in Missa quis induit se, vel lavat.

Quæro undecimo quid dicendum de eo qui nihil animadvertens bonam partem ecclesiastici officii persolvit, animo variis cogitationibus distracto, an, scilicet, repetere debeat.

Respondeo nihil repetere debere, nimirum, quia mentis distractio minime fuit voluntaria. Sed quid de eo judicandum qui recitat, et postea penitus obliviscitur id quod antea recitarat? Hinc enim existunt multorum inanes scrupuli, qui cum integrum Psalmum recitaverint non recordantur amplius ejus quod recitaverant, et ideo repetunt ac deinde obliviscuntur quod repetiverint. Hisce scrupulosis hominibus mederi oportet, suadendo eis ut nihil repetant, alioqui si semel iis concedatur ut dicta replicent, innumeris scrupulis aditus patebit; nam tertio et quarto, ac sæpius iterata a capite recitabunt. Ita Azorius, lib. X, cap. III.

De obligatione beneficiatorum ad legendas Horas, et in defectu de obligatione restituendi fructus, vide eumdem, cap. decimo quarto; et Binsfeld., pars IV, cap. XII; Lessium, lib. II, cap. XXXIV, dubit. 32.

PARS OCTAVA

RESOLUTIONES QUÆSTIONUM ET CASUUM PASTORALIUM CIRCA MATRIMONII SACRAMENTUM.

CAPUT PRIMUM.

DE DENUNTIATIONIBUS.

Quæro primo quot denuntiationes, et quando sint faciendæ.

Respondet Tridentinum « tres denuntiationes a proprio contrahentium parocho, tribus continuis diebus festivis, in ecclesia, inter Missarum solemnia publice faciendas. » Hic autem aliqua notanda.

Primo, peccat mortaliter si illæ omittantur, quia præceptum est de re gravi. Putat tamen Rebellus, cum quibusdam, non esse mortale unam omittere, quando moraliter certum est nullum esse impedimentum. Quod esse probabile existimant alii.

Secundo, quando esset aperta et gravis necessitas contrahendi sine proclamationibus, nec posset episcopus adiri. Posset tunc illis non præmissis parochus matrimonio assistere, quia cum illæ non sint de essentia matrimonii, sed tantum ex præcepto Ecclesiæ in tali causa necessitatis, quando scilicet imminet grave damnum, præceptum istud non obligat. Exempli gratia, quis in periculo mortis cum concubina vult contrahere, ut legitimet prolem.

Casus huic spectans paucis abhinc diebus occurrit. Quidam miles juvenculam quamdam post fornicationem in uxorem cupit ducere, imo et de facto cum ea sponsalia jurat; deinde accedit ad parochum puellæ, coram illo matrimonium cupiens contrahere, sed sine denuntiationibus; sibi enim ad castra redeundum cito esse asserit, vultque deserere puellam sibi jam affidatam, potius quam expectare tempus denuntiationum. Quærebatur an parochus posset assistere talium matrimonio, ut consulat huic puellæ quæ relinquenda est ab illo, vel in fornicationis statu cum illo permansura. Respondi, cum episcopus facile adiri non posset ad dispensandum, et moraliter esset certus parochus nullum subesse impedimentum (de qua re etiam consulebam juramentum peti a contrahentibus), potuisse in foro conscientiæ assistere, et hanc esse sufficientem causam bonum animæ utriusque. Non tamen excuso contrahentes si fictio intercedat festinationis ad evitandas denuntiationes. Posset tamen et in illis etiam excusatio esse a mortali ex aliqua ignorantia, quia forte non putent has denuntiationes esse præcepti rigorosi, sed cujusdam solum solemnitatis quam omittendi existimant se habere ob pudorem justam aliquam causam, ideoque non esse hic fraudem in re gravi.

Tertio, adverte quosdam existimare, quando timetur probabiliter matrimonium malitiose impediendum, si præmittantur proclamationes, sola tunc auctoritate parochi posse ante eas contrahi, si modo proclamationes fiant antequam matrimonium consummetur. Et hoc habet fundamentum in Tridentino, sess. XXIV, cap. 1, ubi dicit: « Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem parocho et duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur. »

Quarto, non censetur mortale si contingat sine fraude interpellari denuntiationes, ita ut non fiant continuis festivis diebus, modo non diu intermittantur. Imo nec veniale erit, si ex inadvertentia intermittatur aliquis festivus dies, aut ex aliqua causa. Adde si tres dies festivi statim sese mutuo subsequantur, magis haberi finem intentum per Tridentinum, si non continuis illis festis denuntiationes omnes fiant, sed expectetur donec intercedant alii feriales, ut possint impedimenta detegi. Hoc tamen etiam non est præcepti.

Quinto, debent fieri in ecclesia, in Missa, juxta Tridentinum. Quorumdam tamen locorum etiam consuetudo obtinuit ut, in concione extra Missam, si ad eam

confluit ordinarie populus, possint fieri. Imo et his partibus non fit scrupulus, si aliqua ex denuntiationibus in Vesperis fiat, ad quas major pars populi concurrit, maxime si omissa fuerit in Missa inadvertenter, vel etiam quia nondum fuerat insinuata voluntas contrahentium, vel alia ex causa. Atque in his omnibus habetur finis intentus per Tridentinum, quod scilicet majori parti parochiæ innotescat matrimonium.

An vero eodem die quo tertia denuntiatio fit, jungi possint matrimonio, vide consuetudinem. Alicubi id prohibetur, alibi proclamatis bannis in Missa, non fit scrupulus, si in Vesperis conjungantur. In diœcesi nostra id aliquando puto fieri, nec prohibitionem reperio in Parochiali aut Synodo. Prohibetur vero eodem die conjungi, si unica solum fiat proclamatio, remissis aliis per rubrum sigillum. Voluit tamen Antonius Albergatus, nuntius apostolicus, in decretis visitationis id etiam non fieri in tertia die proclamationis sine licentia episcopi; sed non puto usu receptum, nec solere peti licentiam, etiam in ipsa urbe Leodiensi.

Quæro secundo quid intelligitur nomine diei festi.

Respondeo intelligi festos ex præcepto et consuetudine, vel etiam ex devotione, etiamsi non servetur festus dies, nisi usque ad meridiem, inquit Possevinus. Rationem dat, quia ubi concilium non distinguit, nec nos distinguere debemus, et in omnibus salvatur mens concilii, quæ est ut denuntiationes fiant tempore quo audiantur a populo. His autem diebus populus confluit ad ecclesiam. Addit doctissimos Romæ consultos sic respondisse.

Quæro tertio an matrimonium post denuntiationes statim sit celebrandum, aut, si diu differatur, iterum sint denuntiationes faciendæ.

Respondeo esse quamdam declarationem congregationis cardinalium, qua approbavit decretum concilii Ravennatis II, quod hi qui, peractis denuntiationibus, intra quatuor menses non contraxerint, non possint contrahere nisi iterum peractis denuntiationibus, arbitrio tamen episcopi. In diœcesi nostra cum sponsalia contrahunt in facie Ecclesiæ, jurant se ante Quadragesimam diem matrimonium celebraturos.

Quæro quarto a quo debeant fieri denuntiationes.

Respondeo: A proprio contrahentium parocho. Ita enim exponit Tridentinum. Quando vero contrahentes sunt ex diversis parochiis, proclamationes debent fieri in utraque.

Sed quæres quis sit proprius contrahentium parochus.

Respondet congregatio concilii, illum esse proprium parochum in cujus parochia contrahentes habitant quo tempore matrimonium contrahunt. Unde quod Sanchez ait debere fieri in parochia in qua diutissime habitarunt, non est necessarium. Imo nec aliquando convenit; cum enim aliqui jam diu antiquas parochias deseruerunt, non censentur amplius qui ibi sunt pastores, horum parochi, nec quantum ad sacramentum Pœnitentiæ aut Eucharistiæ, nec quantum ad Matrimonium aut alia sacramenta; igitur nec etiam quoad denuntiationes. Ergo generaliter parochus qui censetur proprius sacerdos quoad effectum confessionis annuæ et communionis paschalis, censetur etiam proprius pro administratione matrimonii, et consequenter pro denuntiationibus faciendis. Prudens tamen parochus si dubitet de aliquo impedimento, exiget testimonium a pastore illius loci a quo hic conjungendus recessit.

Hinc patet quid dicendum de famulis et ancillis, quæ modo in uno loco habitant per unum annum aut alterum, modo in altero loco per simile spatium, et sic frequenter mutant; quæritur pro illis in quo loco denuntiationes faciendæ sint.

Respondent aliqui, in loco originis; sed d non est necessarium. Possunt enim fieri in loco in quo contrahunt, si ibi fixerint domicilium, et maxime si per majorem partem anni commorati fuerint, et animo illic commorandi venerint. Sicut enim quantum ad confessionem et communionem paschalem sunt illius parochiæ in qua jam degunt, ita et quantum ad matrimonium ac ejus denuntiationes. Non nego tamen si non sint satis noti, oportere diligentiam adhibere ut testimonia afferant de loco in quo diutius morati sunt, vel in quo magis noti esse possunt. Unde in Namurcensi synodo, tit. VI, c. 17, recte sic ordinatur: « Parochi extraneos in parochiis suis commorantes, nonnisi visis ordinariorum aut parochorum suorum litteris, quod soluti sint fidem facientibus, matrimonio jungant. Quod si eas ob nimiam distantiam habere non possint, juramentum ab eis exigant, quod nullum norint impedimentum. »

Quæro quinto an episcopus possit dispensare in omnibus denuntiationibus pro arbitrio.

Respondeo : Cum Tridentinum relinquat hoc non liberæ voluntati, sed prudentiæ episcopi, censent theologi, requiri justam causam. Justæ autem causæ multæ sunt, et aliquæ specificantur apud Sanchez et Filliucium. Miror vero cum tam multæ sint, cur unica tantum exprimatur in omnibus remissionibus bannorum quæ fiunt per rubrum, ut vocant, sigillum in hac diœcesi. Semper enim exprimitur pro causa, quod sit suspicio probabilis, malitiose matrimonium illud, pro quo petitur proclamationum remissio, impedi-tum iri, cum nec hoc ita se habeat plerumque, nec id narrent partes aut impetrantes, imo nec de ea re cogitent. Et quidem non est meum de illis quæ superiores concernunt, inquirere Non erit tamen abs re, si forte noverint pastoribus aliquibus per id non satisfieri. Unde quidam, hac in re scrupulosior, quærebat a me an tuto posset tali dispensatione vel impetratione uti, cum contineret falsam narrationem et causam. Respondi vero ei non debere inquietum esse ea de re, cum sit stylus ordinarius; licet aliæ adsint vel narratæ sint causæ, non propterea stylum ordinarium mutari per notarium.

Adverte quando duo diversæ diœcesis contrahunt, sufficere relaxationem bannorum ab illo episcopo in cujus contrahitur diœcesi.

Quæro sexto an teneatur quis aperire impedimentum factis denuntiationibus, quamvis sit occultum.

Respondeo affirmative. Et ratio est, quia major est ratio habenda salutis proximi quam famæ; et quia quilibet tenetur superiore præcipiente detegere peccatum inferens damnum tertio. Et quamvis non possit probari, nihil refert, quia non tendit hæc denuntiatio ad punitionem criminis admissi, sed ad impedimentum, ne admittatur.

Sed quid si quis acceperit sub secreto et juraverit secretum tenere?

Respondeo non teneri tunc juramento, quia lex de vitando animæ periculo vincit legem de juramento, et de servando naturali secreto. Si tamen ex sacramentali confessione sciret, non potest aperire. Item multi putant non teneri denuntiare, si sine gravissimo suo incommodo non possit, aut sine magno etiam scandalo; quia tunc nec correptio fraterna obligaret, nec præceptum superioris. Quod si impedimentum conjunctum esset cum infamia, et illud tantum quis audisset a personis fide indignis, aut incertis, non tenetur aperire, quia tum foret inefficax; consultum tamen esset monere contrahentes, si commode fieri potest et speratur fructus.

Quæro septimo an ante denuntiationes debeant præcedere sponsalia.

Respondeo multis in locis non fieri denuntiationes nisi prius sponsalia coram parocho in facie Ecclesiæ contraxerint. Id vero non esse necesse patet ex praxi aliorum etiam multorum locorum, ubi sufficit consensus utriusque partis parocho intimatus, sine sponsalibus saltem publicis; et hoc in usu est in his partibus. Permittitur vero libertati contrahentium, si sponsalia prius contrahere voluerint. Si in aliquibus diœcesibus statutum sit de præmittendis sponsalibus ante denuntiationes, observatur.

Quæro octavo an post sponsalia contracta, si alteruter fornicetur cum alio, sit circumstantia necessario in confessione explicanda.

Respondet Sanchez cum quibusdam aliis ex parte sponsi non esse confitendam, quia, licet videatur circumstantia specialis, ea tamen injuria quæ fit sponsæ reputatur arbitrio prudentum levis, ideoque non excedit culpam venialem. De hoc tamen ego dubitarem. Quando se tenet ex parte feminæ, ut quando quis fornicatur cum sponsa alterius de futuro, est confitenda, quia est duplex malitia, una fornicationis, altera fidei datæ in sponsalibus. Nam, licet per sponsalia non acquiratur jus in copulam, acquiritur tamen jus in corpus alterius, quod violatur per fornicationem, ideoque irrogatur maxima sponso injuria.

Adverte etiam hic inter sponsos de futuro non esse peccata mortalia nisi tactus ex se impudicos. Unde eis licent oscula, amplexus, attactus faciei et manuum, et similia quæ non involvunt aliquam impudicitiam. Cum enim habeant inchoatum quoddam jus ad matrimonium, quatenus sponsalia sunt dispositio ad illud, ideo etiam illis permittuntur illa quæ sunt solum dispositio et præparatio ad fovendum affectum, licet adjungatur voluptas aliqua remota et præambula voluptati matrimonii. Quod tamen intelligendum venit, si cautela adhibeatur ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius, vel periculum consensus ulterioris in copulam, aut impudicitiam.

Adverte secundo sponsos non posse se oblectare imaginatione copulæ futuræ, eam tanquam præsentem fingendo, quia opus et corporis immutatio quæ inde sequitur, est illis illicita in eo statu, et ideo etiam illicita voluptas in proximo resul-

tare. Si tamen apprehendant solum ut futuram, possunt de ea gaudere. Hoc enim non est aliud quam gaudere de spe boni futuri, quæ spes est præsens et licita.

CAPUT II.

DE PRÆSENTIA PAROCHI ET TESTIUM.

Quæro primo an sit de essentia matrimonii ut parochus intersit.

Respondeo esse in loco ubi concilium est publicatum et receptum. Dico *publicatum*, quia hoc requirit ipsum concilium, in decretum hoc in singulis locis publicetur; et post triginta dies a publicatione robur habet. Dico etiam *receptum*, quia publicatum, sed non receptum, saltem quando decem anni transierunt, non obligat, inquit Filliucius, ex Navarro, Ledesma, Sanchio et aliis.

Quæro secundo quid de matrimoniis quæ contrahuntur in regionibus subjectis tyrannidi hæreticorum.

Respondeo, si in parochia ubi contractus fit, non fuerit publicatum, impedientibus hæreticis, valida esse matrimonia quæ ibi etiam ab hæreticis contrahuntur, sine parocho et testibus.

Respondeo 2° declaratum esse ab interpretibus, si in parochia tali publicatum fuerit legitime hoc decretum, irrita ibi esse conjugia, quæ sine parocho aut testibus contrahuntur, sive ab hæreticis, sive a catholicis. Postea vero scripsit ex Urbe cardinalis Bellarminus ad nuntium apostolicum Belgii, quod in regionibus subjectis hæreticis, ubi pastores proprii nulli sunt, quantumvis olim ibi publicatum fuerit concilium, rata esse matrimonia etiam sine parochi præsentia, eo quod satis constet decretum concilii quod jubet matrimonia fieri coram parocho, non se extendere ad ea loca ubi nulli sunt parochi. Postremo tandem pro similibus difficultatibus, iterum a sacra Congregatione declaratum est, ut in locis quæ subjecta sunt hæreticis, si concilium ibi olim publicatum fuerit, irrita sint conjugia quæ citra formam concilii contrahuntur, quando ibi aliquis parochus inveniri potest; si vero nulli ibi parochi sint (sub quibus comprehende sacerdotes alios, qui de licentia ordinarii matrimonio interesse possint), vel si sint quidem, sed adiri nequeant, rata sunt etiam sine præsentia parochi. Ita docuit publice in academia Lovaniensi Jacobus a Castro, theologus doctor, et modo episcopus Ruremundanus.

Quæro tertio an valeat matrimonium si incolæ locorum ubi concilium est publicatum, transeant ad parochum ubi non est publicatum, et ibi clam contrahant et statim redeant.

Respondeo validum esse, quia hoc decretum sic obligat personas, ut tamen necessario respectus debeat haberi ad locum contractus; ideoque cum contractus naturam loci sequatur, sive fraude, sive non, ad illum locum accesserint, valide contraxerunt, quia quod fuit necessarium, in eo loco adhibuerunt. E contra, si hi qui locum incolunt ubi non est publicatum concilium, accedant ad alium locum ubi publicatum est, et ibi contrahant sine parocho, invalidum est matrimonium, quia deest solemnitas necessario et essentialiter requisita ut in eo loco validus sit contractus. Unde, licet peregrini divertentes ad alium locum per modum transitus vel hospitii, non autem animo ibi commorandi, non tenentur ordinarie ad leges hujus loci, tamen exceptio solet fieri in contractu, in quo adhibenda est solemnitas requisita a lege loci illius ubi fit.

Casus iste hic novissime contigit. Advenit nobilis quidam cum puella nobili in nuptias cum eo consentiente. Et quia puellæ avunculus impedimento erat ne voto potirentur, e Gallia discedebant. Ibi autem non est publicatum hoc decretum Tridentini, et ideo coram quolibet sacerdote contrahere ad validitatem sufficit. Sic ipsi, ut sine strepitu matrimonium inirent, et tamen in facie Ecclesiæ, adveniebant ad ecclesiam fratrum minorum in eremo nostra, adducentes secum sacerdotem e Gallia, qui eos conjungeret, nec is tamen erat parochus alterutrius partis, nec a parocho ullo licentiam habens. Quærebat a me per litteras loci guardianus, annon posset hac in re mere permissive se habere non interdicendo eis ecclesiam suam. Respondi sacerdotem illum ac contrahentes in errore versari, et ideo monendos esse de nullitate contractus hujus matrimonialis, quandoquidem in eo loco contrahatur ubi decretum Tridentini concilii receptum est, quod afficit quascumque personas ibi contrahentes, etiam venientes de loco ubi decretum istud non est receptum. Contractus enim sequitur naturam et leges loci in quo fit, unde si aliquid de essentia in illo loco requisitum omittatur, nullus est contractus, in hoc autem loco præsentia parochi proprii partium contrahentium necessaria est, et ideo nullum fuisset matrimonium. Qua re intellecta, recesserunt ad parochiam vicinam, quæ erat in Gallia, et ibi conjuncti sunt.

Quæro quarto qualis præsentia parochi et testium requiritur.

Respondeo 1° non tantum præsentia physica, sed et morali ipsos adesse debere, ita ut appareat ipsos a contrahentibus adhibitos esse, et possint ea quæ geruntur cognoscere : quia si coram dormientibus, vel ebrietate omnino sepultis, vel alias usu rationis carentibus contraheretur, matrimonium foret invalidum.

Respondeo 2° testes cum parocho simul debere concurrere ; non enim sufficeret prius coram parocho, deinde coram testibus absente parocho contrahere. Sufficiunt autem testes qualescumque qui usu rationis sufficienti polleant. Unde infames, excommunicati, consanguinei, servi, feminæ, religiosi possunt hic esse testes. Est enim causa matrimonii favorabilis, et concurrunt cum alio fide digno, nempe parocho, cujus idoneitas supplet.

Quæro quinto quid si parochus vel testes inviti adsint, vel etiam per vim aut dolum adducti sint.

Respondeo valere matrimonium, ut declaravit sacra Congregatio. Nihil etiam obstat quod tanquam alia de causa vocati sint, atque inter convivandum (verbi gratia) coram illis res geratur etiam non præmonitis, modo tunc appareat contrahentes ipsorum præsentiam requirere, possintque ea quæ geruntur cognoscere. Dico *possint*, quia si parocho affectante de facto non intellexerit, judicat congregatio valori matrimonii non obstare. Itaque non est necessarium ut parochus matrimonio adsit tanquam ex intentione exhibendi suam præsentiam auctoritativam in persona Ecclesiæ, sed omnino sufficit quod præsens sit, et possit testari, appareatque quod ad illum actum adhibitus sit. Quod etiam juri conforme est, lege *Coram Titio, de Verb. significatione*, ubi dicitur : «Coram Titio aliquid facere jussus, non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat scire, non autem is velle debet, nam invito eo recte fit quod jussum est. »

Quæro sexto utrum parochus possit dare licentiam alteri ad assistendum matrimonio.

Respondeo affirmative, ita ut validum sit matrimonium, etiamsi contra episcopi prohibitionem alteri licentiam dedisset, vel ipse interfuisset. Neque necessaria est licentia in scriptis, sed sufficit verbalis, etiamsi probari non possit ; imo non requiritur ut specifice ad matrimonium solemnizandum detur, sed sufficit generalis ad omnia sacramenta administranda, sive ad exercenda in sua parochia illa quæ pertinent ad curam animarum in sua absentia, ut solent pastores committere dum absunt. Non sufficit autem tacita licentia ex ratihabitione vel tolerantia, ut declaravit Congregatio cardinalium. Requiritur enim vel commissio generalis administrandi omnia sacramenta, vel si hæc non adsit, expressa et specialis licentia.

Quæro septimo an sacellani qui hanc delegatam habent auctoritatem, possint alteri sacerdoti eam committere.

Respondeo non posse, nisi sint delegati ad universitatem causarum. Unde adverte quod deservitor qui ad tempus vel per episcopum vel parochum constitutus est ad administrandum curam pastoralem, alium sublegare possit ad hunc effectum, eo quod delegatus sit ad omnia negotia pastoralia ; et hæc est potestas talis delegati, juxta communem sententiam jurisperitorum. Vicarius autem pastoris qui simul cum ipso curam administrat, eo quod non censeatur delegatus ad universitatem causarum, alium sibi substituere non potest, multominus quilibet alius sacerdos quem forte parochus in aliquo negotio sibi adjutorem adhibuerit.

Quæro octavo quod si parochus vel sacerdos ab eo delegatus assistat extra parochiam, an valeat matrimonium.

Respondeo affirmative, quia jurisdictio voluntaria, qualis est assistentia in matrimonio, potest exerceri extra parochiam, cum nulla irrogetur injuria alteri judici, fiatque sine strepitu judicii. Sic etiam in confessione, potest absolvi subditus extra parochiam.

Quæro nono an parochus debeat esse sacerdos.

Respondeo non esse necesse, quamvis quem delegat, sacerdos esse debeat. Sic enim restringit Tridentinum, dicens, « coram parocho vel alio sacerdote » Nec refert quod illa dictio, « alius sacerdos, » videatur implicare similem qualitatem sacerdotii in parocho ; nec enim universaliter id est verum, ut patet Matth., XXV : *Cum eo crucifixi sunt alii duo latrones*, ubi particula *alii* non implicat similem qualitatem, cum de Christo sit sermo. Itaque cum parochus non sacerdos exercere possit omnia quæ ad jurisdictionem spectant, nec ordinem requirunt, poterit assistere matrimonio valide, non tamen licite ; quia cum parochus debeat benedictionem dare, et ex præcepto Ecclesiæ dicere : *Ego vos conjungo ;* hoc ut decenter fiat, a sacerdote debet fieri. Itaque si contingeret parochum non sacerdotem assistere, non posset stola uti, nec dare benedictionem.

Quæro decimo quid si fuerit parochus excommunicatus, hæreticus, schismaticus, aut suspensus a divinis.

Respondeo : Si habuerit canonicam institutionem, aut passim existimatam talem, quamdiu ipse gerit se pro parocho, nec ab Ecclesia per sententiam est privatus officio aut possessione beneficii, non impedit aliquid ex prædictis validitatem matrimonii. Exhibitio enim præsentiæ non est proprie actus jurisdictionis, ideoque fieri potest etiam ab invito, et ab excommunicato, ut declaravit Congregatio. Unde potest et alteri licentiam dare, quia non est proprie actus jurisdictionis, sed tantum concessio alicujus actus in quo parochus est legitimus testis. Manet ergo in eo potestas substituendi alium ad talem actum.

Sed quid si aliquis sit intrusus in parochiam, nec legitimus sit parochus?

Respondeo : Si sit intrusus absque titulo proveniente a legitimo superiore, matrimonium coram ipso censetur invalidum, quia gesta per talem in neutro foro valent. Si vero habuit titulum a superiore legitimo, sed invalidum ob vitium aliquod occultum, valet matrimonium, quia juxta communem sententiam valent gesta per eum in utroque foro. Vide quæ dixi in resolutione casuum de sacramentis in genere, cap. IV, in fine.

CAPUT III.

DE TEMPORE ET LOCO MATRIMONII CONTRAHENDI.

Quæro primo an in omni loco possit matrimonium contrahi.

Respondeo ordinarie in loco sacro debere fieri, cum etiam præscribant Parochialia ut sacerdos assistens sit cum stola et superpelliceo. Ex causa tamen posset assistere etiam in loco non sacro, puta, si malitiose impediendum est matrimonium, vel sine periculo ad locum sacrum accessus non est. Unde inter declarationes cardinalium lego hanc : « Ordinarius non potest prohibere quin matrimonium domi celebretur, servata forma concilii; cum tamen maxime deceret ut in ecclesia celebraretur, ad hoc hortari debet, non tamen præcipere. » Ex quo colligere quis possit non esse mortale assistere domi, etiamsi non adeo graves causæ intercedant, si modo solemnitates postea in ecclesia peragantur, puta benedictio, et aliæ cæremoniæ in Rituali præscriptæ. Adverte etiam quod in Parochialibus solet præscribi ut clara luce fiat. Ratio est, quia nocturno tempore tumultus, et alia inconvenientia subsequi possent; alioqui his cessantibus ex causa aliqua etiam nocturno aut matutino tempore ante lucem celebrare licet matrimonia. Nam nec aliud habet nostrum Rituale quam hæc verba : « Clara luce illud celebrari conveniet. » Vide fol. 193.

Quæro secundo an teneatur parochus scribere matrimonia.

Respondeo teneri. Ita enim decernit concilium Tridentinum. An tamen sit peccatum mortale quæri potest. Ex vi solius Tridentini concilii, non videtur colligi posse adeo grave, nullo enim verbo rigoroso utitur. Quapropter non facile condemnarim peccati mortalis in locis ub hactenus non est consuetum, nec ulla episcopalis accessit constitutio rigorosa ea de re. Sic omnino etiam conveniens esset ut liber confirmatorum in parochia haberetur, quia contingit sacramentum istud iterari defunctis parentibus, et pueris non satis certam habentibus memoriam confirmationis. De hac re tamen etiam strictum præceptum paucis in locis reperitur. Idem dic de libro defunctorum. De his enim omnibus videndum quo rigore observetur constitutio vel consuetudo in quolibet episcopatu.

Quæro tertio an illicitum sit matrimonium contrahere tempore quod vocant feriatum, sive clausum, in Adventu, aut Quadragesima.

Respondeo istis temporibus prohibitas esse solemnitates nuptiarum. Inter quas primo recense solemnem benedictionem, deinde traductionem sponsi ad domum sponsæ cum solemnitate. Item celebrationem convivii nuptialis, cum sua pompa et solitis vanitatibus.

Sed quæritur an sine ordinarii licentia et sine solemnitate matrimonium licite contrahatur.

Respondeo ex vi concilii Tridentini licite contrahi; ex vi tamen particularium constitutionum, vel consuetudinis vim legis habentis in certis diœcesibus, non esse licitum. Et quidem prohibitionem esse in diœcesi Leodiensi nisi de ordinarii licentia, satis manifeste consuetudo interpretatur, quæ etiam passim in vicinis provinciis vigorem obtinet. Imo eam prohibitionem aperte exprimunt episcopales dispensationes in denuntiationibus clausulam continentes ordinariam, qua concedunt sine denuntiationibus conjungi partes, « non tamen tempore clauso ; sed tempore aperto. » Quæ clausula demitur, si licentia specialis pro illo tempore petitur, et hæc clausula inseritur, « etiam

tempore clauso, etc.» Hanc ergo licentiam esse necessariam vix remanet dubio locus, quamvis pauco abhinc tempore dubium illud movere voluerint Dionantenses. In diœcesibus quibusdam res est clarior, quia expresse per statuta synodalia prohibetur matrimonium eo tempore etiam sine solemnitate, prout patet ex synodo Mechliniensi, et aliis.

Quæro quarto an sponsalia et denuntiationes censeantur inter nuptiarum solemnitates prohibitas.

Respondeo non esse, neque lege, neque consuetudine, atque ita omni tempore posse fieri. Non ita tamen decet hæc etiam fieri tempore illo quo matrimonia prohibentur, quia mens Ecclesiæ constituentis tempus feriatum, fuisse videtur ut christiani circa majores anni solemnitates, et maxime tempore pœnitentiæ, sepositis curis sæculi et carnis, magis vacarent negotiis spiritualibus, et animæ saluti. Unde tunc tractare de matrimonio, sponsalia inire, denuntiationes facere, non est ita conforme menti Ecclesiæ. Sed cum intentio Ecclesiæ non cadat sub præceptum, non censetur prohibita hæc. Unde consuetum est alicubi tempore feriato ad finem tendente proclamationes fieri, puta in festis Natalitiis aut Paschalibus.

Quæro quinto an sit peccatum mortale consummare matrimonium ante benedictionem.

Respondeo non esse, quia copula ista est inter veros conjuges, nec est prohibitio aliqua rigorosa. Nam concilium Tridentinum hortatur tantum conjuges ut ante illam benedictionem non consumment.

Quæro sexto an teneantur statim conjuges consummare matrimonium, si alteruter urgeat.

Respondeo non teneri, sed dari eis a jure bimestres inducias, si de statu religionis alteruter cogitare voluerit, etiam si alter invitus sit. Quod si lapsum sit tempus duorum mensium, tenetur consummare, nec licet ingredi altero repugnante, quamvis si ante consummationem ingrediatur, quantumlibet temporis sit elapsum, valida sit professio. Hanc Sanchez etiam tunc putat licitam; sed repugnat Rebellus, et quidam alii.

Quæro septimo quid si sponsa statim post matrimonium violenter cognita fuerit, an religionem ingredi possit.

Respondeo probabile esse quod sic, quia fraus et malitia oppressori patrocinari non debent; et alioqui sine culpa sua et invita jure suo privabitur. Adverte tamen actu etiam violento matrimonium consummari, et omnino insolubile fieri, quandoquidem per talem copulam conjuges fiant una caro. Unde si violata ingrediatur Religionem, vir in sæculo manens non potest aliud conjugium inire illa vivente, quandoquidem per illam copulam conjugium sit factum insolubile.

CAPUT IV.

DE CONSENSU NECESSARIO AD MATRIMONIUM.

Quæro primo an matrimonium metu contractum sit validum.

Respondeo primo: Metus gravis ad extorquendum consensum injuste incussus, invalidum reddit matrimonium.

Respondeo secundo: Metus quicumque qui non est incussus ad extorquendum matrimonium, non reddit illud irritum.

Respondeo tertio: Metus gravis si juste incutiatur etiam ad extorquendum consensum, non reddit matrimonium invalidum. Ex his responsionibus, deducitur resolutio casuum sequentium.

Casus primus. Si parentes alicujus filiæ defloratæ comprehendant illum qui defloravit (et verberibus, aut metu mortis sive verberum quæ minantur ei manibus propriis infligere, et sese vindicare) extorqueant ab illo consensum, invalidum est matrimonium, nisi metu deposito, libere postea consentiat. Ratio est, quia hic injuste vim et metum pati censetur, cum nec mortem, vel verbera, similemque vindictam gravem per se et propria auctoritate liceat inferre.

Casus secundus. Si tales parentes defloratori vim talem non inferant, per verbera aut minas mortis a se inferendæ, sed solum minentur, nisi nubat cum ea, se a judice pœnas debitas huic delicto procuraturos, atque actionem litemque intentaturos, validum est matrimonium, licet talis hoc metu inducatur ad consentiendum. Ratio est, quia talis metus non est injuste incussus, ideoque magis censetur oriri ab intrinseco, cum procedat ex lege et natura delicti, quam ab extrinseco; et non tam censetur incuti metus quam declarari quid debeat sibi metuere ratione delicti. Et ita potius censetur auferri metus ob delictum concipiendus, offerendo ei matrimonium tanquam medium ad illum evadendum. Unde patet judicem posse stupratori virginis mortem minari, nisi eam ducat, cum id legibus sit consonum. Sicut et potest judex per excommunicationem cogere sponsos ad contrahendum, nec propterea ir-

rita erunt hæc matrimonia, licet metu mortis vel excommunicationis contracta.

Casus tertius. Si quis matrimonium cum concubina metu morbi vel naufragii contrahat, alias non consensurus, validum est matrimonium, quia hic metus ab intrinseco est, nec inducitur ab alio ad matrimonium, sed a seipso; voluntarie enim elegit hoc, tanquam medium ut evadat periculum animæ vel corporis.

Casus quartus. Idem dicendum, si quis in carcere positus contrahat cum aliqua, ut evadat illum carcerem, aut id faciat ut evadat mortem alias justam, si modo tamennon sit in illum carcerem detrusus, aut in istud periculum mortis, animo extorquendi matrimonium.

Quæro secundo an matrimonium metu everentiali contractum irritum sit.

Respondeo affirmative, quando metus lle gravis censetur. Metus autem reverentialis is dicitur, qui contingit ex reverentia quæ debetur prælatis, parentibus ac superioribus, verbi gratia, quo filius patrem, pupillus tutorem, uxor maritum, subditus principem timet. Itaque cum hic metus censetur gravis, non solum matrimonium, sed et professionem Religionis irritare, certum est. Censetur autem gravis, quando minæ, gravia verba vel jurgia interseruntur ab illo quem reveremur et timemus. Unde si filius vel subditus in aliquam consentit, solum quia vult pater aut princeps, aut alias si non faciat, offensio existimatur fore magna et diuturna cum asperitate vultus vel verborum, censetur gravi metu consentire. Addunt aliqui si parens vel alius cui hæc reverentia debetur, importune urgeat, et assidue petat, preces illas et importunitatem conjunctam cum illa reverentia quæ superiori debetur, æquivalere metui gravi. Vidimus de facto ob similem importunitatem declaratum matrimonium nullum in diœcesi nostra novissime in parochia Advennæ Palisiensi, ubi quædam quæ ob metum reverentialem et importunitatem parentum consenserat, et coram parocho consensum expresserat, nunquam tamen a viro post longam licet cohabitationem adduci potuit ut consummaret matrimonium. Unde postea allegato et probato hoc metu, matrimonium nullum declaratum est, manetque ex nunc illa libera.

Quæro tertio an qui ex tali metu contrahit, peccet.

Respondeo : Quando coactus ficte consentit, peccat saltem venialiter, quia mentitur; secus si æquivocaret, ut juste potest : non est vero mortale, quia non est mendacium perniciosum, inquiunt Filiucius et Sanchez. Quando autem vere consentit, nullo modo peccat, quia licet sacramentum sit irritum, tamen ipse non est qui irritat, sed Ecclesia, et talis consensus desinit esse vera materia et forma, ut docet Sanchez, disput. XVI.

Quæro quarto quid si accedat copula carnalis.

Respondeo : Si accedat copula, quia matrimonium prius metu contractum validum putatur, nullum erit matrimonium. Ratio est, quia non additur copula ut matrimonium perficiatur, sed quia perfectum putatur, prius autem non erat perfectum ; ergo nec jam perfici dicetur. Quod si sicut prior consensus ex metu gravi expressus fuit, ita etiam copula ex metu fiat, nullum erit matrimonium, etiamsi esset intentio consummandi illud. Imo cum matrimonium sit irritum, copula etiam subsequens est mortalis, nisi ignorantia excuset existimantem hac copula ratificari matrimonium. Itaque, ut validetur hoc matrimonium, debet pars coacta, metu jam deposito, consentire libere et sponte, et tunc affectu conjugali libere copula habita potest illud ratificare. Atque sufficit per copulam affectu conjugali habitam consensum exprimere. Imo per diuturnam habitationem spontaneam ratificatur, data opportunitate recedendi. Talis enim censetur sufficiens signum consensus spontanei de novo habiti. De quo Sanchez, disp. IX.

Quæro quinto an non sit necessarium tales exprimere consensum de novo coram parocho et testibus.

Respondeo non esse. Imo generaliter tradunt doctores quando aliqui semel contraxerunt coram parocho et testibus, si ob impedimentum aliquod occultum non valuit matrimonium, sublato illo impedimento, sufficere quod inter se conjuges renovent consensum. De quo Sanchez late, disp. XXXVII.

Quæro sexto an non possit pater præcipere matrimonium certum filio.

Respondeo : Quando multum interest parentum ut filius ineat certum matrimonium, possunt præcipere, et filius, nisi justam causam habeat, tenetur obedire si modo velit statum matrimonii. Talis casus erit si necessarium judicetur matrimonium ad sedandas graves inimicitias, aut subveniendum necessitati parentum. Extra similes casus non tenetur filius obedire patri præcipienti conjugium aliquod. Imo non peccat contrahendo invitis parentibus, si justam causam habeat, ut si injuste

prohiberetur ab illis a matrimonio prætenso, aut si vellent eum collocare in matrimonio a quo abhorret; puta, quia imprudenti, vel ægritudine laboranti volunt eum conjungere. Quid si filius non habeat justam causam contrahendi invitis parentibus, tenetur eos consulere, non tamen tenetur sequi eorum consilium sub peccato mortali. Unde nec peccabit mortaliter si contrahat ipsis invitis postquam consilium petiit. Ratio est, quia in matrimonio est quasi servitus perpetua, ad quam nemo potest compelli, cum sit liberæ conditionis, et quisque libertatem debet habere in electione status sui.

Quæro septimo qualiter peccent parentes inducendo vel impediendo.

Respondeo : Parentes non possunt cogere per metum gravem nisi sub gravi peccato, ad certum matrimonium. Posset tamen pater metum levem ex paterna increpatione inducere, ad hoc ut filius consentiat in certum matrimonium.

Respondeo 2° non posse absque justa causa impedire matrimonium prolium, quia sunt sui juris in electione status. Justa autem causa est, si filius inæquale et indignum ineat matrimonium. Dicitur autem indignum, quod sine dedecore juxta loci mores inire non potest, sive indignitas oriatur ex bonis animi, puta quia malis moribus est conjux ; sive ex bonis fortunæ, quia valde pauper. Quod si filius ad tale matrimonium teneretur, vel quia defloravit, vel quia fidem dedit, peccat mortaliter pater si impediat per vim aut metum.

Petes an incurrat excommunicationem pater metu vel vi impediens, aut ad certum matrimonium cogens, id enim videtur indicari in Tridentino, sess. XXIV, c. 9.

Respondeo non incurrere, quia illa excommunicatio tantum fertur contra principes temporales, magistratus, et alios habentes jurisdictionem in foro externo, ut docet communis sententia.

CAPUT V.

DE DEBITO CONJUGALI.

Quæro primo an teneatur sub peccato mortali conjux alteri debitum reddere.

Respondeo non semper esse mortale, quia non semper petit conjux cum intentione obligandi adeo graviter. Sic nec creditor pecuniam sibi debitam sub illa ratione semper exigit, ut sit peccatum non reddere. Sic a mortali excusatur negans, imo quandoque et a veniali, cum remisse petitur, cum nimis frequenter et immoderate, cum rationabilis item alia causa intercedit, puta invaletudo aliqua, vel quia plures proles sunt quam possint ab eis enutriri. Intelligi autem hæc debent : nisi in petente periculum incontinentiæ adverteretur. Atque adverte quando uxor etiam solum tacite petit, virum teneri reddere ; imo quandoque tenetur petere, quando, scilicet, quibusdam signis percipit vir in ea voluntatem petendi, sed ob verecundiam abnuere; nunc enim vir non tam censetur petere quam redere. Si vero conjux nonnisi cum magna difficultate, et quam rarissime reddere vellet, præsertim cum sentiret incontinentiæ periculum in conjuge, esset peccatum mortale non reddere. Item si graviter sentit offendi conjugem cui negatur, quia tunc censetur sub obligatione petere. Item si ad vindicandum se de conjuge, negetur.

Quæro secundo an sit aliquando peccatum, petenti debitum reddere.

Respondeo in multis casibus posse contingere peccatum etiam exigenti reddendo.

Casus primus. Si petatur et reddatur cum periculo abortus, uxore gravida. Aliqui putant si fœtus nondum sit formatus, non esse mortale uti matrimonio cum dicto periculo. Quidquid sit de hoc, vix conjugibus de ejusmodi periculo constare potest, ut ideo teneantur abstinere sub mortali. Potest igitur communiter vir uxorem gravidam cognoscere. Et licet sancti Patres videantur docere abstinendum tunc esse, consilium magis dant quam præceptum. Et si quandoque utuntur nomine obligationis vel debiti, intelligendi sunt de debito honestatis et congruentiæ.

Casus secundus. Si petatur tempore fluxus menstrui, quia usus matrimonii tunc continet aliquam indecentiam, adeo ut aliqui putent tunc esse peccatum mortale, propter periculum infectionis in prole. Sed contrarium est verius, tum quia vix contingit prolem tunc concipi, ut colligitur ex philosopho, *De Generat. anim.*, I, capite 19.

Casus tertius. Si petatur tempore puerperii, tunc enim debere abstinere conjuges significat divus Gregorius, *epist. ad Augustinum*, Anglorum episcopum. Sed licet sit aliqua indecentia statim a partu uti matrimonio, tamen non est mortalis, nisi aliunde periculum immineat ; imo accedente justa causa, posset esse licitum. Non tenentur vero abstinere per integrum

mensem, sicut nec mulier ab ingressu ecclesiæ, si alias sana sit.

Casus quartus. Si petat conjux amens vel ebrius cum periculo morali pollutionis extra vas, quod his ebriis aliquando contingit. Unde adverte quod conjux sanæ mentis alteri plane ratione destituto, vel ob amentiam, vel ob ebrietatem, aut similem causam, per se non tenetur debitum reddere. Ratio est, quia talis est incapax omnis dominii. Sicut enim dominium non potest esse in subjecto irrationali, sic nec usus in subjecto hic et nunc non potenti uti ratione. Per accidens tamen ad vitandum gravia mala, tenetur conjux amenti vel ebrio debitum reddere. Si uterque sit amens, illicitus erit usus matrimonii, ob periculum imminens proli, cum in conceptione, tum in educatione; ideo separandi sunt. Idem dicendum si uxor sit furiosa.

Casus quintus. Si sit detrimentum notabile sanitatis, non solum non tenetur reddere exigenti, sed etiam illicite reddit, quia quisque obligatur habere curam moderatam suæ salutis. Sic ratione febris, aut alterius morbi, potest præcipi a medico ut ad tempus abstineat ob periculum. Quod si periculum illud judicetur moraliter certum et grave, tenetur abstinere.

Casus sextus. Si petatur loco non debito, puta in loco aperto, vel publico, aut sacro. Reddere enim aut petere in loco publico, censetur mortale, tum quia contra humanam honestatem et decentiam in re gravi, tum quia daretur occasio ruinæ spiritualibus aspicientibus. Tactus etiam si tales forent, ut adstantes inducere possent ad venerea, essent mortales. Unde existimo quandoque graviter peccari a conjugatis utentibus matrimonio insolenter et sine ulla cautela, in proprio etiam lecto, ita ut proles, ancillæ et famuli qui decumbunt in eodem vel vicino cubiculo competenter advertant et audiant eas vacare rei carnali; ideoque periculo exponuntur cogitationum, motuum et delectationum carnalium. Quantum ad locum sacrum, petere aut reddere in loco illo extra casum necessitatis, peccatum mortale est, quia ecclesia polluitur. Casus autem necessitatis excusat, ut si conjuges diu obsessi essent intra locum sacrum, et ideo exponerentur periculo incontinentiæ. Tactus autem turpes si sint absque periculo pollutionis, non sunt sacrilegia, quia non sunt specialiter prohibiti, sicut est pollutio, ideoque non sunt necessario confitendi ratione circumstantiæ loci sacri; quod idem dicendum est de tactibus respectu non conjugatorum, ut docet Sanchez, disp. xv, quæst., 2, et ex eo Filiucius.

Quæro secundo an peccent conjuges et qualiter, non servando debitum modum in conjugio.

Respondeo ordinarie non esse nisi veniale peccatum, quando servatur legitimum vas sive organum generationis debitum in muliere sine periculo effusionis. Quod advertendum est ob multos modos incongruos, et a modo quem natura instituit devios, quos reperire est inter carnales conjuges, qui tamen peccati mortalis reatum non involvunt; et propterea non necessario a confessariis interrogandi sunt ipsimet confitentes, nec de alia re interrogandi, nisi an periculum fuerit effusionis seminis extra vas. Sive ergo a latere sedendo, sive stando, sive muliere loco viri superi incumbente, sive etiam præpostere more brutorum, aliisque modis in vase muliebri actus conjugalis exerceatur, non censent doctores peccatum mortale, quia nullus ex illis generationi adversatur, eo quod semen in matrice recipiatur per attractionem. Esset vero mortale si ex tali modo concumbendi generatio impediretur, aut fieret ad talem finem. Potestque fieri ut talis modus quandoque excusari possit justam ob causam : puta, quia dispositio ipsius conjugis non aliud patitur, aut si fiat ut vitetur periculum fœtus in gravida. Excusaturque ut plurimum reddens, si timeat displicere conjugi aut indignationem excitare; ideoque patitur. Quod si in vase indebito copula consummatur, non solum peccatum mortale est, sed ad sodomiam spectat, nec potest uxor pati licite similem copulam.

Quæro tertio quid de tactibus, aspectu, verbisque turpibus inter conjuges.

Respondeo : Tactus qui fiunt circa corpus mulieris, etiamsi non ordinentur ad copulam, non sunt mortales, nisi fiant cum periculo pollutionis, aut nisi pertineant ad sodomiam quamdam inchoatam, vel aliam speciem contra naturam. Idem dic de aspectu et turpiloquio.

Quæro quarto quale peccatum sit post actum conjugalem impedire conceptionem.

Respondeo esse mortale. Hinc resolutio patet casuum sequentium.

Casus primus. Si vir aut mulier se retrahit in actu seminationis, ne proles concipiatur, peccat mortaliter.

Casus secundus. Si mulier post actum conjugalem se ad hunc finem erigit, aut

aliud facit, ut semen excutiat, vel ut non sit prolificum, peccat item mortaliter, quia est voluntarie semen frustrare fine ad quem institutum est.

Et adverte hos casus non esse infrequentes inter aliquos qui multa prole gravantur, et nihilominus volunt conjugii actu delectari sine prole et generatione ulteriori, quantum in ipsis est. Item in quibusdam aliis mulieribus, quæ ob incommoditates partus ac dolores timent denuo concipere. Inveni autem ex confessionibus non paucas huic vitio obnoxias, sed existimantes se mortaliter non peccare. In his tamen exquirendis, debet magna cautela uti confessarius. Atque de his satis.

Quæro quinto an conjux in absentia alterius possit delectari morose de copula cogitata, tanquam præsenti.

Respondeo, si absit periculum pollutionis, non esse peccatum mortale, ut multi docent, quia cum in eo statu sint ut eis actus licet, cogitatio illius aut imaginaria delectatio de illo cogitato non videtur eis interdicta, saltem sub mortali, quamvis quia caret debito fine, venialis esse possit. Vidua autem non potest delectari actu conjugii præterito, si illum sibi tanquam præsentem per imaginationem constituat, quia ille actus et corporis immutatio quæ inde sequitur, in hoc statu non ei licent. Secus erit si solum gaudeat de illo tanquam de re præterita, hoc enim non est aliud quam consentire in rem licitam, seu approbare actum præteritum, absque tamen delectione venerea præsenti.

CAPUT VI.

DE COHABITATIONE CONJUGUM ET BONORUM ADMINISTRATIONE.

Quæro primo an vir et uxor teneantur simul cohabitare.

Respondeo affirmative. Id enim ex ipsa matrimonii natura colligitur, quod non solum ad prolis educationem, sed et ad mutua obsequia præstanda, ordinatum est. Hæc autem præstari non possunt sine ea cohabitatione, cum etiam uxorem alere vir teneatur. Si autem marito dos cum uxore promissa non solvitur, non tenetur eam alere, nec adducere in domum suam ad eam sustentandam, et onera matrimonii sustinenda. Imo potest illam remittere in domum parentum, licet antea in domum suam adduxisset. Ratio est, quia dos quasi in pretium datur, tum pro alenda uxore, tum pro sustinendis oneribus matrimonii. Ergo illa deficiente, non tenetur maritus stare contractui, quantum ad hoc onus.

Quæro secundo an propter non solutam dotem possit negare uxori debitum et maritale consortium.

Respondeo non posse, ut docet Covarr., Mol. et alii, sed solam potest negare sustentationem, pro illa enim dos promittitur et datur.

Quæro tertio quid si vir mutet domicilium, an teneatur uxor sequi?

Respondeo teneri, nisi inde ei animæ vel corporis periculum immineret; aut nisi ab initio conjugalis contractus, deductum esset in pactum ut vir certo loco cum uxore habitare teneretur. Tamen, si urgens causa locum mutandi marito supervenit, verbi gratia, periculum capitis, tunc non obstante pacto teneretur uxor maritum sequi, nisi sine justa causa maritus inciperet vagari, adde si maritus solebat vagari ante matrimonium, et illa id non ignorabat, tenetur sequi.

Quæro quarto quomodo peccet uxor circa administrationem bonorum familiæ.

Respondeo: Peccat mortaliter si summam notabilem marito invito det vel alienet. Ratio est, quia non potest accipere aliquid juste invito alio ad quem spectat dominium, vel administratio, vel ususfructus. Cum ergo bona communia administrare spectet ad maritum, fit illi injuria contra ejus voluntatem ea donando. Quia tamen in praxi res hæc posset scrupulis multis obnoxia esse et difficultatibus, recensentur multi casus in quibus uxor excusatur a mortali.

Casus primus. Si quantitas judicio prudentis non censeatur notabilis, considerato statu aut opibus; aut si maritus rogatus censeretur consentire, aut irrationabiliter invitus esse. Sic potest facere donationes et eleemosynas secundum morem mulierum suæ sortis. Quod si maritus vetet, censetur vetare excessum, et cum consuetudo jus quoddam hac in re tribuat mulieri rationi consonum, non videtur maritus posse absolute illam privare tali jure, quia tenetur uxori ad decentem sustentationem juxta statum, in qua sustentatione includi censentur, non tantum victus, vestitus, ornamenta et famulatus; sed etiam quæ mulieribus suæ sortis ad recreationes et largitiones concedi solent, maxime juxta morem loci aut regionis. Et cum uxor non sit mancipium viri, sed administrationis socia, irrationabiliter maritus omnem ei donationem prohiberet.

Casus secundus. Si mulier det ex his quorum habet liberam administrationem, ut ex paraphernalibus, vel ex lucro suæ in-

dustriæ. De his enim liberior dispositio competere censetur, maxime si mulier attulit dotem sufficientem ad se alendum.

Casus tertius. Si det ad impediendum damnum, vel spirituale, vel temporale. In temporali casus ordinarius esse solet, si ad vitandam litem aliquid inscio marito parti adversæ solvit, ut faciliorem ineant compositionem, ne expensæ per litem excrescant, marito animum obfirmante. In spirituali casus esse solet, si det ut celebrentur Missæ pro felici successu familiæ, aut mariti conversione. Cum utiliter negotium familiæ ac ipsius mariti in his omnibus gerat, non censetur rationabiliter invitus. Sic Nabal non poterat cum ratione invitus esse quod Abigaïl multa munera afferret ad David adventantem ut se ulcisceretur de injuria (I *Reg.*, XXV).

Casus quartus. Si mulier det in extrema aut gravi necessitate proximi. Tunc enim tenetur. Item si maritus est absens, potest secundum administrationem prudentem donare, quia tunc censetur ad eam administratio pertinere

Casus quintus. Si maritus est dissipator, cum tunc faciat uxori injuriam (ad quam dimidia pars bonorum matrimonio acquisitorum cum dote spectat), potest occulte uti compensatione, accipiendo ex bonis mariti, ut sibi vel liberis consulat, quantum opus est, ut pars sua salva sit.

Casus sextus. Si pater vel mater uxoris sint pauperes, ita ut misere secundum statum suum vivant, potest marito nolente eis succurrere ex bonis communibus, vel ex dote sua subtrahere proles ex alio matrimonio, quæ similiter egeant. Ratio est, quia habent jus ad alimenta ab ea petenda, unde maritus non potest jure id inique ferre. Ita Lessius ex Petro Navarro et Corduba. Idem probabiliter dicitur, si frater vel soror uxoris simili urgeantur paupertate.

Quæro quinto quid de filiisfamilias occulte ex bonis parentum surripientibus.

Respondeo: Si fiat ipsis invitis, et summa sit notabilis, est furtum mortiferum. In furtis autem filiorum vel uxoris, longe major quantitas requiritur quam in furtis externorum. Unde de ea debet formari prudens judicium, juxta conditionem status, ætatis, personarum, locorum, etc. Quare si filius subtrahit duos vel tres aureos parenti prædiviti, non statim putandum est mortale, præsertim cum parens talis sæpe non sit multum invitus; secus si parens sit mechanicus, aut mediocris fortunæ.

Sic etiam censetur peccare mortaliter, si in res turpes aut vanas expendat notabilem summam contra voluntatem parentum, ex pecuniis ei ad honestos usus concessis. Exempli gratia, pecuniam pro veste comparanda expendit in aleas, compotationes, vel mulieres. Vide Navarrum, lib. XVII, c. centesimo sexagesimo quarto.

Sunt vero casus in quibus excusatur a peccato, saltem mortifero, filiusfamilias aliquid capiendo.

Casus primus. Si quantitas pro conditione status non censetur notabilis; aut si putetur parens, si rogaretur, facile concessurus. Tunc enim non videtur invitus circa substantiam, sed tantum circa medium; aut si more aliorum suæ conditionis in eleemosynas, ludum, et honestas recreationes expendat.

Casus secundus. Si in extrema vel gravi necessitate proximi surripiat ad eis subveniendum. Parens enim non est rationabiliter invitus, cum teneatur ipse.

Casus tertius. Si accipiat ex bonis suis castrensibus, vel quasi castrensibus, puta quæ habent rationem beneficii, vel officii publici, vel militiæ, horum enim habet dispositionem, quod si pater illa vendidisset extendens in alimenta filii, potest tantumdem repetere a patre, vel etiam a cohæredibus; quod si non audeat, potest uti occulte compensatione.

Casus quartus. Si filius gerit negotia patris, potest, deductis expensis quas pater facit in illo alendo pro labore et industria, tantum accipere quantum daretur extraneo, si patera se non erat facturus, sed per alium. Notant tamen aliqui, usumfructum istius lucri non debere sibi vindicare ante mortem patris, vel suam emancipationem; quia cum lucrum hoc censeatur in bonis adventitiis, censetur adhuc spectare ad patrem. Hæc notant confessarii pro filiis villicorum, artificum, vel mercatorum, qui frequenter multa expendunt, insciis parentibus, sed quia ipsis negotiorum administratio incumbit, suosque omnes labores vovent paterno obsequio et familiæ bono, et quia multum lucri possent congerere ultra expensas si alibi permitterentur operas locare; ideo tales non tenentur ad restitutionem, nec facile ad grave peccatum sunt condemnandi, quamvis dehortari eos oporteat a similibus, maxime quando expensæ sunt inutiles, nec eorum statui congruæ, tunc enim parentes irrationabiliter sunt inviti. Atque de his satis.

Tandem extremam huic operi manum impono, doctrinamque omnem hic tradi-

tum sanctæ Romanæ Ecclesiæ censuræ ac judicio lubens substerno, quo tanquam lydio lapide, doctrina vera a falsa et adulterina discernitur. Pro meo vero labore haud exiguo, lector benevole, sacrificiorum vel precum communicationem impertire, ac sicubi aberravi, inscitiæ meæ adscribe; si quæ vero tibi proficua vel Pastorum instructioni opportuna reperies, non mihi servo inutili, confusione et verberibus digno, sed Deo laudem refer hic enim et ubique in omnibus, et per omnia, initians et finiens, illud decantare opto.

PARS NONA

SUMMARIUM RESOLUTIONUM CASUUM OCCURRENTIUM CIRCA PECCATA CAPITALIA.

CAPUT PRIMUM.

DE SUPERBIA.

Cum rudiores passim confitentes nonnisi in genere soleant peccata sua exprimere, dicendo se superbos fuisse, iracundos, avaros, invidos, gulosos, ideo confessarii tenentur scire quando peccent mortaliter circa hæc peccata quæ capitalia dicuntur, ut eos in particulari valeant de his interrogare. Itaque paucis explicabimus in quæstionibus sequentibus.

Quæro primo quando superbia censeatur peccatum mortale.

Respondeo: Cum superbia sit appetitus inordinatus excellentiæ, æstimatioque sui ipsius plus quam convenit, ordinarie non est peccatum mortale, nisi simul contineat gravem contemptum vel injuriam proximi, injuriam aut despectum ipsius Dei. Et de tali superbia perfecta loquuntur Scriptura et sancti Patres, quando insinuant esse peccatum gravissimum. Sic peccat mortaliter qui quod habet a Deo, existimat se habere a se, et vult ut alii ita existiment; est enim in tali superbia quidam despectus aut injuria in Deum redundans. Similiter peccat mortaliter, qui ita appetit propriam excellentiam, ut sit paratus præceptum Dei transgredi et mortaliter peccare, potius quam a propria excellentia cadere. Denique peccabit mortaliter ex superbia qui, instar pharisæi publicanum despicientis, alios despiceret sibi nimis arrogans. Item qui ex superbia superioribus non vult subesse.

Quæro secundo quando vana gloria, vel jactantia censeatur peccatum mortale.

Respondeo ut supra, hanc non censeri mortalem, nisi in Dei vel proximi gravem injuriam redundet. Sic peccat mortaliter qui se gloriatur vel se jactat de peccato mortali, quia ibi est injuria Dei. Si quis vero enarret quædam sua peccata mortalia sine approbatione et affectu peccati, sed solum ut inde dexteritas, ingenium, virilitas appareat, excusari potest a mortali. Similiter mortifere peccat qui se jactat medicum peritum, chirurgum, advocatum, et similia, ita ut hinc emergat grave alicui damnum, eo quod se illi credat tanquam medico, vel litem tanquam advocato, etc. Denique, si quis se sic jactat alios ut despiciat, mortaliter peccat.

Quæro tertio quale peccatum sit pertinacia.

Respondeo: Cum pertinacia sit adhæsio in propria sententia plus quam oporteat, ordinarie est venialis. Tamen erit mortalis si in rebus versetur contra honorem Dei, vel in grave proximo detrimentum cedentibus. Sic peccat mortaliter, qui adhæret suæ sententiæ cum pertinacia, licet auctoritatem Ecclesiæ videat sibi contrariam, et omnium doctorum consensum. Ita et medicus qui adhæret suæ scientiæ pertinaciter cum periculo ægri.

Similiter dicendum de discordia, quæ est etiam filia superbiæ, quando quis non vult a propria voluntate discedere ut aliis concordet, et hoc ex intentione contradicendi. Potest enim et illa discordia versari erga rem perniciosam tendentem in detrimentum grave proximi, vel contra honorem Dei, est tunc et mortalis; alias est venialis. Sic inter eos qui gubernant, discordiæ grave damnum parere natæ sunt in republica, ideoque mortalem reatum facile involvunt.

Quæro quarto quale peccatum sit contentio.

Respondeo: Cum contentio sit sermo contradictorius, quo quis veritatem oppugnat, si quis scienter notam impugnet veritatem in rebus fidei vel in rebus ad salutem proximi spectantibus, mortalem culpam incurrit. Item in rebus indifferentibus, vel non ita notabilibus, potest quis mortale peccatum incurrere verbis contendendo, propter modum contentionis quo aliis scandalum ingeritur, aut cum injuriosa verba miscentur. Alias si hæc absint, licet forte perturbatio aliqua clamorosa etiam cum quadam excandescentia interveniat, non censetur contentio illa nisi venialis.

Quæro quinto quale peccatum sit hypocrisis.

Respondeo : Cum hypocrisis sit simulatio virtutis quam quis non habet, erit mortalis si sit perfecta. Tunc autem censetur perfecta, quando quis intendit esse malus, et vult simulare se bonum, vult injustitiam committere, et fingit se justum : vult fornicare et in fornicationibus permanere, et tamen fictione et simulatione expressa vult apparere castus. Ideo contra hos in sacris Litteris sæpe repetitur : *Væ vobis, hypocritæ!* quia, scilicet, in his cum simulatione contemptus quidam sanctitatis involvi videtur, sanctitatis scilicet internæ. Quod si quis se simulet bonum, vel meliorem quam sit, optans illam bonitatem quam simulat, desideransque assequi, non est nisi veniale ; item si simulet, solum ne scandalizet alios. Potest etiam hypocrisis ex fine esse mortalis, ut si quis simulet sanctitatem, ut possit doctrinam falsam seminare, aut possit assequi beneficium quo plane est indignus.

Petes quid dicendum de illis qui per hypocrisim eleemosynas extorquent.

Respondeo : Qui necessaria habet ad sustentandam vitam, et pauperiem fingit ut eleemosynas extorqueat, mortale peccatum poterit incurrere. Si vero non habet necessaria, et ut eleemosynas lucretur, simulat bonitatem, non peccat mortaliter.

Quæro sexto quale peccatum sit curiositas.

Respondeo illam etiam inter superbiæ filias censeri, quia est appetitus sciendi inordinatus ; potest autem variis casibus esse mortalis.

Primo, si res sunt prohibitæ sub mortali. Sic velle scire sive audire quæ in confessione dicuntur, est peccatum mortale. Item velle legere et scire quæ in libris prohibitis continentur.

Secundo, si res sunt noxiæ, et occasio sit proxima peccandi in illa scientia. Sic qui multum proclivis est in luxuriam, et novit sibi periculum propinquum fore si legat libros inhonestos et lascivos, peccat mortaliter volendo scire hæc sibi noxia.

Tertio, si ita velit scire ut alium inducat ad peccandum mortaliter. Sic peccat qui vult scire ea quæ alius tenetur occultare ratione juramenti.

Quæro septimo quale peccatum sit inventio novitatum aut ornatus vanus.

Respondeo ordinarie esse veniale. Potest tamen ornatus esse mortalis, ex fine. Sic peccat mortaliter mulier quæ se ornat ad allliciendum quempiam ad peccatum mortale. Item ex aliis circumstantiis. Sic peccare mortaliter possunt qui sibi magnificas ultra statum vestes procurant et interim debita non solvunt, ad quæ tenentur. Similiter qui convivia magnifica instruunt, cum gravi damno creditorum. Sic et hi graviter delinquunt, qui ut [illegible] veant superbiam suam domesticam [illegible] vestibus, conviviis et aliis sumptibus, [illegible] guntur gravare pauperes, stipendia [illegible] gere injusta, et similia.

Quæro octavo an ornatus femineus [illegible] pigmenta aut comam appositam intorti[illegible] que capillos, item per pectoris nuditate[illegible] et per novas vestium formas non sit mo[illegible] tale peccatum.

Respondeo quosdam existimare es[illegible] mortalem hunc excessum, quia Scripto[illegible] etPatres graviter eum reprehendunt, [illegible] etiam supra reprehendimus in tractatu[illegible] *Superbia*. Dicendum tamen hunc exce[illegible] sum non videri mortalem, nisi finis [illegible] mortalis, puta ad alliciendum ad libi[illegible] nem, aut nisi grave scandalum contine[illegible] Sic aliquis adeo tenui et sic conform[illegible] veste potest uti, ut pudenda non satis t[illegible] gantur ; et ideo hoc scandalum omni[illegible] esse potest. Quantum ad nuditatem pe[illegible] toris, cum illa pars honesta censeatu[illegible] nec natura aut pudor humanus absolu[illegible] postulet illam tegi, non inducit peccatu[illegible] mortale, maxime ubi consuetudo vig[illegible] Talem autem consuetudinem introduce[illegible] ubi esset insolitum, grave peccatum co[illegible] tineret, quia ubi insolitum, ibi magis p[illegible] riculosum.

Quod autem Scriptura (1 *Pet.* v), et sanc[illegible] Patres graviter reprehendunt capillatura[illegible] extrinsecus et circumdationem auri, fuc[illegible] item et pigmenta, tanquam sit adultera[illegible] opus Dei ; advertendum initio Eccles[illegible] et temporibus persecutionum, ad bonu[illegible] exemplum ethnicorum consideratione[illegible] hujus rei magis fuisse necessariam ; ide[illegible] que tunc potuisse modestiam in veste [illegible] ornatu exteriori faciei et corporis præci[illegible] a prælatis, et tunc etiam majus scand[illegible] lum generasse. Alias se ornare coma, [illegible] capillis adoptivis seu alienis, vel pigme[illegible] tis et aliis modis, non est proprie adult[illegible] rare opus Dei qua parte Dei est, sed a[illegible] juvare opus naturæ, vel defectus ejus su[illegible] plere ; quod cum fit ex vanitate solu[illegible] seu vano appetitu pulchritudinis, nul[illegible] alio extrinseco fine mortali adhibito, v[illegible] niale est. Hæc latius dicerim propter a[illegible] quos confessarios qui morose nimis quo[illegible] dam rejiciunt sine absolutione, nonn[illegible] tumultum ingerentes sine fructu. Optim[illegible] vero faciunt confessarii qui quoad possu[illegible] exhortantur ad moderandum corpo[illegible] cultum.

Potes an sit peccatum mortale si vir utatur veste feminea, vel femina veste virili. Videtur enim quod sic, quia *Deut.* XXII dicitur: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea, abominabilis enim apud Dominum est qui hoc facit.*

Respondeo usum vestis alieni sexus non esse ita intrinsece malum, quin liceat ob justam causam. Sic qui fugit hostes, potest in alienam vestem mutatori se occultare; idem patet in ludis et comœdiis. Quod si quis ex levitate utatur, peccatum est tantum veniale. Quantum autem ad præceptum *Deuteronomii*, pertinet ad cæremonias vel politiam illius populi.

Quæro nono an ingratitudo possit esse peccatum mortale.

Respondeo esse mortale, quando quis beneficium notabile contemnit, et benefactoris affectum; vel elevat, vel sinistre interpretatur, ut non videatur ei debitor ratione beneficii, aut ne cogatur gratus esse gratias agendo. Ratio est, quia contemptus benevoli affectus et sinistra interpretatio beneficii (maxime si sit notabile) non est minus peccatum quam judicium temerarium. Nam et illud hic involvitur, dum quis judicat affectum esse simulatum, et alio quam benevolo animo beneficium impendi. Unde homines tali contemptu graviter solent offendi. Erit vero veniale si hoc ex imperfecta advertentia, vel imperfecto consensu fiat, ut in repentino choleræ motu solet accidere, item ex parvitate materiæ si beneficium sit exigendum, non enim censetur notabilis injuria benefactoris exigui beneficii contemptus.

Quæro decimo quale peccatum sit inobedientia, quæ dicitur filia superbiæ.

Respondeo formalem inobedientiam ex suo genere esse peccatum mortale. Tunc autem dicitur formalis, quando quis præceptum violat, ea intentione ut illud violet, et ei suo facto adversetur. Itaque est tunc quidam contemptus præcepti, vel præcipientis, censeturque gravis et mortalis, nisi fiat ex imperfecta attentione, vel præceptum sit de re omnino levi. Vide Cajetanum, v° *Inobedientia;* Lessium, l. II, cap. XLVII, dub. 6. De inobedientia supra egimus latius in præceptum quartum.

CAPUT II.

DE AVARITIA.

Quæro primo quale peccatum sit avaritia.

Respondeo: Avaritia prout dicit appetitum immoderatum divitiarum, non est ordinarie nisi veniale peccatum, nisi appetitus hic eo usque se extendat, ut quis non curet qua via opes congregare, aliena etiam rapiendo vel detinendo. Tunc enim est mortale peccatum, prout, scilicet, opponitur non solum liberalitati, sed etiam justitiæ, ut supra latius diximus tractantes de avaritia. Prout vero opponitur liberalitati, potest esse mortalis, quando quis ita immoderate afficitur pecunia, ut pauperum necessitati non subveniat quando tenetur ex præcepto.

Quæro secundo quandonam teneatur quis ad eleemosynam sub peccato mortali.

Respondeo: Quando quis est in extrema vel gravi necessitate, certum est ex communi sententia eum qui habet superflua statui suo, vel etiam personæ, obligari ex præcepto illi subvenire, maxime si putet alium non subventurum. Tunc ergo foret mortale ex avaritia non subvenire. In aliis autem communibus necessitatibus non intervenit ordinarie peccatum mortale, si eleemosyna non detur. Sunt tamen qui condemnant peccati mortalis divitem habentem superflua statui suo, nullas eleemosynas facientem in communibus necessitatibus pauperum, quia hæc immisericordia gravis censetur, graviterque repugnans charitati.

Sed petes an quando quis est in gravi necessitate sufficiat illi mutuare, cum restitutionis obligatione, ubi venerit ad pinguiorem fortunam.

Respondeo: Si is qui eget non habeat, nec hoc loco, nec alibi, nec probabiliter putetur habiturus, tunc obligatio est ad dandum gratis, quia præceptum eleemosynæ urget. Si vero ipse est hic inops, alibi habens sufficientia, aut certe vires habet et artem ad facile lucrandum, tunc satis esset dare mutuo.

Quæro tertio an prodigalitas sit peccatum mortale.

Respondeo, tunc prodigalitatem censeri peccatum mortale, quando quis per illam etiam aliam consumit; ut cum aliquid ad dispensandum commissa prodigit, vel se impotentem facit ad solvendum debita sua. Item cum quis propterea desinit providere familiæ, uxori, liberis. Denique, si prodigalitas talis sit ut notabile scandalum generet, qualis potest esse quandoque in ecclesiasticis.

Quæro quarto an peccata filia quæ filiæ avaritiæ nominantur, sint mortalia

Respondeo filias avaritiæ nominari, fraudem, fallaciam, proditionem, usuram, si-

moniam, perjurium, violentiam. Et hæ sunt filiæ ejus, quatenus est contra justitiam, suntque peccata mortalia, nisi parvitas materiæ excuset. Inquietudo et obduratio filiæ avaritiæ etiam sunt, quatenus illa est contra liberalitatem. Inquietudo, quæ est immoderata sollicitudo ad acquirendum aut conservandum temporalia, non est mortalis, nisi propter eam aliquis omittat aliquid ad quod obligabatur sub peccato mortali. Obduratio cordis, qua cor avari est durum erga pauperes, et ad eis subveniendum difficile, mortalis est, quando quis ex præcepto tenetur eis subvenire, ut jam diximus.

Quæro quinto quid sit usura.

Respondeo usuram dici quando lucrum accipitur ultra sortem ex vi et causa mutui. Potest vero id fieri implicite in variis transactionibus. Hinc resolvunt doctores esse usuram, si quis mutuet alicui ut ad suum molendinum veniat, vel ut ad suam officinam veniat ad emendum, vel ut in suo prædio laboret. Quod quidem intelligendum est, si de his intercedat obligatio civilis et stricta; nam si solum sit obligatio gratitudinis, sive si hoc expectetur ex amicitia quadam, non ex vi pacti, tunc non est usura. Imo adde non posse alicui injici obligationem civilem remutuandi alio tempore, sine vitio usuræ, quia id est pretio æstimabile. Sic usura erit, si quis mutuet frumentum, ut postmodum aliud præstantius redditurus, vel ut in majori quantitate, nisi forte frumenti pretium jam esset auctius quam erit tempore redditionis, ita ut mutuans pateretur damnum; potest enim ipse se indemnem servare. Item erit usura si quis pecunias argenteas alicui mutuet, cum obligatione postmodum reddendi aureos nummos, quia et hoc onerosum est, et pretio æstimabile. Si tamen ex amicitia id petatur, et non ex obligatione stricta, non erit usura.

Quæro sexto quomodo per avaritiam peccetur mortaliter circa beneficia ecclesiastica.

Respondeo varios hic casus recenseri posse ad simoniam spectantes, reatum peccati mortalis inducentes, et quandoque etiam obligationem restitutionis.

Casus primus. Qui dat pecuniam ut ei conferatur aliquod beneficium, peccat mortaliter. Similiter qui recipit pro collatione aut præsentatione beneficii, et ipse tenetur ad restitutionem.

Casus secundus. Si quis conferat alicui beneficium propter munus a manu vel obsequio, peccat mortaliter. Similiter et is qui tale beneficium accipit. Exempli gratia, aliquis inservit alicui prælato principaliter ut beneficium aliquod consequatur, tunc est simonia, maxime si promissio aut pactum accedit, saltem tacitum quia quando aliquid accipitur, vel datur pro beneficio quod sit pretio æstimabile vitium incurritur simoniæ

Casus tertius. Qui dat mediatori aut intercessori aliquod pretium, ut procuret sibi collationem, statim mortifere peccat. Ratio est, quia hæc pariæstimantur dare collatori, vel dare alicui tertio ut ipsum collatorem moveat ad conferendum.

Casus quartus. Resignare beneficium cum pensione, addita conditione ut is cui resignatur postmodum sit obligatus redimere pensionem, est simoniacum.

Casus quintus. Resignare beneficium alicui cum pacto, ut tibi restituat expensas quas fecisti in acquisitione beneficii, expeditione litterarum, solutione jurium dum accepisti ejus possessionem, etc., ad simoniam spectat. Ratio est, quia omne pactum in spiritualibus de onere temporali quod juri non est annexum, reprobatur. Vide Binsfeldium, parte IV, c. v.

De aliis quæ avaritiam concernunt, fraude, fallacia, perjurio in emptionibus, venditionibus, etc., supra sufficienter dictum est in quæstionibus super præcepto septimo Decalogi.

De peccato luxuriæ et speciebus ejus, tractatum est in quæstionibus super præcepto sexto Decalogi, ideo hic supersedeo. Videri etiam possunt quæ dixi de raptu, sodomia, incestu, inter casus reservatos, post tractatum *de Pœnitentia, in Candelabro nostro mystico.*

CAPUT III.

DE IRA ET INVIDIA.

Quæro primo quando ira sit peccatum mortale.

Respondeo: Cum ira ut in malum accipitur, sit appetitus injustæ vindictæ, censetur mortalis, si vindicta quam quis appetit sit gravis, et perfecte volita; quia tunc est contra proximi charitatem, et contra justitiam in re notabili.

Potest vero esse venialis ob imperfectionem actus, vel defectu voluntarii perfecti, quando motus iræ perfectum judicium rationis prævenerit; vel ex parte materiæ, cum quis modicam vindictam capit. Sic supra dixi iram puerorum sese percutientium sine intentione gravis læsionis venialem ordinarie censeri.

Quæro secundo an quando quis gravem

quidem vindictam non appetit, tamen graviter exardescit interius et perturbatur, vel etiam exterius excandescit, et iram per signa et clamorem multum patefacit, an censeatur peccatum mortale.

Respondeo non censeri, nisi quis ita accendatur, ut paratus sit aliquid facere quod sit peccatum mortale, vel nisi scandalum grave oriatur; quod quandoque contingere posset in viris ecclesiasticis, aut religiosis.

Quæro tertio, si omnis ira non sit mortalis, quare *Matth.*, v, generaliter dicit Dominus: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio?* Reum esse judicio, apud Hebræos, nihil est aliud quam dignum esse condemnatione, et quidem mortis; nam illa tanquam præcipua dicitur absolute condemnatio et judicium: et translata ad tribunal Dei, designat damnationem æternam, ut multi interpretantur.

Respondeo Christum ibi non loqui de omni ira, sed de ea quæ tendit ad homicidium, sive qua quis alterius mortem desiderat. Ponit enim tres gradus homicidii. Primus est ira interna mortem desiderans; secundus, eadem ira erumpens in contumeliam, sed leviorem; tertius, eadem erumpens in contumeliam gravem, dum non solum *Raca*, sed et *Fatue* fratri dicit; in quarto est ipsum homicidium aut percussio.

Quæro quarto an maledictio ex ira procedens sit semper peccatum mortale.

Respondeo: Cum maledictio sit mali imprecatio, si quis grave malum animo deliberato alicui imprecetur, est peccatum mortale. Si vero in maledictionem erumpit solum oretenus, corde vero et voluntate non vellet illud malum quod imprecatur, peccatum est solum veniale. Quomodo frequenter parentes verba quædam maledictionis fulminant in proles immorigeras ex ira subitanea, absque voluntate mali, et ira absque peccato mortali. Est tamen res periculosa, de qua graviter et frequenter sunt monendi.

Adverte hic quosdam malum imprecari advertenter in ipso fervore iræ, et tunc etiam consentire in malum, mox autem placari, et pœnitere mali imprecati. Hi quandoque se excusant quasi graviter non peccassent, quia mox malum noluissent, inquiunt ipsi; sed id non sufficit, quia in morula præcedentis temporis potuit esse sufficiens advertentia et consensus ad peccandum mortaliter; illa autem quæ statim subsequitur pœnitentia et nolleitas mali, indicat in peccato non fuisse permanentiam; non vero facit ut non fuerit consensus. De quo rudes in confessione examinandi sunt, quia putant exiguum fuisse peccatum eo quod non durarit ira, aut quia malam imprecationem mox revocarint.

Quæro quinto quid de contumelia, convicio, improperio, an semper sint peccata mortalia.

Si quis notabiliter intendat lædere alterius honorem, vel ex contemptu illa procedant, peccat mortaliter. Si quis vero ex ira levi aut animi levitate absque animo inhonorandi aliquid objicit, censetur veniale peccatum. In peccatis verborum maxime consideratur ex qua intentione et affectu proferantur. Si tamen advertat aliquis graviter aliquem commovendum et lædendum ex aliquibus objectis, licet forte ei non sit animus graviter inhonorandi, posset mortaliter peccare, tum quia occasionem gravis peccati alteri dat, tum quia dum advertit alterum graviter lædi (etiamsi non faciat eo animo), tamen actus redit in naturam suæ formæ, ut loquuntur theologi.

Quæro sexto quale peccatum committunt qui sibi vel alteri ex ira dicunt: « Maledictus dies quo natus sum! Maledictus dies quo natus es! Maledictus dies quo primum unquam te vidi! Maledictus dies quo te in conjugem accepi! Maledicti qui unquam id mihi suaserunt! » et similia.

Respondeo hic esse discernendum animum ejus qui sic maledicit. Si enim maledicendo diei, intendit quis solum irrationabili creaturæ maledicere, ita ut intendat solum quod dies maledictus sit tot mala culpæ vel pœnæ producens, sive nativitatis sit dies, sive conjugii, censetur solum peccare venialiter, et quandoque etiam potest non peccare, ut Job. Si vero per illam maledictionem intendit optare malum homini nascenti, sive sibi, sive alteri; item personis illo die conjugatis, sive sibi, sive conjugi, peccatum mortale est. Unde deliberato animo id facere, vel his qui conjugium suaserunt maledicere, a mortifero peccato non excusatur. Sed cum sæpe non intelligant proprium sensum verborum quæ proferunt, et ex pravo magis usu hæc pronuntient, quam ex voluntate mali, tunc excusationi a peccato mortali locus esse poterit.

Quæro septimo quale peccatum sit indignatio, quæ dicitur filla iræ.

Respondeo: Indignatio dicitur, quando homo non vult videre eum cui irascitur, nec cum eo loqui aut conversari, quia eum indignum judicat sua conversatione et al-

fabilitate. Communiter autem est peccatum veniale, nisi scandalum accedat, vel casus quo ei teneatur loqui. Potest vero in superiore erga inferiorem fieri ex justa causa correctionis, sine peccato. Sed et indignatio potest crescere usque ad contemptum et odium proximi, et tunc est mortalis; de quo est examinandus pœnitens.

Quæro octavo quale peccatum sit tumor mentis, qui etiam recensetur inter filias iræ.

Respondeo : Quidam vocant tumorem mentis, quo seipsum irascens extollit et alteri præfert. Facit enim ira ut is qui offensus est se apprehendat ut magnum et extollat; eum vero qui offendit, ut vilem et contemnat, quomodo et animalia in ira intumescunt et extollunt. Si itaque sit perfectus in tumore contemptus, tunc peccatum mortale committitur. Alias non. Alii tumorem vocant, quando irascens animum suum replet diversis cogitationibus amaris, quibus apud se cogitat diversas vias se vindicandi, et habet multiplex propositum id perficiendi. Itaque hic tumor, qui ex gravi et diuturna ira procedit, cum viæ multæ vindictæ injustæ excogitantur, in re notabili gravis est et mortalis.

Quæro nono quæ signa dilectionis inimico tenetur quis exhibere.

Respondeo : Tenetur exhibere signa charitatis generalia, ex præcepto; signa autem particularia non tenetur, nisi ex consilio; in præparatione tamen animi debet esse paratus subvenire ei in necessitate. Vide quæ dixi *Horti pastor.* tom. III, tract. II, lect. 3, in fine.

Quæro decimo quale peccatum sit invidia.

Respondeo : Cum invidia sit tristitia de alieno bono, in quantum tale bonum minuit excellentiam invidentis, si illa tristitia sit voluntaria et deliberata, sitque de gravi bono alterius, mortalis est. Motus autem imperfecti invidiæ veniales sunt.

Sic, si quis deliberate exultet in adversis proximi ob invidiam, mortaliter peccat, sicut et de prosperis ejus ob eamdem invidiam sese contristando et affligendo. Ex invidia solet oriri odium proximi, et illud etiam ex suo genere est mortale; potest autem quis sine peccato odisse peccatum proximi, et pravas consuetudines, quia cum hoc stat, quod proximum diligat.

Ex invidia etiam oriri solet detractio, susurratio et similia, de quibus dixi super præcepto octavo Decalogi.

Advertat autem confessarius confundi frequenter a confitentibus invidiam cum æmulatione : est autem æmulatio tristitia de alieno bono, non quia ille alius bene habet, sed quia ipse qui tristatur non habet; et hæc a confessariis distinguenda est ab invidia perfecta, est enim ordinarie æmulatio illa solum venialis, qualis frequens est inter homines ejusdem artis vel professionis.

CAPUT IV.

DE GULA ET ACEDIA.

Quæro primo quale peccatum sit gula.

Respondeo : Cum gula sit appetitus inordinatus cibi vel potus, ordinarie est solum venialis, nisi propter gulam quis paratus sit transgredi præceptum aliquod Dei vel Ecclesiæ, puta furari propter gulam satiandam, vel frangere jejunium, non solvere creditoribus, ut opipare et gulose vivat.

Quæro secundo an comedere vel bibere inordinate usque ad vomitum, non sit peccatum mortale.

Respondeo quosdam affirmare, inter quos Angelus, v° *Munditia;* et Sylvester, v° *Gula.* Communior tamen opinio negat. Quamvis et aliqui illorum dicant usque ad vomitum se ingurgitare, esse mortale, quando aliquis est ita gulæ addictus, ut evomat voluntarie, ad finem iterum bibendi et comedendi, ac de novo se ingurgitandi; videtur enim id involvere magnam deformitatem contra naturam. Adverte etiam quod ingurgitatio cum gravi sanitatis detrimento, censeri debeat mortalis, sive circa nimium cibum versetur, sive circa potum. Quod autem aliquis sequenti die ob potum pridianum capite multum doleat, non puto censeri ideo mortale, si absit periculum morbi gravioris.

Quæro tertio quando ebrietas mortalis sit.

Respondeo : Quando scienter quis se inebriat, et usu rationis privat. Censetur autem scienter id facere, quando potuit et debuit advertere ex immoderato potu ebrietatem secuturam, licet eam non intenderet. Alias, quando quis ignorat vim vini, omnino æstimavit non secuturam ebrietatem, licet videret aliquam immoderationem, potuit esse venialis secuta ebrietas. Adverte iterum hic, quosdam ventri et gulæ deditos, frequenter peccare mortaliter, licet ebrietas non sit secuta; quia, scilicet, nocte dieque bibentes, aperte exponunt se periculo ebrietatis, parumve curant an ea sequatur.

Quæro quarto quibus signis agnosci poterit an quis ebrius fuerit.

Respondeo: Si postridie non meminit eorum quæ egit vel dixit, aut quomodo domum rediit, aut cubitum concesserit, quo duce aut adjutore, et similia, signum est ebrietatis. Item, si egit aliquid quod integra mente numquam solet, verbi gratia, jurabat, blasphemabat, familiam perturbabat, cum alias soleat esse modestus, benignus; turpia agebat aut loquebatur, cum soleat esse castus, signum etiam est fuisse rationem sopitam. Alias qui novit discernere inter bonum et malum, licitum et illicitum, vitare mala, eligere bona, non videtur esse ebrius, licet recta nequeat incedere, et domus ei verti videatur. Similiter, si possit adhuc solita officia utcumque exequi, etsi cum vertigine et difficultate. Ita Lessius, lib. IV, c. III, dub. 4, ex Cajetano, v° *Ebrietas*.

Quæro quinto quale peccatum sit provocare ad æquales haustus.

Respondeo: Si fiat animo se vel alium inebriandi, aut advertere facile quis possit in se vel in altero ebrietatem secuturam, peccatum est mortiferum, nisi forte justa causa excuset. Hoc addo, quia aliqui existimant posse esse licitum ex causa alterum inebriare, vel etiam se. Exempli causa, detinetur quis a volonibus, aut ab hostibus, non potest evadere nisi illos inebriet. Item, mediatur quis proditionem vel homicidium, nec potest averti nisi inebrietur, provocando æquales haustus, et se etiam ebrietatis periculo committendo. His et similibus casibus putant licitum se inebriare, vel alterum; tum quia licitum est quibusdam casibus suadere vel inducere ad minus malum, ut impediatur majus; tum etiam quia privatio usus rationis ex potu non est ita intrinsece et per se peccatum, quin quandoque liceat. Nam causa medicinæ ad arcendum morbum, sumere potum etiam usque ad ebrietatem, ex præscripto medicorum licitum est; ebrietas enim proprie est excessus in potu usque ad privationem rationis, causa voluptatis factus. Itaque ad vitandam mortem, cum non fiat causa voluptatis, videtur posse quis bibere usque ad ebrietatem, si aliter quis non potest evadere. Exempli gratia: nisi æquali cyatho respondeas, provocabit te alter ad duellum, vel gladio te invadet. Vide latius de his Lessium, l. IV, cap. III, dub. 4.

Quæro sexto an peccent mortaliter caupones vinum vendendo illis quos sciunt illos inebriandos. Hic casus est frequens; nam illis promittitur adhuc vinum in copia, cum jam proximi ebrietati cernuntur.

Respondeo: peccare mortaliter, si sine incommodo petentibus denegare possunt, et ebrietatem eorum impedire; etenim, quando id commode vitare possunt, nec faciunt, censentur cooperari et consentire, quia non solum non impediunt, sed etiam materiam peccandi suggerunt. Quod si vero sine notabili incommodo denegare non possunt, tunc excusantur. Nec enim tunc facere censentur causa operationis, sed vitandi incommodi causa, et involuntarie, nec intendunt ebrietatem illorum. Sic ancilla jubente domino promere potest, licet videat inebriandum, quia sine incommodo negare nequit. Simile est in aliis exemplis: auriga potest vehere dominum vel dominam suam ad locum adulterii, nec censetur cooperari, licet sciat adulterium ab illis committendum in hoc loco ad quem vehit. Naaman Syrus poterat comitari dominum suum ad locum idoli, et sustentare adorantem. Itaque, si caupo aut hospita timet querelas et rixas graves vel convicia, juramenta et blasphemias si promere desinat, non censetur cooperari ebrietati si promat; item non poterit solutionem impetrare convivii, nisi adhuc promat; item ad aliam tabernam sunt ituri, nec peccatum impedietur: his, inquam, et similibus casibus non censetur mortaliter peccare, quia censetur facere involuntarie, et res per se est indifferens, nec fit causa cooperationis, sed vitandi incommodi. Item dic de cauponibus apponentibus cibos in die jejunii illis qui petunt cœnam; licet enim sciant aliquos non excusari, non censentur tamen cooperari, si sine incommodo non possunt illis denegare, ut fere ordinarie fit; atqui etiam denegando peccatum non impe-

dient, quia alio ituri sunt, et ibi cœnaturi.

Quæro septimo an ebrio imputentur peccata quæ in ebrietate committit, puta si fornicetur, si occidat aut vulneret.

Respondeo : Si non fuerit culpabilis ebrietas, mala etiam secuta non imputantur ei ad culpam. Si vero fuit culpabilis, videndum an similia solitus erat facere in ebrietate, puta quia tunc rixosus esse solet et lubricus; et tunc cum potuerit et debuerit prævidere et præcavere, imputantur ei ad culpam mortalem, tanquam voluntaria in causa. Si autem non solitus sit similia agere etiam ebrius, nec ullo modo ea potuit prævidere, non imputantur ei ad culpam novam.

Quæro octavo quale peccatum sit acedia.

Respondeo : Cum acedia sit fastidium spiritualium rerum et divinarum, sive tristitia, eo quod sint res spirituales, si sit perfecta et deliberata, mortale peccatum est. Sic peccat mortaliter qui tristatur ex deliberato consensu voluntatis, quod creatus sit ad gratiam, ad merita, ad gloriam ; item qui ex tædio et tristitia rerum spiritualium deliberate appetit mortem, aut vellet se nunquam fuisse natum, vel se esse bestiam ; item qui ex tali tristitia omitteret quæ sunt necessaria et salutem. Alias facere quæ sunt præcepti, licet cum tædio, non erit mortale, quandoque nec veniale, si ratio non consentit.

Tandem concludo hoc opusculum Resolutionem pastoralium, et lectorem monitum opto me frequentes hic insinuasse opiniones probabiles et favorabiles, idque in gratiam confessariorum qui tenentur eas scire. Quia hæ non raro eos liberant a variis anxietatibus occurrentibus circa quosdam pœnitentes satis difficiles, qui quandoque deterrentur nimia severitate confessariorum ab hoc tribunali sacro. Circa eos igitur quandoque sufficit uti opinione doctorum probabili, ita dictante prudentia; licet ipsemet confessarius contrariam probabiliorem putaret. Interim omnia quæ hic scripsi, sanctæ Romanæ Ecclesiæ judicio et censuræ substernæ substerno, cui nunc variis errorum et bellorum turbinibus exagitatæ, inviolabilem veritatem et firmitatem a Deo Optimo Maximo promissam hoc voto exopto, tota cordis contentione ad eum clamans.

FINIS CASUUM CONSCIENTIÆ.

PRAXIS

CATECHISTICA

EX PASTORALI HORTO

PER INTERROGATIONES ET RESPONSIONES DIGESTA

LECTOR BENEVOLE SALUTEM IN DOMINO

Edito Pastorali nostro opere optaverunt quidam e Pastoribus, ut tanto faciliorem viam ad catechizandum stratam reperirent, summatim per singulas Lectiones indicari Interrogationes quæ pueris proponi possent. Ego quia omnibus Pastoribus, et rudioribus, et doctoribus me debitorem initio operis professus sum, voto eorum satisfacio. Unde per Interrogationes et Responsiones breves digessi singulas Lectiones : quas Interrogationes et Responsiones poterunt pueris vernaculo sermone summatim tradere : ipsi vero ut docere possint legere poterunt easdem Lectiones, et invenient explicationem, et exempla ex gestis Sanctorum in fine Catechismi addenda.

Catechisticæ Interrogationes et Responsiones ex Tractatu primo Tomi primi Horti Pastorum.

DE FIDE CHRISTIANA

Ex lectione prima.

I. Es tu Christianus ?
R. Sum equidem, per gratiam Dei.
I. Unde tibi illud Nomen ?
R. A Christo, qui oleo sanctificationis me unxit.
I. Quando nomen illud acceperunt Fideles ?
R. Initio Ecclesiæ in Urbe Antiochena.
I. Quomodo antea vocabantur ?
R. Discipuli, vel fratres.
I. Quomodo adhuc ?
R. Galilæi et Nazaræi, a Jesu de Nazareth Galilæo.
I. Est-ne divisio inter Christianos, quod aliqui vocentur Franciscani, alii Benedictini, alii Benardini ?
R. Non est : Nam Franciscus, Benedictus, Bernardus, Duces ad perfectionem sub Christo.
I. Ad quid nos obligat nomen Christianum ?
R. Ad moriendum pro Christo.
I. Declara exemplis.
R. S. Sebastianus, S. Diaconus, S. Blandina per nomen Christianum animati sunt ad Martyrium.

Ex lectione secunda.

I. Sunt-ne aliæ obligationes Christiani ?
R. Obligantur jugiter agere gratias Deo de sua ad fidem vocatione.
I. Quid ultra ?

R. Sicut est hæres Nominis, ita debet esse imitator Sanctitatis Christi.
I. Quod debet esse speculum quotidianum Christiani?
R. Vita et virtutes Jesu Christi.
I. Sunt-ne multi Christiani?
R. Sunt multi numero, pauci vitæ merito.
I. Quid ita?
R. Quia pauci Christum imitantur.

Ex lectione tertia.

I. Quod est signum Christiani?
R. Signum Crucis.
I. Quis fructus illius?
R. Continet professionem fidei SS. Trinitatis; Item Incarnationis et Passionis Filii Dei.
I. Quis ulterior fructus?
R. Multam vim habet contra dæmonem, et ejus maleficia.

Ex lectione quarta.

I. Quænam est prima virtus requisita in Christiano?
R. Est Fides.
I. Quid est Fides?
R. Est donum Dei quo firmiter assentimur illis quæ revelata sunt.
I. Quæ requiruntur ad perfectam fidem?
R. Requiritur lumen supernaturale ex parte intellectus.
I. Quid ultra?
R. Pius affectus ex parte voluntatis.
I. Quomodo Deus vocat Infideles ad fidem?
R. Vocat lumine et voce interiori, vocat etiam exteriore per se vel per suos.

Ex lectione quinta.

I. Quam firma debet esse Fides?
R. Adeo firma esse debet ut nullam vacillationem admittat.
I. Quid ita?
R. Quia innititur Deo, qui est prima veritas, nec falli potens, nec fallere.
I. Qui solum unum articulum non crederet, perdit-ne fidem totam?
R. Omnino perdidit, si sit pertinax, quia fides debet esse integra.
I. Nonne sufficit credere quæ in Scriptura continentur?
R. Non sufficit, sed oportet etiam credere traditiones Ecclesiæis.
I. Posset-ne id ostendi exempl.
R. Omnino: Nam et hæretici nobiscum credunt Symbolum Apostolorum, nec tamen habetur in Scriptura.

Ex lectione sexta.

I. Quod est peccatum oppositum fidei?
R. Est hæresis.
I. Est-ne magnum peccatum?
R. Est gravissimum.
I. Quare?
R. Quia destruit fidem quæ est primum donum Dei, et fundamentum omnium aliorum donorum.
I. Cur adhuc?
R. Quia solet hominem deducere ad atheismum.
I. Sunt-ne fugiendi Hæretici?
R. Omnino, et quidem magis quam peste infecti.

Ex lectione septima.

I. Unde-nam hæresis suam duxit originem?
R. A maligno Caïn, qui primus non credidit providentiam et judicium Dei.
I. Ex quibus vitiis oriuntur nunc hæreses?
R. Potissimum ex superbia et libidine.
I. Quare Deus permittit hæreses?
R. Vel in punitionem Peccatorum, vel ad probationem Electorum.

Ex lectione octava.

I. Quinam sunt Fundatores Fidei?
R. Sunt Apostoli,
I. Quomodo eam fundarunt?
R. Doctrina sua, quam toto orbe tulerunt.
I. Quomodo iterum?
R. Sanguine suo quo doctrinam rigarunt, et firmam fecerunt.
I. Quinam sunt Fidei Fundatores in novo orbe?
R. Viri Apostolici, illuc zelo Dei procedentes.
I. Quomodo eam fundant?
R. Sicut Apostoli, doctrina et si opus sit etiam sanguine.

Ex lectione nona.

I. Quis composuit Symbolum nostrum?
R. Apostoli.
I. Quando?
R. Cum in universum orbem sunt divisi.
I. Ad quem effectum illud composuerunt?
R. Ut ubique traderent eamdem formulam credendi.
I. Composuerunt-ne singuli unum articulum?
R. Non est id certum: sufficit communi consensu omnes articulos composuisse.

I. Quare dicitur Symbolum sæpe esse recitandum ?
R. Quia est speculum Fidei nostræ.
I. Valet-ne contra Satanam ?
R. Omnino est scutum contra ejus jacula.
I. Oportet-ne scire memoriter Symbolum?
R. Oportet scire, et aliquo modo intelligere.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU II.

Explicatio primæ partis

SYMBOLI.

Ex lectione prima.

I. Quod est initium Symboli?
R. *Credo in unum Deum.*
I. Potest-ne cognosci quid sit Deus ?
R. Non potest perfecte cognosci, nec declarari.
I. Quænam sunt perfectiones Dei ?
R. Sunt infinitæ.
I. Enumera aliquas.
R. Æternitas, Immensitas, Omniscienția, Omnipotentia, Providentia, Misericordia, Justitia.
I. Quare Deus dicitur Æternus?
R. Quia sine principio et fine semper fuit, semper erit, semper est.
I. Quare dicitur Immensus?
R. Quia ubique est per essentiam, præsentiam, potentiam.
I. Quare dicitur Omniscius?
R. Quia videt et novit omnia præterita, præsentia, futura, et omnia possibilia.
I. Videt-ne omnes cogitationes ?
R. Omnino videt usque ad fundum cordis nostri.
I. Quare dicitur Omnipotens ?
R. Quia nihil est impossibile ejus voluntati.
I. Posset-ne creare plures mundos ?
R. Posset, infinitos.
I. In quo consistit Dei providentia ?
R. In gubernatione omnium creaturarum, ab Angelo usque ad vermiculum.
I. In quo iterum ?
R. In prædestinatione et reprobatione hominum.
I. Reprobat-ne aliquem Deus, non prævisis peccatis ?
R. Non.
I. In quo relucet Dei misericordia?
R. In omnibus operibus ejus, et maxime in salute hominum.
I. In quo ejus elucet justitia?
R. In punitione malorum.
I. Declara exemplis.
R. In punitione Angelorum reproborum, in Diluvio, in Sodoma, et aliis ultionibus.
I. Sunt-ne plures prædestinati quam reprobi ?
R. Sunt plures reprobi.

Ex lectione secunda.

I. Sunt-ne plures Dii ?
R. Non, sed unicus est.
I. Cur ergo tres nominantur, Pater, Filius, Spiritus sanctus ?
R. Tres sunt personæ, sed unus est Deus in natura et essentia.
I. Declara id exemplo.
R. Potest id declarari exemplo animæ : in illa sunt tres potentiæ, intellectus, voluntas, memoria, unica tamen est anima.

Ex lectione tertia.

I. Dic primum articulum Symboli.
R. *Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cœli et terræ.*
I. Quid significat vox *Credo?*
R. Significat idem quod firmissime teneo, sine ulla hæsitatione.
I. Quid significat, *Credo in Deum?*
R. Hæc solent distingui, *Credo Deo, Credo Deum, Credo in Deum.*
I. Ostende distinctionem.
R. Credere Deo, est credere vera esse quæ loquitur ; Credere Deum, est credere quia est ; Credere in Deum est credendo et sperando pro quodam affectum in Deum ferri.
I. Quid est Credo in Deum Patrem ?
R. Per Patrem intelligitur prima persona Trinitatis ?
I. Cum eum dicis omnipotentem ?
R. Omnipotens licet communis sit omnibus Personis, specialiter tamen attribuitur Patri, quia est fons omnis originis, et principium sine principio.
I. Cur initio Symboli statim fit mentio Omnipotentiæ ?
R. Ut nobis nihil sit difficile ad credendum in omnibus illo proponendis.

Ex lectione quarta.

I. In quo Deus primo suam omnipotentiam ostendit ?
R. In creatione cœli et terræ.
I. Quid impulit Deum ad creandum omnia ista ?

R. Sola sua bonitas; quia non egebat creaturis.
I. Est-ne magna obligatio hominis erga Deum, ob creationem?
R. Est plane magna, quandoquidem homo creatus est propter Deum, et alia omnia propter ipsum.

Ex lectione quinta.

I. Quandonam Deus creavit Angelos?
R. Primo die quando creavit cœlum, non creavit illud vacuum, sed Angelis plenum.
I. Est-ne ergo magnus numerus Angelorum?
R. Est sine comparatione major numero hominum, est quasi innumerabilis.
I. Est-ne numerus Angelorum qui ceciderunt magnus?
R. Est magnus, quia ex omni ordine aliqui ceciderunt et ad eorum locum homines electi evehuntur.
I. Præsunt-ne Angeli boni mundi gubernationi?
R. Omnino præsunt elementis, Provinciis, templis, altaribus, civitatibus, et singulis hominibus.

Ex lectione sexta.

I. Quænam beneficia accipiunt homines ab Angelis custodibus?
R. Accipiunt beneficia, tam corporalia, quam spiritualia.
I. Declara de beneficiis corporalibus.
R. Conservant a multis periculis vitam nostram, et in necessitatibus juvant.
I. Declara de necessitatibus spiritualibus.
R. Conservant nos-ne in peccata cadamus, et offerunt Deo preces nostras. Si in peccatis agamus, ad pœnitentiam non juvant.
I. Erga quos specialem protectionem exhibent Angeli?
R. Erga amatores castitatis.

Ex lectione septima.

I. Quando inchoat Angelica custodia?
R. Mox a nativitate nostra.
I. Quandiu durat illa?
R. Usque ad mortem.
I. An non et post mortem Angelicum Officium durat?
R. Etiam animas post mortem deducunt Angeli in cœlum, vel ad Purgatorium.

Ex lectione octava.

I. Quando creavit Deus hominem?
R. Sexto die.
I. Quomodo creavit?
R. Ad imaginem et similitudinem suam.
I. In quo consistit illa similitudo?
R. In hoc quod homo sit secundum animam incorporeus, immortalis, participimus æternitatis et gloriæ.
I. Fuit-ne homo creatus cum perfectione donorum naturalium?
R. Plane fuit creatus in perfecta statura, scientia et aliis donis; etiam cum perfecto dominis in alias creaturas.
I. Si homo non peccasset, erat-ne moriturus?
R. Nequaquam; sed beneficio ligni vitæ, et Dei speciali dono, erat vitam conservaturus.
I. Quid deinde?
R. Tempore a Deo destinato ad consortium Angelorum sine morte erat transferendus.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones

ex tractatu iii.

Explicatio articulorum spectantium

AD SECUNDAM TRINITATIS PERSONAM.

Ex lectione prima.

I. De qua re tractat secunda pars Symboli?
R. De Mysterio magno Incarnationis.
I. Quare vocas Mysterium magnum?
R. Quia est fundamentum cæterorum, et mysteriorum mysterium.
I. Quomodo grati erimus Deo pro hoc mysterio?
R. Frequenter illud et pie memorando.
I. Quis inde fructus?
R. Accendetur inde charitas in nobis.

Ex lectione secunda et tertia.

I. Quid necesse fuit Filium Dei incarnari?
R. Quia sine illa non potuit homo a peccato liberari.
I. Quid si homo non peccasset, an non fuisset Filius Dei incarnatus?
R. Non fuisset.
I. Numquid poterat æque Pater aut Spiritus S. carnem sumere, et hominem redimere?
R. Poterat.
I. Quare ergo potius Filius id fecit?
R. Quia ergo congruum fuit per filium naturalem reduci filios adoptivos ad hæreditatis æternæ participationem, a qua exciderant.

I. Poterat-ne Deus magis amare mundum, quam ut Filium suum unigenitum daret?
R. Non poterat.

EX LECTIONE QUARTA.

I. Quare potius Deus hominem peccantem liberavit, quam Angelum?
R. Quia natura humana infirmior Angelica movit Dei misericordiam.
I. Numquid poterat homo liberari per Angelum?
R. Non potuisset Angelus perfectam satisfactionem offerere pro peccato hominis, sicut Christus.
I. In quo consistit illa perfecta satisfactio?
R. In eo quod Sanguis Christi, et ejus satisfactiones fuerunt infiniti valoris.

EX LECTIONE QUINTA ET SEXTA.

I. Poterat-ne magis elevari natura humana, quam per mysterium Incarnationis?
R. Non poterat, quia per illud deificata, fuit unita verbo.
I. Numquid antiqui Patres magnopere desiderarunt hanc Incarnationem?
R. Omnino, nam Scriptura plena est eorum ardentibus desideriis.
I. Quare ergo tandiu dilata fuit?
R. Quia Christus voluit venire in medio sæculorum.

EX LECTIONE SEPTIMA ET OCTAVA.

I. Dic verba articuli secundi in Symbolo.
R. *Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum Dominum nostrum.*
I. Quare facis reverentiam pronuntiando nomen *Jesus?*
R. Quia illud est nomen proprium et dignissimum Filii Dei Incarnati.
I. A quo fuit illi impositum?
R. A Patre Æterno.
I. Numquid Angelus illud imposuit?
R. Non; illud tamen Mariæ et Josepho revelavit.
I. Quare vocatur nomen super omne nomen?
R. Quia continet reliqua nomina quæ Christo tribuuntur, et illa transcendit.

EX LECTIONE NONA ET DECIMA.

I. Quare Jesus etiam vocatur Christus?
R. Christus vocatur, quia unctus.
I. Quomodo unctus?
R. Ob triplicem dignitatem : quia sacerdos, quia Rex, quia Propheta.
I. Quare vocatur Christus Filius Dei unicus?
R. Quia in Nativitate æterna non habet fratres.
I. Numquid et nos sumus filii Dei?
R. Sumus per adoptionem, sed ipse unicus est per naturam.
I. Quare vocatur Dominus noster?
R. Quia ipse specialiter nos sibi servos emit pretio Sanguinis sui.

EX LECTIONE UNDECIMA.

I. Dic articulum tertium.
R. *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.*
I. Quando fuit conceptus?
R. Post Angeli salutationem, Maria dicente : *Ecce Ancilla Domini*, etc.
I. Quid opus erat Angeli Nunciatione?
R. Ut mens Virginis instrueretur de Filio, antequam carne eum conciperet.
I. Sed cur id fit per Angelum?
R. Ut idem esset initium orbi reparando, quod fuit evertendo.
I. Declara istud.
R. Angelus malus colloquio cum Eva dedit initium morti et peccato. Angelus bonus colloquens cum Maria dedit initium vitæ et gratiæ.
I. Quare conceptio Christi specialiter tribuitur Spiritui sancto?
R. Quia opera bonitatis specialiter illi solent appropriari.

EX LECTIONE DUODECIMA ET DECIMATERTIA.

I. Quare voluit Christus nasci in Bethleem?
R. Tum quia erat de familia David; tum quia voluit eligere locum humilem.
I. Quare voluit reclinari in præsepio?
R. Voluit hoc esse primum altare, in quo Patri se offerret.
I. Quare voluit nasci tempore pacis universalis?
R. Quia nomen ejus erat *Princeps pacis.*
I. Quare natus est media nocte?
R. Quia erat lux vera quæ veniebat ad illuminandas tenebras nostras.
I. Quem in nobis effectum habet Nativitas Christi?
R. Perfecit in nobis Fidem, Spem et Charitatem.
I. Quem iterum?
R. Docet nos Christus natus, ex præsepio quasi cathedra, omnem virtutem.

Ex lectione decima-quarta et decima-quinta.

I. Quomodo dicitur ex Virgine natus?
R. Quia mansit *Maria*, ante partum, in partu, post partum Virgo.
I. Fuit-ne Christi nativitas sine dolore Matris?
R. Imo fuit cum illius magno gaudio.
I. Oportuit-ne obstetricem adesse Virgini parienti?
R. Nequaquam ; quia partus ejus fuit facilis, et sine ulla sorde.

Ex lectione decima-sexta.

I. Dic quartum Articulum.
R. *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus.*
I. Ubinam Christus suam inchoavit Passionem?
R. In Horto.
I. Quare in Horto?
R. Ubi inceperat morbus et mors per primum Adam, secundus Adam ibi voluit remedium inchoare, ut redderet vitam.
I. Sudavit-ne ibi, Christus verum et naturalem Sanguinem?
R. Omnino.
I. Fuit-ne id factum per miraculum speciale?
R. Fuit factum naturaliter ex vi maximi angoris et agoniæ.

Ex lectione decima-septima.

I. Quid passus primo fuit Christus sub Pontio Pilato?
R. Flagellationem crudelissimam.
I. Quare vocas crudelissimam?
R. Ob instrumenta crudelia, eaque varia : cæsus enim fuit virgis funiculis, loris : imo addunt aliqui etiam catenulis.
I. Fuit-ne magnus numerus ictuum.
R. Quidam dicunt revelatum excessisse quinque millia.

Ex lectione decima-octava.

I. Quid ultra passus fuit?
R. Coronationem acerbissimam et ignominiosissimam.
I. Quare vocas acerbissimam?
R. Quia nihil ea acerbius, dum spinæ penetrant carnem et nervos capitis.
I. Quare vocas ignominiosissimam?
R. Quia ideo talem coronam imposuerunt, ut regnum ejus subsannarent.
I. Quid præterea huic ignominiæ adjecerunt?
R. Arundinem, quasi sceptrum, et purpuream vestem, quasi imperiale pallium.

Ex lectione decima-nona.

I. Quid postmodum Christus passus est?
R. Novos dolores in bajulatione Crucis impositæ.
I. Declara istud?
R. Quia hoc onere gravissimo premente novo cruore plateas respergebat.
I. Quare vocas Crucem tam grave onus?
R. Tum quia illa ponderosa erat : tum quia in illa omnium peccata imposita erant.
I. Quare Simon Cyræneus juvit Christum in ferenda Cruce?
R. Designat quemlibet vere fidelem cum Christo debere bajulare Crucem.

Ex lectione vigesima.

I. Qui fuere ulteriores dolores Christi?
R. Hi fuere in transfixione manuum et pedum per acerbissimos clavos.
I. Quare Christus voluit elevari in crucem.
R. Elegit crucem quasi altare in quo immolaretur.
I. Explica mysterium Crucis.
R. Crux significat totam perfectionem Christianam.
I. Quomodo hoc?
R. Pars inferior in profundo significat fidem, sublimatas spem, latitudo charitatem, longitudo perseverantiam.
I. Fuit-ne Christus totus nudus in Cruce?
R. Probabile est quod sic.

Ex lectione vigesima-prima.

I. Quare Christus moritur clamans?
R. Ut ostendat se potestatem habere vitæ et mortis.
I. Quare moritur inclinato capite?
R. Ut significet se ex obedientia acceptare mortem.
I. Quare sibi mortuo voluit latus aperiri?
R. Ut ostenderet extremum cordis sui amorem erga nos.
I. Fuit-ne illa lateris apertio dolorosa?
R. Non fuit Christo, quia mortuus jam erat. Fuit vero Virgini sub Cruce stanti durissimum vulnus.

Ex lectione vigesima-secunda.

I. Fuit-ne Christi sepultura honorifica?
R. Plane fuit.
I. Declara.
R. Quia viri Primarii et Nobiles eum sepelierunt in sepulchro novo, et corpus syndone mundissima involverunt, cum aromatum copia.
I. Cur voluit Christus sepulturam suam esse magnificam, cum mors fuerit ignominiosa?
R. Quia prædictum erat per Prophetam : *Erit sepulchrum ejus gloriosum*.
I. In quo consistit præcipua gloria sepulchri Domini?
R. In corpore quod condidit ; quia illud nunquam fuit a divinitate separatum.
I. In quo iterum consistit sepulchri gloria?
R. In multis miraculis ad illud omni sæculo factis.

Ex lectione vigesima-tertia.

I. Dic quintum Articulum.
R. *Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.*
I. Quomodo dicitur descendisse ad inferos?
R. Quia anima ejus vere et realiter descendit ad limbum, qui in inferiori loco est.
I. Quare illuc descendit?
R. Ut animas sanctorum Patrum liberaret.
I. Cur adhuc?
R. Ut possessionem caperet in inferioribus partibus terræ, et de Principe tenebrarum triumpharet.
I. Numquid etiam descendit ad Purgatorium?
R. Etiam : Quia et inde aliquos liberavit imo forte omnes.
I. Descendit-ne etiam ad locum damnatorum?
R. Non descendit : saltem inde nullum liberavit.

Ex lectione vigesima-quarta.

I. Quandonam Christus resurrexit?
R. Tertia die, et hæc erat Dominica dies.
I. Quare non statim a morte resurrexit?
R. Ut vere mortuus crederetur.
I. Quot horæ intercesserunt inter ejus mortem et resurrectionem?
R. Circiter quadraginta.
I. Qua igitur hora surrexit?
R. Circa auroram diei Dominicæ.
I. Resumpsit-ne omnes partes sui corporis?
R. Resumpsit omnes : etiam capillos variis locis sparsos resumpsit.
I. Resumpsit-ne omnem Sanguinem?
R. Etiam omnem resumpsit.
I. Quid ergo dicis de Sanguine qui sudario, lanceæ, vel clavis adhæsisse ostenditur?
R. Non est sanguis quoad substantiam, sed solum color relictus de sanguine.
I. Quare Christus retinuit foramina vulnerum in manibus, pedibus, latere?
R. Ut ostenderet veritatem resurrectionis : et ut Patri pro nobis æternum illa repræsentet.

Ex lectione vigesima-quinta et vigesima-sexta.

I. Quem fructum habemus ex Resurrectione Christi?
R. Fides et spes nostra confirmatur, quod simul cum ipso tandem resurgemus.
I. Quare tam frequenter et tam diu Christus post resurrectionem apparuit?
R. Ut firmaret fidem resurrectionis.
I. Cui facta fuit prima apparitio?
R. Virgini Matri : hoc enim poscebant merita Matris.
I. Cui secunda?
R. Mariæ Magdalenæ, quæ maximo ardebat amore.
I. Cui tertia?
R. Aliis mulieribus, unguenta ferentibus, ex pietate erga Christum.
I. Cui quarta?
R. Petro peccatum suum deploranti.
I. Cui quinta?
R. Discipulis in Emaus, et de se loquentibus.
I. Cui sexta?
R. Apostolis omnibus in cœnaculo ; absente Thoma : ac postmodum iterum octavo die, illo præsente,

Ex lectione vigesima-septima.

I. Dic sextum Articulum.
R. *Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris.*
I. Ex quo loco ascendit?
R. Ex monte Oliveti, ubi et vestigia reliquit terræ impressa.
I. Quare ex illo loco ascendit?
R. Ut illo loco inciperet exaltari, ubi maxime fuerat humiliatus.
I. Qua hora ascendit?
R. Circa meridiem, cum comedisset cum Discipulis.
I. Quomodo ascendit?
R. Elevatis manibus, benedicens Discipulis.
I. Quis fuit triumphus ascendentis?

R. Angeli venerunt obviam Regi suo cum jubilo, et animæ quas secum vehebat. sequebantur eum cum triumpho.
I. Quare ascendit in cœlum?
R. Ut adimpleret omnia de se scripta, et ut illuc traheret corda nostra.
I. Quomodo vult illa trahere?
R. Per Fidem, Spem, Charitatem.

Ex lectione vigesima-octava.

I. Dic septimum Articulum.
R. *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.*
I. Numquid unusquisque in morte subit judicium particulare?
R. Certum est ita esse.
I. Quid ergo opus Christum venire ut Judicem in fine mundi?
R. Tunc erit judicium universale, ut homo omnis judicetur non solum in anima, sed et in corpore.
I. Da et aliam rationem.
R. Ut Christus qui fuit hic reprobatus ab omnibus, tunc agnoscatur, coram cœlo, mundo, et inferno.
I. Ubinam exercebitur istud judicium?
R. Hic in inferiori mundo, in valle Josaphat.

Ex lectione vigesima-nona.

I. Quæ signa antecedent istud judicium.
R. Veniet Antechristus, et multos seducet,
I. Qui erunt præcursores Judicis?
R. Elias et Enoch, qui necdum sunt mortui.
I. Ubi ergo modo sunt ipsi?
R. Sunt in Paradiso terrestri, vel in Regione aliqua amæna, Deo cognita.
I. Quid tunc agent illi?
R. Reducent multos ad pœnitentiam : et pro fide Christi morientur.

Ex lectione trigesima.

I. Quænam erunt signa immediate ante judicium?
R. Erunt signa in sole, et luna, et stellis.
I. Quid deinde?
R. Apparebit signum Crucis in cœlo.
I. Ad quem effectum.
R. Ut sit solatium justis, terror impiis

Ex lectione trigesima-prima et secunda.

I. Quinam comparebunt in judicio ultimo?
R. Omnes comparebunt, etiam infantes.
I. Erunt-ne separati boni a malis?
R. Boni erunt a dextris, mali a sinistris.
I. Quale fiet examen?
R. Fiet de omnibus peccatis, etiam occultissimis.
I. Fiet-ne etiam de operibus bonis?
R. Omnia illa examinabuntur qualia fuerint, et an vere bona.
I. De quibus ultra erit examen?
R. De donis et beneficiis Dei, an illis bene usi fuerimus.

Ex lectione trigesima-tertia et quarta.

I. Quænam erit sententia pro nobis?
R. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum paratum vobis a constitutione mundi.
I. Quis eam pronunciabit?
R. Christus Dominus innumeris comitatus Angelis.
I. Quæ erit sententia pro reprobis?
R. Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et Angelis ejus.
I. Quæ erit maxima pœna reproborum?
R. In æternum separari a Deo et ejus gloria.
I. Quid sequetur ex illa maledictione a Deo fulminata?
R. Innumeræ maledictiones eam sequentur.
I. Declara id.
R. Quia filius patrem, pater filium maledicet. Item ipsi seipsos maledicent, corpus suum anima maledicet. Item, cœlum et terram, ac Deum ipsum maledicent.
I. Quare ignis ille dicitur æternus?
R. Quia non ad tempus aliquod longum, nec per myriades annorum tantum, sed cruciabit per infinita sæcula sæculorum, cum desperatione damnatorum.
I. Quare Christus dicitur judicaturus vivos et mortuos?
R. Per hoc significamus quod sit judicaturus omnes, tam eos qui nunc vivunt, quam eos qui mortui sunt.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones

ex tractatu ii.

Explicatio articulorum spectantium

AD TERTIAM TRINITATIS PERSONAM.

Ex lectione prima.

I. Dic Articulum octavum.
R. *Credo in Spiritum Sanctum.*
I. De qua re egit Articulus iste?
R. De tertia persona Trinitatis, de Spiritu sancto.

I. Est-ne Spiritus S. æqualis Patri et Filio?
R. Est æqualis in omni perfectione.
I. Quomodo id declaras.
R. Est Ecclesiæ doctrina, quæ ubique gloriam æqualem decantat Patri, et Filio et Spiritui sancto.
I. Procedit-ne Spiritus S. a Patre et a Filio?
R. Procedit ab utroque, per modum amoris.
I. Quare Spiritus S. dicitur Spiritus vivificans?
R. Quia vitam spiritualem afflat animis nostris, et toti Ecclesiæ.
I. Quomodo declaras.
R. Sicut corpus mortuum jacet sine anima : ita anima mortua est sine Spiritus S. afflatu.

Ex lectione secunda.

I. Apparuit-ne aliquando Spiritus sanctus?
R. Apparuit in diversis formis.
I. Declara.
R. In Baptismo Christi apparuit in forma Columbæ, et ideo sæpe sic pingitur.
I. Quare in forma Columbæ apparuit?
R. Quia candor Columbæ et ejus puritas, dona designant Spiritus sancti.
I. Quomodo adhuc apparuit?
R. In forma nubis lucidæ in Transfiguratione.
I. Quare in die Pentecostes apparuit in forma ignis et linguarum?
R. Quia instar ignis accendebat corda et linguas Apostolorum, ad loquendum magnalia Dei.

Ex lectione tertia et quarta.

I. Dic Articulum nonum.
R. *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum Communionem.*
I. Quid intelligis per Ecclesiam?
R. Congregationem omnium Fidelium sub Christo, et ejus in terris Vicario.
I. Est-ne Ecclesia visibilis?
R. Est plane visibilis sicut sol.
I. Quare ergo hæretici dicunt esse invisibilem?
R. Quia cæci sunt, vel noctuæ, quæ non possunt videre solem.
I. Quomodo vocatur Ecclesia in Scripturis?
R. Vocatur quandoque Regnum Dei, Sponsa Christi.

Ex lectione quinta.

I. Est-ne Ecclesia una, et non plures?
R. Est una, ratione unitatis, fidei et doctrinæ.
I. Quinam scindunt hanc unitatem?
R. Hæretici.
I. Quare?
R. Quia diversam doctrinam et fidem introducunt.
I. Declara.
R. Non recipiunt Confessionem, nec Extremam-Unctionem, nec sacrificium, quæ ab initio Ecclesia recepit.

Ex lectione sexta.

I. Quare Ecclesia dicitur Sancta?
R. Quia nonnisi sanctitatem docet, tam in fide, quam in moribus.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia in ea sunt Sanctificationis media Baptismus et alia Sacramenta : et Caput ejus Sanctus Sanctorum est.
I. Da et tertiam rationem.
R. Quia extra eam non potest sanctitas reperiri, nec salus.
I. Numquid unusquisque salvari potest in sua fide?
R. Nequaquam potest : sed sicut extra arcam non poterat esse salus, ita nec extra Ecclesiam Catholicam.

Ex lectione septima, octava et nona.

I. Quare vocas Ecclesiam Catholicam?
R. Quia extendit se ad omnes gentes, et omnia regna.
I. Explica id plenius.
R. Nullum est regnum, nulla gens nobis cognita quæ Religionem et Fidem Ecclesiæ Catholicæ, vel non habeat adhuc, vel non habuerit non modo non incipiat habere.
I. Quare vocas Ecclesiam Apostolicam?
R. Quia ab Apostolis fundata, et doctrina et sanguine.
I. Quare dicitur Ecclesia Romana?
R. Quia Romana mater est omnium Ecclesiarum, cui Christus primatum dedit.

Ex lectione decima.

I. Quid est, *Credo Sanctorum Communionem*?
R. Hoc est, Credo quod sancti et justi inter se communicationem habent specialem, sicut membra ejusdem corporis.
I. Da et alium sensum.
R. Hoc est, Credo in Ecclesia esse communionem Sanctorum, sive rerum sanctarum.
I. Quæ sunt illæ res sanctæ, in quibus communicamus?
R. Sanguis redemptionis, Sacramenta, Dona, Gratia, Verbum Dei.
I. Est-ne etiam in Ecclesia communicatio bonorum operum?

R. Omnino : Nam cum simus membra ejusdem corporis, si quis orat, aut jejunat, non solum sibi orat vel jejunat, sed omnibus orat, vel jejunat.
I. Declara similitudine.
R. Apta similitudo membrorum : dum auris audit, oculus videt, os comedit, toti corpori inde fructus redundat.
I. Habent-ne mali etiam fructum in hac communione Sanctorum ?
R. Habent aliquem.
I. Ostende.
R. Quia boni suis precibus sæpe illis impetrant gratiam. Item propter societatem cum bonis sæpe evadunt afflictiones, et vindictam Dei.
I. Habent-ne animæ Purgatorii fructum ex hac communione ?
R. Omnino : Quia cum sint membra viva nobis conjuncta per eamdem fidem, spem, charitatem, juvantur satisfactionibus nostris.

Ex lectione undecima et duodecima.

I. Dic Articulum Decimum.
R. *Credo remissionem peccatorum.*
I. Est-ne aliquod peccatum adeo grave ut non sit remissibile ?
R. Nullum est.
I. Quare?
R. Quia misericordia Dei, et gratia, ac Sanguis Christi est efficacior quolibet peccato.
I. Potest-ne esse tantus numerus peccatorum,ut illis non detur remissio?
R. Nequaquam, si modo adsit illorum contritio.
I. Quare ergo peccata in Spiritum S. dicuntur irremissibilia ?
R. Quia cum obsistant gratiæ Spiritus sancti per malitiam, vix contingit quod illorum eliciatur contritio.
I. Potest-ne unum peccatum mortale remitti sine alio ?
R. Non potest.
I. Quare?
R. Quia remissio peccati est amicitiæ cum Deo redintegratio : uno autem peccato mortali manente, non potest quis esse in gratia aut amicitia Dei.
I. Potest-ne quis certo scire sibi remissum peccatum ?
R. Non potest infallibili certitudine, nisi ex speciali revelatione.
I. Quomodo ergo habebit pacem conscientiæ ?
R. Sufficit ad hoc probabilia habere testimonia, quæ non desunt his qui faciunt quod in se est.
I. Potest-ne homo justus certus esse de sua perseverantia?
R. Non potest, nisi speciali revelatione.

Ex lectione decima-tertia.

I. Dic Articulum Undecimum.
R. *Credo carnis resurrectionem.*
I. Quid intelligis per carnis resurrectionem?
R. Resurrectionem corporum, quando iterum animæ illis unientur.
I. Quomodo poterit corpus in cinerem redactum resurgere?
R. Hoc facile est Dei, omnipotentiæ.
I. Da aliquod hujus rei symbolum in rebus naturalibus.
R. Granum seminatum corrumpitur, putrescit, et emoritur, postmodum repullulat, reviviscit, et resurgit.

Ex lectione decima-quarta.

I. Erit-ne idem numero corpus?
R. Erit plane idem, quamvis mutatum in qualitatibus.
I. Quomodo mutatum?
R. Quia corpora gloriosa habebunt qualitates et dotes gloriosas.
I. Quæ sunt illæ ?
R. Impassibilitas, Claritas, Agilitas, Subtilitas.
I. Qua ætate resurgemus?
R. In ætate perfecta, in qua Christus resurrexit.
I. In qua statura?
R. In statura quam unusquisque habiturus esset decenter in flore ætatis.
I. Quare dicis dicenter?
R. Quia nulli erunt ibi Gigantes vel Pygmæi, nulli gibbosi aut claudi.
I. Nulli-ne ergo pueri resurgent?
R. Resurgent pueri.

Ex lectione decima-quinta.

I. Quomodo fiet hæc resurrectio ?
R. Fiet in voce Archangeli, quæ erit Tuba Dei.
I. Ad quem finem canet Tuba?
R. Ut Angeli mox sint parati ad colligendos cineres mortuorum.
I. Quid deinde?
R. Mox illam audient qui in monumentis sunt ; tanquam vocem virtutis Dei.
I. In quo loco fiet resurrectio?
R. In loco ubi major pars corporum mortuorum jacebit, illic et reliquæ partes adducentur ab Angelis.
I. Quo tempore fiet resurrectio, die an nocte?
R. Verisimile est quod hora matutina qua Christus resurrexit.

Ex lectione decima-sexta.

I. Dic Articulum Duodecimum.
R. *Credo vitam æternam.*
I. Quare hic Articulus ponitur ultimus?
R. Quia vita æterna est finis noster, et præmium quod ultimo per fidem expectamus.
I. Sunt-ne omnes creati ad illam vitam æternam?
R. Omnes plane : quia Deus neminem creavit ut eum damnaret.
I. An igitur omnes pervenient ad vitam æternam?
R. Non omnes.
I. Quare non omnes?
R. Quia non omnes sequuntur viam, et media ipsis a Deo præscripta.
I. Erit-ne igitur defectus Dei vel gratiæ ejus?
R. Nequaquam.
I. Unde ergo defectus?
R. Ex parte cooperationis liberi arbitrii.

Ex lectione decima-septima et ultima.

I. In quo consistit vita æterna?
R. Consistit primo in Dei clara visione.
I. Nihil-ne præter Deum in Cœlo videbimus?
R. Videbimus omnia mysteria, omnes perfectiones Dei, et in ipso, tanquam speculo, creaturas.
I. Quid ex hac visione sequitur?
R. Amor et fruitio æterna Dei, cum ineffabili gaudio.
I. Quid ex amore et fruitione ultra sequetur?
R. Laus et cantus perennis, qui non finietur in sæcula sæculorum.
I. Quare non finietur?
R. Quia visio, amor, et gaudium non finietur, ex quibus laus resultat.

FINIS
Ex tomo primo Horti pastorum.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES EX TOMI II HORTI PASTORUM TRACTATU I.

DE SPE

secunda virtute Theologica.

Ex lectione prima, secunda et tertia.

I. Quæ est virtus Christiano necessaria post fidem?
R. Est spes.
I Quid est spes?
R. Est expectatio certa beatudinis, proveniens ex gratia Dei, et meritis nostris.
I. Quos affectus in nobis producit Spes?
R. Dat vires ad currendam viam Dei.
I. Quid ultra?
R. Consolatur mire animam in afflictione.
I. Quid denique?
R. Tollit omnem anxietatem in morte.
I. Quomodo opponitur spei mundanæ?
R. Quod illa fallax sit, et in fine, hominem deserat in anxietate.

Ex lectione quarta et quinta.

I. Quare dicis quod spes sit certa expectatio beatitudinis?
R. Quia Justi certitudine quadam præstolantur futura bona.
I. In quo fundatur illa certitudo?
R. In promissione Dei, quia nobis promisit beatitudinem et auxilium ad superanda omnia obstacula ad illam.
I. Quare dicis quod spes proveniat ex meritis nostris?
R. Quia licet primario spes sit fundata in gratia Dei ; requiruntur tamen ei opera a nobis quibus spem nostram faciamus.
I. Sunt-ne ergo opera nostra æternæ vitæ meritoria?
R. Omnino sunt.
I. Licet-ne operari bene intuitu mercedis æternæ?
R. Plane licet.
I. Licet ne fidere in meritis?
R. Licet-fidere in illis, non ut sunt a nobis, sed ut a divina gratia operante in nobis.

Ex lectione sexta et septima.

I. Quomodo tandem confirmatur spes nostra?
R. Per perseverantiam finalem.
I. Unde provenit donum perseverantiæ?
R. Provenit a Deo, et est speciale donum.
I. Quare?
R. Quia qui habet eam, a Deo electus est, et finaliter non excidet.
I. Possunt-ne dari aliqua signa hujus doni, et electionis divinæ?
R. Sunt aliqua probabilia signa hujus electionis.
I. Enumera aliqua.
R. Rebus divinis delectari contemnere mundum et mundana, suspirare sæpe ad æterna.
I. Repugnat-ne timor spei?
R. Non, sed ordinarie ei jungitur.

I. Quomodo eum spes dicat certitudinem, timor vero incertitudinem?
R. Spes dicit certitudinem ex parte hominis inconstanter et difficulter auxilio cooperantis.

Ex lectione octava et nona.

I. Quænam ergo opponuntur Spei?
R. Desperatio et præsumptio.
I. Est-ne desperatio grave peccatum?
R. Est, inter gravissima et periculosa.
I. Quare?
R. Quia repugnat omnipotentiæ est misericordiæ Dei, ac efficaciæ Sanguinis Jesu Christi,
I. Quare dicitur periculosissimum peccatum?
R. Quia exponit hominem omnibus peccatis.
I. Declara istud.
R. Eo quod hæc solet esse vox desperantium: *Si damnandus sum, quid vereor peccare, et fruiomni cupiditate?*
I. Quomodo præsumptio opponitur spei?
R. Per excessum, sicut desperatio per defectum.
I. Declara id.
R. Quia homo per præsumptionem in sola Dei misericordia fidens, audax fit ad peccandum, abjecto omni timore.
I. Quænam est vox præsumentium.
R. *Deus est bonus et misericors; licet peccem et impleam omnia desideria mea, tandem dimittet omnia peccata mea.*
I. Licet-ne sub spe misericordiæ differre pœnitentiam?
R. Non licet, quia hæc spes sæpissime est fallax.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES EX TRACTATU II.

DE ORATIONE

Ex lectione prima et secunda.

I. Quis est præcipuus actus spei?
R. Est oratio.
I. Quid est oratio?
R. Est mentis in Deum elevatio, qua bona precamur, vel mala depelli optamus, vel Deum benedicimus.
I. Est-ne oratio bona in omni loco?
R. Plane est.
I. Quare ergo monemur ire ad templa, ut ibi oremus?
R. Quia illa loca specialiter sunt consecrata, ut sint domus orationis.
I. Est-ne oratio Deo gratior in illis locis?
R. Est gratior.
I. Quare?
R. Quia fit in præsentia Christi Mediatoris in Sacramento.
I. Cur adhuc?
R. Quia dum oramus communi consortio in templo, elevantur nostræ preces per spiritum Ecclesiæ.

Ex lectione tertia.

I. Est-ne orandum omni tempore?
R. Ita.
I. Quomodo hoc potest fieri?
R. Quia ore, vel opere, Deum debemus omni tempore benedicere.
I. Quomodo opere?
R. Referendo in Deum omnia opera nostra, sic enim benedicimus, et quadam ratione oramus.
I. Quod est tempus maxime opportunum ad adorandum?
R. Tempus vespertinum et matutinum.
I. Quare matutinum?
R. Oratio matutina tergit tenebras, et aperit fenestras divino lumini.
I. Quare vespertinum?
R. Oratio vespertina claudit cordis fenestras inferni tenebris.
I. Quid agendum vespertino tempore?
R. Examinanda est conscientia, et de culpis admissis petenda venia.
I. Quid ultra?
R. Agendæ gratiæ de perceptis eo die beneficiis.
I. Quid agendum matutino tempore?
R. Agendæ gratiæ pro protectione nocturna.
I. Quid ultra?
R. Omnia diei illius cordialiter offerenda Deo.

Ex lectione quarta, quinta, sexta et septima.

I. Quod tempus est postulans a nobis preces publicas et particulares?
R. Tempus afflictionis publicæ.
I. Quod vocas tempus afflictionis publicæ.
R. Quando flagella Dei in plebem inundant.
I. Quæ sunt illa?
R. Pestilentia, fames, bellum.
I. Habet-ne vim oratio ad illa avertenda?
R. Habet maximam, si sit cum pœnitentia conjuncta.
I. Cur dicis, si sit pœnitentiæ conjuncta.
R. Quia illa oriuntur ex peccatis, et ideo pœnitentia requiritur. ut illa avertantur.
I. Quod est inter flagella Dei gravissimum?
R. Est bellum.
I. Quare?

R. Quia omnis generis scelera solet secum vehere.
I. Da et secundam rationem.
R. Quia plurimi in bello morientes æternum pereunt.
I. Da tertiam.
R. Quia solet secum vehere alia duo flagella pestem et famem.

Ex lectione octava.

I. Quæ sunt conditiones requisitæ ad bonam orationem?
R. Sunt multæ.
I. Dic primam.
R. Debet primo fieri cum mentis attentione, et cordis affectu.
I. Unde tot distractiones in oratione?
R. Partim miseria naturæ et prava nostra consuetudine, partim ex Satanæ suggestione.
I. Quid si non sint voluntariæ?
R. Tunc non impediunt fructum orationis.
I. Dic secundam conditionem orationis.
R. Debet fieri cum humili diffidentia sui, et firma in Deum fiducia.
I. In quo fundatur illa firma fiducia?
R. In misericordia Dei et meritis Jesu Christi.
I. Dic tertiam conditionem.
R. Debet fieri cum perseverantia.
I. Quid ita?
R. Eo quod Deus sæpe statuit non exaudire, nisi diu multumque rogatus
I. Quare hoc?
R. Ut probet patientiam nostram, et ut agnoscamus tanto magis nostram miseriam.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones

ex tractatu iii.

DE ORATIONE DOMINICA.

Ex lectione prima.

I. Quæ est excellentissima omnium orationum?
R. Oratio Dominica.
I. Quare?
R. Quia illam Dominus Jesus Sapientia Patris composuit.
I. Quinam eam primo didicerunt?
R. Apostoli ex ejus ore.
I. Quare eam docuit Apostolos?
R. Ut haberent formam orandi, quam aliis traderent duraturam in finem sæculi.
I. Quare voluit esse adeo brevem?
R. Ut nemo quamlibet rudis excusaretur ab ea memoriter tenenda.
I. Oportet-ne eam scire vernaculo sermone?
R. Præstare eam a rudibus dici vernaculo sermone, ut mentem ac attentionem excitaret.
I. Quot continet petitiones?
R. Septem.
I. Quid in illis septem continetur?
R. Quidquid possumus a Deo petere.

Ex lectione secunda.

I. Die prima verba orationis Dominicæ.
R. *Pater noster qui es in cœlis.*
I. Ut quid sic incipit hæc oratio?
R. Ut attentionem et fiduciam filialem excitet in nobis.
I. Quare Deus dicitur, *Pater noster?*
R. Propter creationem, redemptionem, justificationem, glorificationem.
I. Quare Deus dicitur, *Pater noster?*
R. Ut significetur nos omnes eumdem habere Patrem in cœlis, et pro omnibus tamquam fratribus orationem faciendam esse.
I. Numquid Deus est ubique?
R. Est ubique per præsentiam, essentiam potentiam.
I. Quare ergo dicis : *Qui es in cœlis?*
R. Ibi specialiter dicitur esse, quia ibi declarat gloriam suam.
I. Quid ultra monemur illis verbis, *Qui es in cœlis?*
R. Levare oculos corporis et mentis ad cœlestia.

Ex lectione tertia.

I. Dic primam petitionem.
R. *Sanctificetur nomen tuum.*
I. Quid hic petimus?
R. Æterni Patris nostri honorem et gloriam : hoc primo loco debent petere filii.
I. Quomodo sanctificatur nomen Dei?
R. Laudes ejus decantando, quod debent facere homines ad imitationem Angelorum.
I. Quomodo rursus sanctificatur?
R. Meditando cum reverentia cordis, ejus sanctitatem, bonitatem, amorem.
I. Da et alium sanctificandi modum.
R. Prædicare nomen ejus fidelibus, vel infidelibus.
I. Qui sunt qui maxime sanctificant nomen Dei?
R. Qui pro nomine Dei et Christi persecutiones patiuntur et martyria.
I. Quomodo illud sanctificant boni et simplices Christiani?
R. Pronunciando cum reverentia nomen Dei, omnia referendo ad gloriam nominis ejus.
I. Qui sunt qui inhonorant nomen Dei?
R. Blasphemantes vel jurantes.

Ex lectione quarta.

I, Dic secundam petitionem.
R. *Adveniat regnum tuum.*
I. Quid per hanc petimus?
R. Petimus primo regnum gratiæ quo Deus modo regnat in nobis.
I. Quomodo regnat in nobis?
R. Per dona Spiritus Sancti, per pacem interiorem, per conscientiæ securitatem.
I. Quid ultra petimus?
R. Regnum æternum gloriæ, quod nobis servatur tanquam filiis.
I. Quibus modis illud assequemur?
R. Varii enumerantur modi.
I. Dic illos.
R. Aliqui violenter rapiunt, alii mercantur, aliqui furantur, alii ad illud compelluntur.
I. Quinam rapiunt?
R. Qui per varias austeritates et pœnitentias sibi, et cœlo vim quamdam inferunt.
I. Quinam mercantur?
R. Qui opes suas pro illo pauperibus elargiuntur.
I. Quinam furantur?
R. Qui bona in occulto faciunt, ut regnum illud ad se attrahant.
I. Quinam ad illud compelluntur?
R. Qui variis necessitatibus et oppressionibus afflicti patienter ferunt, et ad Deum referunt.

Ex lectione quinta.

I. Dic tertiam petitionem.
R. *Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra.*
I. Quid per hanc petimus?
R. Ut mandata ejus et consilia valeamus adimplere.
I. Quid ultra?
R. Petimus omnem Dei voluntatem et beneplacitum in nobis adimpleri.
I. Tenemur-ne velle omne quod Deus vult?
R. Tenemur velle sub ea ratione qua vult.
I. Quare?
R. Quia tenemur approbare rationes divinæ voluntatis.
I. Quare petimus fieri voluntatem Dei sicut in cœlo et in terra?
R. Quia nostra obedientia ut sit perfecta, debet imitari obedientia Angelorum.
I. Quomodo istud?
R. Sicut Angeli integre et perfecte, promptissime, infatigabiliter obediunt voluntati Dei; ita debemus et nos quoad possumus.
I. Quomodo quis perfectionem assequetur?
R. Si in omnibus se Dei voluntati conformet, etiam in adversis.

Ex lectione sexta et septima.

I. Dic quartam petitionem.
R. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.*
I. Quid per panem hic intelligitur?
R. Quicquid necessarium est ad vitæ sustentationem.
I. Quare dicis, *Da nobis hodie*?
R. Quotidie petendus est ille panis, et in illo fidendum qui dare potest.
I. Nonne etiam hic petimus panem spiritualem animæ?
R. Omnino et quidem præcipue.
I. Quis est ille panis?
R. Quicquid animam reficit.
I. Declara in particulari.
R. Verbum Dei sive auditum, sive lectum, oratio, inspirationes, dona Spiritus Sancti, omnia ista panis sunt animæ.
I. Quis est præcipuus animæ panis?
R. Eucharistia quæ dicitur, *Panis Angelorum.*
I. Nonne et illum hic petimus?
R. Omnino, quia illo maxime egemus.
I. Sed quomodo potest dici panis quotidianus?
R. Quia quotidie illum olim sumebant. Fideles, et quotidie decet nos spiritualiter illum edere.

Ex lectione octava.

I. Dic quintam petitionem.
R. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.*
I. Quid hic petimus?
R. Remissionem peccatorum nostrorum.
I. Quorum peccatorum, venialiumne, an mortalium?
R. Utrorumque.
I. Quomodo venialium?
R. Quia cum sine his vitam transire nequeamus, etiam per hanc orationem nobis remittuntur.
I. Qua via illa adhuc remittuntur?
R. Per aspersionem aquæ benedictæ, per piam tunsionem pectoris, per sacrificii frequentationem.
I, Quomodo mortalia hac oratione nobis possunt remitti?
R. Quia hac petitione possumus in nobis excitare contritionem per quam delentur.
I. Quare peccata vocantur debita?
R. Quia coram Deo nos reos et debitores æternæ pœnæ reddunt si sint mortalia.
I. Quare dicitur : *Sicut et nos dimittimus*, etc.
R. Quia Deus non dimittit nobis, nisi et

nos ex cordibus nostris fratri nos offendenti dimittamus.
I. Quare dicis, *Dimitte debita nostra?*
R. Quia non solum debet quis orare pro suis peccatis, sed et pro alienis.

Ex lectione nona.

I. Dic sextam petitionem?
R. *Et ne nos inducas in tentationem.*
I. Possumusne esse liberi ab omni tentatione in hac vita?
R. Imo e contra hæc vita non est nisi tentatio super terram.
I. Declara id?
R. Quia nullus status quamlibet sacer est ab illis exemptus, nec ullus locus securus.
I. Posses-ne ostendere exemplis?
R. Omnino; nam et Christus ipse tentatus fuit, et sanctissimi Viri, ab omni licet occasione semoti in deserto.
I. Quare ergo petimus, ut non inducamur in tentationem?
R. Petimus per id ne a tentatione superemur, ad quod necessaria est gratia.
I. Est-ne aliquando bonum pati tentationes?
R. Est sæpe utile.
I. Quomodo id?
R. Ad cognoscendam propriam infirmitatem servit tentatio, et ad nos humiliandum.
I. Ad quid ulterius?
R. Ad augmentum meriti, dum resistimus viriliter.

Ex lectione decima.

I. Quæ sunt remedia contra tentationes?
R. Sunt multiplicia.
I. Enumera aliqua.
R. Primum est fervens oratio ad Jesum Christum et refugium ad ejus vulnera.
I. Dic secundum.
R. Refugium ad B. Virginem, et ad ejus ubera.
I. Dic tertium.
R. Refugium ad Sanctos, maxime ad eos qui similes passi sunt tentationes.
I. Dic quartum.
R. Meditatio novissimorum, mortis, judicii, inferni.
I. Dic quintum.
R. Frequentatio Sacramentorum.
I. Dicsextum.
R. Fortis resistentia in initiis tentationis.
I. Dic septimum.
R. Fuga et rescissio occasionum.

Ex lectione undecima.

I. Dic ultimam petitionem.
R. *Sed libera nos a malo.*
I. Quid per hoc petimus?
R. Petimus primo liberari ab hoste maligno.
I. Quomodo sic intelligis?
R. Quia hic est malus per excellentiam, omnis auctor malitiæ.
I. Numquamne potest fieri bonus?
R. Non.
I. Quare non?
R. Quia ista est in malo obfirmatus, ut ab initio peccet continuo et per totam æternitatem sit peccaturus.
I. Quid ultra petimus hic?
R. Liberari ab ejus membris: quæ membra sunt mali omnes.
I. Quare dicuntur ejus membra?
R. Quia influit in eos malitiam tanquam caput.
I. Qui sunt qui adhærent ejus capiti?
R. Superbi.
I. Quinam spectant ad linguam ejus?
R. Blasphemi et juratores.
I. Quinam ad dentes?
R. Detractores.
I. Quinam ad aures?
R. Qui detractionibus vel turpiloquiis delectantur.
I. Quinam ad collum?
R. Hæretici et Hæresiarchæ.
I. Quinam ad manus?
R. Injusti et raptores.
I. Quinam ad ventrem?
R. Gulosi et luxuriosi.
I. Quinam corde ejus venenato adhærent?
R. Qui in invidia et odio sunt obfirmati.
I. Quinam ad pedes?
R. Quid facile ad malum omne currunt.
I. Quid denique petimus hac ultima petitione?
R. Liberari ab omni genere mali.
I. Quomodo hoc?
R. A malis pœnæ et culpæ, a malis præteritis, præsentibus et futuris: a malis hujus vitæ, et a malis Purgatorii et Inferni.
I. Quare finitur oratio per vocem *Amen*.
R. Hæc est clausula quæ concludi solet omnis oratio, idemque significat quod *Fiat*.

Interrogationes Salutationis Angelicæ rejiciuntur in finem Sacramentorum fol. 673.

FINIS TOMI SECUNDI.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TOMI III HORTI PASTORUM

TRACTATU I.

DE CHARITATE

Tertia Theologica virtute.

Ex lectione prima.

I. Quæ est tertia Virtus maxime necessaria Christiano ?
R. Est Charitas.
I. Quare vocas maxime necessariam ?
R. Quia est prima inter virtutes et dona Dei.
I. Potest-ne Fides et Spes esse sine Charitate ?
R. Potest.
I. Potest-ne Charitas esse sine Fide, et Spe ?
R. Non potest : imo nec sine gratia Dei.
I. Quicumque habet Charitatem, erit-ne salvus ?
R. Quicumque moritur in charitate, erit salvus.
I. Quare?
R. Quia qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.
I. Quid sunt aliæ Virtutes sine Charitate ?
R. Sunt sicut corpus sine anima.
I. Quare hoc ?
R. Quia sunt mortuæ sine charitate, et per charitatem vivificantur.

Ex lectione secunda.

I. Quid est Charitas.
R. Est virtus quia diligimus Deum super omnia, et proximum sicut nos ipsos.
I. Quid est diligere Deum super omnia ex toto corde ?
R. Est potius velle perdere omnia, quam amorem Dei.
I. Potest-ne quilibet amare Deum super omnia ?
R. Æque potest rudis et idiota, ac sapiens et doctus.
I. Quomodo dignoscere possumus, an Deum toto corde diligamus ?
R. Iisdem signis, quibus judicamus, an Deum toto corde diligamus.
I. Quæ sunt illa ?
R. Amicum diligimus, si de illo sæpe cogitamus, si domum, mensam, colloquium ejus amamus, et secreta ei aperimus.
I. Est-ne idem de Deo ?
R. Fere idem.
I. Declara.
R. Si de eo cogitamus libenter, ejus domum, Ecclesiam frequentamus, ejusque mensam in communione, eique cor aperimus in confessione, tunc eum amamus.
I. Qui sunt qui maxime eum se amare ostendunt ?
R. Qui pro eo mori putati sunt, sicut Martyres.

Ex lectione tertia.

I. Quare tenemur amare etiam proximum ?
R. Quia est viva imago Dei.
I. Da et aliam rationem
R. Quia sanguine Filii Dei emptus est, et a Deo dilectus.
I. Da et tertiam.
R. Quia sumus membra ejusdem corporis, et fratres ejusdem patris ac matris.
I. Quid est diligere illum sicut seipsum ?
R. Est bonum ei desiderare sicut sibi ipsi, eique succurrere sicut vellet quis sibi fieri, et omnem fœlicitatem exoptare.
I. Quomodo patescit vera charitas nostra erga proximum ?
R, Si non solum verbo, sed opere et veritate eum invenimus, si infirmitates ejus supportemus.
I. Quomodo adhuc ?
R. Si gaudeamus in ejus prosperis, et compatiamur in ejus adversis.
I. Quomodo maxime amamus ?
R. Si, quantum in nobis est, a via erroris et peccati eum reducere conemur.
I. Tenemur-ne inimicum diligere ?
R. Tenemur.
I. Quomodo, cum solum dicatur proximus diligendus?
R. Nomine proximi non solum intellitur amicus, sed omnis homo qui aliqua ratione nobis est conjunctus.
I. Qua ratione nobis inimicus est conjunctus ?
R. Est frater ab Adam, et frater est in Christo.
I. Quæ signa dilectionis tenemur inimico exhibere ?
R. Tenemur ei subvenire, saltem in necessitate ; tenemur et pro eo orare, quando pro omnibus oramus.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU II.

DE DECEM PRÆCEPTIS DECALOGI.

EX LECTIONE PRIMA.

I. Per quem dedit nobis Deus præcepta Decalogi?
R. Per Moysen.
I. Ubinam dedit?
R. In monte Sinaï, cum igne, tonitru et fulgure.
I. Quare cum his signis terribilibus voluit dare?
R. Ut ad illorum observationem strictam populum commoveret.
I. Ubinam primo scripta sunt hæc præcepta?
R. In tabulis lapideis.
I. Quis ea scripsit?
R. Digitus Dei.
I. Tenentur-ne Christiani omnes hæc præcepta memoriter scire?
R. Tenentur saltem substantiam illorum scire.
I. Quare?
R. Quia sunt instar regulæ, quam quisque profitemur in Baptismo.
I. Quomodo poterit quis facilius ea observare?
R. Si coram oculis suis, ea sæpe proponat tamquam speculum vitæ.
I. Quomodo tamquam speculum vitæ?
R. Quia in illis conspicienda est facies conscientiæ nostræ, an maculosa sit, an pura.
I. Qua ratione id fiet?
R. Examinando an ea observaverimus, an vero ab eis recesserimus.
I. Sunt-ne hæc præcepta omnibus observatu possibilia?
R. Sunt possibilia, imo et facilia.
I. Quomodo facilia?
R. Quia mandata ejus gravia non sunt cum auxilio ejus et gratia.

EX LECTIONE SECUNDA.

I. Quis est fructus legis Decalogi?
R. Coercere homines a malo tanquam frænum.
I. Quis secundus fructus?
R. Instigare ad bonum tanquam calcar.
I. Quis fructus tertius?
R. Benedictio spiritualis et temporalis.
I. Quomodo id intelligis?
R. Quia promisit Deus benedictionem observantibus præcepta, maledictionem transgredientibus.
I. In quo consistit illa benedictio?
R. In conscientiæ tranquillitate et suavitate.
I. In quo exterius?
R. In bonorum temporalium copia, et aliis exterioribus bonis.
I. Quis est ultimus fructus Decalogi?
R. Vita æterna.
I. Quomodo hoc ostendis?
R. Ex verbis Christi: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.*
I. Quid servat Deus transgressoribus?
R. Maledictionem, et mortem æternam.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU III.

DE PRÆCEPTIS I TABULÆ.

EX LECTIONE PRIMA.

I. Dic primum Præceptum.
R. *Ego sum Dominus Deus tuus: Non habebis Deos alienos coram me,* etc.
I. Quid nobis mandatur hoc Præcepto?
R. Deum adorare, et illi soli servire servitute perfecta.
I. Quare tenemur illi servire?
R. Ratione creationis, conservationis, redemptionis et infinitis aliis titulis.
I. Est-ne satis eum adorare?
R. Non, sed ultra oportet per fidem, spem, et charitatem perfectam in eum tendere.
I. Quinam peccant contra hoc præceptum?
R. Qui in fide vacillant, vel errant.
I. Qui ulterius?
R. Qui corde fidem retinentes, ore negant ob metum mortis.
I. Qui adhuc?
R. Qui hæreticos libros legunt.

EX LECTIONE SECUNDA.

I. Est-ne superstitio prohibita per hoc præceptum?
R. Est omnino.
I. Quos vocas superstitiosos?
R. Qui verbis certis volunt aliquid operari ultra.
I. Ostende exemplis.
R. Qui habent verba vel chartas, quibus sanant febres et alios morbos.
I. Da et aliud.
R. Qui habent scripta, quibus utant se non posse vulnerari.
I. Peccant-ne tales graviter?
R. Peccant mortaliter post monitionem.

I. Est-ne licitum ferre Agnum Dei benedictum?
R. Omnino est licitum.
I. Quare?
R. Quia Ecclesia hoc instituit contra maleficia.
I. Est-ne licitum ferre Evangelium S. Joannis?
R. Est licitum, quando id fit ex pietate.
I. Est-ne licitum per cribrum velle deprehendere furem?
R. Non est licitum, sed est diabolicum.
I. Eest-ne licitum fidem ponere in somniis?
R. Non est licitum, sed est vanissimum.
I. Quale peccatum committunt, qui per artes attrahunt puellas ad amandum?
R. Gravissimum mortale, quia est maleficium.
I. Est-ne licitum ligaturis impedire matrimonium?
R. Est etiam id abominabile maleficium.

Ex lectione tertia.

I. Quid prohibetur quando dicitur: *Non facies tibi sculptile?*
R. Prohibentur Idola.
I. Prohibentur-ne imagines Dei, aut Sanctorum?
R. Nullatenus; imo has honorare pium est.
I. Ad quid serviunt imagines?
R. Ad instructionem rudium, et ad excitationem piorum.
I. Quomodo excitantur pii per Imagines?
R. Ad imitationem Sanctorum, et ad honorem eorum.
I. Declara id exemplo.
R. Christus misit imaginem suam Regi Abdagon.
I. Da et aliud.
R. Christus impressit imaginem suam linteo Veronicæ, et syndoni sepulchri.
I. Quare id fecit?
R. Ut tamquam pietatis pignora, hæc in Ecclesia custodirentur.

ex lectione quarta.

I. Prohibetur-ne cultus Reliquiarum?
R. Non prohibetur.
I. Quare?
R. Quia Reliquiæ sunt pignora sacra Patronum, quibus debemus cultum.
I. Unde hoc probas?
R. Quia Angeli honorant etiam reliquias et corpora Sanctorum.
I. Ostende id.
R. Angeli corpus S. Catharinæ sepelierunt cum honore.
I. Da et aliud exemplum.
R. Angeli corpori S. Clementis sacellum ædificarunt in medio maris.
I. Numquid et Deus vult Sanctorum ossa honorari?
R. Plane vult, quia custodit ossa eorum, resuscitanda in gloria.
I. Quinam abhorrent a reliquis?
R. Dæmones, et eorum instinctu hæretici.
I. Quare dæmones?
R. Quia ad præsentiam reliquiarum sæpe ejecti sunt e corporibus obsessis.

ex lectione quinta et sexta.

I. Dic secundum Præceptum.
R. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*
I. Est-ne licitum aliquando juramentum?
R. Est licitum, si habeat tres conditiones.
I. Quæ est prima?
R. Ut fiat cum veritate.
I. Quæ est secunda?
R. Ut fiat de re licita.
I. Quæ est tertia?
R. Ut fiat ex justa causa.
I. Quale peccatum est, falsum jurare?
R. Est peccatum mortale, Deo injuriosum maxime.
I. Quare hoc?
R. Quia invocatur tanquam falsus testis.
I. Si quis juret alterum occidere, tenetur-ne juramento?
R. Non tenetur, quia juravit illicitum.
I. Quale peccatum est sine necessitate jurare?
R. Est peccatum veniale.

Ex lectione septima.

I. Est-ne licitum dicere: *Hoc est tam verum quam Deus?*
R. Numquam est licitum.
I. Quare?
R. Quia nihil debet cum Deo comparari, nec aliquid potest esse tam verum quam Deus.
I. Est-ne licitum dicere, Dæmon me auferat, si non dico verum?
R. Non est licitum, sed est juramentum execratorium.
I. Quinam peccant contra hoc Præceptum?
R. Quicumque juramenta sua non servant.
I. Qui adhuc?
R. Qui Deum vel Sanctos blasphemant,
I. Dic et alios.
R. Qui per caput, per mortem, per sanguinem Christi jurant.

I. Quid ulterius ?
R. Qui semper in ore Diabolum vel Deum habent, pestem, vel mortem.
I. Quid de illis qui faciunt vota Deo, aut Sanctis ?
R. Peccant hi mortaliter, si non adimplent.
I. Declara in particulari.
R. Sic multi vocent peregrinationes, et postea non adimplent.
I. Quid si quis differat cum voluntate adimplendi?
R. Etiam tunc peccat, nisi excuset necessitas.
I. Unde hoc probas ?
R. Quia scriptum est : *Si votum voveris Domino, ne moreris reddere.*

Ex lectione octava.

I. Dic tertium præceptum Decalogi.
R. *Memento ut diem Sabbati sanctifices.*
I. Quando incepit observatio Sabbati ?
R. Ab initio mundi.
I. Declara.
R. Quia tunc benedixit Deus diei septimo, et sanctificavit illum.
I. Quare ?
R. Quia in illo ab omni opere cessarat.
I. Numquid Moysi primo datum fuit illud Præceptum ?
R. Fuit tunc renovatum, et strictiori præcepto sancitum.
I. Quare renovatum ?
R. Quia tempore idololatriæ et Ægyptiacæ servitutis quodammodo oblivioni erat traditum.
I. Quomodo strictiori præcepto sancitum ?
R. Quia pœna mortis adjecta fuit.
I. Quomodo ostendis valde strictum fuisse præceptum ?
R. Quia ne quidem eo die licebat cibos coquere.
I. Quare fuit Sabbati die mutatus in Dominicum ?
R. In memoriam Resurrectionis Christi, quæ in Dominica fuit.
I. Est-ne observatio diei Dominicæ antiqua ?
R. Est plane ab Apostolis.
I. Quomodo id ostendis ?
R. Quia S. Joannes dicit se fuisse in spiritu, in Dominica die.
I. Habet-ne illa dies adhuc alia mysteria ?
R Habet plurima,
I. Ostende.
R. Fuit dies primus creationis, fuit et dies Nativitatis Christi, fuit et dies Pentecostes, eodem die multi dicunt Christum judicaturum.
I. Quare dies Sabbati est solemnis Virgini ?
R. Quia mansit illo die in ea lumen fidei, aliis omnibus vacillantibus.

Ex lectione nona.

I. Quomodo oportet sanctificare diem Dominicum ?
R. Est multiplex modus eum sanctificandi.
I. Dic primum modum.
R. Gratiarum actio et oratio specialiter debet illo die fieri.
I. Pro quibus beneficiis gratiarum actio facienda ?
R. Pro beneficiis tota hebdomada acceptis.
I. Dic secundum modum sanctificandi.
R. Confessione peccatorum, vel saltem contritione, sanctificatur dies iste.
I. Dic tertium.
R. Audiendo devote sacrificium Missæ.
I. Dic quartum.
R. Sacram Communionem percipiendo, quod solebant olim Fideles singulis Dominicis.
I. Dic et alios modos.
R. Audiendo verbum Dei, vacando piis operibus, abstinendo a peccatis eo die.

Ex lectione decima.

I. Quinam peccant contra hoc præceptum ?
R. Omnes pene status hominum.
I. Dic aliquos.
R. Primo Nobiles, qui totos fere dies festos venationi impendunt.
I. Quos secundo loco numeras.
R. Domicellas, quæ totum tempus matutinum ornatui vano insumunt.
I. Quos tertio loco recenses.
R. Mercatores computibus suis maxima parte diei vacantes.
I. Dic et alios.
R. Opifices et plebei ebrietati in festis indulgentes.
I. Quid de choreas ducentibus id die festo ?
R. Illis vacare, non est festum ut oportet sanctificare.
I. A quo duxerunt choreæ originem ?
R. A dæmone, seu serpente.
I. Quare ?
R. Quia sicut ille, sic et illi, qui choreas ducunt, circuitus solent facere.
I. Quare maxime prohibentur choreæ ?
R. Ob periculum libidinis, quod solet intermisceri.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU IV.

DE PRÆCEPTIS II TABULÆ.

Ex lectione prima.

I. Dic quartum Præceptum.
R. *Honora patrem et matrem, ut sis longævus super terram.*
I. Quid intelligis per honorem illis debitum?
R. Reverentiam et amorem cum obedientia.
I. Quem amorem eis debemus, quamque reverentiam?
R. Interiorem et exteriorem.
I. Quare dicis exteriorem et interiorem?
R. Quia non sufficit quod eos non oderis, sed oportet solatium et amorem eis exhibere.
I. Qui sunt qui in hoc deficiunt?
R. Qui aspere et torve circa eos se gerunt.
I. Quid adhuc?
R. Quid infirmitates et defectus eorum in senectute non supportant.
I. Quam obedientiam eis debemus?
R. Obedientiam promptam in eis quæ non sunt contra Deum.
I. Debemus-ne solum eis obedientiam?
R. Debemus eis et sustentationem in necessitate.
I. Quamdiu debet durare obedientia et amor parentum?
R. Usque ad mortem, et post mortem.
I. Quomodo post mortem?
R. Quia oportet eorum ultimam adimplere voluntatem.
I. Quomodo adhuc?
R. Oportet honorabilem eis sepulturam providere, et piis operibus juvare.
I. Quinam contra hoc peccant?
R. Qui bona relicta dissipant, et parentum vix meminerunt.
I. Qui adhuc?
R. Qui litibus impediunt executionem voluntatis eorum.
I. Quam benedictionem habent filii obedientes?
R. Temporalem, spiritualem, et æternam.
I. Quomodo temporalem?
R. Promittitur eis vita longa super terram.
I. Quid ultra?
R. Fælicitas quoque in filiis et prole, si conjugium ineant.
I. Quomodo spiritualem?
R. Quia multiplicem gratiam a Deo, cujus vicem gerunt parentes, impetrant.
I. Quomodo æternam?
R. Quia benedictio illis data ab initio, permanebit usque ad novissimum diem.
I. Quam maledictionem incurrent filii inobedientes?
R. Temporalem, spiritualem quoque, et æternam.
I. Declara.
R. Quia sæpe finiunt vitam ante tempus, et quidem infeliciter.

Ex lectione secunda.

I. Per patrem hinc intelligitur-ne solum corporalis?
R. Non solum, sed et spiritualis.
I. Qui sunt patres spirituales?
R. Pastores, Confessores et Sacerdotes.
I. Ad quid obligamur erga illos?
R. Eos honorare et amare, eorumque monitis obtemperare.
I. Quid ultra?
R. Pro ipsis orare, et de illis bene loqui.
I. Quinam peccant contra eos?
R. Qui illis obloquuntur, eorum defectus divulgant et amplificant.
I. Quæ maledictio istis obtinget?
R. Eadem quæ Cham, filio Noe, qui irridebat nuditatem patris.
I. Debetur-ne honor malis sacerdotibus?
R. Debetur propter Christum quem repræsentant.
I. Est-ne benedictio a sacerdotibus expetenda?
R. Omnino, quia illam dant in persona Christi.

Ex lectione tertia et quarta.

I. Quinam ultra intelliguntur per patres?
R. Seniores, et omnes superiores, tam spirituales, quam temporales.
I. Debemus-ne illis obedientiam?
R. Debemus senioribus propter ætatem reverentiam; debemus superioribus propter potestatem, obedientiam.
I. Quos vocas superiores?
R. Magistros, Dominos, Principes, Magistratus.
I. Quinam peccant contra eos?
R. Qui vel contemnunt, vel male de ipsis loquuntur, aut irrident.
I. Ad quid tenentur superiores erga subditos?
R. Eos instruere, corrigere, et bonum exemplum dare.
I. Quomodo peccant hac in re domini?

R. Coram ipsis jurando, illicita ipsis mandando, ad vindictam, furta et similia, eos instigando.
I. Quomodo peccant famuli et ancillæ erga heros?
R. Contemptim de illis loquendo, et quæ domi fiunt divulgando.

Ex lectione quinta.

I. Dic quintum præceptum.
R. *Non occides.*
I. Quid hic prohibetur?
R. Omne homicidium, et injusta sanguinis effusio.
I. Quare dicis injusta?
R. Quia quandoque est licitum occidere.
I. Declara.
R. Patet in judice, et in bello justo.
I. Est-ne homicidium grave peccatum?
R. Est gravissimum, inter ea quæ fiunt in proximum.
I. Declara.
R. Quia dicitur clamare in cœlum.
I. Quare hoc?
R. Quia sanguis injuste effusus attraxit de cœlo vindictam.
I. Quomodo hoc ostendis?
R. In sanguine Abel clamante contra Caïn.
I. Quomodo iterum ostendis gravitatem homicidii?
R. In speciale remorsu qui semper sequitur homicidas.
I. Quomodo id declaras?
R. In Cain, qui nullibi erat tutus.
I. Potest-ne manere occultum homicidium?
R. Deus solet illud propalare, et homicida nihil cogitante ea de re.
I. Quale homicidium est maximum?
R. Eorum qui nobis maxime sanguine sunt conjuncti, ut est pater, et frater, etc.
I. Potest-ne quis quandoque interficere licite seipsum?
R. Non potest.
I. Potest-ne quis sibi optare mortem?
R. Potest ex justa causa.
I. Quanam justa causa?
R. Si optatur a Deo, propter Deum, ut quis sit liber a peccatis.
I. Quandonam est illicitum mortem sibi optare?
R. Ex impatientia, desperatione, aut alia passione inordinata.

Ex lectione sexta et septima.

I. Quinam peccant contra hoc Præceptum?
R. Quicumque curant abortum.
I. Qui adhuc?
R. Matres, quæ licet hoc non intendant, ut procurent, tamen sunt causa.
I. Quomodo possunt esse causa?
R. Per nimiam intemperantiam, per nimiam iræ exardescentiam, per nimis gravia onera.
I. Quomodo mariti possunt in hoc peccare?
R. Nimia sevitia uxores gravidas tractando.
I. Quæ adhuc mulieres hic peccant?
R. Quæ per negligentiam infantes in lecto suffocant.
I. Qui postremo censentur hic peccare?
R. Quicumque habent vel rixas, vel odia in proximum.
I. Est-ne licitum duellum inter Nobiles?
R. Nullomodo est licitum, sed omnibus Christianis est abominandum.
I. Quare?
R. Quia est internecio corporum et animarum.

Ex lectione octava.

I. Dic sextum Præceptum.
R. *Non mœchaberis.*
I. Quid hic prohibetur?
R. Omne peccatum immunditiei et fornicationis.
I. Quare illud est detestandum?
R. Quia violat in nobis templum Spiritus sancti.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia et membra nostra sunt membra Christi, et ideo non debent servire contaminationi.
I. Cuinam injurius est qui hoc peccatum committit?
R. Consecrationi et unctioni, acceptæ in Baptismo et Confirmatione.
I. Da et aliam rationem cur hoc peccatum sit fugiendum.
R. Ob turpitudinem et ignominiam, quam secum vehit.
I. Da et tertiam.
R. Ob vermen conscientiæ acerbissime post torquentem.

Ex lectione nona.

I. Est-ne adulterium gravius fornicatione?
R. Multo gravius.
I. Quare?
R. Quia violat matrimonium, injuriam facit sacramento.
I. Est-ne adulter perjurus?
R. Est quia violat fidem juratam.
I. Quæ alia mala sequuntur ex adulterio?
R. Turbatio pacis domesticæ, incertitudo prolis, odia, homicidia.
I. Quænam sunt adulterorum pœnæ?
R. Exclusio a regno, et gehenna ignis in futuro.
I. Quæ in præsenti?

R. Maledictio parentum et prolium, in vindictam paterni criminis.
I. Quæ ulterius?
R. Olim apud Judæos lapidatio erat decreta adulterio.

Ex lectione decima et undecima.

I. Quæ sunt aliæ species prohibitæ?
R. Incestus, Stuprum, Sacrilegium, Raptus, Peccatum contra naturam.
I. Quid est incestus?
R. Est commixtio inter consanguineos, vel affines?
I. Quid est Stuprum.
R. Est violenta virginis defloratio.
I. Quid est Sacrilegium.
R. Est commixtio cum persona Deo sacra, vel etiam commixtio quarumlibet personarum in loco sacro.
I. Quid est Raptus?
R. Est cum persona vi adducitur in aliquem locum, causa libidinis.
I. Quid est peccatum contra naturam?
R. Est peccatum pollutionis voluntariæ, vel peccatum sodomiæ.
I. Sunt-ne hæc gravia peccata?
R. Sunt gravissima.
I. Quomodo id declaras.
R. Ex vindicta divina super Sodomam et Gomorrham.
I. Quæ fuit illa vindicta?
R. Ignis et sulphur, totiusque regionis amœnissimæ vastatio abominanda.

Ex lectione duodecima.

I. Dic septimum Præceptum.
R. *Non furtum facies.*
I. Est-ne furtum peccatum mortale?
R. Est mortale in re notabili.
I. Quomodo id ostendis?
R. Quia dicit Apostolus quod fures et rapaces regnum Dei non possidebunt.
I. Quare hoc peccatum dicitur periculosum?
R. Quia qui semel est eo implicatus, non potest se extricare.
I. Quam obligationem specialem habet hoc peccatum?
R. Habet obligationem restitutionis.
I. Quare?
R. Quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.
I. Damnantur-ne multi propter hoc peccatum?
R. Damnantur plurimi.
I. Quare hoc?
R. Quia multi fraudant alios, et licet postea pœniteant, non restituunt.
I. Quare antea multi divites postea fiunt pauperes?
R. Hoc fit speciali Dei permissu.
I. Quomodo hoc?
R. Quia sæpe contingit quod nimis cito, et non ita justis modis ditescunt.
I. Quid hominem solet deducere ad paupertatem?
R. Bona aliena commixta propriis.
I. Sunt-ne plures species furti?
R. Sunt plures.
I. Enumera aliquas.
R. Est furtum simplex, est rapina, est sacrilegium.
I. Quid est furtum simplex?
R. Est occulta acceptatio, vel detentio rei alienæ.
I. Quid est rapina?
R. Est acceptio violenta rei, præsente domino.
I. Quid est sacrilegium?
R. Est acceptio rei sacræ, vel etiam rei non sacræ, de loco sacro.
I. Quid ultra hic nomine furti intelligitur?
R. Omne injustum lucrum, aut injusta negotiatio.

Ex lectione decima-tertia

I. Quinam hoc præceptum transgrediuntur?
R. Magni et parvi, omnis fere status homines : pauperes et divites.
I. Quare id dicis de Magnis?
R. Quia sæpe Principes variis exactionibus plebem injuste onerant.
I. Quid dicis de Magistratibus?
R. Illi bona publica male administrant, et in proprium commodum.
I. Quid de officiariis?
R. Illi rapaces esse solent, et sanguifugæ plebis.
I. Quid de Judicibus, Advocatis, Procuratoribus?
R. Ipsi excoriant litigantes, et injusta sæpe exigunt stipendia.
I. Declarata furta in privatis familiis?
R. Mercatores substentant familias suas injustis lucris.
I. Quid de filiis familias, servis, ancillis?
R. Filii a parentibus, famuli et ancillæ multa corradunt ab heris.
I. Ostende furta inter plebeios.
R. Artifices sunt fraudulenti in suis operibus, et operarii in suis dictis.
I. Quid dicis de agricolis?
R. Invadunt mutuo terminos agrorum, defraudant decimas, defraudant et heros.
I. Quid dicis de pauperibus?
R. Hi sub specie paupertatis multa committunt furta.

Ex lectione decima-quarta.

I. Dic octavum Præceptum.
R. *Non falsum testimonium dices.*

I. Est-ne grave peccatum falsum testimonium?
R. Est plane grave.
I. Quare?
R. Quia falsus testis peccat in Deum, in judicem, in reum, in Rempublicam.
I. Quomodo corrumpuntur falsis testes?
R. Amore, odio, timore, pecunia, seu cupiditate.
I. Numquid Deus solet illos punire?
R. Multos punit publica et cœlesti vindicta.
I. Prohibetur-ne hic solum falsum testimonium?
R. Prohibetur et omnis perversio judicii.
I. Quomodo fit perversio judicii?
R. Per judices iniquos iniquas sententias pronuntiantes.
I. Quid debent hi timere?
R. Justum Judicem Deum, et ejus ultionem.
I. Per quos adhuc fit perversio judicii?
R. Per Advocatos, Procuratores, Notarios, falsa immiscentes.
I. Peccant-ne igitur hi omnes contra hoc Præceptum?
R. Omnino peccant et sæpe tenentur ad restitutionem.

Ex lectione decima-quinta.

I. Quid hic ultra dicta prohibetur?
R. Temerarium judicium de proximis.
I. Quomodo hic prohibetur?
R. Quia est quoddam quasi testimonium falsum, quod sibi homo reddit de proximo.
I. Est-ne judicium temerarium mortale peccatum?
R. Est mortale, si in re gravi firmiter judices ex levibus indiciis.
I. Quare hoc?
R. Quia apud te ipsum censeris vilipendere proximum sine causa sufficienti.
I. Unde solet provenire judicium temerarium?
R. Ex odio, et invidia, aut ex corde malitia infecto.
I. Da aliam radicem temerarii judicii.
R. Superbia sæpe illius dat occasionem, quando aliquis aliis justior vult videri.
I. Quæ sunt remedia temerarii.
R. Se et sua vitia inspicere.
I. Quare hoc dicis remedium?
R. Quia vanum est alios rigide judicare, et vitia nostra non agnoscere.
I. Quare non est facile judicandum de aliis?
R. Quia est usurpare judicium Dei.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia signa quæ putamus certa, sæpe sunt falsissima.

Ex lectione decima-sexta.

I. Dic et alia peccata contra hoc Præceptum.
R. Omne mendacium repugnat huic Præcepto.
I. Quare repugnat?
R. Quia est falsum quoddam testimonium.
I. Est-ne mendacium semper mortale peccatum?
R. Non semper, quia quoddam est officiosum vel jocosum.
I. Quod vocas officiosum?
R. Quod in documentum alterius non vergit, sed tibi est proficuum.
I. Quod vocas jocosum?
R. Quod animi gratia dicitur, nulli nec officiens, nec proficiens.
I. Est-ne tunc peccatum?
R. Tunc est veniale.
I. Dic et alia peccata contra hoc Præceptum.
R. Susurratio, et adulatio huic præcepto repugnant.
I. Quid est susurratio?
R. Quando quis per obloculiones tollit amicitiam inter aliquos.
I. Est-ne hoc peccatum grave?
R. Omnino grave est, quia odit Dominus seminantes discordias.
I. Quare et hic prohibetur adulatio?
R. Quia continet falsum testimonium, attribuendo alicui quod non habet.
I. Est-ne grave peccatum?
R. Est valde perniciosum apud Magnates.
I. Quare hoc?
R. Quia sæpe instigat ad malefaciendum vel detinet in peccatis.

Ex lectione decima-septima.

I. Dic et aliud peccatum ordinarium contra hoc præceptum.
R. Est peccatum detractionis.
I. Quid est detractio?
R. Est denigratio alienæ famæ.
I. Est-ne istud etiam grave peccatum?
R. Est sane malum pestilens.
I. Quare?
R. Quia lædit famam, quam aliqui existimant plusquam vitam.
I. Quænam mala ex detractione oriri solent?
R. Odia, rixa, homicidia.
I. Sufficit-ne confiteri peccatum detractionis?
R. Ultra hoc oportet famam restituere.
I. Quare hoc?
R. Quia damnum illatum proximo debet resarciri.
I. Quomodo fiet restitutio famæ?

R. Si falsum dixeris, illud revocando.
I. Sed quid si verum dixerit quis?
R. Si non erat aliquo modo publicum, etiam tenetur famam restituere.
I. Quomodo hoc fiet?
R. Eximendo illam opinionem quam impressit apud alios.
I. Peccat-ne detractorem audiens?
R. Si voluntarie audit, peccat.
I. Quare peccat?
R. Quia inducit ad detrahendum, vel sibi complacet in detractione.
I. Quare censetur hoc grave peccatum?
R. Quia alieno malo oblectari est contra charitatem.
I. Quid ergo faciendum dum alii detrectant?
R. Bonum est exterius ostendere nos non libenter audire.
I. Est-ne hoc satis?
R. Si putas fore fructum, oportet et reprehendere.
I. Quid agendum si cui sis inferior?
R. Oportet saltem cor tunc contra detractionem stabilire, et in corde compati.
I. Undenam fit quod aliqui tam facile detrectant?
R. Aliqui faciunt ex superbia, ut se præ aliis ostentent.
I. Dic et aliam rationem.
R. Alii faciunt ex odio et ira, ut se vindicent.
I. Dic et tertiam rationem.
R. Quidam ex vanitate et periculosa levitate, quidquid audiunt, in aliorum aures effundunt.
I. Peccant-ne hi graviter?
R. Omnino, quia debent advertere periculum famæ aliorum.

Ex lectione decima-octava.

I. Dic nonum Præceptum.
R. *Non concupisces uxorem proximi tui.*
I. Dic decimum Præceptum.
R. *Non concupisces rem, neque agrum proximi tui, etc*
I. Numquid hoc aliis Præceptis continetur?
R. Imo, quia Præceptum, *Non mœchaberis, et non furtum facies*, idem prohibet.
I. Quare ergo idipsum repetitur?
R. Quia aliqui putarent illis Præceptis solum prohiberi actum externum.
I. Quid ergo volunt hæc duo Præcepta?
R. Significant prohibitam esse voluntatem vel adulterandi vel furandi.
I. Est-ne prohibita etiam delectatio in fornicatione aut adulterio cogitato?
R. Omnino est prohibita, si sit voluntaria.
I. Quare prohibetur, si quis non habeat voluntatem deducendi ad effectum?
R. Quia est delectatio de illicita.
I. Est-ne ergo omnis cogitatio rei illicitæ peccatum?
R. Si non sit voluntaria, non est peccatum : sed est meritum, si resistimus.
I. Sed si quis sit negligens in resistendo?
R. Tunc est veniale peccatum, si absit delectatio voluntaria.
I. Quando ergo est mortale peccatum?
R. Si quis advertens consentit, vel voluntarie delectatur. Reliqua de tactibus, osculis, et similibus concupiscentiæ actibus, requires in tractatu de luxuria.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones

ex tractatu i.

DE SEPTEM SACRAMENTIS

DE SACRAMENTIS IN GENERE

Ex lectione prima.

R. Quot sunt Sacramenta?
I. Septem.
I. Enumera.
R. Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo, Matrimonium.
I. Quare vocantur Sacramenta?
R. Quia sunt visibilia signa invisibilis gratiæ ad nostram sanctificationem instituta.
I. Quis illa instituit?
R. Christus Dominus.
I. An non potest quis alius præter eum Sacramenta instituere?
R. Nemo potest.
I. Quare hoc?
R. Quia est solius divinæ potestatis infallibiliter alligare vim conferendi gratiam rebus materialibus et sensibilibus.
I. Unde habent Sacramenta vim suam?
R. Ex latere Christi crucifixi, sive ex ejus Passione.
I. Declara.
R. Quia inde fluxere sanguis et aqua significantia Baptismum et Eucharistiam, aliaque Sacramenta.
I. Quare Christus instituit Sacramenta?
R. Ut sint Christianæ Religionis speciales notæ quibus Christiani se agnoscant.
I. Cur adhuc?
R. Ut sint salutis nostræ media et peccatorum certa remedia.

Ex lectione secunda.

I. Quid requiritur ad perficiendum sacramentum?
R. Requiritur materia et forma.
I. Quid vocas materiam?
R. Res est sensibilis, quæ est in sacramento, ut aqua in Baptismo, oleum in confirmatione.
I. Quid vocas formam?
R. Verba quæ proferuntur a Ministro, v. g. in Baptismo. *Ego te baptizo, etc.*

Ex lectione tertia et quarta.

I. Quare sacramenta dicuntur hominem sanctificare?
R. Quia conferunt donum gratiæ sanctificantis.
I. Quale est illud donum?
R. Est quædam participatio specialis divinæ naturæ.
I. Quis illud donum nobis promeruit?
R. Christus Dominus per sanguinem suum.
I. Conferunt-ne Sacramenta omnia eamdem et eodem modo gratiam?
R. Non omnia eamdem conferunt.
I. Declara.
R. Quia aliqua conferunt primam gratiam, alia secundam.
I. Explica id plenius.
R. Baptismus et Pœnitentia ex peccatore faciunt justum, et ideo conferunt primam gratiam.
I. Nonne et alia ex peccatore faciunt justum?
R. Non : sed augent gratiam, et illam præsupponunt in suscipiente, et sic conferunt secundam gratiam

Ex lectione quinta.

I. Fuerunt-ne aliqua Sacramenta in lege antiqua?
R. Fuerunt.
I. Dic unum.
R. Circoncisio fuit sacramentum.
I. Quare?
R. Quia conferebat gratiam parvulis.
I. Ad quem effectum?
R. Ad tollendum peccatum originale.
I. Fuissent-ne Sacramenta in statu innocentiæ?
R. Tunc fuissent sacrificia, atque potuissent esse Sacramenta, sed non ut nunc.

Ex lectione sexta.

I. Quem effectum conferunt Sacramenta præter gratiam?
R. Conferunt characterem·
I. Quænam sunt illa?
R. Baptismus, Confirmatio, Ordo.
I. Quid est Character Sacramentalis?
R. Est signum indelebile in anima, propter quod illa Sacramenta nequeunt iterari.
I. Quid si iterarentur?
R. Esset sacrilegium grande.
I. Durat-ne Character post mortem?
R. Durat post mortem, tam in reprobis, quam in electis.
I. Ad quem effectum in probis?
R. Ad majorem gloriam et ornamentum animæ, in reprobis ad confusionem.

Ex lectione septima.

I. Quis est Minister Sacramenti?
R. Ordinarie est Sacerdos.
I. Quare dicis ordinarie?
R. Quia in necessitate etiam Laicus posset baptizare.
I. Posset-ne Angelus Sacramenta ministrare?
R. Ordinarie non potest; ex Dei tamen speciali dispensatione potest.
I. Contulerunt-ne aliquando Angeli Sacramenta?
R. Contulerunt. Nam et sanctus Bonaventura, et B. Stanislaus Eucharistiam sumpserunt de manu Angeli.
I. Quid requiritur in Ministro?
R. Requiritur debita intentio.
I. Quare hoc?
R. Quia sine illa nullum est Sacramentum.
I. Requiritur-ne etiam intentio in suscipiente?
R. Requiritur, si sit adultus.
I. Quare dicis : si sit adultus?
R. Quia in pueris non requiritur.

Ex lectione octava.

I. Possunt-ne recipi a malo Sacerdote Sacramenta?
R. Possunt recipi, quia ejus malitia non impedit effectum Sacramenti.
I. Est-ne tam bona Missa mali Sacerdotis, quam probi?
R. Est æque bona, ex parte valoris sacrificii.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU II.

DE BAPTISMO

Ex lectione prima et secunda

I. Quod est primum Sacramentum?
R. Est Baptismus.
I. Quare vocas primum?
R. Quia est janua aliorum Sacramentorum.
I. Quæ est materia Baptismi?
R. Est aqua naturalis
I. Quare dicis naturalis?
R. Quia artificialis non potest esse materia.
I. Declara.
R. Non valeret Baptismus in aqua de floribus, vel herbis expressa.
I. Est-ne necessarium quod sit aqua pura?
R. In necessitate posset baptizari in aqua etiam sordida et lutosa, modo vere sit aqua.
I. Nonne debet esse aqua benedicta?
R. In necessitate non est hoc requisitum.
I. Quare ergo benedicuntur fontes Baptismales?
R. Benedictio illa solemnis significat effectum quem habet aqua Baptismi a Christo et Spiritus sancto.
I. Quare singulis Dominici diebus benedicitur aqua?
R. Ut illa nos memores reddat Baptismi nostri, cum illa aspergimur.
I. Quare illius memores esse debemus?
R. Ut gratiam et puritatem per aquam tunc acceptam moneamur conservare.
I. Quem effectum habet aqua illa benedicta?
R. Per illam purgamur a peccatis venialibus.
I. Da et alium effectum.
R. Dæmonis insidiæ per illam fugantur.
I. Da et tertium.
R. Temporalia damna per illam avortuntur : morbi corporis et alia.

Ex lectione tertia.

I. Quæ est forma Baptismi?
R. Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
I. Est-ne necessaria expressio trium personarum sanctissimæ Trinitatis.
R. Est plane necessaria : ita ut si quis unam omitteret, nihil faceret.
I. Quod si quis dicat : In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et non dicat : Ego te baptizo?
R. Nihil valeret Baptismus.
I. Debent-ne solum obstetrices scire formam Baptismi?
R. Deberent scire illam omnes mulieres.
I. Quare hoc?
R. Quia sæpe adsunt parientibus sine obstetrice : et ipsas etiam contingit parere absente obstetrice.
I. Quandonam fuit instituta forma Baptismi?
R. Fuit designata in Baptismo Christi.

Ex lectione quarta.

I. Quomodo infantes sunt capaces Baptismi, cum non habeant fidem?
R. Baptizantur in fide Ecclesiæ et Patrinorum.
I. Possunt-ne salvari sine Baptismo?
R. Non possunt, nisi forte per Martyrium.
I. Quinam sic salvati fuerunt?
R. Innocentes pro Christo occisi.
I. Adultus potest-ne aliter quam per Baptismum salvari?
R. Potest per contritionem cum voto Baptismi.

Ex lectione quinta.

I. Qui sunt effectus Baptismi?
R. Remittit peccatum originale, infundendo donum gratiæ.
I. Remittit-ne etiam peccata mortalia?
R. In adultis baptizatis illa remittit cum omni culpa et pœna.
I. Da et alium effectum.
R. Aperit regnum Cœlorum.
I. Quomodo hoc intelligis?
R. Quia tollit omne impedimentum, ita ut qui baptizatus est, si mox moritur, regnum cœlorum statim ingrediatur.
I. Quomodo hoc probas?
R. Significavit id Cœlum apertum in Baptismo Christi.
I. Tollit-ne Baptismus concupiscentiam, et alias passiones?
R. Non tollit, sed manent illæ ad exercitium et certamen.

Ex lectione sexta.

I. Quare in baptismo adhibentur Patrini?
R. Ut curam suscipiant baptizati.
I. Quam curam suscipiunt?
R. Illos instruendi in fide, si id parentes non faciant.

I. Possunt-ne esse plures Patrini?
R. Non possunt : sed solum unus cum una possunt suscipere.
I. Sunt-ne alii præter suscipientem quos Patrinos possumus nominare?
R. Habemus plures hoc nomine a nobis colendos.
I. Declara istud.
R. Quia ultra suscipientem in terris, tres sunt Patrini in cœlis.
I. Dic primum.
R. Primus est Angelus qui nostri curam ab utero et baptismo suscipit.
I. Dic secundum.
R. Secundus est sanctus ille cujus nomen nobis imponitur.
I. Dic tertium.
R. Tertius est ille sanctus qui in Ecclesia in qua baptizatur, est Patronus, et Patrinus omnium ibi Baptizatorum.

Ex lectione septima.

I. Quare tot cæremoniæ in Baptismo?
R. Ad excitandum devotionem et reverentiam erga istud Sacramentum.
I. Quare Sacerdos insufflat in faciem pueri?
R. Ut significet se Satanam ejicere, et Spiritum sanctum illi afflare.
I. Quare crux signatur in fronte et pectore?
R. Est signum novi Christiani, sub Christo Crucifixo militaturi.
I. Quare sal benedictum adhibetur?
R. Ut significetur sal sapientiæ, quod incipit gustare novus Christianus.
I. Quare saliva ad aures apponitur?
R. Hoc fit exemplo Christi, surdum, et mutum sic sanantis.
I. Quare petitur an renunciet Satanæ?
R. Quia qui vult esse filius Dei, non potest esse filius diaboli.
I. Quid est quod renunciat omnibus pompis et operibus ejus?
R. Hoc idem est quod omnibus peccatis illecebris vanitatibus.
I. Quare toties ungitur baptizatus?
R. Ut sit particeps unctionis Christi.
I. Quid significat unctio?
R. Gratiam Spiritus sancti.
I. Quoties fit illa unctio in Baptismo?
R. Fit tertio.
I. Quæ est prima?
R. Prima fit in pectore, et significat cor ungi, ut fortiter resistat Dæmoni.
I. Quæ est secunda?
R. Secunda fit in humeris, et significat nos debere fortiter crucem ferre.
I. Quæ est tertia?
R. Tertia fit in vertice capitis, et significat nos ungi tanquam participes regiæ divinitatis Christi.
I. Quare datur albula puero baptizato?
R. Illud significat candorem et puritatem per Baptismum acceptam.
I. Quare postea datur caudela ardens?
R. Illa significat animam per Baptismum illuminatam fide, et ardentem charitate.
I. Quare ponitur infans super altare?
R. Ut significetur ipsum ibi offerri, tanquam hostiam sacram Deo.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones

ex tractatu iii.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

Ex lectione prima.

I. Quod est secundun Sacramentum?
R. Est Confirmatio.
I. Quandonam est illud institutum a Christo?
R. In ultima cœna.
I. Quomodo hoc?
R. Quia tunc Christus instituit novum testamentum, inter cujus præcipua legata est istud Sacramentum.

Ex lectione secunda.

I. Quæ est materia hujus Sacramenti?
R. Est oleum balsamo mixtum.
I. Quid ultra requiritur in isto oleo?
R. Ut sit ab Episcopo benedictum.
I. Quare oleum hic adhibetur?
R. Ut significetur nos fortes reddi ad profitendam fidem.
I. Quare balsamum?
R. Ut significetur bonus odor nominis Christiani.

Ex lectione tertia.

I. Quæ est forma hujus Sacramenti?
R. Ego signo te signo Crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.
I. Quare dicitur : *Signo te signo Crucis*?
R. Quia accipimus ibi robur, ut crucem Christi et crucifixum confiteri non erubescamus.
I. Quare dicitur : *Confirmo te chrismate salutis*?
R. Designatur effectus hujus Sacramenti confirmantis nos in fide in Baptismo accepta.
I. Quare additur : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*?

R. Quia roboramur ad professionem fidei Trinitatis.

Ex lectione quarta.

I. Quomodo ostendis effectum Confirmationis?
R. Elucescit in innumeris Martyribus, qui confirmati, vitam dederunt pro Christo.
I. Fuerunt-ne Apostoli confirmati oleo, et balsamo?
R. Non fuerunt, nec fuit hoc eis necessarium.
I. Quare non?
R. Quia receperunt effectum confirmationis immediate per Spiritum sanctum.
I. Quando hoc?
R. In die Pentecostes.
I. Confert-ne hoc Sacramentum Characterem?
R. Confert, et ideo non potest iterari.
I. Est-ne diversus a charactere baptismi?
R. Est omnino diversus, et supponit characterem baptismalem.
I. Quare hoc?
R. Quia non potest quis confirmari; nisi sit baptizatus.

Ex lectione quinta.

I. Quisnam est minister hujus Sacramenti?
R. Solus Episcopus.
I. Quinam possunt illud suscipere?
R. Omnes baptizati.
I. Possunt etiam pueri?
R. Possunt, et certius quam adulti gratiam consequuntur.
R. Quare certius quam adulti?
R. Quia illi possunt gratiæ ponere impedimentum, non autem pueri.
I. Quod impedimentum ponunt adulti gratiæ Confirmationis?
R. Si sint in peccato mortali, et non confiteantur, vel perfecte conterantur.
I. Est-ne de præcepto necessarium suscipere Confirmationem?
R. Est peccatum saltem veniale illam negligere.

Ex lectione sexta.

I. Quænam sunt ceremoniæ Sacramenti Confirmationis?
R. Primo imponitur ab Episcopo manus baptizato.
I. Quid hoc significat?
R. Significat nos Spiritu sancto tanquam Dei manu protegi, et ab illo regi.
I. Quid ultra?
R. Significat etiam nos quasi victimas specialiter Deo consecrari et offerri.
I. Cur confirmato alapa impingitur?
R. Ut sciat se paratum esse debere ad patiendum pro Christo.
I. Debet-ne etiam esse aliquis patrinus in confirmatione?
R. Debet esse ex instituto Ecclesiæ unus vel una.
I. Potest ne esse Patrinus, is qui non esset confirmatus?
R. Non potest, sicut nec in baptismo is qui non esset baptizatus.
I. Debet-ne esse jejunus is qui confirmatur?
R. Non est necessarium, est tamen id pium.
I. Quare dicis hoc esse pium?
R. Quia hoc fit ad imitationem Apostolorum, qui jejuni expectarunt Spiritum sanctum quo fuere confirmati.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU IV.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

Ex lectione prima et secunda.

I. Quod est tertium Sacramentum?
R. Est Eucharistia.
I. Quandonam Christus illud instituit?
R. In ultima cœna.
I. Quare tunc illud instituit?
R. Ut extremi amoris extremum discipulis daret indicium.
I. Quare istud Sacramentum dicitur *Memoriale mirabilium Dei*?
R. Quia omnes Dei admirabiles perfectiones hic elucent.
I. Quænam perfectiones?
R. Omnipotentia, sapientia, bonitas, charitas et justitia.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia compendium est mirabilium quæ sunt ab initio sæculi.
I. Declara in particulari.
R. Continet lignum vitæ, rubum Moysis, agnum Paschalem, manna. arcam fœderis, panes propositionis, etc.
I. Da et tertiam rationem.
R. Quia est etiam memoriale omnium mysteriorium novi testamenti.
I. Declara.
R. Rememorat nobis Christi incarnationem, nativitatem, oblationem in templo, transfigurationem, mortem, judicium, etc.

Ex lectione tertia.

I. Est-ne Christus vere et realiter in Sacramento?
R. Omnino est.
I. Unde hoc probas?
R. Quia dixit : *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*
I. Nonne est solum figura corporis?
B. Est ipsa veritas corporis, non enim dixit : Hoc est figura corporis mei.
I. Quomodo adhuc potest probari veritas ista?
R. Per innumera miracula quæ ad istam veritatem confirmandam Deus fecit.

Ex lectione quarta.

I. Quænam sunt mirabilia quæ hic fides credit?
R. Sunt octo præcipua.
I. Dic primum.
R. Primum est quod tota substantia panis et vini convertitur in substantiamcorporis et sanguinis Christi.
I. Dic secundum.
R. Quod accidentia ibi remaneant sine subjecto.
I. Dic tertium.
R. Quod corpus Christi ibi sit æque magnum ac in cruce vel in cœlo.
I. Dic quartum.
R. Quod corpus Christi sit ita totum sub hostia consecrata, ut sit etiam totum sub qualibet parte.
I. Dic quintum.
R. Quod fractio Hostiæ nullo modo attingat Corpus Christi, sed solas species panis, seu quantitatem ejus.
I. Dic sextum.
R. Quod ab initio usque modo innumera millia illud sumpserint, nec tamen in aliquo sit imminutum.
I. Dic septimum.
R. Quod simul sit in diversis locis, illisque innumeris.
I. Dic octavum.
R. Quod non solum sit corpus sub specie panis aut sanguis sub specie vini; sed sub utraque specie est totus Christus cum tota sua gloria.
I. Quomodo hoc intelligis?
R. Quia ubi est Corpus, ibi est Sanguis, et Anima, et Divinitas.

Ex lectione quinta.

I. Ex qua materia conficitur hoc Sacramentum?
R. Ex pane et vino.
I. Quare vino aliquid aquæ adhibetur?
R. Recolitur memoria sanguinis et aquæ de Christi latere fluentis.
I. Da et aliam rationem.
R. Ut significetur quod populus Christo uniatur.
I. Quæ est forma hujus Sacramenti?
R. *Hoc est Corpus meum : Hic est Sanguis meus.*

Ex lectione sexta.

I. Debet-ne adorari hoc Sacramentum?
R. Omnino debet, quia ibi continetur is qui vere Homo est, et vere Deus
I. Quomodo ostendit esse adorandum?
R. Quia et Angeli illud adorant.
I. Quomodo ostendit esse voluntatem Dei, ut ubique adoretur?
R. Quia in omni fere regno et provincia edidit in hoc Sacramento aliquod miraculum.

Ex lectione septima et octava.

I. Quis primus fuit, qui hoc Sacramentum percepit?
R. Fuit Christus Dominus.
I. Quomodo id ostendis?
R. Quia sumpsit Corpus et Sanguinem antequam daret discipulis.
I. Quomodo id probares?
R. Quia conveniens erat sacrificantem de suo sacrificio participare, et alios invitantem exemplo suo præire.
I. Est-ne præceptum aliquod Communionis?
R. Est præceptum annuum.
I. Numquid olim erat præceptum de frequentiori Communioni?
R. Erat præceptum communicandi ter in anno.
I. Quibus diebus?
R. In Paschate, Pentecoste, Nativitate Christi.
I. Quare est sublatum?
R. Ob duritiam cordis nostri.

Ex lectione nona et decima.

I. Quœnam dispositio requiritur in communicante?
R. Requiritur ut sit in statu gratiæ, et liber ab omni peccato mortali.
I. Si quis eliciat contritionem peccati mortalis, sufficit-ne?
R. Non sufficit, sed debet confiteri, si habeat Confessarium.
I. Quid si quis in peccato mortali accedat?
R. Committit grave sacrilegium, et sumit ad suam damnationem.
I. Quid ergo oportet facere?

R. Oportet se bene examinare, et ingredi ad cor et conscientiam.
I. Quid si quis accedat indigne ad Communionem?
R. Si sit manifestus peccator, debet eum Sacerdos repellere.
I. Quod si sit solum de crimine suspectus?
R. Tunc non debet ei denegari.

Ex lectione undecima.

I. Impediunt-ne peccata venialia accessum ad Communionem?
R. Non impediunt : impediunt tamen aliquem ejus effectum.
I. Quomodo hoc?
R. Quia perfectius participant effectus hujus sacrificii, qui perfectus sunt præparati, et ab omni peccato puri.
I, Sufficit-ne cum devotione communicasse?
R. Non sufficit ; sed oportet etiam post Sacramenti sumptionem devotionem alere.
I. Quomodo hoc?
R. Per gratiarum actionem, per mentis recollectionem, et per ferventis actus amoris.

Ex lectione duodecima

I. Quare non communicamus omnes sub specie vini ex calice?
R. Quia Ecclesia aliter ordinavit.
I. Fuit-ne aliquando id concessum laicis?
R. Fuit antiquitus.
I. Ob quam igitur rationem id nunc fieri prohibet Ecclesia?
R. Quia ob multitudinem fidelium communicantium aliquando foret periculum effusionis.

Ex lectione decima-tertia et decima-quarta.

I. Est-ne Eucharistia solum Sacramentum?
R. Est etiam ipsa a Christo instituta, ut sacrificium.
I. Quis primo sacrificavit, et Missam celebravit?
R. Christus Dominus in cœna sacrificavit.
I. Quinam post eum?
R. Apostoli Missæ sacrificium obtulerunt.
I. Nunquid sacrificium Missæ repugnat sacrificio Crucis?
R. Nullo modo ; sed est ejus applicatio.
I. Ad quem igitur finem offertur?
R. Ad cultum Deo exhibendum ; deinde etiam ad Sanctos honorandos.

Ex lectione decima-quinta.

I. Quos effectus habet sacrificium Missæ?
R. Habet multiplices.
I. Dic primum.
R. Est propitiatorium pro nostris peccatis.
I. Dic secundum.
R. Est impetratorium, gratiæ et donorum Dei, tam corporalium, quam spiritualium.
I. Dic tertium.
R. Est Eucharisticum, in gratiarum actionem pro omnibus Dei beneficiis offerendum.
I. Dic quártum.
R. Est holocaustum perfecti amoris, quo nos ipsos Deo totos immolamus.
I. Est-ne Missa quotidie audienda?
R. Ita, quoad fieri potest.
I. Quare hoc?
R. Quia nihil est Deo illa gratius, nihil nobis fructuosius.
I. Est-ne Missa Parochialis diebus Dominicis audienda, potius quam alia?
R. Est plus obligationis erga illam, est etiam plus fructus,

Hujus rei rationes habes latius declaratas in fine Tractatus nostri de Eucharistia : ubi etiam exempla reperies de fructu Missæ.

Item, de cœremoniis, et singulæ Missæ partibus Interrogationes et responsiones reperies in nostra Virga Aaronis Tract. III, *Lect.* XVIII.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU V.

DE PŒNITENTIÆ SACRAMENTO.

Ex lectione prima.

I. Dic quartum Sacramentum.
R. Est sacramentum Pœnitentiæ.
I. A quo est institutum?
R. A Christo Domino.
I. Quando?
R. Post Resurrectionem, cum dixit Apostolis : Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.
I. Est-ne hoc sacramentum necessarium?
R. Est necessarium lapsis post Baptismum.
I. Quid si quis non possit in necessitate sacramentum suscipere?

R. Tunc sufficit Contritio cum sacramenti voto.
I. Quem effectum habet Pœnitentia?
R. Remittit peccata actualia, tam mortalia, quam venialia.
I. Quem adhuc?
R. Restituit merita per peccatum mortificata, et gratiam deperditam.

Ex lectione secunda.

I. Potest-ne homo ex seipso elicere Pœnitentiam?
R. Non potest, sine speciali auxilio Dei.
I. Quid est illud auxilium?
R. Est gratia divina, specialiter excitans animam ad pœnitentiam.
I. Datur-ne omnibus peccatoribus?
R. Datur, nec illis deest Deus, si ipsi non desint Deo.
I. Potest-ne illa cogere ad conversionem animam?
R. Non cogit, sed suaviter et efficaciter impellit.
I. Læditur-ne propter hoc libertas?
N. Non læditur, sed perficitur.

Ex lectione tertia et quarta

I. Quot sunt partes Pœnitentiæ?
R. Sunt tres, Contritio, Confessio et Satisfactio.
I. Quomodo differt Contritio et Attritio?
R. Contritio est dolor perfectus, Attritio est dolor et pœnitentia imperfecta.
I. Quid est ergo Contritio perfecta?
R. Est perfecto detestatio peccati, ut est offensa Dei summi boni, et Patris super omnia amabilis, cum spe veniæ, et proposito firmo postea peccatum vitandi?
I. Explica singulas partes.
R. Primo requiritur dolor, seu detestatio peccati, ex sincero cordis affectu.
I. Sufficit-ne ille dolor?
R. Debet ulterius esse ille dolor propter Deum offensum, tanquam summum bonum.
I. Quid si quis doleat propter pœnas inferni quas timet?
R. Tunc est solum attritio.
I. Poterit-ne talis justificari.
R. Poterit cum sacramento absolutionis, si vere proponat emendationem.
I. Qui sunt qui non habent sufficientem dolorem ad accedendum pro absolutione?
R. Qui solum dolent ob motiva humana.
I. Da exemplum.
R. Sic dolere potest puella de fornicatione ob infamiam, fur de furto ob periculum supplicii.
I. Est-ne necessarium ad perfectam contritionem flere ob peccata?
R. Non sunt necessariæ lacrymæ exteriores, sed sufficit dolor et compunctio perfecta interior.
I. Quare debet peccator merito dolere?
R. Propter causas multiplices.
I. Dic primam.
R. Quia perdidit pretiosum gratiæ donum, sine quo nec potest amare Deum, nec amari a Deo.
I. Dic secundam.
R. Quia perdidit jus ad hereditatem.
I. Dic tertiam.
R. Quia perdidit ipsum Deum, originem omnium bonorum, et offendit Patrem super omnia amandum.
I. Quid ultra dolorem requiritur ad contritionem?
R. Spes veniæ.
I. Declara.
R. Quia si quis doleat, et tamen desperet de venia, inutilis est pœnitentia.
I. Ostende exemplo.
R. Patet in Caïn et in Juda.
I. Quid deinde requiritur?
R. Firmum propositum emendationis.
I. Quomodo erit illud propositum firmum?
R. Si non solum quis ex animo resolvat vitare peccatum, sed et occasiones ad illud inducentes.

Ex lectione quinta.

I. Quandonam est contritio peccati elicienda?
R. Debet elici statim ac quis sentit se esse in peccata mortali.
I. Quare?
R. Quia status inimicitiæ Dei mox abhorrendus est, tanquam omnium malorum origo.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia qui differt contritionem, exponit se periculo peccata cumulandi
I. Quare hoc?
R. Quia unum peccatum mox suo pondere trahit ad aliud.
I. Da et tertiam rationem.
R. Quia ultio divina semper imminet peccatori.
I. Da et quartam.
R. Quia si homo differt contritionem, perdit meritum bonorum operum quæ in peccato facit.
I. Contritio remittit-ne peccatum, etiam ante Confessionem?
R. Remittit, si sit perfecta cum adjuncto propositio confitendi tempore opportuno.
I. Quibus verbis exprimitur Contritio?
R. Non consistit illa in verbis, sed in tota cordis conversione.
I. Declara.
R. Petrus, et Magdalena, non verbis

sed lacrymis suam exprimunt contritionem.

I. Dic tamen aliquem brevem actum contritionis.

R. O Domine Deus meus, ego ex toto corde doleo, quod te unquam offenderim, eo quod tu sis suprema bonitas quam amare debeo, et amare cupio ex toto cordis affectu: ideo speranş tuam misericordiam, detestor peccatum meum super omnia, et propono firmiter illud evitare, ejusque occasiones. Hanc mihi gratiam dona, per merita et vulnera Domini Jesu Christi.

Ex lectione sexta.

I. Est-ne Confessio de præcepto divino?

R. Omnino est.

I. Numquid sufficit confiteri Deo?

R. Non sufficit, sed vult ut etiam Sacerdoti locum suum tenenti confiteamur.

I. A quo tempore cœpi hæc confessio?

R. Ab initio Ecclesiæ, et a tempore Apostolorum.

I. Fuit-ne semper in Ecclesia usus confessionis?

R. Absque dubio fuit.

I. Quæ est utilitas Confessionis?

R. Reddit faciliorem peccati remissionem, et comprimit superbiam humanam.

I. Est-ne consultum frequenter confiteri?

R. Omnino.

I. Quare hoc?

R. Quia sic acquiritur major puritas cordis et conscientiæ et major securitas salutis.

I. Da et aliam rationem.

R. Quia sic augetur gratia et meritum virtute Sacramenti pœnitentiæ.

I. Quoties recte consulitur confessio?

R. Singulis saltem mensibus.

I. Est-ne bonum facere confessiones generales?

R. Est optimum aliquoties eas facere in vita.

I. Ad quem effectum?

R. Ad recognoscendum statum totius vitæ cum confusione, et ad ordinandam illam in melius.

Ex lectione septima, et octava.

I. Sunt-ne aliquæ conditiones bonæ confessionis?

R. Sunt multæ.

I. Dic primam.

R. Debet esse præmeditata, hoc est, cum diligenti examine facta.

I. Quantum temporis requiritur ad istud examen?

R. Hoc non potest præcise dici, sed hoc debet fieri secundum tempus et personam.

I. Quid ergo hic dici potest?

R. Diligentiam illam adhibendam esse quæ in negatio gravis momenti adhiberetur.

I. Sunt-ne multæ confessiones propter hoc invalidæ?

R. Sunt multæ, quia multi non se examinant, sed volunt examinari a Confessario.

I. Quare adhuc?

R. Quia aliqui per multos menses nunquam faciunt reflexionem super conscientia sua.

I. Dic secundam conditionem confessionis.

R. Debet esse humilis, et cum erubescientia.

I. Quomodo humilis?

R. Cum humiliatione exteriori corporis, et humiliatione interiori cordis.

I. Quomodo cum erubescentia?

R. Quia debet confundi homo in se de suis peccatis.

I. Quinam hac conditione carent?

R. Qui cum audacia fatentur peccata, nec volunt reprehendi a Sacerdote.

I. Dic tertiam conditionem.

R. Debet esse pura et sincera.

I. Quomodo pura?

R. Quia propria debet tantum dicere peccata, non aliena.

I. Quomodo iterum pura.

R. Quia non debent historiæ cum circstantiis inutilibus enarrari.

I. Quomodo ergo?

R. Oportet breviter dicere peccatum suum, et speciem ejus, ac numerum.

I. Quomodo debet esse sincera?

R. Quia aperire debet peccata certa, ut certa, dubia ut dubia.

I. Declara in particulari.

R. Si quis dubitet se consensisse inhonestæ cogitationi, debet id dicere.

I. Quomodo iterum debet esse sincera?

R. Quia ibi non oportet excusare peccata sua.

I. Dic quartam conditionem.

R. Debet Confessio esse integra.

I. Quomodo integra?

R. Quia omnia peccata mortalia debent exprimi, et numerus eorum.

I. Quid si quis non sciat numerum?

R. Dicat verisimiliter, prout potest.

I. Quid si non potest verisimilem etiam numerum dicere.

R. Aperiat saltem consuetudinem suam in illo peccato.

I. Oportet-ne etiam circumstantias aperire.

R. Oportet, si sint mutantes rationem peccati, et valde notabiles.

I. Declara in particulari.

R. Si quis fornicatus fuerit, debet dicere si sit cum conjugata, aut cum consanguinea.
I. Quid si quis taceat unum peccatum?
R. Committit grande sacrilegium.
I. Est-ne bona ejus confessio circa alia peccata?
R. Nullo modo, sed debet totam Confessionem postea repetere.
I. Dic primum impedimentum integræ Confessionis?
R. Est pudor quo pœnitens deterretur ne gravia peccata confiteatur.
I. Quomodo vincitur ille pudor?
R. Cogitando non esse erubescendum coram Sacerdote, quod coram Deo et Angelo non erubuisti.
I. Da et aliud remedium.
R. Oportet cogitare quod coram toto mundo peccata ista detegentur.
I. Unde provenit ille pudor Confessionem retardans?
R. A fallacia dæmonis, qui sic hominem detinet in peccatis.
I. Sunt-ne multi qui damnantur propter hoc?
R. Sunt plurimi, quia nunquam integre confitentur damnati.
I. Dic secundum impedimentum.
R. Est timor.
I. Declara in particulari.
R. Aliqui timent ne restitutio eis injungatur, vel reconciliatio si sint in vindicta et odio.
I. Numquid ad hoc tenentur?
R. Sine dubio: nec possunt sine illis salvari.
I. Est-ne alius timor impediens Confessionem?
R. Aliqui timent ne gravis pœnitentia eis injungatur.
I. Quid dicis de illis?
R. Timere magis deberent pœnas Inferni et Purgatorii longe graviores.
I. Dic tertium impedimentum.
R. Est Spes.
I. Declara in particulari.
R. Aliqui sperant favorem mediantibus Confessariis, et ideo non aperiunt eis gravia peccata.
I. Ostende exemplo.
R. Pauper sperans eleemosynas per Pastorem aut Confessarium, non aperit conscientiam suam pravam.
I. Dic quartum impedimentum.
R. Est quædam desperatio melioris vitæ.
I. Unde illa provenit?
R. Ex tentatione dæmoniis.
I. Quomodo illi obsistendum est?
R. Fidendo in efficacia gratiæ Dei.

Ex lectione nona.

I. Quæ est tertia pars Pœnitentiæ?
R. Est satisfactio.
I. Quomodo fit satisfactio?
R. Implendo pœnitentiam a Sacerdote injunctam.
I. Quid est opus illa pœnitentia?
R. Ad satisfaciendum pro pœnis peccato debitis.
I. Numquid tota pœna remittitur per contritionem et confessionem?
R. Non semper tota remittitur, sed remanet solvenda, vel hic, vel in futuro sæculo.
I. Est-ne melior pœnitentia imposita a Confessario, quam alia voluntarie assumpta?
R. Est melior et efficacior.
I. Quare hoc?
R. Quia impletur ex obedientia, et habet virtutem a Sacramento pœnitentiæ.
I. Tenetur ne pœnitens acceptare et implere pœnitentiam?
R. Tenetur ex obedientia, si sit pro mortali peccato injuncta.

Ex lectione decima et undecima.

I. Quæ est forma Sacramenti Pœnitentiæ?
R. Ego te absolvo a peccatis.
I. Quam vim habet?
R. Ex meritis et institutione Christi.
I. Quare Sacerdos absolvens imponit manum pœnitenti?
R. Ad significandum Spiritum descendentem super pœnitentem, ut eum manu regat et protegat.
I. Quid debet facere pœnitens post absolutionem?
R. Debet agere gratias Deo, qui vocavit eum ad pœnitentiam.
I. Quid ultra?
R. Debet agere gratias, pro dono gratiæ sibi restituto.
I. Unde sciet pœnitens se esse in statu gratiæ?
R. Potest id scire probabiliter ex testimonio conscientiæ, si fecerit quod in se est.
I. Quid ultra facere debet pœnitens?
R. Renovare propositum non peccandi, et se armare contra peccata ad quæ est propensus.
I. Quid denique?
R. Debet sibi imponere aliquas satisfactiones voluntarias.
I. Quare hoc?
R. Quia Sacerdos timens fragilitatem non audet imponere graves, ne laqueum injiciat.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX APPENDICE.

DE INDULGENTIIS.

Ex lectione prima et secunda

I. Quid est Indulgentia?
R. Est relaxatio pœnæ peccatis debitæ ex thesauro Ecclesiæ.
I. Declara istud.
R. Quia in Sacramento Pœnitentiæ non semper deletur tota pœna peccato debita : sed aliquid manet, vel hic, vel in Purgatorio solvendum.
I. Undenam habet Indulgentia vim relaxandi illas pœnas debitas.
R. Ex thesauro satisfactionum Christi et Sanctorum.
I. Ubi est ille thesaurus?
R. Est in præsentia Dei semper existens.
I. Quomodo istud?
R. Quia Christus, cum tot tormenta toleraverit, et tamen peccatum non habuerit, reliquit pro nobis satisfactiones suas et Deus illas pro nobis reservat.
I. Erit-ne unquam exhaustus ille thesaurus?
R. Non erit.
I. Cur non?
R. Quia Christi satisfactiones infiniti sunt pretii, non solum pro toto mundo sufficientes, sed et pro pluribus mundis, si essent.
I. Quis habet clavem hujus thesauri?
R. Summus Pontifex.
I. A quo est illi data?
R. A Christo Domino.
I. Quando?
R. Quando Petro dedit claves regni Cœlorum : tunc enim et illas dedit suis successoribus.
I. Pertinet-ne potestas dandi indulgentias ad claves regni Cœlorum?
R. Omnino.
I. Declara.
R. Quia removet pœnæ obligationem, quæ erat impedimentum ne ingrederemur regnum.
I. Fuit-ne ab initio Ecclesiæ usus indulgentiarum?
R. Fuit, licet, non ita frequens.
I. Quare non ita frequens?
R. Quia Christiani non ita tunc agebant.
I. Quare non?
R. Quia vix peccabant, et peccata levia magnis pœnitentiis expiabant.
I. Quomodo id posses declarare?
R. Pro uno peccato mortali septem anni pœnitentiæ injungebantur.

Ex lectione tertia.

I. Potest-ne Pontifex pro libito dare indulgentiam?
R. Non potest.
I. Quid ergo requiritur?
R. Causa legitima.
I. Quare id requiritur?
R. Quia est solum dispensator, et ideo debet dispensare secundum voluntatem Domini.
I. Quæ est voluntas Domini?
R. Ut ex justa causa relaxatio detur pœnarum, ne id potius dissipatio quam dispensatio censeatur.
I. An non ergo omnes indulgentiæ sunt certæ?
R. Nos ordinarie debemus judicare illas certas, et bene datas.
I. Quare?
R. Quia debemus judicare Pontificem non dare sine justa causa, et in illis non errare.

Ex lectione quarta.

I. Quæ dispositio requiritur ad lucrandam indulgentiam?
R. Requiritur primo ut quis adimpleat opera injuncta.
I. Quæ solent esse illa?
R. Oratio, jejunium, eleemosyna et similia.
I. Debent-ne fieri illa in statu gratiæ?
R. Non est omnino necesse, quamvis sit consultius.
I. Non-ne ergo requiritur status gratiæ ad lucrandum indulgentiam?
R. Ultimum opus in quo indulgentia percipitur, debet esse in statu gratiæ.

Ex lectione quinta.

I. Juvant-ne indulgentiæ animas defunctorum?
R. Certum est quod sic.
I. Juvant-ne animas beatas, vel damnatas?
R. Non juvant.
I. Quare non?
R. Quia utræque sunt incapaces indulgentiarum.
I. Declara.
R. Quia Beatæ non habent debitum ullum : damnatæ habent debitum insolubile.
I. Quomodo juvantur animæ in Purgatorio?
R. Per modum suffragii.
I. Quid hoc significat?

R. Nos offerimus de thesauro Ecclesiæ satisfactionem, ut Deum eis suffragetur.
I. Non ergo potest eis infallibiliter?
R. Imo; quia promisit Christus acceptare hanc satisfactionem.
I. Quid si anima pro qua oramus non sed in Purgatorio?
R. Tunc ne fraudantur merito nostro, et magis indigenti fit applicatio.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU VI.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ-UNCTIONIS.

Ex lectione prima.

I. Dic sextum Sacramentum.
R. Est Sacramentum Extremæ Unctionis.
I. Quare vocatur Extrema Unctio?
R. Quia solet dari his qui in periculo mortis agunt, et est extrema, qua ungitur Christianus.
I. Quis illud sacramentum instituit?
R. Christus Dominus.
I. Quando?
R. Nocte cœnæ.
I. Quis promulgavit?
R. S. Jacobus Episcopus Hierosolymitanus.

Ex lectione secunda et tertia.

I. Quis est capax Extremæ Unctionis?
R. Omnis Christianus infirmus in periculo constitutus.
I. Requiritur-ne extremum periculum?
R. Non requiritur, sed ubi est mortale periculum, melius est ægro dare hoc Sacramentum, dum adhuc judicio pollet.
I. Requiritur-ne usus rationis in suscipiente?
R. Non requiritur actualis usus, sufficit quod aliquando eum habuerit.
I. Nunquid debet petere æger hoc sacramentum?
R. Ordinarie debet petere, si tamen non possit præventus nimia ægritudine, debet illi dari.
I. Quare aliqui ægri differunt hoc sacramentum?
R. Quia putant post illum se debere statim mori.
I. Est-ne opinio bona?
R. Imo, potius est stulta.
I. Quare hoc?
R. Quia istud sacramentum est institutum etiam ad sanitatem corporalem.
I. Quis est Minister Extremæ-Unctionis?
R. Solus Sacerdos.
I. Nunquid et ab aliis aliquando administratur?
R. Beata Virgo illud dedit S. Reginaldo, et Christus S. Lyduinæ: sed hoc est extraordinarium.

Ex lectione quarta et quinta.

I. Quæ est materia hujus sacramenti?
R. Oleum sacrum.
I. A quo debet consecrari?
R. Ab Episcopo.
I. Quid si oleum non esset consecratum?
R. Nullum esset sacramentum.
I. Quæ est forma hujus sacramenti?
R. Per istam unctionem, et piissimam suam misericordiam indulgeat Dominus quicquid deliquisti per visum, et sic in cæteris sensibus.
I. Quare unctiones fiunt in omnibus sensibus?
R. Quia sensus nostri sunt portæ per quas peccatum in animam ingreditur.

Ex lectione sexta.

I. Qui sunt effectus hujus sacramenti?
R. Primus est allevare infirmum, sive confortare animam ægri contra difficultates mortis.
I. Quænam sunt illæ difficultates?
R. Timor mortis et judicii Dei, anxietas vitæ præteritæ, æternæ pœnæ consideratio.
I. Dic secundum effectum?
R. Remittit peccata venialia, et abstergit reliquias peccatorum.
I. Dic tertium effectum?
R. Reddit sanitatem corporalem, si expediat saluti animæ.
I. Quare ergo pauci post Extremam-Unctionem convalescunt?
R. Quia serius sæpe quam oportet hoc sacramentum petunt, et quia eorum fides infirmior esse solet.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU VII.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Ex lectione prima et secunda.

I. Dic Sacramentum septimum?
R. Vocatur Ordo.
I. Quos concernit istud sacramentum?
R. Ministros Ecclesiæ, qui per illud ordinantur.
I. Qui sunt illi?
R. Episcopi, Presbyteri, Diaconi, et sub diaconi, et alii inferiores.
I. Quare sunt tot Ordines in Ecclesia?
R. Ad imitationem cœlestis Ecclesiæ.
I. Quomodo ad imitationem?
R. Quia sicuti sunt diversi chori Angelorum, ita hic diversi sunt gradus ministrorum.
I. Quare unguntur Sacerdotes in digitis?
R. Quia debent tangere Corpus Christi.
I. Quid ultra significat hæc unctio?
R. Sacerdotes esse participes specialiter unctionis et potestatis Christi.

Ex lectione tertia, quarta et sequentibus.

I. Quare datur tonsura ante Ordines?
R. Datur tanquam dispositio ad illos.
I. Quæ sunt cæremoniæ in tonsura?
R. Primo raduntur crines.
I. Quare hoc?
R. Hoc significat resecandas esse terrenas cogitationes ab illo qui vult servire Deo.
I. Quare fit per modum coronæ?
R. In memoriam coronæ spineæ Christi.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia ministri Dei specialiter participant regiam dignitatem Christi.
I. Quid significat superpelliceum?
R. Significat puritatem, quam debent conservare.
I. Quare tam pauci sunt veri boni ministri Christi?
R. Quia multi statui Ecclesiastico adscribuntur hoc fine solum ut possint commode vivere.
I. Qui sunt inferiores ministri?
R. Acolythus, Lector, Exorcista, Ostiarius.
I. Potest-ne alius præter Sacerdotem exorcizare?
R. Olim poterant Exorcistæ: reservatum est nunc Sacerdotibus.
I. Possunt-ne hæretici exorcizare, et ejicere dæmonem?
R. Non possunt.
I. Quare non?
R. Ejicerent amicum suum, et patrem.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU VIII.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

Ex Lectione prima et secunda.

I. Quandonam matrimonium fuit primo institutum?
R. In Paradiso terrestri inter Adamum et Evam.
I. Quis instituit?
R. Deus, dum mulierem adduxit ad virum, e cujus costa formata fuerat.
I. Quandonam institutum fuit matrimonium ut Sacramentum?
R. In nova lege a Christo.
I. Non erat in veteri?
R. Non erat.
I. Qua ratione fecit Christus illud Sacramentum?
R. Adjungendo illi virtutem conferendi gratiam specialem conjugibus.
I. Potest-ne matrimonium esse sine conjunctione corporum?
R. Potest per mutuum consensum.
I. Declara exemplis.
R. Patet in Maria et Joseph, in Cæcilia et Valeriano et similibus qui manserunt virgines in matrimonio.

Ex lectione tertia.

I. Est-ne continentia præferenda matrimonio?
R. Est præferenda.
I. Quare hoc?
R. Quia status continentiæ est perfectior et securior matrimonio.
I. Unde hoc fit?
R. Quia multa sunt impedimenta in matrimonio, quæ non sunt in cœlibatu.
I. Numquid multi salvantur in Matrimonio?
R. Omnino, si a Deo ad illud vocentur.
I. Quare dicis, si a Deo vocentur?
R. Quia multi sese ingerunt in illum statum, sine deliberatione et consultatione cum Deo.
I. Quomodo oportet consultare cum Deo?

R. Oportet purgata conscientia, se coram illo sistere, et petere ut inspiret quod voluerit.
I. Quid deinde?
R. Oportet ad hunc effectum Communionem aliquoties suscipere.
I. Dic aliud medium?
R. Oportet et Angelum Custodem nostrum invocare, qui solet in statu vitæ eligendo, dirigere.
I. Quare multi habent infausta matrimonia?
R. Quia hæc omittunt facere, nec examinant cum qua persona jungantur.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia præteritam eorum malam vitam Deus punit.
I. Declara in particulari.
R. Sic juvenes luxuriis et ebrietatibus deditos, ac parentibus inobedientes, sæpe infausto conjugio punit Deus.
I. Quid remedii si quis male elegerit in conjugio?
R. Difficultates quas patitur, Deo offerre, et petere ut in bonum ordinet.
I. Quid ultra?
R. Debet considerare, quod per viam crucis, et patientiæ possit salvari.
I. Quomodo hoc potest ostendi?
R. Exemplo Sanctorum, qui multa passi sunt in matrimonio.
I. Dic aliquos.
R. Sanctus Job, Sancta Monica, Sancta Elizabeth, filia Regis Aragoniæ.

Ex lectione quarta.

I. Qualis dispositio requiritur, dum quis accedit ad hoc Sacramentum?
R. Requiritur ut sit in statu gratiæ?
I. Quid si sit in peccato mortali?
R. Tunc ponit impedimentum benedictioni matrimonii.
I. Est-ne hoc peccatum?
R. Est peccatum mortale, et origo multæ postea infælicitatis.
I. Quid ultra requiritur?
R. Recta in suscipiente intentio, et bonus finis.
I. Quem finem debet intendere?
R. Procreationem prolis, et mutuum auxilium, ad operandum salutem suam.
I. Nonne et alio fine iniri potest matrimonium?
R. In remedium concupiscentiæ potest.
I. Quorum matrimonia dicis fælicia?
R. Illa quibus præest Jesus et Maria.
I. Quorum matrimonia dicis infælicia?
R. Illa in quibus præest Venus et Cupido.
I. Quomodo hoc intelligis?
R. Hoc est, quæ ex mera voluptate carnali fiunt.

Ex lectione quinta.

I. Quæ sunt cæremoniæ matrimonii?
R. Primo interrogantur an fecerint votum castitatis, vel promiserint matrimonium alicui alteri.
I. Quare de hoc interrogantur?
R. Quia tunc illicitum illis esset a fide, Christo vel alteri data, recedere.
I. Quid ulterius interrogantur?
R. An parentes eorum consentiant.
I. Quare hoc?
R. Quia parentum est providere proli bus de statu vitæ.
I. Est-ne illicitum invitis parentibus contrahere matrimonium?
R. Ordinarie est grave peccatum.
I. Possunt-ne cogere parentes proles suas ad aliquod matrimonium?
R. Non possunt sine gravi peccato.
I. Dic et aliam cæremoniam matrimonii.
R. Dexteræ conjugum colligantur sacra stola.
I. Quare hoc?
R. Ut significetur vinculum insolubile in Christo initum.
I. Quid ulterius?
R. Annulus inseritur in digitum sponsæ.
I. Ad quem effectum?
R. In symbolum mutui amoris, et mutuæ fidelitatis.
I. Quid postea?
R. Datur benedictio sacerdotalis.
I. Quid sibi vult benedictio?
R. Omnem fælicitatem spiritualem et corporalem apprecatur conjugibus.
I. Est-ne licitum facere convivia nuptialia?
R. Est licitum, si fiant cum modestia.
I. Quare dicis cum modestia?
R. Quia sæpe sunt dissolutissima, Christianis indigna.

Ex lectione sexta.

I. Quid est matrimonium spirituale?
R. Est matrimonium animæ cum Christo.
I. Quomodo illud perficitur?
R. Per votum Castitatis.
I. Da illius exemplum?
R. Patuit in sancta Catharina Senensi, quam Christus visibiliter desponsavit.

Ex lectione septima et octava.

I. Qualis debet esse amor inter conjuges?
R. Debet esse amor verus propter Christum.
I. Quomodo erit propter Christum?

R. Si in ordine ad salutem mutuam sese amant.
I. Quomodo ille amor ostendetur?
R. Si sese mutuo supportent, si caveant sese offendere; ne Christum offendant.
I. Quomodo adhuc?
R. Si sibi mutuò in adversis solatio sint : si invicem ad bonum se exhortentur.
I. Quomodo peccant in amore?
R. Possunt peccare per defectum et excessum.
I. Quomodo per excessum?
R. Si ob nimium amorem violent legem Dei.
I. Quomodo id fit?
R. Quando vir vel uxor ut sibi mutuo complaceant Deum offendere non curant.
I. Da exemplum?
R. Adam ut placeret uxori comedit de pomo.
I. Quomodo adhuc peccant per excessum?
R. Si amor nimius fiat zelotypia.

Ex lectione nona.

I. Ad quid obligat castitas conjugalis?
R. Ad nunquam tangendum vel concupiscendum aliam personam, quam conjugem.
I. Quale peccatum hoc esset?
R. Esset grave mortale, contra fidem juratam in matrimonio.
I. Quale peccatum est sola voluptatis causa accedere ad conjugem?
R. Est peccatum veniale ordinarie.
I. Quando debent abstinere conjuges?
R. Quando debent accedere ad Eucharistiam, et tempore jejuniorum.

Ex lectione decima.

I. Est-ne licitum desiderare proles ex matrimonio?
R. Omnino, quia hic est finis matrimonii.
I. Quare Deus denegat quandoque proles in matrimonio?
R. Sunt multiplices rationes!
I. Da primam.
R. Ob salutem parentum Deus denegat prolem.
I. Quomodo hoc?
R. Quia inde peccandi occasionem potuissent sumere, vel nimio affectu, vel nimia accumulatione temporalium cum neglectu salutis.
I. Da et aliam rationem.
R. Hoc fit etiam quandoque ob bonum prolium.
I. Quomodo hoc?
R. Quia prævidet Deus proles ex eis oriundas fore infœlices et improbas. Sic melius est non nasci, quam perire, et parentibus ignominiæ esse.
I. Dic tertiam.
R. Hoc fit ob dispendium vitæ a prole imminens parentibus.
I. Quomodo hoc?
R. Quia multæ matres periclitantur ob prolis nativitatem, ut patet in Rebecca.
I. Da et aliam rationem.
R. Vult Deus eas quæ sunt corpore steriles pietate esse fœcundas, Deum hæredem bonorum instituendo.
I. Quæ sunt media ad impetrandam prolem a Deo?
R. Oratio, jejunium eleemosyna.
I. Ostende exemplo.
R. Sic Anna impetravit B. Mariam : sic et ortus est S. Nicolaus Tolentinus, S. Stanislaus et alii.
I. Quam curam tenentur habere parentes prolis suæ?
R. Mater tenetur statim a conceptu abstinere ab his quæ possunt fœtui nocere.
I. Quid ultra?
R. Debet prolem ex tunc Angelo commendare.
I. Quare?
R. Quia hic sicut custodire debet matrem, ita et prolem, ne sine baptismo extinguatur.
I. Quid deinde?
R. Debet advigilare mater, ut sit semper in statu gratiæ.
I. Quare hoc?
R. Quia peccato parentum sæpe proli aliquid mali contingit.
I. Quid postmodum debet facere mater?
R. Debet concipere specialem devotionem erga Christum in Sacramento.
I. Quare hoc?
R. Quia ipse est lux illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum.
I. Qua devotione poterit colore hoc Sacramentum?
R. Illud pie suscipiendo, et lumen coram illo accendendo.
I. Quam curam debet mater post nativitatem pueri?
R. Debet curare ut mox Christo per Baptismum regeneretur.
I. Quid deinde?
R. Cum venit ad templum purificanda, pie illi prolem debet offerre.
I. Quid denique?
R. Debet prolem lactare proprio lacte si possit fieri.

Ex lectione undecima.

I. Quam curam debent habere parentes, dum proles adolescit?
R. Debent in pietate instruere.
I. Da exempla matrum proles teneras in pietate instruentium?
R. Bersabee instruxit Salomonem, Sancta Monica Augustinum, Sancta Blancha Ludovicum Regem.
I. Quare illa ætas est maxime instruenda?
R. Quia proclivis est ad vitia.
I. Quomodo ostendis, ex diversa educatione diversam vitam in pueris?
R. Patet in Isaac et Ismaele.
I. Declara.
R. Ismael fuit ferus, quia in silvis educatus, Isaac mansuetus, et tamen habuerunt eumdem Patrem.

Ex lectione duodecima.

I. Debent-ne solum instruere Parentes prolem?
R. Debent etiam illam corrigere.
I. Undenam tam multæ malæ proles?
R. Quia non corriguntur in adolescentia.
I. Qualis debet esse correctio?
R. Debet esse discreta, et non crudelis.
I. Est-ne peccatum grave non corrigere filios?
R. Est omnino grave, quia propter hoc non pauci damnantur, tam filii quam parentes.
I. Quid ultra monitionem et correctionem debent patres et matres?
R. Debent exemplum bonæ vitæ in seipsis ostendere.
I. Da hujus rei rationem.
R. Quia inefficax est monitio, si ipsimet sint malo exemplo.
I. Declara in particulari.
R. Si parens jurat, maledicit, furatur, si ebriosus est, nonnisi tales filios potest habere.
I. Quare sunt tam multi mali filii?
R. Quia sunt multi mali parentes, et filii eos imitentur.
I. Quid tandem fiet de his parentibus?
R. Mutuo sese maledicent in flammis æternis.

Ex lectione decima-tertia

I. Quam vocem debent primo discere pueri a parentibus?
R. Jesus, Maria, et deinde Salutationem Angelicam.
I. Quid postea?
R. Symbolum fidei, Orationem Dominicam, et Præcepta Dei.
I. Quid ulterius?
R. Debent instrui, ut concipiant devotionem erga Christum, erga Beatam Virginem, erga suum Angelum.
I. Quid denique?
R. Debent noveri assistere cum devotione Sacrificio, et illi ministrare.
I. Quid est cavendum inter pueros a Parentibus?
R. Ne simul nimis conversentur qui sunt diversi sexus, nec eodem lecto decumbant.
I. Quomodo docebuntur misericordiam erga pauperes?
R. Si per eorum manus eleemosynas curent dari pauperibus.
I. Qui sunt parentes qui nimium amant filios?
R. Qui propter illos non verentur Deum offendere.
I. Ostende in particulari?
R. Aliqui non curant injuste acquirere ut proles ditent, et sic se et eas perdunt.

Ex lectione decima-quarta et decima-quinta.

I. Potest-ne dissolvi Matrimonium?
R. Non potest dissolvi quoad vinculum, si sit consummatum.
I. Quare dicis, si sit consummatum?
R. Quia si non sit consummatum, potest dissolvi per ingressum et professionem Religionis.
I. Potest-ne dissolvi quoad thorum?
R. Potest ex justa causa auctoritate Ecclesiæ.
I. Quæ sunt impedimenta matrimonii?
R. Sunt multiplicia.
I. Dic communiora.
R. Consanguinitas, affinitas, compaternitas.
I. Si quis sit affinis alteri ex copula, illicita est-ne impedimentum dirimens?
R. Ita, usque ad secundum gradum.
I. Declara in particulari.
R. Si quis fornicatus fuerit cum aliqua puella, non potest ducere in uxorem ejus sororem, neque etiam ejus cognatam germanam.

Ex lectione decima-sexta.

I. Quomodo dissolvitur Matrimonium?
R. Per mortem alterius conjugis.
I. Licet-ne tunc inire alias nuptias?
R. Omnino licet.
I. Est-ne melius manere in viduitate?
R. Ex se est melius.
I. Quare?
R. Quia status viduitatis est melior matrimoniali.
I. Da exempla viduarum sanctarum.

R. Sancta Oda, S. Elisabeth filia Regis Hungariæ, S. Monica, sancta Anna vidua in templo continua.
I. Quare viduæ non debent nimis affligi de morte maritorum?
R. Quia Deus talis separationis est auctor, sicut et conjunctionis.
I. Quid ergo debet attendere vidua?
R. Beneplacitum Dei, in melius disponentis omnia.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia Deus est sponsus et tutor viduarum.
I. Quæ requiruntur ad dispositiones veræ viduæ?
R. Requiritur ut perfecto corde sit resoluta, ad inviolabiliter conservandam vidualem castitatem, idque ut perfectius serviat Deo.
I. Quare hoc?
R. Quia quæ expectant occasionem mariti, corde non sunt viduæ.
I. Da et aliam rationem?
R. Quia illæ quæ manent viduæ solum ut sint liberiores, vel ut relinquant filios divites, coram Deo non habent meritum viduitatis.
I. Quid ultra requiritur?
R. Ut orationibus in piis operibus sese addicant, nec sint discurrentes, otiosæ, verbosæ, sed a sæculo abstractæ.
I. Da exempla.
R. Pro exemplo sit eis Judith in suo Oratorio clausa, ad Deum cor effundens.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES.

EX TRACTATU IV.

DE SALUTATIONE ANGELICA.

Quæ incipit Ave Maria.

EX LECTIONE PRIMA.

I. In quo locas spem tuam post Christum.
R. In patrocinio Virginis Mariæ.
I. Quare?
R. Quia illa est Mater et Mediatrix nostra.
I. Est-ne Mater justorum, an peccatorum?
R. Est Mater utrorumque.
I. Quomodo Mater peccatorum?
R. Quia illos educit a peccato, et reconciliat Filio.
I. Quomodo Mater justorum?
R. Quia illos fovet et nutrit lacte gratiæ, sicut peccatores lacte allicit misericordiæ.
I. Qui habet devotionem erga Virginem Mariam poterit-ne perire?
R. Is qui habet veram et solidam devotionem erga illam, non poterit perire.
I. Quare?
R. Quia non potest excludi a numero filiorum Dei, qui est de filiis Mariæ.
I. Quid vocas veram et solidam devotionem erga illam?
R. Quæ imitationi virtutum ejus est conjuncta.
I. Est-ne satis quotidie Rosarium persolvere, ut dicatur quis filius devotus Virgini?
R. Non : si permaneat talis in peccatis.
I. Quid ergo ultra?
R. Oportet imitari ejus pietatem, puritatem, castitatem.
I. Quid ergo faciet talis existens in peccatis : debet-ne relinquere Rosarium?
R. Non, sed debet rogare, ut Virgo impetret sibi contritionem et conversionem.

EX LECTIONE SECUNDA.

I. Quæ est oratio Virgini gratissima?
R. Salutatio Angelica.
I. Est-ne Angelus illius auctor?
R. Non est.
I. Quare ergo dicitur Angelica?
R. Quia illius prima pars Angeli ore fuit prompta, licet auctor fuerit Spiritus sanctus.
I. Est-ne antiqua illa oratio?
R. Est plane ab initio nascentis Ecclesiæ.
I. Quare dicis esse gratissimam Virgini?
R. Quia renovat gaudium quod habuit Angelo nuntiante Incarnationem Filii.
I. Quam utilitatem ex illa percipimus?
R. Protectionem contra Satanam, et Virginis favorem.
I. Quot sunt partes illius orationis?
R. Sunt tres.
I. Quæ est prima?
R. *Ave gratia plena, Dominus tecum :* Hoc Angelus pronunciavit.
I. Quæ est secunda?
R. *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.*
I. Quis istud dixit?
R. S. Elizabeth repleta Spiritu sancto.
I. Quæ est tertia?
R. *Sancta Maria ora pro nobis peccatoribus, etc.*
I. Quis hoc addidit?
R. Ecclesia a Spiritu sancto edocta.

Ex lectione tertia.

I. Quid significat vox illa prima, *Ave*?
R. Idem est quod *Salve, gaude, lætare.*
I. Quare ad gaudium Maria excitatur?
R. Quia ineffabilis gaudii est materia Filii ejus incarnatio.
I. Dic inversis litteris *Ave.*
R. Eva.
I. Quid per hoc significatur?
R. Quod Mariæ Eva opponatur, et ejus gaudium ac benedictio Evæ dolori et maledictioni.
I. Quid significat nomen *Maria?*
R. Idem est quod *Stella Maris.*
I. Ostende quam hoc apte illi quadret?
R. Quia lucet nobis in mari hujus sæculi tenebroso instar sideris.
I. Quomodo dicitur, *Gratia plena?*
R. Quia habet excellentissimam gratiam super omnes Angelos, et super omnes Sanctos.
I. Habuit-ne illam semper?
R. Omnino habuit a sua Conceptione, quamvis et gratiæ donis semper fuerit adaucta ab Incarnatione Filii.
I. Quid est, *Dominus tecum*?
R. Hoc est, specialis Dei assistentia omni te benedictione complet.
I. Quænam est specialis illa assistentia?
R. Est assistentia totius Trinitatis.
I. Declara.
R. Quia Pater est cum illa tanquam filia : Filius cum illa tanquam Matre : Spiritus sanctus cum illa tanquam Sacrario suo ;

ex lectione quarta.

I. Quare dicitur, *Benedicta tu in mulieribus*?
R. Quia electa inter omnes mulieres, ut conciperet Filium Dei.
I. Cur adhuc?
R. Quia sustulit maledictum quod mulier primat intulit.
I. Debet-ne Maria benedici ab omni mulierum statu?
R. Omnino, et specialissime.
I. Quare debet benedici a mulieribus in conjugio?
R. Quia illis solet impetrare benedictionem pro prolibus.
I. Quare a Virginibus?
R. Quia impetrat benedictionem pro castitate.
I. Quare a viduis?
R. Quia illis impetrat solatium et protectionem.

Ex lectione quinta.

I. Quis est, *Benedictus fructus ventris tui*?
R. Christus Jesus est benedictus, et omnis benedictionis auctor.
I. Quare Jesus dicitur fructus ventris Mariæ?
R. Quia sicut sine læsione, ex arbore fructus exoritur : ita sine corruptione Christus ex Virgine.
I. Da et aliam rationem.
R. Quia Jesus fructus est vitæ quem Maria nobis dedit, oppositus illi fructui mortifero, quem Eva nobis protulit.
I. A quo est benedictus ille fructus?
R. A Deo, secundum humanam naturam, a seipso secundum divinam.
I. A quibus in æternum est benedicendus?
R. Ab Angelis, ab hominibus, ab omnibus creaturis.
I. Quam benedictionem expectamus ab eo?
R. Temporalem, spiritualem, æternam.
I. Quomodo illam consequemur?
R. Si et nos ei benedicimus ex tota anima, ex toto corde.

Ex lectione sexta.

I. Quæ est conclusio orationis ad Virginem?
R. *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc, et in hora mortis nostræ.*
I. Quomodo adjecit Ecclesia hanc clausulam?
R. In Concilio Ephesino contra Nestorium, qui negabat Mariam esse Deiparam.
I. Quomodo hæresisista condemnatur?
R. Ex ore Infantium Mariam Martem esse Dei decantantium.
I. Quare dicimus, *Ora pro nobis peccatoribus nunc?*
R. Quia quotidie, et ad pulsum cujuslibet horæ, decet hanc orationem Virgini præsentare.
I. Ad quid hoc juvat?
R. Ut meminerimus nos qualibet hora divino egere auxilio, quod per Mariam impetramus.

Ex lectione septima.

I. Quare additur, *Et in hora mortis nostræ* ?
R. Quia tunc maxime egemus auxilio Mariæ.
I. Quare tunc maxime?

R. Quia hostis urgentissime nos premit ut in desperationem inducat.
I. Quid juvabit tunc nos Maria?
R. Ipsa lucem, et solatium præbebit contra mortem et hostem.
I. Quid postmodum?
R. Ipsa felicem obitum impetrabit nobis.
I. Quid postremo accipiemus a Maria?
R. Jesum benedictum fructum ventris sui nobis post hoc exilium ostendet.
I. Potes-ne hæc declarare exemplis?
R. Plurimis : Nam S. Antonio, S. Mariæ Ogniacæ, S. Nicolao Tolentino, et aliis innumeris adfuit in morte.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU PRIMO.

DE I VITIO CAPITALI.

Ex lectione prima secunda tertia et quarta.

I. Quot enumerantur vitia capitalia?
R. Septem.
I. Dic primum.
R. Primum est Superbia.
I. Quid est Superbia?
R. Est perversæ celsitudinis inordinatus appetitus.
I. Quare vocas vitium capitale?
R. Quia est radix, initium et caput multorum peccatorum.
I. Quare superbia recensetur primum inter omnia capitalia?
R. Quia fuit primum et peccatum Angeli in cœlo, et hominis in Paradiso.
I. Qua pœna illud peccatum punit Deus?
R. Quia sectatores suos vult elevare in cœlum superbia, detrahitur illa cum ipsis ad inferos.
I. Quare superbia vocatur altissimum peccatum?
R. Quia erigit se contra Deum, usque ad ejus contemptum?
I. Quare etiam dicitur profundissimum peccatum?
R. Quia usque ad profundissima peccata mergit hominem
I. Declara id?
R. Deducit homines usque ad hæreses, et atheismum, qui est centrum peccatorum.

Ex lectione quinta.

I. Habet-ne superbia aliquas sub se species, sive filias?
R. Habet plurimas.
I. Recense aliquas?
R. Vana gloria, jactantia, ambitio, hypocrisis.
I. Quid est vana gloria?
R. Est appetitus inordinatus humanæ laudis.
I. Quid est jactantia?
R. Est inanis et stulta sui ipsius prædicatio, dicendo de se plusquam est, vel plusquam decet.
I. Est-ne gloria vana et jactantia ordinarie peccatum mortale?
R. Non est.
I. Quando ergo censetur mortalis jactantia, vel gloriatio?
R. Quando quis jactat se, vel gloriatur de peccato mortali.
I. Quando adhuc?
R. Quando redundat in grave præjudicium proximi.
I. Declara exemplo.
R. Sic Medicus imperitus jactans suam scientiam potest ægris graviter nocere.
I. Quid est ambitio?
R. Est honoris seu præeminentiæ immoderata cupiditas.
I. Est-ne illa periculosa?
R. Est omnino periculosa, si quis indignus ambiat officia vel Ecclesiastica, vel etiam Politica.
I. Quid est hypocrisis?
R. Est simulatio, qua quis se justum simulat, vel justiorem quam sit.

Ex lectione sexta et septima.

I. Dic et alias species seu filias superbiæ?
R. Arrogantia, tumor, præsumptio, despectus aliorum.
I. Quare vocas filias superbiæ?
R. Quia ex superbia tamquam matre originem ducunt.
I. Quid est arrogantia?
R. Est existimatio sui cum insolentia et temeritate conjuncta.
I. Quid est tumor?
R. Est ex arrogantia, mentis inflatio superba.
I. Quid est præsumptio?
R. Est, cum quis corde elato attentat aliquid supra vires.
I. Cuinam similes sunt qui alios contemnunt?
R. *Superbo Pharisæo qui dicebat* : Non sum sicut cæteri homines.
I. Dic et alias superbiæ filias?
R. Pertinacia, discordia, inobedientia, ingratitudo.

Ex lectione octava.

I. Est-ne superbia valde commune vitium?

R. Est omnino commune.
I. Declara.
R. Quia Nobilibus est agnata superbia, item divitibus, item in sexu muliebri illa regnat.
I. Declara ulterius?
R. Arrogantia est communis juvenibus, est etiam frequens inter doctos, imo interserit se inter pios.
I. Quomodo hoc?
R. Quia gloriari solent in doctrina sua, aut pietate.

Ex lectione nona decima et undecima.

I. Quænam sunt remedia contra superbiam?
R. Sunt multiplicia.
I. Dic primum.
R. Considerare seipsum, et propriam suam originem et vilitatem.
I. Dic secundum.
R. Considerare nos nihil habere nisi a Deo, unde in nullo possumus gloriari.
I. Dic tertium.
R. Considerare brevem finem omnium rerum hujus sæculi in morte.
I. Dic quartum.
R. Considerare pœnas futuras superborum.
I. Dic quintum.
R. Considerare maledictiones in hac vita, et in morte ipsis contingentes.

Ex lectione duodecima.

I. Quæ est virtus opposita superbiæ?
R. Est humilitas.
I. Quis eam nos primo edocuit?
R. Christus Dominus, verbo et exemplo.
I. Quomodo verbo?
R. Quando dixit beatos esse pauperes, sive humiles Spiritu.
I. Quomodo exemplo?
R. Quia tota vita sua humilitatem coluit a præsepio usque ad crucem.
I. Quæ sunt filiæ humilitatis?
R. Contemptus sui, fuga laudis, agnitio proprii peccati et propriæ infirmitatis.
I. Dic et alias?
R. Patientia in injuriis, modestia in incessu et verbis, abnegatio proprii judicii et voluntatis.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones ex tractatu ii.

DE AVARITIA.

Ex lectione prima secunda et tertia.

I. Dic secundum capitale vitium.
R. Est Avaritia.
I. Quare vocatur capitale?
R. Quia ipsa etiam est caput multorum peccatorum.
I. Quid est avaritia?
R. Est immoderatus appetitus exteriorum bonorum.
I. Quotuplex est avaritia?
R. Est duplex.
I. Declara.
R. Una opponitur justitiæ, altera liberalitati.
I. Quænam opponitur justitiæ?
R. Quando quis ex immoderata cupiditate, etiam aliena invadit, vel detinet.
I. Quænam liberalitati solum?
R. Quando quis nimis amat propria, nimis ardenter opes quærit.
I. Est-ne peccatum mortale avaritia?
R. Quando aliena quærit, vel retinet ex avaritia, solet esse mortalis.
I. Quare avaritia vocatur Idolorum servitus?
R. Quia avari solent plus amare pecuniam, quam Deum.
I. Quomodo hoc?
R. Quia ob amorem pecuniæ negligunt Deum et Divina.
I. Quorum malorum solet esse causa avaritia?
R. Perjuriorum, sacrilegiorum, homicidiorum, proditionum et multorum similium.

Ex lectione quarta, quinta, sexta, septima et octava.

I. Habet-ne avaritia multas species et filias?
R. Habet multas.
I. Enumera aliquas.
R. Obduratio et immisericordia erga inopes, inquietudo, neglectus divinorum, fiducia in rebus præsentis sæculi.
I. Dic et alias?
R. Usura, fraudulentia, mendacium, perjurium.
I. Quare vocas hæc omnia filias avaritiæ?
R. Quia ex avaritia ortum habent,

I. Sunt-ne adhuc aliæ ejus filiæ?
R. Sunt, et quidem omnium pessimæ.
I. Dic ergo totam genealogiam?
R. Fraudulenta decimatio, furtum, rapina, sacrilegium, oppressio proximi, mercenarium defraudatio, simonia.

Ex lectione nona.

I. Est-ne avaritia vitium valde commune?
R. Est omnino, quia omnis fere status et conditionis homines inficit.
I. Declara in particulari?
R. Magnates et Nobiles per avaritiam opprimunt subditos.
I. Dic ulterius?
R. Judices, Advocati, Procuratores exsugunt tenuiores.
I. Quid de Mercatoribus?
R. Ob avaritiam sæpe exponunt perilo vitam suam.
I. Quid de divitibus hujus sæculi?
R. Domum domui, agrum agro copulant ex avaritia.
I. Sunt-ne et pauperes avari?
R. Sunt multi.
I. Quomodo possunt esse avari cum non habeant?
R. Quia multi eorum ardente cupiditate licet careant facultate.

Ex lectione decima, undecima, duodecima.

I. Quænam sunt remedia contra avaritiam?
R. Sunt multiplicia.
I. Dic primum.
R. Considerare multiplices maledictiones, quæ in scriptura in avaros intorquentur.
I. Dic secundum?
R. Consideratio mortis, quando omnes opes finientur.
I. Dic tertium.
R. Consideratio hæredum ingratorum, quibus opes coacervantur?
I. Dic quartum.
R. Consideratio bonorum æternorum, ad quæ creati sumus.
I. Dic quintum.
R. Consideratio remorsuum conscientiæ et infelicis mortis in avaris.
I. Dic sextum.
R. Consideratio pœnarum futuri sæculi.

Ex lectione decima tertia.

I. Quænam virtutes opponuntur avaritiæ?
R. Sunt multæ.
I. Dic primam.
R. Liberalitas ei opponitur, quæ novit distribuere opes.
I. Dic secundam.
R. Justitia ei opponitur, quæ reddit unicuique quod suum est, nec avare concupiscit aliena.
I. Dic tertiam.
R. Misericordia et beneficentia in egenos, quæ exhaurit opes, ut in futuro thesaurizet.
I. Dic quartam.
R. Paupertas spiritus, quæ contemnit omnia præsentia, nec illis inhæret.

Catechisticæ

interrogationes et responsiones ex tractatu iii.

DE LUXURIA.

Ex lectione prima, secunda et tertia.

I. Dic tertium vitium capitale.
R. Est luxuria.
I. Quid est luxuria?
R. Est impuræ libidinis inordinatus appetitus.
I. Quare dicitur capitale vitium?
R. Quia caput est et radix plurimorum malorum et vitiorum.
I. Est-ne luxuria grave peccatum?
R. Est coram Deo et hominibus fœtidissimum.
I. Unde declarari potest ejus gravitas?
R. Ex variis vindictis a Deo propter eam immissis.
I. Quænam illæ vindictæ?
R. Diluvium, eversio Sodomæ et Gomorrhæ, et similes.

Ex lectione quarta.

I. Qui sunt gradus luxuriæ?
R. Cogitatio prava, delectatio, consensus, operis patratio, frequentatio,
I. Quid deinde sequitur?
R. Consuetudo mali operis, ac quædam quasi necessitas.
I. Quid denique?
R. Desperatio melioris vitæ, et pernicies æterna.

Ex lectione quinta, sexta et septima.

I. Habet-ne luxuria multas species, vel filias?
R. Habet plurimas.
I. Recense aliquas?
R. Fornicatio, adulterium, stuprum, sacrilegium, raptus, incestus, sodomia, peccatum contra naturam. (De his diximus in Præcepto 6).

I. Recense et alias?
R. Aspectus impudicus, turpilloquium, cantus lubricus, oscula, contactus.
I. Quid sunt omnia ista?
R. Sunt luxuriæ species imperfectæ.
I. Sunt-ne hæc peccata mortalia?
R. Sunt sæpe talia.
I. Quare?
R. Quia ordinantur ad actum perfectum luxuriæ.

Ex lectione octava.

I. Est-ne hoc vitium valde commune?
R. Est communissimum in omni statu.
I. Quare hoc dicis?
R. Quia subvertit Reges et Principes, sapientes et idiotas, mares et fœminas. Sacerdotes et Religiosos.
I. Unde hoc fit?
R. Quia naturæ nostræ libido est insita, nisi superetur.
I. Potest-ne ergo superari?
R. Omnino per auxilium Dei.
I. Dat-ne omnibus Deus auxilium istud?
R. Non negat pie petentibus.

Ex lectione nona decima et undecima.

I. Quæ sunt remedia contra hoc peccatum?
R. Sunt multiplicia.
I. Dic primum.
R. Consideratio maledictionum quas Deus in Scripturis intorquet in luxuriosos.
I. Dic secundum.
R. Consideratio fœditatis et vilitatis hujus peccati.
I. Dic tertium.
R. Consideratio indignitatis, quam inducit homini Christiano, contra ejus consecrationem et unctionem.
I. Dic quartum.
R. Consideratio remorsus conscientiæ, voluptatem fœdam subsequentis.
I. Dic quintum.
R. Consideratio mortis, judicii, et aliorum novissimorum.
I. Dic sextum.
R. Oratio fervens, cum humilitate conjuncta, ad Christum et Virginem.
I. Dic septimum.
R. Consideratio Dei ut judicis præsentis, et Angeli testis, ut non pecces.

Ex lectione duodecima.

I. Quæ est virtus opposita luxuriæ?
R. Continentia et Castitas.
I. Quis eam nos edocuit.
R. Christus et Maria ejus Mater semper Virgo.
I. Quid est continentia et castitas?
R. Est virtus sub jugo rationis refrænans impetum libidinis.
I. Quare illa dicitur Deo et Angelis grata?
R. Quia est imitatio quædam vitæ Angelicæ, cœlestis et divinæ.
I. Quomodo potest castitas conservari?
R. Oratione, jejunio, humilitate, et corporis mortificatione.
I. Quotuplex est continentia vel castitas?
R. Est triplex.
I. Ostende?
R. Est virginalis, vidualis, conjugalis.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES EX TRACTATU IV.

DE INVIDIA.

Ex lectione prima, secunda, et tertia.

I. Dic quartum vitium capitale.
R. Est invidia.
I. Quid est invidia?
R. Est tristitia de bono alterius, quia æstimatur diminuere gloriam propriam.
I. Quare dicitur vitium capitale?
R. Quia plurima vitia solet generare.
I. Quis est auctor primus invidiæ?
R. Satan.
I. Quare?
R. Quia invidit homini gratiam et gloriam in Paradiso.
I. Quare tunc ei invidit?
R. Quia homo debebat esse hæres gloriæ quam perdiderat.
I. Est-ne ergo invidia grave vitium?
R. Est plane diabolicum.
I. Cur hoc dicis.
R. Quia invidia et superbia sunt primarii characteres quibus agnoscuntur filii diaboli.
I. Quo charactere agnoscuntur Filii Dei?
R. Humilitate et charitate.
I. Quænam mala producit invidia?
R. Mala innumerabilia.
I. Dic aliqua?
R. Parricidia et fratricidia sunt ejus fructus.
I. Quomodo hoc ostendis?
R. In Cain, qui invidia fratrem occidit.
I. Da et aliud exemplum?
R. In fratribus Joseph, qui voluerunt eum occidere, et postea eum vendiderunt.
I. Da exemplum exemplorum.

R. In filio Dei, quem invidia Cruci affixit.

EX LECTIONE QUARTA.

I. Habet-ne multas invidia filias?
R. Habet plurimas.
I. Dic aliquas.
R. Odium, susurratio, detractio, judicium temerarium, prava interpretatio.
I. Dic et alias.
R. Contentio, contemptus, conspiratio, calumnia, convitium, improperium et similia.
I. Dic omnino proprie dictas filias invidiæ et ejus prosperis.

EX LECTIONE QUINTA.

I. Est-ne hoc vitium valde commune?
R. Est plane.
I. Declara.
R. Quia ubi superbia regnat, statim, etiam ibi regnat invidia.
I. Quinam ergo solent invidere?
R. Nobiles Nobilibus, docti doctis, divites divitibus.
I. Quomodo hoc fit?
R. Quia æstimant aliorum nobilitatem, vel doctrinam, vel opulentiam diminuere suam.
I. Quinam ultra ad invidiam sunt proni?
R. Opifices et artifices.
I. Quomodo id declaras?
R. Quia figulus figulum odit, faber fabrum, sutor sutorem.
I. Unde hoc fit?
R. Ex eo quod quidquid uni accidit lucti, alteri videtur decedere.

EX LECTIONE SEXTA SEPTIMA ET OCTAVA.

I. Quæ sunt remedia contra invidiam?
R. Sunt multiplicia.
I. Dic primum.
R. Consideratio maledictionum contra invidos in Scripturis.
I. Dic secundum.
R. Consideratio fraternitatis quæ debet esse inter homines, tum ob eamdem naturam, tum ob ejusdem gratiæ participationem.
I. Dic et tertium.
R. Consideratio deformitatis hujus vitii, diabolo nos similes reddentis.
I. Dic quartum.
R. Consideratio mali quod sibi invidus inducit: quia suo gladio seipsum interimit.
I. Quomodo hoc intelligis?
R. Quia invidia solet cruciare ipsum invidum vehementer.

EX LECTIONE NONA.

I. Quæ est virtus opposita invidiæ?
R. Charitas.
I. Quomodo hoc?
R. Quia ubi illa regnat, non potest regnare invidia.
I. Unde hoc ostendis?
R. Quia charitas benigna est, non æmulatur, non inflatur, non cogitat malum.
I. Quid ergo agit?
R. Reddit bonum pro malo, gaudet de profectu aliorum, adjuvat eos quantum potest.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU V.

DE GULA.

EX LECTIONE PRIMA, SECUNDA, ET TERTIA.

I. Dic quintum vitium capitale.
R. Est gula.
I. Quid est gula?
R. Est appetitus inordinatus cibi et potus.
I. Quare vocas capitale vitium?
R. Quia est mater aliorum vitiorum.
I. Est-ne grave vitium?
R. Est grave, propter mala quæ generat.
I. Quod est maximum ejus malum?
R. Quod gulosi ventrem pro Deo censeantur colere.
I. Quare hoc?
R. Quia ut ventri serviant, non curant Dei gratiam perdere.
I. Quid ultra ex gula sequitur?
R. Rixæ, perjuria, homicidia.
I. Quomodo hoc probas?
R. Quia dicit Sapiens: *Plures occidit crapula, quam gladius.*
I. Posses-ne et hoc ostendere?
R. Sunt quotidiana hac de re exempla.

EX LECTIONE QUARTA.

I. Sunt-ne multæ filiæ gulæ.
R. Sunt plurimæ.
I. Recense aliquas.
R. Inepta lætitia, multiloquium, scurrilitas, immunditia, mentis et corporis hebetudo.
I. Quare vocas filias?
R. Quia hac infœlici matre generantur.
I. Quomodo hoc ostendis?

R. Experientia nimis nota est, de multiloquio, vana lætitia, et subsequente hebetudine ex conviviis.
I. Quid vocas immunditiam?
R. Oris eructationem, fœtorem, vel etiam vomitus horrorem.

Ex lectione quinta, sexta, et septima.

I. Undenam oriuntur dicta mala?
R. Maxime ex ebrietate.
I. Est-ne illa mortale peccatum?
R. Est mortale, si sit perfecta.
I. Quomodo vocas perfectam?
R. Quando quis advertenter se rationis usu privat nimio potu?
I. Quid si quis non sit privatus totaliter?
R. Etiam potest peccare mortaliter, si periculo voluntarie se exposuit.
I. Qui sunt tales?
R. Qui magnam partem diei et noctis in poculis sumunt, an ebrietas sit secutura non curantes.
I. Contra quod præceptum peccant ebrii, sive ebriosi?
R. Contra omne.
I. Quomodo contra primum et secundum?
R. Quia Deum non curant, solentque Deum blasphemare et jurare.
I. Quomodo contra tertium?
R. Quia festos dies et officia divina solent negligere.
I. Quomodo contra quartum?
R. Quia juvenes ebriosi parentibus sunt inobedientes, et viri uxoribus rebelles.
I. Quomodo contra quintum?
R. Quia rixas et homicidia solent excitare.
I. Quomodo contra sextum?
R. Quia in libidines solent proni esse, et in turpiloquia.
I. Quomodo contra septimum?
R. Quia aliena sæpe consumunt, et debitis se onerant.
I. Quomodo contra octavum?
R. Quia solent detractionibus inter pocula vacare
I. Quomodo contra nonum et decimum?
R. Quia alienas uxores sæpe concupiscunt, resque alienas.
I. Est-ne vitium valde commune?
R. Experientia docet quam sit commune, nec est opus probare.

Ex lectione octava, nona et decima.

I. Quæ sunt remedia contra gulam?
R. Sunt plurima.
I. Dic primum.
R. Consideratio maledictionum quas incurrunt in hac vita et futura.
I. Dic secundum.
R. Consideratio abstinentiæ Christi pro gulæ peccato satisfacientis.
I. Dic tertium.
R. Consideratio Sanctorum qui crucifixerunt carnem cum concupiscentia.
I. Dic quartum.
R. Consideratio brevitatis et vilitatis, quæ in delectatione gulæ reperitur
I. Dic quintum.
R. Consideratio remorsuum conscientiæ, et incommodorum totius corporis.

Ex lectione undecima.

I. Quæ est virtus opposita gulæ?
R. Sobrietas et temperantia.
I. Quid est temperantia?
R. Est virtus cohibens appetitum ab his quæ turpiter appetuntur.
I. Quis nos eam docuit?
R. Christus Dominus.
I. Quis post ipsum?
R. Omnes sancti eam sectati sunt, et coluerunt.
I. Quid illa in nobis producit?
R. Sanitatem corporis et sanctitatem mentis.

Catechisticæ

INTERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU VI.

DE IRA.

Ex lectione prima, secunda et tertia

I. Dic sextum vitium capitale.
R. Est ira.
I. Quid est ira?
R. Si in malum accipiatur, est immoderata cupiditas vindictæ vel punitionis.
I. Quare dicis, si in malum accipiatur?
R. Quia non omnis ira est mala.
I. Quomodo hoc?
R. Sicut potest esse justa punitio et vindicta, sic et ira.
I. Declara in particulari.
R. Potest juste irasci pater filio, herus servo, præceptor discipulo.
I. Quæ ergo ira condemnatur?
R. Injusta et immoderata.
I. Est-ne hæc grave peccatum?
R. Quandoque est gravissimum, quia et in Deum et in Sanctos se erigit blasphemando.
I. Quare dicitur capitale?
R. Quia multa alia peccata generat, ut patet in homicidiis, parricidiis, et similibus.

Ex lectione quarta et quinta.

I. Sunt-ne multæ filiæ iræ?
R. Sunt plurimæ.
I. Recense aliquas.
R. Odium, indignatio, tumor, discordia, furor, crudelitas.
I. Dic et alias.
R. Clamores, minæ, contumeliæ, calumniæ, maledictiones, blasphemiæ.
I. Est-ne vitium valde commune?
R. Est omnino.
I. Quare?
R. Quia inest homini appetitus irascibilis, qui facile sine moderamine exundat.
I. Quot sunt genera iracundorum?
R. Sunt quator.
I. Dic primos.
R. Sunt qui facile ascuntur, et facile placantur.
I. Dic secundos.
R. Sunt alii, qui tarde irascuntur, sed diu iram fovent.
I. Dic tertios.
R. Sunt qui cito irascuntur, et tarde iram deponunt.
I. Dic postremos.
R. Sunt qui tarde irascuntur, et cito placantur.

Ex lectione sexta, septima et octava.

I. Quæ sunt remedia contra iram?
R. Sunt multiplicis generis.
I. Dic primum.
R. Consideratio maledictionum tam in hac, quam in futura vita in iracundos.
I. Dic secundum.
R. Consideratio malorum, quæ ingenerare solet animo, nisi evincatur.
I. Dic tertium.
R. Consideratio bonitatis et mansuetudinis divinæ ad iram deponendam nos invitantis.
I. Dic quartum.
R. Consideratio patientiæ Christi, et Sanctorum.
I. Dic quintum.
R. Consideratio fraternitatis cum proximo, quæ sæpe per iram dissolvitur.

Ex lectione nona.

I. Quæ virtus opponitur iræ?
R. Patientia
I. Quos habet actus in nobis patienta?
R. Linguam frænat, mentem gubernat, pacem custodit.
I. Da et alios ipsius actus.
R. Aliena mala æquanimiter tolerat, bonum pro malo reddit, omnem impetum animi frangit.
I. Dic et postremos ejus actus.
R. Omnem odii et indignationis scintillam extinguit, cito ignoscit, cito in gratiam recipit.

Catechisticæ

INRERROGATIONES ET RESPONSIONES

EX TRACTATU VII.

DE ACEDIA.

Ex lectione prima, secunda et tertia.

I. Dic septimum vitium capitale.
R. Est Acedia?
I. Quid est Acedia?
R. Est torpor mentis, bona inchoare, vel prosequi negligentis.
I. Quibus nominibus solet intitulari?
R. Tristitia spiritualis, tædium, indevotio, languor nominatur.
I. Est-ne Acedia peccatum mortale?
R. Est peccatum mortale, si propter illam aliqua omittantur, quæ sint ex præcepto.
I. Quare vocatur vitium capitale?
R. Quia gravia peccata solet generare.
I. Quæ peccata?
R. Dilationem pœnitentiæ, odium Dei, desperationem et omnium rerum spiritualium aversionem.

Ex lectione quarta et quinta.

I. Quænam sunt filiæ Acediæ?
R. Sunt in magno numero.
I. Dic aliquas.
R. Tepiditas, Pusillanimitas, Somnolentia, Otiositas.
I. Dic et alias.
R. Indevotio, Incuria, Ignavia, Tædium vitæ, Diffidentia.
I. Est-ne commune valde hoc peccatum?
R. Est multis commune.
I. Quomodo hoc ostendis?
R. Quia etiam eos qui pietatem sectantur, inficit.
I. Unde provenit illa?
R. Ex eo quod gratiæ divinæ non cooperemur ad fervorem nos incitanti.

Ex lectione sexta, septima et octava.

I. Quænam sunt remedia contra Acediam?
R. Sunt multiplicis generis.
I. Dic primum.
R. Consideratio maledictionis quam Deus interminatur acediosis.
I. Quænam est illa maledictio?

R. Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter.
I. Dic secundum.
R. Consideratio temporis pretiosi, quod ferventer oportet impendere æternitati.
I. Dic tertium.
R. Consideratio gravium peccatorum quæ commisimus, quæ pœnitentiæ fervorem requirunt.
I. Dic quartum.
R. Consideratio negotiatorum hujus sæculi, qui magno fervore ad res perituras feruntur.
I. Dic quintum.
R. Consideratio cruciatus in tormentis, vel gloriæ in cœlis.

Ex LECTIONE NONA.

I. Quæ est virtus opposita Acediæ?
R. Diligentia et fervor spiritualis.
I. Quas habet illa filias?
R. Promptitudinem ad divinam voluntatem, zelum gloriæ Dei, zelum salutis proximi.
I. Recense et alias.
R. Devotio in oratione, perseverentia in bono operè, amor cœlestium, sollicitudo æternorum
I. Quis hanc virtutem nos edocuit?
R. Christus Dominus a præsepio usque ad crucem,
I. Quinam post ipsum?
R. Martyres et omnes sancti exemplo et verbo.
I. Quid impetrabit illa diligentia?
R. Perseverantiam et coronam, quam nobis donet qui est benedictus in sæcula. *Amen.*

FINIS PRAXIS CATECHISTICÆ.

PRAXIS CATECHISTICA, per interrogationes et responsiones. . . 451
De Fide christiana 451
De Symbolo 453
De Spe 461
De oratione 462
De oratione Dominica 463
De Charitate 466
De Decalogo 467
De Præceptis I. Tabulæ 467
De Præceptis II. Tabulæ 470
De Sacramentis 474
De Baptismo 476
De Confirmatione 477
De Eucharistia 478
De Pœnitentiâ 480
De Indulgentiis 484
De Extremâ Unctione 485
De Ordine 486
De Matrimonio 486
De Salutatione Angelica 490
De Superbia 492
De Avaritia 493
De Luxuria 494
De Invidia 495
De Gula 496
De Ira 497
De Pigritia 498

Typ. et Lith. A. CLAVEL, 32, rue Paradis-Poissonnière, Paris.

INDICES

SUMMARIUM EX MATERIA SINGULORUM LIBRORUM

HORTUS PASTORUM ET CONCIONATORUM, sacræ doctrinæ floribus polymitus, in lectionum areolas partitur.
Divitur in tres Libros.
In primo agitur de Fide, et Symbolo Apostolorum.
In secundo de Spe, et Oratione Dominica, et Angelica Salutatione.
In tertio de Charitate, et decem Præceptis Decalogi.

CANDELABRUM MYSTICUM, septem lucernis adornatum, sacramentorum Ecclesiæ doctrinam Pastoribus, Concionatoribus, Sacerdotibus pernecessariam, illustrans.
Item, Coronæ de Lampade accendenda in Ecclesia.

TUBA SACERDOTALIS demoliens muros septem Jericho, sive vox Concionatoris destruens vitia septem capitalia, virtutesque his vitiis oppositas instruens.

VIRGA AARONIS FLORENS, hoc est, directio vitæ Sacerdotalis ex sanctorum Patrum præsertim Caroli Borromæi documentis, omnibus Sacerdotibus, tam in sæculo, quam in religione agentibus perfectionis stimulus.

COLLATIONES aliquot de munere Pastorali, seu Pontificio.

SUMMARIUM RESOLUTIONUM CASUUM CONSCIENTIÆ, singulis Pastoribus et Confessariis pernecessarium, ex præceptis Decalogi, Sacramentis Ecclesiæ et vitiis capitalibus expressum.

HORTUS PASTORUM

INDEX TRACTATUUM LECTIONUM ET PROPOSITIONUM, *HORTI PASTORUM*

EX LIB. I.

TOMUS I.

TRACTATUS PRIMUS.

DE FIDE CHRISTIANA, ET ILLIS QUÆ AD ILLAM SPECTANT.

Lectio 1. — *De nomine Christiani.*
Prop. 1. Docet diversa fuisse nomina Fidelium. 2
Prop. 2. Diversa nomina Religiosorum non derogare nomini Christiano. 4
Prop. 3. Quomodo nomen hoc Christianus multos animarit in tormentis. 5

Lectio 2. — *De obligatione Christiani.*
Prop. 1. Docet quomodo nomen Christianum nos obliget ad gratitudinem erga Deum. 5
Prop. 2. Quod sicut hæredes sumus nominis Christi, ita et eum imitari debemus. 6
Prop. 3. Multos tantum esse nomine Christianos, paucos merito vitæ. 7

Lectio 3. — *De signo Christianorum.*
Prop. 1. Signum Christiani esse signum Crucis. 8
Prop. 2. Varias proponit utilitates ex hoc signo redundantes. 9
Prop. 3. Quomodo sit efficax contra dæmonis virtutem. 10

Lectio 4. — *De Fide Christiana.*
Prop. 1. Docet quid sit Fides. 11
Prop. 2. Ad Fidem requiri quoddam lumen speciale. 12
Prop. 3. Huic lumini ex parte intellectus adjungi pium affectum ex parte voluntatis. 13
Prop. 4. Jungi solere vocationem externam. 14

Lectio 5. — *De firmitate et integritate Fidei.*
Prop. 1. Docet quomodo Fides debeat esse firma. 16

Prop. 2. Quomodo debeat esse integra. 18
Prop. 3. Quomodo etiam se debeat ad traditionem extendere. 19
Lectio 6. — *De hæresi, vitio Fidei opposito.*
Prop. 1. Quam grave malum sit hæresis. 24
Prop. 2. Quomodo ducat sæpè ad Atheismum. 25
Prop. 3. Quomodo pestilens sit malum. 26
Lectio 7. — *De origine hæreseon.*
Prop. 1. Hæreses originem duxisse à Cain. 29
Prop. 2. Hæresim nunquam esse primum peccatum in homine. 30
Prop. 3. Deum justè hæreses permittere. 32
Lectio 8. — *De Apostolis Fidei fundatoribus.*
Prop. 1. Fidei primos fundatores fuisse Apostolos. 33
Prop. 2. Quare illitteratos et ignobiles elegerit Christus. 35
Prop. 3. Illos fundasse fidem non solùm prædicatione, sed et sanguine. 37
Prop. 4. Ecclesiam quoque novam in novo orbe sanguine fidelium fundari. 40
Lectio 9. *De Symbolo Apostolorum.*
Prop. 1. Docet Apostolos hoc Symbolum composuisse. 41
Prop. 2. Articulos Symboli ab hæresibus ordine quodam impugnatos. 43
Prop. 3. Utilem esse Christiano frequentem Symboli recitationem. 44

TRACTATUS II.

EXPLICATIO PRIMÆ PARTIS SYMBOLI.

Lectio 1.

Prop. 1. Docet naturaliter cognosci Deum esse. 47
Prop. 2. Non posse cognosci à nobis quid sit. 48
Item, explicat attributa divina: æternitatem, immensitatem, scientiam, omnipotentiam, providentiam, prædestinantem et reprobantem misericordiam, justitiam.
ARTICULUS 1. — *Credo in Deum.*

Lectio 2.

Prop. 1. Docet Deum unum esse in natura. 66
Prop. 2. Trinum esse in personis. 67
Prop. 3. Trinitatis mysterium credendum esse, non scrutandum. 68
Lectio 3. — *Continet explicationem particularem verborum primi Articuli.*
Credo in Deum, Patrem omnipotentem.
Prop. 1. Quid significet *Credo.* 69
Prop. 2. Quid sit credere in Deum. 71
Prop. 3. Continet explicationem vocis *Patrem.* 71
Prop. 4. Continet explicationem vocis *Omnipotentem.* 73
Lectio 4. — *De creatione cœli et terræ.*
Prop. 1. Docet creationem esse primum effectum potentiæ Dei. 74
Prop. 2. Deum sola bonitate sua inductum ad creandum. 75
Prop. 3. Beneficium creationis mire nos Deo obligare. 76
Lectio 5. — *De creatione Angelorum.*
Prop. 1. Docet Angelos creatos primo die in gratia. 78
Prop. 2. Numerum Angelorum superare numerum hominum. 78
Prop. 3. Deum per Angelos hæc inferiora regere. 79
Lectio 6. — *De custodia Angelorum.*
Prop. 1. Docet varia esse beneficia corporalia Angelorum erga nos. 81
Prop. 2. Declarat beneficia eorum spiritualia. 82
Prop. 3. Beneficia specialia erga castitatis sectatores. 84
Lectio 7. — *Quando inchoet et finiatur Angelica custodia.*
Prop. 1. Docet inchoare à nativitate nostra. 85
Prop. 2. In morte hanc nobis maximè opportunam esse. 86
Prop. 3. Etiam post mortem durare. 86
Lectio 8. — *De creatione hominis.*
Prop. 1. Docet hominem creatum ad imaginem Dei. 87
Prop. 2. Creatum fuisse in gratia et justitia. 88
Prop. 3. Creatum cum perfecta scientia et dominio. 90
Prop. 4. Hominem, si non peccasset, fore immortalem. 91

TRACTATUS III.

Explicatio articulorum spectantium ad secundam Trinitatis personam. 94
Lectio 1. — *Hæc lectio est introductoria.*
Primò, docet magnum esse mysterium Incarnationis. 94
Secundò, fructuosam esse ejus frequentem considerationem. 95
Lectio 2. — *De necessitate Incarnationis.*
Prop. 1. Docet legem naturæ fuisse insufficientem ad salutem. 96
Prop. 2. Legem Moysis etiam fuisse insufficientem. 97
Prop. 3. Gratiam Christi fuisse necessariam. 97
Lectio 3. — *De causa Incarnationis.*
Prop. 1. Docet non fore Incarnationem nisi fuisset peccatum. 98
Prop. 2. Convenienter secundam personam incarnari. 101
Prop. 3. Dilectionem Dei causam fuisse Incarnationis. 104
Lectio 4. — *De perfecta satisfactione Christi.*
Prop. 1. Docet cur potius hominem liberarit quam Angelum. 103
Prop. 2. Nullum præter Christum potuisse satisfacere pro peccato. 105
Prop. 3. Christum perfecte satisfecisse. 105
Lectio 5. — *De dignitate hominis ob Incarnationem.*
Prop. 1. Docet humanam naturam non potuisse altius sublevari. 107
Prop. 2. Hominis beatitudinem perfectionem accepisse per Incarnationem. 108
Prop. 3. Totum universum quamdam dignitatem ex Incarnatione sortiri. 108
Lectio 6. — *De desideriis SS. Patrum.*
Prop. 1. Docet Incarnationem ardenter ab eis petitam. 109

Prop. 2. Convenienter tamen dilatam. 112
Prop. 3. Convenientissimo tempore illam factam. 114

Lectio 7.
Articulus 2. — *Et in Jesum Christum.*
De nomine Jesu. 113
Prop. 1. Docet Jesus esse nomen proprium. 113
Prop. 2. Illud impositum à Patre. 114

Lectio 8. — *De dignitate nominis Jesu.*
Prop. 1. Docet reliqua nomina Christi in illo comprehendi. 116
Prop. 2. Esse titulum gloriosum Christo. 119

In festo Nominis Jesu, Thema.
Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. 120
In eodem festo. In sole posuit tabernaculum suum. 122

Lectio 9. — *De hoc nomine* Christus. *Et in Jesum Christum.*
Prop. 1. Docet Christum nominari, quia unctus ut Sacerdos. 125
Prop. 2. Quia unctus ut Rex. 125
Prop. 3. Quia unctus ut Propheta. 127

Lectio 10. — *De dominio Christi ; Filium ejus unicum Dominum nostrum.*
Prop. 1. Docet Christum esse Filium Dei, naturalem, unigenitum. 128
Prop. 2. Multis titulis esse Dominum nostrum. 129

Lectio 11. — *De Conceptione Christi.*
Articulus 3. — *Qui conceptus est de Spiritu sancto.*
Prop. 1. Docet quare Conceptionem Christi præcesserit Annuntiatio Angeli. 131
Prop. 2. Illam factam fuisse statim per consensum Virginis. 133
Prop. 3. Multa miracula concurrere in illa Conceptione. 134
Prop. 4. Conceptionem factam virtute Spiritus sancti. 136

Lectio 12. — *De Christi Nativitate. Qui natus est de Maria Virgine.*
Prop. 1. Quare natus est in Bethleem. 138
Prop. 2. Quare reclinatus in præsepio. 139
Prop. 3. Cur elegerit tale tempus Nativitatis suæ. 141
Lectio 13. — *De fructu Nativitatis Christi.*
Prop. 1. Docet quomodo per eam fides nostra perficiatur. 142
Prop. 2. Quomodo spes nostra perfectionem accipiat. 144
Prop. 3. Quomodo charitas et amor per illam in nobis augeatur. 145
Pro die Nativitatis Domini: Quis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, et deosculer te, et jam nemo me despiciat. Cant. 8. 146
Thema : Apparuit gratia Salvatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem, etc. 148

Lectio 14. *Natus ex Maria Virgine. De Virginitate Mariæ.*
Prop. 1. Docet Mariam esse Virginem ante partum. 150
Prop. 2. Mansisse in partu. 150
Prop. 3. Mansisse Virginem post partum. 152

Lectio 15. — *De modo Nativitatis ex Virgine.*
Prop. 1. Docet quomodo Nativitas Christi fuerit sine Matris dolore. 153
Prop. 2. Quomodo summo cum illius gaudio. 153
Prop. 3. Quomodo summa cum puritate puerperæ. 155
Lectio 16. Articulus IV. — *Passus sub Pontio Pilato. De 5 Myster. dolorosis. De 1 Mysterio.* 156
Prop. 1. Docet cur Christus in horto passionem inchoarit. 157
Prop. 2. Quomodo ibi angustiatus sudarit. 158
Prop. 3. An ille sudor fuerit miraculosus. 160
Lectio 17. — *De Flagellatione, 2 Mysterio doloroso.*
Prop. 1. Quomodo flagellatio Christi injusta fuerit et ignominiosa. 161
Prop. 2. Quomodo fuerit crudelissima. 163
Prop. 3. Quomodo facta fuerit ad columnam. 164

Lectio 18. — *De 3 Mysterio doloroso.*
Prop. 1. Docet cur Christus voluerit corona spinea coronari. 165
Prop. 2. Quàm acerbos illi intulerit dolores. 166
Prop. 3. Quare coronæ arundo et purpura adjuncta fuerint. 167

Lectio 19. — *De 4 Mysterio doloroso.*
Prop. 1. Docet quomodo crucis bajulatio gravis fuerit Christo. 170
Prop. 2. Explicat prophetias et figuras de illa. 172
Prop. 2. Ostendit cuilibet Christiano bajulandam crucem. 174

Lectio 20. — *De 5 Mysterio doloroso.*
Prop. 1. Docet Mysteria contenta in cruce Christi. 177
Prop. 2. Quam acerbos tulerit dolores in crucifixione. 179
Prop. 3. Quomodo elevatio hæc in crucem figurata fuerit. 181

Lectio 21. — *De morte Christi.*
Prop. 1. Quomodo Christus quando voluit mortuus sit. 183
Prop. 2. Quare inclinato capite sit mortuus. 184
Prop. 3. Quomodo mortuo latus apertum sit. 186
Surge, propera amica mea, speciosa mea, et veni, columba mea, in foraminibus petræ, in caverna maceriæ. 186
De vulneribus manuum. 187
De vulneribus pedum. 188
De vulnere lateris. 88
Lectio 22. — *Et sepultus est. De sepultura Christi.*
Prop. 1. Docet esse juris naturæ mortua corpora honorifice sepelire. 189
Prop. 2. Quomodo Christi sepultura fuerit honorificata. 192
Prop. 3. Gloriam sepulchri oriri ex ipso corpore Christi. 194
Lectio 23. Articulus 5. *Descendit ad inferos. De descensu Christi ad Limbum.*
Prop. 1. Docet animam Christi realiter descendisse ad inferos. 195

Prop. 2. Docet Christum descendisse ad locum purgatorii. 196
Prop. 3. Docet Christum ad inferos damnatorum non descendisse. 197

Lectio 24. — *Tertia die resurrexit a mortuis. De Christi Resurrectione.*

Prop. 1. Docet Resurrectionem Christi esse unum ex primis articulis fidei. 197
Prop. 2. Quomodo tertia die resurrexit et qua hora. 199
Prop. 3. Docet Christum resurrexisse cum corporis integritate. 200
De cicatricibus Christi resurgentis. 201

Lectio 25. — *De fructu Resurrectionis.*

Prop. 1. Docet quomodo cœlum et terram lætificaverit. 203
Prop. 2. Docet quomodo fidem et spem nostram confirmaverit. 204
Prop. 3. Quomodo propter justificationem nostrum resurrexerit. 207

Lectio 26. — *De apparitionibus Christi resurgentis.*

De prima apparitione. 209
De secunda apparitione. 210
De tertia apparitione. 211
De quarta apparitione. 211
De quinta apparitione. 212
De sexta apparitione. 213
De aliis apparitionibus 216

ARTICULUS 6. *Ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Dei Patris.*

Lectio 27. — *De Ascensione Christi.*

Prop. 1. Docet Christum cum triumpho ascendisse. 218
Prop. 2. Docet locum, tempus et modum Ascensionis ejus. 218
Prop. 3. Docet quem fructum ex ejus Ascensione habeamus. 219
Descriptio triumphi Christi in Ascensione ex Isaia per modum dialogi inter Christum et angelos. 219
Descriptio similis ex Psalmista. 221

ARTICULUS VII. — *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.*

Lectio 29. — *De Christo Judice.*

Prop. 1. Docet esse aliquod particulare judicium in morte. 226
Prop. 2. Ultra illud convenienter fieri aliud universale. 228
Prop. 3. Docet quo loco et tempore illud fiet. 229
Lectio 29. *De signis antecedentibus judicium, primo de Antichristo.* 231
Declaratur hac lectione Nativitas Antichristi. 231
Malitia Antichristi, doctrina Antichristi. 232
Imperium Antichristi. Mors Antichristi. 233
De Enoch et Elia præcursoribus judicii. 234
Lectio 30. — *De signis terribilibus judicium præcedentibus. Agit hæc lectio primo de signis in sole, luna et stellis.* 236
Secundo de apparitione crucis. 238
Lectio 31. — *De illis qui comparebunt in judicio.*
Prop. 1. Docet omnes homines comparaturos. 239
Prop. 2. Malos a bonis separandos. 239
Prop. 3. Inter bonos ordinem etiam quemdam fore. 240
Lectio 32. — *De examine futuri judicii.*
Hæc lectio docet examinanda merita et demerita peccata occulta et aliena, dona et beneficia. 241
Lectio 33. — *De sententia Judicis.*
Explicatio sententiæ pro electis : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod paratum est vobis a constitutione mundi. 244
Lectio 34. *Explicatio sententiæ pro reprobis : Ite maledicti in ignem æternum.* 247
De æternitate ignis. 249

TRACTATUS IV.

EXPLICATIO ARTICULORUM SPECTANTIUM AD TERTIAM TRINITATIS PERSONAM.

ARTICULUS 8. — *Credo in Spiritum sanctum.*

Lectio 1. — *De persona Spiritus sancti.*

Prop. 1. Docet Spiritum Sanctum æqualem esse Patri et Filio. 252
Prop. 2. A Patre Filioque procedere. 254
Prop. 3. Hunc esse Spiritum vivificantem. 255
Concio moralis de Spiritu S. pro die Pentecost. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Psalm. I, 4. 258
Lectio 2. — *De apparitione Spiritus sancti.*
Prop. 1. Docet apparuisse in forma columbæ. 260
Prop. 2. Apparuisse in specie nubis. 262
Prop. 3. Apparuisse in specie ignis. 264
Gratia Spiritus Sancti significata per aquam. 264
Gratia Spiritus Sancti significata per rorem. 264
Gratia Spiritus Sancti significata per vinum. 265
Gratia Spiritus Sancti significata per pluviam. 265
De linguis igneis. 265

ARTICULUS IX. *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* 266

Lectio 3. — *De diversa acceptione Ecclesiæ.*
Prop. 1. Docet Ecclesiam aliquando accipi ut complectitur omnes fideles ab initio sæculi. 267
Prop. 2. Sæpius accipi pro Ecclesia novi Testamenti : agitque de ejus differentia a veteri. 268
Prop. 3. Docet illam semper manifestam fuisse et visibilem. 269
Lectio 4. — *De variis nominibus quæ Scriptura tribuit Ecclesiæ.* 270
Lectio 5. *De unitate Ecclesiæ.*
Prop. 1. — Docet esse unam Ecclesiam, etiam ab initio mundi. 272
Prop. 2. Quomodo sit una Ecclesia novi Testamenti. 272

Prop. 3. Quomodo Ecclesia Lutheri aut Calvini non sit una. 275
Lectio 6. — *De sanctitate Ecclesiæ.*
Prop. 1. Docet cur Ecclesia dicatur sancta. 276
Prop. 2. Docet in Ecclesia etiam impios contineri. 278
Lectio 7. — *De Ecclesiæ universitate, à qua dicitur Catholica.*
Declarat hæc Lectio multas rationes ob quas Catholica dicitur. 280
Lectio 8. — *Declarat hæc Lectio quare Ecclesia dicatur Apostolica.* 282
Lectio 9. — *Declarat hæc Lectio quare Ecclesia dicatur Romana.* 284
Litteræ Rodulphi Maximiliani ad summum pontificem. 286
Lectio 10. — *Credo Sanctorum Communionem.*
Prop. 1. Docet quid sit hæc Sanctorum Communio. 288
Prop. 2. Docet malos etiam de hac participare. 290
Prop. 3. Docet animas purgatorii hac juvari. 290
Oratio habita coram Illustrissimo Cameracensi.
Thema. Ecce motus factus est magnus in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus. (Matth. 8.)
Declarat hæc Oratio, quomodo Ecclesiæ navis sit semper passa fluctus, sed illos semper superavit. 299

Articulus X. — *Credo remissionem peccatorum.*
Lectio 11.
Prop. 1. Docet omne peccatum remitti. 293
Prop. 2. Docet sæpius iterata remitti. 297
Prop. 3. Docet non remitti unum sine alio. 298
Lectio 12. — *De incertitudine remissi peccati.*
Prop. 1. Docet neminem scire se in gratia esse, sibique remissa peccata, nisi ex speciali relatione. 299
Prop. 2. Docet hominem posse habere probabilem quamdam certitudinem de sua gratia. 300
Prop. 3. Docet neminem, licet sciret se justificatum certo, posse scire se perseveraturum in justitia. 301

Articulus XI. — *Credo carnis resurrectionem.*
Lectio 13. — *De Resurrectione mortuorum.*
Prop. 1. Docet ex Scripturis veritatem resurrectionis. 302
Prop. 2. Quam facilis sit Deo hæc resurrectio. 303
Prop. 3. Per illam animatos fuisse sanctos. 304
Lectio 14. — *Quomodo idem corpus resurgat.*
Prop. 1. Docet idem numero corpus resurgere. 305
Prop. 2. Illud corpus resurgens mutari in qualitatibus. 306
Prop. 3. Corpora hic vitiosa ibi fore perfectissima. 307
Lectio 15. — *De circumstantiis Resurrectionis.*
Prop. 1. Docet quomodo hanc resurrectionem præcedet tuba. 308
Prop. 2. Quis locus resurrectionis futurus sit. 309
Prop. 3. Quo tempore futura sit resurrectio. 310

Articulus XII. — *Credo vitam æternam.*
Lectio 16. — *De vita beata.*
Prop. 1. Docet omnes nos creatos esse ad æternam vitam. 310
Prop. 2 Deum ad ejus desiderium dupliciter nos impellere. 311
Prop. 3. Docet Deum dare nobis auxilia sufficientia ad illam. 313
Lectio 17 et ultima.
In quo consistat vita æterna.
Prop. 1. Docet consistere in visione Dei. 314
Prop. 2. In amore et fruitione Dei. 316
Prop. 3. In perpetua quadam laude Dei. 317

INDEX TRACTATUUM, LECTIONUM

PROPOSITIONUM HORTI PASTORALIS,

EX LIBRO II.

TRACTATUS PRIMUS.

DE SPE.

Lectio 1.
De variis titulis et nominibus spei. 321
Lectio 2. — *De effectibus spei.*
Prop. 1. Docet spem dare vires ad currendam viam Dei. 323
Prop. 2. Docet spem consolari animam in afflictionibus. 326
Prop. 3. Docet spem in morte tollere omnem anxietatem. 328
Lectio 3. — *De spe vana mundi et ejus defectibus.*
Prop. 1. Docet fallaciam spei mundanæ. 330
Prop. 2. Docet spem illam hominem in finem deserere. 333
Lectio 4. — *Explicat hæc lectio singulas partes definitionis spei.* 335
Lectio 5. — *De meritis quibus spes firmatur.*
Prop. 1. Docet bona opera mereri vitam æternam. 339
Prop. 2. Licitum esse operari ob mercedem æternam. 340
Prop. 3. Posse poni fiduciam in meritis. 342
Lectio 6. — *De perseverantia spem firmante.*
Prop. 1. Docet firmari spem per perseverantiam finalem. 344
Prop. 2. Docet illam non à nobis, sed à Deo pendere. 346

Prop. 3. Cum dono perseverantiæ hominem finaliter non excedere. 348
Prop. 4. Dari aliqua signa probabilia electionis et perseverantiæ. 350
Applausus sacer animæ religiosæ. 352
Lectio 7. — *De timore juncto spei.*
Prop. 1. Docet multipliciter timorem dividi. 353
Prop. 2. Docet timorem servilem non esse vitiosum. 355
Prop. 3. Docet timorem non repugnare spei. 357
Lectio 8. — *De desperatione opposita spei.*
Prop. 1. Docet desperationem inter gravissima peccata censeri. 360
Prop. 2. Docet esse periculosissimum omnium peccatorum. 362
Prop. 3. Exhortatio ex D. Chrysostomo ad desperantes. 364
Lectio 9. — *De præsumptione opposita spei.*
Prop. 1. Docet quid sit præsumptio, et quàm grave peccatum. 365

TOMUS II.

TRACTATUS II.
DE ORATIONE.

Lectio 1. — *Explicat definitionem orationis.*
Lectio 2. — *De loco orationis.*
Prop. 1. Docet omnem locum orationi aptum esse. 1
Prop. 2. Docet in templis consecratis acceptionem esse Deo. 2
Lectio 3. — *De tempore orationis.*
Prop. 1. Docet omne tempus orationi aptum esse. 9
Prop. 2. Docet congruum esse maximè tempus matutinum. 10
Prop. 3. Docet tempus vespertinum sive nocturnum. 13
Lectio 4. — *De oratione publica in calamitate generali facienda.*
Prop. 1. Docet recurrendum ad orationem in afflictionibus. 15
Prop. 2. Docet tria Dei flagella oratione avertenda. 18
Lectio 5. — *De oratione pro peste.*
Prop. 1. Docet Deum ob peccata pestilentiam immittere. 20
Prop. 2. Docet precibus publicis illam avertendam. 21
Lectio 6. — *De oratione pro bello.*
Prop. 1. Docet bellum flagellum esse gravissimum. 22
Prop. 2. Docet flagellum istud oratione depellendum. 25
Prop. 3. Ostendit efficaciam orationis contra hostes. 27
Lectio 7. — *De oratione pro fame et sterilitate.*
Prop. 1. Docet quomodo fame peccata Deus puniat. 30
Prop. 2. Docet quomodo oratio efficax sit contra hoc flagellum. 22
Prop. 3. Quomodo Sanctorum invocatio opportuna ad id fiat. 34
Lectio 8. — *De conditionibus bonæ orationis.*
Explicat aliquot conditiones ad efficaciam orationis requisitas. 41
De multiplici attentione. 44

TRACTATUS III.
DE ORATIONE DOMINICA.

Lectio 1. — *De excellentia Orationis dominicæ.*
Prop. 1. Docet hanc orationem omnium excellentissimam esse. 46
Prop. 2. Declarat ejus fœcundam brevitatem et fructum. 48
Lectio 2. — Explicat verba illa præambula: *Pater noster qui es in cœlis.*
Quid vox *Pater*. 50
Fructus illius vocis, *Pater*. 52
Quid vox *noster?* 52
Quid vox *qui es?* 53
Qui es *in cœlis?* 53
Lectio 3. — Explicat primam petitionem. *Sanctificetur nomen tuum.* Docet variis modis sanctificari nomen Dei. 55
Lectio 4. — Explicat secundam petitionem: *Adveniat regnum tuum.*
Prop. 1. Docet peti hic regnum gratiæ. 59
Prop. 2. Docet peti regnum gloriæ. 61
Prop. 3. Docet peti ut adveniat regnum perfectissimum Christi. 63
Lectio 5. — Explicat tertiam petitionem: *Fiat voluntas tua.*
Prop. 1. Docet peti hic ut fiat voluntas signi. 65
Prop. 2. Docet peti ut fiat ad imitationem angelorum. 67
Prop. 3. Explicat quomodo etiam petatur fieri voluntas beneplaciti. 68
Lectio 6. — Explicat quartam petitionem: *Panem nostrum quotidianum*, etc.
Lectio 7. — *De pane spirituali.*
Prop. 1. Docet nomine panis omnem cibum animæ intelligi. 74
Prop. 2. Docet quis sit panis et cibus animæ. 75
Prop. 3. Docet peti etiam hic panem Eucharistiæ. 76
Lectio 8. — Explicat petitionem quintam: *Et dimitte nobis debita nostra.*
Prop. 1. Docet peti hinc remissionem venialium. 79
Prop. 2. Docet peti etiam remissionem mortalium. 80
Prop. 3. Aliis docet dimittendum, ut nobis dimittatur. 83
Lectio 9. — Explicat petitionem sextam: *Et ne nos inducas in tentationem.*
Prop. 1. Docet nos non posse liberari ab omni tentatione. 85
Prop. 2. Docet nos petere ut non superemur à tentatione. 88
Lectio 10. — *Tractat de remediis contra tentationes.* 89
Lectio 11. — Explicat ultimam petitionem: *Sed libera nos à malo.*
Prop. 1. Docet quomodo hic petamus liberari à maligno. 99

Prop. 2. Docet omnes tam bonos quàm malos gerere id debere. 104
Prop. 3. Docet petitionem hanc recte intelligi de malo pœnæ. 108

TRACTATUS IV.

DE SALUTATIONE ANGELICA.

Lectio 1. — *De Virginis Mariæ patrocinio.*
Prop. 1. Docet spem nostram in Virgine recte locari. 110
Prop. 2. Docet devotionem erga Virginem esse prædestinationis signum. 113
Prop. 3. Docet hanc devotionem debere imitationi esse junctam. 116

Lectio 2. — *De Salutatione angelica.*
Explicat excellentiam illius Salutationis. 118
Lectio 3. — De prima parte Salutationis angelicæ.
Ave Maria. 122
Gratia plena. 127
Dominus tecum. 129
Lectio 4. — De secunda parte Salutationis Angelicæ. *Benedicta tu in mulieribus.* 131
Lectio. 5. — Explicat hæc verba : *Et benedictus fructus ventris tui.* 138
Lectio 6. — De tertia parte Salutationis angelicæ. *Sancta Maria, ora pro nobis peccatoribus*, etc. 142
Lectio 7. — *Et in hora mortis nostræ.* 144

INDEX TRACTATUUM, LECTIONUM

PROPOSITIONUM HORTI PASTORUM.

EX LIBRO III.

TRACTATUS I.

DE CHARITATE.

Lectio 1. — *De excellentia charitatis.*
Prop. 1. Docet charitatem inter dona Dei primatum tenere. 150
Prop. 2. Inter theologicas virtutes excellere. 152
Prop. 3. Esse formam virtutum, et fontem meritorum. 154
Lectio 2. — *De duplici præcepto charitatis.*
Prop. 1. Docet duplici præcepto totam legem comprehendi. 156
Prop. 2. Explicat mandatum charitatis de diligendo Deo. 151
Prop. 3. Quomodo diligendus sit ex toto corde. 159
Prop. 4. Quomodo dignosci possit in nobis amor Dei. 163
Lectio 3. — *De 2 charitatis præcepto.*
Prop. 1. Docet charitatis præcepto dilectiodem proximi contineri. 166
Prop. 2. Etiam dilectionem inimici comprehendi. 169

TRACTATUS II.

DE DECEM PRÆCEPTIS DECALOGI.

Lectio 1. — *De obligatione legis Decalogi.*
Prop. 1. Docet conveniens fuisse Deum dare hanc legem. 173
Prop. 2. Illam obligare etiam populum Christianum. 176
Prop. 3. Illius præcepta non esse impossibilia. 178
Lectio 2. — *De fructibus legis Decalogi.*
Prop. 1. Docet esse frœnum à malo coercens. 180
Prop. 2. Benedictionem spiritualem et temporalem afferre. 184
Prop. 3. Afferre benedictionem æternam. 185

TRACTATUS III.

Lectio 1.—De 1 Decalogi præcepto : *Non habebis deos alienos coram me.*
Prop. 1. Explicat quid hoc præcepto contineatur. 188
Prop. 2. Quid hoc mandato vetetur. 190
Lectio 2. — *De Superstitione.*
Prop. 1. Explicat varia peccata quæ committuntur per superstitionem. 194
Prop. 2. Docet religiosum esse agnum cereum deferre. 197
Prop. 3. Divinationem hic esse prohibitam. 198
Prop. 4. Maleficium et veneficium reprobat. 202
Lectio 3. — *De altera parte præcepti.*
Prop. 1. Docet hic idola prohiberi. 205
Prop. 2. Non prohiberi sacras imagines. 206
Prop. 3. Ostendit fructum imaginum. 207
Lectio 4. — *De Reliquiis Sanctorum;*
Prop. 1. Docet earum cultum hic non prohiberi. 211
Prop. 2. Respondet ad aliquas objectiones. 217
Lectio 5. — De 2 Præcepto:
Non assumes nomen Domini tui in vanum.
Prop. 1. Docet quandoque licitum esse juramentum. 219
Lectio 6. — *De conditionibus juramenti.*
Prop. 1. — Conditio 1 juramenti est, ut fiat cum veritate. 221
Prop. 2. Conditio 2 juramenti est, ut fiat cum justitia. 225
Prop. 3. Conditio tertia juramenti est, ut fiat cum judicio. 226
Lect. 7. — *De variis contra hoc præceptum peccatis.*
Lectio 8. — De tertio præcepto : *Memento ut diem Sabbati sanctifices.*
Prop. 1. Docet Sabbati observationem esse ab initio mundi. 234
Prop. 2. Renovatam fuisse tempore Moysis.
Prop. 3. Sabbatum recte mutatum esse in Dominicam. 236
Lectio 9. — *De variis modis sanctificandi Sabbatum nostrum sive dominicum diem.* 238
Lectio 10. — *De variis hominum generibus hoc præceptum transgredientibus.* 244

TRACTATUS IV.

DE PRÆCEPTIS SECUNDÆ TABULÆ.

Lectio 1. — De quarto præcepto : *Honora patrem et matrem, etc.*
Prop. 1. Docet in quo consistat honor. 248
Prop. 2. Hunc honorem perdurare etiam post mortem. 253
Prop. 3. Explicat benedictionem obedientiæ promissam. 255
Lectio 2 — *De honore debito Sacerdotibus sive Patribus spiritualibus.* 256
Lectio 3. — *De honore debito senioribus et dominis.* 262
Lectio 4. — *De honore debito Principibus et Magistratibus.*
Lectio 5. — De quinto præcepto : *Non occides.*
Prop. 1. Docet solum prohiberi injustam occisionem. 271
Prop. 2. Homicidium esse gravissimum inter peccata in proximum. 275
Prop. 3. Homicidium eo gravius esse quo persona est conjunctior. 278
Lectio 6. — *De variis peccatis contra hoc præceptum.* 282
Lectio 7. — *Bulla Clementis VIII contra duellantes.* 288
Lectio 8. — De sexto præcepto : *Non mœchaberis.*
Prop. 1. Docet fornicationem esse peccatum mortale. 290
Prop. 2. Fugiendam esse ob turpitudinem. 291
Prop. 3. Ob infamiam et vermem. 294
Prop. 4. Respondet ad aliquas objectiones. 297
Lectio 9. — *De Adulterio.*
Prop. 1. Docet quam grave peccatum sit. 299
Prop. 2. Tractat de pœnis adulterorum. 301
Lectio 10. — *De incestu.*
De stupro. 304
De sacrilegio. 307
Lectio 11. — *De peccato contra naturam.* 307
Lectio 12. — De septimo præcepto. *Non furtum facies.*
Prop. 1. Docet furtum esse peccatum mortale ex genere suo. 310
Prop. 2. Inducere obligationem restitutionis. 312
Prop. 3. Prohiberi hic omnes species furti. 316
De negationibus. 317
Lectio 13. — *De variis hominum generibus contra hoc præceptum peccantibus.*
Lectio 14. De octavo præcepto : *Non falsum testimonium dices.*
Prop 1. Docet falsum testimonium esse peccatum detestandum. 326
Prop. 2. Docet prohiberi hic quoque omne falsum judicium. 329
Prop. 3. Prohiberi omnem falsitatem advocatorum et procuratorum. 333
Lectio 15. — *De temerario judicio.*
Prop. 1. Docet quomodo hic prohibeatur. 335
Prop. 2. Quomodo sit peccatum mortale. 337
Prop. 3. Agit de remediis temerarii judicii. 339
Lectio 16. — *De aliis peccatis contra hoc præceptum, præsertim de mendacio.* 341
De susurratione. 343
De adulatione. 345
Lectio 17. — *De detractione.*
Prop. 1. Docet pestilens esse malum. 348
Prop. 2. Obligare ad restitutionem. 350
Prop. 3. Audientes detractorem etiam peccare. 352
Lectio 18. — De nono et decimo præcepto: *Non concupisces uxorem proximi tui. Non concupisces rem, neque agrum, neque bovem, etc.* 354
Prop. 1. Docet cur speciali præcepto vetetur concupiscentia. 355
Prop. 2. Docet solum vetari consensum in concupiscentiam. 356
Prop. 3. Prohiberi delectationem morosam. 357

TUBA SACERDOTALIS

DEMOLIENS MUROS JERICHO

TOMUS III.

TRACTATUS PRIMUS

DE VITIO SUPERBIÆ.

Lectio 1. 1
Lectio 2. — De primo fundatore muri superbiæ. 4
Lectio 3. — De dimensionibus muri superbiæ. 5
Lectio 4. — De profunditate superbiæ. 7
Lectio 5. — De latitudine superbiæ. 9
De vana gloria et jactantia. 10
De ambitione aulicorum. 12
De hypocrisi. 15
Lectio 6. — De arrogantia, de tumore, de contemptu. 18
Lectio 7. — De pertinacia, discordia, inobedientia, ingratitudine. 20
Lectio 8. — De longitudine muri superbiæ. 23
Lectio 9. — De septem Tubis contra superbiam. 23
Lectio 10. —De septem Arietibus contra superbiam. 34
Lectio 11. —De maledictione superborum. 37
Lectio 12. — De muro humilitatis contra superbiam. 39

TRACTATUS
DE VITIO AVARITIÆ.

Lectio 1. — Quid sit et quotuplex Avaritia 43
Lectio 2. — De dimensionibus muri Avaritiæ. 44
Lectio 3. — De profunditate Avaritiæ. 45
Lectio 4. — De latitudine muri Avaritiæ. 46
Lectio 5. — De obduratione Avaritiæ. 47
Lectio 6. — De secunda serie Avaritiæ. De usura fraudulenta, mendacio, perjurio. 51
Lectio 7. — De oppressione proximi ob Avaritiam. 53
Lect. 8 — Dedecimatione fraudulenta ob Avaritiam. 55
Lectio 9. — De longitudine muri Avaritiæ. 57
Lectio 10. — De septem tubis contra Avaritiam. 60
Lectio 11. — De septemplici ariete contra Avaritiam. 63
Lectio 12. — De maledictione Avarorum. 65
Lectio 13. — De liberalitate opposita Avaritiæ. 68

TRACTATUS III.
DE VITIO LUXURIÆ.

Lectio 1. — 72
Lectio 2. — De altitudine muri Luxuriæ. 72
Lectio 3. — De profunditate Luxuriæ. 74
Lectio 4. — De latitudine muri Luxuriæ. 75
Lectio 5. — De secunda serie hujus structuræ. 77
Lectio 6. — De turpiloquio. 78
Lectio 7. — De osculis et contactibus. 20
Lectio 8. — De longitudine muri Luxuriæ. 81
Lectio 9. — De septemplici ariete contra murum Luxuriæ. 83
Lectio 10. — De septemplici ariete contra murum Luxuriæ. 85
Lectio 11. — De maledictione Luxuriosorum. 88
Lectio 12. — De continentia, castitate, et virtute opposita Luxuriæ. 90

TRACTATUS IV.
DE VITIO INVIDIÆ.

Lectio 1. — 94
Lectio 2. — De altitudine muri Invidiæ. 95
Lectio 3. — De profunditate muri Invidiæ. 97
Lectio 4. — De latitudine muri Invidiæ. 99
De contumelia, convitio, improperio. 100
Lectio 5. — De longitudine muri Invidiæ. 102
Lectio 6. — De septem tubis contra Invidiæ murum. 105
Lectio 7. — De septemplici ariete concutiente murum Invidiæ. 106
Lectio 8. — De maledictione Invidorum. 108
Lectio 9. — De muro charitatis contra Invidiæ murum. 110

TRACTATUS V.
DE VITIO GULÆ.

Lectio 1. —
Lectio 2. — De altitudine muri Gulæ. 113
Lectio 3. — De profunditate muri Gulæ. 115
Lectio 4. — De latitudine muri Gulæ. 118
Lectio 5. — De Ebrietate. 122
Lectio 6. — De inani excusatione ebriorum. 126
Lectio 7. — De longitudine muri Gulæ. 127
Lectio 8. — De septem tubis contra murum Gulæ. 130
Lectio 9. — De septemplici ariete contra murum Gulæ. 133
Lectio 10. — De maledictis ob Gulam. 135
Lectio 11. — De muro sobrietatis et temperantiæ contra murum Gulæ. 139

TRACTATUS VI.
DE VITIO IRÆ.

Lectio 1. — Quid sit Ira, et quando licita, vel illicita. 140
Lectio 2. — De altitudine hujus vitii. 142
Lectio 3. — De profunditate muri Iracundiæ. 143
Lectio 4. — De latitudine Iræ, et muri Gulæ. 144
Lectio 5. — De longitudine muri Iræ. 147
Lectio 6. — De septemplici tuba contra murum Iræ. 149
Lectio 7. — De septemplici Ariete, demolienti murum Iracundiæ. 151
Lectio 8. — De maledictis ob Iracundiam. 153
Lectio 9. — De muro Patientiæ. 154

TRACTATUS VII.
DE VITIO ACEDIÆ.

Lectio 1. — De vitio Acediæ. 157
Lectio 2. — De altitudine muri acediæ. 158
Lectio 3. — De profunditate muri acediæ. 159
Lectio 4. — De latitudine muri acediæ. 160
Lectio 5. — De longitudine muri acediæ. 160
Lectio 6. — De 7 tubis contra murum acediæ. 166
Lectio 7. — De septemplici arjete murum acediæ evertendi. 167
Lectio 8. — De maledictis ob vitium acediæ. 169
Lectio 9. — De fervore et diligentia spirituali, opposita acediæ. 170

CANDELABRUM MYSTICUM

INDEX GENERALIS TRACTATUUM

LECTIONUM, ET PROPOSITIONUM (CANDELABRI MYSTICI).

TRACTATUS PRIMUS.

DE SEPTEM SACRAMENTIS IN GENERE.

Lectio 1. — *De Auctore Sacramentorum.*
Prop. 1. Docet Christum illorum esse Auctorem. 173
Prop. 2. Assignat causam institutionis eorum. 173
Prop. 3. Docet esse septem numero. 178
Explicatio Psalmi 22. 178
Lectio 2. — *De materia et forma Sacramentorum.* 183
Prop. 1. Docet in qua materia et forma consistat. 183
Prop. 2. Docet à Christo determinata esse. 184
Lectio 3. — *De gratia, effectu Sacramentorum.*
Prop. 1. Docet nos justificari per gratiæ donum. 184
Prop. 2. Deum esse causam principalem justificationis. 187
Prop. 3. Sacramenta esse causam instrumentalem. 188
Lectio 4. — *De Sacramentorum gratia.*
Quomodo singula Sacramenta propriam gratiam conferant. 190
Lectio 3. — *De Sacramentis antiquis.*
Prop. 1. Docet, in statu innocentiæ forent Sacramenta. 192
Prop. 2. In lege naturæ fuisse aliqua. 193
Prop. 3. In lege Moysis non defuisse. 194
Lectio 6. — *De charactere Sacramentali.*
Prop. 1. Allegat loca Scripturæ ad probationem characteris. 196
Prop. 2. Explicat officium characteris. 198
Prop. 3. Docet characterem esse indelebilem. 199
Lectio 7. — *De ministro et suscipiente.*
Prop. 1. Docet ministerium ad Sacerdotes pertinere. 201
Prop. 2. In Ministro requiri debitam intentionem. 204
Prop. 3. Consensum in suscipiente adulto. 205
Lectio 8. — *De malis Ministris.*
Prop. 1. Docet malos Ministros conficere Sacramentum. 206
Prop. 2. Novum peccatum incurrere indigne ministrando. 209

TRACTATUS II.

DE SACRAMENTO BAPTISMI PROŒMIUM.

Lectio 1. — *De materia Baptismi.*
Prop. 1. Docet materiam esse quam. 212
Prop. 2. Congram aquam esse designatam in materiam. 214
Prop. 3. Agit de aqua benedicta, et ejus utilitate. 215
Lectio 2. — *De fontibus baptismalibus.*
Explicatio sententiæ Prophetæ vaticinantis de Baptismo. 219
Miraculum fontium. 221
Lectio 3. — *De forma Baptismi.*
Prop. 1. Docet quibus verbis Baptismus constet. 222
Prop. 2. Quando fuerit ea forma institutus. 224
Prop. 3. Quomodo etiam laicos conveniat scire formam. 226
Lectio 4. — *De suscipientibus Baptismum.*
Prop. 1. Docet etiam parvulos esse Baptismi capaces. 227
Prop. 2. Non posse infantes salvari nisi per Baptismum. 229
Prop. 3. Baptismum sanguinis supplere Baptismum aquæ. 331
Lectio 5. — *De effectibus Baptismi.*
Prop. 1. Docet remittere peccatum originale, actuale. 233
Prop. 2. Remittere omnem pœnam peccati. 235
Prop. 3. Non tollere concupiscentiam, nec pœnalitates. 237
Lectio 6. —*De susceptionibus in Baptismo.*
Prop. 1. Docet ex ordinatione Ecclesiæ adhiberi patrinos. 239
Item, eos suscipere baptizatum in curam suam. 239
Prop. 2. Ipsorum est nomen imponere. 241
Prop. 1. Explicat ad quem finem cæremoniæ fiant.
Prop. 2. Particulariter de singulis agit. 244
De cæremoniis Baptismum præcedentibus. 245
De cæremoniis Baptismum comitantibus. 247
De cæremoniis Baptismum subsequentibus. 249
Recapitulatio et exhortatio. 251

TRACTATUS III.

DE SACRAMENTO CONFIRMATIONIS. PROŒMIUM.

Lectio 1. — *De institutione Confirmationis.* 252
Explicatur à quo et quando hoc sacramentum fuerit institutum. 253
Lectio 2. — De materia Confirmationis. 254
Lectio 3. — De forma Confirmationis. 256
Lectio 4. — De effectibus hujus sacramenti.
Prop. 1. Docet differentiam gratiæ Baptismi et Confirmationis. 258
Prop. 2. Agit de charactere Confirmationis. 259
Lectio 5. — *De ministro et suscipiente.*
Prop. 1. Docet solos Episcopos esse ministros. 260
Prop. 2. Omnem baptizatum capacem esse Confirmationis. 260
Lectio 6.—*De cæremoniis Confirmationis.*
Explicat hæc lectio sigillatim cæremonias. 262
Recapitulatio et exhortatio ad confirmandos. 263

TRACTATUS IV.

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

Lectio 1. — *De Eucharistiæ mysterio abscondito.*
Prop. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator, Isa. 45. cap. 140. 265
Lectio 2.— *De causa institutionis hujus sacramenti.* 269
Prop. 1. Ut foret memoriale perfectum admirabilium Dei. 269
Prop. 2. Mysteriorum veteris Testamenti. 271
Prop. 3. Mysteriorum omnium novi Testamenti. 273
Lectio 3. — *De præsentia reali Christi in hoc sacramento.*
Prop. 1. Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur. Luc. 2. 276
Argumenta Ecclesiæ Catholicæ veritatem hanc stabilientia: 279
Lectio 4. — *De mirabilibus contentis in hoc sacramento.* 283
Prop. 3. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus, escam dedit timentibus se. Psal. 11.
Mirabile primum. 283
Mirabile 2. 283
Mirabile 3. 283
Mirabile 4. 284
Mirabile 5. 285
Mirabile 6. 286
Mirabile 7. 287
Mirabile 8. 287
De quatuor dimensionibus Christi. 289
Lectio 5. — *De materia et forma Eucharistiæ.*
Prop. 1. Docet materiam esse panem et vinum. 291
Prop. 2. Vino aliquid aquæ admiscendum esse. 293
Prop. 3. Explicat formam hujus sacramenti. 295
Lectio 6. — *De adoratione Eucharistiæ.*
Prop. 1. Docet Eucharistiam cultu latriæ adorandam. 297
Prop. 2. Recte eam peculiari festo coli. 300
Rationes morales festi sacramenti. 302
Miracula Eucharistica. 306
Lectio 7. — *De sumptione et præcepto Eucharistiæ.*
Prop. 1. Docet Christum suscepisse corpus suum et sanguinem. 308
Prop. 2. Dedisse præceptum illud sumendi fidelibus. 309
Lectio 8. — *Exhortatio adolescentum et adolescentularum ad frequentem Eucharistiæ sumptionem.*
Prop. 1. Quod bonum ejus, et quod pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans Virgines. Zach. 6. 311
Lectio 9. — *De dispositione ad Eucharistiam.*
Prop. 1. Docet communicantem debere esse in statu gratiæ. 316
Prop. 2. Si communicans sit in peccato notorio debere repelli. 317
Lectio 10.
Prop. 1. Ecce panis angelorum.
Factus cibus viatorum.
Verè panis filiorum.
Non mittendus canibus. 321
Lectio 11. — *De impedimento peccati venialis.*
Prop. 1. Docet veniale non impedire accessum ad Eucharistiam. 328
Prop. 2. Impedire aliquem effectum Eucharistiæ. 330
Prop. 3. Agit de devotione post Eucharistiam. 332
Lectio 12. — *De sumptione unius speciei.*
Prop. 1. Docet quandoque fuisse concessum usum Calicis laicis. 333
Prop. 2. Justis de causis subtraxisse illum Ecclesiam. 334
Lectio 13. — *De Eucharistia, ut est sacrificium.*
Prop. 1. Docet ex antiquis Scripturis probari nostrum sacrificium. 337
Prop. 2. Etiam probari ex Scripturis novi Testamenti. 340
Lectio 14. — *De ratione instituti sacrificii.*
Prop. 1. Docet maximum Dei cultum exhiberi per hoc sacrificium. 343
Prop. 2. Docet beatis tam hominibus quam Angelis esse honorificum. 347
Lectio 15. — *De eminentia sacrificii Missæ.*
Prop. 1. Docet sacrificium esse propitiatorium. 349
Prop. 2. Esse impetratorium et Eucharisticum. 351
Prop. 3. In illo contineri hostiam pacificam. 352
Prop. 4. Esse etiam verum holocaustum. 353
Recollectio et exhortatio ad sacrificium Missæ. 355
Appendix de devotione erga venerabile Sacramentum, sub titulo Arboris vitæ, duodecim fructuum ejus. Duodecim capitibus distincta. 359

TRACTATUS V.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

Proœmium.
Lectio 1. — *De institutione sacramenti Pœnitentiæ.*
Prop. 1. Docet à Christo esse institutum. 375
Prop. 2. Esse necessarium lapsis post Baptismum. 377
Prop. 3. Etiam merita lapsis restituere. 378
Lectio 2. — *De gratia excitante ad pœnitentiam.*
Prop. 1. Docet non posse hominem pœnitere sine gratia. 381
Prop. 2. Nulli ad gratiam sufficientem denegari. 385
Prop. 3. Gratiam non diminuere arbitrii libertatem. 389
Lectio 3. *De partibus Pœnitentiæ.*
Prop. 1. Docet esse tres partes materiales. 391
Prop. 2. Explicat quid sit contritio in genere. 393
Lectio 4. — *De conditionibus perfectæ contritionis.* 395
Lectio 5. — *De tempore eliciendæ contritionis* 40

Lectio 6. — *De Confessione.*
Prop. 1. Docet Confessionem esse de jure divino. 405
Prop. 2. Multa commoda afferre Ecclesiæ. 407
Prop. 3. Multis casibus præceptum obligare. 408
Lectio 7. — *De conditionibus præcipuis Confessionis.*
Prima conditio, ut sit præmeditata. 410
2. Ut sit humilis, et cum erubescentia conjuncta. 413
3. Ut sit pura et sincera. 414
4. Ut sit integra. 416
Lectio 8. — *De impedimentis integræ Confessionis.*
De 1. impedimento, qui est pudor. 418
De 2. impedimento, qui est timor. 421
De 3. impedimento, qui est spes. 423
De 4. impedimento, quædam desperatio melioris vitæ. 425
Lectio 9. — *De Satisfactione.*
Prop. 1. Docet satisfactionem dici pœnitentiam à Confessario impositam. 420
Prop. 2. Docet eam relictam Confessarii arbitrio. 428
Prop. 3. Cum multa prudentia docet esse injungendam. 430
Lectio 10. — *De forma sacramenti Pœnitentiæ.*
Explicat verba formæ, illiusque effectus ex Psal. 28. 434
Lectio 11. — *De munere pœnitentis percepta absolutione.* 437
Lectio 12. — *Appendix de Jubilæo et indulgentiis.* 441
Lectio 13. — *De thesauro Indulgentiarum.* 451
Prop. 2. 457
Lectio 14. — *De causa Indulgentiæ.* 453
Prop. 1. Docet Pontificem habere plenitudinem potestatis. 457
Prop. 1. De valore Indulgentiarum. 459
Lectio 15. — *De dispositione requisita.*
Prop. 1. Docet requiri statum gratiæ. 460
Prop. 2. De lucratione Indulgentiarum. 462
Lectio 16. — *De indulgentiis pro defunctis.* 463
Prop. 2. Indulgentiæ prosunt defunctis. 464

TOMUS IV.

CANDELABRI MYSTICI (CONTINUATIO).

TRACTATUS VI.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS.

Proœmium.
Lectio 1. — *De institutione Extremæ-Unctionis.* 701
Prop. 1. Explicat cur Extrema-Unctio vocetur. ibid.
Prop. 2. Docet quando à Christo sit instituta. 702
Lectio 2. — *Explicat verba S. Jacobi Apostoli.*
Infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit dimittentur ei. 704
De persona capaci Extremæ Unctionis.
Lectio 3. — *De ministro Extremæ Unctionis.* 705
De Extrema Unctione, et aliis sacramentis tempore pestis ministrandis. 707
Lectio 4. — De materia Extremæ Unctionis. 709
Lectio 5. — De forma Extremæ Unctionis. 710
Lectio 6. — De effectibus Extremæ Unctionis.
Explicat tres effectus ex Apostolo. ibid.

TRACTATUS VII.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Proœmium.
Lectio 1. — *De diversitate Ordinum.* 713
Prop. 1. Docet recte in Ecclesia diversos Ordines institutos. 715
Prop. 2. Ordinationem esse vere et propriè sacramentum. 717
Lectio 2. — De numero Ordinum. 718
Lectio 3. — De prima Tonsura. 718
Lectio 4. — De minoribus Ordinibus. ibid.
De Ostiario. 719
De Lectore. ibid.
De Exorcista. ibid.
De Acolyto. 720
Lectio 5. — De Subdiacono et Diacono. ibid.
Lectio 6. — De Sacerdotio. 721
Lectio 7. — De aliis in Ecclesia Ordinibus. 724
Explicat verba Apostoli : Obsecro vos, ut digne ambuletis, vocatione qua vocati estis. Ad Ephes. 4. 725

TRACTATUS VIII.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

Proœmium.
Lectio 1. — *De Matrimonio, ut sacramento.* 731
Prop. 1. Docet Matrimonium a Deo institutum. 731
Prop. 2. Esse sacramentum gratiam conferens. 732
Prop. 3. Perfici consensu partium. 734
Lectio 2. — *De matrimonii perfectione.* 733
Prop. 1. Docet continentiam præferendam Matrimonio. 745
Prop. 2. Multos salvari per Matrimonium. ibid.
Prop. 3. Plerosque se ingerere Matrimonio non vocatos. 735
Lectio 3. — *De Matrimoniis infaustis.* 739
Prop. 1. Docet multiplicem originem infausti Matrimonii. 740
Prop. 2. Agit de remediis infausti Matrimonii. ibid.
Lectio 4. — *De dispositione ad Matrimonium.*
Prop. 1. Docet accedentem oportet esse in gratiæ statu. 741

Prop. 2. Oportet rectam esse ejus intentionem. 741
Prop. 3. Operibus pietatis sese debere disponere. ibid.
Lectio 5. — *De cæremoniis Matrimonii.*
Primo agit de præviis Matrimonio interrogationibus. 743
2. Agit de cæremoniis adhibitis in sacramento isto. ibid.
3. De benedictione Matrimoniali. 747
4. De conviviis nuptialibus. 749
Lectio 6. — *De Matrimonio spirituali.*
Prop. 1. Docet quale sit Matrimonium animæ cum Christo. 750
Prop. 2. Illud Matrimonium perfici per votum castitatis. 750
Lectio 7. — *De amore conjugali.*
Prop. 1. Docet qualis esse debeat amor conjugum. 753
Prop. 2. Quibus affectibus possit probari. 754
Lectio 8. — *De ordinato amore conjugum.*
Prop. 1. Docet in amore posse peccari per excessum. 755
Prop. 2. Amorem esse culpabilem si in zelotypiam desinat. 756
Prop. 3. Si ob illum violetur Dei lex. 757
Lectio 9. — *De castitate conjugali.*
Prop. 1. Docet illum excludere omnem de alio concupiscentiam. 81
Prop. 2. Moderari tempora actus conjugalis. 83
Lectio 10. — *De prole, primo matrimonii bono.*
Prop. 1. Docet parentes posse desiderare prolem. 82
Prop. 2. Agit de cura prolis in utero. 84
Prop. 3. Agit de cura prolis jam ab utero. 86
Lectio 11. — *De institutione prolis.*
Primo tractat de obligatione parentum ad instruendum. 90
2. Affert exempla pravæ institutionis. 90
Lectio 12. — *De correctione prolium.*
Prop. 1. Docet parentes obligari ad correctionem. 94
Prop. 2. Correctionem debere esse discretam. 97
Prop. 3. Oportet illi adjungere bonum exemplum. 99
Lectio 13. — *Brevis repetitio de officio parentum.* 101
De ordinato Amore parentum. 103
Instructio S. Ludovici ad filium. 106
Lectio 14. — *De insolubilitate Matrimonii.*
Prop. 1. Docet olim solutum per libellum repudii. 107
Prop. 2. Solvi Matrimonium non consummatum per Religionis professionem. 110
Prop. 3. Multas affert causas dissolutionis quoad thorum. 110
Lectio 15. — *De impedimentis Matrimonii.*
Lectio 16. — *De viduis.*
Prop. 1. Docet morte alterius dissolvi Matrimonium. 116
Prop. 2. Manere libertatem ad ulteriores nuptias. 118
Prop. 3. Statum viduitatis amore continentiæ susceptum, esse maximè meritorium. 121

DE CORONIS CANDELABRI MYSTICI

AD FILIOS LUCIS.

De Lampade accendenda coram tabernaculo Domini, etc.
Cap. 1 Prima significatio Lampadis. 124
Cap. 2. Secunda significatio Lampadis. 125
Cap. 3. Tertia significatio Lampadis. 126
Cap. 4. Quarta significatio Lampadis. 127
Cap. 5. Quinta Lampadis significatio. 127
Cap. 6. Sexta Lampadis significatio. 128
Cap. 7. Declaratur sacris Historiis Lampades accendi debere. 129

VIRGA AARONIS FLORENS

TRACTATUS I.

Lectio 1. — De nomine et significatione mysticæ Virgæ. 137
Lectio 2. — Explicatio Virgæ Aaronicæ. 139
Lectio 3. — De obligatione sacerdotum ad virtutem. 141
Lectio 4. — Declaratio obligationis sacerdotalis ex SS. Patribus. 143
Lectio 5. — Declaratur idem rationibus et exemplis. 144
Lectio 6. — Sacerdotes posse in sæculo perfectionem assequi. 146
Lectio 7. — Documenta ad perfectionem assequendam. 148

TRACTATUS II.

Lectio 1. — De multitudine pravorum sacerdotum. 152
Lectio 2. — Explicat alteram rationem. 155
Lectio 3. — Explicat tertiam rationem. 157
Lectio 4. — De peccantibus sacerdotibus. 158
Lectio 5. — Declaratio ejusdem rei ex SS. Patribus. 160
Lectio 6. — Declaratio per exempla. 161
Lectio 7. — De malis oriundis ex vita improba sacerdotum. 162
Lectio 8. — Hæreses oriri ex improba sacerdotum vita. 164
Lectio 9. — De bonis oriundis ex pia sacerdotum vita. 165

TRACTATUS III.

Lectio 1. — De 1. Flore, qui est pietas erga Jesum Christum Sacerdotem primum. 168
Lectio 2. — De 2. Flore erga B. Virginem. 171
Lectio 3. — De 3. Flore erga Sanctos. 175
Lectio 4. — De devotione erga sanctos Angelos. 177
Lectio 5. — De 4. Flore, qui est ardor Domini ad divina. 181
Lectio 6. — De 6. Flore, qui est studium solidarum virtutum. 185
Lectio 7. — De 7. Flore, qui est humilitas. 187
Lectio 8. — De 8. Flore, qui est mansuetudo. 192
Lectio 9. — De 9. Flore, qui est studium pietatis et puritatis conscientiæ. 196
Lectio 10. — De Flore 10, qui est devotio sacrificii quotidie offerendi. 200
Lectio 11. — De Flore 11, qui est studium orationis mentalis. 215
Lectio 12. — De Flore 12, qui est lectio librorum pietatis. 212
Lectio 13. — De Flore 13, qui est recollectio animæ. 215
Lectio 14. — De Flore 14, qui est officii divini recitatio. 217
Lectio 15. — De Flore 15, qui est elevatio mentis ad passionem Christi. 221
Lectio 16. — De Flore 16, qui est observatio pia loci, etc. ad officium persolvendum. 224
Lectio 17. — De Flore 17, de intelligentia officii diurni. 227
Lectio 18. — De Flore 18, qui est de cœrimoniarum piarum observatio. 232
Lectio 19. — De Flore 19, qui est studium munditiæ circa altaria, et alia divina. 237

TRACTATUS IV.

DE FLORIBUS VIRGÆ AARONIS.

Lectio 1. — De Flore 1, qui est zelus salutis animarum. 239
Lectio 2. — Quæ est instructio puerorum. 242
Lectio 3. — Quæ est instructio pauperum. 244
Lectio 4. — Quæ est prædicatio pia Verbi Dei. 246
Lectio 5. — Quæ est benignitas erga proximum. 247
Lectio 6. — Quæ est ardens zelus ad reducendos eos qui in peccatis agunt. 249
Lectio 7. — Quæ est oratio zelosa pro peccatoribus. 251
Lectio 8. — Quæ est castitatis odoriferum exemplum. 253
Lectio 9. — Quæ est contemptus opum, et fuga avaritiæ. 256
Lectio 10. — Quæ est frugalitas, et pia bonorum Ecclesiasticorum dispensatio. 258
Lectio 11. — Quæ est sobrietas et temperantia. 267
Lectio 12. — Quæ est discretio et prudentia. 270
Lectio 13. — Quæ est modestia in veste. 273

TRACTATUS V.

DE MEDIIS QUIBUS FLORESCERE POTEST VIRGA AARONIS, SEU VITA SACERDOTALIS.

Lectio 1. — De congregationibus piis per Sacerdotes ineundis. 277
Lectio 2. — De Congregatione stabilita a S. Philippo Nerio. 278
Lectio 3. — De Congregatione Oratorii Domini Jesu. 280
Lectio 4. — De Congregatione Oblatorum Mediolani. 282
Lectio 5. — De Congregatione S. Caroli Borromæi. 283
Lectio 6. — De indulgentiis Congregationis dictæ. 286
Lectio 7. — De progressu ejusdem Congregationis. 288

COLLATIONES SACRÆ

De officio Pastorali, habitæ Cimaci in Synodo Pastorum in diversis Diœcesibus. 297

TIARA SACRA

Monilibus quinque adornata. 310

CASUS CONSCIENTIÆ

INDEX CAPITUM SUMMARII RESOLUTIONUM, ET RESPONSIONUM, AD QUÆSTIONES PASTORALES FREQUENTIUS RECURRENTES CIRCA PRÆCEPTA DECALOGI, ECCLESIÆ SACRAMENTA, ET CAPITALIA VITIA.

RESOLUTIONES
CIRCA PRÆCEPTA.

Cap. 1. Resolutiones quæstionum Pastoralium, circa primum Decalogi præceptum. 318
Cap. 2. Resolutiones concernentes præceptum 2. Decalogi. 321
De Votis. 325
Cap. 3. Resolutiones concernentes 3. Decalogi præceptum. 327
Cap. 4. Resolutiones quæstionum occurrentium circa quartum Decalogi præceptum. 330
Cap. 5. Resolutiones circa 5. Decalogi præceptum. 336
Cap. 7. Resolutiones circa 7. Decalogi præceptum. 349
Cap. 8. Resolutiones circa 8. Decalogi præceptum. 356
De præcepto 9. 362
De præcepto 10. ibid.

RESOLUTIONES
CIRCA SACRAMENTA.

Cap. 1. De materia sacramentorum. 364
Cap. 2. De forma sacramentorum. 364
Cap. 3. De ministro sacramentorum. 366
Cap. 4. De dispositione ministri. 368
Cap. 5. De intentione ministri. 369
Cap. 6. De suscipiente sacramentum. 371

RESOLUTIONES
CIRCA BAPTISMUM.

Cap. 1. De materia Baptismi. 372
Cap. 2. De forma Baptismi. 373
Cap. 3. De cæremoniis Baptismi. 374
Cap. 4. De patrinis. 375
De patrino Confirmationis. 378

RESOLUTIONES
CIRCA EUCHARISTIAM.

Cap. 1. De materia et forma Eucharistiæ. 379
Cap. 2. De suscipientibus Eucharistiam. 380
Cap. 3. De præcepto Communionis. 38[illegible]
Cap. 4. De celebratione Missæ. 384
Cap. 5 De requisitis ad celebrandam, et de stipendio Celebrantis 386
Cap. 6. De causis a Missa audienda excusantibus. 389
Cap. 7. De Missa parochiali audienda. 391
Cap. 8. Exempla de Missa audienda. 393
De contemptoribus Missæ punitis. 395

RESOLUTIONES
CIRCA PŒNITENTIAM.

Cap. 1. De Approbatione Confessariorum. 397
Quæstiones quotidianæ Pastores et Sacellanos concernentes. 398
Cap. 2. De officio Confessarii. 399
Cap. 3. De integritate Confessionis. 403
Cap. 4. De complice et sigillo Confess. 406
Cap. 5. De peccatis reservatis. 407
Cap. 6. De casibus Episcopo reservatis. 410
Appendix de usurpantibus bona Ecclesiastica. 419
De incendiariis. 420
De habente casum reservatum, etc. 421

RESOLUTIONES
CIRCA MORIBUNDOS ET MORTUOS.

Cap. 1. De Extremam-Unctionem suscipientibus et ministrantibus. 421
Cap. 2. De modo adjuvandi moribundum. 422
Cap. 3. De sepultura mortuorum. 423

RESOLUTIONES
CIRCA ORDINEM.

Cap. 1. De impedimentis Ordinum. 425
Cap. 2. De lect. Horarum, ratione Ordinis. 426

RESOLUTIONES
CIRCA MATRIMONIUM.

Cap. 1. De denuntiationibus. 430
Cap. 2. De præsentia Parochi et testium. 433
Cap. 3. De tempore et loco Matrimonii contrahendi. 435
Cap. 4. De consensu necessario ad Matrimonium. 436
Cap. 5. De debito conjugali. 438
Cap. 6. De cohabitatione conjugum, et administratione bonorum temporalium. 440

RESOLUTIONES
CIRCA PECCATA CAPITALIA.

Cap. 1. De Superbia. 443
Cap. 2. De Avaritia. 445
Cap. 3. De Ira et Invidia. 446
Cap. 4. De Gula et Acedia. 448

INDEX CONCIONUM

EX OPERIBUS PASTORALIBUS, PRO DOMINICIS ET FESTIS PRINCIPALIORIBUS ANNI.

Indicatur hic materia quæ servire potest Evangeliis occurrentibus in Dominicis vel pro solemnitatibus Sanctorum. — Videre est in Indice proxime præcedente tomos et paginas quibus invenientur Tractatus et Lectiones de quibus hic agitur.

DOMINICA PRIMA ADVENTUS

Dominica prima Adventus : *Erunt signa in Sole, Luna et Stellis : et in Terris pressura gentium, etc.* De signis extremum judicium præcedentibus fusè agitur *Horti Pastor.* tract. 3, Lect. 30.

ADVENTUS TEMPORE.

Poterunt formari Conciones pro singulis Feriis de Adventu Christi in carne, incipiendo à lectione prima Tract. 3. *Horti Past.* quia singulæ ibi lectiones suppeditare poterunt materiam ad singulas conciones. Vel, si tempore Adventus de secundo Christi adventu velit Concionator agere, poterunt ad id ipsum deservire singulæ lectiones in arculum septimum symboli : *Inde venturus est judicare vivos et mortuos.*

DOMINICA SECUNDA.

Cùm audisset Joannes in vinculis opera Christi, etc. Joannes in vinculis erat ob constantiam qua resistebat adulterio Herodis, sic et alii Sancti usque ad sanguinem reprehenderunt adulteria, Stanislaus, Lambertus, vide *Candelab. Myst.* tract. 8. lect. 9.

Cæci vident, leprosi mundantur, pauperes evangelizantur, etc. Quomodo Christus primò rudes et pauperes instruxerit, sic et alii Sancti, eorumque exemplo id debent Pastores facere. Vide *Virgam Aaronis*, tract. 4. lect. 2. et 3. Item, *Cæci vident*, dum incredulí illuminantur. Quomodo fides sit lumen supernaturale. Vide *Hort. Pastorum* tract. 2. lect. 4. proposit. 2 et 3. *Hominem mollibus vestitum.* De excessu vestium. Vide in *Tuba Sacerdotal.*

Arundinem vento agitatam. Tract. de firmitate fidei et quomodo hæretici sunt arundines vento agitatæ, v. *Hort. Past.* tract. 1. lect. 5.

DOMINICA TERTIA.

Tu quis es ? de vera notitia sui : ita ut quisque debeat interrogare : *Tu quis es ?* v. *Virgam Aaronis* tract. 3. lect. 7. in praxi de primo gradu humilitatis.

Quid baptizas, si tu non es Christus ? De Baptismo Christi, ejus effectu, materia, forma, excellentia super Baptismo Joannis, v. *Candel. Mystic.* tract. 2. per varias lectiones, ubi seligere potes quæ tractes de Baptismo.

Cujus non sum dignus corrigiam solvere. De humilitate, v. *Virgam Aaronis* tract. 3. lect. 7. vel etiam *Tubam Sacerd.* tract. 1. lect. ult.

DOMINICA QUARTA.

Prædicans Baptismum Pœnitentiæ. De pœnitentia necessaria post peccatum. v. *Cand, Myst.* tract. 5. lect. 1.

Parate vias Domini. Viæ Domini Contritio, Confessio, Satisfactio, de quibus fusè ibidem. Poterit autem hic Concionator paucis explicare has tres vias quibus ad Dominum imus.

Omnis vallis implebitur, et omnis mons humiliabitur. Contra superbiam quomodo ejus murum dejecerit Dominus, v. *Tubam Sacerdotal.* tract. 1. per varias lectiones.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum, et in signum cui contradicetur. Vide *Cand. Myst.* tract. 4. lect. 3.

Et hæc vidua erat usque ad annos octoginta quatuor. De viduis et eorum pietate, v. *Cand. Mystic.* tract. 8. lect. 1, prop. 3.

Et non discedebat de templo. De loco opportuno orationis in templis *Hort. Past.* tom. 2. tract. 2. lectione 3.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM.

Ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi. De pietate diebus Dominicis et festi conservanda fusè super præcepto 3. Decalogi in *Horto Pastorum.*

Remansit puer in Hierusalem, et non cognoverunt parentes ejus. De parentum cura et officio erga liberos, v. *Cand.* tract. 8. lect. 10. et seq.

Descendit cum illis et erat subditus illis. De obedientia parentibus, et superioribus præstanda, *Hort. Past.* super præc. 4. Decal.

DOMINICA SECUNDA POST EPIPHANIAM.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, et vocatus est ibi Jesus. Vide in *Candel. Myst.* lect. 4. de matrimonio prop. 3. Item, de benedictione matrimonii lect.

Vinum non habent. De infaustis matrimoniis et eorum origine, ac remediis lect. 3. Item, de conjugiis nuptialibus, et eorum excessibus. lect. 5. proposit.

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM.

Domine, si vis, potes me mundare. De fiducia magna quam habere decet, ut oratio sit efficax, et quomodo illa cum humilitate debeat esse conjuncta, ideo *Leprosus adorabat*, supplexque hæc dicebat, ipse designat peccato

rem pro peccatorum remissione supplicantem, v. *Hort. Past.* t. 2. tract. 2. lect. 8. *Vide, nemini dixeris.* De fugienda vana ostentatione et humana gloria fugienda, v. *Tubam Sacerdotalem.* Item, *virgam Aaronis* tract. 3. lect. 2. de secundo gradu humilitatis, *Vade, ostende te Sacerdoti.* De honore Sacerdotibus exhibendo. v. *Hort. Past.* super præcept. 4 Decalogi, *Domine non sum dignus.* De dispositione ad Christum in communione recipiendum, v. *Candelabrum,* tract. 4. lect. 9.

Filii regni ejicientur in tenebras. De reprobis inter Christianos. *Hortus Past.* tract. 2. lect. 1. titulo *Prædestinatio et Reprobatio.*

DOMINICA QUARTA POST EPIPHANIAM.

Ecce motus factus magnus in mari. De persecutionibus Ecclesiæ. *Hortus Past.* tract. 4. in fine articuli noni Symboli Apostolici.

Domine, salva nos, perimus. Invocandus Deus cum perseverantia. *Hort. Past.* t. 2. tract. 2. lect. 8

Imperavit ventis et mari. Mare hoc sæculum, venti tentationes et pericula. *Hort.* t. 2. tract. 4. lect. 3.

Et facta est tranquillitas. Oratio remedium contra tentationes, *Hort.* t. 2. tract. 3. lect. 10.

DOMINICA QUINTA POST EPIPHANIAM.

Cùm dormirent homines, inimicus seminavit zizania.

1. Quod etiam det occasionem dæmoni varia peccata in animis seminandi. v. *Tubam Sacerdotalem* de Acedia.

2. Quod in omni statu aliquæ sint tentationes a dæmone ingestæ, tanquam semen malum in medio tritici. Vide *Hortum,* t. 2. tract. 3. lect. 11. propositione 2. *Inimicus homo hoc fecit.* Ibidem prop. 1. *Vis imus et colligimus zizania?* De zelo servorum Dei, sed quandoque indiscreto. v. *Virgam Aaronis.* tract. 4. lect. 12. in fine.

Colligite zizania in fasciculos ad comburendum. De separatione malorum à bonis in judicio. *Hortus,* tract. 3. lect. 31. de condemnatione eorum ad ignem. lect. 34.

Quomodo in Ecclesia mixti sint boni malis in finem usque sæculi. *Hortus* tract. 4. lect. 6. proposit. 2.

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ.

Exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Deus semper providet sua benignitate de ministris qui procurent salutem animarum. Quem zelum debeant habere. v. *Virgam Aaronis,* tract. 4. lect. 1. Excolere vineam, est rudes instruere, ibidem, lect. 2. et 3.

Quid hic statis tota die otiosi? Contra otiosos et ignavos in causa salutis, v. *Tubam Sacerdotalem* de Acedia.

Operari mane et vespere in vinea. Per examen conscientiæ et orationem matutinam et vespertinam. *Hort.* t. 2. tract. 2. lect. 3.

Voca operarios, redde mercedem. De meritis bonorum operum. *Hortus,* tom. 2. tract. 1. sect. 5. fuse.

Multi vocati, pauci vero electi. Hort. t. 1. tra. 2. ubi de prædestinatione et reprobatione.

DOMINICA SEXAGESIMÆ.

Semen cecidit supra petram et aruit. Cecidit in terram bonam, etc. De verbo Dei diligenter audiendo et custodiendo, ac de ejus efficacia. *Hortus,* t. 2. tract. 3. lect. 7. prop. 2.

Cecidit super spinas et suffocatum est, Corda avarorum terra spinosa. De inquietudine eorum et neglectu divini verbi. v. *Tubam Sacerd.*

Qui habet aures audiendi audiat. Baptizandis aperientur aures ut sint intentæ ad excipiendum verbum Dei. v. quæ de cœremoniis Baptismi dixi in *Cand. Myst.*

DOMINICA QUINQUAGESIMÆ.

Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur que scripta sunt de filio hominis. Tradetur enim, illudetur, flagellabitur, etc. De memoria passionis Domini, et de amore ejus erga nos. Consideranda hæc contra Bacchan alia quibus ejus vulnera renovantur. v. *Hort. Past.* tract. 3. lectio 10. in fine. Vide etiam in *Cand. Myst.* exemp. S. Cathar. Senensis tract. 8. lect. 6. in fine.

Et ipsi horum nihil intellexerunt. Vide hujus rei rationem, in *Hort. Past.* tract. 3. lect. 29. apparitione 5. ubi illud explicui : *O tardi corde ad credendum.*

Increpabant ut taceret, ipse verò multo magis clamabat : Fili David, miserere mei. Non esse cedendum tentationi aut difficultatibus objectis circa bonum opus. *Hortus,* to. 2. trac. 3. lect. 11. prop. 2. circa medium.

DOMINICA PRIMA QUADRAGESIMÆ.

Accedens tentator, etc. Nemo exemptus à tentationibus. Nec illæ semper peccatum involvunt. Vide quæ *Horti* tom. 2. tractavi super illud : *Et ne nos inducas in tentationem.* Item, super illud : *sed libera nos a malo.* Ista enim ibi ubertim tractata redigi possunt in conciones varias pro initio Quadragesimæ, ad hoc Evangelium fusius explicandum.

Non in solo pane vivit homo. De vario pane animæ dixi super illud : *Panem nostrum da nobis hodie.* Vide ibi, *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me, etc.* Contra avaritiam et ambitionem, v. *Tubam sacerdotalem. Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Vide quæ dixi super præcepto primo Decalogi. *Horti Past.* t. 3.

TEMPORE QUADRAGESIMÆ.

Potens concionator illud tractare a Joanne et à Christo repetitum : *Pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cœlorum : Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul Peribitis.* Et huc referri possunt quæ copiosè tractavi in *Cand. Myst.* de Pœnitentia et ejus partibus per varias lectiones, singulæ enim in concionem facile formari possunt.

DOMINICA SECUNDA QUADRAGESIMÆ.

Assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem, in montem. Specialiter aliquos elegit Deus

ad suam gloriam. v. dicta de prædestinatione, *Horti*, tract. 2. lect. 1. tituto, *Prædestinatio. Et resplenduit facies ejus sicut sol.* Vide dicta, *Horti* tract. 3. lect. 24. Cur Christus Soli soleat comparari. *Apparuerunt Moyses et Elias.* Christus ubique in medio et quare. Vide dicta tract. 3. *Hort.* lect. 12. proposit. 2.

Ecce nubes lucida. Spiritus S. designatus in nube, *Horti* tract. 4. lect. 2. prop. 2.

Bonum est nos hic esse. De gloria cœlesti et ejus gaudio et exundantia in affectu *Horti* tra. 4. lect. ult. tom. *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite.* Vide *Hort. Past.* tract. 4. lect. 10. Quomodo Christus sit Filius Dei naturalis ejusdem cum Patre essentiæ. Vide ibi præp. 2. Quomodo ipsum debemus audire et ei servire, in cujus signum aperiuntur nobis aures in Baptismo.

DOMINI TERTIA QUADRAGESIMÆ.

Erat Jesus ejiciens dæmonium mutum. Dæmonium mutum habent qui peccata sua non confitentur. Vide *Cand.* tract. 5. lect. 8. ubi fusèostendi quomodo à dæmone varia homini impedimenta objiciuntur, ut mutus reddatur in peccati concessione.

In Belzebuth ejicis dæmonia. De temerario et perverso hominum judicio. Vide *Hort. Pastor.* t. 3. super præcept. 8. Decalogi lectione 15. Item cum illud ex invidia dixerint. Vide *Tubam Sacerdotalem* fusè de invidia detestanda, quæ semper iniquis oculis aliorum benefacta, respicit et dijudicat.

Et sunt novissima pejora prioribus. De recidivantibus in peccata. v. *Candel.* tract. 5. lect. 11. paulo post medium.

Beati qui audiunt verbum Dei. Signum prædestinationis lubenter audire verbum Dei. *Hort. Pastor.* to. 2. tract. 1. lect. 6. prop. 4.

DOMINICA QUARTA QUADRAGESIMÆ.

Unde ememus panes, ut manducent hi. Deus non deest suis, maximè in necessitate. *Hort.* t. 2. tract. 3. lect. 6. super illud *Panem quotidianum.*

Cum gratias egisset, distribuit discumbentibus. De oratione et benedictione præmittenda ante cibi sumptionem exemplo Christi, super illud: *Da nobis.*

Cum cognovisset venturos ut facerent eum Regem, fugit. De fuga ambitionis et gloriæ humanæ. v. *Tubam sacerdotalem*, tract. de superbia.

DOMINICA PASSIONIS.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Solus Christus id potest dicere. Nobis autem omnibus convenit agnoscere peccata et illorum remissionem petere. v. *Hort.* to. 2. tract. 2. lect. 8.

Qui ex Deo est, verba Dei audit. De legendo et audiendo verbo Dei ibid. lect. 7. Item eodem to. tract. 1. lect. 6. prop. 4.

Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, et dæmonium habes. Ego dæmonium non habeo. De contumeliis patienter ferendis, v. in *Tuba Sacerdotali* tract. de ira. Hic iterum tractari potest de temerario judicio. De quo super præcepto 8. lect. 15.

Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat et judicet. De debito honore Christo et ministris ejus, et quomodo Deus in contumeliosos vindex est, v. to. 3. *Hort. Past.* super præcep. 4. lect. 2.

Tulerunt lapides ut jacerent in eum. Contra iram hic tracta ex *Tuba Sacerdotali.*

DOMINICA PALMARUM.

Ecce rex tuus venit tibi mansuetus. De Christi dominio et regno in humilitate et mansuetudine fundato. *Hort.* tract. 3. lect. 9. prop. 2.

Qui præibant et qui sequebantur clamabant, Benedictus qui venit in nomine Domini. Hort. t. 3. tract. 4. lect. 5. circa medium, de variis benedictionibus Christi.

PRO HEBDOMADA ULT. QUADRAGESIMÆ.

De Passione Christi et quinque mysteriis dolororis. Item de morte et vulneribus quinque Jesu Christi Domini nostri. Hæc fuse tractata reperiet Concionator. *Hort. Past.* tract. 3. à lect. 16. usque ad vigesimam secundam:

SABBATO SANCTO.

De Sepulchro et Sepultura Domini. Ibidem lect. 22.

DOMINICA RESURRECTIONIS.

Videre copiose dicta lect. 24. *Hort.* tract. 3. Ubi seligere poteris quæ dies illi congruunt.

PRO FESTIS RESURRECTIONIS

Vide ibidem lectionem vigesimam sextam per totum. Ubi apparitiones Domini declarantur.

PRO OCTAVA PASCHÆ.

Vide iterum ibidem apparitionem sextam; Item. Cur Christus retinuerit vulnerum cicatrices, lect. 24. in fine.

DOMINICA SECUNDA POST PASCHA.

Ego sum pastor bonus. Quomodo Christus sit Paster noster. v. *Candelabrum Myst.* tract. post lectionem primam ubi fusè explicatur Psalm. 21. qui incipit. *Dominus regit me*, sive ut alia lectio habet, *Dominus est Pastor meus.*

Bonus Pastor animam dat pro ovibus suis. De officio boni Pastoris. v. *Virgam Aaronis* tract. 4. lect. 3. 4. 5. 6.

Iterum de officio boni Pastoris. *Hort. pastor.* tom. 2. initio. Ubi exhortatio specialis super illud ad Pastores dirigitur, *Pascite qui in vobis est gregem Dei.*

DOMINICA TERTIA POST PASCHA.

Amen dico vobis plorabitis et flebitis. Quod Christiani debent per tribulationes ad regnum pervenire. *Cand. Myst.* tract. 1. post lect. 1. in explicatione Psalm. 22. super illud, *Vir-*

ga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Item de lacrymarum felici effectu. *Cand. Myst.* tract. 5. lect. 4. ante medium.

Mundus gaudebit. De vano gaudio et vana spe mundi et mundanorum, *Hort.* to. 2. tract. 1. lect. 3. Quomodo finis illius sit dolor et angor. ibid.

Tristitia vestra vertetur in gaudium. Quomodo spes Christianorum in mediis afflictionibus consolatur, et quale gaudium parit in fine vitæ. Ibidem lect. 2.

Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. De gaudio beatorum æterno. *Hort.* lect. ult. prop. 2.

DOMINICA QUARTA POST PASCHA.

Quia locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. De tædis et tristitia a corde excutienda. v. *Tubam Sacerdotalem.* tract. ult. de Acedia.

Expedit vobis ut ego vadam. Si non abiero, Paraclitus non veniet. Quam necessarius fuerit adventus Spiritus S. et ejus missio, ut Ecclesiam vivificaret et illuminaret. *Hort.* tract. 4. lect. 1. prop. 3.

Ille vos docebit omnem veritatem. Ibidem.

Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Quomodo Spiritus S. non solum à Patre, sed et à Filio procedit. Ibidem prop. 2.

DOMINICA QUINTA POST PASCHA.

Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Fundamentum fiduciæ quam habemus impetrandi quæ petimus in oratione, est nomen et meritum Christi. *Hort. Past.* tract. 2. lect. 8. in explicatione secundæ conditionis ad orationem requisitæ.

Petite et accipietis ut gaudium vestrum sit plenum. De variis conditionibus orationis, ibidem.

IN DIEBUS ROGATIONUM.

Vide multa quæ de oratione ibidem tractavit tum de conditionibus requisitis, tum oratione publica ad avertendam sterilitatem, vel alia flagella. Tract. 2. lect. 6. 7. 8.

IN FESTO ASCENSIONIS.

Vide *Hort. Past.* tract. 3. lect. 27. ubi copiose de Ascensione tractatum est.

DOMINICA SEXTA POST PASCHA.

Cum venerit Paraclitus, ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis. *Hort. Past.* tract. 4. lect. 1. prop. 3.

Item tract. 3. lect. 26. in fine. Ubi explicatur illud: *Eritis mihi testes usque ad ultimum terræ.*

Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo: Ecclesia debuit fundari in sanguine Apostolorum et Martyrum, et hoc in finem usque fiet. *Hort.* tract. 1 lect 8. prop. 3 et 4.

DOMINICA PENTECOSTES.

Vide quæ festum illud concernunt copiosè tr. *Hort. Past.* tr. 4. lect. 1. et 2.

IN FESTIS PENTECOSTES.

Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Vide in *Hort. Past.* tract. 3. lect. 3. prop.

IN DOMINICA TRINITATIS.

Docete omnes gentes, baptizantes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Vide *Cand. Myst.* de forma Bap. tr. 2. lect. 3.

Item, de Trinitatis mysterio. Vide *Hort. Past.* tract. 2. lect. 2.

Item, vide tractat. 4. lect. 1. ubi illud amplificavimus: *Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto.*

IN FESTO CORPORIS CHRISTI

ET PER TOTAM OCTAVAM.

Vide materiam copiosam in *Cand. Myst.* tract. 4. per varias lectiones, quarum quælibet in concionem formari potest.

DOMINICA PRIMA

POST PENTECOSTEN.

Estote misericordes sicut et Pater vester misericors est. De misericordia Dei. *Hort. Past.* trac. 2. lect. 1. ubi divina attributa explicuimus.

Nolite judicare, et non judicabimini. De temerario judicio dixi super præc. 8. Dec.

Dimittite et dimittetur vobis. Vide dicta super petitione 5. Orationis Dominicæ in illa verba: *Sicut et nos dimittimus, etc.*

Hypocrita, ejice trabem de oculo tuo. De hypocrisi specialiter egi in *Tuba Sacerd.* tract. de Superbia: ubi inter lapides muri superbiæ Hypocrisim posuimus.

DOMINICA SECUNDA

POST PENTECOSTEN.

Homo quidam fecit cœnam magnam et vocavit multos. Quomodo omnes vocemur ad cœnam vitæ æternæ. *Hort. Past.* t. 5. tract. 4. lect. 16. *Villam emi.* Contra ambitiosos *Tuba sacerdot.* tract. 1. *Juga boum emi quinque.* Contra avaros, tractat. 2. *Uxorem duxi, non possum venire.* Contra luxuriam tract. 3. Item quomodo in conjugio aliqui salventur, alii damnantur: quia sese ingerunt ad illum statum non vocati. Vide *Cand. Myst.* tract. 8. lect. 2.

DOMINICA TERTIA

POST PENTECOSTEN.

Erant appropinquantes ad Jesum peccatores. Benignitas et charitas Pastorum debet attrahere peccatores, exemplo Christi Domini. Vide *Virgam Aaronis.* tract. 4. lect. 4. et 5.

Hic peccatores recipit. Nullum esse adeo gravem peccatorem quem Christus non recipiat, peccata ei remittens quamlibet gravissima. *Hort. Pastor.* tract. 4. lect. 11.

Gaudium erit in cœlo super peccatore pœnitentiam agente. De pœnitentia semper Deo acceptissima. *Cand. Myst.* tract. 5. lect. 4.

DOMINICA QUARTA POST PENTECOSTEN.

Cum turbæ irruerent in Jesum, ut audirent verbum Dei. De verbo Dei audiendo. *Hort.*

Past. t. 2. super petit. 4. Orationis Dominicæ. *Panem nostrum quotidianum, etc.*

Per totam noctem laborantes, nihil cepimus. De infructuoso impiorum in hac vita labore. *Hortus Pastorum.* tom. 3. tractat. 2. lect. 2. circa finem.

Laxate retia in capturam. Item, *Concluserunt piscium multitudinem.* De variis gentibus ad fidem conversis per Apostolos et Apostolicos viros tanquam piscantes jussu Domini in mari hujus sæculi. *Hortus Pastorum,* tom. 1. tractat. 4. lect. 9.

Exi a me, quia homo peccator ego sum. De humiliatione nostri in conspectu Dei. *Virga Aaronis* tractat. 3. lect. 7. De primo gradu humilitatis.

DOMINICA QUINTA
POST PENTECOSTEN.

Misereor super turbam. De providentia Dei circa necessaria. *Hortus Pastorum* tract. 2. lect. 1. ubi inter attributa divina de providentia Dei agitur.

Ecce triduo sustinent me. De perseverantia in bono. *Hortus Pastorum.* tom. 2. tractat. 1. lectione 6.

Pisciculos et panes benedixit. De oratione præmittenda comestionis. *Hort.* tract. 3. lect. 6. Super illa verba : *Panem nostrum da nobis.*

DOMINICA SEPTIMA
POST PENTECOSTEN.

Attendite a falsis Prophetis. De cavendis hæreticis *Hort.* tract. 1. lect. 6. prop. 3. Item lect. 5. paulò ante finem.

Omnis arbor bona bonos fructus facit. De meritis bonorum operum. *Hort.* tom. 2. tractat. 1. lectione 6.

Omnis arbor quæ non facit fructum exscindetur, et in ignem mittetur. De igne inferni et ejus æternitate, et de publica pœna damnatorum. *Hort.* t. 1. tract. 1. lect. 34.

Non omnis qui dicit, Domine, etc. sed qui facit voluntatem meam, etc. De voluntate Dei adimplenda. *Hort.* t. 2. tract. 3. lect. 5.

DOMINICA OCTAVA POST PENTECOSTEN

Redde rationem villicationis tuæ. Vide *Hort.* tract. 3. lect. 32.

Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis. Vide *Tubam Sacerdotalem* de Acedia, lect. 7.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. De eleemosynis faciendis, v. *Tubam Sacerdotalem,* tractat. 2. lect. 5. contra avaros. Vide etiam exemplum Troili Episcopi. *Horti* tract. 1. lect. 5.

DOMINICA NONA POST PENTECOSTEN.

Videns civitatem flevit super illam. Fletu dignum est peccatum et peccator. *Cand. Mysticum,* tract. 5. lect. 3. propo. 2. Item charitas solet aliena etiam deflere peccata. v. *Hortum* tom. 3. De Charitate tractat. 1. lect. 2. proposit. quarta post medium.

Venient dies et circumdabunt te inimici, coangustabunt. De tentationibus gravissimis in agone mortis. *Cand. Myst.* tract. 6. Item vide *Hort.* lect. ult.

Non cognovisti tempus visitationis tuæ. Contra differentes tempus pœnitentiæ. v. *Cand. Mystic.* tract. 5. lect. 8. Item in *Tuba Sacerdot.* de Acedia, lect. 7.

Domus mea domus orationis vocabitur. Hort. t. 2. lect. 2. prop. 2.

DOMINICA DECIMA POST PENTECOSTEN.

Dixit ad quosdam qui confidebant in se tanquam justi, et aspernabantur cæteros. De vana complacentia, item de superbia ex qua oritur contemptus aliorum. Vide *Tubam Sac.* tract. de superbia, lect. 6. Vide exemplum ibid. lect. 8. in fine.

Jejuno bis et in sabbato, decimas do omnium, ibid. De jactantia, de decimis reperies in tract. de Avaritia, lect. 8.

Publicanus nolebat oculos ad cælum levare. De erubescentia peccati. *Cand. Myst.* tract. 5. lect. 7. de 2. conditione Confessionis.

Percutiebat pectus dicens : Deus, propitius esto mihi peccatori. De conditione. Vide *Cand.* tract. 5. lect. 4. et seq. Quibuslibet verbis exprimi potest contritio. Ibid. lect. 5. in fine.

DOMINICA UNDECIMA
POST PENTECOSTEN.

Adducunt surdum et mutum deprecantes ut illi imponat manum. De varia impositione manuum. *Cand.* tract. 3. lect. 5.

Item adducendi sunt surdi et muti ad Christum, hoc est, peccatores ut audiant verbum Christi et ejus laudes doceantur. De zelo animarum *Virga Aaronis* tract. 3.

Misit digitos in aures ejus. v. *Cand. Myst.* de hac cœremonia tract. 2. lect. 7.

Apprehendens eum de turba seorsum. Monendi peccatores fugiant occasiones peccati. *Hort.* tract. 3. lect. 10. circa finem.

Præcepit ne cui dicerent. De fuga gloriæ in actionibus sacris. Vide *Virgam Aaronis* tractat. 3. lect. 5.

DOMINICA DUODECIMA
POST PENTECOSTEN.

Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo ? Vide *Hort. Pastorum.* tom. 3. tract. 2. lect. 2. prop. 3.

Diliges Dominum ex toto corde. De amore Dei super omnia. Ibid. tract. 1. lect. 2.

Et proximum sicut teipsum. Ibidem lectione 3.

Samaritanus infundit oleum et vinum. Sacramenta sunt medicinæ Samaritani nostri. *Cand. Myst.* tract. 1. lect. 1. prop. 2.

DOMINICA DECIMA-TERTIA
POST PENTECOSTEN.

Occurrerunt ei decem viri leprosi. Lepra hæresim designat, vitandi illi ut leprosi. *Hort. Past.* tract. 1. lect. 6. prop. 3.

Jesu præceptor, miserere nostri. Ad peccati delectionem primo necessaria peccati contritio quæ quibuslibet verbis exprimi potest. *Cand.* tract. 5. lect. 5. in fine.

Ite, ostendite vos sacerdotibus. Necessaria etiam confessio vel ejus votum ad peccati remissionem, ibid. lect. et lect. 6.

Item de honore exhibendo Sacerdotibus quem voluit Christus exhiberi, mittens ad Sacerdotes eos quos sanabat. Vide super præc. 4. Decal. *Hort. Pastor.* tom. 3. *Nonne decem mundati sunt, novem ubi sunt?* De dono perseverantiæ ad salutem necessario. *Hortus* tom. 2. tractat. 1. lectione 6.

Et hic erat Samaritanus. De inani status et vocationis titulo, ubi res nomini non respondet. Hort. lect. 2. Item de gratitudine quam erga Deum habere debemus instar illius Samaritani regressi ut laudem daret Deo. Ibid.

DOMINICA DECIMA-QUARTA

POST PENTECOSTEN.

Nemo potest duobus dominis servire. Vide lect. 1. super præc. Decal. ubi explicatum, quomodo soli Deo serviendum.

Non potestis Deo servire et mammonæ. Quomodo avaritia sit idolorum servitus. *Tuba Sacerdot.* tract. de Avaritia. lect. 2.

Ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis. De fugienda inquietudine ob avaritiam, lect. 3. ibidem.

Quærite primum regnum Dei, et cætera adjicientur vobis. Dei providentia Dei erga suos *Hort.* tract. 3. lect. 6. super illud: *Panem nostrum quotidianum.* Item 1. tract. 2. titulo De providentia Dei.

DOMINICA DECIMA-QUINTA

POST PENTECOSTEN.

Ecce defunctus efferebatur filius unicus. Memoria mortis nobis proficua, cujus hora est incerta, quam timuerunt etiam viri sancti. *Hort.* tract. 3. lect. 28. Item tract. 5. lect. 10. De 3. remedio contra tentationes, ubi de morte. *Et hæc vidua erat.* De viduis et earum pietate, *Candelab. myst.* tract. 8. lect. 16.

Et turba multa civitatis cum illa. De religiosa piorum sepultura, et ejus cæremoniis. *Hort.* tract. 3. lect. 22.

Misericordia motus, viduis afflicti compatiendum, exemplo Christi, et Christus eorum consolator. v. *Candelabrum*, tract. 8. lectione 16. proposit. 3.

Tetigit loculum, et dixit: Adolescens, tibi dico, Surge. Typus hic resurrectionis quæ fiet voce et tuba Dei. *Hort.* tract. 4. lect. 15.

Item, Non possumus resurgere à peccato, nisi voce et gratia Dei nos excitante et vocante, et quomodo illa nos vocet. *Cand. Mystic.* tract. 5. lect. 2.

DOMINICA DECIMA-SEXTA

POST PENTECOSTEN.

Intravit in domum Pharisæi sabbato manducare panem. Juvat cum mansuetudine et benevolentia pios quandoque cum impiis conversari ad eorum conversionem. v. *Virgam Aaronis*, tract. 4. lect. 5. et 6.

Et ipsi observabant eum. De invidia et malevolentia aliorum facta observante ut carpat. *Tuba Sacerdotalis*, tract. 4. lectione 1. et seq. *Respondens dixit ad Legisperitos.* Omnes nostræ cogitatione Deo conspicuæ. *Hort.* tract. 2. lect. 1. titulo *Scientiæ Dei. Si licet sabbato curare.* De pia Festorum observantia, dixi super 3. præcepto Decal.

Cum invitatus fueris, non discumbas in primo loco. Contra ambitionem et prælaturæ desiderium. *Tuba Sac.* tract. 1. lect. 5.

Recumbe in novissimo loco, lect. 12. ibidem de humilitate. lect. 12.

DOMINICA DECIMA SEPTIMA

POST PENTECOSTEN.

Cum hoc Evangelium agat de præcepto dilectionsi Dei et proximi, de quo eodem agitur in Evangelio Dominicæ duodecimæ post Pentecosten. Vide supra quæ super illa Dominica notavimus.

Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis. Vide Psalm. illum explicatum de Christo in *Horto Past.* tract. 3. lect. 28. prop. 2.

In his duobus mandatis, lex pendet et prophetæ. Vide specialiter id explicatum *Hort.* t. 26. tract. 1. lect. 2. in initio.

DOMINICA DECIMA-OCTAVA

POST PENTECOSTEN.

Confide, fili. Fiducia nostra potissimum consistit in meritis Salvatoris et misericordia Dei. *Hort.* t. 2. tract. 2. lect. 8. tit. *De secunda conditione orationis.*

Remittuntur tibi peccata tua. De remissione peccatorum. *Hortus* super articulo 10. Symboli. Item esse in Ecclesia potestatem remittendi peccata. *Candelabrum Mysticum* tract. 3. lect. 1.

Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? Deus videt corda et cogitationes nostras. *Hort.* tract. 2. lect. 1. tit. *Scientia Dei.*

Glorificaverunt Deum, qui talem dedit potestatem hominibus. De honorando sacerdotio ob potestatem illis datam a Deo. v. super præc. 4. Dec.

DOMINICA DECIMA-NONA

POST PENTECOSTEN.

Simile est regnum cœlorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. Quomodo Christus fit sponsus. Ecclesia vero sponsa et animæ. Vide *Cand. Mystic.* tract. 8. lect. 6.

Et misit servos suos vocare invitatos. Quomodo Deus omnes vocet ad gratiam et salutem. *Hort.* tract. 4. lect. 16.

Alius abiit ad villam, alius ad negotiationem: Ambitio et avaritia a divinis mentem abstrahunt. Vide *Tubam Sacerd.* de utroque hoc vitio.

Quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Charitas est vestis nuptialis; sine charitate nemo potest ingredi in regnum æternum, nec æternæ mensæ accumbere. *Hort.* t. 3. lect. 1.

Multi vocati, pauci electi. De multitudine reproborum. *Hort.* t. 2. lect. 11. tit. de reprobatione.

DOMINICA VIGESIMA

POST PENTECOSTEN.

Rogabat ut descenderet, et sanaret filium ejus. In calamitatibus et flagellis, in morbis et afflictionibus ad Deum et Sanctos per ora

tionem recurrendum *Hort.* t. 2. tract. 1. lect. 4 et 5.

Rogabat ut sanaret filium. De cura parentum erga liberos in morbis spiritualibus. *Cand. myst.* tract. 7. lect. 11. et 12.

Credidit ipse, et domus ejus tota. Bonum exemplum parentum filiis et domesticis quantum prosit. Ibid. lect. 12. prop. 2.

DOMINICA VIGESIMA PRIMA

POST PENTECOSTEN.

Simile est regnum cœlorum homini Regi. Quomodo Deus sit Rex. *Hort.* tr. 2. lect. 1, prop. 2. *Debebat ei decem mi lia talenta.* Peccata nostra sunt debita per petitionem 5. Orationis Dominicæ. *Dimitte nobis debita nostra. Hort.* t. 2. træ. 3. lect. 8. prop. 2.

Misertus Dominus, omne debitum dimisit ei. Quomodo perfecta pœnitentia non solum peccatum remittat, sed etiam restituat merita priora. *Cand.* tract. 5. lect. 1. prop. 3.

Tenens suffocabat eum dicens, Redde quod debes. De oppressione proximi quæ ex inhumanitate et avaritia solet ortum ducere. *Tuba Sacerdotal.* tract. 2. lect. 7.

Sic Pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unicuique de cordibus vestris. De sincera cum proxima charitate et remissione injuriæ. *Hort.* t. 2. tract. 3. lect. 8. prop. 3.

DOMINICA VIGESIMA SECUNDA

POST PENTECOSTEN.

Consilium inierunt ut caperent Jesum in sermone : Hæc conspiratio ex invidia ortum habuit, de qua fuse *Tuba Sacerd.* tr. 4.

Magister, scimus quia verax es; et viam Dei in veritate doces. De hypocrisi *Tuba Sacerd.* tract. 1. lec. 5. Item de adulatione super præcepto 5 Decalogi.

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. De honore et obedientia Principibus reddenda. Vide *Hort.* t. 3. super præc. 4. Dec.

Reddite quæ sunt Dei Deo. De his quæ Deo debemus. v. *Hort.* trac. 3. lect. 1.

Cujus est hæc imago et superscriptio. In homine est imago Dei sæpius a nobis consideranda : et in quo illa consistat. *Hort.* tract. 2. lect. 8.

DOMINICA VIGESIMA TERTIA

POST PENTECOSTEN.

Princeps unus accessit ad Jesum, et adorabat eum. Quomodo Deum et Christum tenemur adorare latriæ cultu. *Hort.* to. 3. tra. 3. lect. 1. in initio.

Veni, impone manum tuam super eum. De varia impositione manuum. *Cand. myst.* tr. 3. lect. 6.

Accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus. De verecundia et timore quo oportet peccatores ad Deum accedere, ut sanentur. Vide *Cand.* tract. 5. lect. 7. De conditione 2 bonæ Confessionis.

Dicebat. Si tetigero tantum fimbriam vestimenti. De fiducia qua accedendum est ad Deum. *Hort.* de conditionibus orationis.

DOMINICA VIGESIMA QUARTA

POST PENTECOSTEN.

Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto. De tempore judicii universalis. *Hort.* tract. 3. lect. 28. in fine.

Signum appropinquantis judicii erit Antichristus, et ejus idolum abominabile in templo. Vide *ibid.* lect. 29. per totum.

Propter electos breviabuntur dies illi. Ibidem vide titulum. *Imperium Antichristi.*

Sol obscurabitur, Luna non dabit lumen suum. De signis antecedentibus judicium. Vide lect. 30.

Tunc signum parebit filii hominis. Ibidem.

Mittet Angelos cum tuba, et congregabunt electos a quatuor ventis. Vide *Hort.* tract. 4. lect. 15. de circumstantiis Resurrectionis.

INDEX PRO MATERIA REPERIENDA

AD CONCIONES PRÆCIPUIS TOTIUS ANNI

FESTIVITATIBUS

PRO FESTIS NATIVITATIS.

Vide in *Horto Pastor.* lect. 12. tract. 3. et sequentes ibidem lectiones, ubi fuse de mysterio Nativitatis tractatum est.

PRO FESTO S. STEPHANI.

Vide in tract. 1. lect. 8. ubi ostensum est quomodo sanguine Martyrum Ecclesia fuit fundata. Nempe Stephanus primus Martyrum sanguine suo Ecclesiam post Christum rigavit.

De patrocinio S. Stephani vide exemplum in *Candelab. myst.* tract. 2. lect. 6. circa finem.

PRO FESTO S. JOANNIS.

Vide *Hortum Pastoralem* in lect. 29. Ubi circa finem illius lectionis ostendimus, an Joannes sit mortuus, an etiam futurus præcursor adventus secundi.

Vide etiam exemplum lect. 3 tract. 2. prop. 3. Ubi habes quomodo S. Joannes tanquam Ecclesiæ Doctor speciale symbolum tradidit S. Gregorio Thaumaturgo.

PRO FESTO SS. INNOCENTIUM.

Vide *Candelabrum mysticum* tractatu secundo lect. sexta in fine, declaratum est quod vim Baptismi habeat effusio sanguinis pro Christo in parvulis.

PRO FESTO CIRCUMCISIONIS

ET NOMINIS JESU.

Vide *Hortum*, tract. 3. lect. 7. et 8. ubi multa de nomine Jesu.

PRO FESTO REGUM.

Vide lectionem undecimam ejusdem tr. 3. in propositione secunda.

PRO FESTO CONVERSIONIS S. PAULI.

Vide Lect. 4. tract. 1. in *Horto Pastorali*. Ubi ostensum est quomodo Deus per se ipsum dignetur apparere, et aliquos ad fidem convertere. Patet in Paulo, Huberto, Eustachio.

Vide etiam *Candelabrum mysticum*, tract. 5. lect. 2. Ubi ostendi quam varios Deus haheat modos convertendi peccatores, etiam nihil minus cogitantes. Patet in Paulo, Matthæo, Samaritana, Maria Ægyptiaca.

PRO FESTO PURIFICATIONIS.

Quomodo Beata Virgo non egerit Purificatione, semper Virgo purissima. Vide *Hortum*, tract. 3. lect. 14.

PRO CATHEDRA S. PETRI.

Vide lectionem octavam et nonam trac. 4. in *Horto Pastorali* : ubi declaratum est, cur Ecclesia dicatur Apostolica et Romana.

PRO FESTO S. MATTHIÆ.

Vide de Apostolis fidei Fundatoribus, et Evangelium Christi toto orbe ferentibus lect. 8. tract. 1. in *Horto Pastorum*.

PRO FESTO S. JOSEPH.

Vide *Candelabrum myst.* tract. 8. lect. 1. in fine ubi declaravimus fuisse verum Matrimonium inter Mariam et Joseph. Vide etiam lect. 5. ibidem, ubi egimus de annulo a Joseph Mariæ tradito. Titulo De cæremoniis Matrimonii.

PRO FESTO ANNUNTIATIONIS.

Vide *Hortum Pastorum* in tract. 3. lect. 11. ubi specialiter ea de re. Vide etiam explicationem Salutationis Angelicæ.

PRO FESTO RESURRECTIONIS,

ASCENSIONIS, PENTECOSTES, TRINITATIS, SACRAMENTI.

Vide supra notata inter Dominicas.

PRO FESTO INVENTIONIS S. CRUCIS.

Vide *Hortum* tract. 3. lect. 19. et 20. ubi multa de Cruce Domini.

PRO FESTO PHILIPPI ET JACOBI.

PRO FESTO PETRI ET PAULI.

PRO FESTO S. JACOBI MAJORIS.

Vide lectionem 8. tractatus primi in *Horto Pastorum*. Item, vide lectionem octavam quarti.

PRO FESTO MAGDALENÆ.

Vide lectionem 26. tract. 2. in *Horto Pastor.* Apparitione 2. quæ facta fuit Magdalenæ de variis lacrymis Magdalenæ egimus. Vide etiam *Candelabrum mysticum*, tract. 5. lect. 4. de Sacrificio lacrymarum et Contritionis Deo acceptissimo exemplo B. Magdalenæ. Ubi illud de ea explicuimus : *Deus posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.*

PRO FESTO TRANSFIGURATIONIS.

Vide in *Horto Pastorali* lection. 2. tractatus 4. prop. 2.

PRO FESTO S. AUGUSTINI.

Vide in tract. 1. *Horti Pastoral.* lectionem 4. prop. 3. et 4.

Vide etiam in *Candelabro mystico* tract. 5. lectionem quartam ante medium de lacrymis S. Augustini.

PRO FESTO S. MICHAELIS.

Vide in *Hort. Past.* tract. 2. lect. 5. et sequent. Ubi de Angelis tractatum est.

PRO FESTO ANGELI CUSTODIS.

Vide ibidem lectionem sextam et septimam de Custodia Angelorum.

PRO FESTO SANCTORUM OMNIUM.

Vide in *Horto Past.* tract. 4. lect. 16. et lect. 17. Ubi declaravimus quomodo omnes creati sumus ad vitam æternam, et in quo illa consistat.

PRO FESTIS S. HUBERTI.

Vide dicta in *Horto Pastor.* tract. 1. lect. 4. propositione 4. ubi declaratum est quomodo Christus suos non solum interius, sed et exterius quandoque vocet, exemplo S. Huberti et Eustachii.

PRO FESTO S. ANDREÆ.

Quam amabilis sit Crux exemplo S. Andreæ et aliorum, declaratur in *Horto Pastor.* tract. 3. lect. 19. circa finem.

PRO FESTO S. THOMÆ APOSTOLI.

Vide quæ dixi in *Hort. Past.* tract. 3. lect. 26. in sexta apparitione Christi facta Thomæ.

Item de S. Thoma habes exemplum *Horti Past.* tract. 1. lect. 8. in fine tertiæ propositionis.

BEATISSIMÆ VIRGINIS MARIÆ

PRO FESTIS.

Tractare potest Concionator de devotione erga B. Virginem. De qua re fuse egimus tom 2. *Hort. Pastor.* lect. 1. Ubi ostendimus devotionem erga Matrem Dei esse signum prædestinationis, si illa sit imitationi ejus conjuncta.

Ibidem in sequentibus Lectionibus fuse explicuimus Laudes Mariæ in Salutatione Angelica compendio contentas.

Item in fine declaratum est quomodo ipsa oret pro nobis nunc et in hora mortis nostræ. Ex quibus omnibus variæ possunt formari conciones.

PRO FESTIS MARTYRUM.

Videre potest lect. 8. tract. primi in

Hort. Past. ubi declaratum est quomodo sanguine Martyrum Ecclesia fundata est.

De S. Sebastiano in speciali aliqua reperies. *Hort. Pastor.* lect. 1. in fine. Item *Hort.* tract. 4. lect. 3. paulo ante finem. Item in *Candelab. myst.* tract. 2. lect. 6. ubi ostendimus quam multorum Christianorum fuerit Patrinus in Baptismo.

De Quadraginta Martyribus in speciali, vide *Hort.* lect. 6. in fine propositionis primæ.

Item in *Candelab. myst.* tract. 3. in fine in exhortatione ad confirmatos. Item tract. 8. lect. 11. de Melithone minore natu inter dictos Martyres.

PRO FESTO VIRGINUM.

Vide in *Candelab. myst.* tract. 8. lect. 6. quomodo Virgines specialiter desponsentur a Christo.

Item, quomodo Angeli sint speciales Virginum auctores et amatores. *Hort. Past.* tr. 4. lect. 6.

De S. Agnete in speciali aliqua reperies in *Cand.* tract. 1. lect. 6. prop. 1. paulo ante finem.

De S. Cæcilia in speciali quædam reperies *Horti Past.* tract. 2. lect. 2. Item lect. 6. prop. 3. Item *Candel. myst.* tract. 8. lect. 4.

De S. Catharina Senensi in speciali quædam reperies de ejus desponsatione, *Cande myst.* tr. 8. lect. 6. in fine.

Item *Horti Past.* tract. 3. lect. 18. prop. 1

Item lect. 24. in fine. Item to. 2. tract. 2 in fine primæ propositionis.

De S. Catharina Martyre, quædam repe ries in *Cand.* tract. 4. lect. 4. paulo an finem, ubi docuit Philosophos a se conv ers in sanguine suo baptizandos. Item lect. 5 traditur quomodo eam Christus desponsa in fine propositionis primæ.

PRO FESTO CUJUSLIBET SANCTI.

Videri potest lect. 6. tract. 4. in *Hor Past.* ubi explicatum est quomodo Eccles dicatur Sancta, et quomodo omni tempo sanctos generet.

PRO FESTIS DEDICATIONIS ECCLESIÆ

Vide *Hort. Past.* t. 1. tract. 2. lect. 2 prop. 2. ubi multa de templis ad orandu consecratis.

PRO TEMPORE PESTIS, BELLI,

VEL STERILITATIS.

Vide specialiter dicta tom. 2. *Hort.* tract. 2 lect. 4. 5. 6. 7. Ex dictis enim ibi fuse, varia ad eam rem formari possunt conciones.

Typ. et Lith. A. CLAVEL, 32, rue Paradis-Poissonnière, Paris.

270.4 Marchantii, Jacobus
AUTHOR
M 315 Opera Jacobi Marchantii
TITLE
V. IV pastoris et decani.
DATE DUE | BORROWER'S NAME

270.4
M315
T.4